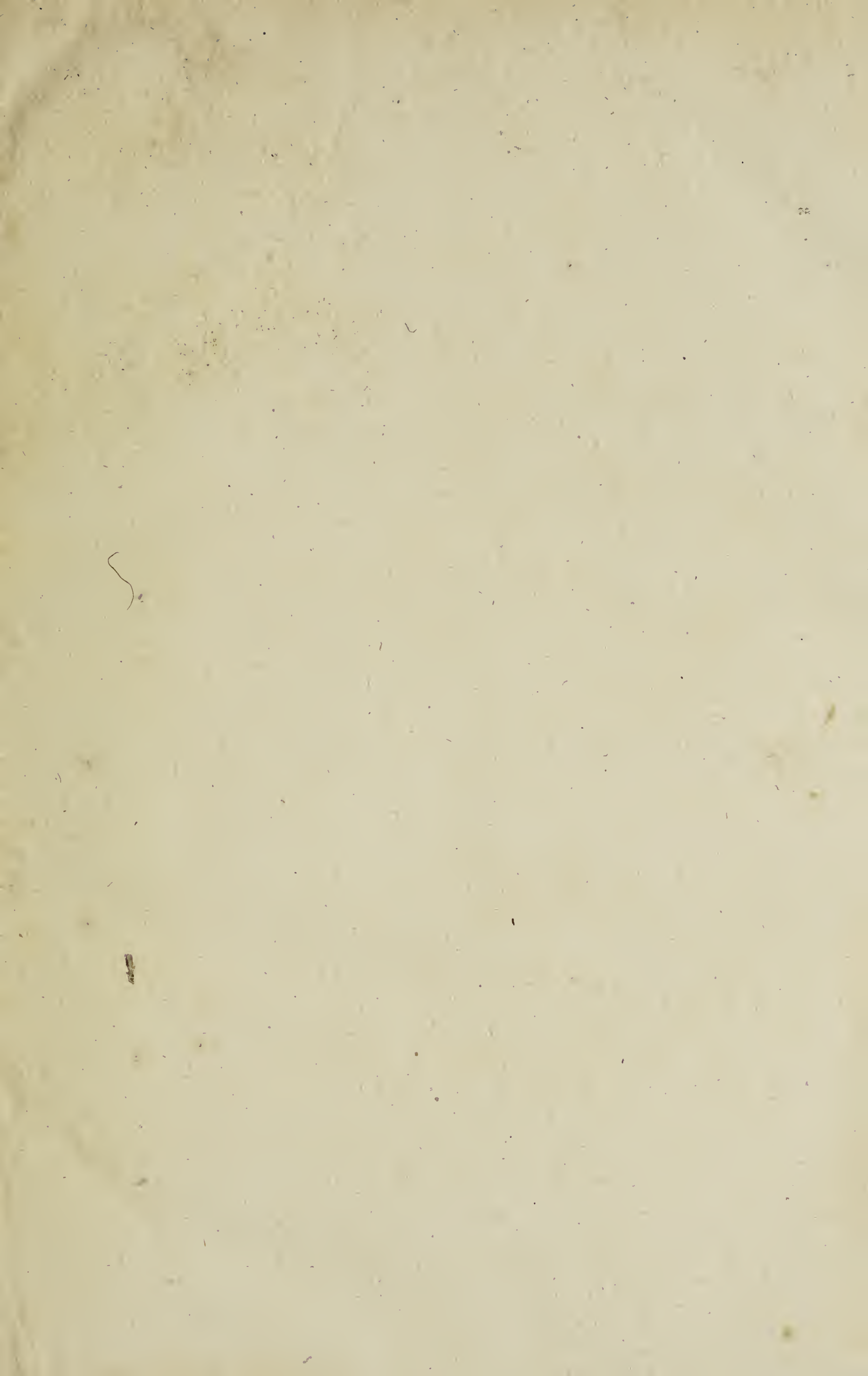
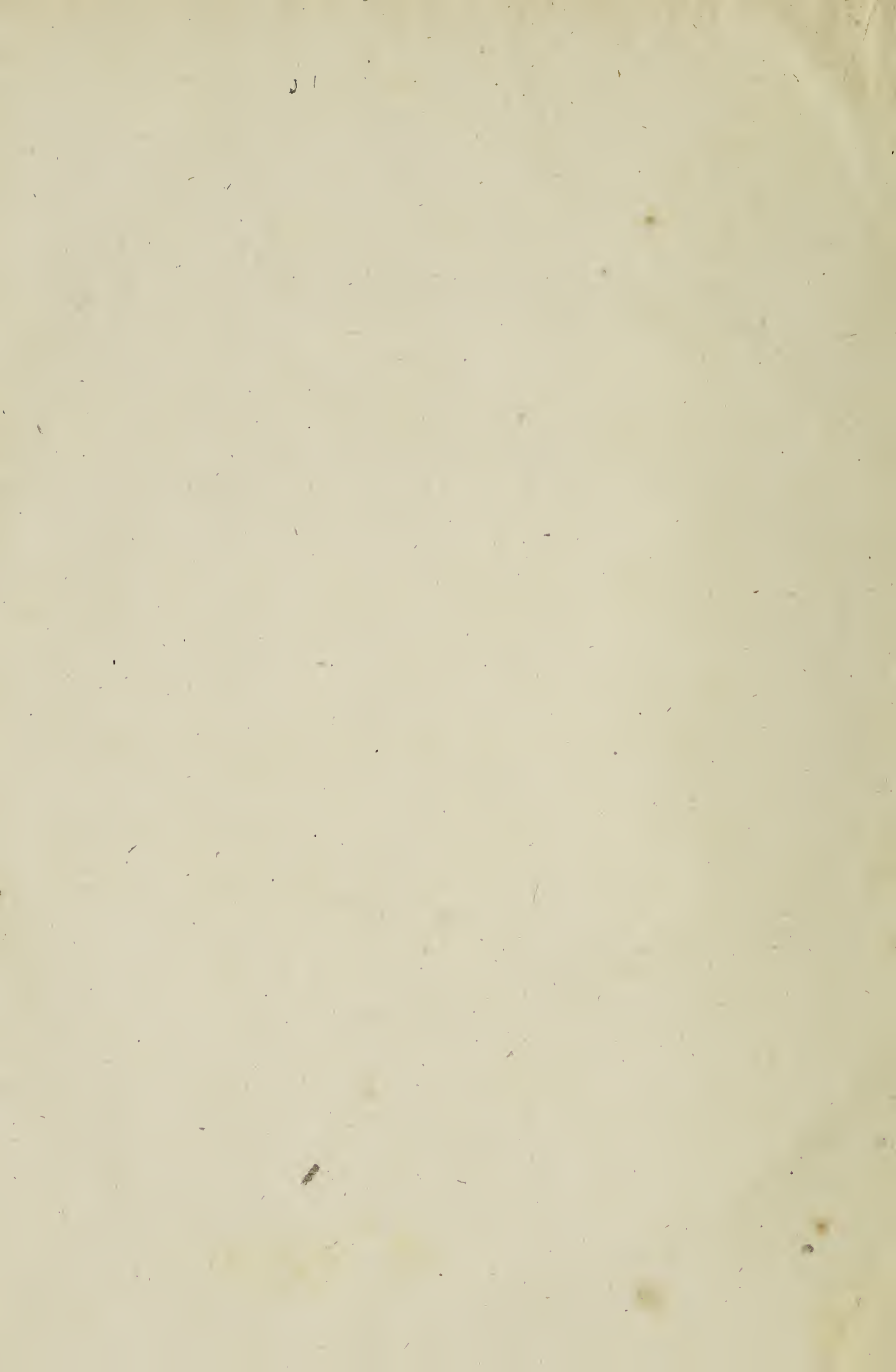

50378/c

Axxxiv
18/s

GERARDI VAN SWIETEN

M E D. D O C T.

COMMENTARIA

IN

HERMANNI BOERHAAVE

APHORISMOS.

Digitized by the Internet Archive
in 2018 with funding from
Wellcome Library

GERARDI VAN SWIETEN

M E D. D O C T.

COMMENTARIA

I N

HERMANNI BOERHAAVE

APHORISMOS,

D E

COGNOSCENDIS ET CURANDIS

M O R B I S.

TOMUS QUARTUS.

P A R I S I I S,

Apud **P. GUILLELMUM CAVELIER**, viâ San-Jacobeâ, sub Signo
Lilii Aurei.

M. D C C. L X V.

CUM APPROBATIONE ET PRIVILEGIO REGIS.

PRÆFATIO.

EN Quartum Tomum ! quem ultimum fore credideram, imò promiseram.

Sed observationum numerus, & copia rerum, ex optimorum Auctorum assiduâ lectione collecta, fecerunt, ut unico Volumine comprehendi non potuerint illa, quæ de penso adhuc supererant.

Reliqua perficere conabor eâdem curâ; & hinc facilè prævideo, quòd, unâ cum Indice generali, justæ molis Volumen efficient; idque certò erit ultimum.

INDEX CAPITUM

HUJUS TOMI.

	Pag.
<i>Phthisis Pulmonalis,</i>	I
<i>Phthises Aliae,</i>	99
<i>Hydrops,</i>	101
<i>Podagra,</i>	251
<i>Morbi Virginum,</i>	348
--- <i>Gravidarum,</i>	399
<i>Partus Difficilis,</i>	455
<i>Morbi Puerperii,</i>	515
--- <i>Infantum,</i>	574

A P P R O B A T I O N .

J'AI lû par ordre de Monseigneur le Chancelier *Hermanni Boerhaave Opera omnia, cum notis Alberti Haller, & Commentariis Gerardi Van-Swieten, avec les Aphorismes de Chirurgie en François*, & je les ai trouvé tous très-dignes d'être imprimés. A Paris, ce 13. Mars 1760.

B A R O N .

P R I V I L È G E D U R O I .

LOUIS, PAR LA GRACE DE DIEU, ROI DE FRANCE ET DE NAVARRE : A nos amés & féaux Conseillers les gens tenans nos Cours de Parlemens, Maîtres des Requêtes ordinaires de notre Hôtel, grand Conseil, Prevôt de Paris, Baillifs, Sénéchaux, leurs Lieutenans Civils & autres nos Justiciers qu'il appartiendra SALUT : Notre amé le Sieur *Pierre-Guillaume Cavelier l'ainé, Libraire à Paris*, Nous a fait exposer qu'il desireroit faire imprimer & donner au Public des Ouvrages qui ont pour titre : *Hermanni Boerhaave Opera omnia cum notis Alberti Haller, & Commentariis Gerardi Van-Swieten, avec les Aphorismes de Chirurgie en François, Abrégé de l'histoire des Plantes, par Chomel, nouvelle Edition. Abrégé de toute la Médecine pratique par M. Allen. Les Œuvres de Huxham en Latin & en François*, s'il Nous plaïoit lui accorder nos Lettres de Privilège pour ce nécessaires. A CES CAUSES, voulant favorablement traiter l'Exposant, Nous lui avons permis & permettons par ces présentes, de faire imprimer lesdits Ouvrages, autant de fois que bon lui semblera, & de les vendre, faire vendre & débiter par tout notre Royaume, pendant le temps de dix années consécutives, à compter du jour de la date des Présentes ; Faisons défenses à tous Imprimeurs, Libraires & autres personnes, de quelque qualité & condition qu'elles soient, d'en introduire d'impression étrangere dans aucun lieu de notre obéissance ; comme aussi d'imprimer ou faire imprimer, vendre, faire vendre, débiter ni contrefaire lesdits Ouvrages, ni d'en faire aucun extrait, sous quelque prétexte que ce puisse être, sans la permission expresse & par écrit dudit Exposant, ou de ceux qui auront droit de lui, à peine de confiscation des Exemplaires contrefaits, de trois mille livres d'amende contre chacun des contrevenans, dont un tiers à Nous, un tiers à l'Hôtel-Dieu de Paris, & l'autre tiers audit Exposant ou à celui qui aura droit de lui, & de tous dépens, dommages & intérêts. A la charge que ces Présentes seront enregistrées tout au long sur le Registre de la Communauté des Imprimeurs & Libraires de Paris, dans trois mois de la date d'icelles ; que l'impression desdits Ouvrages sera faite dans notre Royaume & non ailleurs, en bon papier & beaux caractères, conformément à la feuille imprimée attachée pour modèle sous le contrescel des Présentes ; que l'Impétrant se conformera en tout aux Réglemens de la Librairie, & notamment à celui du 10 Avril 1725 ; qu'avant de les exposer en vente, les manuscrits qui auront servi de copie à l'impression desdits Ouvrages, seront remis dans le même état où l'Approbation y aura été donnée es mains de notre très-cher & féal Chevalier, Chancelier de France le sieur DE LAMOIGNON ; & qu'il en sera ensuite remis deux Exemplaires de chacun dans notre Bibliothèque publique, un dans celle de notre Château du Louvre, un dans celle de notre très-cher & féal Chevalier, Chancelier de France le sieur DE LAMOIGNON, le tout à peine de nullité des Présentes ; du contenu desquelles vous mandons & enjoignons de faire jouir ledit Exposant & ses ayans cause pleinement & paisiblement, sans souffrir qu'il leur

soit fait aucun trouble ou empêchement; voulons que la copie des Présentés, qui sera imprimée tout au long au commencement ou à la fin desdits Ouvrages, soit tenue pour dûment signifiée, & qu'aux copies collationnées par l'un de nos amés & féaux Conseillers Secrétaires, foi soit ajoutée comme à l'original. Commandons au premier notre Huissier ou Sergent sur ce requis, de faire pour l'exécution d'icelles, tous Actes requis & nécessaires, sans demander autre permission, & nonobstant clameur de Haro, Charte Normande & Lettres à ce contraires. CAR tel est notre Plaisir. DONNÉ à Versailles, le vingt-deuxième jour du mois d'Avril, l'an de Grace mil sept cent soixante, & de notre Règne le quarante-cinquième.

LE B E G U E.

Registré sur le Registre XVe. de la Chambre Royale & Syndicale des Libraires & Imprimeurs de Paris, N°. 3311. fol. 68. conformément au Règlement de 1723. A Paris, ce 5. Mai 1760.

G. SAUGRAIN, Syndic.

GERHARDI,

C O M M E N T A R I A
 IN
 HERMANNI BOERHAAVE
 APHORISMOS,
 DE
 COGNOSCENDIS ET CURANDIS
 MORBIS.

PHTHISIS PULMONALIS.

§. 1196.

I ULCUS pulmones exederit ita, ut totus inde habitus Corporis consumatur, Phthisis Pulmonalis ægrum afficere dicitur.

Phthisis, ἀπὸ τῆς φθίνειν derivatum vocabulum, apud Græcos quandoque corruptionem, sæpiùs tamen consumptionem & decrementum, significat. Sic φθίνων μὲν vocabatur mensis in finem vergens: eodem vocabulo utebantur, dum solem à meridie in occasum declinantem notabant: videtur enim, quòd φθίσιν opposuerint τῇ ἀυξήσει: unde, ubi decrescebat luna, dixerunt φθίσις γίνεται τῇ σελήνῃ. Hæc autem apud Lexicographos videri fusiùs poterunt. Cùm autem Medici observarent, in pulmonis ulcere sensim minui corporis torositatem, ita ut ante mortem pellis & ossa tantùm superesse viderentur, ideo phthisis nomen huic morbo

dederunt. Confirmat hoc Galenus (a) : postquam enim dixerat : *Phthisis est ulceratio pulmonis, vel thoracis, vel faucium, ut & tussiculæ & debiles comitentur febres, & corpus contabescat* ; paulò post subjungit ; dicta autem est ἀπὸ τῆς φθίσεως, quod est *diminui*.

Eidem morbo & nomen φθοῆν datum fuit ; Galenus (b) autem distinctionem fecit inter bina hæc vocabula : voluit enim, *Phthisin* appellari omnem corporis diminutionem ac colliquationem : per *Phthoën* verò intelligi corporis consumptionem ac diminutionem ex ulcere : interim tamen in *Phthisis* definitione modò datâ meminit ulcerati pulmonis, &c. *Aretæus* autem (c) purulentam labem in *phthisi* agnovit, unde hic morbus ab ipso πύη & φθίσις appellatur, sed simul monuit hoc nomen convenire, si ab abscessu pulmonis, post sanguinis rejectionem, aut longinquam tussim, ortum duxerit morbus ; ubi verò, in thorace vel costâ nato abscessu, à pure collecto vicinus pulmo eroderetur, tunc φθίσις vocari morbum iussit.

Phthisis autem vocabulo adhuc magis limitato sensu usus fuit *Aëtius* (d), dum propriè *phthisin* vocari voluit pulmonis exulcerationem, quæ post sanguinis sputum sequitur. Ubi autem ab acriori catarrho eroderetur pulmo & exulceraretur, tunc vocabat φθόσις illum affectum (e). Fatetur tamen, quòd *phthisis* etiam sequatur quandoque *Pleuritidem* & *Peripneumoniam*.

Hæc sufficere monuisse circa nomen morbi ; videmus tamen in scriptis Medicis promiscuè *phthisin*, *phthoën*, *tabem*, vocatum fuisse hunc affectum. Usus autem vocabulorum vim & significationem determinat præcipuè.

Phthisis ergo est consumptio universi corporis habitûs per labem purulentam : verùm talis consumptio posset oriri à quocumque fomite purulento, in diversis corporis locis hærente ; uti ad §. 1214. dicitur, hinc additur *phthisis pulmonaris*, quia & frequentior est reliquis, uti etiam quia sæpè admodum contingit, ut pulmo afficiatur tandem, licèt malum à fomite purulento in aliis locis corporis hærente originem duxerit. Tria ergo requiruntur, dum hic morbus adeste dicitur. 1°. Consumptio totius corporis lenta. 2°. Causa hujus consumptionis debet esse degeneratio humorum per *cacochymiam purulentam*. 3°. Debet mali sedes in pulmone hære.

Dum enim catarrho laborant homines, videmus, de naribus emungi & per tussim educi sputa, quæ colore, spissitudine, & aliis dotibus, pus referunt : tamen non dicuntur ideo *phthisi* laborare ; quia habitus corporis non consumitur, nec ulla signa *cacochymix purulentæ* in humoribus adsunt. Interim tamen, si materies catarrhi acrior fuerit, vel valida & diuturna tussis nimis quassaverit pulmonem, quandoque pulmo eroditur, ulceratur, & sic ex catarrho *phthisis pulmonalis* sequitur.

§. 1197. **C**ujus ulceris origo deducitur ab omni causâ, quæ valet sanguinem in pulmonibus ita sistere, ut in materiam purulentam abire cogatur.

Ex definitione modò datâ spontè hoc patet : ut *phthisis pulmonaris* dicatur mor-

(a) Definit. Medicar. n°. 260. 261. Charter. Tom. II. pag. 262.

(b) Definit. Medicar. n°. cclx, cclxi. Charter. Tom. II. pag. 262.

(c) De caus. & sign. Morbor. diurn. Lib. I. cap. VIII. pag. 36.

(d) Lib. VIII. cap. LXVII.

(e) Ibid. cap. LIII.

bus, debet adesse cacochymia purulenta in humoribus unâ cum pulmone affecto: quidquid ergo hunc effectum præstare poterit, meritò phthisis pulmonaris causa dicitur. Varias autem tales causas existere, docebunt sequentia, ubi ordine enumerabuntur.

§. 1198. **H**Æ causæ possunt referri. 1. ad ipsam Corporis temperiem illam, quâ vergunt in hæmoptoen primò, hinc in ulcus loci erosi.

Frequenter quidem phthisis pulmonalis sequitur hæmoptoen prægressam, tamen etiam absque hâc observatur nasci, quod & *Aretæus* (f) indicare videtur, & patebit ex illis, quæ postea dicentur. Notavit *Fernelius* (g), magnam inter scriptores controversiam esse, an citra cruentam excretionem quis tabe resolvi posset? sed testatur, se non paucos vidisse, tabe sensim sublato, in quibus nihil omnino cruoris toto morbi decursu apparuit: idem confirmatur à pluribus aliis auctoribus, qui de phthisi scripserunt, & nullum puto esse Medicum, qui lautam praxin habuit, quin viderit similes casus.

Hæmoptoen, *Hæmoptysin*, solent vocare Medici sanguinis ex pulmone educationem cum tussi, & quodam strepitu in pectore: sanguinis sputum, tanquam generali nomine, dixit *Celsus* (h) omnem, quæ per os fiebat sanguinis excretionem, sive à gingivis, faucibus, naribus, &c. prodiret. *Aretæus* (i) autem accuratiùs hæc distinguere maluit: ubi enim sanguis à capite, palato, faucibus, &c. veniens exspuebatur, simpliciter vocabat πύσιν vel αἱμορραγίαν, si verò à pectore & visceribus ibi locatis, imprimis pulmone & asperâ arteriâ, prodiret, tunc vocavit ἀναγωγὴν, quia sursum ascendit sanguis: hoc vocabulo ad eundem affectum designandum etiam *Trallianus* (k) usus fuit.

Cùm autem longè alia Prognosis sit, si sanguis ex oris interni partibus prodeat, vel ex naso in fauces delapsus exspuatur, quàm si ex pulmone venerit; imo etiam alia requiratur medela; hinc debet cum curâ distinguere Medicus, à quo loco veniat sanguis, qui exspuitur; & certè magnâ hîc attentione opus est.

Si unâ cum tussi sanguis exspuatur, ferè pro certo signo habetur, ex pulmone sanguinem prodire; licèt hoc fallere posset. Vocatus fui ad juvenem, cui inter dormiendum sanguis cœpit de naribus fluere, cùmque reclinato jaceret capite, sanguis per narium foramina posteriora in fauces delapsus tussim excitavit, à quâ evigilans sanguinem exspuit, unde maximè perterritus fuit æger, credens se hæmoptysi laborare. Curavi illico, ut os & fauces elueret aquâ tepidâ, simulque erecto corpore sederet in lecto, capite parum versùs anteriora inclinato: perrexit per integram horam valida satis per nares hæmorrhagia, sed nulla aderat amplius tussis, nullum sanguinis sputum. Difficulter tamen potui eradicare hæmoptysis metum, quem inde conceperat.

Contingit mihi, ut levis titillationis sensum sentirem in faucibus, & paulò post

(f) De caus. & sign. Morbor. diuturn. Lib. I. cap. VIII. pag. 36.

(g) Patholog. Lib. V. cap. x. pag. 110.

(h) Lib. IV. cap. IV. n°. 5. pag. 202.

(i) De caus. & sign. Morbor. acut. Lib. II. cap. II. pag. 12.

(k) Lib. VII. cap. I. pag. 285.

scratu educerem sanguinolentum sputum : sequebatur irritans tussicula , & sputum cruore tinctum. Aperto ore ante speculum , sole irradiante , vidi ad latus dextrum propè uvulam in velo pendulo palatino vasculum arteriosum rubrum , quod capilli diametrum suâ amplitudine videbatur æquare , & quod aperto orificio ad latus uvulæ minimam stillabat sanguinis guttulam ferè omni minuto secundo. Facile tunc concipiebam , quomodo delapsâ in asperam arteriam tali guttulâ excitari potuerit tussis. Simul sic oculis cernere poteram , quomodo dilatatum tale vasculum per anastomofin , id est , per aperturam extremi sui orificii , sanguinem stillaret : post mediam horam cessabat hoc , & vasculum hoc sensim contractum post trihorium disparuit , cùm adeò exile foret , ut in statu naturali sanguinem rubrum non admitteret. Postea adhuc ter contigit in aliis idem illud videre. Si jam consideremus , contingere posse , ut simile tale vasculum dilatatum hæreret in parte posticâ veli penduli palatini , quæ fauces respicit , tunc eadem forent omnia symptomata , nec tamen oculis pateret causa.

Fortè tales casus frequentius contingunt : non sine oblectamento vidi , *Galenum* (1) hoc jam notasse. Sic enim habet : *Nos verò eum (sanguinem) à capite per gurgulionis præcipuè partes internas ad fauces affatim descendente , tussiendo educi sæpenumerò conspeximus ; nam subito gutturi irruens , tussim movet. Quare diligenter advertere animum oportet , ne aliquando hujusmodi sanguinem ex spiritualibus organis ascendere putemus. Unde meritò monuit in eodem Capite , os internum & nares sollicitè consideranda esse , ubi vel minimum dubium oritur de loco , unde sanguis venit , qui exspuitur. Certè ab hirudine cum aquâ deglutitâ ab homine sitibundo sanguinis vomitum observavit , & in juvene cruorem emungente & exspuente detexit hirudinem in naribus latentem. Monuit & similia de sanguine ex capite & palato descendente , & fallacem hæmoptoes speciem faciente , *Aretæus* (m).*

Prudenter certè veteres Medici consideraverunt triplicem modum , quo ex vasis pulmonis sanguis exire possit , & hæmoptysin facere. Vel enim rumpuntur vasa à vi quâdam illatâ , tunc vocaverunt *ρήξις* (n) ; *Celsus* (o) autem monuit , appellari *ρηγμοχασμόν* , sive hiatum rupti vasis. Ubi verò ab ipsâ humorum per vasa circumductorum acrimoniâ fit erosio , tunc appellaverunt *διάσπασιν*. Tertiam autem hæmoptysis speciem dixerunt illam , ubi integris manentibus vasis , adeoque nec ruptis nec erosis , per ultima orificia eorum dilatata sanguis exiret : hanc autem vocaverunt *ἀνασόμασιν* , apto satis vocabulo usi. *Aretæus* (p) *ἀρρωσισ* nomine usus fuit ad hoc idem designandum , quod & rarefactionem , & relaxationem , significat. Sic apud *Galenum* sæpius *ἀραιώτικα φάρμακα* legitur , quæ *τοῖς πυκνώτικοις* opponuntur.

Cùm autem , tam in Prognosi , quàm in curatione , magna diversitas sit , dum tribus his modis hæmoptysis oritur , operæ pretium erit & de signis Diagnostiis singulorum dicere.

A ruptura vasorum hæmoptysin natam credimus , si tales causæ prægressæ fuerint , à quibus vasorum ruptura metui possit. Sic ab ictu , lapsu , pondere magno.

(1) De Locis affectis Lib. IV. cap. VIII. Charter. Tom. VII. pag. 466.

(m) De caus. & sign. Morbor. acut. Lib. II. cap. II. pag. 12.

(n) *Aretæus*, ibid. pag. 13. *Galen.* de usu.

part. Lib. VII. cap. III. Charter. Tom. IV. pag. 452.

(o) Lib. IV. cap. IV. pag. 203.

(p) Ibidem.

elevato, clamore valido, iracundiâ, &c. Si subito sanguis exspuatur, novimus, à magnâ vi pulmonibus allatâ rupturam vasorum factam fuisse (q). Metus quidem est, ne ob subitam rupturam vasorum, si majora fuerint, purpuream vomant animam, & subito pereant, quales casus plures in observatis Medicis habentur, si autem primum hoc discrimen evaserint, multa curationis spes superest: *Rupturæ verò facilior solidatio est, quia vulneris oræ se contingunt* (r). Cùm enim vulnus recens sit, & in sano cæteroquin corpore, si fiant omnia illa, de quibus §. 1200. dicitur, consolidatio vasis rupti sperari poterit.

Ubi autem erosio vasis hæmoptysis sequitur, longè difficilior cura erit: optimè monuit *Aretæus* (s): *Ulcus enim, non vulnus, efficitur*. Spontè patet, ulcus, in eroso pulmone ob humorum acrimoniam natum, longè difficilior curari posse, quàm recens vulnus à violentâ factum causâ. Cognoscitur autem, erosionem esse hæmoptysis causam, si nulla vis externa illata fuerit, si tussis diuturna & irritans prægressa fuerit, si dolor aliquis in thorace interno perceptus fuerit, si parca copia sanguinis tantùm exspuatur, sed ferè perpetuò, vel saltem redeat frequentissimè sanguinis sputum. Ruptis enim vasis larga copia sanguinis ejicitur quidem, sed sedatur citiùs. Ob hanc causam *Christophorus Benedictus* (t), celebris elapso sæculo Londini Medicus, qui optimè de hoc morbo scripsit, licèt difficiliori stylo usus fuerit, hanc regulam Prognosticam posuit: *Sanguis per vices in pectus confertim fluens minus periculosus, quàm qui sensim & jugiter emanaverit; fluxio enim periodica, licèt copiosior, ἀναστροφώσεως, jugis pedetentim facta ἀναβρώσεως, Symptoma*.

Quando autem per anastomofin dilatata vasorum oscula extrema sanguinem effundunt in vasa aërea pulmonis, qui deinde levi tussiculâ facilè educitur, longè minus periculum est. Vasa enim, quamvis dilatata, manent integra, & humores boni sunt, cæteroquin potius fieret erosio, quam anastomofis. Simulac enim sanguis transire potest per ultima vasorum extrema, dilatatio vasorum minuitur, & proprio elatere contracta brevi sic angustantur, ut sanguinem rubrum non amplius transmittant, sed tantùm solitos humores sanguine tenuiores. Naturaliter enim sanguis ruber nunquam exit in tracheas sive vasa pulmonis aërea, sed secreti à sanguine humores, qui humectant & lubrico muco obducunt totam internam trachearum superficiem. In exemplo paulò antè nemorato patuit, quòd vasculum dilatatum in velo pendulo palatino, ob sanguinem rubrum contentum, manifestè conspicuum, paucis horis se subduxerit oculis, dum ad solitam & naturalem amplitudinem rediisset denuò.

Hanc autem Hæmoptoes speciem contingere foeminis menstruorum suppressione laborantibus notat *Aretæus* (u), & per menstruam periodum redire, & nisi curetur, sæpiùs reverti. De his autem postea in eâdem hâc paragrapho dicetur, tuncque simul patebit, non esse negligendam curam talis hæmoptysis, licèt reliquis minùs periculosa meritò habeatur.

Cùm autem hæmoptysis non mutetur in phthisin pulmonarem, nisi ulcus in pulmone produxerit, considerandum est quomodo hoc contingere soleat.

Si à vasorum rupturâ contingat hæmoptysis, violentis causis prægressis, quæ

(q) Aretæus Ibidem.

(r) Ibid. pag. 14.

(s) Ibid. pag. 13.

(t) Pag. 106. Tabid. theatr.

(u) De caus. & sign. Morbor. acut. Lib. II. cap. II. pag. 13.

antea fuerunt enumeratæ , tunc verum vulnus est , & omnia , quæ vulneri recentî contingunt , etiam locum habent , & observantur à Medico attento. De his actum fuit §. 158. Dictum fuit ibi n°. 1. partes vulneratas sensim magis magisque à se mutuo recedere : item & hîc contingit : nisi enim magnum vas ruptum fuerit , quod undatim ingentem sanguinis copiam fundit , hæmoptoë incipit cum sputo sanguineo pauco , sed paulò post aucto : minuitur postea , & , si quiescat æger , plerumque cessat brevi ; sic tamen ut sputum dilutum , tenue , subrubellum , educatur adhuc : utî in vulnere oculis patente videmus labia rubere , dolere , tumere , cum levi febriculâ , si vulnus alicujus momenti fuerit , sic idem & in pulmone tunc fit : tussicula enim nascitur , & quandoque levis doloris sensus : postea , utî in vulnere pus apparere solet , sic & hic purulenti quid exspuitur , quod , si parcâ tantum copiâ appareat , non est mali ominis , nam sub hoc pure vulnus consolidatur , utî in vulnere externo manifestè apparet. Post pacatum autem somnum , matutino tempore tale sputum observatur , coctum & purulentum , & consolidato vulnere cessat. Interim tamen hoc notandum , quòd sæpè diuturnior cura sit vulneris in pulmone quàm in externâ corporis parte : aer enim hic arceri nequit , & pulmo , ob respirationem ad vitam necessariam , omnino quiescere non potest. Ob hanc causam prudentes Medici in hæmoptysi quietem continuam imperant , loquelam prohibent , mollissimum victum præscribunt , ab omni animi affectu cavendum monent , ut , quantum fieri possit , quiescat pulmo. Neque tantùm hoc fit ideo , ut caveatur hæmoptoes recidiva , verùm etiam hoc scopo , ut vas ruptum citiùs consolidetur. Si jam minoris diametri vas fuerit ruptum , sæpè felicissima curatio fit , ut postea totâ vitâ immunes vivant non tantùm à phthisi , verùm & ab hæmoptoe. Ubi verò majores rami vasorum rupti fuerint , magis dehiscet tale vulnus , major puris copia nascetur , & magnus metus est , ne per mollem substantiam pulmonis propagetur suppuratio circa vulneris labia nata , & phthisin pulmonarem inducat. Ob hanc rationem *Hippocrates* (w) monuit , *Tabes periculosissimæ sunt , à ruptione venarum crassarum.*

Alia autem ratio , quare post hæmoptysin frequenter sequatur ulcus pulmonis , ex ipsâ hujus visceris fabricâ intelligitur. Si pulmo inflatus exsiccetur , & dein discindatur , totus cellulofus apparet , non tantùm ideo , quia trachearum ultimi fines in membranulas cavas abeunt , verùm etiam manifestè apparet membrana cellulosa , quæ interstitia relicta inter folliculos aëreos replet , & innumeris arteriolis irrigatur , utî , feliciter repletis per injectiones pulmonum vasis , per microscopia manifestè videtur. Si jam contigerit , ruptis his vasculis sanguinem effundi in cellulofam hanc membranam , cruor extravasatus , corruptus morâ , & acrior redditus , suppurationem & ulcus pulmonare producere poterit. Sanguis enim extravasatus , qui in vasis aëreis pulmonum hæret , tussi educi poterit facilè , ille verò , qui in membranâ cellulosâ hujus visceris colligitur , per hanc viam exire nequit , nisi , erosio jam tracheis vicinis , exitum invenerit. Videntur *Hippocratis* Observata confirmare hæc , quæ dicta sunt : sic enim habet (x) ubi recenset causas , unde purulentus fit pulmo. *Quum venularum quædam in eo rupta fuerit ; rumpitur autem à laboribus : & cum rupta fuerit , si crassior quidem fuerit venula , plus fundit sanguinis , si verò tenuior ,*

(w) Coac. Prænot. n°. 438. Charter. Tom. VIII. pag. 878.

(x) De Morbis Lib. I. cap. v. Charter. Tom. VII. pag. 537.

minùs ; partimque confestim quidem sanguinem exspuit , partim verò , nisi constricta vena fuerit , in pulmonem funditur , in eoque putrescit , cumque putruerit , pus facit . Procedente verò tempore , interdum pus sincerum , interdum subcruentum , quandoque etiam sanguinem , & si uberiùs repleta fuerit venula , ipsa sanguinis copiam confertim à se evomit , pùsque crassum ab accedente , ac intùs putrescente , pituita exspuitur . Primò enim hic describitur hæmoptoe , dein à putrescente sanguine , qui in pulmonem delapsus fuerat , ulcus , quod vel pus sincerum dabat , vel erosio vasculi vicinis subcruentum , imo & quandoque magna sanguinis copia , erosio à pure acriore vasis , prodit .

Hinc etiam intelligitur ; quare Hippocrates (*y*) in Aphorismis dixerit : *A sanguinis sputo puris sputum malum* . Non enim hoc intelligendum est , à parcâ copiâ sputi illius purulenti , quod rupti vasis incipientem consolidationem significat , uti paulò antè dictum fuit , verùm à tali sputo puris , quod & majori copiâ prodit , & diuturno tempore pergit , sicque ulcus pulmonis significat . Unde & Galenus (*z*) optimè in Commentario ad hunc Aphorismum , monet , quòd non omne sanguinis sputum sequentem habet puris exspuitionem , sed quòd solùm malignum existit . Quum autem ulcus , nasciturum post rupta pulmonis vasa , præcedere soleat inflammatio , quæ , si validior fuerit , febrim excitat , hinc acerbam Prognosin dedit Galenus (*a*) , dicens : *Quotquot autem phlegmone sic occupavit , ut jam febricitarent , horum nullus est omninò persanatus* . Contrà felicem curam sperabat (*b*) , si nulla phlegmones suspicio circa vas ruptum superesset . Unde etiam , ut postea in curatione dicetur , omni modo cavetur inflammatio hinc metuenda .

Facilè etiam patet , quòd ab hæmoptysi per erosionem natâ , pejora metuenda sunt : si enim difficilis sit consolidatio rupti vasis in pulmone per causam violentam , & sæpè inde sequatur ulcus pulmonis ; quantò magis hoc metuendum erit , ubi vasorum erosio non vulnus fecit , sed ulcus , uti paulò antè ex Aretæo notatum fuit . Tale ulcus non poterit sanari , nisi priùs ad conditionem puri vulneris reductum fuerit , uti antea ad §. 402. dictum fuit : verùm ad hanc rem requiritur suppuratio major & diuturnior , adeoque majus discrimen ulceris pulmonem depascentis adest . Sed & alia , & major quidem , difficultas superest : notatum fuit ad §. 387. ubi de exitu inflammationis in suppurationem agebatur , requiri ad boni puris confectionem , ut humor fluens per vasa blandus sit : in hoc autem casu talis humorum acrimonia adest , ut vasorum erosio secuta fuerit , & post hæmoptysin à tali causâ natam adest eadem acrimonia , quæ non tam facilè tollitur , ac forte quis crederet . An non observatur , quòd in scorbuticis levis etiam excoariatio in crure facta degeneret toties in ulcus annosum , licèt omnia tentet Medicus , & Chirurgi manibus facilis accessus detur , & ab aëre defendi possit tale ulcus . Ex his omnibus patet ratio , quare Galenus (*c*) ferè desperaverit de phthisi curandâ , quæ ex tali causâ nata foret : *Ex iis verò , qui ulcus in pulmone habent , ii soli insanabiles mihi esse videntur , qui ex succi vitiosi erosionem id possident , quorum aliqui , ceu falsilaginem sputum suum sentire se aiunt , nam longo arbitror tempore omnino opus esse , ut succi corrigatur vitium* .

(*y*) Sect. VII. Aphor. 15. Charter. Tom. IX. pag. 299.

(*z*) Ibidem.

(*a*) Method. Medend. Lib. V. cap. xiv.

Charter. Tom. X. pag. 126.

(*b*) Ibid. cap. XIII.

(*c*) Method. Medend. Lib. V. cap. xiv.

Charter. Tom. X. pag. 126.

Illa autem hæmoptysis, quæ per anastomosin, dilatatis vasorum orificiis, fit, absque ullâ vasorum rupturâ vel erosione, omnium facillimè curabilis est, quia nullam humorum Cacochymiam supponit, & vasa manent integra, quamvis dilatata fuerint. Per ipsum autem sanguinis effluxum fit constrictio vasorum dilatatorum: capacitas enim vasorum pendet à duabus præcipuè causis, nempe à vi cordis pellente liquida in vasa, & à resistentiâ circa fines vasorum angustos: simulac autem aperta extrema vasorum sanguinem transmittunt liberè, illa resistentia minuitur insigniter; hinc si simul per quietem corporis circuitus sanguinis per vasa reddatur pacatissimus, vasa proprio elatere constringuntur, & minuitur cavitas, extrema orificia connivent ita, ut sanguinem non transmittant amplius, sicque cessat tale sanguinis sputum. Ille tantùm metus videtur adesse, ne sanguis, effusus per anastomosin in pulmonis substantiam cellulofam, ibi hæerere possit, corrumpi, & sic ulcus pulmonis producere. Cùm autem antea §. 830. 2. demonstratum fuerit, facilem satis viam esse ex arteriâ pulmonali in tracheas sive vasa aërea pulmonis, hinc & illa sanguinis effusio in cellulofam hujus visceris substantiam, minùs metuenda videtur, cùm liquida propulsa per vasa eò versùs tendant faciliùs, ubi minor est resistentia.

Cùm ergo phthisis adeò curatu difficilis, & frequens tamen, morbus sit, operæ pretium erit, considerare accuratè illa signa, quæ docent, hominem vergere in hunc morbum, & simul enumerare præcipuas causas, quæ in corpore prædisposito hæmoptysin & phthisin producere valent: his enim ritè intellectis, cautelæ poterunt dari, ut illæ evitentur, vel emendentur saltem, si omnino vitari non possint.

Hæc consistit *a.* in teneritudine vasorum arteriosorum, & in impetu acrioris utcunque sanguinis: cognoscitur conspectu tenellorum vasculorum, & totius corporis; collo longo; thorace plano & angusto; scapulis depressis; sanguine valde rutilo, tenui, dissoluto, acri, calido; colore valde candido, & amœno roseo; cute pellucidâ; hilaritate, & subtilitate præcoci ingenii,

Vasorum firmitas resistit liquidis impulsis; adeoque quò minus vasorum robur est, eò majus rupturæ periculum: sed & quò impetus moti per vasa sanguinis major est, eò major vis infertur vasis: si jam simul concurrat cum vasorum debilitate majori, & impetu moti liquidî valido, humorum acrior indoles, tunc certè vasorum ruptura magis etiamnum metuenda est. Sed observamus in illis, qui in hunc morbum proni sunt, hæc concurrere. Notaverat Sydenhamus (*d*), hominibus calidioris temperamenti, sed minus robustis, hæmoptoen contingere: sanguis his de venâ missus pulchro quidem rutilat colore, sed pars rubra minùs firma est, serum ipsum falsius invenitur, tenuius, & minùs coloratum. Cùm autem per tenera vasa facilè perluceat liquidorum contentorum color, hinc candidus in cute color, ubi vasa cutanea tam parva sunt, ut sanguinem rubrum non admittant; in genis amœnus roseus color conspicitur, pulchro rutili sanguinis colore per tenera vasa sanguinea pellucente. Monuit Galenus (*e*), quòd color à succis proveniat, non ex solidis animalis partibus. Quoties

(*d*) Sect. VI. cap. VII. pag. 361.

(*e*) De Sanit. tuend. Lib. XIV. cap. IV.

| Charter, Tom. VI. pag. 121.

doluerunt Medici, dum in ipso ætatis flore venustissimæ formæ juvenes utriusque sexûs sævus hic morbus abstulit; ut turbo nascentes rosas.

Si jam simul pectoris structura talis sit, ut planior sit thorax, adeoque angustius ejus cavum, pulmones minùs dilatari poterunt, adeoque & per vasa pulmonum minori cum facilitate transibunt humores; hinc plus urgebunt latera vasorum: unde suspecta semper Medicis apparet talis conformatio; cum autem costarum arcus minùs convexi sint, hinc à scapulis magis recedant, ideo illæ magis prominent, alarum instar, & πλερυγώδεις ab Aretæo (f) vocatur. Hæc autem difformitas magis augetur, ubi in consummatâ phthisi omnis pinguedo evanuit, & musculorum torositas periit; tunc enim longè magis scapulæ à costis distare videntur: interim tamen illa scapularum prominentia manifestè satis apparet in illis, qui in hunc morbum vergunt, licèt adhuc sani sint: hos autem meritò Galenus (g) vocavit φθινώδεις, qui nempe idonei sunt hunc morbum pati, licèt nondum phthisi laborent. Præcipuè autem pectoris angustiam accusavit (δάραξ σενός κὲ ἀσκαθίς), & scapularum à retro prominentiam pro signo angusti pectoris habuit: solet etiam hominibus sic dispositis collum longum esse. An hæc colli longitudo aliquid facit ad subtilitatem præcocis ingenii? Fortè major capitis à corde distantia impetum sanguinis per vertebrales & carotides arterias moderatur ita, ut perfectissimè exercentur omnes encephali functiones. Certè aliâ occasione ad §. 1010. I. notatum fuit, collum breve disponere ad apoplexiam, quia à corde magis propinquo urgentur validiùs vasa encephali: sæpè etiam in talibus hominibus hebetudo & pigritia observatur. Utique observationes quotidianæ docent, felicissimi ingenii juvenes sæpè hoc morbo perire. Dum proprii corporis habitum Cicero (h) describit, qui ingenio & dicendi facundiâ adeo celebris fuit, dicit: *Erat eo tempore in nobis summa gracilitas & infirmitas corporis, procerum & tenue collum: qui habitus, & quæ figura non procul abesse putatur à vitæ periculo, si accedit labor, & laterum magna contentio.* Fatetur autem, quòd sine remissione, sine varietate, vi summâ vocis, & totius corporis contentione, diceret: ideo & Medici & amici hortabantur, ut à causis agendis desisteret: maluit tamen in Asiam proficisci, ut consuetudinem dicendi mutaret: quodvis enim potiùs periculum adire voluit, quàm à speratâ dicendi gloriâ recedere. Feliciter cessit hoc propositum: post biennium enim redux, *non modo exercitior, sed prope mutatus, fuit. Nam & contentio nimia vocis reciderat, & quasi deferverat oratio, lateribusque vires, & corporis mediocris habitus, accesserat.* Patet simul ex hoc exèmplo, quòd ad phthisin dispositi possent sæpè à morbo servari, si cautelam debitam adhiberent.

Patet hinc etiam, quantùm noceat pessimus ille mos, quo fasciis arctissimè stringitur pectus & abdomen in junioribus, in adultioribus verò loricis: angustatur depressis costis thoracis cavum, dum simul, compresso abdomine, facilis diaphragmatis descensus impeditur. Sic malâ arte sano corpori conciliatur talis dispositio, quam tanquam funestæ tabis prodromum metuunt Medici summo jure. Contra pessimam hanc consuetudinem ideo insurgit meritò Spigelius (i), qui credit, ob hanc causam in Angliâ adeo frequentem esse phthisin; deinde addit sequentia: *Ineptum*

(f) De caus. & sign. Morbor. diuturn. Lib. I. cap. VIII. pag. 37.

(g) Comment. 1. in Libr. Epidem. Charter. Tom. IX. p. 23.

Tome IV.

(h) Cicer. Brutus, sive de claris Oratoribus, cap. LXXXI. Tom. I. pag. 412.

(i) De Human Corpor. fabr. Lib. I. cap. IX. pag. 19.

etiam est, & ultra fidem perniciosum, illud studium, quod ferè virgines adhibent, ut junceæ videantur, loris, & mortifero artificio, pectus in angustias cogentes, ignaræ, se, angustando thoracem, januam tabi, marcorique, aperire. Contrà earum gentium consuetudinem laudat, quam & Venetiis observari vidit, quæ latum potius quàm angustum pectus exoptant, & ideo infantum thoracem levi fasciâ potius involvunt quàm stringunt. Nec cessant hodie cordati Medici se opponere pessimo huic mori, sed, quod dolendum, sine ullo sæpè fructu, cùm faciliùs Herculi clavam quis extorqueret, quàm stolidis mulierculis receptum semel morem, licèt pessimum.

His signis & usus fuit *Benedictus* (*k*), ut cognosceret futuram phthisin: *Scapulæ acuminatæ, præcordia contracta, pectus angustum & depressum, cervix gracilior & oblonga, omnium pectoralium tenor flaccidissimus, caroque totius corporis musculosa tenerima.*

β. In eâ debilitate viscerum, quâ ingesta suâ indole nimis tenacia obstructions, putrefactiones, acrimonias, suscipiunt, hisque dein malis erosa vasa, post Hæmoptoen, exulcerant: cognoscitur levi febriculâ, tussiculâ siccâ, calore majori, rubore labiorum, oris, genarum, auctis & insurgentibus, quo tempore novi chili in sanguinem ingressus, facili sudore dormienti, debilitate, anhelitu ad minimum motum magno.

Constat ex Physiologicis, & in capitulo de cachexiâ, pluribusque aliis in locis, jam sæpiùs monitum fuit, ad mutationem crudi ingesti in indolem nostrorum humorum plura concurrere viscera, quæ singula suam symbolem conferunt. Ubi ergo viscera debiliora suis muneribus non sufficiunt, degenerabunt à naturali dote liquida per hæc viscera secreta, chylus erit crudior, viscidior, imò & sæpè acrior: nisi enim ingesta superari possint per vim viscerum chylopoieticorum, suam sequuntur indolem, & in acrimoniam acidam, putridam, rancidam, vel & in tenax gluten, degenerant, prout ex diversâ materiâ constant. Pulmo autem magis afficitur & citiùs, quàm reliqua viscera, quia degenerans talis chylus, simulac in venâ subclaviâ sanguini mistus est, statim per pulmonem transire debet; adeoque hoc viscus primam noxam sentiet. Hinc monuit *Benedictus* (*l*); *qui bellariis & symposiis nimis indulserint, phthisi languorem importante maximè corripuntur & periclitantur.* Unde & hæc videtur causâ esse, quare in Angliâ frequens phthisis; cum validissimis cibus, & meraco potu, utantur, minùsque delectentur cibo vegetabili. Cùm autem præ reliquis plurimum faciat ad bonam chylicationem bilis, major chyli degeneratio metuenda erit, si bilis officina, hepar nempe, laboret. Unde & scripsit *Benedictus* (*m*), peculiari fere semper loquendi modo utens: *Magis periclitantur pulmones à pressurâ per denegatam hepatis percolationem, quàm à regurgitatione ab infarctis lienis vasculis.*

Potest chylus, non satis elaboratus actione viscerum primæ coctionis, peccare visciditate nimiâ, præcipuè si talia ingesta fuerint, in quibus lentum gluten abun-

(*k*) Tabid. theatr. pag. 99.

(*l*) Theat. Tabid. pag. 110.

(*m*) Ibidem pag. 107.

dat, ut sunt farinacea non fermentata, juscula meraciora, imprimis si ex animalium partibus extremis parata fuerint. Lenta hæc infarcient vasorum pulmonalium angustos fines, sicque obstructions parient. *A sanguine extravasato putrescente bronchia minus infarciuntur, à succo nutritio magis, cum in mucaginosam excoquitur substantiam* (*). Sed certè eadem viscida, per solam moram & calorem loci, acrimoniam magnam acquirere possunt. Mollis gelatina cornu cervi æstivis caloribus satis citò corrumpitur: tunc amittit visciditatem quidem, sed diffluit in liquamen putridum acre: pasta panis in acrimoniam acidam degenerat brevè: à molli pituitâ in pulmonibus accumulata erosionem metuebat periculosam Hippocrates (n); *Pituitâ enim pulmones implentur, indeque pus gignitur, quod pulmones exedit, neque ægroti facile evadunt.* Si verò talis chylus non hæreat in pulmone propter visciditatem, sed jam acrior sit, vel satis citò in acrimoniam degeneraturus transeat cum sanguine per omnes corporis partes, totam massam sanguinis mutare potest sic, ut à nativâ suâ indole degeneret, & acrior reddatur, uti in Capitulo de Cachexiâ dictum fuit. Verùm, ut fiat reparatio perditorum, tam in solidis quàm in fluidis, blanda requiritur humorum indoles; adeoque nutritio debita non fiet, & sensim minuetur corporis vigor. *Benedictus* (o), qui attentissimè observavit omnia, quæ in hoc morbo contingunt, dixit: *Odor corporis, maximè inter sudandum, à consueto demutatus, cutisque præsertim faciei quoad colorem deflorescentia, habitus corporis mutatus, vigor languescens, hujus adulterationis jamjam factæ in morbis plerisque diuturnioribus, præcipuè phthisi, indicia sunt.* Omnia hæc designant, non restitui talia per nutritionem, qualia per vitæ sanæ actiones quotidie pereunt de corpore. Cùm verò & de solidis corporis partibus necessariò quid pereat, illa pariter labefactabuntur, si perditæ restitutio non fiat. Cùm autem vasa sanguifera pulmonis tenera satis sint in ultimis suis divisionibus, & totum impetum cordis dextri, sanguinem pellentis, sustinere debeant, patet ratio, quare præcipuè pulmo à tali causâ noxam patiatur. Hæc videtur fuisse ratio, cur Hippocrates (p), ubi apparebant signa acrimonie majoris in humoribus tabem prædixerit. *Eruptiones quasi abrasâ cute* (ἀμυχώδεις quod Characterius vertit *velut ferro lancinatae*; minùs rectè) *habitus tabem significant.* Tunc enim signum est, ad ultima extrema vasorum cutaneorum ferri talia, quæ acrimoniam suâ ipsam cutim erodere possunt: cùm autem pulmonis aërea superes perspiret longè plus, quàm cutis externa, metus est, ne & illa tandem sic afficiatur. Verùm quidem est, à vi cordis proximi urgeri validè extrema vasorum exhalantium pulmonis; adeoque non tam facilè ibi poterit quid hære tam diu, ut rodere possit: sed si simul visciditas sanguinis jungatur acrimonie, vel à quâcumque causâ minuatur pulmonis perspiratio; simile malum sequi possit. Sic notavit *Benedictus* (q) quòd *in nivium & grandinum congelatione, cæloque pluvioso, hæmoptoici magis tentantur.* Notum autem est, talem aëris temperiem minùs favere liberæ perspirationi. Ob eandem rationem & in cute similes erosiones, vel & pustulæ, fiunt in phthificis, dum acria, ope perspirationis cæteroquin difflanda, in vasis cutaneis hære incipiunt. Hippocratis observata confirmat *Benedictus* (r), dum notat sequentia. *Quibus uredo, im-*

* Theat. Tabid. pag. 109.

(n) De glandulis cap. v. Charter. Tom. IV. pag. 274.

(o) Theatr. Tabid. pag. 23.

(p) Coac. Prænot. n°. 444. Charter. Tom. VIII. pag. 878.

(q) Theatr. Tabid. pag. 109.

(r) Ibidem pag. 123.

petigo, aut pruritus autumnalis & hyemalis, cutes obfesserit, quod plerumque fit, sudoribus frequentioribus uti convenit, illisque semper profuere. Multum enim boni sperabat, si per vasa cutanea illud acre in humoribus natum expelli posset, uti postea in curatione dicetur.

Signa autem, quæ denotant, talem in corpore dispositionem esse, & pulmonem jam incipere affici, hîc enumerantur: levis adest febricula, vel ob acrimoniam jam natam in humoribus, vel quia debilia viscera digerendis & subigendis cibis ingestis non sufficiunt: inde enim febrim nasci posse, probatum fuit §. 586, ubi de februm causis agebatur. Cùm autem irritetur à copiosiori vel & acriori chylo cum sanguine fluente pulmo, tussicula sequitur, sed sicca, quia nihil materiæ expectorandæ adest. Cùm autem semper tunc temporis adfit difficilior utcumque transitus sanguinis per pulmones etiam in sanis hominibus, hinc & calor major, & plenitudo vasorum sanguineorum capitis, quia venæ jugulares difficilîus evacuantur. Manifestè hoc apparet, si quis consideret convivas, dum mensæ accumbunt ad lautum prandium invitati, eosdemque intueatur post finitas epulas, dum omnium vultus rubent, turgent. Nec mirum, cùm turgens ventriculus liberum descensum diaphragmatis impediât, adeoque liberam expansionem pulmonum minuat, simulque copiosus crudus chylus cum sanguine fluat. Illi, qui ex muneris ratione coram concione dicere debent, satis experiuntur, ante prandium hoc longè facilius esse, quàm horis pomeridianis.

Si verò omnia hæc incommoda augeantur illo tempore, dum copiosior chylus cum sanguine fluit, adhuc certior erit hæc Diagnôsis: febricula enim illa, uti ad §. 835. dictum fuit, quam hæcticam sive habitualement vocant Medici, semper sibi similis, nec invasionem, nec vigorem, nec remissionem, habet; unde fit, ut ægri non percipiant se ægrotare: verùm progrediente morbo circa vesperam manifestum hujus febriculæ augmentum percipiunt ægri; at rectè *Galenus*, uti in eodem loco habetur, monuit, illam exacerbationem non pendere à naturâ febris hæcticæ, quæ eodem semper tramite decurrit, sed ab alimento assumpto hoc fieri, quo subactò & distributo febricula hæc denuò ad pristinum statum redit. Præterea notatum fuit ad §. 834. etiam in sanis hominibus augeri vespertino tempore pulsûs celeritatem; unde & alia ratio habetur, cur febricula talis hæctica vespertinis horis ingravescat.

Quare autem facilis sudor tempore somni fiat in illis, qui ad hunc morbum dispositi sunt, vel etiam jam ægrotare inceperunt, explicatum fuit ad §. 835. ubi de sudore nocturno in pulmonis abscessu agebatur.

Cùm verò ingesta non nutriant, nisi prius per bonam digestionem redacta fuerint in bonum chylum, & ex hoc non restituantur perdita, nisi ulterius per viscerum & vasorum actionem elaboretur, pulmonisque actio multùm ad hanc rem contribuat, patet ratio facilè, quare debilitas adfit.

Anhelitus autem magnus ad minimum motum pendet partim à debilitate, partim etiam ab impedito sanguinis transitu libero per pulmones: unde patet etiam, quòd initio morbi non statim adeo anhelii sint phthifici, nisi mala pectoris conformatio pulmonis liberam explicationem impediverit: ubi verò in progressu morbi ulcus jam natum est in pulmone, tunc illud, vicina vasa adhuc libera premens, difficillem sanguinis transitum ex corde dextro in sinistrum reddit. Ubi verò ulcus adest quidem, sed apertum, tunc sputum purulentum quotidie prodit, & minùs anhelii

quidem sunt, sed sensim corpus consumitur, & vires pereunt, nisi illud consolidari possit; quod admodum difficile est, uti postea videbimus.

γ. In eâ ætate, quâ vasa incrementi apicem adepta, ulteriori productioni suæ resistunt, dum interim sanguis augetur copiâ, acrimoniâ, impetu; adeoque intra 16 & 36 ætatis annum.

Constat, corpus nostrum eò citius crescere, quò origini propius est: ex minimâ moleculâ embryo crescit in utero materno ad insignem magnitudinem maturi foetus, & tantum incrementum novem mensium spatio absolvitur. Post nativitatem pergit infans crescere, sic tamen, ut incrementi celeritas semper decrescat, dum augetur ætas, tandèmq; in adulto jam corpore desinat, dum adeo robustæ factæ sunt solidæ partes, ut non amplius elongari possint facilè à motu humorum, qui per vasa convergentia pelluntur vi cordis: videntur enim omnia docere, quòd corporis staturæ augmentum ab elongatione vasorum per humores impulsos pendeat. Unde illo vitæ tempore, quo vasa flexilia sunt quàm maximè, actiôque cordis frequentior & tamen satis valida observatur, incrementum velox est. Verùm in junioribus pulsus cordis frequentiores sunt, & vasa omnia mollia facilè cedunt: confirmatur hoc ulteriùs, quia dum augetur sanguinis momentum in vasa, in morbis acutis, v. g. in juniori ætate, subitum & magnum observatur staturæ augmentum, postquam ab his morbis resurgunt, sic ut sæpè per binas septimanas plus crescat statura corporis, quàm antea sanitatis tempore per integrum annum. Quotidiana observata hoc docent: imò vidi aliquoties, juvenes, qui jam vix amplius crescebant, variolis correptos, emerisse ex hoc morbo longè proceriores.

Ubi ergo ad illud tempus accedit homo, in quò vasa non amplius cedunt liquidis impulsis, plus distenduntur, extrema vasorum angusta magis urgentur, & tunc toties sequuntur hæmorrhagiæ narium, juvenibus familiares, sive per anastomosis dilatatis vasorum extremis, sive etiam aliquando per rupturam vasorum, si subitò sanguinis impetus fuerit auctus, vel plethora adfuerit. Præterea circa hoc tempus major etiam videtur inesse acrimonia humoribus: omnes enim humores blandi sunt in recens natis & junioribus, qui mollissimo etiam delectantur victu: urina in illis vix odora, fere insipida, colore serum lactis refert. Circa pubertatis tempus urina flavior, acrior, est, sudor olens sub axillis & imprimis circa inguina observatur, animi affectus mutantur ita, ut, flexibilis antea puer, jam discat pericula temnere audax juvenis: infuetum robur percipiunt unâ cum magnâ agilitate membrorum, hinc quâvis datâ occasione lætantur experiri, quid valeant vires: si tunc simul comestationibus, Baccho, Veneri, indulgere incipiant, validissimis exercitiis corpus moveant, patet satis, quantum periculum sit, ne humores, copiâ aucti, acriores redditi, impetu majore moti, vasa rumpant, & imprimis in pulmone, ubi totâ vi cordis dextri sanguis ex ingenti trunco pulmonaris arteriæ mox in minimas & tenerrimas arterias pellitur. Verum quidem est, quòd circa tempus hoc ætatis salubris narium hæmorrhagia contingat sæpiùs, & hæc pericula minuat. Hippocrates (f), dum morbos singulis ætatibus frequentiores enumerat, monet, ad pubertatem acce-

(f) Aphorism, xxvii. Sect, III, Charter, Tom. IX, pag. 123.

dentibus narium hæmorrhagiam sæpè contingere. Galenus (*t*) autè in Commentario ad hunc locum notat, hoc contingere ideo, quia sanguis redundat: *Non quòd copiosior quàm antea generetur, sed quòd nunc ipsius minùs quàm priùs absumatur propterea, quòd & augmentum, pro corporis ratione, hæc ætate minùs, quàm superiore procedat.* Interim tamen, ne nimis confidere possimus salutari sanguinis per nares effluxui, paulò post (*u*) monet, juvenibus sanguinis sputum & tabem contingere.

Certè & Sydenhamus (*v*) notavit, hæmorrhagiam narium infestare sanguine præfervido, temperamento verò debiliore, præditos; & postea dixit; *Hæmoptoë etiam, quæ in æstatis ac veris confinio homines calidioris temperamenti, at minùs robusti, adortur, & quorum pulmones minùs rectè valent, præ senibus item juniores, ejusdem ferè indolis cum hæmorrhagiâ jam tractatâ mihi est, &c.* imò, ferè eandem methodum curandi requiri, monet.

Benedictus (*x*), accuratus adeo observator omnium, quæ in hoc morbo contingunt, pariter utilitatem hæmorrhagiæ narium ad Phthisin cavendam, vel saltem ad procrastinandum interitum, agnovit. Sic autem habet: *Phthifici omnes frequentiori, modò mediocri, narium hæmorrhagiâ detenti, diuturniores. Si suffusio sanguinis cum pari per nares expressione arteriam pulmonariam simul occupaverit, minùs periculosum, quàm simplex in arteriam extrusio.* Verùm & idem ille auctor alio in loco (*y*), cujus alia occasione ad §. 741. mentionem feci, observavit, periodicam narium hæmorrhagiam moderatam tabis accessum protrahere, & iteratâ quâcumque phlebotomiâ longè efficaciorè esse: confirmat autem hanc efficaciam hæmorrhagiæ narium notabili exemplo juvenis, cui parentes tabis characterem impresserant, & qui tamen, à decimo sexto usque ad vigesimum quintum ætatis annum, ope hæmorrhagiæ narium, inconcussâ ferè valetudine fruebatur. Sub finem veris enim, & per totam ferè ætatem, semel aut bis uncia una aut altera sanguinis quotidie per nares exivit. Vigesimo quinto ætatis anno narium hæmorrhagia cessavit, frigefacto capite: mox incepit pectus oppleri, successit hæmoptoë, & cætera ingruentis tabis signa. Venæsectio parum profuit; sed postquam rediit copiosior narium hæmorrhagia, pectus liberabatur; & tanto periculo ereptus mansit superstes sine manifesto valetudinis dispendio.

Si ergò à phthisi hæreditariâ, quam omnes Medici pro difficillimâ agnoscunt, liberatus fuerit ita homo, quantùm non licet sperare in aliis casibus ab eodem auxilio. Simul sic monentur Medici, ne facilè, ægri vel amicorum importunitate victi, salutarem hanc hæmorrhagiam imprudenti arte compescant.

Quamvis autem omni vitæ tempore observata fuerit hæmoptoë, tamen certum est, illam longè frequentius contingere, illo vitæ stadio, quod inter adolescentiam & virilem statum intercedit. Galenus (*z*) adolescentiam computavit ab anno decimo octavo ad vigesimum quintum; indè verò ad trigesimum quintum annum juvenes vocari maluit: credidit autem, Hippocratem (*a*) idèò usum fuisse plurali voce *ætatibus*, quia illo intervallo à decimo octavo anno ad trigesimum quintum & adoles-

(*t*) Aphorism. xxvii. Sect. iii. Charter. Tom. IX. pag. 123.

(*u*) Aphorism. xxix. Ibidem pag. 125.

(*v*) Sect. vi. cap. vii. pag. 360, 361.

(*x*) Tabid. Theatr. pag. 111.

(*y*) Ibidem pag. 14, 15.

(*z*) Commentario in Sect. v. Aphorism. Charter. Tom. IX. pag. 200.

(*a*) Aphorism. ix. Sect. v. ibid. 199. & Coac. Prænot. N°. 439. Charter. Tom. VIII. pag. 878.

centia & juvenilis ætas comprehendebantur. *Aretaus* (b) simpliciter dixit: *Juvenes autem usque ad florentem consistentemque ætatem* (*μεχρὲ ἀκμῆς*) *post sanguinis rejectionem in phthisin prolabuntur.* *Hippocrates* autem limitavit, uti dictum fuit, certo annorum spatio tempus, ubi majus est hæmoptoës periculum. Interim tamen & ante decimum octavum annum sanguinis sputum metuendum est, cum videamus & illud, & narium hæmorrhagiam, contingere illo tempore, dum pubescere incipiunt, quod in plerisque certè ante decimum octavum annum fit. Illud alio in loco (c) *Hippocrates* monuit, dicens: *Cum venere uti incipiunt, aut hircire, sanguinis profluvio laborant.* In illis ergo, quibus ob hæreditariam labem, vel malam conformationem pectoris, aut signa ad literam α, hæc paragrapho recensita, metuenda phthisis est, non videtur expectandus esse annus decimus octavus, sed citius jam omnis cautela adhibenda est, ut caveatur Hæmoptoë, & illam sequens phthisis.

Post trigesimum quintum ætatis annum minor hujus mali metus est, cum omnia vasa jam fuerint facta robustiora, simulque deferbuerit juvenilis ille impetus, & hinc omnes affectus animi moderatiores fuerint facti. Virilis ætatis major prudentia, & rerum agendarum variæ curæ, impediunt plurimos, quo minus genio adeo liberè indulgere possint. In hæc ætate medium obtinet inter flexilem mollitiem recens nati corporis & exsuccam senectutis callositatem; id est, debita vasorum firmitas adest.

δ. In hæreditariâ dispositione: huc refer dicta (24. 26. 29. 38. 39. 40. 41. 44. 45. 48. 60. 61. 64. 69. 72. 82. 84. 86. 100. 106.); illa enim comparata modò dictis (1198. α. β. γ. δ.) explicant, definiunt, præfagiunt, naturam, causas, effectus, hæmoptoës.

Morbos ex parentibus propagari in progeniem, innumeris observationibus confirmatur; de quâ re alio in loco ad §. 1075. dixi. De phthisis autem hæreditariâ labe pariter constat, & videntur antiquitus jam metuisse multum pro illis, quorum parentes hoc morbo perierant. Legitur enim apud *Plutarchum* (d) quod sequitur. *Veritatem enim & de quo constet, ne in his quidem, quæ ipsi nos agimus, certò possumus habere. Verbi gratiâ, cur tabe aut intercute aquâ extinctorum liberos tantisper, dum cadaver comburitur, sedere jubemus, pedibus in aquam demissis? creditur enim sic effici, ut morbus in eos non transeat, neque eos attingat.* Certè non dubitavit *Benedictus* (e), indelebilem vocare hujus morbi impressionem à parentibus susceptam: non quidem quòd absolutè inevitabilis sit phthisis illis, quorum parentes hoc morbo defuncti sunt, sed quòd semper adsit in his causa prædisponens, quæ quâvis datâ occasione producat morbum, tunc difficillimè curabilem. Hinc in tali casu invigilandum est quàm maximè, uti postea §. 1207. dicetur, ne circà pubertatis tempus, vel & ferius, fiat hæmoptoë, quam certò sequetur phthisis, ubi hæreditaria labe adest.

Anteà ad §. 24. dictum fuit, quandoque solidas corporis fibras adeo parum cohærere, ut solvantur illo motu, qui sanitatis effectus; vel saltem à minimo hujus motûs excessu; hinc §. 26. patuit, facilem vasorum rupturam metuendam esse: quòd

(b) De caus. & sign. morb. diurn. Lib. I. cap. VIII. pag. 36.

(c) Lib. VI. Epidem. text. xxv. Charter. Tom. IX. pag. 457.

(d) Commentar. de his, qui serò à numine puniuntur. Tom. II. pag. 558.

(e) Tabid, Theatr. pag. 111.

& ex illis confirmatur, quæ ad §. 29. habentur. Verùm §. 38. 39. 40. 41. idem vitium in vasis & visceribus obtinere posse, probatur; & §. 44. effectus hujus mali recensentur; inter quos habetur facilis solutio vasorum ab internis externisque causis acris vel motis; & inter sequelas numerabatur quoque phthisis; quod ulterius confirmabatur dictis ad §. 45. & 48.

Si jam simul consideretur, nasci posse acrimoniam in nostris humoribus, & quidem variam, alia causa hæmoptoës intelligitur. §. 60. 61. 64. de acidâ acrimoniâ agitur, §. 82. 84. 86. de acrimoniâ alcalinâ putridâ & pessimis ejus effectis dicitur.

Verùm & glutinosa iners humorum nostrorum degeneratio, de quâ §. 69. & 72. tractatur, nocere poterit: licet enim talis cacochymia absque ullâ possit esse acrimoniâ, tamen obstruendo & distendendo vasa pulmonis huic morbo originem dare potest, imprimis si simul solidarum partium debilitas concurrat, ut sæpè fieri solet; de quo dictum fuit in hâc paragrapho ad litteram s.

Licet autem omnes humores boni fuerint, nulla culpari possit acrimonia, nec lentor nimius, demonstratum fuit, ad §. 100, ex solo motu aucto per vasa posse nasci obstructions & destructiones vasorum, unâ cum degeneratione pessimâ liquidorum: adeoque & inde hæmoptysis fieri poterit, & phthisis, si pulmonum vasis talis noxa inferatur. In morbis acutis inflammatoriis, & in variolis, hoc observatum fuit.

Tandem licet nullum vitium in solidis vel fluidis partibus sit, & motus humorum per vasa debito cum impetu fiat, tamen à solâ copiâ nimîâ boni sanguinis, quam plethoram vocant Medici, vasa nimis distenta rumpi poterunt, atque sic nasci Hæmoptysis; de hâc re ad §. 106. dictum fuit.

Merentur ergò omnia illa, quæ numeris in textu citatis dicta fuerunt, conferri cum illis, quæ hæctenus in hâc paragrapho habentur. Melius enim sic intelligentur morbi causæ, & evidentius determinari poterit, quid sperandum, quid metuum, sit. Si in homine plethorico, v. g. vel per anastomofin, vel & rupturam vasorum, fiat hæmoptoë, felix cura sperari poterit, cum facilè sit, causam hæmoptoës, nimiam nempe vasorum plenitudinem, tollere per sanguinis missionem. E contrâ ubi signa docent, debilem esse vasorum fabricam, & humores acres, tunc certè magnus funestæ tabis metus est, si sputum sanguinis fiat, quia causæ illæ, nec tam citò, nec tam facilè, emendari possunt, & vasorum erosio in ulcus sæpissimè degenerat.

Hujus verò conditionis effectum, hæmoptoën, accelerant 1. omnes consuetæ excretiones interceptæ, maximè sanguineæ, ut hæmorrhoidalis, uterina menstrua, lochiorumve, hæmorrhagia narium, missio sanguinis consuetæ, imprimis in plethoricis, vel truncatis membra,

Tres præcipuè viæ sunt, per quas sanitatis tempore de corpore eliminantur illa, quæ diutiùs relicta nocere possent: per alvum, urinam, & cutaneam perspirationem, hæc expelluntur. Hæ excretiones si impeditæ fuerint, morbos sequi, & satis periculosos quidem quandoque, certum est; tamen inde non videtur pulmo magis affici, quàm reliquæ corporis partes. Verùm & aliæ excretiones observantur à Medicis,

dicis, per quas noxium exit de corpore, quæ si supprimantur, pessima mala sequuntur, & sæpè à retentâ hâc acrimoniâ pulmonis vasa eroduntur, & immedicabilis tabes sequitur. Infantibus sæpè cutis capillata capitis plorat acre serum, quod, exsiccatum in crustas, pessimum fœtorem facit, uti aliâ occasione §. 586. e. notavi: quandoque simile malum per alia cutis loca dispergitur. Si vel sponte, vel malâ arte, impediatur hæc excretio, pessimi morbi, & convulsiones, inde sequuntur: imò frequenter fatis pulmo inde afficitur, & tabes sequitur; aliquando & asthma periodicum inde natum vidi, per plures annos durans, cujus singuli paroxysmi solvebantur eruptione simili cutaneâ in facie natâ: circa pubertatis tempus crescebant insigniter intervalla paroxysmorum, & postea liber omninò ab hoc malo vixit. Unde discimus, morbosam talem materiam non exire per consuetas vias, sed per loca peculiariter exitum quærere, quæ non possunt prædeterminari per artis regulas, sed tantùm cognosci sollicitâ observatione illorum, quæ in ægris contingunt.

Ob hanc causam veterani jam Medici non fatagunt, tales excretiones, quamvis sæpè molestæ sint, tollere, vel per alias vias derivare, nisi magnâ cum prudentiâ & lentè: propriis vel aliorum infortuniis didicerunt nempe, cautè hîc mercandum esse. Prudentissimè hinc monuit *Mead* (f) sequentia: *Habent enim humores vitiosi suam quique indolem, cùmque per modum crisis plerumque prorumpant, quantumvis minui possint, vix tamen cum bonis ægri rebus per alios meatus, quàm quos natura monstrat, è corpore prorsus exeunt.*

In Historiâ Medicâ habentur plures observationes, quæ docent, phthisim, ab acri sanguinis indole natam, fuisse levatam à talibus excretionibus. Sic *Benedictus* (g) refert, plurimos se vidisse, quibus muriatica sanguinis acrimonia aderat; attamen à pulmonis erosione liberos mansisse, dum acre illud ad alia loca derivabatur; *Et inter eos Londinensem Mercatorem in sceleton propemodum mutatum, cui liquor salinus tandem à pulmone refluus, tam efferus, ut chirones volis manuum turpissimos, ulcerâque exedentia pedibus & talis, inusserat, salvâ adhuc nativâ pulmonum integritate.* Alibi verò certam esse hanc Diagnosin dicit: *Si aliquâ de causâ per secessum in articulos, aut in corporis circumferentiam, eveniat diffusio fluxûs salsuginosi, & exinde pectus ad tempus robur acquisiverit* (h). Alio autem in loco (*) notat, quòd *infanti pulmonario, crebro & difficulter anhelanti, tuberculum nucis juglandis magnitudinem adæquans tibiæ mediæ insidens, levamen pectori & sanitatem attulerit per tres menses; cùm tamen tunc temporis rediret malum, asthmate & diarrhœâ deprehensus, expiravit.*

Ante plurimos annos scripserat mihi eruditione & longo artis usu celebris Medicus, quòd dum diætâ lacteâ tractaret ægrum, tussî cum febre & marasmo laborantem, undecimo mense diætæ lacteæ excrecentia carnea nasceretur in primâ & secundâ phalange pollicis manûs dextræ, quæ plorabat acrem liquorem, qui exsiccatum calcem referebat: & dum ille liquor efflueret, redibant vires: reliquit dein æger diætâ lacteâ: caro hæc fungosa per bimestre spatium plorare simile liquidum, & æger perfectè restitutus fuit. Mirabar postea, quòd apud *Salanum de Luque* (i) invenirem observationes, quæ hoc confirmant. Cùm miratus fueram observationes illius de pulsu, ut signo critico, designante narium hæmorrhagiam, alvi fluxum,

(f) Monit. & Præcep. Medic. cap. 1. Sect. 6.

(g) Tabid. Theat. pag. 64.

(h) Ibidem pag. 101.

(*) pag. 13.

(i) Origen. morbofo comun. &c. pag. 168. & 178.

&c. magno flagrabam desiderio videndi hujus viri editos tractatus. Acquisivi tandem ex Hispaniâ, quod desideraveram, & vidi, quòd in pessimâ phthisi fonticulum fecerit in loco inter pollicem & indicem manûs medio, & felicissimo quidem eventu.

Ferè crederem, arte imitatum fuisse illud, quod observando morbos viderat profuisse, dum sponte fieret, & ideo hunc locum elegisse. Interim tamen & aliis in locis, arte facta emissaria similia, per quæ acris morbosa materia exire posset, profuerunt. Apud *Cælium Aurelianum* (*k*) legitur, quòd *Themison* imperaverit, ulcera facienda extrinsecus, & diu aperta tenenda, hâc spe, ut derivatio fieret humoris ad partes exteriores, sicque interna ulcera curarentur: improbat quidem *Aurelianus* hoc consilium, sed saltem inde constat, antiquos Medicos laudasse in phthisi simile remedium. Testatur *Hildanus* (*l*), se plurimis exemplis demonstrare posse utilitatem setacei in nuchâ in hoc morbo curando, & mirum ejus effectum probat sequenti casu: Matrona nobilis per aliquot annos destillatione ad pectus laboraverat, & variis remediis usa fuerat exiguo cum fructu: tandem non solum materiæ purulentæ copiam, verum etiam sanguinem exspuit, & in hæcticam cum totius corporis extenuatione & prostratione virium incidit. Congrua quidem remedia se adhibuisse dicit, sed setaceo nuchæ adhibito brevè restituta fuit ægra, ita ut aliquot proles postea pepererit, cum antea per aliquot annos utero non gestasset.

Hæc sufficiunt, ut probetur, ab excretionibus consuetis retentis hæmoptoën & phthisin nasci posse; simul etiam constat, naturam sæpè viam invenire, per quam acria hæc expellat de corpore, artémque feliciter hæc naturæ molimina imitatum fuisse.

Quamvis autem, ut statim dicitur, ab excretionibus sanguineis retentis hæmoptoë sæpè nascatur, tamen & frequenter observatur in illis, quibus sanguis tenuis dissolutus & acer est, uti ad litteram *a* in hâc paragrapho dictum fuit; in quibus potius acrimonia humorum, quàm abundantia boni sanguinis adesse videtur; atque ideo hæmoptoë per erosionem vasorum magis metuenda videtur in his; quæ semper periculosior est. Optimè hinc monuit *Hofmannus* (*m*), errare illos, qui sanguinis boni, consistentis & fibrosi, purpureo colore præditi, abundantiam pro causâ hæmorrhagiarum præcipuâ & proximâ materiali agnoscunt: in illis enim vasa fortia sunt & blandi humores. Magis metuebat hæmorrhagias in his, quibus feri copia excedebat plurimum partem rubram sanguinis: hoc enim observatur in mollioris texturæ corporibus, simulque sanguinem magis dilutum, & plerumque acriorem, designat.

Interim certum est, evacuationes sanguineas consuetas suppressas huic malo frequenter originem dedisse, atque pariter optimam medelam fuisse, si illæ evacuationes restituerentur, vel aliæ in locis minus periculosis provocarentur.

Hæmorrhoidalis. Frequentia hujus rei exempla apud probatos Autores inveniuntur, quæ recensere nimis longum foret. Vidi tale malum ab hâc causâ ortum in quinquagenario viro, cæterum sano, cui copiosa sanguinis excretio per hæmorrhoides fiebat bis terve per annum: malo consilio suppressa fuit hæc excretio: incepit miram vacillationem in pulsu sentire, paulò post tensionem sensit in hypochondrio

(*k*) Morbor. chronic. Lib. II. cap. XIV. p. 428.

(*l*) Observat. Chirurg. centur. 3. observ.

(*m*) Medic. ration. & system. Tom. IV. part.

II. pag. 5.

sinistro, quæ postea versùs pectus ascendebat, & mox secuta fuit hæmoptoë: quam varia tentarentur, nunquam restitui potuit periodica illa sanguinis evacuatio per hæmorrhoides, sed sæpiùs recruduit cum iisdem symptomatibus hæmoptoë; tandèmq; tabidus periit, ante mortem tumens toto corpore. *Hippocrates* (n) jam monuerat: *Diurnas hæmorrhoidas curanti, nisi una servata sit, hydropem aut tabem succedere.* In misero hoc utrumque factum videtur.

E contrà sanguinis, admotâ hirudine, per hæmorrhoides fluxus multum profuit *Dureto*, qui quinquagenario jam major, suppressâ narium hæmorrhagiâ consuetâ, sanguinis sputo frequenti & copioso laboravit, tandem sic restitutus, ut præter summam corporis infirmitatem nil mali remanserit. Fatetur enim de se ipso, quòd eum, qui secutus est, annum exegerit medendo, scribendo, & legendo *Hippocratem clarâ voce & firmis lateribus* (o).

Uterina menstrua lochiorúmve. Postea, quando de *Morbis Virginum* dicetur, patebit, sanguinem, ob suppressa menstrua retentum, miras quandoque vias per varia corporis loca invenire. Verum quidem est, quòd sæpè hoc fiat absque vasorum rupturâ, per solam anastomofin, & quidem hoc modo, ut finitâ tali evacuatione nihil omninò mutatum appareat in illâ parte, unde sanguis fluxit: hinc si in parte minus ad vitam necessariâ illud contigerit, non adeo multum mali metuitur. Unde *Hippocrates* (p) dixit: *Mulier, menstruis deficientibus, sanguis ex naribus profluens, bonum*: ubi verò ad pulmonem, vitale viscus, sanguis menstruus vertitur, magis suspectum semper est, licèt observationes Medicæ docuerint, diù toleratam fuisse talem hæmoptysin, absque phthisi sequente. Sic legitur apud *Hofmannum* (q) de nobili matronâ, cui ingens terror contigerat tempore fluxûs menstrui, qui inde illicò suppressus fuit, sequente mox pectoris gravitate, præcordiorum anxietate, & cordis palpitatione validâ: sequenti menstruâ periodo parum de utero fluxit, sed post similia symptomata secutum fuit sanguinis sputum, post quatrimum sponte cessans. Per novem annos continuos menstrua talis hæmoptysis perrexit, ita tamen ut graviditatis tempore cessaret, post partum denuo rediret, & toto lactationis tempore consuetam periodum servaret: interim tamen sanitas nihil inde detrimenti passa fuit. Idem & suis observatis confirmavit *Benedictus* (*), naturam nempe asuescere huic regurgitationi, & minori cum molestiâ ferre. Non semper tamen hæc felicitas contingit, quòd absque noxâ sanguis menstruus per pulmonis vasa dilatata expellatur: potest ibi hærere, vasa obstruere, inflammare, & ulcus pulmonum ac tabem producere. Monuit illud *Hippocrates* (r) dicens: *Quibusdam mulieribus quum bimestres menses copiosi in uteris extiterint, ubi intercepti fuerint, ad pulmonem feruntur; his omnia contingunt, quæ in tabe dicta sunt, neque inde superesse possunt.*

Præcipuè autem hoc metuendum videtur circa illud ætatis tempus, quo menstrua naturaliter prodire solent, uti monuit *Benedictus* (s) sequentibus: *Si virginibus maturioribus, quibus sanguis menstruus non fluxerit, contigerit phthisis, ejúsque in pectoralia fit ἀναδρομή, degeneratio pessima, depeculatio repentina, eventus funestus.*

(n) Sect. VI. Aphor. XII. Charter. Tom. IX. pag. 254.

(o) Lud. Duret. in Coac. Hippocr. pag. 289.

(p) Sect. V. Aphor. XXXIII. Charter. Tom. IX. pag. 214.

(q) Med. ration. & systemat. Tom IV. part.

II. pag. 46. Vide & Aretæum de caus. & sign. morbor, acut. Lib. II. cap. II. pag. 13.

(*) Tabid. Theatr. pag. 13.

(r) De Morb. mulier. Lib. I cap. IV. Charter. Tom. VII. pag. 731.

(s) Tabid. Theatr. pag. 111.

A lochiis autem post puerperium suppressis adhuc plus metuendum erit, cum sanguis in uteri vasis & sinibus stagnans, & ab aëris accessu facilè in corruptelam vergens, pessima mala producat in omnibus partibus corporis, ad quas derivatur, uti postea pluribus dicetur ad §. 1329, ubi de hac re agitur: *Hippocrates* (t) tussim, asthma, pulmonis repletionem, suppurationem, &c. à lochiorum suppressione metuenda esse, monuit.

Quantùm autem profit narium hæmorrhagia illis, in quibus hæmoptoë metuitur, antea dictum fuit. De missione sanguinis consuetâ non simul & semel omittendâ, uti & de plethorâ, videri poterunt illa, quæ ad §. 106. habentur, ubi de his omnibus agitur. Nimia enim vasorum plenitudo cavenda semper est, ubi hæmoptysis metuitur.

Plethoram autem, & inde frequenter sequens sanguinis sputum, metuenda esse illis, quibus membra truncata fuerunt, patuit ex illis, quæ ad §. 474. habentur.

2. Vis quæcunque magna pulmonibus illata, tussi, clamore, cantu, cursu, nixu corporis ingenti, irâ, vulnere quocunque quâcunque causâ inflicto.

Validâ vi magna etiam vasa rumpi posse, nimis notum est, quantò magis hoc metuendum erit in pulmonis vasis adeo teneris. Mirum potius videtur, non fieri hoc sæpius, & imprimis à tussi, quæ totum pectus tam validè concutit, simulque efficit, ut pulmonis vasa plenissima distendantur quàm maximè: hinc videmus, validè tussienti homini totam faciem turgere, oculos sanguine suffundi, dum sanguis à capite per venas redire nequit ob cor dextrum plenum, nec trajicere liberè potens per pulmonem sanguinem, dum interim per arterias celerius movetur sanguis: imo in tussi illâ, ferinâ dictâ, quæ quandoque Epidemico modo grassatur, videmus miseros totos livere in facie, & ferè suffocari, unde sæpè sanguinis sputum sequitur. A fide dignissimo Medico audivi, quòd intestina crepuerint in misero puero, qui in ipso tussis ferinæ paroxysmo perierat. *Hofmannus* (u) casum allegat de vertebræ dorsalis corpore in medio disrupto ob tussis vehementiam.

Quanta vis inferatur pulmonibus clamore, cantu, nixu corporis ingenti, antea ad §. 824. dictum fuit, ubi de Peripneumoniæ causis agebatur: non mirum ergò, & hinc vasa rumpi posse, & periculofam sequi hæmoptoën. *Antigonus* (v) vociferationibus in prælio pulmonem dirupit, vel ut alii narrant, clamans in ludis lætitiâ post victoriam: *O faustum diem!* vim sanguinis effudit, & acri febre correptus expiravit: labefactum jam pulmonem habebat, nec succubuit malo, sperans ut in maximâ victoriâ, & ingenti barbarorum strage, gloriosè expiraret. Omnium maximum hæmoptoës periculum est, si summâ irâ excandescens homo vociferetur. Sic de *Sullâ* (x) legitur, quòd *animi concitatione nimia, atque immoderatæ vocis impetu convulso pectore, spiritum cruore ac minis mistum evomit.* Sexagesimum autem ætatis annum ingressus erat, quo vitæ tempore vasa firma admodum sunt, imo jam

(t) De Morbis mulier. Lib. I. cap. XLV. Character. Tom. VII. pag. 755.

(u) Medic. rat. & syst. Tom. IV. part. III. p. 377.

(v) Plutarch. Agis & Cleom. Tom. I. pag. 819.

(x) Valer. Maxim. Lib. IX. cap. III.

occallescere incipiunt; & ideo rarior senibus hic morbus est, ferè tantùm à violentis talibus causis contingens.

Prudenter hinc *Hippocrates* (y) monuit, quòd ubi Hæmoptoën à violentâ tali causâ passus convaluerit, *ad ventum ne celeriter currat, neque equum, neque currum, conscendat. Vitet etiam tum clamorem, tum excandescentiam. Periculum enim est, redire morbum.* Et alibi (z), ubi describit morbos mulierum, quæ civitatem ad septentrionem sitam incolunt, postquam dixit, illas difficulter parere, sed rariùs abortiri, addit: *Tabes etiam frequentes à partu contingunt, præ violentiâ enim ruptiones ac vulsuras habent.* Certè in ultimis illis parientis fœminæ nixibus, ubi jamjam excludendus est fœtus, ingens vis infertur vasis, præcipuè si primiparæ & jam annosæ fuerint mulieres, vidique, ruptis in encephalo vasis lethalem subitò apoplexiam secutam fuisse ab hâc causâ. In tenerioris fabricæ corporibus sæpè adeo labefactantur vasa pulmonis ab hâc vi illatâ, ut hæmoptoë postea sequatur.

Simul intelligitur, à causis recensitis adhuc magis metuendam esse hæmoptysin, si magna pars vasorum pulmonalium per scirrhum, aut polypum, obstructa fuerit, aut alio quocumque vicino tumore sic compressa, ut sanguinem liberè transmittere non possint: tunc enim vasa pervia pulmonis tantò plus urgentur, si à quâcumque causâ acceleretur subitò sanguinis motus. Vidit sic *Hofmannus* (a) in virgine tenerâ, quæ ex mensium obstructione diu respirandi difficultatem passa fuerat, enormem subitò sanguinis copiam cum tussi rejectam fuisse; sed simul frustra dura, carnosa, magna, è faucibus protracta fuerunt, quæ, examine instituto, inveniebantur esse concreta polyposa, quæ quatuor uncias & ultra pondere æquabant. Symptomata prægressa, & lethalis hæmoptoë, videntur docere, polyposis concretionibus vasa pulmonis infarcta fuisse, quæ deinde rupto pulmone unâ cum ingenti sanguinis copiâ prodierunt. Ob eandem rationem videtur hæmoptoë sequi, si quis æstuante corpore frigidum potum affatim hauserit: aliâ occasione, dum de causis pleuritidis §. 881. agebatur, notatum fuit, venæ cavæ ascendentis truncum, & ingentem sinum dextrum cordis, tenui tendinosæ diaphragmatis parti accumbere, hinc, ubi gelido potu subitò repletur ventriculus, meritò metuitur, ne coagulatus subitò hoc frigore sanguis, qui mox per pulmonis vasa transire debebit, hæreat immeabilis in ultimis illorum angustiis, sicque subitò lethalis peripneumonia sequatur, vel & ruptis vasis periculosissima hæmoptoë. *Cleomenes* (b), *agmine raptim acto, & aquâ intempestivè haustâ, vim sanguinis rejecit, & vox est ei interclusa.* Vidi aliquoties, simile infortunium contigisse ab eâdem causâ. Subitum & vehemens frigus *Trallianus* (c) inter causas hæmoptoës retulit, uti & *Galenus* (d), qui monuit, frigus quidem per se non facere rupturas, sed quia venarum tunicæ, frigore duræ redditæ, extensioni magis resistunt, sicque faciliùs rumpuntur: ruptionis verò causam statuit vehementem motum, aut humorum abundantiam. Cùm autem sanguis, per vasa tenera pulmonis motus, maximâ superficie exponatur aëri, si ingens frigus fuerit, stringentur vasa, densabuntur humores, sicque à corde dextro pulsus sanguis longè majorem vim inferet vasis,

(y) De Intern. Affect. cap. 1. Charter. Tom. VII. pag. 639.

(z) De Aëre locis & aquis N°. 22. Charter. Tom. VI. pag. 192.

(a) Medic. ration. & system. Tom. III. cap. XVI. pag. 365.

(b) Plutarch. Agis & Cleom. Tom. I. pag. 811.

(c) Lib. VII. cap. 1. pag. 286.

(d) De loc. affect. Lib. IV. cap. XI. Charter, Tom. VII. pag. 475.

dum & illorum cavitas minuitur, & sanguis à frigore ferè coagulatus longè difficiliùs transire potest. Hinc dixit *Hippocrates* (e); *Frigidum valdè venas frangit, & tussim citat, ut nix & glacies*. Similia etiam in *Aphorismis* (f) habentur, uti aliâ occasione ad §. 793. notavi.

A vulnere autem, quâcumque causâ inflictò, hæmoptoën sequi posse, facilè intelligitur, & de his videri possunt illa, quæ antea de vulneribus thoracis dicta fuerunt.

3. Victu acri, salino, aromatico; potu simili; vitâ; morbo alio, unde copia, acrimonia, velocitas, rarefactio, calor sanguinis augetur; unde in febribus acutis, peste, variolis, scorbuto, toties contingit.

Antea in eadem hâc paragrapho dictum fuit, illis, qui in hunc morbum proni sunt, quàm maximè metuendam esse humorum acrimoniam, ne nempe tenera inde vasa erodantur, sicque pessimam hæmoptysis speciem incurrant. Facilè ergo intelligitur, si in victu talia assumantur, à quibus major acrimonia humoribus conciliatur, & imprimis si ab iisdem plus incalescat corpus, & rarefiant humores, metuendum esse hoc malum, maximè in corporibus prædispositis. Unde toties pergræcationes hæmoptysis sequitur. Verùm hæc omnia vitari possunt, si moderatum vivendi institutum fervetur.

Verùm nemo mortalium, immunem se fore à morbis, confidere potest, per quorum impetum sæpè vasa franguntur: quandoque talis in morbis sequitur humorum degeneratio, ut facilis fiat vasorum erosio; aliquando & ingens impetus moti per febrim sanguinis & humorum acrimonia concurrunt: de his autem antea dictum fuit in *Februm historiâ*, & imprimis ad §. 741, dum de pessimis symptomatibus febrim ardentem comitantibus agebatur; ubi notatum fuit, lethale sanguinis sputum quandoque in febre ardenti contingere. In fortissimo milite, peste decumbente, copiosum sanguinis sputum sextâ morbi die vidit *Diemberbroeckius* (g), nec credidit illum evadere posse, cum omnes, quibus vel ipse, vel alii, qui peste decumbentium curam gesserant, hoc contigisse viderant, brevissimo tempore perierint. Evasit tamen ille, licèt post sanatam pestim hæmoptoë sæpiùs redierit, & purulenta sputa secuta fuerint: hunc casum, tanquam omninò rarum, meritò notavit auctor. In variolis pariter periculosissimam hæmoptysin observari, postea ad §. 1396. dicetur. In scorbuti pejori gradu frequentes hæmorrhagias, ex variis corporis partibus, atque etiam ex pulmone, contingere, ad §. 1151. 3. dictum fuit. Certè & per venena observatum fuit, talem induci humoribus acrimoniam, ut eroso pulmone pereant lentâ tabe homines. Legitur apud *Plutarchum* (h), quòd *Philippus* curaverit dari venenum *Arato*, non præceps nec acre, sed ex illis, quæ lentos calores primùm in corpore, & tussim excitant languidam, atque inde sensim ad tabem deducunt. Leniter & tacitè tulit malum, ac si vulgari & usitato morbo teneretur, licèt non ignoraret propinatum sibi fuisse venenum. Cum autem in cubiculo, quodam ex familiaribus præfente, cruenta exspueret, dixit: *Hæc sunt, ô Cephalon, regiæ amicitia autoramenta.*

(e) Epidem. vi. textu xiv. Charter. Tom. IX. pag. 445.

(f) Sect. v. Aphor. xxiv. Ibidem. pag. 209.

(g) De Peste histor. lxxxiii. pag. 301. 302.

(h) Aratus, Tom. I. pag. 1051.

§. 1199. **H**INC (1198.) oritur cum dolore levi, calore modico, angustâ oppensione, in thorace perceptis; exit sanguis plerumque floridus, coccineus, spumans, cum tussi, strepitu pulmonis, fibris, membranulis, vasculis arteriosis, venosis, bronchialibus; pulsu molli, parvo, undoso, anhelitu, sapore falso in ore antegresso.

Ubi jam à causis memoratis præcedenti paragrapho hæmoptoë oritur, contingunt quædam symptomata, quæ sanguinis sputum comitantur, vel & immediatè præcedunt; quæ merentur accuratè cognosci. Facile autem intelligitur, nulla talia signa præcedere hæmoptoën, quæ à vi quâcumque pulmonibus illatâ sequitur, per tussim, clamorem, &c. de quibus ad numerum secundum præcedentis paragraphi dictum fuit: à talibus enim causis subita vasorum ruptura fit. Verùm ubi vel per anastomofin, aut & erosionem lentam vasorum, instat hæmoptoe, tunc solent quædam præcedere symptomata. Observavit *Hofmannus* (*i*), extremorum corporis refrigerationem & constrictionem hæmoptoen instantem præcedere, præcipuè in pedibus lassitudinem, flatus in abdomine, alvi adstrictionem, pectoris oppressionem, & difficilem spirationem (*k*). Alibi (*l*) verò, ubi de sanguinis sputo agit, his addit signa sequentia: horripilationem nempe in cute, vasorum in manibus evanescentiam, dolorem in dorso, *donec sequente in faucibus titillatorio & secundum arteriæ asperæ tractum quasi pruriente sensu, sub calidâ ebullitione & undulatorio in dextro latere motu, ipsa eruptio sanguinis incidat.* Alio loco (*m*) undulatorium illum motum vocat *dolorem gravativum undulatorium circa diaphragma.* Plurima ex his symptomatibus aliquoties & mihi contigit in praxi observare, licèt non omnia in omnibus; & vidi homines, qui jam aliquot vicibus hæmoptoën passi fuerant, illam sibi ipsis præfagire, dum titillationem quandam in asperâ arteriâ perciperent, levem oppressionem pectoris, & undulatorium illum nunc in dextro, nunc in sinistro hypochondrio motum. Imo quandoque his signis incipientibus moniti, opportunâ sanguinis missione statim institutâ, jamjam imminentem hæmoptoen præcaverunt.

Mirum non est in ægris, qui futuram hæmoptoën metuunt, vel jam expuentes sanguinem subito terrore percelluntur, frigere extrema, & venas in manibus conspicuas subito collabi: terroris enim effectus est, uti aliâ occasione ad §. 104. monitum fuit. Verùm & observatur, alias hæmorrhagias præcedere talem constrictionem vasorum in extremis corporis partibus, absque terrore prægresso: nocet autem hoc in hæmoptoë, dum sanguis, sic ab extemis partibus repulsus, magis urget vitalia viscera: unde etiam *Benedictus* (*n*) monuit, profuisse ferè semper, si vel fricando, vel blando adhibito calore, sanguis revocaretur ad extrema.

Dolor autem ille, qui præcedit vel comitatur hæmoptoën, levis esse solet: quin imo *Galenus* (*o*) dixit, nullum dolorem esse illis, qui à pulmone sanguinem spuunt, quia & mollis esset pulmo, & paucos haberet nervos, quos credidit tantùm distribui

(*i*) Medic. Rational. & Systemat. Tom. II. pag. 141.

(*k*) Idem, Tom. III. pag. 62.

(*l*) Idem, Tom. IV. part. II. sect. I. cap. II. §. VI. pag. 33.

(*m*) Idem, Tom. IV. part. II. sect. I. §. IX. pag. 6.

(*n*) Tabid. Theatrum, pag. 71.

(*o*) De locis affectis, Lib. IV. cap. VIII. Charter, Tom. VII. pag. 467.

per externam hujus visceris membranam, non verò subire ejus profunditatem: paulò post tamen hoc effatum sic limitavit, ut statueret tantùm, *thoracis dolores intensiores esse, pulmonis remissiores*. Levissimus autem in hæmoptoë dolor erit, imo fortè nullus, si per anastomofin vasorum sanguinis sputum fiat: nulla enim vis tunc inferitur vasis, sed tantùm sensim ampliantur extrema illorum orificia. Unde Galenus (p) statuit, *ob ruptum vas sanguinis rejectiones cum doloribus fieri, quibus locum rupturæ produnt nec secus, quæ venæ erosione vel derosione, sive aliter quomodo libet nominare volueris, obortæ sunt, quæ verò prorsus aperto vasis ore, hæc doloris sunt expertes*.

Sanguis autem, qui exspuitur, plerumque floridus & coccineus exit, quia arteriosus est, & simul ac in tracheas pulmonis venit, tussi excitatâ expellitur, nec ibi diù moram trahere potest, ut coaguletur. Ubi ex parvo vase, vel eroso, vel rupto, modica valde sanguinis copia exit, ille poterit stagnare, grumescere, & postea sub grumorum formâ per tussim expelli, uti postea dicitur. Tussis autem illa rarò valida est hæmoptoës tempore, sed levis potiùs tussicula dicenda, quia facilè fluidus in tracheis hærens sanguis sursum educitur. Simul adest strepitus in pulmone, cum aër inspiratus misceatur sanguini prodeunti, illique inhærens, ob naturalem sanguinis visciditatem, non statim inde extricetur; & ideò spumans sanguis ex pulmone prodit. Ob hanc rationem antea ad §. 300. ubi de thoracis vulneribus agebatur, cruoris spumosi exitus, sive de vulnere, vel & per os rejectus, numerabatur inter signa, quæ docebant, vulnus penetrasse in cavum pectoris. Hinc Hippocrates dixit (q); *Qui spumofum sanguinem exspuunt, his ex pulmone talis educitio fit*. Cui & adstipulatur Galenus (r), ubi de sputo sanguinis agit, & signis, quæ docent, à quo loco sanguis prodierit; sic autem habet: *Quocirca diligenter considerare oportet, an spumofum quidpiam simul educatur; id enim efficacissimum est indicium educitiois è pulmone*.

Interim dissimulandum non est, alia inveniri loca apud Hippocratem, quæ docere videntur, quòd & ab aliis locis spumans ille sanguis venire possit. Sic in *Coacis Prænotionibus* legitur (s); *Qui spumofum sanguinem vomunt, dolore infra septum transversum non existente, de pulmone vomunt*. Verum quidem est, quòd in textu habeatur vocabulum ἐμέσσει, quod de vomitu intelligi solet, & hinc credi posset, quòd infarcto hepate, dum sanguis per venam portarum liberè transire non potest, per vasa brevia in ventriculum regurgitet, & post evomatur. Interim tamen videmus & sanguinis vomitum, licet minus aptè, dictum fuisse, dum undatim sanguis de pulmone exibat, imprimis apud Poëtas, ubi illi, qui transfixo pectore peribant, purpuream vomuisse animam dicuntur. Sic & apud Herodotum (t) legitur, quòd *Pharnuches* ab equo territo & erectum se attollente excussus fuerit: *Hic collapsus sanguinem vomuit, & morbus transit in tabem*. Ubi videtur de hæmoptysi ille locus intelligi debere, cum illam tabes sequi soleat, & phthisis vocabulum, quo utitur Herodotus, vulgatâ significatione pulmonis morbum designet. Interim tamen aliis in locis disertè dicit Hippocrates (u): *Quicumque spumofum sanguinem*

(p) Ibidem, Lib. V. cap. v. pag. 492.

(q) Sect. v. Aphor. XIII. Charter. Tom. IX. pag. 201.

(r) Galen. de locis affectis, Lib. IV. cap. VIII. Charter. Tom. VII. pag. 467.

(s) N°. 433. Charter. Tom. VIII. pag. 877.

(t) Lib. VII. pag. 408.

(u) Coacar. Prænot. n°. 408. Charter. Tom. VIII. pag. 876.

spuunt, dextrum hypochondrium dolentes, de hepate spuunt, & multi pereunt. Postea (v) eandem Prognosin repetiit, addens simpliciter, moriuntur.

Attamen hæc loca Hippocratis non evincunt, quòd directè ab hepate veniat illud sanguinis spumosi sputum, sed potiùs quòd causa remotior, unde hæmoptysis sequitur, denegato libero sanguinis transitui per hoc viscus tribuenda sit. In præcedenti paragrapho ad literam *α* n^o. I. patuit, à suppressis consuetis excretionibus sanguineis hæmoptoën sæpè nasci, interim tamen minùs proprio sensu diceretur, quòd suppressis mensibus hæmoptoïca mulier ex utero spueret. Omnis sanguis, à visceribus abdominalibus redux, per hepar transire debet; si ergo in hoc viscere talè impedimentum hæserit, quòd liberum sanguinis transitum tollat, videtur spasms abdominalibus retroprimi sanguis in arterias, sicque subito repletis reliquis vasis, poterit hæmoptoë nasci: sanguis tamen, qui exspuitur, directè ex pulmone venit, licèt remotior causa hujus mali meritò obstructo hepatis adscribi possit. Cùm autem in tali casu tendatur & doleat hypochondrium dextrum, & quandoque dolor in aliis abdominis partibus percipiatur, uti in *Capitulo de Hepatitide & Ictero multiplici* dictum fuit, patet ratio, quare Hippocrates monuerit de dolore dextri hypochondrii, & de dolore infra septum transversum. Certum enim est, in curatione ad similia attendendum esse. Memorabilis casus apud *Ballonium* (*ω*) de juvene hæmoptoïco viginti annorum, legitur: *Valdè pulmonibus metuitur. Omni arte pulmonibus studetur. Fortè fortuna dum hypochondria manu blandè continguntur, pulsus percipitur, ac veluti παλμός τις. Nec non ab hypochondriis decurrentis sanguinis, ac partes superiores affectantis, cursus percipiebatur, ac si manu sanguis duceretur. Prout partes superiores petebat, horror quidam excitabatur; at tum confertim rejiciebatur è pulmonibus. Talis rejeçtio erat hæmorrhagiæ loco, quæ juvenibus erat familiaris. Relictis tum præsidiiis, quæ pulmoni dicabant, conversum est ad hypochondria studium. Expurgatâ innumerâ colluvie prærepta est ei rejeçtioni sanguinis occasio. Quod notandum valdè est.*

Dum his similia in praxi observaverat *Benedictus* (*x*), apud quem omnia ferè; quæ ad hunc morbum spectant, inveniuntur, vocavit fluxiones versùs pectoralia loca, monuitque, *Apud illos maximè sævire videntur fluxiones, quibus membra amputantur, aut quibus à vasorum exilium infarctione partes remotiores imperviæ redduntur. Alibi notat: Fluxio ex sanguinis restagnatione, sive imminuta διαδόσει in vasis cordi vicinis periculosior, quàm quæ ex partibus distantioribus in pectus suscipiatur. Paulò post addit: Magis periclitantur pulmones à pressurâ per denegatam hepatis percolationem, quàm à regurgitatione ab infarctis lienis vasculis.*

Simili modo monuit & *Aretæus* (*y*) à liene & jecore sanguinis sputum prodire: addit tamen, illud non facilè fieri, nec continenter, cùm in ventriculum & intestina expeditiùs evacuari possint hæc viscera: addit, tamen nec impossibile, nec incredibile esse, quod & sursum per pulmonem & arteriam (asperam nempe) hoc fiat, cùm in febribus à liene & hepate sanguis erumpat ex nare ejusdem lateris, in quo viscus affectum hæret.

Notandum est, quod dicatur in textu, sanguinem plerumque floridum exire per

(v) N°. 450. Ibidem. pag. 878.

(ω) Epidem. & Ephem. Lib. I. pag. 41.

(x) Theatr. Tabid. pag. 13. 106. 107.

Tome IV.

(y) De caus. & sign. Morbor. acut. Lib. II. cap. II. pag. 13.

hæmoptoën , quia contingit quandoque , ut grumofus & nigricans exspuatur , fi nempè minori copiâ in pulmone collectus maneat per aliquod tempus , antequam educatur. Si enim parvum tantùm vas contentum sanguinem dimiferit , non statim tuffis fequetur , hærebit cruor , & coagulabitur. In validiori autem hæmoptoë floridus & coccineus exspuitur. Ubi verò tale grumofi fanguinis , nec copiofi , fputum obfervabant veteres Medici , fufpicabantur illud non à pulmone propriè venire , fed ex thorace potiùs , præcipuè fi doleret aliquis in pectore locus. Sic apud Galenum (z) fequentia leguntur : *Quum igitur , dolente thoracis parte quâpiam , fanguinem quis tuffiando rejecerit , neque multam , neque rubrum , fed jam nigricantem grumofumque , huic thorax primariâ affectione infefatur : at fanguis per pulmonem ita educitur , ut in fuppuratis affectibus pus quod inter thoracem & pulmonem fensûs judicio contineri percipitur. Sic & pleuriticis fputum quovis modo coloratum apparet.* His fimilia & apud Trallianum (a) leguntur. Quomodo autem fputa in pleuretide educant materiam morbofam , pluribus demonftrare conatus fui ad §. 888. n°. 6. Interim tamen , fi nullus dolor thoracis obfervetur , parcum tale grumofi fanguinis fputum tali caufæ tribui nequit , fed potiùs in ipfo pulmone ratio quærenda eft. Antea dictum fuit , tres præcipuè modos enumeratos effe à veteribus Medicis , quibus vafa demitterent contentos humores , rupturam nempè à caufâ violentâ , erofionem ab acrimoniâ , anaftomofin five majorem dilatationem orificiî extremi vafis , ita ut jam transmitteret talia , quæ in ftatu naturali per hæc orificia transfire non poterant. Addidit autem his Galenus (b) & quartum modum , quem *διαπήδησις* vocat , ubi per membranas integri manentis vafis tranffudaret quasi contentus humor : dixitque hoc contingere , fi tunicæ vaforum fierent rariores , & fanguis fimul redderetur tenuior , ita ut per interftitia fibrarum , ex quibus vafa componuntur , quasi tranfcolatus exiret. Non ineptum fortè diapedefis exemplum exhibit argentum vivum , dum tranfprimitur per corium , ut depuretur : minimis enim guttulis tranffudat , manente tamen corii integritate. Quamvis autem non omninò impoffibile videatur , hoc contingere poffe , tamen difficilè intelligitur , fanguinem rubrum , craffiffimam partem humorum noftrorum , potiùs fibi viam quærere per interftitia fibrarum , quæ vaforum membranas conftituunt , quam pergere ex arteriis in venas. Videtur hanc difficultatem percepiffe Galenus (c) ; nam mox jungit , quòd diapedefis accidere prætereà interdum potefit ex vaforum minorum anaftomofi.

Conftat per experimenta , de quibus in hiftoriâ pleuritidis & peripeumonix mentio facta fuit , viam fatis facilem effe liquidis in pulmonarem arteriam injectis , ut in tracheas transfire poffint : felici injectione materiæ ceracæ , per arterias pulmonis factâ , manifefte apparent hæc vafcula , quæ totam fuperficiem veficularum ærearum pulmonis perreptant. Hæc vafcula , fi quædam rupta fuerint , vel dilatata eorum extrema , poterunt parcam copiam fanguinis effundere , qui , ftagnans in his locis , poftèa grumofus exspuitur. Verùm prætereà notandum eft , inter tracheas pulmonis ubique interponi membranam cellulofam , & in pulmone materiâ ceracæ impleto , inflato & exficcato , manifefte apparent innumera vafcula per hanc tunicam cellulofam diftributa. Si in his vafis fimile contingat , fanguis ibi collectus

(z) De locis affectis Lib. IV. cap. VIII. Character. Tom. VII. pag. 467.

(a) Lib. VII. cap. I. pag. 288.

(b) Method. medend. Lib. V. cap. II. Character. Tom. X. pag. 105.

(c) Ibidem.

non exspuetur , sed extra cavum aëreum pulmonis hærens faciet ecchymosin , simili modo , ac à contusione sub integrâ cute talis effusio contingit , & in scorbuto aliisque morbis , ab humorum acrimoniâ erosio vasis , observatur. Verum quidem est , tales ecchymoses , imprimis à causâ violentâ factas , frequenter resorberi sensim & evanescere : at in scorbuticis quandoque non tantùm diutissimè manent , sed & sæpè degenerant in ulcerâ difficillimè curandâ. Notandum autem est , in pulmone sanguinem effusum tenerrimis tantùm membranis coërceri , hinc , si morâ acrior fiat , vel majori copiâ distendat , his ruptis viam invenire in vasa aërea pulmonis : unde intelligitur altera causa sputi sanguinei grumosi. Videtur eandem hanc rem subolfecisse *Benedictus* (*d*) : ubi enim de acrimoniâ humorum loquitur , monet , non tantùm hanc nocere quatenus sanguinis temperiem immutent , sed extra vasa depopulantur. Addit deinde , vasa irritata per talem acrimoniam moliri , ut se expediant , idque per sanguinis seclusionem ; qui sanguis si vasa pectoris perreperit αιμόπτωσιν , frequentem tabis (quæ phthisis dicta) præmonitorem , vel ἐκχύμωσιν , procreat. Venas nempe & arterias per totam corporis cavitatem internam membranulis vestiit , & munivit natura , quibus circulationi internos terminos sicut per cutis parietes externos , posuit. Hisce membranulis si accubuerit sanguis è vasculis pectoralibus secretus , ecchymomatis interni nomine meritò indigitatur.

Simul patet , à tali effusione sanguinis , si cruor ille diutiùs retentus acrior fiat ; posse erodi majora vasa , & sic post sanguinis concreti sputum quandoque sequi validissimam hæmoptoën ; quod & *Galenus* (*e*) notavit : imò tantam inde factam fuisse erosionem dicit , ut non pauci sic affecti pulmonis quasdam particulas simul cum sanguine ejecerint.

Inter signa autem hæmoptoës à pulmone numerat , si quis bronchii partem quandam , aut arteriæ , aut venæ tunicæ , aut etiam pulmonis ipsiùs carnis , ejiciat. Et alibi (*f*) eadem confirmat , ac testatur , quòd portionem vasis non parvam , tussiendo rejectam , viderit , quæ suâ magnitudine satis demonstrabat , quòd ex pulmone prodiiisset , cùm aspera arteria tam magna vasa non habeat. Alibi (*g*) iterum narrat quòd viderit adolescentem octodecim annorum , qui , cùm multis diebus catarrho laborasset , incepit primùm quidem cum tussi sanguinem calidum floridum exspuere , non multum ; postea verò etiam tunicæ ipsiùs partem , quæ asperæ arteriæ internam superficiem tegit. Ex crassitie autem hujus membranæ , & ex ægri sensu , laryngis internum tegumentum fuisse credidit : notat simul , læsam fuisse inde vocem , sed tamen , longiori quamvis tempore , sanatum fuisse. In alio loco , ubi eundem casum videtur narrare (*h*) , notat , quòd vox , sanato quamvis præter spem morbo , vitata manserit. Apud *Tulpium* (*i*) similia observata habentur , ex quibus statuit , integram venam pulmonarem sic rejectam fuisse , & binis figuris hoc exprimit : in Medico autem , cui debilis jam dudum pulmo fuerat , post sumtum emeticum antimoniatum , unà cum sanguine copioso ingens pulmonis frustum erupit , & mox periit : delineavit & illam pulmonis , ut credebat , partem. Similis observatio in *Actis Erudito-*

(*d*) Tabid. Theatr. pag. 95 , 96.(*e*) De locis affectis Lib. IV. cap. VIII. Charter. Tom. VII. pag. 466 , 467.(*f*) Ibidem Lib. I. cap. I. pag. 379.(*g*) Method. medend. Lib. V. cap. XII.

Charter. Tom. X. pag. 123 , 124.

(*h*) De locis affectis Lib. I. cap. I. Charter. Tom. VII. pag. 379.(*i*) Lib. II. Observat. Medic. cap. XII. XIII. XIV.

rum (k) legitur, & figurâ exprimitur ab anonymo auctore, qui tamen in fine candidè fatetur sequentia: *Venosum, ceu venæ pulmonalis propaginem, hoc vas, longitudine palmam æquans, fuisse, conicere jubebat hujus substantiæ textura, ast per fissuram ejus, ubi à trunco majori illud secessisse probabile erat, substantiam carneam, polypo non absimilem, ac totius ferè hujus tragædiæ auctorem primum, intueri licebat.* Mirabatur unà cum aliis Medicis *Tulpius*, tantam posse fieri parenchymatis dissolutionem, sine prævio pure, ut liberum ab omni substantiæ pulmonis adhæfione appareret ramosum tale vas, *ac si otiosus Anatomicus removisset circumpositi visceris impedimentum.* Eò magis autem confirmabatur in hâc opinione, quòd divulsas hæc venas viderat publicè examinari à præceptore suo *Petro Pavio*, celebri olim Anatomico: inauditum hinc credidit esse miraculum, quod posteri mirabuntur, licèt nec visuri, nec lecturi, simile exemplum in ullis Medicorum monumentis. Certè *Galenus* viderat similia tot sæculis antea, & post *Tulpium* plura talia observata habentur. Oculatior in talibus examinandis *Ruischius* (l), dum mentionem facit polypi in sinu longitudinali inventi, qui exsiccatus venam referebat, monuit sequentia: *Quo ipso multis fuere decepti in pectoris affectibus, cum tussiendo ejusmodi polypos rejecerunt, credentes sese venas expectoratas offendisse.*

Certè per vulnera, aliàsque causas similes violentas, lacerari posse pulmonem, & de partibus sic laceris quid exspui posse, non omnino improbable est: verùm ubi tales causæ non præcesserunt, vix verisimile videtur. Hæmoptoën, & validam quidem prægressam, excretio talium concretorum polyporum solet sequi: sed sanguis ille in tracheas effunditur; & nisi statim exspuatur, ibi coagulabitur, formamque vasis, in quo hæret, facilè assumet: morâ autem magis & magis densatur, imò & albescit quandoque omninò, talis polypus, uti notum est. Si jam consideretur, quòd vel ob jacturam sanguinis debiles ægri, vel & Medicis prudenter momentibus, in perfectâ quiete maneant, ab omni loquelâ abstineant, tussim evitent, quantum possibile est, minimè mirum est, partem sanguinis, in tracheas delapsi, in polyposam coire substantiam, & post aliquot dies per tussim natam expelli, imprimis de novo si redeat hæmoptoë. Sic credo inauditum hoc *Tulpii* miraculum facilè intelligitur.

Eadem origo videtur corporum membranaceorum, quæ aliquando post hæmoptoën exspuuntur. Rusticus triginta annorum incidit in hunc morbum, alumen assumpsit, & liquorem quemdam stipticum ipsi à Medico exhibitum: cessavit quidem sputum sanguinis, sed cum meum post binos jam menses peteret consilium, metuebam pulmonis ulcus, cum & febricula adesset perpetua, & sputa purulenta tenuiora sanguine tincta excerneret: blanda detergentia & leniter balsamica dederam remedia; post mensem circiter rediit, ab omni febre liber & tussi. Monstravit autem mihi corpus membranaceum satis crassum, quod tussiendo excreverat cum summo levamine: potui videre hoc concretum in lamellas tenuissimas, quas optimis microscopiis lustrans inveni ubique homogeneas: nihil fibrosi, nihil organici, ullo modo detegere potui.

Mirabilis casus legitur (*) de dexterrimo apud Haganos Chirurgo *Dringenbergio*,

(k) Anno 1683. pag. 218, 219.

(l) Mus. Anatom. sive Catalog. rarior. pag.

(*) Kaau Perspiratio Hippocr. pag. 114. & seq.

qui absque hæmoptoë prægressâ , absque febre , orthopnoëâ , dolore , vel ullo sympto-
mate , exceptâ tussiculâ , excrevit incredibilem copiam materiæ ramosæ in bronchiis
pulmonum concretæ , & horum figuram referentis.

Suppurato autem jam pulmone solidas hujus visceris partes separari posse &
exspui , satis verosimile est , verùm tunc hæc minoris molis esse solent. Sic *Bene-
dictus* (*m*) , dum signa pessimæ tabis , quæ omnem Medici operam ut plurimum
eludit , describit , dicit , post pus pessimæ notæ excretum : *Deinde pulmonum , pari-
térque vasculorum , nec non membranarum eorum , distrigmenta succussa deducuntur.*
Mirabatur autem *Tulpius* , tantam factam fuisse parenchymatis pulmonis dissolutio-
nem absque prævio pure.

Pulsus parvus , mollis , & undosus , est tempore hæmoptoës , quia sanguis cordis
dextri minori copiâ ad cor sinistrum venit , dum pars magna ejus in cavum aëreum
pulmonis delabatur : simul considerandum est , multùm plerumque terreri ægros ,
dum sputa sanguinea vident , unde etiam anhelitus adest ; qui tamen & à sanguine
vasa aërea pulmonis inundante oritur.

Sapor autem falsus in ore sæpè præcedit hæmoptoën , præcipuè ubi ab humorum
nimiâ acrimoniâ erosio vasis fit : salinam autem esse quandoque hanc acrimoniam , ex
antè dictis patuit , & postea in curatione phthisis observabitur , profuisse sudorem
excitatum per idonea remedia , qui in facie secundùm labia defluens saporem mani-
festè salinum exhibuit. Notavit *Benedictus* (*n*) sequentia : *In omni sanguinis effu-
sione per superiora , particula , quæ in hæmorrhagiæ primâ accessione exierit , falsu-
ginosior , quæ verò subventura , magis edulcorata : quod quivis gustu sentiet , qui san-
guinem extussierit.* Certè ubi salina acrimonia in sanguine abundaverit , minimè
mirum videbitur , & salivam falso sapore donari , utpote à sanguine secretam. Præ-
tereà observamus , in corizæ initio de naribus depluere liquidum tenue manifestè
falsum , quod sæpè & nasi interiora & labium superius molestâ afficit excoriatione :
similia observamus in pulmone contingere , dum catarrhus pectus occupat , unde
molesta tussis cum sensu doloris oritur , tenue tunc sputum excernitur & acre. Ubi
autem sponte suâ , vel molli diætâ , & similibus remediis , mitigatur illud acre , tunc
maturatur coryza & catarrhus , cócta que blanda materia emungitur de naribus &
per sputa excernitur. Si jam in corpore ad hunc morbum disposito tale contigerit ,
metus est futuræ hæmoptoës , quem sapor ille falsus præcesserat. Observaverat
Benedictus , uti ad præcedentem paragraphum notavi , *in nivium & grandinum
congelationibus , & cælo pluvioso , hæmoptoicos magis tentari : verùm tali aëris tem-
pestate coryzæ & catarrhi frequenter occurrunt.*

Notandum etiam est , quòd quamvis lingua sit præcipuum saporis organum , ta-
men observari diversos sapes à causis , quæ in aliis corporis locis hærent : sic à
bile acriori in ventriculo collecta amarus in ore sapor percipitur , uti in *Febrium
historiâ* monitum fuit : fortè & falsus humor , ex arteriis pulmonaribus secretus in
bronchia pulmonis , in ore falsum saporem excitare potest : hoc autem imprimis
probabile redditur ex eo , quòd ex *Diemerbroeckio* notavi ad §. 888. ubi de pleu-
ritidis curâ per sputa agebatur , nempe quòd injectionum amararum , post paracen-
tesin in cavum thoracis injectarum , saporem perceperint ægri.

(*m*) Tabid. Theatr. pag. 104.| (*n*) Ibidem , pag. 15.

§. 1200. **C**urantur, 1. Venæ-ſectiōe largâ, tertio quoque die, ad quartam uſque vicem, repetitâ, vel donec cruſta inflammatoria integrè diſparuit. 2. Medicamentis refrigerantibus, increſſantibus, ſtipticis, lenientibus, diù uſurpatis, intermiſtis ſubindè leniſſimis baſſamicis. 3. Sex rebus non naturalibus ita directis, ut adverſiſſimæ ſint Cauſis (1198.) enarratis: maximè victu, vitâque, blandiſſimis ſemper continuatis; quo lactis diætâ imprimis facit. 4. Corrigendo ſpecificam naturam cauſæ vel morbi ſingularis.

Sequitur jam, ut agatur de curatione Hæmoptiſis, de quâ quatuor ſequentibus numeris dicetur.

1°. De neceſſitate mittendi ſanguinem in hoc morbo ſatis convenit inter Medicos, & quidem ſtatim in ipſo initio, dum ſanguinem exſpuere incipit æger: meliùs longè foret, ſi ex ſignis antè memoratis futuram hæmoptoën præviderit Medicus, illam tempeſtivâ ſanguinis miſſione præcavere: hîc autem agitur de morbo jam præſente.

Sanguis mittitur in hæmoptiſi ob binas præcipuè cauſas; ut nempè minuatur copia ſanguinis per vaſa moti, adeoque vaſa minùs diſtendantur, ſimulque, minori copiâ per venas ad cor redeunte, debilitetur ipſa actio cordis: deinde etiam ad præcavendam inflammationem.

Anteà, ubi de vulneribus agebatur, monitum fuit, ex periculoſiſſimis arteriarum majorum læſionibus evaſiſſe vulneratos, dum ad ſummam debilitatem redacti per enormem hæmorrhagiam, imò & pro mortuis derelicti, fuerant: vita adhuc ſupererat, ſed debiliſſima, ſicque occaſio naſcebatur, ut iterùm consolidaretur rupta arteria. Ad §. 161. habetur mirus ille caſus hominis, cui cultro arteria axillaris dextra reſecta fuerat, & cum pro mortuo derelictus fuiſſet, præter ſpem evaſit: ruptum jam in pulmone vas urgetur totâ vi cordis dextri, hinc, niſi debilitetur per venæ-ſectiōem vis cordis, pergat hæmoptoë, & periculum eſt, ne aucto vaſis rupti hiatu cum ſanguine effundant animam. Ideò monuit *Hippocrates* (o), hunc morbum præoccupandum eſſe, antequàm vena ſanguinem fundat & vehementer dehifcat, tuncque dicit, ægrum evadere poſſe. *Trallianus* (p) quidem ſanguinis miſſionem laudabat; ubi propter rupturam vaſorum ſanguinis ſputum contingebat, verùm in hæmoptoë à vaſorum eroſione natâ damnabat, quia tales ægri graciles & ficci erant (q): facilè tamen patet, profuſæ hæmoptiſis metum æque aſſe, dum eroſum vas eſt, quàm dum ruptum eſt, ideoque eandem indicationem manere. Verùm quidem eſt, quòd in robuſtis, & calidæ ſanguineæ temperiei hominibus, largior & frequentior venæ-ſectio locum habeat, quàm in debilibus; ſed tamen & in illis neceſſaria eſt, ut caveatur ulterior laceratio hiulci vaſis: ubi autem tanta copia ſanguinis in hæmoptoë exivit, ut vita jam ſit debiliſſima, tunc ſatis patet, venæ-ſectiōe non opus eſſe, cum jam adſit illa conditio, quæ à ſanguinis-miſſione exſpectabatur. Si ergo pallor à facie, labiis, oculis, adſit, pulſus debilis fuerit, extrema vix caſeant, venæ collapſæ appareant, tunc debilitatæ ſatis vires ſunt, & ceſſabit hæmoptoë, niſi tantus fuerit hiatus vaſis in pulmone rupti vel eroſi, ut omnis ſanguis

(o) De Morbis Lib. I. cap. vi. Charter, Tom. VII. pag. 537.

(p) Lib. VII. cap. i. pag. 289.

(q) De Morbis, Lib. VII. cap. i. pag. 296.

per hanc viam exeat, lethali cum eventu. Interim tamen notandum est, in ægris hæmoptoë correptis talem pallorem quandoque observari ob metum, quo percelluntur, licet parcam tantum copiam sanguinis exspuerint; verum solet talis pallor & vasorum collapsus brevè minui & cessare, si præsens Medicus animum ægri erigat, & tunc tamen sanguinis-missio institui debet.

Solet plerumque hæmoptoë post sanguinis missionem remittere, imò plerumque cessat, nisi major ramus arteriæ pulmonalis ruptus vel exesus fuerit: sed periculum superest, ne redeat sanguinis sputum: hinc plerumque repetenda est venæ-sectio: intervallum autem inter repetendas sanguinis missiones, numerus harum evacuationum, & copia sanguinis emittendi, tantum possunt determinari ex illis, quæ prudens & peritus Medicus observat in singulis ægris. Attendere solebam imprimis ad sequentia: si post primam venæ-sectionem cessaret hæmoptoë, nullum dolorem in pectore sentiret æger, pulsus æqualis esset, tardus, nec plenus tamen, calor in toto corpore & imprimis in extremis minor quàm in sano, respiratio pacata & libera, per tres quatuorve dies differabam secundam missionem-sanguinis: simulac autem pulsus inciperet fieri plenior, calor ad extrema usque talis, ut in sano corpore, vel & major, tensio & obtusus quidam dolor perciperentur in pectore, tussis augeretur, repetebam sanguinis-missionem illico, etiam paucis tantum horis elapsis post primam venæ-sectionem: ex iisdem symptomatibus major minorve copia sanguinis mittendi deducitur. Totus enim scopus est, sic minuere sanguinis copiam, ut vasa minus distendantur, sic debilitare vires vitales, ut minori impetu humores moveantur per vasa, atque ita nascatur opportunitas consolidationis vasis rupti, & simul impediatur, ne incipiens fieri cicatrix, debilis adhuc, de novo frangatur. Hinc satis patet, nihil hîc certi universaliter determinari posse, sed requiri attentionem perpetuam ad illa, quæ in ægro observantur.

Fateor, quòd aliquoties illam crustam inflammatoriam, de quâ in *Pleuritidis* Historiâ dictum fuit, observaverim in sanguine hæmoptoïcorum, sed tamen sæpè & non adest, licet symptomata modò enarrata repetendam sanguinis-missionem suadeant: prætereà nondum penitus certi sumus, quid propriè sit illa crusta inflammatoria in sanguine: miræ enim hîc varietates occurrunt. Si enim tribus v. g. vasculis excipiatur sanguis de venâ missus, quandoque in primo habetur illa crusta, in reliquis non, quandoque tantum in secundo vel tertio, licet pleno rivo sanguis ex venâ apertâ fluxerit. Vidi hominem, cui larga copia sanguinis, undatim quasi, per hæmoptoën exiverat: pelvi exceperant hunc sanguinem adstantes, nec ulla crusta inflammatoria in cruore apparuit: venâ autem sectâ eductus sanguis habebat crustam talem densam & tenacem admodum. Undè non videtur, omninò certum hoc signum esse, cui in cura hæmoptoës confidere possemus. In genere quidem, uti *Sydenhamus* (r) monet; venæ-sectio crebro repetita prodest in curando hoc morbo, sed illius administratio pendet à judicio Medici, qui curam gerit: tutius semper erit parùm plus debilitare vires ægri, quàm novæ hæmoptysis periculum incurrere.

Verum missio-sanguinis ob aliam etiam rationem prodest: certè veteres Medici pessimè metuebant inflammationem & febrim, si hæmoptoën comitarentur, vel sequerentur, & quidem summâ ratione, quoniam tunc ulcus pulmonum & funesta phthisis metuenda sunt. Antè dictum fuit ad §. 1198, *Galenum* ferè desperasse de

(r) Sect. VI. cap. VII. pag. 362.

curatione, si hæmoptoicum phlegmone invaserit. *Aëtius* (s) pariter sedulò inculcat, omni ope annitendum esse, ut cruentum adhuc vulnus consolidetur, antequàm inflammari incipiat: si enim inflammatio successerit, parva consolidationis spes supererit, & in longum tempus protrahetur morbus: oportebit enim & pus & ichorem eluere, postquàm inflammatio sedata fuerit, & dein curare ut phthificos. Simile monitum apud *Hippocratem* (t) legitur: *Sanguinem spuenticibus confert, ut sine sine febre, & tussiant ac doleant leviter, & at sputum tenue fiat ad dies bis septem. Febrile verò & tussire, ac dolere vehementer, & sanguinem recentem semper spuere, incommodum est.* Verùm ex illis, quæ antea in historiâ inflammationis, & morborum inflammatoriorum, dicta sunt, patuit, venæ-sectionem summum in his morbis remedium esse. Sed & §. 610, probatum fuit, ad moderandum febris impetum sanguinis-missionem conducere quàm maximè. Apparet ergo satis utilitas venæ sectionis in curâ hæmoptoës.

2°. Impetu & copiâ humorum sic imminutis per venæ-sectionem, quæritur, quænam medicamenta conducant ad curam hæmoptysis. Antea ad §. 218. dictum fuit de illis, quæ hæmorrhagiam ex vulnere natam compescere valent: facilè autem patet, pleraque ex illis auxiliis nullum omninò in hoc morbo locum habere, cùm manibus accessus ad locum affectum non pateat. Adstringentia remedia ferè sola aliquid conducere viderentur; sed manet semper difficultas, quomodò ad locum affectum illorum efficacia pervenire possit: agunt enim hæc remedia, vel inspissando fluida, vel constringendo vasa, vel utroque hoc effectu simul conspirante hæmorrhagias compescunt. Sed si supponeremus, talium remediorum integram vim & validam ad pulmonem venire, certè agerent non tantùm in vas ruptum, sed & in omnia reliqua hujus visceris vasa, adeoque inspissatis humoribus, & contractis vasis, liberum sanguinis motum per pulmonem impedirent, undè brevè lethalis peripneumonia deberet sequi. Interim tamen ab adstringentium remediorum usu tam anceps periculum minimè metuendum videtur, cùm immediatè pulmone applicari non possint, sed deglutita debeant per vasa absorbentia ventriculi & intestinorum resorberi, sicque sensim tantùm & diluta admodum poterunt venire ad affectum locum: sed & facilè patet, parùm sperandum esse tunc ab illorum vi constringente & inspissante. Totâ enim suâ efficaciam agunt in primis viis, adeoque, si valida fuerint, constringendo venarum intestinalium oscula, sibi ipsis ingressum præcludent, donec vel à potu assumpto, vel humoribus perpetuo affluentibus, sic diluta fuerint, ut non amplius corrugare valeant tenerrima & angusta venularum in cavum intestinorum hiantia orificia, sicque furtim quasi & diluta admodum veniant in sanguinem. Ob hanc rationem Medici non adeò magnam fiduciam posuerunt in usu adstringentium remediorum, licet tamen illa præscribere soleant, ne videantur aliquid neglexisse, quod ægro conducere fortè possit, imprimis cùm satis tutus sit illorum usus prudens: si enim parùm profuerint, saltem non nocebunt in hoc morbo, cùm præcipua validorum adstringentium noxa in ventriculo & intestinis metuenda sit: ideò prudentes Medici parcâ dosi & sæpè repetitâ hæc exhibere solent, ubi indicatio Medica talium usum poscit. Solent autem leniora plerumque adstringentia præscribere Medici, *bolum armenam, terram sigillatam, lapidem hæmatitidem*, ac similia (u); & in *Materia Medica* ad hunc

(s) Lib. VIII. cap. LXII.

(t) Coac. Prænot. N°. 427. Charter. Tom. VIII. pag. 877.

(u) Alex. Trallian. Lib. VII. cap. 1. p. 300. & seq.

numerum

numerum similes formulæ habentur. Magnam spem curæ tamen videtur posuisse *Alexander Trallianus* in usu lapidis hæmatitidis, cujus scrupulos quatuor in pollicem tenuissimum triti dabat; at uti videtur, satis diù; monet enim, quemdam ægrum tandem fastidivisse hoc remedium; undè illud in nodulo lineo ligatum imposuit vino odorato, & postea illud vinum dedit, cum optimo effectu; quatenus totum corpus indè robur acquireret: addit, quòd jam morbo liberatus, idem præservationis causâ facere pergebat, bibebátque, donec etiam corpore propè refecto, consueta agendo viribus se constare sentiret. Novimus autem, quòd lapis hæmatites sit purissima ferri minera; quæ ergò, in vino infusa, ægregiè roborantes ferri vires exhibet, per quas solidæ partes nimis debiles firmantur, humores nimis fluidi magis compinguntur, uti ad §. 28. dictum fuit. Antea autem §. 1198. inter causas prædisponentes ad hæmoptysin & phthisin numerata fuit talis corporis conditio, in quâ vasa tenera forent, sanguisque tenuis & dissolutus. Ob similem rationem videtur *Mortonus* (v) laudasse *Corticem Peruvianum*: quamvis enim dicat, quòd præsentem hæmoptoën citò & tutò sistit, futuramque etiam prævenit, videtur tamen plus expectasse à virtute ejus roborante ad firmandum corpus, ut futura caveretur hæmoptoë, quàm ut illico tolleretur jam præsens, uti ex reliquis, quæ eodem capite habentur, & historiis ægrorum adnexis, patet, simulque notat, ex ejus usu paulatim redire corpus ad robustum & athleticum statum. Fatetur *Celeberrimus Brunnerus* (x), quòd fidem non habuerit *Mortono*, corticem Peruvianum laudanti in *Hæmoptysi*, donec experiundo veritatem didicerit, & imprimis in homine gracili, hæmorrhagiæ narium præcipuè obnoxio, ac dein sputo sanguinis laborante, primò quidem circa ver & autumnum, deindè adeò increbrescebat malum, ut vix unâ die liber foret à sputo sanguinis, & corpus jam contabesceret: variis incassum tentatis, & frustra adhibito etiam lactis caprilli usu, dedit corticem Peruvianum, intrà paucos dies cessabat sanguinis sputum, & secuta fuit sanitas: similem successum postea se habuisse asserit in curandâ narium hæmorrhagiâ.

Verùm satis patet, non agi ibi de efficaciâ tali corticis Peruviani, quâ in instanti undatim quasi ex vase pulmonis rupto profluentem sanguinem compesceret, sed potiùs de illâ virtute hujus remedii, quæ emendat dispositionem ad hæmoptoën tam in fluidis quàm in solidis partibus, de quâ ad §. 1198. dictum fuit. Hic autem propriè quæritur, quale remedium in arte cognitum habeatur, à cujus usu sperari posset, ut profusum sanguinis sputum brevè sisteretur: levior enim hæmoptoë, post sanguinis missionem, solâ quiete corporis ac mentis sedari solet; & rariùs contingit, ut à validâ hæmoptysi pereant subito ægri; longè enim frequentius in Phthisin transit, quæ lentam inducit mortem. Cùm autem contingat aliquandò, ut in præsentissimum vitæ discrimen veniant à largo sanguinis sputo ægri, operæ pretium videre, quid ars in tali casu tentaverit.

Notat *Celsus* (y), *Erasistratum* crura, femora, & brachia, pluribus locis deligasse: sic enim venis compressis retinetur pars sanguinis satis notabilis in extremis artubus, adeoque minor copia ad cor redit, sicque tempus datur, ut vas ruptum se sensim contrahere possit. Licet autem *Asclepiades* repudiaverit illas ligaturas artuum tanquam damnosas, addit: *Sed id sæpè commodè respondere experimenta testantur.*

(v) Phthisiolog. Lib. III. cap. v. pag. 96.

(x) Glandul. Duodeni, cap. v. pag. 101.

(y) Lib. IV. cap. IV. pag. 204.

Interim *Benedictus* (z), magni certè nominis in hoc morbo auctor, dicit: *Partes extremæ sanguinem extuffientium, ut & narium hæmorrhagia detentorum, non raro incassum ligatæ fuere: ejus tamen motum fricando, blandoque adhibito calore, in exterioribus suscitasse, proficuum ferè semper invenimus; de quâ re etiam præcedenti paragrapho dictum fuit.*

Videntur & Medici cogitasse de topicâ applicatione stipticorum ad vas læsum: cùm autem hoc tantùm possit fieri vaporis formâ, & adstringentium medicamentorum virtus sit fixioris indolis, patet, nec indè quid sperari posse. Alcohol vini inter stiptica, uti notum est, recensetur, ac meritò quidem, & simul in vapores resolutum integrè has vires retinet; sed calidus ille & acris vapor pulmonis superficiem internam irritaret admodùm, validissimamque produceret tussim, in hoc morbo quàm maximè metuendam: *Balsami Tolutani* fumum in pulmones inspiratum pro sanguinis sputo laudat *Celeberrimus Mead* (a); sed videtur & indè metuenda tussis. *Benedictus* (b) suffitus quidem laudavit, sed non ad hæmoptoën sedandam, verùm potiùs ad detergendum pulmonis ulcus: disertè enim monet sequentia: *Suffitus non statim ab eroso vasculo aut visceris parenchymate submoveantur, sed post dies quatuordecim ad minimum à sedatâ hæmoptosi.*

Ubi de *Delirio Febrili* agebatur, uti etiam in *Capitulo de Epilepsiâ*, constitit, causam, quæ actiones cerebri turbat, in diffitis admodùm hæerere quandoque corporis locis, & medicinam feliciter applicari illis locis, ubi fomes & origo tantorum malorum hæret: ob hanc causam crediderunt practici, non impossibile esse, quòd coerceri posset sanguinis sputum, licèt medela non applicaretur pulmoni, sed alteri corporis loco. Memorabilis locus apud *Celeberrimum Hofmannum* habetur, qui huc spectat (c). *Mirabile est, fortè adstringens adsumtum mox & celerrimè in diffitas etiam partes operari, easque constringendo nimias excretiones cohibere. Ita vidimus, in hæmoptysi, vel immodico mensium profluvio, ab usu tincturæ sulphuris vitrioli vel hæmatitis brevè post sanguinis eruptionem conquievissè.* Validissimam narium hæmorrhagiam cessasse vidi illico, dum postcâ frigidissimâ linteum quadruplicatum madidum scroto obvolveretur: mox subito horrore per totum corpus concutiebatur æger, & sistebatur hæmorrhagia. Ex his videtur non omninò improbabilis hæc opinio, quòd minui vel & sisti posset sanguinis sputum, applicatis remediis ad alia corporis loca: interim tamen nondum certa experimenta docuerunt, quænam illa corporis loca sint, quibus hæc remedia applicari deberent, & meritò major difficultas auxilii præsentanei prævidetur, cùm tota vis vicini adeò cordis dextri urgeat sanguinem per vasa pulmonis, & vas ruptum minus resistat, quàm reliqui arteriæ pulmonaris rami: accedit, quòd homo undatim sanguinem exspuens subito percellatur metu, unde pulsus, uti *Galenus* (d) monuit, fit celer & perturbatus, adeoque & motus cordis acceleratur. Observaverunt Medici, stipticorum actionem longè feliciùs succedere, dum in brutis experimenta tentantur, quàm quidem in homine, cùm nempe bruta periculi nescia sint, homines vulnerati perturbentur. Illæ autem perturbationes si tollantur dato opio, sæpissimè idem effectus à stipticis, qualis in brutis observatur (e).

(z) Tabid. Theatr. pag. 71.

(a) Monit. & Præcep. Med. cap. i. sect. x.

(b) Tabid. Theatr. pag. 126.

(c) Patholog. gener. part. 3. cap. vi. §. 11.
Tom. II. pag. 416.

(d) De Puls. ad Tyron. cap. xii. Charter.
Tom. VIII. pag. 8.

(e) Schwencke Hæmatologia, pag. 37.

In periculo urgenti autem Medici ausi fuerunt tentare & aliam methodum, quæ primâ fronte multis temeraria visa fuit, interim tamen non caruit successu: dederunt nempe aquam frigidissimam, dum à copioso sanguinis sputo instantem metuebant mortem. Notabilis apud Galenum (f) locus habetur, ubi postquam de vulgaribus hæmorrhagiis egit, sermonem convertit ad illas, quæ in profundo corporis fiunt. Sic autem habet: *Qui igitur è vasis profluit sanguis, aut quòd amplius non confluet, sistetur, aut quòd occlusa divisio erit, aut etiam propter utrumque simul, id quod reor tutissimum. Porrò confluere prohibetur & propter animi deliquium, & revulsionem, & derivationem, & refrigerationem, tum corporis totius, tum verò præcipuè ipsius partis vulneratæ. Hæc enim ratione etiam frigida pota sæpè hæmorrhagias suppressit; idem facit & frigida foris in fotu affusa, &c.* Patet autem ex sequenti capite (g), quòd plerisque Medicorum in compescendis hæmorrhagiis frigida usus fuerit familiaris, licet Galenus minimè illud probet. Dicit enim: *At verò quæ extrinsecus parti sanguinem profundenti admoventur, tum adstringentia, tum citrà adstrictionem frigida, hæc ipse (veluti plerique Medicorum) non ubique probò, sed mihi contrà omninò, quàm fieri res postulat, ipsum sanguinem intrò compellere, ac venas, quæ in alto sunt, implere videntur. Vidimus enim quosdam eorum, qui ex pulmonibus sanguinem rejicerent, ex thorace refrigerato manifestè læsos, &c.* Frigidum quidem videtur laudare Hippocrates (h), dicens: *At in his frigido utendum, undè sanguis profluit, aut profluxurus est, non suprâ ipsas partes, sed circà ipsas undè profluit, &c.* Et certè si considerentur illa, quæ aliâ occasione ad §. 881. de potu gelido æstuante corpore affatim ingestio dicta sunt, tanquam frequenti & periculosissimâ pleuritidis causâ, patebit, potum aquæ frigida in sputo sanguinis conducere secundum textum hujus Aphorismi. Frigidum enim non applicatur directè pulmoni, ex cujus vasis fluit sanguis, sed potius partibus, undè venit sanguis in pulmonem. Ventriculus enim, potum frigidum recipiens, tangit tenuem tendinosam partem diaphragmatis, cordi, venæ cavæ ascendentis trunco, & dextro cordis sinui, adeò vicinam: verum ille sanguis, venâ cavâ & sinu dextro contentus, paulò post pelletur per pulmonem, adeoque si lentescere potuerit per frigus aquæ ingestæ, minùs facilè exhibit per vas ruptum, & spes erit, thrombum ibi formari posse, qui obturabit hiatum vasis, & sic cessare poterit periculosa hæmoptysis, tempùsque dabitur consolidationi vasis læsi, si simul reliqua necessaria observentur, de quibus partim dictum fuit, partim verò adhuc dicetur. Verum quidem est, quòd simul metuendum videatur, ne in reliquis arteriæ pulmonalis ramis talis vel similis sanguinis concretio fieret; sed ipsa actio vasorum poterit superare hunc lentorem per frigus natum, cum recens sit, & tamen effectus sperari potest in vase rupto, cum illo in loco actio vasis nulla sit. Metus autem, nec concretus à frigore sanguis hæreat subitò in extremis angustiis arteriæ pulmonalis, etiam indè minuitur, quòd non ingeratur frigida aqua ingenti haustu in corpore robusto & à valido labore æstuante, sed in corpore jam debili à magnâ sanguinis jacturâ, & in quo vasa tenera sunt, & sanguis plerumque dissolutus ac tenuis, uti ad §. 1198. monitum fuit. Fatendum tamen est, quòd Hippocrates (i) in Aphorismo proximè sequenti

(f) Method. Medend. Lib. V. cap. v. Charter. Tom. X. pag. 110.

(g) Method. Meden. Lib. V. cap. vi. Charter. Tom. X. pag. 112.

(h) Sect. V. Aphor. 23. Charter. Tom. IX. pag. 208.

(i) Ibidem. pag. 209.

damnaverit frigida, velut nivem & glaciem, tanquam pectori inimica, tussim moventia, sanguinis eruptionem promoventia, & catarrhos excitantia. Consentiant & huic Hippocratis monito observata Benedicti (k), dicentis: *In nivium & grandinum congelatione, cæloque pluvioso, hæmoptoïci magis tentantur.* Considerandum autem est, quòd propriè hîc non agatur de illis, quæ hæmoptoën causare possent, sed de tali remedio, quod periculosam hæmoptysin sistere posset subito, ut induciæ saltem darentur pro applicatione talium, quæ ab omnibus Medicis tutiora habentur. Nemo enim prudens ad copiosum potum frigidissimæ aquæ confugiet in leviori sanguinis sputo, quòd aliâ methodo facilè superari queat. Sed anceps remedium etiam locum habet in casibus periculosissimis, & communis laudatur regula Hippocratis, in extremis morbis nempè extrema etiam tentanda esse remedia.

Quamvis autem prudentis Medici sit, omnia exactè perpendere, quæ agenda sunt in morbis curandis, interim tamen doctrina de juvantibus & nocentibus magnum in Praxi Medicâ pondus habet, & omnibus argumentis, quæ à priori desumuntur (ut in scholis loqui solent), prævalet. Hofmannus (l) de hæmoptysi agens fatetur, quòd potus aquæ frigidæ, paulatim quidem, sed sufficienter quotidie haustus, tecto probè corpore, curaverit aliquoties periculosum hunc sanguinis fluxum, præcipuè dum corpus juvenile calore interno æstuat, quem potus frigidus reprimentido, madorémque tepidum in peripheriâ corporis eliciendo, partes simul sulphureas calidas sanguinis exæstuationem inducentes evehit.

Aliâ occasione ad §. 1069, ubi de curâ paralyfis agebatur, notatum fuit, ab applicatione aquæ frigidæ nasci horrorem quidem & concussionem totius corporis, sed sequi paulò post calorem in totâ superficie corporis; & si in lecto tunc decumbant ægri, succedit plerumque profusus sudor; sicque, liberrimè perspirantibus vasis cutaneis, minùs urgentur vitalia viscera. Per frictionem externarum partium Benedictus conabatur augere motum humorum per vasa cutanea, ut hæmoptoë sedaretur: interim tamen frictio, diutiùs continuata, motum sanguinis in toto auget corpore; quòd minùs expedire videtur in hoc morbo. Damnavit quidem ille auctor frigidæ applicationem (m), dicens: *Frigido lavacro immergatur hæmoptoïcus, aut narium hæmorrhagiâ correptus, & exindè malum incrementum sumpsisse deprehendes: à calore verò superficie tenus, vel extremorum intenso, remedium.* Cùm autem certò constet, à frigidæ applicatione, tam externâ quàm internâ, modò bene tegatur corpus, sequi calorem in cute externâ & sudorem, patet, illud frigidæ usu obtineri, quod desiderabat in hæmoptoë sedenda Benedictus, dum simul orgasmus sanguinis, in calidis juvenibus præcipuè, reprimitur usu frigidæ, uti Hofmannus observavit.

Pulcherrimum effectum frigidæ audacter adhibitæ in hæmoptoës curatione demonstrarunt celebres in Italiâ Medici. Cremonæ artem feliciter exercens Martinus Ghisi (n) inter alia ultissima observata memorat, quòd in Nosocomio dum curam gereret hæmoptoïci, sed robustissimi, hominis, subito tres sanguinis libras exspuerit miser, & statim ipsi propinaverit aquam, glacie frigidissimam redditam, hoc effectum, ut statim ferè integrè cessaverit sanguinis sputum, & per integrum triduum benè se habuerit: recrudescente subito dein hæmoptoë, periit suffocatus momento temporis,

(k) Tabid. Theatr. pag. 109.

(l) Sect. I. de Hæmorrhagiis, cap. II. Tom. IV. part. 2. pag. 38.

(m) Benedict. Tabid. Theatr. pag. 71.

(n) Lettere Mediche in-4°. Cremon. 1749; pag. 22. & seq.

antequam succurrere quis potuerit, imprudentiæ suæ poenas luens, dum tanti discriminis immemor non parum meraci vini & carniū assatarum ingurgitasset, quæ incauta uxor clam attulerat marito decumbenti. Postcà juveni, frequenti sputo sanguinis unà cum validâ febre decumbenti, incassum adhibitis copiosis & repetitis sanguinis missionibus, aliisque remediis, propinavit aquam glacie frigidissimam reditam, hâc lege, ut omni quadrante horæ ad minimum biberet scyphum: post paucas horas cessabat sanguinis sputum, minuebatur febris & tussis, & intra paucos dies restitutus est integræ sanitati, quâ adhucdum illum frui testatur egregius ille Vir.

Pluribus dein felicibus curis rem confirmavit celebris Romanus Medicus *Ignatius Gervasius à Monte Falisco* (o), non tantum aquam gelidissimam propinans ægris, verum etiam, in graviore malo, spongiâ aquâ frigidissimâ madidas nudo applicans pectori: simul tenuis & rigida fuit adhibita diæta. Plures ibi hæmoptysis sic sanatæ leguntur historiæ, & longè adhuc numerosiores hujus methodi successus se vidisse, testatur auctor.

Simul etiam cavebat, ne calida juscula darentur ægris; observabatur enim tussis inde augeri, & recrudescere sanguinis sputum. Certè *Trallianus* (p) jam monuerat sequentia; *At neque sorbitiones, neque aliorum ciborum quidpiam calidum, offerre convenit, sed omnia potius sint temperata & ad frigidius declinantia.*

Fortè mirum videbitur, tussim levâri à frigidis, cum inter tussis causas frigus ab *Hippocrate*, & omnibus ferè Medicis, numeretur. Verum in historiâ medicâ habentur talia, quæ hoc probant. Molestâ tussi per tres menses laboraverat homo; incassum tentatis pluribus remediis, casu in aquam glacie tectam ex ponte decidit, & glacie fractâ mergitur eo usque, ut erecti hominis os aqua tangeret: domum reversus, calidum induit indusium, calidum jusculum sumit, & totâ nocte placidè dormit. Mane sequenti mirabatur, tussim ferè omninò cessasse, quæ paucis diebus postcà integrè evanuit (q). Egregius Medicus tussi siccâ validâ laborabat per sexaginta horas; incassum tentatis pluribus remediis, percipiebat sedem mali esse in supremâ asperæ arteriæ parte, ubi molestæ puncturæ sensum percipiebat, undè credebat, tenuia quædam vascula, nimis dilatata, fundere acrem humorem in hoc loco: conclusit hinc, aërem frigidum profuturum stringendo hæc vascula: mense Januario frigidissimo aëri se exposuit, primò cum quâdam cautelâ, sed cum ilicò levamen sentiret, liberè perrexit se frigori exponere, & sanatus fuit (r). Dum in coryzâ nares incipiunt stillare, sæpè adeò acre est liquidum depluens, ut nasi alas & labium superius inflammet non tantum, sed & quandoque cutim erodat ita, ut vix audeant ægri nares emungere præ dolore. Si simile quid circa caput asperæ arteriæ contingat, necessariò sequetur molestissima tussis.

Cæterum remedia solent ex adstringentium classe laudari in hoc morbo, vel & adhibentur talia, quæ incrassant, & simul omnem acrimoniam humorum leniunt: quandoque adstringentia junguntur incrassantibus, uti apud *Alexandrum Trallianum* videri potest in loco paulò antè citato. *Gummi Arabicum, gummi Tragacanthæ, amyllum, consolidæ majoris radix, folia, flores*, ad hunc usum adhibentur. Ex adstringentium numero, *folia, radices, semina, plantaginis, pentaphylli, pimpinellæ*

(o) De usu aquæ frig. in Hæmoptysi, &c. in-4°. Romæ 1756. pag. 78. & seq.

(p) Lib. VII. cap. 1. pag. 190.

(q) Floyer *Ψυχρολογία*, pag. 243.

(r) Academ. Reg. Scient. 1737. Histor. pag.

sanguisorbæ, *tormentillæ*, *bistortæ*, &c. imprimis occurrunt in Medicorum formulis passim. *Benedictus* (s) ex incrassantibus, & partim ex adstringentibus, aspersâ calce vivâ maceratis, dein aquâ superaffusâ, remedium parabat, cujus sex uncias manè dabat hæmoptoïcis per quatuor vel quinque dies; & testatur, vix fefellisse. Olim aqua calcis vivæ inter suspecta remedia numerabatur, sed postquam ad calculosos morbos adhibita fuit diù & satis magnâ copiâ absque ullâ noxâ, nullum damnum inde metuitur.

Cùm autem constans observatio docuerit, nativa balsama recentibus vulneribus adeò prodesse, imò etiam ulceribus curandis cum fructu adhiberi, ideo & in hoc morbo illis usi fuerunt Medici. *Terebinthina pura*, *Balsamum Copaybæ*, *Peruvianum*, *de Meccâ*, *Tolutanum*, præcipua sunt, quæ hîc commendari solent internè sumenda, & quæ videntur omnia satis citò suam fragrantiam per totum corpus diffundere, uti docet urina, paucis sæpè minutis post hæc assumpta spirans odorem gratissimum florum violarum. Interim omnia hæc balsama calidum aroma habent; hinc parcâ dosi tantùm exhibentur, ne motum & calorem augeant: ideo in *Materia Medicâ* ad hunc numerum præscribuntur tantùm grana quatuor, omni quadrihorio sumenda, de massâ pilularum, quæ ex *terebinthinâ nativâ* cum pulvere *glycyrrhizæ* in pastam redacta conficitur. Licet autem Chemicis *balsama sulphuris*, quæ ex sulphure cum oleo presso vel stillatitio cocto constant, magnis adeò extulerint laudibus, prudentes Medici tamen meritò balsama nativa his præferunt in hoc morbo curando.

Videtur autem balsamorum nativorum usus antiquus satis esse, nam apud *Plautum* (t) tanquam vulgare & omnibus cognitum remedium legitur. Dum enim *ferulus* dicit adolescenti: *Tuâ causâ rupi ramices, jam dudum sputo sanguinem*; ille respondet; *Resinam ex melle Ægyptiam vorato, salvum feceris*. Notum autem est; frequentissimè resinæ nomen *Terebinthinae* datum fuisse. Cæterum in *Materia Medicâ* variæ formulæ ad hunc numerum habentur.

3°. Quid nomine sex rerum non naturalium intelligatur à Medicis, in *Institutionibus* (u) habetur, ubi de morborum causis agitur: sunt autem 1°. *aër*. 2°. *cibus*, *potus*. 3°. *motus*, *quies*. 4°. *animi affectus*. 5°. *retenta*, *excreta*. 6°. *somnus*, *vigilia*. Hæc omnia à prudenti Medico sic dirigenda sunt, ut morbo præsentis non noceant, & adversentur causis morbi antè enumeratis, quantum fieri potest. Aëris nimius æstus æquè ac intensum frigus nocet, hinc ita temperandus, ut neutro peccet excessu. Quod quomodo fieri possit, antea aliâ occasione ad §. 605. dictum fuit. Cùm autem molli in lecto, ex plumis confecto, decumbens homo magis incallescere soleat, ideo præfertur durius stratum, ex pilis equinis factum (*somier*), in quo decumbat æger stragulis modicè tectus: quies corporis absolutè requiritur, ne, per motum muscularem accelerato motu sanguinis venosi, majori impetu & copiâ sanguis per pulmonem moveatur, sicque recrudescat hæmoptoë; facile hinc patet, quantum metuenda sit tussis in hæmoptoïcis: si enim, uti §. 1198 dictum fuit, per hanc tanta vis inferri possit pulmonibus, ut vasa rumpantur, quanto magis metuendum est, ne vas ruptum, quod jam consolidari incipiebat, dehiscat denuò.

Hæc ergo omni modo compescenda erit prudenti anodynorum usu. Ob eandem rationem cavendum erit, ne multum loquatur, vel altiori voce petat adstantium mi-

(s) Tabid. Theatr. pag. 140.

(t) Mercator, act. 1. scen. 2.

(u) H. Boerh. Instit. Medic. §. 745.

nisteria : ideò in periculosâ hæmoptysi semper monui, ut præsto sic tintinnabulum, cujus pulsu monere possit æger, ut ministrantes veniant, dum illis opus habet. Animi affectus validi vitandi omninò; si malâ fortunâ nati fuerint, sopiendi prudenter; de quâ re ad §. 104. dictum fuit : quanquam autem maximè conducat, ut æger hilari sit animo, cavendum tamen omninò, ne ludicris adstantium sermonibus in risum moveatur. Cùm verò à quiete corporis, hîc necessariâ adeò, uti & ab usu anodynorum, strictior sæpè alvus soleat esse, molli oleoso clysmate opus erit, ut facilius fiat alvi egestio : dum enim valido nixu exprimuntur fœces siccae & duriores, magna certè vis infertur pulmoni, & recidivæ periculosæ metus est. Somnus sit longior, ut pacatæ quietis tempore incipiens rupti vasis consolidatio promoveatur; curandum simul, ut somni tempore corpus sit benè tectum, & perspirabile.

Victus debet esse blandissimus, ita ut nihil hîc ingeratur, quod acre sit, vel sponte suâ in magnam acrimoniam facilè degeneret : cibus hinc sit ex farinosis non admodum lentis, fructibus mollibus benè maturis, pane ritè fermentato, lacticiis, oleis mollissimis, jusculis non nimis meracis & ab omni pingui benè depuratis, cum oryzâ decoctis præcipuè, quæ gratum saporem habent, licet nullo, vel saltem paucissimo, sale condiantur : ex hordeo enim, avenâ, &c. parata juscula, nisi falis quædam copia addatur, fatuo nimis sapore displicent. Vidi apud quosdam in more fuisse, ut spem facilius consolidationis vasis rupti ponerent in eo, si juscula ex extremis animalium partibus decocta darentur hæmoptoïcis. Notum est, ex partibus extremis animalium, diù coctis, viscosum gluten confici, quo in mechanicis artibus uti solent : tendines enim & capsulæ articulorum copioso tali visco scatent; unde copiam talis glutinis aqua indè educit. Verùm viscidus & tenax ita nascitur chylus, qui debilem pulmonem gravare posset potius, quàm nutrire corpus. Ideo meritò hæc repudiantur in hoc morbo, & præferuntur juscula dilutiora. Ubi autem morbus in melius vergere incipit, tunc & modò dictis aliquid de carne albâ, imprimis ex gallinaceo genere, addi solet, sed modicâ copiâ tantùm. Expediit, ut pariori copiâ simul, & repetitis vicibus, ingerantur similia nutrimenta, ne chyli, quamvis boni, copiâ obruatur simul & semel pulmo : observamus enim in hominibus sanis & fortibus, post largum prandium, turgere omnia vasa; & illo tempore; dum novus chylus copiosè sanguini miscetur, difficilior parum respiratio solet esse, partim ab hac causâ, partim etiam, quia ventriculus distentus ab ingestis difficiliorem reddit descensum diaphragmatis, cui accumbit. Subita enim vasorum repletio, etiam à bonis humoribus, hîc metuenda est, uti & difficilior eorundem per vasa pulmonis transitus. Hinc Hippocrates (v) dixit : *His confert, si circa exordia curandos susceperis, ut & manuum venæ (sanguinem) emittant, & victus ratione utatur, ex quâ & siccissimus, & maximè exsanguis, evadat.* Fortè ab eandem causam, ne nempè nimis repleantur vasa, Celsus de hoc morbo agens (x) dixit : *Sed sic bibendum est, ut sciamus huic morbo sitim prodesse.*

Interim si potus diluens & mollis sit, nec tamen nimiâ copiâ simul & semel ingeratur, videtur profuturus, cùm sic sanguis reddatur magis meabilis, & per urinæ vias ac vasa cutanea liberari possit sanguis ab acroniâ, quæ sæpè hîc peccat, uti antea dictum fuit. Cæterùm Celsus (y) compendio nocentia & jvantia in hoc morbo

(v) De Morbis Lib. I. cap. vi. Charter. Tom. VII. pag. 538.

(x) Lib. IV. cap. iv. pag. 205.

(y) Ibidem.

recenset sequentibus : *Præter hæc necessaria sunt quies, securitas, silentium, &c. At inimica sunt vinum, balneum, Venus, in cibo oleum, acriora omnia, item calida fomenta, conclave calidum & inclusum, multa vestimenta corpori injecta, etiam fricationes, nisi ubi benè sanguis conquievit.*

Pro potu communi maximè conducit lac recens, æquali copiâ aquæ vel decocti hordei dilutum, tempore hyemali, æstate verò cum & copiosior & dilutior simul tunc requiratur potus, binæ partes aquæ vel decocti hordei ad unam partem lactis sumuntur. Ne autem facilè in acidam acrimoniam degeneret talis potus, vel lac in dura abeat coagula, pauculum sacchari aut saponis Veneti sumitur unà cum talibus, quæ acidum absorbent : talis formula in Materiâ Medicâ ad hunc numerum habetur. Tabidis & præter modum extenuatis lactis usum commendavit *Hippocrates* (z); addidit tamen hanc cautionem, *non valdè admodùm febricitantibus*. Lenta enim febricula, uti postea dicitur, sæpè huic morbo comes; neque tamen ideò lactis usus damnatur : ubi autem intensa febris adest, tunc dilutiori nutrimento opus est, quod aditâ aquâ vel decocto hordei, avenæ, &c. facilè obtinetur : imò tunc lactis serum propinari posset. Quanti autem fecerit in hoc morbo lac, & lacteam sic dictam diætâ, quæ ex solo lacte & cerealibus constat, *Trallianus* (a), patet ex sequentibus : *Omnes autem lacte utantur, mollique & recenti caseo, præsertim caprillo aut bubulo. Neque enim medicamentum, aut cibus, aut aliud quidpiam, adeò accommodum ipsis est, aut utile, atque lac. Et qui per initia solo ipso constanter longiore tempore usi sunt; omnes in totum consanuerunt. Diù autem continuandam esse diætâ lacteam suavit, simul recensens, curam hominis, qui, per integrum annum à vino abstinens, & hâc diætâ constanter usus, à puris sputo & imminente phthisi liberatus fuit.*

Lactis insignem usum omnium Medicorum observata confirmant, quod, tanquam omnibus notum, pluribus probare supervacaneum duxi.

4°. Antea ad §. 1198. causæ, tam prædisponentes, quàm procatarticæ, recensitæ fuerunt, ad quas in curâ hujus morbi respiciendum semper est, cum non tantùm requiratur, ut tollatur hæmoptoë præsens, sed etiam ut caveatur, ne postea redeat denuò, quod in hoc morbo satis frequenter fieri solet. Causæ procatarticæ vitari poterunt, dum recta vivendi methodus instituitur : major autem meritò prævidetur difficultas in emendandis causis prædisponentibus. Sic hæreditariam ad hunc morbum dispositionem ars tollere nequit, & difficile est emendare illa, quæ §. 1198. α. & β. enumerantur, neque unquam hoc citò obtineri poterit; sed si quid sperandum ab arte medicâ sit, sensim tantùm illud obtinebitur. Certè vasorum teneritudo per ætatem ipsam minuitur, dum sensim majorem firmitatem solidæ partes acquirunt; & notum est, quantum corporis exercitia tunc conducant; de quâ re videri poterunt illa, quæ ad §. 28. dicta fuerunt. Acrior sanguinis indoles blando victu, & cognitæ acrimonie oppositis remediis, emendari poterit; vel & per artem acria hæc ad alia corporis loca derivari, atque educi poterunt de corpore; de quâ re mox quædam dicentur. Verùm thoracem planum & angustum, scapulas depressas, collum longum, quæ inter hæmoptoës & phthisis futuræ signa §. 1198. recensentur, quis emendare sperabit. Interim tamen per bonam medendi methodum fuisse & hîc ob-

(z) Aphor. Sect. V. N°. 64. Charter. Tom. IX. pag. 237. I (a) Lib. VII. cap. 1. pag. 304
servatum

servatum profectum, testatur *Benedictus* (b), cujus maxima meritò habetur auctoritas in omnibus, quæ hunc morbum spectant. Sic autem habet: *Quibus ab usu re- mediorum, aut plagarum mutationibus, pectus angustum dilatatur, gliscit corpus, ro- bur augetur, & color evadit floridior, salutis spes affulget denuò, per totum corpus re- lucente calor vitalis ἐχλάμψει.* Et *Cicero*, uti ad §. 1198. dictum fuit, à pere- grinatione in Asiam facta, insignem in meliùs mutationem obtinuit.

Cæterùm de illâ acrimoniâ humorum, quæ per morbos nascitur, partim jam dic- tum est, iterùmque in variolarum historiâ postea dicetur.

Anteà ad §. 1198. notatum fuit, acres cum sanguine fluentes humores per di- versa loca corporis quandoque exivisse, summo non tantùm cum levamine, verùm etiam integrâ quandoque sequente sanatione. Nova hæc emissaria aliquandò spontè nascebantur, sæpè & ars saluberrima hæc naturæ morbos sanantis conamina fuit imitata, optimo successu. Videntur autem veteres Medici frequentius hæc tentasse, ac quidem hodiè fieri solet. *Hippocrates* (c), post sputum sanguinis, licèt nullum pus sequeretur, dicit: *Quùmque ipse optimè corpore sese habere videbitur, pectus & dorsum, vicissim utrumque, inurito. Ulceribus curatis, per annum ebrietate abstineat, non impleatur supra modum, neque manibus vehementer laboret, neque vehiculum conscendat, sed quàm maximè crassum corpus ipse reddat.* Eandem hanc pectoris & dorsi inustionem adhuc aliis locis commendat (d), postquàm priùs lacte bubulo, admixtâ tertiâ parte aquæ mulsæ, copiosè potato, torosior redditus fuerit æger. *Si enim ustio benè successerit, morbum effugiendi spes est.* Recenset *Trallianus* (e), quòd homini, fluxionibus in thoracem obnoxio, & tussi, suaserit caput inuri ferro candenti.

Cùm autem promptè huic consilio obediret æger, *mirum, quomodò omnia simul cessaverint, & copia, quæ influebat, humidi, & tussis. Imposterùm verò æger à flu- xionibus in thoracem liber ac immunis permansit.* Molliùs hodiè medicinam facimus, an meliùs? non adeò liquet.

Cùm autem & consuetæ excretiones suppressæ, inter causas hæmoptoës recensean- tur, spontè patet, illas iterùm suscitandas esse, uti anteà dictum fuit.

§. 1201. **U**Bi semel accidit, sedatùmque est (1200.), quibuslibet sex mensibus per aliquot annos mittendus sanguis, sensim tamen copiam minuendo.

Licèt feliciter curata sit hæmoptoë, ita ut nullum ullius mali signum ampliùs super- sit, & optima quæque appareant sanati morbi indicia, quæ imprimis statuit *Benedic- tus* (f) sequentia: *Post sanguinis extravasationes libera respiratio, tussis sedata, vires constantes, securitatis φαινόμωρα, & è contrario;* interim tamen certò confidere non possumus, cùm sæpiùs observetur redire hæmoptoë, nisi diligens cautela adhibea- tur. Postea ad §. 1207. dicetur, & jam anteà etiam monitum fuit, hæmoptoën per vim externam, sine vitio interno præexistente, levissimam esse, cæteris paribus: at- tamen *Hippocrates* (g), in tali hæmoptoë recidivam metuendam esse monet, dicens:

(b) Tabid. Theatr. pag. 112.
(c) De Morbis Lib. II. cap. xx. Charter. Tom. VII. pag. 572.

(d) De Intern. Affection. cap. I. & III. Ibid. pag. 640. & 641.

Tom. IV.

(e) Lib. VII. cap. I. pag. 303.

(f) Tabid. Theatr. pag. 108.

(g) De Morbis Lib. I. cap. IX. Charter. Tom. VII. pag. 543.

Sæpè, quibus vena aliqua à vulneribus, aut quibusdam laboribus, exercitationibus, aut aliâ quâdam causâ, intus sauciatur, quum coaluerit, & sana esse vena videbitur, iterùm alio tempore rumpitur; iterùmque rumpitur ex iisdem causis, à quibus prius affecta erat. Quum verò iterùm rupta est, sanguinem effundit, confestimque copiosum sanguinem, & crebrò vomentes intereunt, aut subindè recentem sanguinem vomunt; multùm autem & crassum pus per totum diem spuentes eodem aut consimili modo pereunt, &c.

Posteà etiam alibi (h) idem inculcat, & cautelas plures addit, ne ad ventum celeriter currant, neque equum neque currum conscendant, clamores & excandescerent vitent, acribus, falsis, acidis, pinguibus, abstineant; simulque monet, recidivam pejorem esse primo morbi insultu. Debilior sæpè manet cicatrix vasis rupti, ita ut à levi etiam augmento copiæ sanguinis, ejusve rarefactione, aut motus celeritate auctâ, nova fiat ruptura, sicque sanguinis sputum ferè habituale reddatur, licèt non semper sequatur illicò pulmonis ulcus & phthisis. Tulpius (i) refert casum pictoris, qui triginta amplius annos multùm sanguinis exspuit, plurima tamen itinera perficiens, donec tandem tam latè dehisceret volatico homini vena, ut ne salus quidem ipsa eum servasset. In alio homine sanguinis sputum, non nisi post vigesimum annum, in tabem abiit, sed gravissimam, quæ totum consumeret pulmonem, cum tali fœtore, ut cadaver aperire ne quidem ausus fuerit Medicus. Vidi & aliquoties frequentes tales hæmoptoës, & diuturno fatis tempore molestas: sed in omnibus his, post miserrimam vitam, subita mors secuta fuit tandem, undatim effuso sanguine, vel phthisis incurabilis. In optimo sacerdote Gallo, per undecim annos jam hæmoptoico, tanta erat pulmonis debilitas, ut si legere tentaret, etiam immotis labris, sentiret dolorem in pectore, &, nisi illicò cessaret, sequeretur statim sanguinis sputum. Imò videtur toties rupti vasis cicatrix asperior fieri, & irritationem tussiculosam producere ferè perpetuam: fortè etiam vasa circa ambitum asperæ talis, & minùs firmæ, cicatricis à sanguinis auctâ copiâ, vel majori impetu, tumentia similem ad tussim irritationem producunt, non sine discrimine perpetuo novæ vasorum rupturæ. Notabilis apud Hippocratem (k) locus habetur, qui hanc opinionem confirmat: postquam enim de hæmoptoë à venâ ruptâ per labores egerat, subjungit sequentia: *At si vena quidem non omninò rupta fuerit, sed tractus in ipsâ fiat: fit autem præcipuè velut varix, quòd etiam confestim ubi factum fuerit, dolorem quemdam tenuem & tussim siccam exhibet. Si verò diutiùs morata & neglecta fuerit, primùm quidem paucum & subatrum sanguinem dimittit, mox etiam copiosorem & maximè sincerum, deinde pus, &c.* Jubet autem, ut per sanguinis-missionem, & victûs rationem, siccissimus & exsanguis reddatur talis æger, ut nempè distenta hæc vasa subsidant. Quòd si incipiente morbo curentur, rursus venulæ in loco ad latus subsident, & humiles fiunt.

Ex omnibus hisce fatis patet utilitas sanguinis-missionis, ad cavendum ne redeat sanguinis sputum: hinc etiam in illis, qui perfectè jam hoc morbo liberi videntur, prophylaxis causâ sanguinis-missio instituitur bis in anno, circa æquinoxium vernum & autumnale nempè, quo tempore maximæ mutationes in corpore humano observari solent. Imò primis duobus vel tribus annis frequentiore etiam sanguinis-missionem commendare soleo, præcipuè si in vigore ætatis fuerint, & sanguineæ temperiei. Prætereà semper sollicitè observare conatus fui, si quædam occurrerent in-

(h) De Intern. Affect. cap. I, II, III. Ibid. pag. 638.—641.

(i) Lib. II, cap. XI.

(k) De Morbis, Lib. I, cap. VI. Charteris Tom. VII. pag. 537. 538.

dicia, quæ antea præcefferant brevè fecuturam hæmoptysin. Varia autem talia signa occurrunt in diversis hominibus. Ita *Benedictus* (l) observavit: Si post cruentas exscreationes sputum mucaginosum cæruleum & læve successerit, & perseveraverit, hæmoptysin in junioribus aut calidioribus recursuram denuntiat; si purulentum, & in junioribus & ætate provectis phthisin; si nullum, cæteris paribus, incolumitatem.

Plura alia signa hæmoptysis recidivam minitantiâ observare mihi contigit in praxi, quibus monitus illico ad venæ-sectionem confugi. Solent quemdam pressionis in pectore quasi sensum percipere, quidam majorem calorem in thorace sentiunt, unâ cum levi tussiculâ, sed siccâ: aliis in dextro, quibusdam in sinistro hypochondrio mirus quidam & insolitus pulsationis motus percipitur; simul dicunt, se sentire, ac si sanguis ascenderet ex hypochondriis versùs thoracem, & dum hoc aliquoties contingit, redit sanguinis sputum, nisi sanguinis-missio instituta prævenerit imminens malum. Hinc patet nunquam generaliter posse determinari, quot sanguinis-missiones in anno institui debeant prophylaxis causâ; sed hoc totum debere relinquî prudentiæ attenti Medici, qui ægri curam gerit. Interim tamen in hoc casu minùs periculi est timendum à frequentiori, quàm à neglectâ, venæ-sectione. Si enim redierit periculosa hæmoptoë, largis & repetitis venæ-sectionibus sæpè opus erit, ut hæc sedetur, quæ fortè unicâ sanguinis-missione, tempestivâ caveri potuisset. Antea ad §. 106. notatum fuit, quòd frequentes sanguinis-missiones corpus disponant ad novam, citò sæpè renascentem plethoram, simulque corpus minùs firmum & validum reddant: verùm illud damnum levius est, quàm periculum subitæ mortis à profuso sanguinis sputo, aut secuturæ phthisis. Hinc etiam sensim minuuntur, & numero & quantitate sanguinis-missiones, postquam per tres quatuorve annos nulla recidiva facta fuit; tunc enim certa spes est, firmam vasis olim rupti cicatricem esse, quæ, crescente per ætatem corporis in partibus solidis robore, postea non facilè solvetur à causis levioribus. Simul autem & semel à solitis sanguinis-missionibus abstinere, periculosum foret, uti antea ad §. 106. notatum fuit.

Omnis autem Medici sollicitudo incassum erit, nisi morigerum habuerit ægrum, qui & moderatâ velit uti diætâ, & à validis exercitiis abstinere, imprimis à talibus, quæ pulmone vim inferre possunt tantam, ut & in sanis hæmoptoë oriatur; quæ §. 1198. enumerata fuerunt. Miserrima certè talium est conditio, qui muneris ratione hæc vix vitare possunt, vel nolunt. Dolui toties periisse plures, quos servari posse sperabam, dum cantu, & imprimis tubarum inflatione, vel victum sibi & suis quærere debebant, vel impensè delectabantur. Egregius Comicus *Molière*, dum quartâ vice personam ægri imaginarii agebat, summo cum applausu, licèt inveterato pectoris morbo magis solito oppressum se sentiret, vix redux à scenâ undatim exspuens sanguinem periit. Quantam vim inferunt pulmonibus rabulæ forenses, qui cuivis obvio *iras & verba locant*? Scitè certè hoc expressit *Satyricus* (m):

*Ipsi magna sonant, sed tunc, cum creditor audit
Præcipuè, vel si tetigit latus acrior illo,
Qui venit ad dubium grandi cum codice nomen,
Tunc immensa cavi spirant mendacia folles,
Conspuiturque sinus, &c.*

Sanè his non tensum jecur ruptum fuit; uti *Poëta* dicit; sed potiùs fracta pulmonis vasa subitam fecerunt mortem sæpiùs.

(l) Tabidor. Theatr. pag. 102.

(m) Juvenal. Satyr. VIII, versu 108. &c.

§. 1202. **S**I verò ob magnitudinem mali (1198.) stiptica malè applicata , neglectámve veram medendi methodum (1200.) post sputum sanguinis oritur dyspnœa , assiduò increfcens ; horror vagus ; calor ruborque genarum ; tussicula sicca ; febricula hectica ; sitis major ; debilitas ; gravitatis in thorace sensus ; signat , vulnus hæmoptoës jam collectam circa labia sua , & sub crusta arefacti cruoris , materiem mutare in pus , collectionem abire in vomicam tectam , quâ ruptâ , in ulcus pulmonum apertum.

Maxima curæ spes in hoc morbo , uti antea dictum fuit , consistit in eo , si vas læsum in pulmone , puri vulneris instar possit curari absque suppuratione , quam omnes hîc metuerunt & meritò. Ubi sanguinis sputum per vasorum anastomofin factum fuit , maxima spes est ; quia nulla læsio superest , & per ipsum sanguinis sputum , & per institutas venæ-sectiones , depleta vasa contrahuntur spontè. Si à violentâ causâ quâcumque ruptum vas in pulmone fuerit , magna spes consolidationis superest , quia purum vulnus est , quod , nisi magnum valde fuerit , absque suppuratione sanari poterit , si debita adhibeatur cura. Verùm ubi ab ipsâ humorum acrimoniâ erosa fuerint vasa , tunc certè magna difficultas est in præcavenda suppuratione : purum enim vulnus non est , & inflammatio , quæ labia vulneris , etiam puri , occupare solet (vide §. 158. 5.) non terminabitur blandâ resolutione ; quia , ut hoc fiat , requiritur humorum blanda indoles (vide §. 386.) ; neque semper in potestate artis est , ut paucis diebus acrimonia humorum emendetur , quæ tanta fuit , ut ipsa vasa erodere potuerit.

Altera ratio , quare post hæmoptoën metuebatur suppuratio , erat sanguis grumosus in pulmone relictus post sputum sanguinis. Dum enim minuitur hæmoptysis , & tandem desinit , pars quædam cruoris concreti manet , & in orificio vasis rupti , & etiam in ipsis bronchiis pulmonum : cùm autem in summâ quiete debeant manere tales ægri , & placidissimè respirent , tales thrombi quandoque per aliquod tempus manent. Ubi autem stiptica valida adhibita fuerint , & præcipuè si per frigidissimam aquam potatam hæmoptoë suppressa sit , uti antea dictum , tunc majores tales thrombos collectos ibi hæreere meritò suspicandum est : verùm antea ad §. 172. 1. monitum fuit , *Hippocratem* dixisse ; *si in ventrem sanguis effusus fuerit præter naturam , necesse est suppurari.* *Galenus* autem in Commentariis suis ad hunc *Aphorismum* optimè notavit , in hoc loco non agi de sanguinis effusione in ventrem propriè dictum , sed in quodcumque aliud cavum : simul addidit , supurationis nomine hîc intelligi omnem sanguinis corruptelam ; non verò tantùm conversionem in pus propriè dictum. Sed cruor in loco calido humido , si simul aëri liber accessus detur , putrescet satis citò , sicque poterit , in acrem saniem conversus , vicina loca erodere & inflammare , adeoque omnia mala augere , & suppurationem excitare. Videntur certè veteres Medici tale damnum metuiffe à sanguine grumoso relicto post hæmoptoën , & ideo solliciti fuiffè , ut quantocyùs educeretur. *Galenus* (n) enim in curandâ validâ hæmoptoë , postquam placidam respirationem & silentium imperaverat ægro ,

(n) Method. medendi , Lib. V. cap. VIII. Charter. Tom. X. pag. 115.

ac venæ-sectionem instituerat, &c. dicit: *Ubi hæc sunt facta, primum posca, tum diluta, tum tepida, potui est offerenda, quò, si quis in viscere thrombus latitet, resolutus extuffiatur* (ἐκσπυαται exspuatur vertit Charterius), *atque hoc nihil vetet bis tervè ternis horis facere.* Similia & Trallianus (o) habet, credens non tantum grumos sic dissolvi, sed etiam ulteriorem sanguinis effluxum per acetum impediri; cui adstringentem qualitatem veteres Medici tribuerunt. Certè & Benedictus (p) à retentis diù sanguinis grumis phthisim metuisse videtur: sic enim habet: *Si peractis sanguinis excreationibus pulmo minus sensibilis, aut pectoralia torpida, sanguinis reliquias per ἀνακαθάρσιον non apprime repurgaverint, retenti sanguinis & ipsius pulmonis continentis, computrescentia suborta phthisin subsequaturam minatur.* Negari nequit, sedulò cogitandum esse, ut thrombi illi educantur, sed & simul cavendum est quàm maximè, ne, validà excitatâ tussi, sedata jam hæmoptoë redeat, quod periculo nunquam caret. Antea autem ad §. 857, ubi de accelerandâ rupturâ vomicæ pulmonis agebatur, dictum fuit vapore aceti vel vini calidi tussim excitari, quâ, dum agitur pulmo, sæpè abscessus rumpitur. Ob hanc rationem hæmoptoëis, fateor, nunquam illud consilium dare ausus fui, ut poscam fumerent, & sæpius quidem intra tres horas post sedatam hæmoptoën: verum quidem est, quòd veteres Medici non dederint calidum oxycratum, sive poscam, sed tepidum tantum, quod minus irritat quidem, irritat tamen. Nec possunt statim illi grumi educi nisi per tussim, quod semper tutius fiet postea, cum vas ruptum jam sponte suâ magis contractum fuit, & initium aliquod consolidationis jam adsit. Prætereà notandum est, quòd grumus concreti sanguinis, in asperæ arteriæ ramo quodam hærens, sæpè continuum corpus faciat cum thrombo obturante vas ruptum, adeoque si talis grumus per tussim excitatam educitur, sequitur & thrombus, qui vas ruptum obturabat, & cum periculo recrudescit hæmoptoë, quæ, licèt feliciter sedetur, iterum novos grumos producet, qui pariter educi deberent. Vidi aliquoties, quòd post unum alterumve diem sponte suâ, & cum levi tussiculâ, prodierent hi grumi; nam in loco humido calido sanguis grumofus sensim incipit quasi deliquescere, adhæsiō grumorum ad latera trachæarum minuitur, imò & integrè tollitur, sicque facillè exspuuntur. Si post biduum nil grumosi prodiisset, & ægri, ut sæpè fit, aliquid molesti gravantis sentirent in pectore, vaporem aquæ tepidæ ut inspirarent suasi, & sic feliciter prodierunt. Neque observare potui ullam noxam secutam fuisse à diuturniore hac morâ. Licèt autem Benedictus à retento sanguine grumoso phthisin metuerit, tamen paulò post (q) dicit: *A sanguine extravasato putrescente bronchia minus infarciuntur; à succo nutritio magis, cum in mucaginosam excoquitur substantiam, &c.* hujus textûs jam aliâ occasione ad §. 1198. β. mentio facta fuit. Certum est, dum sanguis extravasatus ad putredinem incipit disponi, deliquescere denuò, & sic facillè exspui.

Prætereà ex illis, quæ ad §. 1199. dicta fuerunt, patet, sanguinem concretum, intra vasa aërea pulmonis collectum, non semper putrescere, sed in polyposas concretiones quandoque mutari, quæ postea per tussim eductæ vasa & vasorum ramos mentiebantur. Quin imò videtur satis probabile, grumos sanguinis in tracheis pulmonis concretos rarò putrescere, cum plerumque antea expellantur: vel, si diu-

(o) Lib. VII. cap. 1. pag. 289.

(p) Tabid. Theatr. pag. 108.

(q) Tabid. Theatr. pag. 109.

tiùs ibi manferint, degenerare potiùs in polypofas concretiones : dictum autem etiam fuit ad §. 1199, tracheis pulmonis interponi tunicam cellulofam, per quam innumera vafcula distribuuntur, quæ, fi rumpantur, effundere poterunt fanguinem in has cellulas, qui grumefcens, extra vafa aërea hærens, morâ diuturnâ pulmonem erodere & inflammare poffet, præcipuè fi ab acri humorum indole erofa fuerint hæc vafcula : verùm fi à tali causâ tandem erofa fuerint majora vafa, ita ut gravis fequatur hæmoptoë, eadem infortunia metuenda forent à tuffi, excitatâ hâc fpe, ut per illam educerentur fanguinis grumi : & talis grumorum in cellulofâ tunicâ pulmonis hærentium corruptela præexftitit ante copiofum fanguinis fputum, non verò illud fecuta fuit. Ex quibus omnibus mihi patere videtur, quòd periculofæ femper fit plenum opus alex, fi ftatim poft fedatam hæmoptoën per tuffim excitantia remedia tentetur grumofi fanguinis ex pulmone expulfio.

De fignis autem abfcessûs poft hæmoptoën nati in pulmone dictum fuit antea ad §. 834. & 835, ubi de vomicâ pulmonis peripneumoniam fequente agebatur : omnia enim hæc eadem funt ; nam poft fanguinis fputum non fequitur fuppuratio, nifi inflammatio accefferit non refolubilis in loco vafis rupti ; & hinc, uti antea dictum fuit, maximam femper adhibebant curam Medici, ut caverent inflammationem. Verum quidem eft quòd poft peripneumoniam major plerumque vomica fequatur quàm poft hæmoptoën ; fed & folet nata femel ulcerofa difpofitio fenfim proferpere, & hoc viscus depafcere, nifi citò ulcus illud depurari, & poftea locus consolidari poffit. Cùm autem in initio leve sæpè hoc malum fit, cavere debet Medicus, ne fallatur in Prognofi, & ne æger nimis fecurus debitam vivendi normam negligat : attendendum ergò quàm maximè eft ad figna hîc enumerata. Optimè hoc notavit *Fernelius* (r), de vomicâ pulmonis agens : *Latens profectò, & imprimis abditum vitium, sæpè nec laboranti, nec Medico, notum, quo laborans ipfe nec confueta munia intermittit, nec fe morbo teneri putat, causamque interitûs fui nesciens intûs gerit sub peçtore.* Notat autem, quofdam fubitò periiffe ob repentinam talis vomicæ difruptionem, & quidem hoc contigiffe duobus Medicis, qui fatis in arte celebres erant, attamen nec febre, nec inappetentiâ, nec alio ullo fymptomate impendentem fibi diem vitæ supremum præferunt. Interim non videntur decepti fuiife ideò, quòd nulla figna adfuerint latentis mali, fed potiùs quòd hæc neglexerint, ut ipfe *Fernelius* (f) fatetur, dum dicit : *Omnibus tamen fic affectis multo tempore, antequam vomica rumperetur, cruenta excreatio proceffit è pulmonibus, e'que cum tuffi : adfuitque fpiritus gravis ac fætidus, corporis gravitas, peçtoris levis oppreffio, & fpiritus difficultas.* Certè fanguinis fputum fatis monere potuerat illos, pulmonis vomicam metuendam effe, & memorata fymptomata fatis docebant, illam jam adefse : tales errores non funt adfcribendi arti Medicæ, fed Medicis, dum minùs attendunt ad illa, quæ in morbis contingunt. Fortè tolerabiliùs erraffe videtur Medicus, dum videns ægrum cum tuffi pus exfpuere, credidit, abfcessum pulmonis fe reperturum in cadavere hominis, qui non diù fupervixerat huic malo : poft mortem autem pulmones faniffimi fuerunt inventi ; finus autem frontales, maxillares, fphænoïdales, erant pure repletiffimi (t). Verùm in morbi hiftoriâ legitur, quòd ille æger vehementiffimo dolore capitis cum febre cruciabatur, nec diù duraverit morbus :

(r) Patholog. Lib. V. cap. x. pag. 109.

(f) Ibidem.

(t) Académ. des Sciences 1735. Hift. pag. 183.

illa autem signa non conveniunt vomicae pulmonis. Admodum verosimile est, quod in illo ægro & pus emunctum fuerit, cum omnes illi sinus in cava narium exitum habeant: illa verò puris pars, quæ per foramina narium posteriora in fauces delabebatur, per tussim excreta fuit.

Hinc etiam intelligitur, quare *Hippocrates* (u) dixerit: *Quibus sanis horrores crebri sunt, ii ex sanguinis profluvio purulenti fiunt.* Non quod tales homines absolute sani dicendi sint, sed quod sæpè sibi ipsis & aliis minùs peritis tales videantur. In numero sequenti (v) addit: *Horror & spirandi difficultas in doloribus tabis signa sunt.*

Ubi ergò ad omnia illa signa, post hæmoptoën prægressam, attenderit Medicus; non facilè fallitur: notandum tamen est, non omnia hæc signa statim adesse, sed se mutuò sequi. Plerumque oppressio in pectore quædam perceptio, aliquando & dolor obtusus, cum horroribus vagis, primum locum obtinent, deinde reliqua symptomata illo ordine sequuntur, quo hîc sunt enumerata. Cæterùm omnia hæc symptomata leviora vel graviora sunt, prout celerius tardiùsve decurrit morbus; prout vomica in pulmone nata majoris minorisve molis est; humorum totius corporis indoles blanda vel acrior hîc etiam variationem facit. Interim ferè semper phthisis ab hæmoptoë nata sensim corpus depascit, uti postea dicitur, & idèò meritò inter morbos chronicos numeratur.

§. 1203. 2º. **O** Ritur itidem Collectio hæc puris, præter causas dictas (1198.), à peripneumoniâ quâcunque terminatâ in apostema (832. ad 843. 867.); cognoscitur iisdem signis (832. ad 843. 867.).

Hactenùs explicatum fuit, quomodò & à quibus causis hæmoptoë, & post hæmoptoën in pulmone ulcus, oriatur, à quo totus habitus corporis sensim consumitur; & tunc phthisis pulmonalis adesse dicitur (§. 1196.). Verùm & à validâ inflammatione pulmonis, quæ resolvi non potuit, vomica pulmonis nascitur, etiam absque prægressâ hæmoptoë, uti ad numeros hîc citatos antea explicatum fuit, ubi simul habentur illa signa, quæ docent, inflammationem pulmonis tendere in abcessum, uti & illa indicia, quæ pus jam factum, & in vomica clausâ collectum, esse demonstrant: quod pus nisi brevi tempore inde per sputa educi possit, vel per metastasin ad alia loca corporis deponatur, sicque à purulentâ colluvie liberetur hoc viscus, phthisis pulmonalis sequitur, & prior morbus nomen suum amittit, uti optimè notavit *Aretæus* (x). Postquam enim dixerat, phthisin vocari morbum, si ex diurnâ tussi, vel post sanguinis rejectionem, pus exspuant, addit: *Si autem pectus costave suppuraverit, materiaque per pulmones traducatur, purulenti vocantur: quod si & ab his pulmo exulceretur, à præterlapso pure corrosus, hoc vitium non ulterius εμπύημα, id est, purulentia, sed (φθόνη) id est, corruptionem, appellato.* Deindè pergit signa phthisis pulmonalis describere. Pulchrè distinxit transitum materiæ purulentæ, post pleuritidem natæ, per pulmonem; de quo in pleuritidis historiâ dic-

(u) Coac. Prænot. nº. 16. Charter. Tom. VIII. pag. 854.

(v) Nº. 17. Ibidem.

(x) De caus. & sign. Morbor. diuturnor. Lib. I. cap. VIII. pag. 36.

tum fuit; & id sæpè sine magno damno hujus visceris fit. Ubi verò pus illud non statim per sputa copiosa educitur, incipit accumulari in pulmone, & acrius redditum, erodendo hoc viscus, ulcerosam labem, atque indè sequentem phthisin, excitat.

§. 1204. 3°. **Q**uin Empyema (1185.) ortum potest rodere, liquare, consumere, pulmonem; ut fiat idem morbus; ac si proprio hîc ulcere absumeretur (1188. n°. 4.). Cognosciturque signis ibidem positis.

Si inter pulmones & pleuram pus in cavo thoracis colligitur, Empyema est: sed ex illis, quæ ad numeros hîc citatos antea dicta fuerunt, patuit, pulmonem tunc ab alluente pure rodi & consumi, nisi puri in cavo thoracis collecto conciliari possit exitus, antequam pulmo ab hoc pure multum damni passus fuerit.

Verum antea, ubi de *Peripneumoniâ* agebatur, patuit, pus in pulmone collectum per metastasin quandoque ad alia corporis loca deponi, & sic hoc viscus à purulentâ labe liberari. Contingit autem etiam, ut pus, in aliis locis corporis natum, in sanguinem reorbeatur, & in pulmone collectum subito vomicam faciat, undè omnia modò enumerata mala metuenda sunt. De quâ re videri poterunt illa, quæ ad §. 406. de resorptione puris, in vomicâ clausâ nimis diù relictâ, habentur.

Omnis ergò morbus, qui in pulmone ulcus producere poterit, in phthisin pulmonalem poterit & finire.

§. 1205. **U**ndè liquet, quænam signa sint cognoscendi ulceris pulmonalis, etiam tecti; quot diversæ ejus causæ, quàm diversæ species, ut & quàm diversa phthisis?

Quando post hæmoptoën prægressam sputa purulenta excernuntur, nemo dubitabit, pulmonem exulceratum esse, imprimis si quotidie prodeant nova, & intra paucos dies non minuantur, nec brevè cessent. Si enim post majoris vasis rupturam valida fuerit hæmoptoë, quandoque contingit, ut illud vulnus non consolidetur, nisi levi suppuratione prægressâ, uti in aliis vulneribus externis videmus contingere, in quibus sub bono pure labia vulneris uniuntur, & perdita recrescunt, idem post hæmoptoën quandoque accidit; verum tunc parca copia sputi purulenti prodit, per paucos dies tantum, & brevè minuuntur hæc sputa, cessantque integrè, postquam consolidatum est vulnus. Si verò suppuratio hæc diù maneat, & sputorum copia augeatur potius quotidie, tunc non est signum levis suppurationis, quæ consolidando vulnere inservit, sed potius denotat, ulcus pulmonum, quod magis magisque proserpit.

Difficilior quidem est vomicæ tectæ, post hæmoptoën natæ, cognitio, cum absque magnâ ægrorum molestiâ soleat incipere hoc malum, ita ut, liberi à sanguinis sputo, credant se sanos omninò esse, & negligent prudentia Medicorum consilia. Interim tamen, si attendatur ad illa, quæ §. 1202. dicta fuerunt, non fallatur facile Medicus in Diagnosti, si post prægressam hæmoptoën sequatur pulmonis vomica.

Fallere

Fallere posset facilius & ægrum & Medicum, ubi absque ullò sputo sanguineo, absque graviore morbo prægresso, talis pulmonis vomica nascitur, sensimque augeatur donec sponte rupta sæpè subitam mortem infert.

Observaverat *Tulpius* (y) frequentiùs hunc morbum occurrere apud Batavos; sive à pravo victu, sive ob aërem uliginosum; monet simul, quandoque adeò latere hoc vitium, *ut vix ulla suù proferat indicia, præter tussiculam, primum siccam, sed mox humidam: quâ aliquamdiu continuante, trahitur difficulter spiritus, deficit anima, & emarcessit paulatim corpus: licèt interim, nec pus, nec sanguinem, præ se ferant sputa.* Ruptâ autem vomicâ, vel subito pereunt suffocati, dum copiosum pus implet uno momento vasa aërea pulmonis, vel, si primum hoc discrimen evaserint, paulò post deficient, prostratis subito omnibus viribus. Tamen in hoc ægro tussicula sicca, difficilis respiratio, corporis marcor, indicassent facilè perito & prudenti Medico, latere in pulmone malum.

Cognitu longè difficiliùs videtur fuisse simile malum in Senatorio viro, qui febre continuâ laborans, disruptâ thoracis vomicâ, vitam finivit ita, *ut intra biduum ipsum occiderint, cum dolor eruptionem præcedens, tum pus eam insequens.* Licèt autem facilè intelligeret æger, inexpectatum illud pus non heri atque hodie, sed diù antè, fuisse collectum, religiosè tamen asseribat, *se nullas insidiantis vomicæ animadvertisse notas, nedum tussiculam, aut ullum incessûs sui incommodum* (z).

Interim admodum verosimile videtur quòd nullius mali conscius æger nullum consuluerit Medicum, qui fortè aliquod indicium latentis mali invenisset: simul & hinc monemur, quàm sedulâ opus sit attentione, ad eruendam talium morborum Diagnosin. Licèt enim à tanto malo nullâ medelâ potuisset servari æger, fama tamen Medici semper periclitabitur, si credatur ignorasse latens malum. Fatendum tamen est, in tali casu, si ullibi, excusabilem fuisse errorem, si vocatus ad ægrum, quem antè nullo modo noverat, febre continuâ decumbentem, Medicus habuisset pro recenti malo dolorem pectoris acutum, qui à vomicâ jamjam rumpendâ nascebatur.

Sed & simul ex antè dictis patet, quàm multiplices, & quàm variæ sint phthisis causæ. Plures certè jam enumeratæ fuerunt ad §. 1198. de quibus tamen præcipuè agebatur, quatenus primò hæmoptoën producebant, dein ulcus pulmonis, atque phthisin. Sed & aliæ causæ sunt quæ absque sanguinis sputo phthisin, sæpè immedicabilem, producant, & harum causarum cognitio diversam medendi methodum indicat in hoc morbo, simulque ad firmam Prognosin statuendam facit quamplurimum. Major enim minorve curæ spes obtinet, prout faciliùs, vel difficiliùs, causæ cognitæ tolli, vel emendari, poterunt. Hujus rei probè gnarus *Benedictus* (a) in ipso libri initio monet, sedulâ attentione opus esse, ut causæ morbi sollicitè distinguantur, quamvis non dissimulet hujus cognitionis difficultatem; dicens: *Hæc verumtamen designare, non est cujusvis; in quibus exequendis sedulò naturæ invigilandum, serioque pensitandum, an succus vorax radicibus devastando, calor exæstuans liquando, remissiorve distantiores corporis particulas parcè rigando, depascent.* Sed & ex iisdem fontibus variam Prognosin deduxit; plura certè & pulcherrima habet, sed pro exemplo sufficiat ille locus (b): *Extravasatio sanguinis ex redundantia & tensione faciliùs curatur, quàm illa, quæ ex ejus alienatione & erosione ortum duxerit.*

(y) Lib. II. cap. x. pag. 112.

(z) Ibidem pag. 113.

Tom. IV.

(a) Tabid. Theatr. pag. 3.

(b) Tabid. Theatr. pag. 107.

Apud veteres & recentiores Medicos diversæ phthisis causæ enumerantur, & quidem tales quandoque, de quibus rariùs cogitari solet. Antea ad §. 1198. notatum fuit, quòd Hippocrates monuerat, pituitâ pulmones impleri quandoque, & inde phthisin sequi. Sed & alio in loco (c), ubi tres tabis species recenset, dicit: *Prima ipsa quidem à pituitâ oritur, cum caput pituitâ plenum ægrotarit, & calor accesserit, in capite pituita computrescit, ut quæ moveri nequeat, ut secedat. Deinde quum crassior evaserit & computruerit, & venulæ supra modum impletæ fuerint, fluxio in pulmonem contingit, quam ubi pulmo susceperit, statim morbo afficitur, cum à pituitâ salsâ & putridâ mordeatur, &c.*

Imò illam phthisis causam adhuc latius videtur extendisse Galenus (d); dum dicit: *Duæ namque sunt ejus differentiæ maximæ: una quidem ex capitis defluxionibus constat; altera verò, quæ ex ipsius pulmonis affectibus ortum ducit, prorsus quidem ex cruentis sputis, maximèque rupto vase, sæpiùs verò & rheumate affecto viscere, ob aliam quamdam ex aliis partibus, non ex capite, causam.*

Aliâ occasione ad §. 719, ubi de muco, tanquam diarrhœæ materiâ dicebatur, notatum fuit, veteres ubi subitas aggestiones materiæ humidæ in locum quemdam observabant, credidisse, hanc colluviem in cerebro, quod minimè sanguinolentum & frigidum dixerunt: colligi, & inde defluere versùs alias corporis partes: hinc à capite defluxiones in proximum pulmonem metuebant semper. Galenus autem videtur ex propriis observatis cognovisse, quòd catarrhosa talis materia etiam ex aliis partibus derivari in pulmonem possit. Imò & catarrhus, in ipsâ membranâ, pulmonis cavum aëreum investiente, natus, efficere poterit, ut perpetuâ & diurnâ secretionem mucosæ talis materiæ sic dilatentur vasa, ut postea exeant simul per hanc viam utiles humores, totumque corpus quasi emungatur, & vero marasmo exhausti pereant; uti antea ad §. 793. monui. Accedit, quòd molesta & diurna tussis, talis morbi comes perpetuus, multum damni pulmoni inferre possit. Unde Cælius Aurelianus (e), de Phthisi agens, dicit: *Fit frequentius antecedente sanguinis fluore, aliquando etiam longi temporis tussiculâ, sive catarrho, quo thoracis altiora lacerantur; & primo leviùs; tunc ulcerata, facientia collectionem intrinsecus, quæ cum siccata non fuerint, citius sumat passio initium.* Certè & Benedictus (f) monet, in catarrho delitescere antecedentem tabis causam; & dein addit: *Ipsius denique cruoris pars salina, imò insipida, pituitæ nomine communi celebrata è vasculis secreta, immoratione in parte factâ, non solum partis, in quâ hospitatur, tenorem & compagem dissolvit, sed putredinem exinde acquirendo erosionis redditur accommodatum instrumentum.* Similia alibi habet (g); ubi & signa talis dispositionis recensentur, quæ partim notant catarrhosam fluxionem præsentem, partim etiam pulmonem jam inde affici. Imprimis verò metuenda phthisis videtur à catarrho diurno, si corpus prædispositum sit ad hunc morbum; de quâ re videantur illa, quæ ad §. 1198. habentur. Hoc videtur monuisse Celsus (h), dicens: *Frequens autem destillatio, in corpore tenui longoque, tabem timendam esse, testatur.* Licet autem pertinaces tales

(c) De Internis Affectionibus, cap. xi. Charter. Tom. VII. pag. 645.

(d) Comment. in Lib. I. Epidem. Charter. Tom. IX. pag. 23.

(e) De Morb. Chronic. Lib. II. cap. xiv. pag. 420.

(f) Tabid. Theatr. pag. 97.

(g) Tabid. Theatr. pag. 102. &c.

(h) Lib. II. cap. vii. pag. 58.

catarrhos non sequeretur pulmonis exulceratio tandem, possunt tamen exhaurire corpus, uti paulò antè dictum fuit. Celeberrimus Medicus (i) sæpiùs observavit quòd plures quotidie per longum tempus immensam mucis falsi, dulcis, vel etiam planè insipidi; copiam per tussim rejiciant, cui nec fœtor inest, nec purulenti aliquid, glandulis nimirum cum ductibus asperæ arteriæ relaxatis nimum. Hoc tamen sæpè, licèt ægros diutiùs trahens, haud lethale minus fit, quàm si vel ipsam saniem expuissent. Comparavit autem effectum copiosi & diurni talis sputi illis malis, quæ post diabetem & diurnam diarrhœam sequuntur; quòd nempè absque ullâ ulcerosâ diathesi contabescant; & ex his conclusit, quòd non omnis tabes pulmonaria ab ulcere dependeat; quin imò, quòd phthisis ulcerosæ casus rariores sint, quàm vulgò putatur. Certè si per pulmonis vasa dilatata exeat quotidie magna copia illius materiæ, quæ restituendis perditis liquidorum & solidorum partibus fervire debeat, necessariò contabescet sensim corpus; uti aliâ occasione ad §. 1169. notatum fuit. Fortè tamen talis morbus, ordinatæ doctrinæ causâ, meliùs ad atrophiam & marasmm reduci poterit, quàm ad phthisin pulmonalem; in quo morbo secundum datam §. 1196. definitionem, ulcus pulmonis supponitur.

Quidquid ergo ulcerosam labem pulmoni conciliare poterit, inter phthisis pulmonaris causas numerari meretur. Notavit Hippocrates (k), pulmonis fistulam aphthis laborare, uti antè ad §. 978. dictum est; ubi simul monitum fuit, per aphthis intelligi ulcuscula exigua, solitaria, vel saltem numero parva, quæ quandoque os internum, labia, fauces, &c. infestant: in medio maculam albam vel flavescens habent, in omni verò hujus maculæ ambitu inflammantur, rubent, dolent. Quandoque facilè curantur, aliquando etiam in pessima ulcera depascentia abeunt, cum insigni putredine. Omnibus illis ulcusculis hoc commune est, ut macula illa alba vel flavescens separetur à vicinis partibus, quibus cohæret; & tunc purus locus brevè consolidatur. Pulchrè certè descriptio, quam dedit hujus morbi Hippocrates, convenit cum illis, quæ videmus fieri in his aphthis, quando oculis patent: *Febris imbecillis detinet, & medium pectus dolor; & corporis pruritus adest, & vox rauca, sputum liquidum ac tenue spuit, interdum etiam crassum ac velut ptisanæ succum. In ore quoque gravis odor, ut à piscibus crudis, oboritur, & aliàs atque aliàs in sputo dura (σκληρὰ) veluti fungi ab ulcere apparent, superiores partes attenuantur, atque adedò totus, malæ faciei rubent, unguis temporis successu contrahuntur, aridi & ex virore pallescentes evadunt. Quam primùm autem moritur, sanguinem & pus exspuens, nisi curetur, &c.* Os enim in his aphthis perpetuò salivâ impletur, & si malignæ indolis sint, fœtor satis magnus adest; separatis illis escharis mortuis, crudus sanguinolentus locus est, & per suppurationem natam separantur illæ escharæ. Si autem omnia illa applicentur asperæ arteriæ, facilè intelligitur, quare vox rauca fit, & quare pereant tabidi, nisi citò ulcerosus locus depurari & consolidari possit.

Certè Galenus (l) similia vidit & descripsit. Ast escharula illa, quæ Hippocrati dicitur, ὄιον μύκης ἀφ' ἑλκεῶ, ipsi vocatur simili significatione ἐφελκίς. Sed & alium casum narrat satis mirabilem de homine, qui exspuebat humorem liquidæ bili perquam similem, non acrem, quotidie auctâ copiâ: postea leni subortâ febriculâ ta-

(i) Huxham de aère & Morb. Epidem. vol. alter. pag. 4.

Tom. VII. pag. 570.

(l) De Locis Affectis, Lib. IV. cap. 11. Char.

(k) De morbis, Lib. II. cap. xviii. Charter.

ter. Tom. VII. pag. 476.

descebat, adeò ut etiam purulenta exscrearet : post quatuor menses exiguum cum pure cruorem ejecit ; tandem increfcente febre, ac resolutis viribus, tabidorum more periit. Fatetur autem *Galenus*, quòd postea plures similiter affectos viderit, sed nullum curare potuerit, licèt sedulam navaret operam : longiori quidem tempore morbum trahebant posteriores ægri, quibus omnibus artis adminiculis proficere tentabat ; sed tamen nullus evasit, & omnes, morti proximi, pulmonis putres quasdam partes exspuerunt. Semel mihi contigit videre hunc morbum in sene octogenario, qui sputa excernebat flava adeò, ac si saturatissimo croci colore tincta fuissent, qui & morbo & ætate confectus defecit citiùs, bimestri nempè spatio : conquerebatur ille de sputorum horum flavorum amarescentiâ. Licèt autem *Benedictus*, magis indefensâ observatione morbi hujus, quam lectione auctorum, videatur collegisse illa, quæ de hoc morbo edidit, tamen illum non latuerunt similes observationes. Dicit enim (m) : *Pulmonarii aquarum mitiorum adfluxum & transitum diutiùs & faciliùs semper sustulere ; humorum verò biliosorum ægrè & per tempus tantum ; salinorum verò & nidorosorum crassescantium perfusione & expressione quàm citissimè pessundantur.* Certè omnes facilè credent, vix unquam accuratiorem morbi descriptionem haberi, quam si facta fuerit à perito Medico, qui hunc passus fuit, dum in ægro corpore mens sana erat. Ideò magni æstimatur podagræ descriptio, quam *Sydenhamus* dedit, cholæræ historia, quam *Tralles* conscripsit, &c. Sic & *Benedictus* (n) phthisi graviter laboravit, ac se ipsum curavit :

*Phthisin discutis,
Non authorum tantum testimonio,
Sed damno tuo :
Idem nempè aliquando extitisti
Et Æger & Medicus.
Haud facilè dictu,
Graviùs laboraveris, an gloriosius evaseris.
Tabidorum Theatro prælusorium hoc opus,
Marcescentis olim tui, & penè sceleti, Anatome.
Securiorem nusquam lector adhibeat fidem.
Sensit, curavit, scripsit.*

Quandoque etiam contingit, calculos in pulmone generari : vidi sæpiùs per tussim excretos, quandoque friabiles & gypseæ materiæ similes, aliquando duriores longè & asperæ fatis figuræ : plerumque hæmoptoë à validâ & continuâ tussi sequitur, uti etiam si asper & angulosus calculus, per tussim agitated, vasa læserit : aliquando & diuturna sicca tussis adest, postea purulenta sputa prodeunt, & sensim contabescunt. Testatur *Willisius* (o), quòd in plurium phthisi defunctorum cadaveribus invenerit pulmones ab ulcere quovis immunes, sed tuberculis, aut lapidibus, aut materiâ sabulosâ, per totum confitos : hinc damnavit illam phthisis definitionem,

(m) Tabid. Theatr. pag. 108.

(n) Vide Carm. Præfixa Theatr. Tabid,

(o) Pharmac. ration. Tom. II, Sect. 1, cap. VI, pag. 87.

quæ ulcus pulmonis supponit, & potius dicendum esse voluit, quòd sit totius contabescencia à malâ pulmonis conformatione orta. Interim certum est quòd ab his pulmonis ulcus sæpiùs oriatur, uti ipse vidi, & semper ferè immedicabilis phthisis; quod & confirmat *Benedictus* (p); dicens: *Phthisici, quibus pulmones ob lapidum & ossium inæqualium innascentium lacerati fuere, deploratissimi*. Verum quidem est, quòd, quidquid pulmonis functionem multùm impedire potest, contabescentiæ totius corporis causa meritò habeatur; efficacia enim pulmonum in corpore sano majoris est momenti, quàm reliquorum viscerum; cùm præcipuum sit instrumentum pulmo, cujus actione chylus figuratur in formam solidarum & fluidarum in toto corpore partium (q). Hinc si pulmo pro maximâ parte in scirrhum indurescat, vel calculis aut sabulo impletus rigescat, tabescere potest homo absque pulmonis ulcere: tamen negari nequit, similia mala ulcus pulmonale sæpè producere, &, si diutiùs supervixerint tales homines, ferè semper sequi phthisin, ulcerosam; licèt in initio tantùm esset marasmus, ob defectum elaborationis chyli in nutrimentum perfectum, quòd restaurare posset jacturam quotidianam, quàm solida & fluida nostra patiuntur etiam in perfectissimâ sanitate. Observationes practicæ hoc assertum omninò confirmant.

Celeberrimus Mead (r) notaverat, illos maximè pulmonis ulcerationibus obnoxios esse, quos pueros aut juvenes strumæ vexaverant; addit autem, *Experientissimum Medicum, Radclivium, dicere solitum, phthises in nostris & frigidioribus regionibus esse plerumque strumosas. Sæpissimè itaque videmus in tabidis, post mortem incisis, pulmonem tuberculis ceu glandulis induratis obsitum, quæ suppurantia pus exspuerant*. Videmus autem in strumosis, tumores collum occupantes per plures menses, imò annos, hære, antequam suppurari incipiant; & tunc quidam ex his tantùm suppurantur, non verò omnes simul: præterea constans satis observatio est, in strumosis similes tumores viscera obsidere. Simul etiam constat, hos tumores, in eodem etiam corpore, ex diversâ materiâ componi: quandoque enim continent materiem albam, aut griseam, pultaceam, & quidem variæ consistentiæ; quandoque duri sunt æquabiliter tales tumores, & scissiles; in nonnullis continetur materia, ac si calx aquæ mista foret, quæ digitis nullam exhibet asperitatem; in aliis reperitur calcaria materies dura, aspera tactu, in fungosum lapidem quasi concreta (s). In cadavere juvenis asthmatici inveniebatur pulmo pro parte ulceratus, pro parte plenus tuberculis continentibus materiam cretaceam: hepar in parte concavâ, lien, & totum mesenterium, similibus scatebant tuberculis (t). In quadrienni puero, qui ab incipiente phthisi curatus perfectè videbatur, convulsionibus postea mortuo, pulmones inveniebantur pleni tuberculis, quorum quædam pus tenue, alia crassiorrem materiam, instar casei recentis, continebant (u).

Si ergo pulmo talibus tuberculis penitus fuerit obsessus, & crassior vel calcaria materies illis contineatur, quæ tardè & difficulter ad suppurationem pervenit, poterit homo, ob impeditam pulmonis in chylo elaborando actionem, lento marasmo perire, antequam sequatur phthisis purulenta; quæ tamen successisset, si diutiùs

(p) Tabid. Theat. pag. 110.

(q) H. Boerh. Institut. Medic. §. 200. & 208.

(r) Monit. & Præcept. Medic. caput 1. Sect. x.

(s) De Haen Rat. Medend. Part. II. cap. XI.

(t) Giov. Mich. Gallo dell' uso del latte, Tome II. pag. 91.

(u) Essais & Observ. de Med. Tom. II. p. 367.

supervixisset æger. Pulchra observata habentur (v), quæ hanc rem probant omninò : Miles 25. annorum in nosocomium venit ; laborabat febre lentâ , tussi ficcâ , levi opressione pectoris : facies erat palida , & macies summa. Post binas venæ-sectiones , diæta lactea adhibita fuit , & vesperi dabatur papaveris albi syrupus. Nihil hæc profuerunt ; magis adhuc emaciabatur , vires minuebantur , & placidâ morte periit , absque alvi fluxu , qui finem imponere solet phthisi consummatæ ; uti postea dicetur : respiratio autem toto morbi decursu non fuit admodum difficilis. In cadavere , dum pulmones manibus pertractabantur , apparebant ac si crassiori sabulo omninò essent repleti : dissectis pulmonum lobis detegebatur magnus numerus tuberculorum durorum , quæ pisum mole æquabant , continebantque materiam gypseam quasi & molliorem.

Alter Miles viginti & octo annorum , macilentus , debilis , per octo ferè menses tussi molestâ fatigabatur : in nosocomium delatus decumbebat febre lentâ : tussis erat multa , sputa rara , tenacia , alba , nunquam purulenta : decubitus in latus sinistrum ferre non poterat. Varia tentata fuerunt remedia , sed incassum omnia : successerunt sudores leves , emaciatio subita , deglutitionis difficultas , vocis extinctio , mors. Nunquam autem diarrhœa adfuit. In cadavere inveniebantur pulmones undique pleuræ acreti , respersi per totum minimis tuberculis , ferè instar seminum milii. Dum manu premebatur pulmo , tactu percipiebantur tubercula dura , nucis magnitudine : quædam ex illis tuberculis discissa continebant materiam albam instar gypsi mollioris ; unicum inveniebatur pure plenum : pars superior lobi dextri dura erat instar lapidis , ovum gallinaceum minus æquans magnitudine. Meritò notat celebris Autor , malum illud incurabile fuisse , si adultum jam esset , & numerosis tuberculis duris obriguisset totus pulmo : verum ubi nascentis mali prima vestigia observabat , salvavit multos milites , dum illos ad montana loca ablegabat.

Sed simul etiam ex hæc observatione constat , tubercula talia , licet in origine dura fuerint , & gypseâ quasi materiâ repleta , successu temporis tamen suppurari , atque sic phthisin cum ulcere pulmonis producere , adeoque meritò inter phthisis pulmonaris , propriè dictæ , causas numerari. Potest tamen contingere , pulmonem numerosis adeò tuberculis obsideri , ut tota ejus actio impediatur ferè ; tuncque tales ægri vero marasmo contabescere possunt , antequam hæc tubercula ad suppurationem perveniant. Numerosissima exempla talis phthisis tubercularis occurrunt Medicis in praxi , dum , post dolorem obtusum in intimo quasi pectore perceptum , cum aliquâ respirationis difficultate , sputum prodit , cum levamine purulentum. Sensim minuitur sputi copia , consolidatur parva hæc vomica , & satis benè se videntur habere tales ægri : post paucos verò menses omnia eadem redeunt symptomata , dum novum nempe tuberculum pus colligit , & rumpitur. Repetitè sæpè vicibus hoc contigisse observavi , & à peritis Medicis multis audivi , quòd similia viderint. Plerique tamen ultimo phthisci pereunt , sed ut plurimum satis diù hunc morbum tolerant , antequam succumbant. Ubi verò à quâcumque causâ accedente plura simul tubercula abeunt in vomicas , citiùs pereunt.

Post autumnum mollem , pluviosum , austro prædominante , qui & frequenter hyeme & vere sequentibus spirabat , sequebatur æstas nubila , pluviis ferè nullis , sed

(v) Barrere Observat. Anatom. &c. pag. 124. &c.

austro spirante pariter ; observavit Hippocrates (x), quòd ante incipientem æstatem & per æstatem, atque in hyeme, eorum multi, qui longo jam tempore subtabescebant, tabidi decubuerint : quandoquidem multis etiam dubiè se habentibus tabes tunc confirmata fuit. An non meritò illi, quorum pulmones duris tuberculis occupantur, subtabidi possent dici ? An non videtur satis verosimile, talibus contigisse in austrinâ æris constitutione illâ, quæ ab Hippocrate enarrantur ? præcipue cum præmittat (y) sequentia : *Plurimis tusses aridæ, nihilque à tussientibus educebatur, atque voces non multò post raucescebant.*

Imò adeò favere hanc epidemicam constitutionem, ad phthisin producendam, ut illi, quorum natura ad hunc morbum vergebat, jam inciperint phthisim pati, quâ antea nondum correpti fuerant : plurimi perierunt ; imò addit Hippocrates, se nescire, an quis ex decumbentibus etiam modico tempore supervixerit, cum longè celerius interirent, quàm in hoc morbo fieri solet. Reliqui verò morbi, qui eadem hâc tempestate grassabantur, facillè tolerabantur, neque erant perniciosi. Plura adhuc alia apud Hippocratem (z) habentur, quæ demonstrant magnam affinitatem symptomatum, cum illis, quæ in tuberculis pulmonum observantur ; at quæ describere nolui, ne longus nimis sim.

Haftenùs dicta sufficient ; spero, ut constet, quàm diversa phthisis esse possit, & à quàm variis causis nascatur. Sequitur jam videamus, quomodò & cum quibus symptomatibus ulcus pulmonis in phthisin degeneret, tandèmq; morte finiatur.

§. 1206. **E**ffectus verò Ulceris pulmonalis jam facti, sed tecti, nomine Vomicae, hi ferè observandi : puris acrimonia, copia, putredo, quotidie aucta ; membranæ hoc coercentis dilatatio, corrosio, maceratio ; vasorum sanguiferorum, Bronchialiumque, conversio in pus ; totius pulmonis, vel alterutrius lobi, consumptio purulenta ; tussis ferè perpetua sicca, vel sputa solo concussu tufficuloso abrasa promens ; sanguinis in ulcus affluentis conversio in pus ; vomicae propagatio in pulmone ; vomicae hujus perruptio in laryngis tubos ; puris suffocans aliquandò secretio, vel quotidiana cum tussi, ingens, in aquâ subsidens, coacta, dulcis, pinguis, foetida, alba, rubra, flava, livida, cineritia, strigmentosa, igni imposita carnem assam spirans foetidam ; Vomicae perruptio in cavum Thoracis, unde respiratio difficillima, phaenomena Empyematis (1188. N°. 4.). Tum respiratio pessima ; consumptio omnis sanguinis, chylique, in pus ; nutritivi preparatio sublata ; solidorum consumptio ferè integra ; febris hectica cum pulsu parvo, languido, calore ad superiora acri, genis rubentibus, facie Hippocraticâ ; anxietas inexplicabilis circa vesperam plerumque ; sitis magna ; sudor nocturnus ingens ; pustulae rubrae ; pedum

(x) Epidem. I. textu 18. Charter, Tom. IX. pag. 22. & seq.

(y) Ibidem, pag. 20.

(z) Epidem. I. textu 14. Charter, Tom. IX. pag. 21.

manuumque, inflatio à parte affectâ, debilitas summa; vox rauca; capillorum defluvium; pruritus toto corpore, cum pustulis aquosis, diarrhoea flava, foetida, purulenta, cadaverosa, frequens, tenesmodes, debilitans, sputi suppressio; mors. Unde Regulæ hæc perspiciuntur.

Vomica, sive ulcus tectum, in pulmone adest: verum antea ad §. 406, ubi de abcessu agebatur, enumerata sunt omnia illa mala, quæ à pure, in abcessu diù retento, sequuntur; ibi dictum fuit, pus acre fieri, putrescere, vicina consumere, erodere. Si jam illi effectus puris retenti & accumulati considerentur in pulmone obtinere, facile patet, quanta inde metuenda sint mala; de quibus etiam dictum fuit ad §. 835, 836., ubi de vomica pulmonis post peripneumoniam natâ agebatur. Verum quidem est, quod post inflammatorios validos pulmonum morbos majoris molis vomicæ soleant nasci, quàm in multis phthificis observantur, in quibus uti ad præcedentem paragraphum dictum fuit, sæpè minoris molis tubercula tantum nascuntur, quæ successivè solent suppurari, rumpi, & per sputa purulenta evacuari, sicque sensim pulmonem depascendo lentam inducere phthisin. Interim tamen, si vel plura fuerint talia tubercula, quæ suppurantur, & satis vicina sibi mutuo, vel non satis citò rumpantur, dum matura sunt, poterunt sensim auctâ copiâ puris in magnam satis vomicam mutari; de quâ re videantur illa, quæ §. 1185. habentur. Quamvis autem pulmonis vomica nunquam periculo careat, tamen observata præctica docent, longè plures evadere, dum, post suppuratam pleuritidem vel peripneumoniam, ingentem puris copiam simul & semel exspuunt, quàm ubi in minoribus tuberculis colligitur pus in pulmone. Testatur de his *Celeberrimus Mead* (a): *Is morbus, etsi gravis sit, & in tabem sæpè desinat, haud tantum periculi adfert, quàm minores illæ exulcerationes.* Non tantum spem, sed & certam salutem, ausus fuit *Hippocrates* (b) promittere illis, qui ex pleuritide vel peripneumoniâ vomicas collegerunt; dicens: *Et quicumque ex peripneumoniâ aut pleuritide suppurati fiunt, minime moriuntur, sed convalescunt.* Verum ubi, non post validas inflammationes, sed ob alias causas, vomica parva in pulmone nascebatur, tunc pejora metuebat. Addit enim (c); *Suppurati etiam fiunt, quum minus excreant, quàm ad pulmonem defluat. Quod enim in pulmone consistit & defluit, id pus generatur. Pus autem, in pulmone & thorace consistens, ulcerat & putrefacit.* Quod autem hîc respexerit ad tubercula pulmonis, patet ex alio loco (d), ubi illa sic describit: *Tuberculum verò pulmonis sic oritur. Quum pituita aut bilis collecta fuerit, putrescit, & quamdiù quidem adhuc crudum fuerit, tum dolorem tenuem, tum tussim siccam, excitat, postquam verò maturuerit, anteriore & posteriore parte acutus dolor oritur, calores invadunt, ac tussis vehemens. Et siquidem pus quàm citissimè maturuerit, eruperit, sursum vergat, ac totum exspuatur, ventèrque, in quo pus erat, confidat ac resiccetur, prorsus sanus evadit: si verò quàm citissimè ruptum fuerit, maturuerit, ac repurgatum fuerit, neque tamen penitus resiccari possit, sed ipsum tuberculum ex se pus effundat perniciosum id est, & à capite & reliquo corpore pituita ad tuberculum defluens putrescit, ac pus gignitur, ac exspuitur, quo corruptus perit. Perit autem ex ventris profluvio.*

(a) Monita & Præcept. Med. cap. I. Sect. x.

(b) De locis in homine, cap. VII. Charter.

Tom. VII. pag. 366.

(c) Ibidem.

(d) De Morbis, Lib. I. Charter. Tom. VII.

pag. 540. 541.

Quotidianis observatis & Medici & Chirurgi nôrunt, magnam diversitatem esse in curandis ulceribus, etiam in illis partibus corporis, ad quas manibus accessus datur. Si enim post validam phlegmonem abscessus sequatur, illum, ubi maturitatem adeptus est, aperiunt, sicque liberum exitum puri collecto conciliant. Subsident tumor, blandâ suppuratione depuratur tota superficies cavi, in quo pus hæsit, sicque ad conditionem puri vulneris reducuntur latera vomicæ, & sibi contigua dum redduntur, moderatâ pressione fasciæ circumductæ, fit consolidatio perfecta. Verùm ubi in scrophulosis incipiunt suppurare tubercula, quàm lentè omnia procedunt, quàm tædiosa sunt ob diurnitatem curæ hæc mala, quàm turpes, profundæ, & corrugatæ, cicatrices manent! Dum in cruribus scorbuticorum ulcera nascuntur, sensim vicina depascunt, & per annos omnem artem Chirurgi eludunt, nisi emendari possit scorbutica humorum acrimonia. Hæc consideranti patebit ratio, quare magnæ pulmonum vomicæ sæpè feliciter curentur, & contrà minora tubercula tam difficulter ad perfectam sanationem deduci possint. Antea demonstratum fuit talia tubercula in phthificis observari, quæ quandoque duram adeò continent materiam, ut vel omninò non, vel difficillimè saltem, ad suppurationem deduci possint: patuit, per erosionem vasorum ab acribus cum sanguine fluentibus fieri hæmoptoën, & postea pulmonis ulcus; unde facilè intelligitur difficultas curationis, dum suppurato quamvis & rupto tali tuberculo eadem mala diathesis superest, unde renasci poterit idem malum, vel & impediri, ne cavum parvæ talis vomicæ in pulmone depureretur & consolidetur, quin imò pergat quotidie novum pus colligere. Tunc obtinet ille casus, de quo in textu modo citato *Hippocrates* dicit: *Quòd non possit resiccari, sed ipsum tuberculum ex se pus effundat.* Ubi ergò diù manet puris sputum, nec minuitur, sed increscit, meritò perniciosum habetur. Ideò in *Coacis* (e) monuit sequentia: *Quibus in pulmone tubercula fiunt, pus educunt ad dies quadraginta post ruptionem; has verò transgredientes plerumque tabidi fiunt.*

Aliâ occasione ad §. 890. 1., ubi de pleuritide agebatur, dictum fuit, *Helmontium* hostile acidum, pleuræ & intercostalibus locis infixum, pro causâ pleuritidis habuisse, atque vocasse *spinam pleuriticam*; quam educendam esse voluit, ut curaretur morbus, vel saltem sic enervandam, ut lædere amplius non posset. Et uti spina digito infixâ inflammationem & suppurationem facere solet, nisi educatur, ita & in spinâ pleuriticâ, ipsi dictâ, verum esse voluit, & omnem in hoc morbo venæ-sectionem damnavit. Certum est, per suppurationem natam unâ cum pure excuti spinam, quæ digito inhærens inflammationis & suppurationis causa fuerat: æquè etiam verum est, per suppurationem tolli & à vicinis vasis vivis separari illa, quæ inflammatoriâ materiâ non resolubili infarcta erant; adeoque hoc facto, pure educto, & consolidato loco, morbum sanatum esse. Viderat tamen *Helmontius*, non semper adeò facile esse talem locum ulcerosum depurare, & depuratum consolidare: hinc, suâ phrasi utens, dixit sequentia (f): *Spinâ enim evulsâ facilè cessat reliquum, nisi fortè diutina mora apostema ipsum fecerit spinosum. Nam semel formato apostemate vel ulcere, licet à tergo nec radicem in corpore sint nacta, nec aliundè foveantur, per se stant deinceps, subsistuntque absque aliâ sui tutelâ. Incumbendum ergò spinæ evellendæ. Estque tabidi ulceris pertinacia, quod ulcus non spinam jam habeat, sed spinosum evaserit.* Per spinam intellexit omne illud, quod inflamma-

(e) N°. 404. Charter. Tom. VIII. pag. 876. 1 (f) *Pleura furens*, pag. 320. n°. 21.

tionem & suppurationem producere valet : cùm autem ulcus tale pulmonis non facile depurari & consolidari possit , quotidie novum pus colligit. De rationibus autem hujus difficultatis dicendum erit , ubi de curâ phthisis agetur.

Verùm perpetuâ tali suppuratione totum hoc viscus consumi poterit ; uti videmus in partibus externis , fistulosa & sinuosa ulcera non tantùm membranam adiposam consumere , sed & musculos , imò & ipsa ossa : unde observatum fuit in cadaveribus phthisi defunctorum , pulmones , vel in totum , vel maximâ parte , consumptos fuisse. Antea ad §. 1199. monitum fuit , polyposas concretiones post hæmoptoën quandoque tussi eductas , fefelisse Medicos , etiam peritos , dum credebant , vasa sanguinea pulmonis sic exspui ; verùm suppuratione diurnâ sic solvi posse bronchia pulmonis à vicinis , quibus cohæserant , ut unâ cum sputis prodeant , possibile videtur , licet quidam de hâc re dubitaverint. Certè Galenus , uti antea ad §. 1205. dictum fuit , observavit , phthisicos pulmonis putres quasdam partes exspuisse. *Benedictus (g)* testatur , quòd non semel viderit , *pulmonis parenchyma æquali attritione ita dissolutum , ut in putrilaginem , limi quandam speciem præ se ferentem , redactum videretur.* Imò , *Quos phthisicorum acris & inæqualis perdiderat deprædatio , horum pulmones præsertim lobos frustulatim laceratos , & quasi sorice demorsos , aperto cadavere deprehendit.* Similia me in cadaveribus quandoque vidisse , probè memini , & magnus satis numerus observationum similium habetur apud Bonetum , aliòsque plures ; quas recensere nimis longum foret : unicum *Diemberoeckium (b)* testem adduxisse sufficiet , qui non tantùm pulmones adeò ulcerosos invenit , ut vix dimidium visceris superesset , verùm & in homine , qui ex neglecto thoracis vulnere phthisicus obiit , post viginti duos ab inflictò vulnere menses , *invenit vulnerati lateris totum pulmonis lobum suppuratione adeò consumptum , ut ne minima quidem ejus particula in illo latere superesset ; imò ferè dixisses , nunquam in eo latere quidquam pulmonis fuisse.* Imprimis autem ideò quàm maximè notabile est illud exemplum , quia omni cum curâ lustratum fuit illud cadaver à *Diemberoeckio* , qui Anatomen in Academiâ Ultrajectinâ publicè profitebatur , coram alio Medico & binis Chirurgis , ut nempè renunciaretur magistratui , an vulnus inflictum ante tot menses causâ mortis habenda esset , nec-ne.

Mirum videri poterit , cur in tali casu non pereat æger potiùs subitâ hæmoptoë , dum cor dextrum urget sanguinem per arteriam pulmonalem in lobum , qui consumitur. Contingit hoc aliquando , sed rariùs , tamen , & ferè semper lentâ phthisi pereunt. Plurima certè observata docent , ubi suppuratio adest , minùs esse hæmorrhagiæ periculum. Hoc videmus in vulneribus , imò in ipsis etiam membrorum extirpationibus. In hæmoptoëis , etiam sæpè recidivam passis , dùm suppurati fiunt , cessat sanguinis sputum , licet perpetua maneat tussis , & sæpè satis valida. Totum renem per suppurationem consumptum vidi ita , ut nullum parenchyma , sed sola membrana externa superstes inventa fuerit in cadavere ; tamen nullus sanguis exiverat per urinam , sed pus tantùm. Fortè tamen etiam in fabricâ pulmonis aliqua possit inveniri ratio , quæ minueret hanc difficultatem. Notum est , pulmonem dividi in lobos majores , qui singuli denuò in minores subdividuntur , ad quorum singulos arteriæ pulmonalis ramus venit , major ad lobos majores , minor ad minores lobulos , ex quibus unitis major lobus componitur. *Ruyfchius (i)* in pulmonis fabricam inquirens vidit , *vasa sanguinea unius*

(g) Tabid. Thatr. pag. 64.

(h) Anatom. Lib. II. cap. XIII. pag. 310.

(i) Mus. Anatom. sive Catal. rarior. pag.

134.

lobuli (in pulmone vitulino) nullum habere commercium cum alterius lobuli vasis, intercedente membranâ, aut septo membranaceo. Imò membrana cujusque lobuli ambit tantùm lobulum proprium: vasorumque ramuli prospiciunt tantùm suo proprio lobulo. Hoc ita sese habere in pulmone vitulino expertus sum; in homine verò non semper (si unquam) illud locum habere. Interim tamen alio in loco (k) subdivisionem majorum pulmonis loborum in millenos alios minores demonstrat. Celeberrimus Helvetius (l) in pulmonis fabricam inquirens invenit, quòd arteriæ non transirent ab uno lobulo in alterum, sed singuli ramuli suis prospicerent lobulis; majores autem rami inter lobulorum interstitia decurrerent. Lieberkuhnus, quo neminem dexteriore in rimandâ viscerum fabricâ vidi unquam, & cujus præmaturam mortem cum omnibus bonis lugeo, dum gratus recordor, quot & quanta ab illo didicerim, & quàm pulchra ab ipso præparata possideam, rem hanc confecit, & plurimis demonstravit partem pulmonis humani, ablatâ membranâ externâ, separati in minores lobulos, qui ab asperâ arteriâ dependebant: tres diversos ramos arteriosos, & unam venam, quatuor diversis coloribus tinctâ materiâ repleverat, & sic manifestè ostendebat, nullam esse per vasa communicationem inter lobulos, hincque intelligi posse quomodò lobulus pulmonis queat obstrui in vasis suis, inflammari, suppurari, & tamen illud vitium non statim communicari vicinis. Sic intelligimus, quomodò lenta phthisis sensim depascere pulmonem possit, absque eo quòd hæmopthysis subitò lethalis sequatur; dum vitium nempè sensim ab uno pulmonis lobulo ad alterum serpit, & singulis lobulis minores rami arteriosi prospiciunt, integrâ & liberâ manente circulatione per reliquam pulmonis partem non affectam. Simul etiam ex hâc pulmonum structurâ meliùs intelligitur, quid propriè sint pulmonum tubercula, quæ toties à Medicis observata fuerunt successivè inflammari & suppurari.

Tamen fatendum est, non semper inveniri in phthisicorum cadaveribus pulmones consumptos, licèt quotidie ingens sputi purulenti copia prodierit, & hinc Medici suspicati essent, viscus illud totum ferè contabuisset. Lubens fateor, mihi hoc aliquoties contigisse; & memorabilis talis casus in Nosocomio practico Viennensi visus est (m), ubi post sputa purulenta copiosissima pulmo satis integer inveniebatur, undique quidem accretus pleuræ & pericardio in sinistro thorace; sed quomodocumque disseicaretur, nec guttula puris, nec vomicæ vestigium, inveniebatur: in trachæâ incisâ tamen quid purulenti aderat. Verùm certa observata docent, non semper supurationem consumere partem, unde pus manat, & tamen, largissimâ puris copiâ, quotidie excretâ, totum corpus contabescere. Post extirpationem mammarum, uti & artuum majorum, toties doluerunt Chirurghi, tabescere ægros, dum nimia puris copia ex latâ superficie tanti vulneris quotidie exit, ita ut omnes corporis humores, successivè in pus mutati, elabantur de corpore, donec contabescat æger, qui primis post extirpationem diebus optimam salutis spem exhibebat omnibus. Paucò tamen ante mortem tempore siccatur sæpè tota superficies vulneris, & post mortem ne vestigium puris apparet. Vidi ingentia in cruribus ulcera per annos incredibilem copiam ichoris fœtidi dedisse quotidie, & dum corticis Peruviani usu, loco ichoris, bonum pus nasci inciperet, in toto ambitu cicatrizari incipiebant, nec apparebat magna jactura substantiæ, post integram consolidationem. Antea ad §. 158. 7. & ad §. 432.

(k) Thesau. Anat. VI. n°. 92.

(l) Academ. des Scien. 1718. Mem. pag. 18.

(m) De Haen Rat. Medend. part. 1. cap.

VII. n°. 3.

notatum fuit, ex *Hippocrate*, circa mortem ulcera ficcari; unde & ficcitatē ulcerum inter signa lethalia numeravit in ægris. Si jam & hoc contingat in phthificis, post mortem pauculum tantum puris invenietur, & ferè solis tantum in trachæis, dum non amplius sputa extuffire possunt ægri, morti proximi. Unde & monuit *Hippocrates*, uti postea dicetur, sputorum suppressionem in phthificis mortem quàm proximè præcedere.

Sed & indè intelligitur ratio, cur, si unus lobus pulmonis purulentus fuerit, pus inveniatur quandoque in altero pulmone. Dum enim tussi molestâ ægri jam debiles nituntur sputa educere, nec valent tamen, pus elevatur in asperam arteriam, & dein relapsum; ad utrumque pulmonem venire potest. *Celeberrimus Simson (n)*, in cadavere hominis, qui magnam copiam puris ante mortem exspuerat, invenit pulmonem dextrum in superiori parte scirrhosum, simulque sinum purulentum, qui digitum capere poterat; inveniebat quoque calculum, & copiam aquæ in pectoris dextri cavo. Sinistrum autem pulmonem invenit sanum, benè coloratum, absque ullâ durtie, & mirabatur ubique pus exire, dum cultello secaret in diversis locis substantiam: non autem exhibat pus magnâ copiâ simul, sed gutta una vel altera tantum, ex dissec-tis nempe asperæ arteriæ propaginibus.

Tussis ferè perpetua sicca. Quamdiu enim tuberculum, vel & major vomica; nondum aperta, premit vicina loca & irritat, tussicula adest, sed vel omninò sicca, vel tantum merè mucosa, per tussis concussionem abrasa, expuuntur; nihil autem purulenti adhuc in sputis apparet. De his videantur illa, quæ antea ad §. 834. 835. 836. de pulmonis vomicâ dicta fuerunt. Hæc sputa limpida vocabat *Cælius Aurelianus (o)*; & tunc *necdum phthifici judicantur; in phthificam verò passionem proni ac declives esse noscuntur*. Cùm autem præcipua spes curæ sit vomicæ pulmonalis in eo, ut citò rumpatur, & postea depurari possit & consolidari, patet ratio, quare, diù si clausa maneat vomica, periculum augeatur. *Hippocrates (p)* monuerat: *Difficulter spirantes ex siccatate, multa cruda educentes in tabe, perniciosè habent*. In hunc locum dum commentatur *Duretus (q)*, voluit, loco *ξηρῶσει*, legendum esse, *αληρῶσει*, sicque difficultatem respirationis, non à siccatate, sed à plenitudine pulmonis ob turgentem vomicam, deduci voluit. Certè si multa cruda eduxerint tales ægri, non poterit tussis sicca dici. Generalem regulam practicam *Benedictus (r)* posuit sequentem: *Si spirabilia materiam qualemcumque diutiùs retinuerint, medelæ difficultatem commonstrant*.

Sanguinis in ulcus affluentis, &c. Antea, ubi de vulneribus agebatur §. 158. 7., constitit, pus extra vasa fieri, sed materiem, unde fit, per vasa afferri. Neque videtur sanguis ruber in pus mutari, sed potiùs tenuiores humores à sanguine secreti: quamdiù enim vulnus sanguinolentum est, non videmus pus, sed postea contractis vasis madet vulneris superficies tenuiore humore, qui sensim in superficie vulneris, si defendatur liber aëris accessus, in pus mutatur. Si enim vulnus, aëri exponatur, exsiccantur omnia, & crustâ tegitur vulnus, sub quâ crustâ dein pus fit. Simul tunc patuit, sanos humores in pus mutari; & hi quidem videntur citiùs in pus abire, quàm morbofi: ubi enim semel in vulnere pus apparuit, illo deterfo, intra 12.

(n) Essais & Observ. de Med. Tom. VI. pag. 191.

(o) Morbor. Chronic. Lib. II. cap. XIV. pag. 422.

(p) Coac. Prænot. n°. 445. Charter. Tom. VIII. pag. 878.

(q) In Coacar. Hippocrat. pag. 321.

(r) Tabid. Theatr. pag. 109.

horas pus renascitur; imò adhuc citiùs: inflammatoria autem materies longius tempus requirit, ut in pus abire possit, & fortè eò tardiùs in pus mutatur, quò crassior & magis compacta fuerit, vel ob alias quascumque dotes magis recesserit à conditione sanorum humorum. Sic antea dictum fuit ad §. 830., sanari feliciter peripneumoniam sputis crassis flavescensibus, pauco cum sanguine mistis, & in album blandum citò mutatis; quæ certè sputa pus omninò referunt. Sic observamus, anginas mitiores citò sæpè suppurari. Postea in variolarum historiâ patebit, optimæ indolis variolas tardiùs prodire quidem, sed suppurari citiùs. Cum ergò omnis totius corporis sanguis per pulmonem transire debeat, si semel labes purulenta in hoc viscere nata fuerit, mirum non est, augeri quotidie puris copiam, & vomitam clausam extendi magis magisque, vel, si rupta fuerit, quotidie regenerari pus, quod per sputa excernitur, sicque sensim omnes corporis humores in pus abire, nisi ulcus tale pulmonis depurari & consolidari possit. Antea autem jam monitum fuit, plures evadere, dum magna vomica pulmonis pus fundit, quam dum minoris molis ulcus hoc viscus sensim depascitur. Hanc rem etiam videtur distinxisse *Cælius Aurelianus* (s); dum dicit: *Empyica passio sive, ἀναφορητική, discernitur à phthysicâ non aliter, quàm ulcerum collectione. Verùm eandem hanc passionem Empyicam paulò antè vocaverat purulentam sive vomituum.* Addit autem postea: *Sæpè coadervatam puris copiam excludant repente Empyici, ac deindè egestione factâ febribus atque horroribus præteritis liberentur, ut aut omninò iis careant, aut ex parte afficiantur: in phthysicis ea, quæ supra diximus antecedant, & liquida paulatim, non coadervata excludantur, & pro modo auctæ passionis etiam febres augeantur.*

Si jam magna talis vomica in pulmone nata fuerit, nec rupta depuretur brevè, vel & minor, sensim propagata, contiguam pulmonis partem adhuc sanam depascatur, tandem totum hoc viscus confumitur, uti antea vidimus; vel saltem humores ad pulmonem allati in pus abeunt quotidie, quod per sputa ejicitur, sicque sensim contabescunt miseri, licet post mortem pulmo appareat satis integer. Si enim facilis via sit sputis purulentis in tracheas pulmonis, non colligitur sputorum copia, sed liberè educuntur, quamdiù vires constant, & firma adhuc latera sufficiunt sputis per tussim ejiciendis. Undè etiam intelligitur, quare quandoque longo tempore superstites ægri hæc mala ferre possint, dum nempe in minori pulmonis lobulo pus colligitur, nec propagatur ad vicinos, vel saltem tardè admodum: de his pulmonis ulceribus dixit *Galenus* (t): *Quæ verò in pulmone jam longo tempore remanserunt, quamvis aliquando curentur, relinquunt tamen in ipso callosum quid & fistulosum, quod tractu temporis levi occasione excoriatur.* Annosa talia pulmonis ulcera considerans *Willisius* (u) dixit, cavum tale ulcerosum in hoc viscere nasci, quod callosos undique parietes habet, ita ut materies ibi collecta in massam sanguineam minimè transferatur, sed quotidie tota, copiâ licet ingenti, expectoretur. Taliter affecti, quasi tantummodò fontanelam in pulmone haberent, sputum etsi multum & crassum, imò flavum & quasi purulentum, omni mane, aliquantulum in toto die, rejiciunt, tamen aliàs satis sani degunt, benè respirant, comedunt, & dormiunt; εὐσαρκείς, aut saltem in modico corporis habitu, perstant, & non rarè persenescent. Aliquot talia exempla ipse vidi; & imprimis in

(s) Morb. Chronic. Lib. IV. cap. XIV. pag. 422.

(u) De Medicam. operat. Sect. I. cap. VI. pag. 161.

(t) De locis affectis, Lib. IV. cap. VIII. p. 467.

illustri viro, qui septuagenario major obiit: vidi per quadriennium ante mortem, illum quotidie mane uncias aliquot puris albi cocti exspuere cum magnâ facilitate; & deinde sæpiùs per diem similia sputa educere. Sanctè asseverabat, se jam à triginta annis similem puris copiam ejicere, atque idem à fide dignissimis Medicis confirmabatur, qui dudum illum noverant, & ipsius curam olim gesserant. Omnia sua munia præstavit ad mortem usque, & lautâ satis utebatur mensâ, appetitu valens. Apud *Schenckium* (v) plures similes casus habentur.

De periculo, quod imminet, si major pulmonis vomica uno impetu pus copiosum evomat in trachæam, antea dictum fuit ad §. 836. N°. 2. Rariùs tamen hoc in phthisi contingit: cum plerumque quotidiana sputi purulenti excretio fiat, donec sensim contabescant.

Quotidiana cum tussi, ingens, &c. In ulceribus partium exteriorum corporis maxima spes curationis ponitur in eo, si bonum quotidie pus exeat liberè ex totâ ulceris superficie, & nihil puris diu retineatur, sicque morâ acrius redditum latera cavi, in quo hæret, malè afficiat: unde, uti antea dictum fuit ad §. 413. & sequentes, fistulæ & sinus difficillimè curantur, nisi impediri possit, ne pus diutiùs in his moram trahat; quod optimè fit, ditcisso toto cavo, in quo pus colligitur, tuncque latera talis cavi, per idonea remedia applicata, sic possunt depurari, ut ad conditiones puri vulneris reducantur, & sic obtineatur perfecta consolidatio. Cum autem hæc in pulmonis ulcere curando locum non habeant, patet ratio difficilis curæ.

Quò autem sputa in hoc morbo magis degenerant à conditione boni puris, eò cæteris paribus minor curationis spes. Sive enim hoc fiat à pure diu retento, in fistuloso quasi pulmonis ulcere, & sic solâ morâ mutato in pejorem indolem, sive ipsum ulcus fundat perpetuò ichorem acrem, à conditionibus boni puris alienum, semper metus est, ne malum serpat magis magisque, vel & resorptum pus, morâ acrius & tenuius redditum, totum sanguinem inficiat sic, ut nutritioni penitus ineptus fiat: sicque corpus contabescat; videantur illa, quæ ad §. 406. de noxis puris diu retenti habentur: unde omnibus illis, qui per plures annos toleraverunt pulmonis ulcus, imò ad senectutem usque, semper libera fuit & quotidiana excretio boni puris.

Puris optimi notæ antea §. 387. enumeratæ fuerunt, ut nempe sit album, læve, æquabile, minimè foetidum: pessimum autem censetur illud, quod omninò ab his dotibus recedit, & è contra, uti postea dicitur; pro bono omine habetur, si pus malum, per bonum victum & idonea remedia, sic emendetur, ut propiùs ad conditiones boni puris accedat. Cb hanc rationem Medici attentè sputa phthysicorum lustrant, ut debitam indè Prognosin forment.

Dixerat *Hippocrates* (x): *Quibus tabidis in mare exspuentibus, pus ad fundum sedit, brevè pereunt. Sit autem mare in vase æneo.* Postea ferè omnes Medici sputa compacta, in aquâ subsidencia, damnaverunt in hoc morbo, & habuerunt pro signo, quòd & solidæ partes corporis consumi incipientes partem sputi talis constituerent, quod indè aquæ specificam gravitatem superans fundum vasis petit. Sputa enim purulenta solent supernatare aquæ, licèt & quandoque quædam ex illis, quæ idem æger exspuerat in morbis, supernatare, alia fundum vasis petere, viderim. Ideò videtur

(v) Observat. Med. rar. de Phtoë. Observat. III.

(x) Coacar. Prænot. n°. 435. Charter. Tom. VIII. pag. 877.

jussisse *Hippocrates*, ut in aquam falsam ægri exspuerent: cum enim hæc specificè gravior sit aquâ purâ, requiritur major compactio adhuc sputorum, ut vasis fundum petere possint, adeoque & certius præfagium. Notandum autem est, illud locum habere in sputis omninò purulentis, quæ nihil mucosi admistum habent. Mucus enim trachæas pulmonis investiens, spumofus semper est, & aëris bullas continet, adeoque si vel puri permistus fuerit, vel illius extremo margini visciditate adhæreat, sputum purulentum aquæ supernatabit, licet propriè loquendo solum pus illud foret specificè gravius aquâ. Indè etiam intelligitur, quare quædam sputa fundum petant, quædam non, licet eodem ferè tempore excreta fuerint. Simul patet ratio, quare sputa supernatantia post aliquod tempus fundum petant, dum nempè mucus sputa ambiens, vel illis mistus, aquâ solutus fuerit, & bullæ aëreæ, mucò inclusæ, disparuerint. Optimè hoc experimentum instituitur, ubi post somnum levi tussiculâ sputa cocta excreantur facillimè à phthificis; tunc enim vix ullus mucus simul abraditur, & purum pus exspuitur. Obtinet enim tunc illud, quod monuit *Benedictus* (x) sequentibus: *In sputorum ἀναγωγῆ, quæ ad supernas trachææ partes traducta fuerunt, sreatu aut tussiculâ minimè laboriosis explodentur; quæ verò imis insederunt bronchiis, difficulter rejectantur.* Cæterùm idem ille auctor *Hippocratis* sententiam suis observatis confirmat, dum inter funestæ phthisis signa enumerat, *pus cænosum, ponderosum, colorisque cinerei, quod aquæ injectum facillè quasi ei commiscetur, fundumque petit* (z).

Observatum fuit & sputa varium habuisse saporem in phthificis. *Hippocrates* (a) memorat, in tabidis sputum crassum, ex virore pallescens, & dulce, per tussim rejici. Paulò post notat, quòd sputum ore contentum exscreaturus detestetur, ob malignum saporem. In *Coacis Prænotionibus* (b) autem dicit: *Qui suppurati futuri sunt, primum falsuginosum spuunt, deinde dulcius.* Fortè tamen ibi per *dulcius* intelligi posset minùs falsum. Audivi aliquoties tales ægros de fatuâ dulcedine sputorum conquerentes, & dum jam purulenta exspuerent; & antea *Benedictus* (c) maximè suspectum habuisse videtur dulce illud sputum, & vidit nonnullos, intra trimestre spatium, ex profuso vitali neëtare deflorescentes, & arescentes, strigosos periisse. Credidit enim, succum nutritivum sic exspui, & indè marasmo perire exhaustos ægros. Certè chylus & lac, proxima nutrimenti nostri materia, dulcia sunt. Confirmabatur autem in hâc opinione, quòd in cadavere hominis, post dulce tale sputum defuncti, aliquoties tamen hæmoptoën passi, *universa spirabilia, nec non viscera omnia naturalia, quoad sensum sana comperta fuerint.* Sed tamen *pulmo ubique inteneratus tonum amiserat.* Utè etiam quia *idem sputum, igni admotum, sicut succus omnis nutritivus, in gelatinæ albicantis consistentiam percoquitur.* Cæterùm suis observationibus confirmat *Hippocratis* sententiam dum dicit; *Sputum hoc subdulce in omnibus, quos vidisse memini, ptyalismo diuturniori, & ut plurimum salino, præcedenti fuit consecrarium.*

Omniū autem optima judicat sputa, quæ omni omninò sapore carerent; observavit enim (d) quòd *ad phthisin proni, qui frequenter insipida sputant, tardiùs tabescant, etiamsi ab ortu vitiosam pulmonum οὐσαντι ναῖτι fuerint.*

Fætida admodum sputa longè pejoris ominis videntur, cum putredinis inceptæ jam

(y) Tabid. Theatr. pag. 49.

(z) Ibidem. pag. 104.

(a) De Morbis, Lib. II. cap. xvii. Charter. Tom. VII. pag. 569.

(b) N°. 403. Charter. Tom. VIII. pag. 876.

(c) Tabid. Theatr. pag. 66, 67.

(d) Tabid. Theatr. pag. 110.

dent indicium : interim tamen videtur idem ille Auctor (e) in hâc opinione fuisse, quòd fœtor sputorum non semper significet, morbum hunc citissimè in mortem tendere. Monet enim, *sanguinem purissimum putrescere si proprio tepore non foveatur*. Certè sanguis grumofus in tracheis pulmonum contentus, vel & materia purulenta ibi hærens, nec excreta citiùs, poterit corrumpi, cùm liber aëris accessus sit, & humidus loci tepor. Ob hanc rationem alio in loco (f), dum funestæ phthisis signa recenset, damnat quidem anhelitum fœtidum, sed & simul addit difficultatem anhelitûs maximam. Contigit mihi, aliquando tales casus videre, ubi cum sputis olidissimis diù adhuc vivebant ægri, & solitis poterant vacare muneribus: imprimis hoc miratus fui in juvene, qui fœtidum adeò sputum, mane imprimis, tussi rejiciebat, ut ferre vix potuerim, licèt me non adeò delicatum credam, ut à similibus facilè afficiar. Diù certè traxerat morbum, antequam fœtor ille sputorum accederet, & cum his adhuc biennium integrum supervixit, quotidie solitis laboribus vacans; tunc autem, subito auctâ sputorum copiâ, citò contabescens periit. Hinc intellexi, quare Hippocrates (g) dixerit: *Quos suppuratos, mitiùs habentes, sputorum graveolentiæ sequentur, eos recidiva occidit*.

Talibus autem phthificis consuescere tutum minimè videtur, cùm putridus sputorum halitus ab adstantibus unâ cum aëre inspirato in pulmones trahatur; metus enim est, ne contagio in sanos propagetur morbus. Monuit Galenus (h) hîc: *Periculosum præterea est, consuescere his, qui tabe tenentur, atque in totum cum omnibus, qui putridum adeò exspirant, ut domicilia, in quibus decumbunt, graviter oleant*. Certè juvenis ille, cujus modò mentionem feci, infecit sororem & ancillam, quæ ipsi in morbo assidue ministraverant. Tulpius (i) fatetur, quòd in phthifici cadavere lubens conspexisset consumpti pulmonis vitium, sed deterruit à sectione fœtor tabidus: *noxius fortè non minùs Medicis, quàm ipsis consanguineis*. Viderat Benedictus (k) in phthificorum cadaveribus pulmones inter disseccandum in amurcam fordescentem mutatos; unde facilè intelligitur, quantam mephitim talia sputa, quæ cœnosa & argillofa vocat, quandoque exspirent; simulque notat, pessima talia sputa ponderosiora esse reliquis semper. Quin imò, licèt tantus sputorum fœtor non adsit, mali tamen quid ab halitu deploratorum phthificorum metuendum videtur: dum ultima oscula uxor phthifica moribunda fixerat mariti mento, postea totus ille locus glaber mansit, licèt densa barba cresceret in omni ambitu: cæterùm tamen nihil mali optimus ille vir indè passus fuit, & plures annos supervixit absque ullò malè affecti pulmonis indicio.

Solent quandoque & Medici sputa phthificorum ardentibus prunis imponere, & si malè oleant, dum comburuntur, citam & certam perniciem indè præfagiunt: interim certum est, sputa omnia malè olere, dum comburuntur: unde Benedictus (l) monet, minùs certam indè Prognosin haberi. Major vel minor fœtor sputorum, dum comburuntur, aliquod indicium dare posset majoris vel minoris corruptelæ. Inter lethalia signa in phthificis Hippocrates (m) gravem illum sputorum odorem numeravit quidem; sed addidit; si & à capite capilli defluant.

(e) Tabid. Theatr. pag. 44.

(f) Ibidem, pag. 105.

(g) Coacar. Prænot. n°. 406. Charter. Tom. VIII. pag. 876.

(h) De Febribus, Lib. I. cap. III. Charter. Tom. VII. pag. 108.

(i) Lib. II. cap. XI.

(k) Tabid. Theatr. pag. 68.

(l) Tabid. Theatr. pag. 44.

(m) Aphor. XI, sect. v. Charter. Tom. IX. pag. 200.

Infinitas ferè sputorum varietates in phthificis esse, agnovit *Aretæus* (n); & plures recensuit: *Sed omnes has puris formas & species esse monet; & deinde addit sequentia: Quicumque verò aut igne aut aquâ humiditates explorant ac notant, hæc haud ita multùm phthoën mihi dignoscere videntur: namque visio quolibet alio sensu certior est, non modò iis, quæ rejiciuntur, intuendis, sed etiam ægrotantis specie considerandâ: si quis enim, vel plebeius hominem viderit pallentem, imbecillum, tussientem, macie confectum, hunc verâ phthoë laborare pronunciat.* Verùm non videtur considerasse *Aretæus*, quòd per sputorum explorationem aquâ vel igne factam non indagaverint Medici, an phthisis adsit nec-ne, sed tantùm an citiùs aut ferius morbus ille in mortem tendat; uti manifestè ex *Hippocratis Aphorismo* modò citato apparet.

Vomicæ perruptio in cavum thoracis, &c. Potest certè vomica pulmonis sic rumpi, ut in cavum thoracis pus dilabatur: interim tamen in phthificis hoc contingit rariùs, sed plerumque per sputa evacuatur pus. Si verò hoc contigerit, facilè patet, quàm parùm spei supersit, cum pulmo ulcerosus pure undique alluatur. Si empyema difficulter curetur, dum pulmo integer est omninò, quid sperandum erit, si pulmo jam adeò malè affectus fuerit. Cæterùm videantur illa, quæ in *Empyematis* historiâ habentur.

Tum respiratio pessima. Quandoque enim, exeso pulmone, uti antea dictum fuit, pauca vasa aërea supersunt: sæpiùs pus accumulatur in trachæis, nec ob debilitatem educi potest per tussim. *Aliquando dolor pectoris & papillarum pungens & ulcerosus inter tussendum exacerbatus* (o), vel & dolor tendens in decubitu dextro aut sinistro, ob pulmonum lateris alterutriùs pleuræ adnascentiam, omnem sputorum educationem impedit, & respirationem suffocat. Ubi autem nondum rupta est vomica, comprimendo vicina vasa adhuc libera, producit eadem mala, uti antea ad §. 836. dictum fuit.

Consumptio omnis sanguinis, &c. Post mammæ, aut & artuum majorum; extirpationem sæpè tanta suppuratio nascitur, ut vel ex hâc solâ causâ contabescant ægri, licèt viscera omninò integra sint, omni nutrimento corporis in pus verso, & per latam talem superficiem vulneris elapso. Si jam magnum in pulmone ulcus fuerit, & sputorum purulentorum magna copia excernatur, idem necessariò contingere debet, & quidem tantò magis, quòd omnis totius corporis sanguis per pulmonem transire debeat, & omnis chylus, statim ac sanguini mistus fuit, cum illo per vasa pulmonis feratur; post extirpationes autem pars tantùm sanguinis & chyli per hæc loca transeat. Prætereà demonstratur in *Physiologicis* (p), quòd pulmonis actione repetitâ chylus cum sanguine fluens per hoc viscus præparetur in nutrimentum, ex quo restitui possint illa, quæ quotidie pereunt tam de fluidis quàm de solidis partibus in corpore sano. Unde duplici de causâ contabescit phthisi laborans; ob jacturam nempe humoris nutritii, & quia, labefactato per ipsum morbum pulmone, non potest per hoc viscus sic perfici recens chylus, ut inde corpus nutririqueat. Contingit sæpè, ut omnia viscera primæ coctionis suis muneribus satis benè fungantur in phthificis: appetunt, digerunt, alvum naturalem deponunt, & tamen nullo modo inde proficiunt, sed totus habitus corporis sensim marcescit, quia pul-

(n) De Caus. & Sign. morbor. diuturn. Lib. I. cap. VIII. pag. 36.
Tom. IV.

(o) Bened. Tabidor. Theatr. pag. 105.

(p) Herm. Boerh. Institut. Med. §. 208.

monis actio requisita in chylum deficit. Pro pessimo signo habuit *Benedictus* (q) illud; dicens: *Phthifici, cibum avidè appetentes, & exindè robur neuti-quam acquirunt, desperati: Nectar enim vitale deprædationi dicatum indicat.*

Solidorum consumptio ferè integra, facie Hippocraticâ. Per sputa purulenta copiosa, & imprimis per sudores nocturnos, maxima fluidorum pars de corpore perit; hinc omnia vasa, non ampliùs distenta fluidis, contrahuntur; omnis omninò pinguedo, à quâ torofitas corporis pendet, perit, ita ut sola cutis & ossa superesse tantùm videantur; musculorum tamen actio superest, & omnes motus musculares exercere possunt, in quantùm magna debilitas permittit, & exsucca articularum ligamenta non impediunt: vidi peritissimum Musicum, consummatâ phthisi penitùs emaciatum, pridie ante mortem cymbalâ pulsantem, & magnâ celeritate digitos moventem. Notum autem est, maximam molem muscoli pendere à tunicâ cellulosâ interspersâ singulis fibrarum muscularium fasciculis; hinc, licèt extremâ macie omnis tunica cellulosa dispareat, manet tamen adhuc musculosa fabrica, motibus exercendis apta. Dum famem depingere voluit *Ovidius* (r), videtur descripsisse consummatissimi phthifici tristem imaginem:

————— Cava lumina, pallor in ore:
 Labra incana situ: scabri rubigine dentes:
 Dura cutis, per quam spectari viscera possent:
 Ossa sub incurvis exstabant arida lumbis:
 Ventris erat pro ventre locus. Pendere putares
 Pectus, & à spinæ tantummodò crate teneri.
 Auxerat articulos macies, genuùmque tumebat —
 Orbis, & immodico prodibant tubere talo.

Accuratissimè descripsit totius corporis in consummatâ phthisi contabescentiam *Aretæus* (s); ubi & pulchrè notat, quòd *buccarum tenuia dentibus inhæreant ridentibus assimulentur: in omnibus denique cadaveris speciem referunt.*

Tunc adest facies illa, *Hippocratica* dicta, quia in *Prognosticorum* libro descripta fuit; de quâ antea ad §. 1188. dictum, dum de empyemate agebatur.

Sensim autem marcescente corpore, gradatim extrema macies inducitur: si verò subitò hæc augeatur, mortem præ foribus esse designat, uti optimè *Benedictus* (t), monuit: *Pinnarum narium contractio, thoracis collapsi angustatio, si brevi spatio contigerint, moriturum ægrotantem denuntiant.*

Febris hectica, cum pulsu parvo, &c. Quid febris hectica, sive habitualis, dicta Medicis, sit, aliâ occasione ad §. 835. dictum fuit, ex *Galeno*: est nempe febris, quæ semper sibi similis, nec invasionem alicujus paroxysmi, nec incrementum, nec vigorem, nec remissionem, habet, sic ut se febricitare non percipiat ægrotus. Simul & ibi monitum fuit, quòd periodicum tamen hecticæ febris augmentum agnoverit *Galenus*; sed credidit, illam exacerbationem non pendere à naturâ febris hecticæ, sed ab alimento assumpto, quod ubi subactum est & distributum,

(q) Tabidor. Theatr. pag. 111.

(r) Metamorph. Lib. VIII. v. 805.

(s) De Caus. & Sign. morbor. diut. Lib. I.

cap. VIII. pag. 36. 37.

(t) Tabid. Theatr. pag. 111. 112.

tunc febricula hæc denuò ad pristinum statum redit. In phthisi incipiente hæc febricula vespertino imprimis tempore observatur, ita ut cum levi horrore quandoque incipiat, aliquando verò absque ullo horrore prægresso solâ pulsûs celeritate, calore aucto, & rubore genarum, se manifestet: mane autem pulsus solet ad naturalem statum redire; & tunc quotidianæ intermittentis speciem refert. Idem notavit *Aretæus* (u), dicens: *Simul adest & ignis assiduus, qui nunquam intermittere videatur, interdium latens sudore & corporis frigore. Hæc enim propria phthoën sequuntur, quòd videlicet caliditas excitatur, & in noctem emicat, interdium autem in visceribus delitescit.* Ubi autem morbus augetur, *hecticus calor magis magisque increfcit, & pulsus etiam summo mane fertur citior*; tuncque spem in angusto positam esse monet *Hofmannus* (v). Quandoque in phthificis veram exacerbationem & perfectam intermissionem, observari certum est; & videtur *Hippocrates* (x) hoc pariter notasse, dum dicit: *Febres intermittentes ob suppurationem, pleræque sudorificæ sunt*: omnium verò frequentissimè observatur, quòd lenis febricula adsit perpetuò, circa vesperam ferè semper auctior: subindè tamen & exacerbationes manifestæ observantur vario tempore, vel à retento pure, vel à novo chylo post alimenta assumta. Ubi autem tuberculis obsidetur pulmo, quæ successivè suppurantur, tunc, quando tale tuberculum abit in abscessum, & brevè rumpetur, sæpè satis valida increfcit febris, quæ pure per sputa educto cessat, manente solâ consuetâ hecticâ febriculâ, donec novum tuberculum suppuratum simile febris augmentum producat. Ideò videtur *Benedictus* (y) dixisse: *Si ephemera, vel hectica, per vices inæquales phthificum diutiùs exercuerint, fatalem indigitant eventum.* Novas enim febrilis exacerbationis causas, malo priori manente, accedere frequenter designat. Ubi verò pus in ulcere pulmonis acre & ichorosum fit, vel retentum diutiùs, nec per sputa excretum, degenerat, tunc tótus sanguis inficitur putridâ & acri labe, acceditque febris putrida maligna, quæ brevè vires, quæ adhuc supersunt, tollit, & mortem inducit. Hæc mala cùm observasset *Benedictus* (z), dixit: *Phthifici, quibus materia pectus onerans labem febris putridæ aut malignæ contraxerit, omnes ferè periere.*

Phthificorum pulsum parvum & languidum esse, mollémque, & modicè celerem, statuit *Galenus* (a): hoc autem imprimis obtinet in morbo nondum admodum provento. Ubi verò jam contabescere incipit corporis habitus, tunc hecticam febrim comitatur pulsus tenuis, durus, obscurus, & frequens; uti alio in loco *Galenus* (b) optimè notavit, postquam graphicè priùs descripserat marcorem totius corporis in phthisi. Simul notat, calorem, pulsum tangenti Medico, primò apparere lenem, sed, si diutiùs tangendo moretur, tunc acer & mordax calor percipitur: in volis manuum quandoque ægri molestum caloris sensum habent. Cur autem calor ad superiora acrior fit, & genæ rubeant, dictum fuit ad §. 835.

Anxietas inexplicabilis, &c. Ubi ad §. 631. de Anxietate Febrili agebatur, patuit anxietatis causam esse impeditum sanguinis transitum liberum per

(u) De Caus. & Sign. morbor. diuturn. Lib. I. cap. VIII. pag. 36.

(v) Medic. Rational. & Systemat. Tom. IV. part. VI. cap. XI. §. 23.

(x) Coac. Prænot. n°. 419. Charter. Tom. VIII. pag. 876.

(y) Tabidor. Theatr. pag. 111.

(z) Ibidem. pag. 112.

(a) De Pulsib. ad Tyrones, cap. XII. Charter. Tom. VIII. pag. 10.

(b) De Febr. Lib. II. cap. II. Charter. Tom. VIII. pag. 121.

arteriæ pulmonalis fines. Verùm in phthificis, vel sensim consumto hoc viscere, vel pure oppleto, illud obtinet, & quidem tantò magis, quò plus morbus jam in mortem vergit. Certè miseri tales ægri de nullâ re magis conqueruntur, & nunquam ardentius implorant artis auxilium, quàm ut ab intolerabili hâc anxietate liberentur. Vesperis autem imprimis magis anguntur, quia & sputa tunc minui solent, & febris augeri: sed quò celerius movetur sanguis per pulmonem, cujus vasa libera non sunt, eò magis increfcit anxietas; in homine enim sano, si cursu v. g. sanguinis celeritas augeatur, anxietas oritur, dum pulmo non potest transmittere sanguinem tam celeriter, ac per venas advehitur versùs cor dextrum: hinc, nisi quiete corporis retardaretur celeritas sanguinis, subita mors sequeretur; uti frequenter contingit in hominibus & animalibus, quæ ultra vires currunt. Matutinis horis autem, dum mitescit febris, & sputa per noctem accumulata & cocta ejiciuntur, meliùs se habent phthifici.

Sitis magna; sudor nocturnus ingens. Antea ad §. 636., ubi de fiti febrili agebatur, constitit, siccitatem & humorum immeabilitatem meritò inter fitis causas numerari. Verùm antea vidimus, in phthisi totum corpus exsiccare, & anxietas humorum immeabilitatem per pulmonis vasa demonstrat. Simul etiam per labem purulentam sanguis inquinatus acrior redditur; unde & alia fitis causa deducitur. Concurrit sudor nocturnus, per quem liquidissima pars sanguinis difflatur de corpore; à quâ solâ causâ etiam in sanissimis hominibus fitis oritur. De sudore autem illo nocturno videantur illa, quæ ad §. 835. habentur.

Pustulæ rubræ. Dum ex sanguine, ad cutanea vasa delato, tanta tenuioris liquidi copia per sudorem fecernitur, minimè mirum est, residuum spissius redditum in vasorum cutaneorum angustiis, & circa glandulas cutaneas, hære, sicque pustulas producere: observamus, æstivis sub caloribus, in sanissimis etiam hominibus, per largos sudores in cute pustulas rubras nasci; adeoque magis hoc fiet in phthificis, in quibus ob ariditatem vasa cutanea minus pervia sunt, & acrior fit humorum indoles. Eadem est ratio, quare pruritus in toto corpore nascatur. Inter signa phthisis apud *Benedictum* (c) recensetur; *Extremarum partium, & totius cuticulæ, porrigo, deficiente in exterioribus spiritu madente*. Sed & *Hippocrates* (d) jam dixerat: *Pustularum eruptiones, velut unguibus laceratâ cute* (τὰ ἀμυχάδια ἐξανθισματα velut ferro lancinata, vertit *Charterius*) *habitus tabem significant*. Quod meritò pro phthisi consummatâ sumitur. Alibi (e) autem habetur: *Pruriginosa corpora, post alvum suppressam, in tabidis, mala sunt*. Per alvi fluxum enim copia acriorum humorum subducitur; sed si vel spontè, vel per artem, supprimatur, ob summam ægrorum debilitatem, alvi fluxus, tunc hoc contingere solet.

A pure misto sanguini, per ulcerosum pulmonem fluenti, vel & ab eodem resorpto venis bibulis, totus sanguis inficitur, & funduntur humores, sic ut per sudorem colliquativum exeant affatim de corpore. Quando autem vires vitales magis magisque debilitari incipiunt, & simul, fluidissimâ parte per sudores dissipatâ, reliqui humores magis lentescunt, tunc ad cutim delata liquida difficiliùs exire possunt, & epidermidem hinc indè in pustulas aquosas attollunt, quæ exanthemata miliaria alba fatis referunt, nisi quòd plerumque longè majoris molis esse soleant. Ne-

(c) Tabid. Theatr. pag. 105.

(d) Coacar, Prænot. n.º. 444. Charter. Tom.

VIII. pag. 878.

(e) Ibidem. n.º. 440.

que hoc symptoma *Hippocratem* latuit; uti aliâ occasione ad §. 835. monui, ubi de signis agebatur, quæ docent, abscessum in pulmone latere. In *Prognosticis* (f) enim, postquam dixerat, *oculi cavi fiunt, malas rubores obsident, & ungues quidem manuum adunci evadunt, digiti verò summi maximè incalescunt, & in pedibus tumores fiunt, & cibos non appetunt*, demum addit; & *phlyctænæ per corpus nascuntur*. Per *Phlyctænæ* autem pustulas aquosas intelligi, patet ex illis, quæ §. 723. habentur.

Pedum manuúmque inflatio à parte affectâ. Consummatâ phthisi in mortem jam vergente, hoc observatur, quòd, toto corpore jam emaciatissimo, extremi artus turgere incipiant. Meritò *Benedictus* (g) dixit: *In Phthisi diuturniori tumor pedum œdematosus funestus*. Postea, ubi de causis generalibus hydropis agetur, patebit, omne, quod facilem reditum lymphæ per venas ad cor impedit, vel minuit, tumori hydropico originem dare posse. Verùm in ultimo phthisis funestæ stadio summa anxietas docet, difficulter sanguinem cordis dextri per pulmonem moveri; undè impedimentum fit motui sanguinis per venas versùs cor, adeóque & difficilior re-
sorptio lymphæ per venas bibulas. Cùm autem simul & pauculum sanguinis per arterias moveatur, ut docet pulsus debilis; nec poterit arteriarum venis adjacentium actio promovere motum liquidi venosi: lymphæ ergo stagnare incipiet, & accumulari, in locis maximè à corde remotis; undè illarum partium tumor frigidus fiet, sed &, ob inopiam humidi in corpore jam exsucco, mollis. Hinc etiam intelligitur, quare *Benedictus* (h) dixerit: *Phthisis improvisò fatigans, licèt pectus minùs gravet, cum extremarum partium, pedum præcipuè, inevitabili infrigidatione, periculosissima. Succum enim alibilis pessimè alienati, viriúmque exindè prostratarum, symptoma est*. Simul patet ratio, quare *Hippocrates* (i), tabis decursum describens, dicat: *In progressu verò corpus extenuatur, exceptis cruribus: hæc autem tument, & pedes*.

An verò observatum fuerit, uti novi quosdam ex ipsis textûs verbis concludere voluisse, quòd, si sinister pulmo ulcere confumeretur, manus sinistra & pes sinister tumerent ante mortem, & contrarium obtineret, si dexter pulmo affectus foret, fateor me ignorare. Saltem in illis ægris, quorum curam gessi, hoc nunquam vidi, nec memini me legisse apud probatos auctores, illud ab aliis observatum fuisse.

Summa debilitas, vox rauca. Quotidiè fluida & solida corporis per ipsam febrim hecticam mutantur, deteruntur, per sputa & sudores pereunt de corpore, nec restituuntur; undè summa tandem debilitas sequitur. Vocis autem raucedo imprimis à siccitate partium, quæ voci formandæ & transmittendæ serviunt, pendet.

Capillorum defluviu. Pili ex bulbillo, in tunicâ cellulosa locato, prodeunt, vel ex sebaceis cutis cryptis: semper in sanis & vegetis hominibus pingues sunt, & ubi per senectutem, vel morbos validos acutos, pinguedo corporis consumitur, & arefcit admodum cutis, capilli defluunt: si verò bulbilli integri manserint, & per bonum victum restituatur pristina roboritas corpori, renascuntur denuò, uti observatur in illis, qui in vigore ætatis acutis & validis morbis decubuerunt, atque indè

(f) Charter. Tom. VIII. pag. 651.

(g) Tabid. Theatr. pag. 112.

(h) Ibidem. pag. 110.

(i) De Intern. Affect. cap. xi. Charter. Tom. VII. pag. 645.

emergentes capillorum defluvium passi sunt. Cùm autem secari & uri possint sine ullo doloris sensu, resectique recrescant denuò, & cutim quasi perforantes ex bulbillo in pinguedine locato germinent, hinc Galenus (k) dixit: *Generatio pilorum eadem est quæ terræ nascentium.*

Non mirum ergò, cùm, in consummatâ phthisi, de pinguedine nihil ferè amplius supersit in corpore, & aridissima cutis evaserit, capillos cadere: undè ab Hippocrate (l) pro signo mortis brevì secuturæ habetur: *Huic si jam capilli ex capite defluant, caputque velut ex morbo jam nudetur, & super prunas exspuenti sputum graviter oleat, hunc intra breve tempus periturum asserito, & quod enecet, alvi profluvium fore.* Similem Prognosin & in Coacis (m) habet: uti & in Aphorismis (n). Postea idem omnium Medicorum testimoniis confirmatum fuit. Quamvis enim antea Phthifici sudoribus nocturnis diffluerint, dùm arefactâ totâ cutè pili cadunt, versùs interiora urgentur humores, soluti à corruptione purulentâ per alvum ruunt, & foetidissimam diarrhœam producunt, quæ brevì finem morbo imponere solet, sequente summâ debilitate ac morte. Hinc dixit Aretæus (o), postquam accuratissimè summam illam phthificorum consummatorum maciem descripserat: *Hujusmodi ægrotis si alvus perturbetur, actum est.*

Quandoque, licèt rariùs, contingit, quòd alba & chylosa per alvum evacuentur, pessimo semper omine, cùm sic exhausto jam corpori omne nutrimentum detrahatur. Observavit hoc Benedictus (p), & monuit: *Si phthisis diù detinuerit, & fluxus chylosus supervenerit, funestum.* Apud Cælium Aurelianum (q) leguntur sequentia: *Tunc pejorante passione ventris efficitur fluor albidarum egestionum, & indigestarum, debilitatis naturalibus digestionis officiis.* Quòd autem diù jam inveterato hoc morbo talis fluxus contigerit, patet ex illis, quæ præcedunt: *Digitorum summitates crassescunt obuncatis unguibus, quod Græci vocant γρόπωσιν, sequitur præterea inflatio pedum, & nunc frigus, nunc fervor articulorum: nasi summitas pallefcit, atque aurium laminæ frigescent.* Hæc autem omnia tabis jam in mortem tendentis signa sunt.

Dum funesta illa phthificorum diarrhœa incipit, imò & quandoque paulò antè, sputa, priùs copiosa, supprimi incipiunt cum magnâ anxietate. Si autem tenui calido mellito potu hæc non redeant, brevì alvi fluxus sequetur lethalis. Conantur enim Medici sic sputa promoverè, & oxymelle calidè dato tussim moverè, ut pulmo liberetur: sed omnia hæc artis molimina sæpè frustra tentantur, quod pariter Benedictus (r), monuit: *Phthisi diutiùs correpto si tenuioris substantiæ, sive proritantia, porrecta fuerint, & exindè tussis non moveatur, funestum.*

Talis est decursus periculosissimi hujus morbi, quo tot homines in flore ætatis pereunt. Hunc breviter, ut solet, Hippocrates, sed accuratè (s), descripsit: *A sanguinis sputo puris sputum, malum. A puris sputo, tabes & fluxus. Cùm verò sputum sistitur, intereunt.*

(k) De Composit. Medic. secundùm locos, Lib. I. cap. 1. Charter. Tom. XIII. pag. 319.

(l) De Morbis, Lib. II. cap. xvii. Charter. Tom. VII. pag. 569.

(m) N°. 434, 436. Charter. Tom. VIII. pag. 877.

(n) Sect. V. Aphor. xi. xii, xiv. Charter. Tom. IX. pag. 200, 201, 202.

(o) De caus. & sign. Morbor. Lib. I. cap. viii. pag. 37.

(p) Tabidor. Theatr. pag. 111.

(q) Morbor. Chronicor. Lib. II. cap. xiv. pag. 421.

(r) Tabid. Theatr. pag. 112.

(s) Sect. VII. Aphor. xv. & xvi. Charter. Tom. IX. pag. 299.

Sequuntur jam regulæ quædam generales, quæ ad Prognosin formandam in hoc morbo magnam utilitatem habent.

- §. 1207. 1. **P**hthisis hæreditaria omnium pessima, nec sananda, nisi cum præcautione hæmoptoës.
2. Phthisis ab hæmoptoë per vim externam, sine vitio interno præexistente, levissima est, cæteris paribus.
 3. Phthisis (2), in quâ subito rumpitur vomica, expuitur pus album, coctum, æquale, facile, respondens copiâ ulceri, sine siti, cum appetitu, digestionem, secretionem, excretionem bonâ, difficulter quidem, tamen sanari potest.
 4. Phthisis ab Empyemate insanabilis.
 5. Sputa gravia, solida, olentia, dulcia, cum signis ultimis (1206.); desperata.

1°. De phthisi hereditariâ antea ad §. 1198. dictum fuit; & tunc patuit, quantumperè metuendus sit hic morbus, dum labis hæreditariæ justa adest suspicio. Si enim talis sanguinem spuere incipiat, tuto poterit ipsi applicari *Poëtæ* præfagium (t):

Non est in Medico semper relevetur ut æger.

Interdum doctâ plus valet arte malum.

Cernis, ut è molli sanguis pulmone remissus

Ad stygias certo limite ducat aquas.

Tota spes salutis consistit, ut caveatur hæmoptysis, quæ in talibus circa decimum sextum annum ætatis jam metuenda est, licet sæpius circa decimum octavum annum contingere soleat. Si catarrhosa tussis, quæ in aliis absque damno toties negligi solet, in sic dispositis oriatur, omnis cura adhibenda est, ut hæc sopiatur, ne debilis pulmonis vasa, fracta per tussis vehementiam, producant hæmoptoën. Servavit *Celeberrimus Boerhaavius* unicum hæredem nobilissimæ familiæ, in quâ hæreditarium hoc malum erat, dum & rectam vivendi normam præscriberet, & ter in anno sanguinis copiam minueret venæ-sectione. Imò sic & spes est, hæreditariam illam labem deleri posse, cujus rei notabile exemplum vidi. Robustus & sanus vir nupserat lectissimæ virgini, in cujus familiâ phthisis hæreditaria erat; quo morbo ipsa periit, uti & reliqui fratres ac sorores, ante trigessimum annum. Ex hoc conjugio quatuor natæ proles, licet pater sanissimus ultra octoginta annos vitam produxerit, omnes eadem labe infectæ. Tres perierunt verâ phthisi: quartus & ultimus, reliquorum forte territus, tempestivis venæ-sectionibus funestam hæmoptoën cavit, dumque trigessimum sextum annum jam superasset, & à prudentioribus monitus fuisset, temperandum esse à venæ-sectionibus, obedire noluit, imò & numero & copiâ illas auxit potius, sperans se tuto tunc genio parum plus indulgere posse, undè à nimia sanguinis jacturâ hydropicus factus periit quadragesimo ætatis anno. Ex sanâ & ro-

(t) Ovid, Epist. ex Ponto, Lib. I. Epist. 3.

bustâ uxore, quæ septuagenaria major adhuc vivit, plures progenuit liberos, quorum aliqui infantum morbis perierunt, una ex filiabus post trigesimum annum periit in puerperio, reliqui bini adhuc vivunt, nulli unquam pulmonis morbo obnoxii, patris ætatem jam superantes, & robustâ, sanâ progenie beati; quorum quidam jam adulti optimè se habent.

Undè videtur spes superesse, labem talem hæreditariam deleri posse, si hæmoptoë caveatur. Simul etiam apparet, licèt phthisis consummata contagio noceat, uti antea dictum fuit, tamen labem hæreditariam unius conjugis non nocuisse alteri.

Cæterùm observavit *Benedictus* (u), hæreditariam phthisin diuturniorem esse: sic enim habet: *Qui phthisis indelebilem impressionem à parentibus susceperint, licèt ir- restituibiles, sunt tamen diuturniores.*

2°. Antea ad §. 1198. dictum fuit, hæmoptoën, quæ à vi validâ pulmonibus illatâ fit, faciliùs longè curari, quàm si erosio vasis pulmo sanguinem fuderit: in priori enim casu humores boni sunt, & malum considerari potest instar puri vulneris, cujus consolidationem sperare licet. Verum quidem est, perpetuum pulmonis motum per inspirationem & expirationem, uti & aëris liberum & ad vitam necessarium accessum, facere, ut difficiliùs consolidari possint pulmonis vulnera absque ullâ suppuratione sequente: adeoque hanc magis metuendam esse, quàm in vulneribus partium externarum, ubi arte chirurgicâ labia vulneris uniri possunt, & aër arceri. Interim, si post talem hæmoptysin phthisis nasci incipiat, tanquam topicum malum poterit considerari, quòd nec Cacochymiam præcedentem, nec Idiosyncrasiam conspiciantem, habet; adeoque, cæteris paribus, phthisis à tali sanguinis sputo nata levior erit aliis, quæ à periculosioribus causis ortum duxerint. Tamen nec talis phthisis periculo vacat; uti sequenti numero dicitur.

3°. Antea, ubi de peripneumoniâ verâ agebatur, monitum fuit, si ille morbus in vomicam abeat, omnia tentanda esse, ut citò rumpatur, & pus, in vasa aërea pulmonis delapsum, evacuetur; sic enim depuratio ulcerosi loci, & postea consolidatio, sperari poterit. Nisi enim citò possit talis vomica rumpi, aucto tumore comprimet & impediet omnia vicina; totùmque hoc viscus depascetur à pure diù retento, per ipsam moram acriori reddito. Undè si post hæmoptoën per vim externam factam sequatur pulmonis vomica, & hæc subito rumpatur, spes sanationis superest; quæ augebitur magis, si pus bonæ notæ cum facilitate expurgetur, absque vehemènti adeò tussi, quæ molestâ conquassatione locum ulcerosum irritare & exasperare possit, sicque consolidationem loci affecti impedire. Verùm ut bona Prognosis habeatur, quàm maximè etiam attendendum est ad copiam puris, an respondeat ulceris magnitudini. In tali enim casu, ubi vomica satis citò rumpitur, non potuit ingentem puris copiam continere; & postquam rupturæ tempore totum pus evacuatum est, sensim ac quotidie sputi purulenti copia minuetur, si res benè cedat; uti manifestè apparet in vomicis externarum partium, quas oculis lustrare possumus. Si enim major copia materiæ purulentæ exeat, quàm quæ respondet ulceris aperti magnitudini, noverunt periti Chirurghi, sinuosum ulcus esse, vel degeneres à sanitate humores perpetuò ad ulcerosum locum affluere; quod utrumque curam difficiliorem reddere potest, & imprimis in pulmonis vomicâ. Optimè hoc monuit *Benedictus* (v) dicens: *Si partem*

(u) Tabid. Theatr. pag. 111. — (v) Tabidor. Theatr. pag. 110.

derosam fluxio copiosior & frequentior irrigaverit, periculosum; nam ulcera interna cum uberrimâ saniei affluvie, raro, sicut externa difficillimè, sanantur.

Cùm autem morbus sine ullo alio vitio interno supponatur, facilè patet, nec sitim magnam adesse debere, & viscera primæ coctionis functiones suas integrè perficere posse, ut bonus ex ingestis paretur chylus. Notum verò est, pulmonis actionem imprimis requiri, ut ex chylo sanguis bonus & reliqui humores fiant; adeoque opus erit, tanta superlit pulmonis integritas, ut suo munere fungi possit. Hoc autem fieri novimus, si torositas & robur corporis non minuantur, sed augeantur potiùs. In præcedenti paragrapho dictum fuit, meritò pro pessimo signo haberi, si phthisi decumbens æger valido quidem gaudeat appetitu, sed tamen pergat emaciari; tunc enim novimus certò, vitale hoc viscus muneri suo ampliùs par non esse. Accuratam talem Prognosin apud Hippocratem (x) legimus: *De tabescentibus, quod ad sputum ac tussim attinet, eadem dico, quæ de pectore suppuratis scripsi: oportet enim eum, qui probè liberari volet, facilè sputum per tussim rejicere, & id esse album, & æquale, & ejusdem coloris, absque pituitâ* (sic credo meliùs verti ἀφλέγματον quod per ab inflammatione alienum reddidit Charterius). *Quod verò à capite defluxit, ad nares converti; febrem autem non invadere, ut ne à cœnis prohibeatur, neque sitiatur. Venter autem egerat quotidie, & id, quod egerit, sit durum, copiâ pro ratione ciborum ingestorum. Hominem verò quàm minimè tenuem esse oportet. Pectus autem laudare convenit, quadratum & hirsutum; & os ipsius parvum sit, & robustè carnosum* (in emaciatis enim prominent costarum cartilagine). *Quicumque enim hæc omnia habuerit, maximè superstes erit. Qui verò nihil horum habet interitui proximus.*

Quamvis autem in tali tabis specie spes curæ superlit, semper debet meminisse Medicus, adesse metum, & tale malum non nisi difficulter tolli posse. Antea, quando de curâ hæmoptoës agebatur, apparuit, quantam cautelam adhibendam jusserint veteres Medici, ut caveatur inflammatio rupti vasis, ne sequens suppuratio curam reddat difficillimam, & incertam. Certè, nisi mollis sit tussis, & facilis sputi purulenti eductio, meritò dixit Galenus (y): *Quæ potest tussientibus esse sanationis spes? Non igitur, quòd in perpetuo, propter respirationem, motu viscus id sit, desperata curatio est, velut, qui ante nos, Medici senserunt, sed propter saniei & puris vacationem. Ideoque, si statim quis sit aggressus, ac jam dictâ ratione medeatur, coeunt; sin phlegmone priùs occuparit, difficilem incertamque curationem recipiunt; nam pus, & sanies, prorsus, totaque, ex spatiis pulmonis non expelluntur, & tussis affectas partes valdè lacerat.* Similia & Aëtius (z) monet, pulchrè notans, quasi in circulum revolvi mala, cùm à tussi lancinatum pulmonis ulcus denuò inflammetur, inflammatum rursus maturatione opus habeat, maturum pus iterum per tussim repurgari debeat. Ob hanc curæ difficultatem Benedictus (a) monet: *Primis valetudinis signis allucentibus non confidat Medicus, etiamsi accurata videatur τέκμαρος; ultra enim convalescentiæ statum ob recidivæ metum diù perstitisse, tutissimum.* Simul hinc patet ratio, quare, uti postea in curâ dicetur, prudentes Medici asperam phthificorum tussim lenire semper tentent.

(x) Prædict. Lib. II. cap. vi. Tom. VIII. pag. 814. 815.

(y) Method. Medend. Lib. V. cap. viii. Charter. Tom. X. pag. 116.

Tom. IV.

(z) Lib. VIII. cap. lxxvii. pag. 88. in Græcâ edit. pag. 174. versâ.

(a) Tabid. Theatr. pag. 121.

4°. Dum enim pulmonem pus contentum in thorace undique alluit, tabescit omnino, & nulla spes superest; uti antea in Capitulo de Empyemate, & in præcedenti paragrapho, dictum fuit.

5°. Certum est, quod in omnibus pectoris morbis sputa attentam mereantur considerationem: veniunt enim directe à pulmone, vitali viscere; derivantur à sanguine totius corporis, qui per pulmonem transit; hinc in pleuritide & peripneumoniâ sputa sollicitè à Medicis examinantur, cum morbi indolem & varias mutationes demonstrent. In phthisi autem, dum vomica rupta fundit illa, quæ continebat, sputa comparantur cum boni puris conditionibus, & laudantur optima, quæ puri cocto simillima sunt: quod magis à dotibus boni puris, colore, odore, sapore, consistentiâ, recedunt, eò pejora habentur.

De sputis autem solidis, gravibus, olentibus, dulcibus, dictum præcedenti paragrapho, & monstratum fuit, quænam Prognosis ex variis illis sputis in hoc morbo deduci possit. Unicum tamen adhuc notandum videtur. In abscessu externo, quem oculis usurpare possumus, videmus quandoque, si pertundatur, exire pus sanguinolentum, quandoque ichorosum, tenue, foetidum, penitus à bono pure degenerans, & hoc imprimis contingit, si diù nimis clausus manserit talis abscessus, sicque solâ morâ pus contentum degeneraverit. Periti Chirurghi cavent hanc puris mutationem, dum statim exitum parant puri collecto, simulac ad perfectam maturationem abscessus pervenerit. Sed observatur, quod, licet primum pus, rupto vel pertuso tali abscessu erumpens, malum fuerit, singulis diebus tamen emendetur, & brevi omnes dotes optimi puris acquirat. In pulmonis vomicâ, quæ sæpè diutius clausa manet, idem contingit: hinc sputa purulenta, primò prodeuntia post ruptam vomicam, licet malæ indolis fuerint, tamen non semper funesta sunt. Spes enim adhuc curæ superest, si sequentibus diebus minuatur copia, & emendetur qualitas: ideò in textu prudenter additur, tunc desperandum esse de ægrorum salute, si ultima signa, præcedenti paragrapho enumerata, unâ cum talibus sputis adfuerint. *Benedictus (b)*, qui omnia, quæ in phthisi contingunt, tantâ cum curâ collegit, dicit: *Si artis adminiculo sputum variegatum fit concolor, si à fædato optimè depuratum, si ab inæquali optimè subactum, si à salino insipidum, si à fætente inodorum, si denique faciliùs provenerit, sanitatis futuræ indicio est.* Idem enim tunc contingit in vomicâ pulmonis apertâ quod in abscessu externo observatur, dum locus ulcerosus mundatur, & ad consolidationem disponi incipit. Simul hoc notari meretur, quod boni Chirurghi emplastris alióque apparatu aëris liberum accessum arceant à loco ulceroso, quod in pulmonis ulcere fieri nequit; ideò pus, licet ex suâ indole bonum fuerit, solâ morâ hinc citiùs degenerat, & sub specie malorum sputorum rejicitur. Undè meritò *Benedictus (c)* monuit sequentia: *Si interdium sputa semper depurata projiciantur, licet noctu malè colorata & constituta videantur, nil desperandum: De die etenim sputa & alba benè subacta sanitatem reducem pollicentur.*

§. 1208. **P**ostquam Vomica jam facta in pulmone, indicatio oritur medica, eam illicò maturare, rumpere: quod fit, victu lacteo, motu equitationis, vapore tepido, expectorantibus: ubi rupta, tum

(b) Tabid. Theatr. pag. 112.

(c) Ibidem. pag. 122.

1. Sanguinem munire contra infectionem purulentam oportet.
2. Ulcus quantocius evacuare pure, & labia abstergere, consolidare.
3. Hujusmodi in corpus ingerere, quæ minimam requirunt vim, ut per pulmones fluere, ibique subigi queant, tamen nutrire apta, & puris refectiõni inepta.

Dùm de Peripneumoniâ verâ agebatur, dictum fuit de illo hujus morbi exitu, qui in pulmonis suppurationem tendit; & tunc vomica pulmonis sequitur; quæ pariter illicò maturanda est, ut citò rumpi possit; de quâ re videantur illa, quæ ad §. 836. & 857. dicta fuerunt: eadem enim est indicatio, & similis medela requiritur. Unica ferè tantùm hæc diversitas obtinet, quòd plerumque vomicæ pulmonis, quæ peripneumoniam sequuntur, majoris molis sint, & dum rumpuntur, simul ac semel magnam puris copiam fundant: illæ verò vomicæ, quæ post hæmoptoën prægressam fiunt, sæpè longè minores sint, & parciõs puris copia excernatur: pluribus enim tuberculis quandoque obsidetur pulmo, qui non simul & semel, sed successivè, suppurantur; uti dictum fuit.

1°. Antea ad §. 406. dictum fuit de funestis malis, quæ sequi possunt, ubi pus in sanguinem resorbetur, & cum humoribus nostris per vasa fluit. Verum quidem est, quòd minor horum metus sit, postquam, ruptâ vomicâ, puri liber factus fuit exitus; imò in abscessibus externarum partium, nisi magni admodum fuerint, & post aperturam copiosum adhuc pus fuderint, integra curatio satis certò sperari poterit; sed in pulmone ulcerato aliud obtinet: omnis enim sanguis totius corporis rapido motu à corde proximo pellitur per hoc viscus, & ulcerosum locum alluit; quidquid absorbetur de pure, per venas patentes in superficiem sacci ulcerosi, brevi viâ celeriter ad cor sinistrum venit, & mox cum sanguine per aortam expellitur ad omnes corporis partes; deplentur enim venæ pulmonales citissimè, adeoque faciliõ nascitur occasio resorptioni. Unde patet evidens ratio, quare sanguinis infectio purulenta in ulcere pulmonali magis metuenda sit, quàm in aliis partibus corporis similiter affectis. Impedire hanc resorptionem omninò, vix videtur possibile: verùm illud pus resorptum ex sanguine denuò eluere, ars tentat, & quàm citissimè, dum simul talia adhibentur remedia, quæ resistunt illi humorum degenerationi, quæ à resorpto pure metuenda est; de quibus sequenti dicetur paragrapho.

2°. Hæc est generalis indicatio & methodus in curandis omnibus ulceribus, uti ad §. 411. pluribus dictum fuit. Ut enim ulcus curetur, debet ad conditionem puri vulneris redigi, antequam bona consolidatio loci affecti sperari possit. Facilè autem patet, hîc majorem difficultatem occurrere, cum nec oculis videre possimus ulceris mutationem successivam, nec manibus accessus detur, ut topica remedia ulceroso loco applicentur tantùm. Si v. g. ulceris externi fordida superficies, aut & callosa labia, fortioribus depurantibus vel rodentibus indigeant remediis, tutò hæc applicari possunt, & vicina sic muniri, ut nihil indè damni patiantur: illud autem in pulmonis ulcere fieri nequit, quia omne, quod internè sumitur, per totum fertur pulmonem; quidquid formâ vaporis hauritur, totam superficiem aëream pulmonis tangit, æquè ac locum ulcerosum. Sputa tamen indicare utcumque possunt ulceris conditionem, prout nempè plus minúsve à dotibus boni puris degenerant. Verùm si in fistulosum ulcus mutetur pulmonis vomica, quod aliquando fieri ex *Galeni*

aliorumque observatis antea constitit, patet satis, quam difficilis cura sit; cum nec dilatare angustum talis fistulae orificium ars possit, nec callosam duritiem, quae saepe adest, tollere. Quid autem faciendum sit, ut ulcus depurari & consolidari possit, ad §. 1210. dicetur.

3°. Antea ad §. 192. & sequentes descripta fuit diæta, quæ in vulneratis requiritur, ut restitutio perditorum, & consolidatio partium separatarum, obtineatur: commendabatur tunc materia nutrimenti, blanda, facilis digestionis, nec facile putrescens tamen. Simul monitum fuit, peritos & attentos Chirurgos facile detegere ex mutata vulneris conditione, si notabilem in diætâ errorem æger commiserit. Verum ulcus pulmonis, ut consolidetur, ad vulneris conditionem reduci debet, adeoque eadem regulæ hîc locum habent. Quin imò multò adhuc major cautela hîc requiritur: ad reliquas enim corporis partes quædam tantum portio chyli recentis venit, respondens proportioni, quam pars affecta cum reliquo corpore habet; ad pulmonem verò omnis chylus venit, antequam arteriarum efficaciam mutatus fuit, adeoque crudus adhuc, & multas ingestorum dotes retinens. Hæc est ratio, quare nutrimenta facilioris digestionis hîc laudentur parcâ copiâ simul, sed repetitis vicibus sumenda; ut nempe sufficiens alimenti copia subministratur corpori, vires ferventur, & simul caveatur, ne majori copiâ chyli obruatur affectus pulmo. Ideò Hippocrates (d) monuit, quòd *tabidis cibaria non multa simul exhibenda, neque obsonia plura, quàm cibaria frumentacea, & vino dilutò inter cibos utendum, ne calefaciat, & in corpore debili calorem exhibeat, & utraque simul eodem tempore calefaciant, & calore multam fluxionem inducant.* Simulac enim, vel tenacior chylus, vel copiâ majori molestus, per affectum pulmonem transire debet, metus est ne in vasis superficiem ulcerosam ambientibus hæere incipiat, illa obstruat, levem denuò inflammationem in extremis illorum, in ulceris cavum hiantibus, excitet; quæ denuò suppuratione auctâ debent separari, adeoque depuratio ulceris, & depurati jam consolidatio, retardantur. In ulceribus externis manifestè hoc apparet, si majoris momenti fuerint: post errores in diætâ enim fundus ulceris incipit exsiccare, intensius rubescere; & parùm puris dat: sequenti verò die copia puris aucta apparet, & per hoc separantur denuò vasorum infarctorum extrema: similem effectum vidi evidenter in phtisicis, qui minùs morigeri Medicorum monitis majorem copiam ciborum ingurgitassent, vel difficilioris digestionis alimentis usi fuissent: post aliquot horas incipiunt angi, hecticus calor augetur, sputa minuuntur, imò quandoque supprimuntur integrè: sensim postea minuuntur hæ molestiæ, sputa redeunt, sed copiosiora, quàm antè solebant, educuntur. Unde intelligitur, quare Hippocrates in loco modò citato dixerit, *calore multam fluxionem induci.*

Simul etiam patet ratio, quare in textu dicatur, debere talia in corpus ingeri, quæ nutrire possunt quidem, sed tamen puris refectioni inepta sunt. Non hîc intelligitur, puris confectionem debere impediri, cum notum sit, sub bono pure ulcerum superficiem depurari, & ad optimam consolidationem disponi, ac in sanissimo etiam homine, optimamque vivendi normam servante, pus nasci in ulcere. Tantùm hoc indicatur, cavendum esse, ne qualitate aut quantitate peccans alimentum nova producat obstacula, & suppurationem augeat.

(d) De Locis in homine, cap. VIII. Charter. Tom. VII. pag. 367.

Simul etiam manifestum est, quàm malè consulatur phthificis, dum maciem tollere vel cavere volunt, dando cibos glutinosiores, hâc spe, ut non adeo facilè de corpore exeant alimenta, sed hæreant partibus. Noxas talium ciborum optimè notavit *Benedictus* (e), dicens: *Et licèt quadrupedum extremitates eorùmque gelatinæ à Medicis quibusdam præcipiantur, cùm tamen vasa protrudentia pectori vicina infarciuntur, aut exiliora, habitum corporis alluentia, oppilata sanguinem in arteriam venamque pulmonicam relegaverint (quod multoties vitæ desidi accidisse, certum est) talia viscosa ac glutinosa in re cibariâ toto ferè morbi decursu abdicanda.*

§. 1209. **P**rimæ indicationi satisfit ope medicaminum leniter & gratè acidorum, falsorum, herbarum vulnerariarum, balsamicorum lenium, omni formâ, magnâ copiâ, usurpatorum.

Ut primæ indicationi satisfiat, scilicèt ut sanguis muniatur contra infectionem purulentam, tria præcipuè sunt consideranda. Ut nempè in ulcere pulmonali pus non diù maneat, adeoque minor detur occasio puris resorptioni: hoc autem obtinebitur, promovendo expectorationem, & blandè detergendo ulcus. Secundò, ut illud, quod de pure resorptum est in sanguinem, inde expellatur citò, ne relictum noceat magis: hæc autem expulsio per consueta corporis emunctoria obtineri poterit, per alvum nempè, renes, & cutis vasa; per quæ tria loca imprimis naturaliter exeunt illa, quæ absque sanitatis detrimento in corpore diutiùs non possunt morari. Tertio conveniunt talia remedia, quæ resistunt efficaciter illi humorum degenerationi, quæ à pure in sanguinem resorpto producitur.

Dum primum scopum assequi conatur Medicus, expectorationem nempè & blandam ulcerosi loci deterfionem, simul attendere debet, nihil hîc faciendum esse quod ulceris pulmonalis curationi nocere possit. Notum autem est, ulcus externum, si perpetuò detergeretur à Chirurgo, nunquam curari posse: debet enim pus bonum in ulcere relinqui per aliquod tempus, ut sub hoc pure fiat separatio morborum à sano, & recrefcere incipiant perdita: imò bonum pus non fit, nisi humores per extrema vasorum effusi maneant in ipso ulcere per notabile tempus. Idem in ulcere pulmonali obtinet: hinc non est perpetuò incumbendum expectorationi, nam frequens nimis tussis exasperat locum ulcerosum, nec tempus concedit, ut pus formari possit. Hæc est ratio, quare prudentes Medici in curâ hujus morbi asperam tussim leniant, & anodynus utantur, ut saltem nocturnis horis quies concilietur affecto pulmone; & tunc observant, matutinis horis pus bonum coctum excreari facilè, ac cum levamine: eodem illo tempore, dum nullâ tussi agitur pulmo, spes est, sub bono pure consolidationem ulceris incipere posse, undè, si cura ritè procedat, sensim quotidie puris copia minuitur, absque ullo sensu anxietatis, quæ pus retentum comitari solet. Optimè hoc monuit *Benedictus* (f), ubi regulas expectorationi dicatas recenset, dicens: *Horis diacriticis diurnis, lenientibus solùm adjuvanda & promovenda est expectoratio, quia tunc temporis naturam adminiculantem invenimus.* Voluit tamen, ut totum corpus perspirabile maneret; tunc enim liberrima circumductio humorum per totum corpus obtinet, & nihil versùs interiora repellitur, quod pulmonem gravare possit; hinc addit: *Ut expectorationi rectiùs consulatur, partes extremæ, præ-*

(e) Tabid, Theatr. pag. 149. | (f) Tabid, Theatr. pag. 121.

fertim pedes, optimè muniantur, quorum sudores matutinos per horam quotidie promovere, utilissimum.

Simul tunc profunt illa, quæ blandè valent detergere ulcerosum locum, qualia plura in *materia Medica* ad hunc numerum recensentur; ex quibus seliguntur talia, quæ præsentì conditioni ægri magis convenire videntur. Si tenacior sit puris indoles, & difficiliùs per sputa evacuetur, mixtura illa conducit, quæ ex *oxymelle, tartaro vitriolato, syrupo quinque radicum aperientium*, componitur, & facilè ad hanc normam aliæ similes componi poterunt. Si ficcitas in faucibus & vocis rãucedo adsint, ex mollioribus, *capillo veneris, parietaria, scabiosa, tussilagine, urtica, &c.* infusa parantur, quæ addito melle potantur calida, sæpè repetitis vicibus. Si viscidus & tenax mucus pulmonem simul gravet, quod quandoque contingit, *apium, chamedrys, hyssopus*, & similia, adhibentur, quæ attenuandi vi pollent, nec metuenda harum plantarum vis calida aromatica est, cùm largæ satis aquæ copiæ infusæ potentur; nec nocebit lactis tertiam partem talibus infusis addere. Sic simul urinæ & sudori commodum vehiculum subministratur, ut resorptum fortè purulentum per has vias de sanguine eliminari possit. His autem utendum largâ satis copiâ, & de die, ne turbetur nocturna quies, quæ ægris his adedò necessaria est.

Cùm autem in ulceribus externis curandis laudetur meritò balsamicorum remediorum efficacia, & horum usum commendaverunt Medici in pulmonum ulcere: verum quidem est, quòd topicè applicari nequeant, sed tamen internè sumta satis citò fragrantiam suam per totum corpus diffundunt, & cùm omnes humores corporis per pulmonem transire debeant, horum vis ad locum affectum perveniet. Sic videmus, à terebinthinâ assumtâ, paulò post urinam emissam spirare odorem gratum violarum, quæ Martio mense florent; imò si externis corporis partibus terebinthina inungitur, idem observatur. Præferunt autem prudentes Medici balsama nativa, *terebinthinam, balsamum de Mecha, Copaybæ, Peruvianum*, & his similia, artificialibus, quæ à Chemicis adedò laudata fuerunt, balsama nempè sulphuris dicta, quæ ex sulphure, in oleo presso vel stillatitio soluto, parantur, & pro certo phthisis pulmonalis remedio venditantur. *Celeberrimus Boerhaavius (g)*, explorata loquens, putat, *pingui acri, indigestili, calido, nocere debili pulmoni, ventriculo, visceribus, languidorum, appetitum opprimere, sitim augere, torrere nimis jam pridem exsiccata per phthisin corpuscula. Suadet hinc parcum, prudentemque, cum anxiam effectûs observatione, usum: certè urente non caret rancedine.*

Ipsa sanè balsama nativa calidum aroma habent, hinc parcâ dosi simul, & repetitis vicibus, adhibentur, uti patet ex formulis, quæ in *materia Medica* ad hunc numerum habentur. *Benedictus (h)* ab acris illis empyreumaticis balsamis in curâ hujus morbi abstinuit, monens sequentia: *Inter expectorantia, detergentia maxime proficua invenimus, quæ ex abiete, pino, & terebintho, conficiuntur. Medicamenta acria & stimulantia torpidis, eâque de causâ congestionem nimis tolerantibus, solummodo concedenda, quæ per intervalla quædam tantum usurpanda: exceptis enim quibusdam intervallis, in quibus acria ista & stimulantia conducant, medicamentis prius dictis toto morbi decursu insistendum.* Prudens certè, & magni momenti in hoc morbo curando, monitum.

Secundus scopus, ad muniendum sanguinem contra infectionem purulentam, erat

(g) Chem. Tom. II. proces. 156.

(h) Tabid. Theatr. pag. 121.

ut, quidquid de pure resorptum fuerat in sanguinem, expelleretur quantocyùs, uti & omne illud, quod per purulentum miasma jam mutatum sic fuerat, ut degeneraret à sanitatis conditionibus. Ut enim sanetur ulcus pulmonis, necesse est, ut blandi & sani humores par vasa fluant. Hinc simul spontè patet, omnem aliam acrimoniam humorum, sive antè morbum præexistiterit, sive morbi tempore nata fuerit, corrigendam esse, vel eliminandam de corpore. Antè ad §. 1198. pluribus demonstratum fuit ab humorum acrimoniâ hunc morbum sæpè ducere originem; & facilè intelligitur, nunquam eradicari posse difficilem morbum, nisi causa, quæ illum produxerat, emendari possit.

Præter illa autem, quæ obviscando qualemcumque acrimoniam enervare valent, vel oppositâ virtute illam destruere, semper in usu fuit Medicis; ut per illas vias, quibus naturali lege exire solent acriora de corpore, conarentur eadem prudenter eliminare, auctis secretionibus & excretionibus naturalibus. Viæ illæ regiæ, uti antè dictum fuit, tres præcipuæ sunt: per cutis vasa nempe, per renes, & per alvum. Cùm autem urina, etiam in sanis hominibus, sales & acriora sanguinis olea contineat, ejus secretionem & excretionem augeri tutò posse ad minuendam sanguinis & humorum reliquorum acrimoniam, omnes unanimi satis assensu probaverunt Medici. Certè omnia illa, quæ modò laudata fuerunt, herbarum vulnerariarum infusa urinæ copiam augment, cùm sanguini subministrant copiam aquæ, quæ inter diuresin promoventia remedia primum locum obtinet (*i*). Simul hùc conspirant vires balsamorum nativorum quæ ilicò fere violaceum odorem conciliando urinæ satis monstrant, quòd meritò illis diuretica virtus adscribatur. De illis autem evacuationibus, quæ per cutis vasa & per alvum fiunt, magis metuiffe videntur Medici. Observatur enim, quòd dùm funesta phthisis in mortem tendit, diffuant sudoribus miseri, & toti exhauriantur. Undè sudores nocturni ingentes §. 1206. inter mala signa numerati fuerunt. Simul & ibidem notatum fuit, alvi fluxum foetentem, flavum, purulentum, cadaverosum, solere morbo & vitæ finem ponere. Ob hanc rationem metuebant plures, ne per sudores excitatos, vel movendo alvum, mortem accelerarent. Certum est, quòd nemo prudens hæc tentabit, ubi à purulentâ labe dissoluti humores per cutis spiracula elabuntur, simulac vel primus obrepit somnus; aut ubi sanguis jam in putridum liquamen solutus per vasa meseraïca expellitur in cavum intestinorum, & olidissimam diarrhœam producit: arte enim majus tunc malum est. Verùm incipiente morbo, nondum fractis ægrorum viribus, nondum exsucco penitus corpore, hæc tentata fuerunt non sine successu à Medicis; sed semper cum cautelâ; & sedulò attendebant, an morbi levamen his factis succederet, an non.

Antè notatum fuit quòd, *Benedictus* anxie curaret, ut perspirabile maneret corpus illo tempore dum expectorationem promovere conabatur, & laudaret, si illo tempore pedes imprimis maderent sudore. Crassioris texturæ indumenta laudabat (*k*), ne *auræ frigidioris appulsu sanguis intrò coërceatur, undè extravasationis recurrentis impendet periculum*. Indusiorum linteorum loco commendabat lanæ mollioris contexturæ, quæ faciliùs imbibunt quod exhalat de cute, neque frigoris sensum imprimunt cuti, ut solent linæ, dùm sudore madescunt: ab hoc enim frigoris sensu stringuntur vasa cutanea subitò, & perspiratio omnis inhibetur, sæpè non sine noxa.

Neque hoc tantùm, idem enim ille auctor (*l*) compertum se habere dixit, sudorifera

(*i*) H. Boerh. Instit. Medic. §. 1222. | (*k*) Tabid. Theatr. pag. 128. | (*l*) Ibid. p. 122. &c.

optimè conferre in primo phthisis stadio. Observavit sudorem quandoque spontè oboriri, & inter dormiendum occupare pectus tantùm; tunc suadet, tentandum esse, ut sudor in toto corpore proliciat: potissimùm hoc conducere asserit frigidoris temperiei phthisicis: omnium maximè laudat sudores matutinos lentè & cum euphoriâ prolectos. Optimè simul monet, inveteratis phthisicis nocere sudorifera: *eo etenim morbi statu, mali hyperxin ne quidem ex parte averruncando proficua, sed insultum hecticæ accelerando nociva.* Addit, frequentiores sudores illis profuisse ægris, quibus *uredo, impetigo, aut pruritus autumnalis & hyemalis, cutes obsesserit.* Simul autem attentè considerabat, an quid boni sequeretur à sudore prolecto. Nam *si inter sudandum tussis sedatur, appetitus excitatur, audaciùs & sapiùs proliciendos voluit.* Sudores autem ideò laudavit, quia sic acria à sanguine separabantur; monuit enim frequentius iterandos hos sudores, *si labra præterlabendo, aut linguæ membranam, vellicaverint.* Quùm verò jam sanguis salem ejusmodi secernere desierit, *mitiùs agendum est, tandemque desistendum.* Imò tantùm speravit à sudoribus talibus liberaliter prolectis, ut, si nec pus amplius, nec sanies, nec sputum ovi vitellum putrescentem sapiens, prodeat, curam morbi promittat, licèt aspera tussis adhuc maneat, quæ sensim eadem methodo evanescere solet.

Facilè intelligitur, non conducere acriora sudorifera, quæ calorem & motum humorum augere possint multùm, vel acrimoniâ suâ nocere: elegi autem debent talia, quæ blandum aroma possident, & copiosæ fatis aquæ infusa. Catalogus horum habetur (m); undè seligi possunt apta ad hunc scopum. In *Materia Medica* ad hunc numerum habetur decoctum ex *tribus lignis santalis, ligno sassaphras, &c.* quòd optimè huic usui servire posset; & simul normam dat, quomodò alia plura similia componi queant. Si talis decocti binas uncias calidè sumat æger omni bihorio diei, vesperi, dùm ad somnum se disponit, capiat uncias quatuor, & manè sub auroram denuò eandem quantitatem, blandus & æquabilis sudor sequi solet, per quem acria è sanguine eluuntur, dùm simul diluens vehiculum fatis blandum subministratur corpori.

Anteà ad §. 1198. a. 1 dictum fuit, quòd *Benedictus* viderit quosdam, marcore ferè confectos, quorum sanguinis universum systema scaturiebat sale. Imò in homine, qui abusus fuerat sale marino, *sudor sponte prorumpens salissimus erat, sibi permissus juxta nasum abibat in crystallos, oculis facilè detegendos, digitis friabiles* (n).

Ex his patet, à sudoribus, in phthisi incipiente prudenter prolectis, utilitatem sperari posse. *Marcellus Donatus* (o) aliquot recenset casus, ubi decoctum ligni guajaci phthisin curavit, non tantùm incipientem, sed jam satis confirmatam. Præcipuè notabilis est casus mulieris, quam *Philippus Ingrassias* curavit. *Post largam hæmoptoën in phthisin lapsa erat, pluribusque insequentibus mensibus non contabuit modò, sed continuò pus malè olens expuebat, præsertimque per intervalla quædam, non majora quidem duabus hebdomadis, maximam puris quantitatem inde collectam, sæpè numero quatuor librarum, paulòque minùs, ac nonnunquam plus, expuebat; hæc, cum vix per mensem ligni sancti decoctum absorbuisset, ita sanata fuit, ut decimus annus ageretur, dùm hæc scribebat Ingrassias, salva supervixerit, nec ampliùs recidivârit.* Notum autem est, & postea de hâc re in *Capitulo de Lue Venereâ* adhuc dicetur, lignum guaja-

(m) H. Boerh. Instit. Medic. §. 1189.

(n) Tronchin de Colica Picton. pag. 101.

(o) De Medic. Histor. Mirab. Lib. III. cap. x. pag. 184.

cum satis efficaciter sudorem movere, ejusque usu ulcera difficilia curari, uti & in ossium morbis sanandis magnam habere efficaciam; prout antea dictum fuit.

Per alvum etiam morbosam materiam evacuare conati fuerunt Medici quandoque, sed non semper, & , uti videtur, majori adhuc cum cautela; precipue autem tantaverunt hanc methodum in illis, *qui carnes obtinuerunt induratiores, porosque occlusiores (p)*; sed ingruente morbo: adulto enim jam morbo ab his abstinendum monet, & folis lenioribus, quæ minorativa vocavit, utendum præcipit, quibus cardiaca & putredinem inhibentia misceri suadet. Simul monuit: *Crebro verò neutiquam reiteranda sunt, nisi mucosa viscositas, aut aqua salsuginea, copiosè sese excrementis immiscens, aliud suaserit.* Hic enim precipuus scopus videtur fuisse, ut pituitosam lentam saburram, vel acrem materiam, per alvum subducere, ne ab his malè afficeretur ulcerosus pulmo: alibi enim (q) dixit: *Si saburram pituitosam, aut illuviem salsuginosam, inter purgandum copiosè excreverit phthificus, levamen maximum pectori adfert, & non exiguam salutis fiduciam creat.* Imò videtur egregius ille auctor potius laudasse purgantia in morbi initio, dum lenta & pituitosa saburra aderat, quam si peccaret acrimoniâ; illam enim per sudores potius educere conabatur. Patet ex sequentibus (r): *Dum salsuginosa in caput defluerint, non purgandum, ne pectori corriverentur: eo enim tempore sudores elicere, maximè proficuum invenimus.*

Catarrhosis videtur ob eandem rationem leniora cathartica præcipere, tam verno quam autumnali & brumali tempore, sed tantum cautelæ gratiâ, antequam nempè catarrhi ingruant; addit enim (s): *Dum ἀνακαθάσει studendum, prætermittenda minorativa.*

Videtur, quòd & Hippocrates (t) quandoque in curâ phthisis purgantibus usus fuerit, sed pariter non absque cautela.

Expertus autem fuit Benedictus (u), tunc imprimis phthificis in initio morbi profuisse leniora purgantia, *si ægri horis antelucanis & quasi inter somnum fæces alvinas deposuerint.* Undè propinabat illa circa horam decubitûs, omisâ cœnâ, sic ut alvus manè subsequenti bis aut ter responderet; unde, nulla, vel minima saltem, virium jactura sequebatur. Simul etiam, cessante brevî talium purgantium actione, non impediebatur puris per sputaeductio horis diurnis.

Tertius scopus ad muniendum sanguinem contra infectionem purulentam erat, ut adhiberentur talia remedia, quæ resistunt efficaciter illi humorum degenerationi, quæ à pure in sanguinem resorpto producitur.

Antea ad §. 406. demonstratum fuit, optimum etiam pus solâ morâ putrescere, adeoque & in ulcere pulmonali pus nimis diù retentum, vel resorptum in sanguinem, in putridum vergit: illa autem, quæ in phthisi observantur, omninò hoc confirmant. Dictum fuit, quandoque sputa gravissimum foetorem spargere. Certè Hippocrates (v) notavit, ægros, sputum exscreaturos, ore contentum illud detestari, super prunas exspuenti graviter olere, pus circa cor putrescere, quandoque pus rejici, quod grandinem refert, & digitis contritum durum & graveolens est, in ore gravem odorem

(p) Benedict. Tabid. Theatr. pag. 118, 119, 120.

(q) Ibidem. pag. 112.

(r) Ibidem. pag. 119.

(s) Ibidem. pag. 120.

Tom. IV.

(t) De Morbis, Lib. II. cap. xvii. xviii, Charter. Tom. VII. pag. 569. 570.

(u) Tabid. Theatr. pag. 118.

(v) De Morbis, Lib. II. cap. xvii. xviii, Charter. Tom. VII. pag. 569. 570.

esse, ut à piscibus crudis oboritur. Alibi (x) dicit, in capite pituitam putrescere, defluere ad pulmonem, & hoc viscus à pituitâ falsâ putridâ morderi, sitimque adesse vehementem. Si jam simul consideretur, sudorem illum colliquativum in conclamatis phthificis pessimè olere, & in fine morbi diarrhœam putridissimam sequi, quàm brevè mors excipit, patet evidenter, omnia tandem in hoc morbo in putridam corruptelam tendere; adeoque in curatione requiri talia, quæ omni putredini quàm efficacissimè resistunt, sicque illam cavere possunt, dum metuitur, vel & emendare valent, si jam adfit. Interim tamen semper ratio haberi debet loci ulcerosi, ne ab acrioribus antisepticis irritari, vel malè affici, possit.

Balsama illa nativa, quæ antea laudata fuerunt, præter fragrans aroma habent & acidum, putredinè resistens, in se; uti Chemica horum analysis docet. Myrrham frequenter exhibent Phthificis Medici, uti ex formulis, quæ in *Materia Medica* ad hunc numerum habentur, apparet; sed ex pulcherrimis experimentis, quæ Celeberrimus Medicus *Pringle* (y) instituit, patuit, myrrham potentissimum esse antisepticum, & multis parasangis superare salem marinum. Plurima debemus certè egregio huic viro, quæ elucidant effectus remediorum, quæ in hoc morbo à Medicis laudari solent. Cùm docerent Chemici, per putredinem produci salem volatilem alcalinum, hinc metuebant, ne ab his dispositio in putredinem augetur. Observaverant tamen Medici, cancos fluviatiles coctos, & in proprio brodio contritos, dare utile nutrimentum phthificis: notum autem est, quòd cancri odorem suburinosum habeant, sali volatili alcalino satis similem, hinc multi metuebant ab illis, & acido aceti vel succi citri condiebant tales cibos, ut caverent putredinem. Sed demonstravit idem auctor (z), sales alcalinos impedire putredinem, & quidem potentiùs, quàm salem marinum. Idem & de salibus alcalinis fixis verum esse invenit: aquæ Selteranæ, quæ salem alcalinum fixum continent, tutò dantur phthificis & cum fructu, præcipuè si tertia pars vel & dimidia lactis his miscetur. *Avicenna* (a) commendat usum copiosum sacchari rosarum, ita ut jusserit comedere illud *omni die, quantum potest, quamvis multum sit ita etiam ut cum pane*. Simul recenset casum mulieris phthificæ morti jam proximæ: *Tunc quidam frater ejus surrexit ad eam, curavit eam hac curâ tempore longo, & revixit & sanata est, & impinguata est, & non est mihi possibile ut dicam summam ejus, quod comedit de Zuccaro rosaceo*. Simul & *Avicenna* commendat trochiscos de Camphora. Verùm quàm pulchrè hæc conveniunt observatis *Pringlianis* (b)! vim antisepticam validam in Saccharo invenit, ut crediderit frequenti hujus usui deberi, ut morbi putridissimi minus occurrant nunc temporis, quàm olim. In camphorâ autem observavit, quòd duo ejus grana plus valerent ad impediendam putredinem, quàm sexaginta grana salis marini (c). In cortice *Peruviano* (d) insignem vim antisepticam invenit pariter. Notum est, *Mortonum* in curâ hujus morbi usum corticis *Peruvianæ* commendasse. Egregius *Torti* (e) fatetur, quòd pluribus tabidis, nondum consumptis, corticem obtulerit, tum ut ægrorum petitionibus indulgeret, tum etiam ut ipsas

(x) De Intern. Affect. cap. II. Ibid. pag. 645.

(y) Observat. sur les Maladies des Armées, Tom. II. pag. 170.

(z) Ibidem. pag. 162.

(a) Canon. Medic. Lib. III. Fen. x. Tract. v. cap. VI. pag. 661.

(b) Observat. sur les Maladies des Armées, Tom. II. pag. 216.

(c) Ibidem, pag. 181.

(d) Ibidem, pag. 183.

(e) Lib. V. cap. II. pag. 449, 450.

nimum increbrescentes febriles periodos inhiberet : invenit quidem levamen sensibile ferè semper per aliquot dies, cum manifestâ etiam quandoque (non tamen semper) exacerbationum consuetarum interceptione : sed morbus paulò post resurgebat, & solitum cursum prosequeretur ad mortem usque ; credit tamen se Corticis ope nobilem matronam tabidam & gravidam ad felicissimum partum perduxisse. Interim alibi (f) dicit, se vidisse puerum, quem ipse censebat tabidum, atque ab omnibus pro tali habebatur, & præterea spina ventosa laborabat ; cum urgente pueri patre obluçtans ipse Corticem Peruvianum dedisset, nihil omninò indè boni exspectans, postea vidit illum per urbem circumvagantem, adeò carnosum, validum, & vivido colore præditum, ut illum vix dignosceret, à tanto morbo & ab ipsis spinæ ventosæ reliquiis prorsus immunem. Postea & alios casus recenset phthysicorum, quibus Cortex sanitatem restituit, nec dissimulat, quòd in quibusdam successu caruerit, sed nullam tamen noxam fecerit. Notandum autem est, quòd optimus esse vir reluctans dederit Corticem his ægris, & utilitatem indè nullam speraverit ; ideòque tantò impensius mirabatur felicem successum.

Tentavi ipse in phthysi incipiente Corticis usum, nec pœnituit. In summæ profapiæ virgine, quæ absque hæmoptoë prægressâ, tussi molestâ, febre lentâ ; sensim emaciabatur, Corticem dedi, variâ sub formâ, ac diù ; & licèt vires satis prostratæ essent, purulenta expuerit, ipsa thoracis conformatio satis vitiosa esset, tamen perfectissimè convaluit.

Sic videmus, plures Medicos, tam in victu quàm in medicamentis, usos fuisse talibus, quæ omni putredini resisterent efficaciter, licèt fortè de hâc re non cogitaverint ; *Cardanus* (g) testatur, se sanasse adolescentulam, cujus pater eodem morbo obierat, pessimâ phthysi laborantem, & quidem adeò graviter, ut illam pro desperatâ reliquerit : aderat enim febris vehemens, spirandi difficultas, maxima tussis, puris sputum copiosum ; *Jussit, ut solâ ptisanâ pro cibo uteretur, aquâque cum saccharo confectâ ; acciperet autem singulo mane uncias quatuor decocti caudarum & chelarum cancrorum in aquâ hordei, cum drachmis duabus sacchari : convaluitque perfectè ; & sanata est.* Plures alios simili modo sanatos vidit, & imprimis sacchari rosacei assiduo usu (h).

Juvenis, ex crapulâ, & veneris abusu, tussim continuam violentam contraxerat ; sputa aderant copiosa variegati coloris, pectoris angustia, febris ; & penitus emaciatum sceleton referebat ; aderat & debilitas ingens. Varia tentata fuerant incassum, & de curatione desperabant omnes. Fraga hortensia desideravit summoperè, concesserunt Medici, & intra tres hebdomadas, quùm comedisset quindecim imperialibus emptam horum fructuum copiam, totus mutatus erat adeò in melius, ut optima recuperandæ sanitatis spes adesset ; atque intra bimestre spatium integrè convaluit (i) ; Fortè & saccharum copiosum sumsit, cum soleant hi fructus à plurimis saccharo respergi.

Cerevisiam tenuem absque lopulo addito, lac, serum lactis acidulum redditum succo lujulæ, aurantium acidodulcium, pomorum fragrantium &c., pro potu communi exhibuit phthysicis *Benedictus* (k). Tabidi cum sputis purulentis foetidis mali odo-

(f) Lib. V. cap. v. pag. 492.

(g) De Curat. Admirand. Curat. VIII. Operum, Tom. VII. pag. 254.

(h) Ibidem, Curat. x. pag. 255.

(i) Hoffmann. Medic. Ration. & Systema Tom. IV. part. IV. cap. XI. observat. 1.

(k) Tabid. Theatr. pag. 150—152.

ris perfectè sanati fuerunt potu aquæ mineralis, quæ præter ferrum etiam continebat alumen (*l*). Sed demonstravit *Pringle*, alumen possidere validiorem vim antisepticam, quàm reliqua salia (*m*). Fortè & huc referri poterit illud, quod narrat *Tulpius* (*o*) de muliere, quæ, ob neglectam venæ-sectionem suppurata facta, sputa tam frequentia & fordida reddidit, ut copiâ capacem pelvim, & fœtore spatiosum facilè replevissent conclave; simul autem sic emarcuerat hæc misera, ac si laborasset immedicabili tabe. Ultra quartum mensem in ipsam sæviente morbo, dum omninò desperata videretur, incepit ostrea cruda appetere, quæ avidè, comedit, tali cum effectu, ut illicò imminuerentur omnia symptomata, & brevè integrè convaluerit. Sed gratissimum falsum succum ostrea habent. Certè *Hippocrates* (*o*) in suppuratis, ut excreationem promoveret, cibos falsos dari iussit. Interim dissimulandum non est, per Experimenta *Pringliana* (*p*) constituisse, parcam copiam salis marini potius accelerare putredinem, quàm impedire, & hinc fortè necessarium ferè hominibus ciborum condimentum esse, ut faciliùs dissolvantur in corpore. Muria autem salis marini carnes præservat animalium à putredine, ut notum est. Certè vix tutum videretur, tantâ copiâ sale marinum ingerere in hoc morbo, ut vi antisepticâ agere posset: præcipuè cum in curâ hæmoptoës caveretur ab omni acri salino, ne recrudesceret malum. Tamen verum est, minùs metuendum esse sanguinis sputum, ubi jam adest pulmonis ulcus: antea enim pluribus observatis constitit, integrum ferè pulmonem posse consumi in phthisi purulentâ, licèt hæmoptoë non recrudescat. Simul hinc intelligitur, quomodo à falso victu scorbutus putridus nasci possit, uti toties contingit, in longinquis itineribus per mare factis, quod, antequàm *Celeberrimus Pringle* hæc experimenta instituerat, non tam liquido patebat. Certè leniora habemus remedia, quæ efficacem admodum possident vim antisepticam, adeoque ad hanc indicationem obtinendam facile carere possumus sale marino.

Evidenter etiam patet, in phthisi pulmonariæ curâ maximi momenti esse, ut sanguis ab infectione purulentâ servetur immunis, nec tamen Medicos semper ad hanc rem fuisse satis attentos.

§. 1210. **A**lteri verò per medicamina liquida, diuretica, tussim moventia, interna; externa, motum, equitationem, rusticationem, expellendo; tum ope abstergentium balsamicorum internorum; externorumque, depurando; atque ope consolidantium paragoricorum consolidando.

Nullum ulcus, uti antea dictum fuit, sanari poterit, nisi priùs reducatur ad conditionem vulneris puri, ut nempè consolidatio fieri possit. Hinc debet pus evacuari; cavum, in quo pus hæsit, depurari; quod per blandam & moderatam suppurationem fit, uti in ulceribus externarum partium videmus; deindè locus purus debet consolidari. Facilè autem patet, omnia, quæ ad præcedentem paragraphum laudata fue-

(*l*) Essais and. Observ. Physic. and. Liter. Vol. I. pag. 364.

(*m*) Observat. sur les Maladies des Armées, Tom. II. pag. 178.

(*n*) Lib. II, cap. VIII.

(*o*) De locis in homine, cap. VIII. Charter. Tom. VII. pag. 367.

(*p*) Observat. sur les Maladies des Armées, Tom. II. pag. 212, 216.

runt; etiam huic indicationi satisfacere. Infusa enim herbarum vulnerariarum, si potentur copiosè, abstergunt locum ulcerosum, & simul eluunt ex sanguine, si fortè resorptum pus fuerit: imprimis verò per diuresin, cùm hæc infusa ex aquâ parentur, & pleræque herbæ vulnerariæ laudentur à vi diureticiâ. Certè pulmonis apostema per urinas expurgatum vidit *Galenus*; uti aliâ occasione ad §. 406. notatum fuit. Notabile exemplum & habetur (q) de ægro, ulcere pulmonis laborante, cui imprudenti medicatione sputa supprimebantur, cum pessimis symptomatibus, ita ut morti proximus videretur: consilio periti Medici dabatur lac asininum coctum, per octo dies, hoc effectu, ut sputa quidem manerent suppressa, sed tamen in pejus non verteretur morbus: nonâ die sequebatur dolor magnus circa renes, stranguria molesta, & postea urina purulenta foetida prodiit per septem dies, pectus levabatur, febris cessabat; & perfectè convaluit. Tamen pus in ulcere pulmonis collectum non poterit per urinas evacuari, nisi prius in sanguinem resorptum fuerit copiosè; quod certè periculo nunquam vacat, licèt quandoque feliciter postea per urinæ aut alvi vias eliminetur de corpore.

Tutior longè puris evacuatio est, quæ per sputa fit; hæc autem absque tussi fieri nequit; hinc ad hunc scopum tussim moventia remedia laudantur. Tussis enim pulmonem expurgat, sed simul, si valida fuerit, locum ulcerosum exasperat. Undè talia imprimis laudantur, quæ materiem per sputa evacuandam mobilem reddunt, nec tamen acriori stimulo nocent. Tale decoctum in *Materia Medica* ad hunc numerum habetur. Ubi autem pus maturum & bonæ notæ fuerit, facilè per tussim educitur, & absque ullâ ferè molestiâ; quod plerumque matutinis horis post bonum somnum fieri solet; tunc enim diù quievit pulmo, vitali tantùm respiratione agitatus; & sic sub bono pure consolidatio ulceris incipiet. Simul facilè patet, hæc remedia, quæ expectorantia vocari solent, non eadem conducere in omnibus. Optimè *Benedictus* (r) monuit: *Medicamenta acria & stimulantia torpidis, eaque de causâ congestionem nimis tolerantibus, solummodò concedenda, quæ per intervalla quædam tantùm usurpanda. Exceptis enim quibusdam intervallis, in quibus acria & stimulantia conducant, medicamentis prius dictis toto morbi decursu insistendum.* Hinc si sputa tenaciora fuerint ex propriâ idole, vel & mucus viscidus unâ cum sputis purulentis prodeat cum molestiâ; hinc infusum hyssopi cum melle, vel oxymelle simplici, aut & oxymelle scillitico, prodest; sin minùs, leniora herbarum vulnerariarum infusa sufficient. Omnia autem hæc potata sanguini miscentur, & cum sanguine ad locum ulcerosum veniunt: hinc cogitaverunt Medici etiam de externis remediis ad hunc scopum exhibendis. Certè de emplastris vel onguentis externo pectori applicatis non multùm utilitatis expectant Medici, licèt quandoque & hæc admittant, dum ægri aut amici in similibus fiduciam habent. Ulceris autem superficiem nulla remedia tangere possunt, nisi sub vaporis formâ huc veniant, cùm vel guttula aquæ in pulmonem delapsa per tussim natam illicò excutiat. Apud (s) *Hippocratem* leguntur sequentia: *Quum autem sputum graveolens fuerit, intermediis inter lenticulæ decoctum diebus, medicamentum in pulmones infundito, intermissò verò uno die, suffito (θυμιν).*

Sanè unâ cum aëre inspirato vapores medicati totum cavum aëreum pulmonis

(q) Giov. Mich. Gallo dell' uso del latte, Tome II. pag. 93.

(r) Tabid. Theatr. pag. 121.

(s) De Morbis Lib. II. cap. XVIII. Charter, Tom. VII. pag. 570.

undique alluere possunt; & sic pro variâ conditione ulceris diversa poterit applicari medela. *Benedictus* (*t*) monuit : *Inter præsidia , evaporationes & suffitus tanquam nobiliora , & quibus unice in extremis angustiis confidamus , pensitanda , &c. pulmones etenim aridiores & tensiores horum madore intenerantur , humentes nimisque laxati illorum siccitate indurantur , putredine & viscositate obliniti levantur , amborum denique consortio ulcera sordescencia detergantur , nec non novæ affluxuræ materiæ , & in partes assurgentis , vis molésque reprimuntur , simili semper in assumtis asservato scopo.* Deindè plures enarrat casus , qui docent felicissimos effectus hujus methodi; & postea (*u*) describit vasa , per quæ commodè vapor aquosus , vel & suffumigia , applicari possunt sic , ut tutò ad vasa aërea pulmonis pervenire valeant : simul (*v*) varias remediorum formulas habet , quæ diversis indicationibus , emolliendo , abstergendo , exsiccando , & consolidando , satisfacere possunt. Fortè mirum videri posset , quòd *auripigmentum* cum albumine ovi in trochiscos redactum pro suffumigio usus sit , cum illud sub arsenici nomine à Veteribus descriptum fuerit , & idè à multis pro veneno habeatur. Sed certè illud , quod nos hodie vocamus arsenicum , Veteribus incognitum fuit. Est autem auripigmentum plurimis dotibus sulphuri simile , & malè dicitur arsenicum citrinum , cum satis innoxium sit (*x*). Aër autem vaporibus sulphureis scatens laudatur à Medicis tanquam magnum remedium , si phthistici illum respirent diù ; in monte *Tabio* nempè prope Neapolin (*y*). Sic *Galenus* (*z*) , jam suo tempore tabidos ad *Tabias* ablegabat prope *Vesuvium* , ut ibi lacte uterentur , & simul perpetuò talem aërem inspirarent. Idem arte imitari conabatur *Benedictus* (*a*) ; dum dicit : *Cujuscunque sint generis suffumigationes & halitus , penitiùs vicèque ipsius aëris in partes spirabiles suscipiantur , in conclavi aut cubiculo , clausis fenestris , ut vitetur omnis aëris frigidioris afflatus , ibique diù perduret ægrotus ; secùs enim incassum exercentur.*

Monet simul , primam suffumigationem in pulmones esse laboriosissimam , postea verò longè faciliùs illud peragi. Antea ad §. 1200. dictum fuit , *Celeberrimum Mead* (*b*) laudasse suffumigia ex *thure* , *styrace* , &c. quamvis sciret , vix in usu esse hanc Medicinam , & tanquam inutilem à plerisque negligi. Dum vomica pulmonis adhuc clausa esset , imitatus fui hanc methodum : curabam enim , ut per tubum vapor aquæ calidæ perpetuò exiret prope lectum primò , dein ubi hoc facilè ferebant , propiùs adinovi , ut aërem tepidum & humidum diù respirarent. Sic obtinui , ut citiùs rumpere peretur vomica. Suffumigia autem ex *thure* , *succino* , *styrace* , *benzoin* , sic adhibui , ut aër cubiculi , in quo æger versatur , his imprægnaretur , sensim augendo quantitatem suffumigii : nisi enim hoc prudenter fiat , validissima tussis sequitur ; quæ nocere posset : *thuris* , & *styracis* , halitum faciliùs ferunt , *succinum* verò magis irritat , cum per ignem in oleum satis calidum & salem volatilem acidum resolvatur : *Benzoin* verò , licèt suavem satis odorem habeat , parciore copiâ suffumigiis miscetur , quia halitum satis acrem spargit , qui , chartaceo operculo si excipiatur , condensatur in moleculas nivei coloris , quæ in officinis sub titulo *florum Benzoin* prostant , & cali-

(*t*) Tabid. Theat. pag. 76.

(*u*) Ibidem , pag. 168.

(*v*) Ibidem , pag. 165. & seq.

(*x*) H. Boerh. Chem. Tom. I. pag. 47. & Frid. Hofmann. Observat. Phys. Chem. Lib. III. Observat. 1.

(*y*) Fromond Risposta Apologet. pag. 438.

(*z*) Method. Medend. Lib. V. cap. XII. Character. Tom. X. pag. 122. 123.

(*a*) Tabid. Theatr. pag. 125.

(*b*) Monit. & Præcept. Medic. caput I. sect. x.

dam valdè virtutem habent, ita ut linguæ impositi ustionis sensum producant. *Benzoin* vapore usus fuit, ut, emollita priùs per vapores aqueos vomica pulmonis, subitâ & validâ tussi excitatâ rumperetur.

Simul notandum est, non omnium remediorum vires unâ cum vapore aquæ posse adscendere, & halitûs forma applicari pulmoni: herbarum emollientium efficacia in decocto manet, vapor indè exurgens est mera aqua, quæ tamen halitum dat humectantem & emollientem optimè. Sæpè nihilominùs Medici hæc præscribunt, & bono quidem consilio, ne ægro & amicis remedii simplicitas contemptum pariat, quamvis satis noverint, aquæ in vapores solutæ virtutem solam agere. Errant autem illi, qui scopo stringendi vas læsum in pulmone decocti ex adstringentibus remediis parati vaporem inspirando hauriri jubent: aquæ enim halitus laxat, & adstringentium vis fixa est, nec cum aquâ in altum elevatur.

Plurimum etiam conducit motus corporis talis, quem fractæ per morbum vires facilè tolerare possunt. Notum est, per motum muscularem accelerari motum sanguinis venosi versùs cor; ergo & cor sæpiùs contrahi intra datum tempus; adeoque & sanguinis majorem copiam auctâ celeritate pelli per pulmones; sicque averri citiùs poterit purulentum omne ex hoc viscere & per sputa educi, imprimis matutinis horis, dum nocturno tempore cocti puris copia accumulata est. Simul sic augetur respiratio, & aër, sæpiùs ingrediens & egrediens pulmonem, fungitur vice optimi detergentis, imprimis si purus & campestris fuerit. Interim facilè patet, hîc opus esse prudentiâ; nam non tantùm deterfio loci ulcerosi, sed & consolidatio, requiritur. Certè ulcus externum, si perpetuò perfricaretur, ad sanationem perducere non posset. Prudentissimè hoc monuit *Benedictus* (c), jubens, motus diurnos corporis maximè perpendendos esse, & omnia exercitia leviora debere esse, præcipuè *in calidioris temperaturæ & rarioris texturæ ægrotantibus*. Volebat etiam, ut inferiores partes corporis magis exercerentur; partium verò superiorum motus vehementiores damnavat. Cæterùm *in pectoralium lubrico tenore frigidâque crassi motus concitatiores; pectoris musculos magis dilatantes, aliquoties imperandi, utpote arcuum tensio, hastarum armentatarum jaculatio, &c.* Ast tales motus potiùs videntur conducere ad firmandum totius corporis robur, & imprimis pectoris, quàm ad sanandum pulmonis ulcus. Aliâ occasione ad §. 1200. 4. notatum fuit, felix præfagium deduci, si ab usu remediorum, aut plagarum mutationibus, pectus angustum dilatatur, ac robur augetur, & contrà, angusta compressi thoracis conformatio pro malo omine notabatur; uti ad §. 1198. dictum fuit. Certum jam est, musculorum per exercitia robur & torositatem augeri in illis partibus corporis, quæ plus moventur, quàm reliquæ. Illi, qui frequenter concionem ad populum habent, musculos faciei habebunt semper magis torosos: quàm vasti brachiorum & humerorum lacerti sunt in Cyclopibus illis, qui navium anchoras cudunt! Cùm pluribus in more sit, dextrâ manu solâ ferè omnia peragere, & sinistrâ uti rariùs, toties contingit, ut dextra manus & mole & robore superet sinistram. Undè apparet, motus musculares artuum superiorum emendandæ thoracis structuræ servire posse.

Facilè simul patet, tales motus validiores tantùm suaderi posse illis, qui ab hoc morbo jam ferè convaluerunt, & satis acquisiverunt roboris, ut his peragendis sufficere valeant. Utiliùs autem & tutiùs videtur esse ad hunc scopum obtinendum, si

(c) Tabid. Theatr. pag. 129.

phthificis concilietur illud emolumentum, quod à motu corporis expectatur, absque eo quòd multum fatigentur. Equitatio in hoc morbo, uti & in pluribus aliis malis chronicis, summæ est efficacix: certè inter equitandum totus corporis truncus perpetuis succussionibus agitur; àër majori momento in pulmonem agit; nam inter equitandum semper quasi ventus adversus sentitur, licèt ne vel minima aura spiret, nec ullum in arboribus folium agitetur. Optimus Sydenhamus (d) solito sibi candore fatetur, se nonnullos sibi sanguine junctos per equitationem ab hoc morbo liberasse. Cùm certò sciret, se, nec medicamentis quantivis pretii, nec alià methodo, quæcumque demum ea fuerit, nihil magis iisdem proficere potuisse, quàm si multis verbis hortatus fuisset, ut rectè valerent. Neque in leviori malo tantum prodesse equitationem vidit, sed & in phthisi vix non deploratâ, ubi nocturnis sudoribus jam accesserat diarrhœa, quæ mortis prænuncia esse solet. Imò non dubitavit æquiparare efficaciam equitationis in hoc morbo viribus, quas Cortex Peruvianus in debellandis febribus intermittentibus, & Argentum vivum in domandâ lue venereâ, possident. Monet autem simul, curandum esse; ut linteamina lecti, in quibus decumbunt, sicca sint, & ut equitando longa fatis itinera emetiantur. Simul addit, *vitæ ἀκμὴν prætergressis multò diutiùs in hoc exercitio persistendum, quàm infra hanc ætatem positis*. Ut autem equo quis insidere possit, requiruntur vires, quæ si nimis debiles sint, tunc equitationi substituitur vectio in curru, à quo mirandos in phthisi curandâ effectus se vidisse testatur Sydenhamus, licèt tamen equitationem præferat. Pluribus idem dedi consilium, ut nempe curru veherentur, & imprimis talibus, quibus res angusta domi non ferebat equitationis impensas. Aliquot nautas novi & piscatores, qui ulcere pulmonis laborantes aurigæ facti sunt, & perfectissimè convaluerunt. In debilioribus ægris à vectio in curru præstat incipere; dein crescentibus viribus equitatio suadet: hæc autem exercitia optimè conducunt matutinis horis post leve jentaculum; pleno enim ventriculo difficiliùs ferunt equitationem, vel & vectioem, tales ægri. Simul suadet prudentia, ut à leniori & brevi equitatione incipiant, sensim augendo & celeritatem & diurnitatem equitationis; in initio vitandæ sunt tempestatum àëris injuriæ; à quibus tamen postea, dum crescunt vires & minuitur morbus, non tam facilè afficiuntur.

Rusticationem phthificis etiam suadere solent Medici, non tantum ut puro, benè perflato, & à majorum urbium inquinamentis libero, àëre fruantur, verum etiam ut, crescentibus viribus, ab omni curâ liberi, levioribus agriculturæ laboribus corpus exercent, & tempus fallant.

An fortè alia adhuc causa subest, cur rusticatio prodesse possit phthificis? Notum est, si post aliquot dierum siccitatem pluvia cadens madefecerit terram, nasci gratum odorem, quem omnes percipiunt, & qui solet attribui vegetabilibus, quæ antea exsucca, nunc à pluvia refecta, uberiùs exspirant. Verum observavit Reaumur (e), post pluviam similem fragrantiam percipi etiam post messem in campis, ubi sicca tantum adsunt stramina; rem attentius examinans invenit, terram siccam inodoratam esse, sed simulac humectatur sic, ut mollioris pastæ consistentiam habeat, tunc odorem fortem spargere; si plus addatur aquæ, minuitur ille odor, imò perit. Nec videtur facilè exhauriri posse illa potentia odorem producendi, quam terra possidet: per quindecim dies, & singulis quidem diebus sæpiùs, placentulas ex terrâ madefactâ

(d) Dissert. Epistol. pag. 523. | (e) Academ. des Scienc. l'an 1730. Mem. 403.

confecit, exsiccavit, humectavit denuò; nec potuit percipere, quòd post toties repetita hæc experimenta minùs fragrans foret terra, si denuò madesceret. Observavit prætereà, illam fragrantiam se non diffundere ad majorem distantiam, quin multùm minuatur, & brevì integrè cesset. Certè in pluribus telluris locis ex terræ superficie ad parvam altitudinem ascendunt vapores, qui animalia necant (f). Observatum fuit, quòd illa telluris exspiratio cesset, si brevì sequentur tonitrua & procellæ: dum hæc adsunt, redit illa exspiratio, & post finitam tempestatem per aliquot horas ille fragrantia telluris nares ferit etiam erectè incedentis hominis, adeòque ad satis magnam distantiam; nemo est, credo, qui non aliquando hoc observaverit. Hinc videtur terra, ubi certo gradu madefacta fuerit, effundere halitus fragrantès, & varios quidem in variis locis, uti diversus odor docet: plerumque autem salubres sunt, nam æstivis caloribus languentes homines sentiunt se miro modo refici; dum post pluvias fragrantem talem odorem hauriunt: in quibusdam locis fortè mala sunt illa fluvia, possuntque esse endemicorum & epidemicorum morborum causæ; de quibus postea dicendum erit.

Fortè mirum videbitur, cur huic terræ proprietati in phthisi curandâ aliquid peculiaris videar tribuere, cum illa telluris effluvia in aëre volitantia, si bona fuerint, sub nomine aëris salubris laudentur. Verùm alia ratio est: à viro fide dignissimo olim acceperam, quòd in toto regno Granatensi in usu habeant methodum curandi phthisin per *balneum terræ*; & postea idem legi apud *Franciscum Solano de Luque* (g), qui ob crìsim morborum ex solo pulsu prædicendam notus est. Ille testatur, se balneo terræ feliciter usum fuisse in curandâ phthisi, & inter alios plures conclamatam hæcticam restituisse integrè balneo terræ ter adhibito. Sequenti autem methodo hoc fiebat: curabat excavari foveam in terrâ, ubi nullæ omninò plantæ seminatae erant: tali foveæ imponebat ægros ad collum usque, dein tegebat eadem terrâ, quæ effossa fuerat; sic relinquebat, donec tremere inciperent. Dum hærebant in hâc foveâ, dabat illis aliquid nutrimenti, si opus haberent: dum tremere incipiebant, curabat educi ex foveâ, & involvi linteo aquâ rosarum madido: post bihorium perfricabatur totum corpus *unguento resumptivo Zacuti Lusitani*. Alii autem laudabant unguentum, quòd ex foliis stramonei & axungia porcinâ parabatur, quo perfricabant spinam dorsi, & totum corpus circumducebant fasciis hoc unguento inunctis. Monet autem, semper novam fossam debere parari, si balneum illud terræ repetendum fuerit, & tantùm illud tutò adhiberi posse notat à fine Maji ad mensem Octobris. Miro quidem modo philosophatur circa effectum hujus balnei, & credit terram absorbere in se miasmata morbosa, &c. Cum autem in æstivis etiam caloribus terra vel rarò vel nunquam ad tantam profunditatem exsiccetur, admodum credibile est quòd humida terra, effluviis spargendis aptissima, nudam corporis cutim undique tangat, & fortè hoc modo profit exhalando potiùs fragrantiam utilem, quàm resorbendo noxia ex ægro corpore miasmata.

De usu autem balsamicorum abstergentium externorum & internorum ad præcedentem paragraphum dictum fuit.

Dum evolvebam plurimorum Medicorum scripta, ut discerem, quid tentatum fuerit quandoque in curâ phthiseos, vidi multos magnam spem posuisse curationis

(f) Ibidem Pan 1751, Mem. 1738, 1739. — (g) Origen Morboso capitul. V. pag. 174. &c. & Lapis Lydos Apollinis, pag. 231.

in talibus remediis, quæ per os assumpta curent ulcera externarum partium corporis, quæ oculis patent, & quorum successivam emendationem quotidie lustrare possumus. Decocti guajaci insignis efficacia in curandis ulceribus & ossium corruptela omnibus nota est: verum præcedenti paragrapho patuit, phthisin solo usu decocti guajaci sanatam fuisse. Quantum usum præstet argentum vivum, & diversa ex illo parata remedia, omnibus notum pariter est, ita ut pessima ulcera, ad quævis alia rebellia, his sanentur: *Helmontius* (*h*), postquam more solito in Scholas Medicas debacchatus fuerat, de phthisis curâ dicit: *Quod si autem sputum cruentum præcessit, ulcusque sit præsens, disce parare Pharmaca, quibus Paracelsus tabem curavit. Oretenus inquam sumtis, cancrum & estiomena quævis sanantia, quod est ulcus pulmonum curasse. Quidquid enim ulcus femoris aut pedis suo potu sanat, quidni etiam idem in pulmone faciat.* Commendat autem leniora, *Mercurium diaphoreticum* dulcem instar mellis & fixum, *Lili tincturam volatilem*, &c. & alibi (*i*) dicit: *Sic & pulmonum ulcera solidantur per corallatum dulce Mercurii diaphoretici, cujus virtute nempe Paracelsi Epitaphium sonat, tabem sæpius restitutam fuisse.* Fortè à prudenti Medico simile quid tentari posset, sed magnâ cum cautelâ, & lenissimis tantùm, quæ validas evacuationes non faciunt, in debilibus & exhaustis corporibus semper periculosas, neque etiam subito fundunt humores, cum phthisis in mortem vergens putridam dissolutionem producat. Videmus & antiquos & recentiores Medicos talia laudasse ad phthisin, quæ curandis ulceribus externarum partium profunt. Mulsam cum lacte laudaverunt; aquam calcis cum lacte alii (*k*). Verum mellis usum in detergendis ulceribus, aquæ calcis efficaciam ad siccanda manantia nimis ulcera, omnes Chirurghi laudant. Postquam constitit, Corticem Peruvianum adeò prodesse, non tantùm in gangræna, sed & in ossis carie & ulceribus difficilioribus, adhibuerunt & illum phthisi curandæ: commendavit quidem *Celeberrimus Mead* (*l*), ubi vel sanguinis sputum, aut pituitæ tenuis fluxio, certis temporibus redit; si nempe detur ante tempus, quo malum recurrere solet; sed monet, Corticem plurimum nocere, cum jam exulceratus est pulmo. Patuit tamen ex illis, quæ habentur præcedenti paragrapho, ubi de utili in hoc morbo virtute antisepticâ agebatur, Corticem quandoque insigniter profuisse, & uti tunc dictum fuit, egregius *Torti*, licet non multum spei in Cortice posuerit, fatetur tamen, non nocuisse.

Cum difficilis ille morbus toties omnem Medicorum operam eludat, minimè mirum est, si de variis methodis cogitatum fuerit. In actis Edinburgensibus anonymus (*m*) laudat methodum tentandi curam hujus morbi per frequentem sanguinis-missionem, imprimis si nondum omninò exsuccum corpus fuerit: noluit tamen sanguinem mittendum esse, quamdiù pulmonis vomica nondum rupta est, & suadet detergentia & expectorantia diligenter adhibenda, antequam ad venæ-sectiones repetitas pergatur: saltem hanc cautelam proponit quæstionis instar. Duplicem autem fructum videtur expectasse à sanguinis missionibus, imminutionem nempe sanguinis cacochymiâ purulentâ infecti, dum simul laudabili alimento restituitur illud, quod perditur per sanguinem de corpore eductum. Dein sperabat simul, sic minui febrim posse, ut minùs puris generetur quotidie & utroque hoc modo facile compensetur illa sanguinis jactura.

(*h*) Catarrh. Deliramenta, pag. 354. n°. 43.

(*i*) Humid. Radicale, pag. 575.

(*k*) Frid. Hofmann. Med. Rat. & System.

Tom. IV. part. IV. cap. XI. §. XII.

(*l*) Monit. & Præcep. Medic. cap. I. Sect. X.

(*m*) Essais & Observ. de Med. Tom. IV. p. 525.

Ob hanc rationem credebat, eandem hanc methodum tentari fortè posse, cum debitâ cautelâ tamen, etiam in talibus ægris, quorum corporis habitus per morbum multum jam exhaustus foret: videbatur & confirmari in hâc opinione, quòd vasa sanguinea, quamvis contracta, tamen adhuc satis plena forent, & quòd sæpùs, etiam in ultimo phthisis stadio, menstrua evacuatio in mulieribus perget solitâ periodo. Imprimis frequentem sanguinis missionem credebat convenire in talibus, qui antea plethorici & calidioris temperiei fuerant. Cùm autem à copiosi sanguinis jacturâ cruditates & hydropicos tumores metueret, Corticis Peruviani roborantem virtutem, frictiones, & lenia corporis exercitia, proponit, ut hæc mala caveantur.

Suâ autoritate hanc medendi methodum confirmavit *Celeberrimus Mead* (n), & incipienti morbo occurrendum voluit missione-sanguinis non semel tantum, sed vicibus iteratis: *Si nempè crassus & niger aut glutinosus profluxerit, vitiosus dicitur, & utiliter effundi putatur; contra verò, si ruber sit & pelluceat, integer habetur, neque ultra detrahitur.* Quin imò, licèt temerarium fortè consilium videri posset, marcescente jam corpore, & fractis jam viribus, hoc auxilii genus tentandum voluit. *(elst)* regula erat: anceps potius experiri remedium, quàm nullum. *Et cum emolumento minuuntur vires, ubi succurritur in vitio, quòd robur corporis assiduè plus labefactabit.* Tamen hanc cautelam addit: *Si, exulcerato pulmone, vehemens febris urgeat, detractio, quantam sustinere potest æger, juvabit; divisa nimirum in ea temporis spatia, quæ ad corpus alendum necessaria sunt, ista medicina.* Postea asserit, rebus nondum planè desperatis, benè cessisse hanc medendi rationem. Quòd autem non semper successerit hæc curatio, patet indè, quòd mox subjungat hanc excusationem finistri eventûs: *Sin secus acciderit, eum Medicus occidisse minimè censeri debet, qui, corruptis jam visceribus, nequaquam servari potuit.*

Suis observatis eandem methodum confirmavit *Celeberrimus Pringle* (o); tamen monuit, quòd nollet indè communem in hoc morbo curando regulam statuere, nisi accuratè attendatur ad ægri vires, an sufficiant majori vel minori sanguinis jacturæ ferendæ. Testatur pariter, se vidisse optimum successum à parvis & sæpiùs repetitis venæ-sectionibus in curatione vulnerum, dum à pure resorpto febris hæctica producebatur: hoc autem confirmaret, cacochymiam purulentam minui, per repetitas venæ-sectiones: simul monet, quòd ægri nunquam tantum levamen perciperent primâ, quàm quidem secundâ & tertiâ nocte, post institutam venæ sectionem.

Repetitis autem experimentis edoctus laudat, tanquàm utilissimam, applicationem setacei, illi nempè thoracis lateri, quòd magis affectum videbatur: præcipuè hoc tentavit in illis, qui copiosam sanguinis jacturam nimis formidabant, & idè admittere nolabant tam frequentes venæ-sectiones, ac opus haberent. Pulchrum certè effectum setacei propè locum suppuratum, aliâ occasione ad §. 895. in Pleuritidis historiâ notavi.

Nondum ex propriis experimentis de hâc methodo phthisin curandi per frequentem sanguinis-missionem quid pronuciare auderem: adhibitam vidi semel, & non sine successu, at licèt facilè tolerasset sanguinis jacturam in vigore ætatis constitutus æger, & morbus tantas inducias dederit, ut vires instaurari cœperint, tamen recrudivit morbus, quo jam per plures menses adhuc languet, dum hæc scribo, sed pulsu

(n) Monit. & Præcept. Med. cap. I. Sect. x. — (o) Observat. sur les Maladies des Armées, Tom. I. part. II. chap. III. pag. 246.

adeò debili, & venis adeò collapsis, ut minimè tutum videretur pauculum sanguinis, quod adhuc in vasis continetur, minuere.

Didici tamen miro satis exemplo, quòd corpus humanum copiosissimas venæ-sectiones ferre possit, vitâ tamen diù superstite. Novi illustrem Matronam, quæ, spasmodicas anxietates frequenter passa, sanguinis-missione levamen quærebat, tandemque, invitis Medicis, per plures annos ferè quotidie, & quandoque bis in die, aliquot sanguinis uncias de venâ mitti curavit, nunc plus nunc minùs, prout urgeret malum; firmissimè sibi persuadens, illicò se suffocandam fore, nisi hoc fieret. Vivit tamen, sed languida & lecto affixa.

Ultimus curationis scopus est, ulcus pulmonis purum consolidare: de hâc autem re tunc imprimis cogitandum est, quando videmus sputa habere dotes boni puris, & simul copiam illorum minui quotidie, dum simul, emendatâ purulentâ sanguinis cacochymiâ, febris hectica plurimùm imminuta est, vel & cessat. In ulceribus partium externarum, quæ sensibus nostris patent, videmus, sub bono pure recrefcere substantiam perditam, & sic consolidationem quàm optimè procedere. In tali autem ulcerum conditione periti Chirurghi minùs frequenter apparatus mutant, mollissimis plumaceolis imbibunt pus, nunquam ruditer abstergunt, ne tenera renascentia vasa destruant; citò tegunt, ne aër noceat, vel exsiccando, vel frigore, dein læsam partem in quiete continent. Eadem & hîc conferunt, quantum nempè partis affectæ conditio permittit. Certè perfectam quietem pulmoni conciliare non possumus, neque aërem arcere, cum respiratio ad vitam necessaria sit omninò. Præterea pus ex ulcere pulmonali educi non potest, nisi per tussim, quæ semper pectus agitat, & pulmonem conquassat; undè etiam antea probata fuit difficultas curationis in hoc morbo. Totum, quod ars potest, est, ut hæc incommoda minuat, curando, ut respiratio fiat placidissima, ut tussis fileat diù, nec major sit quàm requiritur, ut per sputa educatur pus coctum, postquam per aliquot horas collectum & quietum manserit in pulmone. Nisi enim hoc fiat, exasperatur locus ulcerosus per frequentem tussim, & consolidatio impeditur. Mollissima hinc decocta ex consolidantibus & obtudentibus dantur; qualis formula in *materia Medica* ad hunc numerum habetur. Sed præcipuum auxilium pendet ab anodynis circa vesperam datis; tunc enim tussis solet molestior fieri, & sicca est plerumque, vel tantùm mucosa per sputa educuntur, puris cocti nihil, vel parum. Ab his sedatur tussis, blandus somnus conciliatur, undè vires reficiuntur, & matutino tempore sputa cocta leni tussi educuntur quàm facillimè. Si anodynorum prudens usus negligatur in curâ hujus morbi, vix unquam sperarem optatum successum. Metuunt quidam, ne sputa supprimantur ab opiatis, & sic pulmo infarciatur magis; verùm bonâ fide asserere possum, quòd post pacatum somnum semper viderim in phthificis faciliorem expectorationem, matutinis horis, & quidem puris omni dote boni; adeoque omnem spem habemus, sub pure bono per aliquot horas retento consolidationem incipere simili modo, ac in ulceribus externarum partium videmus. Alvus quidem indè solet stricta fieri; sed nec hoc nocebit morbi illo tempore; & facilè per clyfma emolliens alvus duci poterit, si à nimio nixu, in fœcibus induratis expellendis, quid metuendum foret. In *materia Medica* ad hunc numerum grana quatuor *pilularum de Cynoglossâ* præscribuntur sumenda vesperi, sed cum hæc quantitas circiter æquipolleat dimidio grano opii, non semper sufficiet huic scopo; undè tunc augenda erit quantitas pro re

natâ. Certè veteres Medici audacter satis opio usi fuerunt in phthisi curandâ : *Aëtius* (p) phthificis commendat (præter *Theriacam*, *Mithridatium*, *Antidotum Pœoniæ*, *Antidotum Efdreæ*, quæ omnia opium continent) compositionem , cujus sexta pars merum opium est : jubet indè catapotia formari ervi magnitudine ; *Quorum tria aut quinque antè somnum exhibet devoranda ; calidâ aquâ insuper ad sorbendum datâ ; & admirandam vim videbis.* Prudentia jubet , ut in usu similium à minori dosi incipiatur , sensim augendo , prout res postulat. Verùm autem omnes illæ compositiones , *piper*, *castoreum*, & alia similia , satis calida continent ; ut scilicet emendaretur opii noxa , quod frigidum in quarto gradu credebatur : verùm acria illa aromata minùs conveniunt in hoc morbo , & cùm hîc requiratur tantùm succi papaveris efficacia , illud solum usurpari poterit variâ sub formâ , vel & compositiones simpliciores , non calidæ , quæ præcipuas vires suas ab opio admisto mutuuntur , & quorum variæ formulæ in diversis dispensatoriis habentur.

§. 1211. **A**D tertiam indicationem ptifana , juscula , lactinia , spectant.

Anteà §. 1208. recensita fuerunt illa , quæ ad curam hujus morbi spectabant ; & ibidem tertio numero agebatur de alimentis , quæ phthificis maximè conducerent : generales autem dotes ponebantur illæ , ut alimenta forent talia , quæ in debili jam corpore facilè subigerentur , chylùmque darent , qui similiter , facilè cum sanguine transfiret per vasa pulmonis ; adeoque omnia lenta & viscida à victu phthificorum excludebantur. Insuper debebant continere sufficientem copiam nutrimenti , nec facilè in putredinem vergere.

Ptifana jam inter phthificorum alimenta locum obtinet. Quamvis autem ptifana ex aliis cerealibus fieri possit ; nam & triticæ ptifanæ *Hippocrates* meminit ; & ex oryza factam memorat *Horatius* (q) ;

Quid cessas ? agedum , sume hoc ptisanarium oryzæ ;

tamen usu obtinuit , ut ptifana ex hordeo parata intelligatur , nisi aliud frumenti genus nominatum fuerit. Quanti autem fecerit *Hippocrates* ptisanam in morbis , ex numerosis locis patet , & imprimis ex *libro de victu acutorum*. Sic autem apud Veteres parabatur. Hordeum in aquâ macerabant ; maceratum in mortario manibus contrebant , donec degluberetur cortex ; quod hodie molendinorum ope longè commodiùs perficitur ; & tunc à cortice liberum hordei granum vocatur *depuratum*, vel & *excorticatum*, in officinis. Non autem contundebant hæc hordei grana , sed integra decoquebant in aquâ , donec intumescerent ; tunc quandoque pauxillum aceti & salis addebant. Si jam decoctum hoc hordei , unâ cum hordei granis , exhibebatur , vocabatur tota ptifana ; si verò colando auferebatur hordeum , tunc dicebatur succus ptifanæ ; qui si ad majorem spissitudinem coctus erat , vocabatur cremor ptifanæ ; qui & hodie paratur alio modo , dùm nempe hordeum coctione emollitum cochleari ligneo supra cribrum teritur , ut magna pars substantiæ hordei transprimatur per cribri nallas ; & dein decocto misceatur tuncque puls hordeacea fit quæ cremoris lactis consistentiam habet , & dat blandum victum , humectantem , demulcentem , à putredine

(p) Lib. VIII, cap. LXVII. pag. 91. | (q) Lib. II, Sat. III.

penitùs alienum, cùm sponte suâ acefcac, & quidem tam celeriter, ut æstivis mensibus per viginti quatuor horas servari nequeat decoctum hordei, quin jam acefcac. Neque tamen ptifana hordei nimium lentorem habet: nolebant Veteres, ut in mortario frangeretur; tunc enim farinaceum lentorem dedisset decocto; quod non fit, si integrum coquatur. Verum quidem est, quòd & comminutum in molâ vel mortario hordeum adhibuerint, sed tunc aliis artibus farinaceum lentorem minuerant antea. Sic v. g. si hordei grana, aqua resperfa, in tepido loco ferventur, germinare incipiunt, si tunc illicò calore satis valido exsiccentur subito, suffocatur incepta germinatio, sed per ipsam germinationem lentor farinæ sic attenuatus est, ut hæc grana, in crassio rem farinam redacta, si coquantur in aquâ, non dent turbidum & viscidum decoctum, sed lymphidum satis & fragrans, uti docet cerevisiæ confectio, quæ ex hordeo sic præparato (maltam vocant) conficitur. Galenus ex recenti hordeo mediocriter frixato potentiam, ipsi laudatissimam, parabat quæ aquæ infusa gratum & nutrientem dabat potum. Tunc fit simile quid, ac hodie ex Caffâ Asiaticorum conficitur; si enim crudæ caffarum baccæ infundantur vel coquantur in aquâ, dant potum admodum nauseosum: si verò priùs tostæ fuerint, infusum inde paratum gratam spirat fragrantiam: idem contingit, si hordeum simili modo torreatur. Cùm autem cerevisia etiam ex hordeo paratur, hinc apud illas gentes, quibus cerevisia pro potu communi in usu est, illa conceditur & hoc morbo laborantibus; sed *cerevisia illupulata, depuratissima, mediæ ætatis* (r). Lupulo enim condire solent cerevisiam, ut caveatur acefcacia; sed simul amarus sapor sic conciliatur huic potui; qui sensim minuitur, dum annosa fit cerevisia; & tunc fragrantior redditur ac inebriat, si largiori potetur copiâ; tuncque certè in hoc morbo noceret. Ubi verò recens est & defœcata, omnem utilitatem ptifanæ habet, & simul hoc boni, quod per inceptam germinationem, dum ex hordeo malta paratur, lentor viscosus hordei multum minutus fuerit: hinc certè talis cerevisia utilem potum dat, præsertim assuetis. In illis locis, ubi cerevisia potus familiaris est, illam in diversis morbis medicatam reddere sciunt, additis simplicibus variis. Sic pro phthi- cis lupulorum loco incoqui jussit *Benedictus* (s) *radices consolidæ, folia urticæ, althææ, endiviæ, portulacæ, &c.*

Ptifanæ Veterum addebatur sæpiùs acetum & falis paucillum; præcipuè in morbis acutis; dum autem in phthificis, præsertim si molesta & aspera admodum tuffis adsit, ab his abstinemus, tunc fatuum ptifanæ hordeacæ saporem emendamus, additis pomis fragrantibus, glycirrhizâ, & aliis pluribus, prout hæc vel illa magis arrident ægrorum palato. Hodiè, uti notum est, omnia decocta, quæ in variis morbis pro potu communi adhibentur, ptifanæ nomine veniunt, licèt nec hordeum, nec aliud cereale, ipsis incoctum fuerit.

Cæterum hordeum inter *ὀλιγότροφα*, sive levioris nutrimenti cibos, numerabatur à Veteribus: undè etiam apud Romanos ignominie causâ hordeum pro tritico dabatur cohortibus, quæ signa amiserant, & apud *Polybium* inter pœnas militares numeratur *κελοφαγία*, tanquam indigni forent robustorum cibo, qui in bello ignaviter se gesserant (t).

Hæc videtur ratio, quare Veteres hordeum prætulert tritico, ut ptifanam pro ægris pararent, cùm per observata didicissent, triticum tenacius longè esse, & difficiliùs digeri: hodiè per recentiora observata rationem novimus. *Celeberrimus Becca-*

(r) *Benedict.* *Tabid.* *Theatr.* pag. 150.

(s) *Ibidem.*

(t) *Nonnius de re cibariâ,* pag. 24.

rius (u) farinam triticeam, ab omnibus furfuribus quam expurgatissimam, aquâ diluit, sicque tenuissimam farinæ triticæ partem eluit, quæ aquam turbidam reddit quidem, sed levissimo concussu denuó æquabiliter per aquam dispergitur, & *amylum* dictum constituit: verùm hâc parte farinæ penitùs elotâ, subsidet in vase alia substantia, quæ contrectata manibus sub aquâ, & pressa, paulatim cogitur in massam mollem, & maximè tenacem: quæ ampliùs aquæ misceri renuit, & tenacissimum glutem dat. Quod autem maximè mirum videtur, hoc est, quòd hæc massa glutinosa per examen chemicum dederit animalium partium producta, non vegetabilium; spiritum nempe urinosum, olea, & salis volatilis alcalini tantam copiam, quanta ex pari pondere cornu cervi solet prodire. Dum autem farinam fabarum, hordeaceam, & alias plures, simili modo examineret, in nullis, si *Zeam* exceperis, (quam & *speltam* vocare solent) invenit partem illam glutinosam, aquæ non miscibilem, quæ animale, non verò vegetabile, indolem habet.

Hinc intelligimus rationem, quare *Galenus*, uti aliâ occasione ad §. 586. monitum fuit, dum cum duobus coëtaneis adolescentibus rus profectus, aliorum ciborum inopiâ, triticum coctum, sale mediocri conditum, esuriens avidè sumsisset, pondus in ventriculo senserit, cibos fastidierit, alvum suppressam habuerit. Antè annum novi, innocuos pueros messis tempore triticum maturum comedisse avidè, sed omnes male habuisse, infarcto & tumido addomine languisse diù, & binos, qui maximam copiam comederant, periisse hydropicos: reliquis, per purgantia, dum putridissima saburra expelleretur, detumuit abdomen, & rediit sanitas.

Cæterùm & suppuratis & tabidis *Hippocrates* ptisanæ succum passim commendavit. Præter ptisanam etiam meritò commendantur juscula: carnes enim animalium mactatorum, præter sanguinem rubrum, continent humores reliquos in sani animalis corpore jam elaboratos, adeoque materiem nutrimenti copiosam in aquâ facilè solvendam, quæ debili etiam actione vasorum & viscerum subigi, & ulterius perfici, poterit. De cautelis autem, tam in præparatione, quàm exhibitione, jusculorum, possunt videri illa, quæ §. 28. N°. 1. habentur. Verum quidem est, omnia illa, quæ ex animalium carnibus parantur, plus minùsve in putredinem vergere, quod in hoc morbo non convenit, uti antea dictum fuit; attamen illud facile corrigi poterit, si succo arantiorum condiantur juscula, vel illis addatur hordei aut oryzæ cremor, quæ sponte suâ in oppositam vergunt indolem. Prætereà carnes animalium, quæ solis vegetabilibus vescuntur, juscula dant, quæ minùs in putredinem prona sunt, quàm illa, quæ ex carnivoris animalibus fiunt. Juscula ex testudinum & ranarum carnibus à plurimis Medicis in hoc morbo commendatur, & plures se sanasse profitetur his jusculis *Celeberrimus Bianchi* (v), in tractatulo, ubi victum ex vegetabilibus solis à *Cocchio* laudatum impugnat.

Præcipuè lactis usus ad phthisin ab omnibus ferè Medicis commendatus fuit: deficit nutritio in hoc morbo, & tota corporis torositas sensim perit. Notum est pulmonis efficaciam esse maximi momenti, ut chylus ex ingestis paratus acquirat indolem humorum nostrorum, undè perdita quotidie tam in solidis quàm in fluidis restitui possint. Sed pulmo laborat ulcere in hoc morbo, purulentus fomes in hoc viscere hæret; tussis molesta agitat; hinc non mirum est, pulmonis actionem minui. Nihil ergò rationi magis consentaneum apparet, quàm ut ingeratur lac, quod in sani animalis corpore

(u) Institut. Bonon. Tom. II. part. 1. p. 123.—(v) Discorso, se il vitto Pythagorico, &c. p. 61.

actiones vasorum & viscerum subiit, & jam aptum redditum est, ut intra paucas horas naturam liquidi animalis possit acquirere. Antea §. 28. 1. dictum fuit de salutari lactis usu in corporibus adeò debilibus, ut propriorum viscerum vi debitum nutrimentum sibi parare nequeant. Tunc laudatum fuit præ reliquis, tanquam optimum, lac humanum, de vegetæ & sanæ mulieris uberibus ductum, cujus usum *Galenus* jam suo tempore tanquam antiquum commendat, & suo calculo probat. Simul & ex *Histeriâ Medicâ* enumerati sunt casus, qui docent insignem lactis humani utilitatem in phthisi curandâ; quibus certè similes alii numerosi addi possent, si aliquid dubii de hâc re superesset, cujus veritatem etiam propriis experimentis firmare possem. Per annum & ultrâ lacte humano virgo, summo loco nata, usâ fuit, tali cum effectu, ut tussis, sputa purulenta, debilitas, macies, penitùs evanuerint, & sana, vegeta, vivat.

Defectum lactis humani supplere solent Medici lacte asinino, quòd tenuitate, & saporis dulcedine, ad lac humanum propiùs accedit: huic proximum laudatur lac caprinum; tandem & vaccinum adhibent; quod tamen magis spissum est. Cùm autem & in lacte subtilis latex sit, qui citò difflatur in aërem, & perit, hinc prudentes Medici suadent, ut vase puro tepido excipiatur lac emulctum, & clauso statim vase deferatur ad ægrum, matutinis imprimis horis, haustoque lacte dormiat adhuc per duas trêsvè horas, si possit. Idem observatur, si lac humanum de mulieris uberibus hauserit æger; & postea adhuc ter quaterve de die repetitur. Optimas lactis virtutes *Aretæus* (x) paucis comprehendit in fragmento, quod de phthisi curatione agit. *Lac verò asinino suave, potu facillimum, nutritu solidum, & quâlibet escâ à pueritiâ familiaris est: præterea visui colore delectabile, medicamen arteriam non asperans, guttur laxigans, ad ejiciendam pituitam facilem spiritum reddens, inferiorem exitum lubricum efficiens, ulceribus dulce subsidium, & quolibet alio benignius. Si quis multum lactis potat, nullo alio eget alimento.* Postea autem & ptisanam & lacticiniam commendat.

Interim dissimulandum non est, quosdam Medicos, & quidem optimè de arte meritos, usum lactis non admisisse in phthisi absque cautelâ. *Hippocrates* (y), postquam plures morbos recensuerat, ubi credebatur lactis usum non convenire, dicit. *At tabidis lac dare convenit non valdè admodum febricitantibus, & in febribus diuturnis ac lentis, si prædictorum signorum nullum adfuerit, & præter rationem extenuatis.* Notum est, lac triplici constare substantiâ; butyro nempe, sive parte pingui cremoraceâ, caseo, & sero tenui, quod bina priora diluit & inter se miscet æquabiliter. Pars cremoracea sponte suâ acefcit quidem, sed majori calore febrili potest & pinguis cremoris pars in acre rancidum nidorosum converti, præcipuè si omne serum à parte pingui separatum fuerit, tunc enim merum pingue butyrum est: pars ipsa caseosa, propiùs jam ad naturam animale accedens, potest magnam acquirere acrimoniam, & putrescere, uti in caseo antiquo apparet, qui & combustus similem foetorem spargit ac cornua animalium. Quandiù autem tria hæc, cremor, caseus, serum, unita manent simul, non putrescit lac, sed acefcit sponte suâ: aliæ illæ degenerationes tantum observantur post separationem partium, quæ antè mistæ fuerant. Hoc autem videntur metuisse in phthificis ab usu lactis, si nempe valida febris adesset, uti disertè notavit *Trallianus* (z), dum lac phthificis commendat; *si non vehementer febricitent: si enim multo infestante calore exhibeatur, non item nutrire aut humectare poterit. Nam ab eo,*

(x) De Morbor. Diutur. curat. Lib. I. cap. VIII. pag. 127. — (y) Sect. V. Aphor. n°. 64. Charter. Tom. IX. pag. 237. — (z) Lib. VII. cap. II. pag. 309.

quod contra naturam est, vincitur, & in alienam corruptricemque qualitatem mutatur: ubi calor febrilis moderatior evaserit, lac ipsis exhiberi debet.

Ex his satis apparet, tunc tantum lactis usum dubium fuisse, ubi valida febris aderat, non verò, abstinuisse à lacte ob febriculam illam continuam habitualem, quæ hectica vocari solet: ob eandem causam & plures Medici voluerunt, ut matutinis horis lac daretur, cum circa vesperam febris hectica soleat exacerbari.

Videtur etiam *Benedictus* (a) non semper lactis usui favisse in curâ phthisis: in initio morbi laudat, lac exhibere *assuetis optimè constitutis, avidèque potentibus*. Verum ejus usum verè phthisicis prorsus interdixisse, necesse duxit. Metuebat enim caseosæ partis coagulum, & cremoraceæ partis corruptionem rancidam.

Hinc serum lactis, caseo & cremore ablatis, omni indicationi satisfacere credidit; unde & alibi (b), ubi de potu phthisicis utili agit, dicit: *Lac quidem sine dispendio aliquoties forsan in usum ducitur, ejus verò serum, præscriptorum selectissimis alteratum, nullam incommoditatis suspicionem præ se fert*. Simul priori loco binos ægrorum casus recenset, quibus à lacte assumpto ventriculus & intestina coagulo repleta inveniebatur.

Verum quidem est, uti postea dicitur in *capitulo de rheumatismo*, serum lactis nutrire posse, sed & verum est, caseosam partem magis elaboratam jam esse, propiusque accedere ad naturam animaleam; adeoque, ubi corpus nutrirî desinit, cum non valeat amplius bonos humores propriis visceribus perficere, utilis erit, talem materiam ingerere, quæ jam in fani animalis corpore præparata fuit. Præterea in phthisicis pinguedo totius corporis confumitur, hinc cremor lactis huic defectui supplendo admodum idoneus videtur, & quidem tanto magis, cum cremor ipse in aquâ dilui se patiatur, dum ipsum serum, sale nativo lactis dives, ipsi adhuc intimè permistum est, & hinc tanquam sapo considerari potest, in quo pinguis quidem copia adest, sed sali sic unitum, ut totum in aquâ & aquosis omnibus solvi possit.

Simul & hoc commodi habetur, ut levi negotio vario Medici scopo sic satisfieri possit. Si acris admodum humorum indoles fuerit, *cremor lactis balsamus est interno externoque, usu omnium optimus, amicus corpori, acre quodcumque mitificans, hinc phthisicis, nephriticis, arthriticis, summum solamen; ut & vulneri, ulceri aspero, egregium* (c). Si ob calorem & febrim majorem metueretur cremoris lactis corruptio in rancidum nidorosum, *lac defloratum, remedium incomparabile ad sanandos morbos acres in obesis, biliosisque, oleo carens* (d). Si à caseo metueretur coagulum, ex lacte deflorato præcipitari poterit pars caseosa, & habebitur serum lactis tenue; in quo dilui posset cremor lactis, si indicatio Medica hoc poscere videretur. Interim impediri poterit facilè, ne pars caseosa à reliquis lactis partibus in primis viis separetur tam citò, & in densum nimis abeat coagulum, si quinque grana saponis Veneti deglutiantur antè lactis sumtionem. Si acrimonia acida in primis viis metuatur, pulveres absorbentes sumti unà cum lacte facilè cavebunt hoc vitium, vel emendabunt, si jam natum fuerit.

Omnia hæc jam dicta, & unanimis ferè Celeberrimorum Medicorum consensus, faciunt, ut à lacte phthisicis exhibendo nunquam metuerim: humanum lac, naturæ maximè analogum, palmam reliquis præripit: asininum tenuitate & dulcedine proxi-

(a) Tabid. Theatr. pag. 71.

(b) Ibidem, pag. 151.

Tom. IV.

(c) H. Boerh. Chem. Tom. II. proc. 99. p. 319.

(d) Ibidem.

mum, dein caprinum, & ovillum, laudari solent. Vaccinum, his omnibus pinguius & magis nutriens, suum quoque usum habet, imprimis dum lætis in pascuis armenta lautum pabulum habent. Sic saltem prodesse poterit illis, qui reliqua fastidiunt, vel sumptibus ferendis non sunt. Si debile corpus, aut oppressus pulmo, non ferat, decocto hordei dilutum dari potest, lac vaccinum, vel tenue ex hoc lacte paratum ferum, quod & detergendo loco ulceroso optimum est. Sic & veteres Medici fecerunt, dum commendabant lac asinum tenuius nempe vaccino, in illo morbi stadio, ubi depurandum ulcus erat, levique nutrimento sustinendum corpus ubi depurato ulcere consolidatio sperabatur, tunc lac vaccinum adhibuerunt.

§. 1212. **C**uratio verò hujus morbi palliativa maximè spectat tussim, anxietates, alvi fluorem.

Verum quidem est, optatissimam curam esse, si tollatur morbus, qui molestorum symptomatum causa est: at hoc non semper in potestate artis est. Cum ergo mitigandis symptomatum molestiis incumbit tantum Medicus, nullam amplius spem eradicandi morbi habens, tunc hæc curatio vocatur *palliativa*. Novi quidem, austeros philosophos damnasse hanc artis partem, quæ de curâ *palliatiâ* agit, & vocavisse morborum pædagogam: nolebant enim morbos incurabiles prorogari; suum nempe cuique in republicâ munus esse, quod dum exsequi nequeunt, satius esse & ipsis & reipublicæ, ut abeant ad plures; neminique tantum otii in vitâ superesse debere, ut solam suam curet valetudinem. Interim humanitas poscit, ut succurramus miseris, de quorum salute etiam desperamus; ut leniamus mala, quæ eradicari nequeunt; ut placidè magis peragatur pauculum illud, quod de vitæ curriculo superest, donec mors his ærumnis finem imponat. Vidi severo fastu turgentibus philosophos, dum sani erant, in his angustiis constitutos à quovis obvio petiisse lenimen malorum. Accedit, quòd ferè omnes phthistici, quamvis de fatali exitu morbi moniti fuerint, vanâ semper sanationis spe lætentur ad ultimum halitum usque, & avidè petant à Medicis remedia. Crudele foret miseris ultimum illud solatium negare.

Tria autem præcipuè sunt symptomata, quæ lenimen postulant, molesta tussis, intolerabilis anxietas, & alvi fluor.

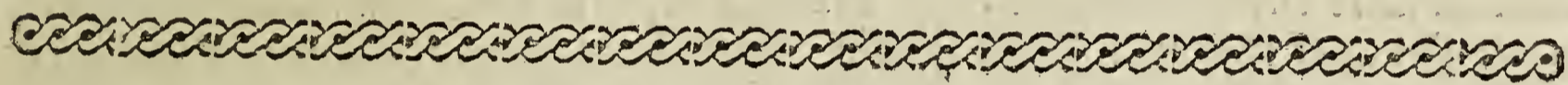
§. 1213. **Q**uibus occurritur diæta (1211.), opiatis cautè adhibitis, liquidis calidis.

Tussis semper adest. Nervi enim pulmonales fidelem custodiam agunt, etiam in sano homine, ut nihil nocituri pulmonem ingredi possit, quin per tussim excitatam excutiatur illicò: vel aquæ guttula inter bibendum in asperam arteriam delapsa validam movet tussim: ulcerosus autem in pulmone locus irritatur perpetuò ab ipso pure, præcipuè si tenuius aut acrius fiat, uti in desperatâ phthisi toties fit: imò tussis hinc tussim facit, dum exasperatur hæc conquassatione ulcus.

Sed & augetur tussis imprimis circa vesperam, dum hæctica febris exacerbatur, & majori celeritate sanguis per libera adhuc in pulmone vasa movetur, unâ cum intolerabili anxietate ob transitum sanguinis difficiliorem. Omnia hæc immaniter au-

gentur, si copia crudioris chyli cum sanguine venoso ad pulmonem veniat. Hinc, ut leniantur hæc mala, diæta, quæ præscripta fuit §. 1211, sollicitè observari debet, simulque curandum, ne alimenta, quamvis etiam optima fuerint, majori quantitate simul ingerantur, cum vel sola copia boni chyli hîc nocere possit; undè partitis vicibus hæc danda sunt semper. Simul & liquidi tenuis calidi copia, partitis pariter vicibus data, omnes humores sic diluit, ut faciliùs per pulmonis vasa transire possint, adeoque anxietatem minuant. Opiatorum prudens usus ad tussim compescendam unicum ferè remedium dat, dum & simul alvi fluorem vel præcavet, vel compescit, saltem pro tempore.

Anteà dictum fuit, in consummatâ phthisi, à pure resorpto, totum sanguinem corrumpi, & sic dissolvi, ut per meseraica vasa elapsi humores putridissimam diarrhœam faciant, quæ & morbo & vitæ finem brevè imponere solet. Magnæ tunc certè undique angustiae adsunt: cohibere, ne hæc putrida exeant de corpore, periculosum est; si pergat diarrhœa, omnes omninò vires brevè cadunt, & exhauritur totum corpus: sæpè etiam dolores abdominales sequuntur, molestissimisque, & perpetuus tenesmus alvum deponendi, qui vires ulterius debilitat. Unicum ferè, quod tentare solent Medici, ut ultimam hanc morbi, brevè finiendi, molestiam leniant, est clyisma, quod tali modo parari posset. Drachma purissimæ terebinthinæ vitello ovi, per trituram in mortario vitreo, miscetur intimè, additur unc. semiss. theriacæ Andromachi, dein hæc diluuntur unciis quatuor lactis recentis, & in anum injiciuntur: monendus æger est, ut clyisma injectum retineat diù, hæc spe, ut dolor & irritatio intestini recti topico anodyno remedio lenientur.

P H T H I S E S A L I Æ.

§. 1214. **U**T ab ulcere pulmonis, ita hepatis, lienis, pancreatis, meseraei, renum, uteri, vesicæ, &c. phthisis produci potest, cujus cognitio, prædictio, effectus, curatio, pallatio, facilè ex iisdem fontibus petitur ab eo, qui visceris cujusque effectus naturales perspectos habet.

Certum est, quod, si in quocumque alio viscere fomes purulentus hæreat, similia mala sequi possint, & debeant ferè, ac sunt illa, quæ ab ulcere pulmonis metuuntur. Verum quidem est, quòd pulmo vitale viscus sit, adeoque vel ob hanc solam causam periculosiores ejus morbi habeantur meritò. Interim indicationes curatoriae ferè eadem sunt, quæ §. 1208. recensitæ fuerunt: abscessus enim tales illicò maturandi sunt, maturi rumpendi, pus evacuandum per vias maximè congruas. In pulmonis ulcere per asperam arteriam pus educi debet, in hepatis abscessu facilior via in intestina adest; idem & de liene & pancreate verum. Renum & vesicæ ulcera per urinæ vias depurantur; uteri per vaginam, &c. Sed & eadem requiruntur cautelæ, & similia remedia, ut sanguis muniatur contra infectionem purulentam: simis

lis victus requiritur, ex cibis facillimè subigendis in corpore, & qui ab omni putredine quàm maximè alieni sunt. Prætereà in Capitulis de *Hepatitis* & *Nephritide* de abscessu horum viscerum actum fuit, uti & in *Intestinorum inflammatione*; ad quæ facilè reduci poterunt abscessus, qui in liene, pancreate, & mesenterio, nascuntur. In morbis puerperii de uteri inflammatione & omnibus ejus morbi sequelis dicitur. Ubi de *calculis* agatur, dicitur & de vesicæ ulcere, quod febrim hecticam & tabem quandoque facit. Hinc spontè patet, nullam omninò necessitatem esse, ut de tabe agatur ulterius, quatenus in diversis illis corporis locis sedem suam fixerit purulentus fomes. Accedit, quòd satis frequenter, à pure resorpto ex aliis corporis locis, vomica pulmonis sequatur, deposito in hoc viscus pure resorpto.

Quoad signa Diagnostica, illa haberi possunt, si situs viscerum & effectus naturales ex Anatomicis habeantur cogniti. Ex iisdem fontibus etiam determinari possunt variæ methodi, quibus remedia applicari debent parti affectæ. Sic v. g. in hepatis abscessu spes est, illum extrorsum vergere posse; tunc mollissimis fomentis aut cataplasmatibus hepatis regio fovebitur; sed cum pancreas sub ventriculo ponatur, non posset hoc sperari. Ulcera vesicæ, uteri, vaginæ, depurari possunt per injectiones, sed vomica renum aperta per diuretica blanda, balsamica, faciliùs poterit detergeri, cum ferè omnia balsama nativa satis citò peculiari odore urinam afficiant, uti dictum fuit. Sed & Prognosis pariter ex cognitâ structurâ usûque viscerum deduci poterit: longè diutiùs, v. g. ferri poterunt, imò & faciliùs curari, ulcera renum & vesicæ, quàm hepatis & lienis, cum facilior longè exitus puris sit ex renibus & vesicâ, quàm ex hepate & liene, ipsaque urina perpetuò abstergat ulcerosa hæc loca, & simul in potestate artis sit, urinæ nimiam acrimoniam lenire, illam imbuere viribus medicatis, &c. Prætereà hepar & lien, cum mollis adeò substantiæ sint, per abscessum longè faciliùs contabescunt, sempérque metuendum est, ne tales vomicæ sic rumpantur, ut pus, in cavum abdominis delapsum & retentum, ascitem purulentam faciat; cujus curatio vix sperari poterit unquam.

Patet ergò, omnia, quæ de diversis phthificis morbis dicenda forent, facilè ex præcedentibus hauriri posse.

HYDROPS.

§. 1215. **Q**uando serum aquosum extra vasa fufum, & cavitatibus receptum est, vel & stagnans alicubi vasa sua nimium distendit, hydrops vocatur.

Hydrops generale nomen est, sub quo plures ejusdem morbi species intelliguntur, quarum diversitas imprimis deducitur à diversis corporis partibus, quæ aquosâ hâc colluvie occupantur; & indè varia imponuntur nomina, uti patebit in sequentibus. Optimè dixit *Celsus* (a); *Communis tamen omnium est humoris nimia abundantia*: qui humor tenuis & aquosus esse solet; & indè morbus nomen habet; ὑδρωψ, ὑδρωψ, ὑδρωψ, vocari solitus, uti & παρέγχυσις, quod nomen imprimis in hydrope, anasarcâ dicto, locum habet, dum toti corporis moli aqua quasi circumfunditur. Undè & *Horatio* (b) aquosus languor vocatur hydrops.

Notum fatis est ex Chemicis, aquam in sanis abundare humoribus non tantum, sed etiam animalium partibus solidis valido adè nexu uniri, ut per sæculum servata cervorum cornua, quæ omninò exsucca & arida videntur, tamen copiam aquæ exhibeant, si ex retortâ destillentur. Ubi autem quâcumque de causâ abundat aqua in liquidis nostris, vel intima unio aquæ cum reliquis fluidorum & solidorum partibus tollitur, tunc metus est, ne ex vasis, per quæ movetur, elabatur aqua in corporis cava, vel, si exitus per vasorum extrema denegetur, eadem vasa distendat, & sic utroque modo hydropem producat, nisi per alias vias diffletur de corpore, sicque impediatur seri aquosi accumulatio.

Anteà, ubi de morbis inflammatoriis agebatur, notatum fuit, quandoque tantam nasci densitatem inflammatoriam sanguinis, ut potus aquosi ingesti non amplius possint spisso nimis sanguini intimè misceri, hinc brevè per urinas tenues aquosas, vel & per sudores, eliminari de corpore; quòd meritò periti Medici pro malo habent omine. Verùm si aqua ingesta, sanguini intimè non potens misceri, indè quidem secedat, nec tamen exeat de corpore, accumulabitur aquosa hæc colluvies, & hydropi originem dare poterit: ob hanc rationem postea §. 1229, morbi acuti ardentissimi inter causas hydropis recensentur: observatur, & frequenter satis, tumor hydropicus artuum inferiorum post morbos acutos toleratos. Idem continget, ubi, mobilioribus in toto sanguine dissipatis, humor atrabiliaris crassus, pinguis, terrestris, per vasa fluit (vide §. 1092.), qui pariter intimam unionem aquæ difficulter admittit: undè §. 1229. & melancholia inter causas hydropis numeratur, unâ cum scorbuto, in quo morbo pro parte etiam spissa humorum tenacitas accusatur, uti ad §. 1153. dictum fuit.

Quamvis autem ab aquâ nomen habeat hic morbus, tamen illud, quod in cavis majoribus & minoribus corporis colligitur liquidum in hydropicis, manifesta signa dat seri sanguinis admisti, hinc *serum aquosum* dicitur, quia purum serum non est: nam

(a) Lib. III, cap. XXI, pag. 161. — (b) Carmin, Lib. II, Odar, 26

igni impositum pro parte avolat in auras, pro parte verò coagulatur instar albuminis ovi (c), qualem mutationem ab igne etiam in sero sanguinis nostri fieri notum est. Prout autem serri proportio ad lympham tenuiorem major vel minor est, illud coagulum etiam majori minorive quantitate observabitur in aquis hydropicorum. Contigit mihi aliquoties examinare post paracentesin abdominis has aquas, inveni quandoque coagulum satis copiosum, dum in vase puro igni exponebantur; aliquando tantum turbabantur flocculis innatantibus manifestis; quandoque tantum lactescebant turbidæ, fortè ob minorem copiam serri majori copix lymphæ permistam. Certè si serum sanguinis humani igni exponatur, abit in massam scissilem, ut albumen ovi, si verò aquæ ebullienti infundatur, lactescere facit aquam (d).

Nemo hodiè dubitat, dari in corpore vasa, quæ tenuiores rubro sanguine humores vehant; undè, si liber transitus impediatur humorum per eadem hæc vasa, distendentur illa, sicque tumorem hydropicum producere poterunt. Vasa autem arteriosa, quæ tenuiorem rubro sanguine humorem vehunt, in ipso suo initio, ubi tamen amplissima sunt, tam parvum habent diametrum, ut partem rubram sanguinis naturaliter admittere nequeant; adeoque vix fieri poterit, ut ab obstructis his vasis magni tumores fiant. Verum aliud quid obtinet in vasis venosis, quæ lympham versùs cor referunt, & illam venis majoribus sanguineis infundunt, vel ad ductum thoracicum, quæ quasi vena cava lymphæ (e) haberi potest, deducunt. Hæ venæ, antequàm lympham suam communi alveo tradant, satis notabilem molem habent, quamvis post mortem collapsæ ferè evanescant ex oculis, tamen per flatum injectionem, & alias artes, conspicuæ reddi possunt. Egregius Anatomicus *Bertin* (f) in renibus non tantum plurima observavit vasa lymphatica venosa, sed & testatur, se vidisse majorem truncum; qui calamiscriptorii dimidiam magnitudinem æquabat. Simul candidè monet, vasa lymphatica omnium optimè in conspectum venire, absque ullo alio artificio, si cadaver humanum, dum inceptajam putredine tumet, aperiatur. Tunc enim cava corporis ab aère, per putredinem extricato, tument, quod non tantum in cavis majoribus, sed etiam in cellulis membranæ adiposæ locum habet. Hæc est ratio, quare cadavera submersorum, dum putrescere incipiunt, sursum emergant, tumido imprimis abdomine extra superficiem aquæ prominente: postquàm verò crepuit abdomen, intolerabilis mephitis quaquaversum dispergitur, & cadaver denuò fundum petit. Cùm autem eodem tempore, dum membrana cellulosa ab aère per putredinem genito, vel potius extricato, distenditur, simul turgere incipiant vasa lymphatica, concludit, etiam vitæ tempore inter vasa lymphatica & membranam cellulosam adesse communicationem, & hinc patere rationem, quare, vasis lymphaticis malè affectis, tunica cellularis extravasata lymphæ turgeat.

Si ergo quacumque de causâ impediatur liber reditus lymphæ venosæ versùs cor, poterunt impleri cava majora ac minora corporis, & vasa lymphatica distendentur. Cùm autem valvulas adeò manifestas detexerint Anatomici in his vasis, retrogressus lymphæ difficilis erit, tumebit locus inter binas valvulas interceptus, & fortè hæc una ex causis est, unde hydatides nascuntur, de quibus postea dicendum erit.

(c) Academ. des Scien. l'an 1701. Mém. pag. 147. & 1707. Mém. pag. 503.

(d) De Haen Rat. Medend. Tom. I. part. 1. cap. VI.

(e) Herm. Boerh. Institut. Medic. §. 126.

(f) Académie des Sciences, 1744. Mémoires

res.

§. 1216. **Q**ui ideò obtinere potest, ubicunque hujus feri vasa, id est in omni corporis habitu, atque in parte quâlibet singulari.

Totum corpus perspirabile esse in omni superficie externâ & internâ, & vicissim *carnes attractrices ex cavo & intrinsecus*, dixerat *Hippocrates*, uti antea ad §. 323. & 333. dictum fuit, ubi de *Contusione* agebatur. Hanc autem perspirationem, & vicissim perspirati inspirationem, sive resorptionem per venas, pulcherrimis experimentis solidissimè demonstravit *Abrahamus Kaau* (g) obtinere in universo corpore, tam in partibus externis quàm internis. Halitûs sub formâ, ex totâ cute, pulmonibus & ore interno, acri sub frigore, apparet illud perspirabile manifestè. In vivis animalibus, si discindatur pectus, aut abdomen, similis halitus effunditur, odore peculiari nares feriens: sed & idem illud exhalans denuò resorbetur in sanis, antequàm in liquorem condensetur: post mortem autem, præcipue frigefacto jam cadavere, condensatus ille vapor sub aquæ formâ invenitur in cavis corporis: idem debili in sanitate, vel potius morbofo corporis statu, contingit. Hinc dixit *Hippocrates* (h); *pars namque omnis disjuncta nec continua, sive cute, sive carne, tegatur, concava est. Quæ quidem sana spiritu; ægra verò sanie impletur.* Cùm ergò hæc lex in toto corpore, & singulis ejus partibus, obtineat, patet satis, quod, si resorptio hæc exspirati halitûs, à quâcumque demum causâ hoc fiat, impediatur, colligetur & densabitur in aquam, sicque implebit, & distendet cavum, in quo hæret. Unde patet veritas asserti, quòd *Hydrops* possit fieri in omni corporis habitu, & in parte quâlibet singulari. Pulchrè hoc *Aretæus* (i) notavit, dicens: *Cæterum nonnunquam & exiguâ in parte homo aquam intercutem patitur: ut secundum caput in eo morbo: qui hydrocephalus nuncupatur, aut jecinore, aut liene, aut in mulierum utero. Et cæteris hæc species sanabilior; nam si ejus ostiolum à priori conclusione hiare cæperit, humorem quidem, si habeat, effundit, si spiritum, efflat.*

Generalis ergò hæc est hydropis idea: facilè autem patet, diversas lædi functiones, prout, in hoc illòve cavo accumulatum serum aquosum, variorum viscerum actiones impedit. Simul etiam notandum est, collectam lympham non semper posse educi. æquè facilè & tutò ex cavis locis, in quibus hæret. Hæc est ratio, quare idem morbus sedulo considerandus sit secundùm loca corporis, quæ occupat, ut certi quid de curatione statui possit. Primò ergo de capitis hydrope agetur, & deindè de reliquis.

§. 1217. **H**inc Hydrocephalus, colluvie factâ inter integumenta ipsa externa; inter hæc, & cranium; inter cranium & cerebri membranas; inter membranas ipsas; harumque duplicaturas; inter has & cerebrum; inter cerebri plicas; in cavitatibus ipsis; sine morte tamen subitâ.

Hydrocephalus capitis hydropem propriè designat; interim tamen non semper hoc nomine donatur colluvies aquosa in capite accumulata. Nisi enim flexiles adeò adhuc

(g) Perspirat. dicta Hippocrat. per universum corpus. — (h) De Arte, cap. viii. Charter, Tom. II, pag. 150. — (i) De caus. & sign. Morbor. diut. Lib. II, cap. I, pag. 51.

sint capitis partes, ut patiantur se extendi facile, sicque caput mole auctum appareat, non dicitur hydrocephalus. Dum in letargicis, vel & apoplexiâ fragidâ dictâ, accumulatur serum aquosum in cerebri ventriculis, nemo hunc morbum vocabit hydrocephalum, quia firma ossa cranii extensionem impediunt, & hinc moles capitis non apparet aucta, licet copia satis magna seri aquosi interiùs hæreat accumulata.

Quamvis autem inter ipsa integumenta communia & calvariam possit accumulari aqua in omni ætate; tamen hoc rariùs contingit in adultis, & ideò hydrocephalus ferè tantùm deprehenditur in junioribus. Notum est, quandoque foetus, dum in utero materno hærent, hoc morbo laborare, & auctâ sic capitis mole partum difficilem fieri non tantùm, sed & quandoque omninò impossibilem, nisi inter partûs nixus rumpan- tur membranæ, quæ aquam continent, vel per artem via paretur, sicque capitis moles minuatur.

Nato infante frequenter hic morbus nascitur, sollicitè distinguendus in initio, ut curari possit: adultus enim difficulter medelam admittit. Notum est, in recens natis calvariam nondùm penitùs osseam esse, sed inter ossa capitis interstitia reperiri membranacea satis magna, quæ procedente ætate sensim ossescunt, citiùs vel seriùs in diversis. Vidi aliquoties octavo ætatis anno inter ossa bregmatis & frontis *fontanellam* (sic vulgò dictam) adhuc superesse, imò & quandoque seriùs, dum nondùm in os mutata fuisset hæc pars membranacea. Undè facile patet, accumulato in cavo calvariaë liquido, ossa magis magisque à se mutuò recedere, partem membranaceam extendi, sicque capitis molem immaniter augeri, posse; uti numerosæ docuerunt observationes.

Commodè dividitur hic morbus in hydrocephalon externum & internum. Externus dicitur, ubi inter integumenta capitis, vel inter hæc & calvariam, hæret aqua. Internus vocatur, dum in cavo calvariaë accumulatur lymphæ, in quocumque demum loco hæreat: potest enim, uti mox patebit, variam occupare sedem. Externam hujus morbi speciem videtur tantùm agnovisse *Celsus* (*k*), ubi de morbis, qui nascuntur in capite, agit. Dicit enim: *Præter hæc etiam unum invenitur genus, quod potest longum esse: ubi humor cutem inflat, eaque intumescit & prementi digito cedit: ὑδροκέφαλον Græci appellant.* Hoc autem videtur confirmari ex illis, quæ ad curandum hunc morbum suadet (*l*). *In hoc tonderi ad cutem necessarium est, deinde imponere sinapi, sic ut exulceret: si id parum profuit, scalpello utendum est.* Videtur enim tantùm voluisse, ut sic via fieret aquæ inter integumenta capitis & calvariam collectæ. E contra celebres alii in arte viri dubitaverunt, an quidem daretur hydrocephalus externus, vel saltem, si observaretur, an non illud rariùs contingeret. *Celeberrimus Petit* (*m*) fatetur, se tantùm observasse hydrocephalos, qui à sero aquoso in ventriculis cerebri accumulato facti fuerant. Raræ certè admodum habentur observationes hydrocephali sub externis tantùm tegumentis hærentis, absque eo, quòd in cranii cavo lymphæ extravasata inventa fuerit. Internum tamen, cùm in tunicâ cellulosa totius corporis aqua colligi possit, poterit & idem in capite contingere. Artificiosus autem hydrocephalus, quem *Hildanus* recenset (*n*), potius erat emphysema, dum scelesti parentes foraminè parvo inciso in cute verticis infantis per

(*k*) Lib. IV. cap. II. pag. 187.

(*l*) Ibidem. pag. 189.

(*m*) Académ. des Scienc. 1718. Mém. p. 98.

(*n*) Observat. Chirurg. Centur. III. observ. XVIII. pag. 199.

flatum impulsum in magnam molem extenderant integumenta, ut quæstum indè facerent: meritam autem sceleris pœnam dederunt ultimo supplicio affecti.

Quòd rarò observetur hydrocephalus exteriorem tantùm partem capitis ocupans, etiam indè confirmatur, quod *Aëtius* (o), de hoc morbo agens, illum quidem descripserit duplicem, externum & internum, sed simul monuerit, plerumque quidem aquosam humiditatem hîc colligi, nonnunquam tamen etiam fœculentam & sanguineam: inter apparentes autem morbi causas percussione aut contusione numerat, undè vasa franguntur ac sanguis effunditur & speciatim monet, hoc fieri, dum obstetrix rudiori manu caput attrectaverit. Manifestè indè apparet, quòd sub hydrocephali nomine descripserit tumores à contusione in externâ capitis parte natos. *Stalpart van der Wiel* (p), qui plures hydrocephalorum observationes recenset, dicit: *Quòd tales hydrocephali (externi nempè) non tantùm à violentiâ, aliâve causâ externâ, nascantur, sed & quòd in iisdem limosa quædam, vel sanguinolenta, turbulentaque, semper reperiatur lymphâ, cum tamen in internis hydrocephalis ea clara semper & limpida appareat.* Sæpiùs contingit, si in difficiliore partu diutiùs hæserit caput fœtûs pressum inter ossa pelvis, quòd tunc illa pars capitis, quæ aperto uteri orificio, elapsis jam aquis, directè respondet, incipiat tumere, & sugillationem sive ecchymosin inveniamus in hoc loco, postquàm infans natus est. Sed videtur malè tunc talis tumor referri ad hydrocephalum. Sæpè etiam hoc contingit, dum os uteri unâ cum fœtûs capite non directè respondet pelvi, sed in partem lateralem pelvis vel summitatem ossium pubis impingit. Contunditur enim tunc per validos parientis nixus ad ossa caput. Memini me vidisse talem tumorem satis insignem in capite infantis, cujus bregma sinistrum diù hæserat appressum margini ossis pubis, antequam peritior obstetrix vocata, mutato puerperæ situ, & prudenti manu, perversam hanc posituram emendasset. Tumor tamen ille feliciter curatus fuit illis remediis, quæ ad contusionem curandam antea fuerunt laudata; ita ut postea illum viderim sæpiùs, jam adolescentiæ annos superantem, vegetum & sanum. Plures similes casus vidi, sed nunquam observavi illud quod *Aëtius* (q) innuere videtur. Dicit enim, quòd si à percussione vel contusione talis tumor natus fuerit, in initio quidem rubeat & doleat, sed postea, humore contento in tenuem substantiam mutato, tum demum tumor concolor cuti & sine dolore evadat. Certè si effusus sanguis sub cute integra sensim sic attenuari possit, ut in tenuem lympham convertatur, facillè resorberi poterit, & talis tumor resolvendo curabitur, uti pluribus demonstratum fuit in *Capitulo de contusis*. In illis casibus, quos mihi videre contingit, tales tumores perfectè resoluti fuerunt, neque opus fuit, ut incisâ cute via fieret sanguini extravasato.

Notandum insuper est, quandoque in recens natis tumorem circa occiput inveniri mollem, & magnæ satis molis: aliquoties hoc vidi, sed perierunt omnes, & quidam ex his satis citò. *Ruyschius* (r) testatur, se hos tumores aliquoties vidisse, & quidem semel tantæ molis, ut fœtum magnitudine superaret: impropriè hydropes capitis illos tumores vocari monet, si reliquum caput benè constitutum fuerit, tamen hanc cum hydrocephalo affinitatem habere observavit, ut citò moriantur in-

(o) Lib. VI. cap. 1. p. 99. versâ.

(p) Observ. rarior. Tom. II. pag. 123.

(q) Loco citato.

Tom. IV.

(r) Observat. Anatom. Chirurgic. n°. 52. pag. 50.

fantēs, si tales tumores aperiantur, cum liquidum, similibus tumoribus contentum, plerumque communicet cum latice aquoso, qui in ventriculis cerebri stabulatur. Similes tumores se vidisse aliquando asserit, qui non planè humorales erant, sed partim carnei, partim etiam cartilaginei. *Wepferus* (s) vidit tamen puellam, quæ similem tumorem in occipitio habebat, & vitam in sextum annum produxit, licet & dysenteriam & febrim catarrhalem passa fuerit. Convulsionibus & paralyfi sinistri pedis prægressis, mortua est. In cadavere patuit, hunc tumorem per foramen exactè rotundum in osse lambdoideo communionem habuisse cum capitis partibus internis; & ventriculi cerebri ultra libram aquæ sanguinolentæ continebant.

Cum autem omnia, quæ cranii cavo continentur, in hominibus violentâ morte peremptis semper humida inveniantur, nemo mirabitur, accumulationem feri aquosi hîc fieri posse, & quidem variis in locis, omnium tamen frequentissimè in ventriculis cerebri, uti ex numerosis observationibus, quæ apud autores habentur, colligi potest. Certè dura mater, uti notum est, firmiter adhæret cranio, ita ut inde non nisi vi adhibitâ avelli possit: adeoque difficilius fieri poterit collectio lymphæ inter cranium & duram matrem. Longè facilius id contingere poterit inter duram & piam matrem; cum hæc membranæ sibi invicem contiguæ quidem sint, naturaliter tamen nunquam concretæ, ob perpetuam humidi interpositionem. Arachnoïdea dicta membrana, quæ piæ matri accumbit, cellulofam substantiam habet; undè, si in cadavere lanceolæ apice prudenter pertusa fuerit, flatu distenditur facilè: inter hanc ergo & piam matrem poterit lymphæ colligi, quod aliquoties factum vidi in cadaveribus illorum, qui lethargo perierant: apparet tunc, ac si gelatina cerebro circumfusa hæreret, cum per innumeras cellulas distributa sit collecta lymphæ, licet puncturis factis lymphæ tenuis effluat. Plures observationes legi poterunt apud *Stalpart vander Wiel* (t) de aquâ in diversis locis capitis interni collectâ. Præcipuè autem hujus rei veritatem evincit accuratum examen fœtus, quem difficili admodum partu obcapitis molem ingentem enixa fuerat paupercula mater (u). In cadavere, cranii integumentis divisis, non multum lymphæ reperiēbatur in membranâ cellulosa, sed pericranium in sacci speciem elevatum, & à cranii ossibus separatam lympham copiosam subrubellam continebat: dura mater ubique à superioribus cranii ossibus sejuncta erat, sed cohærebat cum pericranio in loco suturarum: inter piam & duram matrem aliquot lymphæ libræ hærebant: pia mater satis naturaliter se habebat. Cerebrum autem, à pondere incumbentis lymphæ depressum, convexam figuram omninò amiserat, ita ut lobi complanati essent sic, ut cum corpore calloso idem planum facerent. Cæterum cerebrum, medulla oblongata, & alter cerebelli lobus, in pulverem quasi conversa conspiciēbantur. Simul autem hîc apparet, in externis & internis partibus collectam fuisse lympham.

In ventriculis cerebri contentam lympham frequentissimè hydrocephali causam esse, plurimæ testantur observationes; antea monitum fuit, quòd *Petitus* hanc solam hydrocephali speciem tantum observaverit. Imprimis mirum videtur, ingentem adeò liquidî copiam posse in calvariæ cavo contineri. *Vesalius* (v) vidit Augustæ Vinde-

(s) Observat. Medic. Pract. de Affect. cap. n°. 23. pag. 46.

(t) Observat. rarior. Tom. II. pag. 112, & seq.

(u) Corn. Henr. Velsè Dissert. Miscell. Anat. pract. pag. 39.

(v) De Corp. human. fabricâ, Lib. I. cap. v. pag. 170.

licorum puellam biennem, cujus caput septem mensium spatio mirum in modum mole increverat, ita ut post mortem novem ferè aquæ libræ in cerebri ventriculis repertæ fuerint. Simul notat: *Quòd calvaria fuit prorsus membranacea, tantæque duntaxat sede ossea, quanta calvariæ puellæ erat amplitudo, priusquam caput extramodum increveret.* Nullibi autem in reliquo corpore aquosa colluvies observabatur: cerebellum & cerebri universa basis, uti & nervorum productiones, secundum naturam se habebant, & puella ad mortem usque sensibus omnibus integrè fuit usa: paucis ante mortem diebus illam videns *Vesalius* observavit, si caput ab adstantibus moveretur, vel nonnihil, quantumvis etiam leviter, erigeretur, quòd tunc illicò sequebatur tussis, difficilis respiratio, vultus sanguine suffundebatur, & lacrymæ fluebant. In quinquenni puero hydrocephalum vidit *Tulpius* (w), qui continebat quinque æquæ libras, quâ effusâ totum cavum cranii adeò vacuum videbatur, ut plerique adstantium judicaverint, omninò cerebrum abesse: interim apparuit, cerebrum quidem adesse, *sed amissâ figurâ globosâ, induisse formam convexi fornicis; & ab exuberante aquâ, sequacem ejus medullam adeò fuisse distentam, ut instar alicujus crassioris membranæ adhæresceret undique arcuatæ dissolutorum ossium circumferentiæ.* Interim sanctè asseverabat pueri pater, integra semper fuisse mentis munia: Ultra viginti quatuor libras aquæ ex capite infantis, coram pluribus testibus, educatas fuisse, legitur (x).

Meritò mirum videtur, quòd, tam enormi copiâ aquæ in capite contentâ, supervivere potuerint tam diù quandoque, cum paucæ sæpè uncia sanguinis effusi sub cranio subitam mortem fecerint. Verùm in junioribus cedere possunt ossa cranii, membranaceis interstitiis tantùm inter se juncta: neque simul & semel tanta copia lymphæ effunditur, sed sensim & successivè colligitur. Magis mirum adhuc est, quòd in quibusdam actiones sensuum superstites fuerint, licèt adeò enormiter mutata fuerit cerebri fabrica, vel per pressionem incumbentis aquæ, vel per ingentem adeò extensionem ventriculorum cerebri, ut illud omninò deesse videretur, non tantùm minùs peritis, sed & Medicis. Quamvis autem facilis illa capitis extensio in junioribus tantùm videatur huc facere posse; tamen non omninò hæc difficultas sic solvitur. Nam & capitis moles observata fuit augeri, licèt ossa solitam acquirerent duritiem pro ratione ætatis, & tamen manifestò apparebat, sensuum functiones superesse: ossa tamen capitis tenuia erant adeò, ut irradiante lumine pellucerent sic, ut interiora capitis videri potuerint (y). Sed alia habetur observatio hydrocephali in puero octo vel novem annorum, in quo ossa frontis, bregmatis, occipitis, sextam partem pollicis crassitie excedebant, & tamen tres pintæ aquæ lymphicæ inodoræ educabantur cranio resecto (z). Peritissimus ille *Anatomicus* nullum vestigium cerebri invenit, sed solam tantùm medullam oblongatam. Fatetur, se ignorare, an sensuum & loquelæ usum habuerit ille puer; tamdiù tamen vivere potuit. *Hildanus* (a) vidit juvenem octodecim annorum, cui caput immensæ erat magnitudinis: tertio ætatis anno inceperat intumescere post morbum acutum toleratum: reliquum verò corpus extenuatum erat: *Cranium autem non membranosum, ut plerumque solet esse hydroce-*

(w) Observat. Medic. Lib. I. cap. xxiv.

(x) Miscell. curios. Dec. III. anno I. pag. 25.

(y) Betbeder. Histoire de l'Hydrocephale de Begle, page 35. & seq.

(z) Duverney Traité des Maladies des os, Tom. II pag. 8.

(a) Observ. Chirurg. Cent. III. Observ. XIX, pag. 199.

phalorum, sed durum solidumque undique tactu persentiebatur. Loquebatur distinctè, sed mens non adeò constabat, & pessimos insultus epilepticos patiebatur. In nudinis quondam publicè se spectandum exhibebat homo, qui primo vitæ tempore hydrocephalo laboraverat, & languidam quidem vitam duxerat, sed tamen trigessimum annum superaverat: immanis erat capitis moles, dum reliquum corpus decennis pueri magnitudinem non superabat; sensus aderant quidem, hebetè tamen erat ingenio, nec multùm se movere poterat, imò ingens capitis pondus impedièbat, quò minùs erecto situ diù sedere posset, nisi retrò appositis pulvinaribus sustineretur.

Dum serà posteritas in cœmeteriis immanes tales calvarias inveniet, non deerunt procul dubio, qui calculo subducto immensi gigantis mensuram indè eruent, præcipuè si simul solito major crassities in talis cranii ossibus inveniatur, qualem *duVerney* in calvaria novennis pueri vidit, qui hoc morbo laboraverat. Si integra talis calvaria effoderetur, posset cognosci, cum ossa maxillæ superioris naturalem magnitudinem fervent, licèt ossa cranii immaniter aucta fuerint. Verùm si ossa cranii à se mutuo soluta jam reperiantur, tunc hoc criterium locum non habet. *Ruyschius* (b) servabat gigantis os sincipitis sinistrum tam prodigiosæ magnitudinis, ut integro hominis capiti pro galeâ inservire posset. Humanum esse os, agnovit *Ruyschius*, qui certè in his facilè falli non potuit. Sed *Libitinarius templi novi hujus civitatis dixit nobis, sese illud inter alia ossa effodisse, cujus curiositas tanta non erat, ut cætera quoque reservaret.* Procul dubio si *Libitinarius* ille alia eodem in sepulchro invenisset ossa sceleti gigantei, illa obtulisset *Ruyschio*, vel Amplissimo & Consultissimo viro *D. J. Witsen*, Amstelodamensium reipublicæ consuli, qui dextrum sincipitis os in musæo suo servabat. Accedit, quòd historia patria nullam mentionem fecerit unquam, proceræ adeò staturæ gigantem exstitisse, qui tamen omnium oculos in se rapere debuisset, dum viveret.

§. 1218. **F**Acilè cognoscitur posterior species incurabilis, reliquæ levi inustione, terebratione, puncturâ, prudenter, lentè adhibitis, simulque hydragogis & roborantibus internis curatur; vel externis discutientibus dissipatur.

Ad curam omnis hydrophis, uti postea ad §. 1231. dicetur, requiritur, ut aquæ in cavitates effusæ indè educantur. Ubi autem copia jam magna feri aquosi hæret in ipsius cerebri cavitatibus, facilè patet, illam indè educi non posse. Punctura saltem locum non habet, cum prius deberet tota substantia cerebri, & ipsum corpus callosum pertundi. Resorptio autem extravasati feri aquosi ex ipsis cavis cerebri vix sperari poterit, nisi parca tantùm copia adfuerit; & tunc adhuc difficulter fiet; cum idè hæc accumulatio facta fuerit, quia venæ non satis resorbuerunt laticem, qui ab arteriis exhalantibus perpetuò exivit. Si quid ergo sperandum sit, imprimis ab eo pendebit, ut in ipso morbi initio tentetur curatio; adeoque magnâ cum curâ debent considerari illa indicia, quæ justam dant suspicionem morbi incipientis.

Observavit *Petitus* (c), nasci quandoque hunc morbum post dentitionem difficilem, validas convulsiones, uti & si vermibus laboraverint. Incipiente autem

(b) Catalog. rarior, pag. 153. — (c) Académ. des Scienc. l'an 1718. Mém. pag. 28.

morbo labia & palpebræ motibus convulsivis levioribus agitantur, mordent labia; dentibus strident, nasum fricant: alvus est vel stricta vel laxa nimis: oculi apparent languidi, pupilla dilatatur magis: pallidi, debiles, tristes, languent. Præcipuum signum est, si incipiant hebetes fieri & somnolenti; quod docet jam comprimi cerebrum ab accumulato sero aquoso: dein, aucto malo, incipiunt ossa capitis à se mutuò recedere, caput augetur mole, tuncque nullum amplius dubium de morbo superest. Signa illa omnia notant, cerebri functiones magis & magis impediri; quæ ergo minus facilè deteguntur in infantibus paucorum tantùm mensium; ubi verò annum superaverunt, meliùs illa mutatio poterit observari: sic legitur casus (d) de puero, qui ad secundum annum cum dimidio vixerat perfectè sanus, & deinde hoc morbo incepit corripì. Loquela fiebat minùs distincta, nihil addiscebatur amplius, memoria peribat, sensus hebetabantur magis & magis, & tandem omninò peribant. nec in externis partibus capitis, quamvis plurimùm mole aucti, nec inter meninges, reperiatur aqua, sed pertuso cerebro ingens copia prodibat lymphæ pellucidæ, quæ nihil mali odoris spirabat. Præter memorata signa, & imprimis hebetudinem illam perpetuam, observavi aliquoties, quòd minimè ferant erectum capitis situm, sed mox ejulent; simulac autem reclinatum leviter versùs posteriora caput pulvinari sustentatur, quieti jacent, sed hebetes. Ausus fui prædicere collectionem seris aquosi in ventriculis cerebri, licèt capitis magnitudo nondum insigniter aucta fuisset, & in cadavere dissecto veritas *Diagnosis* patuit: semper etiam inveni collectam hanc aquam esse limpidam absque ullo fœtore.

Hippocrates (e) descripsit signa, quæ adfunt, si aqua in cerebro orta fuerit, sed non meminit auctæ magnitudinis capitis, & reliqua, quæ in curatione morbi describit, satis docent, quòd non hîc agat de hydrocephalo in junioribus, dum ossa adhuc extendi possunt, sed de collectione aquæ in cerebro adulti jam hominis factâ. Hæc autem signa enumerat: *Dolor acutus sinciput & tempora, interdùmque aliâ capitis parte, detinet; subindèque rigor ac febris; oculorum regiones dolor occupat, iique caligant, pupilla scinditur; & ex uno duo sibi cernere videntur, & si surrexerit, ipsum tenebricosa vertigoprehendit, &c.* Si autem hæc signa conferantur cum illis, quæ *Petitus* (f) invenit in cadaveribus hoc morbo defunctorum, ratio horum symptomatum satis liquet. Invenit enim duram matrem solito firmiùs adhærere calvariæ, basin cranii complanatam, & quasi depressam, oculorum orbitas extrorsùm pressas unà cum oculis. In junioribus verò vix expiscari possumus, quid sentiant incommodi, præcipuè cum procedente morbo magis magisque hebetes fiant, & loquela minuatur. Interim tamen molesto ejulatu noctes dièsque dolorem testantur, uti observavit *Celeberrimus Littre* (g) in puero, qui integro biennio hunc morbum tulit, & toto hoc tempore parùm dormiebat, perpetuò ferè plorans.

Ubi ex indiciis modò enumeratis suspicabar collectum hæere in capitis interioribus laticem, resectis capillis, molli frictione usus fui, quam facilè ferebant, emplastro molli, aromatico tamen, quale est illud, quod à Labdano, vel & Meliloto, in officinis nomen habet, texi caput, removendo bis vel ter de die emplastrum, ut frictio adhiberi posset: loca pone aures parùm fortiùs perfricari curavi, ut cutis

(d) Ibidem. Pan 1705. Histoire, pag. 55.

(e) De Morbis, Lib. II, cap. VI. Charter. Tom. VII. pag. 556.

(f) Académ. des Scienc. Pan 1718. Mémoires, pag. 98.

(g) Académ. des Scienc. Pan 1705. Hist. p. 55.

rubescere inciperet : cùm enim observemus toties pone aures , imò & quandoque ex totâ capitis cute , exire copiam liquidi , qui effluxus si impediatur imprudenti consilio , mox cerebrum affici , & omnes ejus functiones turbari , hinc sperabam , & capitis interiora liberari posse , si externa capitis cutis madescere multùm inciperet.

Tentavi hanc methodum in puella novem mensium , & lætabar multùm , dum circa latus dextrum fontanellæ madorem insignem perciperem , posteaque universa capitis cutis , & imprimis pone aures , perpetuo quasi rore perfunderetur , sic ut capitis tegumenta sæpiùs mutari debuerint penitus madida. Sollicitè caput quotidie lustrans , vidi illud non augeri mole , nec magis secedere à se mutuo ossa in vertice. Simul blandis utebar purgantibus , quantum prudentia suadebat in tenello hoc corpore. Sed spes me fefellit , & postquam per binas septimanas perpetuò plorasset liquidum tota cutis capitis , augebatur hebetudo , & post leves convulsiones mors secuta fuit. In ventriculis cerebri ultra sex uncias limpidissimæ aquæ inveni. Si novem partes emplastri de Meliloto fumantur cum unâ parte emplastri vesicatorii , & hæc super linteam extensa applicentur cuti capillatæ capitis , capillis prius forfice resec- tis , non verò novaculâ abrasis , leviter irritatur cutis , parùm rubescere incipit , nec tamen elevatur epidermis in vesiculas , cùm parca tantùm emplastri vesicatorii copia addita fuerit , & ob pilorum , forfice tantùm resectorum , reliquias emplastrum non tangat cutim immediatè , & plerumque cutis madescere incipit. Hâc methodo feliciter usus fui , ubi cutis capitis ulcerosa & manans exsiccantibus remediis adhibitis , imprudenti consilio , subito curata fuerat , & convulsiones vel diras ophthalmias , aut & periculosum asthma , produxerat perversa hæc medela. Brevi enim post redit ichoris per cutim sic irritatam excretio , cum levamine subito omnium malorum. Undè apparet , hanc methodum cum spe tentari posse præcipuè in morbi initio.

Sacculi ex herbis aromaticis , cephalicis dictis , *salviâ* , *roremarino* , *lavendulâ* , &c. capiti applicantur , quibus solet addi copia salis marini decrepitati , quod vel ex ipso aëre humidum citò in se trahit.

Simul mollis & prudens compressio totius capitis fulcit partes , ne nimis extendantur. Pileolum solent conficere ex corio Turcico , quem per fibulas adducunt leniter , sic ut firmentur potius partes quàm validè constringantur : verùm & hoc tantùm locum habet in morbi initio ; ubi enim in majorem jam molem increvit hydrocephalon , à tali compressione lethalis apoplexia metuenda foret.

Purgantia dantur frequenter , ut exhauriatur corpus utcumque , hâc spe , ut venæ fiant magis bibulæ , sicque resorbeant extravasatam lympham.

Ubi inter integumenta & calvariam hæret collecta aqua , scarificatione facilè via fieri posset , vel & inustione , quæ ulcus relinquit diutiùs apertum , per quod perpetuò effluere possit serum illud aquosum. Ubi autem in cavo ipso calvariæ hæret , longè major difficultas est ; antea jam dictum fuit , si in cerebri cavis hæreat , indè per puncturam educi non posse : si autem inter cerebri meninges accumulata fuerit aqua , facilis quidem foret pertusio ; sed educto sero ossa adhuc tenera , & per membranam sibi invicem unita , nec sustentata ampliùs , collaberentur & contentum cerebrum comprimerent , dum caput pulvinari incumberet.

Verum quidem est , uti postea in curâ generali hydropis dicitur , indicationem curatorem requirere , ut aqua in cavitatibus corporis contenta educatur , sed tamen observationes ferè omnes docuerunt , puncturam in hydrocephalo interno funestum habuisse

exitum. *Petitus* (h) doluit, omnes mori, in quibus hæc operatio instituitur. Si omnis copia educta fuerit, quatuor vel quinque horis post evacuationem pereunt; si minus eductum fuerit, tardius moriuntur; ita quidem, ut nullus supervixerit quadraginta horis. Celebris Chirurgus (i) absolute repudiabat puncturam hydrocephali tanquam lethalem semper, dumque audacior alter operationem perficiebat in puero trimestri, eductâ aquâ subsidebant ossa, & sequenti die mors sequebatur, licet educta aqua limpidissima fuerit, & hæserit intra cranium & duram matrem, quæ hydrocephali species videretur majorem curæ spem dare, quàm reliquæ, quæ profundius hærent. Eandem sententiam tuetur *Hildanus* (k), & apud *Wepferum* (l) legitur, quòd recusaverit hydrocephali sectionem in quinquenni puero, licet mater importunè urgeret: postea audivit, Chirurgum quemdam hanc operationem tentasse, sed lethali cum eventu: in hæc tamen ætate major firmitas ossium utcumque sperari potuisset, quò minus facile subsiderent eductâ aquâ. Cùm ergo neminem servatum viderim, in quo capitis punctura instituta fuerit, & probatissimi Auctores illam operationem repudient, videtur prudentia jubere, ut hydrocephalo interno laborantes suo fato relinquuntur, præcipuè cùm constet certis observatis, quosdam diù adhuc supervixisse, quamvis miserè vixerint.

Verum quidem est, quòd *Aëtius* (m) & in externo & interno hydrocephalo sectionem commendaverit, sed simul monet sequentia: *Majores nostri dicunt*, etiam inter membranas & cerebrum colligi, quod quidem est lethale. *Hippocrates* (n), ubi per purgantia præcipuè, & repetita quidem, aquam in encephalo contentam educere tentaverat, ultimum suadet remedium, ut, inciso circa bregma capite, perforatio usque ad cerebrum fieret. Sed, uti paulò antè monitum fuit, non videtur ibi agere de hydrocephalo, infantum morbo, ubi ossa adhuc cedere possunt, verùm de aquâ collectâ in cavo cranii adultorum. Simul facile patet, cranii perforationem tantùm posse exitum conciliare lymphæ inter cranium & meninges, vel inter meninges & cerebrum, collectæ, neutiquam verò sic educi posse serum aquosum, quod in cerebri ventriculis accumulatum est.

Imò, si tutò posset educi lymphæ, quæ in cerebri ventriculis continetur, sic videntur debere collabi omnia, dum aqua subducta fuit, ut omnes encephali actiones brevè destruantur. Hoc autem videtur confirmari ex morbo illo, qui in recens natis & junioribus aliquoties observatur, & quem spinam bifidam vocare solent Chirurghi & Medici, quia spinæ vertebrarum quasi à se mutuò dehiscunt, & tumor in hoc loco nascitur mollis, variæ magnitudinis, quandoque limpidam aquam continens, quandoque opacum magis humorem: aliquando integumenta naturali colore prædita manent, sæpius rubrum colorem, vel & sublividum, habent. *Celeberrimus Ruyschius* (o) hunc morbum describit, & affirmat; *si ritè hunc examinaverimus tumorem, luce meridianâ clariùs constabit, hydropem esse particulæ spinalis medullæ, eundemque ferè esse affectum, qui in capite fœtus hydrocephalus audit.*

(h) Académ. des Scienc. l'an 1718. Mém. p. 98.

(i) La Motte, Traité complet de Chirurg. Tom. II. pag. 131. &c.

(k) Observat. Chirurg. Cent. III. observat. XVII. pag. 198.

(l) Observat. Med. Pract. de cap. Affect. observ. XLIX. pag. 49.

(m) Lib. VI. cap. I. pag. 99. versâ.

(n) De Morbis, Lib. II. cap. VI. Charter. Tom. VII. pag. 556.

(o) Observat. Anatom. Chirurgic. Centur. observat. XXXIV, XXXV, XXXVI, pag. 33. & seq.

In dorso aut lumbis talis tumor apparere solet, in nuchâ etiam, sed rariùs; rarissimè in inferiore & exteriori parte ossis sacri, quod mirabatur *Ruyschius*, cum infirma pars ossis sacri à posticâ parte semper in statu naturali hiatus habeat. Quamvis autem plerumque dehiscant tantùm vertebræ à parte posteriori circa processus spinosos, corpore ipsius vertebræ manente integro, observavit tamen & in cadavere aperturam in unicâ tantùm vertebrâ, quæ vix ciceris granum admittebat. Fatetur autem, quòd nullus ex infantibus, hoc morbo affectis, quos tractavit, evaserit, & in omnibus vidit, mortem accelerari, si tumor talis vel sponte rumpetur, vel imprudènti consilio pertunderetur. Hinc jam antè *Ruyschii* observata monuerat *Tulpius* (p) Chirugos, ne aperirent unquam tales tumores.

Tota ergo curatio tantùm palliativa est, cavendo ne attactu imprudenti vel attritu rumpantur tumoris integumenta, sed potiùs per fomenta adstringentia & roborantia reddantur magis firma & solida, ut diutiùs tumor talis integer & clausus maneat.

Ad quintum annum ætatis sic servatum fuisse legitur (q) infantem, qui fortè adhuc diutiùs supervixit, cum auctor de illo post quintum annum adhuc vivente loquatur. Plerumque citiùs pereunt, dum vel casu, vel malâ arte, quandoque & gangrænâ natâ, exitus paratur lymphæ tumorem distendenti. Si potuerint hydrocephalo affecti tam diù vivere, uti antè dictum fuit, videtur & in spinâ bifidâ spes prolongandæ vitæ superesse.

Fortè etiam lymphæ, in spinæ bifidæ tumore contenta, à ventriculis cerebri descendit: notum enim est, quartum ventriculum cerebri continuari secundum longitudinem medullæ spinalis. Apud *Wepferum* (r) habetur observatio, quæ hanc sententiam confirmare videtur. Nascebatur puella, capite benè formato, in dorso ad dextrum latus vertebrarum lumbarium superiorum apparebat macula livida splendens, uncias circiter quinque longa & tres lata, quæ in dies sensim in altum attollebatur, sic tamen ut nunquam ultra crassitiem parvi digiti emerit, & simul tam splendida fiebat, ut speculi instar reluceret. Pes dexter à nativitate fuit immobilis. Decimo à nativitate die, cum aqua per cutim pelluceret, Chirurgus vulnusculum inflixit, ex quo limpidissima profiliit aqua; vulnusculum postea brevè coaluit; quod mater diebus sequentibus adhuc sexies ungue laceravit, qualibet vice tribus aquæ uncias erumpentibus: Chirurgus brevè consolidavit locum. Verùm quàm primum cicatrice clausus fuerat ille locus, & macula penitus evanuerat, primò synciput dextrum, deindè sinistrum, in fastigium tolli cœpit, & hydrocephalus vastâ mole apparuit circa quartam ætatis septimanam. Manifestè patet, lympham hanc ex ventriculis cerebri defluxisse, cujus exitu impedito, nec ampliùs distentis integumentis, ab accumulatione hujus caput impleri cœpit, & quaquaversum distendi.

Simul etiam patet, quòd, cum in loco tam diffito à capite exitus lymphæ extravasatæ tutò conciliari non potuerit, sed gravissimorum Auctorum testimonio semper mors intra paucos plerumque dies secuta fuerit, multò magis funestus exitus expectari debeat, si talis pertusio tentaretur, ubi interiora cranii accumulato sero aquoso replentur.

(p) Lib. III. Observat. Medic. cap. xxix, xxx. pag. 229. & seq.

(q) Abraham Titling over de tegennatuur-

lyke splyting der ruggegraat, pag. 69.

(r) Observat. Medic. Practic. de Affect. Capiti. observ. xxix. pag. 56,

§. 1219. **I**N Thoracis hydrope, qui ex variis locis colligere lympham valet, eadem ferè signa, quæ Empyematis, sed observatio causæ antecedentis discrimen exhibet; paracentesis sanat hunc, unà adhibitis his, quæ causæ adverfantur ejus.

Dictum fuit ad §. 1217. expirationem humidi, & exspirati resorptionem, obtinere in omnibus cavis majoribus & minoribus corporis; adeoque & idem in cavitate pectoris verum erit. Imò videtur, in thorace expirationem validissimam esse, dum cor totis suis viribus humores urget per propinqua vasa. Certè pulmonis superficies, quæ ab aère tangitur, copiam ingentem vaporis humidi efflat singulis expirationibus; qui vapor non apparet æstivo calido tempore, sed invisibili sub specie diffatur in auras; rigida verò hyeme, densæ nebulæ formâ ex ore & naribus hominum majorumque animalium expellitur, & quidem longè majori copiâ ac impetu, quàm ex reliquâ cutis superficie; uti manifestè apparet, si quis, de lecto calido surgens, intentissimo sub gelu, frigido se exponat aëri per momentum: fumant manus quidem, sed longè copiosior vapor ex naribus & ore prodit. Solet hoc phænomenon terrorem incutere Afris servis, qui calidissimo sub aère vixerunt semper, dum ad frigidiora Europæ loca veniunt. Sed directis experimentis demonstravit *Kaau (s)*, pulmonum superficiem externam, totam pleuram, mediastina pericardium, cor, auriculas, perpetuò exspirare similem vaporem. Omnium velocissima sanguinis circulatio fit per arterias coronarias; hinc tota cordis superficies perpetuò magnam copiam talis vaporis exhalat. Undè si in vivo animali celeri sectione cor nudetur, illud totum fumat: ideò etiam post mortem, penitus frigefacto cadavere, ab hoc vapore condensato, major copia humidi reperitur in cavo pericardii, quàm in aliis corporis cavis, habitâ nempe ratione magnitudinis diversæ in variis cavitatibus.

In sanis tamen animalibus omnes partes internæ, tam continentis quàm contentæ, reperiuntur perpetuò humidæ, sed non invenitur liquidum accumulatum, si viva, vel statim post mortem, dissecantur. Resorbetur ergo ille vapor humidus, qui exhalat per arterias, denuò per venas, uti pulchris experimentis demonstratur (*t*). Sed & venulæ illæ resorbentes minimæ, vicinis unitæ, majores trunculos, etiam nudo oculo visibiles, ostendunt in thorace, & quidem in omni continentium & contentorum superficie, tandem hæ venæ lymphaticæ in ductum thoracicum, vel & in venas sanguineas, se evacuant (*u*). Patet ergo, manifestè adesse vias, per quas tenuis lympa, ex ultimis arteriis exhalantibus in cava corporis expulsa, iterum humoribus circulantibus reddi possit; adeoque sic impediatur humidi collectio, & collecti stagnatio.

Quamvis autem sanitatis tempore videatur illud exhalans ex arteriis resorberi vaporis formâ per venas, antequam in lympham condensetur, tamen & patuit directis experimentis, vapores jam condensatos, & collectam inde notabili copiâ aquam, per venas resorberi posse. *Celeberrimus Musgrave (v)* per syphonem injecit uncias quatuor aquæ calidæ in dextram partem thoracis canis vivi, undè difficultas respirationis fequebatur, & manifesta debilitas, tamen successivè minuebantur illæ molestiæ, & sep-

(s) Perspirat. dicta Hippocrat. pag. 239. & seq.

(t) Ibidem pag. 274. & seq.
Tom. IV.

(u) Ibidem pag. 279.

(v) Philosoph. Transact. Abrigd. Tom. III.
pag. 78.

timanæ spatio æquè sanum videbatur animal, ac antè fuerat: postea simili modo injecit sexdecim uncias aquæ calidæ in sinistrum thoracis cavum ejusdem canis; respiratio erat difficilis, animal calebat admodum, & cor validissimè pulsabat: intra septimanæ spatium pariter convaluit canis. Postea in unum thoracis cavum aquæ calidæ uncias octodecim injecit, in alterum sex tantum: eadem omninò symptomata sequebantur, sed citiùs evanescebant; post quinque enim dies perfectè convaluit canis. Simul observavit, copiam urinæ solitò majorem excrevisse hoc animal.

Postea dicitur ad §. 1228. de causis hydrophis; hîc sufficet in genere notasse, quòd omnis causa, quæ impedire valet promptam resorptionem exhalantis liquidi per venas, possit esse causa hydrophis thoracis. Undè intelligitur, quare post Asthma spasmodicum convulsivum, diù toleratum, toties sequatur hydrophis thoracis. Certè in hoc morbo cor dextrum sanguinem pellere nequit per pulmonem contractum, hinc venæ cavæ se evacuare non possunt, ideò omnes venæ turgent, livescunt labia & tument miseris, adeoque & venæ lymphaticæ resorptam lympham, tradere nequeunt venis sanguineis, præ nimia plenitudine turgentibus; pergunt tamen arteriæ exhalare; hinc accumulabitur lymphæ, vel & tenera adeò vasa lymphatica rumpentur, & perpetuum fiet in thoracis cava stillicidium. Imprimis autem hæc mala metuenda sunt, si paroxysmi asthmatici validi, diuturni, & frequentes, fuerint.

Fortè nulla frequentior causa est feri aquosi in thorace collecti, quàm si calido & æstuante corpore potum gelidum quis subito ingurgitet, vel quiescente corpore in aère frigido maneat diù. Quantum hæc noceant, antea in *Pluritidis* Historiâ dictum fuit; quatenus nempe acutos inflammatorios morbos producant: in illis verò, quorum humores in spissitudinem inflammatoriam non adeò vergunt, frequenter pectoris hydrophis nascitur. Subito enim tali frigore constringuntur extrema vasorum orificia, & venosa magis, quàm arteriosa exhalantia, quia, cæteris paribus, venæ tenuiores tunicas habent quàm arteriæ, uti etiam quia motus humorum per arterias, versùs extremos fines, illos servat apertos, vel referat, si contracti fuerint aliquatenus: invenis autem humorum motus non potest urgere extrema illarum orificia, unde illa contracta à frigore connivent faciliùs, vel & collapsa, nullo liquido interposito, concrefcere possunt; quod si in plurimis venis inhalantibus fiat, immedicabilis hydrophis nascetur, cum inhalatio tunc restitui nequeat. Moris est apud Batavos, uti notum est, ut statutis horis scaphæ ab unâ urbe ad aliam tendant; cum autem ad ipsum campanæ pulsum solvatur scapha, sæpè veloci cursu peregrinantes illam jamjam abeuntem assequi conantur, & sudore madentes illam ingressi, per aliquot horas sedent quieti: si autem ventus validus, vel & frigida hyemalis tempestas, fuerit, tunc sæpiùs contingit, ut à tali causâ asthmatici, fiant, & copiam feri aquosi in pectoris cavis colligant.

Meritò autem notatur in textu, quòd in variis thoracis locis lymphæ colligi possit. Aliâ occasione ad §. 913. dictum fuit, quomodo plura totum thoracis interni ambitum investiat non tantum, verum etiam & quâ ratione mediastinum, thoracem bifariam dividens, nascatur. Potest hinc lymphæ in dextro & sinistro thoracis cavo colligi, vel & in utroque: poterit & in ipso pericardii, cor ambientis, cavo accumulari. Simul tunc notatum fuit, quòd singulis thoracis cavitatibus sua quasi propria membrana sit, & hinc binæ pleuræ possent concipi, ut cavæ vesicæ sibi mutuo adjacentes, & in loco contactus sibi invicem accretæ, ita ut ex harum membranarum duplicaturâ nascatur mediastinum, quod thoracis cavum bifariam dividit. Simul tunc monitum fuit, quòd

à pleura utrimque à corporibus vertebrarum secedente relinquatur species triangularis cavi, cujus postica pars fit à columnâ vertebrarum dorsi : cavum autem hoc occupat membrana cellulosa, per quam transeunt aspera arteria, œsophagus, &c. : anteriùs verò illæ lamellæ duplicis pleuræ arctiùs cohærent, nisi quòd in superiori parte secedant in illo loco, ubi glandula thymus ponitur.

Possent ergo lymphæ collecta in quinque distinctis locis thoracis hæere : in dextro & sinistro pectoris cavo, in pericardio, retrorsùm extra pleuram circa corpora vertebrarum, & antrorsùm sub sternò inter binas pleuræ lamellas. Hæ autem diversæ hydro-pis sedes ideò imprimis distingui merentur, quia & diversa producunt symptomata, & varia requiritur methodus, ut collecta ibi lymphæ educi possit. Si enim in alterutro pectoris cavo hæreat, paracentesi educi poterit; si in cavo pericardii, illud deberet pertundi; si sub sternò colligeretur lymphæ, sterni perforatio requireretur. Si verò in triangulari illo cavo, quod diffitæ à se mutuò pleuræ relinquunt circa vertebra thoracis, accumulatur aqua, viam vel solo pondere sibi facit per membranam cellulosa, quæ musculos dorsi ambit, & illorum interstitia occupat; simili modo ac pus ibi natum sinuosa, & miro modo decurrentia, ulcera facit, uti pariter ad §. 913. notatum fuit.

Magnâ ergo cum curâ erui debent signa diagnostica, quæ docent hydro-pem thoracis adesse, & simul demonstrant, in quo loco collecta lymphæ hæreat. Diagnòsis autem evidens hujus morbi non semper adeò facilè obtineri poterit, uti patebit ex sequentibus.

Multa enim signa communia, imò & ferè eadem, habet hydro-pis pectoris, quæ in Empyemate adesse solent. Liquidum in cavo pectoris contentum æquè pulmonem comprimet & angustabit, sive pus fuerit, sive serum aquosum : pus morâ in acrem ichorem degenerans simili modo irritabit partes quas alluit, ac lymphæ dum putrescere incipit. Sollicitâ hujus morbi observatione & cadaverum sectione didicit *Celeberrimus Albertini* (x), stagnans in thorace liquidum, si purum & aqueum sit, non adeò difficilem respirationem inducere, nisi utramque pectoris cavitatem ferè impleat, vel alterutram sic distendat : ut alterum pectoris cavum comprimendo minuat : ubi verò liquidum extravasatum turbidum, intensè flavum, aut acre fuerit, tunc parva etiam feri quantitas in pectoris cavo difficilem admodùm respirationem fecerat.

Causarum quidem antecedentium observatio discrimen exhibet, si nempe post morbum inflammatorium pectoris suppurationis signa secuta fuerint, & postea succedat difficillima respiratio, tunc pus adesse concludimus facilè. Verùm antea in *Capitulo de Phthisi* patuit, quandoque latentes adeò fuisse pectoris vomicas, ut nec ægri nec Medici talem morbum suspicati fuerint, antequàm pus tussi eductum viderent, vel in cadavere Empyema invenirent. Si verò causæ hydro-pi producendo aptæ, præcesserint; temperies frigida leucophlegmatica, facies tumidula, fuerit; pedes, crura, femora, scrotum, tumeant; tunc certius hydro-pem cognoscimus, & si tunc difficilis respiratio adsit, vel concusso corpore strepitus moti liquidi in pectore percipiatur, certiore habemus hujus morbi diagnòsin. Prætereà novimus, uti antea monitum fuit, post asthma convulsivum sæpè sequi thoracis hydro-pem, adeoque, tali morbo prægresso, meritò & illum suspicamur. Si alterutrum cavum pectoris aquâ plenum fuerit, in latus sanum decumbere nequeunt; si in utroque cavo aqua hæreat, situm errec-

(x) *Instit. Bonon. Tom. I. pag. 393.*

tum, corpore parùm versùs anteriora inclinato ferunt faciliùs. Œdema autem pedum ferè semper comitari solet morbum non tantùm, sed & levatur pectus, si extrema inferiora plus tumeant; quod sæpiùs observavi; & è contrà si crura detumescerent subito, pessimè angebantur tales ægri. Adest & frequenter, licèt non semper illud invenirim, alterum signum, quod pro certissimo & pathognomico habuit *Piso* (y); nempe *eam in spirando difficultatem ac crebritatem, quæ desubito somni primo tempore invadat, & quiete defraudet, sed tamen procedente die sensim lentescat, quod signum cum ratio mihi dictaverit, tum experientia in omnibus comprobavit.* Simul notat, se quandoque observasse unius, quandoque utriusque, brachii resolutionem in ægris, qui pectoris hydrope laborabant. Quamvis autem meritò ad causas prægressas, & varia signa modò memorata, attendendum sit, justam tamen hujus morbi suspicionem dabit œdema partium externarum cum difficili respiratione.

Prætereà observata fuit lymphæ accumulatio in cavo pericardii: antea dictum fuit, in sanis animalibus pericardii internam superficiem semper madescere, uti etiam cor, auriculas, sinus, & vasa majora, in pericardii cavo contenta. Certè nullibi majores causæ secretionis adsunt, quàm hîc: docuerunt injectiones Anatomicæ, pericardium scaterere innumeris arteriis, per quas sanguis à pulmone redux, fluidus, attenuatus, pellitur ingenti cordis proximi vi: idem & in omnibus, quæ pericardii cavo continentur, obtinet: simul adest calor maximus resolvens liquidum exhalans in vaporem admodum penetrabilem: undè in sanis animalibus nulla fit hîc aggestio liquidi, nulla stagnatio, nulla corruptio. Per hunc vaporem humidum, calidum, perpetuò exhalantem, removetur pericardium à corde, impeditur omnis concretio, & tota superficies cordis ambarum auricularum, sinuum, arteriarum, venarum, manet mobilis, extensibilis, humida, resorptioni apta; simul præcavetur à summo & perpetuo illo motu metuenda partium callositas, & attritus tollitur. Certè, si adsunt maximæ secretionis causæ, non minor invenitur & resorptioni opportunitas. Vapor enim exhalans calidus magnâ fatis vi urget omnem superficiem concavam pericardii, convexamque cordis & auricularum: venæ cordis, systoles tempore, evacuantur penitùs, hinc momento post vacuæ, bibulæ, aptissimæ sunt, ut resorbeant omne excretum per arterias. Verum quidem est, quòd olim quidam Medici crediderint, naturaliter copiam humoris aliquam pericardii cavo contineri, ut calidissimum cor perpetuò humectaretur; sed hodiè illæ lites compositæ sunt, cum tantùm post mortem frigefacto cadavere liquidum hîc inveniatur; in vivis animalibus subito dissectis vapor exhalat, ceterùm nil invenitur, si nempe ante mortem sana fuerint. *Vesalius* (z) hæc experimenta jam tentavit, & dixit: *Vivi canes, involucris cavitatem, & cordis superficiem humectas habent, in hisque nulla diffluentis aquæ observatur quantitas: quum tamen notatu digna (etiamsi ferè semper mediocris) in aliquandiu mortuis canibus occurrat.* Videtur interim potius favisse illorum sententiæ, qui aquam in pericardio naturaliter contineri affirmabant, licèt semper dubio modo de hæc re loqueretur. Nullum unquam cadaver disseccuit quin invenerit aquam in pericardio; addit tamen: *Quin etiam minus ferè aquæ in nuper mortuis adinveni, quàm in his, à quorum sectione diutius temperassem.* Sed & in vivis hominibus habuit occasionem examinandi hoc dubium, quibus sævo supplicio cor exscindebatur adhuc spirantibus, sed fatetur, quòd non commodè illud

(y) De Morbis à serosa colluv. sect. III. cap. VII. pag. 243. — (z) Lib. VI. cap. VIII. pag. 506. 507.

expendere licuerit, licet propinquum supplicio locum occuparet; tantum affirmans sequentia: *aquam etiam in involucro continere videbatur*. Postea verò *Patavii pulsans adhuc cor cum pulmone, reliquisque visceribus illico atque ex his, quos vivos in quatuor partes dissectant, exemptum erat, in proximam pharmacopolæ officinam interdum deferri curavimus, ac in involucro aquam nonnullam reperimus*. Certè circa mortem omnia flagnant in venis, sinu dextro, & auriculâ dextrâ; hinc cessat resorptio: arteriæ proprio elatere cavum suum minuunt; hinc propellunt adhuc humores; adeoque exhalatio diutiùs durat, quàm resorptio: prætereà, licet illico à loco supplicii ad vicinam domum delata fuerint hæc viscera, aëri exposita fuerunt, antequàm potuerint examinari: adeoque facilè intelligitur, vapores exhalantes potuisse sic condensari, ut *nonnullam aquam* in pericardii cavo invenerit. Quòd autem aliquot post mortem diebus aucta inveniatur hujus liquidi copia, intelligitur, si consideretur, quòd post mortem arteriæ magis & magis contrahantur, propriâ vi elasticâ, & aëris ambientis frigore, quod in cadaveris superficiem magis agit; adeoque humores ab hac causâ retropelluntur versùs cor sinistrum; valvulæ autem aortæ impediunt ingressum in cavum cordis; hinc arteriæ coronariæ urgentur, & per illorum fines tenuissima humorum pars exprimitur in cavum pericardii. Auricula verò dextra à retropulso ab eadem causâ sanguine venoso turget, sed si in cadavere prematur superficies interna auriculæ dextræ, exsudat superficies externa liquidum tenue: accedit, quòd incipiente putredine solvatur sanguis in cordis vasis contentus, & per extrema hiantia transeat solutus; undè etiam in cadavere plerumque subrubellus ichor invenitur in pericardii cavo. Videntur illæ causæ sufficere, ut post mortem in cadaveribus unum alterùmve cochlear liquidi reperiatur, quam quantitatem se invenisse plerumque, testatur *Diemerbroeckius (a)* in naturaliter constitutis corporibus.

Cùm autem adeò valida exhalatio hîc sit, ob causas antè expositas, si à quâcumque demum causâ impediatur resorptio, accumulabitur in pericardio humor, & poterit ad magnam satis quantitatem colligi. Nec videtur adeò infrequens hic morbus esse, cùm satis numerosi casus in Historiâ Medicâ recenseantur: aliquando hydropem pectoris comitatur; quandoque solum pericardium hydropicum inventum fuit (*b*). Plures similes casus recensuit *Celeberrimus Senac (c)* in utilissimo tractatu, quem de corde scripsit.

Diagnosîs autem certa, quæ docet hydropem pericardii adesse, non adeò facilis est, uti optimè & prudenter monuit *Senac (d)*; imprimis ideò, quia sæpè hic morbus concurrit cum hydrope pectoris, vitiis pulmonum, cordis, polypis, &c.: undè tunc symptomata, in vivente ægro observata, non possunt unicè tribui hydropi pericardii, qui post mortem detegitur. Prætereà certum est, incipiente morbo, dum modicè tantum distenditur pericardium, minores molestias nasci, quàm ubi accumulata lymphæ immaniter turget. Pressionis & angustię sensus circa partem anteriorem thoracis, quàm pericardium occupat, indicium hujus morbi videtur. Simul evidens est, à turgente pericardio vicinum pulmonem debere comprimi; adeoque respiratio erit difficilior; & tussis sicca irritans adest sæpiùs: cùm autem pericardium incumbat parti tendinosæ diaphragmatis non tantum, sed & accrescat firmissimè illâ suâ parte, quæ res-

(a) Anatom. Lib. II. cap. v. pag. 261.

(b) Sinopei Parerg. Med. pag. 46—51. Bar-
gère Observat. Anatom. pag. 81. 83. 86. 89. 91.

(c) De la Structure du cœur, Liv. IV. chap.
v. Tom. II. pag. 354. & seq.

(d) Ibidem, pag. 356. & seq.

pondet planæ inferiori parti cordis, videtur probabile, quod pericardium aquâ collectâ distentum motum diaphragmatis reddet difficiliorem. Præterea cordis motus turbabitur; undè palpitationes cordis, pulsum inæqualitas, quandoque & fyncope, sequentur, præcedente suffocationis quasi instantis sensu. In quinque ægris, qui post mortem inventi fuerunt pericardii hydrope laborasse, talia symptomata ferè recensuit *Barrere* (e). Undè pro signis diagnosticis hujus morbi posuit pedum œdema, pallorem faciei, pulsum parvum celerem, respirationem impeditam, difficilem in lecto decubitum, unâ cum suffocationis sensu, subindè recurrente; simul tamen fatetur, quòd hydrops pericardii difficulter distinguatur à pectoris hydrope. Magnâ cum curâ enumeravit signa hujus morbi *Senac* (f), tam ex probatis auctoribus, quàm ex propriis observationibus; & imprimis addidit illud signum, quod reliquis certius videtur, nempe inter tertiam, quartam, & quintam costam percipitur motus undulatorius, dum cor palpitat: verum quidem est, quòd palpitante corde, licèt absit hydrops pericardii, aliquid simile percipiatur, sed non sentitur tunc ille motus undulatorius, & fluctuatio quasi, quæ satis longè se extendit. Fortè tamen, si pericardium jam admodum distentum fuerit, non adeò distinctè percipietur illa undulatio.

Palpitationem cordis adfuisse negat *Diemberbroeckius* (g) in Anglo, in cujus pericardio duas libras aquæ invenit; nec *Barrere* in quinque ægris hujus symptomatis mentionem fecit, tantùm meminit pulsum parvum & celerem adfuisse, qualis etiam quandoque cordis palpitationem comitari solet: præterea verisimile videtur, quòd cordis motus difficilius percipiatur in pectore, dum inter costas & cordis apicem copiosa aqua hæret.

Prudentissimè hinc concludit *Senac* (h), quòd signa recensita, si non plenam certitudinem, saltem justam suspicionem, latentis hujus morbi exhibeant.

Simul facilè apparet, si tot & tanta mala ab accumulatione feri aquosi in pericardio oriantur, multò adhuc pejora expectanda esse, si degenerans illud serum acre fiat, & si cor, adeò irritabile viscus, perpetuò stimulet. Invenit *Vieussens* liquidum in pericardio alcalinæ fuisse naturæ (i). In tribus cadaveribus *Barrere* (k) invenit pericardii & cordis superficiem obductam materiâ, quæ lac grumofum referebat.

In tribus ergo cavis, in pericardio nempe, pectore dextro, & sinistro, thoracis hydrops præcipuè locum habet: ille enim locus mediastini, ubi thymus hæret, parvus est, nec memini me legisse, quòd ibi hydrops inventus unquam fuerit: à posteriori verò parte, inter dehiscetes mediastini lamellas, si colligeretur aqua, per tunicam cellulofam facilè diffunderetur, uti dictum fuit.

Quomodò procedendum sit in curâ hydropis, postea dicetur; & §. 1231. inter generales curationis indicationes secundo numero ponitur, *ut aquæ jam in cavitates effusæ educantur*. Hæc autem educatio tentatur duplici modo: vel enim per alvum, vesicam, sudores, &c., conantur educere extravasatam lympham; quæ ergo prius resorberi debet per venas ex cavo, in quo hæret; vel, si hoc frustra tentatum fuerit, arte emissarium parant, per quod effluere possit collecta in corpore lympham, & postea

(e) In loco modò citato.

(f) De la Structure du cœur, Liv. IV. chap. v. Tom. II. pag. 356. & seq.

(g) Anatom. Lib. II. cap. v. pag. 261.

(h) In loco citato, pag. 364.

(i) Ibidem, pag. 360.

(k) Observat. Anat. pag. 86. & seq.

conantur removeere causas, quæ hydropem prodixerant. De priori methodo postea dicitur: hinc autem perpendi debet, an & quomodo possit via fieri sero aquoso, puncturâ thoracis quam & paracentesin vocare solent.

Certum quidem est, paracentesin non tollere causam morbi; sed à præsentis suffocationis periculo liberat ægrum; sicque tempus & occasio datur Medico, ut causam morbi efficaci medelâ aggredi possit: imò, uti postea patebit, ubi de paracentesi abdominis agetur, frequenter repetita punctio, licet causa hydropis tolli per artem nequeat, tamen vitam & tolerabiliorem reddit & prolongat. Hinc & minimè videtur damnanda esse paracentesis thoracis in hoc morbo, uti clari in arte viri fecerunt. Lympham non sine vitæ periculo educi posse, communis Chirurgorum querela est, ut monuit *Brunnerus* (l), & ideò propter infaustum plerumque successum è foro medico proscribi: mirabatur, *Empyricum* convaluisset, cui intra triduum duodecim libras materiæ subrufæ eduxerat, & paracentesin in hydrope thoracis tentatam, sed sinistro ac planè contrario eventu. *La Motte* (m) omnes pectoris hydroges absolutè lethales asserit, & paracentesin omninò damnat, tanquam & rationi & experientiæ penitus adversam: noverat quidem, antiquos Medicos commendasse aquarum educationem in pectoris hydrope, tamen illam absolutè lethalem pronunciat, & à nemine tentatam fuisse felici cum eventu. Interim, uti statim dicitur, *Hippocrates* hanc educationem aquæ ex pectore consuluit, & ex ejus verbis concludi posse videtur, quòd per paracentesin quidam servati fuerint. Multò magis adhuc lethalis habitus fuit hydrops pericardii, cum piaculum crederetur ferè omnibus illud pertundere, imò nequidem remediis fatigandos ægros voluerunt (n) in hoc morbo, quem certè lethalem credebant. Facile patet, parùm spei superesse, si collectum serum diù in his cavis hæserit, & maceraverit vitalia viscera, vel jam morâ acrius factum illa eroderit: in tali enim casu mors sequens non debet adscribi educationi feri collecti: sed quòd non fuerit instituta Paracentesis, antequàm viscera hanc labem passa fuerant: plerumque autem hæc operatio serius tentatur, diù nimis cespitantibus amicis, & quandoque Medicis.

Sic apud *Peyerum* (o) legitur, ultra tres libras acris & turbidi humoris in pericardii cavo inventas fuisse, quæ cordis substantiam eroderant. Pulmones ab eadem causâ pessimè affectos fuisse, numerosæ observationes evincunt; uti etiam abdominalia viscera in ascite hydrope; de quo postea dicitur. Paracentesis autem thoracis & ab antiquis Medicis & à recentioribus instituta fuit, cum felici sæpè successu.

Descripsit *Hippocrates* (p) hunc morbum, & monuit, maximè oriri, si æstivo tempore validâ siti pressus quis copiosam aquam biberit, & pulmo expletus fuerit, rursumque in pectus demiserit. Monet, tussim siccam fieri; fauces exasperari: dein succedit rigor, febris, & orthopnoea; corpus extuberat, pedes tument: monet, tales ægros similibus affici malis ac suppuratos, verùm remissiùs atque diutiùs; simul addit, quòd quibusdam etiam venter, scrotum, & facies, intumescat, sed addit, hoc tantum fieri, si sectionis tempus præterieris. Jubet, ut auribus admotis Medicus exploret strepitum vel fluctuationem aquæ, dum nempè inspirando & expirando pectus movetur. Legitur quidem (q), quòd si diutiùs aure ad latera admotâ auscultaveris,

(l) De Glandul. Duodeni, pag. 84. 85.

(m) Traité complet. de Chirurg. Tom. II. pag. 189.

(n) Barrere Observat. Anatom. pag. 93.

(o) Parerg. Anatom. & Medic. pag. 150. 151.

(p) De Morbis, Lib. II. cap. xxiv. Charter. Tom. VII. pag. 576. & de Intern. Affect. cap. xxiv. Ibidem, pag. 655.

(q) Ibidem. pag. 576.

intrinsecus velut acetum olet. Sed manifestè mendosus locus est, cum certè aurem nemo admoveat, dum quid olfacere vult, & ex sequentibus, & alio loco citato (r), manifestè pateat, aurem admoveri, ut constet, an aqua in thorace hæreat, & in quo loco, ut nempè indè educi possit. Deindè jubet attendi, an exterius protuberet thorax; & tunc in protuberante loco sectionem instituendam jubet: sin minus, mandat, ut multa calida lotus æger, humeris comprehensus, concutiatur uti in Empyicis fieri solet, & tunc auscultet Medicus, in quonam latere magis fluctuet: de hoc ubi constiterit, jussit, ut ad costam, quæ tertium ab ultimâ locum habet, sectio fiat, & quidem ad os usque; postea jubet costam terebrâ perforari, ut aquæ pauculum educatur: dein monet, ut foramen factum lino crudo obturetur, molis spongia superimponatur, & simul aptâ deligatione firmetur totus ille apparatus. Singulis autem diebus pars aquæ educebatur; decimo tertio tandem die omnis; quæ adhuc in pectoris cavo supererat, aqua educebatur; reliquo verò tempore, si nova accumulatio observabatur, per eandem viam educebatur; cibos simul siccos adhibebat, & medicamenta calefacientia, monétque, audacter scarificationes adhibendas esse, si pudenda ac femora intumuerint.

Notandum autem est, quòd non simul & semel, sed partitis vicibus tantum, aquam ex pectore eduxerit *Hippocrates*. Pro generali enim regulâ olim habitum fuit, nunquam simul & semel ex cavis majoribus corporis educere humores, qui in his præternaturaliter collecti erant. Undè in *Aphorismis* (s) legitur: *Qui empyi aut hydrofici uruntur aut secantur, pure aut aquâ confertim effluente, omninò intereunt.* In *Commentariis* ad hunc *Aphorismum* idem asserit *Galenus* (t), & *Erasistrati* testimonio confirmat, idèmet metuendum esse in aliis locis corporis, æquè ac in thorace, monet, si magni abscessus subito sic aperiantur, ut uno impetu contentum pus educatur: rationem autem dat sequentem: *Vasa quædam arteriosa recludi videntur, quæ prius operculi vice pus habebant; quo derepente & confertim vacuato, multus spiritus unâ cum eo excernitur, undè detrimentum ægrotantibus accidit.* Cum autem hydrops sæpè scirrhum pro causâ habeat, in pectoris hydrope subito evacuato metuebat, ne scirrhus fortè, non amplius sustentatus, mole suâ distraheret diaphragma, aut alia circa thoracem viscera. Ob hanc causam videtur *Hippocrates* non secasse molles thoracis partes, ut aquam educeret, quæ citius coalescere solent, sed perterebrasse costam, ut diutiùs apertura maneret.

Verum quidem est, diù macerata in aquâ, undique alluente viscera sæpè sic esse emollita, ut simulac æqualis pressio ambientis aquæ tollitur, vasa rumpantur ab impetu sanguinis moti: sed hoc non fit, nisi seriùs tentetur seri aquosieductio, morâ nimiâ jam acrioris facti. Prætereà, uti postea in paracentesi abdominis dicitur, idonea ligatura sic poterunt firmari viscera, dum aqua effluit, ut pressio semper maneat æquabilis, & tunc tutò omnis aqua educitur: metus enim est, ne repetitâ sæpiùs evacuatione aër accedat, & putredinem extravasati liquidi subito promoveat.

Videtur etiam in thoracis hydrope minus indè metuendum esse, cum pulmo, antea ab aquâ ambiente pressus, nunc liberè ab aëre inspirato distendatur, & totum pectoris cavum, aquâeductâ, repleat: hinc nisi omninò jam tabefactus pulmo fuerit, fatis tutò poterit simul & semel educi omnis aqua.

(r) Ibidem, pag. 656. — (s) Sect. VI, Aphor. xxvii, Charter, Tom. IX, pag. 263. — (t) Ibid.

Saltem

Saltem ex dictis concludi potest, paracentesin thoracis veteribus Medicis in usu fuisse, & plures evasisse post eductam è thorace aquam. Disertè enim *Hippocrates* (u) dicit: *Si quinto die linamentum pure obductum fuerit, plerumque evadit; sin verò hoc non contigerit, postquam aquam exhausseris, sitis corripit & tussis, ac moritur.*

Recentiorum autem observata docuerunt, thoracis paracentesin in pectoris hydrope utiliter institui posse, etiam in tali casu, ubi vix multum spei superesse videbatur. *Celebris du Verney* (v) in foeminâ, cui pulsus parvus inæqualis erat, & respiratio admodum difficilis, nec tantum pectoris hydrope, sed & ascite, laborabat, evacuatâ prius ex abdomine aquâ per paracentesin, post aliquot dies acu cannulatâ thoracem inter secundam & tertiam costam spuriam pertudit, tam propinquo ad spinam dorsi loco, ac fieri poterat, sicque omnem aquam eduxit, felici adèò successu, ut statim liberè respirare potuerit, & mensis spatio solitis vacaret muneribus. Paracentesin thoracis in recenti pectoris hydrope, & juvene athletico, audacter tentatam & salutarem vidit *Bianchi* (x): fatetur tamen, quòd sæpius eandem in usum vocare non auderet.

Nec solus *Bianchi* in hâc re meticulosus fuit: dolet *Celeberrimus Senac*, quòd Medici ferè omnes suo fato relinquunt pectoris hydrope laborantes (y), cum tamen propriis experimentis utilitatem paracentesis agnosceret. Post curatam enim pleuritidem in homine, tanta erat respirationis difficultas, ut non nisi sedens erecto corpore animam ducere posset. Dum adèò augebatur malum, ut jamjam suffocandus videretur, pertusus fuit thorax, exiverunt sex pintæ flavæ pellucidæ aquæ & per aliquot dies perrexit similis fluxus, felici adèò cum successu, ut intra mensis spatium integrè curatus fuerit, & pernici vectus equo regiis venationibus interesse potuerit. Doluit pariter *Morand* (z) in Galliis, ubi tamen adèò excolitur ars Chirurgica, rarò admodum institui thoracis paracentesin ad curandum pectoris hydropem: viderat toties, Scholam Anatomicam inundari aquâ, dum defunctorum pectora secarentur. In desperato ferè casu celeberrimus ille Chirurgus eduxit simul & semel sex pintas aquæ: in fine sequebatur notabilis copia puris: revixit illicò æger, qui morti proximus videbatur: post septem dies rediit eadem oppressio pectoris, adèò intolerabilis, ut denuò via fieri debuerit liquido extravasato, non per acum cannulatam, ut prius, sed dissecando spatium intercostale, ut in empyematis curâ fieri solet: exiverunt adhuc quinque pintæ aquæ, & sub finem major, quàm antè, puris copia prodiit: quamvis autem marasmo periturus videretur, tamen à tanto morbo integrè curatus fuit. Notandum autem est, omnem aquam simul ac semel emissam fuisse, & licèt unâ cum pectoris hydrope manifesta suppurationis indicia adfuerint, tamen curam cessisse feliciter.

Simul hîc notari meretur, quòd tanta copia aquæ in thoracis cavo hærens debuerit pulmonem redegisse in parvam satis molem; neque fortè statim explicatur penitùs, cum vix impediri possit aëris in cavum thoracis ingressus, imprimis, dum latiori vulnere spatium intercostale divisum fuerit: hinc intelligitur, quare specillum potue-

(u) De Morbis, Lib. II. cap. xxiv. Charter. Tom. VII. pag. 576.

(v) Académ. des Sciences l'an 1703. Mém. pag. 162.

(x) Histor. Hepat. Tom. I. pag. 662. 663. Tom. IV.

(y) Traité de la Structure du Cœur, Tom. II. pag. 366.

(z) Mém. de l'Académ. de Chirurg. Tom. II. pag. 547.

rit introduci ad quatuor vel quinque pollicum longitudinem absque ullâ resistantiâ. Postquam autem omne extravasatum liquidum eductum est, nec amplius nova copia per aliquot dies colligitur, aër in pectoris cavo contentus educi debet; tuncque pulmo ab aëre inspirato distentus fiet contiguus pleuræ, & replebit totum pectoris cavum. Quomodo autem hoc obtineri possit, pluribus dictum fuit ad §. 304. ubi de curâ vulnerum thoracis agebatur.

Si Medici & Chirurghi nimis meticulosi fuerint in educendis aquis ex thoracis cavo, quàm audax facinus debet videri omnibus, si quis cogitaret de pertundendo pericardio, dum hydrope turget. Antea vidimus, difficilem satis hujus mali Diagnosin haberi, nec tamen omninò impossibile esse, ut cognoscatur hydrops pericardii. Si ergò constaret de morbo, & incassum tentata fuissent omnia, de quibus postea in curâ hydrophis dicitur, nil superest, nisi ut certæ morti relinquatur æger, vel per artem via fiat extravasato liquido. Nemo prudens negabit, omnia hîc periculi plena esse; potest enim cor jam vitium non emendabile contraxisse, quòd mortem inducet post eductam aquam; potest tale latere vitium, quod impedit facilem resorptionem halitus, quem arteriæ efflant; hinc licet feliciter educta fuisset omnis aqua, brevè renasceretur morbus. Inventum fuit pericardium distentum sanguine, pure, ichore, aëre (a). Cor perpetuò motum lædi potest ab instrumento perforante. Omnes hæc difficultates effecerunt, ut nunquam fortè tentata fuerit hæc operatio; saltem non memini me ullibi legisse, quòd instituta fuerit paracentesis pericardii. Interim generale actioma practicum omnibus probatur; tentandum esse potius anceps remedium quàm nullum, dum certa perniciès imminet. Sequenti autem methodo perfici posse hanc operationem, legitur (b). Acu cannulatâ pertunditur spatium inter costam tertiam & quartam in latere sinistro ad duorum pollicum distantiam à sternò, sic ut apex dirigatur obliquè versùs originem cartilaginis ensiformis, & proximè ad costas transeat acus: sic enim cavebitur, ne vel cor, vel pulmo, aut arteria mammaria, lædantur.

Simul hoc notandum videtur, ut caveant Medici, ne absolutè affirmant, quale liquidum prodibit, dum thorax pertunditur, imprimis si morbi inflammatorii præcesserint pectoris hydropem. In casibus modò memoratis patuit, quandoque primò copiam feri aquosi, dein notabilem quantitatem puris prodiisse: quandoque & aliî degeneres humores in thoracis cavo latent. In cadavere viri (c) robustissimi, admodum musculosi & proceri, & qui ob torositatem corporis, ac crassiora edulia in ventriculo reperta, videbatur antè mortem adhuc utcumque valuisse, inter alia continebantur in dextro thoracis cavo duodecim libræ liquoris, qui griseum colorem habebat, & odore recentes liquiritiæ radices referebat, primò non ingrato, sed sensim ingravescente, & tandem nauseoso. Hic humor spissitudine ac homogeneitate ab ichore diversus erat; pure autem bono magis candicans & fluidus: nullum putredinis signum dabat ille liquor, licet quinque post mortem diebus apertus fuerit thorax: dum in digestionem ponebatur hic liquor, acidum spirabat, & in duas partes secedebat, quarum altera ponderosior subsidebat, instar lactis coaguli, mucosa & subflavescens; altera multò tenuior, subviridis, priori innatabat. Acescentem odorem nonnisi post multos demum dies cum putrido alcalino & valdè nauseoso commuta-

(a) Senac Traité de la Structure du Cœur, Tom. II. pag. 353. 354.

(b) Ibidem, pag. 365. 366.

(c) Cornel. Hen. Velsè Differt. Misc. Anat. Pract. pag. 30. & seq.

bat : ductus thoracicus integerrimus erat , œsophagus toto suo itinere illæsus , nec ullibi vas lymphaticum majus in thorace disruptum apparuit. In finistrâ autem cavitate pectoris magna copia lymphæ subrubellæ inventa fuit.

Plura alia notatu dignissima in hoc cadavere inventa fuerunt , sed quæ hujus loci non sunt ; sufficit enim , quòd in eodem homine in binis cavis thoracis adeò diversi liquores inventi fuerint ; adeoque cauti debent esse Medici , ne facillè determinant naturam liquidi , quod thoracis cavo continetur , sicque cavillandi ansam præbeant malevolis vel ignaris , qui sæpè plus à Medico requirunt , quàm in arte est. Facillè enim apparet , diversam liquidi extravasati indolem non mutare methodum medendi , cum indicatio jubeat , tollendum esse illud , quod pectus gravat , pulmonem comprimit , qualiscumque demum fuerit indolis.

Cæterum de illis , quæ adhibenda sunt post eductam ex thorace aquam , & causæ hydropis adversantur , dicetur postea , ubi de curâ generali hydropis agetur.

§. 1220. **D**Eprehenfus itidem pulmo , accumulâtâ , effusâ , inter sinus magnos receptâ , lymphâ , nunc in hydatides , nunc in vomicas hydropicas , incidisse ; morbus sanè difficilis cognitu , curatûque , nisi alia signa præsentia fortuitam huic hydropis curationem petant.

Mirus prætereà & tectus fatis morbus est , dum ipse pulmo hydropicus fit. Notum est , quòd hoc viscus constet vasis arteriosis & venosis , & prætereà vasis aëriiferis. Seri aquosi collectio in vasis arteriosis & venosis , per quæ perpetuò humores moventur à proximi cordis vi , fieri nequit , neque etiam in aëriiferis vasis , cum colligi incipientes ibi humores , excitatâ tussi , statim expellerentur , vel si fieri hoc non posset , brevè sequeretur suffocatio. Verùm Anatome docuit (*d*) , triplex hoc vasorum genus in pulmone jungi per cellulosam tunicam fatis notabilem , quæ nunquam adipem habet : demonstratur hæc cellulosa fatis facillè , si , levissimè vulneratâ membranâ pulmonum exteriori , tubulo prudenter immisso inter lobos sibi mutuò adjacentes , inflatur aër , tunc enim totus pulmo assurgit , aëre pererrante omnes vasorum & vesicularum conjunctiones ; sicque impletur hæc cellulosa , & conspicua redditur. Longè autem pulchrius apparet , si , vasis sanguineis feliciter materiâ ceraceâ impletis , inflatus pulmo exsiccat : tunc enim , si microscopio conspiciatur lamella tenuis pulmonis sic præparati , apparent folliculi Malpighiani , quorum membranas innumera vascula perrepunt , sed & prætereà manifestè apparet , inter folliculos illos relicta spatia continere membranam cellulosam , per quam pariter numerosissima vascula distribuuntur. Præparata talia possideo , quæ evidentissimè hoc demonstrant. In hac membranâ cellulosa , simili modo ac in universo reliquo corpore , poterit colligi extravasata lymphæ , & verum pulmonis hydropem facere , simulac tenuis halitus , quem arteriæ perpetuò exspirant , non resorbetur integrè à venulis absorbentibus , quâcumque demum causâ hoc fiat. Verùm turgens hæc tunica cellulosa hydrope potest variæ magnitudinis tumores , vomicas aquosas , hydatidésve , producere , adjacentia vasa comprimere , præcipuè extrema membranacea vasorum aëriiferorum ,

(*d*) Kaau Perspir. dicta Hippocrat. pag. 64.

sicque pulmonis actionem variis modis turbare. Nec hoc mirum videbitur, si consideretur, vomicas purulentas in eâdem hâc tunicâ cellulosâ colligi.

Videtur autem *Hippocrates* (e) hunc morbum descripsisse: in præcedenti paragrapho de hoc textu *Hippocratis* jam dictum fuit: notabatur tunc, quòd aure admotâ ad latera jufferit explorari, in quo loco hæret collecta aqua: dixit tunc: *Intrinsicus velut acetum olet.* *Cornarius*, loco ζεῖς olet, legit ζέη ebullit, fervet. Antea, ubi de peripneumoniâ agebatur, ad §. 848. dictum fuit, quòd pro pessimo signo habeatur, si ab adstantibus ingratus strepitus auditur, qui refert ferventis in lebete, operculo imprimis tecto, aquæ sibilum, quem fervorem strepentis pulmonis vocaverunt Medici; simul notabatur ibi, hoc imprimis fieri, dum ab infarctis & distentis vasis sanguineis pulmonis comprimuntur vesiculæ aëreæ, undè liber aëris ingressus & egressus impeditur, collectusque mucus spumescens, cum aëre conquassatus, neque facile averri potens, ingratum illum strepitum facit. Quàm maximè autem notandum est, quòd ex *Prognostico Hippocratis* citatus fuerit textus, in quo idem illud vocabulum ζέη occurrit, dum nempe *pulmo plenus in gutture fervet.* At illo tempore, dum vinum secundâ fermentatione in acetum transit, similis omninò strepitus in doliis auditur. Sic videtur commodè intelligi posse textus *Hippocratis*, qui absque hâc *Cornarii* emendatione obscurus omninò manet.

Quòd autem de pulmonis hydrope hîc agat *Hippocrates*, patet ex illis quæ immediate sequuntur: *Et aliquamdiù his afficitur, sed postea in ventrem (πρὸς τὴν κοιλίην) erumpit, confestimque sanus, & morbo liberatus esse videtur.* Si enim cellulosa pulmonis membrana sero aquoso impleta fuerit, vel idem illud majorem hydatidem formarit, compressis vasis aëreis magna fiet anxietas, tussis sicca, &c. Simulac verò talis vomica aquosa rupta in cavum thoracis effuderit lympham, omnia illa symptomata cessant, dum hydrops pulmonis mutatur in hydropem thoracis. Quòd autem in hoc loco *Hippocrates* intellexerit cavum thoracis, evidenter patet, cum paulò post abdomen vocaverit non κοιλίην simpliciter, sed κοιλίην τὴν κάτω, vel & γαστέρα.

Evidentiùs autem adhuc alibi (f) de his loquitur: *Gignitur etiam, ubi tubercula in pulmone exorta fuerint, & aquâ repleta in pectus eruperint. Quòd autem etiam à tuberculis oriatur hydrops, mihi argumento sunt boves, canes, & sues. In his enim quadrupedibus maximè pulmonis tubercula oriuntur, quæ aquam continent. Sectione namque factâ citissimè cognoveris, nam aqua effluet. Talia autem multò magis etiam in homine, quàm pecoribus, fieri videntur, quantò morbosâ magis etiam victûs ratione utimur.*

Aliâ occasione ad §. 1062. memini, *Celeberrimum Ruyschium* in tribus cadaveribus orthopnoeâ & dispnoeâ antè mortem afflictorum, in quorum pulmonibus invenit acervum vesicularum pellucidarum ab aëre expansarum, ex quibus levi compressione aërem educere non potuit, neque etiam flatus per asperam arteriam impulsus commercium habebat cum his vesiculis expansis, quæ aciculâ perforatæ, aëre emisso, subsidebant. Conatus fui tunc hoc explicare, quòd nempe, paralyticis factis musculis mesochondriis, ultimi fines vasorum aëriferorum manerent aëre distenti, concretis postea à quâcumque causâ asperæ arteriæ ramusculis, qui ad has vesiculas pertinebant. Fortè probabilius videbitur, ab aëre distentam fuisse tunicam cellulosam

(e) De Morbis Lib. II, cap. xxiv. Charter. Tom. VII, pag. 576.

(f) De Intern. Affect. cap. xxiv. Charter. Tom. VII, pag. 656.

pulmonis, ita ut quasi pulmonis emphysema inde natum fuerit, quod vesiculas aëreas pulmonis compresserit, sicque respirationi impedimentum fecerit. Tunc facile intelligitur, quare flatus per asperam arteriam immissus non penetraverit in has cellulas; uti etiam, cur, aëre vehementer per asperam arteriam adacto, nonnullæ disruptæ fuerint. Potuit autem aër extricatus ex humoribus nostris, uti in *Capitulo de Flatibus* antea dictum fuit, distendere cellulofam pulmonis tunicam, vel & ruptis aut exesis ultimis finibus asperæ arteriæ in illam venire. Ubi autem semel aër ingressus est tunicam cellulofam, non tam facile expelli poterit per eandem viam, per quam intravit, uti antea dictum fuit, ubi de emphysemate post vulnera capitis, & imprimis thoracis, sequente agebatur. Merito autem credidit *Ruyschius*, hanc posse esse causam asthmatis, & quidem frequentiore, quam creditur.

Celeberrimus Albertini (g) observavit tale oedema pulmonis, & imprimis inde Diagnosin deduxit, si unâ cum oedemate partium externarum incipiente statim adsit difficilis respiratio: à mediocri enim feri copiâ in pulmonum interstitiis cumulati difficiliorem reddi respirationem, quam à multo majori copiâ in pectoris cavum effusâ, & ratio docet, & modò memoratum *Hippocratis* testimonium confirmare videtur. Simul etiam notat, quod pulmones accumulato in interstitiis suis sero faciliùs liberentur, quam si serum aquosum in pectoris cavis hæret effusum. Multos enim ægros viderat, qui varias ob causas subito intumuerant toto corpore, & præcipuè in extremis partibus, & magnâ simul urgebantur respirationis difficultate, tamen haud multo labore ex morbo convaluisse, datis lenibus hydragogis, diureticis, &c. undè conclusit spirandi illam difficultatem, à pulmonum oedemate originem sumfisse. Memorabile est observatum *Celeberrimi Simsoni* (*), qui fatetur, se semper suspicatum fuisse oedema pulmonis, si vel facies turgida esset, vel circa malleolos etiam parum tumerent pedes, & respiratio difficilis esset: præcipuè si simul pulsus adeò suppressus fuerit, ut vix tangi posset. Sic dato mercurio dulci feliciter curavit mulierem, quæ jamjam suffocanda videbatur. Certè si consideremus, quod pulmonis venæ liberrimè evacuentur illo tempore, dum cordis diastole est, calorque magnus & celeris humorum circulatio hîc adsint, videtur magna spes resorptionis liquidi extravasati, imprimis in morbi initio, & si prudens evacuatio humorum instituat; hinc diuresin, purgationem per alvum, imò & venæ-suctionem, profuisse vidit. Hanc hydropis sedem ex cadaverum sectionibus se didicisse, affirmat: fatetur tamen, rariùs hydropem pulmonis in cadaveribus inveniri, partim quia faciliùs curationem recipit, partim etiam quia idem morbus, si pertinax fuerit, facile, ruptâ tali vomicâ aquosâ, in thoracis hydropem transeat.

Pulchra tamen hujus morbi observatio habetur (h) descripta à *Celeberrimo Maloët*. Miles magnâ difficultate respirandi laborabat unâ cum febre lentâ, nec dorso nec alterutri laterum incumbere poterat absque magnâ molestiâ, hinc cogebatur ferè semper erecto manere corporis situ: brachia & manus, crura & pedes, erant oedematosa: suspicabatur egregius ille Medicus hydropem thoracis, sed cum severo examine nullam inveniret fluctuationem, nec æger unquam simile quid percepisset, nec reliqua symptomata adessent, quæ hunc morbum comitari solent, mutabat sen-

(g) Institut. Bonon. Tom. I pag. 392. 393. | (h) Académ. des Scienc. l'an 1732. Mémoires.
 (*) Essais & Observ. de Med. Tom. VI. art. | pag. 260. & seq.
 LIX. pag. 206. 207.

tentiam. Ab adhibitis remediis parvum solamen habuit miser; & postquam per biennium languerat, moritur; mortui cadaver aperitur. In thoracis cavo nihil feri extravasati invenitur, verum in utroque pulmone aderat vomica aquosa, quæ uncias sex circiter feri lymphidi pellucidi continebat. Serum hoc peculiari cystidi inclusum hærebat, cujus parietes lineam geometricam circiter crassitie æquabant, ex pluribus lamellis sibi mutuò accumbentibus conflati, in quibus nec fibræ, nec vasa, nec glandulæ, ullo modo apparebant: in majorem tamen longitudinem distrahi poterant, & proprio elatere, cessante distractione, denuò contrahebantur; digitis tamen rudiùs tritæ hæ membranæ abibant in mucum informem. Optimè simul notatur, serum extravasatum non hæsisse in vasis aëreis pulmonum, sed in tunicâ cellulosâ, quæ interstitia loborum majorum & minorum hujus visceris replet.

Ex hâc observatione confirmatur Diagnôsis paulò antè tradita: extrema enim corporis tuebant œdematosa, signa hydropis thoracis non aderant, & à paucis unciis feri lymphidi ingens respirationis nascebatur difficultas.

Videtur celeberrimus Auctor in hâc opinione fuisse, lamellatas illas harum cystidum membranas non esse partes organicas, sed ex liquido contento natas fuisse, cum nec fibræ nec vasa in illis apparuerint. Dudum jam celeberrimi Anatomici in hâc opinione fuerant, membranæ cellulosæ propriè dicendam substantiam non esse vasculosam, saltem hæctenus non demonstrata esse in hâc parte vascula: at per tunicam cellulosam numerosissima distribuuntur vasa; eadem hæc tunica ambit vasa per viscerum fabricam dispersa, & ubique eadem comitatur. Notum est illis, qui subtiliorem Anatomem excoluerunt, post felicissimas injectiones manere quædam non impleta in viscerum fabricâ, quâ nisi per macerationem vel aliâ encheiresi tollatur, obfuscant semper præparatorum Anatomicorum nitiditatem: hoc videtur præcipuè pendere à tunicâ cellulosâ. Videri potest & de hâc re *Celeberrimus Hallerus* (i), ubi de tunicâ cellulosâ agit. Possideo talia præparata Anatomica, quæ omni cellulosâ tunicâ ablatâ mirabilem in singulis visceribus vasorum decursum oculo armato exhibent quàm perfectissimè. An ergò impossibile videtur, tunicam cellulosam fecisse cystidem, in quâ lymphæ collecta hæsit: prætereà novimus, membranas præternaturaliter extensas non semper extenuari, sed sæpiùs increassari. Videntur & vomicæ purulentæ pulmonum in eadem tunicâ cellulosâ hære, quæ ubique in toto corpore phlegmones, & suppurationis illam sequentis, sedes est: illæ autem vomicæ toties inventæ fuerunt crassos, imò & fatis solidos, habere parietes.

Cæterum œdema pulmonis in cadaveribus se invenisse testatur *Barrere* (k); semel etiam in concavâ parte lobi dextri pulmonis invenit duas vesicas aëre plenas, quarum una pollicem magnitudine æquabat, altera ovum gallinaceum. Integrum pulmonem emphysematicum vidit *Stork* (*). Hydrops autem pulmonis triplicem exitum habere potest: vel enim resorptum extravasatum serum per emunctoria communia exire potest, & sic liberatur pulmo, uti antea dictum fuit; vel vomica talis hydropica rumpitur versùs cavum pectoris, & thoracis hydropem producit; vel denique contentam lympham in aërea vasa pulmonis diffundit, & per tussim evacuatur; ubi idem periculum est ac in vomicâ purulentâ, ne nempè simul ac semel inundentur trachæ, & suffocetur æger.

(i) *Primæ Lin. Physiol.* pag. 15. & seq. — (k) *Observat. Anatom.* pag. 109. & seq. — (*) *Ann. Medic.* pag. 115.

Cæterùm si evacuari possit per tussim extravasatum hoc serum, & nondum magnam acrimoniam acquisiverit, major curæ spes est, quàm in vomica purulentâ, à quâ tamen multi evaserunt, uti antea dictum fuit.

Binæ observationes Medicæ (1) hoc confirmant. In viro patricio, jam sexagenario, post neglectum catarrhum antè quatuor annos, difficilior erat respiratio, intercurrente subindè tussi molestissimâ, loquela erat difficilis, & per aliquot dies quandoque crura tumbant. Accidit, dùm brachium dextrum levaret, quòd fenserit, acsi quid rumperetur in pectore, & statim cum validâ tussi exspuit materiam insipidam inodoram, similem albumini ovi, ita ut intra tres horæ quadrantes ejecerit quatuor libras, & postquàm in lecto repositus parum quieverat, sensit levamen, & pulsus bonus inveniebatur. Dum felix sperabatur successus, post decem horas rediit similis evacuatio, ita ut intra viginti horæ minuta tres libras similis materiæ exspueret. Verùm non levabatur indè, crescebat anxietas, vires deficiebant; & paulò post suffocatus periit. Verosimile est, binas tales vomicas adfuisse. Feliciùs successit in robusto juvene, qui post toleratam pleuritidem querebatur de levi anxietate, & ponderis sensu in loco affecto: post quadraginta dies subitò sensit, ac si aliquid rumperetur in pectore, mox sequebatur magna anxietas, tussisque validissima, & intra horam plus quàm quatuor libras similis materiæ, ut prior ejecit, ac integrè convaluit.

Si suspicio talis morbi foret, eandem tentanda forent, quæ ad §. 857. laudata fuerunt ad promovendam rupturam vomicæ purulentæ. Certè in ultimo casu quis potiùs expectasset abscessum. Interim tamen, sive pus, sive aqua collecta, hæserit in pulmone, sempereductio tentanda erit.

§. 1221. **Q**uin & arteria aspera, anteriori, & conspicuâ parte, quâcunque vi lympham stagnantem colligens, Bronchoceles sæpè speciem exhibet; quam cognitu facilem, puncturâ, discutientibus, avertentibus, aggredi licèt; si observatur, ut Auctores scribunt.

Frequenter in anteriori & conspicuâ arteriæ asperæ parte tumores apparent, & sæpè ingentis molis, quos cum credant hauriri ab insigni nixu, à clamore valido, vel & in puerperii laboribus, hinc ad hernias sive rupturas retulerunt, & vocaverunt *Bronhocelen*. Cùm autem glandula, Thyroïdea dicta, quæ in homine quatuor pollices longa est (m), parte suâ anteriori applicetur segmentis cartilagineis asperæ arteriæ, & ibi angustior sit, lata magis, ubi partes laterales cartilaginis thyroïdæ tegit, hinc plerùmque pro sede horum tumorum habetur. Multùm laboris adhibuit *Celeberrimus Lalouette*, ut fabricam & usum hujus glandulæ in humano corpore, & in aliis animalibus, indagaret: vidit, internam fabricam constare innumeris corpusculis rotundis, pellucidis, quæ dissecta dabant humorem flavum, admodum viscosum, tamen promptè evanescentem. Levi vulnuscule apice lanceolæ inflictæ, per tubum aërem inflabat, & turgebat multùm glandula thyroïdea; viditque, rotunda

(1) Targioni Tozzetti prima raccolta di Osservazioni, Mediche, pag. 83. & seq.

(m) Mém. de Mathém. & Phys. présentés à l'Académ. Tom. I. pag. 160.

illa corpuscula elevari ac tumere. Dum autem per arterias aut venas flatum adigebat, non tumebant hæc corpuscula. Contigit in puerperâ, post validissimos nixus puerperii, dum aërem inspiratum clausâ glottide retinebat, tumere insigniter partem sinistram glandulæ thyroideæ; qui tumor in cadavere examinatus, continebat aërem tantum, unâ cum paucis guttulis liquidi flavi tenuioris (n). Undè admodum videtur probabile, quòd aër, retentus in asperâ arteria, per validos nixus viam invenerit, per quam transfret in hujus glandulæ substantiam. Cùm ergò insignes arteriæ ad hanc glandulam tendant, venæ indè redeant, & innumeris corpusculis rotundis, cavis, humorem continentibus, constet, videtur hic omnis apparatus ad liquidi secretionem adesse; quòd si in folliculis accumulatum indè impediatur exire, illos sensim magis magisque distendere poterit, & insignes producere tumores.

Interim tamen in solâ glandulâ thyroideâ non nasci tales tumores aquosos circa hæc loca, patet ex binis illis casibus, qui ad §. 792. memorati fuerunt.

Certè talis tumor aquosus cognitu facilis est, & dum nondum in magnam admodum molem increvit, spes est, dissipando curari posse, si frictiones adhibeantur repetitæ, *Sp. vini camphorato dilutiori* foveantur, & subindè purgans hydragogum detur. *Bryoniæ radicis* decoctum addito *vino & sale ammoniaco*, vel & sola hæc radix in pulvem contusa, sæpius profuit. Si majores fuerint hi tumores, nec cedant his remediis, tutò aperiuntur, & plerumque exit liquidum pellucidum, subviscidum, ferè instar albuminis ovi. Ut recidiva caveatur, poterunt vacui sacci parietes validioribus suppurantibus, aut leviter erodentibus, sic irritari, ut suppuratione factâ concrevant inter se, de quâ re postea dicetur, ubi de curatione Hydroceles agendum erit.

§. 1222. **S**imili morbo cujuslibet glandulæ folliculus occupari, simili modo sanari, potest.

Vix ullus fortè locus corporis est, ubi similes tumores non possint nasci, dum accumulato sero aquoso distenditur vel glandulæ folliculus, vel una pluresve cellulæ membranæ adiposæ. Nullum in corpore cavum est, magnum vel parvum, quod non exspirat humorem & exspiratum resorbet, uti ad §. 1216. dictum fuit. Si ergò quâcumque de causâ resorptio per venas impediatur, pergente interim exhalatione, tumor talis aquosus nasci poterit. Sub linguâ, uti ad §. 796. monui, talem tumorem, & quidem magnæ molis, vidi, feliciter curatum, dum pertunderetur. In limbis palpebrarum, in ipsâ corneâ, observavi aliquoties natas tales hydrocides. In articulo genu frequenter satis colligitur talis lymphæ subviscida, quæ tamen in principio morbi plerumque satis feliciter idoneis remediis dissipatur; unâ nocte natum talem tumorem vidit *La Motte* (o), parum dolentem, & in quo manifestam undulationem percipiebat, feliciter tamen, intra paucos dies, aromatibus & vino applicatis, integra sanatio sequebatur. Curatio autem similium in variis corporis locis facilè deducitur ex modo dictis, uti etiam ex illis, quæ postea dicentur de hydropis curatione.

(n) Mém. de Mathém. & Phys. présentés à l'Académ. Tom. I. pag. 169. | (o) Traité complet de Chirurg. Tom. II. pag. 209.

§. 1223. **N**otabilis itidem hydropis species ovaria mulierum sæpè occupat, qui morbus ut plurimum steriles, annosàsque; mulieres occupat, difficulter cognoscitur, & vix sine inciso cadavere; curatur verò nunquam, sed transit sæpè in Asciten.

Ovaria, utrimque ad latera fundi uteri sita, & utero unita per ligamentum breve ac teres, intra duplicaturam ligamenti lati uteri hærent, & satis frequenter hydrope tument. Numerosissimi tales casus passim apud observationum Medicarum scriptores & collectores occurrunt. In flore ætatis turgida & torosa ovaria inveniuntur, pluresque vesiculæ pellucidæ ex illarum superficie eminent, quæ ova vocari solent. In effœtis & vetulis mulieribus adeò sæpè mole minuuntur, ut vix vestigium illorum remaneat. Nulla fortè corporis pars est, quæ tam frequenter in enormes adeò tumores excrescat, atheromatofos, steatomatofos, hydropicos, &c. & in quâ tam mira concreta inventa fuerint. Calculos, pilos, dentes, capillos, ossa, invenerunt in ovariiis anatomici, & frequenter tumores hydropicos, sive hydatides ingentes, propriis membranis conclusos, aliquandò in molem immanem auctos.

Quamvis autem sæpiùs steriles & annosas mulieres occupet ille morbus, tamen & fœcundas & in ipso ætatis flore occupasse certum est. In cadavere puerperæ, quæ viginti septem annos nata erat, & tertio à partu die perierat, invenit *Celeberrimus Douglas* (p) ovarium sinistrum mutatum fuisse in hydatidem ingentem, quæ totum cavum abdominis implebat, omnia contenta viscera comprimebat, & continebat plus quàm septuaginta libras humoris visceridi, fusci, syrapi ferè consistentiam habentis. In ipso sacco invenit plures vesiculas, diversæ magnitudinis, à se invicem distinctas, continentes pellucidum & viscosum humorem, similem mucilagini feminum Cydoniorum, & calore concrefcentem instar albuminis ovi.

Triennii spatio vastus adeò tumor increverat, & originem duxerat à validâ percussione sinistrae partis abdominis, non diù post primum puerperium: magnum ab hac percussione dolorem senserat; qui tamen intra triduum evanescebat. Post bimestre spatium leves dolores percepit in sinistro hypogastrio, quod & tumere incepit: dolores magis magisque increfcebant, donec denuò conceperit, nec toto graviditatis tempore insolitam molestiam sensit; abdomen tantùm solito plus tumebat; post puerperium vix subsidebat abdomen: anni spatio elapso denuò concepit, & circa medium graviditatis tempus subito cœperunt crura tumere, quæ si fricarentur, aqua satis copiosa exibat, uti etiam ex cute abdominis, imprimis si pustulæ quædam in cute lacerarentur unguibus. Accessit tunc respirationis difficultas, & cordis palpitatio, nec poterat ob suffocationis metum somnum capere nisi erecto corporis situ. Peperit tamen vivum infantem; sed sequebatur post partum summa debilitas, & respirationis difficultas, tertiæque puerperii die periit. Cùm autem utrumque thoracis cavum contineret magnam copiam aquæ subrubellæ, & pericardium viridem satis copiosum liquorem haberet, credidit *Douglas*, hanc fuisse præcipuam mortis causam, dùm cæterum plures annos vivere adhuc potuisset, cùm reliqua omnia abdominis viscera naturaliter se haberent.

(p) Philosoph. Transact. n°. 308, pag. 2317. & Philosoph. Transact. abridg'd. Tom. V. p. 290.
Tom. IV, R

Per quinquaginta & octo annos toleratum fuisse hunc morbum legitur (q) à virgine, quæ trigesimo anno hoc malo laborare incepit, & ad octuagesimum octavum annum vitam produxit : in cadavere deprehensum fuit, quòd tumor totum cavum abdominis occuparet, exceptâ pelvi.

An in hydrope ovarii contentus liquor frequentius invenitur colorem fuscum habere, quàm quidem in ascite? Certè plura observata hoc docere videntur. In modò memorato casu inventus fuit liquor viscidus fuscus : in alio casu simili post mortem eductæ fuerunt ad minimum quadraginta & duæ pintæ liquidi inodori, quod consistentiâ & colore referebat potum Caffée (r). In binis cadaveribus hydrope defunctorum, dùm paracentesin discipulis demonstrare voluit egregius *Antonius Benevoli* (s), ex uno cadavere eduxit maximam copiam aquæ lymphidæ fatis, ex altero cadavere obscuri coloris liquor effluxit; quod miratus statim dissecut abdomen, & primo intuitu credebatur, omnia contenta in putrilaginem versa fuisse : aquâ purâ curavit elui totum abdominis cavum, viditque tunc in aquâ fluitare ingentem cavam membranam, nigri coloris, sub quâ tegebantur intestina & reliqua abdominis viscera sana & optimi coloris; post diligens examen apparuit, vastum illum sacco radicari in sinistro ovario : in superficie internâ hujus sacci reperiebantur aliqui tumores prætereà, qui ovi magnitudinem æquabant, quidam & superabant. *Celeberrimus Morand* (t) suis quoque observatis confirmat, sæpè amurcæ similem materiam contineri, quandoque & gelatinosam habere consistentiam; quod pariter vidi.

Quandò in magnam molem jam increverunt tales tumores hydropici, ita ut abdominis cavum repleant, tunc non adeò facilè ab ascite possunt distingui. Sed incipiens hydrops ovarii faciliùs cognosci posse videtur à loco, quem occupat, in uno vel altero hypogastrio, & à tumoris limite circumscripto : adest sæpè & obtusus dolor & ponderis sensus in loco affecto (u), dum morbus incipit. Ferunt hoc malum ægrotæ diù absque magno sanitatis damno; concipiunt, pariunt, & reliquorum viscerum abdominalium functiones satis integræ manent, cum non maceantur in aquâ, ut in ascite, sed tantùm ab accumbentis sacci distensione molestiam patiantur. Urinæ liberè satis prodeunt, & consuetâ copiâ, quod in asciticis pariter vix observatur. His signis addidit celebris Medicus (v), si crus ejusdem lateris tumeat, & per cutis poros aqua sæpiùs exeat; imò hoc signum ferè pro indicio pathognomico habuit. Certè in casu, quem paulò antè recensui, *Celeberrimus Douglas* idem observavit.

Interim adhuc dubium manere posset de verâ hydropis sede, cum & in tubis Fallopiæ idem malum observatum fuerit, quod per octodecim annos tulit misera virgo, in cujus cadavere, abdomine quamvis immaniter distento, nulla aqua in ventris cavo inventa fuit, sed centum & duodecim libræ aquæ lymphidæ saporis subfalsi continebantur tubâ Fallopiâ dextri lateris (w). Ovarium erat mediocris magnitudinis tantùm, & dimidiâ ex parte corruptum. Nemo certè facilè dis-

(q) Mém. de l'Académ. de Chirurg. Tom. II. pag. 458.

(r) Académ. des Sciences l'an 1739. Histoire, pag. 16.

(s) Dissertazioni, &c. pag. 113. & 114.

(t) Académ. de Chirurg. Tom. II. pag. 458.

(u) Ibidem, pag. 457.

(v) Targioni Tozzetti Observat. Mediche, pag. 37. & 75.

(w) Bonet, Sepulcret, Anatom. Tom. II. pag. 421.

tinguet, an incipiens talis tumor in ovario, aut in tubâ Fallopiâ, sedem habeat: tamen in curatione non erit magna diversitas, sive hydrops in hoc, sive in illo, loco hæserit. Cùm autem sæpè membranæ talis sacci hydropici inventæ fuerint crassæ, in tali casu & difficiliùs percipietur fluctuatio, quàm si in abdominis cavo collecta aqua hæreret.

Hydropem ovarii, ruptis membranis coërcentibus, in cavum abdominis effundere posse contentam aquam, sicque ascitem producere, spontè patet: videtur tamen hoc rariùs contingere, cùm tot observata legantur ingentium tumorum aquosorum in ovariiis, qui integri in cadaveribus reperti fuerint. Curatio tentari posset similis, ac postea dicitur in generali hydropis curâ; sed meritò difficilis prævidetur; cùm in morbi initio sæpè diù lateat malum, antequàm ritè distingui possit, & vix certò cognoscatur, nisi postquàm in notabilem molem jam increverit. Si jam verum fuerit, uti *Celeberrimus Ruyschius* (x) affirmat, tumores illos hydropicos ovariorum esse ut plurimùm, si non semper, ova dilatata, tunc hæc immaniter excedunt naturalem suam magnitudinem, antequàm cognoscatur morbus. Cùm autem præcipua spes hydropis curandi consistat in eo, ut collecta lymphæ per venas resorpta expellatur de corpore, per urinam, alvum, aut cutis vasa, facilè patet, vix expectari posse hanc resorptionem, dum membranæ coërcentes jam adeò dilatatæ fuerunt, adeoque & à distendente aquâ venæ membranas has perreptantes compressæ omninò; hinc pergunt tales tumores excrescere, donec in molem vix credibilem quandoque extendantur. Accedit, quòd aliquandò scirrhusa labes hæc mala comitetur, quæ curæ difficultatem auget (y). Utrumque ovariorum scirrhusum inventum fuit, ita ut unum quindecim libras, alterum duodecim, ponderaret: interior horum tumorum substantia apparebat quasi glandulosa, & plures continebat hydatides variæ magnitudinis. Quandoque gelatinæ similis materia continetur in talibus tumoribus (z), & per acum cannulatam educi nequit; undè necesse fuit dilatare vulnus, ut spissior talis humor educi posset. Verùm post liberum aëris accessum putredo brevè sequitur, & pars contenti humoris in abdomen delabitur, corrumpitur, ac mortem facit. Licèt diversis vicibus sexaginta septem libræ gelatinosi humoris educatæ fuissent, tamen & ejusdem copia in cavo abdominis post mortem inventa fuit.

An ergò hydrops ovarii pro morbo absolutè incurabili haberi debet? Certè casus legitur (a), in quo omnia symptomata docere videntur, ovarium sinistrum affectum fuisse, & tredecim annorum spatio immaniter intumuisse. Cùm in apicem promineret tumor, miseræ ægrotæ precibus cessit egregius Medicus *Houston*, & tumenti apici vulnus inflixit ad pollicis longitudinem; cùm nihil exiret, dilatavit ulterius vulnus; tenax gelatinosa substantia prodiit, & postea ingens copia similis materiæ, ac in steatomate & atheromate contineri solet, unà cum numerosis hydatidibus variæ magnitudinis, quarum quædam malum aurantium superabant. Evacuatis omnibus vulnus futurâ univit, & adhibitâ curatione debitâ, post paucas septimanas, integræ sanitati restituta fuit hæc fœmina.

Cùm autem quandoque tales tumores non adeò crasso pedunculo adhæreant ova-

(x) Observat. Anatom. Chirurg. Observat. |
xvii. pag. 17.

(z) Académie de Chirurg. Tom. II. pag.

452.

(y) Académ. de Chirurg. Tom. II. pag. 456. | (a) Philosoph. Transact. Num. 381. Sect. 3.

rio, & inventi fuerint nulli alteri ex vicinis visceribus accreti, inceperunt cogitare celebres Chirurghi de extirpatione ovarii morboſi. Certum eſt, in multis animalibus excindi ovaria, vitâ ſuperſtite; & in humano genere hoc tentatum fuiſſe legitur; quandoque & caſu hoc contigiffe (b). Morbo nondum admodum provecto, dum minor adhæſionis metus eſt cum vicinis, non videtur impoſſibile, hoc cum ſpe felicis eventûs tentari poſſe.

Interim hoc certum eſt, æquè tutò, inſtitutâ paracenteſi, aquas ex tumente ovario educi poſſe, quàm ex cavo abdominis. Sic ſaltem vita per plures annos prorogari poſſet, & moleſtiæ morbi tolli, licèt integra ſanatio non ſuccederet. *Celeberrimus Morand* (c) teſtatur, ſe aliquoties ſic applicuiſſe paracenteſin nobili fœminæ, quæ tam parùm incommodi indè habebat, ut ſæpè ſequenti poſt operationem die rus peteret, licèt plerumque octodecim pintæ aquæ educerentur. Neque illa hydrope periit, ſed alio morbo.

§. 1224. **I** Mò in ipſo cavo uterino, clauſo accuratè ejus ore interno; ſæpè colligitur tanta aquæ copia, ut integrum abdomen mentiatur *Aſciten*; morbus itidem difficulter cognoscendus ob ſigna fallacia graviditatis; curabilis laxatione oris uterini per fomenta, vapores, Uterina adhibita.

Uterus, cùm cavus ſit, per ultima orificia arterioſa exhalat lympham tenuem, quæ vel exire poterit per orificium uteri, vel, ſi illud connivens facilem exitum non conceſſerit, reſorbebitur per venas, quæ hîc & copioſæ & patulæ ſatis adſunt. Dum egregius *Anatomicus Tabarrani* (d) inflaret aërem in alterum arteriæ vel venæ hypogaſtricæ ramum, aliis ſingulis utrimque vinculo adſtrictis, vidit communicationem ſeu anastoſin, quam invicem agunt arteriæ, itidémque venæ, matricis alterius lateris cum aliis ſimilibus partis oppoſitæ, & cum ipſis ſpermaticis. Non tantùm hoc, verùm ipſum uteri & vaginæ cavum ſic inflari vidit, & viciffim per orificium vaginæ inſufflando aërem obſervavit, venas utero, vaginæ, atque ovariiſ, dicatas aëre turgentes attolli. Liberrimus hinc exhalantis liquidi aditus eſt in venas, adeoque facilis reſorptio. Prætereà ſi accumulatio ſeri aquoſi fiat in uteri cavo, facile exire poterit per os uteri, niſi illud clauſum fuerit, vel vagina præternaturaliter concreta, quod cùm rariùs contingat, patet ratio, quare hydrops uterinus non adeò frequenter obſervetur.

Cùm autem graviditatis tempore os uteri clauſum ſit, lymphæ, ſi colligeretur in cavo uteri, exitus denegaretur. Verum quidem eſt, quòd ubi fœtus in notabilem molem jam crevit, chorion ubique cavæ uteri ſuperficiæi adhereat per ſubſtantiam cellulofam, & totum uteri cavum repleatur. Sed primo graviditatis tempore fœtus cum membranis, & liquido his incluſo, cavo uterino longè minor eſt, & hoc tempore poſſet lymphæ collectio fieri. Prætereà, poſtquam chorii externa ſuperficiæ uteri cavum undique tangit, & ipſi adhæret, poterit pars cellulofa neceſſe rumpi in quodam loco, vel & aliâ de cauſâ ſeparari, & inter uteri concavam & chorii convexam ſuperficiem colligi liquidum extravafatum.

(b) Académ. de Chirurg. Tom. II. pag. 460. — (c) Ibidem, pag. 458. — (d) *Obſerv. Anat.* Tom. n°. 38. pag. 77.

Interim facile patet : ut fiat hydrops uteri, requiri, ut os uteri clausum sit, vel vagina concreta: hinc potest uteri hydrops considerari in gravidis, vel in illis, quæ gravidæ non sunt.

In propriâ uxore gravidâ talem uteri hydropem observavit *Hildanus* (e). Ab initio graviditatis statim præter consuetudinem debilis fuerat, venter postea in monstruosam adeò excresebat magnitudinem, ut plures foetus enixuram omnes arbitrarentur; sex ante partum septimanis crura & pedes hydropicorum more intumescebant. Multas & graves molestias diù toleravit, tandem partus dolores per biduum passa, sed leniores, aucto subito dolore os uteri aperitur, & maximo cum impetu effluunt octodecim libræ civiles aquæ lymphidissimæ, nullo cruore admisto. Postquam per semihoram quievisset, & cardiaco remedio refecta fuisset, tunc primo aquæ, quæ foetum comitari solent, effluerunt, sed ad novem librarum quantitatem, peperitque puellum sanissimum & robustiorem quàm reliqui, quos antè pepererat; cui ubera dedit mater, & feliciter educavit: ipsa verò puerpera mensis spatio optimè convaluit; postea dein gravida fuit, & toto graviditatis tempore satis benè se habuit. Admodum probabile videtur, primas illas octodecim libras aquæ pellucidæ extra membranas foetum involventes præternaturaliter collectas fuisse, cum aquæ foetum ambientes vix unquam adeò pellucidæ inveniantur. In fœminâ, quæ ante mensem tres libras & ultra aquæ per uterum emiserat, invenit *Mauriceau* (f) membranas foetum ambientes integras, illasque perumpere debuit, ut illam à foetu mortuo liberaret.

Interim tamen admodum verosimile videtur, humorem in cavo amnios contentum naturaliter, quandoque ad magnam copiam increfcere posse. Sic sæpiùs observatur; gravidas abdomen admodum tumidum habere, sic ut plures se gestare foetus credant, dum tamen partûs tempore unicus tantùm excluditur, nec mole insignis, sed ruptis membranis in partu ingens copia aquæ prodit. Sæpè tales foetus debiliores sunt, & non diù vitam languidam trahunt. Mulier, quæ sæpiùs antea pepererat, octo menses gravida, tumidum admodum habebat abdomen, cujus moles ultimis binis septimanis quotidie notabiliter increverat. Ruptis membranis, quinquaginta circiter aquæ libræ effluerunt, deindè Chirurgus obstetricans eduxit gemellos, quorum unus mortuus erat, alter adhuc per sexaginta quatuor horas supervixit; sed uterque vix dimidiam habebat molem, quàm octimestris foetus habere solet. Mater verò, duodecimo à partu die jam extra omne mortis periculum credebatur (g).

Morbus ille *Hippocrati* cognitus fuit, & pluribus in locis ejus mentionem fecit (h), dixitque, convalescere mulierem, si pepererit; *expurgantur enim cum ipso puerperii purgamento & quæ priùs in eâ suberant*. Recensiti modò casus *Hippocratis* sententiam confirmant.

Verùm aliquotiès contingit, ut post abortum hydrops uterî sequatur, præcipuè si placenta relicta fuerit; quæ observata fuit totiès degenerasse in congeriem hydatidum. Observavit *Ruyschius* (i), ab hâc causâ quibusdam mulieribus abdomen in magnam molem distendi, cum respirandi difficultate, pedum œdemate, ventriculi anorexiâ,

(e) Oper. omn. Observat. Centur. II. pag. 28. 129.

(f) Traité des Maladies des Femmes grosses, Tom. I. pag. 178.

(g) Essays and Observat. Physic. and litter. Vol. II. pag. 342.

(h) De Natur. muliebri, cap. II. Charter. Tom. VII. pag. 682. & cap. 36. Ibidem. 707. De mulier. morb. Lib. II. cap. LIII. Ibidem. 828.

(i) Observat. Anatom. Chirurg. n°. 28. pag. 25.

præcordiorum anxietatibus, animi deliquiis, & faciei pallore. Alio in loco (k) monet, sæpiùs se vidisse, quòd placenta, relicta in utero, vel in totum vel pro parte degeneravit in hydatides limpidas. *Tulpius* (l) similia viderat in muliere, quæ, menstruis inordinatis aliquandiù afflicta, tandem peperit massam, continentem in se innumeras vesiculas, partim aquâ croceâ, partim solo spiritu, refertas. Non quidem simul & semel, sed partitis vicibus, hæc excernebantur, sic ut simul collecta facillè explerent situlam, quâ aquam haurire solent mulieres (& quæ facillè sedecim & ultra libras aquæ continet). Post hæc excreta tantùm adhuc aquæ ac sanguinis effluxit, ut defecerit crebriùs anima. Similem affectum adhuc in aliâ muliere viderat, quæ, æquè ac prior, brevè pristinam recuperavit sanitatem; nec videtur aliquid vitii in utero mansisse, cùm postea feliciter pepererint. Videtur & *Hippocrates* (m), ab hac causâ natum hydropem uteri agnovisse. Sic enim habet: *Si hydrops in uteris oboriatur, menses pauciores ac deteriores fiunt, deindè derepentè deficiunt, venter intumescit, mammae siccae evadunt, & in reliquis malè habet, sibi que utero gestare videtur. Sed & in uterorum osculo significat; tangentibus enim gracile apparet; & febris & aqua ipsam corripit, quòque longius tempus processerit, dolor inum ventrem, lumbos, & ilia, detinet. Hic morbus ex abortu maximè oritur; & ex aliis etiam accidit.* His similia alio in loco (n) habet.

Sed & in utero non gravido aquosam colluviem accumulari, docent observationes, & quidem maximâ quandoque copiâ, si os uteri vel obstructum, vel concretum fuerit; sicque exitum collectæ lymphæ impediat. Cùm autem multa graviditatis signa ab uteri distinctione pendeant, minimè mirum videbitur, quandoque distentum hydrope uterum fefellisse etiam peritos falsâ graviditatis specie. Quandoque & serum aquosum in uteri cavo collectum, statim temporibus exit aperto uteri osculo, ac renascitur denuò. Sic legitur apud *Fernelium* (o), quòd mulier quædam, hoc hydrope correpta, quoties appetebat menstrua purgatio, omnem aquarum colluviem ex utero per cervicem profunderet, pelvèsque sex aut octo impleret aquâ citrinâ ferventissimâ, dum venter totus subsideret. Mox dein menses insequerentur ex naturæ præscripto. Collecta proximo mense per colluvies, statim dein tempore profluebat. Hæc tandem per sanata uterum gestavit, peperitque benè vitalem fætum. Quotidiè per aliquot menses ex utero generosæ fœminæ Berolinensis limpidißima extillabat aqua, quæ viginti quatuor horarum spatium interdum libram æquabat; tandem marcore & febre confecta periit. In cadavere uterus magnâ ex parte scirrhusus, ex parte etiam polypis quoad vasa obsessus, inventus fuit (p). Verùm in binis his casibus dehiscens os uteri viam relinquebat apertam collectæ lymphæ. Cùm autem simul ex his observatis appareat, ingentem liquidi copiam satis brevi tempore in uteri cavo colligi posse, si os uteri obturatum quâcumque de causâ impediverit liberum exitum, minùs mirabimur observationem *Vesalii* (q), dum testatur, se vidisse in utero cadaveris plus quàm centum & octoginta libras aquæ serosæ, nullibi interim circum intestina præsentem

(k) Ibidem. Observat. xxxiii. pag. 32.

(l) Observ. Medic. Lib. III. cap. xxxii. p. 235.

(m) De Naturâ muliebri, cap. II. Charter. Tom. VII. pag. 682.

(n) De Naturâ muliebri, cap. xxxvi. Charter. Tom. VII. pag. 707. & de Nat. mul. cap. lxx. Ibidem, pag. 761.

(o) Pathol. Lib. VI. cap. xv. part. II. pag. 196.

(p) Frid. Hoffm. Medic. rat. system. Tom. III. Sect. I. cap. VII. §. 45.

(q) De Hum. corp. fabr. Lib. V. cap. lxx. Tom. I. pag. 438.

aquâ, aut laxo in manibus aut pedibus tumore, aut etiam viscerum, aut alterius cujusdam organi, sese alioquin offerente vitio: præterquàm quòd magnus ille uterus, cujus fundi os miris modis occalluerat, totâ anteriori suâ sede peritonæo erat connatus, & dextri testis glandulæ miris modis non secùs excreverant, quàm si novem decémve anserum, aut struthio-camelorum potiùs, ova uni inessent membranæ, singula humore ovorum albo non absimili, aut paulò crassiore, oppleta. Plura potuissent adduci de hydrope uteri observata, sed hæc credo sufficere, ut constet, & in utero gravido, & non gravido, hunc morbum observatum fuisse.

Difficultatem Diagnosis in hoc morbo ipse agnovit Hippocrates (r), cùm & mulieres quandoque nesciant se ægrotare, & licèt incipientem in hypogastrio tumorem percipiant, credant se gravidas esse, vel si hujus nulla suspicio sit, ex pudore celent incipiens malum. Monet & Hippocrates, quòd etiam Medici hallucinentur, dum morbi causam non satis accuratè inquirent. Postea, ubi de gravidarum morbis agendum erit, patebit, signa graviditatis non omninò certa esse, & peritissimos etiam Medicos quandoque hîc deceptos fuisse. Hæc autem hydrophis uterini signa Hippocrates (s) habet: *Venter ei magnus erit, & pondus tanquàm prægnanti inerit, & in ejus ventre velut puer moveri videbitur, uteris nimirùm aquâ oppletis, & aquâ agitâtâ. Aliàs enim atque aliàs in iis aqua tanquàm in utre fluctuat, & pars sub umbilico ad contactum dolet, claviculæ, thorax, facies, atque oculi, attenuantur, & papillæ attolluntur.* Recentiores pauca alia his signis addiderunt (t), & notaverunt, sterilibus mulieribus hunc morbum sæpiùs contingere, quàm illis, quæ pepererunt, & ferè semper os uteri minus ac gracilius apparere. Hippocrates dixerat, papillas attolli; illi verò statuerunt, mammas flaccidas & molles esse, neque lacte turgere, ut in gravidis fieri solet.

Interim, omnibus ritè perpensis, satis patet, magnâ prudentiâ opus esse, ut quid certi hîc determinari possit. Sensim enim aquâ collectâ turgens uterus affurget, ut in gravidis, neque videtur facilè posse percipi aquæ utero contentæ fluctuatio, cùm semper plenus sit, & ideò distendatur uterus ab auctâ copiâ aquæ, quia plenus est. Quandoque & fœminæ, hydrope uterino laborantes, certissimè credunt, se motum fœtûs in utero sentire, quod facilè fieri poterit à flatibus per intestina oberrantibus, dum diversa abdominis loca successivè distendunt. Sterilis fœmina (u) certissimè se gravidam credebat, uti & obstetrix, & aliæ plures: decimo mense finito copia aquæ unâ cum flatibus erupit ex utero, & abdominis tumor subsedit. Non enim in cavo uterino tantùm aqua colligitur, sed & flatus, qui, si uteri orificium pertinaciter clausum fuerit, tympanitidem refert. Uteri inflationem Hippocrates (v) vocavit, & alibi (w) monet, quòd, dum uteri, à ventre flatum suppeditante, spiritu distenduntur & intumescunt, tunc mulieres se concepissè existiment. Aërem in uteri cavum liberè venire posse, notum est, imprimis dum post partum uteri os hiat: si jam à quâcumque causâ os uteri obturetur, aër retentus, calore corporis expansus, uterum distendere poterit: sed & ex sanguine extravasato putrescente

(r) De Mulier. Morb. Lib. I. cap. LXI. Charter. Tom. VII. pag. 763.

(s) Ibidem.

(t) Mauriceau, Traité des Maladies des Femmes grosses, Tom. I. pag. 177.

(u) Ibidem. pag. 74.

(v) De Naturâ Muliebri, cap. xli. Charter. Tom. VII. pag. 709.

(w) De Naturâ Pueri, cap. x. Charter, Tom. V. pag. 323.

separatur elasticus aër, qui uteri inflationem producere poterit. Pulchrè hoc notavit Aëtius (x); dicens: *Vulva interdum à partu refrigerata spiritu impleri solet, sive os ejus claudatur, sive grumescente sanguine obstruatur.* Deindè addit, *Nonnunquam spiritus efflatio per muliebri pudendum erumpit, ut ab ægris percipiatur.* In puerperis, utero inflammato, vel & orificio ejus à grumis concreti sanguinis obstructo, inflatur abdomen non sine magno vitæ periculo, & tunc adsunt pleraque symptomata, quæ Aëtius recenset: *Affectum sequitur pectinis, totiusque suminis, tanquam tympanitæ hydropis tumefactio, dolorisque punctio sensum inferentes, qui usque ad stomachum & septum transversum perveniunt, ac nihilominus utrimque in lateribus extenduntur; sæpèque alteri inguini, interdum utrique, interdum & umbilico lumbisque ac pectini, dolor communicatur, cui caput quoque assentitur.* In curatione hujus mali jubet, ut, post diurnam balnei applicationem, quod partim emollientibus, partim uterinis & carminantibus, constabit, *Obstetrix, digitum inunctum in sinum pudoris imponens, grumum sensim dissolvat & educat.*

Sive enim aqua, sive flatus, in cavo uteri contineatur, præcipua curæ spes in eo sita est, ut aperto uteri orificio exitus concedatur. Quod cum plerumque sperari possit, idè dixit Aretæus (y), uteri hydropem cæteris esse sanabiliorem: *Nam si ejus osculum à priori conclusione hiare ceperit, humorem quidem, si habeat, effundit; si spiritum, efflat.* Ex emollientissimis ergò herbis parata balnea, fomenta, vapores, linimenta, &c. adhibentur, qualia ad §. 35, 3. laudata fuerunt, & in *Materiâ Medicâ* ad hunc numerum recensentur. Post hæc adhibita, vel & unà cum illis, miscentur uterina sic dicta remedia, quæ stimulo agunt, & in *Materiâ Medicâ* ad §. 1291. 4. recensentur; ex quibus seligi possunt illa, quæ ætati, temperiei, &c. ægrotantis magis conducere videntur.

Similem methodum laudavit & Hippocrates (z): commendabat enim calidas lotiones & tepentes fatus, dein propinabat medicamentum, quod deorsum purgat, porrò irritabat os uteri fomento, quod ex stercore bubulo parabatur, postea utebatur remedio, quod ex cantharide præparatur, & tribus diebus intermissis, adhibebat aliud, quod ex felle conficitur. Similia alio in loco (a) suadet, & post lotiones ac fomenta *cyclaminum* melle subactum, linteoque exceptum, uteri osculo applicari jubet, & *cupressi* ramenta aquâ madefacta. *Idque, quò plus mordet aut vellicat, brevior aut longior tempore faciendum.* Et paratum specillum stanneum digitumque eodem modo intromittito. Dum enim irritatur os uteri, spes est, uterum, propriâ contractione, emollitum prius orificium sic dilatari posse, ut contenta aqua expellatur. Dum post partum absolutum grumus sanguinis hæere incipit in uteri orificio, novi oriuntur tenesmi, qui non cessant, donec illud molestum exprimatur: postea, ubi de partu difficili agetur, patebit, quòd leviter attrectando, & titillando quasi, os uteri languentes partus dolores excitent quandoque obstetrices, imò primum ingruentis doloris vestigium percipere noverunt in ipso uteri orificio, dum illud tangunt in parturientibus.

Tota ergò spes curæ in eo consistit, ut aperto iterum uteri ore exeant illa, quæ

(x) De Re Medicâ, Lib. XVI. cap. LXXX. pag. 159.

(y) De Caus. & Sign. morbor. diuturn. Lib. II. cap. I. pag. 51.

(z) De Naturâ Muliebri, cap. II. Character. Tom. VII. pag. 682.

(a) De Mulier. morb. Lib. I. cap. LX. Character. Tom. VII. pag. 762.

in uteri cavo continentur. Si autem illud sic obturatum fuerit, ut nullâ arte referari possit, uti in mirabili casu, qui ex *Vesalio* paulò antè memoratus fuit, factum legitur; tunc in immanem molem distendetur uterus. Fortè tunc paracentesis locum habere posset, ut levamen morbi obtineretur saltem. Uteri ipsa substantia pertundi deberet; sed non videtur indè tantùm discriminis metuendum esse, cùm in partu cæsareo largum vulnus infligatur utero, & simul constet, illud feliciter sanatum fuisse. Nec facilè, post cannulam educam, aqua residua, vel postea accumulanda denuò in uteri cavo, in abdomen delabatur, cùm illud vulnuscum statim sic contrahatur; ut ferè nullum fiat, & distentissimus uterus sæpiùs accrescat peritonæo, uti & observatum *Vesalii* testatur.

§. 1225. **Q**uoties in toto habitu pinguitudinis subcutaneæ eadem lymphæ stagnat, vel effunditur, hydrops oritur ἀνά σάρκα, ὑπὸ σάρκα, λευκοφλεγματία: qui & circum abdomen, & circa scrotum.

Aliâ occasione, ubi de inflammatione agebatur, ad §. 374. de tunicâ adiposâ dictum fuit; & tunc notabatur, illam per totum corpus dispergi, omnes musculos, tendines, &c. investire, uti & horum fibras, vasa ferè omnia in tali cellulosa substantiâ decurrere, imò & ipsam vasorum viscerumque substantiam pro parte constituere. Fabrica hujus membranæ pulcherrimè descripta est (*b*); & simul probatur, à sanguine secerni pingue oleum in cellulas hujus membranæ, non quidem per vasa pinguisera peculiaria; sed ex lateribus arteriarum fanguiferarum minorum exeunt ramuli, solâ decrescente magnitudine à prioribus diversi, per quorum fines pingue in cellulas hujus membranæ deponitur, atque iterum per venulas similes resorptum sanguini redditur. Si plus secernitur pinguis in membranam cellulosa, quàm resorbetur per venas, opinâ pinguedine turget corpus obesum; si fufum pingue per motum validum, calorem, febrim, resorptum fuerit, sæpè subita sequitur emaciation, uti post morbos acutos toleratos toties observatur. Ubi ergò aquosa colluvies in sanguine abundaverit, vel partes aquosæ cum spiffiori sanguinis parte minùs unitæ fuerint, secernitur facilè in cellulosa tunicam aqua, quæ, si non resorbeatur eadem proportione per venas, extendet tunicam cellulosa, & tumere faciet totum corporis habitum. Sic artificialem hydropem produxit *Celeberrimus Hales* (*c*), dum arteriis animalis infudit aquam calidam per canalem talis altitudinis, ut pressio columnæ referret quàm proximè vim, quâ cor pellit sanguinem per vasa. Verùm etiam per venas si injiciatur aqua, tota membrana cellulosa turget hydropica, & quidem faciliùs, quàm si per arterias aquæ injectio tentetur (*d*). Ob hanc causam hydrops panniculi adiposi, vel membranæ cellularis, musculis ubique incumbentis, & inter illorum interstitia locatæ, vocatur ἀνά σάρκα, vel ὑπὸ σάρκα, & quia tumens membrana cellulosa cutim à subjectis partibus elevat, hinc & aquam inter cutim vocaverunt. Ita *Quintus Serenus* de hydrope loquitur:

(*b*) Abrah. Kaau Perspirat. dicta Hippocr. pag. 327. & seq.

(*c*) Hæmastatique, Exper. XIV. pag. 94.

Tom. IV.

(*d*) Abrah. Kaau Perspirat. dicta Hippocrat. pag. 335.

*Corrupti jecoris vitio, vel splenis, acerbus
Crescit hydrops: aut cum siccata febre medullæ,
Atque avidæ fauces gelidum traxere liquorem.
Tum lymphæ intercus vitio gliscente tumescit,
Secernens miseram proprio de viscere pellem.*

Potest ergò serum aquosum, in tunicâ cellulosâ collectum, per totum habitum corporis dispergi: possunt etiam singulares partes eodem vitio tumere. Sic sæpiùs pedes, crura, & femora, hydrope anasarca laborant solâ, imò & plerumque ab inferioribus partibus incipit hic morbus, dum collecta in tunicâ cellulosâ aqua proprio pondere versùs inferiora delabitur, & vespertino tempore tumere pedes facit, qui tumor lecti tepore, & horizontali corporis situ in lecto, denuò evanescit, rediturus iterum, dum erecto corpore artus inferiores in situ declivi ponuntur, præcipuè si motu musculari non juvetur difficilis hic sanguinis venosi ascensus.

Notatur autem, quòd hydrops anasarca, & circum abdomen, & circa scrotum, hæere possit, quia quandoque tunica cellulosa harum partium, facillè distendenda, sic tumere potest, ut asciten vel & testium hydropem referret, quos morbos etiam anasarca quandoque comitatur, ut postea dicitur.

Solet quidem hic morbus vocari λευκοφλεγματία, sed fortè minùs adæquantè. Antea ad §. 72. ubi de morbis ex glutinoso spontaneo natis agebatur dictum fuit, quòd sanguis quandoque degeneret in talem cacochymiam, ut rubedinem & densitatem amittat, leviórque factus magis laxam, & mucoso frigori accedentem, naturam acquirat; tunc vocaverunt Veteres λευκον φλέγμα. Ubi verò sanguis dissolutus in aquosam tenuitatem loca subcutanea aquoso humore distendit, tunc potiùs dicitur *hydrops anasarca*. In leucophlegmatia ergo adest potiùs mucosus lentor, qui, in habitum corporis diffusus, magis æquabiliter per totum dispergitur. In anasarca est aquosa tenuitas humorum, & tumor aquosus in inferioribus corporis partibus primò apparet, dein sensim ascendente tumore pergit. Notandum tunc etiam fuit, quòd veteres Medici observaverint, leucophlegmatiam in hydropem transire, dum frigidum illud mucosum sensim in tenuitatem aquosam dissolvitur. *Celsus* (e) quidem hydropem in tres species distinxit, sic ut secundam speciem λευκοφλεγματίαν, vel υπό τὴν σάρκα, dixerit, in quo morbo monet, observari sequentia: *Modò corpus inæquale est, tumoribus aliter, aliterque, per totum id orientibus; quæ descriptio respondet anasarcaè potiùs quàm leucophlegmatiaè, in quâ solet totus habitus corporis tumere.* *Hippocrates* (f), postquam φλέγμα λευκόν descripserat, addit sequentia: *Si igitur curatus fuerit inchoante morbo, convalescit; sin minùs, in hydropem transit morbus, & hominem perimit.* Carnes verò deliquescere, corrumpi, & aquam gignere, monet paulò post (g). Notum autem est, Veteres pinguedinem musculis externis superpositam vocasse carnes, & panniculum carnosum, quod etiam pulchrè confirmatur alio *Hippocratis* (h) textu: *A pituita in hydropem maximè hoc modo devenitur. Colliquatur pinguedo, & à pituitæ ardore aqua fit.* Simul addit, vix

(e) Lib. III. cap. XXI. pag. 160.

(f) De Affect. cap. v. Charter. Tom. VII. pag. 625.

(g) Ibidem. cap. VI. pag. 626.

(h) De Intern. Affect. cap. XXIII. Charter. Tom. VII. pag. 655.

sperari posse curationem morbi, si omnis pinguedo perierit. Distinxit *Aretæus* (i) binos hos morbos: *Si omne corpus intumescat, si ex albâ, crassâ & frigidâ pituitâ est, φλεγματίας ei nomen est: si in humorem sanguineum, aquosum, tenuem, carnes liquatæ fuerint, ὕδρωψ ἄνα σάρκα generatur.*

Operæ pretium tamen est, binos illos morbos à se mutuò distinguere, cum varia sæpè requiratur cura. Leucophlegmatica virgo, absque evacuantibus remediis, sæpè solis roborantibus curatur, quod in hydropis curâ non semper obtinet. Sic autem imprimis distinguuntur: in leucophlegmaticis totus habitus corporis mollis, pasta-ceus, frigidus, apparet: in anafarcâ tumor hydropicus à pedibus ferè semper incipit, sensim adscendens; simulque major tumor partium aquâ intercute laborantium obser-vatur, cum in leucophlegmatiâ totum corpus tumidulum, laxum, pallidum appareat. Hoc signum *Fernelius* (k) pro pathognomicono habuit; dicens: *Hanc (anafarcam) à phlegmaticâ cachexiâ sejungit sola magnitudo, quòd tumidiorem habeat corporis vitia-tam molem.* Prætereà, si partes tumentes in hâc hydropis specie digitis premantur, fovea fit, quæ sensim denuò affurgit: membranæ enim adiposæ cellulæ cum se invi-cem communicant, hinc à pressione dum quædam evacuantur, liquidum in his contentum transit in vicinas, & cessante pressione sensim redit in priorem locum. Hoc autem in leucophlegmatiâ non tam facilè contingere potest, cum magis viscida sit collecti humoris indoles, quæ difficiliùs pressione in vicinas cellulas adigi potest. Indè etiam intelligitur, quare, proprio pondere, serum aquosum per compagem tunicæ cellulosæ versùs inferiorem partem corporis delabatur. *Aretæus* (l) hoc signum hydropis inter cutim observavit: jubet enim, ut huic illive parti digitus imprimatur, tunc enim *cavus locus efficitur, & multùm temporis cavus perseverat.* Verum quidem est, quòd pro hydropis ascitis signo habeat, si fovea digitis impressa maneat, sed minùs accuratè, cum hoc tantùm observetur, si ascitem comitetur ana-farca, quod aliquoties fit. Potest tamen ascites solus esse, & tunc abdomen tensum est, nec integumenta pressioni cedunt.

Potest jam hydrops anafarca totum corporis habitum occupare, cum tunica cellulosa per omnia se diffundat; sed tunc facilè patet, difficillimam curationem prævideri, cum totus sanguis in aquosam tenuitatem degeneraverit; tuncque *Hip-pocrates*, uti paulò antè dictum fuit, vix ullam spem superesse dixit: *Si omnis pinguedo perierit.* Tunc & *Aretæus* (m) ipsâ tympanitide difficiliorem curatu pronunciavit anafarcam. *Oportet enim Medicum hoc in morbo totum hominem permutare, quod per Jovem neque Diis ipsis facile fuerit.* Quòd autem acerbam Prognosin de universali hydrope intellexerit, patet indè, quòd mox subjungat, quòd nonnunquam exiguâ tantùm in parte homo hydropem patiatur, in capite, pulmone, jecinore, liene, &c.

Prætereà tali in casu meritò metuendum est, ne tunica cellulosa in interioribus pariter aquâ turgeat. Antè ad §. 1220. dictum fuit, vomicas tales aquosas in cellu-lari pulmonis substantiâ observatas fuisse, & postèa dicetur, hydatides, quæ sæpè degenerantis tunicæ cellulosæ videntur esse soboles, in plurimis visceribus fuisse inventas. Veram anafarcam piæ matris vidi, dum inter arachnoideam membranam

(i) De Caus. & Sign. morbor. diuturn. Lib. II. cap. 1. pag. 49.

(k) Patholog. Lib. VI. cap. VIII. part. II. pag. 151.

(l) Loco modò citato.

(m) De Caus. & Sign. Morbor. diuturn. Lib. II. cap. 1. pag. 51.

& piam matrem posita cellulosa substantia turgebat aquâ; primo aspectu tenax mucus videbatur incumbere piæ matri; sed lanceolæ apice aliquot locis pertundebatur arachnoïdea, & tenuis aqua effluebat notabili fatis copiâ; quo factò omnis tumor subsidebat. Videri possunt & illa, quæ §. 1010. 2. 7. habentur, ubi de apoplexiâ ex simili causâ ortâ agebatur.

Patet simul, anasarcam hydropem varia mala producere posse, prout vel totum corporis habitum, vel has illâsve partes, occupat, non tantùm in internis, verùm etiam in externis, corporis partibus. Vidi, in tali hydrope palpebras oculorum adèò intumuisse, ut nullo modo deduci potuerint. Frequenter contingit in anasarçâ, si scrotum occupet, turgere penem, & præputium tumidum miro intorqueri modo, ita ut sæpè urinæ excretio difficillima fiat, imò & integrè supprimatur; sic ut scarificationibus opus sit, quibus exitus fiat aquæ in mirabili hâc tunicâ cellulosa contentæ. Notavit hoc morbi symptoma *Aretæus* (n): *Intumescunt testes, præputium, & totus colis, ob inæqualitatem tumoris, tortuosus est.*

Cæteris tamen paribus, videtur hydrops anasarca, nisi interiora corporis occupaverit, faciliùs curam admittere, quàm reliquæ species hydropis, cum largæ & numerosæ venæ decurrant per tunicam cellulosa, quæ resorbere poterunt collectum hîc serum aquosum, & simul frictionibus adhibitis stagnantia in motum duci possint, sicque adjuvari resorptio. Simul etiam scarificatione, vesicatoriis, cauterio, exitus conciliari fatis faciliè poterit collectæ lymphæ; de quâ re postea dicetur.

§. 1226. **D**Um eadem aqua in duplicaturâ peritonæi; in cavo abdominis inter peritonæum & viscera abdominis, aut in dilatatis glandularum cavis, vasisque in abdomine contentis, colligitur, ἀσπίτης appellatur, ut & τυμπανίτης si vapore rarefacto turget, ab aquâ, pure, ichore, aëre, clausis hîc, fotis, putrefactisve.

Quando regio abdominis à collectâ aquâ tumet insigniter, tunc vocatur ἀσπίτης; quia utrem coriaceum, quo Veteres vina recondere solebant, refert. Triplici autem modo collecta hîc aqua hærere potest. Vel enim in cavo abdominis liberè fluctuat, & viscera abdominis undique alluit, vel in cavis membranis dilatatis hæret, vel denique extra abdominis cavitatem colligitur, & tunc intra duplicaturam peritonæi hærere dicitur.

An autem peritonæum reverâ duplex sit, dubitaverunt multi. *Galenus* (o) sic descripsit, ubi de vulneribus abdominis agens, abdominis integumenta recenset. Quod verò deinceps excipit, ab illis quidem vocatur peritonæum, putantibus videlicet unum & simplex id esse corpus, minimèque compositum, sed non ita se res habet, quum id compositum ex duobus corporibus sit, quorum utrumque & exsangue & nervosum sit. Verùm alterum eorum aponeurosis est musculorum transversorum, alterum membrana prætenuis, velut aranea, quæ utique verè est peritonæum.

(n) Ibidem, pag. 49. — (o) Method. Medend. Lib. VI. cap. iv. Charter. Tom. X. pag. 1392

Ex hâc descriptione apparet evidenter, quòd *Galenus* non habuerit ipsum peritonæum pro duplici membranâ, sed tantùm de aponeurosi muscutorum peritonæo incumbente hoc intellexerit. Cellulosa tunica videtur se interponere inter illam tendinosam expansionem & peritonæum, & hanc pro parte externâ peritonæi habuit accuratissimus *Anatomicus Winslow* (p), notâtque, cellulosam hanc fabricam non esse ubique ejusdem crassitie, in quibusdam locis admodum exiguam esse, imò quandoque ferè nullam. Simul monet, improprie dici sic duplicaturam peritonæi. Eandem sententiam confirmavit *Celeberrimus Douglas* (q), & voluit, cellulosam hanc substantiam inter peritonæum & incumbentes ipsi partes locatam, idem facere, *Quod gossypium vel sericei flocci in veste quâdam inter pannum exteriorem & interiorem.*

Fatetur deinde (r), quòd olim quidem crediderit, aquam colligi inter duplicaturam peritonæi, sed quòd nunc penitùs convictus sit, *inter peritonæum, & tendines muscutorum transversorum, esse.*

An autem certò constat, peritonæum simplicem esse membranam, nec duplicatam? certè simplices tales membranæ rarissimè in corpore occurrunt. Exactissimè omnium peritonæum descripsit *Kaau* (s), & mirabilem modum demonstravit, quòd hæc membrana non tantùm undique tegit internam abdominis superficiem, sed & singula involvit viscera, mesenterium ac omentum producit, &c. unde concludit: *Factam esse mirabilem hanc membranam continuam, ut partes ordinet, simul investiat, & loco retineat stupendum in modum, omni parte una & eadem; processus ubique dans, qui, iterum ad partes divergentes, illas includunt; nec finis nec principium reverà in his est* (t). Verùm peritonæum vasculosa membrana est, & idem ille *Author*, qui tantâ cum industriâ corpus humanum scrutatus est, *Admirabatur naturæ apparatus, dum moliretur vasorum deductiones; nunquam pendula, nunquam in superficie distribuuntur, nuda; sed semper inter binas lamellas membranaceas proserpunt: ibi ordinantur, & ibi in ordine servantur* (u). Optimè autem hoc confirmavit ex structurâ pericardii, quæ, antè *Ruyschii* artem, pro simplici, tenui, pellucida, habebatur membranâ; post felicem autem vasorum impletionem patuit, numerosissima vascula in cellulosa tunica mediâ inter duplices membranas decurrere. Hydatides inventæ fuerunt numerosæ in peritonæo, quæ vix concipi possent, nisi duplex hæc membrana foret. Si jam simul consideretur, per morbos miro modo quandoque mutari peritonæum, ita ut admodum incrassetur; & in plures lamellas dividi possit, confirmabitur magis hæc opinio, quòd peritonæum sanum non sit absolutè simplex membrana, sed, ut reliquæ ferè omnes, duplici lamellâ constet, quæ lamellæ naturaliter coherent quidem, sed tamen per morbos à se mutuò separari possunt, & sic cavum facere, in quo serum aquosum colligi, & accumulari, posset. In herniosis, dum operatione Chirurgicâ indiget inveteratum malum, toties invenerunt Chirurghi, se numerosas lamellas cultello findere debere, antequam intestinum nudum appareat, integrè aperto sacco hernioso.

An autem hydrops abdominis, qui non occupat ventris cavum, hæreat intra

(p) Exposit. Anatomique; traité du bas ventre, n°. 28. pag. 501.

(q) Descriptio Periton. pag. 37.

(r) Ibidem, pag. 98.

(s) Perspirat. dicta Hippocrat. pag. 255. & seq.

(t) Perspirat. dicta Hippocrat. pag. 267.

(u) Ibidem, pag. 290.

duplicaturam peritonæi, an verò inter peritonæum & expansionem tendinosam muscutorum abdominalium, fortè non tam facilè cognosci poterit in cadaveribus hydropicorum, cùm in morbo hoc inveterato membranæ continentis aquam collectam sæpè insigniter à naturali suo statu degenerent. Neque videtur adeò magni momenti futurum ad morbi curationem, sive aqua hæreat in duplicaturâ peritonæi, sive inter peritonæum & membranam tendinosam. Proderit semper novisse, an aqua hæreat in abdominis cavo, an extra illud, quod quomodo cognosci possit, statim dicetur.

Non incongruum tamen videtur, si hoc loco consideremus, quid probati Auctores se observasse testentur in cadaveribus hominum, qui hunc morbum passi fuerunt.

Nuckius (*v*), in canibus instituto experimento, viderat, vasa lymphatica inter duplicaturam peritonæi decurrere, & indè deduxit originem *hydropis peritonæi*, quem novum morbum vocat, quòd antea illum incognitum fuisse crediderit. Speciatim autem in helluonibus, voracibus, & gravidis, hunc morbum metuendum esse voluit, dum ab unâ parte ventriculus & intestina repleta, vel uterus distentus, premit, ab alterâ parte muscoli abdominales renituntur; hinc facilè posse vasa lymphatica nimis impleta rumpi & lymphæ sic stillare intra duplicaturam peritonæi. Postea narrat casum hydropicæ mulieris, cujus cadaver incidit, priùs post mortem propè umbilicum institutâ paracentesi, & nonaginta quinque libris aquæeductis. Dein incisis abdominis integumentis mirabatur, nulla apparere oculis viscera (ascitem enim esse crediderat) diligentiori autem examine, & cultri acie profundius adactâ, viscera, quæ antea latuerant, in conspectum venerunt omnia, & *Peritonæum saciforme induisse figuram, intra cujus duplicaturam tanta aquarum moles abscondita fuerat, observatum, internamque membranam ab externâ secessisse, & adeò incrassatam fuisse, ut altera tantum peritonæi lamina naturalem hujus membranæ constitutionem triplo quadruplòve crassitie suâ superaret, & cavitate suâ accuratissimè aquam extravasatam servaret, ut ne guttula quidem abdominis viscera irroraret.* Deinde recenset *Tulpii* (*x*) similem observationem de muliere hydropicâ, quæ centum & decem aquæ libras gessit inter duplicaturam peritonæi, & tantum aquarum pondus septem plus minùs annis animosa tulit, ita ut potuerit, perindè atque sanissima, deambulare, peregrè proficisci, imò, quod magis mirum erat, excelsam Clivensium turrim ascendere. In cadavere omnia viscera sana & integra reperiabantur, excepto rene sinistro, qui solito major erat, uti & tubis Fallopiæ, quæ erant planè imperviæ. Peritonæi autem tunicæ, inter quas hæserat aquosa ingens hæc colluvies, crassitiem habebant digiti annularis.

Plures similes casus in Historiâ Medicâ habentur, qui demonstrant, hydropem maximæ molis inveniri satis frequenter in abdominali regione, & tamen extra abdominis cavum, nec operæ pretium videtur, plures recensere. Interim semper invenitur, quòd membranæ, quæ continent aquas, degeneraverint plurimùm, & incrassatæ fuerint; adeoque non videtur indè certò concludi posse, quòd aquæ inter duplicaturam peritonæi hæserint. Illi enim, qui contrariam sententiam tenent, poterunt statuere, quòd cellulosa tunica, inter peritonæum & expansionem tendineam muscutorum abdominalium locata, longè aptior videatur, ut sic degeneret, quàm

(*v*) Adenograph. curios. pag. 99. &c. — (*x*) Observat. Medic. Lib. IV. cap. XLIV.

simplex & tenuis membrana; hincque affirmabunt, posteriorem talis facci hydropici partem esse peritonæum, anteriorem verò constitui ab expansione tendinosâ. Præterea observationes habentur, quæ affirmant, tales aquarum collectiones inter peritonæum & musculos fuisse inventas (y); licet & alii plures testentur, illas hæsisse inter duplicaturam peritonæi; verum dum hos casus attentè perlegi, non vidi, quòd hoc accuratè demonstraverint, sed plerumque, prout in hâc illâve opinione fuerint, pronunciaverint aquas in abdominali regione, sed extra cavum abdominis repertas fuisse in duplicaturâ peritonæi, vel inter peritonæum & musculos abdominales.

Celeberrimus Mead (z) peritonæum agnovit esse duplicem membranam, & hinc triplicem ascitis speciem statuit, unam, ubi aqua in cavo abdominis collecta stagnat; alteram, ubi inter tendines musculorum abdominis; qui transversales dicuntur, & peritonæum, aqua effunditur; tertiam denique, ubi in medium tunicarum peritonæi illapsus humor harum distensione largum sibi receptaculum format. Rarissimum autem casum vidit in dacavere mulieris quadraginta annorum, in quo omnes tres illæ hydropis species aderant. *Inciso enim cadavere, effluxit primùm ex cavo, quod musculorum transversalium tendines à peritonæo sejuncti confecerant, magna aquæ copia, admixtis multis hydatidibus largis & nondum disruptis. Dein, secto peritonæo, crassiusculi & viscidii humoris libræ septem aut octo sunt educæ, quibus glandulæ multæ corruptæ immiscebantur. Mirabamur jam, nulla se in conspectum dare intestina, quæ frustra quærivimus; donec, crassa membrana corii instar dissecta, ventriculum & omnia intestina simul cum omento in angustum spatium coacta, & quasi occultata, tandem reperimus. Membrana hæc erat pars interior peritonæi, quod duplex esse jam diximus; cujus pars exterior, quum corium, ut notavi, propè referret, facillè primâ facie ita nobis imposuit, ut totum esse peritonæum putarem.*

Ex omnibus hæcenus dictis videtur sequi, quòd inter duplicaturam peritonæi hydrops nasci possit, quamvis fortè rariùs id contingat: non semper autem adeò facillè distinguitur, an inter peritonæum & tendines transversalium musculorum, an verò in duplicaturâ peritonæi, hæreat aqua, cum membranæ adeò degenerent, neque semper cadavera hoc morbo defunctorum disseccantibus satis temporis concedatur, ut ad amussim omnia inquirere possint.

Sequitur jam, ut agatur de signis, quibus cognosci potest hydrops ascites, qui extra cavum abdominis colligitur: facillè patet, hæc signa distinctiùs posse cognosci, morbo incipiente, quàm postea, ubi in immanem molem talis hydrops excrevit.

Celeberrimus Littre (a) descripsit casum matronæ, quæ hydrope peritonæi periit; & indicia hujus morbi accuratè recenset; sunt autem sequentia.

1°. si sensim inceperit, & lentè admodum augeatur, morbus; quod imprimis observatur in hydropis talis initio.

2°. Si venter æquabiliter non tumeat, uti fieri solet, dum in abdominis cavo aqua colligitur, sed circumscriptus, præcipuè in anteriore ventris parte, tumor appareat, cujus figura in diverso corporis situ vix mutatur. Sic enim distinguitur ab hydrope in cavo abdominis collecto; nisi enim admodum jam distentum fuerit

(y) Philosoph. Transact. n°. 299. pag. 1977.
Abridg. Tom. V. pag. 286.

(z) Monit. & Præcep. Medic. cap. VIII.

(a) Académ. des Sciences l'an 1707. Mém. pag. 502. & seq.

abdomen, mutatur tumoris locus; prout in hoc illudve latus æger decumbit. Sic pariter distingui poterit ab ovarii tumore incipiente, qui inferiorem lateralem abdominis regionem occupat, & plerumque obtusum quemdam dolorem comitem habet. Notandum tamen est, quòd observatum fuerit (b), cavum abdominis bifariam divisum fuisse durâ & pollicem crassâ membranâ, obliquè positâ, sic ut inciperet à rene dextro, & indè, descendens terminaretur ad trium pollicum distantiam ab inferiore parte renis sinistri: in superiore parte abdominis nihil extravasati aderat, in inferiori autem parte nigra, spissa, glutinosa, colluvies aderat cadaverosi fœtoris. Patet facilè, in tali casu abdomen non fuisse æquabiliter distentum.

3°. Si locus in abdomine inveniatur, ubi nulla fluctuatio percipitur; nempè extra limites circumscripti tumoris.

4°. Si extrema corporis inferiora non tumeant, vel saltem parum & tardè admodum intumescant.

5°. Si diù absque insigni functionum læsione ferat æger malum, & vix aliam patiatur molestiam, quàm à mole & pondere tumoris sensim aucti.

Certè ultra trigintâ annos tumidissimo sic abdomine vixit mulier, satis cæterùm sana, absque ullâ crurum intumescentiâ, in cujus cadavere ingens aquæ copia in peritonæi duplicaturâ inventa fuit (c).

Mirabilior adhuc casus legitur de muliere, quæ per quadraginta quatuor annos hunc morbum tulit, & tandem octuagesimo secundo anno mortua fuit, tumore hydropico toto ferè illo tempore permanente in eodem statu. Post mortem ultra quinquaginta pintæ liquoris fœtidi, spissi, viscosi, salini, inventæ fuerunt inter lamellas peritonæi (d).

Addit *Celeberrimus Littre*, in loco modò citato, & alia quædam signa, quæ post paracentesin institutam observari possunt in hâc hydrophis specie. v. g. si omnis omninò aqua effluat, & si, evacuato penitùs tali sacco, aqua tepida per cannulam injecta illicò redeat tota, &c. verùm de his signis hîc loci non agitur, postea de illis dicendum erit. Considerantur enim nunc tantùm illa indicia, quæ morbum in suo initio detegunt.

Cùm autem aqua extra cavum abdominis hæreat, viscera non macerantur in hâc colluvie; hinc diutiùs morbum sustinere possunt tales ægri, commodâ adhuc satis sanitate gaudentes; & observationes fidæ docuerunt, quòd & color bonus faciei, urinæ naturalis satis libera excretio, appetitus, digestio, alvi egestio, per plures annos fuerint integra. Undè iterum morbi hujus signa deduci poterunt. Moles sola, dum multùm increvit talis hydrops, molesta est, & premendo viscera nocet: cùm autem & peritonæum, & abdominis integumenta, facilè cedant, primis morbi temporibus viscera abdominalia non adeò multùm comprimentur.

Sed & felicior poterit sperari cura, cùm integrè talis faccus per paracentesin evacuari possit; & si amisso aère putredo inciperet nasci in hoc cavo, per injectiones detergentes & antisepticas posset hæc emendari, limosa fœx, quæ superficiem talis facci oblinire solet, posset simul ablui, & sic depurari latera facci, ut moderatâ compressione accedente spes sit, concrefcere posse, sicque morbum integrè curari.

(b) Ibidem. l'an 1703. Mém. pag. 90.

(c) Philosoph. Transact. n°. 348. pag. 458. Abridgem. Tom. V. pag. 288, 289.

(d) Medic. Observat. and Inquiries, Tom. I. pag. 7. & seq.

Sequitur jam, ut consideretur ascites, qui fit ab aquâ accumulâtâ in ipso abdominis cavo; qui iterum duplex est. Vel enim liberè fluctuat, & omnia abdominalia viscera alluit, vel in dilatatis glandularum cavis aut vasis colligitur; qui & hydrops cysticus, & faccatus, vocari solet.

Dum in abdominis cavo colligitur fluctuans aqua, nullum suû indicium dabit, nisi dum incipit auctâ copiâ distendi abdomen, verum quidem est, quòd ex morbis prægressis, colore corporis mutato, urinâ parcâ, &c. Medicus prudens sæpè colligit, hydropem metuendum esse, sicque illum prævidet futurum: verum hîc agitur de signis morbi præsentis: cum autem aqua, incipiens colligi in cavo abdominis, pondere suo inferiora petat, tumor ille ab inferiori abdominis parte incipiet, & sensim aucta copia extravasati liquidi ascendet: hinc mirum non est, quòd in ipso suû initio ascites facilè distingui nequeat. Hoc videtur indicasse Aretæus (e), dum dicit: *Neque enim in inferiore ventre fluctuans humidum hydropa nuncupamus: quandoquidem neque ibi vitium est, sed quum morbum consequitur tumor, inflatio, coloris fæditas, iste in aquam habitus colliquescens, hydrops est & appellatur.* Deinde paulò post addit: *Si aqua copiosa in peritonæo contineatur, natentque in humore intestina, ascitem cognominarunt.* Notat simul, hydropi, qui in ilibus fit, unam earum, quæ totum corpus inflant, copulari nonnunquam: ideò videtur & signis hydropis ascitis addidisse signa hydropis anasarçæ; sic enim habet: *In ascite in ilibus tumorem, in pedibus inflationem (οἰδῶ) , videre licet: facies, brachia, & reliqua, gracilia cernuntur, intumescunt testes, præputium, & totus colis ob inæqualitatem tumoris tortuosus est. Tangito verò, & aliquam in partem manum imprimens intro moderatè pellito, ad alias enim partes humiditas transfluet. Verum etiam in corporis ad alterutrum latus conversionibus humor in locum declivem & tumorem & fluctuationem facit; fluctuantisque liquoris sonitus exauditur.*

Patet ergo, quòd, cum impleri incipiat aquâ abdomen, in ilibus primò tumor appareat; dumque magis & magis impletio hæc augetur, pressio major fit in abdominis inferiora, undè venæ iliacæ comprimuntur; & hinc in ascitide crura & femora frequentius tument, cum è contrà, ubi aqua inter musculos abdominis & peritonæum, vel in duplicaturâ peritonæi, colligitur, venæ iliacæ non præmuntur, & ideò, uti modò dictum fuit, tunc artus inferiores vel omninò non, vel parum tantum & tardè, tumere incipiant; quando nempè immaniter jam aucto tumore viscera abdomine contenta multum comprimuntur.

Fluctuatio autem aquæ contentæ, & delapsus versùs latus, in quod æger decumbit omnium facillimè deprehenduntur, quando totum abdominis cavum nondum aquâ repletum est. Dum enim lagena liquido penitus plena concutitur, nullus sonus, nulla fluctuatio, percipitur. Cum autem Medici quandoque non vocentur nisi morbo jam adulto, dum totum abdomen jam plenum turget, majori cautelâ opus erit, ut certa habeatur Diagnofis. Multum juvabit certè, si incipientis morbi historia ritè cognosci possit, sed & sæpè hæc deficit, vel ab ægro & adstantibus vix accurata sperari potest. Solent autem Medici sic examinare tumidum abdomen. Digitos applicant utrimque lateribus abdominis, dein uno digito fortiter percutiunt unum latus, si tunc sentiant undulationem digitis eodem tempore opposito lateri appli-

(e) De Caus. & Sign. Morbor. diutur. Lib. II. cap. 1. pag. 48. 49.

Tom. IV.

catis, credunt impletum esse liquido abdomen, & non sine ratione. Notavit celebris *du Verney junior* (f), quandoque ob nimiam tensionem, vel ob crassitiem integumentorum, nequidem hoc modo percipi fluctuationem, tuncque voluit, ut, unâ manu umbilico impositâ percutiatur inferior abdominis pars, ita ut percussio impetus dirigatur versus superiora abdominis. Quamvis autem egregius ille vir satis versatus fuerit in hoc asciticorum examine, fatetur tamen candidè, se aliquoties deceptum fuisse in Diagnosi, dum fluctuationem se percepisse arbitrabatur, cum tamen postea nullam inveniret aquam in cavo abdominis, sed intestina flatibus & glutinosâ materiâ plena.

Videmus, optimos Medicos, & admodum versatos in hujus morbi Diagnosi, quandoque tamen allucinatos fuisse. *Sydenhamus* (g) monuit, excrescentias carnosas præternaturales quandoque abdominis hydropem mentiri, uti & flatus, de quibus postea agitur, ubi *Tympanitidis* fiet mentio. Mirus talis casus legitur (h). Matrona quadraginta septem annorum, ob mortem unici filii afflictissima, incepit languere, & emaciari: abdomen postea intumuit sensim magis magisque, & cum omnia signa ascitidis adesse viderentur, tentata fuit paracentesis in quartam vicem usque, absque ullo fructu, cum nulla omninò exiret aqua, licet fluctuatio manifestè perciperetur. In cadavere inveniebatur ren sinister immaniter auctus mole, ita ut triginta quinque libras æquaret pondere, totus à structurâ suâ naturali degenerans. Aqua, cujus fluctuatio in vivente percepta fuerat, hærebat tantum in vacuis intervallis, quæ à rene tam enormiter tumido relinquebantur, adeoque non mirum erat, evacuationem per institutam paracentesin non successisse. Alia similia exempla apud *Bonetum* (i), & alios, habentur.

Patet ergo, nihil temerè hîc concludendum esse, & famam Medici sæpè in hâc Diagnosi periclitari, nisi ad omnia, quæ toto morbi tempore contigerunt, attentissimus fuerit.

Verùm si tanta requiritur prudentia, ut statuatur, an abdominis tumor ab aquâ collectâ pendeat, major adhuc desideratur, ut de indole & dotibus contenti in abdominis cavo humoris quis decernat. Stupebat celebris *Vernage* (k), dum pertundebatur abdomen hydropicæ virginis, loco aquæ exire liquidum, quod colore & consistentiâ lac referebat, imò & sapore utcumque, nisi quòd falsius esset: spumescebat lactis instar, dum ex alto cadebat, intumescebat igni impositum, attamen multò levius erat lacte, nec coagulabatur per acida, sed per salem tartari admistum. Singulis quindecim diebus debebat repeti paracentesis, & singulis vicibus educebantur tredecim, quatuordecim, imò & quindecim, pintæ: integro anno morbum passa, periit. Post lapsum in caput sanissima antè puella septem annorum languere incepit; chylosa materies unâ cum fœcibus exhibat, corpus totum emaciabatur: cessavit dein chylosus ille alvi fluxus, & abdomen incepit tumere: paracentesi factâ, sex septémve pintæ liquidi chylosi eductæ fuerunt, & post quindecim dies periit: post mortem similis liquidi eadem quantitas in cavo abdominis inventa fuit (l). Quandoque,

(f) Académ. des Scienc. l'an 1703. Mémoir. pag. 150.

(g) De Hydrope, pag. 611.

(h) Académ. des Scienc. l'an 1732. Histoire, pag. 32. & seq.

(i) Sepulcr. Anat. Tom. II. pag. 448. & aliis pluribus in locis.

(k) Académ. des Scienc. l'an 1700. Hist. p. 110.

(l) Académ. des Scienc. l'an 1710. Histoire, pag. 40.

licèt manifesta fluctuatio percipiatur, pertuso abdomine pauca copia exprimitur tremulæ quasi gelatinæ; quod mihi contigit, dum in annosâ virgine, quæ nullo modo persuaderi se passa fuit ut Chirurgi manum admitteret, paracentesin instituissem: licèt enim amplam satis cannulam adhibuissem, eductâ acu triquetrà, nihil effluxit: immissus tamen per cannulam stylus nullum offendebat obstaculum; & vix, compresso turgido abdomine, decem unciaë gelatinæ subfuscaë educi potuerunt.

Aliquando aquæ cruentæ, quandoque virides, fuscaë, &c. exeunt: imò, repetitâ sæpiùs abdominis punctione, singulis vicibus prodit diversis dotibus præditus humor, uti postea patebit, quando de paracentesi dicetur.

Hinc videtur tutius esse, ut Medicus, antè paracentesin institutam, de peculiari indole liquidi in abdomine contenti nihil affirmet.

Verùm non semper in asciticis contentus in abdomine humor liberè fluctuat, sed invenitur sæpè in majoribus vel minoribus cavis membranaceis contineri; & tunc hydrops sacculus vocari solet.

Degenerare posse sic cavos folliculos membranosos, ut lymphæ collecta turgidi magis magisque extendantur, & sæpè in magnam molem, si quâcumque de causâ emissarium horum fuerit impervium, facile concipitur, similisque tumores in externis corporis partibus sæpiùs videmus; uti v. g. in limbis palpebrarum; & solent hydatides vocari. Sed & in tunicâ cellulosa idem contingere posse certum est: vidi tales parvas hydatides in albo oculi, ad limbum corneæ & scleroticæ, imò in ipsius corneæ superficie, quæ apice lanceolæ apertæ statim subsidebant absque ullo incommodo remanente. Verùm & ipsa vasa corporis sic posse degenerare, ut in hydatides abeant, aliâ occasione ad §. 112. 1. ubi de obstructione agebatur, notavi: integram enim placentam uterinam in hydatides mutatam observavit *Ruyschius*, & ipse partem talis placentæ servo. Verùm tunc simul monitum fuit, quòd quandoque tales hydatides inventæ fuerint liberè fluctuantes, absque omni nexu cùm se invicem vel vicinis partibus, in majori sacco membranaceo: imò quandoque inventæ fuerunt majores hydatides, quæ minores alias, in suo cavo liberè fluctuantes, continebant.

Veteres Medici hanc morbi speciem observaverunt. *Aretæus* (m) enim sic habet: *Alia quædam hydropici morbi species talis agnoscitur: in eâ vesiculæ quædam pusillæ, crebræ, in loco, ubi ascites fieri solet, excitantur. Cæterùm quoddam humore multò refertæ sint, illud indicio est. Si abdomen perforaveris, parum admodum humoris effundes, ab interiori namque parte vesica occlusit; at si in vesicam instrumentum impuleris, iterum succus emanabit: hæc utique aquæ intercutem species haud levis est.*

Ingenuè simul fatetur, se nihil certi habere, quod diceret de harum vesicularum origine. Sed & *Aëtius* (n) similiter sic scribit: *Fiunt etiam aliquando bullæ inter peritonæum, pelliculam, & intestina, figurâ vesicæ similes & serosum humorem continentes: hæ ipsæ sanè per fluctuationes quasdam inæquales deprehenduntur: nimirum proprium locum, secundùm lineamenta quædam distributum ac velut circumscriptum, ipso humore tenente.*

Licèt autem in folliculorum præternaturaliter dilatatorum, vel membranæ cellulosaë cryptulis origo hydatidum à multis ponatur, tamen & aliis visum fuit, vasa

(m) De Caus. & Sign. morbor. diuturn. Lib. II. cap. 1. pag. 51. — (n) Sermon. X. cap. xx. pag. 234.

lymphatica ad talem degenerationem imprimis aptissima esse. *Nuckius* (o), qui in rimandis vasis lymphaticis diligentissimus fuit, illa in hydatides morbosè mutari, afferit: *Celeberrimus Morand* (p), sententiam *Nuckii* amplexus, illam satis ingeniosè explicat & confirmat. Plerumque hydatides sub tunicâ externâ viscerum hærent in primo suo ortu, sed in eodem loco copia vasorum lymphaticorum adest; hydatides lympham continent similem, ac per vasa lymphatica fluit: vasa lymphatica in totâ suâ longitudine nodosa quasi apparent, dum ubique binis valvulis appositis illorum cavum distinguitur, quarum valvularum apparatus talis est, ut lymphæ, versùs latiore partem horum vasorum fluenti, facilem viam præbeat, retrogrado autem motui, à latiori horum vasorum parte versùs angustiore, obicem ponat. Simul observatur, quòd vasa lymphatica ad singula loca, ubi valvulæ ponuntur, magis constricta appareant. Ipsæ autem hæ valvulæ ab illâ parte, quæ latiore vasorum lymphaticorum partem spectat, cavæ sunt, ab alterâ parte convexæ. Si jam à quâcumque causâ tenera hæc vasa lymphatica comprimantur, vel obstaculum quodcumque nascatur, quod impedit liberam lymphæ in majores venas evacuationem turgebunt hæc internodia, valvularum cava superficies ab incumbente liquido distendetur, binæ sibi mutuò accumbentes valvulæ dilatatæ pressione, & plasticâ lymphæ indole, uniri poterunt ac concrecere, sicque tota vasis lymphatici pars inter bina valvularum paria in hydatidem extendetur, dum lymphæ sequens perpetuò urget, antequam valvulæ penitus inter se concreverint: nec impossibile videtur, hydatidem sic natam posse à relinquâ continuitate vasis, cum hæc tenerrima sint, solvi, & in cavum abdominis decidere; sicque intelligeretur ortus hydatidum liberè fluctuantium.

Voluit & egregius illè vir, quòd valvulæ multùm distentæ possent singulæ abire in hydatides, dum sensim à lymphâ degenerante ex valvulâ nasceretur integra sphæricula; & cum inter binas tales sphæriculas contiguas adhuc aliquod interstitium maneat, aliqua copia lymphæ transiens posset augere nascentium sic hydatidum molem, donec tandem pauculum illud, quod transprimitur adhuc, tardius motum, vel omninò stagnans, concreceret, & adhæreret formatis jam hydatidibus. Sic explicare conatur originem hydatidum, quæ racemosæ vocantur, cum racemi uvarum instar cohæreant.

Cum autem, uti postea ad §. 1229. dicetur, omnes pertinaces viscerum obstructions & scirrhi inter causas hydrophis numerentur, non adeò improbabilis videtur hæc opinio, quòd hydatides à morbosâ vasorum lymphaticorum degeneratione fieri possent, quamvis non careat adhuc omni difficultate, quam forsan diluet ulterior hujus morbi observatio.

Quidquid statuatur de origine hydatidum, certum est, illas inveniri in cadaveribus demortuorum. *Celeberrimus Bianchi* (q) testatur, se vidisse in homine quadragenario viscera abdominis omnia, hepâr, lienem, mesenterium, pancreas, renes, vesicam, intestina, &c. non tantùm innumeris penè utriculis sero turgidis, ac omnimodam hydatidum speciem repræsentantibus, obsita; sed hæ insuper suppositæ hydatides sibi invicem per quatuor aut quinque plana densissimè superincumbebant. Cum autem

(o) Adenograph. Curios. pag. 99.

(p) Académ. des Scienc. l'an 1723. Histoire, pag. 23. & seq.

(q) Histor. Hepat. Tom. I, part. II, cap. III. §. II, pag. 139.

& in ipsis intestinorum cavis similes hydatides deprehenderet; neque in viscerum superficie vasa lymphatica tam denso agmine ab Anatomicis deprehensa fuerint, ut plurimis stratis sibi mutuò incumberent, hinc noluit hydatides ad lymphaticorum vitia referre, sed potius dispersis cingentis tunicæ elevationibus à sero subter effuso illarum originem tribuit. Summâ autem pelluciditate à reliquis aquosis tumoribus hydatides distingui asserit.

Similis etiam casus legitur apud *Schenckium* (r), de muliere hydropicâ, in quâ omnia viscera, & in externâ superficie, & in cavis suis, habebat cystides pendulas plenas aquâ citrinâ, quæ etiam post vigesimum diem nullum contraxit foetorem. Nequidem cava cordis, pericardii, ventriculi, intestinorum, &c. erant immunia ab hoc morbo; quod satis mirum videtur. Numerosa apud Observatores exempla hydropis saccati occurrunt, sed plura recensere superfluum videtur.

Utile tamen semper erit Medico, si scire possit, an tumor abdominis à fluctuante in cavo abdominis aquâ fiat, an verò ab hydrope, saccato dicto. Antea jam laudatus *duVerney* (s) hæc signa collegit. Si nempe lentè increverit tumor, ita ut biennium & ultra elapsum fuerit, antequam abdomen in magnam molem intumuerit. Si incipiente morbo tumorem in abdomine rotundum perceperit æger, qui sensim increvit absque magnâ molestiâ. Si pedes, crura, femora, tardè tumere inceperint, & venter, mutato situ ægri, figuram nunquam mutaverit, uti fieri solet, dum hydrops in cavo abdomine colligitur. Apparet, pleraque ex his signis satis convenire cum illis, quæ antea recensita fuerunt, ubi de dignoscendo peritonæi hydrope agebatur.

Interim tamen in Diagnostici hæc formandâ opus est iterum magnâ circumspectione, si Medicus ab initio ipsius morbi non adfuerit ægro. *Observatus fuit tumor ventris enormis, durus, æqualis, in corpore summè cachectico, ubi omnis suspicio enormis hydropis saccati aderat, maximè cum abdomen totum expleret, exceptâ infimâ hypogastricâ regione, (in adolescente quatuordecim annorum, spinâ ventosâ, omnes dorset ac lumborum vertebrae etiam os sacrum exedente enecti); ubi tamen monstruosa abdominis moles unicè debebatur sanissimis, & citra notatum Anatomicis exemplum, mole immensis, hepatis & lieni* (t). Quàm turpis error fuisset in hoc casu paracentesin instituere?

Præterea contingere potest, ut sacculus talis hydropicus à nimiâ distensione collectæ aquæ rumpatur, & sic omnis aqua in cavo abdominis hæreat. Verum quidem est, quòd frequenter talis sacculi latera multùm crassescant simul, dum distenduntur; sed & post mortem, toto abdomine aquâ pleno, inventæ fuerunt lacinia laceræ ingentis sacculi, qui aquam olim continuerat.

Neque hoc tantùm: verùm & observatum fuit, aquam in cavo abdominis hæsisse, licet simul hydrops saccatus adesset. Memorabile exemplum habetur (u): Pertuso abdomine, modica aquæ quantitas effluebat, nec ventris tumor multùm minuebatur: stylo tamen per cannulam immisso, certum erat, acum triquetram in cavum abdominis penetrasse: cannulâ percipiebatur resistentia manifesta, cùmque se certum crederet peritissimus in hoc morbo *duVerney*, cystidem se tangere, pertudit illam,

(r) Observat. Medicin. Lib. III. observ. IV. pag. 413.

(s) Académ. des Scienc. l'an 1703. Mémoir. pag. 162. & seq.

(t) Ant. de Haen. Meth. Med. part. IV. cap. III. §. III. pag. 99.

(u) Académ. des Scienc. in loco modò citato.

& effluerunt circiter sex pintæ humoris flavescentis, & mucilaginosi, qui penitus diversus erat ab illo, qui prius ex cavo abdominis exiverat. Repetiit in eâdem ægrâ paracentesin, iisdem cum cautelis, & postea etiam in aliis ægris cum eodem eventu.

Indè tamen apparet, quàm certus debeat esse Medicus de morbi diagnosi, antequàm audeat resistentem cannulæ tumorem, post eductam ex cavo abdominis aquam; pertundere, cum toties inventi fuerint scirrhusi tumores hydropem comitantes, qui, distento per aquas abdomine, tactum fugiunt.

Verùm & observatum fuit abdomen admodum tumidum, licèt nulla aqua contineretur in cavo abdominis, nec in duplicaturâ peritonæi, nec inter peritonæum & musculos abdominales, sed totus humor à vapore rarefacto penderet. Tympanites hydrops tunc vocatur, quia turgidum abdomen, dum manu percutitur, resonat tympani bellici instar. Solet etiam à Medicis hydrops ficcus vocari.

Galenus (v), ubi de plenitudine pulsûs disputat, dicit, tactu non posse deprehendi, an spiritus solus arteriis, an verò etiam quidam humores, contineantur; & hâc occasione pro exemplo confirmante hanc assertionem addit, quòd nec in hydrope possimus solo tactu explorare, an humor sit, an spiritus, qui ventre continetur: *Sed ad veram notitiam comparandam pulsare cogimur abdomen (τὸ ἐπιγαστρικόν), ut attendamus, si veluti tympanum resonet: secundo loco aliter componere hominem, & in latera convertere, quo fluctuationem aliquam exaudiamus: ac nobis strepitus, per modum tympani, spiritum annuntiat, fluctuatio humorem, uno verò admoto tactu distentum abdomen non deprehendas, ex aëre sit, an ex aquâ.* Notandum imprimis, quòd Galenus illud, quod in tympanitide distendit abdomen, nunc vocaverit aëra, nunc spiritum. Cùm autem, uti ad initium hujus capituli probatum fuit, vaporem, qui omnia cava corporis in sanis hominibus replet, veteres Medici vocaverint spiritum; ubi autem vapor ille condensabatur in humorem, tunc vocaverint ichorem; sic etiam crediderunt, illud elasticum fluidum, quod in tympanitide distendit abdomen, in aquam mutari posse. Undè Aëtius (x) de hoc morbo agens dicit: *Tympanites verò flatûs aëre repleti ac superflui plurimam collectionem in iisdem ventri incumbentibus locis facit, ut in principio sola inflatio esse videatur: postea tamen flatus inspissatur, & veluti nubilus redditur, atque ita unâ cum flatu quasi nebulosus humor consistit ac congregatur.* Ita & Aretæus (y) hunc morbum vocat *humidam suffusionem, quæ in ilibus fluctuat; & præ inflatione, quum verberantur, tympanum quodammodo referant.* Videtur autem omninò fuisse in hâc opinione, quòd condensatus ille vapor produceret ascitem: sic enim paulò post legitur: *Tympanias autem, ultra tumoris spectaculum, etiam auditu sonorus est, nam ad palmæ percussum abdomen sonum edit: neque ad corporis conversionem spiritus locum mutat. Etsi enim locus ambiens aliquorsum inclinatur, spiritus tamen æqualis supra & infra ubique permanet. Cæterùm si in nebulam & aquam spiritus vertatur (nam ascites ex Tympaniâ gignitur), si non perfectè aliquando mutatus fuerit, ex dimidio factus in ventre fluitat.*

Videntur & postea quidam celebrioribus etiam Medicis in simili ferè opinione fuisse, ac credidisse, tympanitidem vix habendam esse pro peculiari quâdam hydropis specie.

v) De Dignosc. Puls. Lib. IV. cap. III. Charter. Tom. VIII. pag. 163.

(x) Serm. X. cap. XX. pag. 233.

(y) De Caus. & Sign. Morbor. diurn. Lib. II. cap. I. pag. 49.

Sic enim *Celeberrimus Hofmannus* (z) habet : Quoad illam speciem, quæ tympanitis, itémque hydrops siccus, appellari solet, ubi abdomen valdè tensum & inflatum ad palmæ percussum instar tympani edit sonum, sciendum est, eam symptoma potius anasarcae & ascitis, quàm certam hydropis speciem, esse dicendam. Quamvis autem quandoque contingat, tympanitem alios hydropes comitari vel sequi, tamen patebit ex sequentibus, verum tympanitem solum inveniri. Imò alio in loco idem *Hofmannus* (a) agnoscit, quòd sit morbus planè peculiaris, & sine ullâ aquæ extravasatione in abdomine contingat. Minimè ergo credendum est, dum abdomen instar tympani resonat, semper adesse aquam simul in cavo abdominis, quæ paracentesin indicaret. Turpis enim sic error fieret, qualis apud *Helmontium* (b) legitur : *Vir quidam, suafu medentum, paracenthesin à latere umbilici sustinens, qui hydropticus censebatur, utque aquam elicerent, me juvene spectante, extracto Chirurghi phlebotomo, repente fidit abdomen, & quàm primùm periit : editus autem flatus immensè putidus ; & cadaver olebat.*

Requiritur ergò, ut omni curâ indagentur signa, quæ docent, quòd tympanites asit, & quomodò ab ascite distingui possit : periti enim Medici in hâc Diagnosi quandoque erraverunt, dum pertinaciter affirmabant tympanitem adesse, ubi tamen instituta paracentesis monstrabat ascitem fuisse, & è contra quandoque credebant Medici, se manifestam percepisse fluctuationem aquæ in abdomine contentæ, dum tamen sectio cadaveris monstrabat postea, nihil extravasati adesse, sed totum abdominis tumorem natum fuisse ab intestinis flatibus & glutinosâ materiâ distentis. Ingenuè fatetur antea jam laudatus *du Verney junior* proprium in hâc Diagnosi errorem (c).

In tympanite nunquam abdomen in tantam molem extenditur, ac in ascite : abdomen ad latera magis compressum est, anteriùs autem magis prominet : non percipitur evidens illa fluctuatio : percussum abdomen resonat, sed obtuso quodam sono, qualem daret tympanum madidum, vel non satis tensum (d). Hæc signa colligens *Celebris Combalusier* (e) ita definivit tympanitem : *Est totius abdominis utricularius tumor, renitens, ad sensum levis, constanter sursùm & umbilicum versùm prominens, percussione factâ tinniens, pressus mox se attollens, ructu, borborygmis, & contumaci ut plurimùm ventris adstrictione, stipatus, à flatibus oriundus.* His autem signis alio in loco (f) addit, quòd in tympanite alba tensa & elastica cutis fit abdominis, quæ pressa renititur, promptèque resilit, quòd ex vario decubitu non mutetur ventris forma, & plerumque pulsus fit plenior ac durior quàm in ascite, ubi minor & languidior esse solet. Quamvis autem omnia hæc signa suam conferant symbolam ad formandam Diagnosin, præcipua tamen sunt hæc bina, si abdomen percussum instar tympani resonet, & si æger ad stateram levis sit, cum è contra in ascite ægri ob collectam aquam pondus insigne habeant.

Cùm autem, uti antea ad §. 1224. dictum fuit, in cavo uteri, clauso ejus orificio, quandoque elasticus aër collectus inflaverit hoc viscus, hinc maximè com-

(z) *Medic. Ration. & System. Tom. IV. part. IV. cap. XIV. §. 7.*

(a) *Ibidem. cap. XV. §. 14.*

(b) *Capit. Ignotus Hydrops, pag. 416. ad num. 44.*

(c) *Académ. des Scienc. l'an 1703. Mém. pag. 162.*

(d) *Ibidem.*

(e) *Pneumato-Patholog. pag. 23.*

(f) *Ibidem. pag. 229.*

munis olim opinio fuit, tympanitem adesse, dum in cavo abdominis aër collectus hæreret. Licet autem hoc quandoque fiat, tamen sectio cadaverum docuit, rariùs hoc contingere, & frequentius longè ventriculum & intestina, enormiter ab aëre contento & rarefacto distenta, tympanitem producere. *Celeberrimus Littre* (g) in pluribus cadaveribus hoc morbo defunctorum paracentesin instituit; non subsidebat abdomen, & dum, acu educatâ, cannulæ orificio applicabatur candela, flamma manebat immota, licet abdomen undique premeretur. Dum recens erat tympanites, parùm humoris invenit in cavo abdominis, si diù durasset morbus, tres circiter libras aquæ invenit, quæ quantitas adeò modica non respondebat abdominis distensionis. Semper autem invenit ventriculum & intestina, imprimis autem crassa, ita ut cœcum & colon quandoque femur humanum mole æquaverint: hinc conclusit, tympanitem non produci ab aëre collecto in cavo abdominis, sed à ventriculo & intestinis inflatis. Eandem sententiam suis observationibus confirmavit *Sinopeus* (h), dum intrusâ cannulâ in tumidissimum ventrem cadaveris, quem vix amplissimus sarcophagus capere poterat, nec aqua nec flatus erupit: postea in pluribus vidit, simili morbo defunctis, intestina enormiter à flatibus distenta, dum modica tantùm aqua inter anfractus intestinorum fluctuaret. *Celeberrimus in Vienne Lycei Professor de Haen* (i), postquam varias autorum de sede hujus morbi opiniones recensuit, omninò probat sententiam *Celeberrimi Littre*, cum in cadavere hominis, qui à triennio tympaniticus vixerat, invenerit colon admodum dilatatum, ita ut in quibusdam locis brachium, in aliis femur hominis adulti, magnitudine æquaret: intestina autem tenuia omnia, uti & ventriculus, duplo, triplo, naturalem diametrum superabant, ita ut, enormiter adeò tumentibus his, thoracis figura multum fuerit mutata, & pulmones unâ cum corde compressi. Cum autem utiles suos labores quotannis communicare publico soleat, candore non minùs, quàm indefessâ diligentia, spectabilis ille vir, & aliud memorat exemplum tympanitis (k), quo per longum tempus jam languerat sexennis puer, sic ut nunc plus, nunc minùs tumeret, sed nunquam integrè detumesceret, ultimis triginta diebus vitæ abdomen in immensam increverat molem, unâ cum alvo strictâ: haud æquabiliter tamen venter tumebat, sed eminentiis pluribus, globosis, & oblongis, inæqualis apparebat. Post mortem inciso abdomine, nihil aquæ inveniebatur, sed totus tumor originem debebat intestinis crassis hinc plus, illic minùs, dilatatis & impletis: continebant autem aëris immensam copiam, & multum durarum fœcum. Apparet hinc, quomodo possit in tympanite abdomen plurimum distendi, sed non æqualiter tamen, magis minùsve distentis in hoc illòve loco intestinis: imò in iis locis, ubi fœces duræ accumulatae hærent, durities insignis sentietur, dum in reliquo abdomine flatulentus tumor adsit tantum. Simul notari meretur diversus intestini coli situs, penitus mutatus à naturali, quod satis frequenter contingit, uti antea, ubi de vulneribus agebatur, monui.

Cum ergò frequentior tympanitis sedes in ventriculo, intestinis crassis, tenuibusque, inveniat, quandoque in singulis, quandoque in pluribus, vel omnibus simul;

(g) Académ. des Scienc. l'an 1713. Mém. pag. 235.

(h) Parerg. Medic. pag. 14.

(i) Rat. Medend. parte alterâ, cap. v. pag.

73. & sequentibus.

(k) Idem parte quartâ, cap. III. §. I. pag. 59. & sequent.

& cùm observata fidelia doceant, inflammatoriis intestinorum morbis sæpè successisse tympanitem, sive hydropem siccum; intelliguntur quædam loca *Hippocratis*, quæ cæteroquin obscuriora videbantur. Dixerat enim (l): *Quibus tormina, & circa umbilicum labores, & lumborum dolor, qui neque medicamento purgante, neque aliàs, solvitur, in siccum hydropem firmatur.* Tormina enim præcedunt, dum intestina flatu distenduntur, & cùm in situ naturali intestina tenuia regionem umbilicalem occupent, malum tunc in his hæere videtur, & reverâ etiam in cadaveribus tympaniticorum intestina tenuia admodum distenta fuerunt inventa: verùm etiam crassa intestina quandoque miris modis situm mutant, uti dictum modò fuit, & Colon visum fuit occupasse regionem umbilicalem. Si autem validè intumuerint intestina, mesenterium necessariò distrahitur, si in tenuibus intestinis malum hæserit, mesocolon verò, si in crassis: verùm & mesenterium & mesocolon, uti notum est, lumbis annectuntur; & hinc patet ratio, quare lumborum dolor pro præfagio hydropis sicci secuturi ab *Hippocrate* habeatur. Si autem medicamento purgante dato, aut alio quocumque modo, solvatur malum, exturbatâ intestinorum saburrâ, & flatibus, antequàm nimis diù distenta intestina tonum amiserint omninò, sanatur malum. In *Coacis Prænotionibus* (m) legitur: *Dolor supra umbilicum, & lumborum dolor, si medicamentis non solvantur, in hydropem siccum desinunt.* Tunc autem credi potest, in colo intestino præcipuè hæere sedem mali. Alibi (n) legitur: *Orthopnæam facit hydrops siccus*: dum nempè immaniter distento abdomine cavum thoracis arctatur; uti in sexennis pueri paulò antè memorati casu contigit. In *hydropè sicco sui significationem præmittente, tormina circa intestinum tenue incidentia, mala sunt* (o). Et paulò antè legitur (p): *In hydropicis siccis, urinæ stillicidia, mala. Malæ etiam urinæ parva sedimenta habentes.* Designat enim, ventriculum & intestina inflata sic comprimere renes & ureteres, ut secretio & excretio urinæ turbetur. Sed & ab eâdem causâ ascites sæpè nascitur, uti postea dicetur, qui se tympaniti jungere potest, uti statim apparebit.

Optimè explicuit *Celeberrimus Littre* (q) modum, quo ventriculus & intestina sic distendi possint aër, ut tympanitem producant. Œsophagus aërem semper liberè admittit, cùm superius pateat; sed & in ventriculum unâ cum deglutitis cibis & potibus aërem transmittit: fortè etiam, dum ventriculus vacuus est, & à binis orificiis suis pendulus hæret, vix clausum tunc orificium ventriculi superius satis liberè aërem admittere potest; qui ergò in ventriculi & intestinorum cavo satis liberè oberrabit. Quem autem usum habeat aër in digestionem ciborum, in Physiologiâ explicatur. Aër quidem à calore corporis interni expanditur, sed tubus totus alimentarius, cùm musculosus sit, validisque satis tunicis constet, resistit suæ dilatationi, & premit semper contenta in suo cavo. In vivo animali, si subito dissectetur abdomen, intestina solida apparent & teretia, & vix cavum habere videntur, si discendantur: in cadavere, intestina apparent tenuia membranosa, & cava multùm, dum post mortem vis illa musculosa cessat, quæ aëri distendenti resistebat. Cùm autem viscera adhuc calida maneant pluribus post mortem horis, à rarefacto aëre distenduntur intestina, dum non ampliùs se contrahere possint vi muscolari suâ.

(l) Aphor. XI. Sect. iv. Charter. Tom. IX. pag. 138.

(m) N°. 305. Charter. Tom. VIII. pag. 869.

(n) Ibidem n°. 424. pag. 877.

Tom. IV.

(o) Ibidem n°. 458. pag. 879.

(p) Ibidem n°. 453. pag. 878.

(q) Académ. des Scienc. Pan 1713. Mémoires, pag. 235. & seq.

Considerabat jam *Celeberrimus Littre*, aërem contentum in tubo alimentario nitentem distendere intestina, dum rarefcit, & vim contractilem intestinorum, quæ resistit huic dilatationi, tanquam binas potentias sibi invicem oppositas. In sanitate vis contractilis intestinorum prævalet: nisi enim hoc fieret, concipi non posset, quomodò sex & ultra libræ aquarum medicatarum, parvo temporis intervallo potatæ, integrè resorbeantur ab intestinis, sic ut nihil per alvum exeat. Si verò aëris nimia copia adsit in tubo alimentario, sive nimis rarefactus fuerit, à contractione naturali ventriculi & intestinorum exprimitur, vel fursùm per ructus, vel deorsùm per flatus. Hinc ventriculus, qui cruda, flatulenta, potus fermentantes, toties excipit, imò his sæpè repletur, nimis copiosum aërem ab his genitum, vel & nimis subito rarefcentem, per os superius œsophago continuum, cum impetu explodit. In crassis autem intestinis, in quibus residua ingestorum pars, exhaustâ ferè omnî materiâ nutritiviâ, colligitur, unâ cum illis, quæ ab humoribus corporis nostri per totam longitudinem tubi alimentarii admiscuntur ingestis, putredinis manifestæ signa adsunt; verùm aliâ occasione ad §. 647. demonstratum fuit, humores putrescentes elasticum aërem producere; & hinc patet, quare intestina crassa præ reliquis flatuum sedes sint. Crassa autem intestina majorem diametrum habent, quàm tenuia, tunicas fortiores, & triplex ligamentum, quod nimix extensioni resistit, totamque longitudinem crassi intestini firmat insigniter. Hinc renitens crassum intestinum, & irritatum validissimè se contrahens, flatus per vicinam anum expellit. Quanta autem vis sit, quâ se contrahit crassum intestinum, vel indè patet, quòd robustissimo homini, etiam invito & renitenti, flatus, imò & fœces, per alvum quandoque exprimentur magnâ cum vi.

Si jam à quâcumque causâ debilitetur vis, quâ intestina se contrahunt, cedent aëri se expandenti, & poterit nasci tympanites; undè post morbos longos, debilitatis solidis corporis partibus, sequi solet; uti etiam post ileum aliquoties toleratum; ut ex casibus modò allegatis patet. Antea, ubi de intestinorum inflammatione agebatur ad §. 960, patuit, partem intestini, quæ loco obstructo altior est, immaniter distendi, inflari, & dilacerari, cum dolore acutissimo: verùm §. 25. probatum fuit, nimiam distractionem fibræ, rupturæ proximam, pro effectu suo relinquere, debilitatem nimiam. Imò §. 1060. inter causas Paralysis numerabatur dolor ingens diuturnus, & quidquid distorquendo aut distrahendo nervos lædere potest. Patet ergò, ex variis causis sic debilitari posse fibras intestinorum, atque ita enervari muscularem intestinorum actionem, ut cedere debeant aëri expanso, & sic magis magisque dilatari, uti in tympaniticis observatum fuit.

Licet autem nascentem tympanitem sæpè dolor acutus præcedat, dum inflammationem intestinorum sequitur, vel saltem molesta tormina, si à mitiori causâ sequatur, uti ex *Hippocratis* observatis patuit, tamen postea, validè jam extensis intestinis, nec ampliùs se contrahere valentibus, dolor cessat, paralyticis jam redditis fibris muscularibus intestinorum, simili modo ac post acerbissimos rheumatismi dolores toleratos, sequente paralyfi, dolor cessat, destructis jam nervis, vel saltem per morbum sic mutatis, ut functionibus suis exercendis sint impares.

Hinc etiam intelligitur, quare in tympanite jam adulto nulli flatus exeant, nulli borborygmi audiantur: uti etiam, cur, si curæ spes adhuc sit, pro bono omine habeatur, si borborygmos percipiat æger; cum signum dent, intestina recuperasse, vel

nondum penitus saltem amisisse, vim se contrahendi; undè postea copiosissimi flatus expelluntur, & tunc subsidet abdomen satis subito, licèt quandoque postea intumescat denuò, donec tandem, idoneis remediis adhibitis, intestina debitum robur acquisiverint, non amplius redeunte abdominis tumore.

Memorabilis talis casus legitur (r): Puella viginti duorum annorum, post febrim tertianam pessimè tractatam, & per septem ac ultra menses pertinaciter manentem, sumsit aliquot doses corticis Peruviani: incepit postea pati acutos dolores in lumbis & abdomine, qui plerumque incipiebant circa dextrum os ilii, dein ascendebant & transversim secundum ventriculum ad latus sinistrum pergebant: aderant tormina, borborygmi; abdomen intumescebat, & quandoque in magnam molem assurgebat, deindè absque ullâ evacuatione factâ gradatim subsidebat, ita tamen ut nunquam penitus detumesceret: hyeme sequenti per aliquod tempus libera erat ab his malis; sed veris initio eadem symptomata redibant; & abdomen semper tumidum erat; sed aliquando tumor adeò augebatur, ut integumentorum abdominis crepatura metueretur; absque tamen ullâ evacuatione denuò gradatim minuebatur tumor; & tunc tactu percipiebantur in abdomine quasi pilæ protuberantes in variis locis, præcipuè in utroque abdominis latere. Appetitus erat integer, sitis nulla, urina respondebat potûs assumpti quantitati. Purgantibus datis fœces evacuabantur; sed vix aliquid flatulenti; & parùm mutabatur abdominis tumor: varia tentabantur remedia, externa & interna, sed vix ullo cum successu: Alvus semper erat stricta, flatus nulli exhibant. Tandem inceperunt murmura & borborygmi in abdomine; aliquid sanguinis exivit ano; antea enim hæmorrhoidum fluxum passa fuerat; postea per biduum flatus sursum & deorsum tantâ cum vi exhibant, ut nemo ægrorum, in eodem nosocomio decumbentium, tolerare potuerit; abdomen detumescebat, & reddebatur mollius; pergebat flatuum explosio, & quamvis tumor abdominis subindè rediret, datis corroborantibus adeò convaluit, ut duris laboribus ferendis par esset, & integra postea maneret sanitas, licèt plerumque nudis incederet pedibus, validos perficeret labores, nec exquisito victu uteretur.

Videtur ex descriptione miri morbi tympanites adfuisse, distento intestino colo in toto suâ tractu: tumores illi duri procul dubio à fœcibus induratis facti fuerunt; si enim scirrhusi fuissent, non tam facilis cura sperari potuisset. Restituto robore intestini dilatati, fibris flatus explosi fuerunt, abdomen subsedit, retentæ fœces purgantibus ac clysmatibus fuerunt expulsæ, & oprata rediit sanitas.

Nequè videtur impossibile, ut post mortem flatus quandoque viam inveniens per anum exeat, & abdomen, antea immaniter tumens, subito subsideat. Mirabatur *Ballonius* (s), dum hoc viderat contigisse in focru suâ & in aliâ adhuc matronâ. *Quùm utraque hydropica foret, & aqualiculus valdè distenderetur, partim aquis, partim flatu aliquo, postquam utraque exstincta est, ita resedit venter, ac si nusquam intumuisset.* Videtur autem ille tympanites in intestinis sedem habuisse; si enim in cavo abdominis hælisset, & non in tubo alimentario, vix intelligi poterit, quomodo tumor post mortem evanuerit, integris manentibus abdominis integumentis.

Ex omnibus his concludi posse videtur, tympanitem frequentissimè sedem habere in ventriculo & intestinis, imprimis crassis. Nec videtur tamen omninò negari

(r) *Essais & Observat. de Médec.* Tom. I. art. xxxi. pag. 354. & seq. — (s) *Epidem. & Ephemer.* Lib. II. Tom. I. const. æstiv. anni 1579.

posse, quòd tympanites quandoque inventus fuerit in cavo peritonæo. Observaciones enim fideles docuerunt, reverâ hoc contigisse. Ne autem longior sim in his enarrandis, unicam tantùm selegi, quæ à *Celeberrimo Ruyschio*, adèd versato in secandis cadaveribus, facta fuit, præsentè *Heistero*, qui certè facilè in similibus falli non poterat (1). Mulier nempè, in flore ætatis, subitò moriebatur; cùm autem abdomen admodum tumeret, & gravida crederetur, cupiebant parentes & maritus, ut post mortem sedulò indagaretur, an gravida foret, & quid lateret mali. Dum *Ruyschius* solitâ suâ prudentiâ & dexteritate abdomen aperire tentabat, levi foraminulo in cavum abdominis penetrante, cum strepitu exhibat aër copiosus, & mox totum abdomen concidebat. Uterus vacuus & contractus inveniebatur, solum omentum contabuerat, reliqua viscera tam in pectore, quàm abdomine, sana erant, nec *Ruyschius* detegere poterat, quomodò aut per quas vias aër in cavum abdominis venire potuisset. Oppidò rarum esse, quòd tympanites abdominalis inveniatur, testatur & *Heisterus* jam septuagenarius; licèt enim spatio quadraginta sex annorum plura tympanite defunctorum cadavera secuisset, nunquam invenit aërem in cavo abdominis, sed semper intestinis admodum distentis. Hodie certò novimus, uti pluribus in *Capitulo de Flatibus* dictum fuit, aërem incredibili copiâ hæere in fluidis & solidis corporis nostri; verùm quamdiu cohæret partibus corpus constituentibus aër, in sua elementa quasi divisus, non est elasticus: at ubi aucto calore, vel per intestinum motum fermentationis aut putrefactionis, nexus ille & cohæsió aëris cum solidis & fluidis nostri corporis partibus solvitur, redit solita aëri elasticitas, & dilatabilitas ad leve etiam caloris augmentum. Cùm autem in cadavere hujus mulieris omentum tabidum inveniretur, non adèd difficile intellectu videtur, quare abdomen adèd intumuerit &, levi vulnuscùlo inflicto abdomini, aër cum impetu & sono eruperit.

Hæc est ratio, quare, dum in pessimis morbis omnia in putredinem vergunt, tympanites mortem brevè secuturam præcedat. Ubi de *Syncho putrida* agebatur, §. 735. notatum fuit, quòd mors instet, *Si hypochondria tensa & inflata fuerint*. Sic etiam ad §. 1104. ubi de *bile atrâ turgente* dicebatur, notatum fuit, quòd materies atrabilia putrefacta, ruptis viscerum vasculis in cavum abdominis effusa, tympanitem producat: ob eandem causam cadavera submersorum post aliquot dies, inflato admodum abdomine, in superficiem aquæ emergunt. Facilè simul patet, ex gangrænosis intestinis aërem in cavum abdominis penetrare posse; undè & ileum passis, & moribundis, abdomen inflatur: ob eandem causam &, si vermes perforaverint intestina, tympanites abdominalis nasci poterit.

Cùm autem tympanites intestinalis longè frequentiùs observetur, quàm abdominalis, de illo cogitare imprimis solent semper Medici: quædam tamen signa videntur, quibus hæc binæ tympanitidum species distingui possent. Si enim post ventris tormina, & dolorem lumborum, infletur abdomen, frequentes adsint borborygmi, alvùsque tarda admodum, meritò creditur, tympanitem intestinale aesse. Si hæc signa abfuerint, tumeat subitò inflatum abdomen, de tympanite abdominali cogitandum videtur; tuncque percussum abdomen fortiùs resonat. Confirmatur hæc Diagnósis, si tales causæ fuerint prægressæ, à quibus putredo & tabefactio viscerum metuenda est.

(1) Heisters Medic. Chirurg. und Anatom. Wahrnehmungen. pag. 28.

Sed & indè patet ratio, quare tympanites quandoque ascitem comitetur: si nempe aquæ abdominis cavo contentæ putrescere incipiant, vel viscera, diurnâ hâc maceratione tabefacta, jam corrumpantur. Vidit hoc *du Verney junior* (u), & signa notat, quibus hoc cognosci possit. Cùm aër aquâ levior sit, superiorem abdominis locum occupat, & dum manibus palpatur abdomen, illo in loco, ubi aqua desinit, percipitur levitas quasi, sive minor resistentia, ac si vesicam quis tangeret, partim aquâ, partim aëre, plenam: mutato situ corporis, mutatur & aquæ & aëris in abdomine locus: prætereà observavit, paracentesi institutâ, aquæ effluxum quandoque impeditum bullâ aëreâ, quæ setâ porcinâ debuit pertundi, ut liber fluxus restitueretur. Sed & simul patet, in tali casu ægri perniciem metuendam esse; cùm sola spes in curâ ascitis pendeat ab integritate viscerum adhuc superstite.

Talis casus & habetur descriptus à *Celeberrimo Combalusier* (v), qui in vivente adhuc ægrâ muliere tympanitem abdominalem junctum asciti pronunciaverat; & post mortem veritas Diagnosis manifestè patuit. Dum enim tricuspis acus in prominentissimum abdomen adigebatur, mox cum tetro fœtore profiliit aër, & quidem tanto cum impetu, ut lampadis flammam mox exstingueret, mediâque pars tumentis abdominis collaberetur illicò. Dissecto dein abdomine apparuit ingens copia humoris crassioris ex luteo viridis, cui hydatides multæ, limpido aut flavescente liquore turgidæ, diversæque magnitudinis, innatabant, uti & pelliculæ nonnullæ, ruptarum hydatidum exuviæ.

§. 1227. **H**Ydrops testium dictus, est 1. scroti; pertinet ad (1225.); noscitur sensu tactûs, pellucidate conspicuâ; vestigio remanente impressi digiti. 2. Sacci ex producto peritonæo in herniâ verâ orti: fit in Ascite (1226.) valido: noscitur signis Ascitis, Tympanitidisve, prægressis; evanescentiâ per pressionem, decubitus supinum declivem, evacuationem aquæ ex abdomine; subito sæpè augmento & decremento mali, sine causâ manifestâ; figurâ tumoris farciminali per inguina ex scroto. 3. Involucris vaginalis testis: fit, si humor ibi secretus non reforbetur suis vasis, sed stagnat, accumulatur, vesicam suam distendit in immensum sæpè; aut si ruptis, obstructis, vasis, itidem colligitur; inflammatio, suppuratio, ichorosa collectio, sæpè hujus speciem mentiuntur. Cognoscitur tumore non elastico, non cedente; duro, lentè producto; absentiâ signorum primi & secundi hydropis testium; figurâ tumoris rotundâ, vel ovali saltem; pelluciditate apparente, si circumtenso scroto, saccus collectionis candelæ lucenti expositus cernitur clarus. An verò, præter hos, inter tunicam nerveam & ipsam testis substantiam, aut in ipsâ hujus substantiâ similis sit tumor? Haud ita observatur, à præcedenti specie vix dignoscitur, nec forsitan, nisi extirpando, curatur. Vocantur mala hæc, *ὕδρονήλαι* hydrocelæ.

(u) Académ. des Scienc. l'an 1703. Mémoir, pag. 150. — (v) Pneumato-Patholog. pag. 33.

Sequitur hydrops, masculino sexui peculiaris, qui hydrops testium quidem solet vocari, licet raro ipsam testium substantiam occupet, sed plerumque tantum in illorum involucris hæreat, præcipue in scroto. Cum autem & hinc herniarum maxime communis locus sit, hinc tumens ab aquâ aggestâ scrotum si fuerit, vocaverunt herniam, &, ut distingueretur ab aliis speciebus, aquosam; undè & à Græcis omnes aquosi harum partium tumores vocabantur ὑδροκήλαι, generali nomine.

Cum autem in diversis locis aquosa talis colluvies colligi possit, merito hoc indagari debet; quod & diversa medendi methodus requiratur. Optimè hinc monuit Celsus (x), de his morbis agens: *Signa autem quædam communia sunt, quædam propria. Communia, quibus humor deprehenditur: propria, quibus locus.* Undè de diversis hujus morbi speciebus agendum est.

1°. Est propriè anasarca scroti, sive collectio aquæ in tunicâ cellulosâ hujus partis; adeoque omnia, quæ ad §. 1225. memorata fuerunt, huc pertinent. Sub cute enim scroti (y) tenerrima cellulosa ponitur, in quâ locantur bulbi pilorum; huic cellulosæ succumbit musculus cutaneus cavus, *Dartos* dictus, cujus pleræque fibræ per cellulosam illam transeunt, & cuti fortiter adhærent. Concava pars illius musculi cutanei, sive *dartos*, vestitur pariter tunicâ cellulari, & quidem crassiori, quàm illâ, quæ inter cutim & hunc musculum ponitur; undè propriè loquendo *dartos* inter binas tunicas cellulares ponitur. Cum autem hydrops anasarca sedem suam habeat in membranâ cellulari, posset & concipi talis morbus in singulis his membranis. Verùm cum tenerrimæ sint, nunquam naturaliter pinguedinem habeant (in castratis tantum animalibus adipe implentur) tenuis musculus, cavus, cutaneus, interponatur, nullum dubium videtur, quin binæ illæ cellulosæ per interstitia fibrarum hujus musculi communicent inter se, adeoque ambæ simul aquâ collectâ turgeant in hoc morbo, qui anasarca scroti vocatur. Sedes ergò hujus hydrophis est in illo spatio, quod cutim & tunicam, vaginalem dictam, de quâ postea, intercedit, & utramque hanc cellulosam occupat.

Videtur hæc quodammodo Celsus (z) distinxisse; dum dicit: *Ac ne ei quidem humori, qui inter tunicas est, una sedes est. Nam modò inter summam & mediam, modò inter mediam & imam, consistit.* Videtur autem anasarca scroti convenire cum hydrocele Celsi, in quâ humor inter summam & mediam tunicam, id est, inter cutim & tunicam vaginalem, colligitur. Postea enim sic habet (a): *Si inter summam mediamque tunicam est, cum digitis duobus premimus, paulatim humor inter eos revertens subit: scrotum ipsius albidius est. Si ducitur, aut nihil, aut parvulum intenditur, testiculus eâ parte, neque visu neque tactu sentitur.* Cutis enim scroti, dum aquâ distenditur tunica cellulosa, corrugari nequit, uti in sanis & robustis fit.

Plures Auctores, qui de hoc morbo scripserunt, multiplicaverunt species herniæ aquosæ; nam consideraverunt, aquam colligi non tantum inter vaginalem tunicam & testem; de quâ postea ad tertium numerum agetur; verum etiam inter tunicam vaginalem & *dartos*. Cum autem ex accuratissimi *Winslowi* observatis inter tunicam vaginalem & *dartos* interponatur notabilis cellularis substantia, potius humor collectus in hoc loco faciet anasarcam, dum illa cellularis substantia, uti modò dictum

(x) Lib. VII. cap. XVIII. pag. 458.

(y) Winslow Exposit. Anatom. Traité du bas
Ventre, n°. 493. & seq. pag. 562.

(z) Lib. VII. cap. XVIII. pag. 457.

(a) Ibidem. pag. 458.

fuit, communionem habet cum simili, quæ inter cutim & darton ponitur, disparebit ferè tener ille musculus inter binas has membranas cellulofas distentas, neque videtur dartos satis firmus esse, ut inter hunc & tunicam vaginalem aqua colligatur tanquam in sacco cavo. Legi certè merentur, quæ circa hanc rem scripsit egregius Chirurgus *Sharp* (b). Interim tamen, si humor hic collectus vel ex naturâ suâ propriâ acrior sit, vel morâ diuturniori talis fiat, minimè impossibile videtur, ut cellulæ hujus membranæ erodantur, & sic collectus humor non ampliùs in divisis cellulis hæreat, sed in majori cavo. Quamdiu autem hæ cellulæ sunt integræ, non facilè à pondere & copiâ collecti humoris hoc continget, cum non premat totâ suâ altitudine, sed in cellulis divisus hæreat, uti optimè notavit *Celeberrimus Bertrandi* (c). Hoc videtur contingere, dum à calculo in urethrâ hærente, vel aliâ quâcumque causâ, impeditur urinæ excretio; tunc summis illis & perpetuis nixibus urethra rumpitur, & urina se per substantiam scroti & penis diffundit (d). Vidi hoc contigisse in juvene, cui post repetitas gonorrhœas, pessimâ methodo tractatas, carunculis enatis urethræ cavum ferè integrè oppletum erat, & urina totam cellulofam scroti impleverat, ac deinde pluribus in locis cutim eroserat sic, ut urina tota per hæc foraminula exiret, & vix quid per urethram. Dum universalis anasarca habitum corporis occupat, minimè mirum est, & cellulofam scroti tunicam repleri; interim tamen hic morbus observatus fuit scrotum occupare præ reliquis partibus. Mirus talis casus legitur (e) de homine, qui aliquoties erysipelas scroti & pedum passus, tandem anasarcâ harum partium laborare incepit, cæterùm satis sanus. Excreverat scrotum, uti & penis, in molem immanem, ita ut scrotum in omni dimensione auctum ad genua pertingeret, & unâ cum pene resectum quadraginta libras pondere æquaret. Cutis quidem harum partium degeneraverat multùm, triplo crassior facta, sed reliqua monstruosæ hujus molis substantia erat *composita ex innumerabilibus cellulis loculisque, quibus, velut intra totidem sacculos membranaceos, spissus & gelatinosus continebatur humor, qualem etiam in tumore pedum, cute hinc indè incisâ, observavimus. Proindè hoc tenace latice totum scrotum, & penis involucrem, repletumprehendimus, nec alias cavitates in isto invenimus, nisi eas, quibus testes, naturalibus multò majores, concluderentur.* Mirus ille casus confirmat, quæ modò dicta fuerunt, quòd nempè ingens humoris copia possit in cellulis membranæ hujus contineri, absque eo quòd destructis harum cellularum membranis majus ampliùs cavum fieret.

Cùm jam venæ & arteriæ spermaticæ unâ cum vase deferente, in funiculo spermatico dicto contentæ, ordinentur & firmentur in tunicâ cellulosâ, poterit & hic loci similis collectio fieri, quam observavit *Celeberrimus Monro* (f). Tunc tumor mollis oblongus in funiculo spermatico percipitur, qui premendo diminuitur, vel & integrè disparet quandoque: mutatur figura pro diverso corporis situ, si nempè horizontaliter decumbat æger, & scrotum sustineatur, tumor apparet oblongus, & ferè ejusdem crassitie ab annulo abdominis ad summitatem testis usque; si autem erectus stet æger scroto simul pendulo, in parte inferiori major tumor apparet, & minor in superiori. Imò & quandoque cellulæ hujus membranæ, sensim magis disten-

(b) A Critical Enquiry into the present state of surgery, cap. II. pag. 64. & seq.

(c) Académ. de Chirurg. Tom. III. pag. 85. & seq.

(d) Essais & Observat. de Med. Tom. V. p. 379.

(e) Act. Erudit. 1725. Novembris, pag. 492.

(f) Essais & Observat. de Med. Tom. V. pag.

tæ, in cysticos tumores mutantur, qui coërciti à cremastere musculo oblongam figuram acquirunt, & facilè tangi possunt: testiculus autem manifestè sub tumore tali percipitur. Enarrantur deinde observationes practicæ, quibus modò dicta confirmantur.

2°. Notum est, hernias inguinales & scrotales fieri, non à rupturâ peritonæi; vel saltem rarissimè, sed à peritonæo producto & extenso in processum cavum, qui recipit & continet in se intestini vel omenti partem: talis saccus peritonæi adhuc faciliùs recipiet in se aquam in abdomine contentam, uti & aërem in cavo abdominis collectum in tympaniticis. Cùm autem herniâ reductâ bracherio firmatur locus, ne intestina vel omentum elabantur, productio peritonæi illa adhuc pendula in scroto manet, & si aqua in cavo abdominis adsit, poterit illa se facilè sub comprimente inguen bracherio subducere, & implere saccum herniosum. Imò quandoque observatum fuit, licèt omentum & intestina in sacco hernioso ingenti hærent adhuc, simul tamen magnam aquæ copiam adfuisse. Sic ex annosæ herniæ sacco, enormiter tumente, sex libras feri limpidi eduxit *Monro* (g), & tunc tactu facilè potuit distinguere intestini gyros & omenti inæqualem superficiem, quæ herniam constituebant. Rariùs contingit, post reductam herniam, partem superiorem sacci herniosi sic connivere, ut non ampliùs admittat intestini vel omenti prolapsum, sed tamen parva apertura maneat, quæ aquam ex abdomine defluentem accipiat. Vidit hoc celebris Chirurgus *Saviard* in cadavere foeminae asciticæ, quæ & herniâ laboraverat, & tumorem in inguine habebat (h). Saccus erat herniosus, qui minimâ aperturâ in parte superiori relictâ admittebat partem feri in abdomine fluctuantis. Similis casus alibi legitur (i), ubi simul egregius Author notat, inventum fuisse saccum herniosum talem aquâ plenum, cujus orificium, cum abdominis cavo communicans, omninò clausum erat.

Cognoscitur autem hæc species hydroceles imprimis ex herniâ prægressâ, & ascite præsentè; uti enim optimè notavit *Sharp* (k), solus ascites non implet scrotum; & provocat ad omnes praticos, an unquam viderint ascite laborantes, qui simul hydrocelem patiebantur, nisi antea herniosi fuissent. Fateor quòd numerosos viderim asciticos, & licèt abdomen distentissimum aquâ foret, nunquam vidi, viam sibi fecisse in scrotum, nisi hernia prægressa fuisset.

Facilè intelligitur, quòd talis hydrocele cum abdominis cavo communicans pressione evanescere possit, per decubitum supinum declivem minui, si nondum omninò plenum aquâ fuerit abdominis cavum, erecto ægro augeri, & ipse tumor aquosus farciminis formam referre, debeat, cùm talis figuræ sit saccus herniosus repletus.

Observatum fuit (l), vesicam urinariam, protensam in processum quasi, exire per anulum abdominalem in scrotum, & tumorem herniosum facere, qui urinâ distentus fallere posset minùs peritos sub hydroceles specie. Verùm cùm plerumque post diù retentam urinam hoc malum sequatur, & presso tali tumore urina exeat per urethram, tumorque minuat in insigniter; vel & totus quandoque evanescat, postea denuò

(g) Essais & Observat. de Med. Tom. V. p. 397.

(h) Nouveau Recueil d'Observat. Chirurgic. observat. xxii. pag. 120.

(i) Le Dran, Traité des Opérations de Chirurgie, pag. 184.

(k) A Critical inquiry into the present state of surgery, cap. ii. pag. 72.

(l) Académ. des Scienc. l'an 1713. Mém. p. 110.

replendus ab urinâ collectâ, non adeò difficile videtur, distinguere herniam urinofam ab hydrocele, præcipuè cum hic morbus longè meliùs cognitus sit quàm olim, quando rarò vel nunquam cogitabatur de vesicæ herniâ. Cùm autem hujus loci non sit de hoc morbo differere, videantur illa, quæ in *Academiâ Chirurgiâ Parisinâ* (m) habentur, ubi optima omnia, quæ ad hunc morbum cognoscendum & curandum spectant, collecta legi possunt.

3°. Hæc est tertia hydroceles species, & omnium frequentissima, ita ut ferè hanc unicam agnoverit *Egregius Sharp*, præter anasarcam scroti (n). Colligitur autem in tunicâ vaginali testis dicta, quæ est continuatio vaginæ, quæ funiculum spermaticum ambit: dum enim hæc vagina ad testem accedit, sensim magis magisque dilatatur, & constat quasi binis capsulis membranaceis, quarum una alteram includit, sic ut externa longior sit, & fundum largiorem habeat, adeoque intervallum sit inter binos harum capsularum fundos, in quo intervallo testis locatur. Interna tunica facit fundum vaginæ funiculi spermatici, & illi adhærens sepimentum facit, quod communicationem tollit inter vaginam funiculi spermatici, & tunicam vaginalem testis, quæ est continuatio externæ membranæ, & dilatatur circa testiculum (o). Poterit ergò aqua colligi in vaginâ funiculi spermatici, de quâ re antè dictum fuit; sed illa hydroceles species de quâ jam agitur, colligitur in cavo tunicæ vaginalis, quæ testiculum cingit. Demonstravit autem *Kaau* (p), internam superficiem tunicæ vaginalis, uti & testiculi & Epidydimidis superficiem, perpetuò exhalare tenuem rorem, qui post mortem collectus & condensatus madorem notabilem exhibet, quem semper inveniri in hoc loco testatur *Sharp* (q), & à cujus accumulatione hydrocelem fieri meritò contendit. Legitur casus satis mirus, à *Celeberrimo Monro* descriptus (r), de vegeto sene cui tumor aquosus in superiori parte scroti sic excreverat, ut pertusione opus haberet, cum discissionem facci ad curam radicalem perficiendam admittere nollet. Post aliquot menses faccus, ut solet fieri, denuò implebatur; per integrum biennium punctiorem distulit; & tunc scrotum non tantum in superiori, verum etiam in inferiori, parte tumebat, nec testiculus amplius percipi poterat tangendo. Exteriùs apparebat transversa depressio, quæ totum tumorem bifariam divisum monstrabat: dum inferior pars digito premebatur, nulla fluctuatio percipiebatur in parte superiori. Pertundebatur scrotum in parte inferiori, exhibant plures aquæ uncix, sed superior tumentis scroti pars non detumescebat. Post aliquot dies febris, inflammatio, ac suppuratio, secuta fuerunt in parte inferiori scroti, & maturatione factâ, discisso loco duodecim puris uncix exiverunt, evidentérque apparuit, pus hoc collectum fuisse in ipsâ tumentis testiculi substantiâ. Post decem dies observabatur, apparatus Chirurgicum ulceri impositum plus solito madescere; quo remoto, lymphida guttatim exstillabat aqua, & superior scroti tumor minuebatur, qui continuante eodem stillicidio totus evanuit; ulcus curabatur, nec postea unquam rediit Hydrocele.

Videtur ille casus docere, quòd aqua collecta fuerit in vaginâ funiculi spermatici; hincque tumor natus in superiori scroti parte; sed postea pariter similis collectio con-

(m) Tom. II. pag. 1. & seq.

(n) A Critical inquiry into the present state of surgery, pag. 65.

(o) Winflow, Exposit. Anatom. Traité du bas Ventre, n°. 515. 516. 517. pag. 564.

Tom IV.

(p) Perspirat. Hippocr. pag. 313. 314.

(q) A Critical. inquiry into the present state of surgery, pag. 66.

(r) Essais & Observat. de Med. Tom. V. pag. 322. & seq.

igit in tunicâ vaginali testis, & aquâ indè eductâ, fundus vaginæ funiculi spermatici, non ampliùs sustentatus aquâ in tunicâ vaginali collectâ, ruptus viam fecit, ut aqua contenta elabi posset.

Cùm autem magna hîc & assidua fiat perspiratio, ut testis perpetuò foveatur blando tali vapore, si resorptio à quâcumque causâ impediatur accumulabitur sensim humor, & tunica vaginalis poterit sensim in immanem molem distendi, uti frequentes satis observationes docuerunt. Idem jam à ruptis vasis lympham ferentibus fieri poterit, uti antea in recensendis diversis hydropum speciebus demonstratum fuit. Vidi hominem sexagenarium, cui, dum in plateâ urinam mittebat, pes subito gliscebatur, simul acutum sentiebat dolorem in dextrâ lumborum parte, sed brevè evanidum, paulò post in eodem latere hydrocele nata fuit, satis subito aucta, ita ut brevi puncturâ opus habuerit. Videtur in hoc casu probabile, à rupturâ vasorum hydrocelem natam fuisse.

Cavendum est, ne alii tumores fallant sub hydrocele specie; quod tamen vix fiet; si debita adhibeatur attentio. Inflammatorii enim harum partium tumores, calore, rubedine, dolore, febre comite, satis distinguuntur; suppuratorii & ichorosi tumores ab inflammatione aliisve causis prægressis noscuntur, & æquè ac hydrocele collecti humoris evacuationem indicant, ne malum morâ pejus reddatur. Quandoque & testis à contusione aliisve causis intumescit, durus ac scaber fit, & in immanem molem quandoque excrescit; vocari solet tunc *Sarcocele*; quæ tamen tactu facile distinguitur ab hydrocele. Aliquando etiam observatur, teste sic malè affecto, sequi hydrocelem; quæ si in magnam molem excreverit, occultare potest testem tumidum sic, ut tangi non possit. Tunc autem compositum malum est, & historia morbi docebit, testis tumorem præcessisse hydrocelem: si exacta morbi descriptio à rudioribus hominibus obtineri nequeat, cum cautelâ tamen punctura adhiberi poterit absque testis læsione, uti postea ad §. 1252. dicetur, ubi de Paracentesi scroti agendum erit.

Cognoscitur morbus ille tunc tantùm, quando tumore se manifestat: ipsum enim initium, dum parca tantum serosæ lymphæ copia in tunicâ vaginali colligitur, distinguere nequit. Tumor autem ille non est elasticus, nec digitis prementibus cedit, postea demum resurgens, ut in Anasarcâ scroti fit, quia non hæret in tunicâ cellulosâ, sed in vaginali testis tunicâ. Confirmatur Diagnôsis, si primæ & secundæ speciei hydroceles signa, antea recensita, absint. Cùm cavum tunicæ vaginalis rotundam satis figuram habeat, idem dilatatum hanc figuram habebit; cùm autem tunica vaginalis versus superiora angustior fiat, hinc poterit, penitùs repleta, figuram ovalem referre; licet tamen, auctâ copiâ humoris contenti, & hæc superior pars tunicæ vaginalis sic dilatari soleat, ut totus tumor rotundam figuram acquirat. Cùm autem & tunica vaginalis, & integumenta scroti, multùm distenta attenuentur distrahendo, hinc saccus, in quo collectus hæret humor, satis pellucidus apparebit, præsertim si molli linteo & lato stringatur prudenter scrotum in parte superiori, ut tensio augeatur. Aqua autem, in hydrocele tali contenta, plerumque lymphida esse solet; adeoque totus tumor pellucidus, si à parte adversâ lucens candela ponatur, ita ut testiculus in medio tumore hærens distinguere facile possit, & sic in paracentesi instituenda caveri, ne ab acûs triquetra cuspide lædatur. Hæc Diagnôsis à *Celso* (s) confirmatur; qui sic habet: *Tumor mollis est, si non nimius humor subest; at, si is vehementer increvit, renititur sicut uterus*

(s) Lib. VII. cap. XVIII. pag. 458.

repletus & arctè adstrictus : Venæ quoque in scroto inflantur ; & si digitis premimus, cedit humor, circumfluensque id, quod non premitur, attollit, & tanquam in vitro cornuæve per scrotum apparet ; isque, quantum in se ipso est, sine dolore est. Deindè postquam addidit signa, quibus prima hydroceles species dignoscitur, addit : At, si sub mediâ tunicâ est, intentum scrotum magis se attollit, adè ut superior coles sub tumore eo delitescat. Notandum tamen, quandoque contingere, ut collectus in tunicâ vaginali humor pellucidus non sit, sed turbidus, & aliquando sanguinolentus ; quod sæpiùs fieri solet in hydrocele inveteratâ, ubi humor collectus morâ jam degenerari incepit ; & vasa macerata, vel & erosa, sanguinem effuderint. Pelluciditas tunc non adest, & Paracentesis scroti majori cum cautelâ debet institui.

Præter recensitas modo hydroceles species, voluerunt quidam, aquosum humorem colligi posse inter ipsam testium substantiam & membranam propriam testium, quæ nervea atque albuginea vocatur, fortis admodum est ac tenax, & arctissimè accrevit ipsi testium substantiæ. Imò *Celeberrimus Winslow (t)* credit, membranosas illas cellulas, quæ testiculi vasa secretoria continent & ordinant, esse productiones tunicæ albugineæ, quæ testiculum obvolvunt. Undè facile patet, non posse hîc colligi tam facile humorem, & si collectus foret, non posse distendi tunicam albugineam, aut à testiculi substantiâ sic divelli, quin tota testiculi structura penitus destrueretur ; quòd etiam fieri deberet, si in ipsâ testium substantiâ colligeretur hydrops. Optimè notat *Celeberrimus Bertrandi (u)* ; nullas inveniri observationes, quibus liquidò demonstraretur testium hydrops ita, ut omnis suspicio de aliâ aquarum sede adimatur. Prætereà monet, quòd in casibus, ubi talis morbus adesse credebatur, effluxerit humor, qui testiculi eliquationem putridam, vel suppurationem veram, fuisse prægressam probaret.

Certè si adesset talis hydrocele, à præcedenti vix posset distingui, quæ in tunicâ vaginali colligitur, nisi fortè immani dolore in morbo incipiente, dum nempe tunica albuginea à testis substantiâ lentâ distractione separaretur. Cùm autem hoc fieri non posset, nisi simul destructâ testis fabricâ, sola ejusdem extirpatio superesset, ut curatio fieret. Testes maceratos in aquâ & diffluentes quasi, in hydrocele inveteratâ observatos fuisse, certum est ; sed de testium hydrope propriè sic dicendo non constat.

§. 1228. **O**bservatum fuit, hos omnes morbos produci ab omni causâ, quæ valet liquidum serosum, 1. ita coercere, ut redire nequeat in venas, sed extensis in vasis stagnet. vel 2. ipsa vasa rumpat ita, ut intra membranulas effundatur. aut 3. vasa reducentia à cavitatibus ita obstruat, & liquida in cavitatibus deposita tam parùm moveat, ut non exhalent, nec resorbeantur.

Postquàm enarratæ fuerunt hydropis diversæ species, sequitur, ut dicatur de causis hydropis, quæ per attentam observationem hujus morbi detectæ fuerunt, vel etiam in dissectis hydropicorum cadaveribus inventæ. Sequenti paragrapho præcipuæ enumerantur. Cùm autem adè variæ & numerosæ sint, ordo doctrinæ poscit, ut ad quasdam magis generales classes reducantur. De quâ re hâc paragrapho agendum.

(t) Exposit. Anatom. Traité du bas Ventre, n°. 486. pag. 561. — (u) Académ. de Chirurg. Tom. III. pag. 101.

10. Notum est ex Physiologicis, omnem lympham, à quâcumque corporis parte reducem, per vasa venosa lymphatica venire in venas sanguineas, sive immediatè, sive priùs ad cysternam lumbarem, ad ductum thoracicum, & deindè in venam subclaviam, derivetur. Si jam quâcumque de causâ impediatur liber transitus lymphæ in majora vasa, stagnabit hæc in vasis suis, illa distendet, & minimæ venæ resorbentes se evacuare non poterunt; hinc resorptio ex cavis corporis cessabit, dum tamen exhalatio per arterias perget in eadem cava; adeoque nascetur hydrops. Directis experimentis in vivis animalibus hoc demonstravit *Lowerus* (v). In majori molosso, perforato thorace, ligavit venam cavam ascendentem, dein confuit vulnus; mox languit animal, & intra paucas horas exspiravit: *In dissecti abdomine magna feri quantitas innatare conspiciebatur, non aliter, quàm si Ascite diù laborasset.* In alio cane venas jugulares arctè ligaverat; post aliquot horas partes omnes suprâ ligaturam mirè intumescabant, & intra duos dies canis, quasi anginâ suffocatus, periit: invenit musculos omnes & glandulas, suprâ ligaturam positas, sero limpido admodum distentas & pellucas. Apparet hinc, ab impedimento motûs sanguinis venosi intra paucas horas asciten ortum fuisse. In cadavere puellæ octo annorum (x), quæ à collectâ in ventriculis cerebri aquâ perierat soporosa, cum difficili respiratione, inventa fuit & pectoris cavitas plena sero aquoso subrubello; in cerebro autem lymphidissimus humor reperiatur. Dum autem totum pectoris cavum liberasset à contento humore, invenit pulmones sanos; verùm abscessus binos, & duos tumores duos, carnosos, ovum columbinum magnitudine æquantes, qui venam cavam descendentem compresserant; & procul dubio indè orta fuerat collectio feri aquosi, in capite, & in pectore.

Sed & videmus toties in gravidis, si distentus uterus premat venas iliacas, crura & femora tumore hydropico affici, quandoque & genitales partes verâ anasarçâ turgere: simul ac post partum tollitur hæc venarum compressio, intra paucos dies sæpè evanescit omnis tumor. Hæc, & similia plura, dum considerabant Celebres Medici, statuerunt nimæ corporis in hydrope intumescentiæ & separationis feri à sanguine, ejusque intra cavitates & interstitia stagnationis, veram causam esse retardatum sanguinis, per venas maximè, transitum (y). Indè etiam intelligitur ratio, quare in hydrope incipiente, uti notatur ad §. 1230., pedes primò tumere incipiant, quia nempe difficilis in extremis inferioribus est sanguinis venosi adscensus contra gravitatis nixum, præcipuè in illis, qui sedentariam nimis vitam agentes vix corpus movent. Undè etiam, proceræ staturæ homines hydropi magis obnoxios esse, creditur (z). Præcipua enim staturæ diversitas pendet à majori minorive longitudine crurum & femorum, illa enim distantia, quæ mensuratur à summitate ossis sterni usque ad ossa pubis, in hominibus diversæ staturæ non adeò multum differt, cum viscera thoracis & abdominis in omnibus locum ferè similem requirant. Præcipua autem staturæ varietas à majori minorive longitudine capitis, colli, & imprimis artuum inferiorum, oritur.

In proceris ergò hominibus, sanguis venosus per longius spatium contra gravitatis nixum adscendere debet, adeoque, cæteris omnibus paribus, faciliùs tumbunt in his

(v) De Corde, cap. II. pag. 123. & seq.

(x) La Motte, *Traité compl. de Chirurg.* Tom. II. pag. 136.

(y) Frid. Hofmann. *Med. Rat. System.* Tom.

IV. part. IV. cap. XIV. §. 14.

(z) *Ibidem*, §. 20.

hydrope pedes. Optimè notavit *Celeberrimus de Sauvages* (a), humores sanos habere certum visciditatis gradum, per quam adhærent lateribus vasorum; adeoque per hanc minuitur actio gravitatis, ubi perpendiculariter ferè debent ascendere. Si jam nata fuerit cachexia talis, ut non amplius firmus & bonus sanguis producat, sed in aquosam tenuitatem degenerare incipiant humores, minuetur illa adhæsiō ad latera vasorum, manente tamen immutatâ vi gravitatis; adeoque tunc facilè tumbunt artus inferiores.

Pariter ex his intelligitur, cur quocumque obstaculo nato circa finum venosum dextrum, arteriam pulmonalem, vel in ipso pulmone, sic ut liber sanguinis transitus per hoc viscus impediatur, hydrops metuendus sit: binæ enim venæ cavæ se tunc liberè evacuare nequeunt; undè totius sanguinis venosi motus impeditur. Indè fit, ut toties miseri, qui polyposis concretionibus circa cor & majora vasa laborant, pereant hydrofici. Ob eandem rationem Asthmatici sæpiùs hydrofici fiunt; quod & monuit *Aretæus* (b), de hoc morbo agens: *Nonnulli ex his celerius suffocati sunt, quàm aliquod deterius omne corpus invaserit: nonnullis verò in hydropem circa ilia, aut in eum, qui Anasarca dicitur, desinit.* Et *Aëtius* (c), licèt secundum opinionem sui temporis statuisset; *Citra hepatis refrigerationem impossibile est, aquam congelari;* adeoque hepatis refrigerato omnem hydropem adscriberet; tamen paulò post adjungit sequentia: *Novimus etiam quosdam, qui ex rectâ spiratione, quam orthopnæam vocant, in aquam inter cutem sunt deducti.*

Nec mirum est, Veteres hepar malè affectum accusasse tanquam omnis hydrophis causam, cum toties malè affectum hoc viscus in hydropticorum cadaveribus inveniantur, cava ascendens per hepar transeat, & vana portarum per totam hujus visceris substantiam distribuatur. Tumore enim quocumque in hepate nato, fieri poterit impedimentum motui sanguinis venosi. Remoto autem obstaculo, quod liberum motum sanguinis venosi tollebat resorptio extravasati liquidi fieri poterit, & resorpti evacuatio de corpore per loca commoda. Unde *Hippocrates* dixit: *Hydrope laborantē si aqua ex venis in ventrem fluxerit, morbi fit solutio* (d). Et *Hydropicis circa venas aqua in alvum prolapsa, solutio fit* (*), cujus textûs aliâ occasione mentionem feci ad §. 719.

2°. Si impedito libero motu sanguinis venosi distenta manent vasa lymphatica, poterunt & auctâ distentione rumpi, & liquidum contentum in cava effundere. Verum quidem est plures auctores negare hanc hydrophis causam; alii rarissimè hanc causam hydrophis adesse, si unquam, credunt (e). Observaverat *Lowerus* (f) in ovibus, hydrope pectoris atque abdominis defunctis, vasa lymphatica plena & turgida; ita ut Anatomicis commendat talia cadavera præ reliquis pro optimâ vasorum lymphaticorum demonstratione. Hoc autem succedere nunquam posset, si vasa lymphatica rupta fuissent. Interim tamen si consideretur, ipsum ductum thoracicum ruptum fuisse, qui maximum vas est lympham ferens, & hinc quasi vena cava lymphæ vocatur, nulla

(a) Differtat. sur les Médicam. pag. 12.

(b) De Caus. & Sign. morbor. diuturn. Lib. I. cap. XII. pag. 41.

(c) Serm. X. cap. xx. pag. 233.

(d) Aphor. XIV. Sect. VI. Charter. Tom. IX. pag. 255.

(*) Coac. Prænot. n°. 461. Charter. Tom. VIII. pag. 879.

(e) Monro, Essai sur l'Hydropisie, pag. 33.

(f) De Corde, cap. II. pag. 124. 125.

videtur esse ratio, quare & in minoribus vasis lymphaticis idem contingere non posset. Imò ipse ille Egregius Auctor (g), qui negaverat, hydropem à rupturâ vasorum lymphaticorum unquam fieri, recenset casum hominis, ex cujus thorace larga quantitas liquidi chylosi educta fuerat, & in cujus cadavere ductus thoracicus circa tertiam aut quartam thoracis vertebram perforatus fuit inventus. Dum autem in vivis animalibus ligaverat ductum thoracicum, fatetur, receptaculum chyli quandoque, aut quædam ex majoribus vasis lacteis, rupta fuisse. Sed per morbos poterit idem contingere, quod in vivis animalibus ligatura fecerat. Puellus duorum annorum, post peripneumoniam malè curatam, valetudinarius, cum tussi & difficili respiratione, mansit per annum, accessit febris quotidiana intermittens, tumor abdominis hydropicus, in dies crescens, tussis & dispnœæ augmentum, atrophia partium, tandèmq; tot malis succubuit ægrotulus. Vegeta tamen mansit facies, & appetitus integer ad mortem usque. Prædixit *Mortonus* (h) amicis, *hydropem esse verè chylosum, factum à depluvio chyli in cavitates abdominis per vasa lactea, ex accidente aliquo rupta.* Viderat enim, paracentesi abdominis in vivo adhuc puello institutâ, exivisse plurimas libras chyli lactescens, & admodum dulcis, qualis in ipso ductu chyliifero reperitur. In cadavere autem invenit pulmones sanos, nisi quòd in posticâ parte propè trachæam glandulæ apparerent valdè numerosæ, æque satis insignes & duræ, egregiam pressuram super ipsum ductum chyliferum efficientes, ferè quâ parte venam subclaviam pertingit; erântque adèd insignis ponderis & molis, quòd ob pressuram super ductum inde factam, ac si à fasciâ injectâ, difficilè admodum videbatur, si omninò possibile, ut chylus sese in sanguinem trajiceret.

Si jam simul consideretur, vasa lymphatica tenerrimas habere tunicas, & unâ cum liquore contento sic pellucere, ut minùs peritorum oculos facilè fugiant; prætereà, hæc vasa tamen satis notabilem magnitudinem habere, ita ut (vide §. 1215.) in renibus inventus fuerit truncus dimidii calami scriptorii magnitudinem habens, patebit satis, non esse impossibile, ut tenera adèd vasa, liquido contento turgidissima, rumpantur quandoque effundant lympham, plorent deindè perpetuò, & sic hydropem producant. Maxima enim lymphæ copia per vasa lymphatica discissa vel rupta exire potest: testatur hoc *Ruyschius* (i). Chirurgus bubonem venereum ante perfectam maturitatem aperuerat, & malâ fortunâ vas lymphaticum dissecuerat, undè magna lymphæ copia quotidie effluebat, ita ut linteamina imposita continuò madescerent. Spleniis infra locum affectum impositis, & per fibulam arctè compressis, compescuit lymphæ per vasa lymphatica ascendentia motum, & sic curavit feliciter. Aliquoties vidi, post venæ sectionem institutam molestissimum lymphæ copiosæ stillicidium diù mansisse. Adeóque patet, rupturam vasorum inter causas hydropis numerari posse, licèt tamen sequens causa longè frequentior sit.

3°. Antè sæpiùs notatum fuit, cava corporis majora & minora semper in vivente & sano homine plena esse vapore tenuissimo mobili, qui ex dissecto abdomine sani animalis exit instar densæ nebulæ, imprimis hyemali tempore, & difflatur in auras. Videtur idem ille vapor à venulis minimis resorberi, antequàm in laticem condensetur, cum in vivis animalibus viscera humida quidem inveniantur in omni superficie, sed

(g) *Monro*, Essai sur l'Hydropisie, pag. 35. & seq.

(h) *Phthisiologiæ*, Lib. I. cap. x. pag. 21.

(i) *Observat. Anatom. Chirurg.* n°. xli. pag. 49.

nihil liquidi collecti reperiatur in cavis corporis, nisi post mortem. Cum impetu enim efflatur ex arteriis exhalantibus ille roscidus vapor, & eâdem vi videtur introprimi in venularum patula oscula. Nisi ergo valida vis vitalis adsit, quæ humores circumducatur, minori cum impetu ex arteriis exhibit ille vapor, minore vi urgebitur in venas: undè etiam languidis & debilibus magis infestus est hydrops, robustis & alacribus minùs. Omnia ergò, quæ vasorum robur debilitant, ad hydropem disponunt. Sic observavit *Hippocrates* (*k*), quùm annus austrinus humidus & mollis fuisse, in hydropem multos incidisse: nil enim magis debilitat solidas nostri corporis partes, quàm humidus & tepidus vapor, uti antea, quando de solidarum partium morbis agebatur, demonstratum fuit.

Simulac autem debilitatur vasorum robur, minùs agunt in contenta fluida, nec chylum possunt in bonum & firmum sanguinem mutare; hinc incipit deficere pars rubra in sanguine, & cum hæc pars omnium crassissima sit, tota massa humorum in majorem tenuitatem degenerat, cachectica fiunt corpora; & si nimis attenuata fluida diffentur de corpore, marasmus sequitur, si maneat in corpore, in cavis accumulatur, fitque Leucophlegmatia & Hydrops; uti ad §. 1170. dictum fuit.

Cùm autem & illa corpora, quæ firma vasa habent, ac copiosum sanguinem rubrum, plus caleant, cæteris paribus, minùs in hydropem prona erunt, sed potiùs in morbos acutos calidos vergent: minuto autem calore, vaporosum illud exhalans condensatur in laticem, cava implet, & difficillimè reforbetur: hinc toties observantur hydropicorum crura & femora marmoris instar frigida; ideòque, uti postea in curatione dicitur, Medici tantam spem ponunt in frictione partium tumentium, ut stagnantia moveantur non tantùm, verùm etiam, ut per frictiones natus calor in vapores solvat extravasatum liquidum, sicque reforptioni reddat magis aptum. Antea ad §. 44., ubi de morbis viscerum debiliùm & laxorum agebatur, notatum fuit, illam vim, quæ minima orificia venosa imbibunt ex cavis corporis locis effusos humores, crescere & decrescere proportionaliter ad circulationis vires. Simul tunc notabatur, quòd in summis languoribus diutiùs videatur persistere vis evacuans arteriæ, quàm vis reforbens venæ: undè etiam ob hanc causam in cadaveribus ferè semper aliqua humidi quantitas in cavis corporis reperitur.

Ubi autem aqua nimis abundat in humoribus humanis, nec difflatur de corpore per vasa cutanea, aut per urinæ vias expellitur, crescit perpetuò ejus copia, & reliqua omnia minuuntur.

Sic in confirmato hydrope videmus, abdomen & artus inferiores tumere immaniter, dum superiora tabescunt, & vasa sanguinea pauculùm tantùm sanguinis continent, ita ut ferè in totum collabantur.

Sed & alia ratio est, quare abundans in humoribus nostris aqua derivetur in cava corporis, & hydropem faciat. Primâ fronte videretur, quòd aqua, sanguine rubro tenuior, facillimè deberet transire ex arteriarum sanguiferarum finibus in venas; & sic sperabat *Celeberrimus Hales* (*l*), quòd posset aqua calida immissa per arterias omnia vasa sanguinea, venosa æquè ac arteriosa, eluere & penitùs liberare ab omni crasso sanguine. Sed non successit eventus: aqua enim non redibat per venas; sed per minimas arterias, per quas sanguis ruber transire non poterat, in vacua interstitia

(*k*) Epidem. Lib. III. Charter. Tom. IX. p. 259. & 263. — (*l*) Hæmastat. Exper. XX. pag. 125.

membranæ cellulosæ penetravit, vicinâsque arterias compressit mole suâ, & adhuc plus venas minùs resistentes. Conclufit autem ex hoc experimento, ultimas arterias capillares fanguineas adeò contractiles esse, ut earum fines extremi non possint retineri aperti per aquam transfluentem, sed requiri non interruptam globulorum rubrorum seriem, quæ viam ex ultimo extremo arteriæ in venam ipsi continuatam fervet apertam. Hinc alibi (*m*) demonstravit, non sufficere ad vitam, ut arteriæ & venæ plenæ maneant aquâ, post sanguinem eductum; moriebantur enim animalia. Simul, dum pergebat per tubum carotidi arteriæ affixum aquam infundere, venis jugularibus quamvis secundùm longitudinem fissis, non exivit liberè aqua per has aperturas; sed omnes partes corporis incipiebant tumere, & fiebat universalis hydrops; ubera distendebantur, omnes muscoli turgebant, interstitiis inter fibras illorum repletis aquâ. Interim non majori vi aqua premebatur per arterias, quàm erat vis cordis in statu naturali.

Patet ergo ratio, quomodò sola aquæ in sanguine aucta proportio ad reliquas partes possit disponere ad hydropem.

Ubi autem aqua in cavis corporis ad talem copiam pervenit, ut multùm distendere incipiat continentes membranas, tunc vix possibile est, ut ampliùs in vapores resolvatur; quandoque morâ spiffescit gelatinæ instar, sicque nullo modo poterit resorberi. Prætereà dum ab aquâ accumulâtâ ultra modum membranæ distenduntur, licèt fortè credi posset, sic pariter distrahi & latiora fieri venularum resorbentium oscula, tamen venarum ramuli ab ipsa pressione liquidi sic comprimuntur, ut nil ampliùs transmittere possint, adeoque resorptionis difficultas augebitur. Accedit prætereà, quòd in diuturniori hydrope observatum fuerit, limosas fœces incrustare latera cavi continentis, quibus oscula venosa obturantur. Hoc imprimis in hydrope, faccato dicto, fuit observatum frequentius; uti cadaverum sectiones docuerunt, & antea dictum fuit.

Hæ sunt tres generales causæ, undè hydrops nascitur. Sequitur jam, ut confiderentur illæ mutationes morbosæ corporis humani, quæ unam vel plures harum causarum præcedere solent, sicque hydropi secuturo occasionem præbent,

§. 1229. **Q**Uæ causæ observatæ sunt imprimis: dispositio gentilitia: potus nimius frigidæ subitus, neque vomitu, neque alvo, neque sudore, vel urina, calore motive excitatis, excretus: Morbi acuti, imprimis ardentissimi, sive cum siti potuque inexplebili, sive sine his: Dysenteria lienosa diù permanens: omnes pertinaces viscerum obstructions, ut scirrhi Hepatis, Lienis, Pancreatis, Mesenterii, Renum, Uteri, Intestinorum: Icterus: Quartana sæva & diuturna: Lienteria: diarrhœa: dysenteria diuturna: Cœliaca: Empyema: pthoë: podagra: Evacuaciones quæcunque nimix, maximè sanguinis arteriosi: haustus acrium, fermentatorumque liquidorum: victus tenacium, durorum: Hydatides ingentes, plures, in cavo abdominis pendulæ: & plura similia, ut Melancholia, Scorbutus, &c.

(*m*) Hæmastat. Exper. XIV. pag. 93. & seq.

Dispositio gentilitia. Numerosis satis observatis constat, morbos ex parentibus in prolem derivari; uti aliâ occasione ad §. 1075. dictum fuit; adeoque minime mirum videbitur, si hydropicis parentibus nati ab eodem morbo sibi timeant. Et uti solet futurorum malorum metus efficere, ut vana etiam avidè arripiantur remedia, hinc, ut antea & de phthisi dictum fuit, hydrope mortuorum cadavera dum comburebantur, illorum liberi sedebant pedibus in aquam demissis; sic enim caveri credebatur, ne morbus in illos transfret unquam (n). Populus Antwerpensis, *Helmontii* tempore, in illâ versabatur opinione, nisi omnis aqua è cadavere hauriretur, in proximum hæredem hydropem migraturam; adeoque solliciti erant de sectione. Saltem hæc populi persuasio illud utilitatis habuit, ut frequens daretur Medicis occasio lustrandi hydropicorum cadavera, ut tantò meliùs morbi hujus causas & effectus investigare possent. Antea dictum fuit, debiles & flaccidos homines huic morbo, cæteris paribus, magis obnoxios esse; cum autem talium & infirma soleat esse progenies, patet facilè ratio, quare dispositio gentilitia inter causas hydropis numeretur.

Potus nimius frigidæ subitus, &c. Hæc causa satis frequens est subitè hydropis, imprimis in castris, dum lassæ & æstuantès à validiori labore, vel & longiori itinere, milites affatim frigidam hauriunt, & mox ad quietem se disponunt. Antea, dum de *Pleuritide* & *Peripneumoniâ* agebatur, demonstratum fuit, quantum discrimen subitæ mortis, vel & morborum acutissimorum, immineat illis, qui, calefacto per æstum aut validos labores corpore, frigidam affatim ingurgitant. Ubi autem hoc periculum effugerunt, aliud superest, ne nempè subitò hydropici fiant. In quibusdam morbis prodest quandoque gelidissimæ aquæ potus; uti in curâ ilei inflammatorii, hæmoptysis, &c. dictum fuit: verùm prudentes Medici modicâ quantitate, & sæpè repetitis vicibus, gelidam potandam præbent, ut in ventriculo calefieri possit, & postea æquabiliter per totum corpus diffundi. Solet enim, dum hæc lege datur gelidus potus, & benè tecto corpore in lecto decumbunt ægri, sequi blandus & æquabilis ad extrema corporis usque calor; simulque succedit toto corpore profusus sudor, quo diffatur aqua, quæ in sanguine abundat.

Verùm dum æstuate corpore, absque ullo moderamine, largis haustibus aqua ingeritur, & non benè tecto corpore postea quiescunt homines, nullus sudor sequitur, imò quandoque parcissima exit urina, & omnis aqua ingesta sanguini permista manet. Verùm ex pulcherrimis experimentis *Celeberrimi Hales*, antè memoratis, patuit, magnam copiam aquæ, sanguini mistam subitò, non transire ex arteriis in venas sanguineas, sed per tenuiores ramulos secretorios deponi in cava corporis, sicque satis subitò produci hydropem universalem. Hoc contingit miseris illis, dum mox post copiosum gelidæ potum quiescunt; si enim pergerent corpus acriter movere, musculis perpetuò & validè agentibus, impediretur collectio aquæ in tunicâ cellulosâ, quæ ubique musculis incumbit, & illorum interstitia replet; simul dum à motu pergit incallescere corpus, aqua ingesta mobilis manet, & per sudoris vel urinæ vias denuò exit de corpore, aut si nimium gravat corpus, vomitu expellitur, vel per alvum ruit.

Sed prætereà, dum frigidâ potatâ subitò turget ventriculus, calefacto per motum

(n) Plutarch. de his qui serò à Numine puniuntur, Tom. II. pag. 558.
Tom. IV.

corporis prægressum hepatis, accumbenti & incumbenti ventriculo; subitum applicatur frigus; undè metuenda est hepatitis, & ejus effectus, scirrhus nempe hepatis, uti antea ad §. 916. dictum fuit; statim autem videbimus, ab hepatis scirrho frequenter hydropem nasci; adeoque duplicem ob rationem post imprudentem frigidæ ingurgitationem, calefacto prius corpore, fit hydrops, vel subitaneus, dum aqua ingesta manet in corpore; vel tardior, dum post hepar prius malè affectum sequitur. Cùm autem hepatis refrigerationem pro causâ primariâ hydropis habuerint veteres Medici, & ab hâc solâ, absque ullo hepatis tumore præter naturam, hydropem nasci posse statuerent, licèt & hepatis indurationem sæpè præcedere hydropem probè novissent, dixit *Aëtius* (o) sequentia: *Aquæ inter cutem morbo corpus apprehenditur, ex solâ refrigeratione, hepate in his in principio affecto: post verò aliquando & durum fit; quòd palam in illis videre est, qui ex intempestivâ frigidæ aquæ potione hepar acervatim refrigeratum habent, ut statim aquæ suffusionem operetur, priusquam ipsum in scirrhosum tumorem elevetur.* Omnium autem pulcherrimè subitum talem hydropem *Arctæus* (p) describit: *Aqua inter cutem nonnunquam à copioso frigidæ potu continuo provenit, quùm præ nimia siti ad saturitatem quispiam multam aquam gelidam ingurgitaverit; postea humidum in peritonæum delatum sit; atque indè in ventribus insitus calor refrigeratus fuerit: deindè in ilia guttæ effluunt, quæ prius in aërem versæ, per transpirationem digerebantur.* Id igitur si incidit, facilior est hujus morbi curatio, antequàm viscus aliquod, aut totus homo, affectus sit. Præcipuè autem damnavit *Hippocrates* (q) aquam pluviam ac stagnantem, & hydropem universalem indè oriri dixit: *Quùm quis per æstatis tempus ex longo viæ itinere in aquam pluviam & statariam inciderit, eamque avidè copiosam biberit: si igitur carnes aquam ebiberint, & in se continuerint, nusquam autem secessus fiat, hæc contingunt.* Deindè pulchrè addit: *Hic interea sanè si incedat, nihil mali habere videtur; quùm autem ab incessu cessarit, solque occiderit, confestim multum laborem exhibet.* Aliâ occasione ad §. 1051 I. jam quædam de hâc re notavi. Agitur autem hîc de hydrope ex gelido potu copioso subitò nato; nam stagnantur & palustres aquæ si communi potui inserviant, licèt non ingurgitentur affatim, hydropes quoque producere, & quidem maximè lethales, *Hippocrates* alibi notavit (r); sed non loquitur ibi de subitò nato hydrope, qui minùs lethalis est, quàm reliqui, qui à visceribus malè affectis oriuntur; dicit enim: *Æstate dysentericæ multæ incidunt, & diarrhææ, & quartanæ febres diurnæ. Hi autem morbi producti ejusmodi naturas ad hydropas deducunt, & perimunt.* Imò & uteri hydropem palustrium aquarum usui attribuit.

Morbi acuti, &c. Dixerat *Celsus* (s), de hoc morbo agens: *Sæpè hoc malum per se incipit, sæpè alteri vetusto morbo supervenit.* De priori hydropis specie dictum; sequitur, ut videamus, post quos morbos hydrops sequi soleat.

Morbi acuti, & præcipuè ardentissimi, penitùs oppositam hydropi naturam videntur habere, cùm ardens calor adsit, unà cum siccitate oris, narium, linguæ, & totius cutis (vide §. 739.) ac contraria in hydrope observentur symptomata: hinc mirum videri posset, quòd post morbos calidissimos frigidus hydrops sequatur. Sed

(o) Serm. X. cap. xx. pag. 233.

(p) De Caus. & Sign. Morbor. diurn. Lib. II. cap. I. pag. 50.

(q) De Intern. Affect. cap. xxviii. Charter.

Tom. VII. pag. 658.

(r) De Aère, locis, & aquis. Charter. Tom. VI. pag. 195.

(s) Lib. III. cap. xxi. pag. 161.

considerandum est, per morbos calidos acutos fluidissima & mollissima perire de corpore, crassiora relicta sic adunari, ut aquâ, copiosâ etiam, ingestâ vix dilui & attenuari denuò possint, imò tandem adeò compacta & tenacia evadant, ut intimam cum aquosis miscelam vel non admittant omninò, vel saltem aqua brevì pòst per vasa secretoria à spisso nimis sanguine secedat, & vel per sudores non juvantes, vel per urinas eliminetur de corpore. Undè, uti antea in morborum inflammatoriorum historiâ sæpiùs monitum fuit, pro infausto omine habent Medici, si urinæ tenues aquosæ exeant in morbis acutis. Observatur enim, quandoque piceam ferè tenacitatem induere sanguinem, dum mobilissimis & fluidissimis partibus orbatus est. Undè inter causas atræ bilis §. 1093. enumeratæ fuerunt *febres calidæ diù hærentes, sæpè repetentes, sine bonâ crisi, & sine diluentibus, abeuntes*. Aliquando tales morbos inexplebilis sitis comitatur, quandoque, licèt omnes sitis causæ, & quidem validissimæ, adsint nullum potum assumunt ægri, dum nempè mens laborat. In priori casu, quamdiù in vigore morbus est, diluentia, maximâ in copiâ potata, per vim febris moventur, & variis viis expelluntur de corpore. Verùm causâ sitis non sublatâ, dum copiosum potum pergunt sumere ægri, morbo jam defervescente, & fractis per mali prægressi vehementiam viribus, non movebuntur ingesta aquosa, fatis per vasa, secedent à sanguine nimis inspissato, colligentur in cavis majoribus & minoribus corporis, sicque hydrops sequetur. Ubi verò ardentissimi morbi tempore sitim non senserunt ægri, maximè densabitur sanguis, & difficillima erit perfecta miscela aquæ cum reliquis humorum partibus, quando mitescente morbo ad se redeunt ægri, & potum avidè poscunt. Accedit, quòd tenax talis sanguis aptissimus erit, ut producat pessimas viscerum obstructions; ex quibus, uti statim videbimus, hydrops nasci poterit. Videantur & illa, quæ de morbis chronicis, originem ducentibus à vitiis relictis ex morbis acutis non benè sanatis, ad §. 1050. & sequentes dicta fuerunt.

Dysenteria lienosa diù permanens. Antea ad §. 958. ubi de lienis morbis agebatur, notatum fuit, dysenteriam splenicis utilem esse, modò non sit longa; quando nempè materies morbosa, lienem infarciens, soluta, per venam splenicam in hepar tendit, & indè in intestinorum cavum: si autem, evacuata sic materia morbosa; cesset dysenteria, & vires resurgant, optimum signum est; verùm *Hippocrates*, uti in illo loco dictum fuit, damnavit longam dysenteriam in lienosis, dixitque tunc illas desinere in hydropem, aut lenteriam, lethali cum eventu.

Tunc enim dysenteria non est effectus materiæ morbosæ solutæ exitum molientis; sed tabefactorum potiùs viscerum, & solutorum nimis humorum, simulque acrium, signum dat.

Omnes pertinaces viscerum obstructions, ut scirrhi, &c. Hæc frequentissima hydropis causa observatur, & quidem adeò, ut, si excipiantur hydropes, qui à potu frigido affatim ingestis oriuntur, uti & illi, qui ab evacuationibus nimis sanguinis fiunt, pauci occurrant casus, in quibus non inveniatur unum, vel & plura viscera, scirrhusa.

Toties contingit, post paracentesin institutam, ut eductis aquis scirrhusæ massæ tactui appareant in abdomine: numerosissima legi possunt exempla apud observationum Medicarum collectores; non pauca ipse in cadaveribus vidi; & præcipuè in hepate; ut non videatur illis enarrandis immorandum esse, præcipuè cum de visce-

rum scirrhis, & pessimis eorum effectibus, antea dictum fuerit in morbis inflammatoriis, uti etiam in Capitulo de Scirrho, ubi peculiariter de hac re agebatur. Cum autem tunc simul patuerit difficultas summa, sanandi scirrhi confirmati, nemo mirabitur, Medicos vix audere integram hydropis curam sperare, dum scirrhi viscerum adsunt. Merito hinc *Aretæus* (*t*) dixit: *Scirrhi in liene geniti discussiones non facillimæ sunt, quod si & ab hoc oriundi morbi proveniant, utpote aqua intercus, aut malus habitus, insanabile malum effectum est.* Idem certè de aliorum viscerum scirrhis pronunciari poterit. Vel enim mole auctâ premendo vicinas venas reditum lymphæ venosæ impedire poterunt; quod imprimis in hepate metuendum, cum per illud viscus magna portarum vena distribuatur, & cava vena ascendens transeat; undè & vasorum distentorum ruptura metuenda erit; vel etiam, functionibus viscerum, ad crudorum ingestorum elaborationem requisitorum, impeditis, corpus totum cachecticum fiet; undè, pariter hydrops nasci poterit; vel etiam à simili causâ resorptio illius, quod per arterias exhalantes efflatur perpetuò, impiedietur; adeoque à solis viscerum scirrhis omnia illa fieri poterunt, quæ hydropi producendo originem dant, & præcedenti paragrapho fuerunt enumerata.

Constat ex Physiologicis (*u*), omenti talem fabricam esse, ut resorptione lymphæ aptissima sit, atque illam resorptam per binas venas epiploicas misceat sanguini venæ portarum, antequam per hepar fluet: adeoque si malè affectum omentum fuerit, hæc resorptio impiedietur.

Patet jam numerosis observatis, in cadaveribus hydropicorum frequentissimè observari omentum insigniter minutum mole, ita ut quandoque vel integrè desit, vel parva tantum ejus portio supersit. Aliquando etiam, licèt rariùs miro modo degenerat à naturali suâ fabricâ; cujus notabile exemplum *Celeberrimus Monro* (*v*) in cadavere mulieris asciticæ invenit. Similes his observationes apud *Ruyschium*, aliòsque, habentur.

Notandum tamen est, quòd in hydrope abdominis faccato, eductâ per paracentesin aquâ, aliquando corrugetur faccus, & durum tumorem tactui offerat, qui dein, sacco recrescente aquâ distento, disparet, & post mortem in loco, ubi scirrhosam duritiem adesse crediderant Medici, nihil tale inveniatur.

Icterus. In pertinaci ictero sæpè scirrhus hepatis adest: prætereà antea ad §. 950. notatum fuit, bilem, si sæpè in sanguinem regurgitet, diùque illi permista maneat, totum sanguinem ita fundere & attenuare, ut nihil ferè de rubra ac crassiori parte sanguinis supersit; undè post diuturnum icterum hydrops solet sequi, & quidem immedicabilis.

Quartana sæva & diuturna. Videantur illa, quæ de hac re ad §. 753. habentur, ubi agitur de illis corporis humani mutationibus morbofis, quæ à febribus intermittentibus observantur productæ fuisse. Simul tunc notatum fuit, crurum tumorem hydropicum, post febres intermittentes, non adèd malum omen dare, cum *Sydenhamus* observaverit febrim tunc simul recedere solitam, credideritque, aliquid materiæ morbosæ versùs has partes deponi; hinc curam hydropis non adhi-

(*t*) De Curat. Morbor. diuturn. Lib. II. cap. XIV. pag. 128.

(*u*) Herm. Boerh. Institut. Medic. §. 331

(*v*) Essais & Observat. de Médec. Tom. IV. art. xxx. pag. 538.

bebat huic malo, sed frictionibus, & vino medicato, ex amaricantibus, aromaticis, & roborantibus, parato satis feliciter illud superare poterat.

Lienteria, diarrhœa, &c. Antea jam monitum fuit, quandoque serum aquosum in cavis corporis collectum, per venas resorptum, viam per alvum quærere; & tunc tales dysenteria, diarrhœæ, &c. utiles sunt, quatenus materiam morbosam evacuant; ac deinde laxæ partes nimis, ubi hæsit collecta aqua, uti & illæ; per quas transfluxit, roborantibus sic firmari poterunt, ut sanitas redeat. Postea in curâ hydropis patebit, quandoque & Medicos per artem has evacuationes moliri: sic *Aretæus* (x), ubi de lienteria agit, notat, quod *aqua inter cutem nonnunquam in hanc ægritudinem feliciter commutata sit, in malum scilicet ex malo; sed melior est successio.* Alibi autem (y) de dysenteria agens, dicit: *Nonnunquam ex laxo (colo) intestino aqua multa, dysenteria modò, profluit, idque plurimos ab hydropico morbo liberavit.*

Verum iidem illi morbi tunc remedium adferunt, quando colluviem aquosam educunt de corpore, simul auctis viribus, quod prudentissimè *Aretæus* (z) distinxit, ubi de hydrope post hepar malè affectum orto differit. Sic autem habet: *Quod si pristinas vires natura recipiat, & quandoque per ventrem cum impetu materiam deturbet, post multorum crassorum, aquosorumque depulsionem, & ipsum hydropicum morbum tollere consuevit. Verum id genus auxilii cum periculo est. Post enim subitas & copiosas inanitiones, extremosque collapsus, prostratis interdum viribus ægri interierunt.* Ex his simul intelligitur, quare *Hippocrates* (a) damnaverit tanquam malum, si, quibus ab Ilibus & lumbis principia fiunt hydropum, pedes tumeant, & diarrhœæ diurnæ detineant, quæ neque dolores ex ilibus ac lumbis abortos solvunt, neque ventrem molliunt. Optimè autem *Galenus* (b) in commentariis ad hunc locum monet, τὸ λαπαττειν non significare alvi evacuationem, cum diarrhœa longa adsit, sed ventris tumentis diminutionem.

Omnes ergò illæ alvi evacuationes, si hydropem sequentes expellant de corpore colluviem aquosam, unà cum virium instauratione, utiles esse possunt. Verum, ubi post has prægressas debile corpus, & cachecticum jam redditum, hydrope turgere incipit, malum est. Videantur & illa, quæ ad §. 721. de Leucophlegmatiâ & Hydrope, diarrhœam & dysenteriam sequentibus; dicta fuerunt.

Empyema, Phthoë. Solutis nempe per pus resorptum omnibus corporis humoribus, in ultimo stadio morbi extrema corporis tumere incipiunt, præcipuè si sudores nocturni, debilitatis penitus viribus, minui: vel & integrè cessare, inceperint; omnium maximè, si simul valida sitis adsit; tunc enim ingestus potus satis moveri per corpus nequit, & hinc extrema tument. Videantur & illa, quæ §. 1206. de hac re dicta fuerunt.

Podagra. Partim, quia sæpè Podagra vini & potuum spirituosorum diuturnum abusum sequitur, qui & hydropi originem dat, uti mox patebit; partim, quia frequentiores & diurni podagræ paroxysmi ægros perpetuò lecto ferè affigunt; & dum articuli plurimi corporis, imprimis artuum inferiorum, omnem amiserunt mo-

(x) De Caus. & Sign. Morbor. diurnum, Lib. II. cap. x. pag. 63.

(y) Ibidem, cap. ix. pag. 61.

(z) Ibidem. Lib. I. cap. XIII. pag. 43.

(a) In Progn. Charter. Tom. VIII. pag. 620.

(b) Ibidem.

bilitatem, vix ullo modo movere possunt corpus, etiam dum dolor abest. Verùm §. 25. probatum fuit, quòd defectus motus muscularis producat laxam debilitatem fibrarum solidarum corporis, & §. 44. demonstratum fuit, illam debilitatem hydropi producendo favere omninò. Accedit, quòd diuturno decubitu in dorso, tempore paroxyfmi, plerumque soleant in podagricis renes malè affici, undè sæpè calculosi fiunt, secretio & excretio urinæ libera impeditur. Verùm patebit sequenti paragra-pho, urinæ paucitatem non tantùm esse hydropis effectum, sed & sæpè causam.

Evacuaciones quæcumque, &c. Antea, ubi de Cachexiæ causis agebatur; §. 1168. notatum fuit, ad perfectam assimilationem ingestorum requiri, ut pauculum crudi assumti misceatur ingenti copiæ humorum inquilinorum. Si ergò per evacuationes validas quascumque de corpore subducitur magna copia sanorum humorum, non ritè assimilantur cruda ingesta, sequiturque universalis liquidorum degeneratio, cachexia, & hydrops ejus sequela; uti ante dictum fuit.

Sed imprimis hydrops metuendus est post ingentes evacuationes sanguinis arteriosi per vulnera, post abortum, puerperium, &c. pars enim rubra sanguinis solidissima est, crassissima, & producendo ac conservando calori corporis nostri aptissima. Reliquæ sanguinis partes tenuiores sunt, & ex vasis majoribus elabuntur per ramos laterales tenuiores, in cavis corporis majoribus & minoribus accumulatur, nec moventur satis, nec calent, ut exhalare vel resorberi possint. Ex experimentis enim *Celeberrimi Hales*, antea recitatis, patuit, simul ac sanguis in vivo & sano animali nimis diluitur, statim hydropem nasci. Hanc causam hydropis, dilutionem nempe nimiam humorum, suis observatis confirmavit *Hippocrates* (c). Sic autem habet: *Si sitim mulier minimè temperet, neque vesica, neque alvus, tum urinam, tum stercus, ut æquum est, transmiserint, neque idonea utatur homo victûs ratione. Quòd si hydropica fuerit, copiosi menses derepentè, quandoque etiam pauci, prodeunt, & nonnunquàm velut aqua ex carnibus fiunt, ut si quis cruentas carnes abluerit, interdùm etiam paulò vehementiores, neque concresecunt*, Et alio in loco (d), ubi de hydrope sanabili & insanabili agit, dicit: *Cui verò multùm sanguinis sursùm ac deorsum eruperit, & febris insuper accesserit, eum multâ aquâ repletum iri timor est, atque his hydrops brevissimi temporis est, & ex quo paucissimi evadunt*. Hoc ergò pro certo statui potest, defectum partis rubræ in sanguine, sive sensim fiat, ut in cachecticis, sive subitò, ut in vulneratis, disponere ad hydropem.

Hauftus acrium, fermentatorumque liquidorum. Aliâ occasione ad §. 28. dictum fuit, abusu spirituum fermentatorum viscera abdominalia indurari, & in scirrhus abire, nullâ arte amplius medicabiles; verùm pertinaces tales obstructions hydropem faciunt, uti paulò antè dictum fuit.

Sed & aliam ob causam ebriofii fiunt hydropici: dum enim Veteris Massici pocula affatim ingurgitant, calescit corpus, rarefcunt liquida, turgent omnia vasa. Vide lautâ de mensâ, post larga pocula, surgentes convivas, venæ omnes inflatæ sunt, rubicunda turget facies; sed postquàm hoc illi edormiverunt, languent debiles, pallefcunt. Si jam frequenter, imò quotidie, genio indulgeant, distentis totiès ultrà modum vasis, perit debitum robur (§. 25. N°. 3.), & cùm simul crapulam comi-

(c) De Mulier. Morb. Lib. I cap. LXI. Charter. Tom. VII. pag. 762. — (d) Prædict. Lib. II. v. Charter. Tom. VIII. pag. 814.

tetur ingens sitis, potus aquosos copiosos ingerunt, qui ulterius debilitant, nec à flaccidis vasis satis moveri possunt, ut diffentur de corpore; hinc in cavis corporis accumulati stagnant: hoc imprimis metuendum illis, qui, turpis vitii pœnitentiâ ducti, simul & semel abstinent ab omnibus fermentatis liquidis, & in pessimum languorem incidunt. Videantur illa, quæ §. 605. II. de hâc re dicta fuerunt.

Victus tenacium, durorum. Videantur circa hanc rem illa, quæ ad §. 25. & 26. habentur; uti etiam illa, quæ ad §. 1168. de malo victu, tanquam cachexiæ causâ, dicta fuerunt.

Hydatides ingentes. De his ad §. 1226. dictum fuit.

Plura similia, &c. Omnes illi morbi in genere, qui vires vitales multum debilitant, hydropis causæ esse possunt; uti etiam illi, qui sanguinem admodum tenacem efficiunt, ita ut ab aquosis vix dilui, nec iisdem intimè permisceri, possit; uti ex Melancholiæ totâ historiâ patuit. Sed & in scorbuti descriptione §. 1153. crassities sanguinis unam partem causæ proximæ constituebat. Accedit, quòd & hî morbi plures habeant causas communes cum hydrope; uti ex illis, quæ ad §. 1093. & 1150. dicta fuerunt, evidenter patet.

§. 1230. **E**ffectus adeoque, & morbi progressus, hic ferè est: tumet pedes, maximè vesperi, sensim hic augetur tumor, increfcitque: tum tumor abdominis, quotidie increfcens: hujus extensio sonus in Tympanitide, si percutitur; strepitus fluctuantis aquæ in moto corpore in Ascite ab aquâ liberâ fluente in cavo abdominis; at in Ascite ab aquis clausis in suis cistis, fallit: Dyspnœa: Sitis: Gravitas: Torpor: Alvus dura: Urina pauca: Febricula lenta: Sudor nullus: macies eò major, quò partis affectæ major intumescencia: tum femorum, scroti, cutis abdominalis, aqua intercus: hydatides: aquæ, in loco calido, clauso, stagnantis, putrefactæ, acrimonia: Ulcera: Gangrænæ: Hæmorrhagiæ narium: Exomphali: Viscerum sphacelus: Mors.

Operæ pretium erit, considerare; quomodò & cum quibus signis, morbus hic incipiat, & augeatur.

Tument pedes, &c. Si nempè à simplici tenuitate aquosa liquidorum originem trahit morbus, tunc ibi incipit tumor, ubi difficillimus sanguinis venosi ascensus est; nempè circa pedum astragalos primo tumor apparet, quia calcei coërcent pedes, ut non facilè tumere possint. Si autem à viscerum scirrhis oriatur hydrops, vel à ruptis vasis, tunc abdomen prius tumet, quàm pedes, & sæpè asciti tardè succedit pedum tumor, præcipuè si aqua collecta hæserit extra abdominis cavum, uti ad §. 1226. dictum fuit. Vesperi autem imprimis tumor ille percipitur, quia totâ die, vel erecto, vel sedente, homine, nec multum corpus movente, humores facilè non potuerunt ascendere: imò observamus, etiam in sanis cæteroquin hominibus, plus minúsve turgere artus inferiores vesperi; undè & calcei, si parum arctiores fuerint, tunc magis urgent. Incipiens autem talis tumor pedum solet horizontali decubitu, & tempore lecti, denuò dissipari, sic ut matutino tempore integrè

dispareat, vesperi demum rediturus. Dum sensim augetur malum, tumor altiùs asurgit, nec ampliùs evanescit noctis tempore.

Notandum tamen est, non omnem pedum tumorem designare hydropem; nam & in scorbuto incipiente (vide §. 1151. 2.) tumor crurum accedens & recedens adest: tumor autem ille in scorbuticis non adeò pastaceus est, sed magis resistit digitis prementibus, nec foveæ manent, quas pro signo hydropis Hippocrates (e) sub Ileii nomine sic describit in hominibus, qui calidâ & humidâ victûs ratione usi fuerint, nec corpus exercuerint, sed cibis expleti perpetuò ferè dormierint; Si digito corporis partem aliquam comprimas, impressionem facies, & tibi vestigium apparet, quemadmodum in farinâ aquâ subactâ, maximè autem in pedibus cavitas imprimitur. Verùm, uti ad præcedentem paragraphum monitum fuit, quandoque post morbos diuturnos deponitur ad unum pedem, vel & ad utrumque, separatus à reliquo sanguine humor, cum manifesto levamine; & tunc, motu corporis, frictionibus, insolatione, remediisque roborantibus, feliciter superantur tales tumores, qui primo aspectu pro hydropicis haberi possent, cum anasarcam omninò referant. Videtur & Celsus (f) hoc indigitare, dum dicit: *Aqua inter cutem minimè terribilis est, quæ nullo antecedente morbo cæpit: deindè quæ longo morbo supervenit; utique si firma viscera sunt, si spiritus facilis, si nullus dolor, &c.* deindè recenset omnium ferè functionum integritatem, & concludit: *Si quidem in quo omnia hæc sunt, is ex toto tutus est: in quo plura ex his sunt, is in bonâ spe est.* In tali enim casu tumor satis subito augetur, donec, depositâ omni materiâ morbosâ versùs has partes, viscera omninò liberentur: in hydrope verò incipiente sensim augetur tumor, & reliqua signa mox enumeranda successivè sequuntur, quæ docent viscera non liberari per metastasin ad artus inferiores; sed tumorem hunc sequelam esse viscerum malè affectorum. Quibus verò ab hepate hydropes fiunt, tussis & tussiendi cupiditas ipsis innascitur, nihilque effatu dignum exspuunt, ac pedes tument, ventèrque non dejicit nisi & dura & ad necessitatem, & circa ventrem tumores prodeunt, qui partim ad dextra, partim ad sinistra, tum consistunt, tum desinunt (g).

Certè & Sydenhamus (h), qui adeò attentè morbos in primâ etiam origine observabat, foveas à digitorum impressione in surarum parte inferiori, sub noctem imprimis conspicuas, mane verò evanescentes, agnoscebat pro primo hydropis indicio. Monet tamen, non certum omninò hoc signum esse, nisi ita affecti spiritum ægriùs ducant: qui quidem tumor tam copiâ quàm mole auctior in dies redditur, donec, pedibus majorem aquarum vim jam respuentibus, crura tentantur, ac postea abdomen ipsum,

Licèt autem plerumque in hydrope incipiente pedes tumeant, tamen non semper ab inferioribus incipit; nam, uti antè in hydrocephalo, thoracis hydrope, & ascite, dictum fuit, sæpè in illis hujus morbi speciebus pedes non tument omninò, vel saltem tardè, ubi hydrops in cavis corporis jam confirmatus fuit. Imò ex Hippocratis observatis pateret, quandoque ab ipsâ facie hydropem incipere, atque indè versùs inferiora descendere. Sic enim describit morbum, quem crassum vocat, & quidem quartam ejus speciem, quæ verus hydrops est, & quam curandam jubet iisdem,

(e) De Intern. Affect. cap. XLVI. Charter. pag. 621. Coac. Prænot. n°. 452. Ibidem. pag. 878.

(f) Lib. II. cap. VIII.

(g) Hippocrat. Prognost. Charter. Tom. VIII.

(h) Tractat. de Hydrope, pag. 608. 609.

quibus hydrops sanatur, remediis (i): Hic morbus à pituitâ albâ fit; in ventre verò colligitur, ubi febres diurnæ corpus occuparint. Hic morbus initium sumit à facie, & facies tumet; deindè ad ventrem descendit; quò quùm pervenerit, ventrem in magnitudinem attollit, corpûsque velut ab exercitatione fessum succumbit. In ventre pondus est, & dolor vehemens, & pedes intumescunt. Deindè addit mirum symptoma, quod in hoc morbo observavit: Quòd si pluvia in terram effusa fuerit, pulveris odorem non sustinet. Si verò in pluviâ fortè constiterit, & terræ odorem senserit, mox concidit. Aliâ occasione ad §. 1210. ubi de tabis curatione agebatur, quædam notavi de miro illo odore, quem pluviis madefacta tellus spargit.

Tum tumor abdominis, &c. Si nempè in cavo abdominis sensim incipit accumulari aqua. Si enim serum aquosum in panniculo adiposo colligitur tantùm, ut in hydrope intercute sive anasarca fit, tunc abdomen non plus tumet, quàm reliquæ partes corporis, cùm aqua non in ejus cavo, sed tantùm sub cute, colligatur.

Cæterùm de signis Diagnosticis Tympanitidis, & Ascitis simplicis, sive etiam saccati Hydropis, abundè dictum fuit ad §. 1226.

Dyspnœa. Quando nempè libera pulmonis expansio ab aëre inspirato impeditur. Si abdomen aquâ plenum turgeat, diaphragma in inspiratione descendere nequit liberè, undè thoracis dilatatio impeditur. Sed & idem contingere potest longè magis, si non tantùm abdominis, sed & pectoris, cavum aquâ repleri inceperit. Verùm in Anasarca universalis metus est, ne & tunica cellulosa pulmonum similiter affecta sit, uti ad §. 1220. dictum fuit. Undè meritò pro malo signo in hydrope habetur dyspnœa; quia vel summam abdominis plenitudinem in ascite sequitur, vel justum metum facit, thoracem & pulmonem simili morbo affici.

Ob eandem rationem & tussis in hoc morbo pro malo signo habetur, cùm pariter designet pulmonem impediri ob copiam aquæ accumulatae, vel irritari perpetuò à parciore etiam aquæ copiâ, sed jam acrioris redditæ, uti antea ad §. 1219. notatum fuit. Hinc Hippocrates (k) dixit: *Hydropicis tussis succedens, malum.* In Commentariis autem ad hunc Aphorismum Galenus (l) notat, tunc imprimis malam esse tussim, quando ab hydrope augmentum capiente, ut causâ, producitur; non verò, quando ex aliâ occasione hydropico tussis fit. Potest enim à catarrho & aliis causis produci. In alio loco Hippocrates (m) videtur tussim continuam in hoc morbo non simpliciter malam pronunciasse; sed dicit: *Hydrope laborantem si tussis detineat, desperatus est.* Ibi autem utitur hac phrasi ἡ βίη ἔχει quæ, videtur intelligenda de perpetuâ & siccâ tussiculâ hydropicorum, cùm in altero loco fortè tantùm de leviori & incipiente tussiculâ dicat.

Sitis. Antea, ubi de siti febrili agebatur, ad §. 636, sitis causæ enumeratae fuerunt. Siccitas nempè, liquorum immeabilitas, acrimonia falsa, &c.: sed omnes hæ causæ concurrunt in hydrope, si morbus jam inveteraverit; nam in initio hydropici non adèd siticulosi sunt. Dum colligitur in cavis corporis serum aquosum, illud non redit per venas, nec sanguini miscetur ampliùs; hinc fluidissimâ suâ parte quotidie magis magisque sanguis privatur, adeoque redditur minùs meabilis. Simul

(i) De Intern. Affect. cap. LII. Charter. Tom. VII. pag. 676.

(k) Aphor. XXXV. Sect. VI. Charter. Tom. IX. pag. 270.

Tom. IV.

(l) Aphor. XXXV. Sect. VI. Charter. Tom. IX. pag. 270.

(m) Aphor. XLVII. Sect. VII. Ibidem. pag. 317.

ob humidi in sanguine defectum secretiones liquidi tenuioris à sanguine minuuntur, undè cutis sicca, lingua & os internum arida, fiunt; & dum in ascite solus venter augetur mole, reliqua omnia vero marasmo contabescunt. Nec sitim sedat copiosus etiam potus, quia liquida ingesta non facillè uniuntur exsiccato jam nimis sanguini, atque citò ex vasis elabuntur in cava corporis dilatata. Non enim perspirat cutis amplius, & urina parcissima prodit, uti statim dicitur; hinc potus ingestus manet in corpore, & hydropem auget; sed non manet in vasis, per quæ humores circumducuntur. Hinc meritò de hydropicis dicitur: *Quo plus sunt potæ, plus sitiuntur, aquæ.* Sed lymphæ hæc accumulata falsa est, & diuturnâ morâ acrior redditur, subputrida, & ferè alcalina. Accedit, quòd & alvus dura sit in hydropicis, adeoque diù retenta excrementa in primis viis putrida fiant. Patet ergò, plures & efficaces causas sitis in hoc morbo adesse.

Gravitas : Torpor. Obruuntur miseri mole aquarum, & debiles vires immane corporis pondus movere nequeunt. Si jam simul cogitetur, à sanguine, adeò degenerante in hoc morbo, bonorum spirituum copiam per fabricam encephali parari non posse, patebit & alia ratio, quare grave corpus percipiatur, & torpidi fiant hydropici. Accedit, quòd & aliquando aqua incipiat accumulari in ventriculis cerebri; undè lethargici quandoque pereunt ægri. Simul etiam notari meretur, quòd sanguis, orbatus ferè omni lymphâ difficulter per vasa encephali tandem moveatur; undè omnes functiones animales turbari poterunt, & quidem variis modis. Videtur & hoc *Hippocratis* observatis confirmari, dum monet (n); Epileptica mala, si hydropicis contigerint, perniciofa esse.

Alvus dura. Dum ingenti copiâ aquæ distentum est abdomen, intestina comprimuntur; hinc facillè in crassis intestinis accumulatur fœces, indurescunt, & non nisi magnâ cum difficultate excerni possunt. Accedit, quòd sæpè scirrhusa & pertinaciter obstructa sint viscera chylopoietica in hydropicis, quæ tamen omnia ad bilis bonæ præparationem suam conferunt symbolam, uti in Physiologicis demonstratur. Sed inter alios bilis usus notatur, quòd & alvi excretionem promoveat: undè si bilis quantitate deficiat, vel ob viscerum impeditam actionem debitas dotes non habeat, patet facillè, quare & ab hæc causâ sequi possit alvi constipatio. Omnia hæc hydropis symptomata pulchrè *Hippocrates* recenset (o): *Quibus ex aliquâ ægritudine ad hydropem res devenit, his alvi sicca excrementa caprini stercoreis pilulis similia dejiciunt, cum eliquatione mucosâ, & urinâ non bonâ: & distensiones circa hypochondria, & dolores ac tumores circa ventrem, & dolores circa laterum mollitudinem, & juxta spinæ musculos, accidunt; febres quoque, & sitis, & tusses sicca sequuntur, & circa motus spirandi difficultas, & crurum gravitas; & à cibis abstinent, & paucis ingestis explentur.*

Adeò autem segnis plerumque in hydropicis est alvus, ut, dum purgantibus cura tentatur, sæpè duplâ, imò & triplâ, dosi cathartorum remediorum indigeant, ut alvus moveri possit.

Urina pauca. Dum omne serum aquosum in corporis cavis accumulatur, mirum non est, paucam secerni urinam à sanguine, lymphâ orbato pro maximâ parte.

(n) Coac. Prænot. uº. 454. 459. Charter. Tom. VIII. pag. 878. 879. — (o) Coac. Prænot. nº. 481. Charter. Tom VIII. pag. 880.

Pariter certum est, maximam copiam potûs tenuis aquosi per renes exire, nisi à motu corporis validiori, aut aëris calore, æstuans homo per sudorem expulerit superabundantem in sanguine aquam: patet hoc manifestè in illis, qui aquas minerales largâ copiâ potant. Undè etiam æstivo sub calore parcius urina observatur, dum multum liquidi per cutis spiracula exit, & contrarium obtinet hyemali frigore. Simul observatum est, dum subito ingens copia urinæ aquosæ excernitur, sive sponte, vel per artem hoc contigerit, tumores hydropicos minui non tantùm, verùm etiam quandoque penitùs tolli. Hæc dum considerabat *Helmontius*, qui nullam unquam neglexit occasionem, ut in Scholas Medicas debaccharetur, antiquis Medicis, & *Galeno* præcipuè, semper infensus, voluit sedem omnis hydropis in solis renibus esse. Salsè ridebat Veteres Medicos, qui hepatis frigidam intemperiem statuerant hydropis causam: affirmabat, se plurima hydropicorum cadavera secuisse, & semel tantum in hepate labem invenisse: undè statuebat (p); *In Hydrope autem efficiens Archæus renum, in conceptu Ideæ à perturbatione suâ genitæ, claudit renes, & fit hydrops. Et alibi (q); Renes actualiter hydropem concipiunt, fabricant, & continent. Abdomen verò, per actionem regiminis renum, diversorium præbet, & ren laticem, tanquam scenæ productum, eò mittit. Non enim, quatenus per aliud viscus, latex furtim abripiatur; sed solus ren laticem proscribat ad loca ipsi subjecta. Undè concludit (r): Ergò verus Hydrops Ascites est in renibus: sive, solvere pertinacem seram renum, est solvere hydropem. Undè, si illa perturbatio Ideæ in Archeo renum mutaretur, credit hydropem sanari posse. Sic enim habet (s): Authores aliquot commendant bufones vivos, utrimque renibus alligatos, solvere hydropem per lotium. Saltem vidi rusticum hydropicum sanatum, alligatâ anguim senectâ per ventrem & renes. Inducitur nempe idea metus renibus, quâ indignationem amittant. Eodem videlicet titulo, sitis ideam tristitiæ, sive denegatæ appetentiæ, suscitât: Undè ren suæ indignationis obliviscitur.*

Illi, qui *Helmontii* mira dogmata sequebantur, stupebant magistri sagacitatem, dum in renibus invenerat omnis hydropis causam; in scholis publicis clamabant, neminem antè *Helmontium* de hâc re cogitasse unquam. Interim certum est, veteres Medicos Græcos, urinæ parciatatem agnovisse tanquam causam & signum hydropis nascentis, & damnasse eandem, si adesset, hydrope jam facto. Certè *Hippocrates* (t) dixit: *In biliosis alvus turbata, dejiciens parva, genituræ similia, mucosa, & dolorem circa pubem inducentia, & urinæ non expeditè prodeuntes* (sic enim verti posse vocabulum *εὐλύτος*, crederem quod per facile solubiles reddit *Charterius*); *ex talibus in hydropem desinunt.* Et paulò post (u): *Hydropico febrienti, urina pauca, & turbata, perniciofa est.* Dum de renum duritie, sive scirrho, agit *Aëtius* (v), dicit: *Mingunt pauca, & reliquo corporis habitu aquâ inter cutem laborantibus maximè similes existunt. Quidam etiam temporis progressu manifestè hydropem incurrunt.*

Et contrâ urinæ copiosum profluvium pro optimâ hydropis medelâ habebat

(p) In Capitulo *Ignotus hospes Morbus*, §. 70. pag. 399.

(q) In Capitulo *Ignotus Hydrops*, §. 20. pag. 411.

(r) In Capitulo *Ignotus Hydrops*, §. 20. n°. 19. pag. 412.

(s) Ibidem, §. 36. pag. 415.

(t) Coac. Prænot. n°. 455. Charter. Tom. VIII. pag. 878.

(u) Ibidem, n°. 456.

(v) Sermon. XI. cap. xvii. pag. 270.

Aretæus (x) : dum enim de Diabete agit, dicit, illam esse speciem hydropis, & tantum differre in eo, quod effluat in Diabete aqua de corpore, non verò colligatur in corporis cavis, ut in hydrope; deinde addit: *Aquâ intercute laborantes hæc viâ procedunt, si morbo convalescant.*

Cum autem, uti postea in curatione videbimus, eductio collectæ aquæ ex corpore hydropicorum juvet quidem semper, si prudenter instituta fuerit, nec tamen sanet morbum, nisi causa hydropis tolli possit, hinc prudenter *Aretæus* subjungit: *Ac bonum est, si causa solvatur, nec ponderis duntaxat levatio fiat.* Cum autem videbant, totum corpus marasmo exsiccari, dum hydrope affectæ partes solæ crescerent mole, hinc, colliquescere omnia in aquam, dixerunt. Sic *Galenus* (y) dixit: *Fit igitur quædam veluti in elementa divisio (ἀναστοιχέωσις quod per verbum refusio exponit Charterius) vel colliquatio, vel resolutio sive dissolutio, aut quomodocumque quis aliter nominare voluerit, aliquando totius corporis, aliquando humorum, qui in venis sunt, duntaxat. Atque hujus colliquamentum aliàs ad ventrem confluit, aliàs ad urinas, aliàs ad sudores pellitur. Ac humoribus, quos venæ continent, in serosam saniem resolutis, renes ad excrementum id trahendum nati, potissimum quum sani sunt, serum quidem à venis expurgant, fluxionem autem ad vesicam assidue mittunt. Ubi autem renes trahere non valent, aut venæ ejusmodi serum in ventrem mittunt, aut, totum id corpori partientes, subitaneos hydropum status inducunt.*

Quàm pulchrè hæc *Galeni* sententia experimentis hoc sæculo captis confirmatur! Primâ fronte plus quàm verosimile videretur forsan, quod sanguis in serum aquosum solutus facillimè transire posset per renum vasa secretoria, præcipuè cum potus tenuis, magnâ copiâ à sanis hominibus ingestus, tam facillè transeat per renes, & urinæ copiam augeat. Verum, ad secretionem feri aquosi à sanguine per renum fabricam, requiritur sanguinis rubri motus validus per majora vasa, qui si cessat, vel ob defectum partis rubræ in sanguine nimis dissoluto, vel ob vasorum minutum robur, cessat secretio in renibus, vel uti aliâ phrasi *Galenus* dixit: *Non trahunt renes.*

Pulchrum experimentum fecit *Celeberrimus Hales* (z), per quod modò dicta omninò confirmantur. Discissis venis jugularibus, per tubum arteriæ insertum eluebat immissa aqua calida omnem sanguinem rubrum, in cane: post mortem calente adhuc cadavere aperiebat abdomen & thoracem. Dein aortæ descendenti, in cordis vicinia, immittebat largiorem tubum æneum, ut aqua calida liberrimè arteriam ingredi posset, & ex tali altitudine, ut pressio liquidi incumbentis æqualis foret viribus, quæ sanguinem arteriosum movent. Dum aqua calida sic movebatur per arterias, fovebat cadaver perpetuò, per aquam calidam affusam; tegebat pannis aquâ calidâ madentibus, quandoque & totum cadaver immergebat calidæ aquæ. Omnibus tamen his cautelis adhibitis, nil de aquâ calidâ transibat per renes in ureteres & vesicam; licèt renes aquâ distenti indurescerent.

Nonne ex his patet, nihil novi dixisse *Helmontium*, dum urinæ secretionem impeditam causam statuebat: veteres Medici ex sollicitâ morborum observatione hoc noverant, hoc scripserant. Fatetur *Helmontius*, quod legisset antiquos Medicos; sed lectos contemserat. Jam aliquoties aliâ occasione monui, quod multa, quæ laudantur in heteroclitico hoc auctore, apud veteres inveniantur, & meliùs quidem. *Gale-*

(x) De Morbor. diuturn. Curat. Lib. II. cap. II. pag. 129. | Charter. Tom. VII. pag. 99.
 (y) Lib. III. de Symptom. caus. cap. VIII. | (z) Hæmastat. Exper. XIV. pag. 93. & seq.

nus simpliciter dixit : non trahunt renes serum aquosum. An meliora protulit *Helmon-tius*, dum affirmat, archeum renum indignabundum abjecisse habenas regendi laticis? An sapere videtur, dum credit, appensis vivis bufonibus, vel anguim fenectâ, metum incuti archeo, illumque ad meliorem mentem adduci, sic ut pristino suo munere denuò ritè fungatur?

Febricula lenta. Quamvis in hydrope incipiente totum corpus frigeat, langueat, & omninò à febre alienus morbus hydrops videatur, tamen vetustiore jam hydropem febris comitari solet; partim ob putredinem inceptam in liquidis stagnantibus, partim ob sanguinem orbatum lymphâ diluente, quæ vasis exit, & in cavis corporis colligitur. De his videri possunt illa, quæ ad §. 586. e. habentur, ubi de febrium causis agebatur. Undè de hydrope *Aëtius* (a) differens, dicit: *Fastidiunt etiam cibum, potum autem largiorem plurimi appetunt, maximè qui ex ascite laborant. Etenim humor, qui in locis detinetur, salsus est & putrefactus, quare & sitis & febris augetur: ferè enim in totum plurimi ex hydropicis febriunt.*

Sudor nullus. Ut per extrema arteriolarum cutanearum humores exire possint, requiritur, ut cutis mollis sit, & naturali calore tepescat. Verùm in hydropicis crura & fœmora tumentia, marmoris instar, frigescent, dum simul reliquæ partes, uti statim dicitur, macie penitùs exsiccentur & arescant. Optimam certè curationis spem concipiunt Medici, si hydropici sponte vel per artem sudare incipiant, cum hoc signum det, extravasatum serum resorberi, resorptum cum sanguine moveri per vasa, & per cutis spiracula diffilari de corpore. Solent hinc Medici, uti postea dicitur, per sudorifera remedia curam tentare quandoque, sed & sæpè dolent, verissima esse illa, quæ *Aretæus* (b) jam monuerat: *Citra madorem illorum corpus est, idcirco neque in balneis sudore madescunt.*

Macies eò major, &c. Nisi perpetuò per bona alimenta restitueretur partibus nostri corporis illud, quod quotidiè per ipsas sanitatis actiones perit necessariò de partibus fluidis & solidis, omnia vero marasmo contabescerent. Verùm vel optima etiam alimenta requirunt omnium viscerum & vasorum actiones, & copiam bonorum humorum præexistentium jam in corpore, ut possint restitui perdita. Sed totus sanguis degenerat à dotibus suis naturalibus, & viscera comprimuntur à collectâ aquâ in cavis corporis, hinc impediuntur in functionibus suis exercendis, & deficit nutritio in partibus non tumentibus eò magis, quò partes aliæ, hydrope distentæ, plus turgent. Undè *Hippocrates* (c): *Et si quidem hydrops ex purgationis defectu oriatur, venter aquâ impletur, pedes & tibiæ attolluntur, humeri verò, claviculæ, pectus, & femora, contabescunt.* Verùm & macies illa partium superiorum meritò habetur ab *Aëtio* pro malo omine (d). Omnes autem inveterati hydropes, & qui jam habitum corrumpunt, sunt periculosi.

Tum femoris, scroti, &c. Hæc mala imprimis sequi solent ascitem jam inveteratam, dum ab aquâ in cavo abdominis contentâ premitur cava ascendens, & venæ iliacæ. Verùm tunc hydrops anasarca artuum inferiorum aucta, ascendens, etiam sub cute abdominali extenditur. Prætereà & ab ipsâ cutis distensione, quotidiè auctâ, premuntur venæ sanguinæ subcutaneæ; hinc, quidquid in tunicam celluloso-

(a) Serm. X. cap. xx. pag. 233.

(b) De Caus. & Sign. morbor. diuturn. Lib. II. cap. 1. pag. 50.

(c) De Affect. cap. vi. Charter. Tom. VII. pag. 626.

(d) Serm. X. cap. xx. pag. 234.

ſam per arterias adhuc exhalat , per venas non poterit reſorberi ; hinc turgere incipiet tunica cellulofa. In aſciticis in cute abdominis apparent venæ ſanguineæ magnæ, nigro ferè ſanguine plenæ, quas in paracentefi inſtituendâ vitare ſolent Chirurgi ; & præcipuè ſi in ſcroto hæc operatio inſtitui debeat. Videantur & illa, quæ de aquâ intercute ad §. 1225. dicta fuerunt.

Hydatides. De his antea ſæpiùs dictum fuit.

Aquæ in loco calido, &c. Humores corporis noſtri in putredinem tendere, notum eſt ; ſed quamdiù moventur per vaſa, & per debitas vias excernuntur de corpore illa, quæ nimis jam in putredinem vergunt, omnis corruptela impeditur in vivente. Verùm, dum liquida in cavis corporis collecta ſtagnant diù, putredo metuenda eſt, quæ quidem ſerius contingit, quamdiù cava hæc clauſa ſunt, ſed longè citiùs, ſi ſemel aëri accessus detur. Fortè hæc eſt ratio, uti poſtea in curâ hydroſis dicetur, quare eductio aquæ ex abdomine, partitis vicibus, ſæpiùs infauſto cum eventu tentata fuerit. Aëre enim admiſſo, putredo acceleratur inſigniter : imò obſervatum fuit, aquas paracentefi eductas nullum putredinis ſignum dediffe, & poſt paucas horas, dum aëri exponebantur, peſſimum ſparſiſſe fœtorem. Licet in quocumque corporis loco collecta aqua putrefcere poſſit, videtur tamen hoc citiùs fieri debere in aſcite. Ex abdomine enim ſani animalis recens aperto exſpirat halitus, ſuburinoſus, & aliquid jam fœtiduli habens : viſcera abdominalia perpetuò reſpirationis motu agitantur : bilis, inter naturales humores putredini proxima, tranſſudat ſic, ut vicina cyſtidi felleæ loca in cadaveribus flavo colore toties tincta appareant : in inteſtinis craſſis fœces retentæ diù (dura enim ſolet eſſe hydroſicis alvus) putridum ſpirant. Omnia hæc concurrunt, ut citiùs hîc putrefcant aquæ ; quod ubi ſemel obtinuit, viſcera, perpetuò macerata in tali colluvie, in putridum liquamen contabescunt. Undè etiam pro infauſto omine habetur, ſi paracentefi inſtitutâ aquæ exeunt, putrefactæ jam, vel & tales, ut digitos immiſſos abſtergant, & cutim teneram reddant, ut ſolet facere lixivium alcalinum ; de quâ re poſtea dicetur.

Ulcera gangrænæ. Dum diù ſtagnat ſerum aquoſum in tunicâ cellulofâ, non tantùm cutim diſtendit, ſed &, ſenſim acriùs factum, inflammat & erodit. Sæpiùs contingit, ut hydroſici frigidos & tumidos pedes igni propiùs admoverint, nec ſenſerint à nimio calore epidermidem in veſiculas attolli ; quæ ruptæ copiam ſeri plorabant continuò : dicetur poſtea ad §. 1242. & per artem tentari talia emiſſaria, quandoque cum optimo ſucceſſu. Cùm autem tunc aëri liber accessus detur, partibus illis flaccidis, & tamdiù in lymphâ jam acriori maceratis, gangræna ſubitò accidit (uti ad §. 423. monitum fuit), niſi fomentis antiſepticis hoc caveatur. Sæpè etiam loca hæc, per quæ exeunt aquæ, in ulcera degenerant, difficillimæ curationis, cùm à perpetuo ſeri acrioris affluxu impediatur, ne tale ulcus depuratum reducatur ad conditionem puri vulneris (vide §. 411.), quod requiritur, ut ulcus ſanari poſſit. Undè rectè monuit Hippocrates (e) : *Orta hydroſicis in corpore ulcera non facile ſanantur.* Galenus autem notat in Commentario ad hunc textum, illud fieri non poſſe ob nimiam humiditatem, cùm ulcus exſiccari debeat, ut ad cicatricem deducatur. Idem etiam confirmat Celfus (f). Poſtquam enim varias hydroſum ſpecies recensuit, addit : *Communis tamen omnium eſt humoris nimia abundantia : ob quam ne ulcera quidem in his ægris facile ſaneſcunt.*

(e) Aphor. VIII. Sect. vi. Charter. Tom. IX. pag. 252. — (f) Lib. III. cap. XXI. pag. 161.

Hæmorrhagiæ narium. Paucus quidem sanguis per vasa fluit ; sed si cogitemus , omnia vasa artuum inferiorum premi ab aquâ accumbente , & in ascite , dum admodum turgēt abdomen , aortæ descendentes ramos præcipuos pariter comprimi , patet , sanguinis liberum motum adhuc ferè tantum per vasa superiora fieri. Si jam simul , uti hoc paragrafo dictum fuit , adfit dyspnœa , sanguis venosus à capite liberè redire nequit ; hinc hydropici , frigidi in toto corpore , calent quandoque in capite , & genas rubras habent : sequitur tunc hæmorrhagia narium , quæ nocet , minuendo sanguinis copiam , quæ parca nimis adest , & etiam malum signum dat , nempè inferioris corporis vasa à tumore hydropico admodum compressa esse. Hæmorrhagiæ narium autem , quæ in hydrope contingit , videtur applicari posse Prognosis , quam Hippocrates (g) dedit : *In morbis longis parvæ apparentes sanguinis fluxiones perniciosæ sunt.* Cùm enim paucus sanguis adhuc per vasa fluat , valida hæmorrhagia narium non est expectanda. Fortè & huc spectat alius Hippocratis (h) textus : *Alvi interceptæ , sed parvæ , nigra , caprinis stercoribus similia , ad necessitatem dejicientes , nasus in his sanguinem fundens , malum.* Alvus enim in hydropicis dura est , ut antè dictum fuit & tunc Hippocratis textus allegatus fuit , ubi eodem vocabulo στυραθώδες usus fuit , ut fœcum alvinarum figuram designaret.

Exomphali. Notum est , quòd linea alba dicta abdominis in mediâ ferè parte suæ longitudinis rotundo foramine perforetur , quod in fœtu transmittit chordam umbilicalem , & amplius est , in adulto autem multò minus. Interim tamen , cùm ille locus minùs sit firmus , quàm reliqua abdominis superficies , hinc satis frequentes observantur herniæ umbilicales. Mirum ergo non est , ubi aquâ plenum est abdomen , si hic locus extendatur , sicque exomphalus fiat. Ubi crassa & firma pinguedo abdomini incumbit , minùs facilè herniæ fiunt , & observaverunt Chirurghi , herniosos , antèa macilentos , si pinguescere incipiant , curari faciliùs. Cùm in hydrope observassent veteres Medici , aquâ collectâ tumere partes corporis , reliqua autem omnia penitùs emaciari , hinc dixerunt , uti ad §. 1225. notatum fuit , pinguedinem colliquari , & in aquam verti. Monebat autem Hippocrates (i) , curabilem esse hydropem , quamdiù quis in imo ventre pinguedinem habet : *Sed an pinguedo in imo ventre insit , necne , his potissimùm dignosces ; si sanè febres advenerint , & erectus stare nequeat , & umbilicus inflatus foras promineat , pinguedinem non amplius inesse dicito , eùmque sanari non posse.* Ex quo textu saltem videtur patere , quòd agnoverit , pinguedine consumtâ , faciliùs protuberare umbilicum. Non videtur autem hoc semper pro signo incurabilis hydropis haberi posse , cùm observata docuerint , non tantum protuberante umbilico , sed etiam à validâ pressione rupto , ægros mansisse superstites. Vidit hoc Celeberrimus duVerney junior (k) in muliere , quæ in flore ætatis post lochiorum suppressionem , ascite laborabat , unâ cum insigni femorum & crurum tumore. Pluribus incassum tentatis , instituta fuit paracentesis , cum multo levamine ; & postea urina , quæ antea pauca , nunc copiosa reddebatur ; undè omnis tumor hydropicus evanescebat ; simul appetitus & somnus boni erant : virésque brevè restituebantur , ita ut integrè sanata crederetur , licèt unâ cum aquâ ex abdomine educta fuisset materies purulenta. Post aliquot septimanas autem denuò intumuit abdo-

(g) Coac. Prænot. n°. 340. Charter. Tom. VIII. pag. 871.

(h) Prædic. Lib. I. Ibidem. pag. 728. Coac. Prænot. n°. 603. Ibidem. pag. 888.

(i) De Intern. Affect. cap. xxiii. Charter. Tom. VII. pag. 655.

(k) Académ. des Sciences l'an 1702. Mém. pag. 214. & seq.

men ; dùmque de reiterandâ paracentesi cogitaret ægra , incepit tumere umbilicus , & dein apertus fuit. Exiit similis humor , ac per paracentesin eductus fuerat : post octiduum rursùs aperiebatur umbilicus , & limpidissima exiit aqua. Postea adhuc bis eadem ipsi contigerunt , & spontè consolidato umbilico perfectam sanitatem recuperavit. Alter casus habetur descriptus à *D. Chomel* (*l*), ubi pariter post puerperium , suppressis lochiis , abdomen intumuit , & licèt rupto umbilico ingens copia foetidi humoris exiverit , superstes fuit ægra , & integrè sanata. Sed & ascites plurium annorum sanatus fuit , exeunte aquâ per umbilicum , ex muliere quadraginta & aliquot annorum ; post validissima purgantia hydragoga , & diuretica , exhibita à Medicis , augebatur potiùs moles abdominis , & cùm paracentesin admittere nollet , suo relinquebatur fato. Post validum purgans datum per umbilicum aquam exire sensit , sed sensim , & absque ullâ molestiâ , nisi quòd lintea perpetuò madescerent : duravit hoc stillicidium per totam hyemem , non crescente abdominis tumore quidem , sed emaciabatur , unâ cum virium diminutione. Maio mense sequente , dum curru vehebatur , cum impetu ex umbilico profiliit aqua , & magnâ valdè copiâ , sequente maximâ debilitate : quamvis autem sequeretur febris , vomitu , singultu , asthmate , comitata , evasit tamen ; color , torositas , vires , redierunt , & per aliquot menses sana vixit , tuncque alio morbo , colico nempè dolore cum pertinaci alvi constipatione & vomitu violento , periit intra paucos dies. Aperto abdomine nulla fuit inventa aqua , nec aliquid præternaturale in visceribus , excepto , quòd uterus ingens , totus scirrhusus , quatuor libras cum dimidiâ pendens , reperiretur (*m*).

Similes casus videntur docere , quòd salutaria hæc naturæ morbos curantis molimina dederint arti Medicæ occasionem , ut institutâ paracentesi hæc imitaretur.

Viscerum sphacelus , mors. Dum nempè putrefactâ jam aquâ viscera macerantur , & in putridum tabum diffuunt.

Cæterùm præcipua , quæ ad Prognosin in hydrope formandam spectant , apud *Hippocratem* (*n*) sic leguntur : *Eum , qui ab hydrope correptus est , & superstes est futurus , bonis visceribus præditum esse oportet , ita ut natura se exferat , simulque facile concoquat , & benè spiret , sitque sine dolore , & totum corpus æqualiter tepidum habeat , & non circa extremas partes colliquatum. Meliùs est autem , ut tumores potiùs habeat in extremis partibus. Optimum verò est , neutrum horum habere : nam molles & graciles esse convenit extremas partes , itémque ventrem ad contactum mollem. Tussim verò adesse non oportet , neque sitim , neque linguam resiccari , tum reliquo tempore , tum post somnos , quando hæc valdè fieri solent. At cibos libenter accipere oportet , & ubi multum satis comedit , non affligi. Alvum verò ad medicamenta quidem celerem habere reliquo autem tempore egerere recrementum molle efformatum. Urinam autem apparere convenit pro studiorum ratione , & vinorum mutatione transeunte. Laborem verò ferre oportet facile , & lassitudinis exsortem esse. Ac optimum quidem est , hominem ita per omnia dispositum esse , & sic securissimè sanus fieri poterit ; sin minùs , plurima ex his habeat ; nam spes erit , ut superstes evadat. Qui verò nihil horum habuerit , sed contraria , eum desperatum esse scito. Qui autem pauca horum habuerit , quæ bona esse dixi si hydrope laboranti adsint , huic exiguæ spes restant. Apparet ex hoc textu , quòd tantò pejorem morbum crediderit , quantò plures functiones læsæ*

(*l*) Ibidem. l'an 1728. Mém. pag. 413. & seq.

(*m*) Essais & Observ. de Med. Tom. III, pag.

463. & seq.

(*n*) Prædic. Lib. II, cap. v. Charter. Tom. VIII, pag. 814.

sunt, uti optimè Galenus in loco antea ad §. 3. citato tanquam generale axioma practicum posuit: *Cujusque morbi tanta magnitudo est, quantum à naturali statu recedit; quantum verò recedat, is solus novit, qui naturalem habitum adamussim tenuerit.*

§. 1231. **H**ydrops curandus ergò indicat 1. Liberum conciliare fluorem Lymphæ: sive fuerit aqua, serum biliosum, ichorosum, sanguinolentumve. 2. Aquas jam in cavitates effusas indè educere. 3. Labem debilitatorum viscerum tollere, sive ea causa, sive hydropis fuerit effectus.

Postquam dictum fuit de illis, quæ in variis speciebus hydropis tam ad Diagnosin quàm ad Prognosin spectant, sequitur ut de curatione agatur. Primò autem dicendum de generalibus indicationibus curatoriiis, & postea videndum, quâ methodo, & quibus remediis, obtineri possit illud, quod indicatio Medica jubet.

1°. Lympha tunc liberum habet fluorem, quando humor meabilis, per vasa pervia, debito motu, propellitur. Si hæc tria obtineri poterunt, tunc huic indicationi penitus satisfiet. Cùm autem, uti antea jam sæpiùs dictum fuit, & tenuis lympha, halitûs instar, in cavis majoribus ac minoribus corporis perpetuò expellatur, nisi absorbeat per venulas denuò, accumulatur in his cavis, & hydropem facit: hinc, ut hoc impediatur, debent oscula venarum absorbentium aperta, & nullum obstaculum in toto genere venoso esse, quòd reditum lymphæ venosæ resorptæ ex cavis corporis impedire possit: antea enim demonstratum fuit, à solâ venarum compressione hydropem nasci posse subito; & simul monitum fuit, asthmaticos sæpè fieri hydropicos, quia per contractos paroxysmi tempore pulmones cor dextrum liberè nequit sanguinem propellere; adeoque venosi sanguinis receptacula circa cor dextrum plena manent; sicque obex ponitur libero motui humorum venosorum. Prætereà videtur satis verosimile, quòd sanitatis tempore sub vaporis formâ afflent arteriæ lympham, quæ &, eadem sub formâ, à venis resorbetur, antequàm in lympham condensari possit. Undè & calor corporis interni requiritur talis, ut illa condensatio nec citò nec facilè contingere possit. Ex abdomine, thorace, pericardio, animalis sani, celeri manu aperti, exhalat talis vapor, qui post mortem, frigescente cadavere, densatur in lympham.

Quamvis autem ille vapor, & ex illo condensato nata lympha, constet pro maximâ parte aquâ, tamen non est pura aqua, uti manifestè docet vaporis talis odor subrinosus. Prætereà huic lymphæ, in cavis corporis collectæ, sæpè feri, ad ignem coagulabilis, quantitas permista est, undè & flavo colore feri quandoque tinguntur hydropicorum aquæ; qui color in ascite intentior sæpè observatur, ob bilem nempè transsudantem; uti antea dictum fuit. Possunt & hæ aquæ morâ, inceptâque jam putredine, in acrem ichorem mutari; sed tunc parùm spei superest. Interim tamen ichoris vocabulum apud Hippocratem, aliósque Veteres Medicos, non semper significabat acrem putridumve liquorem. Vapor enim in cava corporis perpetuò exhalans vocabatur *πνεῦμα*; ubi verò idem ille vapor condensabatur in liquidum, tunc *ἰχθὺρ* dicebatur.

Contingit aliquando, aquas hydropicorum subrubello sanguinis colore tingi, dum vasa quædam sanguinea, diù macerata, contentum fluidum dimittunt: tamen & hoc

observatur, licet omnia vasa adhuc integra fuerint, imprimis in pericardio, ubi ob cordis moventis & maximorum vasorum viciniam circulatio sanguinis rapidissima est: in cadaveribus enim hominum sanorum violentâ morte peremptorum, sæpè invenitur aliqua copia lymphæ rubellæ. Videtur celerrimo motu humorum per vasa in hoc loco aliquid de parte rubrâ sanguinis exprimi per dilatata oscula arteriarum exhalantium; docent autem injectiones Anatomicæ, ipsam materiam ceraceam, rubro colore tinctam, per totam cordis superficiem exprimi, licet integritas vasorum manserit.

Cæterum de diversis coloribus, variisque dotibus, aquarum, in cavis corporis collectarum, & prognosi indè faciendâ, partim dictum fuit ad §. 1219., partim etiam agatur ad §. 1240, ubi de Paracentesi in ascite dicendum erit.

2°. Nisi enim hoc citò fieri possit, semper metus est, ne vel copiâ auctæ pondere & pressione noceant vicinis visceribus, vel morâ acriores redditæ destruant omnia. Hæc autem eductio aquæ obtinetur, vel efficiendo, ut venæ denuò resorbeant collectam lympham, quæ dein sanguini mista per varia loca potest de corpore educi; vel, si hoc obtineri nequeat, per artem exitus paratur, pertuso loco, in quo aqua collecta stagnat. In hâc indicatione perficiendâ ars multum valet, sed longè major difficultas invenitur in sequenti.

3°. Patuit ex illis, quæ ad §. 1229. dicta fuerunt, ubi causæ hydropis recensentur, quàm multæ inter illas sint, quæ vel omninò non, vel difficillimè, per artem tolli possunt. Præcedenti verò paragrapho dictum fuit de pessimis effectibus, qui ex hydrope metuendi sunt, & post sublatum hydropem superstites manent; neque semper in potestate artis est, ut tolli vel emendari possint. Si per diuturnam macerationem viscera ferè contabuerint, vel acriori jam reddito sero aquoso erosa fuerint, quis curam promittere audebit? Undè meritò à Medicis hydrops inter morbos curatu admodum difficiles numeratur. Novi Chemicos, arcanis suis superbientes, certam hydropis curam polliceri audacter, sed & sæpè testis fui, quàm turpiter erraverint. *Helmontius* (o) jactat, *se supra bis mille hydropicos, etiam quorum lotium jam è cruento nigricaret, & totâ nocte vix cochlear unum minxerant, in pristinam sanitatem restituisse.*

Nec tamen in magnam senectutem vitam produxit, cùm quinquagesimo sexto vitæ anno fuerit mortuus. Paucos credo fore Medicos, veritatis amantes, qui idem jactare auderent. Verum quidem est, si *Helmontio* credere fas est, quòd decimo septimo ætatis anno jam præcelleret reliquis Medicis. Natus fuit anno 1588., & de se ipso testatur sequentia (p): *In Autumno 1605., ex Angliâ Antwerpiam rediens, reperi aliquot centenos, post malignam atque popularem febrim, hydropicos: multos sanavi, multique sub infaustis aliorum tentaminibus interim perierunt. An non quadrat hîc proverbium? Oportet, mendacem esse memorem.*

Certè de hoc morbo longè aliter sensit sapiens vetustas: *Hydrops injucundum aspectu vitium est, & toleratu difficile. Ab ipso enim perpauci liberantur, idque felicitate quâdam, ac deorum potiùs, quam artis (majora enim omnia vitia soli Dii medicantur). Nam aut in viscere primario morbus delitescens totum in malum habitum convertit, aut, omne corpus ingruente pestilentia, in malum succum viscera permutavit, quando sibi utraque vicissim ad perniciem suffragantur, nullaque est pars noxa carens, quæ vel mo-*

(o) In Capit. *Ignotus Hydrops*, §. 11. p. 409. — (p) *Ibidem*, pag. 408.

dicam naturæ opem afferre possit (q). Undè mirabatur Aretæus, quòd Hydropici vitam amarent (r): Cujus rei causa dici non potest, sed mirari tantùm id licet: quod me herculè magnum est. Namque in aliis, haud omninò perniciosis, affectibus ægrotantes abjecto sunt animo, tristes, mortis amatores: in his verò & benè sperant, & vitæ cupidi sunt: Ambo hæc contraria morbi efficiunt.

§. 1232. **F**luor conciliatur Lymphæ, tollendo causas hunc impedi-
dientes, quæ 1. vis vitalis minùs fortiter circumagens;
2. vasculorum compressio, disruptio; obstructio. 3. Liquidi nimia te-
nacitas.

Fluor lymphæ liber impeditur, vel vitio vasorum, per quæ circumducitur, vel nimia tenacitate liquidi, vel denique si & vasa continentia, & liquida contenta, bona fuerint, potest defectus esse in causis moventibus minus validis.

1°. Ut humores nostri debito cum impetu moveantur per vasa, non tantùm cordis, sed & vasorum actio requiritur debita; quæ si deficient robore, ingestorum mutatio in nostros humores non fiet, illa spontaneam naturam sequentur (vide §. 10.), inducetur cachexia, quæ toties hydropem præcedit, uti antea dictum fuit. Cùm autem motus humorum pendeat multùm à firmo vasorum robore, hinc antea ad §. 26. notatum fuit, à nimia debilitate fibrarum solidarum produci vasorum facilem extentionem, rupturam, tumores, &c., quæ omnia hydropi viam sternunt. Undè etiam §. 44. hydrops tanquam effectus viscerum nimis debiliùm & laxorum enumeratus fuit. Verùm ad §. 69. demonstratum fuit, liquidorum glutinosam tenacitatem ab iisdem causis nasci, per quam pariter lymphæ liber fluor impeditur.

2°. Compressio in vasis venosis facta reditum lymphæ ex cavis corporis impedire, & horum vasorum ruptura, præcipuè si majora fuerint, perpetuo lymphæ depluvio cavitates implere, poterit. In arteriis lymphaticis minùs hoc metuendum videtur, cùm parvæ sint; adeoque ab harum rupturâ copiosæ lymphæ effluvium non sequetur: si verò arteriæ lymphaticæ comprimerentur, exhalatio in cava corporis impediretur; undè potiùs siccitas sequeretur. Obstructio autem in iisdem arteriis eundem effectum faciet: in venis enim vix obstructio locum habere potest (vide §. 119.), nisi cavum illarum verâ compressione adjacentis tumoris, vel alterius similis causæ, angustetur.

3°. Observatum fuit, uti antea dictum, serum aquosum, in cavis corporis collectum, quandoque lentescere sic, ut paracentesi institutâ vel omninò non, vel difficillimè, exire possit. Verùm admodùm probabile videtur, quòd ab initio, dum incipiebat colligi, talem tenacitatem non habuerit, sed per moram diuturnam sic mutatum fuerit. Sed & potest in humoribus circulantibus talis tenacitas nasci, sive inflammatoria calida, sive glutinosa frigida, quæ difficillimas viscerum obstructions producet; adeoque hydropem (vide §. 1229.) poterit facere. Ut ergo radicitus curetur morbus, debet nimia illa liquidi tenacitas tolli.

(q) Aretæus de Caus. & Sign. Morbor. diuturn. Lib. II. cap. 1. pag. 48. — (r) Ibidem. pag. 50.

§. 1233. **A**D primum (1232.) faciunt Cardiaca dicta, roborantia, & stimulantia; quæ, si sitis valida non urget, petuntur ex aromaticis, salinis, oleosis, calidis, forma Electuarii, Misturæ, Vini Medicati, Cerevisiæ Medicatæ, Pilularum, Decoctorum, Syruporum, Tabellarum, facillimè varianda.

In hydrope sæpè totum corpus friget, vires languent, debilis nimis circuitus humorum parum movet liquida; ita ut adsit tunc reverà illud, quod *Horatius* optimè dixit; *aquosus albo in corpore languor*. Augere ergò tunc convenit humorum per vasa motum. Cùm autem cor primaria causa movens sit, hinc talia remedia vocantur Cardiaca, quæ motum vitalem sustinent, & augent, licèt soli cordi proximè non inferant (*r*). Solent autem Cardiaca dividi in illa, quæ replent, restituendo copiam humoris sani, vel secundò, quæ roborant vires solidorum, per quas humores moventur, vel deniquè, quæ amabili fragrantia reficiunt subitò debiles vires, & hinc copiam motumque humoris nervosi augere dicuntur; aut etiam acriori stimulo sic irritant fibras motrices, ut inertia vasa & stagnantes humores in majorem motum ducantur.

Quamvis autem & de salubri victu Hydrope laborantium cura haberi debeat, tamen ad hanc indicationem propriè spectant Cardiaca, quæ roborant flaccidas partes, & motum nimis debilem suo stimulo augent. In *Materia Medica* ad hunc numerum enumerantur talia remedia, quæ has vires medicatas habent, & simul adiunt variæ formulæ medicamentorum ex his paratæ, ad quarum normam plures aliæ componi facillè poterunt. Cùm enim quandoque huic indicationi diù insistendum sit, expedit sæpè; ut mutantur formulæ, manente tamen eadem medendi methodo, ne diuturnus ejusdem remedii usus morosioribus ægris fastidium pariat.

Interim tamen in horum usu etiam prudentiâ opus erit, ne nempè simul & semel nimis augeamus circulationis velocitatem. Crescit enim sibi indulgens dirus hydrops, & in ascite magis magisque turget abdomen, dum arteriæ pergunt eructare serum aquosum, venæ autem vel nihil omninò, vel parùm, resorbent. Hinc si nimis subitò augetur humorum motus, imprimis si soluti nimis fuerint, omnes exprimerentur in cavum dilatatum abdominis, & omnia vasa corporis collaberentur subitò; quod periculosum foret. Prudentem certè cautelam dedit in curâ Hydropis *Trallianus* (*): *Nam calefacientia nimium, si universa ac unâ vice assumantur, totum potiùs habitum colliquant, quàm abundantem humorem evacuant.*

Prætereà, dum subitò illa, quæ stagnaverant hætenus, deducuntur in motum, & humoribus circulantibus miscentur, subita fiet vasorum plenitudo, obruetur pulmo sic, ut possit æger suffocari. Ita videmus; dum hydrope anasarçâ corpus tumet, si subitò movere corpus tales ægri tentent quòd incipiant angi, vix animam ducere possint, imprimis si per acclivia loca gressum facere nitantur. Undè prudentes Medici, non simul & semel, sed sensim, conantur stagnantia in motum reducere, hæc spe, ut extravasata lymphæ, denuò resorpta & sanguini mixta, per cutanea vasa, vel auctam urinæ copiam, expellatur de corpore: nisi enim hoc obtineatur per auctum motum vitalem, nullum indè emolumentum percipient ægri: brevè enim

(*r*) Herm. Boerh. Institut. Medic. §. 1095, & seq. — (*) Lib. IX. cap. III. pag. 528.

omne illud, quod circulantibus humoribus mistum fuerat, denuò in cavis corporis colligetur.

Talem medendi methodum laudavit in hoc morbo *Hippocrates* (s). Dicit enim, *huic ventrem siccare confert*. Victum autem ficcum ex carnibus imprimis assatis commendat: pisces quidem dabat elixos, sed pridè coctos & frigidos, ut essent siccissimi, & ideò monuit, ut jusculo non immergantur, insulsique sint, ne sitis augeatur. Vinum autem nigrum, crassissimum, & acerbissimum, dabat, sed paucum: pro oleribus commendabat raphanos & apium: simul mane & à cœnâ ambulare jussit. Similia ferè his alio in loco laudat (t). Verùm hæc omnia tantum locum habent, si non urgeat sitis valida, quæ per calida hæc remedia auferetur eò usque, ut ægri à potu copiosiore sibi temperare non possent; undè major copia aquæ adderetur humoribus, quàm diffaretur de corpore per motum vitalem auctum; adeoque hydrops augmentum caperet.

§. 1234. **S**I ingens vexet sitis, causa fuerit calida, morbus cum febre calidâ, quod sæpè solet fieri, ad primum (1232.) faciunt Cardiacâ dictâ reficientia, acida grata, & leniter aromatica.

In hydrope incipiente rarò ingens sitis adesse solet, sed adulto morbo sæpè accedit, & meritò pro malo signo habetur. Sitis enim, uti aliâ occasione dictum fuit ad §. 636., pro causis agnoscit humorum immeabilitatem, siccitatem, aut acrimoniam; quæ in hydrope inveterato invenitur putrida. Dum autem aquosa pars à sanguine secedens in cavis corporis colligitur, orbatus diluente vehiculo sanguis redditur nimis ficcus & immeabilis; tuncque sitis nascitur, & sæpè molestissima. A potu autem crescit indulgens sibi Hydrops, nec sitis potu ingesto tollitur, quia ingesta aqua facillimè à sanguine secedit, & copiam extravasati liquidi auget; nullo modo autem liquidorum per vasa fluentium immeabilitatem minuit; adeoque sitis causa manet; & tunc à calidis illis stimulantibus abstinendum est.

Quandoque hydrops morbos acutos sequitur, & ab illo *Hippocrates* (u) multum metuebat: dicit enim: *Hydopes ex acutis morbis omnes mali; neque enim febrem solvunt, & cum dolore sunt vehementi, ac lethales*: imprimis hoc observatur post febres continuas mali moris, scarlatinæ quandam speciem, exanthemata miliaria, & petechia, ita ut hydrops nascens cum fine talis morbi ferè coincidat; & quandoque jam tumere incipiant, antequàm febris omninò deferbuerit: minimè tutum foret in simili casu calidis & stimulantibus remediis uti. Undè *Tralliamus* (v) singulari titulo agit de illis, qui hydrope unà cum febre laborant, & monet sequentia: *Quare aqua inter cutem, ex acutis morbis profecta, non potest non inflammationes habere in ipsâ perseverantes: nihil enim adeò intervallorum expers est ut febris: ac mirum, quòd neque aqua inter cutem, ipsis oboriens, calorem ægrorum exstinguat, neque febris omnem aquam inter cutem exhauriat, sed ab aquâ simul & igne ambo continuantur, ut undequaque dubia fiat curatio, sive calefacere, sive refrigerare, quidpiam velis.*

(s) De Intern. Affect. cap. XXIII. Charter. Tom. VII. pag. 655.

(t) De Morbis Lib. II. cap. xxviii. Ibidem. pag. 580.

(u) In Prognost. Charter. Tom. VIII. pag. 619. & Coac. Prænot. n°. 452. Ibidem. p. 878.

(v) Lib. IX. cap. III. pag. 526.

Contingit autem sæpiùs, quòd in hydrope jam inveterato stagnantes aquæ incipiant putrescere, & acres fieri: tunc febris calida accenditur in frigido antea corpore, fitis immanis oritur, & omnia brevè in pejus ruunt. Sic observatur, crura & femora hydropicorum, tumida, pallida, & marmoris instar frigida, incipere rubescere, calere, dum simul cutis leviter etiam attacta dolet, quæ brevè post eroditur, & copia quandoque ingens feri aquosi exit, cum levamine quodam; sed sæpè pessima gangræna sequitur, omnia depascens. Tunc augetur immaniter fitis, & calida illa stimulantia remedia nocerent pessimè. Undè optimè monuit *Trallianus* (w): *Quòd si aqua inter cutem laborantes etiam febricitent, admodum calidis auxiliis utendum non est, neque in visceribus, neque in cibis, aut potibus, aut antidotis aut purgationibus, &c. Nul- lum enim valdè calefaciens ipsos juvare potest. Nam ejusmodi medicamenta sitim ipso- rum augment, & febrim incendunt, & causas inflammantes magis adhuc exurunt, inten- duntque malum.*

Cùm autem post morbos acutos, uti dictum fuit, quandoque sequatur hydrops, præcipuè illa species, quæ aqua intercus sive anasarca dicitur, ideò fortè Veteres Medici sanguinis missionem consuluerunt in hâc specie hydropis. Sic *Ægineta* (x) curam Tympanitis, & ascitis, auspicari jussit à purgantibus hydragogis; in Anasarca autem à sanguinis-missione incipiendum voluit; *maximè si à suppressis hæmorrhoidibus, aut menstrua purgatione, affectus originem habuerit; præterquam si jam antea sangui- nem miserint, in malo habitu constituti.* Similia & apud *Trallianum* (y) habentur, ubi asserit, venæ sectionem in curâ anasarca interdum requiri, *ut quæ ex sanguinis frigidæ copiâ nascatur. Ac frigiditatis ratione quidem illâ non indiget, sed quoniam copiæ de- tractio naturam levat.* Sed ex sequentibus alio in loco patet, quòd *Trallianus* (z) cespitaverit circa venæ-sectionem, addit enim plures cautelas; voluitque, tunc con- venire tantum, si inflammatio scirrhusa sit in visceribus, si pravi humoris copia in venis adsit, si vires constant, æger sit in vigore ætatis, nec tempus admodum frigi- dum fuerit. Imò videtur & sanguinis-missionem ideò præmisisse, ut post hanc tutius posset valida calefacientia remedia adhibere. Sollicitè autem monet, magnam cautè- lam adhibendam esse: *Etenim intempestiva sanguinis-missio in aliis quoque periculum inducit, in hydropico autem interdum etiam mortem.*

Antea monitum fuit, impedimentum motûs sanguinis venosi posse originem dare hydropi, adeoque & nimiam vasorum plenitudinem: in tali casu vasorum depletio per sanguinis-missiones procul dubio utilis foret. Apud *Hildanum* (a) tale exem- plum habetur, de homine robustissimo sanguineo, trigésimum annum agente, qui à vertice ad pedes usque intumuit. Dum Medici curam aperientibus & purgantibus lenioribus tentant, subito ex nare dextrâ sanguis ad quatuor libras effluxit tanto cum impetu ut syncope sequeretur. Suppressâ autem hâc hæmorrhagiâ, non tantum vires redierunt, *Verum etiam ab hydrope, citra aliorum remediorum usum brevè curatus est æger.* Apparet hinc evidens ratio, quo casu in curâ hydropis sanguinis missio locum habere possit, cùm cæteroquin sanguinis evacuatio hydropicis nocere soleat, imò à profusâ sanguinis evacuatione in robustis etiam & sanis hominibus toties nascatur hydrops, uti ad §. 1229. dictum fuit. Ubi ergò à causâ calidâ morbus ortus fuerit,

(w) Ibidem. pag. 525.

(x) Lib. III. cap. XLVIII. pag. 48. versâ.

(y) Lib. IX. cap. III. pag. 514.

(z) Ibidem. pag. 518.

(a) Observat. Centur. I. pag. 439.

vel & febris calida hydropico supervenerit, & valida fitis vexaverit, tunc calida illa stimulantia remedia, quæ ad paragraphum præcedentem laudata fuerunt, locum non habent. Idè ad hunc numerum in *Materia Medicâ* alia laudantur, *crystalli tartari, rob sambuci, juniperi, spiritus salis marini, &c.* quæ & fitim sedant, & putredini hîc metuendæ resistunt quàm efficacissimè. Aromata quidem & hîc laudantur, sed leniora; & prudens Medicus facilè determinabit horum quantitatem, prout virium languor, major vel minor calor, & molestæ fitis intensitas, requirunt.

§. 1275. **U**Troque casu (1233. 1234.) prodest frictio, motus, calor.

Totus scopus consistit in eo, ut per motum vitalem auctum stagnans lymphæ sic disponatur, ut à venis resorberi possit, & resorpta, humoribus circulantibus mista, per varias vias exire de corpore. Quantum autem frictiones valeant ad augendum motum per vasa, alio in loco ad §. 28. n°. 2. dictum fuit. Sed prætereà ad §. 334. dum de curâ contusionis agebatur, patuit, quantum possit frictio prudenter instituta in resolvendo sanguine extravasato & grumoso; adeoque & multò plus efficere poterit in serum aquosum, si lentescere inceperit. Imprimis autem frictio efficax est in hydrope anasarca, dum aqua in panniculo adiposo collecta stagnat: quamvis enim & in aliis hydropis speciebus usum habere possit, tamen frictionis effectus, interpositâ tantùm cute, agit magis immediatè in extravasatum serum, quàm si abomen in ascite turgidum fortiter perfricaretur. Undè *Trallianus* (b) dixit: *At perfricatio hydropicis adhiberi debet potissimùm, ut externos corporis meatus rarefaciat, humores extenuet, & discutiat.* In curâ hydropis anasarca quàm maximè frictiones commendat *Aëtius* (c); & alii plures. Frictiones autem illæ variis instituebantur modis: *Utendum igitur fricatione primâ quidem die per modicum oleum, moderatè & molliter factâ: in progressu autem & siccâ & multâ, & cum intensione magis appressâ: deindè etiam per lintea asperiora.*

Certè dum manu oleo inuncta perfricatur cutis, minùs læditur & exasperatur, hîncque frictiones diuturniores ferunt ægri absque molestiâ. Verum quidem est, quòd locus oleo perfricatus minùs reddatur perspirabilis, sed scopus est tantùm, ut per frictionem mobilia reddantur illa, quæ stagnant, & attenuentur lenta ac viscosa, dum simul acceleratur humorum per vasa motus; undè videtur oleum tutò hîc adhiberi posse, & veteres Medici illud in usu habuerunt, additâque *Scilla* & aliis reddiderunt medicatum (d). Interim tamen & solum oleum olivarum salubrem æquè præstitit effectum in ipso ascite, qui curabatur tali frictione mane ac vesperi factâ intra mensis spatium; & tertio jam quartove die, post frictiones inceptas, copiosa reddebatur urina; sicque quotidie detumescebat abdomen (e). Videtur autem felix ille eventus frictioni tribuendus esse, non autem virtuti medicatæ olei olivarum. Alvus inde quotidie sine aliis remediis soluta fuit. Frictio autem cum oleo non convenit, si ventris moles nimium magna sit, & integumenta tensa ac tenuia, & respiratio multùm difficilis (*). Ubi jam minui incipit tumor, cutis minùs tensa fortiolem &

(b) Lib. IX. cap. III. pag. 524.

(c) Sermon. X. cap. XXVIII. pag. 244.

(d) Ibidem.

(e) Donald Monro, Essai sur l'Hydropisie,

pag. 48. 49. Nouvelle Biblioth. Angloise pour les mois de Janvier & Février 1757. pag. 107.

(*) Stork Ann. Medic. pag. 90.

asperiores frictionem ferre poterit. Antiquis ad dissipandos tumores hydropicos in usu fuit & alia methodus, ad frictionem accedens, quæ hodie vix in usu est, & tamen tuta fatis & utilis videtur. De hac methodo *Aëtius* (f) sic habet: *Experiri etiam Herodoti remedium convenit, neque enim minus quam ipsa frictio auxiliari potest: vesicis itaque bubulis, aut etiam aliis magnis omnino, ac probe inflatis & vacuis, tumentes locos pulsato, atque id autoritate tum Archigenis tum Herodoti facito: indè enim citrà molestiam caro condensatur, neque dolore, neque percussione duriore, resultante.*

Omnibus autem illis methodis hoc obtinere sperabant, ut moverentur stagnantia, & sic dissiparentur tumores hydropici, simulque caverent, ne cutis offenderetur. Vidi sæpius per imprudentem frictionem crurum tumentium inflammari cutim, & brevè gangrænescere, quod periculosum erat frequenter, & semper magnas creabat molestias. Prudentissimè hinc *Celsus* monuit (g), de curâ hydropis agens: *Utendum frictione, madefactis tantùm manibus aquâ, cui sal & nitrum & olei paucum sit adjectum, sic ut aut pueriles aut muliebres manus adhibeantur, quò mollior earum tactus sit. Idque, si vires patiantur, antè meridiem totâ horâ, post meridiem semihorâ, fieri oportet.*

Simul etiam apparet, quòd prudenter veteres Medici à lenioribus frictionibus inceperint, ne uno impetu extravasatum serum, humoribus circulantibus mistum, obrueret pulmonem, cum periculo suffocationis. Observaverat *Hofmannus* (h), tumorem œdematosum pedum, quâcumque de causâ intrâ corpus repulsum, gravem pectoris oppressionem & anxietatem producere. Imò viderat in talibus ægris, febre intermittente correptis, sub frigoris accessione, pedum tumores subito evanuisse, cum ingenti respirationis angustia, & tertio semper paroxysmo repentina sequebatur, sub ipso frigore, suffocatio.

Motus. De pulchris motûs corporis in emendandâ valetudine effectibus, antè ad §. 28. dictum fuit. Certè per motus musculares acceleratur motus sanguinis venosi versùs cor, & circulatio humorum augeri potest pro lubitu. Undè ab omni tempore corporis motus inter remedia hydropis numeratus fuit. *Hippocrates* (i) præcipua ad hydropem remedia enumerat, *labores, fotum & temperantiam.* Vocabulo autem *ταλαιπωρία* utitur, quòd graves & ad lassitudinem usque protractos labores indicat; posteâque addit, quòd quàm plurimùm laborare debeant, imò & per acclivia loca ambulando ascendere. Ne autem valido & subito motu obrueretur pulmo, addit cautelam: *Si verò difficulter spiraverit, fueritque æstiva anni tempestas, ætas viguerit, & virium robur adsit, sanguinem è brachio detrahere oportet.*

Musculis, dum agunt, tumentibus, premitur tunica cellulosa, musculis non tantùm incumbens, sed & ubique interposita; adeoque & in anasarcâ ob hunc effectum utilis esse poterit, movendo stagnans serum. Hinc suasit *Celsus* (k), multùm ambulandum esse, currendum aliquando; & ideò credidit, quòd *facilius in servis, quàm in liberis, tollitur; quia, cum desideret famem, sitim, mille alia tædia, longâque patientiam, promptius his succurritur, qui facile coguntur, quàm quibus inutilis libertas est.*

(f) Sermon. X. cap. xxix. pag. 246.

(g) Lib. III. cap. xxi. pag. 164.

(h) Medic. Ration. & System. Tom. IV. part. III. Sect. II. cap. II. §. 16.

(i) De Vitu Acutorum, Charter. Tom. XI. pag. 174. Epidem V. Charter. Tom. IX. pag. 347.

(k) Lib. III. cap. xxi. pag. 161, 162.

Cùm autem per validos motus augeatur humorum per vasa circumductio, facile patet; his non utendum esse, si per febrim comitem excessus motus circulatorii jam adsit; undè subjungit sequentia: *Sed si febris quoque est, hæc imprimis submovenda est per eas rationes, per quas huic succurri posse propositum est. Si sine febre æger est, tum demùm ad ea veniendum est, quæ ipsi morbo mederi solent.*

Facile patet, & hîc eandem cautelam observandam esse, ne subito per valida corporis exercitia in motum ducantur stagnantia, uti de frictionibus paulò antè dictum fuit. A leniori ergo motu incipiendum est, quod & magis convenit talium ægrorum viribus, quæ non semper adèò validæ sunt, dum simul pondus artuum inferiorum, si anasarca adsit, difficilem corporis motum reddat. Undè *Trallianus (l)* dixit: *Porro motus, si quid aliud, hydropicis conducit, præcipuè qui fit per mare, equum, & lecticam; iis autem qui viribus constant, etiam itio est utilissima.* Illud exercitii genus, quod navigatione in mari fit, etiam debilibus convenit, & recentiorum observatis confirmatur ejus utilitas. Sic apud *Forestum (m)* legitur, quòd à Medicis derelictus hydropicus, cui non tantùm venter, sed & manus, pedes, & facies, tuebant, naviculam ingressus per aliquot milliaria ascenderit in altum maris. Vomuit, & post vomitum exercitio utens restitutus est. Notum est, non assuetis, dum mari vehuntur, nauseam molestissimam & vomitum succedere: verùm postea ad §. 1244. patebit, vomitum egregiè profuisse in hydrope curando. Usus navigationis ille & pluribus observatis confirmatur (*n*).

Calor. Antea dictum fuit, in sanis exhalans in cava corporis liquidum sub vaporis formâ expelli ex arteriis, & resorberi à venis, antequam in liquidum fuerit condensatum. Undè videmus, quòd ab omni ævo frigida hydropicorum corpora calefecerint Medici, ut stagnans serum aquosum mobile magis redderent, & aptum ut in vapores solvi inciperet, facilius à venis bibulis resorbendos. Per frictiones & motum augetur in corpore calor; sed prætereà externum calorem adhibuerunt, & quidem satis validum. *Aëtius (o)* maximam curandi rationem in insolationibus habet: itaque tumefactæ partes ad solem exponantur, capite saltem velato, cavendo etiam, ne tumor vehementiùs supercalefiat.

Ipfas fricationes, vel in sole, vel juxta ignem, institui jussit: *Aliquando & arena probè à sole ignita, aut pellibus, similiter à sole fervefactis, ægrum oculere oportet, capite tantùm velato, & facie cum spongiâ assiduè extersâ.* His similia *Celsus (p)* laudavit: *Evocandus est sudor, non exercitatione tantummodò, sed etiam in arenâ calidâ, vellaconico, vel clibano, similibusque aliis, &c.* Balneum, atque omnis humor, alienus est. Siccus enim hîc calor requiritur. Post eductas autem per paracentesim ex abdomine aquas, ut morbi recidiva caveatur, paulatim est revocandus æger ad exercitationes, frictiones, solem, sudationes, navigationes, & idoneos cibos, donec ex toto convalescat (*q*).

§. 1236. **A**D secundum scopum (1232.) indaganda causa vasa arcans, obstruens, rumpensve; quæ tollenda, si fieri queat (1229.), vel emendanda sæpè aquis mineralibus.

(l) Lib. IX. cap. III. pag. 524.

(m) Lib. XIX. Observat. xxxii. pag. 377.

(n) Ebenezer Gilchrist the use of sea Voyages, pag. 88.

(o) Serm. X. cap. xxviii. pag. 244. 245.

(p) Lib. III. cap. xxi. pag. 162.

(q) Ibidem. pag. 166.

De causis hydropis dictum fuit ad §. 1229. Sed & simul tunc patuit, plures ex illis esse, quæ vel difficillimè, vel omninò non, tolli possunt. Si v. g. ingens steatoma in abdomine compresserit vicinas vias, quis sperare audebit curationem, cum in externis corporis locis vix unquam, nisi manu Chirurghi, tolli possit. E contra, dum tumens gravidæ uterus venas iliacas, vel cavam descendentem, premit, tument sæpè immaniter crura & femora; verùm post partum contracto utero tollitur venarum compressio, & sponte suâ brevì cedit talis anasarca, vel saltem molli frictione solâ facilè superatur.

Hæc videtur esse ratio, quare quandoque ab aquis mineralibus sanetur hydrops: quando nempe obstacula, liberum lymphæ venosæ motum impediunt, harum aquarum efficaciam solvi & removeri possunt. Abstinencia à potu, uti postea patebit, inter efficacia ad hydropem sanandum remedia numeratur, adeoque noxium videri debet, si hydropico corpori copiosæ tales aquæ ingererentur. Verùm notandum est, tunc tantùm prodesse has aquas posse, si vires vitales adhuc adeò validæ sint, ut ingestas aquas movere & excernere possint per urinam, sudorem, aut alvum. Si enim manerent in corpore, augetur hydrops. Undè prudentes Medici, dum hæc tentant, à parcâ incipiunt copiâ, quam augent deindè, si observent, ægrum facilè ferre, & urinam ingesti potûs quantitati respondere. Habent enim salubres hæ aquæ stimulum aliquem, quem lingua facilè distinguit, in auras evanescentem citò, si in aère aperto relinquuntur, per quem stimulum efficitur, ut citò à venis bibulis ventriculi & intestinorum resorbeantur, ac facilè cum humoribus circulantibus moveantur per corporis vasa. Certè si sanus & robustus homo potaret intra breve temporis spatium matutino tempore libras quatuor aquæ communis, indè gravaretur: valetudinarius autem majorem copiam aquæ Spadanæ sumit absque ullâ molestiâ.

Plura exempla habentur apud Auctores, qui de viribus & usu fontium medicatorum scripserunt, quæ docent, hydropem aliquando horum usu curatum fuisse. *Celeberrimus Cocchi* (r) plures tales collegit casus, qui hoc confirmant; quibus similes passim & apud alios habentur.

Cùm enim in hydropicis ferè semper urina excernatur parcâ copiâ, si ab aquis potatis urinæ copia augeatur subitò, quandoque tam feliciter referantur hæ viæ, ut integra sequatur curatio, & quidem in tali hydrope, qui omninò desperatus videbatur. Mirus talis casus (cujus *Cocchi* etiam meminit) integrè descriptus legitur (s) de homine, qui genio indulgens ictero corripiebatur, & dein ascite turgebat. Varia tentaverant celebres Medici, sed absque fructu. Cùm nulla omninò spes superesset, ad aquas medicatas deductus fuit, & unicum hoc solamen ab uxore rogavit, ut antè mortem intolerabilem sitim extinguere liceret, potis ad lubitum his aquis: impetratâ hæc veniâ, spatio quinque vel sex horarum maximam ingurgitavit aquæ copiam, ne guttulam quidem urinæ emittens; sudor frigidus & viscidus, summa simul debilitas, fecerunt, ut adstantes mortuum, ut putabant, in lectum reposuerint: post mediam horam urina incepit fluere, & quidem tantâ copiâ, ut medietatem aquæ potatæ emingeret. Hoc factò loqui incepit, & paululùm vini generosi petiit; quo calidè sumto, profundo obdormivit somno, & totâ nocte sudor erat, & perpetuum urinæ stillicidium: simul & per alvum tenuia aquosa excernebantur. Per quinque vel sex dies

(r) De J. Bagni de Pisa, pag. 265. &c. in Notis. — (s) Floyer ψυχρολασία, pag. 457.

potando & mingendo perrexit; & convaluit. Medicus, qui ejus curam gesserat, & reliquerat tanquam desperatum, obstupescibat, dum post biennium videret eundem hunc hominem sanum, quem diù sepultum credebat. Mali ominis solet haberi ab omnibus Medicis hydrops, qui icterum sequitur; undè & mirabilior hæc cura apparet.

Aliquid simile videtur ab *Hippocrate* (t) observatum fuisse. Ubi enim de hydrope universali, orto à potu copioso aquæ pluvix & stagnantis, agit, valida purgantia ad curandum hunc morbum laudat; & deindè subjungit: *Potissimum verò ejus aquæ, ex quâ morbus corripuit, quàm plurimum propinato, quò ejus ventrem turbet, & multum dejiciat. Sic enim maximè sanum facies.* Quamvis enim hîc aquarum medicatarum nulla fiat mentio, tamen apparet, quòd aquam, collectam in corpore, per aquam copiosè potatam expellere de corpore conatus fuerit.

§. 1237. **L**iquidi nimia tenacitas solvetur in calido, frigidove, hydrope (1233. 1234.). 1. Per ea remedia, quæ ibidem data. 2. Per Alcalinos maximè sales, tam volatiles, quàm imprimis fixos. 3. Ope Mercurialium, Antimoniatorumque, & Venereorum medicaminum arte Chemicâ ritè præparatorum, & sagacitate medicâ benè exhibitorum.

Verum quidem est, quandoque nimis solutos humores inveniri in hydropticis; adeoque tunc opus minimè foret, ut illa remedia adhiberentur, quæ humores solvendi vim habent. Ex illis autem, quæ in *Capitulo de glutinoso spontaneo* dicta sunt, patent signa Diagnostica hujus degenerationis humorum. Simul etiam ex causis hydroptis intelligi poterit, quid de tenacitate nimiâ humorum statuendum sit. Si enim post largas hæmorrhagias, post copiosum aquæ potum, subito ortus fuerit hydrops, & nulla antè hunc morbum suspicio fuerit viscerum obstructorum, vel viscidæ cacochymix, de attenuantibus remediis cogitandum non est, sed potius illicò opera adhidenda, ut expellatur de corpore aquosa hæc colluvies, ac dein labefactato corpori pristinx vires restituantur per remedia roborantia. Verum quidem est, quòd collectum serum aquosum in corporis cavis stagnando lentescere possit, sed non multum efficacix videntur habere remedia in humores extravasatos, & imprimis si jam ingenti copiâ collecti fuerint. Nec aliqualis lentor extravasati feri pro malo omine habetur: observavit enim antè jam sæpè laudatus *du Verney junior* (u), majorem curationis spem adesse, si aquæ per paracentesin educerentur parum mucilaginosæ, cum è contrà, si aquæ fluviatili similes forent, nullumque post evaporationem factam relinquerent sedimentum, vel parcâ tantum copiâ, ægri ferè semper morerentur.

Illa autem remedia, quæ nimiam tenacitatem solvunt, quandoque simul evacuando profunt, uti postea patebit, imprimis si liberaliori dosi exhibeantur: hîc autem propriè de attenuandi & solvendi virtute, quam possident, agitur, quâ profunt removendis viscerum obstructionibus, quæ toties observatæ fuerunt, hydropem fecisse.

(t) De Intern. Affect. cap. xxviii. Charter. Tom. VII. pag. 658.

(u) Académ. des Scienc. l'an 1703. Mémoires. pag. 162.

1°. Antea, ubi de *glutinoso spontaneo* agebatur, ad §. 75. demonstratum fuit, ab aucto motu plurimum boni exspectari merito in solvendâ nimiâ tenacitate; adeoque omnia illa remedia, quæ laudata fuerunt numeris hîc citatis, huic scopo inferviunt, quatenus vim vitalem humores circumagentem incitant. Monitum autem tunc fuit, ex quâ remediorum classe desumi debeant in diversis speciebus hydropis, calidi nempè, aut frigidi.

2°. Antea, ubi de curâ obstructionis agebatur, ad §. 135. sales alcalini tam fixi quàm volatiles numerati fuerunt inter remedia attenuantia & solventia, quibus majori cum fiducia nunc utimur, postquam per experimenta *Celeberrimi Pringle* constitit (v), putredinem per hos sales non promoveri, uti antea credebatur. Sales alcalini volatiles, uti sal volatile oleosum in officinis dictum, & alia similia, ad §. 1233. laudata fuerunt, tanquam stimulantia & motum augentia remedia; simul tamen etiam ob vim solventem merito celebrantur. Sunt autem quædam plantæ, quæ continent naturaliter salem volatilem alcalinum, similem illi, qui arte Chemicâ ex variis corporibus elicitor. In cepis, alliis, sinapi feminibus, & pluribus aliis plantis, quæ antiscorbuticæ acres solent vocari, præstò est copia salis volatilis alcalini, qui vix percipitur, quamdiù harum plantarum partes integræ sunt, sed simul ac scindendo aut contundendo franguntur, mox quaquaversum exhalans nares ferit, oculosque irritando lacrymas exprimit, linguam vellicat. Sed & similibus plantarum efficacia per totum corpus penetrat, vix mutata. Notum est hominum, qui alliorum usu delectantur, halitum non tantum, sed & urinam, & sudorem, allii spirare fragrantiam; dum simul merito laudatur ob vim diureticam, adeoque duplici effectu prodest. *Forestus* (x) inveteratos hydropes solo allii usu curatos vidit. *Sydenhamus* (y) testatur, quòd solo allio missis evacuantibus, hydropem ex aliorum præscripto, non suo, depulsum noverit.

Cùm statim exspirent volatile illud hi bulbi, uti & femina, si scissa vel contusa fuerint, apud plebem moris fuit dudum jam, integros alliorum bulbos, integra femina sinapi, deglutire, ut, maceratione in ventriculo & intestinis emollita, sensim exhalent salem volatilem alcalinum, quem reconduunt, absque ullâ jacturâ. Mirabilis effectus similibus remediorum legitur (z). Quinquagenaria mulier ascite laborabat, qui nec purgantibus nec diureticis remediis levabatur: ter paracentesin passa fuerat, sed denuò intumescibat. Aniculæ consilio mane & vesperi cochleare plenum seminum sinapi non contusorum devoravit, superbibendo decocti summitatum viridium genistæ semilibram; & post triduum sensit maximum levamen, dum molestissima sitis omninò sedaretur. Urina quotidie ad libras minimum quinque aut sex profluxit; alvus interdum duobus aut tribus diebus continuis movebatur ab hoc remedio. Perstitit in hisce per annum, neque rediit morbus. Verum quidem est, quòd & *genista* ad hydropem curandum celebris planta sit; sed tamen admodum credibile videtur, quòd femina sinapi multum ad felicem hanc curationem contulerint. Salsum succum *genista* habet, & ejus cineres, vel sal fixus ex his elixiviando eductus, magni nominis remedium dat in hoc morbo, & ubique in officinis servatur. Cineres *genistæ*, vel salem,

(v) Observat. sur les Maladies des Armées, Tom. II. Traité sur les Substances Septiques & Anti-septiques.

(x) Lib. XIX, Observ., xxvii, Tom. II. p. 369.

(y) De Hydrope, pag. 633.

(z) Mead. Monit. & Præcept. Medic. cap. VIII.

vino infundere solent, & hujus vini medicati unc. ij. bis vel ter de die exhibent; plerumque unciam falis infundunt libris duabus vini aciduli, Rhenani, Mosellani, vel similis; dosim hanc augent, vel minuunt, pro variâ ætate, viribus ægrorum, & remedii effectû. Quando cineribus utuntur, eorundem libram substituere solent uncix falis plerumque. Salis autem fixi copia in genistæ cineribus varia observatur, pro diversitate soli: circa litora maris in arenosis locis crescens falsissima esse solet hæc planta, minùs si in loco pinguiori aut humidiorè degat. Ex *stipitibus fabarum*, *absinthio*, *carduo benediçto*, aliisque pluribus plantis, parati cineres, & sales, ad eisdem laudantur usus.

Dum autem alcalini sales fixi infunduntur vino, nascitur sal ex acido & alcali compositus, ob oleum vini ipsi unitum saponaceus; admodum penetrabilis, qui facillimè fertur à corpore humano, & insigni solvendi & deobstruendi efficaciam valet. Notum est, quantas laudes habeat, & mereatur *tartarus regeneratus*, qui & *terra foliata tartari* à Chemicis vocari solet, atque ex acido aceti, & sale tartari alcalino fixo, componitur, perfectâ saturatione sibi mutuò intimè unitis ita, ut nec acidum nec alcali prædominetur. Simile huic, & fortè adhuc magis penetrabile, remedium paratur, dum spiritus falis ammoniaci, qui volatilis & alcalinus, unitur acido vegetabili satis volatili, quod acetum destillatum in officis vocatur: ex miscela horum & perfectâ saturatione nascitur sal compositus mitissimus, qui ne oculum quidem irritat, saltem si parum tantùm diluatur aquâ, & nullo modo corpus turbat; hinc in morbis acutis & chronicis tutò usurpatur, tanquam potentissimum resolvens, simulque excretiones per urinam & sudores multùm promovet. Hæc si considerentur, nemo mirabitur, cur Medici tantam spem conceperint de similibus remediis, ad sanandum hydropem, & tollendas hydropis causas frequentissimas, obstructions nempe viscerum.

Quandoque felici cum effectû sales volatiles, fixos & alcalinos, unâ cum vi robore ferri, simul adhibuerunt hydropi curando. Sic legitur (a), quòd ascites, quem comitabatur anasarca crurum & femorum, respiratio difficilis, sitis magna, unâ cum pulsu celeri & debili, curatus fuerit, dum libris duodecim cerevisiæ infunderetur libra cinerum genistæ, cum unciis duabus feminum sinapi, & limaturæ ferri unciis quatuor, & postea ægra sumeret uncias quatuor hujus cerevisiæ bis de die. Effectus autem adeò subitus erat, ut post primam dosim assumptam, viginti libras urinæ excerneret: continuato usu hujus, interpositis subindè purgantibus, ægra hæc convaluit.

3°. Notum est, ex argento vivo, antimonio, cupro, varia parari posse remedia, quæ efficacissimè corpus turbant, & sursum & deorsum validè evacuant. In hoc autem loco non agitur adeò de illâ vi, per quam expellere aquam in cavitates congestam hæc remedia solent, sed potiùs de illâ horum efficaciam, per quam solvunt nimiam tenacitatem, sicque tollunt in vasis & visceribus illa obstacula, quæ hydropi causam dederunt. Solutâ autem illâ tenacitate, quandoque profusæ evacuationes sequuntur, imprimis per sudores & urinam, rariùs per alvum, & quidem cum magno levamine, surgentibus indè, non autem fractis, ægrorum viribus, illæ enim evacuationes tunc non excitantur à remediorum stimulo, sed remotis, vel multùm imminutis, obstacu-

(a) Essais & Observat. de Med. Tom. VI. art. LXII. pag. 219.

lis, natura, quæ toties sola sibi sufficit, per varias vias de corpore expellit aquosam colluviem.

Salivatio per argentum vivum excitata, solvit omnes humores totius corporis ita, ut emacietur totum; licet prudentes Medici conentur impedire, ne soluti humores per alvum ruant, cum adeo acres sint, ut totum os exulcerent, adeoque & similiter intestina sic afficere possent. Verum per ipsam salivationem hydrops sanatus fuit in homine triginta circiter annorum, qui hydrope anasarca & ascite laborabat, cumque post paracentesin maneret anasarca, nec cederet remediis, salivatio tentata fuit, tam felici cum effectu, ut non tantum evanuerit omnis hydrops, verum & postea perfecta frueretur sanitate (b). De mirabili hac vi, qua argentum vivum solvit humores nostros, alia occasione ad §. 135. 4. dixi; ubi de cura obstructionis agebatur.

In præparatis illis metallicis conficiendis sollicita cura requiritur, & in iisdem administrandis prudens sagacitas. Ob hanc causam propria manu solebam, difficiliora saltem, conficere, vel nonnisi illis committere hanc provinciam, quorum fidem & dexteritatem in Chemicis probe noveram. Minimè autem hoc feci, ut arcanorum titulo distribuerem cognita remedia, vel si quid peculiaris efficaciam scirem, non omnibus notum, turpis lucri causam tegerem; revelavi enim illico, si quid utilis novissem. Summam cum indignatione vidi Medicos, sed hoc nomine indignos, libellis lingua vernacula scriptis obtrudere ignaro vulgo merces suas, addito pretio, ut sacram illam auri famem fatiarent malis his artibus. *Augusta Imperatrix* & honoribus & præmiis remuneratur illos, qui novi quid, sed utilis, in re Medicam invenerunt, sed è ditionibus suis iussit exulare turpes illos libellos, quibus creduli homines decipi possent, crumenam semper, quandoque & sanitatis, dispendio. Sed hæc per transennam.

Solent autem ad hunc scopum adhiberi hæc remedia, vel in tam parca dosi, vel variis præparationibus sic mitigata, ut in ventriculum & intestina nullo agant stimulo, vel saltem adeo levi, ut nec vomitum, nec alvi evacuationem, excitent; licet eadem remedia, vel majori dosi, vel aliis modis præparata, validam vim emeticam, aut catharticam, exercent in corpore. Plures in *Materia Medica* ad hunc numerum profertur formulæ, ubi mercurialia remedia præscribuntur parca admodum dosi; antimonii vis emetica sic adhibetur, ut lenissima tantum sit. Tale remedium videtur fuisse *Præcipiolum Paracelsi*, cujus vires adeo extollit *Helmontius* (c); dicens: *Curat omnem hydropem, non quatenus purgat, sed in quantum materialiter transiens per intestina, resolvit extravasatum cruorem. Sin autem una vomitum vel alvum cieat, id hydropi est per accidens.* Apparet autem, quod vim purgantem hujus remedii non probaverit; quod confirmatur, cum paulo post *brioniam albam* radicem ad hydropem laudaverit: *Quocirca vim hydragogi in Brionia proficuum attende, si virus solutivum ab eadem absteris.* Similiter laudat *Antimonium*, si prius in liquorem versum fuerit, & dein in pulverem, qui tantum per sudorem purget; tunc enim ait, *haberi remedium, quod omnem hydropem modestè tollit extra metum recidivæ.* De præcipiolo autem illo *Paracelsi* dicit, quod difficilis quidem sit ejus acquisitio, sed & duorum granorum pondus sufficiat, ter quaterve adhibitum. De præparatione hujus remedii habet sequentia (d): *Id autem ut pro voto succedat, oportet mercurium mori, absque ullo salium externorum sodalitia, aut spirituum alienorum consortio. Sic tamen mori convenit, ut vivum maneat*

(b) Académ. des Scienc. l'an 1703. Mém. pag. 150. — (c) In capitulo *Ignotus Hydrops*, §. 39. & seq. pag. 416. 417. — (d) Ibidem. pag. 417.

in plastro, quod queat in vitâ mediâ mercurii deferre ad loca destinata. Gratulor illi, quem ignis docuit me intelligere. Ex illis autem, quæ ad §. 135. N°. 4. dicta sunt, patuit, argentum vivum, absque ullo alio addito, posse converti in pulverem saporis acris metallici, per solam digestionem, vel & destillationem repetitam: pulvis tamen ille sic natus ex argento vivo, solo igne valido ferè totus mutabatur in argentum vivum, omni acri sapore deleto. Videtur hinc satis probabile, *Præcipiolum Paracelsi* simile esse huic pulveri. Novi, hoc in hydrope, & in aliis morbis difficillimis, non contemnendum effectum produxisse: vidi unicum granum: unâ cum purgantibus datum, pessimum in linguâ ulcus citò sanasse; sed adeò turbaverat totum corpus, ut æger biduò post assumtum hoc remedium langueret omninò.

Quamvis autem illud mercuriale præparatum non immeritò ob singularem efficaciam commendetur: tamen & ab aliis mercurialibus remediis officinalibus similis quandoque effectus fuit observatus. Sic paucis dosibus mercurii dulcis ascites, cum universali totius corporis anasarca junctus, curatus fuit, sequente copiosissimo urinæ profluvio (e). Similis effectus etiam ab emeticis, refractâ dosi datis, observatus fuit (f); & imprimis profuit, si unâ cum opio addito darentur. Cuprum in spiritu volatili alcalino solutum, & tali quantitate datum, ut corpus non turbet, excitato urinæ profluvio, quandoque insigniter profuit (g).

Utilis methodus exhibendi valida remedia tam parcâ dosi, ut corpus nullo modo turbent, videtur magni momenti esse in curando hydrope, aliisque chronicis & difficilibus morbis; neque tantùm in remediis ex regno minerali depromptis, verùm etiam in vegetabilibus locum habet. Multæ plantæ sunt, ob venenatam indolem suspectæ, quæ fortè post diversas præparaciones, vel etiam minutâ dosi possent tutò exhiberi, & prodesse. Papaveris succum horruerunt multi ex antiquis Medicis; *Paracelsus*, illo audacter utens, magnam sibi famam comparavit. Infamis ab omnibus, ob deleteriam vim, habita fuit *Cicuta*; debemus egregio *Archiatro Storck*, quòd absque noxâ, etiam satis magnâ copiâ, dari possit, & tam interno quàm externo usu Cancro domando profit egregiè. Vix verosimile videbatur, plantam, ubique terrarum ferè, lætè crescentem, in solam generis humani pernicem fuisse creatam. *Helleboris* utebantur Veteres Medici ad difficillimos morbos curandos, sed tali quantitate, ut, non sine convulsio-num, imò & mortis periculo, corpus evacuarent. Duro enim nodo duriorum adhuc cuneum adhibere audebant, dum corpus balneis, aliisque remediis, ad ferendam validissimorum pharmacorum vim præparaverant. Disputant quidem Eruditi, an Veterum *Hellebori* hodiè cogniti sint, an non. Certum tamen est, illas plantas, quas hodiè *Helleboros* vocamus, insignis esse efficacix, modò sat recentes fuerint, nec diuturnâ in officinis morâ, situ aut carie corruptæ. Certè observatum fuit, *Helleborum nigrum officinarum*, moderatâ dosi datum, vi insigni diureticâ profuisse quàm plurimùm in curando hydrope (h). Ex *Helleboro albo & nigro*, quandoque & ex solo *Helleboro albo*, oxymel helleboratum confecit *Gesnerus* (i), cujus eximias vires in literis ad *Adolphum Occonem* datis describit. Bina autem talia oxymella adhibebat, quorum unum

(e) Donald Monro. Essais sur l'Hydropisie, pag. 90.

(f) Ibidem. pag. 76.

(g) Herm. Boerh. Chem. Tom. II. process.

(h) Freind, Historia Medic. part. II. pag.

(i) Epistol. Medic. Conrad. Gesner. pag.

majus, alterum minus, vocabat. Dicitque, quòd propriæ matri, provectæ admodum ætatis, & ob dispnoeam valdè periculosè decumbenti, dederit minoris oxymellis parum admodum, ex vino Cretico, quinquies vel sexies, hoc cum effectu, ut statim meliùs se haberet & à morte ad vitam rediisse videretur. Edidit autem tractatum, in quo de *Aconitis* disputat, & simul utriusque oxymellitis descriptionem exhibet (*k*). Testatur (*l*), *hydropicis & cachecticis illicò profuisse, asthmate simul & siti remissis*. Verum quidem est, quòd multa alia remedia his compositionibus admiscuerit, uti decimo sexto sæculo moris erat apud Medicos: interim tamen videtur, præcipuam efficaciam horum remediorum *Helleboro albo* tribuisse. Dicit enim (*m*): *Nec est, quod quisquam ab Elleboro albo abhorreat, cum tam modicè & in parvâ dosi sumatur; & ego tali modo quotidie, & felicissimè, in meis ægris utor*. Quàm utile foret humano generi, si Medici vellent tantorum virorum vestigia sequi, & prudenti cum cautelâ experiri, quid faciant in morbis curandis minutæ doses remediorum, quæ in majori copiâ habentur pro noxiis.

§. 1238. **A** Quæ in cavitates congestæ indè educuntur. 1. Paracentesi. 2. Emissariis paratis novis. 3. Urinæ viâ. 4. Vomitu. 5. Purgatione alvi. 6. Dissipatione.

Tres indicationes generales ad curandum hydropem enumeratæ fuerunt §. 1231. De primâ, quæ suadebat, liberum conciliare fluorem lymphæ, hætenus dictum fuit; sequitur nunc secunda indicatio, quæ agit de educendis aquis, quæ in cava corporis effusæ stagnant. Hæc autem aquarumeductio duplici modo fit; vel enim pertuso loco, ubi hæret, aquæ collectæ datur exitus; vel resorptâ priùs per venas aquâ, & humoribus circulantibus mistâ, per varias vias expellitur de corpore.

1°. Ubi nempe puncturâ factâ exitus paratur aquæ in cavis majoribus corporis collectæ. Ad §. 1218. patuit quàm parùm exspectari possit à puncturâ, aut terebratione, in hydrocephalo fanando. Meliori cum spe illud tentari posse in pectoris hydrope, constitit ex illis, quæ ad §. 1219. dicta fuerunt. Sequenti autem paragrapho agetur de usu paracentesis abdominis ad curandum hydropem asciten. De Paracentesi autem scroti in hydrocele postea agetur §. 1252.

2°. Ubi verò in minoribus cavis corporis aqua collecta hæret, tunc Paracentesis locum non habet, sed latior plaga causticis, aut vesicantibus, facta; vel & pluribus vulnusculis sic pertundi debet, ut aqua in panniculo adiposo collecta satis liberè exire possit; & hæc methodus in Hydrope Anasarcâ curando locum imprimis habet. De quâ re ad §. 1242. dicendum erit.

3°. Hoc autem obtineri nequit, nisi serum aquosum, in cavis corporis collectum, priùs resorptum fuerit per venas, & postea per renes excernatur. Quâ methodo, & per quæ remedia, hoc obtineri possit, §. 1243. patebit.

4°. Per vomitum non posse evacuari collectam aquam, nisi priùs in cavum ventriculi venerit, sponte patet; adeoque priùs resorberi deberet. Cùm autem faciliùs per

(*k*) Conr. Gesner. de Aconit, & Oxymelle
Hellebor. &c. pag. 21.

(*l*) Ibidem. pag. 26.

(*m*) Conrad. Gesner. de Aconit. & Oxymelle
Helleborato, &c. pag. 27. versâ.

alvum, urinam, vel sudorem, exeant, ideò §. 1244., ubi de vomitu agitur, imprimis laudatur ille effectus, quo per validos concussus inter vomendum solvi, moveri, expelli, possunt stagnantia, & sic sæpè feliciter removeri obstacula, quæ hydro-pici causam dederant. Simul etiam vomitoria, imprimis validiora, alvum movere solent.

5°. Facile patet, stagnantem in cavo abdominis aquam non posse per alvum exire, nisi prius resorpta fuerit. Ob hanc causam §. 1247. laudantur purgantia valida, quæ non tantum evacuant, sed fundunt, & movent fortiter; ideòque etiam repetitis, paucò tantum intervallo, vicibus dantur, in quantum vires ægri tolerare possunt.

6°. Tuta satis videtur hæc methodus, cum vix ullo modo corpus turbet; sed magnum ægris tædium parit, & vix toleratur, nisi à constantissimis. Calore enim majore excitato stagnans aquosa hæc colluvies aptior redditur, ut resorberi possit à venis; cumque simul calor major ad diaphoresin & sudores disponat, spes est, ut omne, quod resorptum fuit, per cutis spiracula diffletur de corpore. De hac re agitur §. 1248. Sed simul, dum hoc fit, pertinaciter toleranda sitis est, siccis cibis tantum utendum est, ne reddatur corpori liquidum, quod calore dissipatum fuit. Hinc vera est hydro-pici corporis exsiccatio, de quâ dicetur ad §. 1249.

Cum autem longa patientia desideretur, meritò dixit *Celsus*, facilius curari in fervis; qui cogi possint; *si enim ex toto sibi temperare non possunt, ad salutem non perducentur* (n). Et meritò peritus Medicus negavit, hominem, mediocriter hoc morbo implicitum, sanari posse, cum notæ esset intemperantiæ. Cumque alter Medicus sanationem polliceretur, scitè respondit, *illum ad morbum ægri respicere, se ad animum*. Eventus certè asserti veritatem probavit. *Ille enim cum summâ diligentiam, non Medici tantum modò, sed etiam regis, custodiretur, tamen malagmata sua devorando, bibendòque suam urinam, in exitium se præcipitavit.*

Facile autem patet, hanc methodum locum habere tantum, ubi vires adhuc constant, nec morbus omninò inveteratus est. Si enim abdomen v. g. immaniter jam distentum fuerit, vix ulla resorptionis spes superest, & simul metus est, ne per auctum calorem putredo concilietur stagnanti sero, undè brevè tabefacta viscera certam inducent mortem, & quidem tantò citius, cum in hac curandi methodo omnis potus negetur ægris, vel saltem parcissimus tantum concedatur, adeòque nec dilui satis, nec elui, possit de corpore putridum, diuturnâ stagnatione & calore aucto natum. Undè prudenter *Celsus* (o) dixit: *Inter initia tamen non difficillima curatio est, si imperata sunt corpori quies, sitis, inedia. At si malum inveteraverit, non sine magnâ molestiam discutitur.* Licèt autem motus corporis utilis hydro-picis laudetur meritò, tamen illum tolerare non possent ægri, dum simul sitim & inediam pati cogerentur. Hodie quidem absoluta inedia non solet imperari; sed solo ferè pane biscocto vivere solent; uti postea patebit.

§. 1239. **S**I causa hydro-pis ascitis est recens, extrinsecus citò applicata; si vires integræ, corpus juvenile; si viscera benè constituta, neque alio morbo perdita; si aqua nondum putrida, neque diù in loco stagnerit; statim instituenda paracentesis.

(n) *Celsus*, Lib. III. cap. XXI, pag. 161. — (o) *Ibidem*.
Tom. IV.

Patuit antea ad §. 1219., satis felici cum eventu per institutam thoracis Paracentesin aquam, in pectoris cavo collectam, eductam fuisse. Ubi ergo in cavo abdominis similis aquosa colluvies aderat, merito cogitabatur, ut simili arte educeretur. Natura enim, sponte sua, quandoque monstravit hanc viam. Apud *Schenckium* (p) plura exempla habentur, umbilico prius protuberante, dein rupto, effluxisse aquas, restituta integrè sanitate; & quidem, illud contigisse in viro sexagenario majore, qui integrè sanatus ab hydrope, absque ullâ recidivâ, septuagesimo ætatis anno jam superato, aliis de causis mortuus est. His similia leguntur & apud *Forestum* (q), Adeo tumebat ascitica mulier, ut *Celeberrimus Mead* (r) morbum insuperabilem pronunciaret, cum non superessent vires. Sponte tamen rupto aqualiculo, duodecim ferè aquæ libræ proruperunt, & sequenti die novâ rupturâ factâ sex aquæ libræ exiverunt. Non quidem in umbilico, sed prope illum, binæ hæ aperturæ inveniebantur. Languida autem adeo, & tantum non moribunda, erat hæc ægra, ut cardiaco remedio dato certam & citam mortem prædixerit. Post menses nihilominus aliquot incolumen, & ab omni hydrope immunem, vulneribus sponte consolidatis, mirabundus vidit. Undè statuit: *mulierine mortuæ quidem, vix credendum esse.*

Videtur ergo ars imitari posse methodum, quam natura monstravit. Interim tamen non omnino unanimis fuit Medicorum circa paracentesis utilitatem consensus. Dum enim aliquando contigisset, neglectis debitis cautelis, subito post tentatam paracentesin mortuos fuisse, ægros, in multis denuò distenderetur abdomen novâ accumulata aquâ, quandoque satis citò, cumque præterea considerarent, per paracentesin non tolli morbosas viscerum affectiones, quæ hydropi originem dederant, plures fuerunt, qui damnaverunt paracentesin tanquam noxiam, alii neglexerunt tanquam inutilem.

Apud *Cælium Aurelianum* (s) diversæ antiquorum Medicorum circa paracentesim opiniones leguntur; quas collegit; & sententiam illorum, qui damnant hanc operationem, benè refellit, ac deinde contra illos insurgit, dicens: *Omnes enim paracentesi curatos, ut ajunt, mori, apertissime mentiuntur: nos enim quosdam vidimus evasisse: plurimi verò moriuntur. Siquidem medentium tardante consilia serius paracentesis adhibetur.* Præterea optimè notat, licet causa, quæ hydropem produxerat, non tollatur per aquæ collectæ educationem, tamen symptomata plura & molestiam morbi sic minui posse: cum autem in aliis morbis curandis Medici plura adhibere soleant remedia, quæ causam morbi non attingunt, sed symptomata leniunt, nulla videtur esse ratio, quare & paracentesis ad eundem scopum non posset adhiberi. Suadet *Hippocrates* (t), de curâ ascitis agens, si alia remedia; & victus ratio, nihil effecerint, sectione factâ aquam educendam esse: sectionem autem jubet faciendam circa umbilicum, vel retrò circa ilia; dein dicit: *Indè verò pauci etiam evadunt.* Neque *Sydenhamus* (u) probavit Paracentesin: postquam enim vesicatoriorum applicationem damnaverat, ob gangrænæ metum, addit sequentia. *Neque aut feliciori cum eventu, aut minore discrimine, administrantur, me judice, sive Paracentesis, sive Acupuncturæ, à nonnullis*

(p) Observat. Medicin. Lib. III. observat. xviii. pag. 422.

(q) Tom. II. Lib. XIX. Observat. XXXIII. pag. 379.

(r) Monit. & Præcep. Medic. cap. viii.

(s) Morb. Chronic. Lib. III. cap. viii. pag. 478. & seq.

(t) De Affection. cap. vi. Charter. Tom. VII. pag. 627.

(u) De Hydrope, pag. 635.

celebratæ, quàm vesicatoria. Novi satis, plures alios, nec infimæ notæ, Medicos parùm sperare de Paracentesi, imò & quosdam absolutè damnare. Ex sequentibus, spero, patebit, an rectè hi senserint nec ne?

Certè *Celsus* (v), postquam de curâ hujus morbi dixerat, jubet, *si per talia auxilia venter non siccatur, sed humor nihilominus abundat, celeriori viâ succurrere, ut is per ventrem ipsum emittatur.* Fatetur, *Erasistratum* damnasse Paracentesin, quia unicam hydrophis causam credebat esse vitiatum jecur; undè optimè addit sequentia; *tamen aqua, nisi emittitur, quæ contra naturam ibi substitit, & jecinori, & cæteris interioribus partibus, nocet.* Nec exspectabat à solâ paracentesi hydrophis sanationem, nec credebat, omnes ægros sic posse sanari. Fatetur enim, *corpus nihilominus esse curandum. Neque enim sanat emissus humor, sed Medicinæ locum facit, quam intus inclusus impedit. Ac ne illud quidem in controversiam venit, quin non omnes in hoc morbo sic curari possint.*

Omnes, qui de Hydrope scripserunt, Medici conveniunt, colluviem aquosam, in abdominis cavo aggestam tollendam esse; sed non omnes volunt succurrere celeriori viâ; uti *Celsus* dixerat; pertuso nempe abdomine. Per emetica, purgantia hydrogoga valida, diuretica, &c., conantur hydropticorum aquas evacuare, vel siti & calore magno dissipare tentant, non sine magnâ ægrorum molestiâ, & quidem tali, ut non omnes illam tolerare aut possint aut velint. Interim brevi tempore absque insigni dolore, absque ullo periculo, idem scopus poterit obtineri, si peritâ manu instituat Paracentesis. Sola enim integumenta communia, muscoli abdominales, & peritonæum pertunduntur. Aqua abdominis cavo contenta removet à visceribus Peritonæum, ita ut nullus omninò metus sit, viscera ab instrumento perforante lædi posse. Prætereà acus triquetra statim educitur, & sola cava cannula, obtusa, in abdominis cavo manet; undè, effluentibus aquis, dum arctatur abdomen, vel sponte, vel fasciis circumductis, nequidem tunc ullum potest esse viscerum læsionis periculum. Vulnusculem exiguum est, imò ferè evanescit, dum integumenta abdominis, aquis eductis, corrugantur; & citò sanatur. Nihil ergo discriminis habet ex suâ naturâ Paracentesis, aquas ex abdomine citò evacuat, vel tardiùs & repetitis vicibus, si hoc utile crediderit Medicus (de quâ re sequenti dicetur paragrapho). Si non satis firmato abdomine, vel aliâ quâcumque de causâ, languere incipit æger, & animi deliquium metuitur, digito poterit illicò obturari cannulæ extremum, donec vino, vel alio cardiaco remedio, refocilletur.

An non emetica, valida purgantia, quæ sæpè repeti debent, imò & ipsa diuretica valida, longè magis turbant corpus, quàm levis talis punctura? Omnia hæc remedia tantùm tunc prodesse possunt, dum aqua in abdomine collecta resorberi à venis potest: nisi hoc fiat, nihil tollent de aquosâ colluvie, sed minuent copiam humorum bonorum. Verum quidem est, quòd fundente vi purgantium & diureticorum, validisque concussibus inter vomendum, removeri quandoque possint in visceribus obstacula, quæ hydrophi originem dederant. Sed & æquè verum est, rumpi posse validis his concussibus diù macerata & tabefacta ferè viscera; æquè verum est, per purgantia hydrogoga sanguinem solvi, & tamen sæpè nimiam humorum dissolutionem hydrophem producere. Nemo credet, scirrhosam viscerum labem, quæ toties hydrophis causa est

dissolvi posse per hæc remedia; undè aliis opus erit artis adminiculis, postquam aquæeductæ fuerunt, ut sanetur morbus, si adhuc curatione locus est. An non melior ab his effectus sperari poterit, si, nondùm fractis per valida hæc remedia ægrorum viribus, eductis per paracentesin aquis, hæc adhibeantur.

Credo, si quis animo ab omni præconceptâ opinione libero hæc consideret nullum dubium superesse posse, quin in ascite curando paracentesis ad aquas educendas tutius remedium sit, quàm si per emetica & purgantia valida idem tentetur.

Quænam ergò est ratio, cur celebres in arte nostrâ viri illam damnaverint, imò mortem accelerare dixerint. Facilis responsio est: Paracentesin tentarunt, postquam alias methodos incassum adhibuerant, vires ægrorum jam collapsæ fuerant, viscera in aquâ, quandoque jam semiputrida, contabuerant. Omnium ferè animis infudit hæc opinio, quævis priùs esse tentanda, antequam ad Paracentesin perveniatur. Ipse Hippocrates (y) dicit: *Si igitur à medicamentis, & reliqua victûs ratione auxilium percipiat ejûsque venter evacuetur satis est. Sin minus, sectione factâ aquam educto.* Non mirum ergò est, si pauci evaserint. Ipse Cælius Aurelianus (z), licèt agnoscat, quòd, ex remediis contra hydropem, *alia vesicam commovent; alia intestina lacerando ulcerant, vel dysentericam faciunt passionem; alia stomachum vertunt, & fastidium generant cibi, & sitim extendunt;* tamen dedit validissima remedia, helleboros nempè, euphorbium, scillam, &c.; deinde subjungit: *At si ex his humor detrahi non potuerit, oportebit tanquam alienum Paracentesi auferre.* Interim Paracentesim, tanquam utilem, defendebat contra alios Medicos, uti paulò antè dictum fuit. Tulpius (a), qui certè minimè favebat paracentesi, illamque potiùs damnabat, ut poterat utilem, & sæpiùs noxiam, tamen solito suo candore fatetur sequentia: *Consumitur plerumque tantum temporis in medicamentis aquam per alvum ducentibus, ut vix cogitetur de scapello, nisi ubi viscera jam sunt, præ morbi longitudine, vitiata.*

Prudentiùs egit Celsus (b), dum tentabat, corporis motu, malagmate digerente imposito, fasciis circumductis, dissipare asciten. Jecori aut lieni, si hæc viscera affecta forent, imponebat ficum pinguem contusam, adjecto melle. Si his adhibitis nullum profectum videret, celeriori viâ per ventrem ipsum emittebat aquam: nullam autem mentionem fecit de purgantibus validis in ascite adhibendis, antequàm paracentesis tentaretur.

Ubi verò abdomen nondùm in magnam molem excrevit, & recens adhuc morbus est, meritò tentari possunt efficacia remedia, hâc spe, ut evacuetur aqua per varias corporis vias. Imò non facilè admittent ægri Paracentesin, nisi quædam remedia, irritò successu, priùs adhibita fuerint. Hoc tamen videtur non satis inculcari posse, ne nimis diù in remediorum evacuantium usu pergatur, si tumor abdominis his non minuatur, sed, vel idem maneat, vel increscat. Optimè hinc Celsus (c) monuit sequentia: *Commodum est, etiam lino metiri ventrem quotidie, & quâ comprehendit alvum, notam imponere: postero die videre, si plenius corpus sit, an extenuetur. Id enim, quod tenuatur, medicinam sentit. Neque alienum est, metiri & potionem ejus, & urinam. Nam si plus humoris excernitur, quàm assumitur, ita demum secundæ valetudinis spes*

(y) De Affect. cap. vi. Chart. Tom. VII. pag. 254.

617.

(z) Lib. III. cap. viii. pag. 477.

(a) Observat. Medic. Lib. II. cap. xxxviii.

(b) Lib. III. cap. xxi. pag. 165.

(c) Ibidem. pag. 163.

est. Præstat ergò , citiùs ad paracentesin confugere , quàm validis remediis vires ægrorum exhaurire. *Hydropicos citò secandos esse* , jussit *Hippocrates* (*d*) : post morbos longos , & pluribus vicibus recurrentes , si hydrops nascatur ascites , à sectione omninò abstinere jussit (*e*) ,

Omniùm autem tutissimè , & certâ cum spe curationis , instituitur paracentesis , si causa hydrophis recens , & non à labe viscerum producta fuerit , sed à causâ externâ subitò applicatâ corpori antea sano ; uti v. g. dum nimia copia frigidi potûs subitò ingeritur (vide §. 1229.) , & indè abdomen citò intumescit ; tunc certè majori cum securitate illicò educitur per paracentesin , antequàm morâ diuturniori magis distractæ partes , & compressa viscera , fuerint.

Interim tamen , uti & in omnibus aliis curationibus , prudentiâ opus est , ne temerè institutâ paracentesi mors acceleretur ; saltem , ne Medicus videatur occidisse ægrum qui servari non poterat. Ideò hîc recensentur illæ conditiones , quæ certum reddere Medicum possint , à Paracentesi non tantùm levamen , sed & curationem , expectari posse , absque ullo ægrotantis periculo. Si omnia adsint , quæ hîc enumerantur , omne procul dubio abest discrimen ; sed rarò contingit , ut hydrops nascatur in corpore juvenili , robusto , absque ullâ viscerum labe , absque morbo prægresso ; imò vix unquam , nisi aquosâ externâ subitò applicatâ morbus ortum duxerit. Adeoque rara foret occasio , in quâ Paracentesi locus daretur. Certè antea ad §. 1230. ex *Hippocrate* recensita sunt illa , ex quibus Medicus concludere posset , qualis Hydrophis exitus sperandus sit. Si enim omnia bona signa adfuerint , tunc *securissimè sanus fieri poterit* ; sin minus plurima ex his habeant , spes erit , ut *superstes evadat*. Idem in determinandâ Paracentesi hîc locum habet. Si enim multa ex bonis illis signis adfuerint , licèt non omnia tamen , cum spe tentari poterit ; & eventus toties docuit , profuisse , etiam in talibus ægris , ubi certa videbatur imminere perniciës. In muliere , juvene quidem , per integrum triennium sensim increverat ascites , ita ut ventris disruptio formidaretur ; macie totum corpus ferè confectum erat ; sed cùm à distractis mole aquarum partibus intolerabilem pateretur dolorem , paracentesin petiit , ut saltem levaretur cruciatus , cùm cæteroquin assiduis tormentis & lentâ morte consumenda foret. Quamvis sine maximo vitæ periculo tentari non posse , edixisset *Celeberrimus Mead* (*f*) , precibus victus concessit , & pertuso abdomine sexaginta libræ humoris limpidi , ac nullo modo foetidi , simul & semel educæ fuerunt. Quotidiè augebantur vires , nunquam rediit hydrops , & elapsis decem mensibus filium robustum peperit , plurium postea prolium fœcunda mater. Quis credidisset in annoso hydrope aquas nondum computruisse ? Quis non timuisset , viscera macerata per integrum triennium in aquosâ tali colluvie , si non tabefacta penitus , saltem admisisse firmitatem suam ? Tamen subitò redierunt vires , & post mensem apta fuit concipere foetum , conceptum alere , & dein felici partu excludere maturum.

Non semper tamen , imò rarò , paracentesis habet tam felicem effectum , ut non tantùm educantur aquæ , sed etiam nulla recidiva sequatur. Quandoque causæ morbosæ in visceribus latent , quæ evacuatis aquis tantùm manifestæ redduntur , imprimis si Medicus ægrum non viderit , antequàm abdomen jam multùm intumuerit. Sæpiùs

(*d*) Foësius , Sect. VII. pag. 289. n°. 8.

| Tom. VII. pag. 672.

(*e*) De Intern. Affection. cap. XLVI. Charter.(*f*) Monita & Præc. Medic. cap. VIII.

mihi contigit, ut, post Paracentesin, tetigerim in vacuo jam abdomine duros tumores; undè facilè prævidebam hydropicis recidivam; nec tamen ideò me pœnituit, quòd aquarum educationem suaferim.

Insigne enim levamen conciliatur ægris, & licèt humor emissus non fanet, Medicinæ tamen locum facit. Ter repetii in eâdem muliere paracentesim, licèt duros tales tumores tetigissem manifestè; ferè per integrum quadriennium supervixit, ac quidem satis commodè, labores domesticos solitos peragens; & procul dubio diutiùs adhuc vixisset, nisi aliâ ex causâ periisset. Maritus enim, ærumnosæ vitæ pertæsus, se ipsum suspenderat; misera uxor, nihil simile suspicata, cubiculum ingressa, in laqueo hærentem videt, mox labitur in syncopen, quam excepit acutissima febris, quâ brevè periit.

Prodest ergò Paracentesis, licèt causam morbi non tollat, imò licèt immedicabilis eadem causa sit, & frequentes recidivas faciat; nam & Paracentesis repeti poterit sæpiùs. Certè in morbo non medicabili multum est, si possint minui insigniter anxietas & dolor, ac vita prolongari. Ex numerosissimis, qui hoc probant, casibus unicum adduxisse sufficiet. Quadraginta novem annorum vir ascite, & simul anasarçâ, laborans curabatur ab insigni Medico *Storck* vino scillitico, ita ut ad solitos labores redire potuerit; superstite tamen tumore duro immobili in Epigastrio. Tentabat varia Medicus, sed æger curam neglexit; rediit morbus, non obediens amplius remediis adhibitis. Institutâ Paracentesi, centum libræ aquæ turbidæ educæ fuerunt, & tumor in Epigastrio longè magis extensus percipiebatur. Tentabantur incassum varia, & post mensem, ob suffocationis metum, denuò Paracentesi opus erat; eadem ferè copia similis liquoris educæ fuit. Singulis mensibus debuit repeti punctura abdominis, ad septem vices usque. Per quatuordecim dies videbatur se satis benè habere, sed iterùm immaniter intumuit. Debilitas, appetitus deletus, febres, sudores, octavam punctiõnem dissuadebant, quam tamen miser subire voluit, suffocationem, aut ventris crepaturam, metuens. Centum ferè libræ educæ fuerunt, cum levamine quidem, sed sensim collapsis viribus periit. (g). In cadavere repertum omentum, in pelvim usque propendens, mutatum in crassum marsupium, quod steatomatosum tumorem gerebat, pondere libras medicas triginta tres æquantem. Cæterùm nulla in cavo abdominis aqua, sed in illo sacco omenti copiosissima, rubra, fœtida.

Immedicabilis erat causa hydropem tam validum toties reproducens, acus debuit pertundere sacco omenti ut aqua exire posset, & tamen tot per menses vita prolongata fuit in homine jamjam suffocando, & ablata intolerabilis illa anxietas.

Nec definitur facilè numerus punctiõnum, quas ascitici sustinere possunt cum levamine, antequàm ab immedicabili viscerum labe tandem succumbant. Miles Helvetus quinquagesies septies paracentesin toleravit, spatio vigniti & uno mensium; tam citò renascebatur hydrops, ut quovis undecimo vel duodecimo die debuerit repeti. Adeò enim facilè & subitò eruçtabatur lymphæ in cavum abdominis, ut pro ingestorum alimentorum diversitate variæ dotes observarentur in aquis educæ. Si chærophyllo & nasturtio usus fuisset, viridescebant aquæ; post vinum rubrum assumptum rubescebant; ab allio & cepis assumptis validum spirabant odorem; post vinum album epotum limpidiores prodibant (h). Illustris vidua, quinquagesimo primo ætatis anno ascitica facta;

(g) De Haen. Rat. Medend. part. iv. cap. 3. §. 2. Storck. Ann. Medic. prim. p. 146. — (h) Acad. des Scienc. l'an 1721, Histoire, pag. 29.

paracentesin adhibuit adhuc frequentius, sed singulis mensibus, ita ut primo anno singulis punctiōibus educerentur libræ quadraginta quatuor. Secundo anno, mensis spatio collegit libras quadraginta octo. Tertio anno minuebatur quantitas, ita ut unoquoque mense viginti quatuor tantum libræ effluerent. Quarto autem & quinto, sextique anni septem mensibus, trigesies paracentesis instituta fuit, sed non ultrà sedecim profluxerant libræ singulis vicibus. Incepit languere, tabescere, difficulter respirare, animi deliquium pati. Tandem vitæ & curæ tædium cepit, & placidâ morte occubuit, postquàm quinque annorum & septem mensium spatio sexagesies sexties Paracentesin passa fuerit, & mille nongentæ viginti libræ aquæ ex abdomine profluxerant. Prolongata ergò per plures annos vita fuit, & simul imminutum morbi tædium, dum eductis aquis alacris non tantum amicorum confortiis, sed exercitationibus, imò & chœreis, se oblectare potuerit. Testamento autem mandavit, ut ad futuram rei memoriam monumento suo inscriberetur punctiōnum institutarum numerus, & aquarum eductarum quantitas: simulque, quòd absque murmure morbum tulerit, nec unquam Paracentesin formidaverit (i).

Ex his patet, quantum proficit Paracentesis; & quòd aliquoties sanitatem fecerit, ferè semper ingens levamen attulerit, vitamque saltem prolongaverit; si debitâ cum prudentiâ institueretur; de quâ re mox dicendum erit.

Verum quidem est, quòd imprimis tunc laudetur, prositque, paracentesis, quando viscera sunt adhuc integra, nec alio morbo perdita, nec aquæ diù stagnaverint, nec computruerint. Sed non videtur, ideò semper repudiari posse, licet iusta suspicio sit, talia mala jam adesse. Sydenhamus (k), qui validis emeticis & purgantibus aggrediebatur hunc morbum, candidè fatetur, non semper sanari posse hydropem: noverat, annofo ascite in putrilaginem viscera converti; adeoque facilè intelligebat, tutum minimè esse, hunc morbum in tali statu validis remediis aggredi, utpotè arte omni superiorem. Deindè tamen sequentia maximè notanda subjungit: *Nihilominus Medici est, cum certò scire nequeat, quantum adhuc noxæ visceribus illatum fuerit, curationem omni ope moliri, remediis, tam evacuantibus, quàm corroborantibus; & neque animo ipse cadere, neque ægro ut cadat, autor esse debet. Cui rei ob hanc potissimum causam danda est opera, quoniam in permultis affectibus, morbi fomite jam penitus exantlato, Natura, quæ noctes atque dies nostris rebus invigilat, consulitque, sponte suâ mirum in modum machinatur, quòd ægrum à pernicioso morbi reliquiis muniat ac tueatur. Quam ob rem omnis Ascites, quantumlibet inveteratus, & quantumlibet funestam cladem visceribus intulerit, haud alio modo tractari potest, quàm si nunc primùm occæperit.*

Omniū sapientium Medicorum iudicio relinquo, an non tutius foret, tentare Paracentesin, ubi metuitur aquarum putrefactio, vel viscerum pessima jam conditio, quàm validis emeticis aut purgantibus corpus turbare. Fidelia observata, antea enumerata, facilè evincunt, cui parti accedendum sit. Mulier, quæ per integrum sexennium languida & morbosa vixerat, incepit adeò timere ab ascite Hydrope, ut Paracentesis institueretur, quæ postea duodecim vicibus repetita fuit, intra spatium quatuordecim mensium, sic ut tota aquarum eductarum quantitas æquaret libras septingentas & sedecim. Cum octavâ vice punctura institueretur, aqua exivit foetida; quatuor sequentibus vicibus minor observabatur foetor; cannula tamen argentea, cæruleo foeda colore, ex

(i) Mead. Mon. & Præcept. cap. VIII. — (k) De Hydrope, pag. 634.

abdomine educebatur, & tribus ultimis vicibus post eductas aquas observabatur globosum corpus delabi ab epigastrio ad ossa pubis usque; postea in cadavere inventus fuit tumor, augustiori pedunculo ab umbilico pendens, variis peritonei locis leviter accretus, octo libras æquans pondere. Postquam ergo jam fœtebant aquæ, adhuc quatuor vicibus levari potuit per paracentesin, licet adesset magnus talis, qui tolli non poterat, in abdomine tumor (l).

Sed & in muliere, quæ ignorabat se gravidam esse, & uteri prolapsu simul laborabat, ter fuit facta paracentesis, & quidem tam felici cum successu, ut post ultimam puncturam quotidie redirent vires corpori & torositas; sextoque post paracentesim primam mense peperit infantem sanum; & postea integrè convaluit. Ad eò autem citò crescebat hydrops, ut, intra tertium & quartum graviditatis mensem, spatio novendecim dierum tribus vicibus debuerint aquæ educi. Sic Paracentesis servavit, & matrem, & fœtum (m).

Plura certè colligere potuissem observata, quæ evincunt Paracentesis utilitatem; sed hæc abundè sufficient, ut constet, quantum boni sperandum indè sit.

Sequitur jam, ut videamus, quænam observanda sint, ut possit hæc operatio institui absque ullo periculo, & repeti etiam, si morbi pertinacia id exigat.

§. 1240. Uæ fiat 3. pollicum longitudine infra umbilicum, & eadem distantia à lineâ albâ, mensurâ in corpore sano intellectâ, in latere à fonte Hydrophis averso, puncturâ factâ ope instrumenti idonei, cannulâ immisâ, iterumque eductâ, aquæ copiâ parvâ, quotidie bis, emissâ; ad minimum impensis, 15. diebus in evacuando, interim utendo præscriptis (1233. ad 1238.): aut & recentiori methodo; quâ abdomen circumductis linteis premitur pro proportione eductæ aquæ; ne laxa, & pendula, viscera & vasa fluctuent in inani post evacuationem abdomine.

Ex illis, quæ *Celsus* (n) de Paracentesi abdominis scripsit, patet, quòd quandoque ipsum umbilicum perforaverint, quidam verò quatuor interpositis digitis sub umbilico à sinistrâ parte aperturam fecerint. Antea constitit, ex umbilico sponte rupto aquas omnes effluxisse; hinc fortè hoc tentari posset, si umbilicus tumens hanc indicaret viam. Interim tamen meritò potius eligitur locus magis declivis, ut facilius aquæ evacuari possint. Cùm autem abdomen in ascite quandoque immaniter tumeat, pro ratione tumoris augeri debet distantia loci pertundendi ab umbilico. Omnium optima determinatio loci, in quo punctura fiet, habetur, si mensuretur distantia inter umbilicum & cruram ossis ilii, tuncque in medio hujus perforans instrumentum adigatur. Solent Chirurghi atramento notare locum indicatum; & si abdomen immaniter tumuerit, adhuc magis declivem locum eligunt. Sic abundè cavetur, ne vel linea alba, vel tendinosa vagina, musculos rectos abdominis tegens, lædatur, cùm à tendinosi expansionibus læsis dolores & molesta alia symp-

(l) *Essais & Observat. de Médec.* Tom. VI. art. LXIII. pag. 223. — (m) *Ibidem.* art. LXIV. pag. 226. — (n) *Lib. VII. cap. xv.* pag. 451.

tomata sequi soleant. Æquè autem tutò in dextro latere, quàm in sinistro, hæc operatio instituitur, nisi quòd quandoque alterutrum eligatur, ut fiat punctura in latere à fonte hydropis averso. Hoc autem sic intelligendum est. Sæpè scirrhus hepatis, aut lienis, in hoc morbo adest, neque sine ratione pro morbi causâ & origine habetur, uti antea dictum fuit. Cùm autem scirrhosam viscera in molem ingentem sæpè excrescant, ideò si v. g. lienis scirrhus adeste credatur, in latere dextro instituitur paracentesis, ne, aliquâ copiâ aquarum eductâ, moles talis scirrhosa cannulæ orificio apprimatur, & sic liber effluxus impediatur. Monuit etiam *Celsus* (o), magnam curam adhibendam esse, *ne qua vena incidatur*. Sæpè enim videmus, venas cutaneas in distento asciticorum abdomine magnas admodum & varicosas. Verum quidem est, quòd à læsâ tali venâ non timenda sit periculosa hæmorrhagia, sed adstantes indè turbantur, & si quid sinistri posteà sequeretur, Chirurgum accusarent, ac si non satis magnam attentionem adhibuisset. Notavit & *Garengot* (p); venarum talium læsionem quandoque ulcuscula sequi. Facile autem hoc evitari poterit, cùm pertusio, absque ullâ noxâ, ad aliquam distantiam à loco determinato per mensuram fieri possit.

Licet ægro in sedili posito commodè Paracentesis institui possit, malunt tamen plerique, ut hoc fiat, ægro in lecto decumbente in latus, ita ut turgidum abdomen ultra lecti marginem emineat. Sic enim vitatur ægri defatigatio, & simul cavetur facile, ne lectus conspurcetur ab effluentibus aquis.

Oritur jam illa quæstio, an aqua ex abdomine pertuso debeat simul & semel educi omnis, an verò partitis vicibus? In diversam opinionem abiverunt hîc Medici ac Chirurghi, & olim ferè omnes statuerunt, nonnisi summo cum periculo omnes aquas simul posse emitti. Veterum Medicorum consensus firmabat hanc sententiam, & infelices casus, qui contigerant, dùm totalis eductio aquarum absque debitâ cautelâ facta fuerat, videbantur idem omninò demonstrare. Plerique credebant, unâ cum colluvie aquosâ exire subtile aliquid, spirituosum, ad vires & vitam conservandam maximè necessarium. Videtur in hac opinione fuisse *Celsus* (q), dùm dicit: *Illud jure aliquis mirabitur, quomodò quædam simul & affligant nostra corpora, & parte aliquâ tueantur. Nam, sive aqua inter cutem quem implevit, sive in magno abscessu multum puris coit, simul id omne effudisse, æquè mortiferum est, ac si quis sani corporis vulnere factus exsanguis est*. Certè & *Hippocrates* (r) ferramento ventrem inuri, & aquas paulatim educi, jubet. Imò certam mortem à contrario prædicit alibi (s): *Qui Empyici aut hydropici uruntur, aut secantur, pure aut aquâ confertim effluente, omninò intereunt*; uti antea ad §. 1219. dictum fuit. In commentariis ad hunc locum *Galenus* (t) rationem conatur reddere; quòd nempè aperirentur arteriosa quædam vasa, quæ prius operculi loco pus habebant, quo derepentè & confertim vacuato, multus spiritus cum eo excernitur, quod nocet ægris. Notum est, quòd Veteres crediderint, spiritum potiùs quàm sanguinem arteriis contineri; in hydropicis autem non tantùm ob hanc causam nocere subitam aquarum educationem, verùm etiam, quia scirrhus, non ampliùs ab aquâ sustentatus, tum diaphragma, tum vis-

(o) Lib. VII. cap. xv. pag. 451.

(p) Opérations de Chirurg. Tom. I. p. 249.

(q) Lib. II. cap. viii. pag. 72. 73.

(r) De Intern. Affect. cap. xxvi. Charter.

Tom. IV.

Tom. VII. pag. 657.

(s) Aphor. XXVII. Sect. VI. Charter, Tom. IX. pag. 263.

(t) Ibidem.

cera thorace contenta, deorsum traheret. Quia ergò aquas sensim educere volebant, ideò uestionem prætulērunt sectioni, cùm uestus locus nonnisi suppuratione priùs factâ consolidetur, sectione autem facti vulneris labia citò uniantur. *Celsus* (u) hoc confirmat: *Quidam, cute primùm adustâ, deindè interiore abdomine inciso; quia, quod per ignem divisum est, minùs celeriter coit.* Ferramento vulnus fecit *Celsus* (v), cui deindè plumbeam aut æneam fistulam imposuit, ut per hanc evacuaret humorem; cujus majorem partem educi curabat; deindè, ut jubet, demisso linteolo fistula claudebatur, in vulnere, si id uestum non est, relinquenda, ut singulis diebus singulæ heminæ emitterentur, donec nullum aquarum vestigium appareret ampliùs. Notat tamen, quosdam, non uestâ cute, protinùs fistulam adhibere, suprâ vulnus spongiam expressam ex aquâ aut aceto deligare, deindè postero die rursùs fistulam demittere (quod recens vulnus paululum diductum patitur), ut si quid humoris superest, emittatur. Audaciores ergò erant illi, cùm binis vicibus totum educerent.

Certum est, quòd, simul & semel eductis aquis, viscera antea pressa in magno cavo nunc liberè fluctuent, vasa illorum antea compressa nunc facilè impulsis à corde humoribus cedant & dilatentur, undè quandoque totus ferè sanguis in loca hæc non resistantia transit, nullus vel saltem paucus versùs superiores corporis partes tendit, hinc omnia encephali vasa subitò collabuntur, & lethalis syncope metuenda est. Simile infortunium quandoque & observatum fuit in puerperis, quæ felici, ut videbatur, celerique partu aquas, foetum, secundinas, expulerant; undè sanguis subitò & magno impetu in vasa uteri dilatata ruit, & majori etiam copiâ in reliquorum viscerum abdominalium vasa, jam non ampliùs à mole tumentis uteri compressa, transit. Si autem illicò post partum lato linteo circumducto abdomen molliter fulcitur, uti postea in puerperii morbis dicitur, præcaveri possunt hæc mala. Verum quidem est, quòd placenta soluta, ex hiulcis uteri vasis sanguis undatim effluat, sicque periculum augeatur. Sed & metus, ne macerata tandiù in colluvie aquosa viscera adeò debilitentur, ut rumpantur ab impetu sanguinis jam liberiùs influentis, vel & sic dilatentur vasorum extrema oscula, ut per anastomofin sanguinem dimittant. Hæc videtur esse ratio, quare per paracentesin primâ vice institutam limpidaæ prodeant aquæ, & postea, si repetenda sit operatio, cruentæ profluant (x).

Ut hoc periculum evitetur, monuit *Du Verney junior* (y), ut angustior cannula adhibeatur, ne nimis impetuosè effluent aquæ, & subindè interrumpatur exitus aquarum, ut detur tempus partibus distentis se contrahendi proprio elatere: jubet prætereà, ut prematur vel fasciis firmetur abdomen, uti solet fieri foeminis immediatè post puerperium: simul, si vires languere incipiant, jusculo reficiendi sunt ægri, vel vino generoso, quò melius cardiacum vix habetur. Interim tamen, si angustior adhibetur cannula, viscidiores aquæ difficiliùs effluent, à membranulis, sæpè unâ cum aquis effluentibus, facilè poterit obstrui cavum angustius; hinc, modò debita abdominis compressio fiat, dùm fluunt aquæ, etiam tutò abhibetur crassior cannula. Pulchrè hoc confirmatur à *Celeberrimo Mead* (z), qui, explorare volens, quid efficeret compressio abdominis ad cavendum subitæ mortis discrimen post institutam Paracentesin, simulac aqua pertuso abdomine erumperet, sedulâ curâ am-

(u) Lib. VII. cap. xv. pag. 451.

(v) Ibidem.

(x) Monro, Essai sur l'Hydropisie, pag. 103.

(y) Académ. des Scienc. l'an 1703. Mémoires, pag. 150.

(z) Mérit. & Præcept. Medic. cap. VIII.

babus manibus suprâ umbilicum ab utroque latere positis ventrem deorsum compulit, simul mandans Chirurgo, ut inferiorem partem abdominis simili modo comprimeret. *Id autem animadvertit, si vel per temporis momentum manus amoveret, ægram actutum animo deficere.* Eductis penitus aquis, fasciis laneis arctè adstringebatur abdomen, panno laneo spiritu vinoso madefacto primùm superimposito. Integrè autem convaluit, morbi recidivam nunquam passa.

Cùm autem pressio manibus facta non ab uno, sed à pluribus, fieri deberet, & deindè eductis aquis fascia circumducenda esset, quod fieri non facilè poterit, nisi manus removeantur, adeoque syncopes periculum nasci posset illo tempore, dùm fascia applicatur, *Celeberrimus Alexander Monro (a)* cingulum excogitavit & descripsit, quod circumducitur abdomini tumido antè Paracentesin, & per fibulas adducitur, dum aqua effluit, ut semper maneat æquabilis pressio; & eductis penitus aquis manere poterit, nec aliis fascis opus erit. Hoc cingulo, postquàm innotuerat, usus sum felici semper cum successu, & ab aliis idem factum novi, ita ut non tantùm quinquaginta sex libræ, uti optimus ille vir se fecisse lætabatur, sed centum libræ eductæ fuerint unâ vice, absque ullo animi deliquio. Exactiùs etiam determinavit locum puncturæ *Celebris ille vir (b)*; medio nempè loco inter umbilicum & cristam ossis Ilii; sed cùm hæc crista magnam extensionem habeat, hinc non satis sic indicatur locus; undè monuit, tutum puncturæ locum haberi in mediâ distantia inter umbilicum & processum anteriorem cristæ ossis Ilii, à quo oritur rectus cruris musculus (c).

Quotannis frequenter in Nosocomiis Viennensibus sic Paracentesis instituitur, & feliciter; tutoque sequimur consilium *Cælii Aureliani (d)*, suadentis, *per cathetera liquorem, si res patiuntur, semel atque eodem tempore omnem auferendum.* Usus enim fuit cathetere muliebri, postquàm scalpello in cavum abdominis usque viam fecerat: monet pariter, cavendas esse *venarum divisuras.* Manuum quidem compressionem adhibuit, sed tantùm, uti videtur, ad exprimendas aquas, neque videtur de fasciis cogitasse, nam *levi fasciolâ* tantùm firmabat apparatus in loco puncturæ, si differre debebat integram aquarum evacuationem, *quo turbatio corporis resolvatur: ac deindè resumpto ægrotante eodem die residuum detrahimus humorem: sin minùs, aliâ die, manibus comprimentes subjectas partes.*

Tutò ergò simul & semel possunt per paracentesin educi aquæ omnes, si circumducto tali singulo premitur abdomen secundùm proportionem eductæ aquæ. Sicque multa ægrorum tædia vitantur, & felicior sperari poterit effectus. Si enim partitis vicibus hoc fiat, vel debet cannula in abdomine manere, undè sæpè inflammatio in omni ambitu nata fuit, dum contracta & corrugata abdominis integumenta ad duram cannulam premuntur, & affricantur, respirationis motu. Si auferatur cannula, exiguum illud vulnus brevè concreset; vel saltem sic contrahetur, ut non possit absque vi adhibitâ denuò introduci, undè sæpè molesta mala sequi possent. Idèd *Cælius Aurelianus (e)*, qui scalpello vulnus infligebat, cui dein immittebat tubum, adeoque majorem aperturam faciebat, monet; si eodem tempore totum

(a) Essais & Observat. de Med. Tom. I. art. XVIII. pag. 259.

(b) Essais & Observat. de Med. Tom. I. art. XVIII. pag. 255.

(c) Tab. Eustach. Tab. xxxv. 50-23.

(d) Lib. III. cap. VIII. pag. 483.

(e) Ibidem.

detrahi non potuerit; alio in loco divisuram facientes; vel si rursùm oportuerit, tertio. Etenim prima divisura servata distans aut coherens, soluta tumores vel consensus ingerit vehementes.

Sed quòd maximè metuendum videtur, est putredo accelerata per liberum aëris accessum. Quamvis enim nondùm computruerint aquæ in cavo abdominis, utpotè ab omni commercio cum aëre externo seclusæ, tamen sæpè adèd putredini proximæ sunt, ut accedente aëre citò corrumpantur. Per quindecim annos mulier fuit hydro-pica, & gangrænâ supra umbilicum natâ ac separatâ, magno cum impetu humor in abdomine contentus erupit, sine notabili fœtore: tamen hic humor, paucis post eruptionem horis, tantùm concepit fœtorem, ut nemo perferre potuerit (f). Per tot annos ergò hæere potuit aqua absque notabili corruptione, & aëre liberè accedente intra paucas horas omninò corrupta fuit. Quandoque & paulò ante mortem serum aquosum horrendam acquirit putredinem, ita ut Chirurgus, paucis post mortem horis in cadavere asciticæ paracentesim instituens, à viridis coloris feri, quod effluebat, mephiti pestilentiali febre correptus fuerit, undè vix evasit. (g).

Subita illa corruptio aquarum in abdomine stagnantium ab aëre admissio, dum partitis vicibus educuntur aquæ, videtur potissimùm in causâ fuisse, quare egregii Medici paracentesim contemserint, cum ferè omnes morerentur. Casus sequens (h) hoc docet. Juvenis laborabat ascite, à sex mensibus lentè accrescente; non tuebant artus inferiores, nec ulla alia corporis pars; nulla aderat anxietas, commodè decumbebat, pulsus bonus erat; nec aliquid aliud culpari in corpore poterat; nullusque alius morbus hydropem præcesserat. Celebris ille Chirurgus meritò concludebat, paracentesim, si unquam, in hoc ægro cum spe optimâ tentari posse; nec abnuvit Medicus, sed subridens dixit, quòd post paracentesim institutam non evaderet æger, cum ferè omnes perire vidisset, in quibus idem tentatum fuerat. Cùm autem multùm prominere umbilicus, acu pertusus fuit, & sex libræ aquæ fuerunteductæ (non enim in more habebat, simul & semel omnem aquam evacuare); cerâ flavâ & idoneo apparatu sic claudebatur apertura, ut ne vel guttula exire possit; vesperi ejusdem diei per eandem aperturam eadem quantitaseducta fuit; idèmq; factum quotidie, bis de die. Omnia feliciter procedebant usque ad diem duodecimum; abdomen valdè admodum detumuerat, æger vegetus apparebat, integer erat appetitus, nec febris, nec ullum aliud symptoma, aderat. Sed vix elapso hoc tempore febris sequebatur cum nausæâ, paulò post convulsiones se manifestabant, aquæ, quæ antea limpidae effluerant, jam turbidæ prodibant & fœtentes, quæ acum argenteam colore violaceo, & dein nigro, tingebant. Periit vigesimo quarto die post paracentesim institutam. In cadavere parva obstructio in concava hepatis parte inveniebatur; sed totum peritonæum penitè putrefactum erat; & copia tabidi putridi pessimè fœtensis inundaverat totum abdominis cavum.

Conclufit hinc *Benevoli*, aëris liberum ingressum, post tot punctiones, pro causâ natæ putredinis habendum esse; adeoque simul & semel educendas esse aquas ex cavo abdominis; quam sententiam & confirmat casus mulieris asciticæ, cui tumens umbilicus, exulceratus, ruptus, omnem aquam subito effuderat, & quidem tantâ

(f) Ruysch. Observ. Anatom. Chirurg. n^o. xviii. pag. 18. mées, Tom. II. pag. 281.

(g) Pringle, Observ. sur les Maladies des Ar-

(h) Dissertazioni di Ant. Benevoli, pag. 126.

copiâ, ut non minùs quadraginta libras in diversis vasis collegerint; cui adhuc addi debebat non mediocris quantitas, quæ lectum & cubiculum inundaverat, antequàm vasis excipi potuisset.

Illa post tres septimanas, sanato umbilico, domum ex nosocomio rediit. Post quatuor vel quinque annos denuò ascites rediit, urinæ profluvio sanatus.

Opponi fortè posset, esse & alia observata, quæ docent, aquas per paracentesim eductas non semper adeò citò corrumpi, licèt libero exponatur aëri. Antea ad §. 1219. dictum fuit, humorem ex cavo pectoris eductum quinque post mortem diebus nullum putredinis signum dedisse, imò post digestionem acidulum spirasse odorem, qui tandem post multos dies in putridum & valdè nauseosum mutabatur. *Celeberrimus de Haen* (i), postquàm per paracentesim integrè evacuaverat abdomen asciticæ mulieris, eductas libras viginti septem servavit in vasis vitreis, in aëre aperto, per quindecim dies absque ullis signis putredinis: in fundo quidem subsidebat gelatina spissa, nonnullis in vasis sanguine, pure in aliis, mista: tenuior pars supernatans cochleari excepta, igni imposta, mox abivit in coagulum; undè meritò concluditur, maximam partem humoris collecti fuisse serum. Interim notandum est, recentem fatis fuisse morbum, cum vix per quinque menses duraverat, dum paracentesis institueretur; adeoque minor erat in putredinem proclivitas. Tamen fatis citò degenerare incepit eductus humor; nam intra octo horas cepit floccos oblongos albosque à superficie deorsum versum formare, & sequenti die pus in fundo exhibere. Verum quidem est, quòd morbi historia doceat, justam rationem suspicandi fuisse, quòd uterus suppuratus fuerit. Verum notandum videtur, quòd *Celeberrimus Pringle* (k) observaverit, purum sanguinis serum, dum ad putredinem disponebatur, turbidum fieri, album purulentum sedimentum ad fundum dimittere, & viridescere leviter. sed ex hâc foeminâ eductum liquidum erat subviridescens ac turbidum, & sequenti die, non autem statim, pus in fundo exhibuit. Undè satis credibile videtur, si pars educti liquidi in abdomine mansisset, per aëris admissionem, unâ cum calore corporis, citius secuturam fuisse putredinem. Dum enim partitis tantum vicibus aqua ex abdomine educitur; sæpè notabile tempus intercurrit, antequam totalis evacuatio fieri possit; uti ex observatione *Benevoli* constitit.

Simul etiam hinc patet, purulentam materiam nasci posse in sero sanguinis degenerate, licèt nulla inflammatio prægressa fuerit; quod magni momenti est ad intelligendas subitas illas metastases in morbis quandoque observatas, dum subito tumor pure plenus elevatur in quibusdam corporis locis, licèt nulla signa doceant alibi abscessum fuisse, cujus pus resorptum ad hæc loca deponeretur. Pariter & patet, non sine ratione veteres Medicos mutationem humorum in pus vocasse putredinem; ita tamen, ut non intelligerent omnimodò absolutam putredinem, sed quæ aliquid coctionis haberet. Videantur quæ antea ad §. 387. de hâc re dicta fuerunt, ubi agebatur de inflammatione non resolubili, quæ in abscessum vergit.

Instrumentum, quod ad paracentesim adhibetur, omnibus cognitum est, & apud *Heisterum*, *Garangeot*, aliòsque, descriptum, figuræque expressum, habetur. Acus nempè tricuspis, cannulâ argenteâ contentus ita, ut cuspis emineat, hâc lege formatus, ut perforato abdomine acus commodè retrahi possit, cannulâ in ventris cavo

(i) Ratio Medendi, part. IV. cap. III. §. II. — (k) Observat. sur les Maladies des Armées, Tom. II, pag. 278.

manente. Solemus autem nunc, crassiolem cannulam tenuioribus præferre, cum debite firmato & constricto abdomine nihil metuendum sit à celeriori aquarum effluxu, & si viscidiores aquæ fuerint, facilius per patulum magis orificium effluent.

Sed observatum fuit, quandoque in asciticis non contineri aquam facile effluentem, simulac libera via conceditur; at invenitur tremula gelatina (qualem casum mihi contigisse ad §. 1226. monui), quæ nullo modo per ampliolem cannulam, etiam compresso abdomine, exit. Contigit, ut primâ vice exiret aqua viridis instar decocti asparagorum, & satis fluida: secundâ vice cum difficultate exhibat gelatina, & paulò post nihil omninò, licet vulnus dilataretur, calido balneo immergeretur æger, & calidi liquores in abdomen injicerentur. Brevi tempore moriebatur æger, & abdomen plenum inveniebatur gelatinâ (l). Et illa ægra, quam memoravi, periit intra triduum, sed cadaveris secandi licentiam impetrare non potui.

In tali casu nihil superesse videtur, nisi ut æger fato suo relinquatur, vel largâ aperturâ factâ exitus concilietur materiæ gelatinosæ in cavo abdominis contentæ. Factum hoc fuisse legitur (m), incisione abdominis factâ ad quinque digitorum latitudinem; exhibat gelatina; sed adhuc difficulter; cum, triginta quinque libræ ut exirent, requireretur tempus duarum horarum cum quadrante; nondum tamen penitus evacuato abdomine; cum amoto apparatu Chirurgico adhuc quindecim libræ similis gelatinæ prodirent, & postea adhuc plures. Quartâ die accessit diarrhœa, quintâ effluerunt liquida serosa, gangrænæ & putredinis signa accesserunt, & tandem decimâ tertiâ post operationem die succubuit, postquam gelatinosæ talis materiæ sexaginta septem libræ diversis vicibus prodierant. In cadavere inventum fuit, ovarium dextrum dilatatum continuisse omnem hanc molem, & sectionem factam penetrasse in cavum hujus tumoris, aperturâ quatuor circiter digitos æquante. Bina adhuc alia foramina inveniebantur, à putredine nata, per quæ gelatina hæc in cavum abdominis transiverat. Certè non mirum videtur, cum tam largo vulnere opus fuerit, aëre liberrimè accedente, putredinem natam fuisse.

Alter casus mirabilis contigit Parisiis (n) in homine robusto quadrato ascitico; quinquaginta & octo annos nato; ex cujus abdomine, post factam paracentesim nihil prodibat: dilatato autem vulnere, exivit materies gelatinosa coloris grisei & lutei, albumine ovorum spissior; cum magnâ hydatidum copiâ ad mensuras sex (mensura solet quatuor libras continere); vires constabant optimè. Sequenti die, dilatato vulnere, adhuc prodibant magno numero hydatides, majoris jam molis, & ovum columbinum magnitudine superantes, unâ cum magno frusto massæ cujusdam albæ, portionem omenti referentis, cui plures hydatides fibrosis filamentis adhærebant; simul & sex mensuræ similis gelatinæ exiverunt. Hydatidum autem numerus, majorum & minorum, ad septem vel octo millia se extendisse, legitur.

Decimo sexto ab operatione die æger quàm optimè se habebat: venter erat mollis, planus, vulnus pulcherrimum, urina, pulsus, respiratio bona, febris nulla, somnus tranquillus. Verùm evacuatio per tredecim dies fuerat copiosa, sed inodora, postea serosa & parca, sed fortem odorem spirans, immissumque catheterem nigro colore tingens. Credebatur autem, potiùs corporibus heterogeneis corruptis, quàm visce-

(l) Targioni Tozzetti, Osservaz. Medic. pag. 34. 35. | rurg. Tom. II. pag. 452.
(m) Mémoire de l'Académ. Royale de Chi- | (n) Philosoph. Transact. vol. XXXII. n°. 370. §. IV. pag. 17.

rum gangrænæ hoc tribuendum esse, cùm febris abesset, uti etiam, quia decocto antiseptico in cavum abdominis injecto ruptæ hydatidis pellicula prodibat, quæ videbatur ovum gallinæ æquasse ad minimum, dum integra erat.

Qualis autem morbi exitus fuerit, non dicitur; sed ferè credi posset, tandem funestum fuisse; cùm metuenda hîc maximè putredo jam adesset, & postea subjungatur: *Appetitus & vires nunc sunt, quæ nobis faceffunt.* Certè dum, putridis viscera abdominalia alluentibus, in robusto corpore vires cadunt, parum spei superesse videtur.

An ergò dilatatio vulneris in tali casu non foret tentanda? Certè in illo casu, qui mihi contigit, facta non fuit, nec facere licuisset, & tamen periit intra triduum. In binis his casibus, dilatato vulnere, levamen senserunt ægri, & supervixerunt diutiùs. Pro generali autem axiomate habetur, in morbo ancipiti tentari posse anceps remedium. Corticis Peruviani virtus antiseptica, hodiè tam certò cognita, aliquam spem faceret, si illius decoctum in abdomen injiceretur, simulque idem remedium per os ingereretur.

Injectio autem liquidorum detergentium, antisepticorum, &c. in cavum, posteductas per paracentesin aquas, sæpiùs tentata fuit. Observatur enim, aquaseductas sæpè deponere fœculenti quid limosi; quandoque & gelatinam subsidere; undè meritò creditur, in diuturno ascite simile quid contingere in loco, ubi collecta aqua hæret. Verùm illud limosum adhæret cavi parietibus, & visceribus contentis, videturque citiùs putrescere, quàm tenuior humor, dum aër admittitur; undè de eluendis his fœcibus cogitatum fuit.

Dum post repetitam aliquoties paracentesim spissior & fœtidus prodiret liquor, post evacuationem *Celeberrimus Littré* vulnerariis injectionibus usus fuit (o) in ascite, qui occupabat duplicaturam peritonæi. Sed & in abdominis cavum ipsum injectiones tentatæ fuerunt, & quidem magnâ copiâ. Peritus, & ingenio æquè ac dexteritate valens, *Chirurgus Warrick* (p), in quinquagenariâ muliere asciticâ paracentesin instituens, eduxerat triginta sex pintas pellucidæ viridescentis lymphæ, optimo cum successu quidem, sed quadraginta post dies abdomen æquè, si non magis, tumebat ac antè. Novâ hinc aquarum educatione opus erat. Cùm autem variis experimentis in lymphâ, per primam paracentesimeductâ, vidisset, à miscelâ vini rubri, uti & aquarum Bristolensium lympham coagulari, credidit, recidivam caveri posse, si posteductas aquas talia injicerentur in abdominis cavum. Consentientibus huic tentamini binis egregiis Medicis,eductis per paracentesin circiter duabus tertiis partibus aquæ in abdomine contentæ, per cannulam injecit æqualem copiam vini & aquæ Bristolensis, quæ sanguinis calorem habebant. Cùm autem tam citò abdomen replere non posset, incipiebat animi deliquium; quod tamen cessabat, dum denuò turgebat abdomen. Percipiebat ægra, ac si liquor injectus stomachum ingrederetur. Cùm verò notabilis quantitas lymphæ adhuc esset in abdomine, dum miscelam ex aquâ Bristolensi & vino rubro injiceret, metuebat efficaciam nimis minutam fuisse; hinceducto per cannulam omni liquido in abdomine contento, denuò cavum replevit miscelâ, quæ duas partes vini rubri, & unam aquæ Bristolensis, haberet, ut tantò major foret efficacia. Sentiebat tunc ægra pungentes in pectore dolores, &

(o) Académ. des Scienc. l'an 1707. Mémoir. pag. 502. — (p) Philosoph. Transact. vol. XLIII. n°. 472. §. III. pag. 13, & seq.

lancinationes per omnia viscera, difficulter respirabat, pulsus vacillabat, syncope redibat, & loqui non poterat. Undè tam subito, quàm fieri potuit, evacuato abdomine, cannulam abstulit, & solito modo abdomen firmavit spleniis & fasciis, sicque redibant integrè sensus ægræ.

Optimus autem fuit successus; non enim passa fuit morbi recidivam; sed integrâ sanitate fruebatur; quæ felicitas post integrum annum adhuc stabilis mansit.

Dum hoc contigisse noverat *Reverendus Hales*, proposuit methodum, quâ hoc commodiùs imposterum tentari posset; duplici nempe paracentesi, ut eodem tempore, dum per unam cannulam educeretur aqua, per alteram fieret injectio liquoris medicati (q).

Ex omnibus illis, quæ jam dicta sunt, patet, quantum ars profecerit in curatione hydrophis per paracentesin, dum firmato abdomine collecta aqua simul & semel educitur.

Quandoque quædam contingunt operationis tempore, quæ moram effluenti aquæ faciunt, & nisi removeri possint hæc obstacula, totalem evacuationem impediunt. De gelatinosâ visciditate aquæ contentæ in abdomine dictum fuit: verum contingit quandoque, ut eductâ notabili quantitate aquæ, & constricto, pro ratione effluentis aquæ, abdomine, omentum, vel & intestina, contigua fiant orificio cannulæ, illudque obturent. Ideò solent periti Chirurghi præstò habere stylum plumbeum, flexilem, obtusum, quem per cannulæ cavum introducunt, & sic, absque vi adhibitâ, & absque læsionis periculo, remonent obstacula talia à cannulæ aperturâ. Debet autem stylus talis esse minoris diametri, quàm est cannulæ cavum, ut sic faciliùs possit introduci, & inter illum ac cavam superficiem cannulæ transire possit aqua. Contingit aliquando, ut membranæ, in aquis asciticorum fluctuantes, cannulæ cavum ingrediantur, ejusque cavum obturent. Mirus talis casus legitur (r), ubi post factam paracentesim nulla exibat aqua, & eductam cannulam sequebatur corpus teres, parum complanatum tamen, prominens ex vulnere ad longitudinem duorum digitorum; cum illud prudenter extraheretur, absque ullo dolore, vel hæmorrhagiâ, ad longitudinem ferè binarum ulnarum, prodierunt cum impetu aquæ. Corpus illud evolutum exhibuit membranam telæ aranæ instar tenuem, in quâ nihil organici deprehendebatur, & hinc credebatur, fuisse involucrum cystidis, quæ aquas suo cavo continuerat. Undè etiam sperabatur, aquas imposterum minùs facilè accumulari posse; cumque bimestri spatio bis debuerit repeti paracentesis, singulis vicibus minor quantitas educebatur. Septuaginta & tribus diebus supervixit; in cadavere *Celeberrimus Morand* (s) residuam cystidis membranaceæ partem invenit, hepatis scirrhusi externæ membranæ affixam, & pendulam.

Sacci autem tales non semper tenuem adèò membranam habent; sed frequentius longè firmiori fabricâ constant; quandoque scirrhusi inventi fuerunt, uti patet ex antè dictis. Aliquando intestinis accreti sunt, & si non omninò duri fuerint, sed adhuc contractiles, aquis evacuatis, trahere & irritare possunt intestina: idem fieri poterit, dum intestina, sacco concreta, minùs jam pressa, liberiùs agunt, & se movent; undè videntur nasci dolores illi, & spasmi, qui quandoque paracentesin sequuntur (t).

(q) Philosoph. Transact. vol. XLIII. n°. 472. §. IV. pag. 20.

(r) Académ. des Scienc. l'an 1718. Hist. p. 27.

(s) Ibidem. l'an 1719. Histoir. pag. 38.

(t) De Haen Ratio Medend. part. IV. cap.

III. §. III.

Post eductas aquas, quantum fieri poterit, spes videbatur adesse, ut paucum illud, quod fortè reliquum mansit, absorberi posset, præcipuè dum strictum per cingulum, aut fascias, abdomen distensionem resistit, & victu roborantibusque remediis, de quibus §. 1250. dicitur, tentent impedire Medici, ne renascatur hydrops. Tanto magis autem talis resorptio sperari posse videbatur, cum observationes Medicæ docuerint, etiam crassiora resorberi, & postea per urinas evacuari posse. Virgo viginti annorum per biennium ferè hydrope ascite laborabat, & ter paracentesis instituta fuit, hoc effectu, ut singulis vicibus quatuor vel quinque pintæ materiæ limosæ & nigricantis educerentur: post tertiam paracentesim uti incepit ptisanâ ex *urticâ*, *iride*, & *acetosâ rotundifoliâ*, paratâ; sequenti jam die similis materia in urinâ inveniebatur, & quidem tali copiâ, ut ad minimum mediam quantitatem urinæ emissæ constitueret. Sanata fuit, viro juncta dein infantes peperit (u).

Interim ex illis, quæ antè dicta sunt, patet, ascitem renasci sæpiùs; & rarò per unicam paracentesim tolli. Dolebant quidem hoc Medici, sed non adeò mirabantur, probè gnari, eductis aquis non tolli semper hydropis causam, quâ ergo manente recidiva metuenda erat. Intelligebant facillè, vasa illa, quæ dilatata vel rupta effuderant humores, jam à pressione aquæ in abdomine contentæ libera, similem humorem fundere, & quidem majori copiâ. undè nequidem mirabantur, abdomen, quod per plures menses, imò annos, lentè intumuerat, jam citò impleri, postquam per paracentesim omnis colluvies aquosa educta fuerat. Hoc autem maximè mirum videbatur, quòd, licèt parca admodum copia liquidi ingereretur, & urina æquaret, imò & superaret, potùs assumpti quantitatem, tamen abdomen intra paucas septimanas æquè turgeret, quandoque & magis, quàm antea.

Mulieri asciticæ per paracentesim auferebantur quadraginta sex libræ, magno quidem cum levamine. *Celsus* (v) in hoc morbo monuerat: *Neque alienum est, metiri & portionem ejus & urinam; nam si plus humoris excernitur, quàm assumitur, ita demùm secundæ valetudinis spes est.* Secutus fui hoc consilium, & lætabar, urinam superare quotidie copiam liquidi assumpti. Tamen ferè quotidie ad stateram examinata inveniebatur ponderosior, & post tres septimanas novâ indigebat paracentesi, per quam evacuatæ fuerunt quinquaginta tres libræ. Post mensis spatium denuò quadraginta libræ eductæ fuerunt. Interim toto hoc tempore, vel ab omnino potu abstinuit, vel, dum sitis tolerari non poterat, decem uncias ad summum cerevisiæ, sed valdè meracæ, assumpsit. Cum autem hæc fœmina salutis recuperandæ avidissima foret, & semper illam in aliis morbis morigeram invenerim, nullam habui suspicionem, quòd me deceperit: accedebat, quòd indiga esset satis, neque cibus aut potibus uteretur, nisi illis, quos subministrabam. Licèt autem sollicito examine constaret, urinam emissam superare potum, & illud liquidi, quod in cibus adesse poterat, tamen quotidie crescebat abdominis moles ab aquâ accumulata.

An ergò ex aëre trahunt aquam hydropicorum corpora? Videtur jam *Hippocrates* (x) similem habuisse opinionem; credebat enim à flatibus hydropem nasci: *Quòd si flatus, per carnes perrumpentes, corporis meatus rarefecerint, eos humiditas consequitur, cui viam aër antea struxit.* Ut autem explicaret, cur tam citò renasce-

(u) Académ. des Scienc. l'an 1703. Mémoir. pag. 150.

(v) Lib. III. cap. XXI, Tom. IV.

(x) De Flatibus, cap. VI. Charter. Tom. VI, pag. 218.

retur hydrops, dixit: *Est & hoc aliud ejus rei indicium. Nam venter penitus vacuatus, intra tridui spatium rursus impletur. Quidnam igitur aliud quam spiritus impleat? quidve aliud tam citò implere possit? Neque enim tanta potus copia in corpus ingesta est, ac neque carnes, quæ colliquescent, in causâ esse possunt, quum ossa supersint, & nervi, & fibræ ex quibus nulla quidem tanta aquæ copia augeri potest. Certum est, in aëre æstivo calido, qui omnibus apparet siccissimus, incredibilem aquæ copiam hæere: sales enim alcalini fixi, siccissimi ab igne, in tali aëre humescunt illicò, & pondere augentur, simulac refrigererint; nec parva est copia aquæ, quam sales illi ex aëre in se trahunt. Observavit *Digby*, libram salis tartari ex aëre vicino in se trahere novem libras aquæ, dum per deliquium, ut Chemicis dicunt, solvitur (y). Si jam simul consideretur aëris nos ambientis levitas ad stateram, debet sal alcalinus siccus ad ingentem distantiam aquam ex aëre attrahere, vel debet aër perpetuò motus, successivè sali alcalino applicatus, aquam contentam huic sali tradere. Neque tantum hoc alcalinis salibus proprium est, sed & sal marinus, & sal ammoniacus, in aëre deliquescent. Imò fortissimum acidum, vitrioli oleum nempe, si per artem chemicam concentratissimum reddatur, formâ solidâ, glaciei instar, concrevit in vasis vitreis purissimis, quibus servatur, si exactè clausa fuerint. Si in bilance ponatur tale vas, & ab alterâ parte appposito pondere exactum habeatur æquilibrium, simulac aufertur epistomium, ut aër liberè ingredi possit, vix minutum horæ numeratur, quin jam descensus lancis indicet ponderis augmentum; & solida prius concreti olei vitrioli massa deliquescere incipiat. Plurima alia dantur corpora, quæ aquam ex aëre, in quo hæret, in se trahunt; hujus autem loci non est, illa enumerare.*

Sufficient dicta, ut demonstretur, aquam in aëre hæere satis copiosam, & quædam corpora illam ex aëre trahere, ac sibi unire.

Si jam consideretur, dum tumidum in asciticis turget abdomen, reliquum corpus decrefcere, penitusque exsuccum fieri, non videtur absolum esse, ut credatur, talia corpora ex ipso aëre in se aquam trahere, imprimis cum nulla alia causa assignari possit, cur ascitici, per paracentesin ab omni colluvie aquosâ liberati, tam citò denuò impleantur, licet parcissimo potu & cibis siccioribus utantur, excretæque urinæ copia potus ingesti quantitatem superet. Mirabilis casus narratur à *Petro Servio*, summi Pontificis *Urbani octavi* Archiatro, de sacrâ virgine, quæ jejuniò, vigiliâ, meditatione, corpus omninò exhauserat ita, ut cum maximâ totius siccitate urens adesset calor. Illa, per aliquot septimanas, singulis viginti quatuor horis ducentas & ultra libras per vesicam excrevit.

Fatetur *Digby* (z), quòd vix fidem adhibere potuisset, nisi tantus in arte vir illud portentum memoriæ mandasset, & veritatem facti ab ipsâ ægrâ, & plurimis Medicis Romanis, confirmari audivisset. Toties certè mirati fuerunt Medici, in hystericis paroxysmis ingentem copiam urinæ limpida inodoræ insipida excerni, ita ut metueretur sanguinis, diluenti vehiculo orbati, periculosa inspissatio. Finito tamen paroxysmo satis commodâ valetudine fruebantur tales ægræ. An in his morbis simile quid contingit?

Videndum jam abhuc superest, quam Prognosin fecerint Medici, post Paracentesin, pro diversâ aquarum ex abdomine eductarum indole.

(y) Dionis, Dissert. sur le Tænia, &c. ubi ille Tractatus *Digby* habetur, pag. 166. 167.

(z) Dionis, Dissertat. sur le Tænia, &c. ubi ille Tractatus *Digby* habetur, pag. 167. 168.

Ad §. 1215. dictum fuit, serum aquosum colligi in cavis majoribus & minoribus corporis, dum hydrops adest; tuncque probatum fuit, non esse puram aquam semper, quæ in cavis corporis colligitur, sed admistum ferè semper esse sanguinis serum, dilutum tamen copiosa lymphæ, quæ ad ignem non concrevit, ut serum, sed avolat. Cùm igitur, paracentesi institutâ, prodit liquidum, in quo dotes feri & lymphæ reperiuntur, pro bono habetur omine; cùm hoc designet, humores effusos sanos fuisse, nondùm per moram aut inceptam putredinem degeneres, adeoque & spem esse, quòd viscera abdominalia nondùm multum damni receperint, dum talis humor illa undique alluebat. Sed serum sanguinis flavescit in sanis hominibus, aliquem lentorem habet, subsalsum est, & quid suburinosis spirat; undè & laudantur hydropicorum aquæ, si similes dotes habuerint. Hoc autem pulchrè probatur observatis *Celeberrimi du Verney junioris* (a), qui expertus fuit, tunc imprimis felicem eventum sperari posse, si aquæ educæ citrini coloris forent, submucilaginatæ, subsalsæ, & odorem urinosum spirarent. Quò autem magis recederent aquæ ab his dotibus, eò majus periculum prævidebat. Hinc fœtidas aquas, saturato flavo colore, vel & sanguineo rubro, tinctas, damnabat, uti & omninò mucilaginosas, imprimis in muliebri sexu, quia tunc observaverat, hydropem saccatum adfuisse, qui rarò integrè curatur. Quin imò suspectæ erant Hydropicorum aquæ, si puram referrent aquam & post evaporationem nullum omninò, vel paucum tantùm, relinquerent sedimentum; tales enim ægri ut plurimùm moriebantur, citò recrescente hydrope. Si aquæ hæ digitos immisos instar acris lixivii detergeant, & cutim corrugent, sensibilibiorémque reddant, signum est, jam majorem adesse acrimoniam, adeoque meritò metuendum esse, ne viscera contabescere jam inceperint, imprimis si, unâ cum aquis, omenti filamenta vel lacinia prodierint.

§. 1241. **S**I conditiones (1240.) absint, vel sint contrariæ, paracentesis mortem accelerat.

Anteà ad §. 1239. enumeratæ fuerunt illæ conditiones, quæ, dum adessent, suadebant, Paracentesim tutò institui posse non tantùm, sed & affulgere tunc spem felicis curationis. Simul tamen tunc monitum fuit, rarò obtinere, ut adsint omnes, & tamen utilem esse Paracentesim, licèt quædam ex his desint. Si autem signa omnia penitus contraria fuerint, ut, si æger decrepitus senex sit, viscera corrupta, putredinis certa adfuerint signa, tunc meliùs abstinetur à Paracentesi, ne Medicus occidisse videatur ægrum, qui nullo modo servari poterat. Interim tamen ex illis, quæ hætenus dicta fuerunt, satis patet, Paracentesim rarissimè, si unquam, mortem accelerasse, si debitis cum cautelis simul & semel omnis aqua educitur. Constat etiam pluribus & fidelissimis observatis, hydropicos, de quorum salute peritissimi Medici omninò desperabant, per Paracentesim non tantùm insigne levamen accepisse, verùm etiam integræ sanitati restitutos fuisse. Et quamvis nulla omninò spes superesset, causam hydropis tolli posse, adeoque certò prævideret Medicus, rediturum morbum, tamen insignem usum habet Paracentesis, quòd per hanc intolerabiles ægris molestiæ tolli, & vita prorogari, possit. Ex quibus omnibus concludere licet, Paracentesim utilem, & secundùm artis regulas etiam in dubiis casibus adhibendam, esse.

(a) Académ. des Scienc. l'an 1703. Mémoire, pag. 162. & seq.

§. 1242. **E**missaria ferro candenti, medicamentis causticis, vesicantibus, lanceolis, filis, factâ, in parte carnosâ, loco declivi, sæpè admodùm profunt; maximè si aperta teneri permittit morbi genius.

Si colluvies aquosa possit quâcumque viâ educi de corpore, semper utile erit; cum & indè leventur ægri, & locus medicinæ detur, ut hydrophis causa tolli postea possit. Dum in majoribus cavis corporis collecta hæret aqua, in abdomine vel thorace, paracentesi educitur, uti dictum fuit. Verùm ubi in hydrope anasarcâ per tunicam cellulofam distributa hæret aqua, spontè patet, illam per puncturam indè educi non posse; undè variâ methodo usi fuerunt Medici, ut pararent facilem & tutum exitum aquæ sub cute collectæ. Certè ipsa Natura indicavit hîc viam, & casus fortuiti dederunt toties felicem eventum. Contingit enim quandoque, uti antea dictum fuit, per ipsos cutis distentæ poros exire aquam, perpetui roris instar, ita ut partes hydropticæ detumescant sensim. Quandoque aqua, per cutim penetrans, non transit per epidermidem, sed illam in vesicas attollit, quibus ruptis, sequitur perpetuum stillicidium, simili cum effectu. Toties contingit, ut frigida crura hydroplici igni admoveant propiùs, &, cum in distentis illis partibus obtusior sensus sit, levis ambustio fiat; vesiculæ tunc fiunt, quibus spontè ruptis vel pertusis aqua exit perpetuò. In quibusdam locis mulieres in more habent, ut hypocauftulâ, quæ vivos cespitum carbones continent, pedibus supponant hyemali tempore, ut calefiant: si hydrope tumeant pedes & crura, ferè semper tales vesiculæ attolluntur, & plurimas indè levatas, imò & multas sic curatas, vidi. Inter plures felices curationes, per ambustionem factas, *Celeberrimus Homberg* (*b*) memorat casum mulieris, cui per plures annos enormiter tuebant crura & femora, simulque aderat dolor, quem levare solebat, perfricando tumentes partes mane & vesperi spiritu vini ante focum: casu incenditur vini spiritus, & leviter amburit partes; quibus applicuit unguentum quoddam; & unicâ nocte omninò detumuerunt crura ac femora, evacuatâ per urinas omni aquâ, quâ priùs turgabant. Verum quidem est, hîc novum emissarium factum non fuisse, cum per urinæ vias exiverit aqua, mota subito, rarefacta, & resorpta venis, per subitum & validum hunc calorem. Interim tamen vix dubium videtur, quin eadem hæc aqua per vesicas ambustione excitatas exivisset, nisi tam citò resorpta aliam invenisset viam. Integerrima autem fuit curatio, cum nunquam postea redierit tumor.

Ut ergò novum emissarium paretur aquæ in hydrope anasarcâ, debet cutis peritundi ita, ut vulnus transeat in tunicam cellulofam usque, simulque debet esse non adeò angustum, ut citò coalescere, vel à tumente membranâ cellulosâ obturari, possit. Vario modo hoc perficere tentaverunt Medici. Tumidas & aquâ plenas partes in puero scalpello aperiendas jubet *Hippocrates* (*c*); simulque monet, fomentis utendum, & semper, quod apertum est, calefaciente linimento illinendum, esse; gangræna enim facilè occupat flaccidas, post eductam aquam, partes, uti

(*b*) Académ. des Scienc. l'an 1708, *Histoire*.
pag. 48.

(*c*) De Locis in Homine, cap. ix. *Chartæ*
Tom, VII. pag. 369.

postea dicitur. Alio autem in loco (d) dicit, dum de hydrope agit: *Quodd si in scroto & femoribus ac tibiis tumor constiterit, peracuto scalpello multis & crebris vulnusculis scarificato. Hæc si feceris, citò sanum efficies.* Postquam plura remedia ad hydropem intercutem sanandam recensuerat Aetius, dicit (e): *Omnibus prædictis efficacius auxilium in hæc hydropis specie chirurgia præstat.* Quod Asclepiadis & Archigenis autoritate confirmat, qui jubebant, *fissuras fieri circa internum talum, in loco quatuor digitorum spatium supra talum eminente, eâ profunditate, quâ quis in venæ-sectione utatur.*

Neque timuerunt vulnerum inflammationem, neque subitam coalitionem vulnorum, cum aqua perpetuò deplueret, donec totus homo gracilis relinqueretur. Forestus (f) ramulis Ilicis, sive aquifolii, verberari fecit bis in die crura & femora hydropicæ mulieris, sicque punctâ vel & laceratâ cute per spinosa hujus plantæ folia, miro modo detumescebant crura & femora.

Longè minori cum molestiâ hodiè pertundi potest cutis ope instrumenti, quod *scarificator* vocatur, ubi plures lanceolæ, elateris ope, proficientes, vulnuscula faciunt, ex quibus postea ope cucurbitæ impositæ sanguis educitur. Sic autem constructum est illud instrumentum, ut variâ profunditate cutim pertundere possint lanceolæ: in hoc autem casu requiritur, ut cute pertusâ, penetrent in tunicam cellulofam; quod absque ullo periculo fieri poterit, cum aqua turgens hæc tunica cutim à suppositis vasis & musculis removeat. Cum autem ictu oculi citiùs hæc methodo scindatur cutis, ægri nullum dolorem sentiunt, & idèò minimè hanc operationem formidant, si quandoque repeti debeat in alio loco.

Universalem hydropem anasarcam vidit Celebris Chirurgus (g), in quo à vertice capitis ad plantas pedum usque omnes tuebant corporis partes. Frustra in juvene & robusto equite purgantia hydragoga aliâque plura fuerant adhibita, & scrotum adèò tuebatur, ut inter femora, quocumque etiam corporis situ, commodè locari non posset. Scrotum, crura, femora, pluribus scarificationibus pertudit; undè ingens aquarum copia effluxit, hoc effectu, ut intra duos trèsvè dies penitùs detumuerit, & postea integrè convaluerit. In juvene rustico neglectus hydrops anasarca universalis unâ cum ascite adèò invaluerat, ut nulla medelæ spes superesse videretur. Miser, omnium rerum indigus, in nosocomium recipiebatur tantùm, ut placidè saltem mori possit; scrotum immaniter tuebatur, dyspnœa aderat, & talis functionum vitalium debilitas, ut nullo corporis loco arteriarum pulsus percipi potuerit; tremulus tantùm motus circa regionem cordis sentiebatur. Dato vino calido, aquâ mixtâ diluto, cum parùm revivisceret, sic ut pulsus in carpo, sed admodùm languidus, perciperetur, pluribus in locis pertundebatur lanceolâ scroti inferior pars, vesiculæ in cruribus pedibusque elevatae discindebantur, & notabilis aquæ copia exivit: fovebantur scrotum & crura decocto aromatico calido, dabatur vinum aquâ dilutum pro potu communi, unâ cum julapio diuretico; postea crura pungebantur pluribus in locis; undè incredibilis copia aquæ effluxit: detumescebat totum corpus, appetitus redibat, respiratio & pulsus emendabantur. Abdomen tamen adhuc tuebatur, sed multò minùs quàm antè. Alternis diebus purgantia

(d) De Intern. Affect. cap. xxiii. Charter. Tom. VII. pag. 655.

(e) Serm. X. cap. xxx. pag. 246.

(f) Lib. XIX. Observ. xli. Tom. II. p. 394.

(g) De la Motte, Traité complet de Chirurg. Tom. II. pag. 147.

mercurialia sumsit, interpositis remediis diureticis, tanto cum effectu, ut intra sex septimanas ex nosocomio dimissus fuerit sanus, de quo omninò desperabatur antea, & post anni spatium sanum & robustum viderit illum Medicus, qui ejus curam gesserat (h).

Bini illi casus satis evincunt, non facilè desperandum esse, imprimis si in flore ætatis constiterint ægri; tunc enim, sublatâ colluvie aquosâ, vires promptè surgunt, quod in senili ætate vix sperare licet.

Cùm autem tunica cellulosa per totum corpus distribuatur, & ejus cellulæ se-cum mutuò communicent, non adeò mirum videbitur, dissectâ cute in loco corpo-ris inferiori, omne aquosum exhauriri, quod in tunicâ cellulosâ collectum fuerat. Magis autem mirum est, eâdem methodo ficcari Ascitem, qui Anasarcam comi-tatur. Cutis fissuras, uti antè dictum fuit, tanquàm efficacissimum in curando hy-drope Anasarcâ remedium laudaverat Aetius (i); sed & postea addidit sequen-tia: *Cæterùm Archigenes ita prodit. Non sunt audiendi, inquit, qui per hujusmodi lancinationes nihil excerni dicunt, quin potiùs cum fiduciâ hæ ipsæ incutiendæ: nam & nos, inquit, his cutis fissuris sumus usi, & per ipsas quantum plurimum exclusi-mus humorem, ut & femora, & suræ, & superior venter, evidenter sint demissa ac compressa.* Observatio Foresti (k) antea memorata habet, quòd dum crura & fe-mora in asciticâ muliere verberabantur bis de die spinosis aquifolii foliis, non tan-tùm partes illæ detumescerent, sed & venter ipse. Antea ad §. 1215. dictum fuit, tunicam cellulosam cum vasis lymphaticis immediatum commercium habere; & observationes practicæ docent, serum aquosum in pectore congestum ad inferio-res partes derivari quandoque cum insigni ægrorum levamine; & econtrâ toties observatum fuit, pectus statim opprimi, dum tumor hydropicus artuum inferio-rum subitò dispareret, absque evacuationibus spontaneis, vel per artem factis. Vide-tur enim corpus, à comprimente hydrope anasarcâ liberatum, sic disponi, ut ve-nulæ collectam in majoribus cavis corporis aquam resorbere possint, & resorpta hæc per nova illa emissaria expellatur. Sic & sæpiùs contingit, evacuato per pa-racentesin abdomine, anasarcam artuum inferiorum sensim evanescere. Quin imò quandoque & subitæ tales resorptiones aquæ accumulatæ fuerunt observatæ. Cùm in Ascitico per Paracentesin viginti circiter libræ humoris limpidi & tenuis eductæ fuissent, post aliquot hebdomadas abdomen de novo intumuit; dùmque ad repe-tendam Paracentesin *Celeberrimus Mead* (l) unà cum Chirurgo mane accederet, subridens æger, nudato corpore, abdomen molle & laxum ostendit, licet neque per alvum, neque per renes, neque per sudorem, plus solito quid profluxisset. Fortè quis crederet, tympanitidem successisse post ascitem: verùm nulla flatuum emissorum fit mentio, & notum est, ascitem post paracentesin sæpiùs redire. Ne-que verosimile videtur, in Medicâ praxi adeò versatum *Meadium* hîc hallucinatum fuisse. Observavit egregius ille vir (m), incisâ cute in cellulosam membranam uf-que, in tibiis, non tantùm magnum levamen in ascite, sed & interdum sanationem, profluente per multos dies tantâ liquoris copiâ, ut fidem superaret.

Confirmat autem hoc, casum enarrando generosæ fœminæ, annorum ferè quinquaginta.

(h) *Essais and Observat. Physic; and Liter.* Tom. II. pag. 407.

(i) *Serm. X. cap. xxx. pag. 246.*

(k) *Lib. XIX. Observ. xli. Tom. II. p. 394.*

(l) *Monit. & Præcept. Medic. cap. VIII.*

(m) *Ibidem.*

ginta, sed corpore satis firmo ac robusto, quæ hydrope intercute simul & ascite laborabat, ita quidem; ut de vitâ ferè desperaretur, & sub dubiâ spe humoris è talo emissio proponebatur, tanquam unicum remedium. Reluctans ægra, amicorum precibus victa, tandem admisit in utroque crure vulnusculum: per decem continuos dies ad congii mensuram quotidie effluxit aqua, datisque idoneis remediis sensim convaluit, & corpus ad pristinum statum rediit. Per integrum quinquennium supervixit sana; dein morbo acuto correpta perijt. Credebat *Meadius*, totum illud aquarum colluvium, partim ex cellulosâ membranâ, partim ex sacco à tendinibus muscutorum abdominis & peritonæo, aut duplicis membranæ peritonæi distentione, formato, profluxisse. Videtur autem æquè possibilis resorptio aquæ ex cavo abdomine, quàm ex ingentibus talibus sacco morbofis.

Ut autem talia emissaria in cute fierent, usi fuerent Medici & aliis methodis; cauterio nempe actuali, dum ferro ignito profundè inurebant cutim; vel & cauterio, potentiali dicto, profundam rodendo faciebant escharam, quâ, per suppurationem in ambitu natam, separatâ à partibus vivis vicinis, liber dabatur aquæ, in panniculo adipso collectæ, effluxus. Simul etiam non tam citò poterat consolidari tale ulcus, quàm quidem recens & leve vulnus cuti inflictum; adeoque tale emissarium diutiùs manebat apertum. Tamen rariùs hæc methodus jam tentari solet, quia & ægri ignem horrent, & eschara tam potentiali quàm actuali cauterio producta separari non potest, nisi inflammatione in ambitu factâ, ac sequente dein suppuratione. Cùm autem semper hîc meritò metuatur gangræna, quantum potest fieri cavetur omnis inflammatio; cùm levia illa vulnuscula scarificando inflictâ absque suppuratione, vel saltem modicâ tantum, sanari possint, hinc hæc methodus præferri solet. Neque tamen tam facile consolidatio fiet quamdiù perpetuum aquæ stillicidium manet, & si, hoc effluxu multum minuto, vel integrè cessante, consolidarentur hæc vulnuscula, antequam penitus evacuata forent, levi negotio poterunt nova similia vulnuscula fieri. *Rhases (n)* in utroque crure fontanellam fieri jubet, sed simul monet, cavendum esse, *ne eas candenti ferro aperias, quoniam ignis siccatur, laxam partem roborat, ne ultra permeet. Ruptoria, præter incertitudinem quantitatis ruptionis, summè partem debilitant. Quâ de causâ plurima, illaque irreparabilia, damna, partis nempe mortificatio & gangræna, subsequuntur.* Testatur autem quòd illustrem Matronam, per biennium jam ascite laborantem, plurimis aliis remediis frustra tentatis, curaverit, binis fontanellis in cruribus apertis: *Cùm enim per hos fontes trium mensium spatio serosus humor in magnâ copiâ emanaret, detumuit venter, sitis, quæ antea vexabat clamosa, minuta est, & tandem parco chalybeati vini potu usa, lymphati cum aquâ decoctâ eupatorio, ac rhabarbaro, & à morbo evasit.*

Cùm autem Fontanellis heterogeneum corpus imponi debeat, ut apertæ teneantur, à perpetuâ illâ irritatione quandoque inflammatur & irritatur omnis ambitus; quod præstat evitare. Idem verum est de setaceis, quæ ad eundem scopum quandoque adhibita fuerunt; nam & filum relictum simili modo irritat; imprimis, dum quotidie trahitur, ut fieri solet.

Idem tentatum fuit per vesicatoria applicata, à quibus epidermis elevatur in vesicas lymphâ plenas; his ruptis, sequitur stillicidium perpetuum, pergens, donec totus hydrops exhaustur, dum simul magna copia urinæ excernitur. Notum est, cantha-

(n) Zacut, Lusit. Lib. Observ. cxx. & cxxi. Tom. II. pag. 401.

rides specificâ vi stimulare urinæ vias, imò quandoque molestam facere dysuriam, si majori copiâ externè corpori applicentur. Fortè utroque modo vesicatoria profunt, imprimis si majori quantitate applicantur. Celebris Medicus (o) tres cantharidum drachmas cum sufficienti quantitate fermenti panis, addito aceto scillitico, miscebat, & femoribus applicabat, in curandâ anasarçâ, felicissimo cum successu, uti ex binis casibus ibi memoratis patet. Damnaverat quidem vesicatoriorum usum Sydenhamus (p), metuens, ne gangræna nasceretur in partibus aquâ distentis; sed testatur Tozzetti, nunquam se vidisse gangrænam natam in locis, cui vesicatoria fuerant applicata, ut hydrops anasarca curaretur: fatetur tamen, quòd hoc malum metueret, si in ascite confirmato vesicatoria adhiberentur.

Cùm autem omnia illa emissaria, quâcumque demum methodo paratâ fuerint, diutius aperta teneri debeant, ut aquæ exhauriantur, facilè patet, plus metuendum esse, si acris simul humorum indoles unâ cum hydrope adsit. Sic v. g. antea ad §. 1151. 4. inter pessimos scorbuti effectus & hydrops numerabatur: notum autem est, ulcera pessima, nullis ferè remediis cedentia, crura scorbuticorum frequenter depascere, quæ acrem ac foetidum ichorem plorant; adeoque in scorbuticâ tali diatesi majori cum discrimine nova talia emissaria tentatur in artubus inferioribus. Sed & fatendum est, quòd rarò curetur hydrops, si scorbutum, jam intensiori gradu minacem, comitetur, vel sequatur. Cùm autem in morbis, in quibus certa perniciës prævidetur, anceps etiam remedium tentari possit, fortè ne tunc quidem hæc methodus omninò repudianda videtur; præcipuè cùm antisepticam corticis Peruviani vim tot jam experimenta probaverint, per quam caveri posse gangrænam, vel coërceri, si jam nata fuerit, magna spes superest.

§. 1243. **P**ER urinas evacuati hydropis quùm citentur plurima exempla, & hanc viam tentabimus præeunte naturâ, utendo salibus urinosi, fixis, compositis, specificis animalibus, vitriolatis, solutivè metallis, specificis renibus.

Antea ad §. 1230. monitum fuit, urinæ paucitatem hydropis imminentis signum esse; undè, uti tunc dictum fuit, *Helmontius* præcipuam causam Hydropis in renibus ponebat; & quia videbat in Hydropticis urinam paucam ruberrimam excerni, dixit (q): *Sicuti deficiente potu, nihilominus adhuc renes urinam cruoris eliciunt, licet parcam, ita & in hydrope urina est cruoris, non potûs, non laticis.* Et paulò post addit sequentia: *Non ergò renes cadere sinunt laticem proprio pondere, sed verè mittunt, non secus atque verè iterum trahunt eundem, trans omnem venarum cruorem, dum scilicet sanatus hydrops per mictiones.* Undè concludit; *in renibus solvendum est itaque pertinaciæ vitium Archei, ita ut mictio sequatur, si speranda sit sanitas.*

Cùm autem abundans in sanguine aqua, post potum tenuem copiosum v. g., vel & post imminutam perspirationem cutaneam, per renes naturali lege fecernatur; & secreta expellatur de corpore, facilè apparet ratio, quare semper Medici de remediis

(o) Targioni Tozzetti, Observat. Medic. pag. 109.

(p) Tractat. de Hydrope, pag. 635.

(q) In Capitulo *Ignotus Hydrops*, pag. 411. §. xx. n.º. 4. & 5. 10. & pag. 412. §. xx. n.º. 19.

diureticis cogitaverint; quæ prætereà & hoc commodi habent, quòd cæteris paribus minùs turbent corpus, quàm vomitoria & purgantia, minùsque ægros debilitent. Undè etiam Sydenhamus (r), qui præcipuam curandi hydropis spem ponebat in usu emeticorum & validorum purgantium, tamen diuretica remedia adhibere coactus fuit in debilioribus ægris, & in mulieribus hysteriis, & fatetur, quòd horum usu solo *Hydopes pro deploratis habitos curatos viderit in iis, quorum crasis debilior purgantibus ferendis non fuit.*

Diuretica autem remedia habentur admodùm varia (s). Aquæ enim & aquosa omnia, ad quæ etiam referuntur acescentes animalium humores, ut serum lactis, lac acidum, lac ebutyratum, si copiosè potentur, aquæ copiam in sanguine augent, & hoc modo aquæ secretionem per renes promovent: cùm autem in hypopituiticis colluvies aquosa jam adsit, & per renes parùm secernatur, metus est, ne ingestâ aquosorum copiâ au-geatur hydrops. Nisi enim tubuli renales his assumtis sic referari possint, ut liberrimè transmittant, quidquid aquosi ingestum fuerit, crescet morbus, cùm cutis hydropicorum vix transpiret; adeoque vix spes sit, per vasa cutanea aquam ingestam exire posse. Ob hanc rationem solent Medici potiùs adhibere illa, quæ stimulo, aut specificâ virtute diuresim promovent. Interim constat, aquas medicatas magnâ copiâ potatas, si tandem per renes transire potuerint, deploratum etiam hydropem curasse; cujus mirum exemplum antea ad §. 1236. memoratum fuit. Fatendum tamen est, quòd anceps semper eventus sit, cùm aquosa magnâ copiâ ingesta, si non profuerint, noceant semper.

Cùm autem in sanitate per urinæ vias expellantur & salina de corpore, quæ diutiùs relicta nocere potuissent, hinc crediderunt Medici, urinæ secretionem augeri posse, si ingererentur talia, quæ secretionis hujus necessitatem facerent majorem. Certum est, quòd ingesta salina in sano corpore majorem faciant urinæ secretionem; sed imprimis ideò, quia, siti ab his assumtis natâ, copiosior potus ingeritur, adeoque & plus urinæ prodit. Nisi enim simul potetur, ab his acrior poterit reddi urina, & frequentior nascetur ad mingendum stimulus, sed non sequetur semper copiosior urinæ excretio; quæ imprimis in hydrope curando desideratur. Prætereà, sitim adeò sæpè molestam hydropicis, augere per salina remedia exhibita, non videtur semper tutum, cùm rari inveniantur, qui obfirmato animo illam tolerare possint; undè potu copiosiori ingesto crescit dirus hydrops. Acidos sales, qui etiam inter diuretica remedia numerantur, hinc prætulerunt multi, cùm sitim sedent, & simul efficaciter putredini resistant.

Acetum, ad uncias quinque vel sex potatum, in Ascite curando profuisse legitur (t). Alcalinis salibus usi fuerunt alii, & minori cum scrupulo hæc tentabuntur, cùm *Celeberrimi Pringle* experimentis constet, alcalina non adeò favere putredini augendæ, ac quidem olim credebatur.

Omniùm tamen optimè successit, dum sales alcalini fixi acido vegetabili jungebantur, ut sic fieret tartari regenerati species quædam. Efficacissima hæc invenit Sydenhamus (u), salia nempe Lixivialia vino infusa; neque credidit, quidquam referre, è quorum vegetabilium genere desumerentur. Cùm autem *genista* facilè haberi possit, & antiquâ jam traditione medicâ ad hydropem curandum laudata fuerit hæc planta,

(r) Tractat. de Hydrope, pag. 629.

(s) Herm. Boerhaave, Institut. §, 1222.

Tom. IV.

(t) Combalusier Pneumato-Patholog. p. 534.

(u) Tractat. de Hydrope, pag. 629.

cinerum ejus libram frigidè infundi jubebat libris quatuor vini Rhenani, addendo pugillum unum alterúmve absinthii vulgaris : filtro depurati liquoris uncias quatuor mane & vesperi dabat, usque dum tumor omnis evanesceret; & testatur, se vidisse felicissimum successum. Cùm autem *genista* succum falsum habeat, in cineribus ejus copia salis fixi relinquitur. Multi etiam laudaverunt cineres *stipitum fabarum*; alii ex aliis plantis desumptos. Si sali fixo, ex cineribus harum plantarum elixiviato, addatur vinum acidulum, tali proportione, ut uncia salis affundantur binæ vini libræ, habetur efficax ad hunc scopum remedium; quod simul validâ vi solvente ac deobstruente pollet, sicque viscerum obstructionibus referendis, & liquidorum solvendæ tenacitati nimia, utilissimum est; adeoque non tantùm evacuandis aquis, sed & pluribus hydropis causis tollendis, prodest.

Baccæ juniperi infusum præbent, quod ob diureticam virtutem satis celebre est; sed magnâ copiâ harum baccarum additâ debet parari, cùm hoc remedium facilè à corpore feratur, nec turbas excitet. Optimè profuisse ascitico homini testatur *Du Verney junior* (v), dum potus communis loco dabatur vinum, baccis juniperi infusis medicatum, simulque addebatur centaurium minus. Sæpiùs vidi, fortè infusum harum baccarum suffecisse ad curam ascitis & anasarca, dum nondùm penitùs inveteratus erat morbus. In officinis habetur *rob ex baccis juniperinis* paratum, cujus unia quatuor si diluantur in duabus libris *aquæ stillatitiæ juniperi*, & huic miscelæ addantur binæ uncia *spiritus ex baccis juniperi* destillati, habetur remedium, quod concentratas baccarum juniperi vires habet; cui quandoque solet addi uncia media spiritus nitri dulcis, si ægri multùm sitiant. Hujus remedii uncia una aut altera si detur omni trihorio, satis pulchrum effectum solet præstare. Profuit & *semen fraxini* infusum *spiritui baccarum juniperi*, si simili modo sumeretur.

Plures aliæ plantæ ob virtutem diureticam laudantur (x); ex quibus variæ formæ remedia ad hunc scopum confici poterunt. Observatum fuit aliquando, valida purgantia hydropicis, & satis audaci quidem dosi, exhibita, nullam evacuationem per alvum, sed ingens urinæ profluvium fecisse. Sic legitur (y); quòd *diagridii* grana quindecim; & totidem grana *mercurii dulcis*, additis granis sex *gummi guttæ*, hydropico data, non moverint alvum, sed secuta fuerit incredibilis urinæ excretio. Dictum fuit antea ad §. 1237. 3. de pulchrâ illâ methodo exhibendi purgantia, emetica, & alia validissima remedia, tam refractâ dosi, vel sic cicuratis viribus, ut vix agant in primas vias, & quòd tunc sæpè vi diureticâ insigni agant, adeoque & huic scopo utilissima sint. Sic observatur, *asari* folia, quæ cruda, vel aquæ infusa, si exhibeantur, validissimè sursum & deorsum corpus evacuant; si coquantur per unam alterámve horam, agere vi diureticâ tantùm (z).

Millepedum cum vino contritorum succum expressum laudaverunt plures, & profuisse novi. *Cantharides* ausi fuerunt dare quidam; sed pessima quandoque sequuntur mala, quæ *Dioscorides* graphicè descripsit. Undè cùm tuta, & satis efficacia, remedia diuretica habeantur, prudentiores cantharidibus abstinere solent.

Inter diuretica certa & efficacia *Scillæ* bulbus primum videtur mereri locum. Amarissimo sapore ingratum quidem est, & quòd majori copiâ datum nauseam ac

(v) Académ. des Scienc. l'an 1703. Mémoir. pag. 150.

(x) Herm. Boerhaav, Institut, §, 1222, n.º. 7,

(y) De Laiffe, Rec. d'Observ. de Chirurg. pag. 179.

(z) Herm. Boerhaave in loco modò citato.

vomitum movet fatis validè , veteribus Medicis, ad difficiles multos morbos curandos, laudatum remedium; præcipuè dum vino vel aceto infundebatur; undè *acetum scilliticum*, *vinum scilliticum*, *mel & oxymel scilliticum*, multo in usu erant; interim tamen videntur veteres Medici metuiffe utcumque validas hujus bulbi vires; & ideò adhibuiffe varias præparaciones ad mitigandam ejus efficaciam. Notum est, *Trochiscos scilliticos*, qui *Theriacam* ingrediuntur, parari ex scillæ bulbo in clibano affato; ex cujus pulpâ, additâ farinâ, dein parabantur trochisci. *Aëtius* (a), recensens illa remedia, quæ ad ciendam urinam ab hydropicis bibuntur, laudat, si *acetum scillum assiduè sorbeant*. Etenim ex eorum numero, quæ citra gravitatem urinam cient, est *scilla assata, delincta ex melle: aut scillam assatam terito, eique farinæ ervi albi par pondus admisceto, siccato, ac drachmam unam ex vino dato*. Scillam coctam deligari super tumores hydropicos, suavit *Celsus* (b); & in leucophlegmatiâ curandâ dicit: *Quod si valens est, qui id accepit, ei scilla cocta delinitur*. Scillæ benè purgatæ libram, adjectis vini sextariis tribus, ad tertias decoqui jubebat *Cælius Aurelianus* (c); deindè ex hoc vino scillitico dabat *duo cochlearia*; & proficiente curatione, usque ad unciam unius accedere modum oportet. Sed hoc erit post gestationem adhibendum, vel post perunctionem corporis, & ante sumtionem (cibi), cum plurimo interjecto tempore. Undè apparet, quòd veteres Medici anxiam cum cautelâ tantùm usi fuerint scillæ bulbo.

Cùm semper in illâ opinione fuerim, potiùs minuendam esse medicamentorum quantitatem, si quid mali ab illis metuatur, quàm ut laboriosis præparationibus cicurentur illorum vires, adhibui potiùs recentem & crudum scillæ bulbum. Quamvis enim exotica planta sit, diù servari potest recens, & succi plena: sæpè enim non sine admiratione vidi, bulbum scillæ chartâ crassiori involutum, in mercatorum scriniis per plures menses servatum, non tantùm mansisse integrum, sed & germinalisse. Vegeti talis bulbi, remotis tantùm tunicis exterioribus aridis, unciam mediam infundi curavi libris duabus vini, & adulto homini mane, vacuo ventriculo, unciam mediam talis vini scillitici exhibui. Solet plerumque sequi levis nausea; absque vomitu, & subito adest magnum urinæ profluvium, ita ut intra paucas horas sex, octo, imò duodecim, libras excretas viderim, summo cum ægrotantium levamine. Minuitur, vel augetur, remedii dosis, pro variâ ætate, & tolerantiam ægri. Attentè enim expiscari conabar, quænam sufficeret dosis, ut sequeretur levis nausea tantùm; tunc enim certus eram de diuresi secuturâ. Si autem indè vomerent ægri, non sequebatur tanta urinæ excretio; nec succedebat etiam, si nullam omninò nauseam sentirent. Hæc videtur esse ratio, quare celebris Autor (d), ut vomitum à scillæ usu caveret, monuerit sequentia: *Et si quidem squillæ infusio detur cum aquâ cinamomi forti, raro vomitum ciet: sed modò per alvum, modò per renes, copiosissimo flumine excernitur. Et profectò hanc ob causam fit, ut adeò in hydropicis celebretur ejus usus*.

Dosis hujus remedii differt multùm in variis hominibus. Vidi, qui vix ferebant unciam mediam, quin vomerent; in aliis triplâ quantitate opus fuit, antequàm nauseam sentirent. Repetitur quotidie vini scillitici usus, donec omnes aquæ per diuresin evacuatæ fuerint: cùm autem soleant sensim minùs affici ab hoc remedio, prudenter augetur dosis, donec effectus sequatur. Quamvis autem *scilla*, & omnia

(a) Serm. X. cap. xxxvi. pag. 240.

(b) Lib. III. cap. xxi. pag. 164.

(c) De Morb. Chronic. Lib. III. cap. viii. p. 477.

(d) Ruffel de Tabæ Glandulari, pag. 68.

indè parata remedia, insignem vim solvendi & attenuandi habeant, tamen non semper sufficiunt, ut hydropis causam tollant; & sæpè aliis remediis opus erit. Hic tantum agitur de evacuatione colluviei aquosæ per diuresim, in quâ promovendâ insignem hoc remedium præstat effectum. Facile autem patet, tunc tantum posse expectari auxilium ab hoc remedio, si cavum, in quo hæret collecta aqua, adhuc aptum sit, ut resorbeat; secus enim per urinam exire non posset. Cum autem indè minùs debilitentur ægri, quàm à validis purgantibus, hinc *scillæ* usum tentare soleo, antequàm instituat paracentesis.

§. 1244. **P**ER Vomitus solvuntur cuncta tenacia, concutiuntur obstructa, expelluntur stagnantia, undè mirabiliter in hoc morbo profunt.

Anteà ad §. 1237. dictum fuit de usu & efficaciâ emeticorum in hydrope curando; dum tam refractâ dosi dantur, ut levem tantum nauseam excitent, & potius per alvum evacuando agant, vel per auctam urinæ excretionem. Hic autem agitur de effectu vomitoriorum, non quatenus per vomitum evacuatur aqua, sed potius per concussus validos inter vomendum sic moventur & agitantur aquæ collectæ, ut resorberi possint à venis, & resorptæ per varias vias expelli de corpore. Anteà, ubi de *Vomitu Febrili* agebatur §. 652. dictum fuit, de valido illo & convulsivo fibrarum muscularium, faucium, œsophagi, intestinorum, diaphragmatis, muscutorum abdominalium, motu, qui vomitûs tempore contingit. Simul tunc notatum fuit, non tantum per vomitum expelli omnia, quæ in ventriculo & intestinorum cavo continentur, sed etiam omnes humores, qui ex aliis abdominis visceribus in ventriculum & intestina venire possunt. Apparet hinc, quàm latè pateat emeticorum virtus. Patuit autem ex antedictis, sæpè obstructiones viscerum esse causam hydropis, quandoque aquam in cavo abdominis collectam lentescere, imò in tremulam gelatinam mutari; quæ solâ concussione demum fluidior fieri poterit, adeoque resorptioni aptior. Sed & iisdem illis concussibus referari poterunt obstructiones, si nondum in scirrhosam duritiem omninò degeneraverint. Adeoque patet, optimos Medicos meritò magnam spem posuisse in usu emeticorum ad curandum hydropem; non tantum ascitem; verum etiam, ut *Aëtius* (e) dixit: *Maximum hydropis subter cutim auxilium vomitus præstant*; & vel in pueris anasarçâ laborantibus hoc tentandum voluit; licèt difficulter persuaderi ipsis possit, ut hæc remedia admittant; undè jubebat, tonsillas pinnulis, aut digitis oleo inunctis, irritandas esse, ut vomitus fieret; imò & alias plures artes recenset, quibus hoc obtineri posset. Concutitur enim inter vomendum totum corpus, & omnes ferè agitantur muscoli. Licèt autem non videatur, quòd statim possit expectari aquarum evacuatio per vomitoria data, sed potius per concussus inter vomendum sic disponantur aquæ, ut resorberi possint ex cavis, in quibus collectæ hærebant, tamen notat *Sydenhamus* (f), quòd, cessante vomitione, catharsis soleat sequi, quæ aquas per vomendi concussus resorptas evacuat; imò etiam observavit, quòd, post repetitum aliquoties emeticorum usum, aquæ per os & per alvum evacuebantur (g). Simul etiam monet, si leviter tantum tumeat abdomen in ascite, aquas per

(e) Sermon, X, cap. xxxi. pag. 247. — (f) Tractat. de Hydrope, pag. 617. — (g) Ibidem; pag. 625.

vomitória non ita promptè educi, quàm si majori copiâ aquarum abdomen tumeat: Etenim vel ipsa aquarum moles, dum emetici operatione agitatur ac concutitur, ad earundem evacuationem mirè confert; atque eam ob causam, nisi venter in tumorem insignem attollatur, omninò convenit: ut tota res evacuationibus per inferiora comitatur. Facilè enim intelligitur, prælum illud abdominale, dum simul agunt diaphragma & musculi abdominales, validiùs agere in contentas aquas, si abdomen turgeat.

§. 1245. **S**ed fortia dari, sæpè repeti, & sine longâ morâ intermediâ se mutuò excipere, debent.

Hæc erat Sydenhami (h) methodus, quam satis audacter adhibebat. Pauperculæ enim mulieri, quæ quinquaginta annos jam superaverat, & post diuturnam febrim intermittentem carceri per triennium inclusa, à frigore multum passa fuerat, cui dein ascite abdomen adeò intumuerat, ut fateatur, se parem tumorem nunquam vidisse; huic mulieri, inquam, emeticum dedit antimoniale validum, unciam nempè cum dimidiâ infusionis *Croci Metallorum* per tres dies successivos, & postea alternis diebus, usque dum sex omninò doses talis emetici sumisset. Detumuerat quidem post hæc assumpta abdomen cum insigni levamine, sed adeò simul turbatum erat corpus violentiâ remedii, ut tutum non crederet pergere in eorundem usu, sed repetitâ catharsin curam absolvere debuerit: sæpiùs tamen interpolare debuit horum usum, cum affectus hysterici sequerentur purgantium usum, licet mitiores illis, qui ab emeticis datis excitabantur. Hoc præsertim incommodi habet talis medicatio, quòd validissimis remediis opus sit, quæ frequenter repeti debeant, absque longâ interpositâ morâ, cum aliter denuò magis intumescere incipiant ægri. Sed certè ad tantas molestias sustinendas requiritur, ut viscerum integritas tot vomendi concussus absque noxâ ferre possit, & vires adhuc satis firmæ sint.

Notandum præterea est, quòd post tot evacuationes toleratas nondum curatus sit hydrops, cum Medicus minimè adhuc certus esse possit, sublatam esse hydrophis causam; tantum eduxit aquas, quæ in cava corporis effusæ fuerant. Superest adhuc semper tertia conditio (vide §. 1231.), in hydrope curando requisita, nempè ut tollatur labes debilitatorum viscerum, sive hæc causa fuerit hydrophis, sive effectus. Si jam consideremus, magnam vim inferri visceribus per repetitum tam validorum remediorum usum, an non tutiùs erit, per paracentesin ex cavis abdominis & thoracis aquas educere, aut in anasarca parare in declivibus corporis locis emissaria, per quæ aqua, per totum habitum corporis collecta, depluere possit? Tutò hæc tentari posse, ex antedictis patuit; minorique cum ægrorum molestiâ & periculo hoc fieri, vix ullum dubium videtur.

§. 1246. **U**T plurimum eadem validè solent evacuare alvum, undè duplici effectù, quin sæpè & tertio, diuresi, profunt.

Adeò affinis est emeticorum & cathartorum virtus, ut emetica ferè semper alvum simul movere soleant, & purgantia, imprimis validiora, vomitum excitent illo tem-

(h) Ibidem, pag. 624.

pore, dum agere incipiunt. Laudabat hinc infusi croci metallorum usum, cujus sesquiunciam, vel uncias duas in purgatu difficillimis, dabat Sydenhamus (i), quia cessante vomitione, in catharsin τὴν κᾶτω solet desinere. Imò si non sequeretur indè copiosus alvi fluxus, addebat infuso croci metallorum syrupum de spinâ cervinâ, & electuarium de succo rosarum. Observaverat Hofmannus (k), in hydrope curando, emetica, paulò majori etiam dosi data, serum aquosum per inferiora, rariùs verò per superiora, expellere; & alio in loco felicem curam recenset, dum purgantibus addit radicem ypecacuanhæ, hoc cum effectu, ut non tantùm alvus sufficienter evacuata fuerit, Verùm & mira aquosi liquoris, sanguine parum tincti, quantitas per uterum effluerit: sæpè etiam auctâ diuresis solet sequi, postquàm per vomitûs concussiones incepit resorberi serum extravasatum, quod postea per varias vias exit de corpore, si feliciter cura successerit.

§. 1247. **P**er alvum feri eductio fit per usum largum, sæpè & breviter repetitum, summè purgantium, variis formis, maximè liquida, assumtorum.

Magnam spem Medici posuerunt in purgantium remediorum usu ad curandum hydropem, imprimis, quia observata docuerant, naturam sæpiùs hanc viam indicare in sanando hoc morbo. Dixerat, (utì aliâ occasione ad §. 423. β. & 720. monui) Hippocrates; *hydropicis circa venas aquâ in alvum prorumpente, solutio fit* (l). Et alibi (m); *in hydrope incipiente alvi profluvium aquosum oboriens, citra cruditatem, morbum solvit.* Iterum validam alvi evacuationem laudat (n); *Subaquoso & lienoso, albâque pituitâ detento, alvus vehementer perturbata, bonum.* Alio in loco (o), ubi sub nomine *Pituitæ albæ* describit anasarcam, totum corpus occupantem, dicit: *Huic si venter per morbi initia suâ quidem sponte turbetur, sanitati est proximus*: deindè subjungit: *Quòd si non turbetur, medicamentum deorsum purgans, quo aqua purgetur, exhibeto.* Alibi autem (p), de eodem morbo, sed jam vetustiori, agens, suadet: *Si alvus spontè turbata non fuerit, cneoro dato, aut hippophæ, grano cnidio, vel magnesio lapide, purgare oportet.* Ex quibus patet, Hippocratem multùm boni expectasse ab alvi fluxu in recenti hydrope, si spontè naturæ fieret, & hanc evacuationem per artem promovisse, si spontanea non sequebatur, & quidem fatis acribus remediis, etiam in morbo jam vetustiori. Sed notandum est, quòd vires adhuc constabant ægris, dum hanc curationem tentabat Hippocrates; jubet enim, *Ut postero die mane stadia viginti obambulet. At reversus, panem exassatum parvum comedat, & opsonium allium coctum habeat; vini que ejusdem (nigri nempe austeri & fortis) pauculum meracius bibat, deindè stadia triginta ambulet, quùmque tempestivum fuerit, quantum prandere consueverat, cænet. Pro opsonio potissimùm quidem pedes suillos, aut capita*

(i) Tractat. de Hydrope, pag. 617. 618.

(k) Medic. Ration. System. Tom. III. Sect. II. cap. v. §. II. Coroll. 4.

(l) Coac. Prænot. n°. 461. Charter. Tom. VIII. pag. 879.

(m) Ibidem, n°. 457. Ibidem. pag. 878.

(n) De Morb. Lib. I. cap. iv. Chart. Tom,

VII. pag. 535. & Aphor. xxix. Sect. VII. Charter. Tom. IX. pag. 305.

(o) Ibidem. Lib. II. cap. xxviii. Charter. Tom. VII. pag. 580.

(p) De Intern. Affect. cap. xxii. Ibidem. pag. 654.

§. 1247.

habeat. Sin minùs gallinaceis carnibus, aut suillis, tritis utatur. Piscibus verò, scorpio, aut dracone, aut cuculo, aut callionymo, aut gobio, aut aliis piscibus, æqualem facultatem habentibus. Ex oleribus, alliis solis utatur, neque olerum ullo alio. Hæc autem quàm plurima comedat, tum cruda, tum assa, & elixa, singulis diebus semper plura, & pro ciborum ratione ex pauco plus laboret.

Ex quibus patet, quòd Hippocrates purgandi methodum adhibuerit in curando hydrope, si recens fuerit, & si vetustior esset, in talibus ægris, quibus viscera firma erant ad digerendos validos cibos, bis de die assumptos, & simul vires tantæ, ut corporis exercitiis ac laboribus ferendis pares essent. Neque videtur, inveteratum morbum his remediis aggressus fuisse, cùm subjungat: *Judicatur autem triginta diebus, lethalis sit, necne.* Neque talis hydrops à pertinaci causâ ortum duxit, quales sunt viscerum scirrhi, tumores, &c. Dicit enim: *Hic morbus potissimum per æstatem oritur ex aquæ potu, ad hæc etiam ex multo somno.*

Neque videtur, multùm sperasse à cathartics, si ab hydrope jam admodum intumisset æger. Monet enim (q): *Hunc si incipientem (curandum) acceperis, priusquam aquâ exuberante distentus fuerit, medicamenta propina, quibus aqua aut pituita per inferiora purgetur. Bilis verò minimè movenda.* In hydropicis enim sæpè bilis quantitate & qualitate deficere solet, & uti notum est, illi minùs in lentos morbos proclives sunt, quibus acrior & copiosior bilis adest. Certum est, si conditiones §. 1239. adfuerint, feliciter sæpè curam perfici cathartorum usu. Memini inter alios plures casus similes, quòd binis purgantibus remediis dosibus sanaverim hominem, qui universali anasarca laborabat, dum simul abdomen ascite tumeret: dederam scrupulos duos *radicum jalappæ* cum granis quatuor *turbith mineralis* pro dosi, felicitè adeò effectum, ut totus detumuerit, & perfectè sanus foret: verùm erat vir triginta annorum, robustus, antea semper sanus, qui, æstuante sub sole iter faciens navi, ingentem cerevisiæ tenuis copiam biberat, & dein, non tecto corpore, refrigerato subito post validum tonitru aëre, obdormiverat. Verùm in vetustiori jam morbo, & si difficiliore hydropis causæ fuerint, non sperandus est felix adeò eventus.

Observatum fuit ferè semper, hydropicos, imprimis adulto jam morbo, vix moveri nisi à purgantibus validioribus, imò, si repeti debeat cathartorum usus, augeri dosim debere, aut acriorem stimulum addendum esse. Si jam percurramus Catalogum purgantium, quæ hydragoga vocari solent, ferè omnia sunt validissima; & quæ simul hanc vim habent, ut solvant totum sanguinem, solutumque in tenuem olidum liquorem per alvum expellant. Dum enim gonorrhœa, aliæque mala venerea, purgantibus datis sæpiùs tentantur, videmus manifestè totum sanguinem solvi, labia, oculos, gingivas, &c. pallefcere, totamque corporis torositatem collabi. Sed in ascitis, adulto jam morbo, macies eò major fit, quò abdomen magis tumet (vide §. 1230.) Si ergò per purgantia hydragoga valida pauculum illud sanguinis, quod adhuc per vasa majora circumducitur, solvatur, metus est, ne exhaustus pereat æger, nisi subito resorptâ aquâ, in abdomine contentâ, per alvum expellatur; sicque roborantibus remediis, & victui analeptico, locus detur. An ergò non patet denuò, citiùs & tutiùs per paracentesin educi posse colluviem ferofam. Si jam videamus illa remedia, quæ ad hunc numerum, uti & ad numerum 1245. habentur,

(q) Ibidem, cap. vi, pag. 626.

invenimus *turbith minerale*, *succum recenter expressum corticis medii sambuci*, *soldanellæ folia*, *elaterium*, sive *cucumeris asinini succum inspissatum*, *gialappam*, *scammoneum*, &c. *Lunam purgativam Boylei*, quæ & *argentum Hydragogum Angeli Salæ* dicitur (r). Ex illis, quæ antè notata fuerunt, patuit & *Hippocratem* fatis acribus purgantibus usum fuisse. Sed & *Celsus* (s), qui dixerat; *Alvum moliri cibo melius est, quàm medicamento*; tamen in hydrope curando, si res cogat, inter alia minùs efficacia commendat *Iridem*, *Nardum*, &c. *Uvam taminiam*, quam *σαφίδα ἄγρια* Græci vocant, & quæ certè acerrima est. Addit tamen: *Primò, quæ lenissima ex his sunt, id est, rosæ folia, vel nardi spica, tentanda sunt*. Neque videtur favisse adèdò usui purgantium sæpè & breviter repetito: postea enim subjungit sequentia; *Hactenus communiter de omni specie præcipi potest: si vehementius malum est, deducenda ratio curandi est*.

Interim *Sydenhamus* (t), & alii multi, se expertos fuisse testantur, ubi purgantibus remediis tentatur aquarum expulsio, non succedere curam, si post longa intervalla tentetur repetita purgatio. Undè noluerunt cessandum esse ab horum usu, nisi urgente necessitate, donec omnis aquarum moles omninò fuerit evacuata. *Cæteroquin, quantumlibet copiosa catharsis præcesserit, aquis denuò affatim colligendis ansam præbebimus, atque ex hâc induciarum occasione, quasi victoriâ jam partâ uti nescientes, tandem loco pulsi, re infectâ turpiter fugabimur*. Prudenter tamen inquirendum jubet, an ægro facilè moveatur alvus, cùm hîc in variis hominibus magna diversitas inveniatur, dum aliquando robustissimi lenibus cathartics facilè moventur, & contrâ debiliores quandoque validioribus indigent, ut alvus moveatur. Tamen purgationem paulò fortiolem præferebat, nec multùm metuebat hypercatharsin, cùm *laudano liquido* certò & citò illam domare posset.

Quandoque & purgantia per diuresin agunt; rarum est, quòd per alvum, renes, & sudores, simul agant. Talem effectum fecit *Seneka*, sive *Polygala Virginiana*, dum uncia radicis in pintâ aquæ coquebatur ad medietatem, & colaturæ tria cochlearia dabantur omni horâ homini anasarcâ universali & ascite decumbenti. Simul aderat febris. Optimus tamen successus fuit, licèt lien mole magnus ac durus fuerit; nam & tumor hydropicus detumuit, & febris sedata fuit (u).

Liquida autem forma præfertur in purgantibus, quia primæ viæ siccæ sæpè omninò sunt; ita ut pilulæ, & alia solidiora, vix solvantur; hîncque minus agant.

§. 1248. **D**issipatur calore foci, hypocaufti furni, arenæ, solis, facilis, fimi excitato sudore, vel diaphoresi.

Cùm quotidianâ observatione constet, madida corpora, in aëre sicco calido, dissipato sensim humido, siccescere, idem tentatum fuit in hydrope curando, hâc quidem spe, ut quotidie aliqua pars superabundantis humidi dissiparetur de corpore. Sed aër, dum siccat corpora humida, undique illa alluit; hydrops autem in cavis corporis collectus hæret; vel dum per habitum corporis dispersus in tunicâ cellulosâ locatur, cutis

(r) Herm. Boerh. Chem. Tom. II. process. CLXXXIII.

(s) Lib. III. cap. XXI. pag. 162. 163.

(t) Tractat. de Hydrope, pag. 613. 614.

(u) Académ. des Scienc. l'an 1744. Mémoires pag. 55.

illam ambit, quæ difflationem aquæ impedit. Dixerat *Aretæus* (v), dum de hydrope post hepatis morbos sequente agit, omnium tutissimam esse curationem, si sudor liberalius effluens morbum solveret; sed simul monet, hydropicos non solere ita multum in cute humectari; undè patet, ab hac exsiccatione hydrophis per aërem siccum calidum, non aded multum expectandum esse.

Verùm videtur calor major conciliatus hydropticis alium usum habere posse. Ante à jam sæpius monitum fuit, ab arteriis vaporis formâ efflari humidum in cava corporis, illudque simili sub formâ resorberi à venis, antequàm in ichorem concrevit: undè in vivis & sanis animalibus, subito apertis abdomine vel thorace, omnes partes his cavis contentæ inveniuntur quidem humidæ, sed collectus humor non apparet, tantum exhalat vapor humidus¹, suburinofum odorem diffundens. Cùm jam crura & femora hydropicorum frigida manifestè percipiuntur, nihil hîc in vaporem solvitur, nihil ergo resorbetur, sed accumulatur magis magisque aquosum illud, quod arteriarum oscula extrema pergunt effundere. Si nunc per artem applicato majore calore pars aliqua collectæ aquæ incipit in vapores resolvi, hæc resorbebitur, & sic minuetur aquosus tumor. Docuit hoc evidenter casus ille, §. 1242. memoratus, ubi fortuito spiritus vini incendio detumuit anasarca crurum & femorum, quæ per plures annos duraverat, ita ut unicæ noctis spatio totus tumor evanuerit; nec postea rediderit unquam, totâ hac aquosâ colluvie per urinas evacuatâ. Ubi enim semel resorpta fuerit aqua ex locis, ubi stagnaverat, solet facile sibi viam invenire, ut exeat de corpore.

A frictionibus calefcere partes primò, quibus applicantur, & dein totum corpus; omnibus notum est; illæ magno in usu erant veteribus Medicis (x); sed mollioribus utebantur, ne tensa à tumore hydroptico læderetur cutis; simulque exponebant soli; sed non nimium; ne febriculam incenderet: si his vehementior est; caput velandum est, utendumque frictione. Omni molimine conabantur calorem in cutem evocare (y), ambulando, currendo, frictionibus; quæ dum in debilibus non semper locum habere possunt, evocandus est sudor, non exercitatione tantum, sed etiam in arenâ calidâ, vel laconico, vel clibano, similibusque aliis: maximèque utiles sunt naturales & siccæ sudationes; quales super Baias habemus in myrtetis. Balneum, atque omnis humor, alienus est. Siccum ergo calorem laudaverunt veteres, & adhuc hodiè peregrinationes in Lusitaniam, Hispaniam, Neapolim, consuluntur talibus ægris. Hydrope laborantem decet, laboribus exerceri, sudare, dixit *Hippocrates* (z); sed si vires non sufficiant, ut per exercitia corporis calefcere possint ægri, tunc externus calor ad supplendum hunc defectum adhibetur. Abdomini hominis qui ascite laborabat, lateres calefactos applicari continuo curavi; nec sine successu; sed abdomen modicè tumebat tantum. Variam methodum adhibuerunt Medici, ut calefacerent cutim, & stagnantem aquam mobilem redderent, hac imprimis spe, ut sudore dissiparetur aqua. Tenuioris fortunæ hominibus consulebat *Schenckius* (a), ut mensæ incubans corpus universum in clibanum, recenti pane extracto etiamnum tepentem, immittatur, sic uti caput extra præfurnium, pulvinari innixum libere respiret, ne calidiori aëre suffocationis periculum subsequatur. Commendavit & balneum vaporis; sed tam calidum, ac æger ferre pos-

(v) De Caus. & Sign. Morbor. diuturn. cap. XIII. pag. 43.

(x) Celsus; Lib. III. cap. XXI. pag. 164.

(y) Ibidem, pag. 162.

Tom. IV.

(z) Epidem. Lib. V. Textu xli. Charter. Tom. IX. pag. 347.

(a) Lib. III. pag. 424.

set; cùm autem balneum vaporis laxet partes, per ipsam distentionem nimis jam distractas, hoc fortè minus conduceret. Si simile quid tentandum foret, fortè meliùs conduceret spiritûs vini accensi vapor, ad partem hydropicam tumentem determinatus peculiari methodo, de quâ in curâ *Morborum Ossium* ad §. 529. dictum fuit.

Cùm autem fimus calefceret calore satis simili, ac est in corpore humano sano, in hydrope curando ejus quoque usus tentatus fuisse legitur: sic *Heraclitus*, dum hominum odio in montes secessit, oleribus & herbis vivens, hydropicus factus fuit, & se ipsum boum stabulo includens fimoque bubulo obruens, curationem sperabat. *Hermippus* retulit, quòd se ipsum objecerit solis radiis, ac jusserit, ut pueri boum fimo se oblinirent; sed quòd postridiè obierit; alius narravit, quòd in fimo hærens à canibus discerptus fuerit. Alii autem memoriæ tradiderunt, quòd ab hydrope quidem curatus fuerit, sed postea alio morbo vitam finiverit (b). Quidquid de eventu hujus curæ fuerit, constat saltem, hoc tentatum fuisse. Fimi calor satis facilè toleratur à corpore; nam constat, ova gallinarum sic excludi posse; & novi eruditissimum virum, qui adhuc in vivis est, in pueritiâ pressum durâ pauperie, totum variolarum morbum superasse, dum solo fimo tectus erat, ut arceret asperrimæ hyemis frigus, quòd nono hujus sæculi anno toti Europæ adeò molestum fuit.

Simul etiam tentaverunt dissipare tumores hydropicos, dum salem marinum decrepitatum siccissimum, calidum, linteo involutum, applicabant. Non autem solo calore excitato prodest hoc remedium, verùm etiam sal marinus in se trahit aquam, ex ipso aëre, licèt siccissimus videatur; hinc & spes erāt, quòd sub cute hærentem aquam sibi unire posset, sicque tumores hydropicos minuere. Neque caret hæc methodus successu; si nempe sæpiùs renovetur salis decrepitati applicatio, partim ut celerior obtineatur effectus, partim ne sal in muriam deliquescentem rodatur, aut inflammet, tensem cutim, & ulcera curatu difficilia sequantur.

Simul etiam apparet, tunc tantùm prodesse diaphoresin & sudores, quando resorberi incipit stagnans aqua, vel dum spes est; per calorem externum applicatum, foci, solis, arenæ, &c.; ad resorptionem disponi posse: tunc enim solet simul sudor sequi. Si autem, dum immaniter tumet abdomen in ascite, darentur calida stimulantia sudorifera, hæc non agerent in lympham extravasatam & stagnantem, sed expellerent de corpore pauculum illud fluidi, quod adhuc per vasa circumducitur vitamque continuat.

§. 1249. **T**Um maximè, pertinaci abstinentiâ à potu, victu panis biscocti, cum paucio sale, & pauxillo vini oleosi.

Tentata fuit & hæc methodus quandoque cum successu; imò Celebres Medici certam inde expectabant curam, modò viscera nondum essent tabefacta, nec indomabilis causa morbi lateret in corpore: sed in tali casu nulla medendi methodus sanat, & solâ superest cura palliativa. Potum parcum, illúmque meraciorem, omnes Medici unanimi consensu suadent in hydrope curando, sed pertinacem ab omni omninò potu abstinentiam tolerare possunt pauci. Hinc videmus etiam, Medicos admodum sollici-

(b) Diog. Laërt. Lib. IX, cap. 1. pag. 264. & seq.

tos fuisse, ut talia invenirent, quæ fallerent sitim, sicque tolerabilem redderent omnimodam à potu abstinentioniam. Aqua frigida, addito spiritu vitrioli acidula reddita, os colluere sæpius, jussit Sydenhamus (c). Limones manducari jussit, vel tamarindos in ore retineri. Glycirrhizæ radicem ore volvendam, suaserunt alii; quæ ab hoc usu ἄδιψος vocari solet: omnia enim hæc efficiunt, ut, vel motu manducationis, vel leni stimulo, os humescat internum, sicque minus percipiatur sitis tormentum. In eundem usum commendatur, ut cum pane biscocto sumatur pauculum salis; quamvis omnia falsa sitim augere soleant, si majori copiâ sumantur. Pauculum autem salis stimulando os humectat. Noverunt hoc Asiatici, dum per arida & deserta loca peregrinantur: Camelis enim linguam & gingivas sale perfricant; sicque hæc animalia, per plures etiam dies, sitim tolerant. Bellicosa Hungarorum natio, simili modo, lassos & siticulosos equos reficere solet.

Quam difficulter autem immanem illam sitim tolerant miseri hydropici, patet exemplo amici regis *Antigoni*, qui regis jussu diligenter ab omni potu arcebatur, sed, propriam urinam ebibendo, in exitium sese præcipitavit (d). *Metrodorus*, Epicuri discipulus, hydropis curam in se ipso tentans per abstinentioniam à potu, dum æquo animo necessariam sitim non amplius sustinere posset, bibebat, deinde evomebat. Unde *Celsus* (e) conclusit: *Quod si redditur, quidquid receptum est, multum tædio demit: si à stomacho retentum est, morbum auget; ideòque in quolibet tentandum non est.*

Fuerunt tamen homines, qui sitis tormento vitam redimere, & voluerunt, & potuerunt. Mirus imprimis casus legitur (f) rustici hydropici, de quo desperans Medicus, ut aliquod saltem consilium daret, subridens dixit: *Amice, si curari desideras, opus est, ut non ultra bibas, quàm ut vitam sustineas.* Post annum integrum rediit ad Medicum ut bibendi licentiam obtineret, cum hætenus omni caruisset potu. Facile obtinuit, & sanus postea vixit.

Per mensis spatium dum ab omni potu abstineret nobilis Pedemontanus, Ascite laborans, integrè sanatus fuit (g). Duos, gravissimo hydrope ascite laborantes, abstinentioniâ à potu sanatos vidit *Celeberrimus Meadius* (h). Sed & illi fauces succo pomorum acidorum aut limoniorum eluebant; sicque sitim pertinaciter fallebant.

Panis autem biscoctus in victu imprimis conceditur, quoniam facillimæ digestionis est, sponte quasi deliquescens, grati saporis simul, neque ventriculum gravat. Pauculum vini oleosi, qualia sunt vina Græca, Hispanica, Tockaviense, &c., simul datur ad erigendas vires; quod imprimis prodest, si panis biscoctus simili vino intinctus sumatur.

§. 1250. **T**ertix indicationi (1231.) satisfaciunt imprimis vina chalybeata, chalyps, & roborantia leniter adstringentia; debitâ dosi, & in tempore usurpata; victus siccus; vinum meracum, vetus, adstringens; motus.

Antea ad §. 1231. generales indicationes ad curandum hydropem enumerata

(c) Tractat. de Hydrope, pag. 632. 633.

(d) Celsus, Lib. III. cap. XXI. pag. 161.

(e) Ibidem. pag. 162.

(f) Marcell. Donat. de Medic. Histor. Miracul.

bil. Lib. IV. cap. XXI. pag. 234. versâ.

(g) Hildan. Observat. Medico-Chirurg. Cent. IV. Observ. XII. pag. 319.

(h) Monit. & Præcep. Medic. cap. VIII.

tæ fuerunt : de binis prioribus hæctenus actum fuit. Superest tertia & ultima, ut nempe labes debilitatorum viscerum tollatur, sive illa causa hydropis fuerit, sive effectus.

Debilitatem in solidis partibus corporis humani pro causa Hydropis agnovit Sydenhamus (i); undè etiam fœminis, quibus laxior naturaliter corporis fabrica est, frequentiore esse hunc morbum, quàm viris, notavit. Monuit simul, magis increfcere hyeme, quàm æstate, tempestate pluvîâ, quàm serenâ. Frigus quidem potius roborat solida; sed notandum, quòd Hydropici frigus molestè ferant; hinc vel foco assident perpetuo, vel calidis in hypocaustis torpidi manent, & vix ullos facere possunt corporis motus; undè debilitas & inertia augentur. Sed & mucosam inertem frigidam humorum degenerationem, quam sanguinis debilitatem vocabat, pro causa hydropis agnovit; quam cacochymiam observaverat oriri à nimîâ sanguinis jacturâ, per vulnera, vel nimis répétitas sanguinis missiones, uti etiam à tali victu, qui non poterat superari viscerum, vasorum, & bonorum humorum in corpore præexistentium, efficiâ; undè, loco boni sanguinis, degeneres omninò humores parabantur, sicque sequebatur cacochymia, quæ in hydropem toties solet desinere. Similem sanguinis degenerationem observaverat fieri in illis, qui liquorum spirituosorum usu indulgebant nimis; in illis enim quotidie distenduntur vasa, turgent inflatæ venæ, & mox omnia, dissipatis de corpore illis spiritibus, collabuntur; miserique novis indigent stimulis, ut actiones solitas perficere valeant. Verùm ad §. 25. 3. demonstratum fuit, distractionem nimiam inducere solidis corporis fibris debilitatem. Cùm ergo quotidie sic nimis distendantur vasa, omne ferè robur tandem amittunt, & pallor, genæ pendulæ, ac tremulæ, manus effundentes plena vasa, nimis testantur ærumnosam conditionem illorum, qui potuum spirituosorum ingurgitationi perpetuò indulgent. Videri possunt circa rem hanc illa, quæ ad §. 605. II. habentur; ubi de pessimis ebriosorum malis agitur. Accedit, quod plerumque ebrietatem sequatur ingens sitis; undè copiosum potum aquosum ingurgitare solent; qui à vasis debilitatis nec subigi, nec expelli potest de corpore; undè in cavis corporis accumulatus varias hydropis species producit.

Patet ergo, debilitatem vasorum & viscerum meritò inter hydropis causas numerari. Sed & eadem debilitas hydropem sequitur, tanquam effectus. Dicitur fuit ad §. 30., aquosa reddere fibras debiles; & contrà ad §. 35. demonstratum fuit, remedia aquosa, externa, interna, tepidè applicata fibris nimis rigidis, reddere debilitam flexilitatem. Si jam cogitetur, in ascite per tot menses, imò & per annos quandoque, macerari omnia viscera abdominalia in sero aquoso tepido, facile patet, nimiam debilitatem metuendam esse, tanquam effectum hydropis. Dum cogitamus, in Anasarcâ cutim immaniter distendi, panniculum adiposum impleri aquoso humore, non miramur, post eductas aquas adeò flaccescere omnes illas partes; adeoque post evacuationem factam statim cogitandum est de roboratione harum partium; & quidem omnium maximè, si per Paracentesin, vel evacuantia remedia, aquarum evacuatio subita facta fuerit. Si enim per dissipationem (§. 1248.), aut pertinaci à potu abstinentiâ (§. 2249), sensim imminuti fuerint hydropici tumores, solidæ partes successivè minorem vim patiuntur, sensim propriâ elasticitate se contrahunt, & robur acquirunt debitum.

(i) Traçtat. de Hydrope, pag. 608—611.

Quâ autem methodo, & quibus remediis, firmitas restitui debita possit debilibus nimis & laxis partibus corporis humani, dictum fuit ad §. 28., ubi de hâc re agebatur.

Maximam autem spem posuerunt Medici, & meritò quidem, in usu ferri, sive in substantiâ, ut vocant, sive soluti in acido vegetabili (*k*); imprimis, si addantur aromata, ac talia remedia, quæ roborante & adstringente vi pollent. In *Materia Medica* ad hunc numerum formula talis vini Medicati habetur; in quâ tamen præstaret addere quatuor libras vini Rhenani, cùm in formula tantùm binæ libræ vini præscribantur. Omnia enim hâc agunt primò in ventriculum, & si nimis meraca fuerint, illum quandoque offendunt.

Chalybis usum non tantùm commendavit *Sydenhamus* (*l*) ad roborandum corpus post educationem aquarum, sed & in ipso hydrope, incipiente tamen, *qui vel pedes tantùm inflavit, vel etiam ventrem, sed modicè, sufficere dixit non rarò remediorum calefacientium & corroborantium usum, neque tunc requiri emeticorum & cathartico- rum exhibitionem. Simul autem monet sequentia; Quoties hunc morbum solis corroborantibus, vel etiam lixivialibus, aggredimur, æger nullo modo expurgandus est, sive mitiori, sive fortiori, quocumque pharmaco, tantisper, dum sanguinis corroborati- onem navatur opera. Evertet enim catharticum, quidquid corroborans substruxerit; quod vel invitus agnoscat oportet, qui observaverit, tumorem, qui ab usu corroborantium jam imminui cæperat, mox à purgatione augeri. Verùm hoc tantùm intelligit, ubi robo- rantibus solis hydropem curari spes est. Dum enim evacuantibus tentatur curatio, & vires ægri non permittunt, ut quotidianæ fiant evacuationes, intermediis illis diebus corroborantia adhibere non improbat (*m*). Ut enim antea ad §. 1237. dictum fuit, usu cerevisiæ medicatæ ex ferri limaturâ, cineribus genistæ & seminum sinapi, felicissi- mè curata fuit mulier, ascite & anasarca laborans, interposito tamen subindè pur- gantium usu.*

Victus autem tum imperatur siccior, ex pane biscocto, vel saltem benè fermentato & cocto, carnibus juniorum animalium assatis, piscibus fluviatilibus, assis pariter. Potus sit parcior, sed meracior. Vinum imprimis generosum, rubrum, quod adstringentem simul vim habere solet; optimi usus est. Ut autem flaccida intestina & ventri- culus modicè stimulentur, condimenta acriora cibis misceri solent, *sinapi, raphanus rusticanus, piper*, aliâque aromata, habitâ semper ratione tempestatis anni, ætatis, & peculiaris temperiei ægri, qui ab hydrope convaluit.

Omnium autem maxima spes, ad recidivam cavendam, ponitur in salubri corporis motu; nil enim magis roborat, & dissipat superflua de corpore. Hâc erat ratio, quare *Hippocrates*, in textu antea ad §. 1230. citato, ubi recenset bona signa, quæ docent, hydropticum sanari posse, laudaverit imprimis, si æger defatigationem facilè sustinere possit, &, uti antea ad §. 1235. dictum fuit, valida corporis exercitia inter præci- pua ad hydropem curandum remedia numerat. Legitur etiam (*n*) de piscatore, cu- jus venter ingenti mole intumuerat, qui assiduo labore detumuit, & perfectè sanatus fuit, nullis Medicis adhibitis auxiliis.

(*k*) Herm. Boerh. Chem. Tom. II. Process. |
GLXIII.

(*l*) Tractat. de Hydrope., pag. 633.

(*m*) Ibidem.

(*n*) Marcell. Donat. de Medic. Histor. mirab.

Lib. IV. cap. XXI. pag. 235. versâ.

Interim dissimulari non debet, quod *Celsus* (o) dixerit de hydrope: *Inter initia tamen, non difficillima curatio est, si imperata sint corpori fitis, quies, inedia.* Quantum fitis pertinaciter tolerata in hydrope curando prodesse possit, antea dictum fuit: dixerat *Hippocrates* (p): *Corporibus carnes habentibus humiditas inducere famem oportet; fames enim exsiccat corpora.*

Fortè fitis & inedia tentata fuerunt in initio levioris morbi; quamvis durum videatur ægros siti & fame cruciari; sed quietem, quantum memini, nemo consuluit, nisi *Celsus* in hoc loco tantum. Certè ægri fame & siti enervati corporis motum tolerare non possent. Videtur autem hæc cura tentata fuisse in amico regis Antigoni, cum non tantum propriam urinam biberit, sed etiam malagmata sua devoraverit (q). Quod autem in aliis casibus *Celsus* (r) motum corporis laudaverit, patet ex illis, quæ paulò post sequuntur: *Atque hinc quoque, quæcumque species est, si nondum nimis occupavit, iisdem auxiliis opus est. Multum ambulandum, currendum quandoque, &c.*

Cæterum ad roborandas partes flaccidas insignem usum habent fasciæ, postquam planè, eductâ aquâ, detumuerunt partes; de quarum usu insigni dictum fuit §. 28. 3. Solent etiam fasciæ, optimo cum effectu, fumo aromatico *succini, olibani, mastiches, styracis calamitæ, benzoin, &c.*, imprægnari.

§. 1251. **T**ympanitis iisdem mediis, eadem methodo, tollitur, si ortum duxit à rarefacto vapore humoris extravasati, & putrefacti; tum enim, causâ ablatâ, tollitur; si verò ortum duxit ex aëre per membranas intestinorum putrefactorum perforatas in cava delapso, retroire non potente, sed calore corporis rarefcente, tum cuncta citò putrefiunt, aëre juvante, malumque ex positâ causâ est ferè semper insanabile: undè hydrops siccus humido longè magis immedicabilis habetur: punctura sæpè solatio, rarò sanationi, sufficit; fasciæ post puncturam locum habent.

Antea ad §. 1226. de *Tympanite*, sive hydrope sicco, & ejus *Diagnosi*, pluribus dictum fuit; hinc agitur de illis mediis, per quæ hoc malum tolli possit. Monitum tunc fuit, duplicem esse tympanitis speciem: vel enim aër hæret liberè in cavo abdominis, vel intestina & ventriculus aëre distenta tument: simul tunc probatum fuit fide dignissimis observationibus, rariùs contingere tympanitem ab aëre in cavo abdominis hærente; longè frequentius autem ab intestinis & ventriculo aëre distentis. Simul tunc dictum fuit de signis, quibus utraque hæc tympanitis species distingui potest.

Notum est, aquam caloris ope in vapores mutari, qui longè majus spatium occupant, quàm aqua, undè nati sunt; hinc si pars aquæ in cavo abdominis contentæ in vapores mutaretur, multum auferetur in ascite abdominis tumor. Sed simul sæpiùs monitum jam in hoc capitulo, naturaliter in sanitate corporis cava repleti halitu, non aquâ, sed post mortem illum halitum densari in aquam. Dictum fuit in curatione

(o) Lib. III. cap. XXI. pag. 161.

(p) Aphor. LXIX. Sect. VII. Charter. Tom. IX. pag. 326.

(q) *Celsus* in loco modo citato.

(r) *Ibidem.* pag. 162.

hydropis, Medicos conari, ut per calorem solis, foci, &c.; pars aquæ extravasatæ mutetur in vapores, quia videtur humidum sub vaporis specie facilius resorberi à venis; adeoque à tali rarefacto vapore potius morbi curatio speranda est, quàm morbi augmentum: si enim ille vapor, à calore externo applicato natus, non resorberetur, minuto calore densaretur denuò in aquam, nec fieret indè tumoris augmentum.

Verùm in capitulo, ubi de *Ructibus & Flatibus* agebatur, probatum fuit, aërem ingenti copiâ inhærere vegetabilium & animalium partibus liquidis & solidis, sed tali nexu, ut non amplius elasticus sit aër, quamdiu illis partibus cohæret. Simul tunc constitit, putredine natâ, solvi nexum illum aëris cum partibus nostri corporis, illùmque, simul ac liber est, denuò elasticum fieri, & occupare longè majus spatium, quàm antè. Si ergo aquæ in cavo abdominis contentæ putrescere incipiant, tympanites poterit comitari Ascitem, & uti ad §. 1226. dictum fuit, tunc superior pars abdominis instar tympani resonabit, dum percutitur, simulque in inferiori ventris parte manifesta fluctuatio contentæ aquæ percipietur. Tunc autem imprimis locum habebit Prognosis *Aretæi (s)*, qui omnes hydrofes malos pronuntiavit, sed longè pejorem illorum permissionem dixit.

Certè si à putredine nata aër extricatus, elasticus redditus, distendit abdomen, tolli debet putridus ille fomes, aqua nempe extravasata in abdomine adeoque cura ascitis requiritur. Quàm parùm autem spei supererit, dum hepar & lien in putrescente lymphâ macerata fuerint? in tabum putridum brevè omnia diffluent cum certâ pernice.

Paracentesis ipsa, quamvis ex suâ naturâ satis tutum sit remedium, aëris externi liberiori admissione inceptam augebit putredinem. Nec reliquæ methodi, de quibus in ascite curando dictum fuit, meliorem usum habebunt; omnia enim valida sunt; movent fortiter, & quandoque vomitum excitant, qui certè semper metuendus est, dum macerata in putrescente aquâ viscera jam tabescere incipiunt. Calor externus, dissipationis spe applicatus, nocebit, rarefactione tumorem augendo. Sitis, quæ semper immanis adest, dum aquæ putrescere incipiant, ab ægro tolerari non poterit ullo modo; imò augebitur putredo, si à potu abstineant ægri, cum potus ingestus aliquid saltem ex putredine natâ abluat de corpore.

Si verò, intestinis à vermibus perforatis, vel per gangrænam tabescentibus, aër in cavum abdominis exeat, ille rarefcet magis à calore corporis, omnia citò corrumpentur, & vix ulla, ut facilè liquet, spes supererit.

Patet ergo evidens ratio, quare ferè desperaverint Medici de curando Hydrope sicco. Unde *Aëtius (t)* dixit: *Est autem Tympanites omninò periculosus, minus eo Ascites: adhibetur enim in eo pertusio sive punctio, quam paracentesin Græci appellant, & reliquis quoque remediis promptiùs quàm ille obedit.* Hæc autem imprimis vera sunt de illo Tympanite, ubi aër in cavo abdominis hæret.

At si contigerit, ventriculum & intestina, aëre distenta quam maximè, producere talem abdominis tumorem, melior spes est, quamvis curatu difficilis semper sit morbus. Antè ad §. 1226. dictum fuit, aërem in ventriculo & intestinis adeste, sed actione ventriculi & intestinorum sic coërceri, ut illa non distendat; adeoque aërem

(s) De Caus. & Sign. Morbor. diuturn. Lib. II. cap. 1. pag. 42. — (t) Sermon. X. cap. xx. pag. 234.

se expandere conantem, & vim ventriculi ac intestinorum, considerari posse tanquam binas oppositas potentias. Si vis intestinorum prævaleat, cavum intestinorum ferè nullum est, & intestina solida ac teretia apparent in animali vivo, dissecto abdomine: post mortem in cadavere intestina expansa sunt, tenuia, & ferè pellucet. In *Capitulo de Ructibus & Flatibus* patuit, acre irritans sic stringere locum intestini, cui applicatur, ut nil transire possit, quod dum in pluribus locis simul fit, interceptus aër expanditur, & intestini cavum dilatat quàm maximè: idem in hysteriis, & hypochondriacis, ab animi affectibus fieri, omnibus notum est. Si jam similes causæ vel validissimæ fuerint, vel frequenter repetitæ, aut diuturnæ, perit vis contractilis intestinorum, vel saltem debilis adedò fit, ut aëris rarefactio semper prævaleat; & tunc tympanites adest. Ad §. 1226. dictum fuit, quandoque intestina crassa in tympanite sic dilatata fuisse, ut femur humanum amplitudine æquarent. Si distenta intestina, vel ventriculus, contracta postea, expellunt rarefactum aërem, vel quâcumque de causâ minuatur aëris rarefactio, tunc flatus dicuntur, & tales morbi flatulenti vocantur: si verò pertinax maneat flatulentus talis tumor, tunc tympanites est. Mirabatur *Sydenhamus* (u), dum in muliere hydropticâ, evacuatis per valida emetica & cathartica aquis, videbat abdomen subito æquè tumidum fieri, ac antea fuerat, præcipuè cum observaret, emetico aut purgante dato, tumorem augeri ad guttur usque, & simul adesse dyspnœam, donec corpus, à purgantium molestiâ liberatum, statum naturalem ac quietem reciperet; quo facto & tumor & cætera symptomata derepente evanescebant, donec à succedente catharside denuò irritarentur. Undè, dum, post omnes aquas evacuatas, eadem symptomata etiam ad septimanam à postremâ purgatione negotium facebant, coactus fuit, ad quatuor noctes continuas sesquiunciam *Diacodii* propinare; imò, nisi somnus intra tres horas insequeretur, eadem dosis repetenda erat: sic pacata sunt omnia, & tumor disparuit. Subitum talem tumorem observavi in muliere asciticâ, abdomine per diuretica remedia fere integrè evacuato, dum dederam pulverem aromaticum ex *speciebus diagalangæ & cortice Magellanico*, sed intra paucas horas subsedit omnis tumor. Tympanites poterat vocari ille morbus; nam abdomen percussum tympani instar resonabat; sed brevè evanuit. Si verò diù maneant sic distenta intestina, aut ventriculus, difficilis sæpè cura est, dum omnem se contrahendi vim amiserunt hæc viscera.

Curatio ergo tympanitis requirit, ut vis illa, quâ ventriculus & intestina resistunt dilatationi cavi sui, augeatur: ut aëris in horum viscerum cavo contenti rarefactio minuatur. Notum est ex *Physiologicis* (v), talem vim inesse ventriculo & intestinis, ut contenta premant, moveant, omni solubili emungant, & residuas fœces promoveant ad recti intestini finem usque, ut dein expellantur de corpore. Verùm ubi hæc vis intestinorum à quâcumque causâ minuitur, vel penitus tollitur, ab aëre contento distendi possunt nimis; uti circa mortem aliquoties contingit in morbis, & post mortem ferè semper solet observari. Simul constat, ab acri quocumque, vel causâ mechanicâ vulnerante, sic constringi hæc viscera, ut nihil transmittant omninò; & hinc ab aëre inter loca constricta intercepto possunt turgere immaniter. Idedò, uti ad §. 1226. dictum fuit, alvi constipatio, tormina ventris, dolor lumborum, præcedere solent: ob eandem rationem pro bono omine habetur in tympanite, si borborygmi percipiuntur in abdomine; nam dant signum, per vim peristalticam moveri flatulentam

(u) *Traçtat. de Hydrope*, pag. 626. 627. — (v) *Herm. Boerh. Institut. Medic. §. 93.*

materiam in cavo intestinorum ; imprimis , si post borborygmos expellantur flatus ; brevè enim tunc detumescet abdomen , restitutâ intestinorum contractilitate.

Videtur in sanitate stimulus adesse , qui tubum intestinale , facilè irritabilem , in contractionem irriter : ingesta pleraque , vel sponte suâ talem vim habent , vel morâ acquirunt sæpè , undè à blando lacte , acescente in ventriculo & intestinis in junioribus , toties ventris tormina & abdominis intumescencia. Bilis autem sana , quæ majorem acrimoniam habet , quàm reliqui humores sani , videtur hunc effectum facere. Suprà ad §. 312. , ubi de vulneribus abdominis agebatur , memorabilis casus habetur de milite , cui fundus vesicæ felleæ perfossus fuerat , absque ullâ notabili læsione vicinarum partium. Statim intumescibat abdomen ; mansitque ille tumor ad mortem usque : nulli ructus , flatus , aut borborygmi , aderant , & alvus mansit semper stricta , licèt acris fatis purgantia ac clysmata adhiberentur. Stimulus autem bilis sanæ naturalis est , & corpori amicus , dùmque in famelicis hominibus vacuus obmurmurat venter , videtur & hoc à bile in ventriculum regurgitante , vel per intestina fluente , fieri ; nam tales sæpè eructant spumescens subamarum liquidum.

Undè patet , quòd Tympanites nasci possit , deletâ vi contractili intestinorum , vel dum in quodam loco intestinum coarctatum est , & hinc , tumens ante locum constrictum , nimiâ distractione vires perdit : undè in cadaveribus hoc morbo defunctorum toties inveniuntur intestina hinc indè contracta , dum in aliis locis immaniter distenta sunt. Hinc in morbi hujus initio spasmodica intestinorum contractio solvenda est , ut impediatur nimia dilatatio partium non constrictarum ; quomodò autem , & per quæ remedia , hoc fieri possit , dictum fuit in *Capitulo de Ructibus & Flatibus* , præcipuè ad §. 650. Ubi autem diuturna intestinorum , vel in toto , vel in parte , dilatatio vires contractiles omninò superavit , tunc requiritur stimulus , ut inertes fibræ intestinorum sollicitentur in motum ; & dein roborantia remedia , ut distractis partibus reddatur debita firmitas.

Si jam consideremus illa remedia , quæ à Medicis peritissimis laudata fuerunt ad tympanitem curandum , patebit , esse talia , quæ his indicationibus respondent. *Celsus* (x) , de curâ agens hujus morbi , quem & *inflationem* vocavit , primò videtur dicere de illis , quæ in morbi hujus initio conducunt ; nam dicit , *si ex eâ (inflatione) dolor creber est*. Verùm antea ad §. 1226. notatum fuit , abdominis tormina præcedere Tympanitem , retentis nempe flatibus & interceptis , ab intestinorum spasmodicâ contractione in variis locis. Tunc suavit vomitum quotidie , aut altero quoque die , post cibum , fomenta sicca calida , cucurbitulas sine ferro. *Si ne per has quidem tormentum tollitur , incidenda cutis est , & tum his utendum*. Si nec hæc profuerint , ultimum auxilium erat , *per alvum infundere copiosam aquam calidam , eamque recipere*. Omnia hæc videntur imprimis conducere huic scopo , ut spasmi solvantur. Verùm ubi jam diù dilatata manserunt intestina , tunc locus videtur esse irritantibus , ut distentæ nimis , & ferè paralyticæ , intestinorum fibræ motum recuperent. Jussit enim , sinapi sæpius ventri imponendum , donec cutim erodat ; imò & voluit , ferramentis candentibus ventrem exulcerandum esse pluribus in locis , & servanda ulcera diutiùs : *Scillam cocctam utiliter super cutim deligari* , dixit. Quamvis autem illa externa tantùm abdominis involucra irriterent , tamen & internas partes inde mutari , patuit ex illis , quæ antea de *Ructibus & Flatibus* dicta fuerunt.

(x) Lib. III. cap. XXI. pag. 163. 164.

Aquam, glacie aut nive frigidissimam redditam, applicuerunt abdomini Medici, & simul potandam dederunt, cum felicissimo effectu (y). Sed certè frigus tale subitum stringit partes solidas, simul minuit flatuosæ materiæ expansionem, & sic utroque prodest effectu. Undè talis frigidæ aquæ applicatio meritò ad roborantia remedia refertur. Simulac autem abdomen subsidere incipit, fasciis circumductis firmandum est, ut non tam facilè ventriculus & intestina dilatari denuò possint, sed resistent rarefactis vaporibus, qui per illorum cava oberrant.

Notum est, cathartorum remediorum stimulis augeri & accelerari vim peristalticam intestinorum, ita ut contenta citius ano expellantur. Undè Medici & hæc adhibuerunt; & quidam laudaverunt acerrima (z), *cucumerem agrestem, iridem, soldanellam*, additis simul aromaticis & carminantibus dictis remediis. Verùm cum non semper in tympaniticis turgeat tota intestinorum series, sed sæpè hinc indè contracta sint intestina, hinc plures laudaverunt parcam copiam purgantium: & quidem mitiorum, addendo carminantia, hoc scopo tantùm, ne dura moretur alvus: à validioribus enim catharticis non sine ratione metuitur major contractio in locis intestinorum coarctatis: & observatum fuit, carminantia remedia, absque leni stimulo purgante addito, nocuisse (a). Videtur etiam *Celeberrimus Hofmannus* (b) suspectum habuisse acriorum purgantium stimulum in hoc morbo curando; laudat enim *pilulas purgantes cum anodynis maritatas*; dum simul ventrem *camphora* oleo amygdalarum soluta inungi jubet.

Aëris in ventriculi & intestinorum cavis rarefactio minuenda est, quantum fieri poterit. Aër autem cum ingestis deglutitur, vel digestionis tempore extricatur ex alimentis, in quibus latebat priùs non elasticus, vel, quod pejus est, per putredinem emergit. Demonstravit *Celeberrimus Hales* (c), aërem inhærere corporibus, & notabilem fatis partem molis eorundem constituere, eundemque aërem denuò indè separari, quando partium inter se nexus per ignem, fermentationem, putredinem, effervescentiam, aliàsve causas, tollitur, vel minuitur: monstravit pariter, aërem, separatum à corporibus, elasticum reddi, atque denuò ab aliis corporibus resorptum elasticitate privari. Observavit etiam, vapores aqueos elasticitatem minuere, sive ex purâ aquâ nati sint, sive ex animalium corporibus exhalent; undè per ipsam respirationem aëris inspirati elasticitas minuitur. Si jam consideremus, digestionis tempore resolvi alimenta; quædam ex illis in fermentationem, alia in putredinem vergere; necessariò sequetur aëris separatio ab ingestis; qui, nisi iterum resorbeatur, & privetur sic elasticitate per vapores calidos, ex arteriis ultimis in cava ventriculi & intestinorum exhalantes, distendet hæc viscera, & quidem tantò magis, quantò hæc viscera minùs firma fuerint, adeoque expansioni aëris minùs resistere potuerint. In sanis hominibus, digestionis naturalis tempore plus aëris generari videtur, quàm resorberi; undè post pastum omnes homines plus minùsque tument; in debilioribus autem molesti toties flatus oriuntur, imprimis si tales cibos potùsve assumerint, qui vel ex suâ indole plurimum aëris, facilè ab illis separandi, continent, vel in fermentationem aut putredinem admodum proni sunt. Undè patet, quare tympanite laborantibus fructus horæi crudi, rapæ, raphani, &c., noceant.

(y) Combalusier Pneumato-pathologia, pag. 446. & seq.

(z) Ibidem. pag. 467

(a) Pringle, Observ. & les Maladies des

Armées, Tom. I. pag. 329.

(b) Medic. Ration. & System. Tom. IV. part. IV. cap. xv. Thes. Therap. §. 2. & 5.

(c) La Statique des Végétaux, chap. vii.

Invenit *Hales* (d), sulphuris vaporem absorbere potentissimè aërem, sive ejus elasticitatem insigniter minuere. Sed fortuitus casus practicus docuit, spiritum sulphuris per campanam, qui accensi sulphuris condensatus vapor est; insigniter profuisse in hoc morbo (e). *Franciscus Oswaldus Grembsius* purgantibus hydragogis frustra curare tentaverat hunc morbum, postea fomentum ex *urinâ pueri & lapide prunellæ* imperaverat, vix ullo modo sperans de sanatione morbi. Postea petiit æger remedium, quo sitim intolerabilem lenire posset. Habebat Medicus præ manibus tunc temporis *spiritum sulphuris per campanam*; cujus portionem dedit instillandam aquæ fontanæ. Sitis non tantum sedata fuit inde, sed flatus copiosissimi eruperunt, venter detumuit, & integræ sanati fuit restitutus. Notum est, quantam efficaciam habeat vapor sulphuris ad cavendam fermentationem, vel ad eandem supprimendam, si jam nata fuerit. Fermentatio autem copiosum aërem elasticum generat.

Quamdiù intestina nondum omnem vim suam perdididerunt; quæ tamen nimis debilis est, ut expellat distendentem aërem; simul ac aëris elasticitas à quâcumque causâ minuitur, vis contractilis prævalere incipit, & flatus expellit. Hoc autem videtur contigisse in casu memorato: dum per potum copiosiore aquæ cum admisto *spiritu sulphuris per campanam* aëris intestina expandentis rarefactio minuta fuit, peristaltica intestinorum contractio prævaluit aëri distendenti: simul etiam videtur ad hunc salutarem effectum concurrisse, quod arteriæ exhalantes, contractis jam magis intestinis, denuò emittere potuerint vaporem calidum aquosum, qui pariter aërem absorbet, ejusve elasticitatem minuit.

Verum omnia hæc tunc locum imprimis habent, dum in cavo ventriculi & intestinorum aër elasticus oberrat, nec facile expelli potest. Possunt enim & intestina vero Emphysemate occupari. Notum est ex Anatomicis, Mesenterium constare duplici Peritonæi lamella; ubi mesenterium accedit intestino, ibi secedunt lamellæ peritonæi, & intestinum undique ambiunt, ita ut intestini pars mesenterio proxima non tegatur peritonæo. Cellulosa autem tunica Mesenterii, inter binas lamellas Peritonæi media, pariter ad intestinum pertingit, & applicatur illi plagæ intestini, quæ à Peritonæo non tegitur: hæc cellulosa tunica sensim imminuitur, dum strictior fit Peritonæi ad intestinum adhæsiō, & tandem evanescit; adeoque totum intestinum non ambit. Hæc autem vocatur tunica cellulosa exterior: adest enim & altera, quæ interior dicitur, musculari intestinorum tunicæ supposita, quæ olim solebat dici nervea, sed est vera cellulosa. In utraque hæc tunicâ Emphysema nasci potest, uti per reliquum totum corpus, & observatum fuit, talem morbum adfuisse (f), dum intestina tali Emphysemate obsita reperiabantur pluribus in locis, non tantum in externâ superficie, sed & inverso intestino simile emphysema apparebat, perfectè situ respondens externo: nonnulli autem ex illis tumoribus Emphysematicis adeò protuberabant, ut ferè cavum intestini obturarent. Docuerunt enim experimenta Anatomica, flatum, immissum per tunicam cellulosam exteriores intestinorum, etiam distendere tunicam cellulosam interiorem. Verum & alia viscera corporis Emphysemate simili quandoque affecta inveniuntur: in hepatis convexâ superficie sub tunicâ externâ parvum tale Emphysemata me vidisse memini. Sed, quod longè magis mirum est, in homine, qui validissimè tussiens subitò

(d) La Statique des Végét. cap. vi.

(e) Combalusier Pneumato-Patholog. pag.

(f) Combalusier Pneumato-Pathol. pag. 18.
Comment. Acad. Petropol. Tom. V. pag. 213.

periit, post mortem inventus fuit *pulmo totus inflatus, durus, valdè elasticus; aër inter membranam pulmones investientem effusus multas diversæ magnitudinis bullas efformavit. Nullâ pressione aër per asperam arteriam expelli potuit; pulmo in frustra dissectus nequaquam collabebatur; & omnia frustra æquè inflata & elastica permanserunt (g).*

Si jam tale Emphysema occupet intestina, tumor abdominis non quidem erit ad eò magnus, ac in prioribus tympanitis speciebus observari solet, sed eadem curatio locum habebit; quæ tamen difficilior erit, cum ingesta remedia, dum per cavum intestinorum transeunt, parum admodum in tale Emphysema agere possint.

Si autem nullis remediis cedat Tympanites, an punctura locum habet? Si Tympanites abdominalis foret, cum ille plerumque putredinis soboles sit, facilè apparet, parum sperari posse: levabitur fortè æger à molestâ tensione; sed, manente putredo fomite, renascetur tympanites. Verum quidem est, fasciis, vel ligaturâ simili, ut in ascitis curâ dictum fuit, firmari posse abdomen; sed si regeneretur elasticus aër in cavo abdominis, summas anxietates faciet, nec poterit ferri ab ægro abdominis constrictio.

Si verò non in cavo abdominis, sed in ventriculo & intestinis, hæserit aër, non poterit punctura viam aëri facere, nisi pertundantur hæc viscera. Antea ad §. 316., ubi de vulneribus abdominalibus dicebatur, constitit, Chirurgos tumens intestinum, aëre distentum, aciculâ pertudisse, ut collapsum reponi posset in abdominis cavum, quod non poterat fieri, quamdiu inflatum maneret; simulque tunc dictum fuit, *Paræum* felici cum successu tales puncturas fecisse. Verum hæc vulnuscula nimia erant, & contracto postea intestino disparere debebant integrè; quod certò non possumus expectare in Tympanite; quin majori acu opus est ad Paracentesin abdominis, cum sæpe unâ cum aëre adesse soleat aliqua copia aquæ, & intestina, tamdiù aëre distenta, multum sæpè amiserint de vi suâ contractili; adeoque metuendum foret, ne ex Tympanite intestinali sequeretur abdominalis, & possent per foramen factum in intestino in cavum abdominis delabi contenta intestinorum, quæ corrupta dein nova & immedicabilia mala producerent.

Prudenter de punctura abdominis in Tympanite differit *Celeberrimus Combalusier (h)*, & meritò monet, hæctenus nullam haberi observationem Medicam, quæ doceat, Paracentesin in Tympanite curando institutam fuisse felici cum successu. In pectore, quod pure plenum credebatur, facta fuit punctura, & loco puris cum strepitu profiliit aër, citòque convaluit æger (i). Incertæ sanè opus alexæ foret hoc tentare; sed ubi certa perniciès imminet, anceps remedium tentare licet, acerbo Prognostico præmissio, ut famæ Medici consulatur. Eâdem methodo, & iisdem cum cautelis, deberet tunc Paracentesis institui, ac in curâ Ascitis dictum fuit. Acus triquetra tamen debet esse minoris diametri, ut parvum vulnus tantùm infligeretur intestino, ut eò certius & citius occluderetur.

§. 1252. **H**ydrocele prima (1227.) sanatur, si 1°. Hydrops anasarca, cujus soboles est, sanatur (1231. ad 1238.) 2°. per remedia (1248.) 3°. summis discutientibus, & corroborantibus simul; ipsi scroto applicatis, pèrque calorem externum assiduò excitatis in

(g) *Stork Ann. Medic. pag. 115.* — (h) *Pneumato-Patholog. pag. 506.* — (i) *Ibidem, pag. 508.*

maiores motum. Secunda autem species (1227.) curabitur optimè
 1. si hernia radicali chirurgicâ curâ perfanetur. 2. Ablatâ ascitis materie
 (1238. ad 1252.), & occluso fonte. 3. Tum per machinas comprimentes
 presso loco exitûs, ut in herniis per ligamenta : rarò autem semel factus
 hydrops hic sanatur integrè. Ultima tandem (1227.) sanabitur. 1. Datis
 hydragogis fortibus, sæpè repetitis, dum interim victus est exsiccans. 2.
 Validissimis discutientibus & corroborantibus. 3. Paracentesi scroti. 4.
 Causticis, & suppuratione.

Anteà ad §. 1227. de diversis Hydroceles speciebus dictum fuit, uti & de signis,
 quibus à se invicem distingui possunt. Constitit tunc, primam speciem Hydroceles
 esse veram Anasarcam, & rarò scrotum occupare, nisi reliquum corpus simili malo
 laboret. Adeoque omnia, quæ ad curam hydrophis Anasarcæ spectant, hinc pariter
 locum habent. Simul hoc commodi habetur, quòd scrotum, cum promineat totum,
 undique obvolvi possit discutientibus ac roborantibus remediis, & exponi vaporibus
 aromaticis incensi *Succini*, *Mastiches*, vel similibus.

Secunda species §. 1227. erat, ubi faccus, ex producto Peritonæo in herniis
 natus, replebatur aquâ in abdomine contentâ, si ascites, vel & elastico aëre, si Tympanites,
 tales hernias comitaretur. Cura autem talis mali obtinebitur, si herniæ cura
 fiat radicalis; quæ fit, quando intestinum aut omentum, in sacco hernioso contenta,
 non tantum reducuntur in cavum abdominis, sed & simul facci ex producto peritonæo
 nati latera omnino inter se concrescunt, adeoque nihil postea illum ingredi potest.
 Facile autem apparet, curam herniæ radicalem vix tentari posse, antequam felici
 curatione ascitis, aut tympanitis, detumuerit abdomen; adeoque hæc cura debet præmitti.
 Verum quidem est, quòd post herniæ reductionem per machinas comprimentes
 sic possit premi locus, ut non amplius faccus Peritonæi admittere possit intestini vel
 omenti partem; sed longè difficilius poterit impediri, ne aqua sensim delabi possit, si
 abdomen aquâ plenum fuerit; accedit, quòd cingula, quæ comprimentes machinas
 firmare & in situ retinere debent, vel difficillimè, vel omnino non, possint applicari
 distento abdomini. Undè patet, rarò hydrocelem ab hac causâ natam, posse sanari
 integrè, nisi ablatâ prius ascitis materie: si enim parva etiam copia aquæ relicta fuerit
 in abdomine, vel, postquam totalis eductio facta fuerit, renascatur, ob causas hydro-
 pis nondum radicaliter sublatas, necessarîo ad declivem abdominis locum suo pondere
 feretur, faccumque herniosum distendet denuò.

Supereft ergo tantum, ut agatur de ultimâ Hydroceles specie, quæ §. 1227
 describitur, ubi nempe aqua in vaginali involucre testis collecta hæret. Cura autem hujus
 tentatur sequentibus modis.

1°. De hac methodo dictum fuit ad §. 1247. Si potuit, uti docuerunt fidelia ob-
 servata, abdomen aquâ repletum exhauriri per purgantia, longè plus hoc sperari
 poterit in hydrocele, ubi sæpè reliquum totum corpus est sanum; præcipuè si purgan-
 tia hydragoga adhibeantur in mali principio, unâ cum victu exsiccante. Annosam
 Hydrocelem sæpius purgante methodo tentatam vidi, sanatam nunquam. Nimia enim
 distractione adeò immutatæ sunt partes aquam continentes, ut nulla resorptio sperari

possit; quæ tamen omninò requiritur, ut per cathartica remedia educi de corpore possit aqua, in testis tunicâ vaginali contenta.

2°. Hæc methodus multum sæpè boni præstat, imprimis incipiente morbo. Cum autem hydrocele in initio non multum molestiæ pariat, vix implorant auxilium tales ægri, nisi postquam in magnam jam molem increvit tumor. Scroto, uti statim dictum fuit, undique possunt discutientia & roborantia remedia applicari pro lubitu. In *Materia Medica* efficacissimæ remediorum formulæ habentur; cataplasma nempe ex simplicibus, magnâ vi discutiendi donatis, confectum; dein fomentum roborans & discutiens simul. Salis marini decrepitati siccissimi usus pariter commendatur, quatenus aquam potenter in se trahit; de quâ re antea dictum fuit. Tandem & habetur suffumigium, partim ex discutientibus, partim ex roborantibus, compositum, insignis pariter efficaciam.

In junioribus pueris, & quandoque in recens natis, hydrocelen incipientem, & quidem sæpius, observare mihi contigit: suffumigii talis aromatici usu feliciter, & satis brevi tempore, curabatur hoc malum. *Celeberrimus Monro* (k) in recens natis, applicato panno laneo, vapore accensi *Benzoin* imbuto, curavit pariter. Sed in hac ætate omnia vasa aperta & libera sunt; unde futuræ resorptionis summa spes. Quin imo *Hippocrates* (l), dum recenset morbos, quibus obnoxii vivunt illi, qui civitatem ad septentrionem sitam incolunt, dicit: *Pueris autem hydropes in testibus fiunt, quamdiù parvi fuerint, qui deindè ætate procedente evanescent.*

3°. Ubi autem inveteravit malum, & in magnam molem scrotum aquâ tumens increvit, frustra que priores methodi tentatæ fuerunt, tunc scroti paracentesis locum habet. Quamvis olim sæpius per lanceolam exitus aquis contentis fuerit paratus, tamen hodiè omnes Chirurghi amant adhibere triquetram acum unâ cum cannulâ; uti in abdominis Paracentesi dictum fuit: minoris tamen molis acus fit, quæ scroti Paracentesi servit. Cautela adhibenda est, ne testiculus, aut funiculus spermaticus, lædantur. Contingit enim quandoque, ut testiculi indurationem scirrhosam sequatur Hydrocele; quod quidem ex Historiâ morbi cognosci potest; sed quandoque contingit, rudiores homines auxilium non petere, nisi dum inveteravit morbus, & parùm attentos non meminisse, quid in initio morbi observaverint. Verum quidem est si pellucidæ aquæ fuerint, & in obscuro loco candela ponatur retro tumens scrotum, quod tunc totus faccus pelluceat, & testiculus conspici possit; adeoque & facilè vitari. Sed quandoque contingit, opacas vel turbidas esse aquas, & tunc nihil distingui potest.

Hæc autem methodo feliciter scroti paracentesim institutam vidi: erecto corpore, cruribus divaricatis stabat æger, & mollis fascia, binos digitos lata, peni ac scroti summitati circumdabatur, cujus extrema æger tenebat, & leniter constringebat ipse, quantum absque dolore fieri poterat; hoc scopo, ut pars inferior scroti tantò magis tenderetur. Quo facto, candela à retro ægri posita, si pellucerent aquæ, Chirurgus parti anteriori & inferiori scroti infigebat acum, tali directione, ut cuspis versùs exteriorem partem scroti tenderet: eductâ tunc acu, per cannulam exhibat cum impetu aqua; quæ plerumque subcitrini coloris est, & nisi immaniter ac diù distentum fuerit scrotum, illud stringitur, & corrugatur, eadem proportione, quâ effluit aqua; & quandoque tantâ vi, ut viderim, cannulam scroto penitus evacuato, sic stringi, ut

(k) *Essais & Observat. de Med.* Tom. V. pag. 395. — (l) *De Aère, aquis, & locis.* textu 21, Charter. Tom. VI. pag. 192.

difficulter educi potuerit. Ob hanc causam solent cannulam prius oleo amygdalarum inungere, ut postea minori cum difficultate educi possit. Vulnusculum illud, corrugato scroto, evanescit, & nullam requirit medelam; sic ut soleant ægri, hoc onere levati, ad pristina munia redire statim.

Cùm autem in scroto dilatato sæpè varicosæ venæ turgeant, cavetur semper, ne aculædantur tales venæ: verum quidem est, quòd, contracto post aquæ evecuationem scroto, orificium venæ læsæ pariter minui debeat, sed tamen metus est, ne venæ vulnus, per scroti corrugati contractionem, sic disponatur; ut in cavum tunicæ vaginalis sanguinem stillet; undè novæ nascerentur molestiæ. Observationes enim certæ docuerunt, hæmorrhagiam quandoque sequi post scroti Paracentesim, licèt dexterrimâ manu peracta fuerit. In sexagenario homine, dum quartâ vice (singulis enim annis repeti debebat) instituebatur scroti Paracentesis, eductis viginti tribus aquæ unciis, post pauca minuta, pleno rivo, exiverunt circiter duodecim uncia puri sanguinis: post largam venæ-sectionem in brachio institutam cessavit hæc hæmorrhagia: sequenti mane turgebat scrotum magis quàm antea. Conclufum fuit, incidendum esse scrotum, quod ubi factum fuit, vulnere, quod duos pollices æquabat, apparuit tunica vaginalis sana; sed maximè distenta; quâ pariter discissâ, sanguinis coagulati magna copia excidit, & partim digitis educta fuit. Cùm testiculus, ejus vasa, & omnia vicina, sanguine deterfo apparerent sana, & tunica vaginalis subito se contraheret, affulgebat spes sanationis; quæ etiam trium septimanarum spatio successit; neque integro triennio, quo supervixit æger, rediit hydrocele (*m*). Vidi similem casum, sed ubi ferius, sequente nempè die, sequebatur hæmorrhagia, satis copiosa, quæ, subindè silens, rediit adhuc aliquoties, & dein cessavit, licèt vulnus non fuerit dilatatum, sed roborantibus tantùm foveretur scrotum. An macerata diu vasa, aquâ sustentante ablata, rumpuntur? Videtur satis verosimile, cùm hæmorrhagia non immediatè secuta fuerit vulnus inflictum, sed post satis longum temporis intervallum.

Verùm, uti in Ascitis curâ dictum fuit, Paracentesis tollit aquosam colluviem, sed non aufert causam morbi: observationes quædam docuerunt, purgantibus hydragogis datis, corroborantibus scroto applicatis, suspensorio ligamento diù gestato, impeditam fuisse recidivam; sed plerumque solet redire morbus; cùm ægri, post paracentesim scroti, omni molestiâ liberi, Medicorum monita spernere soleant: fateri tamen debemus, & recidivam contigisse talibus ægris, qui admodum morigeri fuerant.

Cùm autem Paracentesis scroti, nec magnum dolorem faciat, nec periculosa sit, si peritâ manu instituatur: multi illorum, qui Hydrocele laborant, repetitas punctiones malunt ferre, quàm subire radicalem curam, de quâ statim dicetur. Ob hanc rationem solet & scroti Paracentesis cura palliativa dici. Plures novi, qui quotannis semel, bis, ter, Paracentesi opus habent. In Reverendo Præsule adeò citò renascebatur Hydrocele, ut singulis tribus mensibus puncturam subire debuerit per viginti annorum spatium.

Ubi autem repetitæ punctiõnis tædium ferre amplius nolunt ægri, vel inveterascente morbo aquæ non amplius puræ prodeunt, sed turbidæ & degeneres, tunc radicalis cura requiritur.

(*m*) Essais & Observat. de Medecin. Tom. II. art. XIV. pag. 315.

4°. Hæc curatio autem consistit in eo, ut impediatur omnis exhalatio in cavum tunicæ vaginalis, quod obtinebitur, si concrescat tunica vaginalis cum teste; dum nempè priùs inflammatio & suppuratio excitantur,eductâ aquâ, in omni ambitu tunicæ vaginalis, & tunicæ nerveæ testis, ut postea puræ & vivæ redditæ hæc partes concrescant inter se, sicque totum cavum, in quo antea colligebatur hydrocele, aboleatur.

Celsus (n) nullam mentionem facit puncturæ scroti ad educendam aquam, sed tantum curam radicalem describit; quam etiam in pueris tentari jussit. Verum antea patuit, in juniore ætate curam integram sperari posse absque tali operatione. Jussit autem *Celsus*, abscindendas esse membranas, quæ humorem continuerunt; undè apparet, fatis molestam & crudelem fuisse hanc operationem.

Diversas methodos laudaverunt celebres Chirurghi: quidam scalpello findebant scrotum ferè secundum totam longitudinem, alii causticis ad similem effectum maluerunt uti, cum & ægri incisiones sæpè nimis horreant, & eschara per causticorum actionem, facta in omni suo ambitu inflammationem faciat, ac dein suppurationem, quæ in curâ hæc laudatur. Egregius Chirurgus *Sharp* (o) præfert simplicem incisionem, quam plurimis experimentis, paucorum annorum spatio factis, feliciter successisse noverat. Quandoque, dum enormiter tumuit scrotum ab Hydrocele, ut vix spes sit, illud fatis corrugari posse, excinditur secundum totam tumoris longitudinem pars scroti, ita ut ellipticum tale segmentum pollicem, vel pollicem cum dimidio, æquet minori suâ diametro. Monet tamen, tantum ter quaterve contigisse, ut tali exsectione opus fuerit; dum nempè tunica vaginalis carneis concretionibus obsidebatur. *Heisterus* (p) testatur, se caustico potentiâ feliciter usum esse, neque unquam indè aliquid mali observasse. Utraque hæc methodus multos defensores habuit; & quidem tales, qui in arte Chirurgicâ magnam famam adepti fuerant. *Bertrandi* (q) tutius credidit, si magnæ molis fuerit Hydrocele, prius per paracentesin educere aquam; dein suspensorio & remediis corroborantibus uti, dum incepit denuò crescere Hydrocele, antequàm ad priorem magnitudinem pervenisset, repetebatur unâ alterâve vice adhuc Paracentesis; & tunc ad curam radicalem pergebat. Optimè autem considerat, minorem metum hæmorrhagiæ & gangrenæ esse, si sic sensim partium antea immaniter distentarum robur augeatur, antequàm discindatur scrotum. Plura alia utilissima celebris ille Chirurgus de hoc morbo habet quæ legi merentur.

Postquam scrotum, vel sectione, vel per causticum potentiale, secundum longitudinem apertum fuit, omnes consentiunt, in eo inflammationem levem & suppurationem excitandam esse, ut depurata latera facci sibi mutuò, & vicinis, sic accrescere possint, ut totum cavum deleatur. *Celsus* (r) jussit abscindendas membranas, quæ humorem continuerunt: *Deinde eluendum id ex aquâ, quæ vel salem adjectum vel nitrum habeat.* Alii ipsum vini spiritum injecerunt, sed validissima secuta fuit inflammatio, non sine ægri periculo; quæ largâ & repetitâ venæ-sectione vix compefci potuit; undè postea vino rubro injecto idem tentatum fuit, & quidem meliori cum successu (s). Sup-

(n) Lib. VII. cap. XXI. pag. 468.

(o) A Critical. inquiry into the present State of Surgery, pag. 87.

(p) Institut. Chirurgic. part. II. Sect. V. cap. CXXII, §. VIII. pag. 847.

(q) Mémoires de l'Académie Royale de Chirurgie, Tom. III. pag. 111.

(r) In loco citato.

(s) Monro, Essai sur l'Hydropisie, pag. 247.

248,

§. 1252.

purantibus, leviter erodentibus, idem tentatum fuit ab aliis, præcipuè si in Hydrocele inveteratâ tunica vaginalis incrassata degenerasset uti sæpiùs contigisse, observatum fuit.

Interim magnâ hîc opus esse prudentiâ, patet indè, quòd optimi Chirurghi, *Sharp*, *Bertrandi*, &c., moneant, inflammationem, in tunicâ vaginali excitatam, quandoque tam validam febrim comitem habere, cum delirio, abdominis convulsione, & aliis malis symptomatibus, ut æger in manifesto versetur vitæ periculo. Quin imo *Sharp*, licèt ægros semper evasisse viderit, fatetur tamen, magis terribilem esse hanc febrim illâ quæ tumentis testiculi extirpationem sequi solet. nimiam hinc irritationem & pessimas ejus sequelas metuens, damnat crudelem methodum illorum, qui, scroto dissecto, tunicam vaginalem lacerando tentabant avellere, putantes esse morbosam cystidem, in qua hydrops collectus fuerat. A blandâ suppuratione videtur tota spes curæ radicalis pendere: levis ergo irritatio requiritur, valida autem periculo non caret, sive hoc fiat acrioribus remediis, laceratione, puncturâ, corporibus heterogeneis applicatis: variæ enim tales methodi à diversis tentatæ fuerunt.

§. 1253. **E**X quibus denuò apparet, in sanatione Hydropis plus difficultatis oriri ab indole aquæ in stagno putrefactæ, quàm quidem ab ejus causis primis. Cur eductis his aquis acceleratur gangræna partis priùs innatantis? Cur eductâ subito ex thorace, vel abdomine, hâc aquâ, mors, aut animi deliquium summum? Cur tanta in hydropicis sitis? & quid illa notat? Cur acida sæpè adeò in hoc morbo profunt? Cur eductis per evacuantia valida plurimis simul aquis tumor abdominalis idem, vel & major, videtur? opio autem dato subsidet? Cur fasciæ hîc tanti usûs? & quò usque?

Sequuntur jam quædam corollaria, quæ ex illis, quæ hæctenus dicta fuerunt, facilè intelliguntur.

In sanatione Hydropis, &c. Si videantur illa, quæ §. 1229. de causis Hydropis dicta fuerunt, patebit, plures ex illis superari posse, vel saltem diù tolerari, & quandoque absque magnâ noxâ. Si autem putrefactæ fuerint aquæ, tabescunt viscera, tabefacta diffluunt, & brevè sequitur certa mors.

Cur eductis his aquis, &c. Macerata sunt diù viscera in colluvie hâc aquosâ; hinc vasa ferè omne robur suum amiserunt, & vix ampliùs resistere possunt liquidis impulsis. Quamdiù ab æquabili pressione aquæ sustinentur vasa, illorum ruptura cavetur, & compensatur sic utcumque nimia vasorum debilitas; verùm simulac aqua tollitur, vasa rumpuntur, vel saltem, nimis debilia cùm sint, non possunt movere liquores contentos; undè aboletur motus vitalis humorum per arterias & venas; adeoque gangræna sequitur (vide §. 419.)

Anteà sæpiùs monitum jam fuit, hoc malum metuendum esse. Tenerrima tunica retina oculi, abortus minimi, aquæ immerfa, sustinentur æquabili pressione, & pulchrè potest examinari structura: si verò ex aquâ educuntur, collabuntur omnia in mucum informem.

Cur educta subito, &c. In thorace, si pulmo adhuc integer sit, & explicari possit ab aëre inspirato, minus discrimen est, quia tunc pectus semper plenum manet, aëre ingrediente eadem proportione, quâ aqua inter pleuram & pulmones collecta tollitur per paracentesim. De cautelis autem adhibendis in hoc casu dictum fuit §. 1219.

In abdomine autem, nisi fascia sensim adstricta firmentur flaccidæ partes, omnis sanguis ruit in vasa vix resistentia; cerebri & cerebelli vasa non implentur; undè syncope & mors subita sequi poterunt; longè magis autem, si vasa rumpantur. De quâ re videri possunt illa, quæ ad §. 1240. dicta fuerunt.

Cur tanta in hydropicis sitis, &c. Dum tanta copia seri aquosi in corporis cavis colligitur, sanguis orbatur diluente vehiculo; undè sequitur humorum circumstantium impermeabilitas; à quâ sitis nascitur; quæ & augetur, dum putrescere incipiunt aquæ. Videantur illa, quæ ad §. 1230. de siti dicta fuerunt.

Cur acida, &c. Quia sitim sedant, diuresin promovent, & putredinem arcent.

Cur eductis per evacuantia, &c. Antea ad §. 1251. patuit, Sydenhamo contigisse, quòd, eductis post valida evacuantia aquis, abdomen æquè turgidum foret ac antè; verùm tumor ille non erat à novâ aquæ collectione, sed à distentis ventriculo & intestinis flatu. Spasmi enim tales post valida purgantia & emetica sæpè sequuntur, per quos contracta intestina aërem coërcent, qui morâ rarefascens viros tumores facere potest; uti in hysterice mulieribus toties observatur. Ast & post institutam Paracentesim molesti tales flatus sequi solent (t); & quidem statim. Opium autem spasmodicas illas constrictiones tollit feliciter, & citò talis tumor evanescit; uti & Sydenhamus expertus fuit.

Cur fasciæ, &c. Quàm necessaria sit abdominis constrictio, dum pertuso abdomine effluunt aquæ, antè dictum fuit. Sed & post omnes aquas eductas firmare partes, antea adeò distentas, nunc flaccescentes, oportet. Undè & fasciarum usus, ad roborandas fibras debiles & laxas, §. 28. laudatus fuit. Dum spontè vel per artem fissâ cute in anasarca crurum & femorum exit aqua, nisi fasciis sensim magis magisque stringantur flaccida harum partium integumenta, periculum est, ne omnia hîc stagnare incipiant, & gangræna sequatur, vel nova colluvies in flaccidissimis illis partibus colligatur.

Verùm fasciæ locum tantum habent, dum evacuatio fit, ut in Paracentesi, vel post educationem factam in hydropico tumore partium inferiorum. Tutum enim minimè est, tumentes partes fasciis fortiter stringere, hâc spe, ut retroprimatur illud, quod extravasatum est: si enim succederet, ferè semper interiora corporis occuparet omne illud, quod retropulsum est. Antea, ubi de hydrope thoracis agebatur, notatum fuit, sæpè subito crura & femora his intumescere, cum insigni levamine pectoris oppressi: quandoque contingit, subito subsidere tumorem crurum & femorum; sed statim denuò pectus gravatur adeò, ut suffocationis instet periculum. In tali casu patet, fasciarum usum noxium fore.

Antea dictum fuit ad §. 1229. post diuturnas febres intermittentes succedere quandoque tumorem hydropicum pedum; & cum videret Sydenhamus febrim simul

(t) De Haen Ratio Medend. part. IV. cap. III. §. II.

recedere tunc, credidit, aliquid materiæ morbosæ deponi versùs has partes : undè non utebatur curâ hydropis ad debellanda hæc mala, sed solis frictionibus, vinóque medicato ex amaricantibus & aromaticis parato, curabat feliciter. Aliquoties vidi in febribus rheumaticis autumnalibus, dum ad finem morbi destitutæ suo robore vires non poterant expedire devictum hostem, secutam fuisse anasarcam pedum & crurum, materiâ morbi depositâ versùs has partes ; quæ ergò malè per fascias retroprimeretur.

P O D A G R A.

§. 1254. **P**odagra vocatur dolens admodùm ægritudo circa ligamenta ossium pedis, & circa juncturas horum, vere & autumno maximè revertens.

Agitur hîc de exquisitâ Podagræ definitione, per quam ab aliis morbis distingui possit exactè. Undè consideratur hîc tanquàm simplex morbus, qui nullum alium comitem habet.

Quamvis enim, uti postea videbimus, plures alias partes occupet, & tunc aliud ipsi nomen detur, tamen locus, quem primò aggreditur, semper pes est (vide §. 1259.) Et indè ratio nominis patet : *Ποδάγρα καλεῖται γιγνομένη ποδῶν ἄγρα.* Podagra vocor, quasi pedum captura sim (a). Quale autem nomen debeat dari morbo, dum alia loca occupat, facilè intelligitur, dum partis affectæ nomini subjungitur dirum illud ἄγρα (b). Undè dum manus invadit, Chiragra, si genua, Gonagra, & sic porrò, vocatur : *Nam pedem, genu, acetabulum, talos, coxendices, femora, manus, scapulas, brachia, rostra, carpos, adedit, depascitur, urit, tenet, inflammat, coquit* (c).

Sed dirum illud & inauspicatum podagræ nomen displicet plerumque illis, qui primos dolores sentiunt, propè gnari, quòd recens podagricus risu excipi solet à sociis malorum, & si fateatur nomen morbi, *ab amicis omnibus in triumpho ducitur* (d); hinc morbum dissimulant, & aliis quibusvis causis tribuunt dolorem, quem patiuntur; imò maximè quandoque indignantur Medicis, si vel de Podagrâ mussitare audeant. *Aretæus* (e) jam monuerat, Podagricos causam doloris dissimulare : *Aliqui novæ crepidæ attritum; aliqui longam obambulationem; alius plagam, aut calcationem; nullus intestinam domesticamque causam, explicabit: quin etiam ægrotis, verùm audientibus, incredibile esse videtur.* Similes doloris causas ab ægris enarrari, monet & *Cælius Aurelianus* (f); tandem necessitate coacti, augmenti temporibus, in

(a) Lucian. Tragopod. Tom. III. pag. 656.

(b) Ibidem. pag. 671.

(c) Ibidem. pag. 652.

(d) Ibidem. pag. 655, & 665.

(e) De Caus. & Sign. Morbor. diurn. Lib. II. cap. XII. pag. 66.

(f) Morb. Chronic. Lib. V. cap. II. pag. 560.

confessionem veniunt ægrotantes. Rarò autem primo podagræ paroxyfmo nomen morbi admittere volunt ægri; dum hæc passio initio parvitatù causâ negligitur, & contempta convalefcit (g).

Cùm autem minus invisum fit *Arthritidis* nomen, hinc & ægri, & Medici etiam quandoque, sub hoc nomine Podagram celant, donec redeunte paroxyfmo nullum dubium ampliùs superesse possit. Quòd tantò faciliùs admitti poterit, cùm Celebres Medici sub *Arthritidis* nomine generali etiam comprehenderint Podagram tanquam speciem; sic *Fernelius* (h) dixit; *Statuuntur autem Arthritidis differentiæ ex articulorum numero: sed tribus duntaxat usus nomina indidit: hæ sunt Chiragra, Ischias, & Podagra. Quæcumque in alio quovis figitur articulo, generis nomine Arthritidis appellatur.*

Interim tamen certum est, quòd & podagricis, imprimis plures jam paroxyfmos passis, morbus invadat genua, neque tamen tunc arthritidis, sed *gonagra* appellatur. Prætereà alios articulorum dolores à podagrâ distinxerunt veteres Medici. Sic *Hippocrates* (i), de doloribus circa articulos agens, dicit: *At quibus circa articulos dolores fiunt & tumores, & sedantur, non podagrìco modo, in his comperies viscera magna, & in urinâ subsidentiam albam, & talis, si tempora elevarit, dicit se sæpè dolere, dicit etiam, sudores sibi nocturnos oboriri. Si verò neque in urinâ subsidet talis subsidentia, neque sudores fiunt, periculum est, ne aut claudi fiant articuli, aut affectio abcessûs humore melli similis, quem melicerida vocant, sub ipsis nascatur.* Accedit, quòd *Arthritidis* sæpè plures, imò aliquando omnes, articulos invadat, rarò vel nunquam solos pedes; undè videtur *Aretæus* (k) statuisse, quòd *communis omnium articulorum dolor est arthritidis, sed pedum dolorem podagram vocamus.* Similem & Diagnosin habet *Ægineta* (l), tunc vocans *Arthritidem*, quando omnes corporis articulos invasit malum.

Quamvis ergò Podagra quandoque cum *Arthritide* confundatur, patet tamen, distinctos esse morbos; licèt Podagra jam inveterata alios & plures simul articulos occupet, tamen incipiens morbus solenne habet, ut feriat pedes (m). Prætereà *Arthritidis* cum febre continuâ solet incipere, *Podagra* advertente nullo incurrit *arubus* (n), & licèt repetitos ejus paroxyfmos præcedant ructus, cruditas, & reliqua signa §. 1257. enumerata, prima tamen invasio nil minus opinantes occupat; sic ut læpiùs viderim, fanos lectum ingressos mediâ nocte evigilasse præ dolore: imò his diebus vidi robustum & in flore ætatis constitutum hominem, dum ex curru descendebat, momento temporis immanem dolorem sensisse, undè firmiter credebatur, distorsionem vel subluxationem pollicis pedis causam doloris esse. Ast eventus docuit, veram fuisse podagram; nam post paucos dies sensim evanuit dolor, nullo relicto suâ vestigio, & post annum rediit. Primi autem Podagræ insultus semper breves esse solent, & sic ab *Arthritide* distinguitur, quæ diù affligit, si autumno inceperit, vix antè vernum tempus cessat, & sæpè difficiliorem articulorum motum relinquit, diù superstitem; neque solenne est *Arthritidi*, ut redeat; plures enim

(g) Ibidem.

(h) Patholog. Lib. VI. cap. XVIII. Tom. II. pag. 211.

(i) Prædic. Lib. II. cap. XIX. Charter. Tom. VIII. pag. 827.

(k) De Caus. & Sign. Morbor. diuturn. Lib. II. cap. XII. pag. 65.

(l) Lib. III. cap. LXXVIII. pag. 57.

(m) Lucian. Tom. III. pag. 666.

(n) Ibidem. pag. 665.

vidi, qui hoc morbo graviter decubuerunt, & postea penitus immunes vixerunt. Unde notavit *Aretæus* (o) : *Haud facile quidem continua Podagra gignitur, sed nonnunquam longo temporis intervallo intermittitur; tenuis enim est, & in ludis olympicis podagricus, sedato morbo, cursu victoriam adeptus est.* Si ergo inopinatus dolor, absque aliâ causâ manifestâ, pedis extrema occupet, spontè vel levibus remediis, intra paucos dies, sensim minutus, evanescat, nullo vestigio relicto, Podagræ justa suspicio est; quæ augetur, si causæ, mox enumerandæ, fuerint prægressæ: confirmatur autem omninò, si vere vel autumno revertatur malum, *Hippocrate* (p) monente : *Podagræ affectus vere & autumno plerumque moventur.* Ubi notandum imprimis est, quòd *Hippocrates* non dixerit, nasci morbum; sed videtur indicare, latentem & sensim accumulata materiam morbosam moveri, & disponi; ut in artus detonet. *Galenus* in *Commentariis* (q) ad hunc textum, verno imprimis tempore Podagræ recidivam metuendam esse monet; quod & *Lucianus* (r), qui hunc morbum tam benè descripsit, confirmat :

Sed quando ulmi vere tener flos abundat;

Et arguta cantat in ramis merula :

Tunc per membra acutum telum hæret mystis,

Obscurum, latens, subiens recessus artuum.

§. 1255. **Q**ui, semper idem, quâcunque demùm causâ ortus, ubi naturæ suæ decursum non turbatum absolvit, sequi solet ætatem maturâ majorem, triginta, & plurium, annorum; sexum virilem: ingenium acutum, hujus exercitia durissima & protracta, maximè nocturna; victum opiparum; vina acidula, alba, potum generosum, copiosumque, maximè noctu; Venerem præmaturam, nimis cultam; Corpus magnum, crassum, plenum; acidorum usum nimium; pedes sudantes subito refrigeratos, in humidis caligis sudantes, hinc venatum, equitationem in frigore; hæreditatem in seros nepotes, per parentem sæpè nondùm podagricum, sed tantùm labe genitali damnosum genitæ proli; contagium.

Videtur, uti postea patebit, sensim accumulari illud in corpore, quod postea, in pedes derivatum, podagricos dolores producet. Quamvis autem diversæ admodùm causæ huic morbo originem dent, tamen ubi natus est, similem omninò decursum habet, sive hæreditario jure ad posteros devenerit, sive ab erroribus in vivendi genere commissis ortum duxerit. Hoc autem tunc tantùm obtinet, si, nec imprudenti medelâ, nec aliis de causis, in suo decursu turbatus fuerit morbus: mira enim & anomala penitus symptomata oriuntur, si materies podagrica, jam præ-

(o) De Caus. & Sign. Morbor. diurn. Lib. II. cap. XII. pag. 67.

(p) Sect. VI. Aphor. LV. Charter. Tom. IX.

pag. 287.

(q) Ibidem.

(r) Tom. III. pag. 641. 651. 652.

fens in corpore, non deponatur ad loca solita, vel jam deposita repellatur: omnia tamen hæc denuò cessant, si acriter dolere incipiant pedes.

Sequi solet ætatem, &c. Pueros antè veneris usum non laborare podagra, statuit *Hippocrates* (s): & alibi (t) podagram numerat inter illos morbos, qui ante pubertatem non contingunt. Confirmat & hoc *Galenus* (u), dum hunc Aphorismum commentatur, dicens; se quidem vidisse Eunuchos podagrâ vexari, sed pueros nunquam: & si quid simile pueris contingeret, tumentibus nempe genibus & manuum articulis, potius ipsi videbatur arthriti, propter plethoram ex multis cruditatibus acervatam. Videtur enim sæpiùs arthriti, uti & rheumatismus, sub podagræ nomine descriptus fuisse. Sic enim apud *Athenæum* (v) leguntur sequentia: *Pythermus memoria tradidit, ut fert Egesander, ævo suo Moros annis viginti fructum non dedisse, & epidemiam podagricorum talem factam fuisse, ut non tantum viros, sed etiam pueros, eunuchos, virgines, mulieres, is morbus corripuerit; quin & eam ægritudinem tam vehementer sævisse in greges, ut ovium partes duas ille morbus affligerit.* Cùm autem *Morus arbor novissima urbanarum germinet, nec nisi exacto frigore, ob id dicta sapientissima arborum* (x), videtur concludi posse, insolitum aëris frigus adfuisse, quod Arthritidi & Rheumatismo producendis faveret: non enim novi, constare certis observatis, quòd vera Podagra unquam, epidemicorum more, genus humanum affligerit.

Sydenhamus (y) pariter testatur, quòd nec pueros, nec juvenibus minores, Podagra vera atque genuina vexatos observaverit. Quosdam tamen viderat, quorum nempe patres etiam tunc hoc morbo tenerentur, cùm iis generandis operam darent, qui leviculam aliquam quasi velitationem præsenferant, antequàm maturam ætatem attingissent. Pariter & *Aretæus* (z) ætatem matura majorem in hoc morbo statuit, dicens: *Ætas autem huic morbo subjecta est à quinque annis super triginta; celerius quoque, aut tardius, prout cujusque natura, aut victus ratio postulat.*

Sexum virilem. Certum est, viros frequentius mulieribus podagrâ laborare, non tamen omninò ab hoc morbo immunes sunt. *Hippocrates* dixerat (a): *Mulier Podagrâ non laborat, nisi ipsi menstrua defecerint.* Sed certa observata docuerunt, quòd & quasdam mulieres hic morbus invaserit, licet menstrua copiâ & tempore debitis fluerent. Frequentius autem hoc contingit, si morbus in familiâ hæreditarius fuerit, rariùs si ab aliis causis natus. Mores sui sæculi carpens *Seneca* (b) dixit: *Non mutata sæminarum natura, sed vita est, nam cùm virorum licentiam æquaverint, corporum quoque virilium vitia æquaverunt.* Paulò post *Hippocratem* sic excusat: *Quid ergò mirandum est, maximum Medicorum ac naturæ peritissimum, in mendacio prehendi, cùm tot sæminæ podagricæ, calvæque, sint? Beneficium sexus suis vitiis perdididerunt: & quia sæminam exuerunt, damnatæ sunt morbis virilibus.*

Optimè hinc videtur *Aretæus* (c) dixisse: *Viri faciliùs in hunc morbum incidunt, &*

(s) Sect. VI. Aphor. XXX. Charter. Tom. IX. pag. 265.

(t) Coac. Prænot. n°. 512. Charter. Tom. VIII. pag. 882.

(u) Charter. Tom. IX. pag. 265.

(v) Athen. Deipnosoph. Lib. II. pag. 26.

(x) Plin. Secund. Histor. Natur. Lib. XVI. cap. xxv. pag. 390.

(y) Tractat. de Podagra, pag. 556.

(z) De Caus. & Sign. Morbor. diuturn. Lib. II. cap. XII. pag. 67.

(a) Sect. VI. Aphor. XXIX. Charter. Tom. IX. pag. 265.

(b) Epist. XCV. pag. 600.

(c) Loco antè citato.

ex mulieribus agiliores. Mulieres autem, licet rariùs quàm viri, difficiliùs tamen hoc vitio laborant; quod enim neque usitatum, neque familiare est, id si aliquà urgente causâ potentiùs evaserit, violentum cùm sit, majorem calamitatem infert.

Confirmantur hæc & Sydenhami (d) observatis, qui invenit, fœminas rarò admodùm Podagrâ infestari, & tantùm vetulas, ac viragines, quæ masculorum habitum æmulantur. Cæterùm observavit, graciliores, quæ vel in adolescentiâ vel constanti ætate patiuntur symptomata podagram mentientia, vel hystericas fuisse, vel rheumatismo obnoxias, & indè non fatis curatas.

Interim notandum est, Senecam dixisse, quòd Hippocrates asseruerit, fœminas nec podagricas nec calvas fieri; cùm tamen in citato Aphorismo nulla calvitiei mentio fiat: sed in proximè præcedente Aphorismo (e) dixit: *Eunuchi neque podagrâ laborant, neque calvi fiunt.* Contra quem Aphorismum postea tot insurrexerunt Medici, imprimis illo tempore, dum post Paracelsum & Helmontium Chemicis in Scholis Medicis dominabantur: antiquorum Medicorum hostes infensissimi.

Ita Heinsius (f) in apocrypha Hippocratis oracula (sic Aphorismos Hippocratis vocabat) petulantissimè debacchatur, dum viderat, ex hæreditariâ labe podagrâ laborasse juniores utriusque sexûs, & noverat, binos Eunuchos pessimè hoc morbo afflictos fuisse.

Si autem consideretur, illo tempore, quo Hippocrates vixit, non constare, quòd Eunuchi inter Græcorum servos numerati fuerint, & Persarum imperium non exiguam Græciæ partem sibi subditam haberet, cui præfecti satrapæ inter servos suos & Eunuchos alebant, opportunam habuit occasionem Hippocrates, ut Eunuchorum vivendi modum, corporis constitutionem, & morbos, inquireret: præterquàm, quòd & ipse exterarum regiones peragraverit, & plurimos habuerit discipulos, qui quaquaversum emissi cum ipso communicabant, quæ observaverant. Verùm & Hippocratis tempore, & adhuc diù post, Persæ severis legibus temperantiam in victu, & juventutis educationem optimam, tuebantur, & nemini otioso esse licebat. Nec principum liberis magna, præ reliquis civibus, concedebatur licentia. Cùm autem Eunuchi, veneri impares, ex gentis instituto sobriè vivebant, & gynæceorum custodiæ pro maximâ parte adhibebantur, patet, quòd plurimis causis, quæ podagræ originem dare solent minimè essent obnoxii. De his autem legi meretur Eruditissima Dissertatio in Aphorismum 28. Sect. VI. scripta (g), ubi omnia, quæ ad hanc rem spectant, enarrantur, & Hippocrates contra calumniatores nervosissimè defenditur.

Agnovit autem hanc veritatem Galenus (h), ubi hunc Aphorismum commentatur: sic enim habet: *Cæterùm Eunuchos Podagrâ non laborare, Hippocratis quidem temporibus verum erat, nunc verò non ampliùs, tum propter nimium otium, tum simul victûs intemperantiam.* Et paulò post subjungit: *Talis enim est eorum desidia, tanta ingluvies & crapula, ut etiam absque veneris usu Podagrâ corripiri possint.*

Ingenium acutum &c. Morborum curationem, & rerum naturæ contemplationem, sub iisdem auctoribus natam esse, dixit Celsus (i), quia maximè indigebant Medicina illi, qui corporum suorum robora inquietâ cogitatione, nocturnaque vigiliâ,

(d) Ibidem loco citato.

(e) Charter. Tom. IX. pag. 264.

(f) Naauwkeurige Verhandeling van het Podagra, pag. 23, 28.

(g) à Barthol. Hermann, de Moer, Lugdun. Batavor. 1736.

(h) Charter. Tom. IX. pag. 264.

(i) In Præfat. pag. 2.

minuerant. Certum est plures, qui sobriè & castè vivunt, absque ullâ suspitione hæreditariæ labis, pessimè hoc morbo laborare, dum libris perpetuò impallescent, & quod studiorum intemperantia detrahit, salubri corporis exercitio restituere nolunt, quamvis sæpiùs à Medicis moneantur. *Aut latenter meditationibus longo tempore contractus est morbus.* (k). Præterquàm enim, quòd continuis & protractis meditationibus mobilia expellantur, reliqua figantur (vide §. 1093.), ingestorum alimentorum digestio multùm impeditur, dum sapientiæ studiis dediti vix corpus movent; & hæc indigestio viscerum meritò pro origine proximâ hujus morbi habetur, uti ad §. 1265. patebit.

Sydenhamus (l), qui pluribus annis cùm hoc morbo conflictatus fuerat, illud pro solatio sibi aliisque malorum sociis reputabat, quòd Reges, Duces, Philosophos, idem frequenter affligerit malum. Imò, *ut verbo diceret, articularius hicce morbus (quòd vix de quovis alio affirmaveris) divites plures interemit, quàm pauperes, plures sapientes, quàm fatuos. Naturâ quasi digito monstrante, quàm parùm iniqua sit omnium parens. & arbitra, quàm partibus non studeat, cùm eos, quibus alicubi defuit, alio aliquo bonorum genere cumulatiùs ditare soleat: profusorem verò erga alios munificentiam æquâ malorum parte admistâ diluat, & contemperet.* Certè Laponès, qui simplici victu contenti ingenium exercunt minimè, *talem morbum in mundo existere, ne per somnium audiverunt* (m), & totâ vitâ manent agilissimi. Mirabatur Linnæus, dum, superatis Alpibus, ipse lassus & exanimis ferè jaceret, binos Lappones, senes jam, itineris comites, & ipsius suppellectile onustos, non sensisse viæ incommoda. Vidit senes, septuagenario majores, talum collo suo imposuisse, puerorum instar, & quidem sine ullâ molestiâ.

Præcipuè autem nocent lucubrationes nocturnæ illis, qui ad hunc morbum dispositi sunt, ita ut viderim, veteranos Podagricos malorum incrementa percepisse, si vel amicorum litteras ferâ nocte legissent.

Victum opiparum. Hinc divitum morbus, & *Μισόπρωχθῆς* dicitur Podagra, quæ pauperes odit, & divitum in pedibus benè culta sedet. De hac Podagræ causâ inter omnes auctores convenit. Sydenhamus, qui tantâ cum industriâ hunc morbum investigavit, dixit (n); *Podagra eos plerumque senes invadit, qui postquàm meliores vitæ dies molliùs ac delicatiùs transfegerint, epulis lautioribus, vino, aliisque liquoribus spirituosis, liberaliùs indulgentes, tandem ob pigritiam, ætatis ingravescens semper comitem, ea corporis exercitia penitùs omisere, quibus juvenes assueverant.* Quamdiù enim agile corpus est, & validos motus facilè fert, ingestorum ciborum copiam superare potest, & assimilare in indolem requisitam. Ubi autem opimâ pinguedine torpere incipiunt, vel ingravescens ætate languent, & tamen genio indulgent, tunc sæpè Podagra præ foribus est.

Confirmatur hoc imprimis, cum frugalis vita sustulerit quandoque vitium ab opiparo victu natum: *Legimus, quosdam morbo articulari & podagræ humoribus laborantes, proscriptione bonorum, ad simplicem mensam & pauperes cibos redactos, convaluisse.* Caruerant enim sollicitudine dispensandæ domûs, & epularum largitate, quæ & corpus

(k) Aret. Capp. de Caus. & Sign. Morbor. diurn. Lib. II. cap. XII. pag. 65.

(l) De Podagra, pag. 555. 556.

(m) Linnæi Flor. Lappon. pag. 157.

(n) De Podagra, pag. 545.

frangunt & animam (o). Plura talia exempla, quæ hoc probant, apud Schenckium (p) habentur. A fide dignissimis hominibus accepi, pingui sacerdotio fruentem virum, & veteranum jam podagricum, à piratis captum per biennium integrum in triremibus barbarorum remigasse, hoc effectu, ut postea à captivitate redemptus, nimiâ & molestâ obesitate liberatus, nec unquam postea podagrâ correptus fuerit, licet plures annos supervixerit.

Vina acidula alba. Præcipuam dolorum Podagricorum causam ponebat Helmontius (q) in acida acrimonia, quæ Synoviam, unctuosum scilicet humorem, qui ossa articulata oblinat, infecerat: indè credidit, grumescere Synoviam, & sic ineptam fieri, ut juxta solitum tenorem sanitatis tota exhalet, absque capitis mortui residentiâ. Fitque hinc degener morbosus partus, infelix nodorum mater. Suffert enim tum aquosarum partium distensionem, retentis ex opacâ & induratâ Synoviâ residuis. Hinc illa monstra, calx, & creta. Ob hanc causam damnabat vina alba, acidulâ largiùs hausta, parum vini, multum aceti, continentia. Talia vina videntur veteribus Medicis dicta fuisse *ὄννα ὀλιγοφώρα* (r): Est autem oligophorum, quod, si diluatur, minimam sustinet aquæ mixtionem. Id est sanè imbecillimum, & ut in vinis, aquosissimum; nam quod plurimum aquæ in misturâ sustinet, id tum vehementissimum, tum validissimum est. Ejusmodi vinum Hippocrates vinosum nominat. Verùm ab hoc cavendum est, quoniam imbecillas vires feriat. At quod aquosum naturâ est, cæterùm austerum, id percommodum est, quod & ab aquæ imbecillitate recessit, & vini noxam nondum habet. Undè videntur hæc vina ex suâ indole non adeò noxia esse, sed sæpè solent largiori copiâ potari, cum sapore grata sint, & imprimis siticulosis fervidâ æstate placeant adeò.

An verò acidum illud, secundùm Helmontii placita, sit dolorum causa, non convenit inter Medicos. Cùm fluidæ & solidæ partes corporis humani, chemico examine, exhibeant salem volatilem alcalinum, non verò acidum, & ipsa calx podagrica in acidis liquoribus integrè dissolvatur, & per retortam destillata spiritum volatilem alcalinum præbeat (s). Præterea lac, sponte suâ acescens, podagricis toties profuit, uti postea dicitur. Cùm autem inter Podagræ causas recenseatur & liquidi acrimonia S. 1263, non videtur repugnare, quòd & quandoque acida acrimonia ad morbum hunc producendum concurrere possit, præcipuè si vina talia acidula quotidie & magnâ copiâ ingesta fuerint. Tandem enim, licet seriùs, sanguinem infici posse acidâ acrimoniâ, patuit ex illis, quæ in *Capitulo de morbis spontaneis ex acido humore* dicta fuerunt.

Mira satis observatio practica habetur, quæ acidæ acrimoniæ præsentiam in podagrico docet (t). Paroxysmi tempore tanto dolore furebat morbus, ut vix non insanniret æger. Dolor uno momento pedem utrumque deferebat, sed æquali acerbitate invadebat furas, & post dimidium horæ minutum in utroque femore eundem percipiebat dolorem, furis & pedibus liberis à tormento; post minutum alterum, relictis femoribus, invadebat dolor abdomen, validum tormen percipiebat in intestinis, quod ad ventriculum ascendens mox vomitum fecit liquidi aquosi viridescens, acidi, &

(o) S. Hieron. advers. Jovin. Lib. II. p. 341.

(p) Observat. Medic. Lib. V. pag. 657.

(q) In *Capitulo Volupe viventium morbus antiquitus puratus*, pag. 314. 315.

(r) Galen. Method. Med. Lib. VII. cap. VI. Tom. IV.

Charter. Tom. X. pag. 163.

(s) Philosoph. Transact. n°. 403. pag. 491.

Abridg. Tom. VII. pag. 634.

(t) Medic. Observat. and Inquiries, vol. I. pag. 41. & seq.

adeò acris, ut æquaret fortissimi mineralis acidi acrimoniam. Cùm autem æger & Chirurgicam & Pharmaceuticam artem exerceret, certè non ineptus erat similium rerum judex. Pintam autem cum dimidiâ acris hujus liquoris vomitu rejecit. Mox autem ab omni dolore liber per quinque horas dormivit, & de morbo nil supererat præter tumorem & teneritudinem quandam pedum, & bidui spatii solutis muneribus fungi poterat. Post annum, redeunte simili paroxysmo, sequente vomitu similis liquidi acris, pariter levabatur adeò, ut sequenti die incedere potuerit. Post decem menses omnia eadem redierunt, sed parcam copiam acris acidi evomit, quod octavum unciaë partem æquabat; attamen cum præfenti malorum levamine; & quamvis tribus aquæ calidæ pintis potatis vomitum conaretur promovere, etiam digito in fauces immisso, nullus tamen sequebatur vomitus.

Subitum adeò furentis Podagræ levamen, post expulsionem acris acidi liquoris, à naturâ, absque ullo artis adminiculo, factam, videtur omninò favere huic opinioni, quæ acidam acrimoniam inter causas podagræ agnoscit.

Neque ab eadem opinione alieni videntur fuisse plures alii magni nominis Medici. Sic Hofmannus (u), de hoc morbo agens, quamvis *purum & sibi relictum acidum in animantium corporibus vix reperiri existimaret*, tamen acidam tartaream acrimoniam quandoque, licet non semper, culpandam esse in podagrâ, asserit. Imò postea ex Clopton Havers experimentis addit (*): *Attentione dignum est, nihil magis mucilaginem articulorum destruere, atque coagulare, quàm acidum tartareum sal, lenius v. g. acetum vini, vel vinum rubellum album, neque tantam mutationem atque coagulationem ipsi inducere aliud potens, uti oleum vitrioli, &c.* Et inde conclusit, vina tartarea aptissima esse ad procurandos morbos arthriticos.

Postea autem, quando de cretâ sive calce podagricorum dicitur, quædam adhuc circa hanc rem monenda erunt.

Potum generosum, copiosumque, maximè noctu. Quantum mutetur corpus ab usu immoderato & frequenti potûs generosi, aliâ occasione ad §. 605. IT. dictum fuit. Omnium autem maximè nocet, si in seram noctem, uti Bacchi nepotulis solenne est, protrahantur computationes. Sequenti enim die, postquam edormiverunt hoc illi, languent, appetitus deletus est, molesta sitis adest; dum autem quotidie genio indulgent, vix ullis vitæ muneribus fungi possunt, nisi vini stimulo languentes erigant vires, sicque tandem viscerum primæ coctionis actio ferè integrè deletur, vel languidissima tantum superest; undè indigestiones quotidianæ, quibus podagræ origo (§. 1265.) meritò tribuitur. Hanc podagræ causam excusare semper solent ebriosi, dum monstrant, sobriè viventes eodem morbo languere; sed & ab aliis causis podagram nasci posse, certum est; sed & æquè certum habetur, ebrietatem & crapulam huic malo frequenter originem dare.

Novi quidem, quòd ante paucos annos *Celebris Medicus Parisinus* (v) mucilaginosam humorum degenerationem pro materiali causâ Podagræ statuerit, illamque fieri dixerit, vel ab alimentis nimis validis, vel à potu quotidiano, qui similem materiam magnâ satis copiâ contineret. Hinc vina, quæ acidi salis, spirituûmque, majorem copiam habent, esse remedium prophylacticum contra podagram, quatenus vim atte-

(u) Medic. Ration. & System. Tom. IV. |
part. II. Sect. II. cap. XI. §. IX.

(*) Ibid. §. XIII.

(v) Liger. Traité de la Goutte, p. 75. 26. &c.

nuandi hanc mucilaginem possident. Et contrà, alios pótus, qui plus de spiffiori tali materiâ in se continent, podagræ producendæ favere quàm maximè. Undè concludit, cerevisiæ potatores ob hanc causam magis podagræ obnoxios esse. Quamvis autem multa huic opinioni possent argumenta opponi, unicùm tantùm monendum credidi. Olim apud Batavos frugalis mensa in more erat, & pótus communis cerevisia sola, non tantùm dilutior illa, quâ ad sedandam sitim utebantur, verùm vesperi post diurnos labores forti & generosâ cerevisiâ delectabantur. Vini usus rarus erat, etiam apud illos, quibus nullo modo res angusta domi: rarissimè autem Podagrâ laborabant, quî tali victu utebantur; è contrà longè plures hoc morbo afflictos vidi, postquàm vini largior usus increbuit, & lautiores à generosæ cerevisiæ usu ferè integrè abstinerunt, illam plebeculæ soli relinquentes, dum ipsi liberaliter satis vino indulgerent; imprimis vespertinis horis, cum à diurnis laboribus liberi amicorum inter confortia animum exhilarant. *Celeberrimus Linnæus (x)*, dum videbat *Lappones*, licèt spiritu frumenti uterentur, & sæpè nimiâ copiâ, tamen ne per somnium quidem Podagram novisse; dum videbat rusticos Suecos nunquam vinum, sed solam cerevisiam haurientes, à podagrâ immunes vivere, dicit: *An Podagra à solo usu vini? sic suadent nationes podagricæ, quæ pro potu quotidiano utuntur vino, &c: sic divites nostri podagrici, qui potu vini utuntur.* Prætereà aliâ occasione ad §. 1211. dictum fuit, farinam tritici, dum in aquâ lavatur, relinquere copiam tenacissimi glutinis, quod aquæ misceri nequit, & Chemico examine dat talia producta, quæ ex animalium partibus educi per artem constat. Gluten ergo, quod in podagricorum sanguine culpatur, tanquàm materia morbi, foret abundantissimum in trico, cujus communis adèò in vita usus est. Lac ipsum, quod toties profuit podagricis, glutinosum caseum continet.

Venerem præmaturam, nimis cultam. Videtur communis fuisse opinio veterum Medicorum, quod & Venus, vel præmatura, vel nimis culta, podagræ causam det. Dum causas universales hujus morbi recenset *Aëtius (y)*, dicit: *Generant autem affectionem cruditates coacervatæ, & ebrietates, atque his adhuc amplius immoderatus rei venereæ usus.* Imò videtur Eunuchos, & impuberes, *Hippocrates* ideò ab hoc morbo liberos pronunciasse, quòd ad venerem apti non forent. *Sydenhamus (z)*, fenes plerumque hunc morbum invadere dixit, licèt quandoque etiam ætate florentes corripit; *quoties scilicet infelicia morbi semina à parentibus quasi ex traduce acceperint, vel si hoc non fuerit, immodicè veneri præmaturius indulserint.*

Prætereà (a) & Senectæ & Podagræ inimicam Venerem damnavit. Videantur & illa, quæ ad §. 586. e. habentur de nimia veneris noxis; ubi ex *Sanctorio* monebatur, facultates concoctrices à nimio coitu debilitari; undè podagræ origo (§. 1265.) deducitur. Plures vidi, qui à primâ pubertate inceperant nimiâ Venere vires exhaurire, ante trigésimum ætatis annum jam miserrimè podagricos, omnem ferè pedum & manuum usum amisisse, licèt sanissimis nati parentibus sobriè satis vixerint in reliquis.

Durùm ergo videtur, ex numero causarum Podagræ expungere Veneris abusum, ut *Celebris Autor* statuit (b), cum unicam morbi causam, mucilaginem nempe, ponere voluit, reliquis omnibus rejectis. Verum quidem est, sæpè plures in hoc morbo

(x) Flor. Lapon. pag. 155.

(y) Serm. XII. cap. VII. pag. 308.

(z) De Podagra, pag. 547.

(a) Ibidem. pag. 590.

(b) Liger. Traité de la Goutte, pag. 46. &

188.

causas concurrere, nec rarum esse, ut Veneri indulgentes etiam Baccho litent; unde Bacchi & Veneris filia salutatur à poëtis Podagra:

Λυσιμελῆ Βάκχου καὶ λυσιμελῆς Ἀφροδίτης
Γεννάται θυγάτηρ λυσιμελῆς Ποδάγρα :

Interim tamen & singulæ ex his causis Podagræ producendæ videntur sufficere. In Italiâ Podagræ nimiam venerem, in aliis regionibus ingluviem & crapulam, accusant, quandoque & plures utroque modo se corpus enervasse dolent.

Corpus magnum, crassum, plenum. Talis enim corporis habitus solet esse in illis, qui opiparo utuntur victu, & strenuis comotationibus delectantur; imprimis, si simul corpus non satis exerceant. Quamdiù enim equitatione, venatu, aliisve modis, corpus validè movent, licet genio nimis indulgeant, adhuc satis commodâ fanitate fruuntur: ubi autem ingravescens ætas vires corporis & agilitatem minuit, nec vivendi normam emendaverint, sæpè hic morbus aggredi solet (c). Unde & *Cælius Aurelianus* (d) inter causas Podagræ recensuit *repentinam desertionem solitæ exercitationis*. Interim, uti optimè monuit *Sydenhamus*, non omnes Podagræ repletum corpus habent; nam & macilenti quandoque corripuntur eodem malo; sed rariùs tamen. Illi, qui ex præmaturâ & nimiâ venere in Podagram incidunt, plerumque sunt admodum macilenti & exhausti. Imò & dolorum acerbitate, si exquisita podagra diuturnis paroxysmis sæviat, sæpè omninò emaciantur.

Acidorum usum nimium. Quænam noxæ à vinorum acidulorum usu nimio metuendæ sint, paulò antè dictum fuit. Solebat hæc occasione auditoribus suis narrare Celeberrimus auctor, quòd Medicus, *Helmontii* opinionibus penitè addictus, spiritum sulphuris per Campanam sumserit quotidie, & quidem majori copiâ (vitam enim longævam, & ab omni contagio immunitam, sperabat ab hoc remedio) incidere in podagram, à quâ tamen usu diuturno salis volatilis alcalini emerfit.

Pedes sudantes, subito refrigeratos, &c. Postea patebit, præter liquidorum vitia in hoc morbo etiam culpari nimiam vasculorum angustiam, & rigiditatem. Hæc est præcipua causa, quare inferioris fortis homines quandoque laborent podagrâ; licet res angusta domi illis satis superque sobrietatem suadet, & cogantur quotidiano labore corpus exercere; ut sibi suisque victum parent. Illi, qui apud Batavos cespitibus effodiendis victum quærunt, totos sæpe dies pedes aquæ immersos habere coguntur (idem & piscatoribus contingit) ocreis quidem pedes muniunt, nec tamen sic omnem humiditatem arcere possunt; solent hi sæpè madidos pedes igni affidentes exficcare; unde rigiditas solidis partibus nascitur; & nisi oleo fricarent ocreas, illæ sic exficcatæ fierent rigidæ, & usibus ineptæ penitè. Venatores, dum omnes tempestatum injurias spernunt, vel in paludosis locis diù manere coguntur, pedibus luto vel & stagno immersis, ab eadem causâ pessimam dispositionem pedibus inducunt, rigidis redditis ligamentis & tendinibus, & ideò quandoque podagræ fiunt. Omnium autem maximè, si una vel plures ex causis enumeratis simul concurrant, quæ acrimoniam & tenacitatem morbosam liquidis inducere valent.

(c) Sydenham, de Podagrâ, pag. 545. — (d) Morbor. Chronic. Lib. V. cap. II. p. 558.

Hæreditatem in seros nepotes, &c. Hæreditariam Podagram esse, omnes Medici satis unanimiter testantur, & vidi plures tales, in quibus ulla alia causa culpari ullo modo poterat, præter labem hæreditariam: sobriè enim, castè, & moderatè, vixerant; & tamen, in adolescentiâ jam, morbi insultum passi fuerant. Inter illos & sapientem virum novi, qui, sciens per plures generationes in propriâ familiâ morbum hunc propagatum fuisse, cœlibem elegit vitam, ne posteritati traderet infestum malum. Dum hæreditariam Podagram considerabat *Helmontius* (e), dixit: *Est ergo Podagræ character in semine, tanquàm vita prima, cum determinatione silentii, ut dormiat usque in paroxysmum primum, velut hirundo totâ hyeme. Virtus ergo formativa in semine nondùm defectum suum sentit ob crimen materialis indispositionis. Character siquidem in semine non natus est generare suam Podagram, ante suâ maturitatem, quæ characteris maturitas subindè non nisi in nepote explicatur.* Dum peritus Medicus noverat, hunc morbum in familiâ suâ hæreditarium esse, jam à primâ ætate attentus latentis hostis insidias metuebat; nec fefellit eventus (f); nam podagrâ correptus fuit; sed & simul ostendit suo exemplo, non omninò desperandum esse de curâ Podagræ hæreditariæ. Videantur & illa, quæ de morbis hæreditariis ad §. 1075. 1. dicta fuerunt.

Contagium. Illa, quæ in morbis observantur, videntur evincere, quòd morbi, qui causis manifestis originem suam debent, sic mutant corpus humanum & omnes humores, ut postea talis æger per contagium propaget morbum, quem non ex contagio, sed per manifestas atque obvias causas, acquisiverat: ita quidem, ut per hoc contagium inficiantur sanissimi homines, qui non obnoxii fuerant causis manifestis, quæ in priore ægro morbum produxerant. Sic dysenteria, à manifestis causis nata, postea per contagium propagatur. Antea ad §. 1133. 1134. dictum fuit, in quibusdam animalibus absque contagio rabiem nasci, & tamen morbo sic natum per contagium propagari quàm facillimè. Pluribus de hac re dicendum erit ad §. 1381, ubi de variolarum contagio agetur. Interim ex his satis constare videtur, contagium nasci posse in humano corpore illo tempore, dum morbus adest absque contagio natus, & sic postea infici alios. Non ergo repugnat analogiæ, quòd idem in Podagrâ fieri possit, præcipuè cum quædam observationes hoc confirmare videantur. *Canis podagrâ laboranti ad pedes dormit: hic, qui paulò ante mortem dolore præoptabat, podagrâ liber irridet in gyros versum canem, & latratu suo dolorem, quem attraxit, ejulantem* (g). *Memoriæ tradidit Job. Bapt. Werloschnigg* (h), quòd duos noverit, quorum unus podagrâ laborantis ocreas dono accepit, alter simili miasmate affectas in foro scrutario sibi comparavit; ambo, paulò post indutis ocreis, crudelissimos podagræ cruciatus passi fuerunt. Narrat *Helmontius* (i), matronam nobilem sibi notam esse, quæ, quoties remisso paroxysmi podagræ dolore insideret sedili, quò frater ejus olim, & in aliâ urbe, podagricus sedere solitus fuerat, mox dolores recrudescere dolebat, licèt non suspicaretur ullo modo, hanc causam esse, cur per multos menses sine remissione laboraret. Addit tamen, alium podagricum absque noxâ usum fuisse eodem sedili; undè concludit: *Fratri jam mortui mumiam sedem contagio suspectam meritò reddidisse, quæ*

(e) In Capitulo: *Volupe vivens Morbus.* n°. 8. pag. 313.

(f) Coste *Traité pratique sur la Goute*, Préface.

(g) *Kaau Perspiratio* dicta Hippocrac. pag.

216. 217. Boyle de Util. Philos. experim. p. 291.

(h) *Miscell. Curios. Decur.* III. ann. IX. & X. pag. 40.

(i) In Capitulo: *de Magnetica vulnerum curatione*, pag. 599.

forori, & non alteri podagrigo, fluxus illos secus quieturos moveret, trans omnes vestes penetrans.

Observatum fuit aliquoties, uxores sanissimas, dum die noctūque maritorum podagricorum curam gerebant, eodem morbo postea laboravisse, licet & multæ aliæ, quæ eodem officio strenuè perfungebantur, immunes manserint.

Ex dictis tamen videtur concludi posse, Podagram, imprimis inveteratam, non carere omni contagii suspitione, adeoque prudentiam dictare, ut illud caveatur.

§. 1256. **T**Empus, ætas, & reliqua vice causæ fungentia (1255), tum & phænomena, initium, progressus, effectus, finis hujus morbi, simul comprehensa, causas medicas hujus mali demonstrant.

Diversæ causæ enumeratæ fuerunt, à quibus Podagra producitur, sed & simul monitum fuit, quòd morbus semper idem sit, à quâcumque demùm causâ oriatur. A diversis ergo causis incipit nasci degenerans in quadam humorum nostrorum parte indoles, quæ certo tempore crescit, & accumulata se manifestat circa extrema artuum inferiorum, si regularis morbus sit, de quo primo agendum est, ut meliùs intelligi possit podagræ indoles. Postea enim recensentur anomala illa symptomata, quæ contingunt, ubi turbatur morbi decursus, & materiæ morbosæ depositio versùs extrema corporis impeditur. Si enim quis primo Podagræ paroxysmo defunctus fuerit, qui ferè semper brevior esse solet, redit pristina agilitas articulis antea dolentibus, & integra omninò apparet sanitas. Dum autem eadem causæ pergunt agere, similis degeneratio sequitur, quæ tamen non illicò functiones turbat, sed sensim accumulata denuò deponitur ad eadem loca, similem dolorem excitat, & manet, donec blando madore partis dolentis dissipetur de corpore illud, quod morbum fecerat. Hæc autem accumulatio materiæ morbosæ celerius vel tardius fit, prout causæ morbi validiores vel debiliores fuerint: hinc aliquoties contingit, ut primum paroxysmum passi ægri, dum causas morbi sollicitè vitant, satis diù vivant immunes. Novi, qui totum biennium, imò & triennium, vivebant sani, antequàm rediret paroxysmus. Cùm autem materies morbosa, jam hærens in parte affectâ, sic attenuetur, ut blandâ diaphoresi dissipari possit, videtur satis probabile, partem ejusdem intervallo inter binos paroxysmos medio diffilari de corpore. Observatur enim, æstivos calores prodesse podagricis, frigidam tempestatem nocere. Observavit Sydenhamus (k), veteranos Podagricos ferè per integrum annum vexari morbo, *demptis duobus vel tribus mensibus calidioribus atque æstivis*. Monet, paroxysmum non valedicere senioribus, nisi post bimestre spatium: *iis verò, qui vel annis, vel diuturniore morbi morâ, jam fractiores sunt, non priùs valedicit, quàm æstas jam adultior illam fugaverit.*

Undè hæc considerans Helmontius (l) illam humorum degenerationem dixit Podagram, dolorem autem esse hujus degenerationis productum. *In digito namque non est Podagra: at duntaxat pomum, sive fructus radicis. Ideoque etsi digitum abscideris, non proinde Podagram sanaveris. Itaque non quòd dolet, quòdque tumet, vel ardet, Podagra est, sed hujus sunt producta; neque enim per pilam bombardæ sublato pede, ablata*

(k) De Podagra, pag. 549. 551. — (l) In Capitulo: *Volupe viventium morbus*, pag. 313. 315.

est podagra, sive Arthritis. Tota enim curatio hujus morbi, uti postea patebit, in eo consistit, ut bono victu, & corporis salubri exercitio, simulque sollicita evitacione manifestarum causarum, vitetur illa humorum degeneratio, & si quid jam degenerare inceperit, illud prudenter subducatur de corpore, antequam ad artus deponatur.

Unde etiam intelligitur, cur primus dolentis morbi accessus inopinatus veniat ægris, quamvis satis conscii sint, magnos se in diætâ errores commisisse; quod graphicè describit *Lucianus* (m), ubi recenset illa, quæ contigerant *Ocyro*, dum Podagra corripiebatur; qui, morbum excusare volens, à luctâ, cursu, percussione, dolorem pedis natum esse pertinaciter affirmabat. Verum senex, qui ejus educatione præfuit, medicum monet:

Mendacia tibi dicta, quæque dicta sunt.
Nec enim luctamve seu cursum, quod indicat,
Exercens ictus est: at hoc mihi credito:
Probè quidem valens primò venit domum,
Benè tum saturatus, affatim potus, miser
In lectulo jacens somnum solus capit.
Tum nocte, somno excussus, exclamat subito,
Divinitus velut ictus: & cuncti timent:
Dixitque, væ mihi! undè tanta vis mali!
Deusque quis pedem tenens extra rapis? &c.
Sed quæ modo dicebat, finxit omnia,
Dum dira morbi dissimulat mysteria.

Ubi autem repetitis paroxysmis ingravescit morbus, tunc quædam observantur in corpore, ex quibus Medici, imò & sæpè ipsi ægri, propriis ærumnis edocti, præfagire noverunt, materiam morbosam accumulata[m] adesse jam, & sic disponi, ut brevi in artus detonet. De his autem signis dicetur sequenti paragrapho.

§. 1257. **R**epetitos enim ejus, latentis diù, in femine nondum germinante, paroxysmos præcedit cruditas, ructus, gravitas, torpor, flatulentus, alvus adstrictior, febricula, sudor pedum solitus interceptus, horum varices, anni tempestas, mutatio cœli.

Dum considerabat *Helmontius* (n) Podagram, sive per parentum semina labatur in hæredes, sive demum proprio vivendi errore contrahatur, unius & ejusdem speciei esse, cum omni proprietate illam stipante, mirabatur imprimis, quòd Podagræ character esset in femine, tanquam vita prima, cum determinatione silentii, ut dormiat usque in paroxysmum primum, velut hirundo totâ hyeme. Adeoque illud, quod Podagram produceret

(m) In Tragopod. Tom. III. pag. 670. — (n) In Capitulo: Volupe viventium morbus, p. 313.

post multos annos, latebat diù in corpore, nullis se manifestans signis. Podagræ semen aderat, sed nondùm germinabat. Simile contingit intervallo inter paroxysmos medio, quod sæpè satis longum est, rectè tunc valent satis, donec infaustum illud semen germinare demum incipiat, & novum minuetur Paroxysmum. *Verùm illo tempore Podagrici (o) primùm agitantur in præcordiis, & tam internas potuum atque ciborum, quàm externas aëris vicissitudines, sentiunt; imò & sæpè has futuras præfagiunt. Quare patiuntur febriles motus primùm, &c. Et alio in loco (p) dicit: Hactenus nãmque nec antiqua medullitùs radicata podagra, è sinubus insiti spiritus vitalis, quibus sigillata est, erumpit, quin ante suũ accessum infestet circa os stomachi, totalèmque indè integri dispositionem violet, concitètque: quam adventantem podagram quædam præcedens febricula plerumque prodit: his similia pluribus aliis locis memorat.*

Nunquam autem accuratiùs morbus describitur, quàm à Medicis, qui illum passi sunt. Sydenhamus (q) per multos annos Podagricus, & in morborum decursu observando attentissimus, fatetur quidem, quòd derepentè ingruat Paroxysmus, nisi quod ventriculi cruditate, atque ἀπεψία, ad septimanas aliquot æger laboraverit; corporis insuper intumescentiã quasi ventosã & gravitate, quæ in dies augetur, donec tandem detonet Paroxysmus; quem paucis diebus præit torpor, & quasi flatuum descensus per femorum carnes, cum affectione σπασμοειδῆ; tùm etiam pridè paroxysmi appetitus voracior, non tamen naturalis.

Similia his leguntur apud alium auctorem (r), qui podagrã hæreditariã laboravit; & observavit, lacrymas copiosas, involuntarias, acres, depluere, dum instat paroxysmus; uti &, quòd urinæ per plures dies prodeant pallidæ, aut & subturbidæ, ferè instar potus, quem limonatum vocare solent. Simul monet, tantò severiorem futurum paroxysmum, quò diutiùs hæc signa præcesserint, & levari citiùs morbum, si urinæ flavam, vel rubram hypostasin magnã copiã deposuerint.

Constans autem videtur fuisse semper morbi hujus decursus; nam pleraque hæc signa jam apud Cælium Aurelianum leguntur (s): *Sequitur autem passione articulari tentatos torpor, atque formicatio eorum articularum, qui tanguntur, & difficilis flexio, atque rursùm extensio; item gravedo, & vacandi dulcedo, & ad parvum motum vehemens labor, atque dormientibus sensus quidam resonantium articularum, & cùm de somno surrexerint, veluti saltu earundem partium afficiuntur: tum horror, vel rigor, atque tremor, sine ullã manifestã ratione, partium sequuntur. Dehinc cùm passio se extollere cæperit, in podagricis dolor alterius pedis, &c.* Non meminit quidem cruditatis in primis viis, & ructuum; verùm hæc per aliquot septimanas præcedunt quandoque paroxysmum, ut monuit Sydenhamus, & videtur Aurelianus jamjam invasuri morbi signa notare.

Sudor pedum solitus interceptus. In sanis hominibus pedes sudant frequenter, & præcipuè olidus spissior sudor in digitorum pedis interstitiis observatur, qui collectus inspissatus fordes mali odoris relinquit imprimis in illis, qui corporis munditiem parùm curant. *Norunt podagrici plures, sibi instantem accessum prædicere, ex*

(o) Ibidem. pag. 315.

(p) In Capitulo: *In verbis, herbis, & lapidibus, &c.* pag. 465.

(q) De Podagra, pag. 546.

(r) La Coste *Traité-Pratique sur la Goute;* pag. 58. &c.

(s) *Morbor. Chronicor. Lib. V. cap. 11.* pag. 558.

mutato excremento intra pedis digitos nascente (t). Testatur & Hofmannus (u), sæpè se observasse, sudoris consueti intermissionem, notabilemque transpirationis, quæ ex indusiis inspectis cognoscitur, atque excrementorum inter pedis digitos defectionem, imminemtem designare paroxysmum. E contra decrescit dolor cum madore pedum, & finitur diaphoresi, uti postea ad §. 1261. dicitur. Constrictis enim vasis retinentur excernenda, & iisdem denuò laxatis exeunt illa, quæ retenta hæctenùs fuerant.

Horum varices. Omnis causa, quæ obstaculum ponit sanguini venoso refluenti versùs cor, producit majorem venarum distentionem à sanguine accumulato; hinc in gravidis, dum uterus distentus venas iliacas comprimit, toties venæ varicosæ fiunt in cruribus, & nisi leni fasciarum compressione firmentur, postea totâ vitâ sæpè enormiter distentæ manent. Idem etiam frequenter contingit in textoribus, & aliis opificibus, qui pendula crura toto die habent, dum tamen valido motu musculari inferiorum partium frui non possunt; uti etiam in illis, quorum munus postulat, ut quotidie diù erecti stare debeant, tunc enim humores venosi difficillimè contra nixum gravitatis ascendere possunt; hinc tales, imprimis ætate ingravescente, tumidos pedes habent, & venas varicosas. Verum quidem est, copiosas valvulas adesse in venis artuum inferiorum, quæ impediunt, ne tota sanguinis columna in venis premat inferiorem partem canalis; sed tamen requiritur sanguinis ascendentis impetus sufficiens, ut valvulas conniventes elevare possit; qui si desit, tunc inter binas valvularum series sanguis colligitur, venam dilatat, & nodosi varices fiunt.

Cùm autem impetus sanguinis arteriosi moveat sanguinem in venas ex arteriis pulsus, & ex siccitate pedum vix amplius perspirantium pateat, motum arteriosi liquidi minutum esse, sequitur necessariò, retardari & motum sanguinis venosi, adeoque venas tumere debere. Accedit, quòd motus muscularis debilis sit in podagricis, imprimis si jam diù hunc morbum passi fuerint: notum enim est, musculos adjacere venis ubique, dum arteriæ profundius hærent, ut nempè à turgentibus musculis, dum agunt, premantur venæ, & sic motus sanguinis venosi augeatur. Undè etiam contingit, ut illi, qui in vigore ætatis sunt, neque per repetitos paroxysmos agilitatem pedum perdidērunt, longè minùs distentas venas habeant. Paroxysmi autem tempore, dum ingens dolor absolutam quietem imperat, venæ tument.

Indè etiam videtur intelligi ratio, quare veteres Medici sanguinis-missionem imperaverint. Videbant enim turgidas venas, dum ægri de urente calore conquerebantur; præcipuè si simul ruberet pars affecta. Testatur Aëtius (v), se hoc fecisse: *Quòd si verò manus dextra dolore infestetur, venam in dextro crure secamus, juxta talos, aut poplitem, aut plantam pedis: post sectam verò venam, si dolores adhuc perseverent, & fortis tensio sit in affecto membro, sæpè in ipso inflammato crure, venâ incisâ, & multo sanguine detracto, hominem ab omni dolore liberavi.* De venæ-fectione autem in podagrâ curandâ dicendum erit §. 1270.

Cùm autem viderent venas adeò turgidas, & sanguinis circulum ignorarent, videntur fuisse in illâ opinione, per venas fluere in partem affectam illud, quod morbum faciebat; & hinc suaserunt, ut excinderentur venæ, sicque interciperetur humoris morborosi affluxus. Sic Rufus (x) operæ pretium credidit, etiam alios auxiliorum mo-

(t) Helmont. in Capitulo: *Volupe viventium* | Sect. II. cap. XI. §. XXIII.
morbus n°. 19. pag. 314.

(v) Serm. XII. cap. XXIII. pag. 316.

(u) Medic. Rat. System. Tom. IV. part. II. | (x) Ibidem. cap. XXIV.

dos excogitare in difficili hoc morbo curando; & suadet sequentia: *Si igitur quis venas veluti in varicibus excindat, multitudo sanguinis non amplius influere & inflammationem facere, quemadmodum antea consuevit, potest. Atque id præsertim in sanguineâ podagrâ conducet.* Hodiè novimus, per venas nihil influere in partes, sed per illas humores redire ad cor. Cùm autem materialis causa podagræ non generetur in pede, sed aliundè adveniens in pedem deponatur, & si impediatur illa depositio, ad alia loca dispergatur, nemo facilè suadebit crudelem hanc operationem (y), quam quidem animosè tulit. *Ille, qui dum varices excelandas præberet, legere librum perseveravit (z).* Tamen C. Marius, varices in utroque crure cùm haberet, secandas eas Medico præbuit: alteriúsque sectionem solutus absque ullo gemitu, & ne contractis quidem superciliis, sustinuit: ad alterum transeuntem inhibuit; non esse inquam remedium isto dignum dolore (a).

Anni tempestas, mutatio cœli. Antea ad §. 1254. dictum fuit, quòd Podagra vere, & autumnò, soleat quàm maximè reverti. Verùm hoc tempore solent magnæ & subitæ tempestatum mutationes contingere. Interim tamen non adeò limitatum hoc tempus videtur: Sydenhamus (b) enim, qui tantâ cum curâ hunc morbum observavit, dum regularem podagram describit, dicit, morbum Januario exeunte, aut incipiente Febuario, derepentè ingruere. Alius Medicus (c) fatetur quidem, ut plurimum paroxysmum podagræ excitari hyeme vel autumnò, sic tamen, ut in se ipso & millenis aliis viderit, quovis anni tempore renovari dolores, qui in quibusdam redibant trimestri semper intervallo. Imò noverat quosdam, qui mediâ æstate corripiebantur, & vix liberabantur ante autumnum; quod fortè rariùs contingit; cùm plerumque podagræ æstivis mensibus meliùs se habere soleant; uti & observasse videtur Cælius Aurelianus (d); qui sic habet: *Nec non temporibus certis nasci, item magis asperari videtur ut primò verno, secundò autumnò, tertio hyeme, æstate verò difficilè.* Simul notandum est, quòd non expectatum paroxysmum accersere possint, alieno etiam anni tempore, illa quæ sequenti paragrapho enumerantur.

§. 1258. **A**ccelerat, & inexpectatos accersit vitium quodcunque admissum in sex rebus non naturalibus, undè cruditas oritur; hinc venus immoderata; lucubratio; pergræcatio; asparagorum, lardi, & similibus, comestio; defatigatio; animi affectus; purgatio medica alvi sola; aër humidus, frigidus, procellosus; hæc adeò podagricis inimica.

Antea ad §. 1255. dictum fuit, diætæ vitia inter Podagræ causas meritò numerari; simul constitit, accumulari tempore inter paroxysmos medio materiam morbosam, quæ detonabit in artus; adeoque mirum non est, si, vitio admissò in sex rerum non naturalium usu, augeatur cruditas, etiam accelerari paroxysmum. Ut enim Aretæus (e) monuit: *Si discrimen evaserint, tanquam ab inferis elapsi, laxiorem vitam*

(y) Vide Celsum, Lib. VII. cap. xxxi. pag. 495.

(z) Senec. Epist. lxxviii. pag. 532.

(a) Plutarch. Apothegm. Tom. II. p. 202.

(b) De Podagra, pag. 546.

(c) Coste Traité Pratique sur la Goute, pag. 59.

(d) Morb. Chronic. Lib. V. cap. ii. pag. 558.

(e) De Caus. & Sign. Morbor. diurn. Lib. II. cap. xii. pag. 67.

degunt, &c. idcirco, tanquam mortem rursus subituri, licentiosè præsentì vitâ fruuntur. Imò solent Medicos falsè ridere, dum illis vivendi normam præscribere volunt. Podagricus (f) monebatur à Medicis, ut à sale & fumo induratis carnibus abstineret; obedire autem noluit, dicens, se sperare ingens animi solamen, si media inter podagræ tormenta posset incufare hæc edulia, illisque maledicere. Unde & Galenus (g) curam morbi sperabat in his, qui deinceps moderatè vivere vellent. Nam intemperantes, vinososque, ac ventri gulæque deditos, neque purgatione, neque sanguinis-missione, magnoperè adjuveris; nam per vitæ intemperantiam crudorum humorum copiam ocyssemè colligunt. Verùm his ne manum quidem admovere tentandum est.

Prætereà subita mutatio quævis in diætâ, licèt in meliùs, sæpè paroxysmum accersit. Monet enim Sydenhamus (b) nocere, si edaciores fuerint, & liquores spirituosos immoderatiùs hauserint, postea derepentè ad liquores tenues & refrigerantes, se contulerint. Mutatur enim indè subito corpus, & si materies Podagrica præsto fit, solet brevè tunc paroxysmus sequi. Plures Podagrici, dum à dolore liberi sunt, appetitu satis vigent, sed dum dolent, sæpè omnia oblata fastidiunt. In quibusdam ciborum nausea solet præcedere ingruentem paroxysmum. Rarò observatur juncta articulari dolori fames canina, quam vidit in Eminentissimo Podagrico Celebris Hahn (i) adèd acrem, ut nisi ad primam clamantis cibum vocem accurrerent servi, cibum adportantes, illicdè vomituritione ingratiùs afficeretur æger, spasmo gulam tandiù torquente, usque dum proritatus esurie ventriculus pituitam & bilem cum impetu eructaret.

Observatur toties, podagricos sævo corripì paroxysmo, postquam genio indulgentes Bacchanalia celebrarunt; præcipuè si, ut fieri tunc solet, in seram noctem vigila-verint pergræcantes. Ocypus, benè pastus, affatim potus, dum in lectulo jacet; subito corripitur podagrâ (k).

Venus immoderata. De hac dictum fuit ad §. 1255. Interim observatur, plures podagricos magis prurire in Venerem, dum accessus in procinctu est.

Lucubratiò, &c. Quantùm hæc faveant podagræ excitandæ, pariter dictum fuit ad §. 1255. Insignem novi Mathematicum, cui hæreditarius morbus erat, & qui semper sobriè & castè vixerat, accelerasse paroxysmum, dum difficili Problemati enodando se applicuerat diù. In illo enim Podagra satis regularis erat, statuto ferè tempore bis in anno invadens.

Asparagorum, lardi & similibus, comestio. Asparagi, gratum adèd in mensis verno tempore ferculum, habent illud singulare, ut parvâ etiam copiâ gustati intra unum alterúmve horæ minutum urinam inficiant fœtore singulari, & quasi subputrido; unde Helmontius (l) dixit: *Sic asparagus fœtet in lotio, quatenùs putredo aliqua sibi adnata eundem in exilium festinat.* Ille autem odor, qui post esum asparagorum, in urinâ percipitur, omninò distinctus est à proprio odore asparagorum, & crudorum, & coctorum; quod imprimis ideò notari meretur, quia allium v. g. suo odore inficit urinam. Undè manifestum est, mutari urinam ab asparagis, & quidem brevi admodum tempore; hinc penetrabilis admodum asparagorum vis patet; & videntur ob hanc causam radices hujus plantæ recenserì in numero *quinque radicum ape-*

(f) Essais de Montagne, Tom. I. pag. 18.
 (g) De Curandi Ratione per Venæ-sect. cap. VII. Charter. Tom. X. pag. 436.
 (h) De Podagra, pag. 545.

(i) Histor. Podagr. Eminentiss. &c. pag. 4.
 (k) Lucian. Tom. III. pag. 670.
 (l) In Capitulo: *Aditus præclusus*, &c. n.º. 12. pag. 446.

rientium in officinis. Certum est, quòd à sanis hominibus largâ etiam copiâ comedantur asparagi absque ullâ noxâ. In Podagricis tamen quibusdam observatum fuit, largiorem usum paroxysmum accelerasse. An penetrabili suâ virtute movet, & in actum deducit, materiam morbosam, hæctenus silentem? Certè *Trallianus* (m) *brassicam, nasturtium, erucam, porrum, allium*, tanquam inimica damnavit in hoc morbo. Verùm & hæc urinæ alienum odorem conciliant. Pariter damnavit & omnia pingua, quia ab illis facillimè cruditas oritur, & non nisi à robustis, & valido labore corpus exercentibus, benè digeri possunt, si majori copiâ assumantur; imprimis autem lardum; de horum omnium noxis antea ad §. 196. in curâ vulnerum dictum fuit.

Defatigatio. Antea: ubi §. 586. de febrium causis agebatur, constitit, à solo corporis motu nimio acutissimas accendi posse febres; præcipuè in illis, qui validis corporis motibus non sunt assueti. Undè patet, auctâ per motum corporis circulationis velocitate, agitari omnia; adeoque & materiem morbosam; dum simul à fatigatione nimiâ dolentes pedes faciunt, ut faciliùs metastasis versùs artus inferiores fiat. Ob hanc causam sollicitè inculcat *Sydenhamus* (n), qui exercitium quotidianum summoperè podagricis commendabat: *Hoc verò exercitium vehemens non sit, oportet; tale verò, quale senibus competit, qui Podagræ subjecta sunt magis usitata. Motus enim corporis justò vehementior spiritus nimium dissipat, & è consequenti concoctiones lædit; quando exercitatio moderata ac perseverans eosdem firmet.*

Animi affectus. Adeò facile in iram proni sunt Podagrici, ut *Sydenhamus* (o) non dubitaverit dicere de hoc morbo: *Non enim rectiùs Podagræ, quàm iracundiæ, Paroxysmus omnis dici potest.* Cum eruditissimo viro diù amicitiam colui, blandæ & pacatissimæ indolis, qui proprio experimento didicerat, paroxysmum instare, dum morosus ob levissimam quamvis causam irasceretur. Neque tantùm iracundiæ; sed & aliis quoque passionibus, obnoxios esse podagricos, timori, sollicitudini, aliisque id genus, observavit *Sydenhamus* (p); neque restitui animo pristinam tranquillitatem, donec morbus evanesceret, finito paroxysmo. Quantas autem turbas animi affectiones possint excitare, aliâ occasione in febrium historiâ dictum fuit; uti etiam in *Capitulo de morbis oriundis ab excessu motûs circulatorii*. Pulchrè notavit *Ægineta* (q): præexistere in podagricis materiam hæctenus quiescentem, quæ à causâ procatartica in motum deducitur; adeoque animi affectus, qui miris adeò modis movere valent totum corpus, tanquàm causæ procatarticæ nocere possunt. Verùm & alias noxas iisdem *Ægineta* adscribit in hoc morbo, dicens: *Mærores autem, curæ, & alii animi affectus, non solùm movent, sed ipsi quoque cacochymiam generant, sive primariò, sive ex contingenti.* Adeoque animi affectus, si validi fuerint, poterunt & causæ proëgumenæ, sive prædisponentis, æquè ac causæ procatarticæ, sive excitantis, vices agere.

Nisi autem constaret numerosissimis observatis, incredibiles mutationes in corpore humano fieri posse per subitos & validos animi affectus, vix fides haberetur testantibus, podagram ab iisdem sanatam fuisse. Sic legitur (r) de homine podagrigo, ob maledicentiam insignem pluribus invisò, quem in ipso paroxysmo homo, larvatus, spectrum simulans, lecto eripit, dorso imponit, sic onustus gradus descendit, pedes ægri dolentes gradibus allidit, nullisque miseri ejulationibus motus

(m) Lib. XI. cap. 1. pag. 604.

(n) De Podagra, pag. 589.

(o) Ibidem. pag. 555.

(p) Ibidem.

(q) Lib. III. cap. LXXVIII. pag. 57.

(r) Hildan. Oper. omn. Epist. XLVII. p. 993.

in aream deponit : Podagricus, qui antea pedibus nequidem insistere poterat, au- fugit, velociter gradus ascendit, & fenestris apertis clamore totam viciniam replet. Convaluit homo, nec unquam postea correptus podagrâ fuit. Ducitur ad suppli- cium, capite plectendus, quadragenarius podagricus : advenit insperatae veniae nuncius; quo sic affectus fuit, ut, qui exanimis propè omnium membrorum usu carebat, statim alacri & expedito motu se in pedes dederit, annosque multos postea liber ab hoc morbo supervixerit (s). In Acta Publica relatus ille casus om- nem fidem mereri videtur.

Purgatio medica alvi sola. Quid de usu purgantium remediorum in curâ Po- dagræ sentiendum sit, postea dicetur ad §. 1271. Hic tantum agitur de purganti- bus, tanquam suspectis, quod podagræ paroxysmum, adhuc silentem, renouent. Multi Medici fuerunt in hac opinione, partem materiae morbosae, paulò post de- ponendae in artus, posse tolli purgantibus remediis, ita ut proxiysmus lenior sequa- tur; imprimis, cum à diætæ vitiis, quibus cruditas debetur, exasperetur sæpius morbus. Junioribus Medicis pro axioma pratico commendavit *Hofmannus* (t), *mitiores semper dolores evadere, in quocumque etiam loco consistant, si prima regio prius sordibus suis, ante usum aliorum medicamentorum, probe fuerit expurgata.* Imò testatur, quod in se ipso, statim sub initio doloris, insigni cum fructu expertus fuerit purgantis remedii efficaciam : verum potissimum hoc fecit scopo liberandi primas vias à fœcibus alvinis, & collectis in duodeno intestinorumque reliquo canali vitio- sis humoribus; sed præcipuè laudat in hunc usum clysteres emollientes, rhabarba- rum, mannam, cremorem tartari; quæ non magnas turbas excitant in corpore. *Sydenhamus* (u) tamen, magnæ autoritatis certè in hoc morbo, dicit, se persuasissi- mum esse, omnem catharsin, tam per lenientia, quàm per fortiora medicamenta, nocere, sive tempore paroxysmi, sive intervallo inter binos paroxysmos medio, sumantur. Dicit enim : *Etenim tam meum ipsius, quàm aliorum, periculo compertissi- mum habeo, catharsin, quovis horum temporum administratam, ita parum votis res- pondisse, ut malum, quod debuerat averruncare atque avertere, accerseret.*

Postea tamen, dum mictu sanguineo ob renum calculum laboraret, insigni cum levamine usus fuit *Manna*; vesperi sumto laudano liquido, ut turbas à purgante remedio excitatas compesceret, sicque præcaveret podagræ recidivam (v). Fate- tur autem, hanc methodum feliciter sibi cessisse; adeoque statuit, Podagricis pur- gantia exhiberi quidem tali methodo posse, si tale symptoma illud posceret; interim tamen manet in eadem opinione, purgantia podagricis non prodesse. Undè *Podagra* apud *Lucianum* (x) monet Podagricos, quod iracundior occurrit illis, qui pur- gabantur epoto medicamento sacro; *Hiera Picra* nempe; quæ tota ferè aloë constat.

Aër humidus, frigidus, &c. Podagræ paroxysmus ut plurimum recrudes- cit verno & autumnali tempore, quando omnium maximæ aëris varietates contin- gere solent. Podagrici levamen percipiunt ab aëre tepido; undè sollicitè dolentes artus tegere solent. Imò legitur (y), hominem, qui trigesimo primo ætatis anno miserrimè podagrâ laboraverat, & manuum pedumque usum ferè omnem perdi-

(s) Ibidem. pag. 59.

(t) Medic. Ration. & System. Tom. IV. part. II. Sect. II. cap. XI. Curat. in paroxysm. §. 1.

(u) De Podagra, pag. 561.

(v) De Mictu Sanguin. pag. 704.

(x) Tom. III. pag. 655.

(y) Heinsius Verhandeling van het Podagra, pag. 267.

derat, in Indias orientales navigasse, ut insigni ibi munere fungeretur; post triennium in patriam redux, solo aëris calore, absque ullo alio remedio, perfectè sanus, à podagrâ liber vixit. E contrâ *Celebris Hahn* (z) observavit, *septentrionalem ventum provocasse morbum, perindè uti mollioris auræ afflatum eundem mitigasse.*

Cùm autem ab eâdem aëris intemperie frequentes soleant oriri catarrhi, observavit, familiarem esse ferè omnibus podagricis quandam catarrhorum cum febribus vicissitudinem. Licèt enim Podagrici ab epidemicis morbis liberi censeantur, tamen *catarrhorum epidemiæ podagricis minùs parcunt; quin imò permultis ansa fiunt recrudescentis morbi.* Quidam etiam per vices vel catarrho laborant, vel articulari morbo (a). Undè credidit, acre podagricum in catarrhosâ pituitâ delitescere, & sic unâ cum catarrhis eliminari de corpore, sin minùs, podagræ cruciatus excitari. Dum incipiente catarrho tenuis humor de naribus stillat, sæpè alæ nasi & labium superius inflammantur, & ferè eroduntur; si depluat per labium in os, saporem falsum exhibet: humor ille catarrhifusus ex naribus depluens, microscopio examinatus, plenus apparebat spiculis salinis (b). Si imprudenter impediatur illius acris catarrofi effluxus, pessima quandoque mala sequuntur. Sic observavit *Willisius* (c), catarrhum fumo succini subitò exsiccatum, pessimas fecisse convulsiones. Patebit autem postea ad §. 1273, materiam podagricam, nisi ad solita loca defluat, horrenda mala producere.

§. 1259. **L**ocus, quem primò, quem regularis aggreditur, semper pes; hujúsque illæ imprimis partes, quas difficillimè suum pervadit liquidum; ut periostea, tendines, nervos, membranas, ligamenta; quæ à corde remotiores; & maximè pressæ.

Quamvis, uti antea dictum fuit, pro diversis partibus, quas morbosa materies occupat, aliud nomen detur morbo, tamen cùm à pedibus semper incipiat, si regularis fuerit, Podagra vocatur ab omnibus; licèt postea, uti sequenti paragrapho dicetur, alias plures corporis partes invadat.

Lucianus (d), qui falsè miseros podagricos risit, sed simul morbum graphicè descripsit, inducit *Podagram* loquentem, dum jamjam meditatur invadere *Ocypum*:

*Ego, quam mordet ira, (quidni feminam?)
Morsu hunc remordi certo & insanabili,
Ut est solenne mihi ferire artum pedis.
Et jam dolor dirus parvum tenet locum;
Soleamque terebrat imam punctiõibus:*

Dum Medicos binos, qui jactabant arcanum se possidere remedium, quod pedibus inunctum leniret statim dolores, jussit pœnis, bacchanalium suorum comitibus, ut accederent, & mandavit (e):

(z) *Histor. Podagr. Eminentissim. &c.* p. 13.

(a) *Ibidem.* pag. 21.

(b) *Haarlemsche Maatschappy, Tom. II.* pag. 101. in notis.

(c) *Pathol. Cereb.* pag. 124.

(d) *Tom. III.* pag. 666.

(e) *Ibidem.* pag. 661.

— — — Tu quidem pedum extimas
 Soleas adurito, digitos ad usque pedum;
 Tu malleolos invade; Tūque à femoribus
 Ad genua stilla amaram in intima saniem;
 Sed vos manuum digitos; agite, constringite.

Licet autem omnia simul tormenta adhiberet Podagra miseris, ut cogerentur fateri, Podagram non deliniri pharmacis, non obsequi; tamen à pedibus incipit, uti etiam (f), dum enumerat partes corporis, quas adedit, depascitur, urit, tenet, inflammat, coquit.

Miratus fui exactissimam podagræ descriptionem, quam Lucianus dedit, dum illam cum Sydenhami observatis conferrem (g). Ille enim dum morbi progressum describit, dicit: Est, ubi femur, occupans sensum exhibet quasi ingentis ponderis appensi, sine dolore tamen notabili; at genu exindè petens id acrius urget, motum omnem inhibens, ut, quasi clavo transacto, lectulo affixum ne latum pilum à loco, in quo est, se queat dimovere. Podagra autem apud Lucianum non mandat, ut pœnæ urant femora; sed jubet, à femoribus ad genua stillare amaram in intima saniem; quod omninò respondet Sydenhami observatis.

Sedem autem mali sic Aretæus (h) definivit: Initio verò nervi, articulorum vincula, & quæcumque ex ossibus exorta sunt, & in ossa inferuntur. Locum autem, ubi dolor podagricus primò sentiri solet, notat: Magnum pedis digitum dolor occupat; rursus calcem in priori parte quâ nitimur; deindè in concavam subit: malleolus autem postremus intumescit. Eadem & Sydenhami observatis confirmantur; nempe primum dolorem ut plurimum occupare pedis pollicem, quandoque calcaneum, suram, aut talum (i). Undè postea (k) generaliter conclusit, in hoc morbo pedes esse sedem genuinam peccantis materiæ, quæ cum alias quælibet partes occupat, certissimum est, vel morbi methodum inversum esse, vel corporis vigorem paulatim jam imminutum.

Si jam consideremus, partes illas, quæ primò dolore solent in podagrâ esse tales, per quorum vasa difficillimè transeunt liquida, non improbabilis videbitur ratio, quare à pedibus incipiat morbus. Calceis enim premuntur, totum corporis pondus sustinere debent, frigent sæpius, madescunt, à corde, motus origine sunt remotissimi, liquida per arterias allata readscendere debent per venas, contra gravitatis nixum. Omnia hæc videntur docere, quòd his in locis facilè quid hærare & colligi possit. Si jam simul notetur, hîc adesse ligamenta numerosa, tendines multos, &c. quæ vasa minùs pervia habent, ut docent injectiones anatomicæ; patebit, plurima hîc concurrere obstacula liberæ humorum circulationi. Accedit, quòd senibus, vel jam senescentibus, in quibus multa vasa occalluerunt, frequentior sit morbus, insolens penitùs juniori ætati, in quâ omnia vasa pervia sunt, & facilè cedunt humoribus impulsis. Sæpè etiam pedes offenduntur, gressu, saltu, lapsu,

(f) Ibidem. pag. 652.

(g) De Podagra, pag. 551.

(h) De Caus. & Sign. Morbor. diurn. Lib.

II. cap. XII. pag. 65.

(i) De Podagra, pag. 547.

(k) Ibidem, pag. 550.

&c. à quibus, monuit *Ægineta* (l), quidam primum hujus affectûs experimentum invenerunt, dum nempe materies morbosa quidem præsto erat, nunc autem à tali infortunio in actum deducebatur.

Memini, me vidisse hominem, qui casu pedem distorserat cum magno dolore; quo ferè sedato, primus podagræ paroxysmus se manifestavit, pertinaciter morbum negante ægro, donec post anni circiter spatium rediret malum.

Undè non ineptè apud *Lucianum* (m), dum chorus podagricorum laudes canit divæ Podagræ, inter alia epitheta, dicitur & ἐπιδημοχαρὴς, tanquam ligamenta afficere imprimis amaret.

Novi summos in arte viros, qui certè fallere nollent, nec facilè falli possunt; per experimenta statuiffe, quòd ligamenta omni carerent sensibilitate, & idèò negasse, dolores podagricos ibi sedem habere, sed in cute & nervis, qui per superficiem internam cutis decurrunt (n). Sed & multi, pariter magni nominis viri per experimenta testantur oppositam sententiam stabiliri. Certè *Sydenhamus* (o), dum proprios cruciatus describit, dicit: *Dolor autem hic, primò remissior, gradatim intenditur; idque in singulas horas; donec tandem sub noctem ad apicem pervenerit; se ad varietatem ossiculorum tarfi & metatarfi, quorum ligamenta obsidet, perbellè accommodans, nunc tensionem violentam, vel ligamentorum istorum dilacerationem, nunc morsum canis rodentis, quandoque pressuram & coarctationem, exprimens: ad hæc ita vivum exquisitumque habet sensum pars affecta, ut nec linteorum superincumbentium pondus, nec cubiculi à fortiori ambulatione concussionem, ferre valeat.* Vix credo, quòd *Sydenhamus* sibi persuaderi passus fuisset, acerrimum illum dolorem in cute sedem suam habere. Prætereà notat (p), à minimo motu partis affectæ talem excitari dolorem, qui eo tantum nomine potest tolerari, quòd confestim evanescat, &c. *Dolor enim vehementior non per omnem paroxysmum extenditur, si modò pars affecta omninò quiescat.*

Si jam simul consideretur, dolentissimam observari podagram absque ullo tumore partis affectæ, absque mutato cutis colore; imò tunc lenimen dolorum percipi, dum tumet & rubet cutis (q); quod & confirmat Podagrâ hæreditariâ laborans Medicus; nempe, quando dolor ad summum gradum pervenit, tunc intumescere articulum, cutim inflammari, & ubi ille tumor & inflammatio cutis sunt in summo gradu, tunc dolorem minui, qui tunc potiùs intensissimus esse deberet, si sedes doloris in solâ cute foret, non verò in partibus illis in *textu* enumeratis. Accedit, quòd morbus articulorum sedem occupet, magnam debilitatem relinquat sæpè post finitum paroxysmum, atque tandem articulorum mobilitatem tollat penitùs,

§. 1260. **H**Is (1259.) demum obstructione, infarctu, tumore occlusis; vel materia morbi quâcunque vi dispersa in aliâ loca, alias aggreditur partes, ita tamen, ut eadem ibidem loca, easdem partes, obsideat (1259.)

(l) Lib. III. cap. LXXVIII, pag. 57.

(m) Tom. III. pag. 656.

(n) Haller, Mémoir. sur la Nature sensible & irritable des Parties des Animaux, Tom. I. p. 22.

(o) De Podagra, pag. 547.

(p) Ibidem. pag. 551.

(q) Ibidem. pag. 548. Coste, Traité sur la Goute, pag. 60.

In Podagrâ regulari plerumque primis paroxyfmis pedum alteruter affligitur; crescente morbo, quandoque uterque pes simul dolet; *Si materia podagræ generandæ apta fuerit copiosior (r)*; ut plurimum tamen successive pedes aggreditur. Verùm cum morbus perversâ medelâ turbatur, *vel diuturniorem morbi pertinaciam, corporis substantia quasi in morbi fomitem convertitur, neque par est natura eidem, methodo consuetâ, eliminando (s)*, tunc non tantùm pedes, sed manus, carpos, cubitos, genua, aliâsque partes corporis, occupat, & plures quandoque simul. Verùm & partes, quas morbus infestavit sæpiùs, miro quandoque modo mutantur, vasa infarcta manent, premuntur à tumoribus vicinis, sicque inepta redduntur, ut morbosam materiam recipiant, quæ hinc ad alia loca dispergitur. Undè meritò *Aretæus (t)* dixit: *Nam si majora membra occupaverit, morbum ipsum capere valentia, instrumenta illa non supergreditur.* Cæteroquin per omne corpus vagatur, sic tamen, ut eadem loca, & partes præcedenti paragrapho, enumeratas, occupet præcipuè. *Plerumque à pedibus in manus profilit, neque enim multùm interest in pedibusne, an fiat in manibus: quùm utrique ejusdem naturæ sint, graciles, excarnes, externo frigori proximi, à calore interno remotissimi.* Postea monet, incredibile esse, quantum malum serpat, & recenset varias partes, quæ quandoque afficiuntur: *post omnia nares, & aures, & labia, inficiuntur (*).* Hæc & *Aetius (u)* confirmat: *Qui verò extremè ab hac affectione apprehenduntur, his & spinæ vertebræ, & costarum juncturæ, & genæ, dolent, aliquibus autem & guttur, neque est aliqua ossium connexio, quæ ab hac affectione sit immunis.* Postea ad §. 1273. patebit, podagricam materiam, dum impeditur à quâcumque causâ ejus depositio ad solita loca, ipsa viscera occupare, & mira symptomata producere, illaque admodum periculosa. Undè patet, podagram naturaliter quidem articulos petere, sed si morbosæ materiæ nimia adsit copia, vel loca solita illam recipere nequeant ampliùs, tunc dispergi posse per omnes corporis partes.

In veteranis Podagricis hoc toties observatum fuit. Sic observavit *Celeberrimus Hahn (v)*, à manu dextrâ incepisse paroxysmum; dein cubitus & pes dexter occupabatur: simul afficiebatur latus sinistrum, costis turgidulis & subrubris: porrò transibat morbus in manum sinistram; & tandem in pedem ejusdem lateris. Sed & ipsa facies phlogosi repetitâ perfundebatur, & *Ardor quidam, cum igne lambente comparandus, totum caput exagitabat, molesto adeò sensu, ut vel levissima tegumenta jugiter à capite raso removeret æger, &c.* *Tricesima septima agebatur dies, quâ nuchæ tumor & rigor, & calor auctus, & pervigilium, & verticis dolor, spasmsque genu alterius, negotium faciebant.* In alio paroxysmo à pede dextro incepit malum; post septem dies lateris sinistri costæ affligebantur, cum læsâ respiratione, & maximâ deglutiendi difficultate; dein dolor aurem sinistram, cubitum & manum ejusdem lateris, infestabat (x). Ossa lingualia in eodem ægro affecta observavit cum importuno gulæ spasmo deglutationem turbante, sed eodem die, dolore manum occupante, gula liberabatur (y).

(r) Sydenh. de Podagra, pag. 448.

(s) Sydenh. de Podagra, pag. 550.

(t) De Caus. & Sign. Morbor. diuturn. Lib. II. cap. XII. pag. 66.

(*) Ibidem.

Tom. IV.

(u) Serm. XII. cap. VI. pag. 308.

(v) Histor. Podagr. Eminentissim. &c. pag. 5. & 6.

(x) Ibidem. pag. 12.

(y) Ibidem. pag. 21.

Testatur *Platerus* (z), quòd viderit, nodos calce podagricâ turgentes in ipsâ auriculâ crevisse. Imò, in mercatore podagrigo, diù & miserè afflictò, ex toto corpore, per poros, adedò ut etiam palpebræ oculorum non exemptæ fuerint, ejusmodi materiem gypseam, circa poros cutis mox in tophos mutatam, prodiisse, observavit.

Plura his similia & mihi contigit aliquoties observare; sed hæc sufficiunt, ut confitet, quàm latè pateat Podagræ in corpore dominium, ubi morbus jam altas egit radices. Sequitur, ut considerentur illa symptomata, quæ paroxysmi tempore ægrum affligunt, & quo ordine hæc se mutuò excipere soleant, denuòque evanescere.

§. 1261. **D**olor adest tensivus, dilacerans, coarctans, increfcens sensim, decrefcens iterum, cum madore, rubore, tumore; finitus diaphoresi, fotu lecti, pruritu, desquamatione, vel abiens in cretam, calcémve, vasa rumpentem, articulorum vincula, formam, motum, usum, privantem.

Nunquam accuratiùs morbus aliquis describitur, quàm à Medico, qui illum passus fuit; præcipuè, si assuetus omninò fuerit, morbos considerare, non perfunctoriè aut raptim, sed omni cum attentione. Hæc fuit ratio, quare *Sydenhami Tractatus de Podagra* adedò ab omnibus laudatus fuerit. Sic autem describit propriam calamitatem (a).

Quamvis enim, uti ad §. 1257 dictum fuit, quædam præcedant mutationes in corpore, dum Podagræ proxysmus in procinctu est, multi ad hæc leviora non attendunt, vel commissis in diætâ vitiis attribuunt. Imò, licèt futuram accessionem metuant, de tempore tamen incertos adoritur inopinatò dolor. Sani lectum petunt, sed post mediam noctem excitantur, & somno excussi exclamant subito (b). Dolor autem eum refert, qui ossium dislocationem comitatur, cum sensu quasi aquæ, tantùm non frigidæ, partis affectæ membranis affusæ, mox sequitur rigor cum horrore & febricitatione alicquali (c). Quandoque audivi miseros conquerentes, ac si cuneus, inter ossa sensim magis magisque impactus, distendendo dilaceraret omnia. Sæpè & molestissima tensio in tendine Achillis percipitur, nervùmque tendit, vir sagittator velut telum emissurus (d); jactâtque se *Diva Podagra* (e), animadvertente nullo incurrens artubus. Observavit *Coste* (f) febris comitantis majori minorive vehementiæ respondere podagrici paroxysmi intensitatem.

Dolor autem hic primò remissior, gradatim intenditur (& pari passu rigor atque horror recedunt); idque in singulas horas; donec tandem sub noctem ad apicem pervenerit (g). Variis dein modis sensum doloris exprimunt miseri; quandoque pressuram & coarctationem percipiunt; alii rosionem; quidam vivum ignem dolenti parti inhærere clamant. Podagra enim *adedit, depascitur, urit, tenet, inflammat, coquit* (h). Doloris verò acerbitas facit, ut perpetuò jactent ægri corporis membra,

(z) *Prax. Medic. Tom. II. pag. 598.*

(a) *Pag. 547. &c.*

(b) *Lucian. Tom. III. pag. 670.*

(c) *Sydenh. Tractat. de Podagra, pag. 547.*

(d) *Lucian. Tom. III. pag. 666.*

(e) *Ibid. 665.*

(f) *Traité sur la Goutte, pag. 61.*

(g) *Sydenh. de Podagra, pag. 547.*

(h) *Lucian. Tom. III. pag. 652.*

quæ non dolent, & mutato corporis, vel & partis dolentis situ, levamen quærant, quod tamen vix inveniunt, nisi decurso nyctemeri spatio, à primo appulsu paroxysmi; quo tempore æger post materiæ peccantis modicam digestionem, & difflationem aliqualem, subito à dolore respirat; licet hanc ille liberationem isti membri affecti posituræ, quâ postremò usus erat, immeritò acceptam referat (i). Centies audivi Podagricos, acriter increpantes domesticos suos, quòd non citiùs invenissent illum partis affectæ situm, cui deberi unicè dolorum levamen firmiter credebant. Cùmque morosiores esse soleant Podagrici, quandoque intempestivâ iracundiâ augent morbum, vel faltem turbant ejus decursum.

Sequitur tunc lenis mador cutis, & postea sensim somnus subrepat, à quo dum evigilant, lætantur, cùm, dolore multùm imminuto, partem affectam tumore recenter occupatam cernunt, cùm solùm antè hâc (quod in omnibus Podagricorum paroxysmis solenne est) insignior intumescencia venarum, membro vexato intertextarum, se in conspectum dederat (k).

Neque tantùm in doloribus Podagricis, sed & in aliis pluribus, observatur, quòd dolore maximè urgente cutis tota sicca sit, & dum hæc madescere incipit per totum corpus, imprimis in parte affectâ, mitescat dolor. In doloribus colicis hoc toties observavi; uti etiam in dentium, & aurium cruciatibus, qui omnem ferè superabant tolerantiam. Non tamen credendum est, calida sudorifera in similibus convenire; calor enim siccus accenditur ab his, dolores augentur, nec ullo modo madescit cutis. Sola diluentia, emollientia, laxantia, externè, internè applicata, hunc effectum producant. In Podagricis, subactâ, mutatâ, per teporem lecti, febriculâque comitem, doloris causâ, referantur vascula cutanea, quæ antea constricta fuerant. Quàm pulchrè hoc notavit *Lucianus* (l), dum miserum Podagricum inducit, tormenta sua enarrantem:

*Ut aridum atque ærumnabile corpus meum,
Manibus à summis, ad pedum vestigia,
Sanie mala, atque amaro succo felleo,
Violento spiritu clausis meatibus,
Constitit! ut clausum dolores exacuit!*

Omniùm sævissima Podagra observatur, quæ non mutat colorem cutis, nec ullum tumorem facit, dum nempe morbosa materies minimis vasis, impacta hæret. *Hippocrates* (m), postquam monuerat, Podagram esse omnium morborum, qui circa articulos oriuntur, violentissimum, ac diuturnissimum, & qui ægerrimè solvitur, addit sequentia: *At quòd magis in tenuissimis fuerit venulis, ac in plurimâ corporis necessitate constitutis, & in nervis, & ossibus multis ac densis, eò sanè tum permanentissimus morbus est, tum ægerrimè profligatur.* Hæc etiam videtur fuisse ratio, quare Veteres Mèdici Podagram distinxerint in calidam & frigidam. Cùm enim vidissent, Podagrâ correptum articulum tumere, rubere, calere, ad calidos tumores retule-

(i) Sydenh. de Podagra, pag. 548.

(k) Ibidem.

(l) Tom. III. pag. 645.

(m) De Affection. cap. VIII. Charter. Tom. VII. pag. 629.

runt tale malum (n) : Quod si dolor in intimis nervis demoretur, & articulus non calens collapsus sit, neque extumeat, frigidum hunc esse dixerim : tuncque iussit, calida acria remedia applicari : Caliditas enim collapsas partes in tumorem excitat, & internum calorem ad superficiem evocat. Crudelissima illa Podagra, quæ absque ullo tumore vel rubore excitato in parte dolente decursum suum absolvit, rariùs quidem occurrit; verùm passim in initio Paroxyfmi nullus tumor & rubor solet apparere, sed mitescente jam malo rubet, & tumet pars affecta. Undè Aretæus (o), hanc mutationem observans, dum non tumebat pars dolens, calida suadebat adhibenda remedia; si verò tumor & rubor adessent, frigida; dein addit sequentia; (atque ut compendio dicam) calore in principio, frigiditate in fine, opus est. Similem divisionem Podagræ, in calidam & frigidam, apud Cælium Aurelianum (p) legimus; qui deindè addit : Item initio, ut sæpè contigit, similis color patientium atque sanarum videtur partium, attestante æqualitate, nullo emergente tumore. Dehinc inflatio partium fit cum rubore. Quapropter relevatio altiorum sæpè sequetur. Scitè admodum hoc & notavit Lucianus (q). Dum enim Medicus ab Ocypso causam exquireret doloris in pede, & ille, morbum dissimulare volens, vim externam pedi illatam accusaret, cùm tamen sanus cubitum ivisset, respondit Medicus, probè gnarus, in Podagræ initio nil in loco affecto apparere præter dolorem;

Cur non adest ergò gravis inflammatio

Ipso in loco, nec humidum fomentum habes?

In Gymnasiis enim præstò erant Medici (r), quoniam inter exercendum sæpè vulnera, contusiones, contorsiones, luxationes, multaque alia, fieri solent. Quod & patet ex loco Galeni (s), cujus aliâ occasione mentionem feci ad §. 164. In palæstrâ enim acromium à claviculâ diductum fuerat, & magister (παιδοτρίβης), humerum luxatum credens, extensione factâ reponere nitebatur, atque illum artificiosè illud tentasse, testatur Galenus. Aderant ergò in gymnasiis homines gnari, qui succurrere poterant illicò, si quid infortunii contigisset; & hinc jure ab Ocypso petebat Medicus, cur fomentum non haberet in pede, si in palæstrâ vis illata foret.

Cùm observarent Veteres Medici, inopinatò Podagram ingruere inferiores artus, & quidem extrema illorum, primò occupari, venas varicosas reddi, dolorem excitari acrem, & ultimò partem tumere, crediderunt, materiam morbosam aliundè derivari in partem dolentem, & hanc derivationem vocabant fluxionem, vel & catarrhum; ἀπὸ τῆς καταρρέειν, à defluendo, dictum. Hanc esse communem causam omnium morborum articulariorum statuebant. Sic Aëtius (t) dicit : Podagrica & Arthritica affectio ejusdem speciei inter se existunt. Differt autem Podagra ab Arthritide, non toto genere, sed affectis locis. In omnibus enim debilitas est articularum diuturna cum fluxione. Confirmabantur in hâc opinione, dum videbant, temporis intervallo accumulari denuò materiam morbosam, & dein derivari ad eadem loca;

(n) Aretæus, de Caus. & Sign. Morb. diurn. Lib. II. cap. XII. pag. 67.

(o) Ibidem.

(p) Morbor. Chronic. Lib. V. cap. II. p. 559.

(q) Tom. III. pag. 669.

(r) Mercurial. de Arte Gymnasticâ, Lib. I. cap. XII. pag. 95.

(s) Commentar. I. in Hippocrat. de Articulis. Charter. Tom. XII. pag. 322.

(t) Sermon. XII. cap. VI. pag. 308.

cruditates ex diætæ vitiis natas fovere & excitare morbum; & contrà accuratam vivendi normam prodesse. Simul considerabant, quòd Podagræ paroxysmum provocarent *ambulationes concitatiores quàm pro more, & stationes diutiùs productæ, & familiares excretiones suppressæ, & consuetorum exercitiorum intermissiones (u)*; quibus causis attribuebant articulorum debilitatem, per quam aptiores evadebant, ut materies morbosa versùs illos determinaretur.

Helmonitus (v) hanc veterum Medicorum, quibus semper & ubique infensum se monstrat, opinionem explodit, & totam hanc Catarrhi fabulam evertere nititur. Statuit primò illud, quòd ad §. 1255. dictum fuit; scilicet; *Podagram, sive per parentum semina labatur in hæredes, sive demùm proprio vivendi errore contrahatur, unius & ejusdem speciei esse, cum omni proprietate illam stipante.* Deindè addit; *hæreditariam saltem Podagram non derivari à catarrho, si in semine, hujùsque constituto, per triginta annos insensibilis latuit.* Undè concludit, *si Podagra hæreditaria careat catarrho; ergò etiam quælibet alia.* Cùm unius rei in specie semper sint eadem specifica constitutiva initia. Cùm autem dolor podagricus, & quidem acerrimus, sine tumore fit quandoque, & tumor plerumque dolorem sequi soleat, non præcedat, negat humoris descensum, & tumorem, esse doloris causam. Postèa autem omnium Medicorum medendi methodum explodit.

Certè, si *Helmontius* pacatâ mente considerasset Veterum Medicorum monumenta, credo, quòd non tantâ cum procaciâ insultasset illorum opinionibus, quæ accuratis morborum observationibus, non autem fingendi libidini, ortum debebant. Putem, non inopportunum fore, breviter considerare illa, quæ in catarrho sic dicto contingunt.

Incipit plerumque cum sensu ponderis quasi in capite, quandoque & obtusus capitis dolor adest, præcipuè circa frontem, oculi lacrymantur, sternutatio oritur. Paulò pòst membrana narium interna incipit tumere, ita ut respiratio per nares integra tollatur, & hinc aperto ore dormire cogantur. Sequitur tunc depluvium lymphæ tenuis, acris, falsæ, nares & labium superius exulcerantis; & quidem tali copiâ, ut sæpè pluribus muciniis opus sit homini, qui sanitatis tempore vix nares emungere cogitur. Solet paulò pòst sequi, quandoque etiam comitari, tussis molesta; quâ nihil educitur ferè aliud, quàm tenuis humor, similis naturæ ac est illa lympa, quæ per nares depluit; undè & dolor in imo pectore percipitur; & quidem sæpè molestus. Cubiculi tepore, blando victu, mollibus remediis, tenuis, qui antèa fuerat, & acris, humor incipit mitior fieri ac spissior. Naribus emungitur mucus coctus, spissus, flavescens, quasi purulentus; & sputa similia ex pulmone prodeunt. Subsident sensim tumentes membranæ narium, & pulmonis, redit sanitas, & meliùs se solent habere homines, quàm ante catarrhum. Comitantur catarrhum plerumque tarditas, & obtusus dolor omnium artuum, totùmque corpus grave sentitur.

An non omnia hæc symptomata docent, morbum à capite incipientem descendere versùs inferiora; adeoque non errasse Veteres, dum defluxionis nomine utebantur.

Sed & œsophagus, ventriculus, intestina, investiuntur membranâ mucum fecerente; hinc & successivè descendendo hæ partes simili modo afficiuntur, vomitus

(u) Ibid. cap. VII. — (v) In capitulo: *Volupe viventium morbus*, pag. 313.

pituitosi fiunt, mucosa per alvum egeruntur, & veræ diarrhœæ mucosæ sequuntur, non tantum in junioribus, qui catarrhosum mucum deglutire solent, sed etiam in adultis; uti aliâ occasione ad §. 719. dictum fuit. Quin imò satis verosimile videtur fluorem album uterinum, mitem nempe, qui absque ullâ ulcerosâ dispositione uteri nascitur, similem causam agnoscere. *Charletonus* (x) fluorem album vocat uteri rheumatismum, & notat, quòd quandoque *narium mucum spissitudine & lentore æquet*. Et postea (y), ubi causas fluoris uterini albi recenset, dicit: *Cæterum variæ sunt causas hujus uterinæ causæ, tum procatarrhicæ, tum antecedente. Aëris nimirum intemperies, frigidior simul ac humidior, sive à regione, sive ab anni tempore, sive à cœli statu, talis existit*. Sed notum est, aëris intemperiem frigidam & humidam catarrhis producendis quàm maximè favere. Acri sub gelu vix audiuntur homines tussientes in templis; verum ubi degelascere incipit, humidus fit aër, & tunc omnes ferè tussunt. Videtur & *Hippocrates* (z), ubi de fluore albo agit, simile quid credidisse, dum dicit de uteris pituitâ repletis; sic enim habet: *Interrogare igitur eam oportet, num, quod defluit, mordeat, atque exulceret. Atque si non mordeat, à cerebro defluere asserito*. Notum autem est, quòd Veteres catarrhos derivare solebant à cerebro, quòd frigidum & exsangue credebant. Et paulò post (a), agens de acetabulis pituitâ obductis, tanquàm abortus causis, dicit: *Hoc autem modo noveris. Humida fit, & mucosum glutinosumque defluit, neque mordet*.

Constat, omnium articulorum cava, ossa excipientia & excepta, muco lubrico subpingui inungi, qui partim ex glandulis, in cavis articulorum reperiundis, partim ex totâ internâ superficie ligamenti capsularis, articulum ambientis, secernitur. Si jam similis mutatio his in locis contingat, ac in membranâ mucosâ, nares, fauces, pulmonem, &c. tegente, observatur, molestissima in articulis mala sequi poterunt, dolores, tumores, &c. & quidem ab iisdem causis. Vere & autumno catarrhi & coryzæ frequenter occurrunt, dum magnæ aëris vicissitudines adsunt, sed & tunc articulares morbi frequentius observantur. Si calefacto corpore quis imprudenter se exponat frigido aëri, solet catarrhus sequi; qui indè & *refrigeratio* solet dici. Sed ab eâdem causâ toties sanissimi homines, post summos dolores, omnium vel plurimum articulorum usum perdidierunt. Antea ad §. 118. dictum fuit, *Alexandro*, dum calente corpore in frigidissimum amnem se projiceret, statim omnes artus riguisse.

Credo, si omnia hæc considerentur, patere, quòd absque sufficienti causâ *Helmontius* adeò debacchatus fuerit in Veteres Medicos, ob putidum illud Catarrhi, ut dicit, figmentum, imò scholas medicas catarrhosas nominaverit, quia scilicet Catarrhum somniaverant. Materies enim morbosa adest, sensim collecta, vel & antea silens, nunc in actum excitata, quæ suâ in corpore præsentiam læsis quibusdam functionibus demonstrat (vide §. 1257.), & ferius vel ocyus deponitur ad artus, ubique Podagram facit. Cùm autem plerumque artus inferiores occupet primò morbus, non immeritò descendere dicitur.

An ipse *Helmontius* meliora dixit? Certè à præcordiis illud, quod Podagram vocat, descendere fatetur, sed solitâ suâ heteroclitâ phrasi: *Itaque Podagra est character morbidus, seminaliter in spiritu vitæ insertus, qui suæ maturitatis terminis fruc-*

(x) De catamen. & rheumatismo uteri, pag. 156.

(y) Ibidem. pag. 173.

(z) De Natura Muliebri, cap. X. Charter. Torn. VII. pag. 686.

(a) Ibidem. cap. xvii. pag. 689.

tum acidum fermentalem gignit, spermaticis partibus confermentabilem. Non existit ergò Podagra in cruore, multòque minùs in excrementis. Verùm podagrìci primùm agitantur in præcordiis, & tam internas potuum atque ciborum, quàm externas aëris vicissitudines, sentiunt, imò & sæpè has futuras præfagiunt. Quare patiuntur febriles motus primùm, circa officinam spiritûs vitalis, ac quidem paroxysmi initiis. Etenim primò motus è præcordiis ascendunt, sedem animæ sensitivæ adoriuntur; conceptus namque in præcordiis character, Lunæ atque Mercurii typos explicat, atque deindè in corde perficitur. Formatus autem, sive maturatus, character spiritum ibidem febrilem induit, quatenùs inficit. Qui simul atque acorem symboli vitæ, sive fermentalem, concepit, motu febrili abigitur squallens, & ad loca destinata (crudi videlicet spermatis in Synoviâ articulorum) febriliter defertur. Spiritus, inquam, sic infectus, & non humor (quod notandum) synoviam in se transparens, eum aciditate fermenti coagulat in grumum opacum. Adèd ut præ ponticitatis conceptæ gradu, calores, dolores, tumorésque, Podagræ distinguantur. Laticem verò advocari doloris buccina, & per venas dimitti, ad eluendum, certum est, in scholis confirmasse defluxionum errores, &c. (b).

Putavi, quòd non omni usu careret, si etiam longior textus ex *Helmontio* describeretur, ut pateret, quòd multis verbis, & terminis fatis obscuris, nil aliud dixerit, quàm quod Veteres Medici concinnè magis statuerant. Latere nempè, & filere, in corpore causam Podagræ, quæ excitata, & in actum deducta, ad articulos deponitur. Spiritum vocavit illud morbosum latens, & non humorem; sed Veteres dixerant, hæere morbosam materiam in tenuibus venis, per quas non nisi tenuissima liquida fluere possunt, quod etiam sequenti paragrapho probabitur. *Helmontius* laticem advocari dixit doloris buccina; Veteres dixerunt humores adfluere ad partem dolentem.

Certè videmus toties in morbis, aliquid, non nisi effectis suis in corpore humano cognitum, turbare totum corpus, & assimilare in suam naturam humores antea sanos, qui humores sic mutati constituunt materiam morbosam dictam Medicis, & quæ materies morbosa potentiam sæpè habet propagandi eundem morbum. In dysentericis putridum miasma recipitur ab adstantibus, & quamvis illud infinitè parvum fuerit, omnes humores hominis sani in tabum dysentericum convertit. Parvo vulnuscule, cutaneo tantùm, applicatur filum pure varioloso imbutum; susceptum illud contagium filet per plures dies, dein febrim accendit, totum corpus turbat, & convertit humores sanos in suam indolem ita, ut quandoque numerosæ pustulæ, omnes pure contagioso plenæ, per omnem corporis superficiem nascantur. Nonne sic concipitur, illud, quod Podagræ producendæ aptum est, diù latere in corpore, dein actuosum redditum ad certa corporis loca deponi, & ibi humores sanos in suam naturam assimilare ita, ut iidem producendo simili morbo reddantur idonei. Certè ex illis, quæ ad §. 1255. dicta fuerunt, patet, Podagram non carere omni contagii suspitione.

His missis, considerare oportet reliqua, quæ observantur contingere tempore paroxysmi podagrìci.

Postquàm pars affecta, leni madore perfusa, incipit intumescere, levatur dolor. Sequentè die, fortè etiam ad biduum triduumve, si materia Podagræ generandæ

(b) In Capitulo: *Volupe viventium morbus*, pag. 315. n°. 28.

apta fuerit copiosior, dolet nonnihil pars affecta, idque vehementius die jam advesperascente, levatur autem sub galli cantu (c); & postea æger convalescit, sæpè satis citò, si primus vel secundus morbi accessus fuerit.

Ubi verò adultior jam morbus fuit: Intra paucos dies alter pes eodem dolore torquetur, quo is, qui prior doluit; vel si prior iste jam dolere desierit, debilitas, quæ eum infirmaverat, mox evanescit, tam viribus, quàm integrâ sanitate, isti pedi statim restitutus, perindè ac nunquam laboraverat, si modò dolor pedem nuper tentatum ferociùs lancinet (d). Similis autem tragœdia luditur; & quandoque, si materia copiosior fuerit, utrumque pedem simul invadit: sic diversis accessibus constat Podagræ paroxysmus, qui toties renovantur, donec omne morbosum penitus dissipatum fuerit. Nam isti Paroxysmi, qui hominum incautorum ac minùs perspicacium oculos animosque soli ferè perstringunt & occupant, nihil prorsus aliud sunt, quàm series & ordo symptomatum ab illâ methodo pendentium, quâ uti solet natura in materiâ morbum committente foràs pellendâ (e).

Illa autem expulsio hujus morbidi citiùs vel tardiùs fit, pro majori copiâ, & viribus ægri magis vel minùs integris. In vegetis hominibus, & illis, quos Podagra rariùs invisit, diebus sæpè quatuordecim finitur morbus (f). Scitè hoc indicavit Lucianus (g): inducit Podagricum, hætenus ignorantem, se esse Μύσσην τῆς ἀνικίτης θεῶς, qui scipioni innixus foràs egrediebatur ad blandum solis jubar, dicens:

*Nam decima hæc supra quintam lux, ni fallor, est,
Ex quo tenebris conclusus & Phæbo carens,
Cubilibus non stratis corpus macero.*

Verùm in senioribus, atque iis, quos sæpiùs afflixit, duobus mensibus; iis verò; qui vel annis, vel diuturniore morbi morâ, fractiores jam sunt, non valedicit priùs, quàm æstas jam adultior eam fugaverit (h). Neque videtur adulta jam Podagra semper eodem tempore finiri, cum aëris inclementia, ægri in diætâ vitia, & alia, morbum prolongare possint. Hinc fortè Hippocrates (i) medium terminum statuit, quem morbus & brevitate & longiori morâ excedit quandoque. Sic autem habet: Qui podagrici morbi fiunt, sedatâ inflammatione, intra dies quadraginta desinunt: Et Galenus (k) in Commentariis ad hunc Aphorismum notat, quòd Hippocrates in Prognostico meminerit quadragessimæ diei, in quo morbi judicantur, qui non sunt planè diuturni, acutorum tamen terminum excefferunt.

In Podagrâ autem inveteratâ aliud obtinet. Antea jam monitum fuit, Paroxysmum generalem componi ex pluribus aliis minoribus. Tunc autem Paroxysmus major, sive generalis, jam protractior, quàm olim fuerat, invenitur; ita etiam Paroxysmi particulares, ex quibus generalior componitur, singuli diutiùs sæviunt: cum enim antea particulares illi non ultra unum alterumve diem excruciant, jam ubicumque sedem figunt, maximè si pedes vel genua occupaverint, non ante diem decimum

(c) Sydenh. de Podag. pag. 548.

(d) Ibidem.

(e) Ibidem. 577.

(f) Ibidem. pag. 549.

(g) Tom. III. pag. 648.

(h) Sydenh. de Podag. pag. 549.

(i) Aphor. XLIX. Sect. VI. Charter. Tom. IX. pag. 282.

(k) Ibidem.

quartum castra movent (l). Undè tandem miseri toto ferè anno ægrotant, demtis duobus vel tribus mensibus æstivis; deindè simul, præter dolorem, patiuntur aliquam ægritudinem, unà cum prostrato appetitu.

Observavit præterea Sydenhamus (m), quamdiù vegetæ adhuc vires adsunt, dolores esse validissimos; verùm ubi senio, & diuturnitate morbi, debilitatur corpus, minuuntur dolores, & quidem gradatim singulis paroxysmis; tandèmq; ægritudine potiùs, quàm dolore, æger conficitur. Sed præter hanc ægritudinem veteranus Podagricus hoc lenimen doloris redimit dolore ventris, lassitudine spontaneâ, & propensione quâdam in diarrhœam; quæ dum adsunt, dolor est mitis; qui simulac intenditur, hæc symptomata evanescent. Undè conclusit Sydenhamus (n), quòd *hoc in morbo dolor amarissimum sit naturæ pharmacum, qui, quo vehementior est, eò citiùs præterlabitur paroxysmus; atque insuper & longior erit intermissio & vice versâ.* Observavit pariter & Coste (o), quò diutius intervallum fuerit, eò longiorem & severiorem instare paroxysmum.

Duplici autem modo à paroxysmo liberatur æger: vel enim illud morbosum, quod circa articulos congeritur, per vasa cutanea exit, vel abit in cretam, sive calcem, podagricam dictam, quæ tumoribus nodosis artus deturpat, & articulorum motus impedit. Quæ bina seorsim considerari merentur.

Antea dictum fuit, quòd, incipiente dolore podagrigo, cutis colorem non mutet; verùm postea incipiat rubescere locus, & tumere; sed tunc simul dolor minuitur, & cutis madescere incipit, apertis vasis, cum antea sicca fuerit. Hinc nova colligitur similitudo Podagræ cum catarrhis sic dictis. Toties enim contingit, ut sæva odontalgia sequatur, si quis calens auræ frigidiusculæ, per rimam fenestræ illabenti, sic exponatur, ut dimidium caput refrigeretur. Ubi ille dolor accerrimus duravit per aliquot horas, intumescere incipit gena, cum levamine doloris; qui tumor evanescere solet intra aliquot dies, absque ullo malo relicto, vel ullâ suppuratione sequente; quæ succedere solet, ubi à dente per cariem eroso odontalgia nascitur.

Quamdiù enim dolens Podagra furit, sicca in loco dolente cutis est, & tumor nullus; ubi autem materia morbosa solvi incipit, & meabilis reddi per vasa minus constricta, & pervia, pruritus sentiunt ægri; deindè vasis cutaneis magis dilatatis, sudoris formâ exit; dum simul epidermis, exsiccata illo tempore, dum vasa cutanea nihil vel parum admodum transmittere poterant, secedit squammarum sub formâ (p). Dum hæc in se ipso & aliis observaverat Sydenhamus, statuit sequentia: *In Podagrâ nihilominus, naturæ quasi prærogativa est, materiam peccantem suo modo exterminare, & in articulos deponere, per insensilem transpirationem difflandam* (q). Monet tamen, non adhibenda hîc esse valida sudorifera, sed teporem lecti, & blandos diluentes potus, sufficere. Non autem Sydenhamus hîc intellexit perspirationem insensibilem, strictè dictam, sed & sudorem; nam in alio loco dicit, madescere cutim. Per hunc autem sudorem exire noxium quid, indè patet; quòd sudor Podagricorum, tam in manibus, quàm in pedibus, admodum olidus sit, etiam in illis, qui corporis nitiditati servandæ invigilant; imò ille sudor fusco, vel & nigricante; colore inficit purum argentum;

(l) Sydenh. Tractat. de Podagr. pag. 551.

(m) Ibidem. pag. 553. 554.

(n) Ibidem.

(o) Traité Pratique sur la Goute, pag. 61.

Tom. IV.

(p) Essais & Observat. de Med. Tom. II. pag. 48. & 49.

(q) De Podagr. pag. 559.

simili ferè modo ac sulphuris accensi vapor (*r*). Sic testatur Medicus, qui ipse Podagræ calamitates expertus fuerat. Et alibi monet (*s*), dolorem minui, & paroxysmum integrè finiri, dum pars affecta incipit exspirare foetidum tale serum. Hinc, sedulò perpensis Podagræ attributis, concludit (*t*), Podagræ virus æquè septicam vim habere, ac virus luis venereæ; & etiam similiter in posteros propagari.

Non autem solum sulphur argenti nitorem deturpat: fumus carbonum fossilium, cespitum, qui bituminosi solent vocari, idem præstat. Pisces in aquâ calcis macerati orbis argentos obfuscant; imò & molle albumen ovi, imprimis coctione induratum, argentum simili modo tingit. Fortè & plura alia similem affectum faciunt.

Observavit Hofmannus (*u*) in viro generoso, subindè podagrigo, quòd paroxysmum imminentem præsentire soleret maximè ex colore annuli, quem digito gerebat, ex mercurio mediante Venere & Tutiâ confecti; qui aliquot dies ante paroxysmum, & per totum morbi cursum, livorem ac nigredinem contrahebat, qui sponte tandem desinebat, pristino redeunte colore, sub declinationis tempus.

Ex hæcenus dictis videtur patere, illud, quod Podagram producet, in pede, verbi gratiâ, priùs exitisse in corpore, diù siluisse nondùm actuosum, deindè vel temporis morâ, vel aliis accedentibus causis, excitatum, reddi actuosum, turbare corporis functiones, deponi ad articulos, ibi acerbum dolorem excitare, fluida & solida corporis in suam naturam assimilare, sicque materiam, morbosam dictam Medicis, constituere, quæ si per cutis vasa sub sudoris formâ exeat integra, redit sanitas. Illud autem, quod sic per vasa cutanea formâ sudoris exit, morbosas dotes habere, docet, levamen doloris, olidus foetor, metallorum obfuscatio. Observatio autem Celeberrimi Hofmanni indicat, illud virus podagricum jam assimilare sibi humores nostri corporis, antequam ad loca consueta deponatur; nam ex colore mutato annuli paroxysmum brevè futurum prænoverat. Si ergo totum illud morbosum diffilari possit de corpore, non sequetur paroxysmus podagricus; sin minùs, sola spes est, ut ad loca solita deponatur, depositum deindè sic mutetur, ut per sudorem, partis affectæ imprimis, expelli possit: illo autem tempore, dum hæc mutatio efficitur, dolor ingens adest, quem ideò vocavit Sydenhamus acerbum naturæ remedium quo utitur ad domandam morbi materiam: undè exspectabat, eò brevior fore paroxysmum, quòd dolor magis surgebat: & contrà, senio, & diuturnitate morbi, fractis viribus, dolor quidem reddebatur mitior, sed molestam ægritudinem tolerare debebant ægri, & paroxysmi reddebantur diuturniores, ita ut tandem vix unquam forent à morbo liberi.

Quot & quanta mala metuenda sint, si materiæ podagricæ depositio ad consueta loca impediatur, postea dicitur ad §. 1273. Ubi autem salutari naturæ molimine ad articulos deposita est, debet sic mutari, ut indè diffilari possit. Febris comes, quies, & tepor lecti; imprimis subigendæ materiæ morbosæ profunt; & quamvis corporis exercitia moderata semper adeò laudentur in Podagrâ; etiam à Celfo (*v*); tamen addit cautelam: *Nisi cum dolor increvit; sub quo quies optima.* Certè nemo persuadebit Podagrigo, dum acerrimum dolorem patitur, ut partem affectam movendo hæc

(*r*) Coste, Traité Pratique sur la Goute, p. 23.

(*s*) Ibidem. pag. 60.

(*t*) Ibidem. pag. 33.

(*u*) Medic. Rat. & System. Tom. IV. part.

II. Sect. II. cap. XI. §. XI.

(*v*) Lib. I. cap. IX. pag. 39.

tormenta immaniter augeat. Verùm Sydenhãmus monuit (x); *Et quidem benè nobiscum agitur, quòd, quoties dolor ita vehemens est, ut æger motum tolerare non valeat, neque eo admodùm opus habeat; ipso dolore, quod amarissimum est naturæ remedium, ægro de vita prospiciente.* Si verò in morbo jam inveterato potiùs ægritudinem, quàm validos dolores, perciperent, tales serìò monet, corpus movendum esse omni modo, quo possunt, ambulatione, equitatione, vectione in rhedâ; cæteroquin in vitæ summum discrimen venturi; præcipuè *si jam ad animi deliquia, ventris tormina, diarrhæam, aliáque his similia symptomata, propendeant.*

Motum ergo corporis in paroxysmorum intervallis non tantùm commendat (y), in aère imprimis puro campestri; verùm etiam, dum adhuc dolent artus. *Quamlibet enim in paroxysmi initio ægro impossibile videatur, ut lationem in currum, multò minùs ejus motum, ferre queat; attamen si id tentaverit, non ita diù post sentiet, se minùs à tali motu dolere, quàm cùm se in cathedrâ domi contineret.* Simul etiam hoc commodi promittit, ut à motu lassatus dormiat faciliùs. Imprimis autem à motu expectabat dissipationem materiæ podagricæ, ne in articulis, vel vicinis partibus, relicta tophos podagricos generaret; & hinc, nondum finito paroxysmo, ægros currum ascendere jubet; *cùm opes, quæ luxuriæ, undè pullulavit morbus, irritamenta erant, facultates currûs habendi subministrant (z).*

Tantam autem à motu efficaciam sperabat, quia ipse expertus erat; *quòd exercitatio longa & quotidiana non tantùm non officit generationi tophorum, sed etiam tophos veteres & induratos solvit; modò non eò usque invaluerint, ut cutim extimam in suam substantiam mutaverint.* Certè *Lucianus (a),* qui accuratè Podagræ historiam descripsit, chorum Podagricorum inducit, qui omnes baculo fulti prorepebant, ut sacra f. cerent *Divæ Podagræ, quæ ipsa scipione gradum fulciens incedebat (b).* Novus autem *Mystra ait, animum quidem & voluntatem præsto esse conanti gressus alternare ad januas, sed corpus ignavum non servire cupidini: urget tamen animum:*

*Probè qui noverat,
Podager pauper ambulare si velit,
Nec possit, esse eum ponendum in mortuis.*

Ambulent ergo Podagrìci, quamvis non absque molestiâ, ut nempè impetrent

*Dolori finem celerem
His temporibus vernis.*

Sed & *Diva Podagra* nuncio suo, qui quinto itineris die duorum stadiorum viam absolverat, indiligentiæ præmium concessit, ut abhinc triennio leves dolores sentiret (c). Motum & *Celsus (d)* inculcavit: *si cui verò dolere nervi solent, quod in Podagrâ, Chiragrave, esse consuevit, huic, quantum fieri potest, exercendum, id est, quod affectum est, objiciendumque labori, & frigori.* Omnia hæc molimina tentantur,

(x) De Podagr. pag. 597.

(y) Ibidem. pag. 595.

(z) De Podagr. pag. 591.

(a) Tom. III. pag. 648. & 649.

(b) Ibidem. pag. 652.

(c) Ibidem. pag. 657.—659.

(d) Lib. I. cap. IX. pag. 39.

ut nihil maneat reliquum de materiâ podagricâ post paroxysmum, nec rigescant articuli, dum paroxysmi tempore ob doloris acerbitatem diù immoti manent; à quâ causâ solâ anchyloses difficulter curabiles quandoque fiunt; uti antea dictum fuit, quando de *Luxationibus*, & *Fraçturis* agebatur.

Vidi hominem, saltatoriæ artis magistrum, qui bis in anno Podagrâ satis acriter infestabatur, & per viginti ac ultra annos nullam in articulis rigiditatem expertus fuit: numerosæ enim familiæ ut victum compararet, simul ac aliquam saltem dolorum remissionem sentiebat, mox lecto exhibat, & quantum poterat, incedebat, dumque hoc quotidie tentabat, citius liberabatur. Generosa autem hæc molimina difficiliter impetrantur ab illis, qui lautè & molliter vivere consueverunt.

Præterea metuebant semper Medici, ne materia podagrica, nisi dissipetur continuo, concreveret in cretam, calcemve, vasa rumpentem, articulorum vincula, formam, motum, usum privantem.

In diuturnâ Podagrâ observabat Sydenhamus (e), tandem concretiones circa articulorum ligamenta tophaceas generari, quæ articulorum cuticulam, ipsamque cutem destruunt, nudos tophos, cretam vel aculos cancrorum æmulantes, aciculâ eruendos, exhibent conspectui, nonnumquam materia morbum committens, cubitis impacta, tumorem subalbum excitat ferè ad ovi magnitudinem, quæ sensim inflammatur cum rubore. Cutis enim sensim distenta à materiâ accumulata, inflammatur, tandem rumpitur, & similis cretacea quasi materies exit. Vidi in homine quadragenario, qui semper, & castè, & sobriè, vixerat, & vix credibili cum patientiâ summos dolores podagricos tulerat, omnes ferè articulos corporis tophis talibus cretaceis obsessos; septem tantum annis Podagricus fuerat. Rarò autem contingit, ut tam citò adeò malè mulctentur, præcipuè dum bonam vivendi normam servant, uti solebat optimus ille vir, qui ex religiosâ Franciscanorum familiâ erat.

Calcem autem hanc, sive cretam, non esse sanguinis tartarum, ad articulos transmissum, statuit Sydenhamus (f); sed, dum magna vis materiæ inconcoctæ Podagram facientis in articulos quosdam depluit, & partes vicinas diutiùs tumidas reddit, tandem accidit, ut partim harum virtus assimilativa sufflaminetur, partim à suffocante obstructione, quàm in eis parit iners hic humor, dicta materia generetur; quæ à calore doloreque articuli in hujusmodi substantiam cogitur, atque in dies augetur, tum carnem, tum cutim articuli, in propriam naturam vertens. Ex quibus patet, credidisse Sydenhamum, materiam podagricam copiosè collectam in articulis, dissipatâ parte subtiliori, in tophos cretaceos concrevisse exsiccatam. In eadem opinione versatur Coste (g); & Celeberrimus Mead, sensim cretaceam hanc materiam accumulari, pariter credidit (h), subsidente autem tumore, effusi humoris pars, quæ per cutis meatus exire non potuit (& exigua sanè ejus portio hæc viâ exhalatur) in venas & lymphæ canales absorbetur: humidum, quod crassissimum est, membranis adhæret; & singulis doloris circuitibus cumulatum, interdum in duritiem quasi cretaceam concrevit, sensimque articulos opplet, & contundit. Verùm antea patuit, per sudorem olidum, & copiosum, notabilem copiam materiæ Podagricæ exire de loco affecto. Præterea successiva illa collectio materiæ cretaceæ non videtur facile conciliari posse cum illis, quæ observantur in hoc morbo, uti postea dicetur.

(e) De Podagr. pag. 550. 551.
(f) Ibid. pag. 590.

(g) Traité Pratique sur la Goute, pag. 232.
(h) Monit. & Præcept. Medic. cap. xi.

Pro tartareâ concretionem cretaceam hanc materiam habuit *Celeberrimus Hofmannus* (i); & opinionem suam imprimis firmare nititur, quòd nempe Podagrìci sæpè etiam calculosi sint, quòd cretacea illa materies ex tophis podagrìci educta manifestissimè naturam tartarei salis, ex acido & copiosâ terrâ conflati, demonstrat; quòd à nimia potatione vinorum, quæ tartaro scatent, Podagra frequentissimè nascatur; &c. Alii, dum audiebant ægros, furente Podagrâ, exclamare, quòd vivi ignis, partem affectam comburentis, tormentum paterentur, crediderunt, in calcem vi morbi comburi ligamenta, & ossa. Quidam catarrhosum mucum sic concrefcere posse opinabantur. Alii alia dixerunt.

Omniùm autem maximè expendi merentur placita illorum, qui cretam illam podagricam sollicitè examinaverunt. *Celeberrimus Hales* (k), postquam calculum humanum invenerat continere maximam copiam aëris non elastici, atque idem obtinere in tartaro, calculum vocavit tartarum animale, nec se dubitare dixit, quin idem obtineat in concretionibus podagricis, quas calculis similes esse asserit. *Egregius Whytt* (l), dum plurimis experimentis probat magnam utilitatem *aquæ calcis* in morbis calculosis, operæ pretium credidit, tentare efficaciam *aquæ calcis* in concretionibus illas podagricas, imprimis cum Medici ferè omnes supposuerint, magnam affinitatem esse inter calculum & cretam podagricam; & quidam asseveraverint, Chemico examine eadem omninò principia ex ambobus his concretis educi. Infudit hinc *aquæ calcis* cretam podagricam; quæ specificè levior supernatabat; verùm pluribus aëris bullis emissis citò fundum petebat, & intra unum alterumve diem creta instar butyri molliis reperiebatur. Postea eandem cretam podagricam infudit aquæ puræ, & idem omninò effectus sequebatur. Undè conclusit, ex illis experimentis non posse deduci, *aquam calcis* similem effectum habituram in concretionibus podagricis, uti in calculis.

Nunquam inveni; calcem podagricam ita firmiter cohærere, ac calculos; semper vidi, levi vi friabilem esse; quod & tentavi, dum hæc scribo, in concreto tali Podagrìco, quod jam per viginti annos servaveram, & quod æquè friabile inveni, ac fuit illo tempore; dum illud ex topho podagrìco eximebam. Nec mirum est, Podagrìcos Nephritide calculosâ laborare, dum sæpè longo tempore lecto affiguntur immobiles, & in aliis casibus, ubi diuturnus decubitus vitari nequit, ut in paralyticis, fracturâ femoris, &c., pariter calculos concrefcere, toties observatum fuerit.

Fortè alia, & non improbabilis, ratio afferri poterit, quare calx podagrìca nascatur.

Incomparabili industriâ *Celeberrimus Hallerus* (m) indagavit in nascente animali, quomodò ossa formarentur, & quamvis suam opinionem modestè proponat, conjecturæ instar, enarrat illa, quæ vidit. Observavit autem, totum nascentis animalis corpus gluten referre molle, adeoque & ipsa ossa; gluten autem illud in cartilaginem, hæc dein in os, mutatur. Glutinis in cartilaginem promptus & facilis transitus est; requiri enim tantùm videtur major soliditas. Longior autem & tectior via est, quâ cartilago in os tendit. Cartilago, dum tenuis imprimis est, pellucet; primum offenscentis cartilaginis signum est opacitas & color flavescens, simulque incipit apparere fibrosa

(i) Medic. Rat. System. Tom. IV. part. II. Sect. II. cap. XI. Thef. Path. §. 10. 11.

(k) Statique des Végétaux.

(l) Essais & Observat. de Med. Tom. VI. pag. 324.

(m) Sur la formation des Os, pag. 252. &c.

compages : octavo incubatûs die hæc mutatio cernitur. Decimo die, sanguinis rudimentum apparet, colore flavo se manifestans; undecimo die, rubedo adest; & eadem pars cartilaginis, quæ incipiebat opaca fieri & flavescere die octavo, rubescit die undecimo, dilatatis jam sic arteriis, ut rubras sanguinis moleculas transmittere possint: eodem tempore & ossea durities in eodem cartilaginis loco observatur; idemque in callis ossium fractorum apparet, antequam in os consolidentur. Auctæ magis magisque arteriæ vicina premunt, consolidant, dum à sanguine dilatantur, simulque aptiores evadunt, ut crassiora transmittere possint, imprimis terram, quæ sic interposita cartilagineæ substantiæ duritiem, & fragilitatem, addit, flexibilitatem ejus minuit, undè ex flexili & elasticâ cartilagine durum & fragile os nascitur. Dum acidum aceti huic terræ unitur, nascitur sal neuter splendidis crystallis micans; & ossa mollescunt denuò, atque ad cartilagineam naturam redeunt.

Terra enim illa in acidis solvitur; & cùm de his differerem cum amantissimo collegâ *Storck*, maceravit ossa pullorum in aquâ forti, additâ aquâ communi, dilutâ; & reddita fuerunt flexilia atque elastica. Postea instillavit oleum tartari per deliquium, & in fundo vasis cecidit pulvis, qui ablutus omni dote referebat meram terram. Dein integram calvariam, quæ per annos in cœmeterio jacuerat, immerfit aquæ forti dilutæ, & flexilis ac elastica reddita fuit tota calvaria.

Videtur autem, rubiæ tinctorum radix agere tantùm in hanc partem terream, illamque colore suo imbuere (*n*); & ideò cartilagine non tinguntur, nisi dum offescunt, neque etiam callus uniens ossa fracta, antequam ossis naturam jam incipiat acquirere.

Cartilago ergo differt ab osse, quòd careat hâc substantiâ terreâ, & , si ex osse in acidis macerato tollatur illud terreum, redit cartilago, quæ latuerat quasi in vero osse (*o*). Si illud terreum coloratum fuerit usu radicis rubiæ tinctorum, osse macerato in acidis, omne coloratum perit, & superest cartilago, nullo modo tinctora (*p*). Observavit *Herissant* (*q*), concretiones illas podagricas integrè dissolvi ab acido nitroso, nullâ cartilagine, vel membranâ, relictâ: idem in Gallinâ annosâ, quæ similes concretiones circa digitos pedis habebat, observatum fuit; nam & post usum rubiæ tinctorum concretiones illæ rubro saturato colore tinctoræ erant, & integrè dissolvebantur in acido diluto (*r*). Undè confirmatur, terream substantiam ossium tingi à rubiâ tinctorum, & cùm concretiones podagricæ solâ hâc terrâ constent, hinc magis saturato colore imbuuntur, quàm ipsa ossa.

Si jam consideretur, per ipsas vitæ sanæ actiones deteri perpetuò partes solidas, requiritur & restitutio perditæ continua, ut sanitas conservetur. Constitit plurimis experimentis (*s*), à *Celeberrimo Duhamel* institutis, & ab aliis confirmatis, si animalis nutrimento addatur rubiæ tinctorum radix, ossa tingi rubro colore; si dein nutriatur solito nutrimento, absque rubiâ tinctorum additâ, tunc illam ossis partem, quæ crevit hoc tempore, non esse tinctoram; si verò denuò nutriatur, additâ rubiâ tinctorum, color ruber iterum apparet: hoc modo vidit os variegatum, circulis rubris, & albis, *Duhamel* in porco, quem tali modo nutriverat, & cujus os femoris transversaliter

(*n*) Sur la formation des Os, pag. 9. & seq.

(*o*) Foucheroux, Mém. sur les Os, pag. 5.

(*p*) Ibid. pag. 23.

(*q*) Ibid. pag. 22.

(*r*) Ibid. pag. 96. 97.

(*s*) Académ. des Scienc. l'an 1742. Mém. p.

disciderat. Notandum autem, quòd mensis spatium, quo rubiâ tinctorum nutritum fuerat animal, notabilis pars crassitie ossis rubro tingebatur colore, & cum antea demonstratum fuerit, partem terream ossium tingi solam colore rubiæ tinctorum, patet, mensis spatium, notabilem terræ copiam ossi appositam fuisse, partim ad reparandum perdita, partim ut cresceret os: in juniore enim animali hæc experimenta capta fuerunt. Sed & constat experimentis, intra sex septimanarum spatium evanescere illam ossium rubedinem, si animal nutrimento solito, absque additione rubiæ tinctorum, utatur (t). Dum nempe jacturam terræ ossis substantiæ supplet alia similis materia, sed non tincta amplius rubro colore.

Indè videtur concludi posse, terream hanc substantiam separari ab osse, & separatam exire de corpore per solitas vias, quibus inutilia de corpore eliminantur: sed simul per vasa allatam similem materiam supplere non tantum hanc jacturam, verum & addere talem copiam, qualis ad incrementum ossium requiritur in juniore ætate.

Si ergo per repetitos Podagræ insultus sic mutata fuerint vasa, sic læsa sit ossium fabrica, ut illud, quod reparando ossi destinatum fuerat, ad debita loca venire nequeat, non videtur mirum, quod idem id, ad vicina loca depositum, tophos podagricos constituat. Ex antè dictis enim constat, cretam podagricam illas habere dotes, quæ inveniuntur in terræ parte ossium, quæ cartilagini addita illam reddit osseam.

Ubi ergo illud, quod reparando ossi servire debebat, in cavis articulorum colligitur, vix medicabiles anchyloses faciet; si ligamenta articulorum occupet, horum flexilitatem tollet; adeoque motum usumque partium abolebit, & forma miris poterit depravari modis. Quandoque enim, unum pluresve digitos distorquens, fasciculo radicum pastinacæ similes eos reddit, motu paulatim privans (u). Unde, dum chorus Podagricorum divæ Podagræ dotes concinit, ab illis vocatur Πειχονδυλοπώφιλα, callum articulis inducere amans. Galba Imperator adeò malè mulctatus fuerat, manibus pedibusque articulari morbo distortissimis, ut neque calceum perpeti, neque libellos evolvere, aut tenere, omninò valeret (v). Undè non immeritò miser Podagricus sic lamentabatur; Cum esse oportet, manus non habeo; oportet progredi, non sunt mihi pedes; oportet dolere, tum & pedes mihi sunt, & manus. Tandem enim, ubi unà cum morbo ingravescit ætas, æger idè tantum vivit, ut calamitosus sit & miser, non ut vitæ dulcedine vel minimum fruatur (x).

Quamvis autem hæc materies terrea, quæ calcem podagricam constituere videtur, solidescat facilè, tamen unà cum liquidis ad ossa defertur per vasa, imò & quandoque liquidâ sub formâ exit ex tophis podagricis nondum penitus induratis; quod aliquoties me vidisse memini; & prætereà confirmatur miro fati casu. Dictum fuit ad §. 1255. de illo homine, qui, dum acerrimum acidum vomitu rejiciebat in paroxysmo podagrigo, statim doloris levamen percipiebat. In eodem hoc homine circa metatarsum pedis dextri tumor durus apparuit, dum exiret viscida materies, similis albumini ovi, unà cum paucis & parvis calcareis lapidibus, ex medio digito ejusdem pedis prodeuntibus. Hæc autem evacuatio fiebat quatuor vel quinque diebus antequam regularis paroxysmus invadebat; qui, per tres quatuorve septimanas durans, finiebatur absque

(t) Haller sur la formation des Os, pag. 17.

(u) Sydenh. Tractat. de Podagr. pag. 550.

(v) Sueton. in vita, Lib. VII. pag. 584.

(x) Sydenh. Tractat. de Podagr. pag. 552.

vomitu illo acido ; absque urinâ sedimentosâ , & absque sudore olido ; quibus præcedentes paroxysmi solebant finire : sed apparebant in unâ manu tres digiti , in alterâ duo , calce podagricâ onusti. Si frigescerent digiti , acutissimè dolebant ; sed dolor per calorem semper levabatur. Non diù post larga copia cretæ podagricæ exhibat per trimestre spatium ex sinistri pedis digito majore , sive pollice , & quidem ex illo loco , cui totum corpus innititur : manebat apertus ille locus , ex quo exiverat calx illa podagrica ; corripiebatur febre , cui , per sudorem & urinam post triduum criticè judicatæ , succedebat paroxysmus , & utrumque pedem dolor occupabat , satis acer , per septimanam circiter. Oriebatur insolitus pruritus circa locum illum apertum , & leviter premendo uncia una alterâve materiæ liquidæ calcaris prodibat ; sequenti die , largâ aperturâ factâ , exhibat media circiter pinta feri sanguinolenti , pleni calculis cretaceis ; vulnus brevè consolidatum fuit , & æger convaluit (y).

Cùm ergo subitò tanta materia colligebatur in hoc loco , non videtur ibi præexistisse , sed ex aliis locis huc versùs delata fuisse , per veram metastasin , dum dolor partis invitaret versùs hunc locum materiam morbosam ; uti dictum fuit antea , ubi in febrium historiâ de *Crisi* , & *Metastasi* , agebatur.

Fluxit ergo hæc terrea materies cum humoribus sanis , & ossibus reddidit illud , quod quotidie perit de ossibus , uti & id , quod ad incrementum ossium in junioribus requiritur. Verùm & eadem hæc materies , dum per morbum mutatur , vel partibus ossibus ritè applicari nequit , ad alia loca deponitur , vel & eliminatur de corpore. Ad præcedentem paragraphum dictum fuit , *Platerum* observasse tophos podagricos in auriculâ , imò & in ipsis palpebris. In pulmonibus Podagricorum tales concretiones cretaceæ inventæ fuerunt (z) ; in renibus , & hepate , similiter (a). *Pechlinus* (b) vidit juvenes viros , torosos , optimi temperamenti , tam miserè afflictos , ut jam à trigesimo anno tophos sudarent , & unus alterque ex illis jam ante quadragesimum ætatis annum hoc morbo periret. *In illis autem sic omnia in calcem coierant , ut quidquid redderetur sputi , sudorùmque , præ gypsi copiâ candesceret.* Homini quinquagenario majori , cæteroquin sano , leves Podagræ paroxysmi redibant per intervalla ; simul erat adeò frigoris impatiens , ut etiam mediâ æstate calefacere cubiculum debuerit. Subitò incœpit reddere urinas lacteas , quæ post horam pellucidæ fiebant , deposito ad fundum vasis sedimento albicante copioso , quod primò molle instar argillæ erat , sed post unam alterâve horam , cretæ instar sive gypsi , indurescebat. Talis urinæ excretio , absque ullâ interpolatione , duravit per octo vel novem menses ; ita ut æger judicaret , se plus quàm sexaginta libras talis cretaceæ materiæ excrevisse (c). Quod autem maximè mirum videtur , mutato domicilio , cessabat illa urinæ cretaceæ excretio illicò , absque ullo sanitatis emolumento , vel detrimento. Simile quid *Baglivus* habet , ubi de Calculo , & Podagrâ , differit (d) : *Nuper arthriticus quidam Romæ excrevit urinam crassam , copiosam , quæ paulò post in gelatinæ consistentiam , coagulata fuit , & ita liber evasit ab arthritide.* In præcedenti observatione notatur , quòd illud sedimentum potuerit scindi instar saponis. Sed & observata docuerunt , futuros tophos

(y) *Medic. Observat. and Inquiries* , pag. 47. & seq.

(z) *Liger. Traité de la Goute* , pag. 344.

(a) *Ibidem.* pag. 346. 347.

(b) *Observat. Physico-Medicar. Lib. II. Ob-*

servat. xxv. pag. 272.

(c) *Académ. des Scienc. l'an 1747. Histor.* pag. 56. in-4°

(d) *Opera omnia Prax. Medic. Lib. I. pag.*

117.

podagricos sub formâ liquidâ collectos fuisse circa articulos. *Pechlinus* (e) vidit, in puero quatuordecim annorum, qui à teneris hoc morbo laboraverat, intumuisse cubiti articulum, sic ut laxatis cum tempore tunicis in sacculum propenderet; quod videbatur glutinis alicujus aut adiposæ materiæ *Promum-condum*. Verùm apertus tumor liquorem prodidit falsum, statimque ad auras in albam calcem concrefcentem.

Credo, ex hæcenus dictis satis apparere, quid de cretâ, sive calce, podagricâ sentiendum sit. Videtur enim eadem esse cum terrea illa substantia, quæ cartilagine in os convertit, & quâ ablatâ os antea durum denuò mollescit. Morbi autem mirabiles ossium observati videntur confirmare hanc sententiam. Antea ad §. 549, ubi de morbis ossium agebatur, quædam dicta fuerunt de præternaturali & morbosâ mollitie, ex *Celeberrimi Petiti* observatis. *Du Verney* (f) describit, ex tertio Tomo *Actorum Hafniensium*, mirabilem morbum hominis, qui vigesimo quarto ætatis anno incepit dolere circa pedum talos, dein genua, & femorum superiores partes; undè podagrâ laborare credebatur. Post anni spatium dolebat omnibus corporis partibus, ita ut perpetuò decumbere cogeretur; ossa incipiebant mollescere; atque dolores illi non cessaverunt, nisi ubi omnia ossa adeò emollita fuissent, ut ceræ instar flecti potuerint, absque dolore, in quasvis figuras. Verùm à musculis se contrahentibus, cum ossa non ampliùs resisterent, sic minuta fuit corporis longitudo, ut miser, qui antea justæ fuerat staturæ, jam triennem puerum vix æquaret. Functiones tamen reliquæ corporis, motu excepto, integræ manserunt; & sic vixit, usque ad annum ætatis trigesimum secundum; ultimo autem vitæ mense redierunt dolores, perpetuò manentes ad mortem usque.

Observaverat autem *Petitus* (vide §. 549.), quòd, ossibus quamvis emollitis, cartilagine naturalem suam duritiem retinuerant.

Plures alii casus in Historiâ Medicâ habentur, qui docent, ossa corporis humani omnia, quandoque & quædam tantùm, penitùs emollita fuisse: imprimis autem notari merentur illa, quæ *Gagliardi* (g) observavit in simili casu.

Nobilissima nempè fœmina, juvenis adhuc, sed fluxionibus rheumaticis obnoxia, post sævos & continuos cruciatus, habuit omnia ossa emollita, ut in cadavere viderentur potius constructa callosâ quâdam carne, in artibus superioribus & inferioribus; reliqua verò ossa cartilagineâ tantùm duritie prædita erant: dum autem rationem dat, cur ossa sic emolliantur, dicit: *Quare, cum filamenta ossium, dissoluto memorato osseo, seu gypseo, succo, rigida ampliùs non conserventur, ex eo, quia de sui naturâ mollia ac flexibilia sunt, hinc est, ut, illis ad primævum statum redeuntibus, omnis duritiei causa cesset, & sic ossa necessariò mollia fiant, & magis, aut minùs, prout magis minùsve, dictus succus osseus, jam concretus, dissolutus fuerit.*

In miro autem illo casu, descripto ab expertissimo & eruditissimo *Morand* (h), ubi agitur de fœminâ, cui antea mortem omnia ossa emollita fuerant, hoc imprimis notandum est, quòd validos dolores sentiret in illis partibus, quarum ossa postea debitam firmitatem amittebant; sed simul tunc emittebat urinam turbidam, lacteam, sedimentum copiosum deponentem, quod ritè examinatum referebat gypsum, & in

(e) Observat. Physico-Medic. Lib. II. Observ. xxv. pag. 272.

(f) Traité des Maladies des Os, Tom. I. Préface, pag. 138.

Tom. IV.

(g) Anat. off. pag. 70. & seq.

(h) Histoire de la maladie singulière & de l'examen du cadavre d'une femme, pag. 13, 17.

acidis fossilibus, & in aceto destillato, solvebatur, cum effervescentiâ manifestâ. Dum autem talis urina excernebatur, mitescabant dolores. Quandoque & copiosi sudores aderant, linthea maculantes ita, ac si cretâ pinguedini mistâ forent inuncta. Licet autem in miserâ hâc muliere omnia ossa emollita fuerint, cartilagine omnes manserunt immutatæ, & pristinam albedinem, levitatem, & elasticitatem, retinuerunt (i). Ossa autem emollita trahendo poterant reduci ad naturalem formam, sed sponte suâ iterum incurvabantur, sibi relicta. Morbi hujus mirabilis historia, uti & sceleti, quod in Academia thesauro servatur, exacta descriptio, concinnata à *Celeberrimo Morand patre*, habetur in monumentis Academia Regiæ Parisinæ (k). Notat autem *Morand*, quod ossa hujus sceleti non servaverint eandem mollitiem, quam habebant in cadavere, sed firmiora reddita fuerint, & imprimis cranii ossa. Certè idem contigit, dum, maceratione in aquâ forti dilutâ, calvaria ossea in flexilem & elasticam cartilagine mutabatur; nam & hæc exsiccata majorem firmitatem acquisivit.

Cæterum, hanc materiam cretaceam, sive calcem podagricam dictam, dum circa articulos, horumque ligamenta, colligitur, motum impedire posse, & miras deformitates producere, sponte patet, tristibusque exemplis, quotidie obviis, confirmatur.

§. 1262. **E**X quibus cunctis liquet, causam proximam hujus mali esse vitiatam indolem minimorum, adeoque nervosorum, vasculorum in corpore; tum etiam liquidi, quod nervosas partes alluit.

Patuit antea, in Historiâ Epilepsiæ, & aliorum quorundam morborum, miras & subitas fieri mutationes in corpore, & stupenda mala produci, à latentibus causis, quas nullis sensibus assequi possunt Medici, quasque frustra in cadaveribus mortuorum inquisiverunt toties. Unde merito concluderunt, horum effectuum causam latere in encephalo, & inde productis nervis. Nec absque ratione idem crediderunt de verâ & exquisitâ podagrâ. Latet morbus per annos in podagrâ hæreditariâ; suo tamen tempore se manifestat. Ex avo transit in nepotem, cujus pater immunis mansit à morbo. Silet intermedio inter paroxysmos tempore, & multi podagrici illibatâ sanitate fruuntur toto illo tempore, quo morbus abest. Hinc licet alii humores sint sani, potest aliquid latere in encephalo & nervis; quod nimis subtile est, ut turbet reliquas functiones; quodque tamen, suo tempore actuosum redditum, morbum producet: unde, uti antea ad §. 1257. dictum est, *Helmontius* statuerat, in digito dolente non esse podagram, sed tantum pomum, sive fructum, radicis. Illam autem podagræ radicem in systemate nervoso hædere, multis probari potest argumentis.

Vidi hominem, qui molestissimum hoc symptoma passus fuit per biennium: dum sederet tranquillus, nihil percipiebat mali; sed simulac surgens erecto stabat corpore, mox vertigine corripiebatur, & cadebat. A peritissimis Medicis tentata fuerunt plurima, absque ullo successu. Inopinatò podagræ paroxysmus corripit hominem,

(i) Ibidem. pag. 74. — (k) L'an 1753. Mém. pag. 541—552.

qui nunquam hoc morbo laboraverat, liber fuit omninò à molestissimâ vertigine. Curandum habui hominem, qui dolore valido abdominis corripiebatur cum delirio, & tremore valido totius corporis; postea cadit epilepticus, & postquam mensis spatio tres insultus epilepticos passus fuerat, acerrimus dolor podagricus pollicem pedis invasit; sed omninò ab epilepsiâ immunis mansit, postquam podagricorum cœtui adscriptus fuerat; postea bis in anno regulari podagrâ laborans. Monuerat jam *Hippocrates* (l) affini podagræ morbo epilepsiam solvi; dicit enim: *Magnè morbi, in vehementiâ existentis, solutio coxarum dolor.*

Prætereà, antea ad §. 1258. dictum fuit, terrore valido, uti & gaudio subito curatam fuisse podagram, dum validis & subitis animi affectibus sensorium commune & nervi agitabantur. Notavit *Helmontius*, uti ad §. 1257. monitum fuit, prima ingruentis paroxysmi podagrici vestigia in præcordiis percipi; sed & eodem loco animi affectus validi turbas suas excitant; & vicissim, sordes circa præcordia hærentes miris modis totum sensorium commune turbant; uti pluribus demonstratum fuit ad §. 701, ubi de Delirio Febrili agebatur. *Hippocrates*, & *Aretæus*, in tenuissimis venulis, imò in nervis intimis, podagræ sedem statuerunt; uti præcedenti paragrafo dictum fuit. Imò *Aretæus* (m) addidit, dum de hoc morbo ageret: *Est autem omnium simul nervorum affectus, si auctum malum omnibus ingruat.*

Hæc omnia si considerentur, patebit, non sine ratione statui, causam proximam podagræ hæere in vitiatâ indole minimorum, sive nervosorum, vasculorum in corpore; vel etiam, in degeneratione subtilissimi liquidi, quod per minima hæc vasa movetur, vel illa alluit.

Anatomicorum enim industria demonstravit, nervos majores constare fasciculis minorum nervorum; qui iterum in minores dividi possunt; nec hæctenus armati oculi, nec dexterrimæ manus, finem hîc invenerunt: nemo enim unquam vidit simplicem fibrillam nerveam, sed tantum minimorum nervulorum fasciculum, qui adhuc ulterius dividi posset, nisi minutissima moles omnem artem, omnem dexteritatem, eluderet. Verum omnes illi fasciculi propriis in vaginulis hærent, & tenuissimo liquido madent, ne cum se mutuò concrecant vicini. Omnia ergo hæc nervulorum integumenta vasculosa sunt, & in minimis tenue admodum liquidum continere possunt tantum, quod licet tenuitate cedere videatur fluido, quod per fibrillæ ultimæ nerveæ cavum movetur, tamen magnam subtilitatem habere debet. Si jam consideretur, tenuissimum illum rorem, qui concretionem impedit, denuò resorberi per venas, quæ, in initio minimæ, evacuant se in majores trunculos, & tandem in venas sanguineas, quæ, uti antea dictum fuit, constanter turgent paroxysmi podagrici initio, poterit impediri facilis resorptio tenuissimæ illius lymphæ, quæ morâ poterit degenerare, & malè afficere partes, quas alluit, & humectat. Undè etiam videntur intelligi podagræ diversitates, prout in minutissimis, vel paulò majoribus, vasculis morbus hæret. Hinc etiam omnium crudelissima observatur podagra, dum non tumet pars affecta, uti antea dictum fuit.

(l) Epidemic. Lib. II. text. v. Charter. Tom. IX. pag. 187.

(m) De Caus. & Sign. Morbor. diuturn. Lib. II. cap. XII. pag. 65.

§. 1263. **E**T quidem liquidum peccans hîc, acrimoniâ, & majore tenacitate; solidum, nimiâ vasculorum angustîâ, & rigiditate.

Multæ rationes docent, in humoribus acrimoniam adesse. Licet enim validus dolor adesse possit, dum obstructa vasa urgentur ab humoribus à tergo prementibus, sicque distrahuntur fibræ, uti in *Historiâ Inflammationis* explicatum fuit, tamen & dolentissima podagra observatur, absque tumore & rubedine partis dolentis; ubi & vix ulla febris, vel saltem exigua tantum, adest. Tunc autem Medici solent incusare acrimoniam, quando summi dolores absque motu aucto adsunt: potest tamen humorum visciditas huic acrimoniæ junctâ esse; imò quandoque & in aliis morbis contingit, ut acre viscido inhæreat irretitum, sicque fixius hæreat, & difficilius extricari possit; uti de *Scorbuto* antea ad §. 1153. dictum fuit. *Sydenhamus* (*n*), qui omnes animi nervos intendit, ut hunc morbum intelligeret, accusavit acrimoniam. *Coste* humorum acrimoniam, visciditati majori junctam, pro causâ morbi habuit (*o*); imò septicam acrimoniam hîc agnovit, per quam ossa & cartilagine carie destruuntur (*p*). Sentiebat, paroxysmum instare, dum acres, copiosæ lacrymæ oculos irritabant perpetuò; uti §. 1261. dictum fuit. Prætereà illos, qui acri victu utuntur, & vino liberalius indulgent, cæteris paribus, magis affligit morbus, & contra lenitur diætâ lacteâ.

Certum est, in corpore sanissimo humores in majorem acrimoniam vergere; verum acre, in humoribus natum, expellitur de corpore per urinæ vias, vel & per cutis spiracula exhalat, simulque ubi talis acrimonia copiosior adest, sive sponte nata in corpore, sive ab ingestis acrioribus producta, sitis sequitur, quæ invitat ad largum aquosi potûs usum, ut abluatur illud acre, & per solitas vias acre illud dilutum expellatur de corpore. Sed observavit *Coste* (vide §. 1257.), instante paroxysmo, urinas per plures dies prodire pallidas, subturbidas, instar potûs limonati, & tantò severiorem metuebat paroxysmum, quantò diutiùs hæc signa præcesserant; quæ docebant, humorum acrimoniam adesse, quæ tamen non satis expellebatur per urinæ vias. Et contrâ, citiùs levare morbum, observavit, si urinæ flavam, vel rubram hypostasim magnâ copiâ deponerent. Undè videntur tubuli uriniferi in renibus strictiores esse, neque satis facile transmittere illa, quæ naturali lege exire per hanc viam debebant de corpore.

Memorabilis observatio confirmat modò dicta. Notum est, à *terebinthinâ* sumtâ; imò etiam ab eâdem externè inunctâ, odore grato violaceo imbui urinam, & satis citò quidem, ita ut post pauca minuta in propriâ urinâ hunc odorem observaverim, dum experimenti gratiâ quinque grana hujus balsami nativi deglutiveram. Verum annosâ podagrâ laborans quotidie mane & vesperi sumserat drachmam terebinthinæ Venetæ cum *polio montano* coctæ (*q*), & quidem constantissimè per integros septemdecim menses; excepto quòd paroxysmi podagræ tempore interpolaretur ejus usus; & tamen nunquam se prodiderat in urinâ violaceus ille odor (*r*). Verum

(*n*) Tract. de Podagrâ, pag. 559.

(*o*) Traité de la Goutte, pag. 27.

(*p*) Ibidem, pag. 33.

(*q*) Hahn. Histor. Podagr. Eminentiss. &c. pag. 10. & seq.

(*r*) Ibidem, pag. 16.

quidem est, quòd terebinthina per coctionem perdat fragrantia suæ partem non contemnendam; sed tamen patuit, illam mansisse accumulata in corpore, dum nihil de hâc per renes excerneretur. Sitis enim immodica urgebat, & per salivalia organa terebinthinæ odor viam inveniebat. Sputa enim copiosa tenacia prodierunt, odore & sapore terebinthinæ penitus imbuta; & licet, statim ac sputa talia prodire incipiebant, abstineretur à terebinthinæ usu: *Fons tamen videbatur inexhaustus, omnisque saliva nil nisi fœcundissima terebinthinæ progenies erat. Nec mirum! Adeò longo enim temporis tractu decantati hujus remedii frugem periclitati fueramus, ut tota humorum massa imbui ejus substantiâ potuerit commodè.* Cùm autem per plures dies molestus ille salivæ odor persisteret, ex oleo amygdalarum, saccharo, & vitello ovorum, parabatur remedium, quod saponaceâ suâ vi divideret sic tenax illud terebinthinaceum, ut facilius integrè de corpore eliminari posset; quod etiam ex voto successit; dum, paucorum dierum tempore, usu hujus remedii continuato, illud incommodum tollebat.

Patet indè, illud, quod tam citò & facilè transit per urinæ vias in sanis, retineri per tot menses posse in Podagræ corpore, adeoque per urinæ vias non exire omnia, quæ secundùm sanitatis leges eliminari debebant. Fortè & hoc considerari meretur inter causas, quare Podagræ toties fiant calculosi. Ideò & Sydenhamus inculcavit feriò potum tenuem, & motum corporis inter paroxysmorum intervalla, ut renes liberarentur ab illis, quæ hæere ibi inciperent, & calculosis concretionibus originem dare possent. Jussit enim (s), ut Podagræ, prandio contenti, decumbant incœnati: *Haustum tamen cerevisiæ alicujus tenuioris liberaliorem sibi indulgeant, quandoquidem etiam renum calculo generando proclives ferè sunt tales, cujus concretio à liquore ejusmodi hoc tempore hausto multùm impeditur; refrigeratis scilicet ab eo renibus, prolutisque.*

Verùm & videtur incusari posse simul major humorum tenacitas. Observavit Coste (t), sanguinem eductum de venis Podagræ, qui vigore ætatis & bonâ temperie fruebantur, habuisse densitatem phlogisticam instar pleuriticorum: copia tamen partis rubræ minor erat, & serum abundabat. In debilioribus jam, & morbi diuturnitate fractis, pars rubra nigricabat, & feri copia adhuc magis abundabat; quod viride erat & subsalsum. Cruor autem ille, dum refriguerat, jam fœtebat (u). Hahn invenit sanguinem venâ missum in Podagræ fati bonæ notæ; post annum catarrhoso muco viscidum; tribus mensibus postea floridum denuò; post sex menses sanguis erat tenax, & pituitosus; sicque nunc melior, nunc pejor, apparuit sanguinis indoles: sex autem antè mortem mensibus, *præter morem tenax, luridus, teter, inflammationem spirans, è pede emissus fuit sanguis.* Omnia hæc monstrant, majorem tenacitatem humorum in hoc morbo inventam fuisse; imò concluderunt aliqui, totum morbum à solâ hâc auctâ visciditate in humoribus pendere, adeoque produci ab illis alimentis & potulentis, in quibus mucilago abundaret (v). De hâc re autem antea dictum fuit.

In solidis autem partibus major rigiditas culpatur; ex quâ sequitur vasorum major

(s) Traçtat. de Podagra, pag. 579.

(t) Traité sur la Goute, pag. 21. 22.

(u) Histor. Podagr. Eminentiss. &c. pag. 13.

17. 25. 20.

(v) Liger, Traité de la Goutte, pag. 63.

angustia; uti ad §. 33. probatum fuit; & major resistentia liquidis, quæ per vasa moveri debent.

Ideò provectâ ætate frequentius Podagra occupat (§. 1255.), cum sensim magis magisque rigescant solidæ corporis partes. Externum frigus, dum vasa stringit, hinc Podagricis adeò inimicum est, & frequenter paroxysmum excitat, uti antea monitum fuit. Undè veterani Podagræ, qui ferè toto anno sunt miseri, æstivis saltem mensibus commodius valere solent. Perspirationis solitæ imminutio, & imprimis siccitas cutis inter digitos pedum, qui olido sudore in sanis madescere solent, pro indicio instantis paroxysmi haberi solet; uti antea dictum fuit. Ubi autem constricta antea vasa laxantur, & transmittere incipiunt humores, humescit cutis, dolores leniuntur, & morbus in parte affectâ versùs finem properat; uti pariter antea jam notatum fuit.

§. 1264. **U**NDÈ in locis à cerebro remotissimis, motui maximè resistantibus, ob soliditatem, duritiem, exercitium, pondus incumbens, primò se manifestat.

Omnia hæc vera sunt in morbo incipiente; tunc enim pedes primò invadere solet. In morbo autem jam adulto, dum augetur copia materiæ morbosæ, pedum articuli sæpè non sufficiunt, ut omne illud capiant; & tunc etiam alia loca occupantur; præcipuè, si post frequentes jam toleratos paroxysmos sic mutata fuerit partium fabrica, obstructis, vel compressis, aut infarctis, vasis, ut impediatur materiæ podagricæ depositio versùs has partes. Tunc enim quandoque manus, genua, aliàsve corporis partes, invadit morbus; vel & per totum corpus miris dispergitur modis; uti antea dictum fuit. Videantur illa, quæ ad §. 1259. de hac re dicta fuerunt.

§. 1265. **E**JUS vitii autem (1262. 1263.) origo proxima in indigestione viscerum, non attenuantium, assimilantiumque, satis assumpta in indolem requisitam in liquido nervoso, id est, ultimæ elaborationis ultimo effectu, spiritui vitæ, & radicali seminis proliferi materiæ, hinc se innectit clanculum.

Si considerentur illa, quæ nutritionem spectant, patet per inevitabiles vitæ sanæ actiones liquidorum nostrorum copiam minui, solida deteri, quotidie; hinc nisi restituerentur perpetuò illa, quæ perduntur continuò, brevè corpus nostrum destrueretur. Sed non hoc tantum; verum etiam humores humani, calore corporis, motu per vasa, degenerant à blandâ indole, & in acrimoniam mutantur putrescentem: undè, nisi acriora, nocitura corpori, si manerent, eliminarentur de corpore per cutis vasa, urinam, & alvum, novusque blandus chylus restitueret hanc jacturam, brevè actum foret de corpore. Manifestè hoc apparet in illis, qui strictissimo jejunio corpus macerant, si per viginti quatuor horas ab omni cibo & potu abstinerint. Vires enim languent, ita ut solitos labores tolerare nequeant; imò sæpè in animi deliquium cadunt, licèt quiescant. Anima in his olere incipit; urina parca acris stranguriam facit; quæ omnia emendantur, dum cibo potuque reficiuntur. Augeta hæc per ine-

diam acrimonia humorum primò se manifestat quidem in primis viis, & vasis majoribus; verùm ubi & tenuissimi humores sic affici incipiunt, sequuntur pervigilia, epilepticæ convulsiones, febres furiosæ, & tandem mors (x). Verùm alimenta, quæ ingeruntur, non sunt eadem cum illis, quæ deperdita fuerunt; sed debent sic mutari per actionem viscerum, & vasorum, ut, amissâ propriâ naturâ, acquirant indolem nostrarum partium solidarum, & fluidarum. Demonstrarunt Physiologi ingentem illum apparatus, qui requiritur, ut ex ingestis reparentur perdita. Manducatio dividit, & salivam unâ cum aëre miscet intimè cibi; ventriculus recipit, retinet, fovet, suos humores admiscet; dum simul hoc viscus, unâ cum contentis suis, pressione diaphragmatis, & muscutorum abdominalium, agitur perpetuò, atque hepate & liene, sanguine calido copioso plenis, fovetur, cum hæc viscera partim accumbant, partim incumbant, ventriculo; idem & à pancreate succumbente fit. Mutati sic in ventriculo cibi, liquidiori sub formâ exeunt per pylorum in intestina; admiscetur bilis utraque, & succus pancreaticus; in toto tubo intestinali, in omni puncto, ex arteriis exit tenuis lymphæ, quæ contentis intestinorum intimè miscetur; per lactea vasa resorbetur tenuior pars; donec, omni utili succo exhausto, fœculenta pars per alvum exeat. Chylo autem sic resorpto admiscetur lymphæ tenuis venosa, à toto corpore redux; tandemque chylus, sic dilutus, ut pro maximâ parte constet humoribus animalibus, guttatim instillatur sanguini, per venam axillarem præterlabenti; cum hoc pellitur ad cor; dein per pulmonem in aortam; & cum sanguine arterioso per totum corpus circumducitur.

Chylus ille, dum cum sanguine sic movetur, jam multum perdidit de naturâ ingestorum; sed nondum tamen perfectam indolem nostrarum partium acquisivit: per vasa enim mammaria separatus, & in mammis collectus, adhuc sæpè dotes ingestorum retinet. *Loweri* autem experimentis constitit, chylum, postquam per octo horas fluxit cum sanguine per vasa & viscera nostra, depositâ propriâ naturâ, jam assimilatum esse humoribus nostris, adeoque aptum, ut restituantur perdita ex hoc chylo jam mutato.

Si autem ex tot conditionibus, ad perfectam talem assimilationem requisitis, una vel plures defecerint, effectus ultimus erit diversus, aliqua sequetur degeneratio, imprimis in tenuissimis humoribus, qui maximâ elaboratione indigent, ut absque impedimento per minima corporis vasa fluere possint. Si maneat eadem ultimæ assimilationis vitia, accumulabitur sensim major copia degeneris humoris; qui, si non exeat de corpore, morâ acrior, & minus meabilis, reddi poterit; sicque tandem, ad loca huic materiæ, jam morbosæ, recipiendæ apta depositus, morbum producere.

Hinc patet, quare *Ægineta* (y), de hoc morbo agens, dixerit: Humor præter naturam, & partium debilitas, hunc morbum faciunt: *Quando enim altrix facultas partium labefacta fuerit* (ἡ θρεπτικὴ δύναμις ἀτονήσῃ) *ob ciborum copiam, ex quâ cruditates contingunt, humor abundans in quamcumque articulationem, quæ antea debilior fuerat, se conferet, & distendens colligantes nervos, dolorem faciet.*

Sed & *Sydenhamus* (z), proprium morbum attentissimè considerans, post absolutam Podagræ historiam, dicit: *Omnes animi nervos variis hujusce morbi phæno-*

(x) H. Boerh. Institut. Med. §. 757. — (y) Lib. III. cap. LXXVIII. pag. 57. — (z) Tractat. de Podagr. pag. 557.

menis contemplandis acriter intendens, illum *Ἀπειψία*, seu labefactatæ tam in partibus quàm succis corporis universi concoctioni, ortum debere existimo. Hæc autem deindè latiùs deducit. Certè illa, quæ hæctenus dicta sunt de hoc morbo, hanc sententiam pulchrè confirmant. Divites, lautissimè viventes, imprimis infestat Podagra; & constitit, eosdem à morbo curatos fuisse, dum, iniquâ forte, divitiis orbi, cogebantur, frugalem victum in sudore vultûs sibi suisque quærere. Si enim, minùs perfectâ assimilatione factâ, fortè quid degeneraverit in humoribus, illud subigetur per labores, corporisque exercitia, vel expelletur de corpore. Panem atrum, & lardum sale fumoque induratum, avidè comedit, & optimè digerit, durus arator; quæ pessimè gravarent ventriculum hominis, sedentariam vitam viventis. Undè & illi, qui plus æquo libris impallescent, toties Podagræ fiunt, dum salubre corporis exercitium nimis negligunt. Indè etiam senescentibus frequentior morbus; dum minùs agile per ætatem corpus motibus perficiendis minùs aptum evadit.

Sed & postea, quando de curâ agetur, illud ulterius confirmabitur. Laudaverunt Medici toties diætæ lacteam, ut nempe in sani animalis corpore paratus humor daretur; qui faciliùs à debilioribus visceribus subigi posset. Diætæ mollem ex eupeptis cibis, & simplicem, laudavit Sydenhamus; jussitque Podagræ, solo prandio contentos, incœnatos lectum petere. Deindè corporis exercitia Podagræ suadet quàm maximè, ita ut dolentibus adhuc pedibus incedere illos jufferit. Si remedia, maximè decantata, consideramus, sunt imprimis talia, quæ languentem viscerum chylopoieticorum actionem excitare, & emendare, valent. Si enim primâ in coctione aliquod vitium manserit, illud in reliquis coctionibus difficiliùs emendabitur ita, ut perfectâ omnium assimilatio fiat. Imò licèt reliqui humores, qui per majora vasa fluunt, satis boni fuerint, in minimis vasis, & subtilissimis liquidis secretis à sanguine, quæ per tenerrima hæc vasa moventur, poterit manere quid à naturâ alienum; quod sensim copia auctum, vel & morâ pejus redditum, diversos, & miros morbos producere poterit. Videantur illa, quæ ad §. 1262. dicta sunt. Cùm igitur in Podagræ hæc degeneratio morbosa in subtilissimo totius corporis liquido hæreat, indè Helmontius (a), Podagram in vitæ spiritu diversorium suum nactam esse, statuit; cùmque in præcordiis officinam spiritûs vitalis poneret, & circa præcordia ingruentis paroxysmi primordia sæpè sentirent Podagræ, hinc in illâ opinione confirmabatur. Subtilissimis autem partibus, sive solidis, sive fluidis, inhærere morbosum hunc characterem, etiam indè conclusit, quòd Podagra hæreditaria esset, & per tot annos silens latere posset in corpore, antequàm in nervum erumperet (vide §. 1255); undè dixit (b); *Non est cruori character Podagræ ille commistus, at benè moderatori partium solidarum. Mutatur nimirum multoties cruor, totaque alimenti suppellex, ante Podagræ hæreditariæ venturum adventum.*

Certè in morbis hæreditariis quàm maximè mirum videtur, quòd in nascentis hominis moleculâ minimâ jam hæreat illud, quod post triginta annos morbum faciet, tanto temporis spatio in silentio quasi obdormiens. Sed omnia, quæ generationis opus spectant, parum adhuc intellecta sunt, licèt summi viri omne ingenii acumen adhibuerint, & nullis laboribus pepercerint, ut hæc mysteria indagarent. Ille, qui fecit

(a) In Capitulo: *Asthma & Tussis*, §. 40. pag. 293. — (b) In Capitulo: *Volupe viventium morbus*, §. 11. pag. 313.

omnia, dedit animalibus & plantis potentiam se multiplicandi: hoc dum fit, debet de toto hoc præparari quid, & abscindi de integro hoc manente, quod erit alterum simile huic; hæc est genitura, aliam ex aliâ prolem substituendo multiplicans naturam: hoc exire posse de corpore fabricato, manente corpore integro, scimus.

Sed incomparabilis *Reaumurii* (c) industriâ patuit, rudimentum illud vitale futurî animalis per plures annos posse manere immutatum, & longo quasi somno sepultum, non crescens, aptum tamen, ut indè prodeat animal, quod suî simile producet postea. In regno vegetabili germen futuræ plantulæ in semine maturo reclusum quàm diutissimè servari poterit. Nobilis vir, qui sapidissimos melones singulis annis in horto colebat, melonum semina benè sicca servabat vasis purissimis vitreis exactè clausis, nec terræ mandabat unquam, nisi prius per integrum decennium servasset, cùm firmiter sibi persuasum haberet, ex diù servatis feminibus longè meliores fructus produci. Ex feminibus plantæ, *Mimosæ* dictæ, sive *sensitivæ*, per octoginta annos servatis, dum in scrinio neglecta jacuerant ab avo olim ex Indiis receptis, à nepote dein terræ mandatis, plantulas surrexisse vidi, quæ vividissimè, ad levissimum tantùm attactum, foliola contrahebant. In historiâ naturali versatissimus *Eques de Baillou*, qui immensum thesaurum fossilium, aliarumque rerum naturalium, quem collegerat indefesso labore & summâ industriâ, *Augusto Imperatori* tradiderat, ut sub tantis auspiciis illam in ordinem redigere posset, & augere perpetuò, casu invenit in scriniolo fabas, quarum quædam miniato colore fulgebant, aliæ variegatis coloribus pulcherrimis omnium oculos in se rapiebant. Vocabatur Hortulanus, in arte suâ nemini secundus, qui, diligenter lustrans hæc semina, terræ adhuc mandari posse, ut germinent, dixit. Optimus senex *de Baillou* risit, monstravit schedulam, quam unâ cum fabis his invenerat, quæ docebat jam ultra ducentos annos servatas fuisse, & licèt integræ viderentur, tamen vix verosimile esse, ut post bina sæcula plantam sui generis producerent. Hortulanus scapello, non sine molestiâ, duras fabas has dividens, vidit, germen integrum esse, cotyledones fanos, nil mucidi, nil corrupti; hinc audacter dixit, se non moveri omnibus illis ratiunculis; sed certum esse, quòd arte suâ excitare posset tam diù sopitum hoc germen, ut vegetaret. Maceravit per aliquot dies in purâ aquâ fabas, ut molliretur externa superficies; dein fertili terræ immisit; blando calore fovit; & post aliquot septimanas jam una alterâve germinare ceperunt, posteaque plures aliæ, quæ *Phaseoli* plantas ad magnam satis altitudinem scandentes exhibuerunt.

Sed certè & in corpore humano ipso observantur similia, quæ docent, quædam diù latere in corpore, vix incrementum capientia, quæ post annos simul & semel se manifestant. Pilorum in cute pubis rudimenta hærent; sed circa pubertatis tempus prodire incipiunt tantùm; & tunc citò crescunt. In maxillis minorum abortuum diffractis videntur primordia manifestè, non tantùm illorum, qui primi prodibunt, sed & illorum, qui septimo vel octavo ætatis anno, & ferius adhuc subito crescere incipient, priorumque locum derelictum occupabunt. Notum est, in utraque maxillâ ultimos dentes molares sæpè ad vigesimum quintum & ultrâ ætatis annum manere in alveolis suis gingivâ tectos, & postea, sæpè non sine magnâ molestiâ, emergere; undè & dentes sapientiæ vocari solent: horum tamen rudimenta in maxillâ abortuum vidi, & in fœminâ octogenario majore, penitùs jam edentulâ, miratus fui, eosdem illos dentes

(c) Mémoir. pour l'Histoire des Insectes, Tom. II. pag. 30.
Tom. IV.

emerfisse manifestos, non sine metu hæredum, ne effœta hæc anus denuò juvenefceret. Omnia hæc modò dicta fi confiderentur, non adeò abfonum videbitur, infelix Podagræ, aliorúmque morborum, feminium nascentis hominis primo rudimento fic innecti poffe, ut nullo figno fe manifefitet per plures annos, tandémque determinato vitæ tempore in actum deducatur, & fimilem, ac in parente olim fuerat, morbum producat. Omnia, uti modò dixi, in generationis opere, myfteriis plena funt: acutiffimi obfervatores detexerunt plura, quæ jam facta erant; modum autem, quo fiebant hæc, quæ facta mirabantur, nemo evidenter explicuit; faltem quantum novi. Prudenter certè Columella (d) dixit: *Nec generandi quidem data eft potestas manibus aut plantis: fed, quod hominibus ignotum voluit effe genitor univerfi, ventre protexit, ut divinâ præditus ratione rerum æternus opifex, quafi quibusdam fecretis corporis, in arcano, atque operto fakra illa fpiritus elementa cum terrenis primordiis miferet, atque hanc animantis mâchinæ fpeciem effingeret.*

§. 1266. **C**Ujus (1265.) ratio iterùm deducitur ex caufis remotis (1255. 1258.)

Si jam cum dictis conferantur illa, quæ ad numeros hîc citatos de caufis remotis allata funt, patebit has tales effe, ut digeftionem, attenuationem, & affimilationem, ingeftorum turbent, & impediunt; undè cruditas nascitur; & fi diù fimiles caufæ egerint, à naturali fuâ indole, multùm degenerabunt corporis humores; adeóque Podagræ producendæ, vel excitandæ, fi antea jam adfuerit, dabunt occafionem.

§. 1267. **S**Upponit itaque omnes ferè coctionum vitiatas functiones ad producendum hoc malum (1265.) & quidem vitio in majoribus vasis, liquidifve, vix fenfibili.

Omnia illa vitia in ufu fex rerum naturalium commiffa turbant fæpè multas vifcerum functiones, & alios morbos plures producere poffunt, uti facilè patet. Verùm ipfa Podagra ex his fequi potest, licèt vix ullum vitium in majoribus vasis, aut liquidis craffioribus, appareat. Dictum enim fuit antea ad §. 1256. & 1262; illud, quod poftea dolorem podagricum excitabit in pede, nullum fæpè fuî fignum dare, nifi dum ad artus delatum fuerit. Unde *Helmontius* (e), licèt fpiritus vitalis fedem in præcordiis poneret, & archæum fuum circa cardiam, five os ventriculi fuperius, locaret, tamen non credidit, aliquid morbofi in ventriculo hædere, quod Podagræ quafi fomitem daret: *Nec eft enim character ille Podagricus filens, materialiter, aliquo intus deponitus nido, fegregatòque stabulo in plicis aut rugis ftomachi exceptus, tanquàm tartarus aliquis exoticus adhærens. Sed eft in ipfo vitæ Archæo concreditus character.*

Quandoque enim Podagrici toto inter paroxyfmos intervallo fe credunt fanos; imò quandoque mediâ nocte, dum fani lectum ingreffî fuerant, fævus dolor corripit nil tale fufpicantes; uti antea dictum fuit. Undè ad §. 1262. conclusum fuit, caufam

(d) Lib. III. cap. x. Auctor. rei rustic. Tom. I. pag. 376.

(e) In Capitulo: *A fede animæ ad morbos*, §. 11. pag. 236.

proximam Podagræ hæere in subtilissimis partibus solidis & fluidis corporis. Sed antea dictum fuit in Epilepsiâ, & in Febre Intermittente, causam proximam horum morborum in minimis his partibus quandoque hæere. Undè etiam tales morbi sæpè se invicem mutant, imò destruunt quandoque. Antea patuit, molestantem vertiginem, Podagrâ sequente, perfectè ablatam fuisse. Febris intermittens quandoque delevit Epilepsiam exquisitam. Vidi in homine robusto, aliquot jam Podagræ accessus passus, tertianam vernam; post secundum paroxysmum pollex pedis acri dolore corripiebatur; nec rediit amplius febris. Notum autem est, tertianam vernam, licet mitis fuerit, rarò ante quintum paroxysmum, & plerumque septimo tantum, finiri. Solet in talibus febribus, sponte, vel per artem, sursum aut deorsum evacuari materies biliosa, magno cum levamine; hinc & illi tale remedium præscriptum fuerat; quod mansississet, nisi de nocte Podagræ paroxysmus se manifestasset, quem turbare dum nollet, prudenter ab usu purgantis remedii abstinuit; & intra quatuordecim dies, à Podagrâ liber, optimè se habuit totâ æstate. Neque potuit observare, quòd postea biliosas evacuationes habuerit, licet ægrum & adstantes monuerim, ut sollicitè attenderent.

§. 1268. **A** Deoque curatio impossibilis, nisi per medicamenta, quæ integrè hæc vitia emendare queant, & subtilissimum peccans ritè corrigant. Undè incurabilis ferè hætenùs habita, nisi paucis Empiricis.

Dolorem lenire, non est Podagram curare; cum sponte suâ semper minuatur, & dissipatâ omni materiâ morbosâ, cesset paroxysmus. Sed vera curatio Podagræ est, ut nunquam postea redeat morbus, licet etiam causæ, excitare paroxysmum valentes, applicentur corpori; de quibus §. 1258. dictum fuit. Illæ enim causæ procatarticae non fecissent Podagram, nisi prædisponens ad Podagram causa præexistisset in corpore; quæ si sublata fuerit, morbus abest.

Observatur enim, bonâ diætâ leniri morbum, imò sæpè per plures annos silere, si solo lacte vivant ægri, uti postea dicetur; attamen tales non sunt curati, & causa prædisponens manet, licet, per talem diætam sublatis causis occasionalibus causa prædisponens non fuerit actuosa reddita, sed siluerit per plures annos. Observatum enim fuit, si ad pristinam diætam redierint, omisso lactis usu, tales ægros acriori Podagrâ laborasse, quàm antè, licet se sanos omninò credidissent. Agitur ergò hîc de radicali illâ curâ, quæ characterem illum Podagricum dictum *Helmontio* delet integrè, & subtilissimum illud peccans ritè corrigere potest. Ut enim ad §. 1256. dictum fuit, non illud, quod in loco dolente ardet, dolet, Podagra est, sed ejus productum tantum. Aderat degenerans illud subtile ante Paroxysmum; sed tunc morbum facit, dum in articulos deponitur. Hinc dixit *Helmontius* (f); in sanandâ Podagrâ *meditandum est, quomodo è spiritu vitæ character seminalis Podagræ sit abolendus. Quo aliàs perstite nil actum est, electo Medico dignum. Neque enim ad intima spiritûs vitalis scrinia quivis tabellarius accedit, nisi legatus amicus.*

(f) In Capitulo: *Volupe viventium morbus*, §. 24. pag. 315.

Tale autem remedium jaçtabat esse *Arcanum corallinum Paracelsi*, quod Podagram in suo femine interimeret. Neque videtur fuisse medicamentum purgans per alvum, sed nostris constitutivis commistibile. Credibile videtur, quantum ex obscurâ descriptione colligi potest, ex argento vivo paratum fuisse illud remedium, quod mite erat, nec corpus turbabat multum. Non enim validas evacuationes in hoc morbo desiderabat *Helmontius*; uti ex alio loco patet (g); sunt demum morbi, quibus nulla est materia occasionalis. Quibus tamen sub periodum sua excutitur materia connexa, velut ignis è filice: non habentes, inquam, aliam sibi occasionem præter impressiones ideales. Qualis est Podagra, Caducus, Mania, Asthma, &c. Quorum scilicet perfecta sanatio consistit in characteris seminalis, & incorporei fermenti, ablatione, non item in materiæ cujuscumque sequestratione.

Chemici in arcanis suis, quæ ad intima corporis penetrare posse sperabant, spem posuerunt. Veteres Medici laudaverunt *Helleborum*, quem difficillimis morbis eradicandis parem credebant. Sic *Aretæus* (h) dixit; *Podagricis Veratrum mirificè; sed in primis morbi invasionibus succurrit; quòd si multis jam annis inveteravit, vel à majoribus per successionem descendit, ægrotum ad mortem usque comitatur.*

Sydenhamus (i), postquam diætam, exercitium corporis, & alia, Podagricis præscripserat, monet, illos immunes non fore omninò à morbo, licet cuncta hæc religiosè observent; sed insigne malorum lenimen promittit tantum. Ille enim, qui hujusce morbi curationem molitur, id negotii sibi dari, debet credere, ut totius corporis habitum immutet, atque illud ad pristinam constitutionem refingat, quantum per ætatem, & reliquas circumstantias, fieri possit: quod in paroxysmorum interstitiis, non in ipsis Paroxysmis, annitendum est. Candidè autem fatetur (k), quòd, *Therapeia radicalis, & usquequaque perfecta, quâ quis etiam à diathesi ad hunc morbum foret liberatus, adhuc in Democriti puteo latet, atque in naturæ sinu reconditur, nescio quando, aut à quibus, in lucem extrahenda.* Ned desperabat tamen, quòd aliquando tale remedium inveniretur, imprimis fultus exemplo *corticis Peruviani*, qui tam feliciter febres intermittentes curat, quæ toties ad omnes Medicorum conatus rebelles manebant. Patet indè ratio, cur hætenus Medici radicalem podagræ curam, si non omninò impossibilem, faltem difficillimam habuerunt. *Hippocrates* (l) de Podagrâ dixit, quòd sit omnium, qui circa articulos oboriuntur, affectuum, violentissimus, ac diuturnissimus, qui que ægerrimè solvitur. . . & longus quidem etiam hic morbus est, & molestus, minimè tamen lethalis.

Indè apud *Lucianum* (m) Podagricorum chorus *insuperabilem Deam* vocat Podagram; quæ & se ipsam *ἀνίκητον δεσπότην πόγων* dicit (n), quæ nullo thure placatur, quæ consuevit iracundior occurrere illis, qui plurima tentant remedia (o). Econtra:

*His, qui nihil sapiunt mihi contrarium,
Animam gero mitem, & fio placabilis.*

(g) In Capitulo. *Ignotus hospes morbus*, pag. 405.

(h) De Curat. Morbor. diuturn. Lib. I. cap. XII. pag. 132.

(i) Tractat. de Podagra, pag. 592. & seq.

(k) Tractat. de Podagra, pag. 606.

(l) De Affection. cap. VIII. Charter. Tom. VII. pag. 629.

(m) Tom. III. pag. 649.

(n) Ibidem. pag. 653.

(o) Ibidem. pag. 655.

Causas autem difficillimæ curationis, vel & sæpè impossibilis, enumerat *Aurelianus* (p); & inter illas notat: *Passio hæc initio, parvitatiscusâ, negligitur, & contempta convalescit, &c. ob hoc igitur passio perseverare, atque corpora possidere, meditatur. Non autem ninus etiam longorum lenimentorum causa, quibus recessisse putatur, cum sanos ægrotantes fingendo promittit, adjuvante etiam intemperantiâ, quæ cum sæpè concipi passio perspicitur, manere posse non dubitatur.*

Empyrici foli, qui audacter adeò de corio humano ludere solent, jaçant, se suis arcanis vel radicatissimam Podagram funditùs tollere posse. Cùmque ditiores præcipuè infestet hic morbus, undique advolant, ut ingenti sæpè prætio nugas suas vendant credulis. Novi plures, qui, sæpiùs quamvis ab his nugivendulis decepti fuissent, tamen faciles præbebant aures, dum novus agyrta jaçtaret similia. Facilè enim solet humanum genus illa credere, quæ optaret vera esse. Conantur autem tales homines fidem mereri, dum dolentibus paroxyfmi tempore partibus applicant talia, quæ cruciatus lenire videntur, dum Paroxyfmi particularis declinatione dolor sponte remittit. Verùm optimè monuit *Sydenhamus* (q) ægros: *Quin potiùs sub initio Paroxyfmi ista usurpet, & statim edocebitur, quàm ficulneum sit istud auxiliùm, quàm vana spes; cum hæc Epithemata nocere quandoque possint, prodesse nunquam.* Sed & ante *Sydenhamum* similia monuerat *Aurelianus* (r), postquàm farraginem remediorum à variis laudatorum recensuerat, & exploferat: *Fit præterea, ut accessiones tempora percurrant, & suâ sponte levigentur, atque ita occurrens declinatio, vel paulò proximius lenimentum, eventum curationis afferat. Quòd si fortè verè profuisse putaretur declinationi adhibitum, rursùm initiis noxium necessariò comprobatur.*

Utinam illis jaçtatoribus contingeret illud, quod scitè fingit factum fuisse in binis *Syris Lucianus* (s). Hi enim fame subacti, & victi inopiâ, terram pererrabant totam vagi, & mare, jaçtantes, se possidere hæreditario jure unguentum, quod leniret sævos dolores; cujus tamen compositionem, ob juratam tacendi fidem, revelare nolebant. Verùm iratissima *Diva Podagra* jussit, ut severæ pœnæ, bacchanalium suorum comites, convolarent illicò, & miseros crudeli torquerent dolore, donec, frustra illito unguento, cogerentur fateri, nec suum arcanum, nec ullum aliud, vincere posse Podagram; quæ invicta dein exclamat:

*Cognoscat unusquisque, me solam Deùm
Non deliniri Pharmacis, non obsequi.*

§. 1269. **H**Æreditaria, & tophacea, curatu omnium difficillimæ.

Licèt autem Podagra semper arduus curatu sit morbus, tamen varios difficultatis gradus in curando hoc morbo agnoverunt Medici, & statuerunt satis unanimiter, hæreditariam omnium difficillimam esse; imò *Aretæus*, uti ad præcedentem paragraphum dictum fuit, de illâ curandâ desperavit; uti etiam de illâ, quæ admodum inveterata jam est, & tophos podagricos in variis corporis locis produxit.

(p) *Morb. Chronic. Lib. V. cap. II. pag. 560.*

(q) *De Podagra, pag. 601.*

(r) *In loco modò citato, pag. 565.*

(s) *Tom. III. pag. 660.*

Omnes agnoscunt summam difficultatem curandæ Podagræ hereditariæ, tamen non videtur omninò desperandum esse. Constat enim observatis, quòd quandoque hic morbus ex avo in nepotem transeat, cujus pater immunis ab hoc morbo totam vitam transegit, præcipuè si sobriam, & quotidianis laboribus exercitatum, vitam duxerit. Si dura paupertas potuerit confirmatam jam Podagram eradicare, videtur admodum verisimile esse, eandem hoc efficere posse, ne morbosus ille character, hæreditate susceptus, in actum deducatur unquam, sed silens obdormiat totâ vitâ. Verum quidem est, quòd non videatur omninò deletus ille character, cum transire observetur in progeniem tamen; sed & illa, frugali vitâ, & salubri corporis motu, pariter cavere poterit, ne latens morbi vestigium in nervum erumpat; sicque spes erit, ut tandem ex tali familiâ extirpetur infelix morbi radix. Hæreditariam phthisin, cavendo Hæmoptoën, sic deletam fuisse, antea dictum fuit, ubi de hoc morbo agebatur.

Hæreditariæ Podagræ validum Paroxysmum ipso ætatis flore senserat Medicus (t); severâ diætâ, aliisque, de quibus postea dicetur in curatione, immunem se præstitit à Podagræ cruciatibus per duodecim annos, & ultra. Nec tamen videbatur radix mali superata fuisse. Dicit enim se dictasse egregium hunc tractatum, cum scribere non posset, ut rigidæ hyemis, & diri morbi, quo decumbebat, tædia falleret, simulque proximo prodesset. Patet tamen inde, quantum sperare poterit Medicus, si docilem & constantis animi ægrum nactus fuerit, qui frugali mensâ Podagræ cruciatus redimere velit. *Cornaro*, solâ diætâ ab articulario & aliis pluribus morbis liberatus, integrum sæculum complevit, tandemque absque ullo morbo prægresso vivere desiit (u). Tamen post quadragesimum modò annum sobriè vivere inceperat; antea gulæ deditus morbosam agebat vitam.

Ubi verò eò usque invaluit, ut tophi, cretâ podagricâ pleni, in variis corporis locis nascantur, credebat *Sydenhamus*, uti ad §. 1260 & 1261 dictum fuit, ipsam corporis substantiam in morbi fomitem jam conversam esse, adeoque & morbum difficillimè curandum fore. *Hippocrates* (v) hanc Prognosin dedit in hoc morbo: *Quicumque, aut senes sunt, aut circa articulos callos ἰπποπόδατα habent, aut ærumnose vivunt ac siccam alvum habent, hi omnes sani fieri non possunt humanâ arte, quantum ego novi, &c. Qui verò juvenis est, & circa articulos nondum tophaceos callos concretos habet; & accuratè vivit, & laboris amans est, & alvum bonam habet ad obediendum, pro studiorum ratione, hic sanè, medicum intelligentiam habentem nactus, sanus fieri poterit,*

Tamen, uti postea patebit, bonâ vivendi ratione, & opportunis remediis, multum profici poterit, etiam in Podagrâ tophaceâ. *Sydenhamus* (x) testatur, se expertum esse, quòd exercitatio longa, & quotidiana, non tantum officit generationi tophorum, sed etiam tophos veteres, & induratos, solvit, modò non eò usque invaluerint, ut cutim extimam in suam substantiam mutaverint. De possibili resolutione cretæ, sive calcis podagricæ postea in curatione adhuc quædam erunt dicenda.

(t) Cofte Traité sur la Goute. In Præfat.

(u) Cornaro Raadgeving, &c.

(v) Prædict. Lib. II, cap. VII, Chart. Tom.

VIII. pag. 815.

(x) De Podagra, pag. 590.

§. 1270. **E**X iisdem deducitur, Venæ sectionem non attingere mali materiam, sedem, causam : prodesse tamen aliquando casu, revellendo parùm, & vires urgentes minuendo (1257.)

Ex illis, quæ ad §. 1262. dicta fuerunt, patuit, in liquidis tenuissimis, & vasis minimis, imprimis hæere causam proximam hujus mali; & indè conclusum fuit ad §. 1268, curationem sperari non posse, nisi à talibus remediis, quæ integrè possunt emendare abdita hæc vitia, & subtilissimum peccans ritè corrigere. Verùm per Venæ-sectionem tantùm educitur crassior humorum pars, sanguis nempè ruber, post factas secretiones tenuiorum humorum, redux in venas ex arteriis; undè nihil de morbi materiâ per sanguinis-missionem evacuari, neque per hanc emendari poterit vitium, in tenuioribus longè vasis & fluidis hærens.

Non agitur, propriè loquendo, hîc, an non conducat quandoque Podagricis sanguinis-missio, verùm an ad Podagræ curationem commendari mereatur. Si æger plethoræ signa habuerit, aut certo anni tempore sanguinis-missioni assuetus fuerit dudum, tunc certè venæ-sectione opus erit; uti antea ad §. 106. dictum fuit. Si paroxysmum comitetur febris vehemens, delirium, respiratio difficilis, materia morbi non ritè deposita ad loca solita, tunc prudentes Medici sanguinis-missione utuntur, ut periculosa hæc symptomata emendent; non autem curandæ Podagræ spem ponunt in sanguinis evacuatione: sic certè sentiebat *Celeberrimus Mead* (y); qui observaverat: *Sanguinis-missionem id plerumque efficere, ut morbus locum, quem jam tenet, deserat, & relinquat.* Si ergo materia podagrica, pectus, cerebrum, aliâque viscera, infestaverit, usum habere poterit venæ-sectio, non tantùm, ut leventur molesta & periculosa symptomata, verùm etiam hâc spe, ut morbus locum mutet, & in artus derivetur.

Sed simul indè patet, ubi artus ritè occupat Podagra, tunc à venæ-sectione metuendum esse, ne morbi materia locum mutet, & viscera infestet; uti postea ad §. 1273. dicetur. Undè *Sydenhamus* (z) pro regulâ practicâ in curatione hujus morbi statuit sequentia: *Non est itaque adhibenda Phlebotomia, vel ad præcavendum paroxysmum, qui timetur, vel ad istum, qui jam adest, mitigandum; in iis nempè, qui ætate jam sunt provectiores. Quamvis enim, qui educitur sanguis, Pleuriticorum, & Rheumatismo laborantium sanguinem ut plurimum referat, attamen venæ-sectio haud minùs insigniter in hoc morbo officere ægro, quàm in duobus prædictis prodesse, cernitur.* Non improbat quidem in juvenibus, si immodicis imprimis potationibus indulserint, sanguinem detrahi in initio paroxysmi: *Sin autem in paroxysmis subsequenter Phlebotomiâ jugiter utatur, Podagra quàm citissimè etiam in juvenibus inveterascet, & intra paucos annos latiùs imperium, seu potiùs tyrannidem, propagabit; quàm aliàs in multis extendere valuisset.* Certè & *Ægineta* (a), qui Podagræ curam secundùm quatuor humores descripsit, statim quidem jubet, sanguinem mittendùm esse in Podagrâ sanguineâ; imò etiam in pituitosâ & melancholicâ; ut nempè noxium humorem de venis educeret; tamen monet sequentia: *Statim ergo cum quis morbum experiri*

(y) Monit. & Præc. Med. cap. XI. — (z) Traçtat. de Podagra, pag. 560. — (a) Lib. III. cap. LXXVIII. pag. 57. versâ.

primùm cœperit, sanguinis-missio erit tentanda: nam quos jam fluxio frequenter infestavit, ii plus indè noxæ, quàm auxilii, sentiunt; præsertim quibus corpus est naturâ frigidius, aut imbecillius.

Verum quidem est, quòd Galenus (b) jubeat, in Podagricis, & Arthriticis, vacuationem fieri debere, veris initio, sive per venæ-sectionem, sive per remedium purgans: simulque testetur, quòd plures sanaverit hoc modo, qui tres quatuorve annos pedum doloribus laboraverant: cautè tamen subjungit; *Cæterùm id neminem latere puto, illos in omni deinceps victûs vitæque ratione agere moderatos.* Intemperantibus enim, vinosis, ventri gulæque deditis, nullam medelam adhibendam esse statuit. Exercitia autem salubri victûs rationi jungebat Galenus. Sed ex antedictis patuit, & postea adhuc in curatione morbi dicitur, salubri corporis motu, & regulari diætâ, magnum emolumentum obtineri in Podagrâ, nondum penitè inveteratâ; qualis fuit illa, in quâ Galenus sanguinis-missionem verno tempore laudavit.

Antea ad §. 1257. dictum fuit, veteres Medicos, dum videbant turgidas in membro dolente venas, calorem urentem quærerentur ægri, & locum dolentem conspicerent rubentem & tumidum, tentasse venæ-sectionem, non tantùm in aliis locis corporis satis diffitis, revulsionis causâ, sed in ipso dolente crure, venâ incisâ, & multo sanguine detracto. *Aëtius* testatur, se liberasse hominem ab omni dolore, minutâ nempe tensione partium, quam fortem adfuisse memorat, per hanc vasorum evacuationem. Minuebantur enim sic subito vires urgentes locum affectum. Prætereà monitum fuit antea, spem levaminis adesse, dum pars affecta tumere, & rubere, incipit; adeoque doloris abolitio potuit non pendere à solâ sanguinis-missione. *Medicus Gandavensis*, qui satis audacia, & felicia, in morbis quibusdam curandis tentamina fecerat (c), laudavit venæ-sectionem in ipso articulo dolente, vel in loco propinquo, & testatur, quòd sæpè intra diei spatium omnis dolor abesset, ita ut æger eodem adhuc die progredi potuerit, pedi affecto insistens. Indè autem conclusit, ad præcavendum Podagræ reditum, profuturum quàm maximè, si bis vel ter in anno aperiretur vena in pedis pollice; in quo loco Podagra sedem suam figere amat (d). Sed certè aliud quid est, dolorem lenire paroxysmi tempore, aliud est, Podagram curare. Ex modò dictis autem constat, repetitas sanguinis-missiones nocere, debilitando corpus. Laudavit quidem *Celeberrimus Hoffmannus* (e) cucurbitas cum scarificatione, si singulis tribus mensibus dorso pedis applicarentur, dixitque, quòd *Insignissimum allevamentum in pluribus, atque etiam in se ipso, qui non immunis fuit ab ejusmodi insultibus podagricis, licet obtusioribus, & non diù persistentibus, expertus fuerit.* Notum autem est, celebrem illum Medicum prophylacticas illas venæ-sectiones semper ferè consuluisse, etiam sanissimis hominibus, ut nempe ab omnibus morbis, imprimis acutis, manerent immunes. Prætereà notandum est, quòd hîc agatur de curâ radicali Podagræ, quæ ob rationes datas non videtur sperari posse à repetitis sanguinis-missionibus. Dum *Ocypus* apud *Lucianum* (f), morbum dissimulans, Medicum falleret, ac si à vi in palæstrâ illatâ pes doleret, ille jam para-

(b) De Curandi Ratione per Venæ-sect. cap. VII. Charter. Tom. X. pag. 436.

(c) Vander Heyden Discours & Advis, &c. pag. 72.

(d) Ibidem, pag. 83.

(e) Medic. Ration. & System. Tom. IV. part. II. Sect. II. cap. XI. De Curâ specialior. §. III.

(f) Tome III. pag. 670.

verat acutum, cruoris sitiens, semiteres instrumentum, ut dolentem partem scarificaret; verum accurrens Ephorus impedivit, exclamans;

Soter, quid occipis? sic te fugiat salus?

Audes, quæfitas ferro pœnas addere?

Ignarus omnium, malum admoves pedi.

Mendacia tibi dicta, quæque dicta sunt.

Undè patet, antiquitus scarificationem partis dolentis satis insolitam fuisse.

§. 1271. **N**Equè purgationem per superiora, inferiorave, tantum præstare, quantum vulgò sperari solet; excitare sæpè tumultum liquidi nervosi, subducere liquidiora, labefactare virtutem expellentem.

Hanc methodum ad Podagram sanandam laudaverunt plures; & , uti videtur, obsequentes imprimis rationes.

Anteà dictum fuit ad §. 1257. Podagricos futuri paroxysmi indicium sentire circa stomachum & præcordia, cruditates, ructus adesse nidorosos, alvum reddi strictiorem, flatus molestos percipi, appetitum languere, quandoque etiam pridie ante paroxysmum solito voraciorem reddi, imò, uti ad §. 1258. notatum fuit, quandoque famem caninam adesse. Simul & ibi dictum fuit, lardi & similibus comestione, quæ difficilis admodum digestionis sunt, uti & omnia vitia in rebus sex non naturalibus, undè cruditas oritur, accelerare paroxysmum. Omnia autem hæc videntur indicare, quòd in primis viis noxii quid hæreat, quod sui expulsionem indicat, per vomitum, vel alvum.

Undè Trallianus (g) purgationes, etiam repetitas, suadet, si humor, qui in articulos fluit, biliosus & acris videatur ex signis; & tunc damnat venæ-sectionem. Prudenter tamen monet, medicamento bilem ducente utendum, ubi prius acrimoniam humoris, aut rosionem, humectaris, & contemperaveris. Ut autem caveantur nimix turbæ à cathartico remedio metuendæ, Non semel autem, verum sæpè, si res postulet, æger purgandus est: ita namque articulos à recrementis & fluxionibus tutos servare poteris, si materiam superantem, non universam, sed per vices, subtrahere semper coneris. Eandem cautelam postea (h) in curâ Podagræ pituitosæ, sive frigidæ, repetit. Calida tunc purgantia dabat; Aloën, colocynthidem, veratrum nigrum, euphorbium, &c. Simulque monet, ipsa non modò præservationis gratiâ, per morbi intervalla dari debere, sed etiam in ipsius circuitu. Nam accessionem valdè mitigant, dum materiam ex partibus affectis eliciunt, nec imposterum fluxioni tentari sinunt. Postea omni bimestri vel trimestri spatium purgantis remedii usum repetendum suadet (i). Demetrius Pepagomenus (k), non solum in declinatione dolorum, verum etiam in ipso vigore, purgandum suadet. Fernelius (l), in consilio pro Alberto

(g) Lib. XI. cap. 1. pag. 600.

(h) Ibidem. pag. 615.

(i) Ibidem. pag. 619.

Tom. IV.

(k) Cap. xxix. pag. 69.

(l) Part. II, Consil. XIII.

Juniore marchione Brandenburgensi, in ipso paroxyfmo fuadet, ut corpus exquisitè purgetur remedio, cui non infirmior vis fit, ne fortè humores exagitet potiùs, quàm evacuet, hincque fluxionem geminet; sed valido satis, & quod à summis extremisque partibus exuperantes humores proliciat. Imò secundâ & tertiâ vice eodem remedio opus esse statuit, si dolores perseverent. Sed & *Hoffmannus* (m) juniores Medicos monet, ut pro aphorismo practico habeant: *Mitiores semper dolores evadere, in quocumque etiam loco consistant, si prima regio priùs sordibus suis, antè usum aliorum medicamentorum, probè fuerit expurgata, quæ aliàs, migrando in sanguinem, inque partes affectas penetrando, & dolores intensiores reddunt, & graviora symptomata producant.* Interim tamen clysmatibus, & lenioribus catharticis, utebatur, *mannâ, rhabarbaro, cremore tartari, & similibus.*

Si signa adfunt collectarum sordium in primis viis, leni evacuatione has tollere; non videtur adeò nociturum. Sed non apparet, tutum esse, acribus remediis turbare corpus, hâc spe, ut materies podagrica per alvum expellatur; præcipuè, si jam ad artus deposita fuerit, vel in procinctu sit, ut illuc deponatur. Tunc enim metuenda est introversio materiæ morbosæ; & ab hâc sequi solent pessima mala; ut §. 1273. dicitur.

Verum quidem est, observata docuisse, vomitum humoris acidi acris profuisse podagricis, ita ut paroxyfmus indè multum mitesceret (n): cujus exemplum memorabile ad §. 1255. recensitum fuit. Sed vomitus ille spontaneus erat, nullo remedio excitatus, imò licèt æger aquæ tepidæ copiam biberet, & digito in fauces immisso vomitum excitare conaretur, non successit, postquàm acre illud acidum, in parvâ licèt quantitate, vomitu spontaneo jam expulsus fuerat. Spem curationis Podagræ videtur & *Hippocrates* (o) posuisse in dysenteriâ; sic enim habet: *Sanant quidem hos optimè dysenteriæ, si successerint. Sed & aliæ eliquationes valdè profunt, quæ ad infernos locos repunt.* Hinc non videtur quidem improbabile, partem materiæ morbosæ per hanc viam exire posse; sed paroxyfmi tempore videtur potiùs naturæ, quàm artis, opus esse: adeoque potu diluente, aut molli enemate, juvari possunt hâc naturæ molimina; sed minimè tutum est, acri stimulo paroxyfmi tempore has evacuationes producere. De usu autem purgantium, intercalari inter paroxyfmos tempore, dicitur postea ad §. 1276.

Minimè favebat *Sydenhamus* purgantium methodo; tamen agnovit, quandoque materiam morbosam per alvum exire. Ubi enim de compescendâ diarrhœâ podagricorum agit (p), dicit: *Quòd si materia podagrica committens, quia non jam in artus fuerit eliminata, Diarrhœam induxerit, modò ea paroxyfmi singularis crisis non fuerit, &c.; tunc sudorem excitandum fuadet: Sistetur ut plurimum diarrhœa, & morbi fomes magnâ vi in artus detonabit.* Hâc methodo se propriæ vitæ consuluisse testatur, dum ab imprudenti potatione aquæ frigidæ in hoc periculum incidisset. Cæterum monuit (q) in paroxyfmo nil magni tentandum esse, sufficere solam nempe quietem, cum tenuiori diætâ ex lenibus cibis. Purgantia autem absolutè damnavit, & tempore paroxyfmi, & spatium intercalari (r). Fatetur, se ipsum fuisse mulctatum.

(m) Medic. Ration. & System. Tom. IV. part. III. Sect. II. cap. XI. Curat. in parox. §. 1.

(n) Observations intéress. sur la cure de la Goutte, &c. pag. 260. & seq.

(o) Prædict. Lib. II. cap. VII. Charter. Tom.

VIII. pag. 815.

(p) Tractat. de Podagra, pag. 598. 599.

(q) Tractat. de Podagra, pag. 594.

(r) Ibidem. pag. 562.

novo paroxyfmo , dum prioris reliquias exturbare conabatur per remedium purgans. Licet autem , uti dictum fuit ad §. 1258. postea faffus fit , purgantia podagricis tutò dari posse , si miçtus sanguineus , vel aliud quoddam fymptoma , pofceret , modo vefperi ejufdem diei , fumto laudano liquido compefcerentur turbæ , à cathartico remedio excitatæ ; tamen monet fequentia (s) : *Nihilominus , fi Podagram folam refpiciamus , Evacuationes qualescumque plurimum nocent , ac proindè nequaquam funt admittendæ , nifi fymptoma dictum earundem ufum omnindè postulaverit.* Neque multùm boni in Podagrâ curandâ à purgantibus exspectavit *Mead* (t) ; & ab his potiùs credidit vehementiùs in artus detonare morbum : ubi enim Podagra retrocefferat , commendabat cathartica calida , quæ non vehementer alvum moverent , ut materia podagrica reverteretur in partem , quam priùs occupaverat.

Si omnia hæc confiderentur , patebit , non tantùm boni à purgantibus , & emeticis , exspectari posse , ac quidem vulgò folet promitti , imprimis ab Agyrtis. Certè paroxyfmi tempore turbant totum corpus , fi valida fuerint , & impediunt materiæ morbofæ depositionem ad loca debita , dum fimul , liquidiora de corpore educendo , craffioribus relictis , nocere poffunt.

§. 1272. S Udorifera ex arte inflituta plus proficere.

Cùm in tenuibus humoribus , & minoribus vafis , hæreat malum (§. 1262.) , fatis rationi confentaneum videtur , per minorum vaforum ultimas aperturas , in cutis fuperficie hiantes , illud certiùs & tutiùs expelli de corpore posse. Incredibilem tenuitatem vaforum exhalantium in cute demonflraverunt Anatomici , & Physiologi ; per quæ vafa tamen quotidie insignem adeò liquidi tenuiffimi copiam exire , demonflravit *Sanctorius*. Si jam fimul confideretur ingens ille nervulorum numerus , qui in cutis fubflantiam demerguntur , & ibi definunt ; uti in tabulis fuis *Eustachius* adumbrare conatus fuit ; vix dubium videtur , non omnes hos tactui fervire , qui non adeò exquisitus efl in totâ cute , ac in digitorum apicibus ; fed & plurimos ex ultimis ofculis , in cutis extimâ fuperficie patentibus , exhalare fubtiliffimum liquidum , quod relictum diutiùs in corpore nocuiffet. Obfervatur enim , à retento perfpirabili turbari corporis functiones , & plurimos morbos produci : primum autem , quod percipi folet ab impeditâ perfpiratione , malum , efl lassitudo insignis , & gravitas totius corporis , ita ut mufculares motus difficilè peragantur , qui nervorum actionem liberam poflulant , uti notum efl.

Obfervaverat *Sanctorius* , à lardo imprimis , & etiam à pinguibus cibus , minui tranfpirationem , uti & ab aère humido , procellofo , frigido. Verùm ad §. 1258. dictum fuit , ab iifdem accelerari , & inexpectatos venire , Podagræ paroxyfmos. Prætereà ad §. 1261. notatum fuit , leni madore partis dolentis , & diaphorefi , finiri paroxyfimum , expulsâ per cutis fpiracula morbi materie. Hæc autem omnia militant pro fudoriferorum ufu.

Sydenhamus (u) , licet nec his confidat multùm , tamen fatetur , quòd materiæ

(s) De miçt. fanguin. Ibid. pag. 704. — (t) Monit. & Præc. Med. cap. xi. — (u) Tractat. de Podagra , pag. 564. & feq.

peccantis per sudores evacuatio minùs noceat, quàm si idem tentàretur per emetica, aut cathartica. Interim tamen & tunc cautelâ opus esse, prudenter monet: In Podagrâ enim lenis ille mador, qui ut plurimùm manè suâ sponte oritur, post minorum paroxysmorum, è quibus majorem paroxysmum constare docui, singulos, tam dolorem, quàm inquietudinem, quibuscum æger totâ nocte conflictabatur, mitigat; & contrâ verò, si quando levis hicce mador, & suapte naturâ fugax, diutiùs & vehementiùs proritetur, quàm fert proportio materiæ peccantis, jam ab ultimo paroxysmo concoctæ, morbus indè exacerbatur. Indè tamen constat, quòd tantùm damnaverit illos sudores, qui calidis, & stimulantibus remediis exprimuntur; non autem nocet dare diluentia, & leniter aromatica, quæ inceptum illud naturæ molimen promovent, absque motu aucto. Paroxysmi enim tempore, ut antea dictum fuit, nil magni moliendum est. Sydenhamus (v) fatetur, quòd per sudores non retrahatur morbi fomes in viscera; sed è contrâ in corporis habitum propellatur. Metuebat tantùm, ne per calida sudorifera, data paroxysmi tempore, materies morbifica nimio impetu impingeretur artubus, & intolerabiles excitaret dolores; uti etiam, si nimia foret, plura loca simul occuparet, magnâ cum molestiâ; cùm cæteroquin, si naturalem decursum morbus sequatur, non solet dolere aliud membrum, nisi postquam jam multùm deferbuerit malum in loco, quem dolor primò invaserat. Si verò corpus colluvie ferosâ multùm abundaret simul, tunc à calidis stimulantibus, imprudenter adhibitis, metuebat jure apoplexiam; subito nempè motâ tali saburrâ, quæ diù stagnaverat, vel saltem lentè tantùm per vasa movebatur. De quâ cautelâ antea dictum fuit, ubi de apoplexiâ lentâ, frigidâ, pituitosâ agebatur.

Intercalari autem tempore pariter damnavit Sydenhamus calida sudorifera, ne per hæc materies podagrica, nondum satis subacta, in artus vi detruderetur, sicque novus paroxysmus excitaretur, antè tempus, & invitâ naturâ. Quòd autem non abhorruerit Sydenhamus à talibus sudoriferis, quæ lene aroma, multâ copiâ aquæ dilutum, habebant, patet ex potu diætetico, quem Podagricis, medio inter paroxysmos tempore, sumendum suavit. Constabat enim ille *Radicibus Chinæ, Sarzæ parillæ, ligno sassaphras, seminibus anisi, &c.* (x).

§. 1273. **N**ihil autem in hoc morbo damnosius, quàm impedire materiæ podagricæ jam adultæ (1263.) nec alio modo tutò educæ, vel correctæ, defluxum ad sua loca (1259. 1260.) maxime quidem dolentia, minimè tamen periculosa. Tunc enim retenta apoplexias, paralyfes, deliria, debilitates, sopores, tremores, convulsiones universales, si in cerebrum introivit; asthma, tussim, suffocationem, si in pulmones; pleuritidem sævam convulsivam, si in intercostalia & pleuram; nauseas, anxietates, vomitus, ructus, tormina, spasmos viscerum, si in viscera abdominalia; & ita incredibile quot morbos creat, sæpè subito lethales: quos frustra exquisitissimo remedio, vel methodo, fonte ignorato, tractes: nec enim cedunt, nisi podagræ recenti paroxysmo, eoque sævo, resuscitato. Contingit id

(v) Ibidem. — (x) Ibidem. pag. 585.

damni ex applicatu incauto narcoticorum, refrigerantium, constringentium, incrassantium; vel ex omni remedio debilitante, evacuante, rursus revellente, suffocante; hinc missio-fanguinis, purgatio sursum, deorsumve, Emplastra, Cataplasmata modò dicta, Opiata omnia, id efficiunt; ut & spontaneâ senii decrepiti debilitate ingruente; vel partibus omnibus extremis ita obstructis, exsiccatis, corruptis, destructis, ut mala materies per eas amplius ire nequeat: hinc liquet, quæ, quibus cum symptomatibus, & cur, podagricis, ex hoc morbo, mors.

Ex illis, quæ hætenus dicta fuerunt, patet, illud morbosum, quod Podagræ paroxysmum suo tempore producet, sensim intercalari tempore accumulari in corpore, maturari quasi, tandem ad loca solita deponi, & ibi ingentes dolores excitare. Undè, uti ad §. 1267. dictum fuit, sanos sæpè se credunt omninò, dum paroxysmus imminet, vel si aliquid mutatum in sanitate avertant, hoc aliis causis tribuunt potius. Ideò ad §. 1256. & §. 1268. monitum fuit, illud, quod dolet, quod ardet, non esse Podagram, sed ejus productum. Hoc latentis morbi productum, sive materies peccans morbosa, à naturâ foràs pellitur, & ad extremas partes deponitur, longè à visceribus, & imprimis versùs pedes, in quibus diva Podagra thronum quasi suum figere assuescit; uti ad §. 1261. pluribus dictum fuit. Si quis credat, se tale habere remedium, quod, absque noxâ vel periculo, materiam hanc podagricam possit sic mutare, ut sanis denuò humoribus similis reddatur, & absque ullis turbis excitatis per omnia corporis vasa fluere possit; vel saltem, si hanc materiem morbosam jam adultam, mox paroxysmum excitaturam, noverit, tutò de corpore educere, utatur suâ felicitate. Verùm opus est, factis demonstrare: non sufficit, vanis promissis miseros lactare. *Sydenhamus*, uti dictum fuit, latere tale remedium hætenus, meritò affirmavit, quamvis non desperaret, aliquando illud inveniri posse. Postèa in curatione hujus morbi patebit, bonâ diætâ, & congruis remediis, obtineri posse, ut materiæ morbosæ, intercalari tempore colligendæ, minuatur copia, & emendetur acrimonia, sicque majus inter paroxysmos intervallum fiat, & quandoque etiam doloris atrocitas leniatur multùm. Verùm materiæ podagricæ, jam maturæ & turgentis, emendationem perfectam, vel tutam expulsionem de corpore per alia loca, nemo adhuc certis & fide dignis experimentis demonstravit. Natura hanc materiam ad artus deponit, ibi deposita consumitur sensim, aut expellitur per diaphoresin, quandoque & per sudorem olidum: verùm, dum hæc fiunt, acerbos dolores patiuntur ægri, quos quovis pretio redimere vellent. *Attentissimus ad proprium morbum Sydenhamus (y)* observavit, podagricos tantò perfectiùs convalescere ægros, tantò diutiùs à novo paroxysmo liberos manere, quò plus doluerint. *Morbo jam discussò, tum ἐπιείκεια, ægri tum appetitus, redeunt, pro ratâ doloris, quo sæviebat paroxysmus nuper elapsus, & in eâdem proportione servatâ vel acceleratur, vel differtur, sequens paroxysmus. Nam si hic ultimus ægrum pessimè mulctaverit, sequens paroxysmus non nisi anno ad idem punctum revertente denuò accedet.* Undè statuit, uti ad §. 1161. dictum fuit, dolorem esse illud acerbum naturæ pharmacum, quo utitur in

(y) Tractat. de Podagr. pag. 550.

debellando hoc morbo. *Quantò enim magis ægri dolores lenit, tantò magis humorum concoctioni adversatur; quantòque claudicationem arcet, tantò materiæ morbificæ expulsionì officit (z).* Imò, dum dolor acer aderat, tunc non metuebat de vitâ ægri; si verò dolor cessaret, vel lenior solito esset, ut in veteranis Podagricis, si simul senes fuerint, fieri solet, summum adesse periculum statuebat (a). Undè & Hippocrates (b), longum, molestum, difficilem, hunc morbum esse, pronuncia- vit, *sed non lethalem.* Constat enim, Podagricos, si morbum patienter tulerint, ad longævam ætatem pervenisse. Undè & *diva Podagra* apud *Lucianum* (c), indigna- ta, quòd omnes illam detestarentur, & non dolorem, dicit:

*Verùm dolor mihi malorum adjutor est.
Nihil ego namque sum, si ab hoc relicta sim.
Hoc ergo mordet, hoc animum subigit meum,
Dolorem quòd malorum originem omnium
Maleficis maledictis haud quisquam sauciat,
Sed contrà me laxant vocem execrabilem,
Mea sperantes evitare vincula.*

Dolorem hinc individuum sibi comitem agnoscit Podagra, & Sydenhamus præci- puum à dolore exspectavit auxilium (d). *Cùm enim morbi fomes non solum genera- tus, sed & in articulos jam ablegatus, fuerit, serò nimis vel ejusdem mutationem, vel eliminationem, per alias vias conabimur: cùm non aliâ methodo foràs ejiciendus sit, quàm eâ, quam natura præmonstrat, cui soli permittendus omninò est.* Intereâ:

*Multæ formæ infortunatorum.
Meditatio pænæ, & consuetudo,
Podagros miseros consolentur (e).*

Si enim materia podagrica impediatur, ne in artus defluat; vel ibi depositâ repellatur; semper magno in discrimine versantur ægri.

Tum enim retenta apoplexias, &c: Antea ad §. 1260. dictum fuit, ma- teriam podagricam ad varia corporis loca deponi, quando partes, illam excipere soli- tæ paroxyfmi tempore, morbi diuturnitate, vel aliâ quâcumque de causâ, sic mutatae fuerint, & impeditæ, ut illam in se amplius, vel omninò non, vel difficulter, reci- pere valeant. Simul constitit tunc, quòd latissimè se extendere possit, per totum cor- pus externum non tantùm, sed etiam ipsa viscera quandoque occupare. Patet ergò, diversissimos morbos nasci posse, prout hæc materies morbosa diversas partes occu- pat: cùm autem tendines, ligamenta, ossa ipsa, durissimas corporis partes, adeò malè afficere possit, facilè patet, quanta mala metuenda sint, si visceribus eadem ma-

(z) Ibidem. pag. 594.

(a) Ibid. pag. 597.

(b) De Affection. cap. VIII. Charter. Tom. VII. pag. 630.

(c) Tom. III. pag. 665.

(d) Tractat. de Podagr. pag. 593.

(e) Lucian. Tom. III. pag. 663.

teria impingatur. Numerosissimi casus in historiâ medicâ habentur, qui evincunt, subitam mortem à retropulsâ materiâ podagricâ secutam fuisse. Monuerat jam hoc *Demetrius Pepagomenus* (f), dum de hoc morbo scriberet: *Nec verò tantùm in manus, pedes, omnes articulos, tales feruntur fluxiones, verùm etiam in cerebrum, jecur, atque adedò ipsum cor; quæ quidem sunt teterrimæ, & liberatu difficillimæ.* Si ergo in cerebrum deponatur Podagræ materia, omnes morbi cerebri sequi poterunt, & apoplexia citò lethalis; quam aliquoties sic natam dolens vidi, dum consueto Paroxyfmi tempore leves tantùm dolores in artubus percipiebantur, & citò evanidi; mox sequente vertigine, tremore, apoplexiâ, & quidem tam subitò, ut nulla efficaci medelæ opportunitas relinqueretur. Si autem pulmones occupet, asthma validum subitam suffocationem minitans, succedit; quod aliquando præcedit molesta, & sicca tuffis. Observaverat & hoc *Aretæus* (g); monet enim: *Multis in hydropicum morbum Podagra concessit; quibusdam in asthma: hæc verò successio immedicabilis atque inevitabilis est.* Observaverat *Sydenhamus* (h), si tuffis brumalis à frigore suscepta fuerit, tempore paroxyfmi, materiam sensim in pulmones allici, artubus interim, ob translationem materiæ morbosæ in aliam regionem, vel omninò, vel tantùm non, tam à dolore, quàm à tumore, liberatis. Licèt autem *Sydenhamus*, uti antea dictum fuit, damnaret evacuantia Paroxyfmi tempore, tamen in hoc casu morbum tractandum suadet, instar Peripneumoniæ, per sanguinis-missiones, & alia; ob imminens nempe suffocationis periculum. Si evadant ab hoc discrimine, adhuc metus est, si tophacea fuerit Podagra, ne talis materia huic visceri impingatur. Cretaceas enim concretiones in pulmone observatas fuisse, ad §. 1261. dictum fuit.

Memini, me curandum habuisse olim veteranum Podagricum, qui solis æstivis mensibus à dolore liber erat: lætabatur summoperè, quòd per integrum annum inducias habuisset: verùm inopinatò incepit omnia ingesta evomere, & post paucas horas sævâ pleuritidi correptus fuit, quâ ferè suffocabatur. Post binas sanguinis-missiones minuebatur ingens discrimen; dùmque simul pedes perpetuò irritarentur epispaticis, inceperunt dolere; pectus magis magisque liberabatur; & tandem evasit. Regulares autem paroxyfmi non redierunt; & dum subindè manus pedesque afficerentur, dolores lenes erant, brevique evanidi. Undè in tertiam vicem usque talis pleuritis rediit intra decem mensium spatium; sicque, omnibus incassum tentatis, periit.

Facilè intelligitur, quanta mala metuenda sint, si in ventriculum aut intestina deponatur eadem hæc materia. Miles dolentibus artubus applicuerat spiritum vini camphoratum, & retropulsa subitò morbi materia invasit viscera abdominalia, undè miser convulsus, aphonus, cum sudoribus frigidis, vix non pro desperato habebatur. Dato Laudano liquido, & quidem audaci dosi, evomuit copiam bilis viridescens, & deindè sanguinis-missione, ac vesicatoriis ad crura applicatis, ex ipsis orci faucibus ereptus fuit (i).

Cùm ergo tot, & tam varia mala à Materiâ podagricâ retrocedente metuenda sint, hinc operæ pretium est, attendere ad omnia illa signa, quæ docent, tale malum metuendum esse. *Sydenhamo* (k) subindè talis retrocessio materiæ podagricæ contigit, & observavit, quòd *ægritudo ingens, cum vomituritione, & aliquali ventris*

(f) Cap. V. pag. 21.

(g) De Caus. & Sign. Morbor. diuturn. Lib. II. cap. XII. pag. 67.

(k) Tractat. de Podag. pag. 599.

(i) La Coste, Traité sur la Goute, pag. 982.

(k) Tractat. de Podag. pag. 706.

dolore, signū dederint; dum simul artus ex improvise doloris sunt expertes, ac ad morbum plus solito habiles. Hæc signa sufficiunt, si doluerint artus, materie podagricæ jam in illos depositæ. Verum quandoque contingit, quod materia hæc nullo modo deponatur ad artus; sed viscera aggrediatur. Tunc tamen, quantum observare potui; ægritudo præcedit; & hinc prudentes Medici, si quid inopinati contingat homini, quem podagricum esse noverunt, semper de hoc morbo cogitant, partesque, affici solitas olim, frictionibus, balneis, epispasticis, &c: omni modo vexant, ut vaga materies, viscera occupare jam minitans, eò versus derivetur, ubi dolorem quidem excitare poterit, sed absque periculo. Imprimis autem similia tentanda sunt, si diu morbum suum non fuerit passus Podagricus, insignes in dietâ errores commiserit, vel adsint signa §. 1257. enumerata, quæ indicant, morbi materiem jam adesse in corpore, & actuosam fieri; licet nondum ad artus deposita fuerit. *Totis viribus contendendum est, ut ignea colluvies ista in partem, quam prius occupaverat, revertatur (1).* Licet enim numerosis & variis symptomatibus, pro diversitate viscerum affectorum, stiperetur morbus nunquam fidas dabit inducias, nisi paroxysmus podagricus acris suscitari possit. Non potui, licet efficacissima quævis tentaverim, in Podagrigo illo veterano, de quo modò dixi, excitare in pedibus acres dolores, sed leniores tantum, & brevè evanidos: verum recidivâ duplici factâ, tamen cum summo stertore, & incredibilem anxietate, succubuit miser. Dum felicior fueram in aliis; sævos inter dolores, dira quævis imprecabantur mihi; cum potius mortem optassent, quàm tantis cruciatibus vitam redimere. Solet enim sævus paroxysmus redire dum vaga materia podagrica ad solita loca revocatur.

Omnia autem hæc supponunt, Medicum novisse, quod æger podagricus sit, vel ob hæreditariam labem in hunc morbum proclivis. Verum quandoque contingit, ut materia podagrica, præsens in corpore, turbet varias functiones, antequam primum Paroxysmum produxerit in artubus. Sic ad §. 1262. dictum fuit, molestissimam vertiginem, imò & ipsam epilepsiam, cessasse omninò, ingruente primo Podagræ, nunquam antè toleratæ, paroxysmo. Vidi in homine abeso, antè nephritidis doloribus obnoxio, post rudem in curru vectionem ortum dolorem circa renem dextrum, cum nausæâ; urina erat tenuis, decolor, alvus stricta; dum in lecto jacebat, dolor augebatur, somnum impediens. Dum illa tentabantur, quæ antè in eodem, ut credebatur, morbo profuerant, post aliquot dies subitò dolor migravit ex lumbis in pollicem pedis dextri, & primum, sed acrem satis, Podagræ paroxysmum fecit. Nemo, ut puto, in hoc casu suspicatus fuisset Podagram, cujus tamen semen, nondum germinans (vide §. 1257.), subdolè latebat in corpore.

Contingit id damni ex applicatu incauto narcoticorum, &c. Ubique quidem inculcat Sydenhamus, propriis ærumnis edoctus, dolorem esse illud unicum, sed acerbum, remedium, quo natura utitur ad digerendam & diffundendam materiam Podagræ, quæ artubus infedit; promittit, tantò saniores futuros, tantò diutius liberos, quò dolentior fuerit paroxysmus. Non omnes adeò constantis sunt animi, ut hos cruciatus, qui sæpè vix non omnem humanam patientiam superant, pacatâ mente velint ferre, vel possint. Undè ad omnia tentanda parati sunt, modò vel levissima dolores leniendi spes affulgeat. Hinc faciles aures præbent Agyrts, Tonforibus, Mulier-

(1) Mead. Monit. & præcept. Med. cap. xi.

culis, Chemicis, qui undique affluere solent, dum pecuniosum Podagricum sævo morbo decumbere norunt. Cum autem, uti Sydenhamus optimè monuit, dolores illi circa auroram soleant mitescere, sæpè illud laudatur tanquam divinum remedium, quod opportuno tempore applicatum fuerat, dum sponte suâ dolorum intensitas minuebatur. Indè illa farrago remediorum, ex animali, vegetabili, & minerali, regno, quam tam falsè ridet *Diva Podagra* apud *Lucianum* (m). Videat, cui lubet, vana, illa inficeta, & superstitiosa, remedia, quæ apud *Trallianum* habentur in fine libri undecimi, in quo de Podagrâ agit. Verba nullam omnino significationem habentia, sculpebantur in aureâ laminâ; nec *Jehovæ* nomini parcebatur, ut incantamenti lenirent dolorem. Certè jam *Lucianus* (n) dixit;

*Carminibus alius impostorum luditur ;
Judæus nactus stultum excantat alterum.*

Quævis ferè tentata fuerunt, ut molestum adèd mitesceret malum. *Servius Clodius*; cum in Podagræ morbum incidisset, *hujus impatiens, veneno sibi perunxit pedes, & enecuit, ita, ut parte eâ corporis quasi præmortuâ vixerit* (o). Idem de eodem Equite Romano refert *Plinius* (p), nempe, *magnitudine doloris in Podagrâ coactum, veneno crura perunxisse, & postea caruisse omni sensu æque ac dolore in eâ parte corporis*. Quale autem fuerit illud venenum, ignoramus; probabile tamen videtur, ex stupefacientium classe desumptum fuisse. Dum de frigoris utilitate, & noxis, differit *Hippocrates* (q), dicit: *Tumores articulis, & citra ulcus dolores, & podagricos affectus & convulsa, hæc magnâ ex parte frigida copiosè affusa & levat, & minuit, dolorémque solvit: Moderatus nempe stupor dolorem solvit*. Notandum enim est, quòd non semper levare indè dicat, sed tantum magnâ ex parte, & quòd, moderato stupore inducto, doloris tantum levamen hîc quæsierit. Testatur *Aëtius* (r), se vidisse quemdam, biliosâ ipsi dictâ Podagrâ laborantem, *qui immixtis in frigidam aquam pedibus, & aliquamdiù in eâ detentis, præclaram opem tulit*. Verùm aliâ occasione dictum fuit, ubi de frigida usu in curandâ Paralyfi, & solvendâ alvo pertinacissimè clausâ in Ileo laborantibus, agebatur, uti etiam, quando de compescendâ subito periculosâ Hæmoptoë dicebatur, quòd, aqua frigidissima potata, vel externè applicata, in lectum repositi ægri postea multum incaluerint, & secutus fuerit satis copiosus sudor, insigni cum levamine. Idem certè expectari potest, dum podagricorum pedes aquæ frigidaë immerguntur; sicque posset Materia podagrica per sudorem validum, in parte affecta excitatum, de corpore expelli. Nive, suadente villico quodam, peditum Præfectus dolentes à Podagrâ pedes perfricabat, & statim aderat omnium dolorum remissio; undè, audentior factus, nudis plantis pedum super nivibus ambulatiunculam instituit, domumque rediit, omni dolore liber; atque per annum, quod aliàs fieri non solebat, à morbo immunis fuit (s). Notum est, manus nive fricatas multum incalescere; undè videtur, simile hîc contigisse. Prætereà notandum est, quòd jam per tres septimanas Podagrâ decubuerat æger,

(m) Tom. III. pag. 653. & seq.

(n) Ibidem. pag. 655.

(o) C. Sueton. Tranquill. de Illust. Grammat. cap. III. pag. 704.

(p) Lib. XXV. cap. III.

Tom. IV.

(q) Aphor. XXV. Sect. v. Charter. Tom. IX. pag. 210.

(r) Sermon. XII. cap. xxviii. pag. 321.

(s) Pechlin. Observat. Physico-Medic. Lib. II. Observat. xxviii. pag. 280.

antequam nivalem hanc curam institueret; adeoque jam maturior Materia podagrica facilius potuit, per calorem sequentem, diffiliari de corpore. Quod autem talem effectum à frigidis, & stuporem producentibus, remediis speraverit *Aëtius* (*t*), patet ex illis, quæ in eodem Capitulo statim subjungit: *In horum tamen medicamentorum usu, immodici caloris deletionem pro scopo habere oportet, quæ sæpè in unâ contingit horâ, postquam statim, stupefactivo ablato, cataplasma ex fabaceâ farinâ, adipèque, & aquâ, imponatur. Etenim ubi ea, quæ vehementer refrigerant, diutiùs adhæserint, stuporem, ægrumque ac languidum sensum, corpori inducunt. Quapropter, quum in ferventibus doloribus fuerimus ad stupefacientium usum coacti, postea refovebimus partes per ea, quæ calefacere possunt.*

Ex his patet, *Aëtium* similibus usum suspectum habuisse. Certè mobilis satis hæc materia morbosa est, & subito tali frigore, vel & constringentium remediorum usu, retropulsa, viscera occupare potest; summo cum periculo; à quo vix ulla evadendi spes est, nisi materia hæc in artus revocari possit, & tunc solet sæpè acriores prioribus dolores facere; undè parùm lucri, periculi plurimum, solet sequi anomalas tales curationes. Vidi nobilem & strenuissimum virum, qui glaciem rasam circumposuerat dolenti pedi podagrico; unde quidem lenimen subitum doloris sequebatur; sed paulò post foedus Herpes totam faciem deturpavit, ipsasque palpebras occupans maximam fecit molestiam; à quâ difficulter liberare potui ægrum, sequente brevì post acri Podagræ paroxysmo.

Alium novi, qui, divitiis affluens, quotidianâ ferè crapulâ, sibi Podagram contraxerat dolentissimam; ab Agyrtâ Emplastrum fuit applicatum in initio Paroxysmi; undè satis subitum levamen habuit; & prudenti Medico insultans quàm pessimè, totâ die enarrabat encomia divini Emplastri, simulque Agyrtam cumulabat muneribus; vafer ille se subduxit post aliquot dies; mensis spatio vix elapso, incidit in Pleuritidem acutissimam; quæ dum prudenter efficaci medelâ tractabatur, & jam in vado esse omnibus videbatur, successit paroxysmus Podagræ, quo diuturniorem, & acriorem, nunquam passus fuerat, tali cum effectu, ut pedum usu postea caruerit totâ vitâ; quam tamen, post hunc morbum, per triginta annos protraxit, sed miserissimam.

Prudenter certè *Trallianus* (*u*) monuit sequentia: *Ego verò affirmo, ne adstringentibus quidem, & repellentibus, in affectis partibus utendum esse, nisi totum prius corpus à recrementis liberaveris. Nam quod articulis influit, ne, ad principales partes recurrens, suffocationis causa fiat ægro, periculumque mortis adferat, metuendum est, sive igitur discutientibus, sive repellentibus, uti velis, totum corpus recrementis vacuare properato. Per recrementa autem hîc intelligi materiam podagricam, quæ in articulos derivatur, facile patet. Idem etiam *Sydenhamus* (*v*) repetitis vicibus inculcat, ut nempe à similibus in Podagrâ curandâ caveatur; *Et fidenter asserit, multâ & longâ observatione suffultus, maximam partem eorum, qui Podagrâ periisse putantur, non tam ipso morbo, quàm sublestâ atque indebitâ medicatione, fuisse peremptos.**

Vel ex omni remedio debilitante, &c. Ut materies morbosa in artus debito modo derivetur, requiritur virium integritas; & hinc in vigore ætatis acri do-

(*t*) Serm. XII. cap. xxviii. pag. 322. — (*u*) Lib. XI. pag. 636. 637. — (*v*) Tractat. de Podagr. pag. 598—601.

lore quidem stipantur Paroxyfmi, fed citiùs finiuntur, cæteris paribus, & longius intervallum relinquunt, omni materiâ podagricâ subito cum impetu ad loca folita depofita.

Ubi autem, vel diuturnitate morbi, vel fenio ingruente, vel aliâ quacumque de causâ, fatifcunt vires, dolores minùs urgent, fed Paroxyfmi fiunt longiores, & irregulares, medióque inter Paroxyfmos intervallo languent, nec ferè unquam priftinæ vires redeunt. Unde *Sydenhamus* (*a*), quamvis mediocritatem in cibo & potu obfervandam fuadeat, tamen nimiam abftinentiam damnat, quam noxiam, tam in fe ipfo, quàm in aliis, haud femel expertus fuerat. Licèt autem Eupeptos cibos reliquis præferret, attamen ægri palato confulendum voluit; nam *fæpenumero id, quod ventriculus vehementer appetit, licèt difficiliùs coquatur, citiùs tamen à naturâ vincitur, quàm quod facilioris concoctionis habetur, fi ventriculo naufeam creët.* Imò & in ipfo paroxyfmo, licèt tenuem diætam prodeffe agnofcat, monet tamen, quofdam non ferè à carnibus abftinentiam, quin langueant, imò & animi deliquio corripiantur. Talibus abftinentiam à carnibus diuturniorem nocere, non prodeffe, monet; hinc & illarum ufum conceffit, fimul ac appetitus has defideret; femper tamen cavendo, ne, vel in quantitate, vel in qualitate, ciborum peccent tales ægri (*y*). Sufiinendæ enim funt vires; non autem obruendum corpus nimiâ alimenti copiâ.

Cùm autem fanguinis-miffiones, purgantia, emetica, evacuando debilitent (vide §. 1270. 1271.), neque attingant mali materiam, fedem, vel causam, hinc illorum ufus repudiatur; quatenùs vires minuunt requifitas ad digerendam, & maturandam morbi materiam, uti & ejus deponitionem verfùs artus. Ubi verò, periculosâ metaftafi, materia podagrica pulmonem, aut caput aggreditur, tunc evacuantibus opus erit; uti antea dictum fuit; quoniam femper ex duobus malis minus eligendum eft, fi optio detur.

Ab externis applicatis parùm utilitatis exspectabat *Sydenhamus* (*z*), pulticulam ex pane *similagineo*, in lacte decocto, addito *croco*; & paucâ quantitate *olei rofarum*; præ reliquis fibi profuiffe testatur; ita tamen, *ut in Paroxyfmi initio nihil profus juvaret.* Undè poftèa, fpernens ficulnea hæc auxilia, per multos annos nulla remedia externa adhibuit. Neque anodynis utebatur; nifi dolor patientiam multùm superaret; cæterùm hæc meliùs omittenda judicavit. De his autem poftèa ad §. 1278. dicendum erit.

Ut & fpontaneâ fenii decrepiti debilitate, &c. De illis mutationibus; quæ per fenectutem in corpore humano contingere obfervantur, antea ad §. 55. dictum fuit; nempè, quòd minora vafa fenfim concrefcant, & callofa fiant; hinc omnes functiones, quæ à libero motu subtiliffimorum humorum per minima vafa pendent, magis magifque aboleri incipiunt; fimul reliqui humores in frigidam & pituitofam caco-chymiam degenerant; & humorum circuitus per fola majora vafa adhuc abfolvitur; quæ tandem & in cartilagineam, imò offeam, duritiem mutantur; ficque tandem nec diftendi poffunt à liquido impulfo, nec reagere in liquidum contentum; undè inevitabilis mors, etiam in faniffimis hominibus, per ipfam fenectutem fequitur. In ultimo autem fenio decrepiti dicuntur; quia vita humana folet lucernæ comparari, cujus flammula, dum deficiente oleo brevè exftinguetur, crepat; undè lucerna dicebatur

(*x*) Ibid. pag. 578. — (*y*) Tractat. de Podagr. pag. 594. — (*z*) Ibidem. pag. 601.

decrepita, & lumen decrepitem, quod jam propè exspiraret; hinc & senes decrepiti vocantur, qui in eo propemodùm sunt, ut expirent. Undè & dubiam lucem crepusculum videntur dixisse. In ultimo hoc vitæ stadio vires debiles sunt, plurima vasa impervia, humores tenaciores & minùs mobiles; hinc nec debita coctio, & maturatio, materiæ morbosæ, nec facilis ad articulos, præ fenili rigiditate immobiles, derivatio sperari potest; undè perpetuus languor manet, vel in viscera deponitur morbi materies; quod etiam necessariò sequi debet, si extremi corporis artus, post repetitos Podagræ insultus, & imprimis tophos tumentes, adeò malè mulctati fuerint, ut materiam morbosam ampliùs recipere nequeant. De hâc re etiam dictum fuit ad §. 1260, tuncque patuit, morbum se dispergere per varias corporis partes.

Hinc liquet, quæ, quibus cum symptomatibus, &c. Optimè notavit Sydenhamus (a), multùm differre Podagram, pro diversâ vitæ periodo, quâ primum invadit. Si enim senio confectum hominem aggreditur, nec regulares adeò periodos habet, nec adeò immaniter sævit, quàm si in vigore ætatis adoriatur. Sæpè etiam senectute pereunt tales homines, antequàm Podagra ad summum stadium pervenerit. Tales autem quidem moriuntur Podagræ, sed meritò aliis causis mors attribuitur.

Verùm ipsa Podagra, licèt jure inter longissimos morbos numeretur, tandem tamen in mortem terminatur. Quibus autem cum symptomatibus hoc fiat, Sydenhamus (b) graphicè descripsit. Paroxyfmi in Podagrâ inveteratâ jam fiunt longiores, & per annum integrum ferè vexant, exceptis duobus vel tribus mensibus æstivis. Prætereà æger, præter dolorem, aliqualem etiam ægritudinem patitur, & omnimodam appetitûs prostrationem. Simul artus nunquam sunt omninò à dolore liberi; si quid comederit, adsunt ructus nidorosi, molesti; urinæ excernuntur decolores, & copiosæ; pruritus in pluribus corporis partibus adest, imprimis in dorso, & sub somni tempus; prætereà tendines musculorum pedum subitò, & dolentissimo spasmo corripuntur frequenter. Tandem *post multos cruciatus, & carnificinam diuturniorem, ceu pignus missionis, quam mors jam in propinquo stans mox est datura*, Paroxyfmi subsequentes minùs ægrum excruciant; sed faciunt ægritudinem quandam, cum dolore ventris; lassitudine spontaneâ; & quandoque etiam propensio ad diarrhœam supervenit. Si acriùs dolere incipiant artus, hæc symptomata evanescent, & contrà; atque ita, nunc dolore, nunc ægritudine, quasi alternatim laceffente, Paroxyfmi longas necit moras tandemque ægritudine potiùs conficitur, quàm dolore. Sicque *tandem vitam afflictissimam, & jam diù non vitalem, cum morte, ærumnarum requie, feliciter commutat*: viribus enim sensim deficientibus, materia morbi in artus non exploditur; vel obstructis, concretis, destructis, partibus, quæ hanc materiam recipere solebant, illa in viscera deponitur, & periculosissimos, subitòque lethales, morbos facit.

§. 1274. **P**roindè Curatio, quàm contemplatio mali, & experientia commendavit, absolvitur 1. restitutione vigoris in visceribus perditis (1265.) 2. Ablatione liquidi jam corrupti fluentis in vasis, vel stagnantis ad loca (1262. 1263.).

(a) Tractat. de Podagr. pag. 546. — (b) Ibidem, pag. 551. & seq.

Curatio morborum, ut ritè instituat, semper requirit cognitam exactè morbi historiam, quæ non potest haberi, nisi totus decursus morbi sollicitè observatus fuerit. Ex his enim cognitis indicatio curatoria, sive methodus medendi, deducitur. Si jam morbus secundùm talem indicationem curatoriam tractetur, & levamen insigne, vel & integra curatio, sequatur, tunc certi sumus, genuinam methodum fuisse adhibitam, quam contemplatio mali indicavit, & cujus utilitatem commendavit experientia.

Tota jam Podagræ historia docuit, excessus magnos, & frequentes, in usu sex rerum non naturalium, esse maximè obviam hujus morbi causam; & contrà, moderatum sex rerum non naturalium usum lenire morbum, dum jam adest, cavere eundem, ne fiat, etiam in illis, qui hæreditario vitio in hunc morbum proni sunt, vel saltem hoc efficere, ut longè tardiùs adoriatur, quàm quidem factum fuisset, dum hæc cautela negligitur.

Præterea constitit, Materiam podagricam, tempore paroxysmi, expelli de corpore, vel sic mutari, ut non noceat, sed sanitas corpori & solita agilitas redeat membris; uti in Podagrâ regulari, nondùm inveteratâ, fieri solet. Interim in tali homine, qui absolutè sanus esse videtur, intra aliquot mensium spatium colligitur similis morbosa materies, quæ denuò ad artus deponetur, & Paroxysmum renovabit. Hinc prudentes Medici cogitaverunt de methodo, quâ causas futuri paroxysmi podagrici præoccupare possent sic, ut non nasceretur. Bonam diætam hîc multùm valere, omnes agnoverunt: verùm selectissima quævis alimenta debent per actionem viscerum sic mutari, ut naturam fluidarum, & solidarum partium nostri corporis acquirant. Si enim viscerum actio non sufficiat subigendis perfectè ingestis, ultima illa, & perfectissima elaboratio non sequetur; sed manebit quid degenerans in corpore; uti ad §. 1265. dictum fuit; & poterit hoc latens vitium adeò leve esse, ut in majoribus vasis, & crassioribus humoribus, vix ullum suû vestigium relinquat (vide §. 1267); sed tantùm in liquido omnium tenuissimo, nervoso nempe, quo ultimæ elaborationis ultimus effectus est. Verùm ad §. 1262. & 1263. patuit, liquidorum minimorum, & vasculorum, per quæ hæc fluunt, vitiatam indolem, pro causâ proximâ hujus morbi habendam esse. Ubi autem illud vitium, copiâ auctum, & morâ pejus redditum, fuit, tunc aptum fiet, ut novum excitet paroxysmum; per quem vel consumitur illud degenerans, vel expellitur de corpore. Undè novum vigorem conabantur reddere visceribus, ut perfectissima fieret coctio, & assimilatio, omnium humorum: si verò jam aliqua degeneratio facta esset in tenuioribus illis liquidis, ita ut illud degenerans à conditione sanorum humorum flueret cum reliquis liquidis adhuc per vasa, vel jam depositum esset ad illa loca, quæ Paroxysmi tempore infestari solent, illud conabantur tollere. Hi erant duo cardines, in quibus cura Podagræ versabatur. Unde *Aëtius* (c) dixit: *Quare duplex etiam sanationis scopus nobis præfigetur. Evacuatio redundantis humoris, & corroboratio partium debilitatarum.* Dum omnia Podagræ phænomena collegerat *Sydenhamus* (d), & singula diligenter pensitaverat, concludit, in curatione hujus morbi duabus imprimis causis obviam iri debere. *Prima est causa antecedens, sive humorum indigestio, à caloris & spiritum naturalium defectu orta. Altera est causa continens, sive eorundem humorum calor & exæstuatio; ubi jam, tum putre-*

(c) Serm. XII. cap. xxii. pag. 314. — (d) Tractat. de Podagr. pag. 566.

dinem, tum etiam acridinem, nacti sunt à morâ in corpore, quàm oportuerat, diuturniore; quæ morâ ab inconcoctione suprâ memoratâ pendet. Prudenter tamen monet, remedia, binis his causis debellandis apta, penitus à se invicem discrepare, ita ut, quod uni ex his causis prodest, sæpè alteri noceat omninò; & ideò imprimis Podagræ curam difficillimam esse statuit. Illa enim, quæ emendandis indigestionibus profunt, calefaciendo sæpè nocent, dum materies morbi jam præsens in majores agitur tumultus; & contrâ, illa quæ refrigerando; & humorum acrimoniam mitigando, agunt, nocent, labefactando viscera. Credidit etiam, quòd perrarò paroxyfmi tempore omnis omninò materia morbi sic expellatur de corpore, ut nihil reliquum supersit; undè metuebat, ne per illa, quæ viscerum functiones instaurant, moverentur subitò illæ morbosæ reliquiæ, & vel novum Paroxyfimum producerent, vel periculo majori visceribus impingerentur. *Quandoquidem materiæ continentis eliminatio naturæ omninò opus est, suâ ipsius methodo peragendum (e).* Maximam tamen curandi intentionem in eo posuit, ut *coctioni, indigestionibus sublatis, consulatur (f).*

Cùm autem *Podagra* senilis morbus sit, & hoc vitæ tempore viscerum functiones languere incipiant, atque eadem quandoque per alia mala chronica, prægressa *Podagram*, vel illam concomitantia, labefactata fuerint, patet, alia iterum curæ difficilis ratio. Suadet tamen *Sydenhamus (g)*, *Quantùm vires, annique, sinunt, tentandam esse curationem, & prout æger propiùs ad hanc metam accedet, vel recedet longiùs, Podagræ tyrannidem magis minùsve effugiet.*

Videndum, quibus remediis, & quâ cum cautelâ, perfici poterint illa, quæ duplici hoc scopo indicantur.

§. 1275. **A**D primum (1274.) spectat *α.* Usus plantarum aromaticarum, amararum, antiscorbuticarum, maximè si per se usurpentur solo melle exceptæ. *β.* Usus salium lixiviosorum fixorum sæpè iteratâ, parvâ dosi, diù continuatâ, assumtorum. *γ.* Tum cibi, potùsque nutrientes, facilè digerendi, leves. *δ.* Exercitio magno, continuato, equitationis in aëre puro, tum frictionibus, motibusque partium sæpè iteratis. *ε.* Somno maturo, longo.

Oportet jam considerare illa remedia, à quibus restitutio vigoris in visceribus exspectari potest; ut nempè satisfiat primæ indicationi curatorix præcedentis paragraphi.

α. Cùm primæ viæ, sive viscera primæ coctionis dicta, præsertim agant in ingesta; illaque tam per vim suam, quàm per affusionem copiosam humorum, quæ jam conditiones sani liquidi humani habent, sic mutant, ut, propriâ suâ indole ferè depositâ, propiùs accedant ad naturam fluidarum & solidarum partium nostri corporis; ideò laudata fuerunt quàm maximè illa remedia, quæ ventriculi & intestinorum actionem augerent in ingesta, ut nempè ex his fieri posset bonus chylus; qui dein in sanguinem mutatur; ex quo omnes reliqui humores nostri secernuntur. Cùm autem chylopoietica viscera, non tantùm continendo, retinendo, premendo, age-

(e) Ibidem. pag. 567. — (f) Ibidem. = (g) Ibid. pag. 577.

rent in ingesta, verum etiam affundendo utiles humores, inter quos bilis merito credebatur magnam habere efficaciam; ideo talia præ reliquis laudata fuerunt, in quibus & gratus aromaticus stimulus, & simul amaror biliosus, adessent. Sic enim & viscera in efficaciorum motum irritabantur, & bilis inertia, si adesset, amarum remediis emendabantur. Unde omnia amaricantia, quæ virtute evacuante carebant, ab omni tempore dicta fuerunt stomachica remedia. Cum autem ingluvies & crapula, quæ primæ digestionis officinam turbant & debilitant, toties Podagræ causam dent, hinc omni modo convenire ea ad hunc morbum credebantur.

Aliâ occasione, dum de morbis chronicis agebatur §. 1051. 1. 8., ad curandam nimiam obesitatem laudabantur amara illa remedia, quæ bilis nimis parvæ copiam & inertiam supplerent. Galenus autem (h), uti tunc dictum fuit, commendabat: *Rutæ semen, præsertimque sylvestris, unâ cum ipsis corymbis, & aristolochiam rotundam, & centaurium minus, & gentianam, & polium.* Præterea ex urinam cientibus ea, quæ polleutes habent vires, vel ut petroselinum. Monet simul, quosdam ad arthriticos affectus eadem hæc remedia adhibere. Dabantur autem, hæc vel singula, vel inter se permixta.

Invenimus autem, hæc, vel his similia, remedia dudum jam ad Podagram sanandam adhibita, & quandoque sub arcani titulo vendita fuisse, caro satis pretio. Trallianus (t) similia antidota describit, quæ longo tempore sumenda suadet, quandoque per sex menses, imò & per integrum annum ac ultra, interpolatis tamen subindè aliquot diebus. Aëtius (k) similia laudat, & inter alia tetrapharmacum, ex quatuor ingredientibus paratum, radice nempe gentianæ, & aristolochiæ, baccis lauri & mirrhâ, æquali pondere sumtis. Theriaca Diatesaron hodiè dicitur in officinis, dum pulvis ille, triplâ copiâ mellis exceptus, in formam electuarii redigitur.

Omnes tamen in eo ferè convenerunt, tale remedium longo temporis spatio debere sumi, si fructus indè speretur; hinc annalia medicamenta vocabat Aurelianus (l); quia anno continuo sumi debebant. Sin minus representandum numerum dierum, quo integer compleatur annus, quanquam longo tempore porrectus. Videtur tamen, non adeò multum tribuisse similibus remediis, sed potius credidisse, exactiorem diætam, quam simul observabant, levasse morbum.

Certum tamen est, talia remedia restaurando viscerum vigori prodesse, adeoque huic indicationi satisfacere; simulque negari nequit, pluribus ægris hæc profuisse, licet non omnibus. Cum talis remedii usus in Anglia hoc tempore inclaresceret, ob felicem successum, quem ex ejus usu habuit *Portlandiæ Dux*, hæreditariâ Podagrâ per plures annos qui laboraverat, hinc celebris adhuc apud Londinenses Medicus *John Clephane* (m) comparavit hujus remedii ingredientia cum illis, quæ in veterum Medicorum monumentis habentur, & invenit, quòd *Pulvis Ducis Portlandiæ* dictus idem esset cum *Diacentureo Cælii Aureliani*; uti & cum Antidoto ex duobus *Centaureæ generibus*, quam Aëtius descripsit.

Formula autem pulveris est sequens:

(h) Method. Med. Lib. XIV. cap. xv. Character. Tom. X. pag. 335.

(i) Lib. XI. cap. 1. pag. 616. 618. 650.

(k) Serm. XII. cap. XLVII. pag. 352. 353.

(l) Morbor. Chronic. Lib. V. cap. 11. p. 562 & 563.

(m) Med. Observat. and Inquir. Tom. I. pag. 126. &c.

Rad. *Aristolochiæ rotundæ*

—— *Gentianæ*

Summit. *Chamædr.*

———— *Chamæpityos*

———— *Centaurei (min.)*

an. part. æquales

Siccata redigantur in pulverem tenuissimum, cujus drachma mane sumatur, vacuo ventriculo, ex vino & aquâ, jusculo, potu theæ, vel alio quocumque vehiculo. Per horam cum dimidiâ, jejunos maneat æger. Per tres menses, absque interruptione, debet continuari usus; dein per alios tres menses quotidie sumantur tres quartæ partes drachmæ; postea per alios sex menses ejusdem pulveris dimidia drachma sumitur quotidie. Sequenti anno sufficit, si alternis diebus media drachma sumatur. Monet simul, quandoque integrum requiri biennium, antequam manifestum morbi levamen percipiatur, simulque hortatur ægros, ne longitudine temporis territi desistant ab usu remedii, dum non statim inde fructum sentiunt.

Videtur & hæc remedia indicasse *Lucianus*, (*n*), dum *diva Podagra* enumerat illa, quibus miseri *Inviçtam Dominam Dolorum* superare conantur:

Bibunt alii de quatuor rebus Pharmacum,

Sed octuplex alii, septemplex plurimi.

Postquam varias Podagram curandi methodos expenderit *Sydenhamus* (*o*), optima laudavit illa remedia, quæ miti calore atque amaritudine, ventriculum corroborant, & sanguinis massam vegetiorem reddunt ac magis vitalem. Amaricantibus his & roborantibus addit antiscorbutica sic vocata remedia, ut *Raphanum*, *Cochleariam*, *Nasturtium aquaticum*, &c. & magnum satis numerum simplicium recensuit, ex quibus talia medicamenta parari possent. Nam quia, non specificâ quâdam vi, sed generali calefaciendi modicè & roborandi efficaciâ, prodesse, hinc voluit, ut eligerentur talia, quæ ægris magis placerent. Cùm enim diù admodum, scilicet ad omnem ferè ætatem, in usu ejus perseverandum sit, omninò convenit, ut palato minùs sit ingratum (*p*). Monet simul, inter corroborantia primum locum obtinere *Corticem Peruvianum*, & ideò suadet, ut mane & vesperi aliquot ejus grana sumantur.

Quamvis autem alias horum remediorum formulas non reprobet, ut & in hoc consulatur ægrorum palato, tamen formam *Electuarii* reliquis præfert, dum nempè hæc remedia in pulverem redacta, melle despumato & vino *Canarino* additis, in *Electuarium* debitæ consistentiæ rediguntur, cujus drachmas duas mane & serò sumi jubet. Nec tantùm in *Podagrâ*, sed & in aliis plerisque morbis chronicis, à talibus remediis insignem expectabat utilitatem: *Quandoquidem singuli hujus generis morbi ad unam eandemque causam universalem, humorum scilicet indigestionem, referri debeant* (*q*).

(*n*) Tom. III. pag. 654.

(*o*) Tractat. de Podagr. pag. 568. & seq.

(*p*) Tractat. de Podagr. pag. 570.

(*q*) Ibidem. pag. 571.

In *Materiâ Medicâ* ad hunc numerum laudantur eadem simplicia, quæ ad hydro-
pem sanandum §. 1233. commendabantur, quæ omnia aromatica aut amara sunt,
& si folam *gratiolam germanorum* exceperis, nullum ex illis vomitum vel alvum
moveret: cum autem amarissima hæc plantula in parcâ tantum quantitate addatur, vix
ullas turbas excitare poterit, sed amarore suo cum reliquorum simplicium virtute
conspirabit. Interim monendum est, ad hydropem, frigidissimum morbum, curan-
dum, calida remedia dari majori copiâ, quàm aliquando conduceret in Podagrâ;
undè minor copia horum conveniret, si vini vel cerevisiæ medicatæ formâ ægri
palato magis arrideret. Optima autem forma videtur illa, si tale remedium pulveris,
vel melle addito in electuarium redacti, specie exhibeatur. Sic enim & blandior
horum simplicium actio & diuturnior erit, dum ab humoribus in ventriculum sensim
affluentibus, vel jusculo alióve conveniente vehiculo superpotato, sensim solvuntur,
& per totum tractum ventriculi & intestinorum vires suas medicatas diffundunt.

Quamvis autem videatur talium remediorum satis tutus usus in hoc morbo, tamen
dissimulari non potest, quibusdam non prosperè successisse, materiâ podagricâ non
depositâ ad artus, ut solebat, sed visceribus impactâ, cujus notabile exemplum à
Celeberrimo Gaubio observatum fuit (r). Homo nempe quadraginta annorum, bilio-
sæ admodum temperiei, diù jam Podagrâ laborans, licet moderatè vixisset semper,
in reliquis fatis sanus, morbi, quamvis non adeò gravis, pertæsus, decantatum *Ducis*
Portlandiæ remedium sumpsit quotidie, octodecim circiter mensium spatio, hoc
effectu, ut à Podagræ solitis paroxysmis liber maneret; sed incepit difficili respira-
tione laborare; quod malum de die in diem auctum adeò increvit, ut post aliquot
menses corpus, non nisi anhelans, movere posset; imò etiam inter loquendum
augebatur respirationis difficultas; tussis aderat sicca; totum corpus exsanguie palle-
bat; leve œdema manuum & pedum; uti & faciei sub palpebris; lingua alba sicca;
fatis ingens; pulsus plenus tardus; urina copiosa instar aquæ, decolor, & inodo-
ra; cutis sicca absque ullâ transpiratione, vel sudore; appetitus parvus; somnus
modicus; & in utrumque latus decumbere poterat, capite tamen parum elevato.
Variis absque multo fructu tentatis remediis, subito moritur. In cadaveris abdomine
nil inventum fuit, cui morbus prægressus & mors attribui potuisset. In pectoris
utroque cavo circiter viginti unciaë feri continebantur; pulmonis tertia circiter pars
mollis, coloris naturalis, dissecta sanguinem fundebat: reliqua verò pulmonum
substantia, imprimis in parte inferiori, albescens, contracta, & quasi coriacea,
continebat plura tubercula, pisorum magnitudine, & discissa, etiam profundè, ne
guttam quidem cruoris emittebat, sed pressione parum feri flavescens viscidum educi
poterat. Dura illa tubercula discissa nil purulenti continebant, sed pultaceam mate-
riam, quæ referebat illam, quæ in tophis Podagagricorum invenitur.

Ex omnibus illis videtur concludi posse, materiam podagricam, quæ antea ad
artus solebat deponi, post usum remedii Antipodagrici, in pulmonem depositam,
morbum & mortem produxisse. Adeoque patet, non ab omnibus Podagricis talia
remedia tuto usurpari posse. Medici veteres jam hoc prudenter monuerant. Dum
similia remedia, quæ ad arthriticos affectus adhiberi solebant, *Galenus* (s) com-
mendabat ad nimiam obesitatem minuendam, dixit: *Multique, cum vel graciliores;*

(r) *Hollandsche Maatschappye*, Tom. IV. pag. 308. & seq.

Tom. IV.

(s) *Method. Medend.* Lib. XIV. cap. xv. Charter. Tom. X. pag. 335.

vel mediocris habitudinis, essent, ex ejusmodi medicamentorum potione perierunt, sanguine ipsorum excocto. Ruerant autem ad ea propterea, quòd liberatos aliquos articulariis affectibus viderant, minimè æstimantes, quòd temperies eorum, qui sanati fuerant, humidior pituitosiorque, erat, qualis nimirum obesorum est, in quibus hujusmodi medicamentorum secuturus est usus. Dum Tetrapharmacum, de quo antè dictum fuit, Podagricis commendat tanquam morbi prophylacticum Aëtius (t), addit hoc monitum: *Prodest Pituitosis, Biliosos autem lædit.* Simile autem decantato pulveri remedium describit (v), sub titulo *Antidoti ex centaureis*, cujus drachmam dabat quotidie ex aquâ calidâ per quadraginta dies; deindè reliquis trecentis viginti diebus, qui integrum annum complent, dabat quotidie mediam drachmam. *Est autem ex vehementer laudatis, & præter opinionem auxiliantibus, quod ipsum experientia testatur. Nam multos ejus usu servatos novi. Est enim aded salutaris Podagricis, ut quosdam, per quindecim annos Podagrâ correptos, ejus usus ad iter pedibus faciendum præparaverit.* Sed de his & aliis similibus calidis remediis, quæ per longum tempus sumi debent, Ægineta (v) monuit sequentia: *Qui verò per medicamenta, quæ per annum bibuntur, morbum prorsus tollere voluerunt, multis sanè, quibus pituitosus & excrementitius humor articulis incubuerit, opitulati sunt. Verùm qui calidioribus siccioribusque constarent naturis, hos in subitam mortem præcipitaverunt, quòd materia ad intestinum, aut renes, aut costas, aut pulmonem, aut principem quandam partem, se contulerit.* His similia & apud Aurelianum (x) habentur.

Patet ergò, Veteres Medicos talia remedia laudasse ad Podagram curandam, quæ restaurando viscerum vigorem agebant, sed addidisse simul prudentes cautelas, quæ nisi observentur, & omnibus absque ullo discrimine talia remedia exhibeantur, tunc magnum sæpè sequi damnum. Certè ægro, cujus historiam descripsit *Celeberrimus Gaubius*, prudens Medicus non consulisset usum pulveris illius Antipodagrici, cùm admodum biliosam temperiem haberet.

Totus enim scopus, ob quem hæc remedia dantur, est, ut, coctionibus restitutis; minor copia materiæ podagricæ generetur, vel, generata si fuerit, diffletur de corpore, antequàm ad quædam loca corporis deponi, & ibi quasi figi possit. Antea notatum fuit, Podagricos Veteranos languere fere toto anno, æstivis mensibus solis commodè utcumque valere; sed notat Sydenhamus (y); *herbas ejusmodi excalescentes magnum omninò commodum adferre, cùm sanguini æstatis calorem vel mediâ hyeme concilient.* Monet tamen, quòd *si æstivo tempore earum usui assuescamus, meliùs præcavebunt mala ista, quæ adversa tempestas solet apportare.* Alio autem in loco (z) omnia hæc in Paroxysmorum intervallis in usum revocanda esse, idque quàm longissimè fieri potest à Paroxysmo infecuturo. Dum enim Podagræ accessus deferbuit, parùm superest de materiâ morbi, tuncque hæc tutiùs dantur, hæc spe, ut hujus materiæ incrementum, roboratis visceribus, caveant. Materiæ enim podagricæ jam accumulatæ in corpore & maturæ emendationem aut feliciorē depositionem ad solita loca ab his remediis Sydenhamus non exspectabat (a): *Quandoquidem materiæ continentis eliminatio*

(t) Sermon. XII. cap. XLVII. pag. 352,

(u) Ibid. pag. 353.

(v) Lib. III. cap. LXXVIII. pag. 58. versâ.

(x) Morbor. Chron. Lib. V. cap. II. pag. 563.

(y) Tractat. de Podagra, pag. 575.

(z) Ibid. pag. 578.

(a) Ibid. pag. 567.

naturæ omninò opus est, suâ ipsius methodo peragendum: & illo tempore jubet, ut vitentur victus & medicamenta calidiora, à quibus inflammantur humores.

Cùm autem Podagra senibus, vel jam senescentibus, contingat frequentius, illa ætas calidiora fert facilius, hinc tutius talia illis dantur. In vigore ætatis, calidâ sanguineâ, vel biliosâ, temperie, major cautela requiritur, & mitioribus remediis prudentes Medici uti solent, ne ignes addant ignibus, sicque omnia turbent in corpore. Undè etiam *Lobb (b)*, dum ad prophylaxim Podagræ laudat usum moderatum vini & aromatum, caryophyllorum, macis &c., ut nempè augeatur vis ac robur actionum cordis & arteriarum, quando deficiunt, addit: *Ut sæpè fit in specie in corporibus Podagrâ affectis, ferèque semper in iis, qui ex habitu corporis friguriunt, quorumque caro flaccida, vasâque nimis laxa, sunt.*

β. Antea ad §. 1263. demonstratum fuit, acrimoniâ & majori tenacitate hîc peccare liquidum; undè, quidquid illam tenacitatem solvere poterit, hîc conveniet, omnium maximè, si acrimoniam, quæ tenacitatem comitatur, non augeat, sed potius illam imminuere, & integrè corrigere, valeat. Cùm autem acidorum abusus, uti §. 1255. dictum fuit, meritò inter Podagræ causas numeretur, patet ratio, quare sales lixiviosi fixi, alcalini magnum nomen in hoc morbo curando acquisiverint. Undè *Celeberrimus Boerhaavius (c)* dixit: *utique illa Podagræ species, quæ acido nimio ortum debet, fortè vix curatur felicius, quàm parco hujus salis, sed diù protracto, usu.* Tunc enim & tenacitatem solvit, & acre prædominans tollit. Interim, cùm humores nostri naturaliter in putredinem vergant, & quidem tantò magis, quantò plus fuerint elaborati, hinc acre illud podagricum non semper acidum est. Chylus, cum sanguine per vasa fluens, & deindè per mammas separatus à sanguine, lac vocatur, quod spontè suâ acefcit, sed per repetitas vasorum & viscerum actiones, dum cum sanguine per vasa movetur, mutatur sic, ut non amplius acefcit, at, humorum nostrorum indole penitus acquisitâ, vergat sponte suâ in putredinem. Cùm autem statuatur (vide §. 1265.), in ultimæ elaborationis ultimo effectu, tenuissimo nempè & elaboratissimo liquido, clanculum se innectere illud acre, videtur minus verosimile esse, illud acre ad acidorum classem pertinere, præsertim cùm victus ex acefcantibus, uti statim dicitur Podagricis toties profuerit.

Notandum tamen est, quòd in Podagrâ (vide §. 1265.) culpetur indigestio viscerum, non satis assimilantium assumta in indolem nostrorum humorum, adeoque acidam acrimoniam ingestorum, dilutione admistorum humorum humanorum, minui quidem & enervari, neque tamen penitus subigi, ut in perfectissimâ sanitate fit. Cùm autem illud humorum vitium tam leve sit, ut majora vasa non afficiat, poterit tamen in minimis nocere, præcipuè cùm, antea dispersum, nunc ad quædam corporis loca incipit hæerere collectum. Interim certum est, ex acidis & acefcantibus, non satis subactis in corpore, natum acre non facere universalem Podagræ causam, uti quidam voluerunt. Undè prudenter subjunxit salium fixorum laudibus *Celeberrimus Boerhaavius (d)* sequentia: *Non tamen vel idèd universale antipodagricum statim laudari debet: quia nocet podagricis acriter biliosis, quorumque humores jam sponte in alcali putridum vergunt.* Tamen, si Medicus causas prægressas morbum, & conditionem præ-

(b) De Calculo & Podagrâ, &c. cap. XXI. |
pag. 252. 253.

(c) Elem. Chem. Tom. II. Proceff. XII.
(d) Ibidem.

sentem ægri, sedulò consideraverit, non facilè errabit determinando utilitatem vel noxam horum remediorum.

Certum est, sales alcalinos fixos acres esse, ita ut applicati cuti externæ illam erodant & crustas gangrænosas producant (e). Tantò autem acriores sunt, quò ignis validi vim diutius experti fuerint. Undè & mitiores sales possunt exhiberi, quales sunt illi, qui methodo *Tachenianâ* dictâ, parantur (f); dum nempè herbæ virides, non vivis flammis, sed suffocato igne, in carbonem nigerrimum rediguntur, qui dein igne aperto scintillare incipit, absque flammâ, & convertitur in cineres, qui elixiviati dant salem subfuscum, alcalinum quidem, sed longè mitiorem illis, qui ex cineribus plantarum, vivo igne combustarum, paratur.

Hinc patet etiam ratio, quare parca dosis, & diù continuatus usus, horum salium laudetur, ut nempè blandâ vi solvente agant, dividendo omne viscidum: nec tamen acrimoniâ noceant. Undè prudens horum usus potest prodesse etiam in illo casu, ubi acidæ humorum acrimoniæ nulla adsunt signa, præcipuè cùm experimenta *Celeberrimi Pringle* docuerint, ab his salibus putredinem non adeò augeri, ac quidem credebatur.

In *Materiâ Medicâ* ad hunc numerum laudatur *Alcahest Glauberi*; quod est nitrum in alcalinum salem conversum, in aëre per deliquium solutum; & vulgò in officinis solet vocari *liquor nitri fixi*. Hujus paucae guttæ omni mane ex jusculo vitulino dantur, & sic tutissimè exhiberi poterit. Alterum ex *cineribus genistæ* vino Rhenano iufusis paratur; cujus liquoris uncia media datur omni mane. *Cineres genistæ* salem alcalinum habent, sed acidum vini Rhenani acrimoniam alcalinam infringit, & simul unita constituunt speciem *tartari regenerati*; cujus blanda indoles, & magna solvendi vis, omnibus adeò nota est. Undè, si vel minimus scrupulus Medico superesset, ne fortè acrimonia alcalina noceret, hoc remedio semper securè uti poterit.

Magnum levamen & à terreis acidum absorbentibus, & à salibus lixiviosis, se observasse in Podagrâ, notat *Hoffmannus* (g); præcipuè ubi acidorum vomitus simul aderant. Multùm commendat podagricis usum *Thermarum Carolinarum*, in quibus sal alcalinus invenitur.

γ. Cùm proxima origo morbi (vide §. 1265.) in debiliore actione viscerum non satis subigentium & assimilantium ingesta consistat, & certum sit, quædam alimenta requirere validissimorum viscerum actionem, ut subigi possint alia verò minori viscerum robore posse sic mutari, ut nostrorum humorum indolem acquirant, hinc patet facilè, magnam curam diætæ habendam esse, ut morbus insigniter levare, vel & curari possit. Undè omnes Medici molles cibos, facilè digerendos, laudaverunt, & potus similes; ut caverent, ne quid acrius ingereretur, neque facilè nasci posset ex degeneratione spontaneâ ingestorum major acrimonia humorum in corpore.

Magnam spem posuerunt multi in victu vegetabili solo, sic ut omnis cibus ex animalium partibus paratus omninò à mensâ exularet *Celeb. Lobb* (h) aliquot recenset casus, ubi tali diætâ utentes à Podagrâ liberi manserunt non tantùm, sed & topi podagrici, sensim minuti, tandem omninò disparuerunt. Molestias tamen multas, torositatis corporis imminutionem, & virium debilitatem, perceperunt, dum hâc

(e) Ibidem.

(f) Ibid. Process. x.

(g) Medic. Rat. & System. Tom. IV. part.

II. Sect. II. cap. XI. De Curâ special. §. v.

(h) De Calculo & Podag. &c. cap. xx. pag.

215. &c.

diætâ incepterunt uti, & dum postea carnibus moderatè vescerentur, licèt vino penitè abstinerent, rediit morbus. Ita quidem, ut in quodam ægro dolor, manum sinistram & carpum occupans, dein ad cubitum se extenderit, & post quatuor dies utrumque pedem occupaverit; dolores autem intensi, & admodum violenti, per septem dies & noctes continuaverint. Undè patet, Podagram, licèt siluerit satis diù, tamen mutato victu, severum satis paroxysmum produxisse. Optimus ille Medicus, omnibus his consideratis conclusit: *Alimentum vegetabile per se non tantopere nutrire, atque roborare, ac mixtum cum cibo animali, adeoque victum animale non solum quandoque proficuum, sed & omninò necessarium, esse, (i).* Vires enim conservandæ sunt, cum requirantur ad corporis exercitia, quæ superando morbo multum conducunt, uti sequenti numero dicitur. Simul apparet, victum vegetabilem non sustulisse causam Proëgumenam Podagræ, cum mutato victu, rediret morbus; videtur tamen minuisse morbi materiam, cum Paroxysmi vel omninò siluerint, vel leviores, minus frequentes, & breviores, redierint. An autem diuturno & pertinaci usu talis diætæ tandem & delebitur character ille podagricus *Helmontio* vocatus? Certè antea recensita fuerunt talia exempla, quæ evincunt, quosdam fuisse integrè sanatos, dum duram cogebantur pauperiem pati, & quotidiano labore victum parcum quærere; qui ferè ex folis vegetabilibus constabat. Sed & exemplum legitur (*k*) hominis, qui in putidum detrusus carcerem solo pane & aquâ vixit per novendecim annos, & postea sanus, atque à Podagrâ, quâ antea immaniter laboraverat, immunis vixit.

Rari invenientur, qui hoc vivendi genus per plures annos tolerare possint, aut velint, & cum Podagricorum plurimi lautè vixerint, genio nimis indulgentes, subita talis mutatio non careret periculo. Undè prudenter illis, qui talem curationem tentare vellent, *Lobb* (*l*) suadet; *ut non subito & semel, sed per gradus, id faciant; gradatim minuendo quantitatem cibi animalis singulis hebdomadibus, concedendo sibi tempus trium mensium, ut, post hos demum elapsos, ad totalem à cibis his abstinentiam perveniant.* Undè etiam consulit illis, qui omninò à cibo animali non abstinent in hoc morbo, ut saltem ejus quantitatem diminuunt multum, donec tandem octo, sex, vel & quatuor tantum uncias cibi animalis in prandio sumant, adeoque cibus vegetabilis maximam partem soliti nutrimenti constituat.

Undè concludi potest, victum vegetabilem prodesse in hoc morbo, licèt his folis non possit, vel nolit, vivere æger. Certè à copioso usu melonum, aliorumque fructuum horæorum, in pessimâ Podagrâ laborante ægro nulla observabatur molestia. *Constans potius docuit experientia, horum usu æquo, & ad palati desideria demerso, nunquam non temperatos fuisse sanguinis fervores, indeque pendentem perspirationis excessum (m).*

Sydenhamus, experientiâ; tam in se ipso, quàm in aliis, edoctus, prudentes diætæ leges dedit. Bina vitanda monet, nimiam nempe ciborum ingurgitationem, quæ à ventriculo subigi non potens metuendas hic cruditates produceret, simul damnat nimis strictam diætam, quæ vires enervando nocet (*n*). Quamvis autem facilioris digestionis cibos reliquis præferendos agnoscat, tamen monet optimè, palato ægrorum consulendum esse; cum certum sit, illa, quæ avidè appetuntur, citius & melius

(i) De Calculo & Podagr. &c. pag. 222.

(k) Ramazzin. Oper. pag. 478.

(l) De Calculo & Podagr. cap. xxii. p. 279.

(m) Hahn Histor. Podagr. &c. pag. 9.

(n) Tractat. de Podagr. pag. 578. & seq.

digeri. Consuetudini etiam hinc aliquid tribuendum esse patet : de his autem antea, ubi de Febris agebatur, abunde dictum fuit. Interim, si ægrorum appetitus in alimenta difficilioris concoctionis feratur, minori quantitate tantum hæc concedenda sunt. Simul Sydenhamus unicam tantum carniarum speciem commendat; *cum varia carniarum genera, simul ingesta, plus ventriculo molestiæ faceant, quam unicum, quod omnia ista quantitate exæquet.* Simul accedit, quod multa ferculorum varietas invitet, ut ultra satietatem comedatur; præcipue si acris, falsis, aromaticis, condimentis, quæ erudita gula invenit irriteret jam sopita fames; unde & illa in victu Podagricorum damnantur. Hippocrates (o) dixit: *Est autem ejusmodi prava victus ratio: primum quidem, quum quis copiosiores cibos, aut liquidos aut siccos, Corpori exhibeat, quam ipsum ferre possit, neque labore aliquo ciborum copiam compensat. Deinde quum varios & dissimiles inter se cibos immittat. Dissimilia enim seditionem excitant, & alia citius, alia tardius, concoquuntur.* Cum ergo, uti statim dicitur, labores & corporis exercitia adeo profint Podagricis, debent sic nutriri, ut vires ad hæc necessarias habeant; unde nimis exquisita diæta noceret. Simplici ergo victu contenti sint, à nimia ferculorum varietate caveant, & tantum comedant, quantum fames poscit. Utile simul erit, uti ex antea dictis patet, si olerum mollium, & fructuum maturorum, copia excedat cibum ex animali regno desumptum. Solo prandio contentos jussit esse Podagricos Sydenhamus (p); sed loco cœnæ haustum liberaliorem tenuioris cerevisiæ suadet (si nempe huic potui affueti fuerint), hoc imprimis scopo, ut concretiones calculosæ in renibus caveantur, quibus ob diuturnum decubitus Podagrici solent esse obnoxii: urina enim, majori copia ob potum tenuem secreta, abluatur quidquid in renibus accumulari inciperet.

Magnum nomen in curâ Podagræ habuit *Lac, omnium rerum, quas cibi causâ capimus, liquentium, maximè alibile (q)*. Est alimentum, quod inter animale & vegetabile regnum quasi ambigit; molle oleum habet, quod à reliquis lactis partibus separatum vocatur butyrum: continet serum sponte acescens, & caseum, qui à reliquis penitus liber animali naturæ propius accedit. Certum est, lac continere in se omnia, quæ ad nutritionem requiruntur; unde recens natis, & debilibus hominibus, utile & bonum nutrimentum dat. Est enim chylus, efficaciâ viscerum & vasorum sani animalis sic elaboratus, ut jam propius accedat ad indolem nostrorum humorum. Observationes numerosæ docuerunt, Podagricis profuisse lactis usum, & quidem adeo, ut ab omni paroxysmo liberi fuerint, quamdiu solo lacte viverent. Non tamen delet latentem illam in podagricis causam Proëgumenam. Profuit enim præ reliquis omnibus præfidiis lactea hæc diæta; *quamdiu ne latum unguem ab eâ discesserint. Quam primum verò ad sanorum diætã, ut lenem mitemque, sese receperit, qui huic insueverat, Podagra, confestim reversa, ægrum longè pejùs, quam antehac, vexavit (r)*. Videtur enim, molli hæc, & levem tantum viscerum actionem requirente, diætã lacteã, sic enervari efficacia viscerum chylopoieticorum, ut postea, dum ad consuetum sanis hominibus victum redeunt, solidiores cibi non possint subigi, adeoque Podagræ materia augeatur; uti ad §. 1265. patuit. Pauci enim constanti satis animo sunt, ut lacteam diætã totã vitã sustineant; imò licet vellent, quandoque tantum

(o) Lib. de Flatibus, cap. III. Charter. Tom. VI. pag. 215.

(p) In loco modò citato.

(q) Varro de re rustica, Lib. II. cap. XI. pag. 302.

(r) Sydenh. Tractat. de Podagra, pag. 579.

lactis fastidium oritur, ut cogantur inviti lac relinquere; quod aliquoties vidi; & Sydenhamus (s) optimè notavit. Unde Celeberrimus Mead (t) monet, ne ætate provectiores, & Podagram jam dudum passi, strictam illam diætam ex lacte & oleribus tentent: observavit enim; quòd *his si non omninò invadit morbus, pro-articulis præcordia infestentur, crurúmque insuper robore destituti, vitam sæpè in reliquum miseram transigant.* Juvenes verò, qui bis vel ter Paroxysmum passi sunt, tentare, tale quid posse, credit, imprimis autem suadet illis, in quorum familiâ hæreditarius morbus est. Neque tamen & his rigidam lactis diætam commendat: jubet enim, ut vino & cerevisiâ abstineant omninò, & à solâ aquâ sitim sedent, lacte & lacticiniis & oleribus vescantur: semel tamen in die teneris carnibus, interdum & piscibus fluviatilibus, uti permisit ad famem sedandam (solent enim hydropotæ famelici esse). Novit nonnullos, tali vivendi genere à Podagrâ liberatos, ad viridem & jucundam senectutem pervenisse. Similes effectus etiam à tali moderatâ diætâ vidi, ita ut, vel omninò non, vel levissimo tantùm, paroxysmo intra biennium aut triennium corriperentur. Similem diætam laudavit Coste (u), & utilitatem ejus proprio in morbo expertus fuit.

Quamvis autem plurimi Autores solam aquam pro potu commendent Podagricis, tamen non omnes severam hanc legem statuunt, licèt in eo convenient omnes, sobriam vitam ducendam esse, ut morbi levamen sperare possint.

Multi certè post vini nimiam ingurgitationem in hunc morbum inciderunt; illi, si simul & semel ad aquæ potum damnentur, non ita diù post vitam cum morte commutare solent, uti optimè monuit Sydenhamus (v). Unde licèt vinum nocere Podagræ statuat, & dicat; *cùm universa corporis substantia in Podagram quasi degeneraverit, minus, quàm exoptet, in profligando morbo promovebit, qui non à liquore fermentato quocumque, quantumvis leni & tenui, in totum abstinet;* tamen & hîc prudentiâ opus esse, agnovit, ne à subitâ tali mutatione ingens damnum sequatur. Commodè fertur ab illis aquæ potus, qui ab ineunte ætate ei assueverunt; cæteris non adeò. Hinc Sydenhamus (x) dixit: *Aquam puram crudámque & periculosam existimo, & expertus sum meo damno.* Undè pro potu communi laudavit illos liquores tanquam optimos, *qui neque ad vini generositatem ascendunt, nec ad aquæ debilitatem deprimuntur.* Cùm enim potum tenuem copiosum commendaret Podagricis, ut à nephritide calculosâ immunes manerent, hinc cœnæ loco suadebat copiosorem potum, uti antea dictum fuit. Aquæ autem potum copiosum vix ferri posse à non assuetis cùm probè novisset, jussit, tales substitui liquores, *qui neque vel in maximâ copiâ assumti inebriare possunt, neque frigore suo ventriculum lædere* (y). Cerevisiæ tenues, aut vinum magnâ copiâ aquæ dilutum, in hunc usum adhiberi poterunt: habenda autem hîc est consuetudinis ratio, prout hoc illóve potu quis uti consuevit. Dantur cerevisiæ, quæ post absolutam fermentationem vini fragrantiam habent, destillatione spiritum ardentem exhibent, & pessimè inebriant: tales cerevisiæ nocerent Podagricis. Verùm agitur hîc de cerevisiâ, quæ, sapore placens, omni fœce depositâ pellucens, nullo modo inebriat; talem autem Podagricis nunquam nocuisse observavi, si antea huic potui assueti fuerint imprimis. Triticeam cerevisiam laudaverunt quidam; alii prætulerunt illam, quæ ex

(s) Ibidem. pag. 580.

(t) Monit. & Præcept. Med. cap. XI.

(u) Traité Pratique sur la Goutte, pag. 86.

& seq.

(v) Traçtat. de Podagr. pag. 581.

(x) Ibidem. pag. 581.

(y) Traçtat. de Podagr. pag. 582.

hordeo vel avenâ paratur. In diversis regionibus variæ solent parari species, nec magna in salubri effectu observatur diversitas, modò sint tenues, molles, & lymphidæ, nec inebriandi vim possideant, ut tutò & magnâ quidem copiâ sumi possint. Pitisanæ hordeaceæ usum tanquam saluberrimum ægris ubique laudavit *Hippocrates*. Hordei, post inceptam germinationem siccati, farina aquæ ferventi infunditur, infusum hoc leniter decoquitur, doliis reconditur, defœcatur, & vocatur cerevisia.

Ubi tamen inveterata esset Podagra, tunc *Sydenhamus* suavit, ut à Vino & Cerevisiâ omninò abstinere, & uterentur potu diætetico ex *radicibus sarzæparillæ, chinæ, ligno sassaphras, glycirrhizâ, &c.*, secundum hanc normam plures alii similes potus diætetici parari possent; qui omnes in eo conveniunt, ut lenè aroma addatur copiosæ aquæ. Suadet simul, ut finito paroxysmo ægri talis potus usum incipiant, & dein totâ vitâ pergant hoc uti (z). Simul hoc commodi à tali potu sperabat, ut nempè leviores in reliquâ diætâ commissi errores minùs nocituri essent ægris, quàm si vino aut cerevisiâ uterentur. Licèt autem tales potus in initio minùs placeant ægris, sensim tamen solent illis sic assuescere, ut placeant omninò.

Ubi autem ventriculi languor usum vini postulat, in prandii fine pauculum vini generosi, mollis, concedi potest, quale est Hispanicum, Tockaviense, aut simile his aliud.

δ. Omnia, quæ modò dicta fuerunt, hunc imprimis scopum habent, ut ex ingestis, cibo & potu, per actionem viscerum chylopoieticorum conficiatur bonus chylus; qui tamen adhuc penitus diversus est à sanguine humor, & longè abest à perfectione elaboratissimi fluidi illius, quod per minima vasa fluere debet, & à cujus vitio, uti dictum fuit §. 1262. 1263. 1265. Podagra originem ducit. Verùm in Physiologicis demonstratur, chylum, circumductione cum sanguine per viscera & vasa, & præcipuè pulmonum actione, sic mutari, ut sanis humoribus nostris perfectè similis fiat.

Dum autem in corporis exercitiis muscoli moventur, sanguinis venosi motus acceleratur, cor hinc validiùs & frequentiùs se contrahit, uti etiam arteriæ, respiratio pariter augetur, adeoque omnes vires assimilantes chylum humoribus sanis intra datum tempus plus agunt, quàm in homine quiescente; omnes secretiones & excretiones promoventur; adeoque omnia disponuntur ad optimam sanitatem. Hæc est ratio, quare non tantùm in Podagrâ, verùm & in aliis morbis chronicis, Medici adeò laudent salubrem corporis motum. Neque tantùm corporis motus prodest sanguificationi, verùm etiam chylicationi, dum pendula abdominis viscera sic agitantur, alternè à diaphragmate & abdominalibus musculis premuntur, secretiones liquidi gastrici, pancreatici, enterici, bilis utriusque, augentur. Undè duris & quotidianis laboribus exercitati homines quævis oblata edulia sumunt, & facillimè digerunt, dum molli otio torpentes etiam à levioribus cibis anguntur, & flatibus molestantur perpetuò. Nec tamen sufficit interpolatis vicibus corpus movere, quotidianum debet esse exercitium, cum perpetua hujus necessitas sit.

Cùm autem Podagra plerumque provecioris ætatis homines torquere soleat, debent eluctari senii torporem, si velint levamen percipere malorum. Nisi enim animosè hoc tentent, & senio & morbo obrigescent artus, reddentur ad omnem motum inha-

(z) Ibid. pag. 585.

biles ; monuitque Sydenhamus (a) senes podagricos , quòd nihil minùs sperandum est : quàm ut morbus sine exercitio ad digestionem perducatur unquam. Cum enim morbus naturam viribus superet , sæpè moriuntur à languore atque ægritudine , quæ fomitis morbose copia concoctionem respicientis apportat ; & ab hâc materiâ incoctili , quæ nullo modo potest assimilari , tanquàm à veneno enecantur. Hæc tamen corporis exercitia , ut quotidie adhiberi possint , debent proportionata esse viribus ac ætati , ne nimiam lassitudine debilitentur. Undè equitatio præ reliquis commendatur , quia assuetos minùs delassat , & pulmonis in sanguinem actionem auget : imprimis autem prodest , si in aëre puro aperto instituat , de quâ re antea ad §. 1210. dictum fuit. Si autem equitatio locum habere nequeat , vectio in curru substitui poterit , licet minus emolumentum præbeat. Præter hæc , motus partium , quæ doluerunt antea , cavet , ne obrigescant articuli , quòd familiare in Podagrâ inveteratâ malum est , & curatu difficile admodum. Undè Aurelianus (b) monet sequentia : *Arthriticis verò convenit , etiam digitis ceram emolliendam dare , vel manipulos tenendos , quos palestricæ ἀλτήρης appellant , tum movendos cereos , vel ligneos primò , cum parvo plumbo interfuso , tum pro modo profectus graviores , &c. : sit igitur primò gestatio pro modo virium , tum deambulatio molli stramine coæquato solo , adjecto vocis exercitio cum corporis unctioe.* Ex his patet , quòd articulorum , ob nimiam quietem , metuendæ rigiditati sic prospexerit , simulque ambulationi addiderit vocis exercitium , ut pulmonis actio augetur. Intelligitur simul , quòd hæc tentamina inceperit , dum paroxysmus nondum integrè finitus esset , sed aliquis adhuc , licet levior , adesset dolor. A lenissimo enim motu incipit , & dum ambulatio tentatur , molli stramine solum sterni jubet , & liberos à calceamentis pedes vult , ut nempe commodius motus tolerari possit. Hoc & confirmat Ægineta (c) , qui ἐν ταῖς πικραμαῖς , minuto nempe dolore , nondum tamen penitus abolito , suasit exercitia & frictiones ; maximè articulorum ; & confirmatur Sydenhami observatis , qui urgebat Podagricos , ut motum tentarent ; licet adhuc dolerent articuli , uti antea dictum fuit ,

Frictiones autem insignem utilitatem habent , si applicentur partibus , quæ paroxysmi podagrici tempore dolere solent : sæpiùs de magna frictionum efficaciâ ad solvendas obstructions , in capitulo de *Obstructione* , & ubi de *Contusione* agebatur , dictum fuit , aliisque etiam in locis. Certus sum , pluribus experimentis , ingens levamen semper secutum fuisse , si impetrare potuerim , ut diligenter his uterentur ægri mane & vesperi , imprimis in pedibus , quos frequentius morbus aggreditur. Ne simplicitas remedii contemptum pareret , pannos laneos suffumigio quodam aromatico imbui jussi , vel & molle aliquod unguentum simul adhibui ; tamen , ut vera fatear , à solâ frictione eundem effectum vidi , si mane & vesperi per quadrantem horæ quotidie adhiberetur , Roborantur enim sic partes , & quidquid de materiâ morbosâ colligi ac figi hinc inciperet , dissipatur. Commendavit quàm maximè frictiones , tanquàm summum Podagræ prophylacticum , Aëtius (d) , illudque adhiberi jussit , non quidem tempore inflammationis , & doloribus instantibus , sed cum hæc remittunt. Effectus autem salubres recenset sequentes : *Omnibus enim , qui hoc modo fricantur , insitus calor augetur , & quod præter naturam est discutitur , recremuntaque consumuntur , & affecta membra fiunt*

(a) Tractat. de Podag. pag. 596.

(b) Lib. V. cap. II. pag. 561.

Tom. IV.

(c) Lib. III. cap. LXXVIII. pag. 58.

(d) Sermon. XII. cap. XXI. pag. 314.

robustiora, ac adversus affectionem firmatur, minimèque ei obnoxia redduntur, maximè si diligenter singulis diebus mane & vesperi, ubi dolores, quemadmodum dictum fuit, remiserint, per omnem vitam hoc præsidio utantur. Oleo autem cum sale tenuissimè trito inungebat loca perfricanda Aëtius; sed, uti modò dixi, soli frictioni tribuendum esse optimum hunc effectum credo. Suaferam hoc prophylacticum Podagrigo, qui deindè mane & vesperi tibialibus fricabat fortiter pedes, dum illa indueret & exueret, tandèmq; sic assuevit, ut vix cogitans, automatico ferè motu, has frictiones perageret, quoad vixit: Licèt autem diætæ regulas laxiùs tantùm fervaret, quandoque genio indulgens, levioribus tantùm, magnòque intervallo disjunctis, vexatus fuit paroxysmis, & flexilem membrorum agilitatem servavit; sicque facilè corpus exercere potuit. Confidenter ausus pronunciare Philagrius (e), quòd solæ frictiones sufficiant his, qui etiam maximè circa diætam delinquant.

Multò plus tamen sperare licet, si simul debita vivendi norma servetur, de quâ dictum fuit.

e. Constat ex Physiologicis (f), somni tempore, motum arteriarum, venarum, & cordis, fieri fortiorem, lentiolem, æquabiliorem, dum simul respiratio est profundior, robustior, lentior & æquabilior: sed per hæc inducitur sanguini illa perfectio; quæ requiritur ad optimam coctionem, dum motus humorum celerior fit per vasa sanguinea, cordique propiora, lentior per vasa lateralia, & à corde remota. Sed constat, assimilationem crudi fieri in majoribus vasis, & in illis chylum sic perfici, ut omninò nostrorum humorum indolem acquirat. Cùm ergo somni tempore actio cordis & vasorum majorum augeatur, simulque increseat respirationis robur, efficacissima hoc tempore fiet transmutatio crudi in coctum, adeoque & perfectissima assimilatio; à cujus defectu proximam Podagræ originem pendere, §. 1265. demonstratum fuit. Verùm vigiliæ nimix & pergræcationes antea recensitæ fuerunt inter Podagræ causas; undè apparet, quantum conducat somnus podagricis; qui simul corpus reficit, & vires subministrat ut exercitia corporis quotidiana sustinere possint. Ideò Sydenhamus (g) sollicitè monet Podagricos, ut maturè lectum petant, & surgant diluculo. Licèt enim idem temporis spatium concedatur somno, magna tamen diversitas est in effectu, si quis vesperi maturè quieti se dederit, & per septem vel octo horas somno indulserit, quam si in seram noctem vigilaverit, & dein partem diei dormiendo transegerit. Hoc & sani ac robusti homines percipiunt, dum Bacchanalium tempore noctem choreis, diem somno, impendunt. Quamvis enim plus solito dormiverint, tamen lassii & hebetes, muneribusque suis peragendis vix apti, surgunt à longiori somno.

Cùm autem & literatos homines, summòsque viros, qui reipublicæ gerendæ præfunt, toties excruciet Podagra, monendi sunt, ut matutinas horas arduis rebus agendis impendant tantùm, hæc lege tamen, ut bihorium supersit exercendo corpori ante prandium. Pomeridianas horas ambulationi, rusticationi, &c, tradant, vel gratis amicorum confabulationibus: vesperi nihil omninò tractent, quod intentam mentis aciem postulet.

Hæc vivendi normâ ad amissim observatâ, vidi, inveteratam Podagram adeò mitem fuisse factam, ut raris, brevibus, nec multùm dolentibus, paroxysmis tantùm

(e) Ibidem. = (f) H. Boerh. Institut. Med. §. 520. = (g) Tractat. de Podagr. pag. 587.

ſui memoriam revocaret, & ultimum ſenectutis limitem attingerent ægri, antequàm morerentur. Severam lactis diætam, vel & vegetabilem, abſque ullo cibo animali, pauciſſimi tolerare poſſunt diù; hanc verò fatiſ commodè. Ubi autem morbus nondùm inveteraverit, neque corpus crapulâ & ingluvie omninò fuerit enervatum, etiam integræ curationis magna ſpes affulget. *Dabit enim curatio aliis integram ſanitatem, aliis raram doloris admonitionem, ne jugi ſuperpoſitione vexentur, (h).*

Prudentis Medici erit, non facilè promittere integram curationem, imprimis ſi vel morbus diuturnior, vel ætas jam provectior, fuerit. Si enim poſt talia promiſſa levem etiam Paroxyſmum ſentiant, penitùs immorigeri redduntur, monita Medicorum ſpernunt: & in priſtinum vivendi genus ruunt proni, omninò deſperantes de emendatione morbi; quam tamen ſpondere Medici poſſunt, ſi ægri obſervare velint illa, quæ hâc paragrapho laudata fuerunt.

§. 1276. **A**D alterum (1274.) Uſus conducit; 1. ſalis cujuſpiam volatilis parvâ doſi diù aſſumpti, manè antequàm quis ſurgat, cum largo hauſtu decocti cujuſdam lenis, ſudoriſque, vel maioris, expreſſione levi per horam. 2. Friçtio calida, cum linteis ſiccis, partium. 3. Uſus purgantis ſeroſi, unâ cum mercurialibus acuti, & addito circa veſperam potu opiato ſedante.

Ad §. 1274. patuit, medendi methodum in Podagrâ binis conſtare partibus; quarum prima per bonam diætam, viſcerùmque auctum robur, impedit ne materia morboſa tam facilè, nec tam copioſè, naſci poſſit in corpore: de quibus omnibus dictum fuit præcedenti paragrapho. Altera pars curationis dirigenda eſt in hunc ſcopum, ut illud morboſum, quod incipit colligi & accumulari in corpore, expellatur tutò, antequàm novum paroxyſmum producat; vel ſi hoc ſtatim integrè obtineri non poſſit, ſaltem ſic minuatur materiæ morboſæ copia, ut leviora tantùm mala efficiat.

Licèt enim omnia illa ſtrenuè fiant, quæ paragrapho præcedenti laudata fuerunt, non tamen ſtatim obtinebitur, ut redintegretur perfectæ aſſimulatio omnium; adeoque adhuc quædam degeneratio manebit, imprimis in ſubtiliſſimis fluidis, quæ ultimæ & perfectiſſimæ elaborationis effecta ſunt. Illud autem degenerans morboſum cum reliquis humoribus fluit, & ubi copiâ auctum, vel morâ pejus redditum, fuit, incipit turbare functiones corporis, ſicque ſigna dare imminentis paroxyſmi; uti ad §. 1257. dictum fuit. Illud autem morboſum quandoque de corpore educi, ſaltem pro parte, patet ex illis, quæ §. 1261. dicta ſunt: ante paroxyſmum enim acris puita in fauces depluebat, acriores lacrymæ oculos irritabant. Ad §. 1272. notatur; acre illud quandoque ad inteſtina vergere, & dyſenteriam facere. Ex quibus omnibus patet, ſecundùm artis regulas tentari poſſe educationem materiæ podagricæ, cum humoribus per vaſa fluentis. Ubi autem jam ſtagnat & hæret ad loca, quæ occupare ſolet materia morboſa, dum paroxyſmum produxit, non adeò tutò hoc fieri poſteſt, uti ad §. 1273. monitum fuit; de quâ re adhuc ad §. 1281. dicendum erit.

(h) Cæl. Aurelian. Lib. V. cap. II. pag. 562.

Sequentibus autem methodis hæc eductio tentatur.

1°. Cùm materies podagrica, in articulis collecta, post toleratos dolores, per diaphoresin exeat de locis, quæ occupaverat, uti ad §. 1261. dictum fuit, meritò sperari poterit, per eandem viam expelli posse de corpore, antequam in artubus fixa hæreat. Videantur illa, quæ ad §. 1272. habentur.

Solet autem sequenti modo hoc fieri. Quinque vel sex grana *salis volatilis cornu cervi*, vel alterius similis, exhibentur manè post somnum finitum; superpotantur sex vel octo unciaë calidi infusi *ligni sassaphras, decocti quinque radicum aperientium*, vel similis potus, in quo tenue aroma dilutum multâ aquâ adest: quiescunt in lecto per unam alterâve horam; tunc plerumque incipiunt leni madore perfundi, à quo minimè debilitantur, sed potiùs alacriores se sentiunt. Curavi plerumque, ut pedes & genua benè tecta essent, & frequenter sic obtinui, ut hæ partes solæ sudarent, dum reliquum corpus, minùs tectum, leviter tantùm perspiraret. Quandoque hoc continuatur per duos trêsvé menses, in aliis semel vel bis in septimanâ hoc factum fuit, toto tempore, quo à paroxysmo liberi fuerunt, & quidem insigni cum levamine, dum simul & articuli, qui diurnitate morbi jam obrigescere ceperant, multò flexiliores reddebantur. Ut autem tota cutis tersa & optimè perspirabilis retineatur, balnea laudantur, præcipuè si strictæ temperiei & siccioris habitûs fuerint ægri: in tumidis leucophlegmaticis corporibus hæc minùs conveniunt, & à frictionibus totius corporis tales majus emolumentum percipiunt.

2°. De insigni frictionum in hoc morbo efficaciam dictum fuit ad litteram § præcedentis paragraphi.

3°. Purgantia serosa, quæ & Hydragoga vocantur, sunt talia, quæ non tantùm suâ virtute expellunt illa quæ in cavo tubi intestinalis continentur, verùm etiam solvunt humores, & solutos in aquosam tenuitatem per alvum evacuant. In venereis malis curandis, uti postea dicetur, sæpè Medici talibus purgantibus usi fuerunt, hoc quidem effectu, ut repetito horum usu ægri pallebant, & multùm exhauriantur. Quamvis enim ne guttula quidem sanguinis per alvum exeat, sed mera tantùm aquosa colluvies, vividus & floridus in vultu color, à rubro sanguine pendens, perit, non evacuato sanguine, sed soluto. Notum enim est, quòd pars rubra sanguinis sit crassissima omnium, & hinc naturaliter tantùm inveniatur in majoribus vasis. Undè etiam talia remedia non tantùm ob vim purgantem, verùm etiam ob efficaciam solvendi, adhibentur. *Celeberrimus Boerhaavius* amico suo *Bassando*, podagrico jam veterano, in litteris ad illum datis suavit, ut singulo trimestri tale purgans sumeret, quod componebatur ex *scammonei puri* parte unâ, & duabus partibus *antimonii diaphoretici*; quod additum scammono eo ejus efficaciam auget, & feliciter in curandis febribus intermittentibus usurpatur, si octo horis ante futurum paroxysmum detur. Grana duodecim scammonii, vel sedecim, sufficiunt plerumque in adulto, quamvis aliqua diversitas in variis hominibus observetur, dum quidam faciliùs, alii difficiliùs, à catharticis remediis moventur. Tale remedium vocavit *Diaceltateffon* in tractatu, idiomate Belgico edito, *Helmontius* (i), cujus efficaciam impensè laudat, & simul fatetur, quòd unâ cum morbosis fœcibus & utilia quædam evacuet. Cùm autem summa illa Adeptorum arcana revelare nefas crederet, saltem

(i) Dageraad, &c. der Geneeskunst, p. 186.

voluit utili hoc remedio beare genus humanum. More solito tamen paravit hoc remedium, operoso magis labore, quam quidem opus erat: ex antimonii floribus, per salem ammoniacum sublimatis, addito nitro, paravit antimonium diaphoreticum, quod certè minori pretio, & laboris compendio, ex puro antimonio & tribus nitri partibus, parari potest. Prætereà *Helmontius* jussit, ut, postquam flores antimonii cum nitro deflagrassent, massa residua sollicitè ablueretur, ne quid falsi remaneret; & postea à calce relictâ spiritum vini rectificatissimum abstraheret. Æquè tutum, & efficax magis inveni illud remedium, si non ablutum adhibeatur iisdem usibus. Solent autem Chemici eò plurius æstimare remedia sua, quò majori labore parata fuerint.

Cùm autem argentum vivum, & ex eo parata remedia, inter solventia non infimum locum habeant, remedio huic purganti aliquot grana Mercurii dulcis addi solent; Chemici semper magnam spem posuerunt in usu mercurialium, imprimis talium, quæ sic cicurata fuerant, vel tam levi dosi exhibita, ut non turbarent corpus, neque molestam excitarent salivationem. Ab arcano tali remedio, quod tamen cognoscebatur ex argento vivo præparatum esse, podagrigo in ipso paroxysmo dato, pedes inceperunt sudare adeò, ut mantilia octies complicata, quibus pedes involverat æger, intra bihorii spatium penitus madescerent: sequebatur dolorum levamen sensim, ita ut per cubiculum incederè potuerit æger absque baculo (*k*). Eodem in loco plures memorantur casus similes. Inunctionem parcam unguenti mercurialis, & ejusdem usum internum, laudaverunt alii (*l*).

Interim tunc à purgantibus, & aliis solventibus remediis, imprimis emolumentum expectari poterit, si ægri corpus obesius fuerit, & mucosis lentis humoribus plenum. In strictis enim & macilentis corporibus hæc non conveniunt.

Antea ad §. 1271. de purgantium usu in Podagrâ dictum fuit, patuitque, in diversas opiniones abivisse Medicos, dum quidam omnem omninò purgantium usum damnabant, alii verò etiam in ipso Podagræ paroxysmo illa exhiberi jubebant. *Sydenhamus*, uti ibidem monitum fuit, damnabat omninò purgantium usum, tam in paroxysmo, quam in tempore intercalari; sed fatetur tamen, quandoque diarrhœam particularis paroxysmi crism facere. Metuebat autem, ne purgantibus datis tales nascerentur in corpore turbæ, quæ silentem adhuc, & tardius venturum, paroxysmum excitarent. Postea tamen, uti ad §. 1258. dictum fuit, mitius sensit de purgantium usu; si nempe, post hæc exhibita, eodem die vesperi exhiberentur opiata, quæ turbas à catharticiis remediis excitatas tutò & feliciter compescere solent.

Cùm autem hæc purgantia ferosa, non tantum evacuando, verum etiam solvendo, agant, patet, utilitatem ab horum usu expectari posse, si prudenter, & cum cautelis memoratis, intercalari tempore exhibeantur.

Ob eandem rationem videntur & aquæ minerales à Medicis laudatæ fuisse. Præcedenti paragrapho ad litteram ß dictum fuit, *Celeberrimum Hoffmannum* laudasse usum *Thermarum Carolinarum*, quæ salem alcalinum continent; sed quæ & simul alvum movent. *Thermarum Carolinarum*, aquarum *Egranarum*, aliorumque fontium medicatorum, usum laudat & *Coste* (*m*); si nempe æger nondum excesserit

(*k*) Observat. intéressant. sur la Cure de la Goutte, &c. pag. 458.

(*l*) Ghisi lettere mediche, pag. 110. & seq.

(*m*) Traité Pratique sur la Goutte, pag. 86.

quinquagesimum ætatis annum. Monuerat enim Sydenhamus (n), malè cedere aquarum mineralium usum, si senes fuerint (ut sunt plerumque), & pariter, corporis habitu phlegmatico, imbecilloque. In his enim nonnunquam naturæ vires edusque sunt imminutæ & succisæ, ut omninò metuendum sit, ne tantâ copiâ aquarum penitùs obruantur ac succumbant. Testatur autem, sibi compertissimum fuisse, plures Podagricos intempestivo aquarum mineralium usu periisse.

§. 1277. **Q**uibuscumque remediis, & curandi methodo, multùm sæpè proficitur, etiam in tophaceâ.

Quamvis nemo dubitet, Podagram difficillimum curatu morbum esse, tamen si omnia hæc fiant, quæ binis præcedentibus paragraphis dicta fuerunt, magna spes est, superari morbum posse, si nondùm penitùs inveteratus fuerit: semper insigne levamen sequetur, si penitùs debellari morbus nequeat; modò ægri Medicorum præceptis obedire velint, & dociles se præbeant, ad observandas diætæ leges; quod non semper impetrari potest à Podagricis, qui, genio indulgere soliti, & dolorum oblitæ, sæpè aliquot septimanarum cruciatibus redimere malunt licentiam solito more vivendi, siquæ se ipsos miserè perdunt.

Cùm autem pro vulgari axiomate habeatur, nodosam Podagram penitùs incurabilem esse, imò nequidem leniri posse remediis, quidam omnem spem abjiciunt, simul ac vel prima nodorum cretaceorum principia in artubus observant. Neque ægros tantùm, sed & Medicos quandoque, in tali casu desperasse, vidi. Tamen certissimum est, bonâ medendi methodo multùm profici posse, etiam in Podagrâ tophaceâ.

Ad §. 1261. pluribus dictum fuit de materiâ illâ, quæ tophos illos constituit, quibus podagricorum artus toties deturpantur: undè satis constat, neque de talium tophorum resolutione, & dissipatione, omninò desperandum esse. Antea ad §. 1262. dictum fuit, Sydenhamum observasse, per longam & quotidianam exercitationem corporis tophos veteres & induratos solutos fuisse ita, ut penitùs disparuerint. Notat tamen, tophos, dum & extimam cutim in suam substantiam mutaverant, tunc non fuisse dissipatos: verùm tunc, cute ruptâ, exire solet tophacea hæc materies, & postea consolidatur locus; atque solo corporis exercitio cavetur, ne tophi nascantur denuò; cùm & duri tales tumores à solâ hâc causâ solvantur.

Cùm ergò tophacea hæc materies antea per vasa fluere potuerit, sæpiùs subliquida reperiatur in talibus tumoribus, motu corporis dissipari possit, non videtur esse indissolubilis calx: nec desunt in arte auxilia, à quorum applicatione sperari potest horum tumorum solutio.

Cùm Calx hæc, sive Creta podagrica, in acidis solvatur facilè, & ipsa ossa, acido liquore macerata, solutâ terrestri materiâ, abeant in cartilagineam mollitiem, uti ad §. 1261. dictum fuit, tentaverunt quidam, acidorum externa applicatione resolvere hos tumores, quæ tamen debebant adeò temperata esse, ut cutim non læderent. Dum ex sale marino, additâ mediâ parte olei vitrioli, distillatur spiritus salis marini, methodo Glauberianâ, posuerunt in excipulo olei terebinthinæ quan-

(n) De Mitsu sanguinis à calculo, &c. pag. 709.

titatem, quæ pondere æquabat falem marinum adhibitum : imprægnabatur illud oleum à penetrabili vapore spiritus falis marini, rubrúmque colorem acquirebat : hoc oleo inungebantur tophi podagrici, ut solverentur ; quòd & satis feliciter quandoque cessit. Penetrabile admodùm terebinthinæ oleum, cuti dum affricatur, evanescit quasi, se subducens per ipsam cutim ; cùm autem & acidum falis marini spiritum sibi junctum habet, poterit satis efficaciter in calcem podagricam agere.

Frequentior tamen usus fuit ad tophos podagricos remediorum, quæ alcalinæ indolis erant. *Galenus* (o) pinguem caseum bubulum, casu servatum diù, & ob acrimoniam esui inutilem, maceravit decocto cruris suilli saliti, & applicuit tophis arthritici, hoc effectum, ut, ruptâ spontè cute, quotidie tophorum particulæ absque dolore effluerent ; quod idem experimentum postea & in aliis successit. Notum autem est, veterem caseum acris alcalinæ naturæ fieri, simulque rancescere, si pinguis fuerit ; qualis est ille, qui ex lacte non priùs ebutyrato paratur. Verum quidem est, quòd tophorum materia, ruptâ cute, exiverit tantùm ; videtur tamen incepta solutio fuisse ; cum *Galenus* scribat, quòd effluerit. *Aëtius* (p) paravit pro podagricis pharmacum ex lixivio & spumâ nitri, quod erosivum vocat, quia bullas excitat, & cutem erodit ; atque alibi (q) commendat calcem vivam, & nitrum, pari pondere ; ut nempe axungia hæc excipiantur, & tophis imponantur. Notum autem est, Veteres sub nitri nomine non intellexisse illum falem, qui hodiè in nostris officinis hæc appellatione gaudet : multa enim argumenta docent, nitrum Veterum fuisse alcalinæ naturæ : prætereà novimus, alcalinorum salium acrimoniam augeri multùm, si calx viva addatur. *Trallianus* (r) ad tophos solvendo laudat, tanquam præstantissimum, & usu probatum, ceratum, quod præter *Aphronitrum* continebat *lixivium*, quo *pilarii utuntur lanis succidis abluendo*. Cùm hæc omnia, à Veteribus laudata, alcalina sint, tentavi simile remedium, quod quidem vim acrem igneam habet, sed illud sic diluebam, ut nimiâ acrimoniâ nocere non posset, & tamen vim solventem adhuc satis validam retineret.

Consideraveram, ruptorium Chirurgorum, sive causticum potentiale dictum, parari ex sale alcalino & calce vivâ, simul combustis valido igne in crucibulo, & fufis ; tuncque nasci remedium, quod corpori vivo applicatum escharum mortuam gangrenosam excitat in omni parte, quam tangit ; quæ dein in putridum liquamen diffuit. Videram, falem alcalinum, calce vivâ acrius redditum, dein aquâ solutum, dare lixivium, quod non tantùm pinguedinem, sed & solidam substantiam animale, solvit, dum vegetabilem materiam integram relinquit. Notum est, aurum, quod vestibus ornandis adhibetur, circumvolvi serico undique ita, ut illud totum tegat : ut aurum illud à serico liberent, dum ornamenta detrita vel maculata repudiantur, illa linteo inclusa decoquant in tali lixivio, & sic omne sericum dissolvitur, abluatur, & aurum, vel potius argentum auro obductum, purum manet, nec linteum, ex vegetabili materiâ confectum, patitur quid damni, dum sericum, animale productum, deliquescit totum.

In laboris compendium, tartarum crudum, in pulverem redactum, cum triplâ copiâ calcis vivæ mistum, curavi reponi in furno figulino, in quo validus ignis satis

(o) De simpl. medic. facult. Lib. X. cap. ix. |
 Charter. Tom. XIII. pag. 281.

(q) Ibidem. cap. XLV. pag. 347.

(p) Sermon. XII, cap. xxvii, pag. 320.

(r) Lib. II, cap. i, pag. 639. & 641.

diù agit : refrigerato furno , massam hanc salinam curavi solvi in aquâ ; filtro depuratum lixivium inspissabatur in salem ; qui clausis accuratè vasis servandus est , ne in aëre deliquecat. Hujus salis talem copiam in aquâ purâ , vel & destillatâ , ex *floribus rosarum* , *sambuci* , &c. solvi , ut hæc solutio gustata nullum linguæ dolorem faceret , vel notabilem saporis molestiam ; tunc enim certus eram à cute facile tolerari posse. Linteis hæc solutione calidâ madidis fovebantur topi podagrici , & quidem pulchro cum effectu : paucis enim diebus quandoque solvebantur. In exostosis , & aliis difficilibus tumoribus , idem profuisse , vidi.

Cùm autem in Saponis præparatione sal alcalinus & calx viva adhibeantur , patet ratio , quare & illius usus laudetur à multis tanquàm tutissimus & efficax simul , imprimis quia per pingue additum , & intimè sali alcalino unitum , obtunditur ejus acrimonia.

A lixivio tamen , modò laudato , satis diluto , effectus magis notabiles observantur. Hinc intelligitur , quare celeberrimi in arte viri toties laudaverint ad præcavendos topi podagricos , vel etiam curandos , alcalina remedia. *Hoffmannus* (s) commendat tincturam sulphuris volatilem , ex calce vivâ , sale ammoniaco , & sulphure , paratam , ut charta bibula hæc tincturâ madescens imponatur membris affectis , ubi topi metuendi erant. Et alibi (t) , ad topi discutendos in senili & inveteratâ Podagrâ , tanquàm præsentissimum remedium commendat *balsamum sulphuris antimoniatum* ; quod ex sale scoriarum reguli antimonii simplicis , superinfuso oleo terebinthinæ & juniperi , paratur.

Verùm Chemia docet (u) , in præparatione reguli antimonii , tartarum & nitrum , cum antimonio in crucibulo fusa , mutari in salem alcalinum acrem , qui partem sulphuream antimonii in se rapit , & sibi unit , dum pars metallica fundum petit. Adeoque balsamum illud sulphuris antimoniatum vires salis alcalini , & quidem satis acres , in se habet.

§. 1278. **A**D summam doloris in loco sævitiem temperandam , urgente summâ necessitate , Opiatis internis , copioso ferri lactis , similisve , potu calido , externis Emollientibus , Anodynis , Calididis , quin verberatione cum urticis , inunctione balsami sulphuris Terebinthinati , inustione cum Lino , utendum sæpè est.

Certè , dolor si abesset , vel si lenis & tolerabilis foret , Podagrici pacato satis animo morbum ferrent. Undè invicta dolorum regina , Podagra , uti §. 1273. dictum est , apud *Lucianum* (v) in hæc verba erumpit :

Verùm dolor mihi malorum adjutor est.

Nihil ego namque sum , si ab hoc relicta sim.

Sed quandoque tanta est in hoc morbo dolorum acerbitas , ut omnem humanam

(s) Medic. Ration. & System. Tom. IV. Sect. II. cap. XI. curat. in Parox. §. IV.

(t) Ibidem. Cautel. & Observ. Clin. §. X.

(u) Herm. Boerh. Chem. Tom. II. Process. CCXI.

(v) Tom. III. pag. 664.

patientiam superet : undè miseri Medicum , amicos , adstantes , conjurant , ut aliquod saltem horum tormentorum levamen ipsis concilient , parati quævis tentare , modò ab his vel minima leniminis spes affulgeat. Undè infinitus ferè remediorum crevit numerus. *Ægrotos námque sibi ipsis remedia parare urgens impellit calamitas* (x). Cum autem acutissimi illi dolores circa auroram spontè soleant minui , ægri toties adscribunt remediis effectum , qui ipsius morbi indoli tribuendus erat ; uti antea pluribus dictum fuit.

In capitulo de *Dolore* ad §. 228. 229. patuit , binis modis dolorem leniri posse , sublatâ nempè doloris causâ , vel ablato doloris sensu , quamvis causa maneat. Utramque hanc methodum in Podagrâ tentaverunt Medici ; quandoque & ægri.

Prior methodus semper tutissima est ; sed in Podagrâ non semper obtineri potest : morbofa enim materies , doloris causâ , sensim sic subigitur , ut per diaphoresim exeat ex locis , quæ occupaverat (§. 1261.) ; & dum hæc materies sic mutatur , dolor immaniter sæpè excruciat. Præcipua autem ad dolorem remedia sunt , lenire omnem acrimoniam , laxare dolentes partes. Juscula carnis vitulinæ diluta , serum lactis tenuæ magnâ copiâ potatum , infusa diluta emollientium herbarum , & plura similia , laudantur , & profunt , dum omne acre diluunt , & obvolvunt , solidasque partes laxant , sed tamen promptum & subitum doloris lenimen non præstant. Sed & externa similia applicuerunt , & variis quidem modis ac formis. *Aretæus* (y) testatur , pervulgatum fuisse suo tempore remedium ad dolorem tollendum , si capra *iride herbâ* pasceretur ad satietatem ; deindè post digestionem alimenti hujus perfectam , mactaretur capra , & dissecti statim animalis abdomini adhuc calenti immitterentur dolentes pedes. Aliis in locis sæpiùs monitum fuit , acerbos dolores felicissimè leniri vapore calido , subpingui , qui ex recenter occisi animalis abdomine exhalat. Verùm miseri ægri , dum sævis illis doloribus cruciantur , nullum dolentium pedum motum , imò ne levissimum quidem attactum , ferunt ; nec stragulorum incumbentium pondus : hinc non video , quomodò dolentissimis membris applicari posset hoc fomentum , licèt ex propriâ suâ naturâ utile foret. Topica illa externa remedia , vel noxia , vel saltem inutilia , damnavit *Sydenhamus* (vide §. 1273.) Pulticulam ex pane in lacte decocto , addito *croco* , & pauco *oleo rosarum* , sibi utcumque profuisse , testatur quidem , ita tamen , ut in paroxyfmi dolentis initio nihil omninò juvaret : undè postea per multos annos nullum omninò remedium externum applicuit. Imò *Coste* (z) cataplasmatum usum , ut dolores leventur , non tantùm inutilem , sed & noxium , damnavit , mollique panno laneo tantùm textit dolentes partes ; & expertus fuit , perspirationem sic optimè promoveri , per quam dolores leniuntur.

Supereft hinc ferè tantùm , ut doloris sævities leniatur , doloris sensum tollere , manente ejus causâ : hoc autem duplici modo effici poterit (vide §. 229) ; nempè , sensorium commune obtundendo per vim remediorum narcoticorum ; vel nervos dolentes ineptos reddendo ad sensum. *Sydenhamus* (a) , licèt in aliis morbis plurimis fatis audacter uteretur opiatis , tamen ad dolores podagricos leniendos minùs frequenter illa adhibuit. Monet enim : *Si igitur dolor admodùm sæviat , æger rectiùs sibi consulet , se in lecto continendo , donec is aliquantisper remisit , quàm si Anodynis*

(x) Aret. de Curat. Morbor. diurn. Lib. II. cap. XIII. pag. 134.

(y) Ibid.

Tom. IV.

(z) Traité Pratique sur la Goutte , pag. 64.

(a) Tractat. de Podagr. pag. 601.

utatur : attamen haud abs re fuerit , laudani pauxillum vesperi sumere , si dolor patientiam multum vincat ; aliter melius omittetur. Si autem intolerabilis dolor opiatorum usum omnino poscat , sic tegenda sunt haec remedia , ut aeger nesciat , se illis uti : ubi enim semel expertus fuit illud solamen , illo nunquam carere vellet , etiam in mitiori dolore. Verum ad §. 1273. inter causas , quae impediunt materiae podagricae jam adultae defluxum ad loca sua , numerabatur & imprudens usus narcoticorum ; podagrici autem , dum saevos dolores patiuntur , illos saepe redimere vellent vitae etiam periculo ; unde Medici monita spernerent , & proprio Marte opiata remedia fumerent ; quod non semel contigisse novi.

Veteres Medici narcotica remedia applicuerunt exterius quandoque , ut saevum lenirent dolorem ; sed videntur semper inde aliquid mali metuisse. Aëtius enim , uti antea ad §. 1273. dictum fuit , immodicum partis dolentis calorem voluit minuere horum applicatione ; quod cum saepe horae spatium contingere posset , illic haec iussit removeri , & alia applicari. Trallianus (b) pariter , dum in dolore urgente crocum , succum coriandri , glaucium , cum exiguo opio , applicari posse , dixerat , mox subiungit : Ceterum sciendum est , epithematum , & unctioinum , quae torporem inducunt , liberaliorem usum cavendum esse , ut quae magis offendant , quam juvent. At si , ob vehementem dolorem , aestumque , ipsis uti cogamur , animus diligenter adhibendus est , ne huiusmodi auxilia diu incumbere permittamus : verum sive unctiones , sive phar-maca , esse , quae adhibentur , acciderit , conandum est statim , simul atque fervor doloris finierit , ipsa prorsus auferre. Omnibus his nervi ad sensum inepti reddebantur tantum , dum causa doloris intacta manebat. Servius Clodius , uti dictum fuit ad §. 1273. veneno perunxit pedes , & sic obtinuit , ut omni sensu postea caruerint.

Antea , ubi ad §. 229. de doloris remediis agebatur , dictum fuit , Hippocratem scarificationes profundas , imò & ipsam inustionem , locorum dolentium suavisse , tanquam certissimum ad pertinacissimos dolores remedium. Facile patet , sic discindi vel per ignem destrui , nervos dolentes. Dictum fuit tunc de molli Artemisiae lanugine , qua utuntur in Asia frequentissime , dum cauterium actuale applicare volunt corporis partibus , quod longe tardius agit ferro candenti , sed etiam multo mitius. Linum crudum adhibuit Hippocrates (c) ad similem usum. Verum quidem est , Artemisiae lanuginem , Moxam vocant Asiatici , dum comburitur supra partem , non semper destruere nervos , sed agere per humorum educationem ex parte dolente , dum ignis actiuosa vis agitat omnia. In Miscellaneis curiosis (d) habetur notabilis casus utilitatis huius remedii in doloribus podagricis sedandis. A patre & avo podagricis morbum hereditarium deducebat Reverendus vir ; ille decumbebat solito vehementius in Bataviae urbe , Indiae Batavae Metropoli ; dolorum levamen non tantum , sed & integram morbi curationem , promisit mulier Inda , modo levem inustionem pati vellet. Renuit primo ; sed crescentibus doloribus admisit tandem. Moxam particulam pisco non majorem , digitis in conii formam aptabat haec mulier , dein basin conii imponebat cuti eo in loco , ubi dolor maxime urgebat : tunc bacillis aromaticis ardentibus incendit conii apicem : pars Moxae in cineres vertebatur , pars manebat affixa cuti , quam in cineres comburi impediabat humiditas , quae de cute exi-

(b) Lib. XI. cap. i. pag. 609. — (c) De Affection. cap. VIII. Charter. Tom. VII. pag. 630.
— (d) Decur. I. an. 6. & 7. pag. 319.

bat; hæc ustio per *Moxam* aliquoties, plerumque tantum ter, repetitur; & tota operatio absolvebatur dimidiæ horæ spatio, licet ipsi pluribus locis hoc remedium applicasset. *Motum humorum intercutaneum, celerrimum, sensu & oculis se deprehendisse, ait; dolores vero omnes confestim cessasse; odorem interim tetrum exspirasse locum affectum, perhibet; inde mox incidisse somnum diuturnum, quo per septimanas aliquot caruerat: alterâ die experrectus præter tumorem pedum nihil sensit mali; sed & illi mox detumuerunt.*

Subitum illud & insigne levamen, absque ullo damno secuto, sensus ille motus subcutanei, teter exhalans odor, docere videntur, dolorem sublatum fuisse, non per retropulsionem materiæ podagricæ, sed per ejus integram evacuationem, dum morbosa materies, mota per ignem, exhibat, per cutis vasa, & tetro odore (vide §. 1261.) nares feriebat. Omne illud morbosum, quod artubus impactum fuerat, inde exivisse, confirmatur ex eo, quod per viginti & septem menses à Podagrâ liber vixerit. Character autem morbosus Podagræ non erat deletus; fatetur enim, se deinceps, quamvis leviter, eodem morbo laborasse. Postea, cum acutâ febre periculosè decumberet, morbus in Podagram vehementiorem desit; & quidem magno ægri gaudio; cum certus esset de doloris levamine. Testatur simul, profuisse omnibus, quibus autor fuit, ut hoc remedio uterentur.

Facile autem patet, totum hunc effectum soli ignis actioni tribuendum esse, non verò virtuti medicatæ, quam Moxa, vel bacilli aromatici, quibus incenditur, possident. Simul etiam apparet, sic non deleri Podagræ causam, sed tantum dissipari citius materiam morbosam, quæ, ad artus deposita, sævos adeò dolores excitat. Licet Moxæ usui minùs favere videatur *Sydenhamus (e)*, & *Hippocratis* ustionem per linum crudum eandem utilitatem præstare credat meritò, fatetur tamen sequentia: *Hæc partis affectæ ustulatio aliquid pollicetur (quod & efficere quandoque possit) ad doloris committigationem, evocatâ scilicet fomitis morbifici parte subtilissimâ, ac maxime spirituosâ, in articulum jam depositâ. Attamen beneficium ab hoc remedio partum, cum indigestionem, quæ Podagræ causa est antecedens, nullo modo attingat, fugax esse oportet & breve.* Multum tamen est, tutò posse leniri acerbum dolorem, & materiam podagricam dissipari. Hoc enim factò, possunt adhiberi omnia illa remedia, quæ ad indigestiones tollendas, & viscera roboranda, fuerunt commendata ad §. 1275.

Neque adeò formidandus videtur *Moxæ* usus, cum vel pueri, teste *Kæmpfero* (vide §. 229.), in Asiâ absque ullo ejulatu hoc tolerare soleant; uti centies vidit. Applicui proprio femori longè majorem *Moxæ* conum & facile tolerare potui illum dolorem. Gliscit enim sensim ignis per *Artemisiæ* lanuginem, sicque gradatim augetur calor, donec sensim auctus tolerabilem satis ustionis sensum faciat: fortè podagrici minus doloris percipiunt à tali ustione, quæ in cutim agit, dum sævior dolor urget cuti suppositas partes. Dixerat *Hippocrates*, quod *duobus doloribus simul abortis non in eodem loco, vehementior alterum obscuret*; cujus textûs mentionem feci ad §. 650. 3; ubi etiam quædam de *Moxæ* usu habentur,

Quomodo autem *Moxa* ex *Artemisiâ* paretur, apud *Kæpferum (f)*, & *ten Rhyne (g)*, videri potest.

(e) Tractat. de Podagra, pag. 602. — (f) Amœnit. Exotic. pag. 592. &c. — (g) De Arthritide, pag. 108.

Fortè, ad eundem effectum obtinendum, quidam Medici tentaverunt dolores lenire per talia remedia, quæ igneâ acri vi pollent, & cutim fanam, cui applicantur, inflamment; hâc spe, ut mota per hæc materies morbosa citiùs dissipari posset. Sic apud *Trallianum* (*h*) describitur Emplastrum, sive Ceratum, in quo præter *Nitrum Alexandrinum* etiam *Euphorbium* invenitur. Etenim summam cutim discutit, & vellicat, trahitque ex alto, quæ impacta sunt, & discutit, & dolorem exscindit. Imò ipsum *Euphorbium*, adeò calidum & acre, cum oleo & cerâ coctum, adhibuerunt; *Sinapi*, tritum cum aceto, & ficibus, Vesicantia ex cantharidibus parata, & alia (*i*); certè omnia hæc remedia acerrima sunt, dolorem faciunt, cutim inflamment, adeoque dolorem levare nequeunt, nisi quatenùs materiam morbosam dissipare valent. Undè nec probat illa *Trallianus*, metuens, ne, subtiliori parte dissipatâ, reliquum tantò fixiùs hæreret.

Balsami sulphuris terebinthinati inunctionem laudaverunt multi; quod pariter penetrabile & satis acre remedium est, sed & gravi odore molestum. Fortè ab oleis stillatitiis fragrantium aromatum, *cinamomi*, *caryophyllorum*, & similibus, idem posset expectari effectus, imprimis, si saponaceo quodam remedio permiscerentur, & sic diluerentur, ut nimiâ acrimoniâ nocere non possent. Olea enim hæc stillatitia adeò acria sunt, ut, si sola inungerentur, cutim urerent. Tale remedium describitur (*k*), quod ex oleo terebinthinæ, sale tartari, sapone Veneto, simul mistis, paratur, additâ aliquâ copiâ spiritûs matricalis, aut juniperi: usûs tempore uncia hujus remedii addebantur guttæ quinquaginta olei *Cæcilaban*; quod, ex Asiâ allatum, creditur, ex radicibus arborum nucis moschatae, & caryophyllorum, destillari. Cùm autem admodum aromaticum sit hoc oleum, videtur ejus defectus oleis Macis & caryophyllorum stillatitiis posse compensari. Felix successus, & satis celer, dum tale remedium dolen-tissimæ patellæ inungebatur, describitur (*l*).

Omnia hæc irritando, movendo, calefaciendo, quandoque & solvendo, agunt; & si materia morbi his educi de corpore possit, profunt; sin minùs, dolorem augment, atque etiam nocere possunt: *Urticarum* stimulus, molestum dolorem faciens, in Paralyti curandâ §. 1069. laudatus fuit; nemo autem podagricus, dum ob doloris sævitiem vel minimum tactum horret, ferre posset verberationem urticis factam.

§. 1279. **C**Æterùm non aliter usurpanda, quin summoperè metuat-
tur citior induratio loci affecti, mobilitatisque jactura.

Enumerata fuerunt præcedenti paragrapho illa remedia, à quorum usu lenimen dolorum factum fuisse constat. Videmus tamen Medicos, qui hæc commendaverant ad sedandum dolorem, jussisse, ut statim auferantur, sive calidæ, sive frigidæ indolis hæc remedia fuerint. Sic *Trallianus* (*m*), postquàm enumeravit pharmaca, quæ, torporem inducendo, dolorem minuunt, dicit: *Universa namque hæc, diutiùs inhærentia, torporem & movendi difficultatem in articulis excitare solent.* Et, postquàm de

(*h*) Lib. XI. cap. 1. pag. 623.

(*i*) Ibidem. pag. 625.

(*k*) Haerlemsche Maatschappy, Tom. II. pag. 7. & seq.

(*l*) Haerlemsche Maatschappy, Tom. IV. Berichten. pag. 22.

(*m*) Lib. XI. cap. 1. pag. 609.

calidis & acribus remediis egit, addit: (*) *Nocent enim maximè, etiamsi lenire videantur, &c: Nam id, quod tenue est, solùm per illa exhalat, crassum autem & terrestre relinquitur, ut quod manere & articulis infixi, ac adhærescere, compellant, &c: nam omnes, solis adeò acribus medicamentis, quæ nihil habeant emolliens, usi, præsertim initio, & cum urgeret copia, articulos nacti sunt ad motum difficiles, & post longum tempus eò revertentes, ut potuerint incedere.*

Anteà ad §. 1273. dictum fuit, Sydenhamum, & in se ipso, & in aliis, observasse, quòd dolor esset acerbum illud remedium, quo natura utitur, ut materiam morbosam, ad artus delatam maturet; & aptam reddat, ut possit diaphoresi partis affectæ exire tutò. Hinc, quamdiù ægri acriter dolebant, nil metuebat, & promittere audebat illis, quòd eò diutiùs à paroxyfmo liberi forent, quòd doluissent acriùs. Verùm ubi vix dolebant, sed potiùs ægritudine molestâ afficiebantur, tunc metuebat funestum morbi exitum.

Hæc erat ratio, quare non, nisi coactus, intolerabili dolorum acerbitate, recurreret ad alia, quæ dolorem lenirent, semper suspicans, ab horum usu quid discriminis sequi posse.

Mollem pulticulam, quam pedibus suis dolentibus applicuerat, tandem neglexit omninò, cùm parum indè sentiret emolumenti. *Coste*, uti dictum fuit, omnia topica repudiavit, solo panno laneo contentus, ad molliter tegendos dolentes artus, & ab aëris ambientis frigore muniendos, ut tantò meliùs perspirarent. Imò observatum fuit, citiùs plerumque obrigescere articulos, dum fomentis, unguentis, emplastris, aliisque similibus, dolentes artus tegunt. Videantur & illa, quæ ad §. 1261. habentur.

Magnâ ergo prudentiâ opus est, ut tutò leniri possint Podagræ cruciatus.

§. 1280. **M**aximum verò cuique remedium, quod oppositum illi causæ, undè originem duxerat morbus (1255. 1258.)

In binis paragraphis hîc citatis enumeratæ fuerunt causæ, à quibus Podagra originem ducit, uti etiam illæ, quæ silentem adhuc paroxyfsum excitant, qui sine his feriùs advenisset. Sponte patet ergo, omnia illa vitanda esse sedulò, si quis morbi levamen, vel & curationem, obtinere velit. Illa enim, quæ in robusto & sano corpore originem potuerunt dare morbo, illum certò augebunt, dum jam adest. Omnes Medici hîc uno ore fatentur, quòd rarò Podagricos adeò morigeros monitis suis experiantur, ac quidem oporteret. Longa inter paroxyfmos intervalla, quæ sæpiùs observantur incipiente morbo, efficiunt, ut morbum fateri nolint ægri, sicque inani spe lactentur: & licèt se Mystras invictæ dolorum Reginæ fateantur, plures tamen sunt, qui genio indulgere malunt, & ad vina perdenda nati, commestrationibus, pergræcationibus, quotidie operam dare, quàm sobria vivendi norma diros quotannis ingravescentis mali cruciatus redimere. Dum à doloribus liberi sunt, Medicos monentes rident: intereà morbus altas radices agit, viscerum functiones magis magisque labefactantur, ætas ingravescit, & si tandem resipiscere velint, feriùs sapiunt; nam si ulli morbo, certè Podagræ, applicari poterit sequens monitum:

(*) Ibidem. pag. 625.

*Principiis obsta, serò medicina paratur,
Cùm mala per longas invaluere moras.*

§. 1281. **S**I autem materiæ podagricæ introversæ signa adsint (1273), sine ullâ morâ tentanda est ejus expulsio in juncturas: ergò statim applicentur femoribus larga vesicatoria; locis, dolere assuetis, fomenta aromatica salina tepida; fiat deambulatio, vel motus magnus in rhedâ; sumatur larga copia decocti alicujus aromatici sudoriferi, vel, hoc non juvante, vini Rhenani generosi; his dein factis, dolore incipiente, in calidum lectum repositus, & opertus, sudet.

Anteà ad §. 1273. dictum fuit de signis, quæ docent, Materiam podagricam jam maturam præstò esse in corpore, nec tamen deponi ad illa loca, quæ tempore paroxysmi occupare solebat eadem hæc materia. Omnia tunc, quæ contingunt nova, peritus Medicus semper suspecta habet, licèt levioris momenti esse videantur. Vidi aliquoties, tussim catarrhalem, verno tempore incipiente, plurimos occupantem absque multo periculo, in Podagricis citò in periculosam peripneumoniam degenerasse, dum solitus paroxysmus in procinctu jam esset. Si ergo Veterani Podagrici diù fuerint à Paroxysmo liberi, semper metuendum est, ne quid sinistri lateat, imprimis si hoc mali levamen non possit tribui bonæ diætæ, & methodo medendi, de quibus dictum fuit. Omni tunc artis molimine tentandum est, ut doleant artus, sicque materia morbi, quæ tanto cum discrimine viscera occupat, ad solita loca derivetur, atque acri dolore vitæ periculum redimatur. Ægri lætantur sæpè quòd solitò diutiùs ab his cruciatibus liberi vivant, imò pessimè debacchantur quandoque in Medicos, dum suspicantur, illos tentare, ut redeant dolores. Interim nulla, præter hanc, tuta medela superest.

Si ergo signa §. 1257. enumerata adsint, vel & tales causæ prægressæ fuerint, quæ paroxysmos accelerare solent, nec sequatur dolor artuum; sed anomala symptomata, anxietates, tormina abdominis, vomitus, singultus, laterum dolores, respirationis difficultas, somnolentia major, deliria, angina, &c, appareant; illicò efficaci medelâ succurrendum est, cùm ingens periculum immineat.

Anteà ad §. 134, ubi de curâ obstructionis agebatur, dictum fuit de illis, per quæ efficacia remediorum ad quædam loca corporis derivari, attrahi, & propelli, possit. Ad §. 859, & 860, dictum fuit, quomodò morbosa materies, quæ, anteà pulmonem gravans, jam mobilis reddita, determinari possit ad varia corporis loca, dum sic disponuntur hæc loca, ut minùs resistant, plus trahant; quòd laxatione & stimulo imprimis obtinetur, dum simul levi fluido, blandè aromatico, paululum vinoso, victu, sustinentur non tantùm, sed & augentur vires.

Statim hinc applicantur femoribus larga vesicatoria, quæ quotidie leviter irritanda sunt, ut pergant hæc loca plorare lympham, & perpetuus stimulus maneat. Plantis pedum applicatur *Sinapismi*, vel & *Emplastrum de galbano*. Foventur & utiliter pedes vino *Rhenano* infuso cum recenti rutâ, additâ ad libram vini mediâ unciâ *salis marini*. Deambulatio, vel & vectio in rhedâ, si vires sufficiant, & faveat tempestas,

pariter profunt; cæteroquin decubitus in lecto, benè tecto corpore, disponit ad blandam transpirationem; quæ juvari poterit, potando copiam calidi infusi cujusdam leviter aromatici, quale est infusum *ligni sassaphras, trium santalorum*, decocti *quinque radicum aperientium*, vel similis, in quo blandum aroma copiosâ aquâ diluitur. Eidem scopo & servit fragrans vinum, quale Rhenanum est, imprimis si vires langueant in veteranis jam Podagricis, omnium maximè, si largiori vini usui dudum assueti fuerint. Contigit, ut veteranus Podagricus, strenuus potator, decumberet: pedes vix dolabant, sed aderant anxietas, nausea, levia ventris tormina, unà cum debilitate. Medicus vini usum prohibuerat. Accessit ægrum amicus, hilaris olim conviva, cum quo sæpius Baccho litaverat, qui illicò omnia remedia amoveri jussit, & horum loco propinavit binas libras vini Rhenani generosi, hoc effectu, ut post paucas horas acriter quidem dolerent pedes; sed reliqua mala symptomata omninò evanuerant. Undè, doloribus mane jam imminutis, accedentem Medicum falsè derisit æger; vinum Podagræ specificum remedium jactans. Fatetur Sydenhamus (n) sequentia: *Multa ego met expertus sum in postremorum annorum paroxysmis ad mitigandum hoc symptoma (ventriculi nempè debilitatem ac languorem cum ventris torminibus tanquàm à flatu) nihil verò æquè votis respondit, ac vini Canariensis haustulus subindè deglutitus, languore atque ægritudine urgentibus: neque, vel vinum gallicum rubrum, vel theriaca Andromachi, neque aliud quodlibet è cardiacis mihi hæctenus notis pares habet vires.* Vini autem usum in simili casu laudavit & Coste (o); imò & acria aromata addi posse voluit. Ubi in Podagræ paroxysmo sentiebat molestum in ventriculo spasnum, aliquot guttulas olei stillatitii *Macis*, vel *Cinamomi*, ex vino Hispanico sumebat, hoc effectu, ut statim sedaretur spasmus, somnus sequeretur, & blanda transpiratio.

Ubi verò gravius aliquod symptoma, inducias haud ferens, ex retrocessu materiæ podagricæ subito oritur, ita ut mortem minitetur, tunc nec vino, nec reliquis artis præsiidiis, confidebat Sydenhamus (p); sed statim confugiebat ad Laudanum liquidum; cujus viginti guttas propinabat; *modò non caput, ac partes vel naturales, vel vitales, ejusmodi malum impeteret.* Jussitque simul ut æger in lecto ad quietem se componeret. Si enim pulmones v. g. invaderet materies podagrica, tunc tractabat morbum ut Peripneumoniam, sanguinis-missione, &c. (q); uti antea dictum fuit. Dum à retrogressâ Podagræ materiâ ventriculus afficitur, dolor horrendus sequitur; cum vomendi conatu, sed irritò, & in tali casu illicò viginti guttas Laudani liquidi exhibendas suadet Coste (r); imò militi miserrimè sic affecto, validè convulso, cum sudoribus frigidis, dedit triginta guttas. Mox, his assumtis, solet vomitus copiosæ materiæ biliosæ sequi, cum levamine subito. Sydenhamus (s), dum dolor artuum evanescebat, succedente ægritudine ingenti, cum vomituritione, & aliquali ventris dolore, statim aliquot libras cerevisiæ tenuioris, vel alterius similis, potabat, & quàm primùm totum hoc ingestum vomendo rejecerat, guttas octodecim Laudani liquidi cum haustu vini Canarini sumebat, in lecto ad quietem se componens: testatur autem, quòd se ipsum hac methodo ab imminente morte aliquoties liberaverit.

Simul ac autem illi spasmi ventriculi & intestinorum remittunt, si benè tectus in

(n) Tractat. de Podagrâ, pag. 598.

(o) Traité Pratique sur la Goutte, pag. 66. 67. 68.

(p) Tractat. de Podagrâ, pag. 598.

(q) Ibidem, pag. 599.

(r) Traité Pratique sur la Goutte, pag. 725

(s) De Mictu sanguin. pag. 706.

lecto calido teneatur æger, tota cutis incipiet calefcere, madefcere, & fausto omine largus fudor fequetur, fub quo omnia mala levantur, & confueta loca dolor occupat brevì, móxque omnia anomala fymptomata ceffant, fic ut æger, qui brevì periturus credebatur, fæpè intra paucas horas in vado fit, fed fimul ut plurimum acrem fatis dolorem podagricum tolerare debeat.

§. 1282. **Q**Uæ quis fi omnia confideret, videt difficultatem fum-
mam curandi hujus morbi: tum rationem, cur in reno-
vantibus hujus medelam quæfiverint fummi & Medici & Chemici? cur
Lac, & quoufque fanet? an fit acor fpecificus cruore conceptus mater
podagræ? quæ fit ratio nodi, tophi, crætæ, podagricorum? Cur miser-
rima fit, quæ fine tumore, Podagra? cur mitior tumens? cur dolor tan-
dem definat in podagricis; cur, quamdiù diriffimus dolor in paroxyf-
mis, ferena, eaque longa, intervalla fint? Cur ceffante doloris fævitie,
dein vix unquam integrè liber fit æger? an ullum abforbens alcalinum
fpecificum fit, quod podagram radicitùs extirpet? Cur Machina Sta-
tica Sanctorii fumma directrix & index futurorum, & faciendorum in
podagrâ? Cæterùm podagra, fpiritui vitæ inhærens, in humore articu-
lorum tenuiffimo, & in femine ipfo, tantùm fe prodit violentis effec-
tibus.

Si omnia hætenùs dicta de hoc morbo, confiderentur, evidenter patebit difficultas
curationis integræ & radicalis Podagræ. Dolorem enim lenire, imò & tollere, in
Paroxyfmo, non eft curare Podagram: vafri Agyrtæ hoc perfuadent credulis ægris,
& pecuniâ acceptâ abeunt, parùm folliciti, quid imposterum fiet. Utì enim optimè
dixit *Helmontius* (vide §. 1256); Non quod dolet, non quod ardet, non quod tu-
met, Podagra eft, fed funt hujus producta. Ille, qui Podagram fe curare poffe credit,
debet tollere poffe iftam caufam prædifponentem, iftum characterem morbofum,
qui ex parentibus tranfit in progeniem, per longam annorum feriem filens dormit,
nullo fe manifefans figno, donec determinato vitæ tempore actufus fiat, & dolen-
tem morbum producat. Eadem illa caufa prædifponens, licèt nullus in totâ familiâ
Podagræ obnoxius fuerit, producit, dum Baccho & Veneri imprudenter indulgent
nimis; utì etiam ab aliis caufis, quæ §. 1255. enumeratæ fuerunt. Morbus tamen, in
fobriè viventibus per hæreditatem natus, & in illis, qui diffolutiffimo vivendi genere
illum contraxerunt, idem eft. Poffunt filere diù Paroxyfmi, dum lacteâ diætâ utun-
tur; fed manet tamen character ille morbofus, qui fævum Paroxyfimum excitat, fimulac
mutatur vivendi ratio. Undè *Sydenhamus* dicit (vide §. 1268.), quòd lateat adhuc
in *Democriti* puteo radicalis illa Therapeia, quâ quis etiam à Diathefi ad hunc mor-
bum liberari poffet.

Difficultatem curæ auget, quòd Podagra fenes frequentius infeflet; utì etiam, quòd
rarò Medicorum monitis obfequiofi vivere velint Podagrici: de quâ re jam *Aretæus*
conquerebatur, utì ad §. 1258. dictum fuit.

Cur

Cur in renovantibus, &c. Sydenhamus, uti ad §. 1260. dictum fuit, totam corporis substantiam in morbi fomitem tandem converti credidit. Ideò monet (vide §. 1268.), illum, qui Podagræ curam molitur, debere totius corporis habitum immutare, atque illud ad pristinam constitutionem refingere. Altricem partium facultatem in toto corpore labefactum esse (vide §. 1265.), Ægineta statuit. Hinc omnia renovanda crediderunt in corpore, ut Podagra radicibus extirpari posset. Notum est, quantam spem posuerint Veteres Medici in Hellebori usu, dum in difficillimis morbis præfens conditio corporis debebat integrè mutari. Sed Aretæus (vide §. 1268.) Veratrum, quod magnum remedium vocat, commendabat Podagricis. Chemicis uti eodem loco dictum fuit, confidebant arcanis suis, quæ ad intima spiritûs vitalis scriptoria pertingere posse credebant, ut ibi characterem feminalem Podagræ delerent. Nihil citius, nec efficacius, omnia in corpore humano mutat, quàm subitus & validus animi affectus. Sed & hoc modo Podagram sanatam fuisse legitur (vide §. 1258).

Cur lac, & quo usque, sanet? Non tollit characterem morbosum, sed causas excitantes cavet, cum humor animalis, jam in corpore paratus, facile superari possit à debilioribus etiam visceribus, & sic corpus nutrire. Hinc quamdiù diætâ lacteâ utuntur, à paroxysmo liberi manent; qui tamen redit, & acrior plerumque, simul ac, lactis pertæsi, incipiunt aliis cibis uti. Videantur illa, quæ de lactis usu habentur ad §. 1275. γ.

An sit acor, &c. Ad §. 1263. dictum fuit, quòd in Podagrâ meritò culpari possit major humorum acrimonia, visciditati juncta. Præterea ibidem probatum fuit, miro satis exemplo, acria in corpore podagrigo latere posse per plures menses, non evacuata per solitas excretiones, sed accumulata magis magisque, tandem impetu quasi facto, simul & semel expulsa fuisse. Cum autem vinorum acidulorum, alborum, & aliorum acidorum, usus nimius §. 1255. inter causas Podagræ numeretur, & acerrimi acidi vomitus levaverit subito quandoque furentis præ dolore Podagrici tormenta, non potest negari, acidam acrimoniam aliquando in hoc morbo adesse. Neque tamen acorem pro universali Podagræ causâ haberi posse, antea §. 1275. β. demonstratum fuit. Quandoque enim sudor foetidus admodum, nullo modo acidus, argentum maculis inficiens, dolentibus artibus exit, cum insigni levamine. In quo casu (vide §. 1261.) septica acrimonia potius incusanda videtur.

Quæ sit ratio nodi, topi, cretæ, Podagricorum? De his videantur illa, quæ ad §. 1261. habentur, ubi satis prolixè de omnibus his dictum fuit.

Cur miserrima sit, &c. Quia tunc in minimis vasis causa doloris hæret, quæ distenta summos dolores excitant. Quamvis autem rariùs observetur Podagra, cujus paroxysmus absque ullo tumore artuum dolentium decurrat, tamen certum est, in initio paroxysmi partem affectam non tumere, nec cutis colorem mutari, tuncque dolorem esse acerrimum; qui tamen levatur, simulac pars tumere incipit. Dum in odontalgia fibrillæ minimæ nervosæ, per dentis substantiam dispersæ, summum dolorem faciunt, simulac gena tumere incipit, dolor levatur. Videantur illa, quæ ad §. 1261. dicta sunt.

Cur dolor tandem desinat in Podagricis? Quamdiù vires integræ valent, materiam morbosam fortiter derivare versus loca solita, dolores validi sunt; ubi

verò per senectutem, & morbi diurnitatem, languescunt vires tunc vix dolent amplius, sed ægritudine potius conficiuntur. Undè tunc illud dolorum levamen non significat morbi imminutionem, sed virium languorem. Videantur illa, quæ §. 1261. de hâc re dicta fuerunt, uti etiam ad §. 1273.

Cur quamdiu dirissimus dolor, &c. Quia tota materia morbi in artus disploditur, & ibi maturata, redditur apta, ut integrè expellatur de corpore; adeoque integra redit sanitas; & majus requiritur temporis spatium, ut denuò sufficiens colligatur materies, quæ novum paroxysmum producere valet.

Cur cessante doloris sævitie, &c. Quia vires non sufficiunt amplius, ut omnis materia morbosa deponatur ad artus; hinc manet fomes morbosus, nec amplius integrè dissipatur. Undè perpetuos ferè, sed leves, dolores sentiunt, & tantùm ferè vivunt, ut miseri sint; donec ægritudine perpetuâ debilitati pereant, vel materies morbi viscera occupet, & finem miseriis his imponat.

An ullum absorbens, &c. Chemicis, qui sæpè nimis præcipites fuerunt in condendis regulis universalibus ex paucis & singularibus experimentis, cum vidissent Podagræ, ex acidorum abusu natæ, insigniter alcalina profuisse, concluderunt, his solis omnem Podagram curari posse. Verùm demonstratum est, non semper prædominari in hoc morbo acidam acrimoniam. Interim tamen blandâ vi solvente sales alcalini possunt prodesse Podagricis, licèt non adsit acrimonia acida; uti ad §. 1275. β. dictum fuit.

Cur machina statica Sanctorii, &c. Notum est, *Sanctorium* per usum staticæ machinæ demonstrasse, quantum perspiret corpus sanum determinato temporis spatio, & ex auctâ vel minutâ perspiratione conclusisse, quid sperandum; vel metuendum foret circa morbos futuros imprimis. Cum autem pauci admodum sint, qui hâc machinâ uti possint, aut velint, simul addidit prudentissimè illas mutationes sensibiles in corpore, quæ auctam nimis, aut imminutam, perspirationem sequuntur; & quæ facilè observari poterunt ab omnibus. Sic certè unusquisque, modò attentus esse velit, poterit fructum capere ex *Sanctorii* laboriosis observationibus (quas & postea Celeberrimi viri, *Lister*, *de Gorter*, & alii, auxerunt) licèt staticâ hâc machinâ careat. Simul notavit *Sanctorius* accuratè, quinam cibi, potus, animi affectus, &c., & quomodò, mutant insensibilem perspirationem. Adeoque Medicus, imò & ipsi Podagrici, poterunt cum maximâ utilitate usum sex rerum non naturalium secundùm hanc normam dirigere.

Liberam autem perspirationem maximi momenti esse in Podagrâ, tota hujus morbi historia docet. Inter causas enim §. 1255. vigiliæ, victus nimis lautus, vini abusus, in rebus Venereis excessus, pedes sudantes subitò refrigerati, numerantur. Deindè, si considerentur illa quæ paroxysmum instantem præcedunt, plura invenimus impeditæ perspirationis signa. Idem verum est de illis, quæ §. 1258. habentur, & paroxysmum podagricum accelerare observantur: ferè omnia enim hæc à *Sanctorio* pro causis imminutæ perspirationis habentur. Prætereà dictum fuit §. 1261., dolorem podagricum finiri diaphoresi partium dolentium; §. 1272. demonstratum fuit, sudorifera ex arte adhibita prodesse; uti etiam ad §. 1276. probatum fuit. Undè *Sanctorius* (t) dixit: *Humores Podagricorum, etiamsi crassissimi sint, solum per*

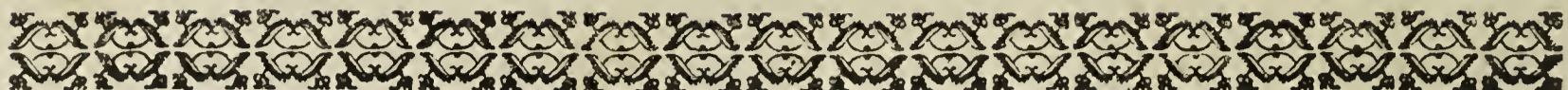
(t) De Gorter de Perspirat. pag. 209. n°. 88.

modum vaporis resolvuntur. Podagrici veterani solis æstivis mensibus tolerabilem vitam vivunt, reliquo anni tempore languent. Imò, uti præcedenti paragrapho dictum fuit, ad revocandam in artus podagram introgressam præcipuam spem Medici ponunt in eo, ut æger, in calidum lectum repositus, & opertus, fudet.

Cæterùm Podagra spiritui vitæ inhærens, &c. In subtilissimo humore, in partibus minimis nervosis, latere characterem morbosum, antea dictum fuit; hinc in spiritu vitæ illum figi, & radicari, dixit *Helmontius* (u), & clanculum necti proliferæ seminis materiæ. *Sub illo momento concubitus, Podagræ character alioquin obdormiens in spiritu Archæo, sub tantâ libidinis agitatione excitatus, cum spiritu unâ semini contemperatur, anomalo planè modo, quòd natura, tum regendis habenis impotens, non potuit cohibere, quin venenum characteris, libidinosum semen fermentaliter inficiat. Itaque cum regulariter semen, sive character Podagræ, spermatica contaminet, idèd quàm promptissimè synoviam, quæ nusquam solitaria occurrit, quàm ubi duo ossa se mutudè tangunt. Hinc locus, sive nidus, Podagræ in Articulis. Videantur illa, quæ ad §. 1255, 1265, 1267, dicta sunt.*

(u) In Capitulo: *Volupe viventium morbus*, pag. 314. col. 1. §. 16.

MORBI VIRGINUM.

§. 1283. **P**Ræter omnia hæc Acutorum & Chronicorum genera, sunt nonnulli morbi virginibus, gravidis, puerperisque, proprii, tum & puerili ætati.

Hactenus dictum fuit de morbis fluidarum & solidarum partium, tam simplicibus quàm compositis, acutis & chronicis. Verùm præter hos alii morbi sunt, qui observantur illo tantùm vitæ tempore, dum corpus fœmininum aptum fit, ad suscipiendam prolem; alii morbi sunt, qui à momento conceptûs per totum graviditatis decursum molesti sunt: ipsum puerperium, quamvis legitimum & naturale fuerit, sæpè non caret difficultate: post partum demum sollicita cura requiritur, ut puerpera sic restituatur, ut integra, sana, & fœcunda, maneat.

Sed & recens nati infantes morbos patiuntur huic ætati proprios, quibus vel omninò non, vel rariùs saltem, obnoxii sunt, reliquo vitæ tempore, dum sensim magis magisque firmum redditum corpus non adeò facilè afficitur à levioribus morborum causis.

De omnibus ergò his singulatim agendum est, & ordo postulat, ut primò dicatur de insigni illâ mutatione, quæ observatur in corpore muliebri circa fluoris menstrui eruptionem, & de variis molestiis, quæ illam præcedere, vel & comitari, solent.

§. 1284. **Q**Uo tempore fœmininum corpus ad incrementum suum pervenit, in benè factâ temperie plus solet conficere cruoris, quàm qui vasis contineatur, undè arteriis uterinis fluoris Menstrui nomine secernitur.

Constat, in fœmineo sexu, dum corpus ad propagandam speciem humanam aptum fit, miras & fatis subitas contingere mutationes: crescit sæpè subito incremento corporis statura, mammæ turgidulæ fororiari incipiunt, pubescunt pudenda, de muliebri sinu sanguis prodire incipit, & in sanâ puellâ statis temporibus idem redit sanguinis effluxus, qui fluoris menstrui nomine vocatur, quia, mensis spatio elapso circiter, denuò apparere solet; ita tamen ut quædam varietas observetur in diversis, licèt cæterùm sanissimis, puellis, quoad intervallum inter has sanguinis excretiones. Aliquandò enim bis in mense, quibusdam tertiâ quâvis septimanâ, plurimis quartâ, redeunt menstrua. Neque observatur, si cæterùm sanæ fuerint virgines, ab intervalli hujus diversitate impediri vel minui fœcunditatem, modò constans maneat periodus hæc, nec variet perpetuò. Tales enim minùs fœcundas observavi, & si conciperent, facilè abortum patiebantur; similis etiam diversitas in quantitate sanguinis excreti observatur, pro variâ ipsius uteri dispositione in singulis. Hoc

monuit Hippocrates (v): Mulieribus quibusdam quidem menstruæ purgationes abundantes, quibusdam pauciores, expurgantur. Quod si in naturâ & in genere semper contingat (μητρῶον σφίεν ἔσιν) ipsis uterinum est. Varia hinc etiam nomina imposita fuerunt huic fluori: à Periodo enim magis communi, fluor menstruus, menstrua, menses, catamenia, vocatur, & purgatio menstrua, cum multi crediderint, aliquid noxii per hunc fluorem expurgari de corpore: multi etiam dixerunt Flores, quia, uti hi fructum præcedunt in regno vegetabili, sic & menstrua futuræ fœcunditatis signum dant: his enim apparentibus nubilis virgo habetur, & dicitur.

Plerumque circà decimum quartum ætatis annum menses primò apparere solent, rarò antè decimum tertium; plerumque circà quadragesimum & quintum ætatis annum cessare solent (x), in quibusdam tamen citiùs, in aliis ferius, desinunt. Toto hoc tempore, dum menstrua ordinatim fluunt, fœcundæ dicuntur mulieres; illis cessantibus, vocantur effœtæ, quia rarò vel nunquam post menstruorum cessationem concipiunt. Undè videtur menstrui fluxûs duratio coïncidere cum fœcunditatis tempore. Observatur etiam, in calidioribus regionibus citiùs prodire menstrua puellis, sed & citiùs cessare; in borealibus regionibus contrarium obtinet. Sic observavit Linnæus (y), Lapponicas fœminas menstruum fluxum, parciorem tamen, statâ periodo pati. Plures vidit, quæ toto vitæ tempore carebant menstruis, sed viro junctæ manebant steriles. Juvenculas noverat, quæ æstate solùm menstruabantur; hyeme, quæ rigida admodum & longa in his locis est, nunquam. Aderant & aliæ, quæ semel in anno menstruabantur tantùm, sed hæ, quotquot vidit, habebant pedes œdematosos.

Quamvis autem illo ætatis tempore communiter soleant menstrua prodire, tamen raræ observationes docuerunt, non diù post nativitatem contigisse fluorem menstruum. Sic legitur (z), recens natæ puellæ, octiduo post nativitatem, secundùm alias relationes tertio tantùm mense, prodiisse menstrua. Sed quarto ætatis anno absoluto eadem hæc puella jam æquabat tres pedes cum dimidio, corporis altitudine, cum justâ omnium membrorum proportione. Partes autem genitales, & mammæ, eodem se habebant modo, uti in virgine octodecim annorum observari solent, ita ut perfectè nubilis videretur. Primo vitæ mense vidi profluxisse menstrua, & videbatur septimo ætatis anno nubilis; laxæ tamen temperiei; satis sana vixit, & decimo nono ætatis anno nupta plures postea proles sanas peperit. Varios similes casus colligere ex Historiâ Medicâ facilè foret; undè minùs mirum videtur, in Indiis Orientalibus nono ætatis anno jam parere fœminas (a).

Pariter & observatum fuit, longè diutiùs perstitisse fluxum menstruum: quin imò in decrepitâ senectute rediisse absque noxâ. Sic Daniel Puerarius, Genevensis Medicus, scripsit Thomæ Bartholino sequentia, quorum testem autoptem se fatetur. *Mulier quædam octogenaria, à duobus circiter annis, menstruas purgationes patitur, εὐτάκτως; cum sanitatis commodo & εὐφορίᾳ* (b). Centesimo & sexto ætatis anno menstrua

(v) De natur. puer. cap. x. Charter. Tom. V. pag. 323.

(x) Mauriceau, Traité des Maladies des femmes grosses, Tom. I. pag. 49.

(y) Flora Lappon. pag. 324.

(z) Académ. des Scienc. l'an 1708. Histoire pag. 52.

(a) Ibidem.

(b) Thom. Barthol. Epist. Med. Centur. IV; pag. 432.

adhuc fluxisse, alibi (c) legitur. Interim commune axioma est, quòd ex rarò contingentibus nunquam formentur regulæ.

Cùm ergo generali naturæ lege in fœmineo sexu determinato ætatis tempore prodirent menstrua, atque alio ætatis tempore denuò cessarent sponte, consideraverunt sedulò Medici omnia, quæ causam menstrui floris illustrare possent, & determinare loca, undè sanguis ille fluit. Cùm enim non continuus, sed periodicus, sit ille fluxus, debet adesse mutatio quædam in partibus, undè fluit, illo tempore, dum fluxus menstruus adest. Cùm autem in morbis defunctorum cadaveribus semper iusta adsit suspicio, multa per morbum mutata occurrere, facilè patebat, pulchriùs hæc indagari posse in violentâ aut subitâ morte peremptis, illo tempore, dum fluor menstruus aderat. *Columbus* (d) voluit, menstruum sanguinem non effundi per uteri vasa, sed ab illis, quæ in uteri cervicem, ad ipsius latera, inseruntur: testaturque alio in loco (e) idem his verbis: *Quemadmodum sæpe numerò vidi hisce oculis in aliquibus mulieribus, quæ violentâ morte periêre, dum adhuc illis menses fluere, neque in his modò, sed etiam in aliis quibusdam, quibus instabant, & mox fluxuri erant.* Imprimis autem se hoc observasse credit in muliere infanticidâ, quæ ultimo supplicio affecta fuit; mensis spatio elapso, quo gemellos pepererat, & in lucem editos mox suffocaverat. In illo cadavere numerosis spectatoribus ostendit illas venas, quæ in aliis non admodum magnæ esse solent, esse insignes, nigerrimas, & propterea satis perspicuas: indè autem conclusit; *per quas venas fluunt menstrua, eas non transire per uterum.*

Alia autem, & fide dignissima quidem, observata evincunt, menstruum fluorem ex ipso utero, præcipuè ex vasis, quæ ad fundum uteri pertingunt, procedere. Sic *Mauriceau* (f) in cadavere infanticidæ, suspensæ menstruorum tempore, invenit totum fundum cavum uteri obductum grumulis sanguinis coagulati; vasa fundi uteri multò ampliora erant, quàm illa, quæ ad cervicem uteri spectabant: orificia autem horum vasorum, in uteri cavum hiantia, plena erant sanguine grumoso. Confirmatur hoc & celeberrimi *Littre* (g) observatis. In cadavere enim fœminæ, quæ embryonem in tubâ Fallopiânâ gestabat, & moriebatur, dum menstrua fluebant, invenit uterum tumidum, sanguine rutilo, sed concreto, plenum; quo ablato, in superficie cavâ uteri vidit numerosissima foraminula, quæ fetam porcinaam facilè admittebant, & plena erant sanguine rutilo, qui, pressâ inter digitos uteri substantiâ, guttatim exhibat. Sollicitè examinans deindè internam vaginæ superficiem, nihil simile invenit; undè conclusit, menstruum fluorem ex uteri cavo, non ex vaginâ, prodire: idem & in aliis menstruantium cadaveribus se vidisse testatur, & (quod videtur hanc opinionem extra omne dubium ponere) in tribus prolapsu uteri laborantibus, ita, ut orificium uteri prolapsi intra pudendi labia hæreret; vidit, sanguinem menstruum ex uteri orificio prodire, dum ne gutta quidem exiret de vaginæ cavo.

Huic sententiæ & accedit accuratissimus Anatomicus *Morgagni* (h), qui vidit in virgine, fluente adhuc menstruo sanguine, à capitis ictu demortuâ, universum

(c) Académ. des Scienc. in loco modò citato.

(d) De Re Anatomicâ, Lib. XI. pag. 243.

(e) Lib. VI. pag. 173. Ibid.

(f) Traité des Maladies des femmes grosses,

&c. Tom. I. pag. 48.

(g) Académ. des Scienc. 1702. Mém. pag. 208.

(h) Adversar. Anatom. I. pag. 45. 46.

uteri fundum sanguineis maculis, quas & figurâ adumbravit (*i*), scaterere; ex quibus maculis, vel mediocri pressione, cruentas guttas elicere admodum facile erat: tamen, nec in vaginâ, nec in cervice uteri, inveniebatur aliquid, quod, cruorem ex earum parietibus prodiisse, significaret. Postea autem in plurium mulierum cadaveribus, quibus fortè non ita pridem sanguis menstruus profluxerat, vidit similes maculas in uteri fundo, sed coloris multò dilutioris, ex quibus subcruentis guttulas prolicere potuit; sed in cervice & vaginâ nil tale invenit. Interim negare noluit, quòd & menstruus sanguis ex vaginæ parietibus prodeat, cum plures graves & fidè digni Autores se hoc observasse testentur, quos plures recenset. Sic *Piso* (*k*) scripsit, quòd in puellæ, quo tempore menses fluere, strangulatæ cadavere, superioribus annis hîc publicè dissecto, solus sinus pudoris, observatus fuerit sanguine perfusus tinctusque menstruus, uterus autem prorsus siccus, & arctè connivens. In cadavere menstruantis fœminæ *Heisterus* (*l*) vidit, & ex uteri cavo & ex vaginâ prodiisse menstrua.

Cum ergo & celebris Anatomicus *Winslow* (*m*) invenerit, membranam internam, quæ fundum uteri obvelat, multis foraminulis pertusam esse, quæ oculis facillè percipiuntur, & quibus sanguis prodit, si uteri substantia prematur: si præterea consideretur, eandem hanc membranam instar holoserici villosam esse, & hos villos & hæc foraminula, plus minusve sanguine tincta esse in illis, quæ tempore menstrui floris perierunt; tandem si his addatur, quòd aqua, vel ceracea materies, arteriis injecta, ex ultimis osculis apertis in cavum uteri exeat (*n*), videtur ex omnibus his concludi posse, quòd locus, undè naturaliter menstrua fluunt, sit uteri cavum interius, & præcipuè fundus uteri. Cum autem vagina, & totum in fœminis pudendum, assiduò sudent, ex apertis, ultimis, rectis, arteriis, humorem tenuem, blandum, aquosum, serosum (*o*), & similes, ac uterus ipse, arterias accipiant (*p*), videtur admodum credibile, & per horum vasorum extrema dilatata sanguinem exire quandoque: & fortè in gravidis, quibus consuetum est, graviditatis tempore fluorem menstruum pati absque noxâ, sed minori quantitate, ex vasis vaginæ ille sanguis prodit. Si enim ex uteri cavo veniret, abortûs sequeretur periculum. Plures vidi gravidas, quibus id contingit, & maturum, sanum, robustum, fœtum debito tempore pepererunt.

Sequitur jam, ut considerentur illa, quæ clarissimi Medici statuerunt de causis menstrui floris, & ratione, quare statâ periodo idem fluor redire soleat in sanis virginibus.

Dum viderent Medici, purum sanguinem hoc modo exire de sano corpore, absque sanitatis detrimento, imò potius cum euphorîâ; & simul observarent, citius ad debitam staturam pervenire puellas, quàm mares adolescentes, menstruumque fluorem signum dare, quo noscitur, corpus fœmininum jam aptum esse, ut concipiat, & conceptum nutriat fœtum, donec, novem mensium spatio, ex minimâ incipientis hominis moleculâ in notabilem adeò molem excrescens, tandem naturali partu

(*i*) Ibid. Tab. III.

(*k*) De Morbis ex colluv. serosa Sect. II. Cap. VII. pag. 131.

(*l*) Medicin. Chirurg. Anat. Wahrnehm. p. 840.

(*m*) Exposit. Anatom. de la Struct. du Corps Humain, pag. 574. §. 596.

(*n*) Kaau Perspirat. dicta Hippocr. pag. 98.

(*o*) Ibid. pag. 96.

(*p*) Eustach. Tab. XIII.

excludatur; totumque illud fœtus incrementum maternis humoribus deberi; patuit, quod corpus fœmininum aptum esse debeat, ut non tantum se ipsum, sed & alium hominem nutrire posset, toto graviditatis tempore. Unde concluderunt, in non gravidis plus confici sanguinis, quam corpus indigebat, & ideo requiri, ut evacuetur illud superabundans, ne accumulatum noceret sanitati: Dixerat jam *Aristoteles* (q) *Mulieribus superfluum* (το περίττωμα) *in purgationem* (menstruam) *vertitur*. Confirmabatur ulterius hæc sententia, quod mater, si prolem propriis nutriat uberibus, lactationis tempore communiter careat fluxu menstruo, vel longo intervallo, & parca copia tantum, eum experiatur, cum illud superfluum in alimentum prolis, lac nempè, cedat. Duro labore quæ corpus quotidie exercent fœminæ, parcius menstruari solent, contra, quæ molliter & opipare in otio vivunt, singulis mensibus, & sæpius quoque, sanguine diffluunt. Hoc jam notavit *Moschione* (r), cujus sæpius mentio fiet in sequentibus. Autor ille omnino diversus est à *Theodoro Moschione*, cujus *Plinius*, *Galenus*, *Aëtius*, *Alexander Trallianus*, meminerunt; antiquo enim hoc *Moschione* longè junior Auctor est, & librum de illis, quæ ad partum pertinent, in gratiam Obstetricum Græcarum ex latinâ versum linguâ, & triginta duobus capitibus auctum, dedit. Multa cum habeat bona, hinc in omnibus collectionibus gynæciorum adest, quæ nempè de mulierum, tum aliis, tum gravidarum, parientium, & puerperarum, affectibus & morbis agunt. Cum autem *Israël Spachius* suam collectionem ediderit anno 1597, post binas priores à *Casparo Wolfio*, & *Caspare Bauhino*, editas, & plura contineat, hinc illâ collectione gynæciorum uti malui (s).

Patet hinc, multas rationes adfuisse, cur Medici à plethorâ fluxum menstruum deduxerint. Si ergo nulla nasceretur plethora, ut in robustissimis, & duro labore exercitatis, mulieribus, tunc naturaliter & absque ullo damno carere possent fluore menstruo. Tales sunt illæ, quas *Moschione* (t), dum recenset causas retentorum menstruorum, dixit, *absque ullâ infirmitate, naturaliter non purgari*. Testatur *Fernelius* (u), se vidisse mulierem, cui nunquam, vel menses, vel aliud quidquam, fluxit ab utero, ac nihilominus benè habita, prorsusque incolumis, annos vixit circiter sexaginta. Quadragenariam mulierem, & lapsu graviter læsam, curavit *Hildanus* (v), quæ sanctè affirmabat, se nec virginitatis tempore, nec in matrimonio, unquam menstrua habuisse. In puerperio lochia parcè fluxerant: septem enim pepererat proles, quarum major pars superstes athleticè valebat. Robusta, valida, morbisque parum obnoxia, vixit, & cum paupere victu duros labores sustinere cogebatur; undè plethoræ colligendæ nulla dabatur occasio. Sic integram fœmellarum regionem apud *Tapuyas* in *Brasiliâ* per totum vitæ decursum Catemeniis destitui, legitur (x). Alii itinerarii notaverunt, parcissimè tantum fluere menstrua, uti & de *Lapponibus* fœminis antè dictum fuit. Fortè plura similia in nostris regionibus habentur exempla, quorum, uti *Pechlinus* (y) monet, *conscientiam sexus ille sibi reservat, non facile*

(q) De Hist. Anim. Lib. VII. cap. II. Tom. II. pag. 365.

(r) Spachii gynæceor. pag. 2. n°. 16.

(s) Vid. Fabric. Biblioth. Græc. Tom. XII. Lib. VI. cap. VII. pag. 696. & seq.

(t) Spach. gynæc. pag. 11. n°. 126. & Harmon. gynæc. part. poster. cap. II. pag. 20.

(u) Pathol. Lib. VI. cap. XVI. part. II. pag. 197.

(v) Oper. Omn. Observat. Cent. V. p. 428.

(x) Gualt. Charletoni, de Causis Catamen. cap. IV. pag. 39.

(y) Observat. Phys. Medic. n°. 35. pag. 83.

Medicis, qui & ipsi plebeia non magnoperè curant, in testimonium rei vocatis. Hæc dum considerabat celeberrimus *Astruc* (z), ferè inducebatur, ut crederet, non ex primævâ naturæ lege adeò copiosa menstrua prodire fœminis, cùm in illis nationibus, in quibus frugalis vita constanter obtinet, parcè fluant, & in quibusdam mulieribus nihil omninò; apud politiores verò nationes sexum fœmininum lauto in otio molliter vivere, opiparâ frui mensâ, hinc & majorem copiam sanguinis accumulari, & per uteri vasa statis periodis exire.

Interim videtur fluor menstruus ex naturæ instituto fieri certo ætatis tempore, non tantùm, ut superabundans sanguinis copia tollatur de corpore, verùm etiam, ut uterus disponatur ad conceptum. An verò integræ nationes mensuris careant, & tamen fœcundæ sint mulieres, non adeò liquido constat. Itinerum Scriptores sæpè audita referunt, & plerumque illis deest occasio, aut voluntas, ut similia exactè inquirant. Parciorum mensurorum copiam apud *Lappones* invenit *Linnæus*, uti antè dictum fuit; sed simul monuit, illas, quæ mensuris omninò carebant, semper fuisse steriles. *Quadragesariæ* illi viduæ, quæ, incolumis quamvis & quadrata foret, nunquam menstruum fluorem passa fuerat (a), alteris statim nuptiis ad primum coitum menses prodierunt, & per integrum biennium stato tempore redierunt, antequam conceperit. Debito termino peperit feliciter sanam prolem, & in tertiam usque vicem fœcunda fuit, antequam menstruus fluor per ætatem cessaverit. Undè videtur concludi posse, quòd apertis extremis vasorum uterinorum osculis, exeunte sanguine, plethora quidem levetur, adeoque & pro variâ sanguinis abundantia copia mensuræ fluoris esse possit diversa; sed simul illa vasorum uterinorum dilatatio & apertura ad fœcunditatem facere videtur, de quâ re dicetur postea.

Præterea crediderunt Medici, ex ipsâ fabricâ, corporis muliebris patere rationem, quare illud superfluum per uterum potius, quàm per alias corporis partes, exiret. Si enim consideretur pelvis ossei fabrica in muliere, invenitur notabilis diversitas, & major amplitudo, quàm in viro. Lumborum enim vertebræ magis retrorsùm vergunt; distantia inter os sacrum & ossa pubis major est; uti & distantia inter ossa Ilii; *Coccygis* os rectius est, & magis mobile, quàm in viris, in quibus antrorsum magis incurvatur; ossa pubis obtusiori angulo uniuntur inter se; præterea ossium *Ischii* tubera magis à se invicem distant; undè femorum cervices magis transversim ponuntur, & cum acetabulis faciunt angulos minùs acutos. Hinc circa pelvim major latitudo in fœmina, quàm in viro, ut turgens in gravidis abdomen firmiùs possit sustineri. Hanc diversitatem in corpore muliebri scitè noverunt exprimere *Pictores & Statuarii* (b).

In amplâ sic pelvi locatur uterus, inter intestinum rectum & vesicam, totus vasculosus, ferè liber, nec multùm pressus: totus enim fundus uteri in gravidis liberè ascendit, in prolapsu autem uteri descendit sæpè, ut extra pudendum promineat; præterea uterus antrorsùm, retrorsùm, & ad latera, delabi potest, uti postea dicetur, quando de partu difficili agendum erit. Quamvis autem uterus in junioribus puellis, & in adultis virginibus, ad tactum firmus & solidus deprehendatur, tamen graviditas docet, hæc vasa facilè cedere posse, & in magnam amplitudinem dilatari,

(z) *Traité des Maladies des femmes*, Tom. I. pag. 85.

(a) Vide *Pechlin*, in loco citato. Tom. IV.

(b) Vide de his *Herm. Boerh. Instit. Medic.* §. 663.

cùm ultimo graviditatis tempore uterus instar spongiæ sanguine plenæ appareat, dum vasa, antè vix conspicua in utero non gravido, jam digiti minoris apicem quandoque capiant. Numerosas autem arterias accipit uterus, à Spermaticis, Hypogastricis, Hæmorrhoidalibus, Iliacis externis. Simili apparatu & origine venæ ad uterum veniunt, valvulis carentes, omnes inter se communicantes; quod & in arteriis uteri observatur; undè copiosi sanguinis liberrima circumductio sequitur. Simul interna uteri cavitas pertunditur exiguis hiatibus, qui humorem blandum, aquoso-mucosum, sudant, ut lubrica, madida, maneat semper interna uteri superficies, & impediatur cavitatis concretio (c).

Intellectis his, quæ ad uteri situm, fabricam vasculosam, & facilem expansionem, spectant, considerabatur, quòd citiùs fœminæ, quàm mares, ad apicem sui incrementi perveniant, & hoc tempore viscera tamen pergant ex ingestis bonos humores conficere simili copiâ ac antè, qui tamen non ampliùs augendæ corporis staturæ serviunt; cùmque simul observaretur, muliebria corpora minùs virilibus perspirare (d); hinc sequebatur, humorem sanorum copiam augeri in vasis, adeoque plethoram nasci, utilem quidem, si gravida facta mulier non tantùm se ipsam, sed & fœtum, nutrire debeat; at contrà in non gravidis nocituram, & quotidie augendam, nisi illud superfluum exiret de corpore, ubi copiâ jam nocere posset. Ut autem concipiendo & alendo fœtui apta foret semper mulier, illud abundans præstò semper esse debebat, simulque adesse debebant viæ, per quas eliminari posset illud idem, dum non esset gravida mulier.

Cùm autem uterus totus vasculosus foret, in loco libero positus, facilè dilatabilis; cavum haberet, in quod exire possent humores, & postea per os uteri expelli de corpore; hinc distenta sensim magis uteri vasa, ob auctam copiam humoris sani, tandem sic dilatabantur, ut extrema orificia, quæ antea rorem humidum transmittébant tantùm, auctis sensim diametris partem rubram sanguinis dimitterent in uteri cavum, sicque fluor menstruus sequeretur; cujus secretioni & excretioni favet etiam erectus fœminæ humanæ incessus.

Postquam autem per sanguinem de utero excretum minuta est plethora, tunc vasa minùs distenta se contrahunt proprio robore in minorem diametrum, angustata non ampliùs dimittunt sanguinem, sed tenuiores tantùm humores, sicque sensim ad solitam angustiam redeunt extrema vasorum oscula, quæ in cavum uteri hiant, donec ab iisdem causis renatâ plethorâ denuò dilatentur simili temporis intervallo. Hoc modo explicabatur reditus periodicus floris menstrui, dum simul satis commodè elucidabantur illa, quæ fluorem menstruum præcedere, comitari, vel sequi, solent. De his omnibus fusè egit *Celeberrimus Freind* (e); quin & calculo subduxit, quantum singulis diebus accumulatur in corpore muliebri, ut, natâ sic plethorâ, menstruorum debita copia prodire possit, absque corporis damno; dum in non gravidis tantùm sic eliminatur illud, quod superabundat; mensis spatium sensim congestum. Confirmabat autem hanc sententiam *Freind* (f), quòd mensuris deficientibus, per varias vias exitum moliretur sanguis, ut hoc modo & plethora tolli posset.

Adeò simplex, adeò respondens phænomenis, visa fuit hæc menstrui floris explicati-

(c) Ibid. §. 664. — (d) Ibid. §. 662. — (e) Emmenolog. cap. VII. pag. 21. & seq. — (f) Ibid. cap. X. pag. 55.

tio, solis communibus corporum legibus superstructa, ut à plurimis recepta fuerit, tanquam omninò evidens, & vera: interim tamen si omnia hæc argumenta ponderentur adamussim, & comparentur cum observatis certis & quotidianis, magnæ adhuc superesse videntur difficultates.

Qui à plethorâ deducunt menstrui fluoris causam, dum nempè corpus muliebre ad incrementi sui apicem pervenit, non videntur attendisse, quòd frequenter admodum contingat, ut puellæ, jam ordinatam periodum fluoris menstrui habentes, insigniter postea crescant. Dum antè triginta & amplius annos legeram *Celeberrimi Simsoni tractatum pulcherrimum de systemate uteri* (g), qui hoc monuerat, attentus fui ad hanc rem, & vidi, illum verissima dixisse. Plerumque enim post prima menstrua notabile corporis incrementum observatur: vidi tamen aliquas, quibus decimo octavo anno, & adhuc ferius, menstrua prodierant, neque postea sensibiliter aucta fuit corporis statura. Credo etiam, me observasse, quòd incrementum corporis humani non adeò regulariter semper procedat, ac quidem creditur. Citissimè crescere humanum corpus, dum origini suæ proximum est, docet foetus, qui ex minimâ moleculâ, novem mensium, spatio in notabilem adeò molem excrescit. Verùm procedente ætate vidi magnam incrementi diversitatem. Circa pubertatis tempus sæpè subitum incrementum observatur; in quibusdam etiam ferius, ita ut paucorum mensium spatio plus augeatur statura corporis, quàm antea factum fuerat integro biennio. Notum est, juniores morbis febrilibus, imprimis acutis, correptos, si evaserint, resurgere proceriores. Solet hoc explicari, quòd velocius per febris impetum moti humores vasa elongaverint omnia, dum ossa nondùm penitus dura cedere adhuc facilè poterant. Sed, cessante morbo, cessat & hæc subiti incrementi causa, & tamen vidi toties, præcipuum staturæ augmentum non adeò tempore morbi, sed post morbum factum fuisse. Curavi adolescentem sedecim annorum, pusillæ admodum staturæ, à variolis, discretis quidem, sed numerosissimis. Morbi tempore longitudo corporis aucta fuit quidem, sed non adeò insigniter, perrexit tamen incrementum adeò, ut post tres annos, dum illum viderem, vix agnoscerem, cum sex pedes altitudine superaret, vigesimo anno nondùm impleto. Ante paucas menses puellam variolis mitissimis & numero paucis correptam curavi. Lenis aderat in statu contagii febricula, quæ integrè cessavit, erumpentibus variolis, & per reliquum morbi decursum rediit nunquam: increvit morbi tempore non tantùm, sed illud incrementum, per quinque jam menses à morbo finito, satis notabile pergit, unà cum optimâ sanitate, & aucto totius corporis robore. Hinc videntur & aliæ esse incrementi causæ, quæ ex illis, quæ de corpore humano novimus, non adeò facilè explicari possunt.

Alterum argumentum, quod urget *Celeberrimus Simson* (h), ut probet, plethoram corporis non esse menstrui fluoris causam, est illud, quòd *Freind* supponat, gradatim quotidie increfcere plethoram inter binas Periodos menstruas, imprimis confidens *Sanctorio*, asserenti, quòd & in corpore virili mensis spatio pondus corporis ad unam alteramve libram augetur. Tabulæ autem *Keilianæ* contrarium demonstrant; nempè, non fieri in corpore sano quotidianum tale & æquabile incrementum humorum, sed econtrà ingentes hîc contingere variationes in minuto vel aucto pondere; quòd mirum non est, cum ingestorum & egestorum quantitas tam varia observetur etiam in sanis hominibus.

(g) System. of. the Womb, pag. 10. — (h) System. of the Womb, pag. 6. & seq.

Præterea, si à plethorâ sensim accumulâtâ menstruus fluor penderet, deberet necessariò retardari periodus, si quâcumque evacuatione minueretur humorum quantitas, vel rerum penuriâ, aut strictiori diætâ, impediretur hæc accumulatio. Audacter provocat *Simson* (i) ad testimonium omnium Medicorum, qui in praxi versati sunt, an unquam observaverint retardari Periodum per sanguinis-missionem intermedio tempore institutam. Certum est, quòd venæ-sectiones, in morbis factæ, vel & in fanis mulieribus, quæ quotannis affueverant sanguinis-missionibus, rarò mutant solitam periodum, imò & aliquando accelerent eandem, quod aliquoties vidi. *Hoffmannus* (k), multiplici edoctus experienciâ, affirmat, *etiam vulgò compertum esse, secretâ ante tempus menstruorum venâ, liberiores eorum fluxum fieri.*

His difficultatibus motus *Celeberrimus Simson*, negavit, plethoram universalem esse menstruorum causam, sed aliam proposuit. Credebat enim corporis incrementum non cessare, quia partes sensim firmiores redditæ resistebant nimis suæ elongationi & extensioni, sed quia vis extendens & elongans partes minuebatur. Dum enim major est resistentia circa extrema vasorum flexilium, tunc liquores, vi cordis per hæc vasa pulsati, magis elongant & distendunt vasa, & contrâ, ubi liberior fit transitus per eadem, minuitur distensio & elongatio canalium. Undè putat, tunc corpus ad *ἀκμὴν* sui incrementi pervenisse, quando omnia corporis vasa liberrima, pervia, & aperta, facillimum transitum liquidis impulsis concedunt. Undè conclusit, incrementum non cessare, quia partes cedere amplius nequeunt, sed quia virium distendentium efficacia deficit; vel plurimum minuitur.

Confirmabat suam sententiam ideò, quia si per obstructionem viscerum in adulto corpore nascatur liberæ humorum circumductioni obstaculum, tunc mole denuò augeantur, & immaniter quandoque, uti in Hepate, Liene, Renibus, &c, Observationes Medicæ numerosissimæ docent. Sic in steatomatosis tumoribus, quò magis accumulatur in folliculo secreta à sanguine materies, mole suâ comprimens vasa vicina, pari ratione & crescunt hæc vasa, dum ob impeditam liberam circulationem à sanguine impulso plus distendentur (l).

Ex his conclusit, menstruum fluorem esse causam, quare uterus incrementi sui apicem attingat, & crescere desinat. Dum enim aperta vasorum oscula in uteri cavum mediatè, vel immediatè per sinus in substantiâ uteri priùs repletos, sanguinem in ejus cavum effundunt, tunc liberrimus humorum motus est per vasa uterina, adeoque vis distendens & elongans vasa cessat. Ubi autem in utero imprægnato chorion & placenta, uteri cavo accreta, liberum sanguinis exitum impediunt, de novo increscit uterus, & insigne molis augmentum acquirit.

Gradatim autem factum uteri incrementum statuit esse causam eruptionis menstruorum. Semper enim liquidum in cavum uteri pervenit, ut humectetur, & à concretione impediatur latera. Verùm hæc vasa exhalantia tenuissima sunt, & tandem, crescente utero, magis magisque dilatata, sanguinem ipsum transmittunt, tuncque fluor menstruus incipit, & potest apparere absque plethorâ totius corporis. Dum autem sanguis liberè fluit per hæc orificia dilatata, minuitur resistentia sanguini per vasa uterina propulso; hinc causa dilatans vasa cessat, & propriâ contractione angustantur, donec tandem non amplius sanguinem, sed tenuiores tantum humores, transmittere possint; adeoque

(i) Ibid. pag. 9. — (k) *Medic. Ration. & System.* Tom. II. pag. 464. — (l) *Simson System of the Womb.* pag. 27. &c.

tunc menstruus fluor cessare debet sponte (*m*). Indè etiam explicat, quare in robustis foeminis citius desinant menstrua; quia nempe firmior vasorum compages in his, dum minuitur causa urgens, facit, ut citius & validius contrahantur vasa; dum è contrà molles & delicatulae foeminæ saepe diuturnum & copiosum fluorem menstruum patiuntur. Cùm verò per ipsam evacuationem hanc debeant vasa contracta obicem ponere huic cruori, sponte cessat ille fluxus; sed & tunc denuò adest causa, resistantia nempe major vasorum, quæ certo tempore, sensim dilatando canales, renovare debet fluorem menstruum, qui ergo periodicè redibit. Fatetur tamen candidè egregius Auctor, quòd indè non pateat evidens ratio, quare in plerisque foeminis periodi floris menstrui mensis lunaris intervallo plerumque à se invicem distent (*n*). Secundùm hanc sententiam fluor menstruus non pendere à plethorâ totius corporis, sed à plethorâ potius uteri, dum numerosissima vasa antea tantùm tenuioribus sanguine humoribus pervia, sensim dilatata, recipiunt sanguinem rubrum; quæ dilatatio, ubi usque ad extrema vasorum oscula pervenerit, quæ in sinus uterinæ substantiæ primò, vel & directè in cavum uteri hiant, tunc fluor menstruus prodeat. Ergo patet, ante fluorem menstruum, uteri vasa majori copiâ distendi, & minùs sanguinis redire per venas reducentes; adeoque particularis plethora in utero adesse potest, licèt in reliquis totius corporis vasis non abundet sanguinis copia.

Fatendum videtur, plurima floris menstrui phœnomena feliciter ex hâc sententiâ explicari posse, quàm ubi plethora universalis statuitur menstruationis causa unica. Hinc illam plethoram particularem uteri plurimis & summis in arte viris placuisse, mirum non est. *Celeberrimus Astruc* (*o*), qui recentissimè de hac re scripsit, eandem sententiam amplectitur, licèt alio modo explicet (*p*), & credat sanguinem menstruum ex uteri venis prodire, per quasdam appendices venosas, quas *cæcales* vocat, quæ in extremis suis corrugatae sanguini viam occludunt, tempore verò menstrui floris ab urgente sanguine accumulato in uterinis vasis aperiuntur, & sanguinem dimittunt. Quamvis valdè ingeniosa & hęc explicatio videatur, liceat mihi, pace tanti Viri (ex cujus eruditissimis scriptis me plurima didicisse, gratus recordor) suspendere iudicium, cùm aliqua saltem supponat in uteri fabrica, quæ nondùm videntur Anatomicè satis demonstrata.

Lubens agnosco, artem nostram plurimùm debere Mathematicæ & Physicæ generalis disciplinæ, per quam communia omnibus corporibus attributa explicantur, & dum data certa sunt, quibus superstruitur tale ratiocinium, nullum adest erroris periculum. Hydraulicæ leges corpori humano applicari possunt; constat enim canalibus & liquidis per illos motus, habet sinus, receptacula, &c. Sed non credo, omnia ex hydraulicis explicari posse. Canales nostri vivi sunt, dilatantur quidem vi cordis impellentis liquida, & nituntur redire ad pristinam diametrum elasticitate suâ, sed præter hęc & aliæ causæ in nostra vasa agunt, quæ per hydraulicas leges nec intelligi nec explicari possunt. Conati fuerunt celebres viri proportionem truncorum ad ramos; ramorum ad se invicem, angulorum, secundùm quos rami vasorum ex truncis exeunt, diversitatem, determinare, &c. Sed nec hęc sufficiunt ad intelligenda illa, quæ in nostro copore fiunt. A solâ cogitatione mutatae canales nostri in momento temporis mutantur, sic ut subitò dilatentur, subitò contrahantur. Pacato homini & sano subitus

(*m*) Ibidem. pag. 54. — (*n*) Simson System. of the Womb. pag. 60. — (*o*) Traité des Maladies des Femmes, Tom. I. pag. 39. 48. — (*p*) Ibid. pag. 1. & seq.

terror nascitur, mox pallet totus, & vasa sanguinea faciei nullum admittunt sanguinem, quem antea transmittabant liberrimè. Coram pudicâ virgine lascivum quis dicat verbum, mox non tantùm genæ, sed tota facies, collum, cervix, intensè rubent. Dum stimulus irritans quicumque applicatur parti vel externæ corporis, in illo loco statim arteriæ & fortiùs pulsant & celerius; de quâ re §. 382. in historiâ inflammatio- nis, & alibi, pluribus locis, dixi. Sed & in ipso menstruo fluore quoties non contin- git, ut à subito metu, inopinâve calamitate, statim compressus fuerit, & vel omninò non, vel difficillimè, postea in ordinem redigi potuerit. Hæc & similia multa, quæ hîc memorare nimis longum foret, fecerunt; ut crederem, ex cognitâ partium fabricâ per generales omnium corporum proprietates non facilè explicari posse illa, quæ in humano corpore contingunt; solis observationibus cognoscenda nempè, dum fiunt, licèt ignoremus, quomodò fiant.

Quamcumque enim quis amplectatur sententiam de causâ fluoris menstrui, sive ple- thoram universalem, sive uteri solius, vel certam hujus fabricam quandam, semper manebit difficultas, cur uteri vasa incipiant magis impleri & distendi certo vitæ tem- pore, tuncque aperta sanguinem effundant, non antea; & cur certâ satis periodo re- deant. Sanè uterus in virginibus, licèt menstrua jam passis, densus & solidus tactu per- cipitur, nec videtur adeò facilè distendenda vasa habere. Verùm uti aliâ occasione monui ad §. 1265. in corpore humano observantur plura talia, quæ per annos manent absque notabili mutatione, & dein subitò incipiunt crescere & mutari. Dentes, qui septimo vel octavo (imò & ferius) ætatis anno prodibunt, jam hærent in maxillis abortuum, crescunt lentè cum reliquis partibus corporis; sed subitum incrementum sequitur, dum emerfuri sunt suo tempore; bulbilli pilorum sub cute hærent in pube diù, nec crescunt tamen, circa pubertatis tempus in utroque sexu emergunt, & in- crescunt subitò.

Insignes autem mutationes in corpore fieri, circa illud tempus, dum genera- tioni aptum redditur, certum est, ita ut Medici quandoque difficillimorum mor- borum curam sperent pubertatis tempore, quàm nullis remediis obtinere potue- rant; uti in *Historiâ Epilepsiæ*, & aliis in locis, monitum fuit; noverunt tunc Me- dici, mutari plura, sed nemo hætenus evidenter explicuit, quomodò hæc muta- tio fieret.

Ex comparatâ Anatome autem constat, in animalibus, dum generationis tempus adest, & æstro Venereo turgent, genitalia organa miris mutari modis. *Reaumur* (q) descripsit, ex observatis *Sarrazini*, *glirem*, quem ab odore moschi, quem spirat, *moschatum* vocant: illo tempore anni, dum generationi operam dat hoc animal, par- tium genitalium fabricam exactè descripsit, prout nempè mensibus Aprili & Majo observantur: mirum autem erat, pari passu, quo defervesceret æstrum, minui testi- culos, epididymidem, vesiculas feminales, &c, & tandem autumno adulto, & hye- mali tempore, ferè evanescere, figuram, colorem, situm, mutare penitùs. Sed & ob- servatum fuit, uterum in animalibus, quæ certo tantùm tempore anni generationi dant operam, miro mutari modo, humidum dimittere per pudenda, sæpè satis copiosum, & quandoque subcruentum; tuncque hæc animalia uno alterove coitu implentur: & in his ergo vasa dilatata dimittunt humores, quos antea retinebant. An hoc à priori

(q) Académ. des Scienc. 1725. Mém. pag. 325. & seq.

explicari poterit? In oviparis animalibus vitellarium numerosissimos continet vitellos, qui, antequam gallina ova deponere incipit, aciculæ caput vix æquant, postea subito crescunt, non omnes simul, sed successivè, ita ut in gallinâ, ova pariente, diversissimæ magnitudinis vitelli inveniantur: & tamen hi vitelli ab iisdem vasis humores accipiunt suos. In piscibus lactes, & ovorum numerosissimorum congeries, magnam abdominis partem implent certo anni tempore; alio integrè quasi disparere, etiam in culinis notum est. Undè videtur, generationis opus, & omnia, quæ ad illud pertinent, hætenus nondum explicari liquidò posse: per fideles magnorum virorum observationes multa novimus, quæ facta sunt, sed nondum sufficere videntur hæc cognita, ut intelligi possit, quomodò hæc fiant.

Varia, ut apparuit, & ingeniosæ, rationes fluxûs menstrui propositæ fuerunt à viris Celeberrimis, & structuræ corporis humani peritis, per quas quædam phænomena satis benè fuerunt explicata, sed non omnia. Utamur cognitis: cavendum tantum, ne regulæ practicæ superstruantur incertis.

In fœminâ humanâ fluorem menstruum fœcunditatis signum esse, satis unanimis Medicorum sententia est: observatur prodire naturaliter illo vitæ tempore, dum corpus aptum est concipiendo, fervendo, & nutriendo, fœtui; cessat idem, dum per ætatem corpus huic muneri ineptum redditur; undè tunc effœtæ vocantur mulieres. Cùm autem, non certo anni tempore, ut in brutis, sed semper, in utroque sexu, generandi potestas adsit, hinc fœminæ humanæ uterus singulis mensibus fluore hoc irrigatur, cùm in brutis uterus & pudenda tantum diffluant humoribus illo anni tempore, quo æstro venereo stimulantur. Fluor ille in brutis sanguinolentus purus nunquam observatur, tantum aliquando quid subcruenti exire visum fuit, at non constanti lege. Sed in fœminâ humanâ, dum gravida est, uterus extenditur, nec tamen hæc extensione tenuior redditur, hinc majorem sanguinis copiam continere debet in vasis suis, ita ut ultimo graviditatis tempore instar spongiæ sanguine plenæ appareat; adeoque debebat in fœminâ fœcundâ talis copia sanguinis præstò esse, quæ uteri gravidæ ampliora vasa replere posset, & ne in non gravidis aucta hæc copia gravaret corpus, requirebantur viæ, per quas sanguis ille exire posset commodè.

Præterea fœtus, membranis suis inclusus, necitur toti superficiæ cavi uteri quidem, sed imprimis placenta ope firmiùs adhæret uteri fundo, cui hæc placenta solet adcrecere. Per menstruum autem fluorem, qui imprimis ex fundo uteri prodire solet, uti dictum fuit, sic disponuntur sinus & vasa uteri, ut placenta faciliùs his quasi irridicari possit. Undè & Galenus (r) statuit: *Id verò (conceptus) potissimum fit, quum menstrua novissimè cessarunt, quo maximè tempore uteri semen concipiunt.* Rationem autem dat alibi (s); *Vasorum uteri, quæ interiorè ipsius partem adeunt, quibus etiam menses purgantur, oscula, quum fœmina conceptura est, aperiuntur: hoc autem conceptionis tempus est, vel incipientibus, vel cessantibus, mensuris. Aperiuntur enim reliquo etiam alio toto purgationis tempore vasa hæc, non tamen tunc in se concipit mulier; non enim semen in utero manere potest, quòd ab influentis sanguinis copiâ abluatur. At cessantibus, vel incipientibus, mensuris, vasorum ora aperta sunt, & menstruum, neque multum, neque affatim, sed paucum, & paulatim, effluit.* Ita &

(r) De semine, Lib. I. cap. III. in fine.

Charter, Tom. II. pag. 186.

(s) De uteri dissectione, cap. x. Charter, Tom. IV. pag. 281.

apud *Mofchionem* (t) legitur de fluore menstruo, quod paret utilem & aptum locum, à quo semen imbibi possit.

Cùm autem in brutis, dum œstro venereo stimulantur, ex pudendis depluant humores, quod alio tempore non fit, uti antea dictum fuit, hinc Veneris stimulum pro præcipuâ fluoris menstrui causâ statuerunt alii (u). Volebant enim simile quid contingere, ac in pene virili, dum turget, ab extravasato sanguine in cellulis corporum cavernosorum, ita tamen ut in uteri substantiam sic effusus sanguis stagnaret diutiùs, nec resorberi posset tam facilè per venas, uti fit in pene virili, dum flaccescit; & tandem mole accumulata irritarentur fibræ musculares uterinæ, quæ tunc contractæ expellerent sanguinem collectum per sinuum orificia in cavum uteri. Credebatur huic opinioni favere facilis illa distensibilitas vasorum & sinuum uteri, quæ in gravidis observatur, & quòd *Graafius* (v) testetur, *in uteri vasis sæpè reperiri Polypos, & quidem tantos, ut ipsa adimpleant, nec non quandoque in callosam quasi substantiam degenerent.* Uterum propriâ vi se contrahere posse, docet & puerperium (de quo postea), & quòd post partum uterus duarum vel trium septimanarum spatio ad pristinam molem redeat, cùm ultimo graviditatis tempore adeò distentus fuerit. Dixit *Hippocrates* (x); *Mulieribus plerisque, quùm menses apparituri sunt, uteri osculum sese magis quàm aliàs, contrahit.* Hoc autem videretur docere, circa menstruorum tempus majorem adesse in utero contractionem, per quam nempe expelleretur illud, quòd accumulatum erat. Accedit, quòd sæpiùs observatum fuerit à Medicis, virgines, quæ difficulter menstruabantur, post matrimonium levamen habuisse.

Non tamen ex his patere videtur, quòd menstrui fluoris causa à venereo pendeat appetitu. Matura virgo Veneris stimulos sentit, non tantùm dum menstrua instant, sed & postquam fluxerunt; dum cessant, lascivientes toties videmus jam effætas mulieres, quæ menstruis carent sanæ. Novi plures ritè menstruantes, quæ in venerem segnes maritorum evitabant complexus morosæ. Uti penis virilis, tumidus & rigens, post coitum flaccescit, sic & clitoris, nymphæ, vagina, simili modo turgidæ, pariter finito veneris certamine collabuntur. Constat ex *Ruyschii* & aliorum observatis, tubas Fallopianas in actu venereo turgidas erigi, & postea demum flaccescere. Undè nulla ratio videtur, quare uterus, si à fervidâ venere turgeret totus, non collaberetur denuò, effuso sanguine resorpto per venas, uti in reliquis generationis organis utriusque sexûs observatur fieri.

Cùm autem sequenti paragrapho dicetur de illis malis, quæ sequuntur diminutionem, vel & integram suppressionem fluoris menstrui, operæ pretium erit considerare, an determinari possit quantitas sanguinis, quæ per menstruam hanc evacuationem exire solet de corpore sanæ mulieris. Monuerat enim *Hippocrates* (y) sequentia: *Menstruis copiosioribus profluentibus morbi oboriuntur: at non prodeuntibus accidunt ab utero morbi.* Optimè *Galenus*, dum commentatur hunc Aphorismum, notat, quòd à copiosioribus menstruis totius corporis morbos prælagiverit *Hippocrates*, dum à nimiâ jacturâ sanguinis cachecticum corpus redditur: ubi autem non

(t) Israel Spach, Gynæc. pag. 2.

(u) Emmet. Theor. nouvelle du flux menstruel, pag. 77. &c.

(v) De Mulier. Organ. pag. 113.

(x) De superfœtatione, cap. VII. Charter. Tom. VII. pag. 864.

(y) Aphor. LVII. Sect. v. Charter. Tom. IX. pag. 229.

prodeunt menstrua, tunc in ipso utero morbi nascuntur, vel à vasis nimis rigidis, vel à sanguine in substantiâ uteri accumulato, vel ab utrisque his simul concurrentibus: atque indè affectum inflammatorium, erysipelatosum, scirrhosum, carcinomatosum, metuendum esse docet (z); quæ mala toties observantur illo vitæ tempore, quando menstrua per ætatem cessare solent; imprimis in illis mulieribus, quibus copiosi fluebant menses, & dein subito supprimuntur.

Nihil ergò hîc certi statui poterit, nisi habeatur cognita illa quantitas sanguinis, quæ menstruâ hâc periodo exire solet in sanis.

Interim ex illis, quæ antè dicta fuerunt, jam patuit, magnam diversitatem hîc obtinere pro diversis regionibus, pro diversâ corporis temperie, pro vario vitæ genere. Lapponibus mulieribus parca, in calidis regionibus copiosiora, prodeunt menstrua: in laxâ temperie copia major, in stricto & robusto corpore minor. Quæ lautis epulis & inertis otio fruuntur, diffluunt copioso sanguine menstruo, dum rustica mulier, quotidianis firma laboribus, pauculum tantùm stillat sanguinis, sana tamen. Dum, apud Batavos, mulieres tepidis aquosis potibus per totam ferè vitam abutuntur, & hybernis mensibus, hypocaustulis suppositis, inferiores corporis partes perpetuo calore fovent, nimio menstruorum fluxu exhaustæ languent, & totæ redduntur cachecticæ. Non mirum ergò est, tantam diversitatem occurrere apud auctores circa quantitatem fluoris menstrui debitam. Præterea difficulter in singulis mulieribus quantitas exeuntis sanguinis determinari poterit, dum linteamina & vestes sanguine menstruo madescunt, & calore corporis denuò exsiccantur.

Hippocrates (a) quantitatem sic definivit: *At omni mulieri, si sana sit, prodeuntes menses moderati sunt, qui ad duarum Atticarum heminarum mensuram, aut paulò plures aut pauciores, idque ad biduum vel triduum, manant. Longius autem tempus, aut brevius, morbosum aut sterile est.* Atticam autem κοτύλαν æquivalere Hemina Romanæ plerique auctores statuerunt; vocabantur autem cotylæ etiam libræ, quæ duodecim uncias mensurales continebant, quæ æquabantur decem uncias ponderalibus, totidem scilicet, quot Hemina Romana pendebat (b). Disputaverunt quidem auctores de his mensuris, attamen hæc opinio admodum verosimilis videtur; & licet aliqua diversitas fuerit inter Cotylam Atticam & Heminam Romanam, non videtur hoc magni momenti esse posse in determinandâ fluoris menstrui quantitate, quæ absque hoc exquisitè definiri nequit. Videmus tamen, plerosque Medicos statuisse, viginti vel viginti quatuor uncias singulis mensibus sic evacuari, prout nempe uncias mensurales, vel ponderales, computabant. Sic *Celeberrimus Freind* (c) vulgarem catameniorum mensuram statuebat unciarum viginti, & dein computabat, quantum singulis diebus de sanguine accrescere deberet, ut menstrua illa plethora fieret.

Hæc autem fluoris menstrui quantitas non fuit probata omnibus Auctoribus Medicis; imò plures multùm recesserunt indè: *Celeb. Astruc* (d), postquam monuerat, magnam varietatem occurrere in diversis mulieribus, imò & in eâdem foeminâ quantitatem variare diversis periodis, communiter tamen statuit limites hujus varietatis

(z) Ibid. pag. 230.

(a) De Mulier. Morb. Lib. I. cap. ix. Character. Tom. VII. pag. 734.

(b) Jo. Casp. Eisenschmid. de ponder. & Tom. IV.

mensuris, &c. pag. 74. & seq.

(c) Emmenolog. cap. vii. p. 38. & cap. i. p. 6.

(d) Traité des Maladies des femmes, Tom. I.

pag. 22.

ab octo uncias ad sedecim poni posse; quamvis & dentur fœminæ, quibus, licet sanis, minor & major copia singulis mensibus evacuatur. Sex vel octo uncias pro communi mensurâ fluoris menstrui statuit *Hallerus* (e); quatuor uncias raro excedere, vult *Brudenell Exton* (f). Aliâ arte usus fuit *Celeberrimus de Haen* (g), ut exactiùs scire posset copiam fluoris menstrui: sanguini recens misso & adhuc calenti: cujus copiam noverat præcisè, immisit linteamina, deindè magnitudinem oriundarum indè macularum examinavit, notavit. Sæpiùs hæc tentando, didicit, sanguinis linteaminibus excepti quantitatem, quovis deposito pretio, exactè calculare; sicque justè determinare potuit, quantum sanguinis ex menstruante utero exiret.

Invenit autem, nonnullas fœminas menstruo tempore tres uncias sanguinis demittere, alias quatuor, quinque; pauciores esse, quæ semilibram; raras admodum, quæ uncias decem evacuant, nisi uteri quopiam defectu laborarent.

Per hæc ergo experimenta apparet, quòd copia menstruorum longè minor sit illâ, quàm *Hippocrates* statuerat; imò & ex ipso *Hippocrate* videtur hoc probari posse: dixit enim (h): *Prodeunt autem lochia sanæ mulieri satis abundè, primùm Atticæ heminæ & dimidiæ mensurâ; aut paulò copiosiora; deindè ad hujus rationem pauciora, quoad desinant.* Nemo autem, qui vidit lochia, quæ in puerperio, separata placenta, exeunt, dubitare poterit, menstruum fluorem ad hanc quantitatem nullo modo accedere. Verum quidem est, quòd Græcæ mulieres vivebant reclusæ, in calidâ regione, & hinc fortè copiosius menstruabantur. Cùm autem ferè tantum ex conspectu linteaminum sanguine maculatorum de hâc copiâ judicent Medici, & sæpè muliercularum relationi confidant unicè, facilè potuit hic error subrepere, cùm & mulierum custodes sæpiùs turpiter in tali casu hallucinentur. Vidit idem ille egregius Auctor (i), casus fuisse abortuum, in quibus jurabant *Obstetrices*, plus octo vel decem libris evacuatum fuisse, cùm tamen totum sordidarum mapparum acervum examinans, vix sesquilibram evacuatam esse, existimare debuerit.

Videtur ergo ex his omnibus, quæ modò dicta sunt, concludi posse, per fluxum menstruum disponi sic uterum fœminæ humanæ, ut concipere possit, conceptum retinere, retentum alere. Dum enim vasa & sinus uterinæ substantiæ sic aperiuntur singulis mensibus, ut crassissimam sanguinis partem, rubram nempe, admittere & transmittere possint, aptiora redduntur, ut ovi humani tota superficies, cavo uteri applicata, emissis propaginibus vasculosis, huic uniri & quasi irradicari possit. Periodum autem illam menstruam non posse facilè explicari per plethoram universalem totius corporis, neque etiam per plethoram uteri solius. Donec ergo certiora noverimus de his, quæ fortè serior ætas docebit, contenti simus, uti certò cognitis, *obscuris omnibus, non à cogitatione artificis, sed ab ipsâ arte rejectis* (k). Per triginta & ultra annos fœmina humana generationi apta manet, & incipientis fœcunditatis signum dant menstrua, finitæ verò illorum cessatio. Cùm autem in humano genere nullum certum anni tempus generationi destinatum sit, hinc fluore menstruo omni mense disponitur uterus, ut faciliùs concipere possit. In brutis,

(e) Prim. lin. Physiolog. §. 817. pag. 539.

(f) Pag. 108.

(g) Rat. Medend. part. IV. cap. VI. §. II. pag. 204.

(h) De Mulier. Morbis, Lib. I. cap. 71.

Charter. Tom. VII. pag. 771.

(i) De Haen Rat. Medend. part. IV. cap. VI.

§. II. pag. 205.

(k) Cels. de Med. Lib. I. in Præfat. pag. 20.

licet nil sanguinolenti prodire soleat, tamen circa consuetum generationis tempus de utero humores fluere incipiunt, ita ut pudenda madescant. Legitur & , fimiæ quendam speciem, humanæ formæ similiorem, inveniri, in qua fœmellæ menstruantur (*l*); cujus rei oculatum testem se asserit *Kolbe* (*m*); simulque notat, hæc animalia binas mammæ in pectoris anteriore parte gerere.

Ex antè dictis patuit, non ad plethoram tollendam, vel minuendam, institutum propriè esse menstruum fluxum; cum & in non plethoricis observetur, illum debito tempore contingere. Ubi autem extrema vasorum uterinorum, dilatata jam & aperta, sanguinem dimittunt, si aucta ejus copia in toto corpore plethoram fecerit, per vias has apertas jam major sanguinis quantitas exhibit, sicque plethora solvetur. Undè etiam ratio intelligitur, cur in otiosis & opiparè viventibus major copia menstruorum prodeat, quàm in illis mulieribus, quæ duro labore parcum victum sibi & suis quærere coguntur. Simul etiam indè constat, parcum admodum fluorem sufficere, ut fœcunda sit mulier, modò cæterùm sana sit: si enim apta maneat uteri superficies interna, ut ovum humanum, tenellum embryonem continens, illi necti & ad crescere possit, fœcunda poterit esse mulier. Huic aptitudini conducere videtur fluor menstruus, licet etiam parcior fuerit; & in raris casibus observatum, quasdam mulieres, licet nunquam menstruatæ fuerint, fœcundas fuisse; quarum exempla leguntur apud *Schenkium* (*n*), & alios: interim ex antè dictis constat, mulieres, nunquam menstrua passas, ferè semper fuisse steriles: in raris illis casibus credibile videtur, uteri vasa sic disposita fuisse, ut pervia quidem fuerint, & nexui cum ovo humano apta, sed tamen non adeò patula, ut sanguinem transmittere potuerint. Sæpè enim observatur, mulieribus, quæ menstruis carent, statâ periodo non sanguinem, sed tenuioris humoris aliquam copiam effluxisse. Fortè & talis uteri conditio adest in fœminis lactantibus; quas aliquoties concepisse novi, licet menstrua non rediissent post puerperium. Novimus, per observata quotidiana, inter uterum & mammæ notabile commercium esse; sic maturæ virgini tumere incipiunt mammæ, dum in utero ad prima menstrua dispositio nascitur: in puerperio, dum tertiâ die lochia minuuntur, imò quandoque integrè cessant, mammæ subito tumere incipiunt, & si lactet mulier, lochia redeunt, dum lac liberè per papillas exit: si autem alienis uberibus nutriendum tradat infantem, detumescunt mammæ, alba exeunt per uterum, & deindè sanguinolenta denuò, ita ut, cæteris paribus, in non lactantibus lochia & diutiùs & copiosius fluant. In nutricibus aliquoties observatur, menstruorum loco aliquid ferofi, albicantis, de utero fluere; quandoque & paulò post sanguis sequitur, magis dilatatis vasis; in aliis verò non. Videntur autem hoc tempore ad conceptum dispositæ esse, si viro jungantur. Ut enim paulò antè dictum fuit ex *Galeno*; conceptus potissimum fit, quàm menstrua novissimè cesserunt; tunc enim aperta adhuc sunt illa vasa in uteri superficie internâ, ita ut, non sanguinem, sed tenuiores humores, dimittant: idem contingere dicit incipientibus menstruis. Undè videtur in lactantibus, quæ absque menstruorum reditu concipiunt, uterus sic dispositus esse in vasis suis, ut se habet, dum menstrua brevè prodibunt, vel dum cessare incipiunt; nempe, quòd non penitus contracta vasa

(*l*) Gassend. in vitâ Peiresc. Lib. V. pag. 169.

(*m*) Beschryving. van de Caep. de goede Hoop, pag. 166.

(*n*) Lib. IV. de Conceptione Observat. I. pag. 556.

sunt, sed sic tamen angustata, ut non sanguinem, sed tenuiores humores, transmittere possint. An similis dispositio adfuit in raris illis casibus, quando mulieres, nunquam menstruatae, conceperunt?

Menstrui fluoris prodituri signa satis benè descripsit *Moschio* (o) : Mammæ tument; pondus circa pubem cum quâdam prurigine sentiunt; pigrae fiunt; gravedinem in renibus percipiunt, aliquando & dolorem; frequentius oscitant, & totum corpus extendunt; ruborem in genis habent, non perseverantem; aliquando & fastidium patiuntur, & nauseam. Hæc sunt symptomata maximè communia, quæ præcedere solent, vel comitari, fluorem menstruum incipientem: pluribus tensigent in cervice tendines musculorum, sæpè non sine molestiâ; aliis caput dolet.

Durat ille fluor menstruus plus minúsve in diversis mulieribus, ita tamen, ut pluribus trium vel quatuor dierum tempore absolvatur (p). Laudatur etiam, si sensim stillet, & absque interruptione fluere pergat, donec cesset penitus. Quandoque tamen contingit, ut per biduum vel triduum menstrua fluant, dein cessent per unum alterúmve diem, & tunc redeant denuò; quod in sanis foecundisque foeminis observavi aliquoties; & etiam notatum fuit à *Celeb. Astruc* (q). Hoc tamen molestiæ percipiunt tales mulieres, ut denuò redeant illa symptomata, quæ præcedere solent menstruorum eruptionem, præcipuè capitis dolor, & molesta tensio circa nucham, donec de novo sanguis de utero prodeat.

Qualis autem sit ille sanguis, qui per menstruum fluorem exit, *Hippocratis* (r) auctoritate stabilitur; dum dicit: *Prodit autem sanguis, qualis è victimâ, citòque concrefcit, si mulier sana est.* Notum autem est, quòd sanissima animalia pro sacrificiis eligerentur, & sanguinis sani, imprimis arteriosi, proprietas hæc sit, ut statim concrefcant.

Hanc sententiam confirmarunt & reliqui Auctores plurimi, qui optimè scripserunt de mulierum sanitate, & morbis (s). Ubi verò humores per morbum degeneraverunt, tunc mirum non est, & sanguinem morbosum per menstrua evacuari; uti etiam, si ulcerosi quid in utero vel in vaginâ fuerit. Pariter, si, constricto uteri orificio, sanguis menstruus in cavo collectus retineatur, vel & vaginæ rugis adhæferit semiconcretus, calore loci, & aëris accessu, poterit putrescere satis citò, & tunc postea loco boni sanguinis liquamen putridum defluet. Similia & poterunt fieri, si munditiæ minús studiosæ mulieres, nec indusia, nec lintea mutant, imprimis in calidioribus regionibus. Verùm sponte patet, sanum & purum sanguinem exivisse de vasis uterinis; sed postea corruptum esse.

Hinc simul facilè apparet, quid sentiendum sit de omnibus illis noxis quæ sanguini menstruo, & menstruanti foeminæ, adscribuntur; uti & de philtis, aliisque superstitiosis remediis, indè paratis. Scripserat *Columella* (t), ultimum remedium esse, aliis incassum tentatis, ad necandas erucas, hortis adeò noxias, si menstruans

(o) Spach. Gynæc. pag. 2. n°. 21. & pag. 20. Harmon. Gynæc.

(p) Ibid. n°. 18.

(q) Traité des Malad. des femm. Tom. I. pag. 23.

(r) De Mulier. Morb. Lib. I. cap. ix. Char-ter. Tom. VII. pag. 735.

(s) Mauriceau, des Malad. des femm. gros-sès, Tom. I. pag. 54. De Graaf. de Mulier. or-gan. 135. &c. Astruc, Traité des Malad. des femm. Tom. I. pag. 23.

(t) Rei rustic. autor. Tom. I. pag. 732. Lib. X. vers. 357. & seq.

foemina, nudis pedibus, aperto sinu, & resolutis capillis, ter circumiret areolas, & sepem hortorum. Tunc enim:

— — — — — *mirabile visu,*
Non aliter quam decussâ pluit arbore nimbus,
Vel teretis mali, vel tectæ cortice glandis,
Volvitur ad terram distorto corpore Campe.

Plurima alia similia apud Autores hinc indè sparsim inveniuntur, & collecta legi possunt apud Ludovicum Bonaciolum (u), si operæ pretium videatur. Melius superstitionæ hæc nugæ, quibus tamen mulierculæ fidem habere solent, oblivioni tradentur perpetuæ.

§. 1285. **S**I, posito corpore in conditione (1284.) hic sanguis retinetur, oritur plethora; tarditas; gravitas; pallor; dolor lumborum, inguinum; depravatæ functiones omnes ferè naturales, vitales, animales; quæ facilè deducuntur à vasis nimis pressis, liquido copiosiore, stagnante, suffocato.

Licèt ad præcedentem paragraphum fuerit dictum, menstruum fluorem non produci à plethorâ universali, ut causa, tamen cùm naturali lege in sanis mulieribus certa quantitas sanguinis sic exeat de corpore singulis mensibus, sponte patet, à retentis menstruis debere augeri sanguinis copiam in vasis, eò citiùs vel seriùs, prout majori minorive copiâ menstrua solebant. Verùm etiam probatum fuit, quòd, licèt purgatio menstrua vocari soleat, sanguis purus exeat de vasis uterinis, non verò aliquid noxium. Ubi ergò sanguinis boni copia, per menstruorum retentionem, eò usque increvit, ut major jam sit, quàm quæ ferre possit illas mutationes, quæ vitæ inevitabiles accidunt, nisi inducantur morbi, tunc plethora adesse dicitur, uti pluribus ad §. 106. a. dictum fuit.

Tarditas, gravitas. Hæc enim sunt plethoræ effectus, uti §. 106. e. monitum fuit: *Gravitatis sensum in toto corpore inter signa suppressionis menstruorum recensuit Galenus (v); & Hippocrates (x) dixit: Molli carne præditæ mulieri, ubi sanguine corpus expletum fuerit, nisi ab ipso decesserit, carnibus impletis, & calefactis, dolor oboritur.* Sentiunt enim in omnibus musculis corporis mollem, plenum, distendentem, tumorem, unà cum immobilitate quâdam, sic ut manuum digitos vix claudere possint, uti antea in Plethoræ diagnosi dictum fuit.

Pallor. Inter signa plethoræ recensitus fuit color ruber in facie, oculis, labiis; imò & in valdè plethoricis quandoque cutis totius corporis impensè rubet; adeoque mirum videtur, quòd pallor sequatur menstruorum suppressionem. Verùm circa hanc rem notandum est, quòd quandoque in pallidis virginibus supprimantur men-

(u) Ennead. mulieb. cap. III. Spach. Gynæc. | ter. Tom. VII. pag. 524.

(v) De locis affectis, Lib. VI. cap. v. Char- | (x) De Mulier. Morb. Lib. I. cap. II. Ibid.

pag. 729.

ses, in quibus non adest ferè sanguis ruber; uti manifestè apparet, si ad deplenda vasa ipsis vena aperiatur: parva enim placulenta rubra innatat copioso admodum sero. Prudentes autem Medici in suppressione mensium curandâ admodum solliciti sunt, ut ritè distinguant, an laborent morbo, quia menstrua supprimuntur, an verò ob morbum prægressum, vel præsentem, careant fluore menstruo. In priori enim casu plethora sequitur, & rubent, in posteriori autem languent, totæ pallidæ, & cacochymicæ.

Magna hinc etiam requiritur in curatione diversitas: plethora enim sanguinismissionem indicat; cacochymia sæpè longa aliis remediis opus habet.

Sed & alia ratio est, cur pallor post menstruorum suppressionem sequatur, licet plethora adfuerit. Notum est, sanguinem sanum de venâ eductum, sibi relictum in vase puro, secedere in duas partes, in serum nempe fluidum, & partem rubram concretam. Si omne serum effundatur, post paucas horas nova feri copia adest, deliquescente sensim parte rubrâ, quæ sic ferè integrè in serum flavescens, vel ex flavo viridescens, solvi poterit. Vasa autem per plethoram nimis distenta, perdunt partem virium suarum, per quas agunt in fluida contenta, hinc minùs compinguntur & densantur humores, & poterit vel in ipsis vasis pars rubra sensim in serum deliquescere, undè color ruber corporis sensim minuitur, & in pallorem mutatur. Accedit, quòd si plethora adsit, naturaliter per uteri vasa dilatata exitum quærens, nec exiens tamen, vasa uteri & sinus dilatantur magis & magis; undè dolor in utero & partibus vicinis, uti statim dicitur. Verùm tunc idem continget, quod in gravidis metuebat Hippocrates (y); uti aliâ occasione ad §. 69. notavi. *Cùm uterum gestat mulier, tota fit cum virore pallida (κλωρη), quòd purus ipsius sanguis quotidie è corpore destillet, & ad fœtum feratur, eique incrementum accedat; cùmque paucior in corpore sanguis existat, eam pallidam esse, necesse est.*

Dolor lumborum, inguinum. Dum sinus uteri, numerosi, & per totam ejus substantiam dispersi, turgent accumulato sanguine, vasa inter hos decurrentia necessariò comprimuntur; undè vasa sanguinea vicinarum partium magis implentur, & impleta distrahuntur; hinc primò ponderis, & dein molesti doloris, sensus, qui tam sæpè menstruum fluorem præcedere solet. Si jam non exeat de utero sanguis, omnia hæc mala augentur (z). Pulchra habetur observatio, quæ modò dicta confirmat. Violentâ morte peribat mulier quinquagenaria, quæ novemdecim annis in conjugio vixerat sterilis. Menstrua prodibant, sed parcâ tantùm copiâ, & illo tempore tumebat misera, & magnos in abdomine dolores patiebatur: post aliquot annos, à prima menstruorum eruptione, naribus emungebat sanguinem, vel & exspuebat. In cadavere inventum fuit, quòd membrana, interiorè vaginæ superficiem tegens, occluserat orificium uteri, æquè firmiter ibi accreta, quàm vaginæ. Hæc membrana pertusa erat duobus parvis foraminulis, quorum diameter quartam partem lineæ geometricæ æquabat tantùm. Collum verò uteri duplo longius erat solito, à distensione collecti sanguinis expansum, & tenue (a). Talem autem distractionem absque dolore & molestiâ insigni non potuisse fieri, facilè patet. Undè

(y) De Mulier. Morb. Lib. I. cap. 32. Char-
101. Tom. VI. pag. 748.

(z) Simson the System. of the Womb. p. 40.

(a) Acad. des Scienc. l'an 1704. Hist. pag.
26.

Hippocrates (b) dixit: Quùm menses latuerint, dolor imum ventrem detinet, eique pondus incumbere videtur, lumbi & ilia dolent. Similia habet alio in loco (c); sed ibi dicit, quòd lumbi & ilia immaniter doleant; dein addit: Si verò menses omninò non prodeant, pro morbo crassi, lenti, & glutinosi, redduntur; adeoque apti, ut in vasis & sinubus uteri stagnent, & corrumpantur; quæ omnia mala pejora fiunt temporis morâ. Undè, postquam duo aut tres menses præterierint, interdum ei per pudendum menstrua confertim erumpunt, & quæ prodeunt, ut carunculæ esse videntur, velut ex fœtûs corruptione; & nigra sunt (d). Quòd autem hoc factum fuerit ab accumulato sanguine, vel in uteri cavo, vel in vasis, patet indè, quòd talis mulier prægnans esse videatur, & in viri congressu doleat, ut putet quid incumbere; & pondus aliquod in ventre inest (e). Si verò diutiùs maneat suppressa menstrua, tunc suppurationem metuendam esse, monet (f). Id verò maximè accidit, si à febre exusti fuerint. Signa verò sunt, si purulenta fuerint: dolores enim ad imum ventrem irruunt, & pulsationes vehementes; neque contactum sustinet. Quòd si meliùs habitura sit, menses ei per pudenda erumpunt, pusque & sanguis fertur. Deindè addit, uteri ulcus metuendum esse; quod si magnum fuerit, infœcunda manebit mulier, licèt sanetur. Sin autem ex utero non exiverit illud corruptum & purulentum, tunc circa lateris mollitudinem pus colligitur (g).

Hæc sunt præcipua mala, quæ contingunt ipsi utero, dum menstrua supprimuntur. Verùm cum arteriæ hypogastricæ, non tantùm utero, sed & vicinis partibus, dent ramos, hinc, impedito libero transitu per vasa uterina, vasa vicinarum partium magis urgentur, & distenduntur; undè nova nascuntur symptomata. Hæc omnia pulchrè habentur apud Hippocratem (h); qui sic dicit de menstruorum suppressione: Quùm autem agitated & secretus sanguis minimè foràs, sed in uteros feratur, uterique non hiarint, tum sanè, diutiùs immorante sanguine, uteri incalescentes calorem reliquo corpori excitant. Quandoque etiam sanguinem in venas corporis transfundunt, ut & venæ impletæ doleant, & œdemata excitent. Nonnunquam verò ex eo claudicationis periculum impendet. Quin etiam interdum vesicam obsident, premuntque, & claudunt, stanguriamque adferunt. Quandoque verò uteri, sanguine pleni existentes, aut ad coxendicem, aut ad lumbos, procidunt, doloresque exhibent. Aliquando verò, ubi sanguis quinque aut sex menses in utero immoratus est, putrescens, pus fit, & quibusdam pus per pudendum exit. Nonnullis etiam in inguine velut tuberculum oritur, ibique pus factum foràs prodit. Similia his recenset alio in loco (i) Galenus.

Verùm à suppressis mensuris non tantùm uterus, & vicinæ utero partes malè afficiuntur; quod facilè deducitur à vasis nimis pressis, liquido copiosiori, stagnante, suffocato; sed & totum corpus indè turbatur, ita ut ab hâc solâ causâ observentur

Depravatæ functiones omnes ferè naturales, vitales, animales. Aliâ

(b) De Natur. mulieb. cap. xviii. Charter. Tom. VII. pag. 689.

(c) De Mulier. Morb. Lib. I. cap. vi. Ibid. pag. 732.

(d) De Mulier. Morb. Lib. I. cap. vi. Ibid. pag. 732.

(e) Ibidem.

(f) Ibid. cap. iv. pag. 731.

(g) Ibid. cap. v. pag. 732.

(h) De Naturâ Pueri, cap. iii. Charter. Tom. V. pag. 313.

(i) Comment. tert. in librum Hippocr. de alimento. Charter. Tom. VI. pag. 270.

occasione ad §. 1224. ex observatis Egregii Anatomici *Tabarrani* constitit, liberrium esse commercium inter venas & uteri cavum : inflatis enim venis, observavit, uteri & vaginæ, cavum aëre repleti, & vicissim, per orificium vaginæ insufflando, vidit, venas, utero, vaginæ atque ovariiis, dicatas, aëre turgentes attolli. Facillima ergo erit resorptio per venas uterinas, si uterus sanus sit. Ideò videtur *Hippocrates* (k) testimonium fœcunditatis à facili uteri resorptione sumsisse ; dum dicit : *Si mulier utero non concipiat, scire autem velis, an conceptura sit, vestibis obvolvutam subter suffito: atqui si odor quidem ad nares & os usque per corpus tibi pervadere videatur, ipsam nosce per se infœcundam non esse.* Hinc facilè patet, si purulenti, vel stagnatione corrupti, humores hîc stabulentur, ab horum resorptione cacochymiam pessimam induci posse, adeoque omnes functiones turbari; uti etiam per metastasin similibus resorptorum ad varia corporis loca. Videtur & *Hippocrates* (l) hoc indicasse, dum agit de illis, quæ contingunt, *si menses mulieri quidem prodeant; verùm pauciores, quàm conveniat, ferantur.* Monet enim sequentia : *Dolet aliàs atque aliàs corpus, maximèque lumbos, & spinam, & inguina, manuumque & pedum articulos. Neque hæc simul dolent, sed vicissim, quocumque secretus sanguis, qui uteri inesse nequit, impetum fecerit, & quâ corporis parte decubuerit, tumor existit.*

Verùm & alia ratio est, quare ab utero malè affecto naturales, vitales, animales, functiones turbari possint in corpore. Aliâ occasione, dum ad §. 701. de *Delirio Febrili* agebatur, probatum fuit, quòd ab aliis partibus corporis affectis sic possit affici sensorium commune, ac si causa physica in ipso cerebro præexistisset, cum tamen longè aliis in locis hæreat origo mali. Hoc erat illud, quod *Helmontius* vocabat *actionem regiminis, quâ una pars corporis paret alteri.* Patuit tunc simul, jam apud *Hippocratem* manifesta hujus actionis vestigia occurrere; & plurimis observatis tunc demonstratum fuit, quòd reverà partes quædam corporis malè affectæ agant efficaciter in alias partes, licèt distitas; non, uti videtur, communicatione sive propagatione materiæ morbosæ, per vapores emissos ex parte priùs affectâ, uti in scholis explicari solebat; sed miro imperio quarundam partium corporis in alias. Simul tunc monitum fuit, sufficere Medicis, ut sciant, talia contingere in corpore humano, licèt fateri debeant, se non intelligere modum, quo hæc fiant. Magnum certè in arte usum habebit, discere per fideles observationes, quænam partes corporis in alias agant tali modo, vel patientur : Quod & *Hippocrates* agnovit (m), uti antè dictum fuit. *Corpus autem ipsum sibi ipsi idem est, & ex eisdem constat. Etsi non eodem modo se habent ejus partes magnæ & parvæ, itémque inferiores & superiores. Si quis tamen interceptam corporis partem minimam malè afficere velit, eam effectiorem, qualiscumque tandem fuerit, totum corpus sentiet; propterea quòd minima corporis pars, eadem habet omnia, quæcumque & maxima. Eaque minima pars, quidquid tandem pertulerit, ad cognationem & gentilitatem refert (πρὸς τὴν ὁμοειδίαν) unaquæque ad suam, sive bonum, sive malum, id fuerit, ac propterea corpus ob minimæ partis cognationem tum dolet, tum oblectatur, quòd in minimâ parte omnes insint, eæque ad ea, quæ sui sunt generis, singula transferunt; & omnia denunciant.*

Si jam consideretur, totum corpus adeò mutari circa pubertatis tempus, dum

(k) Aphor. LIX. Sect. v. Charter. Tom. IX. | ter. Tom. VII. pag. 733.
pag. 231.

(l) De Mulier. Morb. Lib. I. cap. VII. Char- | (m) De locis in homine, cap. I. Charter.
Tom. VII. pag. 358.

uterus mutari incipit; multos morbos minui, imò & integrè cessare, dum prima prodeunt menstrua; totum cerebrum turbari miris modis in *furore uterino*, dum optimè morata virgo, omni abjecto pudore, in venerem furibunda ruit, donec lassata viris, nondum satiata, recedat; his certè & plura alia addi possunt, ut demonstraretur illud imperium, quo uterus malè affectus omnes corporis functiones mutare & turbare possit. Undè *Helmontius* (n), dum observaverat, Asthma & tussim produci ab utero, *actione regiminis, modoque penè influentiali, ad nutum iræ, tristitiæ, pavoris, &c.* dein addit sequentia; *Nec enim uterus vaporibus tenuis, sed mero regiminis imperio, totam regit mulierem; cum sit peregrini hospitis instar, à corpore non nisi alimenter dependens; prout viscus ab arbore, cui innascitur. Cæterum uterus quadra vivit propria, nullumque sibi, præter animi pathemata, hostem novit. Quapropter non servit animæ; sed in importunum perturbationibus animum, non secus atque in corpus, furiendo sævit, &c.*

Omnia autem hæc, utero malè affecto, ob fluorem menstruum suppressum, contingere posse, docent *Hippocratis* observata: *Dixit enim* (o); *Menses non suppressi, commodum est: ex talibus comitiales morbi fiunt, ut abitor: quibusdam ventris subductiones diuturnæ; quibusdam hæmorrhoides.* Quin imò alibi (p), de morbis muliebribus agens, dixit; *Morborum omnium uteri causæ sunt.* Et paulò post subjungit, quòd, suppressis menstruis, *pleni uteri coxendices contingunt & ad coxendices & inguina dolorem adferunt, ac tanquam pilæ in ventre discurrunt, caputque dolore afficiunt, modò quidem alterâ parte, modò verò totum.* Similia his apud *Galenum* (q) leguntur de mensibus suppressis: *Signa sunt, gravitatis sensus in corpore, fastidium, dejecta cibi appetentia, horror inæqualis, alienorum quorundam cupiditas, &c. ac terram, aut extinctos carbones, aut quædam hujusmodi, edunt, &c. præterea lumborum, & colli, & syncipitis dolor, & oculorum baseos, item febres arden-tes, & urinæ nigricantes, &c. quibusdam urina, difficulter redditur, aut supprimi-tur omninò, &c.* Undè & *Celsus* (r) conclusit: *Quibus sæminis menstrua non proveniunt, necesse est, capitis acerbissimi dolores sint, vel quælibet alia pars morbo infestetur.* Sic frequentissimum mensium obstructions comitans symptoma, dolorem capitis nempe, memorat, & uteri affecti in omnes corporis partes imperium agnoscit. Optimè autem notavit *Celeberrimus Astruc* (s), non requiri gravem adeò læsionem in utero, ut turbentur omnia in hysterica puellâ; sed levem tantum mutationem uteri sufficere, à repletis v. g. vasis, vel & subito depletis, aliisque similibus minoribus causis; dum econtrâ cancrosum ulcus, depascens uterum, præter dolorem, non adeò turbat reliquas corporis partes, modò virosa talis ulceris fanies liberè depluat, nec resorbeatur à venis.

Quàm mira autem mala sequantur quandoque menstruorum suppressionem, sequens casus docet. Sedecim annorum puella post decimum quintum ætatis annum regulariter menstruata fuerat, subito perterrita, ob mortem inopinatam optimi pa-

(n) In Capitulo *Asthma & Tussis*, n°. 13. 74. pag. 289. & in Capitulo de *Concepiis*, pag. 484. n°. 18.

(o) Coac. Prænot. n°. 522. Charter. Tom. VIII. pag. 883.

(p) De Naturâ Pueri, cap. xviii. Charter. Tom. IV.

Tom. VII. pag. 376.

(q) De locis affect. Lib. VI. cap. v. Charter. Tom. VII. pag. 524.

(r) Lib. II. cap. VII. pag. 59.

(s) Traité des Malad. des Femmes, Tom. IV. pag. 62. 66.

tris, menstrui fluoris tempore, copiosum sanguinis fluxum, cum animi deliquio, & tremoribus, passa fuit. Postea se satis bene habuit usque ad proximè sequentem menstruorum periodum, quæ vix apparuerunt; sequenti periodo nihil omninò prodiit; & tunc hystericus paroxysmus frequentius, validius, & manifestè convulsivus, accessit. Postea sanguis missus fuit, dein exhibitum vomitorium; quod & repetebatur post paucos dies; sed mox sequebatur deglutitio difficilis, & tandem omninò impossibilis; quæ si tentaretur, mox convellebatur, cum tremore miro, & reciprocis distensionibus thoracis, & abdominis; quæ tandem finiebantur in tetanum universalem. Per integrum mensem vixit absque ullo cibo, & potu. Medicus vocatus cochlear Julapii antihysterici offerebat, quod deglutitum descendit ad duorum pollicum distantiam in œsophagum, ibi loci spasmodicè contractum; mox sequebatur tetanus. Aliis remediis externis frustra adhibitis, tentavit, spongia ossi balænæ affixa aperire viam; quo bis factò, superatus fuit spasmus, & deglutire potuit ægra, absque molestiâ, solida æquè ac fluida, quæ offerebantur. Deglutitionis libertas mansit per tres circiter septimanas; verùm omnia ingesta evomebat, exceptis cerasis, fragis, & mixturâ quâdam antihystericâ, quæ retinebantur à ventriculo. Quandoque unâ cum ingestis evomebat viridia. Alvus manebat stricta; hinc clysmata laxantia injiciebantur; secuta fuit copiosa evacuatio sanguinis per anum, ita ut bidui spatio binæ exirent libræ. Injuncto clysmate vulnerario adstringente, sistebatur hæc sanguinis evacuatio; sed brevè post redibat spasmus Œsophagi, subito crescens adeò, ut nihil omninò deglutire posset; undè per quinquaginta & quatuor dies cibo & potu caruit omninò. Sæpè toto hoc tempore afficiebatur tetano, validiore quàm antea, & cum sensuum abolitione, donec cessaret paroxysmus. Dum tentabatur, immisâ spongiâ, uti antea feliciter successerat, aperire viam deglutiendis, violentus adeò sequebatur tetanus, ut mox moritura crederetur. Post abstinentiam per tres quatuorve septimanas ab omni cibo & potu, sequebatur cœcitas, & paulò post surditas: tactu tamen distinguebat amicos, & proprio nomine compellabat. Post mentes rediit visus; dein & auditus; & perfectè quidem. Rediit & deglutitio, cerevisiam & lactis serum potabat; sed sequebatur delirium, per unam alteramve horam durans tantùm: poma & pyra cocta, & cruda, manducare poterat, minimè autem panem, vel alios cibos solidos. Si quid mandaret, & negaretur, vel aliqua tantùm mora fieret, sequebatur semper tetanus. Postea perpetuò decumbere in lecto cogebatur, octavo quoque vel decimo die tantùm, ut lectus sterni posset, removebatur, sed simul ac moveretur corpus, tetani paroxysmus aderat, qui non cessabat, antequam in lectum reponeretur. Sequebantur dein duri circa aures tumores. Post aliquot menses eò usque profecerat, ut erecta in sedili manere potuerit per aliquot horas, & omnis generis vegetabilia comedere; sed fastidiebat omninò carnes, & juscula.

Illo tempore, dum ab omni cibo & potu abstinebat, clysmata nutrientia fuerunt adhibita, semel de die, rarò bis; sed & per integros viginti quatuor dies ab his abstinentum fuit, cum levissimum etiam corporis motum validus tetanus sequeretur. Pulsus, abstinentiæ tempore, erat plenus, fortis, æqualis, parùm tardior naturali tamen, respiratio libera, urina sana. Tandem, postquam per biennium ferè omnia hæc mala tulerat, inter confabulandum cum amicis, subito periit placidâ morte (t).

(t) Essais & Observat. de Medic. Tom. VI. art. XLIII. pag. 1. & seq.

Plures alii, huic satis affines, casus in Historiâ Medicâ leguntur (u); aliquos similes ipse vidi; sed hunc casum imprimis elegi; ut constaret, omnes functiones naturales, vitales, animales, vitiari posse ob menstrui fluoris suppressionem.

§. 1286. **A**B eodem autem sic accumulato miræ sæpè parantur viæ, raris secretionibus menstruis notæ; dum per oculos, aures, nares, gingivas, vias salivæ, œsophagum, alvum, vesicam, mammas, cutim, vulnera, ulcera, exire viderint Medici.

Certum est, per observationes fideles & numerosas, quòd sanguis, ob suppressionem menstruorum retentus, adeoque accumulatus in corpore, miras sæpè inveniat vias, per quas exeat. Solet quidem plerumque hoc explicari, quòd per plethoram distenta vasa rumpantur quandoque, vel & nimis dilatata, absque rupturâ, per anastomosis sanguinem emittant. Sed tamen indè non patet evidenter, quare in plethorâ à suppressis mensibus natâ hoc contingat frequentius, quàm si ab aliis causis nimia copia sanguinis accumulatur in corpore. Ad §. 1284. dictum fuit, à solâ plethorâ menstrui fluoris causam deduci non posse, cum sanguinis-missiones non impediant, quò minus solito tempore menstrua prodeant. Eadem illa causa, quæ aperit vasa uterina (quam me ignorare lubens fateor) si applicetur aliis corporis vasis, idem facere poterit. Illam autem causam, qualiscumque fuerit, in vasis ipsis esse, & non pendere à cordis impellentis vi, facile demonstratur. Licet enim cor regulariter agere pergat, in quibusdam arteriis observatur tamen quandoque motus perturbatio, quæ sæpè hæmorrhagias præcedit, de quâ re in morborum acutorum historiâ sæpiùs dictum fuit. Sic pulsatio in ulcere percepta designat hæmorrhagiam brevè secuturam, pulsatio in hypochondrio sinistro præcedit toties largam hæmorrhagiam narium in sanis cæteroquin hominibus. Observaverat Solano de Lucque, dicrotum pulsum designare criticam narium hæmorrhagiam in morbis. Hoc exemplo incitati Medici omni attentione observaverunt pulsantium arteriarum mutationem, ut indè eruerent signa Prognostica, tam in sanitate, quàm morbis. Sic *pulsus uterinus* dictus, qui menstruorum eruptionem præcedere solet, describitur (v). *Pulsus ille plerumque est magis elevatus & expansus, quàm antea; simul est inæqualis, & dicrotus; licet illud dicrotum, nec adeò frequenter, nec adeò distinctè, percipiatur, quàm in pulsu nasali (qui narium hæmorrhagiam præfagit), tamen satis est sensibile.* Monet Anonymus auctor, illum pulsum uterinum faciliùs percipi, dum prima instant menstrua: uti etiam in annosis, dum deficere incipiunt. Hisce diebus, nobilis virginis pulsum tangens, quæ jam quadragesimum quintum ætatis annum superaverat, credebam, me percipere pulsum illum uterinum; undè rogavi, an menstruorum adesset tempus; respondit, se jam per tres menses illis caruisse. Vix domum redieram, quin litteras miserit mihi, ut moneret, menstruum fluorem jam adesse; qui sequentibus diebus satis magnâ copiâ fluere pergebat; uti sæpiùs hoc ætatis tempore solet contingere. Monet simul idem Auctor, illum pulsum post primas menstruorum

(u) Act. Erudit. Ann. 1726. pag. 525. & seq. — (v) Recherch. sur le pouls par rapport aux crises, pag. 94.

periodos non semper percipi, licet menstrua instent, cum in multis facillimè prodeant, absque ullo ferè signo.

Illum pulsus uterinum pariter se percepisse, testatur egregius Camus (x). Sed illud dicendum in pulsu alio modo describit; credit enim, arteriam, tempore diastoles, non bis ferire digitum in eodem loco arteriæ, sed successivè in duobus punctis diversis.

Dictum fuit præcedenti paragrapho de miro illo regiminis imperio, quo uterus in alias partes corporis agit, etiam distas. Si ergò vasa uteri irritata non promoveant sanguinem menstruum usque in cavum uteri, ob majorem resistantiam circa fines, an communicare possunt, per regiminis imperium, similem motum vasis aliarum partium corporis? Hippocrates (y) monuit, turbari sanguinem (*αἷμα ταρβῶσαι*), dum singulis mensibus cumulatim exire solet, & ideò dolorem fieri, si menses non prodeant. Quùm autem agitated & secretus sanguis minimè foràs, sed in uteros, feratur, uterique non hiarint, tum sanè, diutiùs immorante sanguine, uteri incalescentes calorem reliquo corpori excitant. Dein alibi (z), ubi de incommodis agit, quæ parciorem menstruationem sequuntur, notat, varias corporis partes indè affici; additque sequentia: *Neque hæc simul dolent, sed vicissim, quocumque secretus sanguis, qui uteris inesse nequit, impetum fecerit, & quâ corporis parte decubuerit, tumor existit.* Vidi puellam, cui circa menstruationis tempus tumor in nuchâ oriebatur ovi magnitudine, ruber & dolens; si menstrua fluerent, intra paucas horas evanescebat totus. *Celeb. Hoffmannus (a)*, antequam de hæmorrhagiis agere incipit, monet, omnem hæmorrhagiam, paulò graviolem, *extremorum refrigerationem & spasticam habitus corporis constrictionem, cum alvo plerumque strictâ, urinâ tenui & parciore per cutis cribrum perspiratione, comitem habere, sanguinem ad interiora & cor pellendo: quem motum postea celerior & vehementior, non secus ac in febre fit, arteriarum motus & ad certam partem directus sanguinis impetus consequitur.* Verùm, uti antea ad §. 1284. ex Hippocrate notatum fuit, *mulieribus plerisque, quùm menses apparituri sunt, uteri os sese magis quàm antea contrahit.* Ast, uti postea dicitur, ubi de Partu difficili agendum erit, dum os uteri incipit contrahi, & totus uterus successivè similiter contrahitur; undè, si sanguis menstruus hoc motu non exprimitur in cavum uteri, tunc fit directio impetûs ad aliam partem, & miræ quandoque sequuntur hæmorrhagiæ, per actionem sic dictam regiminis, quâ uterum affectum in alias corporis partes agere posse, dictum fuit antea.

Neque Ars Medica caret exemplis, quæ docent, actionem talem in distans, ut loquuntur scholæ, reverà obtinere: aliâ occasione, dum de sanguinis sputo coercendo agebatur, ad §. 1200. notavi, quòd validissima narium hæmorrhagia cessaverit illicò, dum linteum quadruplicatum, postea frigidissimâ madidum, toti obvolveretur scroto. Simile remedium in libro, qui Galenò adscribitur, legimus (b); ubi jubet, testes in aceto forti tenendos, ad sedandum nimium per nares sanguinis fluxum.

Supereft, ut videatur, per quas partes corporis sanguis, suppressio fluore menstruo

(x) Mémoires sur divers sujets de Médecine, pag. 258.

(y) De Naturâ Pueri, cap. III. Charter. V. pag. 312. 313.

(z) De Mulier. Morb. Lib. I. cap. VII. Char-

ter. Tom. VII. pag. 733.

(a) Medic. Ration. System. Tom. IV. part. II. in Præfat.

(b) De Dynamidiis, Lib. II, cap. XIV. Charter. Tom. X. pag. 680.

retentus, viam sibi quandoque paraverit. Verum quidem est, quòd à plethorâ simplici in viris aliquando, sed rarò tamen, periodica sanguinis evacuatio per cutim externam illæsam observata fuerit. Sic legitur apud *Marcellum Donatum* (c) mirus casus, ex *Benivenio* excerptus, de homine admodum robusto, triginta sex annorum, cui singulis mensibus ex iliis dextris libra circiter sanguinis exhibeat; dùmque digitum apprimeret huic loco, & postea amoveret, simili impetu exhibat sanguis, ac si ex seclâ venâ efflueret; cessante hoc fluxu, nullus in cute integerrimâ distinguere poterat locum, undè sanguis manaverat. Singulis mensibus vena secta fuit, & dimidii anni spatio integrè convaluit. Sed antea dictum fuit, licet plethora per sanguinis-missionem tolleretur, tamen fluorem menstruum solitam servare periodum; undè sanguineæ tales excretiones, per insolitas vias factæ, ob suppressa menstrua, vix obediunt venæ-sectionibus; sed tunc curantur, si statò tempore per uterum denuò excernatur sanguis.

Frequentius contingit, superiores corporis partes urgeri à sanguine, dum solito tempore non exit per uteri vasa, uti aliâ occasione §. 1017, ubi de Apoplexiâ agebatur, dictum fuit; monente *Hippocrate*, capitis concussionem, & aurium sonitus, præcedere menstruorum eruptionem, illaque prodire, si juxta spinam ardor consequatur, qui designat, aortæ descendens ramos à sanguine magis incipere distendi. Sed & tunc per varias vias exire sanguinem, fuit observatum.

Per oculos. In virgine carnosâ, calidæ temperiei, & sanguine plena, dum se decem annos natæ nondum prodiissent menstrua, ex oculis inceperunt stillare frequenter sanguineæ guttæ, lacrymarum instar. Profuit sanguinis-missio ex talo, quam menstrua purgatio paulò post secuta fuit (d).

Aures. Per aures, & oculos, singulis mensibus exivisse sanguinis copiam in virgine religiosâ, menstruis carente, legitur (e).

Nares. Quotidianæ observationes docent, & in sanitate, & in morbis, vasa narium sic disposita esse, ut facilè dilatentur, & dimittant sanguinem, sicque corpus liberent à copiâ nimîâ gravante, vel & simul cum sanguine noxium morbosum educant. Nulla autem hæmorrhagia & frequentior & tutior occurrit in menstruis suppressis, illâ, quæ per nares fit: undè *Hippocrates* (f) ex iisdem signis sperabat narium hæmorrhagiam, & menstruorum eruptionem. Ideò alio in loco (g) dixit: *Mulier, menstruis deficientibus, sanguinem ex naribus fluere, bonum.*

Gingivas, vias salivæ. Et hoc observatum fuit; imò, dente molari evulso, postea singulis mensibus illa sanguinis copia, quæ ex utero prodire solebat, per hunc locum evacuabatur (h); ubi & plura alia circa insolitas menstruorum vias habentur. Sanguis autem ille tunc per os evacuatur; sed etiam ore expuitur, dum à pulmone, vitali viscere, venit. Majus autem indè periculum imminere, aliâ occasione ad §. 1198. d. 1, monitum fuit, & testimonio confirmatum *Hippocratis* (i) dicentis; Qui-

(c) De Medic. Histor. mirab. Lib. I. cap. II. VIII. pag. 796.
pag. 11.

(d) Medic. Observat. Exempl. Rar. Dodon. IX. pag. 214.

(e) Schenck. Observ. Medic. Lib. IV. Menses III.
cap. xv. pag. 27.

(f) Schenck. Observ. Medic. Lib. IV. Menses III.
loco alieno fluentes, Observ. I. pag. 635.

(g) Aphor. xxxIII. Sect. V. Charter. Tom. VII. pag. 731.

(h) Schenck. Observat. Medic. Ibid. Observ. III.

(i) De Morb. Mulier. Lib. I. cap. iv. Charter. Tom. VII. pag. 731.

busdam mulieribus, quàm bimestres menses copiosi in uteris exstiterint, ubi intercepti fuerint, ad pulmones feruntur: his omnia contingunt, quæ in tabe dicta sunt, neque inde superesse possunt. Sed patuit ex dictis ad hunc locum, illud imprimis tunc metuumdum esse, si in pulmone congestio fiat: ubi verò hæmoptoë per anastomofin evacuabat hunc sanguinem, tunc per plures annos, absque sanitatis detrimento, sanguinis illa per pulmonem evacuatio tolerari potuit. Imo *Benedictus* (k) adeò versatus in his morbis, sequens axioma statuit: *si criticè, & per transsumptionem, Hæmoptoïca pulmone supervenerit affectio, tutò non rarò, & cum totius adjumento, res succedit.*

Œsophagum; & inde in ventriculum; imò & ex ventriculo ipso; cùm constet, numerosa & satis facilè dilatabilia esse ventriculi vasa: sanguis autem ibi collectus, vel per vomitum expelletur, vel per alvum. De suppressione mensium agens *Hippocrates* (l), dixit: *Vertuntur etiam ad vomitum, & quibusdam ad sedem, &c: Hanc autem viam minùs mulieribus, quàm virginibus, menstrua efficiunt.* Econtrà monet (m); *Mulieri, sanguinem vomenti, menstruis erumpentibus, solutio contingit.* Vidit talem periodicum sanguinis vomitum *Stalpart van der Wielen* (n) in puellâ, quæ parentibus ejus olim famulabatur, & cujusvis purgationis menstruæ tempore magnam copiam sanguinis rejecit. *Puella autem nihil inde detrimenti sensit; sana namque permanebat, & alacris.* Plures deindè citat auctores, qui similia observata memoriæ reliquerunt: inter hæc notabilis recensetur casus quadragenariæ Matronæ, cui talis vomitus periodicus, loco fluoris menstrui per biennium suppressi, familiaris erat; dum autem à Chirurgo stiptica propinarentur, pessimè inde, se habuit. *Timæus*, celebris Medicus, quævis tentavit, ut suppressa revocaret menstrua, sed absque ullo fructu. Cùm ergo facilè ferret hæc ægra cruentum vomitum, soli naturæ rem commisit. *Duraverunt autem hi vomitus usque ad quadragesimum octavum annum, quo sponte desierunt, valetudine corporis deinceps variis morbis subindè tentatâ, ut plerumque deficientibus per ætatem mensibus fieri solet.* Optimè simul monet, tutò quidem tentari posse vasorum uterinorum reperationem, sed, antequam hoc factum fuerit, periculosum esse talem cruentum vomitum compescere, cùm mala symptomata, & mors ipsa secuta fuerint perverfam talem curandi methodum, uti pluribus probat exemplis.

Alvum. Ex ipso œsophago, & ventriculo, sanguinem in intestina venire, & dein per alvum exire posse, satis patet. Verùm & ex vasis mesentericis in intestina derivari posse periodico tempore sanguinem, dum menstrua supprimuntur, dubium non est. Aliâ occasione, ad §. 719, ubi de diarrhœâ febrili agebatur, citatus fuit ex *Galeno* (o) sequens textus: *At visa est quoque mulieribus, suppressis mensibus hujusmodi per sedem sanguinis vacuatio fieri; ut & nonnullis per vomitum eandem ob causam. Verùm & his quidem sincerus sanguis excernitur, similis ei, qui ab hostiâ interceptâ profunditur, modò infernè, per alvum, modò per superiores etiam partes.*

Huc etiam refertur illa sanguinis evacuatio, quæ per vasa hæmorrhoidalia fit. Vicinia partium, & vasa similia, multùm faciunt, ut per hæmorrhoides sanguinis eva-

(k) Tabid. Theat. pag. 107.

(l) De Mulier. Morb. Lib. I. cap. v. Charter. Tom. VII. pag. 732.

(m) Sect. V. Aphorism. xxxii. Charter. Tom. IX. pag. 213.

(n) Observat. Rar. Medic. Anat. Chirurg. Tom. II. Observat. xvii. pag. 196.

(o) De loc. affect. Lib. V. cap. ultimo. Charter. Tom. VII. pag. 503.

cuatio fiat, dum menstrua supprimuntur; undè & Hippocrates (p), dixit *menses non supprimi commodum est, ex talibus comitiales morbi fiunt, ut arbitror, quibusdam verò ventris subductiones diuturnæ, quibusdam hæmorrhoides*. Alioque in loco (q), dum recenset morbos, qui variis ætatibus contingunt, ante pubertatis tempus hæmorrhoides non apparere monet, uti etiam non post annos quadragesimum secundum. Verùm iisdem ferè temporis limitibus fluor menstruus definitur. Testantur celebres Medici, in curandâ mensium suppressione se mirum & promptum effectum habuisse, ab Hirudinibus ad Hæmorrhoides admotis (r). Plures novi mulieres, quibus singulis mensibus, & per hæmorrhoides, & ex utero, sanguis fluit, uniusque copia alterius defectum pulchrè supplet. Quin imò quidam voluerunt, Hæmorrhoides non tantùm in intestino recto, sed & circa uterum, deprehendi. Sic enim legitur: *Hæmorrhoides quidem rarò in mulieris sinu inveniuntur, sed frequentius in collo matricis, ejus orificio, nasci solent* (s).

Vesicam. Dum Galenus (t) recenset symptomata, quæ suppressionem menstruorum sequi solent, sic habet: *Ac præterea lumborum, & colli, & sincipitis dolor, & oculorum baseos, item febres ardentes, & urinæ nigricantes cum rubrà quâdam sanie, perindè ac si carniū recens mactatarum loturis fuliginem miscueris, &c.* Notum est, sanguinem, sive ex renibus, ureteribusve, sive ex vesicâ, effluerit, profundè fuscum colorem, ferè instar potûs caffèæ, acquirere, dum urinæ miscetur. Talis sanguinis evacuatio, menstruorum defectum supplens, observata legitur apud Hollerium (u); *Est quidam mictus sanguinis, criticus, & intervallis quibusdam motus, qualis fuit in Moniali muliere, cujus meminit Musa, quæ singulis mensibus, suppressis menstruis, multum sanguinem emingebat.*

Mammas. Cùm tam manifestum commercium sit inter mammas & uterum, uti antea jam sæpiùs monitum fuit, minùs mirum videbitur, si suppressis menstruis sanguis in mammas derivetur, & per papillas exeat. Dixerat Hippocrates (v); *At conclusè uteri menses ad mammas remittunt, & ad pectus adscendere cogunt*. Noverat Paræus (x) foeminam, cui singulis mensibus per mammas exibat sanguis menstruus, sic ut tribus quatuorve mantilibus opus fuerit ad hunc sanguinem excipiendum. Dum quadragenaria mulier subitâ excandesceret irâ, fluentibus menstruis, mox è papillis prorupit sanguis, & quidem adeò copiosus, ut reliquum corpus prolueret (y). Aliquot similes casus me vidisse, memini.

Per cutim. Quamvis enim vasa cutanea tenuiores tantùm humores transmittant, tamen sic dilatari poterunt, ut & sanguinem fundant. Sæpè observatum fuit, æstivis caloribus, per validos labores, sudorem expressum rubro colore maculasse indusia, omnium maximè circa axillas. Mercatus (z) testatur, quòd jam ter viderit, per mini-

(p) Coac. Prænot. n°. 522. Charter. Tom. VIII. pag. 883.

(q) Ibidem. n°. 512. pag. 882.

(r) Freind. Emmenolog. cap. xi. pag. 103.

(s) Harmon. Gynæc. part. poster. Spach. p.

33.

(t) De locis affect. Lib. VI. cap. v. Charter. Tom. VII. pag. 524.

(u) Oper. Practic. Lib. I. cap. lxx. pag. 436.

(v) De Mulier. Morb. Lib. II. cap. xx. Charter. Tom. VII. pag. 807.

(x) Œuvres d'Ambr. Paré, Liv. XXIV. cap. lxxii. pag. 631.

(y) Stalpart van der Wiel Observat. Raræ part. I. pag. 342. Observat. lxxix.

(z) De Mulier. Affect. Lib. I. cap. vii. pag. 469.

mum manûs digitum, & per annularem sinistrae manûs, singulis mensibus sanguinem profundi, non copiosum, in religiosâ quâdam fœminâ, cui natura menstruam purgationem per uterum denegaverat. Mirabile aliud exemplum propriis oculis vidit *Zacutus Lusitanus (a)*, in virgine rusticâ, triginta & quatuor annorum, ad quam à binis medicis nâ studiosis adductus fuit, dum patiebatur periodicam sanguinis evacuationem, quæ menstrui fluoris vices supplebat: vidit enim, è *pedis sinistri pollicis parte internâ pulposâ, juxta unguem, emanare rivulum sanguinis meri, morosè & lentè super phialam aquâ calidâ plenam.* Per triduum, aut sæpè quatrimum, pergebat hæc evacuatio, dein occluso foramine, rusticos labores exercebat absque molestiâ. Septies intra decennium affirmabat contigisse, ut minori solito copiâ sanguis per hunc locum efflueret; tuncque dolor capitis, aut febris supervenerant: tunc autem venæ-sectio, in altero pede, dextro nempe, instituta, remedio erat. Dum enim in sinistro pede, Medico sic jubente, vena secabatur, in pollice & genu vehemens dolor excitabatur, & per annum minùs feliciter contingebat solita hæc sanguinis evacuatio.

Vulnera. Testatur *Paracelsus (b)*, quòd *viderit cuidam vulneratæ sanguinem menstruum non per consueta loca, sed per vulneris sinum effluxisse.* Verùm hoc rarò contingit: frequentius verò

Per ulcera. Satis notabilis casus legitur *(c)*, quo hoc demonstratur. Sanæ; robustæ, puellæ rusticæ pes dexter distorquetur quinto decimo ætatis anno: simile infortunium contingit iterum, dum novemdecim annos habet; & tunc sordidum ulcus in loco affecto sequitur, quòd trium septimanarum spatio sanatur: paulò post tota languere incipit; vigesimo anno prima prodeunt menstrua, sed parcâ valdè copiâ. Cùm pergeret languere, vena saphæna secatur in dextro pede: paulò post ulcus in malleolo nascitur, quod per quinque annos duravit, & notabilis pars ossis calcis exivit de ulcere. Per hoc ulcus, singulis mensibus, binorum utrumve dierum spatio, exibat sanguinis illa copia, quæ per menstrua evacuari solet, & statâ periodo ulcus fundebat sanguinem, intermedio autem tempore nihil omninò. Aliquot diebus antè hanc evacuationem validum patiebatur in pede dolorem, qui minuebatur, dum hæmorrhagia rediret ex ulcere. Tandem separatis ossibus corruptis, ulcus consolidari incepit, totum corpus torosum magis & validum reddebatur, tuncque naturali viâ fluor menstruus prodiit, simili copiâ, & totidem diebus, ac antea ex ulcere solebat exire. Postea sana vixit, regularem fluorem menstruum per solita loca habens, & nihil sanguinis amplius effluxit per ulcus, nondum integrè clausum.

Sic patuit satis, sanguinem menstruum, dum per solita loca exitum non habet, per diversas corporis partes viam sibi facere. Credidit *Celeberrimus Ruyschius (d)*, se habere rationem dubitandi, an non quandoque sanguis menstruus in cava corporis delapsus colligeretur. In cadavere enim menstruatæ coagulatus sanguis leviter adhærens cavi uteri lateribus inveniebatur, quo *tuba ejusdem lateris non solum erat confersa, verùm etiam ovarium, in cujus superficie coagulatus copiosè firmiterque adhærebat.* Servavit hunc uterum in thesauris suis, cum ovario annexo, & sanguine

(a) Oper. Tom. II. pag. 494.

(b) Chirurg. Magn. part. 1. Tractat. I. cap. II. pag. 8.

(c) Essais & Observat. de Médecine, Tom.

III. art. xxix. pag. 466.

(d) Observat. Anatom. Chirurg. centur. n°. 85. pag. 80.

coagulato, balsamo conditum, ut omnibus demonstrari posset. In reliquis casibus, antea recensitis, sanguis exibat de corpore, licet per vias alienas; hic in cavum corporis effusus corrumpere, quod adhuc longè periculosius foret.

Plures certè alii casus possent colligi, multos & mihi videre contigit, omnium maximè in juvenulis, dum circa primam eruptionem menstruorum valido terrore, vel alio gravi animi affectu, turbantur. Talis casus legitur (e) de puellâ, quæ tertiâ menstruorum periodo gravi lapsu sanguinem vomuit, dein suppressis mensibus vel integrè, vel saltem parcissimâ copiâ se monstrantibus tantùm, per viginti novem integros annos miserrimam vitam duxit, frequentissimis hæmorrhagiis obnoxia, per os, nares, aures, oculos, alvum, mammas, digitos manuum & pedum circa unguium radices.

Unicum adhuc addam casum, quem propriâ Celeberrimi Boerhaavii manu scriptum, in scriniis post mortem repertum, mihi concesserunt hæredes. Puellæ decem annorum ob luis suspicionem, data fuerant pilulæ mercuriales, unâ cum decocto lignorum, satis felici cum successu. Post novem menses sensit dolorem tensivum in brachio dextro, eruperunt pustulæ non paucae, in quibus pungentem dolorem percepit, & paulò post vivus sanguis profiliit ex pustulis; quo factò, omnes pustulæ evanuerunt, nullo relicto vestigio; simul omnis dolor cessabat in brachio. Post mensem, dum duodecimum ingrediebatur annum, omnia eadem redierunt, sed excipiebat hæc primus fluor menstruus, qui & rediit sequente mense, post prægressam per pustulas brachii hæmorrhagiam.

Ut in debitum ordinem redigerentur menstrua, adhibita fuerunt Emmenagoga, venæ-sectio in pede instituta, hoc cum effectù, ut, absque brachii hæmorrhagiâ prægressâ, redirent menstrua, loco, ordine, quantitate, debitis. Cùm autem rigida hyems foret, si digiti manus dextræ frigerent, mox ex illorum apicibus stillabat affatim sanguis, absque ullo fissuræ vel pustulæ vestigio. Calore foci, manicis, deinceps tempore verno, cessit malum, & per quatuor menses fluor menstruus, copiâ & periodo solitis, prodiit.

Deindè, posthabitâ circuitûs menstrui lege, quotidie, vel & alternis diebus, quandoque omni octiduo, per cutim digitorum brachii dextri guttatim stillabat sanguis, nec oculus detegere poterat in cute abstersâ aperturam ullam, per quam sanguis exiverat. Contingit postea, ut, dum mane ex digitis stillaverat sanguis, post meridiem vertigine corripere, cum rubore faciei; mox larynx in tumorem extus conspicuum attollebatur, cum suffocatione quasi hysterica: paulò post de colli parte anteriori plures fonticuli sanguinei promanarunt, & mox vertigo, rubor faciei, laryngis tumor, unâ cum suffocationis sensu, aberant.

Alio tempore inflabatur hypochondrium dextrum, cum acerbo dolore; qui cessit emplastro aromatico applicato. Venæ-sectione in pede institutâ, antihysterics, emmenagogis, balneis adhibitis, remiserunt quidem hæc mala; sed, suppresso manente menstruo fluxu, quamvis ferè corporis partem aggressa fuerunt.

Derepente erubuit facies, mox larga aderat narium hæmorrhagia, quâ nondùm cessante, intumuit larynx, & sanguine per colli anteriora exsudante detumuit denuò; unâ & eadem die ex brachio dextro, & surâ pedis dextri, sanguis stillabat; sub vesperam spasmi per totum dextrum corporis latus aderant; mente tamen constante.

(e) Essais & Observat. de Médecine, Tom. II, art. xx. pag. 383.

Post oculi, labia, collum, manus, genua, convellebantur alternatim, & ventriculus admodum intumescebat: horâ decimâ omnes illæ turbæ compositæ erant: supererant tantum brachii dextri laxa immobilitas, & extensio impossibilis genu dextri. Manebat cardialgica epigastrii inflatio, & sequebatur oculi sinistri (quæ sola pars hujus lateris afficiebatur) amaurosis.

Tentatis variis remediis, restituta fuit brachio dextro mobilitas; sed venter non detumuit, nec crus extendi potuit, nec rediit oculo sinistro visus.

Post mensem circiter oculus sinister subito intumuit, paulò post lacrymæ sanguineæ affatim fluxerunt, nec tamen emendabatur amaurosis. Sequebatur dein sudor sanguinis ex cute nasi, quæ saccum lacrymalem sinistram tegit, post hæmorrhagia narium, quam mox exceperunt sputa sanguinea, & sanguinis rivuli ex unguibus digitorum manûs dextræ profilientes, & ex brachii latere, quod digitum minorem respicit. Sura dextra simul intumuit; verum ille tumor absque sudore cutis sanguineo evanuit. Post biduum, terrore percussæ, sanguis ex oculo sinistro stillavit, uti etiam ex brachio & manu dextris juxta decursum majorum venarum, sed non copiosus.

Emplastrum hystericum abdomini applicatum fuit, Emmenagoga, balnea, hysterica anodynis mista, adhibita: menstrua, per bimestre spatium suppressa, prodierunt, sed paucâ copiâ, & detumuit abdomen.

Hic desinit miri morbi historia in manuscripto. Patet indè, quàm varia & mirabilia mala sequi possint suppressionem menstruorum, & simul confirmantur illa, quæ antè dicta fuerunt de variis & mirabilibus viis, per quas sanguis ille, naturaliter per uteri vasa evacuandus, exitum quærit.

§. 1287. **V**EL & sæpè labefactantur indè omnia viscera, oriturque partim à putredine conceptâ, partim à vasis læsis, infinitum morborum genus (106.)

Anteà ad §. 1285. dictum fuit, omnes ferè functiones, naturales, vitales, animales, lædi à menstruorum suppressione, partim à retento sanguine, qui naturali lege evacuari debebat, partim ab utero irritato, qui regiminis actione variis visceribus nocere potest, vel saltem illorum actionem turbare. Ex illis, quæ præcedenti paragrapho dicta sunt, constitit, quàm varios & miros morbos producere possit sanguis menstruus, dum non exit per consueta loca, sed per insolitas vias erumpit de corpore.

Verum tunc purus & bonus sanguis exire observatur, qualis de victimâ fluit, ut Hippocrates dixit. Si autem, vel in uteri substantiâ, vel in aliis visceribus, congestus, morâ corrumpi incipit, & acris fieri, longè pejora mala metuenda erunt. Postea ad §. 1290. patebit, stagnantem in uteri cavo sanguinem, si aër liberè accedere non possit, diù incorruptum manere; tamen tandem longiori morâ omninò degenerat, & pessima mala producere potest. Observatur toties, sanitatem languere in foeminis, illo vitæ tempore, quando fluor menstruus naturaliter cessare solet, quantò magis id continget, ubi menstrua præternaturaliter supprimuntur. Manningham, in utilissimo, quod scripsit, artis obstetricariæ compendio (f), notat, quòd plures

mulieres inter annum quadragesimum quintum & quinquagesimum moriantur, quàm in quovis alio vitæ stadio. Antea in Capitulo de Scirrho monitum fuit, illo tempore Scirrhos & Cancros frequentissimè observari. Corrumpi autem per moram retentum sanguinem menstruum, Hippocrates (g) monuit: *Et postquam duo aut tres menses præterierint, interdum ei per pudendum menstrua confertim erumpunt, & quæ prodeunt, ut carunculæ esse videntur, ut ex fætûs corruptione, & nigra sunt.* Notat simul, à corrupto tali & acri sanguine ulcera in utero fieri, cum vitæ periculo, uti antea ad §. 1285. notatum fuit. Imò ex solâ muliebrium mensium multitudine, si nempe non ritè prodeant, multa mala alio in loco præfagit (h): *Lumborum distensio ex muliebrium mensium multitudine, ad suppurationem tendit: & variè prodeutes, viscosi, graveolentes, strangulatorii, menses, ex prædictis, ad suppurationem tendunt. Arbitror autem, tales etiam aliquantum delirare.* Undè non ineptè dixit Helmontius (i), de menstruo agens: *Primò peccat abundantia bonâ, dein superfluitate onerosâ, mox privatur vitâ, & virus evadit.*

Quænam mala metuenda sint à solâ abundantia nimia sanguinis boni, & quomodo indè vasa nimis distracta rumpantur, antea ad §. 106. pluribus dictum fuit. Ubi autem stagnantibus humoribus per moram accedit major acrimonia, tunc & magis lædentur vasa, & difficiliore morbi sequentur, sive in utero ipso, sive in aliis visceribus, per quæ fluor menstruus retentus viam invenit, quandoque manente vasorum integritate, dilatatis tantum extremis, quandoque iisdem erosis, uti antea dictum fuit, quod multò pejus est. Undè etiam apparet ratio, quare Hippocrates (k) dixerit: *Morborem omnium uteri causæ sunt.*

§. 1288. **C**ognoscitur hic morbus: 1. Ab ætate. 2. Incremento corporis jam perfectò. 3. Plethorâ. 4. Signis deindè morbi subsequenti.

1º. Ad §. 1284. notatum fuit, ætatis tempus, quo prima menstrua prodeunt, varium esse in diversis regionibus; imò vidi aliquoties, in eadem familiâ magnam diversitatem adfuisse, dum quædam biennio citius, quàm sorores, menstruantur, licet omnes optimâ fruerentur sanitate.

2º. Quid de hâc re sentiendum sit, dictum fuit §. 1284. tuncque patuit, fluorem menstruum non semper sequi perfectum jam corporis incrementum, sed sæpius præcedere.

3º. Quid de plethorâ, tanquàm solâ & unicâ menstrui floris causâ, sentiendum sit, pariter ad §. 1284. dictum fuit. Verum quidem est, quòd circa menstruorum eruptionem sæpè magis rubescant in facie, major appareat in oculis vivacitas. Frequentissimum indicium dant mammæ turgentes, dum uterus se parat ad primam menstruorum eruptionem. Cæterùm de plethoræ signis dictum fuit ad §. 106., quæ si non adsunt, de plethorâ non est cogitandum. Quandoque enim contingit, menstrua

(g) De Mulier. Morb. Lib. I. cap. vi. Charter. Tom. VII. pag. 732. 733.

(h) Coacar. Prænot. nº. 324. Charter. Tom. VIII. pag. 870.

(i) In Capitulo Lunare tributum, pag. 584.

(k) De locis in homine, cap. xviii. Charter. Tom. VII. pag. 376.

non apparere solito tempore, vel, si jam fluxerint, denuò cessare, ob cacochymiam lentam, pituitosam, frigidam: in talibus deficit sanguis ruber; genæ, labia, gingivæ, pallent; venâ sectâ, pauculum sanguinis rubelli concreti innatat copioso sero, quod quandoque mucosam visciditatem habet. In talibus puellis, si cura plethoræ tentetur, omnia in pejus ruunt; emendanda enim est hæc cacochymia. Ut enim ad §. 1285. monitum fuit, tales ægræ menstruis carent, quia morbo laborant, qui causa fuit, cur desierint menstrua, non verò effectus menstruorum deficientium.

4°. Hic iterum magnâ attentione opus est, ut noxii errores in praxi vitentur. Circâ illud tempus ætatis enim, quo menstrua prodire solent, virgo corripitur poterit aliis morbis, qui non pendet ab instante menstruatione, sed à longè aliis causis, & tamen omnia, quæ contingunt hoc tempore, huic unicæ causæ tribui solent, non tantum à mulierculis, sed & quandoque à Medicis, minus sæpè attentis ad singula, dum numerosâ praxi obruuntur potiùs, quàm occupantur. Novi, cogitatum fuisse de Emmenagogis validis exhibendis, dum susceptum variolarum contagium, unâ cum horrore & levi febre, dolorem dorsi cum rubore faciei produxerat. Urgente matre ægræ, prudentior Medicus, in consilium vocatus, vix potuit obtinere viginti quatuor horarum moram, ut certior morbi diagnosi haberetur, antequàm Emmenagoga adhiberentur.

Prætereà nimis sæpè sollicitæ matres, dum certum tempus ætatis adest, cogunt ferè Medicos, ut omnia artis molimina adhibeant, à quibus menstruorum eruptio sperari potest.

Naturæ tamen opus est, sensim sic disponere uterum, ut menstruum sanguinem dimittat, dilatatis lentè vasorum extremis: patuit autem ex antè dictis, hoc vario ætatis tempore fieri in variis. Nunquam me pœnituit, quòd spectatorem egerim in simili casu, & astu medico, sed licito, utens talia dederim tantum, quæ minimè turbare poterant corpus, nec augere humorum motum, ut viderer aliquid agere, dum nihil agerem, sicque importunis me liberarem querelis.

Contingit enim sæpiùs, ut, dum per plures menses calidis stimulantibus remediis tentaverant menstrua educere, alios morbos produxerint, vel & frequentibus balneis sic debilitaverint uterina vasa, ut prodierint menstrua quidem, sed postea fluxerint nimîâ copiâ, & singulis ferè septimanis redierint, non sine sanitatis detrimento, & sterilitatis metu.

Idem verum est de copiâ fluoris menstrui, quæ non tanta est, ut multi crediderunt, prout antea monitum fuit; & diversa est in diversis mulieribus, sanis tamen & fœcundis, pro variâ temperie, & vivendi genere.

Ubi ergò solitum ætatis tempus adest, mammæ fororiari incipiunt, subitum corporis incrementum observatur, facies magis florida est, si tunc dolor lumborum, & spinæ dorsi, tensio circâ cervicem & inguina, cum obtusi doloris sensu, percipiuntur, novimus, corpus muliebri disponi ad menstruorum eruptionem. Molli balneo, frictionibus crurum & femorum, lenioribus emmenagogis, incepta naturæ molimina juvare tunc licet. In quibusdam, licet rariùs, absque ullâ molestiâ fluunt prima menstrua, & plerumque semel sic apertis uteri vasis sequentes periodi sine modò enarratis symptomatibus pergunt, vel saltem eadem leviora sunt, & minùs frequentia.

§. 1289. **P**ro solutione requirit varia remedia respectu variæ causæ.

Curatio requirit, ut justo tempore, & debitâ copiâ fluor menstruus prædeat. Cum autem variæ possint esse causæ, diversa etiam medendi methodus postulatur. Adeoque nihil generale hîc statui poterit, sed requiritur sedula indagatio causæ, ob quam suppressio menstruorum fit, ut possit felix curatio fieri. Si enim decantatissima etiam darentur emmenagoga, dum viæ, per quas exire debet sanguis clausæ sunt (de quâ re mox agetur) nocerent hæc pessimè, prodesse nunquam. Si in pallidâ, leucophlegmaticâ virgine omnes functiones langueant, ob boni sanguinis defectum, frustra tentatur menstrui floris educio, antequàm priùs sic roboretur flaccidum & debile corpus, ut ex ingestis bonus sanguis vi viscerum & vasorum confici possit. Si econtrâ vasa uterina nimis constricta difficulter sic dilatari possint in extremis suis, ut sanguinem transmittant, opposita requiritur medela; mollissimis enim remediis, externo & interno usu adhibitis, vasorum resistentia minui debet: sic etiam de reliquis, de quibus ergò singulatim agendum erit.

§. 1290. **O**uas inter naturalis, vel superveniens, pudendorum concretio manum Chirurgi requirit, debito instrumento, debito vulnere, viam facientis.

Licet debita sanguinis boni copia adsit, & vasa uterina debito tempore illum transmittant in cavum uteri, nisi exitus pateat per os uteri in vaginam, & ex hæc extra corpus, menstrua supprimentur. Numerosa enim observata docuerunt, sic aliquando concrevisse pudenda, vel transversim positâ in cavo vaginæ membranâ ita impeditum fuisse exitum, ut omninò nihil sanguinis effluere posset.

Hæc autem concretio pudendorum quandoque *naturalis* est; si nempe à primâ nativitate adfuerit: undè Obstetrices monentur, ut in recens natis cautè inquirent, an circa pudenda aliquod vitium observetur. Facile autem patet, tunc tantum posse detegi illam concretionem, quæ in pudendi labiis obtinet, minimè verò aliquod impedimentum, quod altiori loco in vaginâ, vel in ipso uteri ore, adesset, cujus noxæ vix observantur, antequàm menstrui floris debitum tempus adsit.

Frequentiùs tamen talis concretio post morbos harum partium, excoriationes, inflammationes, ulcera, &c., sequitur; & tunc *superveniens* vocatur.

Potest autem tale impedimentum adesse, vel in orificio uteri, vel in vaginâ, vel & in utrisque, quod tamen rarò contingit. Sub vaginæ nomine etiam comprehenduntur pudenda, externa dicta.

Primò dicetur de impedimentis, quæ uteri orificium claudunt, sic, ut menstrui floris sequatur suppressio.

Antiqui Medici has suppressorum menstruorum causas observaverunt. Sic enim apud *Hippocratem* (1) legitur: *Si uteri indurati (scirrhusi) fuerint, os asperum*

(1) De Naturâ Mulieb. cap. xxxvii. Chart. Tom. VII. pag. 707.

redditur, & menses delitescunt. Paulò post addit: *Et eorum osculum clauditur, neque concipit. Quùm sic habuerit, si digito contigeris, os asperum deprehendes, neque digitum intromittit.* Similia repetit in sequentibus (*m*). Præterea alio in loco (*n*) disertè mentionem facit membranæ orificium uteri obturantis. Sic autem habet: *Si genituram non recipiat, mensibus secundùm naturam prodeuntibus, membrana ori uteri prætenditur, quod etiam aliis ex causis contingit. Id autem cognosces, si digito, ad atrectandum immisso, obicem attigeris.* Verum quidem est, quòd hoc loco dicat, in sterili tali muliere menstruum fluorem naturaliter prodire; sed non facilè concipitur, quomodo menstrua exire possint, dum membrana uteri orificio prætenditur, quæ impedit, ne genitura ab utero recipi possit. Hinc verosimile videtur, in textu omissam fuisse particulam negativam $\mu\eta$.

Alio enim in loco (*o*) eadem repetit omninò, & in variis lectionibus (*p*) ad hunc textum notatur, ex *Calvo*, quosdam codices, loco $\epsilon\rho\chi\omicron\mu\epsilon\nu\omega\nu$, habere $\mu\eta\ \epsilon\rho\chi\omicron\mu\epsilon\nu\omega\nu$. Tunc autem textus satis facilis foret totius illius capituli, quod ita incipit: *Quòd si diù non concipiat, non apparentibus mensibus, &c.*

Deindè sequitur textus modò citatus, qui tunc sic legendus foret: *Si mulier genituram non recipiat, mensibus non secundùm naturam prodeuntibus, &c.* In primo textu menstrua deficiebant omninò, in secundo non fluebant secundùm naturam; fortè parcâ tantùm copiâ, ex solis vaginæ vasis, per quæ quandoque etiam in gravidis sanguinem exire, antea monitum fuit. Quidquid sit de hujus textûs emendatione, saltem hoc constat, *Hippocratem* mentionem fecisse membranæ, quæ præternaturaliter orificium uteri occludebat.

Anatome confirmavit evidenter, quòd tale fluoris menstrui impedimentum adfuerit, sicut videri poterit (*q*) in *Academiâ Parisinâ*, uti ad §. 1285. dictum fuit.

Celebris Chirurgiæ Professor, *Antonius Benevoli* (*r*), insignem casum narrat; ubi, felici errore, catheterem tentans in vesicam introducere, ut ischuriam levaret, eundem in vaginam, & os uteri, immisit, sicque puellam octodecim annorum, à suppressis mensibus tumidissimam, ex ipsis orci faucibus eripuit. Cùm enim hæc urinæ suppressio oriretur inde, quòd distentus admodùm uterus comprimeret vesicæ collum, non potuit, nisi difficulter, in vesicam introducere catheterem; quod, dum sequenti mane denuò tentaret, per integram horam non successit; undè, mutato ægræ situ, conatus fuit illud perficere, licèt minùs distinguere posset in illo situ, an non catheter aberraret à viâ. Credebat tamen, se immisisse catheterem ad sphincterem vesicæ usque: cùmque & diuturnæ moræ impatiens, & ægram levare cupiens, parum fortiùs adigeret instrumentum, per catheterem exivit obscuri coloris liquor, fœcum vini instar, quem habebat pro urinâ sanguinolentâ. Noverat enim, paucas sanguinis guttas tingere posse simili colore urinam in vesicâ contentam. Cùm autem magna copia talis colluviei (ad quantitatem triginta duarum librarum) evacuaretur per catheterem, vidit magno cum impetu exire urinam lymphidam, sed

(*m*) Ibid. cap. xxxix. pag. 708.

(*n*) Cap. lxxviii. Ibid. pag. 715.

(*o*) De Mulier. Morb. Lib. I. cap. xx. Character. Tom. VII. pag. 743.

(*p*) Ibid. pag. 899. n°. 129.

(*q*) Académie des Scienc. l'an 1704. Hist. pag. 26.

(*r*) Dissertazioni, &c. e Osservazioni, pag. 79. & seq.

non per catheterem, & indè novit, quòd instrumentum hoc non pervenerit in cavum vesicæ, sed penetraverit in cavum uteri: nullam enim in vaginâ invenerat resistantiam. Mox ægra ingens levamen sensit, & læta narravit totam morbi sui historiam. Nempè, quòd nunquam menstrua ipsi prodierant, jamque à triennio sensim inceperat tumere abdomen; & quòd singulis mensibus, certis quibusdam diebus, cum levis doloris sensu, auctus esset tumor abdominis, donec ad enormem illam magnitudinem pervenisset.

Sequenti mane, digito in vaginam immisso invenit verum esse; quod crediderat; osque uteri dilatavit, ut liberè effluere posset spissior materies, quæ adhuc uteri cavo continebatur, hoc effectu, ut mensis spatium crassa prodirent cum membranis corruptis: hanc autem evacuationem promovit, dum uteri internam superficiem deterfit, injecto decocto herbarum vulnerariarum cum melle rosato. Postquam autem insigniter jam minuta erat illius materiæ evacuatio, atque illa jam esset boni coloris, injecit vinum myrrhatum, sicque post binos menses sana hæc puella in patriam abiit. Post octo tamen vel decem annos rediit, quædam hysterica symptomata patiens, quæ indè credebantur ortum ducere, quòd omni Medicorum diligentiam non potuerit restitui menstruus fluor. Mirabatur hoc egregius *Benevoli*, cum in tribus aliis puellis, quæ menstruorum suppressione laborabant, quia membrana claudens orificium vaginæ exitum impediabat, dum dissecta hæc membrana viam parasset collecto sanguini, rediret ordinata menstruorum periodus. Optimè autem notat, quòd in priori casu, per integrum triennium morante in utero sanguine, sic mutata fuerit uteri interna superficies, ut vasorum uterinorum extrema aperiri non potuerint ita, ut menstruum sanguinem dimitterent.

Sponte patet, in tali casu, nihil aliud superesse remedii, nisi ut prudentis Chirurgi manu pertundatur membrana, os uteri claudens, & dein sensim dilatetur, uti in hoc casu factum fuit. Dum os uteri connivebat, jussit *Hippocrates* (s) sequentia: *Copiosâ calidâ lavato; & quæ os emolliunt apponito; immissoque specillo aperito; quod per digitum eodem modo facito.* Et alio in loco (t) dicit: *Quum verò recens lota & fota fuerit, os uteri, specillo stanneo, aut plumbeo, dilatato; simulque, si opus fuerit, dirigito, à tenui auspiciatus; deindè crassiore, si admiserit, quoad probè habere videatur. Specillum autem emolliente, quodcumque conducere videbitur, dissoluto & liquido reddito, intingito. Specilla lata posteriore parte conficito, &c.* Alibi (u) notat sequentia: *Quum mulier genituram excipere non potest, membranam uterorum osculo adnatam esse, omninò necesse est.* Hanc autem videtur consumere voluisse per æris florem, fel tauri, &c. Tutius certè pertunderetur talis membrana, cum ab acrioribus remediis lædi posset os uteri, adeò sensibile. Imò paulò post (v) ipse *Hippocrates* monet: *Nihil acre adhibendum. Si enim os uterorum exulceratum fuerit, quum inflammatum fuerit, periculum est, ne prorsus sterilis fiat.*

Omnium autem facillimè prodibunt menstrua, si vasis uterinis, debito tempore dilatatis & apertis, sanguis liberè per uteri os molle & facile cedens exstillet. Ad hoc autem requiritur, ut uteri os è directo vaginæ sit positum, uti naturaliter fieri solet. Observatur quandoque, uti postea in partu difficili dicitur, os uteri à recto

(s) De Naturâ Muliebri, cap. xxxix. Charter. Tom. VII. pag. 708. | VII. pag. 847.

(u) Ibid. cap. xi. pag. 851.

(t) De Infœcundis, cap. viii. Charter, Tom. | (v) Ibid. cap. xiii. pag. 853.

hoc situ declinare versùs anteriora, posteriora, vel & laterales pelvis partes. A perverso hoc situ poterit nasci difficilior effluxus sanguinis menstrui, imò & integrè suppressi, prout, vel partim, vel integrè os uteri partibus vicinis adpressum conniveat, vel obturetur omninò. Undè ab utero averso fluxum menstruum impediri, monuit Hippocrates (x). Et alibi (y): *Si uteri ad coxendicem decurrerint, tum menses non prodeunt, tum dolor ad imum ventrem, & ilia, pervenit; ac, si digito contigeris, os in coxendice deprehendes.* Monet etiam, quandoque uteros ad medios lumbos se convolvere (z). Et paulò post (a) subjungit: *At quibus osculum aliò inclinat, & in coxendicem incumbit (hæc enim etiam fiunt, uterumque purgari, & genituram suscipere, liberòsque procreari, prohibent), hanc odoratis fovere oportet, & post fomentum, digito revellere, & à coxendice abducere, posteaque tædulis & plumbeâ fistulâ dirigere; neque enim celeriter cogetur, ut dictum est.* Similia his pluribus in locis apud Hippocratem habentur. Fomenta mollia commendabat præ reliquis, & post horum usum suadebat, ut digito immisso ad naturalem situm redigeretur os uteri. Videtur etiam quandoque, post emollientia adhibita, usus fuisse acrioribus, ut horum vapore irritatus uterus contraheretur, sicque situm mutaret. Ita suadet (b); *copiosâ calidâ lavandum, & uteri fovendi, urinâque vetus infundenda, & fervefacienda, & supra pelvis cavitatem mulier, vestibus contacta, collocanda. Ubi autem urina refrixerit, massæ ignitæ in urinam injiciendæ, & fomentum adhibendum, quoad se obtusè cernere, & animo deficere, dicat* Patet ergò, os uteri clausum, distortum, induratum, posse esse causam suppressionis menstruum; uti etiam, si perverso situ orificii uteri impediatur liber exitus sanguinis menstrui in cavo uteri contenti. Simul etiam constat, has causas sæpè satis difficulter indagari posse.

Frequentius occurrit concretio pudendorum, exitum impediens, vel & membrana, vaginæ cavum dividens in duas partes, sic ut sanguis ex utero delabens retineatur. Talis membrana præternaturalis, licèt etiam altiori loco hæreat, à sanguine collecto incumbente distracta, descendit ad pudendi orificium usque, & oculis apparet. Sed & hymen, de quo inter Anatomicos multùm disputatum fuit, angustat vaginæ introitum; naturaliter tamen perforatus est; quod imprimis diductis partibus genitalibus apparet; tunc enim rima oblonga cernitur; si magis deducantur, foramen rotundum conspicitur; si sibi relinquuntur, sensim remissæ hæ partes, hymen concidit; osculum angustatur in formam oblongam, clauditur in rimæ speciem; quæ, omni diductione partium cessante, disparet. Hymenem talem in maturo Embryone invenit, & in infantibus junioribus, provectioribus, in nubilibus, & in virginibus viginti quinque circiter annorum, *Celeberrimus Albinus (c)*; & ut solet semper, accuratissimè descripsit, & figuris illustravit. Naturaliter ergò Hymen patulam satis viam relinquit sanguini menstruo exituro; verùm quandoque observatum fuit, degenerasse in membranam densam, quæ nullam aperturam habet. Sic *Diemberbroeck (d)* testatur, *se in publico theatro secuisse juvenulam viginti trium annorum, in quâ illam membranam omninò continuam, nec uspiam pertusam, adeoque firmam, invenit, ut cujuslibet for-*

(x) De locis in homine, cap. XVIII. Charter. Tom. VII. pag. 376.

(y) De Naturâ Mulieb. cap. VIII. Charter. Tom. VII. pag. 685.

(z) De Morb. Mulier. Lib. II. cap. XIX. Ibid. pag. 807.

(a) Ibid. cap. XX.

(b) Ibid. cap. XXIII. pag. 813.

(c) Académ. Annotat. Lib. IV. cap. X. pag. 49. & seq.

(d) Anat. Lib. I. cap. XXV. pag. 149.

ziffimè arietantis viri impetum sine disrptione sustinere potuiffet. Hæc Atretæ, five imperforatæ, dicuntur; quales casus plures in Historiâ Medicâ leguntur. Verùm non tantùm circa orificium vaginæ, sed & altiori in loco, membrana talis præternaturalis inventa fuit; qualis casus mirabilis apud Ruyschium (e) legitur. Gravidâ mulier intensissimos partûs dolores patiebatur, ita ut clamoribus totam impleret viciniam, neque validissimis conatibus partum promovere poterat. Vocatus Ruyschius invenit membranam Hymenem, integram, valdè crassam, & à fætûs capite, exitum quærente, foràs extensam. Discindebatur hæc membrana forfice & stilo excavato, ne caput infantis læderetur. Frustrâ tamen expectabatur partus. Altera enim præternaturalis membrana aderat, vulvam profundius claudens; quâ pariter incisâ, illicò in lucem edebatur fœtus, vivus, & robustus, superstite matre, quæ post aliquot septimanas optimè convaluit, & unâ cum prole pancreaticè vivebat, dum mirum hunc casum publico communicabat Ruyschius. Mirum est, duplici tali obstaculo non impeditam fuisse fœcunditatem in hâc muliere; de quâ re dicendum erit in sequenti capitulo.

Facilè patet, menstruorum suppressionem, à tali causâ natam, non posse curari; nisi tollatur illud impedimentum Chirurghi manu. Tale impedimentum adesse cognoscitur, si debito ætatis tempore symptomata adsint fluoris menstrui instantis, nec tamen prodeat: si singulis mensibus eadem symptomata redeant, simulque uterus turgens magis magisque tumere abdomen faciat; si tumor ille inferiorem abdominis locum occupet, sphæricus, mollis, æquabilis; nec illum premendo ullus sentiatur motus infantis (f); si diù duraverit hoc malum, abdominis tumor adèd augetur, ut superet multùm ventris molem, quæ in gravidâ muliere adest paulò antè partum. Simul membrana talis à sanguine incumbente tensa in vaginâ protuberat, quandoque & extra vulvam prominet.

Virginem viginti annorum, ob suppressa menstrua, jam à multis mensibus valetudinariam, de hypogastrii ponderositate & dolore intolerabili frequenter conquestam, curavit Ruyschius (g) solâ incisione cujusdam membranæ pone membranam Hymenem sitæ, & totam vulvam perfectè cludentis. Mirabatur autem, sanguinem, quî illicò à sectione, ad libras circiter quatuor, maximo impetu erumpebat, neutiquam coagulatum, multò minùs putrefactum, sed nigricantem, fuisse. Alius casus legitur (h), de virgine viginti sex annorum circiter, cui nunquam mensstruus fluor prodierat, sed acerbos dolores tumidi abdominis passa fuerat, auctos singulis tribus quatuorve septimanis; tandem & tumor in vulvâ apparuit, quem quidam pro herniâ, alii pro uteri prolapsu, habuerunt. Dum dexterrimus & peritissimus Chirurgus Sanniè omnia sollicitè examinat, invenit tactu liquidum hæere pone hanc membranam, quam lanceolâ discidit, & mox magna sanguinis copia impetuosè prorupit. Membrana illa pergameni habebat crassitiem, nec dolebat, dum discinderetur: evacuato sanguine, os uterî exploravit, quod altiori loco situm invenit, quàm solet esse in illis, quæ nunquam pepererunt, sed in reliquis naturaliter se habebat. Perfectè curata fuit hæc virgo, & post aliquod tempus menstrua debito tempore & copiâ fluxerunt: postea viro nupta

(e) Observat. Anatom. Chirurg. Centur. Observat. xxii. pag. 21.

(f) Astruc, Traité des Maladies des Femm. Tom. I. pag. 258.

Tom. IV.

(g) Observat. Anatom. Chirurg. Centur. Observat. xxxii. pag. 31.

(h) Holl. Maatschapp. te Haerlem, Tom. V. pag. 424. & seq.

fœcunda fuit, & sana vixit. Sanguis autem, incisâ membranâ hâc erumpens, boni coloris erat, admodum fluidus, & nullum spirabat fœtorem: dum in vase exceptus reponeretur, incepit rarefcere, & fermentari, ita ut transcendere margines vasis, quamvis illi tribus digitis transversis eminent supra contentum in vase sanguinem. Plures in simili morbo tractaverat idem ille Chirurgus; sed in nullâ invenerat membranam adeò densam, nec vaginam adeò exactè clausam.

Contingere etiam potest talis angustia vaginæ, ut sanguis menstruus vel omninò non exire possit, vel saltem difficulter admodum; undè in hoc transitu grumescens viam arctam adhuc magis obturat. Dilatari tunc per artem vagina deberet; cujus satis mirum exemplum legitur (i), de muliere, cujus vagina per totam suam longitudinem adeò arcta erat, ut magnâ cum difficultate calamum scriptorium mediocris magnitudinis capere potuisset: unde matrimonium, ante triennium jam contractum, cum consummari non potuisset, irritum secundùm leges declarandum erat; jamque in prociuctu erat termini statuti finis. Causa hujus angustia in vaginâ cognita nulla erat. Simul vagina dura adeò erat, ut callosa videretur. Egregius *Benevoli* per aliquot dies fomenta emollientissima applicuit, deindè per totam longitudinem vaginæ induxit pessarium ex *radice gentianæ* paratum (quâ solent Chirurghi uti ad dilatanda fistularum orificia); sensim autem adhibebat crassiora, donec sic dilataretur vagina, ut introduci posset medulla interior, quæ in trunco frumenti Turcici continetur; undè factum, ab affluentibus humoribus turgens, majorem faciebat dilatationem; pessarium indè factum ab affluentibus humoribus turgens, majorem faciebat dilatationem; augebatur successivè talis pessarii crassities; ultimò spongia, ritè præparata, in eisdem adhibebatur usus; quæ potenter dilatare valet; injecto simul vino myrrhato ad sanandas leves excoriationes, quæ fortè à pessariis illis dilatantibus oriri potuissent. Redeunti ægræ in patriam suavit, ut subindè repeteret spongiæ applicationem, ut stabilis servaretur vaginæ dilatatio. Post longum tempus spongiæ usum intermisit, literisque datis ad *Benevoli* mandavit, se obtinuisse, quod speraverat.

Similis casus in *Academiâ Parisinâ* (k) legitur; sed qui absque artis auxilio sanatus fuit. Fœminæ, quæ decimo sexto ætatis anno nupserat, vagina erat adeò angusta, ut vix calamum admitteret. Dolorem tensivum in utero sentiebat, menstruorum tempore; quæ liberè non fluebant; undè credebatur, vaginam adhuc angustiozem esse propè uterum, quàm circa exterius orificium. Frustrâ tentaverat juvenis & validus maritus viam parare: nihil tentari posse crediderat Chirurgus. Post undecim annos gravida invenitur, licèt vagina æquè arcta foret, ac antè. Omnes de partu futuro desperabant. Verùm circa quintum graviditatis mensem sponte vagina incepit dilatari, atque circa finem, instante partu, debitam amplitudinem acquisivit, & mulier felicissimè peperit.

Docent bini hi casus, magnâ prudentiâ opus esse, antequàm statuatur, matrimonii consummationem impossibilem esse, ob nimiam angustiam partium genitalium in muliere.

(i) *Benevoli* dissertazioni, &c. e *Observazioni*, pag. 86, & seq. — (k) *L'An* 1712, *Hist.* pag. 37.

§. 1291. **C**Æterum, ubi à stagnante liquido, huic conciliabitur fluor. 1. Fotu, & frictu, pedum. 2. Aperturâ venæ in pede, & sanguine misso. 3. Purgantibus Uterinis datis. 4. Emmenagogis. 5. Emplastris, fotibus, linimentis, vaporibus, calore. 6. Ipsa vasa à plethorâ debilitata roborando per Chalybeata, & Adstringentia.

Agendum nunc erit de illis remediis, per quæ effici possit, ut menstruus fluor, morbosè suppressus, denuò solitâ periodo prodeat. Cùm autem antea patuerit, in variis regionibus, vario ætatis tempore prodire non tantùm, sed etiam in eâdem regione observari sæpè notabilem diversitatem; imò & in eâdem familiâ; hinc prudentiâ opus est, ne tota sanitas turbetur importunis auxiliis, dum nondùm uterus paratus est, ut menstruum sanguinem dimittat: hoc autem naturæ, non artis, opus esse, antea pluribus demonstratum fuit. Si vel minimum de hâc re dubium supersit, mollissimis tantùm remediis locus erit; quæ nempe sanguinem reddunt meabilem, & vasa ad facilem dilatationem disponunt. Urgere enim, & motum augere, per calida & acria remedia, quæ in classe Emmenagogorum recensentur, dum nondùm dispositæ sunt viæ, non caret periculo. Vidi aliquoties hæmoptoën, validasque narium hæmorrhagias, secutas fuisse; imò & per alia corporis loca exivisse sanguinem, dum ad prima pubertatis signa à mulierculis debantur acria Emmenagoga virginibus: sæpè tunc contingit, ut difficulter, & longo tempore, possit obtineri debita menstruorum, per solita loca, excretio.

Alterum, quod hîc notandum est, menstruum fluorem esse evacuationem sanguineam, adeoque supponere talem in corpore sanguinis copiam, ut absque sanitatis detrimento possit minui. Sæpiùs autem menstrua deficiunt in illis, quæ chlorosi, sive pallido dicto virginum morbo, laborant, in quo sanguis ruber deficit. Si talibus ægris per venæ sectionem dematur pauculum sanguinis, quod adhuc adest, tantò magis languent, & tantò difficiliùs curantur. Priùs ergò in his viscerum & vasorum robur restituendum est, ut ex ingestis bonus sanguis conficiatur antequàm sperari possit, ut debito ordine menstrua prodeant. Quomodò autem, & per quæ remedia, hoc obtineri possit, dictum fuit antea ad §. 28 & 47, & adhuc quædam dicenda erunt ad numerum sextum hujus paragraphi.

Ubi ergo pallent labia, gingivæ, oculi, loca sub oculis laxa, inflata, tument, totum corpus molle, frigidum, tumidulum est, ad minimum corporis motum anhelant, hebetes, &, adiaphoræ quasi ad omnia, languent & frigent, virgines, de Emmenagogis cogitandum non est, antequàm per bonam medendi methodum restituta fuerit sanitas. Si verò floridus adsit in vultu color, calor æquabilis sit ad extrema usque, & signa, antè recensita adsint, quæ docent, urgeri vasa uterina, nec aperiri tamen, tunc locum habent illa auxilia, quæ in hâc paragrapho commendantur.

Stagnat autem, vel stagnare incipit, in vasis distentis uteri liquidum, vel quia illud minùs meabile est, vel quia vasa nimis resistunt dilatationi requisitæ, vel & quandoque utrumque vitium concurrat. Tunc Medici prudenter tentant sequentia.

1º. De his omnibus dictum fuit in *Capitulo de obstructione*, ubi simul etiam de deriyantibus, attrahentibus, & propellentibus, actum fuit. Cùm autem pedes & crura

ab iliaticis arteriis externis sua vasa accipiant, uterus ab hypogastricis non tantum, sed ab iliaticis externis etiam, & variis inter se anastomofibus communicent (uti in *tabulis Eustachianis* (*l*) videri potest) facile patet quare, per balnea laxatis pedum vasis, & dein per frictiones accelerato motu in iisdem, major copia sanguinis derive-tur versùs aortam, ubi in iliaticas dividitur, adeoque & magis tunc urgeantur uteri vasa; sicque sperari possit, illorum extrema ita dilatari posse, ut menstruum fluorem dimittant.

Simul notandum est, practicis observatis constare, calorem pedum prodesse menstruantibus; frigus autem nocere; imò quandoque subito menstrua supprimi, si admodum frigescant pedes; quod sæpius observavi; præcipuè si pavimento marmoreo frigido pedibus insistant diù. Solent enim ab hæc causâ solâ, contractis spasmodicè intestinis, dolores colici oriri molestissimi, in quibus magnum levamen sentitur, si pedes incaluerint, imprimis per frictiones. Omnia enim abdominis viscera malè afficiuntur, dum pedes intensè frigent; adeoque mirum non est, & uteri vasa stringi, sicque supprimi fluorem menstruum.

Balnea ergò hæc, & frictiones pedum profunt, frigus impediendo, & calorem revocando, ac augendo, in extremis corporis inferioribus; dum simul motum sanguinis accelerant, & copiam humorum augent in pedibus cruribusque. Cùm autem extrema inferiora accipiant sanguinem ab iliaticis externis arteriis; uterus verò præcipuè ab arteriis hypogastricis; hinc videtur sequi, tantò minùs urgeri vasa uterina, quantò plus tument, & implentur vasa pedum ac crurum. Adeoque, si post balnea pedum ac fomenta adhibita, & per frictiones, aucto motu per arterias iliaticas, posset impediri, vel minui, trajectio sanguinis per arteriam cruralem, auferetur subito impetus & copia sanguinis per uterina vasa moti, sicque possent removeri obstacula, quæ aliis resisterent remediis.

Pulchrum talis methodi exemplum legitur (*m*). Egregius apud Edinburgenses Medicus *Archibald Hamilton*, vocatur ad curandam virginem, cui circa vigesimum ætatis annum suppressa erant menstrua per septem ferè menses: causa fuerat, quòd floris menstrui tempore se exposuisset imprudenter frigori. Antea satis commodâ sanitate fruebatur. Nullo Medici consilio usa fuerat; pauca tantum, muliercularum suasu, remedia adhibuerat, absque ullo levamine. Color incipiebat pallidior fieri; appetitus & digestio depravabantur; languor, nausea, & vomituritio aderant; pulsus erat tardus & languidus; lassitudo magna impediabat solitum corporis exercitium. Cæterum nullo unquam pectoris morbo laboraverat, neque dolebant aut tuebant pudenda.

Duodecim diebus antè solitam menstruorum periodum exponebantur vesperi pudenda vaporis aquæ tepidæ, quotidie; post decem dies dabatur purgans aloëticum, à quo alvus quater evacuata fuit. Sequenti die, horâ septimâ vespertinâ, splenium applicabatur cruralibus arteriis illo in loco, cui solet applicari premens cochlea (*tour-niquet*) in extirpatione femoris; fasciâ circumductâ premebatur arteria cruralis à splenio; sed non tam validè, ut mortificationis periculum foret, ob impeditum influxum sanguinis arteriosi in partes inferiores. Eodem tempore vaporis aquæ tepidæ exponebatur ægra.

(*l*) Tab. XIII. = (*m*) Essais and Observat. Phys. and liter. Tom. II. pag. 403. & seq.

Intentio Medici fuerat, præsens manere, ut effectum observaret sedulò, sed subito vocatus ad alium ægrum, abfuit per viginti horæ minuta: dein rediens, invenit pulsum utcumque celeriore: post mediam horam elapsam incepit sentire pondus & plenitudinem in regione uteri, & languere. Cùm verò, nec in capite, nec in pectore, molestiam sentiret, relicta fuit ligatura, & cardiaci remedii cochlear datum fuit. Sefqui horæ spatio, post primam applicationem ligaturæ comprimentis, prodierunt menstrua. Cùm autem pedes parum stupefcerent, relaxabatur ligatura; nec tamen removebantur splenia, nisi sequenti mane; dum menstrua fluere pergebant absque molestiâ; & continuaverunt per integrum triduum. Postea autem solitâ periodo menstrua prodierunt, & integra rediit sanitas.

An simile quid indicare voluit *Ægineta* (n), dum jubet, ubi statum mensium tempus propinquum est, vinculis constringere inferiores partes per tres vel quatuor dies. Verùm, cùm instat purgationis tempus, tunc voluit ligaturas solvi, & *myrrham*, *castoreum*, aliaque emmenagoga, dari. In sequenti quidem capite (o) ligaturas commendat ad compescendam nimiam uteri hæmorrhagiam, sed non in solis artubus inferioribus, verùm & circa axillas, & circa inguina. Fortè tunc molliorem tantùm per vincula compressionem volebat, ut venis pressis sanguis non tantâ copiâ rediret ad cor; quod magnum usum habet in hæmorrhagiis sanandis, uti antea sæpius dictum fuit. Ad menstrua autem provocanda solas partes inferiores ligandas suavit, neque tamen valida constrictio potuit fuisse, cùm per tres vel quatuor dies manere deberet ligatura. Verùm minutâ venarum amplitudine per fascias in extremis inferioribus, arteriæ iliacæ externæ minùs facilè depleri poterant in venas turgidas & plenas; adeoque plus urgeri debebant vasa uterina toto illo tempore, quo ligaturæ manebant applicatæ.

2°. Cùm in suppressione mensium retineatur ille sanguis, qui singulis periodis evacuari solebat, augebitur ejus copia, & quidem eò plus, quò major sanguinis quantitas per uterina vasa exire solebat: antea enim dictum fuit, magnam varietatem hîc observari in variis fœminis. Ad minuendam ergò plethoram, à retentis mensibus natam, conducet sanguinis - missio. Undè etiam, quando proveciore ætate cessant menses naturaliter, venæ-sectionem, & frequentius repetitam quidem, consulunt multi. Tamen hoc non universaliter verum esse videtur: si enim sensim minuatur fluor menstruus copiâ, & periodorum intervalla prolongentur, neque plethoræ signa adsint, tunc sanguinis - missione opus non erit. Non enim adest menstruorum suppressio; sed cessatio naturalis, quæ turbari non debet. Si autem circa quadragesimum quintum annum subito supprimantur menstrua, quæ hæctenus solitam periodum servaverant, à valido v. g. animi affectu: si tensio & obtusus dolor circa lumbos, inguina, pubem, adsint; tunc venæ-sectio proderit.

Ut autem certò indicetur venæ-sectio in mensium suppressione, debent adesse signa plethoræ; si enim menstrua defecerint, ob boni sanguinis inopiam, in exhaustis per morbos prægressos corporibus, repletio indicatur, non evacuatio. Ubi autem ipsa plethora degeneraverit in cacochymiam, neque tunc venæ-sectio requiritur, semper, sed aliæ potiùs evacuationes, quæ non minuunt boni sanguinis copiam, sed vitiosos humores è corpore educunt, vel illos sic mutant, ut denuò sanorum

(n) Lib. III. cap. LXI. pag. 52. versâ. = (o) Ibidem.

humorum indolem acquirant; de quâ re ad sextum numerum in hâc paragrapho agetur. Monuerat *Manningham* (p) sequentia: *Hydrops in ventre à menstruis, magnâ ex parte, vel omninò, deficientibus plerumque oritur.* Si ergo hydrops jam natus esset ab hâc causâ, sanguinis evâcuatio non conduceret; licèt quandoque prodesse potuisset in ipsâ mensium suppressione, quæ secuti hydrophis causa fuit. Satis benè hoc notavit *Helmontius* in loco antea citato (q), ubi de hâc re agit, dicens: *Nam primò peccat abundantia bonâ, dein superfluitate onerosâ, mox privatur vitâ, & virus evadit.* Undè concludit sequentia: *Peccatur ergò à scholis, per venæ-sectio- nes, dum virgines, ex parte menstrui, palpitationem sentientes, succurrere satagunt, sine distinctione. Nam quanquam menstruum primi gradûs, per phlebotomiam revul- sam, palpitationes sedet: in tertio tamen menstrui gradu, exitiale remedium prædixi archiatri nostris.* Imò addit, quòd virgines repentè extinctas viderit, propter phlebotomiam, se invito institutam.

In initio ergò ad solvendam plethoram sanguinis-missio utilis erit; sæpiùs autem, ubi plethoræ successit cacochymia, non nisi magnâ cum cautelâ. Poteritque hîc locum habere monitum illud *Celsi* (r) de venæ-sectione (cujus aliâ occasione ad §. 890. I. mentionem feci); quòd nempè inutilis sit, cum jam spatio ipso materia & exhausta est, & corpus corrumpit, ut detractio imbecillum id facere possit, non possit integrum.

Ad minuendam verò sanguinis boni copiam, pertusio cujuscumque in corpore venæ sufficeret: tamen videmus, omnes ferè Medicos suadere, ut venæ-sectio in pede instituat. *Galenus* (s) hoc absolutè jussit: *Nam plenitudines, à suppressis mensibus ortas, omninò per crura evacuabis, sive venam secare oportet, sive scarifi- care. Sectæ enim in cubito venæ mulierum revellere purgationem assolent.* Simul monet, non esse prorogandam in his evacuationem, &, si angustas venas haberent, præfererat scarificationes; quas & menses provocare monuit. Idem affirmavit *Oribasius* (t), scarificationes laudans in suppressione menstruorum: *Statutum autem purgationis tempus exspectare oportet, tuncque, quum nihil vel parùm sponte fluxerit, eatenus detrahente hoc auxilio, uti debemus, quatenùs usus postularit.* Videtur autem per hæc indicare tantùm voluisse, scarificationibus talem copiam sanguinis demendam esse, qualis post suppressa, vel multùm imminuta, menstrua maneret in corpore superabundans. Verùm & ad promovendum menstruum fluorem prodesse scarifica- tiones, docent illa, quæ mox sequuntur: *Quibusdam etiam mulieribus, ut de more menstruæ purgationes iterùm redirent, hoc auxilium maximè contulit; nam continua in inferiores partes sanguinis educitio, inclinationem, viamque, ipsi præbet.*

Post circulationem sanguinis cognitam, clariùs intelligitur utilitas venæ-sectionis in pede, ad menstrua provocanda, non quidem in omni suppressione menstruorum, sed sæpè tamen. Si tensio & ponderis sensus circa pubem & inguina adsint, & lum- borum dolor, circa tempus periodi menstruæ, novimus, vasa uteri repleti, distendi; nec tamen ultima extrema arteriarum, in cavum uteri hiantium, satis aperiri, ut distendentem sanguinem transmittant. Si ergò post balnea, imprimis vaporis,

(p) Artis Obstetr. Compend. pag. 50.

(q) In Capitulo Lunare tributum, pag. 584. col. 2.

(r) Lib. II. cap. x. pag. 80.

(s) De Curandi ratione per venæ-sectionem; cap. XI. Charter. Tom. X. pag. 440.

(t) De Cucurb. Scarificat. Hirudin. &c. Cap. xx. Ibid. pag. 458.

laxentur hæc vasa, & simul tunc augeatur motus per vasa impleta, spes est, resistantiam circa fines vasorum superari posse ita, ut menstrua prodeant cum levamine omnium molestiarum. Ad numerum primum hujus paragraphi dictum fuit de compressione arteriarum cruralium factâ, & quidem hæc spe, ut sanguis per arterias iliacas motus, non potens liberè per arterias crurales transire, urgeret fortiùs vasa uterina, sicque resistantiam circa fines illorum superare posset. Per venæ-sectionem autem in pede acceleratur motus sanguinis, & liberior redditur, per arteriam cruralem illius lateris, in quo vena aperta fuit; adeoque minùs urgentur vasa uterina; & indè à quibusdam conclusum fuit, sanguinis-missionem in pede minuere quidem sanguinis copiam, sed cæterùm potiùs nocere, quàm prodesse, in provocandis menstruis suppressis.

Considerandum autem est (vide §. 106. 8.), per ipsam plethoram majora vasa distendi, secretiones per minora vasa mutari, venas comprimi, extrema vasorum arteriosorum orificia à turgentibus majoribus ramis arteriosis claudi, hinc liberam circulationem suffocari. Dum ergò vasa uterina sic distenta sunt, se contrahere non possunt, nec promovere contentum sanguinem; undè omnia hîc ad stagnationem disponuntur. Simul ac apertâ venâ in pede sanguis celerius, & majori copiâ, pellitur in cruralem arteriam, uterina vasa minùs urgentur, minùs distenduntur; hinc arteriæ se contrahere incipient, sanguinemque promovebunt in venas, quæ liberrimè se evacuare poterunt in venas iliacas, jam minùs plenas. Libera redibit hinc circulatio per uteri substantiam, arteriarum ultima extrema facilè dilatabuntur, & restituetur menstruus fluor, antea suppressus, sive à plethorâ totius corporis, sive à plethorâ solius uteri; uti antea ad §. 1284. dictum fuit.

Notum est in valdè plethoricis motum sanguinis ferè supprimi; undè, vasis sanguineis turgidis, hebetes, obliviosi, torpidi, apparent. Simul ac largâ sanguinis-missione solvitur hæc plenitudo, motus redit per vasa; pulsus, antea suppressus, evadit validus, & acceleratur; vires corporis, torpore excusso, crescunt subito; circulatio humorum per omnia vasa redditur liberrima. Si hæc applicentur utero, in suis vasis distento à sanguine accumulato, qui per extrema promoveri nequit, patebit ratio utilitatis, quam in tali casu à venæ-sectione in pede institutâ expectare licet.

3°. Si à plethorâ totius corporis suppressi fuerint menses, tunc post sanguinis-missionem purgantia, antiphlogistica dicta, quæ solvunt & evacuant humores, absque augmento motûs circulatorii, conducere; qualia ex *tamarindis*, *foliis senæ*, *cremore & crystallis tartari*, &c. parantur; de quorum usu in curâ morborum acutorum sæpiùs dictum fuit.

Verùm purgantia uterinâ solent plerumque vocari illa, quæ unâ cum vi catharticâ omne lentum mucosum fundunt, attenuant, & simul calefaciunt, ac amarore bilis defectum supplent, aut ejus inertiam corrigunt. Hæc autem imprimis locum habent, dum post mensium suppressionem virgines in mucosam frigidam lentam cacochymiam vergunt, vel etiam, ubi menstruis carent, quia cacochymicæ sunt. Simul solent tunc primæ viæ viscosâ saburrâ gravari, quæ solvi priùs, dein expelli de corpore, debet; & solent plerumque præmitti usui remediorum, quæ ad sextum numerum hujus paragraphi laudantur. Monuerat *Hippocrates* (u); *Si verò menses omnino non*

(u) De Mulier. Morb. Lib. I, cap. vi. Charter. Tom. VII. pag. 732.

prodeant, pro morbo crassi, lenti, & glutinosi, redduntur. Imprimis igitur ventrem sursùm ac deorsùm purgare oportet. Per ipsos enim concussus, qui ab his remediis excitantur in corpore, spes est, menstruum fluorem promoveri posse; dum simul omne lentum & glutinosum funditur. Etiam alibi (v) post vaporis balneum utero applicatum suadet, alvum subducere medicamentis deorsùm purgantibus; cum hâc tamen cautelâ, ne fiat superpurgatio, quæ nimiâ evacuatione debilitaret.

Ob hanc causam inter purgantia uterina ad hunc numerum in *Materia Medicâ* recensentur, *myrrha*, *gummi ammoniacum*, *bdellium*, &c. quæ leviter tantùm alvum movent, & non nisi in majori dosi hunc effectum præstant; dum simul fragrantia aromaticâ, nervis adeò amicâ, totum tractum primarum viarum replent, flatus, sæpè in tali casu adeò molestos, discutunt, & languentem horum viscerum actionem grato, non nimis calefaciente, stimulo excitant.

Primum locum ferè inter purgantia uterina occupat *Aloë*, quam ventriculum roborare omnes affirmaverunt Medici, dum tamen simul alvum subducit. Undè *Celsus* (x) dum purgantia remedia recenset, dicit: *Sed medicamenta stomachum ferè lædunt. Ideoque omnibus cathartici aloë miscenda est.* Hoc remedium datum, refractâ dosi, & sæpiùs, ad grana tria vel quatuor, vel & mistum cum modò laudatis gummi aromaticis, egregium in suppressis mensibus usum præstat, uti & in retentâ per hæmorrhoides consuetâ sanguinis evacuatione. *Aloë* omnia elixiria, proprietatis dicta, ingreditur, quæ additis *croco* & *myrrhâ*, quandoque & aliis remediis, in officinis prostare solent. His similis compositio, *massa pilularum Ruffi* dicta, ubique in usu est, quæ ex *aloë*, *croco*, *myrrhâ*, conficitur; undè & elixirium proprietatis siccum à quibusdam vocatur. Omnia hæc solent tali exhiberi dosi, ut leniter tantùm alvum subducant, absque virium debilitatione.

Mirum fortè videri posset, quòd inter purgantia uterina, recenseantur *Bryonia*, & *Colocyntis*; quæ meritò acerrimis purgantibus adnumerantur. Sed & hæc minutâ dosi adduntur tantùm lenioribus remediis uterinis, vel exhibentur sic præparata, ut nocere non possint. Sic in succo *Bryoniæ* subsidens fœcula alba laudatur à quibusdam Medicis, quam aliquando in aliis morbis dedi ad grana triginta, sequente unicâ tantùm alvi subductione. Aquas dictas hystericas, in quibusdam Dispensatoriis ingreditur *Bryoniæ* radix; verùm hæc vel destillatione parantur, & tunc amarities, ac vis purgans, in extracto manent, & tutò usurpari potest aqua spirituosa, quæ alembicum transcendit; vel si solâ infusione conficiantur hæc remedia, tunc guttatim solent præscribi, ut vis solvens hujus plantæ, adeò laudata ab omnibus, efficaciam præstare possit absque catharsi; quæ adeò valida est in majori quantitate, ut dura messorum ilia hanc ferre possent tantùm. Sic & in *Dispensatorio Viennensi*, ex succo radicum *Bryoniæ*, *artemisiâ*, *rutâ*, *sabinâ*, aliisque uterinis remediis dictis, addito vino generoso, destillatur *aqua Bryoniæ composita*; quæ tutò adhiberi potest, & alvum non movet.

Idem verum est de amarissimâ *Colocyntide*, quæ, dum in pulverem teritur in officinis, quandoque adstantes purgat, si diutiùs in aëre his pulvisculis pleno morati fuerint. Solet & unguentis admisceri, quæ abdomini illinuntur, ut alvus moveatur. Arabes Medici frequenter utebantur *Colocyntide*; sed ex ejus pulvere, additâ

(v) De locis in homine, cap. xviii. Ibid. 377. = (x) Lib. II. cap. xii. pag. 84.

mucilage *gummi arabici*, parabant massam; undè formabantur rotulæ, quæ *Trochisci Alhandal* vocantur in officinis: sic molli hâc mucagine conabantur minuere metuendam *Colocynthis* acrimoniam. Quandoque jusserunt, ut trochisci illi denuò in pulverem comminuerentur; qui mucagine *gummi arabici* iterùm impastabatur; imò hoc repetebant in tertiam vicem usque.

Rarò hodie sola *Colocynthis* adhibetur, ut purgetur alvus; sed solet aliis purgantibus unum alterumve granum addi, ut efficacius agant, imprimis in talibus hominibus, quorum alvus segnius movetur à catharticiis remediis. Ob hanc rationem ingreditur plures compositiones purgantes officinarum, *Confectionem Hamech*, *Extractum Catholicum*, *Pilulas Cochix*, &c.

Cùm autem in teneris virginibus ab acrioribus purgantibus remediis abstinendum esse, prudentia suadeat, patet satis, *Colocynthidem* inter purgantia uterina vix locum habere posse.

Sed alium insignem usum habet hoc remedium, si nempè octava grani pars detur omni trihorio, vel quadrihorio; tunc enim non purgat; sed in corporibus languidis, & pituitosis, mira satis præstat, dum leniori stimulo calorem & motum auget. Commodè exhiberi poterit, si *myrrhæ*, *galbano*, & similibus hîc laudatis, addatur *Colocynthis* pulvisculus. Olim remedium arcanum circumferebatur, quod nil erat, nisi tinctura *Colocynthis*, spiritu vini parata, additis *Caryophyllis aromaticis*, ut minùs cognosci posset, ex quibus constaret *tinctura aurea* (sic enim vocabatur); quæ multis profuit; ubi nempè frigida, lenta, cacochymia menstrui fluoris suppressionem fecerat.

4°. Generale admodùm emmenagogorum nomen est, & non omnia remedia, hoc nomine donata, conveniunt omnibus; undè magnâ hîc prudentiâ, & delectu, opus est. Pleraque remedia, quæ laudari solent ad hunc usum, calida & aromatica sunt; imò quædam ex his non nisi cum cautelâ adhiberi possunt. *Marum* fragrantissimum aroma spirat, sed summoperè calidum, ita ut ignis ferè instar nares feriat; hinc plethoricis, calidæ temperiei virginibus, nocere posset; in frigidioribus quidem toleratur; sed cum aquâ infundi hujus plantæ folia debent, ut acre illud aroma diluatur. *Sabina* inter omnes ferè herbas cognitæ maximam copiam olei essentialis largitur, satis acris, aromatici; ita ut *Celeb. Hoffmannus* (y), hâc herbâ, per vesicam (ut vocant) cum aquâ destillatâ, potuerit ex singulis libris uncias ferè tres olei stillatitii elicere, saltem ex duabus libris, destillatione ritè peractâ, quinque uncias talis olei obtinuit. Simul aliis observatis constitit, *Sabinæ* infusum, vel decoctum, si sanguini recens misso affundatur, magnam ipsi fluiditatem conciliare; & rubedinem intensam (z). Cùm autem plantarum aroma in oleis stillatitiis hæreat concentratum, facilè patet, quantum stimulum *Sabina* corpori applicare possit, dum simul vi sanguinem solvendi pollet. Cùm scelestæ mulieres quandoque hâc plantâ, & ejus oleo stillatitio, abusæ fuerint, ut abortum facerent, hinc in quibusdam locis lege cautum est, ne petentibus detur hæc herba, vel aqua ejus stillatitia, aut oleum, nisi ex præscripto Medici. Huic plantæ, odore, sapore, & viribus medicatis, satis similis est *Thuya*, semper virens pariter arbuscula. *Artemisia*, *Cardiaca*, longè leniorem efficaciam habent: imò *Sambuci* flores gratam spirant fragrantiam quidem,

(y) Observat. Physic. Chemic. Lib. I. Observat. 1. pag. 8. — (z) Schwencke Hæmatol. pag. 187.

sed refrigerant potius; undè in calidis morbis, tam interno, quàm externo usu, toties adhibentur. Reliqua medicamenta, in *Materia Medica* ad hunc numerum recensita, aromatica quidem sunt, non tamen comparanda cum calidissimis illis, de quibus statim dictum fuit.

Undè patet, laudata emmenagoga non posse indiscriminatim adhiberi, sed prudentem Medicum in singulis ægris perpendere debere, quænam ex his tutò dari possint; &, si indicatio Medica doceat, urgentia remedia in suppressione mensium exhibenda esse, à lenioribus incipere, sensimque ad acriora pergere, suadet prudentia; optimum videtur, si unà cum his calidioribus remediis, humectantia, emollientia, lenientia, dentur; qualis methodus laudata fuit ad §. 75, ubi agebatur de curâ morborum, qui glutinoso spontaneo originem debent. Illud autem videtur & voluisse *Celeberrimus horum Aphorismorum Auctor*, dum in *Materia Medica* commendat stimulantia, quæ ad §. 75. n°. 5. laudantur; sed simul his addit, quæ ad §. 54. n°. 4. recensentur; ubi ad curam morborum viscerum fortium & rigidorum laudantur, & recensentur, humectantia, lenientia, & demulcentia, remedia.

Hujus methodi vestigia etiam apud *Hippocratem* habentur; acria enim remedia commendavit, sed simul addidit mollia (a). *In mensibus autem, si quidem sanguis erumpat* (fatis est); *sin minus, cantharides quatuor; resectis pedibus, alis, & capite, bibat, pæoniæque nigræ grana quinque, & sepiæ ova, linique semen, ex vino.* Quòd si dolor, sique urinæ stillicidium, detinuerit, in calidâ desideat, & aquam mulsam aquosam bibat: Imò, si non prodeant menses, hæc repetenda voluit, jussitque, ut in purgatione mercurialem edat, & polypos coctos, cibisque mollibus utatur: similia alio in loco (b) habet; ubi & medicamentum, ex cantharide confectum, apponi jussit ad uteros; postero verò die adipem anserinum; & paulò post, bis de die calidâ lavari, præcipit.

Ex his & pluribus *Galenii*, aliorumque veterum Medicorum, locis, fatis constat, novum non esse, si acria remedia ad curationem suppressionis menstruorum adhibeantur; sed & simul patet, quòd & in victu, & in curatione, mollia, diluentia, demulcentia, simul propinaverint.

Postquam vis electrica morbis curandis adhiberi cœpit, observatum fuit, mensium fluorem ab hac auctiorem fieri, quàm antea unquam fuerat; imò &, antequàm menstrua prodirent, & dum cessarent, fluorem album experta fuit mulier, à quo totâ vitâ fuerat libera (c). Verùm vis electrica, fulminis instar, uno momento penetrat per omnia; hinc & vasa aperiuntur, & humorum celeritas augetur.

Cùm autem & à majori lentore stagnare possunt liquida in vasis, hinc clari Medici magnam spem posuerunt in talibus remediis, quæ unà cum stimulo vim solventem haberent. *Celeberrimus Mead* (d) ad hunc scopum commendavit inter alia mercurium sexies sublimatum. Præ reliquis omnibus autem laudavit *Helleborum nigrum*; quem vix unquam spem fefellisse, meminerat. Dabat autem tincturæ hellebori nigri cochleare minimum, ex aquæ tepesactæ haustulo, bis de die. *Et illud quidem notabile observavit, quòd quotiescumque, aut propter malam conformationem partium, aut aliâ*

(a) De Naturâ Mulier. cap. viii. Charter. | pag. 241.
Tom. VII. pag. 685.

(b) Ibid. cap. xviii. pag. 689.

(c) De Haen. Rat. Medend. part. iii. cap. vi.

(d) Monit. & Præcep. Medic. cap. xviii.
Sect. I.

quæcumque de causâ, sine effectu datum esset hoc medicamentum, sanguis per alias vias propulsus fuerit. Undè clarissimè constat, quantâ vi sanguinem propellendi polleat ista medicina.

Alii laudaverunt alia, sed fere semper talia, quæ vel aucto humorum motu, vel solvendi virtute, vel utrisque simul, suum præstarent effectum. Si autem vires expellentes excitantur stimulantibus remediis, antequam fluxile reddatur illud, quod exire debet, & emissaria, per quæ eliminari debet, aperta fuerint, à calidis emmenagogis exasperantur omnia mala, & quandoque periculosæ hæmorrhagiæ per alias corporis partes sequuntur, pertinaciter constrictis manentibus uteri vasis. Undè hîc locum habet salutare illud Hippocratis (e) monitum, cujus aliâ occasione meminî ad numerum 13. §. 605; Corpora, si quis purgare voluerit, meabilia (εὐροα) facere oportet. In hâc diligentes fuerunt veteres Medici; & conabantur, vasis faciliorem dilatabilitatem conciliare, antequam darent stimulantia emmenagoga; vel saltem his addebant emollientia; uti patebit sequenti numero.

5°. Quantùm boni expectaverit Hippocrates, in promovendo fluore menstruo, à faciliori dilatabilitate vasorum uteri, patet indè, quod conjugium suaserit virginibus, & integram sanitatem promiserit, si conciperent. Notum est, vasa uterina graviditatis tempore adeò dilatari sensim, ut calami amplitudinem, imò majorem etiam, acquirant illa, quæ in utero non gravido nequidem oculis apparebant. Undè etiam toties contingit, ut post puerperium redeant menstrua longè copiosiora; cum vasa, graviditatis tempore adeò dilatata, nondùm pristinum robur acquisiverint. Recenset Hippocrates (f) molesta symptomata, quibus viro maturæ virgines afficiuntur, cum sanguis in uteros confluit, velut effluxurus, & tamen effluvium non habet; deindè dicit: Ego verò impero, virgines his pathematis affectas, quàm citissimè cum viris conjungi. Si enim conceperint, sanæ evadunt. Observatum fuit, uti postea in graviditatis morbis dicitur, uterum in animalibus, post coitum dissectis, leviter quasi inflammatum apparuisse; dum rubebant loca, quæ antea pallida fuerant reperta; adeoque magis dilatata erant vasa, cum sanguinem rubrum admitterent. In alio loco (g), postquam varia suaserat ad tollendam mensium suppressionem, addit ultimò: Morbo autem liberabitur, ubi conceperit. Majorem adhuc effectum speravit, si peperit mulier (h); de mulierum morbis sic enuncio: mulierem, quæ non peperit, gravius & celerius à mensibus, quàm partum expertam, ægrotare. Quum enim pepererit, ei venulæ ad menstrua sunt meabiliores (εὐρωτέρα τὰ φλέβια fluidiores vertit Cartherius). Meabiles autem ipsas faciunt lochia; quæ purgatio quædam est, &c. His ita constitutis, quum mulier puerperii purgamenta experta fuerit, minùs laboriosè menstruis purgatur. Imò, cum vasa illa, jam tantam dilatationem passa graviditatis tempore, facilius distendi possint, minùs dolebit mulier, partum experta, à menstruis retentis. Quod si mulieri, quæ jam peperit, affectio aliqua oboriatur, ita ut procedentes menses ritè repurgari nequeant, ea facilius, quàm si haud peperisset, laborem feret. Assueti namque sunt uteri, & corpus, ut impleatur, idoneum, nimirum utero gerenti, simulque magna est in corpore amplitudo.

(e) Aphor. ix. Sect. ii. Charter. Tom. IX. pag. 49.

(f) De Virginum affectibus, Charter. Tom. VII. pag. 679. 680.

(g) De Natur. Mulieb. cap. viii. Ibid. pag. 685.

(h) De Mulier. Morb. Lib. I. cap. i. Ibidem pag. 728. 729.

Cùm autem non omnibus virginibus possit dari consilium de matrimonio ineundo, hinc omnia molimina artis adhibentur, ut vasa uterina cedant faciliùs, & sanguinem, quo distenduntur, dimittant per extrema orificia. In his operosus admodùm fuit *Hippocrates*, ut calore blando, humectante, foveret hæc loca. Sic (i) aquam calidam ad uteros, & ambientia loca, affundere, eosque ac crura excalescere iussit (k). Totum corpus, ac præsertim uteros, leniter foveri, & bis de die calidâ lavari, præcepit. Alibi (l), calidâ lavare, crebròque toto corpore infidere, interdùmque ad umbilicum usque fovere, intermissione verò factâ, ea à quibus repurgetur, neque mordeatur, in subditio apponere, mandavit. Dum autem reliquum corpus non indigeret medelâ, sed uteri per se morbum haberent, solos uteros fovebat balneo vaporis, sic directo per arundinem, ut calentis aquæ, non nimium fervidæ tamen, ascendens vapor in uteri cavum venire posset (m); simulque methodum, & cautelas necessarias, describit. Addit tamen & huic vapori allii fragrantiam, ut emollitam uteri internam superficiem leniter stimulare tantùm; monet enim, non debere conteri allia, dum aquæ infundentur; ex contritis enim, uti notum est, penetrabilis halitus quaquaversum diffunditur, ita ut adstantium oculi lacrymentur illicò. Alio in loco suadet (n), ut ventri applicentur pelles agninæ calidæ, lanâ suâ adhuc tectæ; & similia plura hinc indè passim laudat. Plura artis molimina, ut emolliantur vasa uterina, ad promovendum fluorem menstruum, collecta legi possunt (o) apud *Moschionem*, ubi balneis, fotibus, inunctionibus, pessariis, frictionibus, cucurbitulis, curam aggreditur retentionis menstruum, vel quando cum dolore & stranguriâ purgantur. Pessaria autem in virginibus vix locum habent, ne vis aliqua pudoris claustrò inferatur. In Materiâ Medicâ ad hunc numerum *emplastra, fomenta, unguenta, linimenta, vapores*, recensentur, quæ emolliendo lubricando, solvendo, stimulando, calefaciendo, inservire poterunt, prout diversa indicatio Medica postulat.

6°. Antea ubi ad §. 25. de causis nimix debilitatis fibrarum solidarum corporis agebatur, dictum fuit, nimiam distractionem fibrarum & vasorum talem laxationem producere. Sed & ad §. 106, inter effecta plethoræ, nimia dilatatio vasorum fuit recensita. Adeoque si vasa, natâ ob mensium suppressionem plethorâ nimis distenta fuerint, & diù, meritò talis debilitas prævidetur, sive in vasis uterinis, sive & in reliquis corporis vasis; undè chalybeata, & adstringentia, remedia tunc usum habent, uti dictum fuit ad numerum quartum §. 28. Accedit, quòd corporis habitus in mulieribus laxior soleat esse naturaliter; undè roborantia remedia optimè ferunt. Monuit illud *Hippocrates* (p), dum dicit; *Mulieres autem sicciore victùs ratione sic uti oportet. Sicca namque cibaria ad muliebrium carnum mollitiem magis sunt idonea, & meraciores potus ad uteros, & fætùs nutritionem, meliores existunt*: Veritatem moniti hujus *Hippocratici* quotidie vident Medici in illis locis, ubi, pessimo more, tepidis aquosis potibus indulgent mulieres, imprimis, si simul sedentariam vitam degunt. Molles, flaccidæ, inertes, vivunt, vix fœcundæ, &, si conceperint, frequenter abortum pa-

(i) De Mulier. Morb. Lib. II. cap. xxvii. | pag. 869.
Ibid. pag. 816.

(k) Ibid. cap. xxviii.

(l) Ibid. cap. xxxvii. pag. 820.

(m) Ibid. cap. xx. pag. 808.

(n) De Superfœtatione, cap. xvii. Ibidem,

(o) N°. 126. Apud Spach. pag. 11. & Ibid. Harmon. Gynæc. part. poster. cap. ii. pag. 20.

(p) De Salub. victùs ratione textu xxiv. Charter. Tom. VI. pag. 233.

tiuntur. Sapiens *Lycurgus* (q), *Corpora virginum*, cursu, *luctâ*, *discorum* & *telorum jactu*, exercuit, ut & *fætûs radix*, *validum in valentibus exordium sumens*, *germinaret meliùs*, atque *illæ strenuè partus excipientes*, *benè & facilè adversùs puerperii decertarent labores*. Sapienter sic futuræ progeniei curam gerebat *Legislator*, cum molles & delicatulæ, licèt robustis & validis jungantur viris, debilem & morbosam prolem in lucem edant.

Verùm & chalybeata, & roborantia, locum habent in pallido virginum morbo; in quo totum corpus tumet leucophlegmaticum, & loco boni sanguinis mucosus iners humor per vasa fluit, in illis deficiunt menstrua, quia deest sanguis, & omnia languent in corpore. Tunc ferri limatura, unà cum aromaticis & roborantibus, in vino infusa, si ter de die talis vini medicati uncia detur, pulcherrimè prodest. Usui hujus remedii solet præmitti lenè purgans, ut primæ viæ liberentur ab omni forde glutinosâ; dum v: g: per triduum sumunt mane jejunæ quindecim aut viginti grana *massæ pilularum Ruffi*, vel similis officinalis compositi. Mirus, & saluberrimus, tunc sequitur effectus: intra paucos dies enim tumor albus corporis incipit subsidere, labia & gingivæ, quæ antea pallescebant, incipiunt subrubescere, color roseus genis redit; dumque antea ad minimum corporis motum anhelæ torperent desides, sensim redit pristina alacritas, & intra tres quatuorve septimanas omnes corporis functiones restituuntur. Adest tunc bonus sanguis, & menstrua brevè post prodeunt sponte, debitâ periodo redeunt; modò velint renatis per talis remedii usum viribus, corpus movere. Si enim sanatæ jam denuò tepidis aquosis potibus indulgeant, sedentariamque vitam ducant, in pristinum morbum recident quàm certissimè. Sæpiùs mihi contigit, ut ter, imò quater, eandem curationem repetere debuerim biennii spatio, antequàm resipiscentes monitis obedirent: quod nisi fiat, tandem iners ille languor nullis cedit ampliùs auxiliis, & postquàm hebetes, obliuiofæ, torpentes, per plures menses morbosam traxerunt vitam, pereunt lethargo.

In tali casu profunt hæc remedia; & nocet venæ-sectio; dum pauculum illud rubri sanguinis, quod adhuc per vasa fluit, demit de corpore. Ubi autem color ruber in labiis, gingivis, oculorum canthis, apparet, unà cum calore totius corporis, & venis turgentibus, simulque fluoris menstrui suppressio adest, tunc nocerent talia vina medicata certissimè; uti & omnia Emmenagoga calida, & motum augentia. Adest enim tunc copia sanguinis, & quidem nimia: hinc venæ-sectio in pede, balnea, fomenta, &c: quæ uteri vasa, nimis resistantia, laxant, locum habent. Videri possunt & illa, quæ §. 1083. de curâ *Epilepsiæ* natæ ab interceptione illorum, quæ olim excerni solebant, dicta fuerunt.

Ex quibus omnibus apparet, prudentem delectam remediorum Emmenagogorum requiri quàm maximè.

Cæterùm talis vini medicati formula in *Materiâ Medica* ad §. 1250. habetur. Interim hoc monendum credo, nimis parvam copiam vini adscriptam fuisse. Libræ sex vini Rhenani loco librarum duarum sumantur, ne nimis meracum fiat remedium; & hoc facto, sufficiet adhuc, unciam hujus vini medicati sumere ter de die. Tutiùs enim hæc dantur minori dosi, longiori tempore continuanda.

(q) Plutarch. Tom. I. pag. 47.

§. 1292. **S**Ublatâ his morbi scaturigine, solent omnia ferè mala (1285. 1286. 1287.) sponte evanescere. Vel curantur ex naturâ & curâ ejus morbi, cujus imaginem referunt quàm proximè; quod facilè ex antè dictis fit.

Anteà, ad numeros in textu citatos, recensita fuerunt plura mala, quæ à solâ suppressione menstruorum nasci, observatum fuit. Pleraque ex his solent sponte evanescere, dum fluor menstruus, copiâ debitâ, & solitâ periodo, redit. Sed & simul notatum fuit, depravari ab hâc causâ posse ferè omnes functiones, naturales, vitales, animales; si ergo diuturna fuerit obstructio mensium, possunt superesse posteà mala, quæ peculiarem medelam requirunt; licèt menstrua debito ordine redierint. Sic pariter, dum sanguis menstruus per insolitas vias exit de corpore, potest superesse debilitas vasorum in illis locis, per quæ exivit, postquàm naturali lege per vasa uterina inceperit excerni. Verùm ex illis, quæ ad §. 1287. dicta fuerunt, constat, sæpè labefactari ab hâc causâ omnia viscera; undè & à vasorum læsione, aut humorum degeneratione variâ, infinitum morborum genus nasci poterit; qui, restituto jam fluore menstruo, supersunt, & curationem poscunt, quæ sæpè facilis non est. Omnium talium malorum curationem hîc tradere, supervacaneum foret, cùm de plerisque anteà jam actum fuerit. Commodè autem reduci poterunt ad naturam, & curam, illorum morborum, quorum imaginem quàm proximè referunt.

Sic v. g. ad §. 1286. dictum fuit, interceptos menses quandoque ad pulmonem ferri, & hæmoptoen indè nasci. Si quid mali indè contraxerit pulmo, facilè patet, illam tunc conducere medelam, quæ in *Capitulo de Phthisi* laudata fuit. Monitum fuit pariter eâdem paragrapho, à suppressis mensibus dura tubercula in mammis gigni; quæ curam scirrhi requirunt. Monuerat *Hippocrates* (r), si menses prodeant quidem, sed pauciores, quàm conveniant, ferantur, inter alia mala etiam contingere, quod sequitur: *Dolet aliàs atque aliàs corpus, maximèque lumbos, & spinam, & inguina, manuumque & pedum articulos. Neque hæc simul dolent, sed vicissim, quocumque secretus sanguis, qui uteris inesse nequit, impetum fecerit, & quâ corporis parte decubuerit, tumor existit, &c*: paulò post addit, quòd quandoque *claudam reddiderit, aut aliquas partes impotentes effecerit, si sanguis, præ rigore, & cibi fastidio, quemcumque in locum irruerit, circa nervos concretionem habuerit*. Facilè patet, curam talium malorum vel ad Paralyfis, vel ad Morborum Articularium, medelam spectare. Idem & de reliquis verum est.

(r) De Mulier. Morb. Lib. I. cap. VII. Charter. Tom. VII. pag. 733. 734.

MORBI GRAVIDARUM.

§. 1293. **P**ostquàm gravida est foemina, plurimis afficitur malis ex solâ graviditate oriundis.

Facilè patet, hîc tantùm agi de illis morbis, qui à graviditate, tanquàm causâ, pendent; non autem de illis, qui graviditatis tempore contingunt quidem, verùm aliis causis originem debent. Gravidæ enim quibusvis aliis morbis sunt obnoxia.

Patet ex Physiologicis, insignem, & subitam, mutationem fieri in utero, tubis uteri, & ovariis, illo tempore, dum Veneris œstro percita mulier foecundo maris femine impletur, & concipit (s). Plura etiam observata docent, solito majorem in coitu voluptatem percipere mulieres, dum imprægnantur. Undè & hæc mutatio in organis muliebribus, generationi dicatis, conceptionis tempore major creditur meritò, quàm si coitus absque imprægnatione sequente peragatur.

Anteà autem ad §. 1285. dictum fuit de mirabili illo imperio regiminis (sic dicto ab *Helmontio*), quo uterus affectus, à leviori etiam causâ, functiones vitales, animales, naturales, turbare possit, & variis quidem ac miris modis. *Hippocrates* jam notaverat, similia conceptûs tempore contingere (t). Sic enim habet: *Liquido autem constat harum rerum peritis, quòd mulier, ubi concepit, statim inhorrescit, & incalescit, ac dentibus stridet, & articulum, reliquumque corpus, convulsioprehendit, & uterum torpor, idque iis, quæ puræ sunt, accidit.* Videtur autem per puras hîc intelligere sanas, alacres & venerem appetentes, foeminas, quarum uterus purus est, nec mucosis humoribus, aut fluore albo dicto, madescit. Statim enim addit sequentia: *Quæ verò crassæ, & mucosæ, istud experiuntur, earum, pleræque hoc non sentiunt.* Deindè prudenter subjungit: *Ac sanè quantùm illæ mihi ita indicarunt tantùm etiam me scire profiteor.* Medicus enim de his nihil novisse potest, nisi ex solâ mulierum relatione. Certum autem est, dari tales mulieres, quæ mucosæ, frigida, ad Venerem torpida, fluore albo laborantes, vix ullum in coitu oblectamentum percipiunt, & tamen quandoque imprægnantur, licèt nihil perceperint illorum, quæ modò dicta sunt. Interim plerumque contingit, ut miram mutationem sentiant foeminæ illo tempore, dum imprægnantur; pluresque novi honestas matronas, quæ aliquoties pepererant, & accuratè conceptionis, ac partûs futuri, tempus ex his signis notaverant.

Confirmat hoc *Hippocrates* (u), dum testatur, quòd *meretrices publicæ, quæ in se ipsis sæpiùs hæc expertæ sunt, ubi cum viro congressæ sunt, noscant, quando conce-*

(s) Vide Boerhav. Instit. Medic. §. 668. & V. pag. 309.
seq.

(t) De Carnibus, cap. VIII. Charter. Tom. V. pag. 308.

(u) De Carnibus, cap. VIII. Charter. Tom. V. pag. 308.

perint, moxque conceptum intra se perdant, quo postea jam perduto, velut caro excidit, &c. Ex similibus signis ferè statuit de fœcunditate mulieris, dum pessariis genitalia leviter irritarentur, uti alio in loco (v) habet: Si cui mulieri à pessariis non admodum vehementibus dolores ad articulos pervenerint, & dentium stridor detinuerit, tenebricosâ vertigine laboraverit, & oscitaverit, huic concipiendi major spes adest, quàm cui nihil horum contingat.

Neque hæc signa, quæ ipso conceptûs tempore à mulieribus percipiuntur, sola graviditatis indicia sunt; plura enim alia observantur, quæ diutius persistere solent. Sic enim Hippocrates (x) habet: Prægnantem mulierem, si non alio, hæc cognosces: oculi ei contracti & magis cavi cernuntur, & oculorum candidum albedinis naturam non habet, sed lividius apparet. Quæ utero gerunt, in facie ephelidem habent, & ubi concipere cœperunt, vinum odio habent, cibos averfantur, cardiogmo vexantur, ac salivant. Plura quandoque alia signa apparent in gravidis mulieribus, & in variis diversa; frequentissimè tamen occurrit ciborum fastidium, cum nausæâ. Et videtur Hippocrates (y) præcipuum graviditatis signum indè deduxisse; dum dicit; Si mulieri purgationes non prodeant, neque horrore, neque febre, succedente, ciborum ipsi accidant fastidia (nausæ), hanc gravidam esse, ratione ducito. Cùm enim à pravis humoribus, in ventriculo aut vicinis visceribus hærentibus, fastidium tale nasci posset in non gravidis mulieribus, hinc addidit prudenter Hippocrates, si nec horror, nec febris succedat; quæ natam nausæam à tali causâ sequi solent, nisi per vomitum, vel alvi evacuationem, hæc saburra expellatur.

In quibusdam gravidis illud fastidium universale est, ita ut ad quævis oblata edulia nausæent; in pluribus contingit, ut ab hoc illove cibo tantùm abhorreant, dum reliquos facilè ferunt; vicissimque quosdam cibos vel potus impensè desiderent, quos antea vix curabant. Multas matronas vidi, quæ ex hoc solo signo se gravidas noverant, licèt nullum aliud adhuc adesset graviditatis indicium. Quandoque, statim ac imprægnatæ sunt fœminæ, dolore molesto dentium cruciantur: in aliis vidi dolentissimam otalgiam, & hemicraniam frequentem; cui vix erant obnoxia, dum non erant gravida. Ingens talium symptomatum, quæ vel in ipso graviditatis initio contingunt, est diversitas: hæc videri possunt apud illos, qui de graviditate, & arte obstetriciâ, scripserunt, Mauriceau (z), & alios passim: singula enim hæc enumerare; operosum foret potiùs, quàm utile. Sufficit, notasse, per ipsam graviditatem plures functiones lædi, & turbari, in corpore muliebri.

Verùm eadem illæ functionum læsiones pro graviditatis signis habentur; notandum tamen est, magnâ hîc prudentiâ opus esse Medico, ne facilè graviditatem vel affirmet, vel neget, nisi ex certissimis, & omni exceptione majoribus, indicis; v. g. si motus infantis in utero manu abdomini impositâ, distinctissimè sentiatur: peritissimi enim decepti fuerunt toties; nunquam fortè magis periclitatur fama Medici, quàm ubi agitur de graviditate determinandâ: undique fraudes, undique sæpè infidiæ, struuntur incautis. Dum ultimum supplicium ob crimina metuunt, in carceribus detentæ, scelestæ mulieres, graviditatem simulant sæpiùs, & iudices à Medicis petunt,

(v) De Infœcundis, cap. vi. Charter. Tom. VII. pag. 846.

(x) Ibidem.

(y) Aphor. LXI. Sect. V. Charter. Tom. IX.

pag. 232.

(z) Traité des Maladies des Femmes, grosses; Tom. I. pag. 67. & seq.

ut renuncient, an vera, an ficta, sit graviditas. Si vel minimum dubium superfit, prudens Medicus differendum supplicium suadebit, donec certius de graviditate constet, ne fortè infans foetus unà cum scelestâ matre pereat. Hoc autem aliquoties contigisse, licèt & Chirurghi, & Obstetrices, post examen institutum, renunciaffent iudicibus, fictam esse graviditatem, Historia Medica docet, & apud *Mauriceau* (a) triste tales casus leguntur.

Quandoque & hydropicæ mulieres, præter omnem opinionem, gravidæ inventæ fuerunt; nec sine abortûs periculo valida Emetica, & Cathartica, quæ toties profunt in hoc morbo curando, potuerunt adhiberi. Antea, ubi de hydrope agebatur, plures tales casus memorati fuerunt. *Mauriceau* (b) viderat Chirurghi uxorem, quæ per novem annos laboraverat ascite tantæ molis, ut ultra triginta pintas aquæ tumidum abdomen continere iudicaret; tamen morbi tempore peperit quatuor infantes, vivos, & sanos: testatur autem, dum in ultimo partu obstetriciam illi adhibuerat manum, ventrem editâ prole non plus detumuisse visum, quàm si ovum Gallinæ ex abdomine prodiisset; undè facilè intelligitur, quantus fuerit ventris tumor.

Contigit mihi, ut curarem in cœlibatu viventem, quæ, pietatem astutè simulans, ab omnibus intacta virgo credebatur. Ascitide laborabat satis valido per septem jam menses, dum meum petebat consilium; neque ullam poteram habere graviditatis suspicionem. Purgantibus hydragogis feliciter curata fuit quidem; verùm ipsa me monuit, aliquid excidisse ex pudendis, dum latrinæ insideret, alvum exoneratura. In rem statim inquirens, inveni abortum, qui trimestris videbatur. Fornicationis crimen fatebatur illicò; sed non difficulter mihi persuasit, se graviditatem ignorasse; cùm per tres vel quatuor menses jam intumuisset abdomen, antequam concepisset.

Sæpiùs autem contingit, ut furtivâ Venere gravidæ tentent imponere Medicis; dum hydropem simulant, hâc spe, ut validis remediis datis perdant conceptum foetum. Quandoque & Emmenagoga validiora anxie petunt, morbosam mensium obstructionem culpantes. In his magna cautelâ opus est. Examen obstetricis, an os uteri clausum sit, anterior abdominis pars supra pubem tumeat, mammæ magis turgere incipiant, eludunt facilè, dum illibatam virginitatem per omnia sacra affirmant; imò probos Medicos pessimè exceptos à potentibus familiis novi, dum simile quid suspicati fuissent. Soleo in tali casu, magno apparatu, innocua dare remedia, nullo modo indicando, quid suspicer. Hoc modo impedio, ne alios Medicos fortè decipiant, & dum me deceptum credunt, tempus labitur, justæque suspicionis causæ magis & magis augentur. Omnes enim, qui de graviditatis signis scripserunt, quamvis longo artis obstetriciæ usu celebres fuerint, unanimi ore fatentur, primis præcipuè mensibus, signa graviditatis satis incerta esse. *Avenzoar*, celebris inter Arabes Medicus, in propriâ uxore se deceptum fatetur (c).

Quandoque & contingit, ut provecioris ætatis mulieres, & jam accedentes ad illud vitæ stadium, quo menstruus fluor cessare solet, bonâ fide credant, se gravidas esse; cùm & similes molestias & sentiant, ac in gravidis obtinere solent, & putent, solito tempore se motum foetus sentire; undè omnia ad futurum partum parant. *Sydenhamus* (d) hoc aliquoties observaverat, & monet Medicos, ut cautè tales tumores ab-

(a) Traité des Maladies des Femm. grosses, Tom. I. pag. 72.

(b) Ibid. 73.

Tom. IV.

(c) Traité des Malad. des Femm. grosses, Tom. I. pag. 73.

(d) Traçtat. de Hydrope, pag. 611.

dominis distinguant ab hydrope, neque temerè graviditatem affirment, licèt & mammae turgeant, & lac exstillent, & obstetricum testimonia confirment, gravidam esse mulierem, & motum foetus sentiant. Observavit enim, quòd tandem venter, pari quo increverat, gradu sensim detumescens, spem vanam eluserit. Flatibus hinc ventris tumorem tribuit, & monet, quòd talis tumor viduas ut plurimum exerceat, vel etiam mulieres, quæ non nisi proveciores ætate nupserunt.

Novi hoc contigisse nobili matronæ, quæ, quatuordecim jam prolium mater, per octennium parere cessaverat, & firmiter credebat, se gravidam esse, cum omnes illas molestias, quas toties experta fuerat, sentiret denuò: imò succensebat omnibus, quæ aliquod dubium movere audebant: sensim per quinque menses increvit abdomen; postea sensim detumuit, & per plures annos sana vixit. Adeò autem ægrè ferebat, se deceptam fuisse, ut per integrum annum domi pertinaciter latuerit, metuens, ne rideretur ab omnibus.

Vidi & aliam, quæ vigesimo quinto ætatis anno filium pepererat, sterilis dein per integros viginti annos, quadragesimo sexto anno peperit secundum filium, licèt plurimi vanâ spe prolis deceptam crederent. Hinc apparet, magnâ prudentiâ opus esse; in determinandâ graviditate; nam non tantum in provectioris ætatis mulieribus, sed & in junioribus, similia contigerunt. *Deusingius*, circa medium elapsi sæculi celebris apud *Groningenses* Medicus, acris in controversiis Medicis autor, in literis ad *Thomam Bartholinum* datis (e) agens de similibus casibus, testatur sequentia: *Similem juvenulam ante biennium hinc ipse sub curâ meâ habui, quæ omnia ad partum jam jam imminentem, ut putabat ipsa, pararat; at cujus spes omnis in flatus evanuit.*

Plura his similia apud probatos auctores inveniuntur passim.

§. 1294. **Q**UORUM nonnulla oriuntur ex sanguine menstruo fecerni impedito ob clausum uterum, & foetu tamen non potente hætenus in sui incrementum eum absumere.

In muliere non gravidâ sanguis menstruus statâ periodo excernitur, uti præcedenti capitulo dictum fuit: ubi verò imprægnata est mulier, menstrua cessant, & præcipuum graviditatis signum inde deducitur. Cum autem postquam menstrua cessarunt, sensim denuò distendantur & impleantur vasa uterina, pro futurâ nempe fluoris menstrui periodo, hinc credidit *Hippocrates* (f), vasis illis jam plenis difficulter concipere posse mulierem. *Quare si illo quidem sanguine* (menstruo nempe) *vacuetur mulier, in ventre concipit, si vero eò plena fuerit, minimè. Uteris enim & venis sanguine vacuis, mulieres in se foetus concipiunt. Hæ namque mulieres post menstruam purgationem utero concipiunt.* Quamvis autem naturaliter in gravidis cessent menstrua; tamen & quibusdam contingit, ut primis mensibus graviditatis adhuc prodeant, superflite foetu; sed plerumque pariori copiâ tantum. Antea monitum fuit, in quibusdam mulieribus sanguinem menstruum non tantum ex uteri cavo, sed & ex vaginæ vasis, prodire. Imò satis multas vidi, quæ, dum menstrua solito quidem tempore,

(e) Thom. Barthol. Epistol. Med. Centur. IV. pag. 132. 133.

(f) De Naturâ Pueri, cap. III. Charteri Tom. V. pag. 313.

sed minutâ copiâ, prodirent, se per mensem jam gravidas esse assererent; & tempus partûs fatis exactè huic computo respondebat.

Neque penitùs impossibile videtur, antequàm embryo, suis membranis inclusus undique cavo uteri nexus fuit, menstruum sanguinem exire posse; imprimis si os uteri clausum non fuerit exactè: sed & tunc simul apparet, conceptum jam embryonem facilè cum sanguine exeunte abripi posse, sicque spem graviditatis tolli. Hinc nisi vasa, in superficiem internam uteri hiantia, imprægnatâ jam muliere, sic resistent, ut non ampliùs sanguinem dimittant dilatata, parvulus embryo, nondùm mole suâ implens uteri cavum, elueretur indè, si os uteri cederet, vel undique illum aluens sanguis extravasatus, morâ corrumpendus, impediret necessariam utero accretionem, & acrior redditus tenerum illud nascentis hominis rudimentum destrueret brevì.

Docuerunt observationes certæ, in ovariis, & in tubis Fallopiianis, conceptos Embryones crevisse in justam magnitudinem, uti postea dicitur. An tunc, cavo uteri manente, libero per totum infelicis graviditatis tempus, menstrua fluere pergerent?

Videntur saltem omnia phænomena docere, constringi uterum conceptûs tempore: uteri os clauditur, & menstrua non redeunt. Indè conceptûs facti signum Hippocrates (g) statuit: *Quòd si mulier se genituram concepisse noverit, primo tempore ne virum adeat, sed quiescat. Noscet autem, si vir se emisisse dixerit, mulier verò propter siccitatem ignoret.* Retentionem enim immissi in uteri cavum feminis, saltem pro aliquo tempore, ad conceptum necessarium esse, credidit; undè mox addit sequentia: *Quòd si rursùs eodem die uterus genituram reddiderit, humidus erit, & si humidus fuerit, rursùs cum viro misceatur, quoad concipiat.* Postquàm autem concepit mulier, os uteri clauditur, uti Hippocrates (h) monuit: *Qui utero gerunt, iis os uteri connivet.* In commentario ad hunc Aphorismum Galenus (i) pro maximo graviditatis indicio habet clausuram oris uteri, si digito immisso obstetrix illud potuerit attingere; quandoque enim in graviditatis initio altiùs hæret. In illis autem mulieribus, quæ nunquam pepererunt, os uteri exactiùs clauditur, minùs in illis, quæ jam pepererunt. Neque solam oris uteri clausuram notat Galenus (k); sed sic habet: *Nam ubi primùm uterus intra se semen concepit, universam capacitatem suam contrahit, osque claudit.* Cùm autem morbosum os uteri tumere posset, inflammatum nempe, vel scirrhosum, hinc requiritur, ut os uteri clausum sit non tantùm, sed & molle, si graviditatis signum indè colligatur. Undè Hippocrates alio in Aphorismo (l) dixit; *Quibus os uteri durum est, his os uteri connivere necesse est.* Undè Galenus maluisset, hunc Aphorismum immediatè sequi priorem.

Cùm autem considerarent Medici in gravidis retineri illum sanguinem, qui singulis mensibus exibat de utero, neque primo graviditatis tempore tantam esse molem tenelli Embryonis, ut illud retentum in suos absumere usus posset, hinc non sine ratione cogitabant, plethoram metuendam esse primis mensibus, & huic adscribebant illas molestias, quæ in gravidis mulieribus observabantur, de quibus paulò post dice-

(g) De Infœcundis, cap. ix. Charter. Tom. VII. pag. 849.

(h) Sect. V. Aphor. LI. Charter. Tom. IX. pag. 224.

(i) Ibid. pag. 225.

(k) Ibidem.

(l) Ibid. Aphor. LIV. pag. 228.

tur. In præcedenti Capitulo pluribus demonstratum fuit, minorem longè copiam sanguinis excerni in fanis & robustis mulieribus per menstrua, ac quidem credi solet.

Verùm & aliud notari meretur, retentum illum in gravidis sanguinem non servire adeò ipsi Embryoni, quàm utero; & ab hoc sanguine uterino secerni quidem tenuiores humores, usibus Embryonis destinatos, sed nihil rubri sanguinis ad Embryonem venire, primo graviditatis tempore. Examinaui plures tales Embryones minimos, unà cum membranis & placentâ excussos, nec potui aliquid rubri detegere in ipso Embryonis corpusculo, nec in membranis, nec in placentâ; quæ in principio, uti notum est, totam Chorii superficiem ferè tegit. Uterus autem, totus vasculosus, sensim distenditur, ita ut parva ejus cavitas, in non gravidis, sic dilatetur sensim, ut foetum cum secundinis, & aquâ intra membranas collectâ, continere possit. Cùm autem in non gravidis uteri substantia compacta & carnosâ cavum contineat exiguum, crediderunt multi, uterum extenuari, dum distenditur, & quidem eâdem proportione, quâ cavum uteri augetur, minui substantiæ crassitiem. Hæc erat sententia Galeni (m); ubi de uteri diversitate ex ætate agit: *Rursus igitur in principio conceptus crassus, cùm propè tempus pariendi accedit, magnus quidem, sed tenuis; crassitudo enim in longitudinem extensa absumitur; in reliquo verò intercedente tempore, pro ratione magnitudinis, crassitiem habet.* Pluribus demonstrari posset, si operæ pretium foret, veteres Medicos uterum majorum animalium potius vidisse, quàm uterum humanum, & applicuisse illa, quæ in brutis viderant, humanis mulieribus. Sic illa divisio cavitatis uteri in dextram & sinistram, quæ in bicorni brutorum utero locum habet, malè tribuitur utero humano. Undè sponte cadunt omnes illæ prædictiones de sexu foetus, dum mares in dextris, foeminas in sinistris, locari putabant. Sed & brutorum uteri membranacei & tenues sunt, ita ut foetus utero contenti, membranis integris manentibus, & utero illæso, videri possint: uterus humanus longè alterius indolis est.

Mauriceau (n) pertinaciter Veterum sententiam, Galeni imprimis, de tenuitate uteri gravidæ tuetur, & pluribus nititur firmare auctoritatibus; indignatur, celebres Anatomicos, & plures alios, statuisse, uterum gravidum, naturæ miraculo quodam, increassari tantò plus, quantò magis distenditur. Imò provocat ad ocularem inspectionem illos, qui falsam hanc opinionem tuentur. Voluit idem obtinere in utero, quòd observatur in vesicâ urinariâ, quæ, vacua dum est, crassa apparet, dum autem urinâ collectâ distenditur, membranacea est & tenuis. Fatetur quidem, in cadaveribus mulierum, subito post partum mortuarum, uterum crassitiæ suâ duos digitos transversos circiter æquavisse, sed hoc tribuit contractioni uteri jam evacuati. Nec negat, in cadaveribus gravidarum, absque exclusione foetus mortuarum, uteri substantiam crassam inventam fuisse; sed hoc præternaturale esse voluit, & ab inflammatione, ac affluxione humorum ad uterum, factum fuisse, post dolores partus diuturnos & frustraneos.

Undè conclusit, non posse demonstrari uteri crassitiem, tanquàm naturalem, nisi in cadavere mulieris, quæ partui proxima, utero pleno, nullâ causâ alterato, mor-

(m) De uteri dissect. cap. VIII. Charter. Tom. IV. pag. 280.

(n) Traité des Malad. des Femm. grosses. Tom. I. pag. 20. & seq.

tua fuit. Cùm autem rarò talis casus contingat, suadet, ut intereà inspiciatur uterus ovillus imprægnatus, qui manifestè tenuis & membranaceus apparet.

Triste sic videmus exemplum, optimos viros, dum præconceptam opinionem mordicè tueri volunt, nequidem propriis oculis quandoque fidem habere. Cæterùm hanc opinionem solidè refutavit celebris in arte obstetriciâ autor (o). Quod autem *Mauriceau* volebat videre, ut convinceretur de crassitie uteri gravidæ, obtigit (p) Celeberrimo *Litre*, ut spectaret substantiam nempe uteri, octo circiter lineas crassam, in cadavere mulieris, quæ octavo graviditatis mense, ex lapsu, subitò perierat. Similem crassitiam uteri in muliere, quatuor horis post partum mortua, vidit *Mery* (q). Ex quibus patet, uterum vacuum non apparere crassum, quia contractus jam est, ut *Mauriceau* voluit; uterus enim plenus similem substantiæ crassitiam demonstravit. Pulchrè autem notat *Deventer* (r), crassitiam uteri in causâ esse, ne post partum fundus inverteretur tam facilè, & per patulum uteri orificium exiens prolapsum faceret, imprimis dum placenta educitur. Si enim uterus tenuis & membranaceus foret, talis prolapsus uteri vix caveri posset. Testatur autem *Deventer*, adeò longævo usu artis obstetricandi clarus, illud rarissimè contingere; & tantùm, si scilicèt insigniter fuerit tenuis, tunc quidem circa manum complicatur instar lintei madidi, neque tam cita tum facilisque ejus contractio est; quod mihi non arridet; quin potius mallet, eum consuetam servare formam, & statim à partu ritè contrahi, & circa manum nondùm retractam claudi, quòd multò pauciora symptomata tunc extimescenda sint. De illâ autem flacciditate uteri, & quidnam indè metuendum sit, postea dicetur, ubi de *Morbis Puerperii* agetur.

Utì sæpiùs contingere solet, dum in oppositas sententias acri studio ruunt eruditi homines, quidam dixerunt, uterum gravidum attenuari, dum distenditur; alii, multò crassiorè reddi, quàm antè erat. Certè uterus in virginibus, & mulieribus nunquàm gravidis, solidam, firmam, substantiam habet, digitum auricularem crassitie æquantem, quandoque & superantem; hinc si talis uterus imprægnatus, & prope partum adeò distentus, pristinam crassitiam retineat, multùm corporeæ molis ipsi accessisse debuit, ut absque attenuatione laterum cavum ejus adeò potuerit distendi. Omnia hæc dum considerabat, amicitia, affinitate, & communi studio, mihi conjunctissimus Auctor (s), statuit, quòd, si non plerumque, crebrò quidem, pristina ferè ipsi crassities maneat. Uterus gravidus, cujus historiam adeò accuratè descripsit, & pulcherrimâ *Icone* (t), ad uterum in liquore suspensum à perito chalcographo factâ, demonstravit, videtur naturalem uteri non gravidæ crassitiam non multùm excedere; undè meritò statuit, in gravidis uteri substantiam nonnunquam augeri, nonnunquam manere eandem, & inter rarissima computandum esse, si quandoque extenuari contigerit. Cùm autem indubitatum sit, & in pulcherrimâ *Icone* tam benè exprimatur, vasa uterina, non in eodem plano, sed per varias contignationes, inter lamellatam uteri substantiam, decurrere, simulque graviditatis tempore eadem hæc vasa insigniter dilatari, sanguine repleta, patet facilè, attenuationem uteri graviditatis

(o) *Deventer Novum lumen, &c. cap. VIII. pag. 29. & seq.*

(p) *Académ. des Scienc. 1701. Mém. pag. 292.*

(q) *Ibid, 1706. Histor. pag. 226.*

(r) *Novum lumen, &c. cap. XXIII. pag. 80.*

(s) *Noortwyk uteri humani gravidæ. Anat. & Histor. pag. 111.*

(t) *Ibidem, pag. 205.*

tempore secundum naturam locum habere non posse; sed morbosam fuisse, si observata fuerit. Simul apparet, quod majori copia sanguinis distenta fuerint vasa uterina, adeoque magis dilatata, eò crassiores reddi uteri gravidæ substantiam; unde ratio diversæ crassitiei in variis subjectis intelligitur. Quantæ autem capacitatis vasa hîc reperiantur, quàm ampli sint sinus uterini, sanguine pleni, & cum chorio ac placenta communicantes, apud eundem auctorem (u) videri potest, qui omnia, quæ uterum gravidum spectant, optimâ fide scripsit, nihilque affirmavit, quod non mihi, & aliis, exactissimè demonstraverit.

Si videantur pulcherrimæ Icones uteri gravidæ, quas deindè edidit *Celeberrimus Albinus*, cui ars nostra tantum debet, patebit similiter, quàm ampla vasa uteri substantiam occupent graviditatis tempore; unde & uterum spongiæ, sanguine plenæ, in gravidis comparavit *De Graaf* (v), & miratus est, quod post partum uterus sic contrahatur, ut sedecim dierum spatio ad pristinam redeat magnitudinem; per lochiorum fluxum evacuato sanguine, qui uteri vasa distendebat in gravidis.

In puerperis defunctis tamen invenit adhuc satis patula hæc vasa, dum per siphonem liquorem in Arterias Hypogastricas, aut Spermaticas, infunderet; qui non minus, quàm flatus, in uteri capacitatem erumpebat.

Ex omnibus his patet, sanguinem menstruum, qui in gravidis naturali lege retinetur, non absumi in foetus incrementum tantum, sed etiam distendendis, ac replendis simul, uteri vasis impendi. Non levis momenti est hæc observatio in tractandis gravidarum morbis, uti postea patebit.

Quàm pulchrè hæc quadrant *Hippocratis* (x) doctrinæ! Ubi enim mulier uterum gerit, paulatim à toto corpore sanguis in uteros defertur, & in orbem id, quod in utero est, circumfistens, ipsum auget. Alio autem loco (y); dum explicat, quare mulier non laboret, deficientibus mensuris dum utero gerit, dicit: Quod sanguis, singulis mensibus cumulatur exire solitus, non agitur, sed sensim paulatimque quotidie in uterum sine dolore secedat; ex quo augetur, quod intro in utero continetur. Singulis autem diebus, & non semel per mensem, idcirco defertur, quod genitura, quæ in utero continetur, semper aliquid è corpore, pro virium ratione, trahit, ad eundemque modum etiam spiratio habet. Ac primò quidem parva est spiratio, & paucus sanguis ex matre fertur; Quùm verò amplior fit spiratio, plus quoque sanguinis attrahit, & majore copia in uterum descendit.

Ovum ergò humanum, uteri concavæ superficiei undique contiguum non tantum, sed & accretum, fovetur perpetuo calore sanguinis rubri, copiosi, in uteri ambientis substantiâ contenti; sicque incubatus in proprio mulieris corpore fit, quem ovipara animalia extra corpus suum perficiunt tantum. Undè apparet, quàm pulchrum usum habeat sanguis, antea singulis mensibus exire solitus, nunc retentus in vasis uterinis, illaque, sensim magis dilatata, replens. *Harvæus* (z) præcipuum nascentis embryonis opus sanguini rubro tribuit; imò & existere prius, quàm cor

(u) Ibid. pag. 10.

(v) De Mulierum organis, cap. VIII. pag. 104. 105.

(x) De Mulier. Morb. Lib. I. cap. XXIII. Charter. Tom. VII. pag. 744.

(y) De Naturâ Puer. cap. III. Charter. Tom. V. pag. 312.

(z) De Generat. Animal. Exercitat. I. pag. 149. & seq.

& vasa, atque in ipso nascentibus vitam primò incipere, & morientibus ultimò terminari voluit. *Indè spiritus vitalis, calorque natus cæteris omnibus advenit; in quo Medicorum calidum innatum, sive implantatum, primò emicat, & lar familiaris, seu focus perennis, hospitatur; undè perpetuò in universum corpus, singulasque ejus partes, vita promanat, nutritio, incrementum, auxilium, & solamen, proveniunt, &c. In quo (tanquàm in fonte) calor primò & præcipuè abundat, vigetque, & à quo reliquæ omnes totius corporis partes calore influente foventur, & vitam obtinent. Quippe calor, sanguinem comitatus, totum corpus irrigat, fovet, & conservat.*

Notum est, pulli primordium, in ovo fœcundato latens, per longum tempus manere posse absque ullo vitæ aut incrementi indicio. Debitus adhibeatur caloris gradus, sive per gallinæ incubatum, sive alio quocumque modo motus, vita, incrementum, sequuntur statim, & quidem adè celerè, ut viginti dierum spatio omnes antè sensus fugiens minutissima molecula pullum jam exhibeat perfectum, qui propriâ vi fracto putaminis carcere exit. Videtur calidi sanguinis copiosi, per uterina vasa moti, circumfusio non leve emolumentum præstare nascenti embryoni humano.

§. 1295. **A**lia ex ipsâ mole, motuque fœtûs, atque secundinarum, & aquarum, vim exercentium in partes hæc sensiles admodum.

Uterus gravidus suo fundo ascendit in abdomen, reliqua viscera premit, & ex situ suo naturali removet, tantò plus, quò majus spatium in abdomine occupat; primis duobus vel tribus mensibus graviditatis, parùm adhuc molestiæ uterus suâ mole auctus facere poterit, sed sequentibus mensibus, ad partum usque, multa quandoque parat incommoda. In cadavere mulieris, sexto graviditatis mense in aquam delapsæ, & suffocatæ, inventum fuit, fundum uteri ventriculum tangere (a); sed inter uteri tumentis partem anteriorem, & peritonæum nihil de intestinis, nec de omento, inveniebatur; omnia enim hæc viscera, ad latera utrimque remota, conspiciebantur; undè uteri superficies peritonæo anteriùs erat contigua. Hinc intelligitur ratio, quare motus fœtûs in utero, manu abdomini imposita, facilè sentiat. Verùm etiam uteri pars postica incumbere offi sacro & vertebrae lumborum, absque ullo viscere interposito (b). Uteri fundo ventriculus, & in aliis cadaveribus gravidarum, inventus fuit incumbere, omentum & pars magna intestinorum fursùm ac retrorsùm, versùs diaphragma, hærebant compressa. Similia de mirabili mutatione sitûs viscerum in gravidis, etiam apud alios Autores leguntur (c). Patet ergò, vim quandoque inferri visceribus, dum à tumente utero ad latera removentur, ita ut hinc indè comprimantur intestina, sicque difficilior ingestorum transitus per tenuia, accumulatio fœcum in crassis, sequantur: ab eâdem causâ bilis in duodenum exitus redditur difficilior; undè toties leves icteri in gravidis observantur; qui post partum plerumque cessant, nisi retenta bilis in vesicâ felleâ jam majorem spissitudinem acquisiverit, vel in calculosas concreciones concreverit, quæ

(a) Denys over het ampt der vroedmeesters, &c. pag. 57. — (b) Ibid. pag. 56-62. — (c) Levret l'Art des Accouchem. &c. p. 57.

non facilè per angustias ductûs transire possunt. Rariùs tamen hoc contingit, nisi in illis, quæ jam antè graviditatem in hos morbos vergebant: plerumque enim gravidarum icteri faciles sunt. A diversâ hâc compressione viscerum plura certè symptomata oriri poterunt tempore graviditatis. An ideò *Hippocrates* (d) dixit: *Si nosse velis, an mulier conceperit, dormituræ aquam mulsam potui dato. Quòd si tormina habuerit circa ventrem, concepit, sin minus, non concepit.* In commentario ad hunc locum *Galenus* (e) notat, quòd crudam aquam mulsam dederit *Hippocrates*, quia flatulentia ejus ad hanc diagnosin opus habebat. Videtur autem tentasse hanc diagnosin primis graviditatis mensibus, cùm circà quartum mensem, quandoque citiùs aut ferius, foëtûs motum gravida mulier sentire soleat (f); quod certius habetur imprægnationis signum, quàm tormina ventris post mulsam epotam. Disertè autem addit *Galenus* (g), tormina illa fieri in mulieribus, quæ conceperunt (*διὰ τὴν ἀπὸ τῆς μήτρας στενοχωρίαν*), propter angustiam loci, quæ à matrice (tumente) fit.

Ab hâc causâ alvum adstrictam gravidarum deduxit *Mauriceau* (h), uti & aliæ plures. Sed & intelligitur indè, quare vomitu molesto laborent quædam mulieres circa finem graviditatis, illæ nempe, quibus uterus ascendit altiùs, & ventriculum premit, sicque irritat, vel saltem ejus distentionem ab ingestis impedit. Si, uti paulò antè dictum fuit, uterus in abdomen assurgens sexto graviditatis mense jam rangebat ventriculum, ultimo graviditatis mense compressisse & arctasse illum, facilè creditur. Talis autem vomitûs cura sperari non potest, nisi à depletione uteri per partum. Unicum solamen est, si parum simul comedant & bibant, sed frequenter, ut sic nutriantur, absque eo quòd ventriculus distendatur (i). Si jam à solâ mole uteri distenti tot incommoda oriri possint, facilè patet, hæc multùm augeri, dum foëtus validè se movet in utero, & vicinis impingit visceribus.

Spes tamen est, mutatum viscerum situm, depleto utero, restituendum brevè in naturalem: hoc autem plerumque contingere solet, nec semper tamen. Notaverat jam *Casparus Bauhinus* (k), de omento agens, sequentia: *Nonnullis post partum circa ventris medium collectum remanet, ita ut non leves sæpè dolores perferant.* Omentum, satis magnæ molis in omnibus, intestinis superincumbit liberum, illa fovet, humectat, oblinit, dùmque binis lamellis, supra se invicem mobilibus, constat, facilè cedit, & situm mutat: nam in animalibus, post partum dissectis, omentum sub ventriculo collectum quasi apparet; sed vacuo ventriculo profundius descendit versùs inferiora. Dum autem uteri gravidi fundus suprâ ossa pubis prominere incipit, elevat intestina ac omentum, & ad latera hæc sensim detrudit. Videtur autem quandoque omentum ab utero assurgente convolvi, & complicari: si jam, vel ab uteri compressione, vel ab aliâ quâcumque causâ, siccescat omentum, concretio lamellarum omenti metuenda erit, nec depleto per partum utero poterit evolvi, ut pristinum locum occupet. Viderat aliquoties *Ruyfchius* (l) tumores duros & oblongos, post partum in abdomine remanentes, & fatetur diù se ancipi-

(d) Sect. V. Aphor. xli. Charter. Tom. IX. pag. 219.

(e) Ibid. pag. 220.

(f) Mauriceau, Traité des Malad. des Femm. grosses, Tom. I. pag. 92.

(g) In loco statim citato.

(h) Tom. I. 124.

(i) Ibid. 130.

(k) Theat. Anatom. Lib. I. pag. 79. cap. 12.

(l) Observat. Anatom. Chirurg. Cent. Observat. LXIII. pag. 59.

tem hæſiſſe, quid de his ſtatueret, donec in diſſectione cadaveris rem detegeret. Vidit enim omentum duos ferè digitos craſſum, tres digitos latum, ſpithamam cum dimidiâ longum, & in ſubſtantiam adipo-carnofam degeneratum, atque inſuper ſcirrhoſum. Maſſa autem illa, uti figura expreſſit, adhærebat ſuperiùs fundo ventriculi, inferiùs uteri fundo: admodùm videtur credibile, fundum uteri elevatum ad ventriculum uſque preſſiſſe omentum, & cum illo concreviſſe; poſt partum verò uterum contractum accretum omentum ſecum detraxiſſe, ſicque tumorem talem oblongum in abdomine produxiſſe. Viderat, & contrectaverat, in viventibus plures tales tumores *Ruyſehius*, quorum nonnulli tranſverſim poſiti erant, alii ſitum obliquum obtinebant. Notat pariter, mulieres eos tumores, ſine magno, imò aliquando ſine ullo, dolore, licèt non ſine aliquo incommodo, per plures annos geſtaſſe.

Anteà, ubi de hydrope agebatur, pluribus obſervatis conſtitit, quàm miro modo quandoque omentum degenerare poſſit, & difficillimos morbos producere.

Quando ſenſim & directè aſcendit uterus, mutatur quidem viſcerum abdominalium ſitus, ſed lentè, & minori vi. Ubi autem fundus uteri gravidæ in dextrum aut ſiniſtrum latum inclinatur, inæqualior fit compreſſio, & multa poſſunt ſequi mala. Mirus talis caſus, à clariffimo *Littre* obſervatus, legitur (*m*); ubi uterus gravidus, vitio ligamentorum, in dextrum latum ſemper declinans, hepar fuſum contra diaphragma preſſerat, ejus ſitus & figuram mutaverat, pectoris cavum minuerat, palpitationes cordis produxerat, &c. Primus infans adèd magnæ molis fuit, ut non potuerit excludi, ſed mortuus fruſtillatim debuerit extrahi. Poſteà adhuc binos infantes feliciter peperit, ſed ſemper uterus in latum dextrum inclinabat, graviditatis toto tempore.

Cùm autem obſervatis, uti dictum fuit, conſtet, inter uterum gravidum ac tumentem, & vertebraſ dorsæ, nihil interponi, poterit & ſic premi ab incumbente utero descendens ſecundùm vertebrarum corpora aortæ truncus, ut ſanguis, corde pulſus, difficiliùs verſus inferiora tendere poſſit, & hinc ſuperiora magis impleantur. Verùm anteà, ubi de apoplexiâ agebatur, ad §. 1010. 3. 7. monitum fuit, quòd ab utero gravido, comprimente vicina, impetus & copia ſanguinis verſus caput augeri poſſit, & quidem non ſine periculo; quòd & tunc confirmabatur *Hippocratis* textu ibi citato, dicentis: *Uterum gerentibus capitis dolores cum ſopore & gravitate oborientes, mali: fortaffis autem & his convulſivum quid pati contingit.* Simul notabatur ibidem, τὰς ἐπιφόρους non ſimpliciter gravidas, ſed partui vicinas, vocari; tunc enim à tumente quàm maximè utero majus diſcrimen compreſſionis vaſorum adest.

§. 1296. **A** Priori (1294.) videtur pendere Nauſea, Vomitus, proſtratus appetitus, vel idem depravatus planè, animi deliquia, vertigines, dolores ſummi ſtomachi, pectinis, inguinum, renum, mammarum, torpor, gravitas, dyſpnœa, abortus.

Recenſentur hæc paragrapho præcipua ſymptomata, quæ graviditatem comitari ſolent; non quidem, quòd cuncta in omnibus gravidis adſint, ſed plura, vel pauciora, ex his occurrant in diverſis mulieribus gravidis: omnia autem hæc mala

(*m*) Académ. des Scienc. l'an 1709. Hiſtor. pag. 24.

solent tribui eidem causæ, nempe sanguinis copiam nimiam, à retentis menstruis natae, dum fœtus hunc sanguinem nondum potest in sui incrementum absumere, uti ad §. 1294. dictum fuit.

Verùm tunc monitum fuit, non tantam sanguinis copiam per menstrua excerni, ac quidem vulgò creditur, & notabilem ejusdem partem infumi, ut uterina vasa, mole aucta, impleta maneant. Undè meritò dubium nascitur, an soli plethoræ in gravidis hæc symptomata tribui possint.

Certè plethora habet sua signa, quibus distinguitur, de quibus dictum fuit ad §. 106. An illa inveniuntur in omnibus gravidis, quæ aliqua saltem ex symptomatibus hinc recensitis patiuntur? Ad §. 1293. inter signa graviditatis recensebatur, si oculi magis contracti & cavi cernerentur, & oculorum album lividum appareret. Sed hæc non sunt plethoræ signa, in hæc enim oculi potius prominent, & vasa rubra in albo oculorum apparent. In multis gravidis faciem magis pallidam & contractam inveni, attamen graviditatis molesta satis symptomata aderant.

Præterea pleræque mulieres imprægnantur post menstruum fluorem finitum: undè peritæ matronæ tempus futuri partûs computare solent, dum initium graviditatis ponunt decimo quarto die post initium ultimi fluoris menstrui, & eventus toties confirmavit justum satis fuisse hunc calculum. Verùm hoc tempore nondum potest adesse plethora à retentis menstruis. Interim sæpiùs vidi, nauseam & vomitum in ipso graviditatis initio adfuisse. Probè memini, formosam virginem, vegeto nuptam juveni, sequenti post nuptias die vomuisse, nauseasse, & postea insolita quædam appetiisse. Indignabatur omninò, dum festivo in convivio ab omnibus salutaretur gravida. Post novem menses exacto computo absolutos, sanum, robustum, infantem peperit. In aliâ muliere, satis robustâ, mox à conceptu, dolebat ventriculus & dorsum immaniter; fiebat meticulosissima, & cogebatur perpetuò decumbere; ructus & flatus ferè perpetui; lassitudo corporis summa; sensus omnes erant torpidi, facies pallida, mortuæ ferè similis. In miserrimo hoc statu manebat usque in quintum graviditatis mensem, tunc incepit vomere, vires redierunt, surgebat de lecto, & reliquum graviditatis tempus satis commodè absolvebatur. Sæpiùs peperit misera hæc mulier, sed semper easdem molestias ferre debuit, licèt plures & periti Medici omnem adhiberent operam, ut illi succurrerent. Tentata fuit venæ-sectio, & alia plurima; sed incassum.

Scio quidem, opponi posse, quòd rarò tales casus observentur; sed saltem hoc indè concludi potest, symptomata tempore graviditatis observata non semper habere plethoram pro causâ. Præterea satis obvium est, mulieres nauseare quandoque, cibos quosdam fastidire, quibus antea delectabantur, insolitos appetere, atque, dum antea similia expertæ fuerant, dubitare de graviditate, anxie expectantes solitam menstrui fluoris periodum, quæ si non sequatur, tunc certò credere se gravidas esse, & ab illo tempore, quo hæc symptomata observaverant, imprægnationis initium computare. Certè & in his casibus, qui rari non sunt, plethora non potest dici causa horum symptomatum, cum nondum adsit, & axioma illud in scholis omnibus admittatur, quòd nullus effectus possit prior esse suâ causâ. Uteri, & vicinarum uteri partium, quæ ad generationem spectant, insignis mutatio, ipso imprægnationis tempore, & postea, videtur potius causa esse illorum symptomatum, quæ graviditatem comitantur, imprimis, cum ex antè dictis constiterit illud regiminis imperium, quo uterus in alias corporis partes agit.

Nausea, vomitus, prostratus appetitus. Adeò familiare hoc malum gravidis est, ut plurimæ hoc patienter ferant, & vix medelam poscant; præcipuè, cum sæpiùs idem jam expertæ noverint, procedente graviditate has molestias sensim minui, & tandem penitùs cessare. Rarò enim durant ultra tertium mensem. Quibusdam quidem circa finem graviditatis, vomitus & nausea adsunt ob uterum assurgentem, & ventriculum jam sexto graviditatis mense tangentem, uti dictum fuit: verùm hîc imprimis agitur de illâ nausæâ & vomitu, quæ primis diebus graviditatis jam incipiunt (*n*). Simul monet Author idem, non produci hæc per colluviem pravorum humorum in ventriculo, adeoque nec requiri evacuantia, quæ in primo hoc graviditatis stadio vix tutò possunt adhiberi, præcipuè si validiora fuerint. Videri possunt & illa, quæ in *Capitulo de nausæâ* ad §. 642. n°. 5. de hæc re habentur. Tamen negari nequit, quòd si diù durent hæc, vel continuò urgeant, lædantur functiones viscerum chylopoieticorum sic, ut horreant miseræ ab omni cibo & potu, & in ventriculo ac primis viis quandoque colligatur saburra vitiosorum humorum, quæ expelli debet, imprimis si ructus nidorosi, os amarescens, lingua fordida, talis mali indicium dederint. Lene purgans, imprimis ex *rhabarbaro*, solet tunc insigniter prodesse (*o*); validiora enim semper cautè vitantur. Hanc methodum omnes optimi Auctores, qui de gravidarum morbis scripserunt, commendaverunt; *Hippocrate* etiam consentiente (*p*), qui sic habet: *Prægnantes medicamentis purgandæ sunt, si humor turgeat, quadrimestres, & ad septimum usque mensem; sed hæc minùs. Minoribus autem, aut grandioribus, fætibus cavendæ sunt purgationes.* Patet ergo, quòd *Hippocrates* non commendaverit purgationem ad nauseas & vomitus quæ primò graviditatis stadio contingunt, tertioque mense cessare solent, & quandoque citiùs; sed tantùm in illo casu, ubi copia pravorum humorum adesset. Prioribus autem mensibus, quia majus tunc abortùs periculum est, his abstinendum jussit; uti etiam ultimis mensibus, ne per tormina, quæ sæpiùs à purgantibus fiunt, excitarentur partùs dolores, & ante tempus excluderetur fœtus, nondum omninò maturus. Cùm autem alio in loco (*q*) monuerit sequentia: *Mulierì utero gerenti, si alvus multoties profluat, abortionis periculum est; concludi potest, quòd leniora tantùm purganria adhibuerit.*

Semel vidi, verso jam fœtu, & utero ad inferiora descendente, nauseam & vomitum rediisse, quæ vix jam poterant attribui uteri ascendentis fundo, ventriculum prementi. Vini Hispanici pauculum cum pane biscocto datum profuit statim ferè; quod & à *Mauriceau* (*r*) laudatur; qui parvam quoque copiam spiritùs vini dedit in similem usum. Si calidæ temperiei, & plethorica, foret gravida, tutum non foret, calidioribus his uti, nisi priùs per sanguinis-missionem plenitudo hæc imminuta foret. Cæterùm vina illa oleosa, meraca, si dentur parcâ copiâ, multùm levaminis adferunt. *Hippocrates* (*s*) statuit, quòd *meraciores potus ad uteros, & fætùs nutritionem, meliores existunt.*

Ubi autem nausea perpetua, & vix tolerabilis amplius, affligebat gravidas, quibus

(*n*) Mauriceau, Traité des Malad. des Femmes grosses, Tom. I. pag. 128. 129

(*o*) Ibid. 131.

(*p*) Sect. IV. Aphor. I. Charter. Tom. IX. pag. 130.

(*q*) Sect. V. Aphor. xxxiv. Ibid. pag. 214.

(*r*) In loco modò citato.

(*s*) De Salubr. vict. rat. textu xxiv. Charter. Tom. VI, pag. 233.

genus nervosum admodum mobile erat, tunc aliquot guttulis laudani liquidi datis illas sæpius feliciter sedavi. Vide illa, quæ ad §. 644. §. habentur.

Depravatus planè. Cùm adeò varius fit ille appetitus depravatus, Græcis *χλωα* vel & *χίττω* (t) dicitur, eò quòd pica avis, & alas diversi coloris, & variatam admodum vocem, habeat. Malacia etiam vocatur illud symptoma, quod non tantum in gravidis, sed & in virginibus, aliquoties observatur: Appetitus ille depravatus quandoque absurda quævis desiderat. Sic *Hippocrates* (u) notavit, prægnantes quandoque terram aut carbones concupiscere, & comedere, & in foetus capite signum tunc apparere, ubi editus fuit. Numerosa in Historiâ Medicâ habentur depravati gravidarum appetitus exempla, dum murorum calcem, lateres, lanam, aliaque multa, clam devorarent. Contingit etiam sæpius, ut in quosdam cibos acerrimo appetitu ferantur, & stupendam horum manducent copiam. Vidit *Tulpius* (v) mulierem, quæ *imprægnata delectabatur tam impensè halecibus salitis, ut ante partum comederit mille & quadringentos. Attamen sine ventriculi offensâ, ullove sanitatis dispendio.* Computo subducto, patet, quòd quotidie quinque comederit haleces, qui gratum quidem dant ferculum, verum à robusto homine vix ferri possent tantâ copiâ. Sed & infans eodem delectabatur appetitu, *ut cùm necdum posset verbis, expetierit tamen ejulatu, haleces.* Ubique satis in more est, ut gravidis concedantur illa, quæ petunt, nisi omninò fuerint absona, & certò nocitura; quocumque etiam redimi debeant pretio. Undè sequens axioma practicum statuit *Manningham* (x): *Si alimenta, quæ apprimè appetunt gravidæ, optima & ad nutritionem maximè idonea, non sint, omninò tamen anteponenda sunt illis alimentis, quæ fugiunt & oderunt.* Neque semper illa ciborum vel potuum desideria per totum graviditatis tempus durant, ut in muliere illâ, quæ tot devoraverat haleces; sed sæpius vidi, quòd satis citò evanuerint, & denuò redierint quandoque. Sic optimam matronam novi, quæ sobria semper, per unum alterumve diem incepit vinum appetere quàm maximè; pudibunda tamen cùm esset, noluit vinum petere majori copiâ, quam solebat: maritus, rem subolfaciens; callidè subministravit occasionem facilem, ut clam omnibus huic desiderio satisfacere posset: facta est postea, nunquam aliquid gratius sibi contingere potuisse, & licet satis largam copiam vini hausisset, optimè se habuit.

Animi deliquia; quæ sæpius tempore graviditatis contingunt; imprimis in tenerioribus & delicatioribus fœminis: quandoque & validam nauseam hæc sequi solent, sed brevè evanida, si fragrans acetum, odorum vinum, vel spiritus leniter aromatici, naribus supponantur, additis quandoque & blandis antihysterics remediis, de quibus postea ad §. 1300. dicetur. A motu foetus in utero validiori, uti etiam dum gubus incumbunt diutiùs, quandoque leviter animo linquntur. Prætereà, utero & foetu jam multum auctis mole, magna copia sanguinis in uteri substantiâ continetur, ac in placentæ vasis; verum & turgens uterus, quandoque premit venas iliacas, arterias minùs, cùm firmiores sint; undè magna copia sanguinis in pelvi, & sub pelvi, continetur, quæ ad cor non redit, vel saltem non omnis; undè cordis vires minuuntur. Si verò mutetur uteri situs, decumbendo in lecto, vel alio quocumque modo, liberantur quandoque venæ compressæ, & copia san-

(t) Moschion apud. Spach. pag. 3. n°. 28.

(u) De Superfoetatione, cap. vi. Charter.

Tom. VII. pag. 863.

(v) Observat. Medic. Lib. II. cap. xxiv.

pag. 132.

(x) Art. Obstetric. Compend. pag. 65.

guinis ad cor venit, illudque per aliquot momenta ferè obruit; undè & cordis palpitatio, & instans quasi jamjam animi deliquium, sequitur; donec sanguis ille denuò æquabiliter per omnia vasa distributus fuerit; tunc enim omnia hæc cessant.

Vertigines. A vertigine, quamvis levissimus cerebri morbus sit, omnes etiam graviores capitis morbi incipere, &, dum curantur, pro ultimo symptomate vertiginem relinquere solent: frequenter animi deliquia præcedit, vel comitatur, & frequentissimè nauseam, etiam in sanissimis paulò antè hominibus, si subito in gyrum corpus agant, mari vehantur, ex alto loco deorsùm spectent, &c. Hinc à levibus fatis causis vertigo nasci poterit. A Plethorâ, si nimis turgeant encephali vasa, vertigo sequitur, vasorum depletionem sananda; & vulgò solet in gravidis hæc causa accusari, quæ quandoque, sed non semper, locum habet; cùm & eadem causæ, quæ animi deliquia, nauseam, vomitum, producant, etiam vertiginem faciant, adeoque & simili medelâ indigeant.

Dolores summi stomachi. Cùm acrimonia acida morsum ventriculi, & sævos intestinorum dolores, toties producat (vide §. 63), ab eadem causâ & in gravidis mulieribus hoc poterit contingere, si cibis & potibus acidis, aut citò acefcentibus, delectentur; imprimis, cùm ob frequentem nauseam debilitatâ coctione primâ hæc difficiliùs subigantur, adeoque suam sequantur indolem; undè *Manningham* (y) monet sequentia; *Mulieres gravidæ, quibus acefcere, sive ardorem solet pati stomachus, ab acidis fructibus immaturis, saccharoque, abstineant; vel etiam vinum fugiant; nam vinum, ut alimenta in stomacho acefcant, efficit, ipsumque est acidum.* Acidi absorbentia terrea, ut *lapis cancrorum*, & similia, satis feliciter hoc malum tollunt: *Vina Hispanica*, & alia oleosa, ut *Tockaviense*, &c. non adeò facile acefcunt; quæ ergò præ aliis usurpari poterunt. Omnium autem maximè sensibilis pars videtur esse orificium superius ventriculi, quod, ab acidis, vel aliis acribus, irritatum quàm maximè dolet.

Notum est; si quis vinum acidum ingesserit, vix molestiam sentiet; verùm si eructaverit, vel in rhedâ vectus concutiatur, ita ut contenta ventriculi, jam acriora reddita, alluant orificium ventriculi superius, solet cardialgia sequi. Si jam consideretur, à tumente utero ventriculum premi, & quandoque ejus situm mutari, intelligetur ratio, quare ventriculi dolor à graviditate, ut causâ, produci possit. Plura observata docuerunt, quandoque pertinacem dolorem ventriculi fieri, dum tumores scirrhusi ventriculo adhærentes, vel & in ejus substantiâ nati, premendo, vel & pondere suo distrahendo, agunt. Aliquoties vidi, mulieres his doloribus obnoxias, post quartum graviditatis mensem ab illis omninò liberari, qui post partum redibant æquè molesti. An in his tumens uterus sustinet scirrhusos tales tumores, ita ut ventriculus minùs lædatur? non videtur improbabile. Plenam tamen certitudinem non habeo, cùm non contigerit mihi occasio, ut ullum cadaver illarum, in quibus hoc observaveram, aperire potuerim.

An verò similis dolor, non tantùm à pressione vel mutato situ ventriculi, oritur, verùm & per consensum, quo uterus ipse distans corporis partes afficere potest; quæ actio regiminis dicitur; uti antea monitum fuit? Videtur *Hippocrates* (z) tale

(y) Art. Obstetric. Compend. pag. 66. — (z) De Mulier. Morb. Lib. I. cap. xxxi Charac. Tom. VII. pag. 749.

quid indicasse. Ubi enim recensuit, quæ graviditatis tempore contingunt, uti & illa, quæ fiunt, dum partus instat, subjungit: *Toto verò intermedio tempore oris ventriculi dolore sæpenumerò premitur, cùm nimirùm venter ac præcipuè uterus, fætum undique complectatur.* Dum autem, partûs tempore, uterus molestum jam onus excutere nititur, cardiam priùs affici notat *Hippocrates (a)*, & pro signo jamjam instantis partûs habet; dicens: *Quæ in partu os ventriculi prædoluere, paulò post ejiciunt.* Non enim hîc loquitur de cardialgiâ, quæ graviditatis tempore adfuit, sed de illâ, quæ corripit, dum partûs dolores jam adsunt.

Pectinis, inguinum, renum. Si consideretur mutatio sitûs viscerum abdominalium per assurgentem uterum gravidum, mirum non videbitur, varios nasci posse dolores, à quarundam partium distractione, vel & compressione; præcipuè, si præternaturalis aliqua concretio viscera abdominalia inter se, vel cum vicinis partibus, univerit.

Verum quidem est, quòd superior pars uteri, quæ fundus dici solet, in gravidis expandatur imprimis: invenit *Noortwyk (b)* in cadavere mulieris, quinto graviditatis mense mortuæ, quod sequitur: *Supremum uteri laqueare insigniter expansum erat; ita ut tubæ Falloppianæ, quæ in non gravidis naturaliter lateribus summi uteri inseruntur, demissiori longè loco hærerent: nempè quarta pars globi supra parallelam earundem insertionem protuberabat.* Idem & obtinet in ligamentis uteri, teretibus dictis, sive rotundis, quæ à fundi uteri lateribus, ubi tubæ Falloppianæ utero committuntur, orta, inter duplicaturam peritonæi versùs inguina utrimque descendunt, dein extra abdominis cavitatem prodeunt, obliquè supra pubis ossa versùs pinguedinem, ibi copiosam, excurrunt, & in eâ prope Clitoridem in multas partes divisa terminantur, ac evanescent (*c*). Sic impeditur nimia quidem illorum distractio, attamen, magis magisque adscendente uteri fundo, videntur plus elongari; & in quibusdam gravidis dolor molestus excitatur præcisè illo in loco, ubi supra pubem hæc ligamenta desinunt; cùm autem vasculosa sint, & hæc vasa in gravidis magis repleta observentur, fortè & indè dolor nascitur (*d*). Adest autem ille dolor plerumque in uno latere tantùm, & credidit celebris ille in arte obstetriciâ auctor, vasa ligamentorum teretium ideò infarciri, quia placenta, utero accreta, locum, undè enascitur ligamentum teres, occupat. Undè credidit, hoc in utroque loco fieri non posse, nisi in gemellis, si singuli suam placentam habeant.

Sæpiùs hos dolores in gravidis observavi hisce locis, plerumque post aliquod tempus, absque noxâ relictâ, evanidos. Verùm & similes dolores in cruribus ac femoribus quandoque patiuntur gravidæ, quæ ab hâc causâ non videntur pendere. Illos dolores autem potiùs in primâ graviditate contingere, observavit *Mauriceau (e)*; quibus, quiete in lecto, & venæ-sectione, si opus foret, medelam facere solebat. Spontè autem patet, omnia hæc mala multùm augeri posse, dùm fœtus validè movetur in utero. *Hippocrates dixit (f)*, de muliere gravidâ partui proximâ: *Tum maximè lumbis dolet, nam & lumbi à fœtu percutiuntur.*

(a) Coacar. Prænot. n°. 547. Charter. Tom. VIII. pag. 884.

(b) Uter. human. grav. anat. pag. 7. & 71.

(c) De Graaf de Mulier. organ. pag. 147. 148.

(d) Levret l'Art des Accouchem. pag. 34,

(e) Traité des Maladies des Femmes grosses, Tom. I. pag. 134.

(f) De Mulier. Morb. Lib. I. cap. xxxii. Charter. Tom. VII. pag. 749.

Mammaram. Antea, ubi de virginum morbis agebatur, dictum fuit de manifesto illo commercio, quod inter mammam & uterum intercedit: etiam inter signa graviditatis mammaram tumor numerabatur; qui, si mollis sit, & potius tensionis utcumque molestæ sensum faciat, quam dolorem, nullam medelam poscit: pro bono enim signo habetur, & Hippocrates, uti postea dicitur, abortum præfagebat, si subito flaccescerent mammæ in gravidis; & è contra, optimam spem fovebat, si denuò turgidæ redderentur. Cùm autem, uterum humanum binis constare cavis, crederet, quorum dextrum mares, sinistrum puellas, foveret; hinc abortus futuri sexum cognosci posse credebat, prout dextra vel sinistra mamma flaccesceret. Mollis frictio, fomentum ex hydrogalâ, in quâ sapo Venetus dissolvitur, satis feliciter has molestias tollere solent; præcipuè, si serosi quid sublaçtei ex papillis effluat. Mauriceau (g) pariter monuit, naturæ hoc committendum esse; damnavit omnia repercutientia, & cavendum iussit, ne vestibis arctius adstrictis turgentes mammæ premerentur; undè enim meritò pessima metuebat mala.

Torpor, gravitas, dyspnœa. Molestum, quamvis charum, onus gravat totum corpus, & quandoque adeò debiles reddit, ut vix artus movere possint ultimo graviditatis tempore, præcipuè si molliter educatæ fuerint, & toto graviditatis tempore inertis torpuerint otio. Rusticæ mulieri gravidæ minor molestia, quæ

*Instanti cùm plena tument quoque viscera partu,
Æquat humum rastris, segetem nascentibus herbis
Liberat, in longos religat sarmenta maniplos.
Et duri patiens ita ruris, amansque laborum est,
Inter ut agrestes operas enixa, marito
Progeniem referat, quàm non peperisse, sed agris
Invenisse putes (h).*

Totam quandoque familiam vidi desolatam, dum metuebant, ne ob torporem & debilitatem matris unquam felix succederet partus. Ubi tamen veri partus dolores urgere ceperunt, omnis torpor cedebat, vires, antea suppressæ, redibant illicò, & faustum sequebatur puerperium. Licèt omnes calida cardiaca stimulantia poscerent, ut vires scilicet erigerentur, nihil tale dedi, cùm nocitura præviderem.

Dyspnœa autem imprimis circa finem graviditatis observatur, cùm repleto adeò abdomine, & diaphragma liberè descendere nequeat, & muscoli abdominales adeò distracti minùs validè agant.

Abortus, sic dictus, quòd non sit tempestivè ortus, vocatur foetus ante terminum ex utero exclusio: adeoque, strictè loquendo, potest abortus in primo imprægnationis exordio contingere, hinc & ὁμολοκίαν alii dixerunt; immaturum partum: Attici, Galeno, (i) teste, vocabant ἀμβλωσιν: Hippocrates autem ἀπεθωσέν, deperditionem, vocare solebat; quia intempestivi tales foetus, vel prodeunt jam mortui, vel, si adhuc vixerint, brevè pereunt. Cùm autem ante septimum mensem expulsus

(g) Traité des Malad. des Femmes grosses, Tom. I. pag. 137. — (h) Vanier Præd. Rust. Lib. II. pag. 47. — (i) Comment. I. in Lib. VI. Epidemic. text. II. Charter. Tom. IX. pag. 356.

foetus rarò vel nunquam superstes maneat, hinc tales sub abortûs nomine comprehendere solent Medici : cùm verò plurima exempla habeantur foetuum septimestrium, qui diù non tantùm supervixerunt, sed & ad bonam senectutem pervenerunt; hinc tales partus non vocantur ampliùs abortus; sed simpliciter tantùm præmaturi. Cùm autem primo imprægnationis tempore ovum humanum nondùm uteri superficiæ nexum sit, si tunc elabatur de utero, vix ullo indicio cognosci poterit talis embryonis deperditio; undè & à multis abortus nomen tunc vix mereri creditur. Hinc plerumque à primi mensis fine usque ad septimum mensem absolutum mulier abortiri dicitur, si foetum perdat. Cùmque toto hoc temporis intervallo embryo utero nexus sit, illa separatio ab utero, cujus vasa jam aucta mole, & sanguine plena, sunt, fieri nequit ferè, nisi ante abortum, vel & ipso abortûs tempore, sanguis majori minorive copiâ de utero exeat.

Fortè hinc vocari posset abortus, *sanguinolenta foëtus immaturi expulsio*.

Possunt enim satis commodè in abortu tria temporis stadia distingui. *Primum* est, quando nexus placentæ cum utero incipit solvi. Notum est, ovum humanum adhærere omnium firmissimè utero in illo loco, ubi placenta est, & magna uteri vasa cum placentâ communicare, quæ nexu hoc soluto sanguinem fundunt, qui copiâ auctus chorii nexum, longè debiliorem, cum utero tollit magis magisque, donec per os uteri exire incipiat; & hoc vocatur *secundum* stadium abortûs. *Tertium* stadium dicitur, ubi foetus immaturus ex utero prodit.

Si jam in memoriam revocentur illa symptomata, quæ primis graviditatis mensibus adesse solent, patebit facilè, sæpè metuendum esse, ne tener ille nexus foëtus cum utero destruat. Soli, per vomitum, abdominis concussus producere possunt hoc malum; imprimis, si non tantùm nausea & vomituritio, sed validus & frequens vomitus, adsit; qui, uti dictum fuit ad §. 652, agnoscit pro causâ non tantùm fibrarum muscularium, faucium, œsophagi, stomachi, intestinorum, convulsionem; sed etiam diaphragmatis & muscutorum abdominalium; undè tunc omnia contenta abdomine viscera premuntur, & concutiuntur. Augetur hoc discrimen, si vasa corporis multo sanguine turgeant eodem tempore.

Indè etiam patet ratio, quare circa tertium mensem abortus frequentius contingat; quia nempe debiliior adhuc est nexus foëtus cum utero, & in sanguineæ temperiei foeminis, quibus antea copiosa solebant fluere menstrua, vasa uterina multo sanguine turgent.

Sequitur jam, ut consideremus, quâ methodo, & per quæ remedia, hæc symptomata, si non omninò tolli, saltem minui & leniri, possint. Patebit autem statim, ad hunc scopum obtinendum prudentiâ opus esse.

§. 1297. **Q**Uæ proindè pendentia ab unâ causâ eodem remedio; sanguinis-missione, tolli solent.

Cùm inter præcipua graviditatis signa menstruorum cessatio habeatur, hinc solebant incipientis graviditatis molestiæ retento huic sanguini adscribi à plurimis; adeoque concludebant, nullum præsentius remedium haberi posse, quàm si per venæsectionem tolleretur sanguis, à cujus nimiâ copiâ nasci omnia hæc mala credebant. Verùm ex antedictis patuit, non in omnibus mulieribus tantam evacuari menstrui sanguinis

guinis copiam, ut ab hujus retentione, statim in graviditatis initio, mali quid metuentum sit. Prætereà patuit, multa ex illis symptomatibus, quæ inter signa graviditatis solent haberi, jam adesse, antequàm à retentis menstribus copia sanguinis aucta fuerit: solent enim sæpè mulieres concipere primis diebus, postquàm cessaverint menstrua, & in pluribus statim nausea, vomituro, & appetitus rerum insolitarum, observatur. Neque facilè deduci posse videntur hæc gravidarum symptomata à solâ copiâ sanguinis auctâ, cum in plethoricis eadem non observentur. Verùm etiam demonstratum fuit, sanguinem hunc retentum impendi replendis uteri mole crescentis vasis, atque ob hanc causam non statim abundare, licèt à tenello Embryone non possit absumi totus.

Quàm maximè autem hîc videtur considerandum naturæ institutum, cui ministrare Medicum oportet, non imperare. In sanâ & vegetâ muliere debito tempore fluunt menstrua; cessant, si imprægnatur. Si semper cum periculo retineretur in corpore gravidæ ille sanguis, adorandus Creator alias substituisset vias, per quas exire posset, & illæ gravidæ, quæ sanguinis - missionem non admitterent, graviores paterentur molestias. Nunquam totâ vitâ sanguis missus fuit uxori meæ propriæ; nunquam tamen abortivit; & sex proles sanas peperit felicissimè, atque à puerperiis citò restituta fuit semper. In plurimis aliis idem observavi; & hinc meritò concludere possum, sanguinis illam missionem in omnibus gravidis necessariam non esse; imò nec semper utilem; & quandoque noxiam.

Longè tamen absum ab illâ sententiâ, nunquam venam secandam esse in gravidis: vidi plures, quæ sanguinis - missione opus habebant, sive ob nimiam plenitudinem, sive ob subitam rarefactionem sanguinis. Illæ, quæ singulis mensibus copioso sanguine diffluunt, dum non sunt gravidæ, opiparo utuntur victu, & corpus parùm movent, sæpè nimio sanguine turgent, plethoricæ, primo vel secundo graviditatis mense; nec unquam dubitavi, talibus venæ-sectionem suadere, simulac signa plethoræ observarem; probè gnarus, cæteroquin abortûs periculum imminere. In aliis, per iracundiam validam vidi omnia vasa illicò turgere repleta, faciem rubram tensam, oculos rubro sanguine suffusos; & his venæ-sectio profuit. Hoc tantùm monitum volo, ne pro generali regulâ habeatur, sanguinem tempore graviditatis mittendum esse, & omnes molestias, omnia mala, quæ sequuntur, meritò attribui hujus remedii neglectui. In quibusdam locis hæc opinio inoluit, imprimis in nobilibus familiis, ter venam secandam esse tempore graviditatis; in initio nempè, circa medium, & propè finem; nullâ habitâ ratione temperiei, & habitûs corporis. Vidi, hoc factum fuisse in tenellis pallidis fœminis, & licèt languerent indè pessimè toto graviditatis tempore, debiles, languidos, infirmos, parerent fœtus, & per integros menses affigerentur lecto, antequàm post puerperium prodire possent in publicum, vix tamen, & apud paucas tantùm, impetrare potui, ut imposterum idem non tentaretur. Medici ipsi, famæ suæ nimis consulentes, huic torrenti vix se audebant opponere: probè gnari enim erant, si quid sinistri contingeret postea, illud unicè attribuendum fore omissæ venæ-sectioni; è contrâ, si more solito sanguis mitteretur, liberos ab omni culpâ pronunciandos, quidquid etiam postea fieret.

Interim optimorum Medicorum gravis autoritas suadet, cautè hîc procedendum esse. Dixerat Hippocrates (k): *Mulier utero gerens venâ sectâ abortit, eoque magis, si*

(k) Aphorism. xxxi. Sect. V. Charter. Tom. IX. pag. 213.
Tom. IV.

fœtus grandior fuerit. Et Galenus assentitur Hippocrati, præcipuè, ubi jam adultior fœtus majori copiâ nutrimenti indiget. Præterea, dum in partu placenta educitur, magna sanguinis copia exire solet, & lochia per plures dies pergunt deplere vasa uterina. An ergò conducet paulò ante partum per venæ-sectionem minuere adhuc sanguinis copiam? Novi quidem, quòd dicatur, sic impediri, ne copia tanta sanguinis ex utero fluat, dum placenta educitur: sed nequidem verosimilis est hæc sententia. Magna enim adeò vasa ex utero ad placentam veniunt, ut necessariò, post nexum hunc solutum, undatim sanguis effluere debeat; quem uterus se contrahens, dum vacuus est, urget. Imò nisi hoc fieret, pessima sequerentur mala, uti postea demonstrabitur in capitulo de Morbis Puerperii.

Fatendum est, non omninò & absolutè verum esse hunc Hippocratis aphorismum; nam quotidiana observata docent, abortum non semper sequi, si gravidæ mulieri vena secetur. Unde Celsus (l) prudenter limitavit Hippocratis sententiam. Dum enim de venæ-sectione agit, monet, in pueris, & senibus, & gravidis, vetustatem Medicam hæc abstinuisse: *Siquidem antiqui, primam ultimamque ætatem sustinere non posse hoc auxilii genus, judicabant, persuaserantque sibi, mulierem gravidam, quæ ita curata esset, abortum esse facturam. Postea verò usus ostendit, nihil ex his esse perpetuum, aliasque potiores observationes adhibendas esse, ad quas dirigi curantis consilium debeat. Interest enim, non quæ ætas sit, neque quid in corpore intus geratur, sed quæ vires sint.* Hæc ergò docebunt Medicum, quid agendum sit in gravidis; neque facilè tunc errare poterit. Si enim langueat pallida mulier gravis, à sanguinis-missione abstinebit omninò; contrà si rubescat, caleat, venæ turgeant, caput doleat, narium stillicidium adsit, tensionem circa lumbos, pelvim, inguina, sentiat, venam secabit, ut abortum, à nimiâ vasorum plenitudine metuendum, caveat; semper tamen & tunc memor erit illorum, quæ Celsus (m) prudentissimè monuit: *Mulierem prægnanti post curationem quoque viribus opus est, non tantùm ad se, sed etiam ad partum sustinendum. Non quidquid aut intentionem animi aut prudentiam exigit, protinùs faciendum est: cùm præcipua in hoc ars sit quæ non annos numeret, neque conceptionem solam videat, sed vires æstimet, & ex eo colligat, possit, nec-ne, superesse, quod vel puerum, vel senem, vel in unâ muliere duo corpora, sustineat.*

Videtur tamen ex toto contextu Celsi patere, quòd tantùm disputaverit, an liceat in morbis, sanguinem mittere gravidis mulieribus; non an in gravidis & sanis illud fieri debeat. Cùm autem Hippocrates abortum expectaverit in gravidis à sanguinis-missione, quæ tamen sæpè adeò necessaria est in morbis acutis, hinc fortè statuit in Aphorismo præcedenti (n); *Mulierem utero gerentem morbo quodam acuto corripit, lethale.* Periculosius decumbere gravidas talibus morbis, nemo dubitat, præcipuè cùm & fœtus ratio habenda sit in curatione; uti optimè Galenus (o) in Commentario ad hunc textum notat. Dum enim minori copiâ & longiori intervallo cibaria exhibentur ægro-tanti matri, periculum est, ne alimenti penuriâ pereat fœtus. Si autem plus ciborum, & crebrò magis, exhibeatur, metus est, ne intempestivo cibo auctâ febre, gravis occidatur. Tamen, non semper perire gravidas, dum morbo acuto corripuntur, vel ex ipso Hippocrate (p) demonstrari potest. Mulier enim illa, quæ in littore, trimestri

(l) Lib. II. cap. x. pag. 77. — (m) Ibid. pag. 78. — (n) Aphor. III. Sect. V. Charter. Tom. IX. pag. 213. — (o) Ibidem, — (p) Epidemic. Lib. I, ægrot. XIII, Charter. Tom. IX. pag. 117.

foetu gravida, decumbebat febre acutâ, cum obmutescentiâ, delirio, convulsione, infomniis, urinis tenuibus non benè coloratis, aliisque malis symptomatibus, tamen à morbo evasit, decimo quarto die judicata. Undè & *Celsus* (q) hanc Prognosin limitavit, dicens: *Mulier quoque gravida acuto morbo facilè consumitur.*

Vidi quandoque Medicos meticulosos fuisse ob hos Aphorismos *Hippocratis* in curandis gravidarum morbis acutis, & à sanguinis-missione abstinuisse, vel saltem illam nec satis largâ copiâ, nec repetitis vicibus, tentare ausos fuisse, licèt morbus hoc remedium posceret. Tutò tamen, & cum optimo eventu, hoc factum fuisse, propriis experimentis novi. In muliere sex menses gravidâ acutam pleuritidem, tribus venæ-sectionibus, intra nocthemeri spatium institutis, curavi feliciter, quæ postea debito tempore sanam prolem peperit quàm felicissimè. In aliâ, circa ultimum graviditatis terminum, acutâ febre cum dolore intenso lateris sinistri decumbente, bis venam secui: viginti quatuor horis post secundam venæ-sectionem sanam puellam enixa est, & feliciter à morbo, atque à puerperio, convaluit. Similes casus, ubi gravidis, morbo acuto laborantibus, feliciter vena secta fuit, apud *Forestum* (r) habentur, & alios.

Ex his, ut puto, satis constat, quid de *Hippocratis* Aphorismo, prohibente venæ-sectionem in gravidis, sentiendum sit. In morbis acutis gravidarum illam quandoque requiri, & cum successu fuisse administratam, certis & numerosis observatis confirmatur. Verùm inde concludi nequit, in gravidis & sanis mulieribus sanguinis-missionem semper esse utilem.

Ubi signa plethoræ adfunt, & largo menstruorum fluxui assuetæ sunt mulieres, omnes conveniunt, sanguinis-missionem non solum utilem esse, sed & necessariam; sin minus, *Mauriceau* (s) ne quidem illam laudat, dum sanguis ex vaginâ, menstruorum more, fluit in gravidis. *La Motte* (t), qui candidè adeò narrat illa, quæ observavit, admittit venæ-sectionem tantum in gravidis, si *admodum plethoricæ* fuerint: adhibet tamen etiam, si absurda appetant, bona alimenta fastidiant omninò, nauseënt, vomant, debilitatem sentiant aliquid sanguinis de vulvâ fluat. Verùm ex antedictis constat, hæc symptomata non posse semper adscribi nimie copie sanguinis, adeoque non semper requirere venæ-sectionem.

Concludit autem, si gravida benè valeat, sanguinis-missionem non tantum inutilem, sed & noxiam, esse.

§. 1298. **I**N quâ tamen instituendâ, locus, tempus, copiaque, maximè advertenda.

Locus. Cum venæ-sectio instituat in primis graviditatis mensibus tantum hoc scopo, ut minuatur nimia sanguinis quantitas, illud semper obtineri poterit, quocumque in loco aperiatur vena. Cùm autem, uti ad §. 1291. dictum fuit ad promovend-

(q) Lib. VI. cap. 6. pag. 55.
 (r) Lib. II. Tom. I. pag. 59. & seq. Stalp. van der Wielen Observat. rar. Cent. prim. num. 33. part. I. pag. 132. & Observ. 65. pag. 277. & seq.

(s) Traité des Maladies des Femmes grosses, Livr. I. cap. xx. pag. 156. 157.
 (t) Traité des Accouchem. Livr. I. chap. xv. pag. 64. & seq.

dum fluorem menstruum venæ-sectio in pede instituta usum habeat, & ideò ab omnibus commendetur, sponte patet, quare damnetur in gravidis, cum abortus periculum foret, si vasa uterina sanguinem dimittere inciperent. Hinc, omnium auctorum consensu, sanguinis-missio in brachio fit, graviditatis tempore, quamvis autem impetus & copia humorum deriventur versus inferiores corporis partes per venæ-sectionem in pede institutam, tamen videtur sanguis faciliùs tunc transire per arteriam iliacam externam, quæ non dat utero adeò copiosos ramos, & minùs urgeri iliacam internam, quæ utero prospicit. Frequentes observationes docuerunt, scelestas mulieres, dum menstruorum suppressionem simulabant, tentasse frustra venæ-sectionem in pede, ut clandestini amoris fructum perderent. Interim tutissimâ semper incedendum viâ est, & meritò ex brachio facta sanguinis-missio præfertur, dum nimia sanguinis congestio circa vasa uteri metuitur. *Danda est autem opera, ut quàm maximè procul à locis, in quibus dolores fieri & sanguis colligi solet, sectiones faciamus. Sic enim minimè magna repente mutatio continget, & translata consuetudine efficiet, ut ne ampliùs in eundem locum colligatur (u).*

Tempus. Si morbus acutus inflammatorius sanguinis-missionem postulet, quovis graviditatis tempore vena secatur, uti præcedenti paragrapho dictum fuit. Verùm cum hîc agatur de illâ sanguinis evacuatione, per quam abortus periculum à nimîâ plenitudine cavetur, & emendantur molesta symptomata, graviditatis initium comitari solita, faciliè patet, primis mensibus præcipuè venæ-sectionem locum habere. Post tertium enim mensem, nausea, vomitus, & reliqua graviditatis symptomata, minuuntur; imò integrè cessant aliquando. Prætereà post hoc tempus uteri moles crevit, & vasa ejus copiosiori sanguine indigent, ut repleantur, simulque fœtus mole auctus pluri indiget nutrimento. In plethoricis, & quæ copiosa menstrua habere solent, quandoque post primam cessationem menstruorum opus est venæ-sectione; frequentiùs tamen post secundam periodum in tali casu instituitur, si signa doceant sanguinem abundare in corpore, & urgere vasa uterina, nonâ vel decimâ septimanâ post imprægnationem: abortus enim hoc graviditatis tempore sæpiùs contingunt, rariùs quarto mense, & post illum finitum rarissimè, nisi à morbo valido, vel vi externâ, ut lapsu, percussione abdominis; aut & à validis animi affectibus, à quibus summoperè cavendum est. Si nimix plenitudinis signa recurrant denuò, eadem ratio suadet, repetendam esse sanguinis-missionem: neque tales casus mihi frequenter contigerunt in praxi, ubi pluribus venæ-sectionibus opus fuit. Quasdam tamen vidi, lautissimè vivere solitas, sanguinex temperiei, & ob levissimam quamvis causam irascentes, quibus quatuor, imò quinque, vicibus venam tundere opus erat, ut caveretur abortus. Prudens Medicus ex signis plethoræ faciliè determinare poterit, quando depletione opus erit.

Copia requiritur talis, quæ minuendæ plenitudini sufficit, nec tamen vires debilitat. Hoc dum fit, post sanguinis-missionem alacriores se sentiunt; si larga nimis copia detrahatur, languent. Cautè hinc monuit *Manningham (v)*, etiàm in morbis gravidarum, qui venæ-sectionem requirunt, cavendum esse, *ne copia sanguinis larga uno tempore mittatur; quoniam effectus idem, si interpositis intervallis fiat, plerumque*

(u) Hippocrat. de Off. Naturâ, cap. v. Charter. Tom. IV. pag. 3. — (v) Artis obstetric. Compend. pag. 91.

sequatur, & iis incommodis, quæ temerè effuso sanguine oriuntur, difficile sit, mederi. Felicior semper ars Medica est in tollendo quod superest, quàm in restituendo quod deest. Parùm enim valebunt potiones cardiacæ, ad vires, intempestivè effuso sanguine, reficiendas (x). Undè egregius ille vir hanc cautelam commendavit: Quodcumque sanguinem mitti jusseris (in rebus præsertim dubiis) digito ægrotantis venæ continuò ab incisâ venâ admoto observandum, fortiores an languidiores (effluente sanguine) fiant ictus, (idque ex solâ unciâ permissâ sedulâ observatione dignoscatur). Si fortiores fiant ictus, tutò potes pergere; sin minùs, vel si languidiores fiunt, incommodis afficietur maximis ægrotans, nisi statim desinatur. Non absimile monitum dederat Celsus (y), dicens: Vis corporis meliùs ex venis, quàm ex ipsâ specie, æstimatur.

§. 1299. **T**UM victus tenuis, motus ordinatus, potus levis, admodùm profunt.

Victus tenuis. Omnia viscera abdominalia, quæ ingestos cibos retinere & mutare in chylum debent, à tumente utero moventur loco, & quandoque compriuntur, dum procedente gravitate augetur uteri moles. In initio graviditatis molesta sæpè adest nausea, quæ ventriculi actionem turbat omninò. Hinc patet facilè, victum tenuem tunc requiri ex eupeptis; jusculis nempè, teneris animalium juniorum carnibus, piscibus fluviatilibus, ovis recentibus, oleribus mollibus, pane benè fermentato. Præstat & sæpiùs repetitis vicibus nutrimenta exhibere, quàm ciborum copiâ gravare ventriculum. Opima pingua, & illa cibaria, quæ ex farinosis non fermentatis parantur, vitanda; consuetudinis tamen semper ratio habenda est in gravidarum victu; cum consuetos cibos faciliùs ferant; neque semper pertinaciter obluèctandum est, si quædam admodùm desiderent edulia, licèt minùs salubria viderentur. Videantur & illa, quæ §. 599. & 602. dicta sunt.

Contra hanc diætæ regulam sæpè peccatur, dum meracissimis jusculis, aliisque ferculis, quæ parvâ sub mole multùm nutrimenti continent, conantur gravidas implere, etiam invitas, nimis sæpè sollicitæ matres. Credunt enim, omnem curam adhibendam esse, ut non tantùm gravida, verùm & fœtus alatur. Sed à similibus copiâ ingestâ gravatur ventriculus, non nutritur corpus.

In condimentis autem, aromata calefacientia, & acria omnia, vitanda sunt, vel saltem, si his diù assueta fuerit mulier, parcâ manu tantùm adhibenda. Blanda enim humorum maternorum indoles maximè conducit tenero fœtui.

Motus ordinatus. Antea dictum fuit, quàm feliciter rusticæ mulieres parere soleant, quæ vix solitos intermittunt labores, antequàm partûs dolores sentiant. Verùm hoc in molliter educatis minimè conducet. Optimè prodest ambulatio, præcipuè in aère puro, sereno, rusticano, absque delassatione tamen. Vectio in rhedâ, nisi sic loris suspensa fuerit, ut nullum validæ & subitæ concussionis periculum adsit, minùs tuta est. Hinc itinera gravidis non conducunt, partim ob viarum asperitatem, partim ob subitum metum, quo percelli solent, si quid sinistri contigerit. Ascensus autem per acclivia, cum nimis delasset, & descensus per declivia,

(x) Ibid. pag. 92. — (y) Lib. II. cap. x. pag. 78.

cùm vix sine lapsûs periculo à gravidis perfici possit, vitandi sunt. Imprimis damnantur saltationes validæ, aut diuturnæ, à quibus toties periculosæ hæmorrhagiæ, & abortus, contigerunt. Pariter caveri debent omnes nixus validi, elevando pondera, removendo obstacula, & alia his similia. Vidi, optimam matronam abortivisse, dum gravida biennem filium, in terram delapsum, levare subito conabatur.

Potus levis. Aqua pura illis, quæ assuetæ sunt, optimus potus est. Nec unquam observare potui, cerevisiam nocuisse illis, quæ hanc potare solebant. Pauculum vini tuto miscetur aquæ, pro potu communi. In fine prandii aliquid vini generosi mollis, cum pane tosto, vel biscocto, solet facile concedi; præcipuè, si ventriculus langueat, uti sæpius in initio graviditatis contingit. In temperie calidâ sanguineâ majori sub cautelâ hæc concedi solent.

Frigidi autem valdè potus, imprimis per glaciem gelidissimi redditi, si bibantur à gravidis, *exindè colicam passionem sæpè patiuntur, & abortionem faciunt* (z).

§. 1300. **I**nterim Cardiacæ aromatica, unâ cum lenissimis antihystericis, vel & blandis subacidis, summi usûs sunt; & efficaciam.

Languent plus minûsve plurimæ gravidæ, præcipuè primis graviditatis mensibus: illæ verò, quæ mobile admodum genus nervosum habent, sæpius & passionibus hystericis corripuntur. Undè Medici vix de aliis remediis cogitaverunt, nisi de talibus, quæ hunc languorem gratâ suâ fragrantiam tollere possent, & debiles nimis fibras solidas roborarent, simulque inordinatos generis nervosi motus compefcerent. *Cinamomum*, quod inter aromata principem locum obtinet, hinc adè laudatur; habet enim amabilem fragrantiam, simulque vim roborantem satis manifestam. Sed & idè cinamomi pulvis, infusum cum vino paratum, & tinctura, præferuntur reliquis ex hoc aromate præparatis, quæ aromaticâ fragrante vi pollent quidem, sed roborante efficaciam carent; qualia sunt *oleum essentielle cinamomi, aqua stillatitia, vel & spiritus cinamomi*; quæ omnia sunt fragrantissima quidem, sed tota vis roborans in residuo post destillationem cinamomo manet, nec unâ cum volatili fragrantiam per alembicum transcendit. Magnum & hîc usum habent *Cortices Arantiorum, & Citreorum*, qui mirè reficiunt fragranti halitu, & gratum simul amarorem, ventriculo amicum, possident; quod imprimis in corticibus arantiorum obtinet. Sed & horum succi grato acido sapore oblectant, & deletum appetitum feliciter restaurant, dum cibi his succis condiuntur; simulque omni resistunt putredini. Ob eandem rationem *Ribesiorum* succus, cum saccharo in *Sapam* sive *Rob* coctus, roborans *Cydoniorum* pulpa, succus *Berberissæ* acidus & subausterus, commendantur gravidis. Variæ in *Materia Medicâ* ad hunc numerum reperiuntur formulæ, ad quarum normam plures similes concinnari poterunt, magis minûsve aromaticæ, pro diversâ nempe mulieris gravidæ temperie.

Affectibus autem hystericis coërcendis *Castorei* virosus odor, *Succinum*, horum tincturæ, & alia plura similia, commendantur; sed parcâ dosi tantum; cum eadem hæc & inter medicamenta emmenagoga numerentur.

(z) Manningham Art. obstetric. Compend. pag. 65.

§. 1301. **A**B incremento foetus oriri videntur eadem ferè, quæ enumerata (1296.); tum difficultas urinæ, & alvi, Hæmorrhoides, Varices, Inflatio pedum, Uterinorumque labiorum, lapsus proclivis.

Anteà notatum fuit, non omnia graviditatis symptomata liquidò intelligi, aut explicari posse ex menstruorum retentione; nec à mole foetus, secundinarum, & aquarum; quæ saltem in graviditatis initio satis parva est. Undè etiam observatur, plura symptomata, quæ incipientem graviditatem comitantur, minui multum, imò integrè cessare quandoque, post tertium vel quartum mensem. Illæ autem molestiæ, quæ à mole auctâ uteri, foetum continentis, fiunt, potiùs augentur ad finem graviditatis usque. Si enim, uti ad §. 1295. dictum fuit, in muliere, sexto mense graviditatis mortuâ, uteri fundus inventus fuerit tangere fundum ventriculi, & intestina fursùm ac ad latera removisse, ita ut inter uterum & spinam dorsi nihil locaretur, anteriorque uteri tumentis superficies nudum peritonæum tangeret; patet facilè, & reliquis tribus ultimis graviditatis mensibus hanc viscerum pressionem augeri adhuc debere, unâ cum uteri extensione. Diaphragmatis motus sic minùs facilis redditur; & quandoque illud irritatum tetano riget, sicque verum asthma spasmodicum fit, quod per vices redit, imprimis, si ventriculus simul, vel ab ingestis, vel à flatibus turgeat. Vidi hoc in gravidâ, quæ post partum statim liberabatur molesto hoc malo.

Multum tamen levantur hæ molestiæ, dum sensim crescit uteri gravidi moles, sicque lentè & æquabiliter mutatur viscerum situs. At contingit aliquando, uteri fundum non assurgere rectâ, sed ad unum alterumve latus declinare, uti in sequenti Capitulo demonstrabitur; tunc minùs æquabilis erit illa pressio tumentis uteri, & possunt augeri molestiæ. An tale quid indicare voluit *Hippocrates* (a), dum dixit: *Prægnantibus hypochondrii dolor, malum.* Sæpiùs aliâ occasione monitum fuit, *Hippocratem*, ubi in singulari numero ponit hoc verbum, semper intellexisse hypochondrium dextrum. Si jam uteri fundus in dextram partem obliquatus assurgat, intestinorum molem premet versùs hepatis concavam partem, in quâ vesicula fellis, ductus biliaris, venæ-portæ truncus, &c., hærent; undè patet facilè, plurima mala fieri posse, quæ indicantur metuenda ob dolorem dextri hypochondrii in gravidis.

Difficultas urinæ. Agitur hîc de illâ urinæ difficultate, quæ ab incremento foetus, & uteri mole auctâ, producitur, ac præcipuè ultimis graviditatis mensibus observari solet. Potest enim graviditatis tempore ab aliis causis, quæ ad graviditatem non spectant, urinæ difficultas nasci. Vidi sic in muliere triginta annorum, tertio graviditatis mense, subitò molestissimam dysuriam, absque ullâ causâ prægressâ: post aliquot horas incepit dolere, & tumere, pudendi pars superior circa meatum urinarium, vena secta fuit, mollissima remedia externo & interno usu adhibita; undè levamen quidem sensit, sed dolor ille, qui circa meatum urinarium fuerat, per abdomen dispergebatur; sexto die vix poterat decumbere; sed perpetuò erecta federe cogebatur. Simul dolorem validum sensit circa renem sinistram; urina nunc faciliùs, nunc difficiliùs, profluebat; dolor manebat circa renem, nunc mitior, nunc

(a) Coac. Prænot. n°. 523. Charter. Tom. VIII. pag. 883.

magis acer; & sex septimanis elapsis, purum æquale album pus eminxit, cum levamine subito doloris circa renem; perrexit diù, urinam purulentam emittere; finito quinto mense graviditatis foetum mortuum excludebat. Postea renuit sumere illa, quæ renali ulceri curando idonea consulebantur: pus in urinâ minuebatur copiâ quidem; sed incepit emaciari, tussive purulentâ exspuere; & tabe pulmonari sensim confecta periit.

His similes morbi possunt gravidis contingere; sed etiam ab ipsâ mole uteri gravidi potest impediri libera urinæ excretio. Vesica enim utero incumbit (b). Hinc mole auctus potest vesicam comprimere ita, ut non satis distendi possit; adeoque frequenter cogetur urinam dimittere gravida; si autem collum vesicæ comprimatur, impeditur, liber urinæ exitus, & pars urinæ, diù manens in vesicâ, morâ acrior redditâ, irritat perpetuò, sicque molestant stranguriam facit; quod præcipuè ultimis graviditatis mensibus contingere solet; dum quandoque vesica sic deprimitur, ut angulum faciat cum suo collo. Observavit hoc *Mauriceau* (c) in gravidâ, quæ tribus ultimis mensibus, frequenter, & tanto cum dolore, urinam exprimebat, ac si calculo, vel ulcere colli vesicæ, laboraret; post partum autem omnia hæc mala cessabant statim.

Idem contingere quandoque quarto & quinto graviditatis mense, notavit egregius de arte obstetriciâ autor *Brudenell Exton* (d), dum uterus gravidus totum pelvis cavum implet, nec adhuc multum supra pubis ossa eminent fundo suo. Imprimis autem hoc fiet in illis mulieribus, quibus uteri collum profundius in vaginam descendit; uti fieri solet in his, quæ uteri prolapsum habuerunt, sive integrum, sive incipientem tantum: licet enim uterus non promineat extra vulvam, sed vaginam repleat, tamen sic comprimit collum vesicæ, ut urina excerni nequeat. Talis casus legitur (e), ubi nec catheter poterat in vesicam deduci, sed, reducto utero prolapsio, sponte excernebatur ingens quantitas urinæ, quâ vesica distendebatur.

Omniùm maximè hæc urinæ difficultas videtur fieri in gravidis, quarum uterus, propendulo maximè abdomine, supra ossa pubis antrorsum delapsus, efficit, ut vesica cum suo collo angulum faciat, sicque impediatur libera urinæ excretio, & simul difficilis admodum reddatur catheteris in vesicam introductio. Observatum fuit, vesicam in gravidis, à tali suppressione urinæ distentam, tumores produxisse in inguinibus, & in perinæo; veram nempe vesicæ herniam, de quâ videri potest *Academia Chirurgica Parisina* (f), ubi tales casus habentur, in gravidis mulieribus observati. An simile quid indicat sequens *Hippocratis* locus (g): *Interdum etiam, ubi mulier vasorum vacationem passa fuerit, ac prætereà laborarit, uteri conversi ad vesicæ osculum procumbunt, & stranguriam inducunt. Nullum autem aliud habet malum, & curata brevi convalescit, nonnunquam etiam sponte.*

Et Alvi. Ab assurgente utero gravido intestina omnia sursum & ad latera recedunt, ac plus minusve comprimuntur, cum minuatur cavum abdominis. Cum autem in intestinis tenuibus contenta sint molliora, & magis liquida, non tam facile transitus horum per cavum intestinorum impiedietur. In crassis verò intestinis exsucca

(b) Mauriceau, *Traité des Malad. des Femmes grosses*, Livr. I. cap. xv. pag. 138.

(c) Ibid. pag. 139.

(d) *System of Midwifery*, pag. 144.

(e) *Levret sur les Polypes*, pag. 112. 113.

(f) Tom. II. pag. 23. & seq.

(g) *De Mulier. Morb. Lib. I. cap. x. Character. Tom. VII. pag. 735.*

magis materia hæret, & resorpto per vasa absorbentia liquidiori, magis magisque redditur arida, donec expellatur per anum. Coli jam intestini finis, uti notum est, antequam desinit in rectum, elevatur sursùm, incurvatur, dein iterùm rectâ descendit in pelvim, & vocatur tunc intestinum rectum. Verùm uteri turgentis moles hunc imprimis locum premit, ubi sponte suâ, etiam in non gravidis fit remora fœcibus alvinis; adeoque patet, quare toties stricta fiat alvus graviditatis tempore. Cavendum tamen est, ne nimis diù moretur alvus, quia fœces alvinæ magis magisque exsiccantur, mole augmentur, & indurantur; undè non possunt ano expelli postea nisi summâ vi; quod quandoque abortui causam dedit. Si autem pars tantùm induratarum fœcum alvo exprimatur, sensim reliqua accumulatur, omnia crassa intestina implentur fœcibus, & intestinum, imprimis rectum, dilatatur quandoque in saccum ingentem, uti inventum fuit in cadavere juvenis quindecim annorum (h), qui diù laboraverat alvo strictâ, ita ut intra viginti dies semel tantùm alvum deponeret. Simul notatur in eodem loco, pluribus contigisse, ut digitis, vel & instrumentis, educi debuerint siccissimæ & induratæ fœces, si per longum tempus alvus stricta fuisset.

Neque tantùm intestinum rectum sic dilatatur à fœcibus retentis, sed & secundùm totam longitudinem coli talis dilatatio contingere poterit. Vocatus fui ad mulierem Anglam olim, quæ sanissima felici & satis facili partu excluserat prolem sanam, nec quid mali primis diebus puerperii passa fuerat. Nono autem post partum die, licet alvum quater deposuisset hoc intervallo, incepit conqueri de obtuso dolore & pondere circa os sacrum, unâ cum tenesmo, sed irritò, deponendi alvum; clysmata injecta fuerunt, sed redibant illicò; olei copia data fuit; emollientissima decocta, cum melle, linimenta ano & vicinis partibus adhibita fuerunt, tandem sensim descendit massa indurata, & anus incepit parùm aperiri, ut instrumentis scalpendo quasi minui potuerit moles utcumque, tandèmq; post summas angustias, & dolores, per integrum biduum toleratos, expressa moles fœcum induratarum fuit; quæ fœtus maturi caput æquabat, si non superabat. Absque dilaceratione ani tanta moles transire non poterat, tamen ope peritissimi Chirurgi à tanto malo perfectè convaluit.

Patet facilè, hanc fœcum congeriem graviditatis tempore collectam fuisse, nec hæsisse in intestino recto, vel coli fine, quia partum impedivisset; sed altiùs, & post puerperium sensim dilatato colo descensisse. Simul notandum est, talem fœcum congeriem posse distendere intestinum crassum, & tamen non ita exactè implere ejus cavum, quin subducere possit liquidior & mollior fœx stercoracea, quæ postea in reliquo tractu intestini in scibala figurata mutatur, & absque molestiâ per alvum exit.

Undè auctores (i), qui de curâ gravidarum scripserunt, sollicitè monent, cavendum summoperè esse, ne stricta nimis alvus sit graviditatis tempore. Cùm autem purgantium frequens usus non conveniat gravidis, hinc clysmata emollientia & lubricantia commendantur; præcipuè si syringæ ope injiciantur; tunc enim altiùs penetrant, quàm si vesica adhibeatur ad hunc usum. Suppositoria pariter laudantur, quæ suo stimulo non tantùm intestinum rectum, sed & colon, incitant ad contractionem, per quam retentæ fœces loco moventur, imprimis, si per clyisma emolliens & oleosum intestinum lubricatum fuerit, & duræ fœces emollitæ sint, tunc enim

(h) Académ. des Scienc. 1750. in-4°. Hist. pag. 48. — (i) Brudenell Exton. pag. 146. 147.

faciliùs descendunt, & minori molimine per anum exprimentur. Adeò autem magni momenti hanc rem esse credidit egregius ille auctor, ut noluerit Medicum fidere gravidæ vel illius custodis relationi, sed ut ipse inspiciat fœcum copiam, nec cesset ab his remediis, donec molliora alvi excrementa prodierint.

Hæmorrhoides. Tumentem uterum venas Ilicas premere, sicque difficiliorem facere reditum sanguinis venosi à partibus inferioribus, antea jam monitum fuit; hinc sequitur, venas magis tumere, imò etiam arterias, cum difficiliùs sanguinem suum in venas nimis plenas evacuent. Hæc ratio est, quare toties occurrant hæmorrhoides tempore graviditatis; omnium maximè in illis, quæ antea solebant hæmorrhoides pati: semel enim dilatata hæc vasa à leviori etiam sanguinis præpondio magis tument. Augetur autem hæc causa à fœcibus durioribus, circa finem intestini coli collectis, vasa comprimentibus; uti etiam à mole uteri tumentis, prementis eadem hæc intestini loca. Imò & in collo matricis, & circa ejus orificium observatum fuit, vasa instar hæmorrhoidum tumere, uti aliâ occasione ad §. 1286. dictum fuit.

Varices. Ab eadem causâ tumores varicosi in tibiis & femoribus oriuntur, tumentibus admodum venis & nodosis circa loca, ubi valvulæ hærent. Tumores illi varicosi post somnum solent minui, cum in horizontali corporis positurâ uteri gravidi moles minùs premat venas iliacas: ob hanc rem etiam consulitur gravidis, ut de die aliquoties lecticæ incumbant, cruribus in situ horizontali positis, ut sic faciliùs sanguis venosus ad cor redire possit. Interim hoc cavendum est, ne, mutato situ corporis, subito sanguis venosus, in venis tumentibus collectus, ad cor redeat; quod indè opprimeretur; undè animi deliquium metuendum foret, uti ad §. 1296. dictum fuit. A varicibus hoc imprimis metuendum est, ne diù distractæ venæ omne perdant robur (vide §. 25. 3.), & tandem ruptæ periculosam producant hæmorrhagiam: stagnans autem sanguis in varicibus morâ acrior reddi posset, & venarum tunicas erodere; quod si non fiat graviditatis tempore, contingit quandoque diù post in mulieribus, quæ sæpiùs pepererunt, in quibus aliquoties vidi tumores varicosos, pollicem amplitudine superantes, qui tandem improvisò rumpebantur, cum profusâ hæmorrhagiâ, & dein in ulcera, molestæ fatis curæ, degenerabant. Post partum, depleto utero & contracto, causa distensionis venarum cessat; hinc brevè ad pristinam magnitudinem redeunt; nisi adeò distentæ fuerint, ut vim contractilem omninò amiserint. Ut hoc caveatur, decubitus juvat, ac matutino tempore mollis frictio; & postea, ut spleniis impositis tumentibus venis fascia circumducatur, quæ non comprimatur fortiter, sed firmiter tantum, laxas venas, & fulciat, ne nimis distendi possint. Ab inferioribus autem incipiendo fascia circumduci debet versus superiorem partem; & simul sit fatis lata, ut pressio fiat æquabilior.

Inflatio pedum uterinorumque labiorum. Antea ad §. 1228. & 1229, ubi de causâ hydropis agebatur, probatum fuit, compressionem venarum majorum producere hydropem; undè mirum non est, si, compressis venis iliacis, anasarca occupet pedes, crura, femora, imò & labia uterina. Si talis uteri gravidi, vel & venarum iliacarum, situs fuerit, ut una magis comprimatur, quàm altera, tumor talis hydropicus in alterutro latere tantum observatur.

Tumores autem illi œdematosi artuum inferiorum non adeò infausti ominis sunt, & post partum, sublatâ causâ, feliciter evanescere solent; præcipuè, si blandâ frictione stagnans lymphæ in motum reducatur. Sæpiùs aucto urinæ profluvio,

quandoque & diarrhœa aquosa, aut sudoribus, dissipantur hi tumores; quo factò, flaccidæ partes fasciâ circumductâ firmantur; sicque intra paucos dies totum hoc superari solet.

Testatur *La Motte* (k), quòd nunquam viderit perire gravidam, nec puerperam, licèt ingentes tales tumores œdematosi adfuissent, nisi hi pro causâ habuissent ingentem sanguinis jacturam, vel simul convulsiones, aut alia symptomata extraordinaria, adessent.

Cùm enim talis tumor à compressione venarum oriatur, post decubitum & somnum minui soleat, & præcipuè ultimis graviditatis mensibus contingat, sublatâ post partum hâc causâ, facilis cura sperari potest. Longè aliud obtinet, si post evacuationes nimias sanguinis nascatur hydrops (vide §. 1229). Post partum enim, dum secedit placenta, & per lochia postea exit sanguis, augetur tunc causa hydropis, non verò minuitur.

Plus metuendum videtur, si labia pudendi tumeant œdematosa, ne exitum foetus impediunt: verùm cedunt satis faciliè tumores tales œdematosi, & vidi foeminam, cui hæ partes tuebant immaniter, nec ullam admittere volebat medelam, peperisse feliciter, licèt obstetrix, magnitudine tumoris territa desperaret omninò.

Neque tamen adeò difficilis huic malo medela foret; leviter enim scarificando tumencia vulvæ labia effluit lymphæ, & tumor brevè minuitur. Felici cum successu applicatur & vesicatorium, sic, ut partim tumenti vulvæ labio, partim vicinæ femoris parti, hæreat (l).

Anceps autem discrimen imminet, si unâ cum febre inflammatorius tumor occupet vulvæ labia, præcipuè instante jam partu. Plerumque enim interiora vulvæ simul tunc inflammata sunt, & post partum omnes sic affectas perire observatum fuit à peritissimis in arte obstetriciâ magistris.

Notum est, inflammatas partes, si premantur, vel ruditer tractentur, citò fieri gangrænosas: hoc ergò jure metuendum erit, dum caput infantis, partûs tempore, partes has inflammatas premit, imò & quandoque dilacerat tumidas.

Lapsus proclivis. Naturaliter in gravidis abdomen antrosum prominere, & quidem tantò magis, quòd partui propiores sunt: ideò coguntur, trunco corporis retrorsum inclinato incedere, ut centrum gravitatis totius corporis sustineatur. Carnosæ magis, cæteris paribus, in foeminis nates, & os sacrum magis retrorsum vergens favent æquilibrio corporis servando in gravidis: interim, si vel levissimè pedem impingant obstaculo, cadunt pronæ: optandum hinc foret, ut scipione uterentur inter ambulandum, sic faciliùs caveretur lapsus. Simul monendæ sunt, ut calceis latis & humilibus utantur, & quantum fieri poterit, scalarum adscensum & descensum vitent, vel saltem tunc lentè & cautè incedant. A lapsu enim gravidæ periculum profusæ uteri hæmorrhagiæ, & abortûs metuendum est.

Cùm autem omnes modò enumeratæ molestiæ fiant ab augmento foetus, & uteri mole auctâ, patet satis, graviores has esse debere, si uterus geminos foetus contineat, vel & plures, quod rariùs contingit. Undè etiam *Mauriceau* (m) monet, om-

(k) *Traité des Accouchem. Liv. I. Observ. XLII. pag. 79-82.*

(l) *Levret, l'Art des Accouchem. §. 1186.*

pag. 202.

(m) *Traité des Malad. des Femm. grosses, Livr. I. chap. xvii. Tom. I. pag. 145.*

nes illas, quæ gemellos utero gerunt, habere crura admodum tumida, ultimis graviditatis mensibus; imò alibi. (n), femora simul tumere asserit, & vulvæ labia. Statuit autem hoc cognosci posse, si gravidæ abdomen ab utroque latere tumeat, & in medio lineam magis depressam monstrat; simul & eodem momento motus diversos in utroque abdominis latere percipiat; qui etiam frequentiores esse solent, dum, uno ex gemellis moto, alter incitatur: quamvis enim peculiaribus membranis inclusi fuerint, vicini tamen sunt sibi invicem. His signis si simul accederet tumor magnus artuum inferiorum, & labiorum vulvæ, tunc egregius ille auctor credebat, certissime constare, quòd talis mulier binos aut plures foetus utero gestaret.

Merito quidem suspicari licet, gemellos adesse, si omnia hæc signa adsint, sed certò illud affirmare, tutum non videtur. Vidi enim toties fefelisse eventum, licet & obstetrices & gravidæ firmissimè persuasæ fuerint de futuro gemellorum partu. Bartholinus (o) observavit sequentia: *Tumor enim sæpè major in simplici partu, quàm gemellis; quòd sæpè observavi, sive quòd copia humiditatum ibi major sit, sive quòd foetus simplex nonnunquam gemellos, vel æquet, vel superet. Duplicem abdomine lineam aliqui pro indicio habent, gemellos gestari utero; sed in uxore meâ id non successisse, animadverti, &c: sanè non paucas gravidas novi, quæ in hoc signo falsæ sunt, uniusque foetus diversum validumque motum sentientes. Singulare experimentum adfertur, ultimis nempe mensibus tibias & pedes inflari. Quòd verum deprehendimus in omni ferè gestatione, etiam simplicis foetus.* Magni hujus Viri monitis assentior omninò, cum & propriis observatis edoctus fuerim, illum verissima dixisse.

Qualis autem sexus futurus sit foetus, nullum habetur certum indicium. Præcipua collegit Moschion (p) à veteribus tradita. Marem in utero latere credebant, si foetus citò & fortiter *γυμνάσιως* se moveret, si gravida benè colorata esset, si dextra mamma major foret: foeminam gestari è contrà putabant, si tardius & segnius moveretur foetus, ipsa gravida decolor foret & infirma, sinistra mamma turgeret. Quid de his Moschion senserit, non patet evidenter, cum in fine hujus textus lacuna sit; quam in margine conati fuerunt supplere, ὁμοσ. ἐκ ἀεὶ ἀληθῆς εἶναι; sicque testatus fuisset, hæc non semper vera esse.

Notum est, uti antea jam monitum fuit, veteres Medicos credidisse uterum habere binas cavitates distinctas, quarum dextra maribus, sinistra foeminis, recipiendis dicata foret. Ex hac autem falsâ opinione ortum duxerunt plurima de sexu foetus præfagia. Si nempe dextra, vel sinistra mamma major foret, si gravida genibus incumbens dextrum vel sinistrum pedem prius attolleret, dum surgit, & plura his similia. Quidam ex Lunæ Phasibus hoc determinare voluerunt. Omnia hæc collecta legi poterunt apud Mauriceau (q), qui omnia hæc præfagia erronea esse probat, & statuit, impossibile esse, ut quid certi de sexu foetus in utero statuatur. Unicum hoc excipit, quòd nempe quædam foeminæ, sæpius partum expertæ, observaverint, se quædam appetere, dum mares gestant, quæ fastidiunt potius, si foeminini sexus fuerit foetus; vel aliud quid diversi observaverint graviditatis tempore in vario sexu. Novi matronam, quæ potum caffè appetebat, dum marem gestaret, fastidiebat, si puellam utero gesseret, & ex hoc solo signo præfagium dabat, nec fallebatur.

(n) Ibid. cap. VIII. pag. 104.

(o) Epistol. Med. Centur. IV. Tom. IV. p. 142.

(p) Spachii Gynæc. pag. 3. n°. 26. & pag.

20. in fine.

(q) Traité des Malad. des Femmes grosses & Liv. I. chap. VIII. Tom. I. pag. 98. & seq.

Callidum consilium dedit *Mauriceau* (*r*), ut nempè obstetrix expiscaretur, quem fexum avidè desideraret familia, & hoc cognito, semper contrarium prædiceret. Si vera dixit, scientiam mirabuntur parentes, dum omnium votis oppositam sententiam tueri ausa fuerit. Sin minùs, voti compotes facti facilè condonabunt falsum præfagium.

§. 1302. **Q**uibus quidem auxilium ferri potest aliquando remediò V. S. (1297.) vel & situ corporis pro tempore mutato, tum etiam fasciis, similibusque, atque tandem linimentis lenibus.

Agitur jam, quomodò illæ molestiæ, præcedenti paragrapho enumeratæ, minui possint, si omninò tolli nequeant. Debet enim fœtus crescere, debet uteri moles augeri, & vasa ejus, longè ampliora reddita, debent manere sanguine plena, atque idem de placentæ, utero accretæ, vasis verum est. Venæ-sectio laudatur tanquam proficua in hoc statu, si non semper, saltem *aliquando*. Verùm, uti antea ex *Hippocrate* monitum fuit, in gravidis magna pars sanguinis circa uterum colligitur, hinc & sæpè decolores fiunt, dum reliqua vasa corporis minori sanguinis copiâ implentur. An ergò proderit tunc minuere copiam? vix certè videtur. Non enim hîc agitur de plethoricis, nec de gravidis morbo acuto inflammatorio laborantibus, qui sanguinis-missionem poscit. In tali enim casu, uti antea dictum fuit, quovis graviditatis tempore venæ-sectio locum habet. Vidi aliquoties gravidas, adeò plethoricas, ut licèt uterus & fœtus jam multùm aucti fuissent mole, tamen tota facies turgeret & ruberet, venæ tumidæ essent, & pulsus tangeretur plenus. Nemo prudens dubitare poterit, talibus conducere sanguinis-missionem, & præcipuè, si hoc contingat, instante jam partûs tempore: meritò enim tunc metuitur, ne validis in partu nixibus sic impleantur vasa encephali, ut omnes functiones supprimerentur, vel & ruptis vasis lethalis apoplexia, & convulsiones, sequerentur, vel & periculosa, ruptis pulmonum vasis, hæmoptoë. Vidi talia infortunia, dum Medicorum monita flocci faciebant sciolæ mulierculæ. Hoc tantùm credo, in sanâ muliere, ipsam graviditatem non poscere sanguinis-missionem, & malè statui, partum indè reddi faciliorem, ac caveri plures puerperii morbos. Conceptus, fœtus & uteri incrementum, partus ipse, naturæ solius opus sunt, quod temerè nunquam turbare debet Medicus.

Peritissimi in arte obstetriciâ magistri eadem monuerunt. Sic *Mauriceau* (*s*), dum agit de minuendis graviditatis molestiis, à varicibus, dolore & tumore crurum & femorum, hæmorrhoidibus, &c, laudat venæ-sectionem in brachio, *si in reliquo corpore signa plenitudinis & abundantia sanguinis adfuerint*. Alio in loco (*t*) damnat illam consuetudinem mittendi sanguinem, instante partûs tempore, nisi alia necessitas illud postulet, & post septimum mensëm à venæ-sectione abstinendum suadet. *La Motte* (*u*) pro regulâ generali statuit: *si gravida se benè habeat, venæ-sectio non tantùm est inutilis, sed noxia*. Plethoricis se venam secuisse monet, & in graviditatis initio illis, quæ nausæâ, vomitu, lassitudine, animi deliquio, molestabantur; imprimis verò, si levem

(*r*) Ibid. pag. 102.(*s*) Lib. I. cap. xvii. & xviii. pag. 144. & seq.(*t*) Lib. I. cap. xxvii. pag. 198.(*u*) Traité des Accouchem. Liv. I. chap. xv. pag. 64. & seq.

quandam uteri hæmorrhagiam paterentur. Recenset autem casum, ubi mulieri, sanguineæ temperie & satis repletæ, noluit venam secare, licet illud enixè peteret, quia sanissima erat, nec ulla graviditatis incommoda senserat. Frustrà monebat, quòd primam graviditatem & felicem secutum partum sustinuerat, absque ullâ venæ-sectione; coactus fuit, ut venam aperiret. Cùm autem post iter longinquum reduce marito statim concepisset, satis exactè potuit computari terminus graviditatis, per duodecim dies ad minimum adhuc remotus: nocte autem sequente post venæ-sectionem peperit infantem, qui non credebatur adhuc penitus maturus, & ferè desperabatur, illum superstitem esse posse. Tamen evasit, & ad adultam pervenit ætatem. Similem casum in eodem loco memorat, & indè concludit, se magis magisque confirmari in hac sententiâ, *quòd nunquam suadenda sit venæ-sectio gravidis, nisi evidens adsit necessitas*. Simul statuit, consuetudinem venam secandi gravidis circa medium graviditatis tempus esse ridiculam, & perniciosam.

Situs corporis pro tempore mutato. Ut minuatur pressio tumentis uteri in venas iliacas, & facilius reditus concilietur sanguini in venis varicosis retento. Hoc autem fit decubitu vario in lecto, lecticâ, &c: uti præcedenti paragrapho dictum fuit. Sic & difficili urinæ excretioni, ut succurratur, suadet *Mauriceau* (v), ut gravida propriis manibus tumens abdomen elevet, dum urinam emittet, vel fasciâ latâ, ad hunc usum adaptatâ, sustineat ventris pondus, ne vesica comprimatur. Aliis profuit, si prono potius corpore vesicam evacuare tentarent: sic enim efficitur, ut pondus viscerum abdominalium minùs premat uteri fundum. Octavo mense gravem ventris molem fasciis diligenter sustinere jubet & *Moschion* (x): qui hoc mense imprimis gravidas se molestius habere monet. Si variis his sitûs mutationibus tentatis, non sequatur urinæ secretio, tunc cathetere in vesicam immisso educenda est. Cùm autem in mulieribus urethra brevior sit & rectior, hinc & simili cathetere solent uti chirurgi, qualem *Mauriceau* (y) delineavit. Verùm considerandum hîc est, per ipsam uteri tumentis pressionem mutari vesicæ situm, ita ut ejus collum cum urethrâ angulum faciat; quod imprimis fit, quando in abdomine propendulo totus uteri fundus antrorsum supra ossa pubis prominet, uti præcedenti paragrapho dictum fuit. In tali casu dexterrimus apud Batavos olim artis obstetriciæ magister (z) prudenter incurvo cathetere opus esse monet, qualis in virili sexu solet adhiberi, si nempè mutato situ corporis urina non prodeat. Tunc jussit, ut genubus divaricatis incumberet gravida, capite dimisso, quantum fieri potest: binisque digitis à retro vaginæ immissis conabatur uterum ab ossibus pubis remove, & curvum catheterem urethræ immittebat hoc modo, ut curvaturæ convexitas respiceret intestinum rectum, cavitas verò ossa pubis: si sentiret adhuc resistantiam, pergebat digitis remove uterum ab ossibus pubis, & tunc catheter penetrabat in cavum vesicæ: simulac verò incipiebat effluere urina, circumvertebat gravidæ corpus, ut supina decumberet, sed capite demissiori. Ultimis enim graviditatis mensibus priorem illum molestum situm diù ferre nequeunt absque animi deliquio. Simul tunc curabat, propendulum abdomen parùm elevari, donec omnis urina efflueret. Relinquebat autem catheterem in vesicâ per biduum, ut vesica ultra modum distenta sensim contrahi, & vires suas recuperare, posset. Hoc enim nisi fiat,

(v) Liv. I. chap. xv. pag. 139.

(x) Spach. Gynæc. pag. 3. n°. 34.

(y) Liv. II. cap. xxxiii. pag. 365.

(z) Denys over het Ampt der Vroetmeesters, &c. cap. iv. pag. 128. & seq.

sequenti die sæpè deberet repeti eadem hæc operatio, quod nimis molestum foret. Omnium maximas molestias se expertum fatetur (a), dum partûs tempore sic ab infantis capite premebatur collum vesicæ, ut nec gutta urinæ exiret, nec catheter ullo modo introduci posset. Tunc nihil superest, nisi ut tam citò, quàm fieri poterit, rumpantur aquæ; sic enim detumescit uteri moles, & vesica se exonerat. Mirum satis casum ibi recenset, ubi ruptis membranis octo libræ aquæ effluerunt, & mox sequebatur urinæ copiosæ effluxus.

Quomodò alvo nimis strictæ succurrendum sit, & varices fasciis firmandi, dictum fuit præcedenti paragrapho.

Hæmorrhoides autem mollissimis foveri debent remediis, si doleant. Pelvim, cui insident alvum exoneraturæ, replere solent calido emollienti decocto, addito lacte: mollissimis inunguntur linimentis; qualis formula in *Materia Medicâ* ad hunc numerum habetur. Cùm autem in partu caput infantis premat, & complanet, intestinum rectum, ad crepaturam usque quandoque tument hæmorrhoides, & partûs dolores plurimùm augendo faciunt, ut puerpera ultimos nixus præ doloris metu supprimat, sicque foetus exclusio retardetur.

Si ergò circa finem graviditatis multùm tumeant, per sanguisugas applicatas evacuari possunt. Cùm autem sæpè contingat, ut sanguis, in his tumoribus diù retentus, grumescat, tunc potiùs lanceolâ sunt aperiendæ. Cùm autem post partum sponte soleant detumescere hæmorrhoides, apertura non tentatur, nisi justus metus sit, partum tumentibus hæmorrhoidibus retardari posse.

§. 1303. **I**nter periculosissimos verò gravidarum morbos habetur fluor uterini sanguinis.

Semper suspectus in gravidis est fluxus sanguinis de utero, licèt non semper æquale periculum habeat, uti postea dicetur. Si autem subito & undatim effluat, meritò pro periculosissimo gravidarum morbo habetur, nec minùs discrimen foetui, in utero contento, adfert. Antea dictum fuit, uterum gravidum distendi sensim magis magisque, ut cavo suo continere possit foetum cum secundinis & aquis, quibus foetus innatat: nec tamen uteri distenti crassities minuitur; sed vasa ejus successivè plus distenta sanguine implentur; undè magna copia sanguinis in substantiâ uteri continetur. Sic autem connectitur ovum humanum uteri cavo, ut naturaliter nec gutta sanguinis exeat de utero. Verùm simulac ille nexus solvitur à quâcumque causâ, & imprimis, si placenta separari incipit, ex vasis dilatatis sanguis exit, & quidem subito sæpè, ac ingenti copiâ; undè metuenda sunt, animi deliquium convulsiones inanitione vasorum, & mors. Simul tunc & foetui certa perniciës imminet, cùm nec à matre humores suscipere possit per venas umbilicales, nec tradere possit illi per arteriam umbilicalem suam sanguinem, perficiendum in corpore materno.

Erectus incessus foeminæ humanæ, & consuetudo menstrua sanguinis ex vasis uterini exeuntis, videntur esse causæ, quare abortus in his frequentiores sint, quàm in brutis (b); uti etiam, cùm vasa uteri & placentæ sanguine copioso distendantur,

(a) Ibid. pag. 138. — (b) Essais & Observat. de Médecine, Tom. II. art. XI. pag. 290.

Placenta autem citius necitur utero, fortius adhæret, & mole major est, quàm in brutis; cæteroquin adhuc frequentiores forent abortus.

Patet simul, hæmorrhagiam uterinam tunc imprimis esse periculosissimam, quando omnia vasa uteri sunt maximè distenta, id est, ultimo graviditatis tempore. Undè pro axiomate practico ponitur sequens regula: *Quò partui propior est mulier, eò periculosior est hæmorrhagia uterina (c)*. Hinc plurimæ servantur ex illis, quibus secundo, tertio, vel quarto, mense contingit hæmorrhagia uterina. Verùm his mensibus præcipuè observantur abortus, rariùs sequentibus: celebris, & in arte obstetriciâ adeò versatus, *Puzos (d)* testatur, multiplici experienciâ sibi constituisse, rarò ex uteri hæmorrhagiâ periisse gravidas, si quartum vel quintum graviditatis mensem non superaverint, nisi alius morbus periculosus simul adsit, vel necessarium artis auxilium defuerit. Longè pejorem metuebat eventum, si septimo, octavo, vel nono mense idem contingeret; licèt enim plerumque minùs valida foret hæmorrhagia ante partum, quàm in aliis abortibus tamen plurimæ ex his, non diù post partum moriebantur.

Non tamen credendum est, uteri hæmorrhagias primis mensibus carere omni periculo. Quandoque enim post paucos dies redeunt, si vel secundinæ, vel grumus sanguinis, excusso fœtu, in utero manserit. Talis casus legitur (*e*), de muliere, quæ tertio mense abortiverat, remanente placentâ in utero; nullum primò sequebatur malum symptoma; octo diebus elapsis, tam valida sequebatur hæmorrhagia, ut de vitâ metuerent, qui assistebant. Placentæ portio ex uteri orificio eminebat; quâ apprehensâ, prudenti manu, & ægræ reviviscentis nixibus, integra sequebatur placenta: statim cessabat hæmorrhagia; & ægra satis citò ex tanto periculo convaleuit.

Abortuum placentæ difficiliùs educuntur, quàm in fœtu maturo, quia tener funiculus umbilicalis etiam à levi tractione rumpitur, & placenta major in minoribus fœtibus largiori superficie utero adhæret (*f*).

Bis vidi, à grumo concreti sanguinis post trimestrem abortum in utero retento; febrim acutam continuam putridam secutam fuisse: una ex his decimâ quartâ morbi die, altera die decimâ septimâ, periit.

Ex abortu mulier primâ die corripiebatur febre ardente, cum perpetuis alvi dejectionibus, & aliis malis symptomatibus; periit septimâ die (*g*). In hâc ægrâ graviditatis tempus non expressit *Hippocrates*; sed in alterâ (*h*) notat, quòd ad quintum mensem ex abortu febris prehenderit, cum pessimis pariter symptomatibus, inter quæ & perpetuum alvi fluxum, & urinas paucas, tenues, subnigras, recenset. Et hæc periit septimo die phrenitica.

Notum autem est, post hæmorrhagiam uterinam abortum frequenter sequi.

Quàm funestus autem metuendus sit exitus, dum scelestæ mulieres abortivis remediis sumtis fœtum perdere conantur, alio in loco (*i*) legitur: *Cuidam, quæ circa vigesimum ætatis annum ab epoto pharmaco abortum promovente, dolor accidit; biliosorum multorum, pallidorum & porraceorum, vomitus. Quum bibisset, eam convulsio*

(c) Mauric. Traité des Malad. des Femmes gross. Liv. I. chap. XXI. Tom. I. pag. 159. & 535.

(d) Académ. de Chirurg. Tom. I. pag. 361.

(e) Académ. de Chirurg. Tom. I. pag. 360.

(f) Essais & Observat. de Médecine, Tom. II. art. XI. pag. 297.

(g) Hippocrat. Epidem. III. Ægrot. x. Charter. Tom. IX. pag. 248.

(h) Ibid. Ægrot. XI. pag. 250.

(i) Epidem. v. textu XXXIII. Charter. Tom. IX. pag. 345.

invadebat, & linguam mandebat. Quarto die ad eam accessi, ipsi lingua erat magna, nigra; oculorum alba rubescebant; insomnis erat. Quarto die sub noctem mortua est. Eandem morbi historiam videtur postea adhuc repetiisse Hippocrates (k); sed addidit, quod ultroneè medicamentum abortivum sumserit; trigesimo post imprægnationem die; simul legitur, quod nigra vomuerit. Reliqua omnia conveniunt cum priori.

Acriter invehitur *Magister amorum* (l) in hoc scelus;

————— Sine crescere nata.
 Est pretium parvæ non leve vita moræ.
 Vestra quid effoditis subjectis viscera telis;
 Et nondùm natis dira venena datis, &c.
 Hoc neque in Armeniis tigres fecere latebris:
 Perdere nec fætus ausa læna suos.
 At teneræ faciunt, sed non impunè, puellæ.
 Sæpè, suos utero quæ necat, ipsa perit.
 Ipsa perit ferturque toro resoluta capillos:
 Et clamant, M E R I T O, qui modo cumque vident.

Propriæ vitæ periculum saltem horreant illæ, quas homicidii crimen non terret; optimè enim Tertullianus dixit (m): *Etiã conceptum in utero, dum adhuc sanguis in hominem delibatur, dissolvere non licet: Homicidii festinatio est, prohibere nasci: nec refert, natam quis erripiat animam, aut nascentem disturbet. Homo est, & qui futurus est.*

Ex his etiã patet ratio, quare Hippocrates (n) monuerit sequentia: *Periclitantur magis quæ fætum corrumpunt. Abortiones enim graviores sunt, quàm partus. Non enim citra violentiam abortus contingit, sive medicamento, sive potione, vel cibo, vel subdititiis, vel re aliã quãpiam contingat. Violentia autem malum est. Hoc enim casu periculum est, uteros ulcerari, aut inflammari. Hoc autem est periculosum.*

Observavit Mauriceau (o), tunc imprimis periclitari gravidas, si decumbentes febre continuâ quæ ut plurimum de remittentium genere esse solet, abortum patiantur, omnium maximè, si pectus simul afficiatur. Plures vidit, & doluit, sic periisse, non ita diù post abortum. Credidit optimus Vir huc spectare Hippocratis (p) præfagium: *Si mulier uterum gerens morbo aliquo minimè cognato (congenere) laboret, in puerperâ purgatione perit.* Fortè adhuc magis quadrat alter locus (q), ubi sequentia leguntur: *Quæ utero gerentes febribus corripuntur, vehementer citra manifestam causam extenuantur, aut pariunt hæ difficilè ac periculosè, aut abortione periclitantur.* Meritò ergo periculum præfagitur; nec tamen certa perniciës semper imminet. Gravidas acutis

(k) Epidem. VII. Ægrot. LXXXII. Charter. Tom. IX. pag. 583.

(l) Ovid. Amor. Lib. II. Eleg. XIV. p. 329.

§30.

(m) Mauriceau Liv. I. chap. XXIV. pag. 191.

(n) De Mulier. Morb. Lib. I. cap. LXXI.

Tom. IV.

Charter. Tom. VII. pag. 771.

(o) Loco modò citato, pag. 196.

(p) De Naturâ Pueri, cap. v. Charter. Tom. V. pag. 315.

(q) Aphor. LV. Sect. V. Charter. Tom. IX. pag. 228.

morbis decumbentes plures curavi, & ab aliis curatas novi; imò memini, me tractasse puellam quindecim annorum, ex furtivo concubitu jam in quartum mensem gravidam, quæ medio variolarum, fatis numerosarum, decursu, abortum passa fuit, & tamen feliciter evasit.

Nec tantum ille metus, ne gravida per uteri hæmorrhagiam pereat, sanguine exhausta; sed &, si emerferit, poterit facile in morbos chronicos difficiles ex copiosa sanguinis, & subitâ jacturâ, incidere in Cachexiam (§. 1168), Hydropem (§. 1229), aliaque plura. Vidi mulierem, quæ post validissimam uteri hæmorrhagiam frequentia & diuturna animi deliquia patiebatur: cum autem præter omnem ferè spem evasisset, & suo tempore peperisset infantem, sed debilem & paucis diebus tantum superstitem, non potuit de lecto surgere, quin statim adesset valida cordis palpitatio cum summâ anxietate, misera per duodecim annos lecto affixa mansit, cæterum fatis sana, modò quiesceret. Credibile admodum videtur, in longis illis & frequentibus animi deliquiis stagnantem circa cor & majora vasa sanguinem in polypum concrevisse, qui accelerato per motum corporis venoso sanguini obstaculum faceret statim.

Accedit etiam, quòd post abortum, si secundinæ manserint, aut sanguis concretus retineatur, plurima & molesta mala sequi possint. *Hippocrates* (r) dixit: *Dolores ex Iliis ad intestinum tenue transeuntes, in morbis longis, ex abortu, neque valdè purgatâ muliere, perniciosi sunt.* Videtur ibi uteri purgationem à retentis, & per lochia post abortum, intellexisse.

Apparet, ex dictis fatis probari, quòd fluor uterini sanguinis pro periculosissimo gravidarum morbo meritò habeatur.

§. 1304. **Q**ui ferè ex eò, quòd placenta ab utero soluta, & arteriis plenis sanguine distendente, uteroque distento, sæpè pleno rivo arteriosus cruor emanet.

Naturaliter ovum humanum adhæret totâ suâ superficie uteri cavo, sicque impeditur ne quid ex vasis uterinis exire possit, & partûs tempore, dum foetus exit, vix quid sanguinis, vel parum tantum prodit, licet chorii nexus cum utero hinc inde fortè solvatur, dum foetus excluditur. Verùm simulac nexus placentæ cum utero solvitur, sanguis magnâ copiâ exit, & non priùs. Antea jam sæpiùs dictum fuit, graviditatis tempore uteri vasa augeri continuò, hinc admodum ampla esse, dum partus instat; adeoque, dum placenta separatur ab utero, patula amplorum vasorum orificia sanguinem contentum liberrimè effundere poterunt. Cum ergo in gravidis pleno rivo exit sanguis, meritò creditur, placentam ab utero separatam esse, vel in totum, vel pro parte saltem. Periculosior autem longè talis hæmorrhagia est, quia in gravidis uterus plenus manet, cum post partum,eductâ placentâ, uterus vacuus se contrahat, sicque vasorum capacitatem minuat, adeoque & hæmorrhagiam. Verùm cum & absque separatione placentæ sanguis de gravidarum vulvâ exire possit, hinc prudenter in textu dicitur, quòd fluor uterini sanguinis in gravidis ferè pendeat à

(r) Coasar, Prænot. n°. 515. Charter. Tom. VIII. pag. 882.

placentâ ab utero solutâ : possunt enim esse & aliæ causæ , licèt longè rariùs occurrant. Sic notat *Mauriceau* (*s*) ; si uterus gravidus à vi externâ findatur , ingens uteri hæmorrhagia sequetur , licèt placentæ cum utero nexus manserit integer. Tale malum suspicari licet ex cognitione violentæ causæ prægressæ ; sed certò non potest sciri , nisi post mortem in cadavere. Nullam autem tunc spem superesse credidit , licèt vel sponte , vel per artem , partus statim sequeretur , quia uterus adeò insigniter læsus non tam facilè se contrahere posset ; & semper tunc metuenda est uteri inflammatio , tam gravem offensam secutura , quæ toties lethalis observatur.

Rariùs longè est , & quod semel tantùm vidit *La Motte* (*t*) , quando hæmorrhagia uterina fit à rupturâ vasorum , quæ in chordâ umbilicali continentur. Adfistebat parturienti , in quâ partum naturalem exspectabat. Aquæ formabantur ; at , dum jamjam rumpendæ erant , vidit manum suam paucò sanguine tingi , & , ut solet sæpè fieri , indè concludebat , partum brevè secuturum. Paulò post rumpebantur aquæ , & caput infantis se offerebat , sed simul copia sanguinis prodibat , quæ augebatur ad singulos parturientis dolores. Non dubitabat , hanc hæmorrhagiam fieri ob placentæ ab utero solutionem , nec poterat vertere infantem , ut partum acceleraret , extrahendo per pedes , quia caput in pelvi hærebat jam , & nixus parturientis validi nimis erant ac continui. Animosa tamen puerpera , non ignara imminentis periculi , validis nixibus partum sic promovit , ut brevè in lucem prodiret puella , debilis admodum , cujus collo funis umbilicalis tribus vicibus circumvolutus fecerat partum tardiozem & difficilem. Feliciter evasit puerpera , & postea adhuc septies peperit , absque eo , quòd aliquid infortunati contingeret.

Simul ac infans prodierat , cessabat omnis hæmorrhagia , & examinando funem umbilicalem , apparuit quòd unus ex nodis varicosis , qui in vena umbilicali toties observantur , excoriatione quasi apertus , sanguinem profuderat ; quod facilè ab attritu circumvolutionum chordæ umbilicalis circa collum ad se mutuò contingere potuit. Patet simul , veram hujus hæmorrhagiæ causam non potuisse cognosci ante partum absolutum , & ruptis jam membranis vix suspicari illud potuit optimus ille Chirurgus , cùm nunquam tale quid vidisset , & frequentissima hæmorrhagiæ uterinæ causa sit solutio placentæ ab utero ; ad quam videtur spectare sequens *Hippocratis* (*u*) prognosis ; *Si cui parturienti , ante fætum multus sanguinolentus citra dolorem fluxus prodeat , periculum est , ne fætus mortuus exeat , aut minimè vitalis edatur.* In casu modò enarrato augebatur fluxus sanguinis dolorum tempore ; verùm ubi placenta integrè , vel pro parte , separata est , tunc potiùs augebitur hæmorrhagia , in dolorum intervallis. Dicit enim *Hippocrates* *ἀδινούσση* , dum partûs dolores jam adsunt , & antè fætum , cujus exclusio jamjam exspectatur , ac monet , citra dolorem hoc fieri. Dolorum enim tempore , dum partus instat , caput infantis replet uteri orificium dilatatum , remittentibus doloribus illud minùs urget , & hinc sanguini effluxuro liberior via conceditur. An indè diagnosis haberi posset ? dubium videtur. Si enim doloris tempore caput infantis nondùm eò usque descenderit , ut repleat uteri orificium , poterit & dolorum tempore augeri uteri hæmorrhagia , quæ separata

(*s*) *Traité des Maladies des Femm. grosses* ,
Liv. I. chap. XXI. Tom. I. pag. 169.

(*t*) *Traité des Accouchemens* , Liv. III. chap.

VIII. Observat. CCXI. pag. 296.

(*u*) *De superfoetatione* , chap. v. Charter;

Tom. VII, pag. 863.

placentæ effectus est. In utroque casu præcipua spes est in eo, ut per partum uterus citò evacuetur, seque contrahere possit, uti postea dicitur.

Cùm autem, uti antea dictum fuit, ovum humanum totâ suâ superficie nectatur utero, poterit fortè & sanguis exire, si in alio quovis loco nexus chorii cum utero solvatur. In illo quidem loco, ubi placenta accrescit, vasa magna sanguinea adsunt, sed nec reliqua chorii pars vasis caret. Dum per ramum arteriæ iliacæ materiam ceraceam immisit in uterum gravidum toties laudatus *Noortwyk* (v), vidit illam in vasa placentæ; & chorii, profundè penetrasse. Dum integrum ovum humanum ab utero, cui nexum erat, suspensâ manu separare conabatur, vidit, chorion per veram cellulofam substantiam utero nexum esse, qui nexus tamen levissimâ vi solvebatur (x). Sed *Eandem hanc cellulofam separanti vasa occurrebant numerosa per totum ambitum, ex chorio in uterum porrecta, impleta. Accuratius examen docuit, internam matricis superficiem poros habere mediocris magnitudinis, multos, aliquantum tamen ab invicem distantes (vasorum orificia); quibus proportionatæ dimensionis canales extra chorion emergentes, per dictam cellulofam progressi, inosculabantur, sic ut vas responderet vasi, & communis materiæ cylindrulus utrumque impleret. Vasa hæc alia majora, alia minora, erant, in universum talia, ut tenuiorem, crassioremve, aciculam, quædam etiam caput aciculæ maximæ facilè admisissent. Rursus nonnulla recto tramite uterum subibant, nonnulla, postquam brevi prius spatio juxta uteri superficiem reflexa processerant: erantque ultima hæc non rotunda, sed compressa quasi & complanata. Omnium etiam memoratorum vasorum cum matrice unio levissimâ vi solvebatur. Malui ipsis uti Auctoris verbis, quibus hæc observata describit, quorum oculatum testem me fuisse gaudeo.*

Sic passim ovum utero hæsisse vidit, sed circa placentam nexus ille erat utcumque validior, vasa erant numerosiora, quibus extra placentam emergentibus, atque in uterinos poros insertis, manifesta oculis communicatio patebat inter uteri & placentæ vasa: & hæc iterùm variam diametrum monstrabant, in genere non multùm ampliora, quàm quæ circa chorion descripta, pariterque tenerrima (y).

Ex his sequi videretur, non esse metuendam profusorem hæmorrhagiam, dum placenta ab utero solvitur, quàm si alio in loco chorion ab utero fecederet. Sed ad radicem placentæ, ubi hæc per orbem supra chorion terminatur, cellulosa illa in ligamentosas lacinias collecta nexum denuò parùm firmiorem exhibebat; hinc vasa copiosissima, capacissima, aded insignia, ut eorum quædam digitum pueri potuissent recipere; veri venosi sinus, mollissimis tenuissimisque tunicis conflati, breves; ex quibus mox rami intra placentam immergebantur, longè minores, magnâ parte admodum exiles: quod patuit, dum in sinus tales, excussâ, quam continebant, materie, introspiceret postea. Rami hi ex fundo sinuum, quæ placentæ innascebantur, procedebant eâ utcumque ratione, uti vena cava, hepatis innata, intra hujus substantiam ramos dimittit (z). Indè patet simul, quare profusa hæmorrhagia sequi possit, licèt placenta pro maximâ suâ parte adhuc utero adhæreat, si tantùm limbus orbicularis incipiat separari, ubi maxima illa vasa sunt, arachnoideæ ferè tenuitatis, & aded mollia ac tenera, ut vix tangi possint, quin diffluant; undè mirum non est, si in secundinis, quas

(v) Uter. human. gravid. Anat. pag. 11.
(x) Ibid. pag. 9.

(y) Ibid. pag. 10.

(z) Uter. human. gravid. Anat. pag. 10.

Obstetricis manus eduxit, aut evanuerint collapsa, aut contrectando detrita fuerint (a).

Dubitari ergo nequit de immediatâ communicatione vasorum uterinorum cum ovi vasis, cum ovum per totum ambitum utero adnexum sit vasorum ope, ita ut directum commercium arteriarum uterinorum notabilium cum ovi vasis manifestè demonstratur. Per hæc vasa directè sanguis matris ad chorion pervenit, & videtur ab hoc sanguine separari liquor amnii, qui foetum ambit undique. Observavit enim *Levret* (b), dum gravidæ, lue venereâ laboranti, frictions mercuriales fuerant adhibitæ, ita ut foetus simul sanaretur à foedo hoc malo, tunc aquam amnii mercurii contenti signa dare: plumbeum enim tunc colorem habet, & cupro rubro affricta illud dealbat, & quidem tantò plus, quantò major copia argenti vivi per frictions corpori matris applicata fuerat.

Videtur etiam ex dictis intelligi, quare levis quantitas sanguinis observetur partûs tempore, dum aquæ formatæ, ut Obstetrices dicere solent, os uteri jam multum dilatarunt, & extra illud prominent. Solet autem hoc meritò haberi pro partûs brevî fecuturi omine. Non possunt enim membranæ prominere, quin plura vasa, quæ chorion utero neciebant, rumpantur, & aliquid sanguinis effundant, quo lintea & Obstetricis manus tinguntur. Nec magna tunc copia sanguinis effundi potest, quia tenerrima hæc vasa rupta mox collabuntur, & aquæ tumentes os uteri replent omninò; quibus ruptis mox caput infantis sequitur, & orificium obturat. Solet quidem hoc adscribi violentæ dilatationi oris uteri, per quam illud plus minúsve dilaceraretur; verum talis dilaceratio, ut vasa rumpantur, non semper fit, & si contingat, tunc imprimis deberet fieri, dum caput infantis transit, & tamen constat, aliquid sanguinolenti jam observari sæpius, antequam aquæ rumpantur, quæ, sensim magis tumentes, successivè molle & facilè cedens uteri os dilatant. Undè videtur prior causa magis probabilis esse.

Illæ autem, quæ de nexu ovi cum utero per vasa fuerunt dicta, confirmantur & aliis magnorum virorum observatis. Sic *Celeberrimus Simson* (c) testatur se examinasse uterum mulieris, subitò mortuæ septimo graviditatis mense: *Dum separabat placentam, protrahebat ejus processus, longitudine medii pollicis ad minimum, erant autem numero multi, ex totâ placentæ superficie surgentes; quidam ex illis calamum anserinum æquabant crassitie; imò ex omni chorii ambitu surgebant filamenta fibrosa capillaceæ tenuitatis, quæ penetrabant in poros uterinos. Dum autem extrahebat illos placentæ processus (frangebantur), statimque contrahebantur, & referebant granulatam superficiem mori arboris fructûs. Vidit & Celeberrimus Albinus* (d) in illâ parte uteri gravidæ, cui placenta adjuncta est, arterias tortuosas, non ramosas, & creberrimas: ruptæ autem videbantur, quia placenta abscesserat ab utero. Postea perquisivit in alio utero, cui placenta integrè adhærebat, tunc invenit easdem sanguine plenas, & placentæ se inferentes: undè dubium non erat, quin ad placentam pertinerent, sanguinemque in eam impellerent. Notandum autem est, quòd *datâ operâ nihil mutaverat, neque premendo, neque instando, neque replendo, aliove modo. Adeoque*

(a) Ibidem. pag. 11.

(b) L'Art des Accouchemens, §. 265. 266. pag. 43. 44.

(c) An Inquiry how far the vital and animal

actions, &c. In Præfat. pag. 9.

(d) Academ. Annot. Lib. I. cap. ix. pag. 34.

& seq.

omnia in situ, & nexu naturali, apparebant. Merentur videri accuratissimæ Tabulæ uteri gravidæ, quas summus ille Anatomicus edidit.

Certum ergo est, uteri cum ovo commercium per vasa, & his ruptis, quâcumque de causâ, sequi poterit hæmorrhagia uterina, quæ longè profusior erit, si placentæ ambitus ab uteri nexu solvatur; vasa enim & magna, & numerosa, ex utero in placentam veniunt in hoc loco. Verùm & fieri potest, ut vasa rumpantur, quæ ex utero in placentam derivantur, & nihil tamen sanguinis utero exeat. Notavit hoc *Celeberrimus Albinus* (e), & sic descripsit: *Parturienti illi, cujus uterum aliquot tabulis persecutus sum, placenta abscesserat, multo sanguine coagulato interjecto inter eam & uterum. Totâ autem marginis circumferentiâ nihil quidquam abscesserat, eoque, ne sanguis proflueret, prohibebatur.* In tali casu tamen metus est, ne sanguis, inter placentam & uterum ex vasis ruptis effluens, copiâ auctus, tandem & separet limbi orbicularis placentæ nexum cum utero, & indè sequatur profusa hæmorrhagia, uti dictum fuit ad §. 1296. *Placenta enim utero non insinuatur per ultimas capillares vasorum suorum extremitates* (f). Impedit hoc membrana vera, superextensa non tantùm convexæ superficiei placentæ, quæ uterum tangit, sed & sulcos placentæ ingrediens, simili ferè modo, uti pia mater sulcis cerebri se insinuat. Nec hæc membrana sanguinis in superficiei convexa placentæ collecti progenies esse potest: nam in placentâ recentissimâ, adhuc à matre calente, & fumante, eandem invenit (g).

§. 1305. **C**ognoscitur ex orificio uteri laxato, sanguinis fluxu magno, citato, admodùm debilitante, vivo, vel grumoso, dolente.

Cùm adedò periculosus sit hic gravidarum morbus, operæ pretium erit, novisse signa, non tantùm, quandò jam adest hæmorrhagia, verùm etiam, dum futura metuitur.

Notandum tamen est, non omnem uteri hæmorrhagiam æquè periculosam esse, & quandoque de vulvâ sanguinem exire, qui non ex utero venit. Observaverunt omnes, qui de morbis gravidarum scripserunt, quibusdam mulieribus familiare esse, ut sanguinis aliqua copia prodeat primis graviditatis mensibus, & quidem simili periodo, quâ menstrua, iisdem, non gravidis, prodire solebant. Aliquibus ad quartum graviditatis mensum usque hoc contingit. *Mauriceau* (h) noverat mulierem, cui ad sextum mensum usque, dum gravida erat, fluor menstruus solitâ periodo redibat; sed minori tamen copiâ; & debito tempore sanos pariebat infantes; quorum quinque superstites erant. Nec metuebat quid mali, si paucus flueret sanguis, absque dolore, & certâ periodo, ac simul os uteri foret clausum: tunc enim noscitur, non fluere sanguinem ex uteri cavo, sed ex vasis vaginæ, vel externæ superficiei colli uteri. De hac re dictum fuit capitulo præcedenti, ubi de fluore menstruo agebatur. Optimè hoc monuit *Celeberrimus Hoffmannus* (i): *Sæpissimè fit, ut, quæ sanguine abundant*

(e) Ibid. pag. 36.

(f) Noortwyk de utero gravido, pag. 14.

(g) Ibid. pag. 21.

(h) Traité des Malad. des Femm. grosses,

Liv. I. chap. xx. pag. 155.

(i) Medic. Ration. & System. Tom. IV. part. III. Sect. II. cap. IX. Thes. Pathol. §. v.

fœminæ, secundo & tertio graviditatis mense sanguineum experiantur fluxum, citra dolores & spasmos in regione lumbari & abdomine, citrà debilitatem & præcedentem horrorem & rigorem partium extremarum. Hoc autem in casu sanguis non ex uteri cavitate, sed potiùs ex vasculis vaginæ uterinæ cum euphoriâ profluit.

Quamvis autem certis observatis, levem talem hæmorrhagiam contigisse absque noxâ, constet, & admodum verosimile videatur, tunc tantum evacuari illud, quod, repletis sufficienter uteri incrementis vasis, & fœtu nutrito, superabundat; tamen tutiùs credidit *Mauriceau* (k), plethoram solvere in gravidis per sanguinis-missionem, quàm totam hanc rem naturæ committere. Constat, *Hippocratem* (l) pronunciaffe sequentia: *Mulieri fœtum bimestrem, aut trimestrem, aut grandiore utero gerenti, si menses quàm primùm singulis mensibus prodeant, eam tum tenuem, tum debilem, reddi necesse esse. Interdum etiam his diebus, quam diù menses prodierint, febris corripit. Quùmque fluunt, & ubi effluerint, pallescit, quantumvis parçè fluant.* Apparet hoc ex textu evidenter, quòd non agatur hîc de gravidâ plethoricâ; sed quæ pallescebat, si vel parçam jacturam sanguinis pateretur; & certè in tali casu hoc noceret; quia sic non tollitur superfluum, sed diminuitur necessarium; adeoque & matri & fœtui damnosa est talis hæmorrhagia. Prætereà manifestè patet, ex illis quæ sequuntur, quòd loquatur de sanguine, qui ex ipso utero venit. *His uteri plus æquo dehiscunt, & incrementum fœtus dimittunt.* Et paulò post: *Si autem uteri plus æquò dehiscant, sanguinem singulis mensibus, sicut prodire consuevit, effluere sinunt, & quod in uteris continetur, tenue & debile fit.* Et hoc sensu videtur intelligendus esse *Hippocratis Aphorismus* (m): *Si mulieri utero gerenti purgationes prodeant, fœtum sanum esse, impossibile.* Pulchrè autem notat *Galenus* (n), in commentario ad hunc textum, cum purgationes plurali numero enuncientur, & verbum prodeunt adjungatur, non agi hîc de paucò sanguine excreto, neque semel, sed sæpè, & multum; erumpente: *Qui namque semel, aut bis, paucus excernitur (sanguis), in multis citrà ullam fœtus læsionem conspicitur.* Deindè addit sequentia: *At excretio, quæ gravidis accidit, ex cervicis uteri venis fieri videtur. Nam ab internis uteri partibus secundæ pendent, quare nihil per eas in muliebrem sinum excerni potest.* Simul indè patet, nunquam meliùs intelligi posse *Hippocratis Aphorismos*, quàm dum aliis locis parallelis ejusdem Auctoris illustrantur.

Diagnosîs ergo hæmorrhagiæ desumitur, ex copiâ magnâ, doloribus lumborum & abdominis (qui tamen & in menstruantibus mulieribus sæpè adfunt); & quandoque parçæ copia sanguinis prodit in initio; quam mox sequetur ingens uteri hæmorrhagia; dum magis magisque placenta ab utero secedit, vel & plura vasa, chorion utero neçtentia, solvuntur. Præcipuum autem signum est, si uteri orificium laxatum fuerit, & dehiscat, quod naturaliter in gravidis sic connivet, ut ferè clausum sit, dum parvum hiatus opplet mucosa gelatinosa materies. Nullum dubium superesse poterit, si pleno rivo sanguis exeat, vel & grumi concreti cruoris, unâ cum dolore ventris & lumborum, ac sequente magnâ debilitate: grumi autem illi sanguinis concrefcunt, vel in ipso utero, dum sanguis ruptis vasis effusus stagnat per aliquod tempus, antè quàm cohærens cum utero chorion separetur ad orificium

(k) In loco modò citato, pag. 157.

(l) De Mulier. Morb. Lib. I. cap. xxiii.
Charter, Tom. VII. pag. 744.

(m) 60. Sect. V. Charter, Tom. IX. pag. 2326

(n) Ibidem.

uteri usque, sicque sanguis liberè exire possit, adhuc fluidus: vel etiam grumi illi in vaginâ ex coagulato sanguine fiunt, dum compressis ad se mutuò femoribus sanguinis effluxum minuere satagunt: concretus talis sanguis tunc à mulierculis adstantibus pro *molâ*, aut *falso conceptu*, toties haberi solet, cum magnam satis molem in vaginâ acquirere possint, non verò in uteri cavo, quod à foetu, & secundinis, impletum est.

Verùm dum jam profusa talis uteri hæmorrhagia adest, serò cognoscitur, & plerumque abortus sequitur; undè magnæ utilitatis erit, noscere & illa signa, quæ nondùm præsentem, sed futuram uteri hæmorrhagiam præsagiunt, ut nempè idoneâ medelâ præcaveri possit.

Sponte patet, tunc metuendum esse hoc malum, si causæ præcesserint, à quibus illud produci sæpiùs observatum fuit; de quibus dicetur sequenti paragrapho.

De commercio illo, quod mammæ inter & uterum intercedit, jam sæpiùs dictum fuit: dum uteri vasa implentur magis circa primam menstruorum eruptionem, turgent mammæ; in gravidis, intumescente utero, & mammæ tument. Ideò *Hippocrates* (o) dixit: *Mulieri utero gerenti si mammæ derepentè extenuentur, ipsa abortit*. Metus enim est, ne tunc uteri vasa, soluta à nexu cum placentâ & chorio, simili modo collabantur; quod absque illorum inanitione vix fieri poterit; adeoque abortus timendus est, & cum illo uteri hæmorrhagia. Experientia sæpiùs confirmavit *Hippocratis* hanc prognosin. In sequenti Aphorismo idem testatur, si gemellos in utero gerat mulier, & una ex mammis gracilis evadat, tunc unum ex gemellis abortiens perdit. Cum autem, uti antea dictum fuit, veteres Medici crediderint, uterum humanum binas habere cavitates, quarum dextra mares, sinistra foeminas, contineret, hinc & sexum futuri abortûs determinari posse, credidit *Hippocrates*, prout vel dextra vel sinistra mamma extenuaretur. Sed & alio in loco de statu foetûs in utero ex mammis præsagium sumsit (p): *Mulieri utero gerenti si lac copiosum è mammis effluat, foetum imbecillum significat. Quòd si solidæ mammæ fuerint, valentio rem foetum indicant*.

Quamvis autem *subitam* mammæ extenuationem pro absoluto signo futuri abortûs habuerit *Hippocrates*, tamen non omnem spem fervendi foetûs abjecisse videtur, dum mammæ extenuantur. Dicit enim (q): *Quæ foetus corrupturæ sunt, iis mammæ extenuantur. Quòd si contrà duræ evaserint, dolor erit, aut in mammis, aut in coxis, aut in oculis, aut in genibus, neque (foetum) corrumpunt*.

Videtur ergo, nisi subito concidant mammæ, adhuc medelæ locus esse, licet extenuentur.

Ventris & lumborum dolorem pariter pro signo abortûs futuri *Hippocrates* (r) habuit: *Si mulier utero gerens ventrem aut lumbos doleat, metuendum est, ne abortione foetum excludat, ruptis membranis eum continentibus*. Semper in gravidis lumborum dolores, nisi partus instet, suspecti sunt, si diutiùs durent; præcipuè, si per intervalla redeant, & versùs abdominis inferiora terminentur; tunc enim sunt veri parturientium dolores, per quos immaturus foetus excluditur; & sæpè abortum periculosa uteri hæmorrhagia præcedit.

(o) Aphor. xxxvii. Sect. V. Charter. Tom. IX. pag. 217.

(p) Ibid. Aphor. lxi. Charter. Ibid. p. 225.

(q) Ibid. Aphor. lxi. pag. 226.

(r) De Mulier. Morbis, Lib. I. cap. xxv. Charter. Tom. VII. pag. 745.

Dein & hoc præcipuè notandum est, quòd facillè redeat uteri hæmorrhagia, licèt omninò cessasse videatur: nam, uti optimè notavit versatissimus in arte obstetriciâ *Puzos* (s), non videtur illa pars placentæ, quæ separata hæmorrhagiam uteri fecerat, facillè agglutinari utero, ut firmiter hæreat denuò, sed hæmorrhagia potius sistitur, dum sanguis concretus in vasis hialcis sic se accommodat illorum diametro, ut sanguini effluxuro obicem ponat: grumi illi si postea exciderint, redit hæmorrhagia uteri, & plerumque profusior ac copiosior. Undè patet, quare tantâ cautelâ opus sit, & tam diuturnâ, in gravidis mulieribus, quæ hoc infortunium passæ fuerunt.

§. 1306. **C**AUSA hujus, affectus animi vehementes, motus corporis nimii, hysterica, & emmenagoga, malè applicata, percussio inferioris partis abdominis.

Causæ illæ, à quibus uteri hæmorrhagia fieri observatur, variæ sunt; quædam enim tales sunt, ut etiam in sanis & robustis mulieribus illam producere possint, qualis est, v. g. valida abdominis percussio, & vehementissimi animi motus: aliæ, minùs noxiæ, tamen in quibusdam gravidis periculosæ sunt, utpote magis dispositis ad uteri hæmorrhagiam, & abortum. Deindè & peculiaris ipsius uteri dispositio inter causas meritò numeratur. Tandem & ipse foetus in causâ esse potest. Quæ omnia singulatim considerari merentur, ut pateat meliùs, quid ars hîc possit, & quænam medela conveniat. Causæ autem, quæ hoc numero recensentur, etiam in gravidis, cæterùm optimè se habentibus, noxiæ semper sunt, & periculosæ; sed longè magis, si ad hunc morbum dispositæ fuerint, in quibus & à levioribus causis idem metuendum est malum.

Affectus animi vehementes. Quàm miræ, & quàm subitæ, fiant mutationes in corpore humano per validos animi affectus, antea jam sæpiùs dictum fuit (vide §. 104. 611. 629. 1062. 1093. 1181. 1200): hinc illa non repetam. Sufficit hîc notasse, quòd omnia vasa corporis in subito metu contrahantur; per iracundiam omnes humores rarefiant, & plena vasa turgeant; per summam mœstitiâ supremus bellidux concidit mortuus, dum paulò antè mille inter mortis pericula intrepidus versabatur: Spartana mater inter ipsos amplexus reducis filii, quem in acie cæsum putabat, mortua corrui, præ nimio, & subito, gaudio. Si jam consideretur, tam subitos motus, validas adèd concussiones, &c, applicari teneris illis vasis, quæ chorion & placentam nectunt utero, nemini mirum videri poterit, cur toties hæmorrhagia uterina in gravidis post validos animi affectus sequatur. Fœmina triginta annorum, robusta, & proceræ staturæ, versabatur ferè quotidie in foro, ubi & rixis quotidianis, & iracundiæ, indulgere solita erat satis. Cùm jam termino graviditatis proxima esset, subitâ excandescit irâ, dum vicina mulier puerum ejus quinquennem percuteret. Mox, aliquid insoliti sentiens in corpore, prædixit, se indè morituram. Post aliquot dies subitò profusa uteri hæmorrhagia sequitur; undè convulsa periit, antequàm quid tentari posset, ut servaretur. In cadavere inveniebantur bini foetus masculi sanguine nigro coagulato tecti undique; quo & uterus plenus erat; ob rupturam placentæ & vasorum ejus (t).

Plures alios casus egregius auctor recenset, qui docent, quantum validi animi af-

(s) Académ. de Chirurg. Tom. I. pag. 362. |

363.

Tom. IV.

(t) *Peu*, Pratique des Accouchemens, Liv. I. chap. VIII. pag. 70.

fectus nocere possint gravidis. Multos & ipse vidi, nec credo, ullum Medicum esse, quin similia observaverit. Hunc autem casum ideò selegi, quia in sanâ, robustâ, muliere, rixis quotidianis & habituali iracundiæ assueta, tantùm mali brevis ille furor producere potuit. Idem à metu, gaudio inopinato, &c, metuendum est; & plura exempla in Historiâ Medicâ habentur. Hinc discere possunt gravidæ, quantum cavere debeant ab animi affectibus; uti & adstantes, quantum curam adhiberi oporteat, ne imprudentiâ suâ prægnantes irritent inopinato nuncio, bono vel malo, illas percellant. Novi gravidam, quæ placidissimè dormiverat, dum in viciniâ periculosum erat incendium: sollicita mater, mane accurrens, gratulabatur filiæ, quòd blandus somnus omnem timorem arcuisset. Mox incipit tremere misera toto corpore, & angi, simulque totus lectus jam inundabatur sanguine, sequente animi deliquio, & convulsionibus: tamen à periculosâ hâc uteri hæmorrhagiâ convaluit; sed fœtum quadrimestrem abortiens perdidit.

Motus corporis nimii. Frequens fatis uteri hæmorrhagiæ & abortûs causa, quæ tamen caveri posset à gravidis, modò vellent. Moderatus corporis motus prodest graviditatis tempore, præcipuè ambulatio: imò videmus, rusticas mulieres facillè ferre solitos labores, dum gravidæ sunt, modò non nimis fatigentur, nec valido corporis nixu illos perficiant.

Notum est, per motum muscularem accelerari motum sanguinis venosi versùs cor; adeoque & augeri velocitatem circulationis per vasa corporis (vide §. 99). Verùm §. 100 inter effectus velocioris circulationis numerantur & sequentia: Major nempè vis pulsi sanguinis in vasa excipientia, vasorum sanguinisque attritus validus ad se mutuò, calor major, acrior indoles humorum. Si jam hi effectus conferantur cum tenerâ structurâ vasorum, quæ chorion & placentam utero nectunt, sponte patebit, à nimio corporis motu metuendam esse horum vasorum rupturam, quam sequetur uteri hæmorrhagiâ.

Patet hinc, quanto se exponant periculo gravidæ, dum choreis ducendis indulgent, itinera suscipiunt, nixum validum edunt, pondera elevant, &c: successus solus carpenti, præsertim si celeriter vehantur in viis asperis, toties hæmorrhagiâ uteri fecit, & abortum: illudque discrimen tantò majus est, quantò viciniore sunt partui. Undè patet, quàm periculosum consilium sit, suadere gravidis, ut rhedâ vehantur ultimo graviditatis mense, hâc spe nempè, ut fœtus descendat citiùs per hos concussus, & partus reddatur felicior. Vidi aliquas, quæ ridebant prudens consilium, dum post validos motus nihil mali illis contigisset statim; sed quædam ex his post aliquot horas, aliæ post unum alterumve diem, periculosam expertæ fuerunt uteri hæmorrhagiâ.

Doluit *Mauriceau* (u), hoc contigisse propriæ sorori, quæ ultimo graviditatis mense, in genua prolapsa, tumente abdomine humo impegerat, & cum non multum incommodi per unum alterumve diem perciperet, neglexit, quietem corporis adeò necessariam; at tertio die subitò sensit validos abdominis dolores, mox sequente validâ uteri hæmorrhagiâ, quâ periit. Aliquibus enim vasis ruptis, quæ chorion utero nectunt, sanguis effunditur sensim, qui collectus magis magisque chorion ab utero separat; sic pluribus vasis ruptis tandem undatim sanguis utero exit.

(u) *Traité des Maladies des Femm. grosses*, Liv. I. chap. XXI. pag. 162.

Notum nimis est, scelestas mulieres, ut foetum perdant, validos adhibere concussus corporis. Cantatrici, quæ conceperat, jussit Hippocrates (v), ut in terram desiliret; quum jam septies exiliisset, genitura in terram defluxit; & fiebat sonitus. Deinde descripsit ovum humanum, in cujus membranâ contentus humor pellucebat. In membranâ autem fibræ albæ & tenues inesse videbantur, cum cruore crasso & rubro obvolutæ, & circa membranam exterius sugillationes. In minoribus abortibus, unâ cum membranis integris exeuntibus, chorion totum filamentis hirtum apparet, quæ placentæ rudimentum sunt: sed cruenta illa, sugillatorum instar, vestigia, & ichor crassus ac ruber, qui involvebat fibras illas albas & tenues, docere videntur, ovum jam nexum fuisse utero. An autem tantum sex dierum conceptus fuerit, dubium videtur; cum illo graviditatis tempore ovum fortè nondum utero nexum sit; neque vasa uteri adeò dilatata, ut sanguinem dimittant: Narrat autem Hippocrates (x), hanc cantatricem cum viris versatam fuisse, & audivisse ab aliis mulierculis, si quando mulier conceptura sit, genituram intus manere, neque foras egredi. Hinc facile potuit contigisse, quòd diutius jam gravida fuerit, præcipuè cum genitura illa, post septimum saltum prodiens, comparetur ovo crudo, cui undique externa testâ ablata est.

Quomodò autem illud Hippocratis consilium possit conciliari cum ejus juramento, quod severè prohibet, ne Medici pessum abortivum mulieri exhibeant, non adeò facile patet. Quidam voluerunt, hunc de naturâ pueri librum non ab Hippocrate, sed à Polybo, scriptum fuisse: alii contendunt, genituram sic excussam fuisse tantum, sed non embryonem formatum; de quâ re videri poterit Meibomius (y). Certè optimè Tertullianus in Apologetico dixit: *Nobis homicidio semel interdicto, etiam conceptum uteri, dum adhuc sanguis in hominem delibatur, dissolvere non licet.*

In genere ergo statui potest validos corporis in gravidis concussus semper metuedos esse, adeoque sollicitè vitandos. Interim quandoque hi à talibus causis contingunt, quæ non semper vitari possunt. Sic vidi à sternutatione validâ, & frequenti, in coryzâ incipiente hæmorrhagiam uterinam contigisse.

Undè, dum catarrhi regnant Epidemicè, monendæ sunt gravidæ, ut, si vel levissimam coryzam sentiant, nares frequenter foveant aquâ, & lacte, tepidis. Longè frequentius nocuit valida tussis, quæ omnium molestissima est, ultimis graviditatis mensibus, dum tumidum abdomen impedit liberum diaphragmatis motum (z). Molissimis remediis, & imprimis diacodiatis, occurrendum illicò violentæ tussi. Quamvis autem & concussus per vomitum factus periculo non careat, tamen abortus & hæmorrhagia uterina frequentius à validâ tussi contingunt (a).

Histerica, & Emmenagoga, malè applicata. Lenissima antihysterica, & cardiaca moderata, gravidis prodesse, antea ad §. 1300. dictum fuit. Noxia tantum hîc damnantur illa remedia, quæ ab effectu suo Emmenagoga dicuntur, de quibus §. 1291, actum est. Cauti semper in hâc re debent esse Medici ne decipiantur à scelestis mulieribus quæ foetum perdere tentant, ut tegant ignominiam, imprimis graviditatis initio, dum nondum aucta abdominis moles certam graviditatem monstrat. Semper

(v) De Natur. Pueri, cap. II. Charter. Tom. V. pag. 312.

(x) De Naturâ Pueri, cap. II. Charter. Tom. V. pag. 311.

(y) Hippoc. Jusjurand. cap. xv. pag. 144.

(z) Mauric. Traité des Malâd des Femmes grosses, Liv. I. chap. XVI. pag. 141.

(a) Levret, l'Art des Accouchem. pag. 195.

imprimis suspecta tales habui, quæ benè coloratæ cum forent, de mensium suppressione conquerebantur, simulque valida remedia petebant, asserentes, firmum adèò corporis robur esse, ut à lenioribus nihil boni sperare liceret. In tali casu dedi innocua remedia quæ corpus nullo modo turbare poterant; quo astu Medico obtinui sæpiùs, ut vanâ spe lactatæ, tumente utero, tandem faterentur se gravidas esse, neque ampliùs de perdendo fœtu, sed de occultando partu, cogitarent.

Omnia enim ferè illa remedia, quæ Emmenagogorum nomen merentur, acria sunt; sed Hippocrates (b) monuit: *Sunt autem, quæ, si acre quiddam, aut amarum, præter consuetudinem, ederint aut biberint, fœtus perdunt, tenello adhuc puello intùs existente. Si quid enim puero præter consuetudinem accidat, atque si parvulus adhuc fuerit, moritur.* Sed mortuo fœtu inevitabilis est abortus, quem hæmorrhagia uteri comitari solet.

Omnia autem acria, quæ vel uterum ipsum, vel vicinas utero partes, afficiunt, & in contractionem validam stimulant, meritò adnumerantur causis hæmorrhagiæ uterine. Notum est, clysmata leniter stimulantia, uti & supposita adhiberi in parturientibus, non tantùm, ut crassæ fœces educantur, verùm etiam hoc effectu, ut dolores excitentur, si segnes nimis fuerint: ideò purgantia acriora in gravidis vitantur semper, cum non tantùm, molesta abdominis tormina, sed & tenesmus circa intestinum rectum, faciant; qui, teste Hippocrate (c), *mulieri utero gerenti si oboriatur, abortum efficit.* Rationem addit in commentario Galenus (d); quòd *tali contentione ac molestâ sollicitatione cum totum corpus, tum præ cæteris uterus, recto intestino coalescens; laboret.*

Idem à vehementi stranguriâ metuendum esse, ob eandem rationem, patet.

Percussio inferioris partis abdominis. Uterus enim, contento fœtu turgens, anteriorem abdominis partem occupat; undè motus fœtus in utero applicatâ manu, facilè sentiri potest. Tali vi illatâ, non tantùm nexus chorii & placentæ cum utero destrui potest, sed & ipse uterus findi; uti ex antè dictis patet. Hæc est ratio, quare lapsus gravidis adèò periculosus sit; præcipuè, si pronus fuerit, cum ferè semper tunc prominulum abdomen humo impingat. Undè etiam sacris legibus (e) severa statuitur pœna illi, qui gravidæ mulieris abdomen percusserit.

Verùm, uti paulò antè dictum fuit, præter causas modò enarratas, potest in utero ipso adesse talis dispositio, ut à levioribus etiam causis sequatur uteri hæmorrhagia, & abortus; imò & quandoque, licèt nulla notabilis causa prægressa fuerit. Talis autem dispositio quandoque utero communis est cum reliquo corpore, aliquando utero soli peculiaris. Sic in civitatibus Austro oppositis Hippocrates monet (f): *Corpora ut plurimum imbecilliora esse;* addit: *Mulieres morbis & fluxionibus obnoxie sunt; deindè multæ ex morbo, non naturâ, steriles sunt, & frequenter abortiunt.* Ita & alibi dixit (g): *Quæ præter naturam tenues utero gerunt, abortiunt bimestria, priusquam crassiores evaserint.*

Similia his alio in loco leguntur (h); ubi ab hac causâ menstruum, & bimestrem,

(b) De Mulier. Morb. Lib. I. cap. xxv. pag. 745. Charter. Tom. VII.

(c) Sect. VII. Aphor. xxvii. Charter. Tom. IX. pag. 304.

(d) Ibidem. pag. 305.

(e) Exodi, cap. xxi.

(f) De Aère, locis, & aquis text. 9. & 10. Charter. Tom. VI. pag. 190.

(g) Aphor. xliv. Sect. V. Charter. Tom. IX. pag. 221.

(h) De Naturâ Mulieb. cap. xix. Charter. Tom. VII. pag. 620.

fœtum perdi monet: Quidam etiam legerunt το σώμα loco το εἶμα (i); ita ut sensus foret, in tali casu non incrassandum esse os uteri, sed totum corpus. Sic enim cum Aphorismo modò citato textus ille convenit. Confirmatur hoc prætereà, quòd mox subjungat sequentia (k): *Quòd si præter naturam crassior evaserit, utero non concipit. Omentum enim crassius incumbens uteros comprimit, neque genituram suscipere sinit. Ubi manifestè macilentix nimix opponitur obesitas; quam attenuandam jubet, cum aliter prægnantes effici nequeant (l).*

Sed & peculiaris ipsius uteri dispositio, reliquo corpore se benè habente, potest esse hujus mali causa. Apud Hippocratem (m) sic legitur: *Quæ verò mediocriter corpulentæ fœtus bimestres & trimestres abortiunt citrà causam manifestam iis, uteri acetabula mucoris plena sunt, neque præ pondere fœtum continere possunt, sed abrumpuntur. Diagnosin autem talis morbi (n) habet: Hoc autem modo noveris. Humida fit, & mucosum glutinosumque defluit, neque mordet: & ubi à fluxu purgari desierit, cum mensibus per duos aut tres dies muci ex uteris procedunt. Sic frigidam & mucosam uteri dispositionem descripsit, sive fluorem album simplicem, ubi nulla adhuc adest acrimonia, quæ mordere posset.*

Alio in loco (o) monet, quasdam mulieres facilè concipere, sed fœtum perdere tertio vel quarto mense, nullâ causâ accedente: *Si uteri, aut naturâ, aut ulceribus in his subortis, læves fuerint. Si namque læves fuerint, interdùm fœtum continentes membranæ minùs quàm conveniat, adhærent.*

Prætereà patuit ex antè dictis, crescente fœtu, uteri magnitudinem augeri pariter; ut illum continere possit. Hippocrates (p) videtur observasse hanc abortûs causam, si uterus non cresceret. Sic autem habet: *Si verò concipiat quidem; sed fœtus bimestres eodem exactè tempore corrumpat; neque priùs neque posteriùs; idque ei bis vel ter eodem modo contingat; aut etiam, si longioris temporis fœtum eodem modo corrumpat; hujus uteri, fœtu in eis augescente, & bimestre aut trimestre spatium excedente in majorem molem non crescunt. Sed hic quidem augescit, uteri verò nihil increscunt, propterea sanè multæ eodem tempore fœtum corrumpunt. Vidi plures tales casus, & imprimis mirabar, sanissimam matronam, absque ullâ causâ manifestâ, circa finem quinti mensis abortum pati sæpiùs, nec unquam maturum parere fœtum, licèt à peritissimis Medicis omnis adhiberetur cura.*

Undè non immeritò, postquàm varias causas, quibus fœtus corrumpi potest, recensuit Hippocrates (q), addit sequentia: *Sed & ipsi uteri naturas habent, quibus abortionem faciunt, quùm flatulenti, densi, magni, parvi, existunt, aliisque similibus afficiuntur. Testatur celebris artis obstetriciæ magister, se invenisse in quibusdam mulieribus, uterum adeò calidum, ut fœtus ab immodico hoc calore periret, & exsiccatus induresceret: præcipuè hoc observavit in quâdam muliere, cujus uteri interna superficies tangebatur sicca & aspera, cum tanto simul calore, ut manui immixtæ molestus esset, neque diù tolerari posset: fœtus mortuus erat, exsiccatus, & durus:*

(i) Ibid. pag. 895.

(k) Ibid. pag. 690.

(l) Sect. V. Aphor. XLVI. Charter. Tom. IX. pag. 222.

(m) Ibid. Aphor. XLV.

(n) De Naturâ Mulieb. cap. XVII. Charter. Tom. VII. pag. 689.

(o) De Mulier. Morb. Lib. I. cap. XXI. Charter. Tom. VII. pag. 743.

(p) De Infœcundis, cap. XVIII. Ibid. pag. 856.

(q) De Mulier. Morb. Lib. II. cap. XXIV. Ibid. pag. 745.

placenta parva, arida, arctissimè cohærens, ita ut difficulter potuerit ab utero separari. Notat simul, eandem mulierem plures fœtus perdidisse ob nimium hunc uteri calorem (r).

Certè satis apta videtur distributio causarum, quæ abortum faciunt, in duas classes, uti apud *Duretum* (s) legitur: *Abortionis causæ omnes, tam intrâ natæ quàm extrinsecus incidentes, revocantur ad duplicem impotentiam; unam gerendi fœtum, alteram nutriendi.*

Prætereà si fœtus, antequam partui maturus est, à quâcumque demùm causâ hoc contigerit, moriatur: indè poterit hæmorrhagia uteri cum expulsionem fœtus mortui sequi. Quamvis rari quidam casus contigerint, ut fœtus mortuus per plures menses, imò per annos, in utero maneret, tamen ut plurimum inutile illud pondus brevè post expelli solet. Verùm simulac primum illud hominis rudimentum vitâ donatur, jam ad mortem aptum est: nec requiruntur adeò validæ causæ, ut tenellus embryo in utero materno pereat. Constans enim observatio est, quòd major pars pereat hominum, dum origini suæ propiores sunt. *Plerumque enim, cum admodum sunt exigui, imbecilles existunt. Quin & grandiusculi fœtus etiam corrumpuntur. Quare mulieres mirari non oportet, quòd nolentes fœtum corrumpant. Nam cautione ac scientiâ multâ opus est, ut in utero fœtum perferant, & enutriant, eoque in partu liberentur* (t).

Ad sunt prætereà causæ hæmorrhagiæ uterinæ, quæ ad fœtum spectant; sed quæ, nec certò cognosci, nec tolli, nec caveri, possunt, licèt cognitæ forent. Observaverunt artis obstetriciæ magistri (u), funiculum umbilicalem, si brevior fuerit solito, vel si, quamvis longior fuerit, collo aut artubus circumvolvatur, quòd tunc per motus fœtus periculum sit, ne placenta ab utero separetur, & sequatur hæmorrhagia uteri. Talis casus legitur (v); & notum est, sæpiùs contingere difficilem partum, uti postea dicetur, ab eâdem hâc causâ, dum fœtus, proprio funiculo umbilicali illaqueatus, per validos etiam puerperæ nixus expelli nequit. Placenta uteri plerumque fundo adhærere solet, quandoque & lateribus: rarò accrescit uteri collo; quod ubi contigerit, vitari nequit hæmorrhagia uteri circa finem graviditatis (x). Vidi bis in eâdem nobili matronâ partum infantis mortui, qui in omnibus benè constitutus erat, sed chorda umbilicalis in mediâ longitudine nodo fortiter constrictus erat, sicque omnè commercium inter matrem & fœtum interceptum fuerat. Videtur funis umbilicalis casu ansam fecisse per quam totum corpus fœtus transivit, & postea motu ac pondere suo nodum inceptum sic constrinxit, ut vasa umbilicalia comprimerentur penitus; dum enim evolvebatur ille nodus, complanata apparuit tota pars funis umbilicalis, quæ nodo intercepta fuerat. Vivos infantes pepererat ante bina hæc infortunia, & post hæc etiam.

Patet hinc, miras & latentes causas hæmorrhagiæ uterinæ dari, quæ nullâ humanâ prudentiâ vitari possunt. Sequitur jam consideratio illorum, quæ requiruntur, ut à tanto periculo eripiatur gravida, dum sanguis ex utero fluit.

(r) *Peu, Pratique des Accouchem. Liv. II. cap. xvii. pag. 535.*

(s) *In Coac. Hippoc. pag. 442.*

(t) *Hippoc. de Mulier. Morb. Lib. I. cap. xxv. Charter. Tom. VII. pag. 745.*

(u) *Mauric. Traité des Malad. des Femmes gross. Tom. I. pag. 159.*

(v) *Académ. des Scienc. 1701. Mém. p. 118.*

(x) *Levret, l'Art des Accouchem. §. 242. pag. 39.*

§. 1307. **R** Emedia, quies animi, corporisque, aër frigidus modicè,
Venæ-sectio, adstringentia, opiata.

Quies animi, corporisque. De hâc re unanimis est apud omnes consensus. Cùm enim uti præcedenti paragrapho dictum fuit, corporis motus nimii, & validi animi affectus, causæ frequentes sint uterinæ hæmorrhagiæ, spontè patet, quietem esse summoperè necessariam, ne per patula uteri vasa exeat omnis omninò sanguis, & inevitabilis mors sequatur. Vestes hinc statim solvendæ sunt, ne vasa externa ullo modo premantur, sicque augeatur copia sanguinis moti per vasa interiora. Postea curandum, ut horizontaliter decumbant; sic enim præcavetur, quantum fieri potest, animi deliquium.

Aër frigidus modicè. Sæpè ob ingentem sanguinis jacturam totæ pallent & frigent; tuncque minuitur, vel & cessat omninò quandoque, hæmorrhagia; simulac verò stragulis obruuntur, vel calidis linteis foventur, extrema corporis, mox denudò recrudescit. Tota enim spes in eo imprimis est, ut, dum minima vita superest, tempus detur hiulcis vasibus, ut se contrahant, vel & grumoso sanguine obturentur. Undè laudatur, si non in molli lecto, sed in culcitrà, pilis equinis fartâ, decumbant. Ob eandem causam nullis cardiacis refocillandæ sunt, licet summoperè debiles animi deliquium metuant; vel si quædam adhibeantur, debent lenissima esse tantum, nec spirituosâ. *Citri* fragrantia, *melissæ*, *florum tiliæ*, *rosarum*, *sambuci*, & similibus, odor, ut & aquarum stillatitiarum, quæ ex his parantur, sufficiunt. Quomodo autem aëris calor temperari possit, antea ad numerum secundum §. 605. dictum fuit. Toties observatum fuit, vulneratos milites, omni ferè sanguine exhausto, dum inter cadavera sub dio relinquebantur, postea convaluisse, qui officiosâ magis curâ periissent. Aliâ occasione ad §. 161. dictum fuit, evasisse rusticum, qui, discissâ arteriâ axillari, pro mortuo depositus fuerat. Quantum autem frigidæ aquæ usus ad compescendas hæmorrhagias conducat, antea ad §. 1200. n°. 2. pluribus demonstratum fuit. Apud *Hippocratem* (y) ad hæmorrhagiam uterinam leguntur sequentia: *Spongiam madefactam admoveto, & linteum rarum, molle, derasum, aquâ frigidâ imbutum, ventri injicito, frigidâque aquâ perfundito, lectumque à pedibus altiorem facito, ac ita sternito.* Similia & apud *Moschionem* (z) habentur: *Oportet autem eas, cùm curari ceperint, jacere in cubiculo brevi & obscuro, & mediocriter refrigerato, & firmo. Inferiores pedes altiores capite habeant, cum omni silentio, & quiete corporis: omnis verò motus fluxum provocat: ita ut pedes contortos supra invicem habeant; & spongiis magnis, in aquâ frigidâ vel poscâ intinctis, partibus ipsis applicare, hoc est, pectori (forte pectini, cùm in græco textu legatur *κόσσις*), renibus, & ad inguina, ita ut frequentius etiam mutantur, ne temperie corporis calefiant. Extrema etiam universa strictius tenere, & fasciis ligare, oportet, aut aquâ frigidâ submittere faciem, etiam de aquâ recenti fomentare, omneque corpus ejus ventilare flabellis. Imò & frigidum eodem in loco commendatur balneum, ex decocto adstringentium plantarum. Cùm autem illud requirat*

(y) De Mulier. Morb. Lib. II. cap. IV. Character. Tom. VII. pag. 707.

(z) Spach. Gynæc. pag. 16. & Harmoniæ Gynæc. part. post cap. xx. pag. 32.

corporis motum, fatis patet, adhiberi vix potuisse, nisi hæmorrhagia jam multum minuta foret, vel ferè cessaret; undè potiùs, roborando, ferviret cavendæ recidivæ, quàm compescendæ validæ hæmorrhagiæ: Saltem hoc indè patet, quòd ab aère modicè frigidò, & totius corporis refrigeratione, emolumentum expectaverint jam olim Medici: Undè & aqua frigida cum paucò succo Citri solet dari pro potu, & juscula, dum exhibentur, egelida tantum.

Venæ-sectio. Quæ tamen vix usum habebit, dum soluto placentæ nexu undatim ex utero sanguis fluit: Minuta enim sanguinis copia non impedit, quominus ille, qui superest, effluat per vasa magna & patula, adeoque citiùs ex inanitione convulsio & mors sequatur. Venæ-sectio in cavendâ uteri hæmorrhagiâ multum prodest, si post lapsum gravidæ metuitur futura; meritò etiam adhibetur, dum, paucis vasis solutis, parcior copia sanguinis ex utero prodit; sic enim, unà cum quiete corporis & mentis, quandoque cavetur hæmorrhagiæ augmentum, & impeditur abortus. Dum carpebat Medicos *Helmontius* (a), quòd in retentis, & in profluis, mensibus venam tunderent, dixit: *Simile fortassis fuerit, si nimis petulantem equum, tendinis læsione, claudicare fecerint.* Si enim ab hoc discrimine evaserint gravidæ, semper metuendum, ne ob tantam sanguinis jacturam in cachexiam, & hydropem, incidant.

Adstringentia. Quid sperari possit ab adstringentibus remediis, dum vasis hiantibus, quæ sanguinem copiosum fundunt, immediatè nequeunt applicari, dictum fuit ad numerum secundum §. 1200, ubi de hæmoptoë agebatur. Verùm ex uteri vasis fluit sanguis, quibus stiptica applicari nequeunt. Adeoque omnia, quæ tunc dicta fuerunt, etiam hæmorrhagiæ uterinæ attribui possunt.

Novi quidem, pessaria, ex adstringentibus remediis parata, ab *Hippocrate*, & ab aliis postea Medicis, laudari: verùm in vaginâ hærent, nec per os uteri adigi possunt; hinc nec ab his certum sperari potest auxilium. Dum autem obturatur per hæc vagina, sanguis non adeò liberè effluens, grumescit non tantum in vaginâ, sed & quandoque in ipso uteri orificio; sicque potest nasci aliqua hæmorrhagiæ mora; sed & simul, dum vasa hiantia pergunt sanguinem funderè, ille, inter chorion & uteri superficiem accumulatus, magis & magis chorion separabit ab utero; adeoque plura vasa rumpet; hinc, dum paulò post grumus cruoris, in uteri orificio hærens, exprimitur, redit intensior uteri hæmorrhagia, quæ minuta credebatur, dum obturatâ per pessarium vaginâ, parum vel nihil foràs exit. Accedit, quòd grumus in orificio hærens uterum irriter, & nixum parturientium excitet; undè mortis periculum foetui imminet, si nimis immaturus fuerit; de quâ re adhuc in sequentibus paragraphis dicendum erit, ubi patebit, artis magistros in diversas abivisse sententias, dum quidam volebant, expulsionem foetûs omni modo promovendam esse, ut à tanto discrimine eripiatur mater; alii verò majori circumspectione utendum jubebant. Certum est, quòd si, uti ex *Moschione* modò dictum fuit, quieta jaceat mulier, femoribus supra se mutuò positis, sic comprimi posset externum vulvæ orificium, ut sanguis in vaginâ concrecere in grumum possit, habeaturque illud, quod à pessariis ferè sperari potest. Si tamen quis illa adhibere vellet, suadendum videtur, ut ab acrioribus stipticis abstineat, neque nimis profundè in vaginam immittantur, ne lædatur vel irriteretur uteri orificium, quod fatis sensibile est.

(a) In Capitulo de Conceptis, n°. 23. pag. 487.

Opiata. Ab horum usu fortè plus sperari poterit. Antea dictum fuit ad secundum numerum §. 1200, stipticorum actionem longè feliciùs succedere in brutis, quàm in hominibus; cum nempe bruta periculum ignorent, homines verò indè perturbentur; si verò, opio dato, illa perturbatio tollatur, tunc & hominibus æquè prodesse. Omnes Medici noverunt, quantum perturbentur gravidæ, dum pro se & foetu metuunt, simulac percipiunt adesse uteri hæmorrhagiam; adeoque ob hanc causam conducerent opiata.

Verùm & experimenta, capta in ranis, videntur convincere, opium retardare motum sanguinis circulatorium. *Celeberrimus Alston*, in pulcherrimâ Dissertatione (b) de opio, in ranis hoc tentavit, ut detegeret, an ab opio mutaretur sanguis, vel ejus motus per vasa. Notum est, per microscopia sanguinis circulum optimè videri posse in membranâ pellucidâ, quæ in hoc animali digitos pedum nectit. Postquam per tubum exiguum vitreum aliquot guttulas solutionis opii in aquâ factæ instillaverat in ranæ ventriculum, & postea microscopio adaptaverat, nemo præsentium observavit ullam mutationem in consistentiâ aut colore sanguinis rubri & feri; nulla apparebat mutatio in magnitudine, figurâ, aut colore, globulorum rubrorum; sed velocitas motûs sanguinis per vasa miro mutabatur modo, ita ut dimidio minor esset; nondum elapsâ mediâ horâ, gradatim increfcebat motus sanguinis per vasa, & solitus redibat ranæ vigor, unâ cum solitâ sanguinis moti celeritate. Dimittebatur rana per mediam horam in aquam puram, ut reficeretur. Deindè alia dosis opii in ventriculum infundebatur, & exponebatur microscopio: tardiùs longè movebatur sanguis per vasa, quàm in priori experimento, &, gradatim minutâ celeritate, tandem omninò stagnavit, primò in vasis minoribus, deindè in majoribus; & intra horæ quadrantem circiter rana exspiravit. Licet autem velocitas sanguinis minueretur, pulsûs tamen frequentia sensibilibus non decrefcebat: imò, licet motus progressivus sanguinis cessaret, pulsus tamen percipiebatur ex motu quodam undulatorio, per quem, tempore diastoles cordis, tantùm retrogredebatur sanguis, quantum progressus fuerat tempore systoles; donec tandem omninò mortua videretur rana. Cæterùm in visceribus nullum observabatur vitium; ventriculus tantùm plenus erat muco gelatinoso, parùm tincto ab opii colore.

Hæc autem experimenta frequenter fuerunt repetita, & semper cum simili successu. Una tamen ex ranis sic occisis revixit omninò, ubi in vase servabatur, tali modo, ut vel in sicco, vel in aquâ, posset esse, si revivisceret.

Hæc etiam confirmantur plurimis experimentis à *Celeberrimo Whyt* institutis (c); ubi & alia multa habentur pulcherrima, quæ probant, opium & in cordis vim muscularem suam exercere efficaciam.

Cùm autem in validis hæmorrhagiis, profit, ut vita debilissima maneat, uti antea sæpiùs monitum fuit, patet ratio, quare opiata etiam hoc respectu profint. In *Materia Medicâ* ad hunc numerum talis formula habetur, in quâ tria grana opii in sex unciis aquæ diluuntur, & cocleatim exhibetur omni quadrante horæ, donec inceperit leniri malum: adduntur deindè hæc: *Si medicamento hujusmodi superabile sit.* Simul admiscuntur *lap: hæmatites, bolus armena, sanguis draconis*; quæ à virtute adstringente laudantur. Quantum ab his possit expectari, antea dictum fuit.

(b) Essais & Observat. de Médecine, Tom. V. art. XII. pag. 130. & seq.

Tom. IV.

(c) Essais and Observat. Physic. and Liter. Tom. II. pag. 280. & seq.

Proderunt etiam ligaturæ artuum, sed tales, ut venæ premantur, sicque retineatur sanguis in his; arteriæ verò non debent comprimi, quæ profundius plerumque locantur: hoc obtineri poterit, si moderata ligaturarum adstrictio fiat. Scopus enim est tantum, ut aliqua copia sanguinis retineatur collecta in artubus, ne omnis effluat per uteri vasa, & ideò arteriæ debent liberæ manere. De hac re ad §. 743. dictum fuit, ubi de compescendâ nimiâ narium hæmorrhagiâ agebatur. Præterea notari debet, quòd si comprimerentur arteriæ artuum inferiorum, tunc augeretur impetus & copia sanguinis per vasa uteri, adeoque & hæmorrhagia. Ad §. 1291. enim dictum fuit, quandoque restitutum fuisse suppressum sanguinis menstrui fluxum, dum comprimeretur magna in femore arteria, & simul eodem tempore per balnea laxabantur uteri vasa.

Ubi autem uteri hæmorrhagia incipit minui, sive collapsis vasis, sive thrombis sanguinis obturantibus vasorum hiantium orificia, non simul & semel laxandæ sunt omnes ligaturæ, sed una post alteram. Metuendum enim foret, ne sanguis in artubus collectus subito ad cor rediret, illudque obrueret, cum sæpè magna debilitas adsit, vel etiam irritaret in validiorem ac frequentiore contractionem; undè meritò metuendum foret hæmorrhagiæ augmentum. Solo interim jusculo vitulinæ carnis, egelido tantum, sæpiùs dato, sed parcâ copiâ simul, repleantur exhausta vasa. *Lowerus (d)* à Medico fide dignissimo accepit, quòd adolescenti sedecim annorum per biduum magna sanguinis copia continuò eruperit, neque ullâ arte potuerit cohiberi; undè jusculis tentaverunt illum reficere; quæ avidè assumsit; & tandem res eò devenit, ut, *massâ sanguinis ferè totâ effluxâ, quidquid jam efflueret, dilutum & pallidum, sanguinis neque naturam, neque speciem, præ se ferret, ipsi jusculo, quod toties hauserat, quàm sanguini, similis; atque eadem formâ per diem unum & alterum duravit hic aqueus fluxus, constante interim cordi motu suo, donec, fluxu demum consopito, juvenis paulatim integræ salutis restitutus est, & exindè in virum robustum & quadratum excrevit.* Cùm ergo tale jusculum, in debili per tantam hæmorrhagiam corpore vix mutatum, per vasa fluere potuerit, & vitam sustinere, quamvis debilem, patet, in uteri hæmorrhagiâ validâ vitæ periculum adesse quidem, & spem in angusto positam, non autem certam desperationem, modò caveatur à cardiacis stimulantibus, quæ amici & adstantes urgere solent in tantâ debilitate. Unica enim ferè spes consistit in vitâ debili. Hâc methodo servavi aliquot gravidas, quæ nullâ arte servari posse videbantur.

§. 1308. **S**I his nihil proficitur, Infans methodo optimâ, pro situ ejus mutatâ, illicò educendus, uterusque ab foetu, placenta, grumoso cruore, integrè liberandus erit.

Cùm in partu naturali observaretur, simulac placenta ab uteri cohæsiōne solvitur, sequi satis largam hæmorrhagiam, quæ tamen per uteri, jam vacui, contractionem sistitur, hinc mirum non est, omnes in voto habuisse, ut in periculosâ uteri hæmorrhagiâ cavum uteri evacuari posset: si enim abortus, uti toties primis graviditatis mensibus fit, sequitur, brevè solet minui hæmorrhagia, & tandem cessare, contracto nempè

(d) De Corde, cap. II. pag. 70.

utero. Hippocrates (e) monuerat : In fluore muliebri, si convulsio, aut animi defectio, superveniat, malum. Et alibi (f) pessima pariter præsentia habet, ac imprimis diras convulsiones metuit : Magni pedum digiti contrahuntur, & ad suras femora semper contendit, lumborum ingentes dolores adsunt, & manuum ad motum impotentia. His ita contingentibus, tum à claviculis ad jugula, ad malas, & linguam, tetani fieri consueverunt. Et ex his paulò post in posteriora à tendinibus juxta spinam ad lumbos tendunt; sicque per violentiam pereunt. Pessima talia cum ab uteri hæmorrhagiâ metuenda forent, hinc optimi etiam in arte obstetriciâ magistri suaferunt, ut in tanto discrimine fieret uteri evacuatio; imò in hâc solâ unicam spem posuerunt salutis. Mauriceau (g), si valida adsit uteri hæmorrhagia, festinatò opus esse dixit, & manu obstetricantis arreptum pedibus infantem educi jussit; propriæque sororis tristem casum refert, quæ ultimo graviditatis mense periit, dum ferius educeretur fœtus, postquam jam omnem ferè sanguinem perdiderat. Plures alios casus recenset gravidarum, quas unâ cum fœtibus servaverat tempestivâ educatione. In eâdem sententiâ est van Deventer (h), jubens, statim educendum esse fœtum, si à placentæ separatione periculosa adsit uteri hæmorrhagia, & quidem quocumque tempore, sive ante, sive post septimum mensem. Interim certum est, hoc non posse fieri, nisi dilatetur os uteri, quod quandoque difficulter, & nonnisi vi adhibitâ, fieri poterit: sequenti autem capitulo patebit, non sine periculo violentam oris uteri dilatationem perfici posse: solet enim sequi periculosa admodum uteri inflammatio. Fatetur Mauriceau (i), quòd, si orificium uteri fuerit molle, tenue, & æquabile, tunc faciliùs evaderent; & contrâ, si idem durum, crassum, & inæquabile foret, perirent. Facile apparet ratio; quia nempe major vis debeat inferri uteri orificio, ut digitis Chirurgi dilatari posset, ad excludendum fœtum.

Hæc fuit ratio, quare alii statuerunt, non debere fieri educationem fœtus, si illa fieri nequeat absque violentâ dilatatione oris uteri (k); sed tunc tantum prodesse, dum os uteri apertum facile admittit digitos obstetricantis Chirurgi; refertur & ibi infelix casus, ubi, educito fœtu, non minuebatur hæmorrhagia, sed augebatur, donec misera mulier, exhausto omni sanguine, exspiraret. Postea adhuc alio in loco (l) idem inculcat, & certam mortem prædicit, si ad educendum fœtum vis debeat inferri ori uteri. Quinimò magni in arte obstetriciâ nominis Levret (m) statuit, ne quidem tactu explorandam esse gravidam, si uteri hæmorrhagia adsit, & nondum inceperint partus dolores, neque adsit terminus solitus graviditatis. Ubi autem ipso partus jam incepti tempore hæmorrhagia uteri profusa se manifestat, tunc membranas aquam continentes citò rumpendas monet: aquis enim evacuatis uterus se contrahere in minus spatium poterit, & hæmorrhagia minuetur.

Mediâ hîc viâ, & prudentissimè quidem, incessit celeberrimus in arte obstetriciâ Puzos (n). Cum enim videret, periculosam esse adeò educationem fœtus, quæ vio-

(e) Aphor. lvi. Sect. V. Charter. Tom. IX. pag. 229.

(f) De Mulier. Morb. Lib. II. cap. I. Charter. Tom. VII. pag. 794. 795.

(g) Des Malad. des Femm. grosses, Liv. I. chap. XXI. Tom. I. pag. 161. &c.

(h) Nov. Lum. obstetric. cap. xxxiii. pag. 145.

(i) Lib. I. cap. XXI. pag. 170.

(k) Peu, Pratique des Accouchem. Liv. II. chap. I. pag. 272. & seq.

(l) Ibid. cap. xv. pag. 516.

(m) L'Art des Accouchem. chap. vii. pag. 75.

(n) Académ. de Chirurg. Tom. I. pag. 358. & seq.

lentâ dilatatione oris uteri fit, licet sæpè brevi temporis spatio absolvatur, & festinandum hîc esse credant omnes, ut uterus vacuus se contrahere possit; cùm simul observasset, hæmorrhagiam uteri, si partûs tempore contingeret, minui, si dolores parturientis augerentur; conclusit, hos dolores augendos esse, vel excitandos, si nondùm adessent. Conducere, imò & quandoque omninò necessariam esse foetus exclusionem, ut sistatur hæmorrhagia, agnoscit; sed simul judicat, hoc tentandum esse tali methodo, quæ ad partum naturalem propiùs accedit.

In partu naturali, dum foetus ingreditur capite suo orificium uteri, in tantum uterus contrahitur, in quantum caput progreditur, & caput infantis, os uteri dilatatum replens, impedit liberum effluxum sanguinis, simulque uterus se contrahens apprimat validè totam suam superficiem internam contentis in cavo suo; undè vasa hiantia comprimuntur; dum verò, ruptis membranis, effluunt aquæ, magis contrahitur uterus, adeoque vasa sua angustat, & propriâ vi, unâ cum puerperæ conatibus, validè apprimitur superficies cava uteri foetui; undè & hæmorrhagia minuetur.

Verùm lento modo procedere solet partus naturalis, & posset perire per validam hæmorrhagiam gravida, antequàm caput infantis orificium uteri dilataret, sic, ut per conatus parturientis illud ingredi posset, & rumperentur aquæ. Hæc fuit causa, quare subitam foetus exclusionem suaserunt multi.

At constitit observatis, posse accelerari partum naturalem, dum digitis leniter, & sensim diducitur os uteri, simili ferè modo ac in partu naturali per nixus parturientis dilatatur. In hæmorrhagiâ uteri ejus orificium plus minùsve hiat, sanguine calido effluente madescit, thrombis cruoris quandoque transpersis magis patulum redditur; undè plerumque & lenes dolores adsunt; sed nimis inertes ob debilitatem ab hæmorrhagiâ natam; & ideò augeri debent; quod fit, si unus vel plures digiti immittantur uteri orificio; quibus gradatim & leniter dilatatur; subindè & interposito quodam intervallo; tunc augentur dolores, membranæ aquam continentés turgent, quæ statim rumpendæ, ut detur major facilitas contractioni uteri, jam parte contentorum liberati, minuitur hæmorrhagia, & partus brevî sequitur, matre & foetu plerumque salvis; dum ambo periissent lentore partûs simpliciter naturalis, vel in summo fuissent periculo, si subitâ dilatatione oris uteri foetus eductus fuisset manu Chirurghi.

Hâc methodo dilatatur digitis uteri orificium, sed leniter, & per intervalla; excitantur dolores partûs, vel augentur, si jam adsint; datur tempus, & occasio, ut uterus se gradatim contrahat. Ubi verò subitò & majori vi dilatatur os uteri, ut foetus eductio fiat, periculum sequentis inflammationis imminet, & vix sperari potest, ut educto foetu uterus habeat adhuc vim se subitò contrahendi; cùm, ob vires prægressam hæmorrhagiam multùm imminutas, omnia flaccida collabantur; & hæc videtur esse ratio, quare plures pereant post educationem foetus, pergente hæmorrhagiâ; vel, si hoc discrimen superaverint, ob vim adhibitam, inflammato utero, acutissimâ febre, diris symptomatibus stipata, corripiuntur, & paucissimæ evadunt.

Pulcherrimis observatis *Celeberrimus Puzos* utilitatem hujus methodi probat, meritò præfert educationi foetus; quæ tamen quandoque necessaria est, si caput infantis non respondeat uteri orificio; sed situs præternaturalis sit. Verùm notat simul, sensim tentatam oris uteri dilatationem facere, ut minori cum molestiâ per pedes educi possit infans, si necessitas id postulet.

Simul optimè monet, hæmorrhagias uteri, post sextum vel septimum mensem si contigerint, ferè semper redire, licèt optimâ medelâ, & debitæ cautelæ, adhibeantur. Credit enim, si placenta ab utero pro parte separata fuerit, hæmorrhagiam cessare, non quòd nova unio separatæ placentæ cum utero facta sit, sed quia thrombi sanguinis coagulati vasa patula obturant, qui levi de causâ elabi possunt, undè hæmorrhagiæ recidiva metuitur. Tamen uteri gravidæ indagator (o) putat, se invenisse in propriâ uxore, quòd placenta, pro parte soluta ab utero, denuò illi firmissimè accreverit. Sanissima enim hæc, quarto mense gravida, dum per gradus descenderet, cespitante pede perterrita, non lapsa fuit; nec unquam antè, à majoribus etiam terroribus, minimum passa fuit incommodum: post aliquot dies nocte urinam emittit, & mox se ad somnum, componit. Mane invenit urinam admisto sanguine profundè tinctam, & in lecto maculam subflavescentem, pedalis ferè magnitudinis, nonnihil glutinosam, atque in ambitu zonâ angustâ sanguineâ cinctam. Abortus metuebatur; sed idoneis remediis, & quiete, factum fuit ut reliquos graviditatis menses sana peregerit; & ipso, quem signaverat, die puellam peperit sanissimam, torosam, ad oculum ante genitis omnibus robustiorem. Verùm placenta, cujus majori minorive secessui ab utero illa sanguinis fluidi profusio verosimiliter imputari poterat, jam adeò arctè accreta erat, ut non nisi iterato obstetricantis manûs conamine, solvi potuerit: prodiit autem in uno latere multùm lacerata: postea accurato examine apparuit membrana tenuis, subpellucida, omninò homogœna, placentam tegens, exceptis solummodò locis vulneratis, ad quorum limbos facilè distinguendo termino desinebat.

Ex quibus videtur constare, placentam pro parte separatam, posse denuò firmiter utero uniri, neque tunc adeò metuendum esse, ne uteri hæmorrhagia redeat.

§. 1309. **N**Eque refert, quonam gestationis tempore id acciderit, cum meliùs sit perire, vel aliter periturum foetum, salvâ matre, quàm perire certò utroque.

Hæc erat olim sententia *Mauriceau* (p), in hæmorrhagiâ uteri educendum esse foetum quantocyùs, licèt per tres tantùm menses, imò & minori adhuc tempore, gravida foret. Verùm hoc graviditatis tempore os uteri magis connivet, sæpè & altiùs locatur, ut non adeò commodè tangi possit digito, & multò minùs aperiri sic, ut foetus educi possit; qui etiam cum mole minor sit, difficiliùs prehendi, nec ob corpusculi mollitiem digitis firmiter teneri poterit. Fatetur tamen *Mauriceau* (q), si orificium uteri non satis apertum fuerit, meliùs committi totum opus naturæ; sed hoc graviditatis tempore, rarò, si unquam, contingit, ut patulum sit ita os uteri, ut absque vi plures digiti introduci possent. Alia difficultas est, quòd certus nemo esse possit de mole foetus circa tertium mensem: ingens diversitas in abortibus, quoad magnitudinem, animadvertitur, licèt graviditatis menses tres tantùm numerent gravidæ, & circa hoc tempus frequentiùs contingant abortus. Nec mirum hoc apparebit, si consideretur, embryonem, qui vivere incepit tantùm, esse jam mortalem. Verùm non statim expellitur de corpore materno embryo, licèt mortuus fuerit; undè

(o) Noortwyk de utero gravido, pag. 27. 28. — (p) Liv. I. chap. XXI. pag. 171. — (q) Ibid. pag. 172.

poterit tertio mense vel citiùs hæmorrhagia uteri nasci, licèt parvulus, mollis, & post mortem ferè diffuens, embryo in utero contineatur, qui digitis obstetricantis prehendi non posset. Candidè fatetur *Mauriceau* (r), se observasse in mulieribus, quæ tertium graviditatis mensem numerabant, abortum apud magnitudinem tantum, quandoque maximi digiti longitudinem, habuisse; & numerosis observatis hoc quotidie confirmatur. Verum quidem est, malè computari potuisse graviditatis initium; sed illum calculi errorem adeò frequentem fuisse, etiam in mulieribus, sæpiùs graviditatem expertis, vix verosimile videtur.

Hinc in hæmorrhagiis uteri, quæ primis graviditatis mensibus contingunt, ob rationes dictas, non videtur commendari posse foetus educio. Omnes enim fatentur, rariùs perire ex abortu mulieres hoc graviditatis tempore. Plures servatas vidi illis auxiliis, quæ §. 1307. laudata fuerunt, quamvis, ob profusam hæmorrhagiam convulsæ, jamjam morituræ ab adstantibus crederentur.

Longè magis periculosam esse uteri hæmorrhagiam sequentibus graviditatis mensibus, apud omnes in confesso est, cum uteri vasa magis magisque dilatentur: neque tamen tunc & matris & foetus servandi certa desperatio. Fœmina sana, quinque menses gravida de scalis delabatur in pavementum lapideum; mox sequitur ingens hæmorrhagia uteri, & quidem tanta, ut statim advolans, cum in viciniâ habitarem, invenerim totum pavementum sanguine inundatum. Mox in lectum reposita in animi deliquium labitur. Peritus in arte obstetriciâ Chirurgus vocatus nil tentare audebat, cum mox exspiraturam crederet. Diligenter usus fui laudatâ §. 1307. methodo, & cum adstantes ad amussim exsequerentur omnia, quæ suadebam, à tanto periculo evasit non tantum, sed & debito tempore peperit infantem sanum.

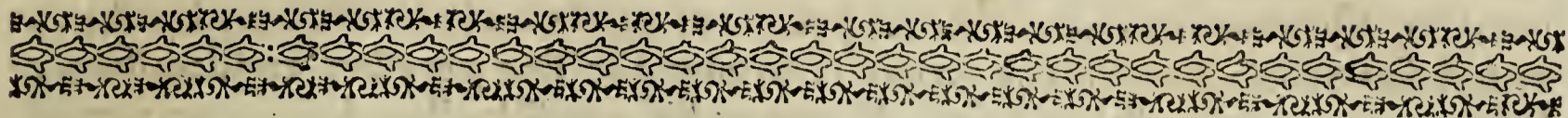
Similem hæmorrhagiam in aliâ muliere, quæ sexto graviditatis mense, lectum ingredi volens, divaricatis cruribus in durum obstaculum impegerat, eodem cum successu, & eadem methodo, curavi.

Neque etiam immaturos foetus certò perire debere, constat exemplo *Fortunii Liceti* (s), cujus mater gravida, succussibus in molesto itinere, & gravis tempestatis terrore, abortum passa fuit, credens se non multum à septimo graviditatis mense abesse: recens natus non superabat palmæ manûs magnitudinem. Pater Medicus tamen non desperabat de conservando filio, & tenerum corpusculum fovit in furno tepido, simili ferè artificio, ac Ægyptii ova tractare solent, ut absque incubatu gallinæ pulli excludantur; nutricem instruxit, quomodò alere deberet tenellum, & sollicitudinis suæ præmium hoc nactus fuit ut non tantum adolesceret, sed multis operibus eruditus clarus octogesimum ferè ætatis annum attingeret, dum moreretur.

Ex quibus omnibus concludere licet, non desperandum esse in gravidissimis etiam casibus, neque semper adhibendam esse educationem foetus ad salvandam matrem, sed præferendam esse methodum, quam *Celeberrimus Puzos* monstravit, quæ minùs periculosa est, & felicibus successibus commendata.

(r) Ibid. cap. iv. pag. 80. — (s) Baillet, Jugem. des Sçavans, Tom. V. part. 1. pag. 239.

PARTUS DIFFICILIS.

§. 1310. **P**artus difficilis fit vitio Matris, Infantisve.

Propriè loquendo, nullus partus absolutè facilis dici potest, postquam peccati pœnam statuit *Hevæ* Deus: *Multiplicabo ærumnas tuas & conceptus tuos: in dolore paries filios* (t). Dolores ergò semper adsunt, graviores & diuturniores quidem in his, leviores & breviores in aliis: tamen naturalis partus sine dolore nunquam est. Contingere potest, ut, licèt valida doloris adsit causa, tamen non sentiatur; sed tunc monuit *Hippocrates* (utì ad §. 1. dictum fuit): *Qui aliquâ corporis parte dolentes frequentius dolorem non sentiunt, iis mens ægrotat* (u). Quandoque enim accidit, ut convulsæ, vel apoplecticæ jam, fœtum enitantur parturientes mulieres, dum doloris sensu carent; sed non ideò partus tunc facilis dici poterit, cum pessima quæque metuenda sint. Undè meritò damnavit *Hippocrates* (v) partum citra dolorem, tanquam periculosum.

Dum hæc considerantur, patet non adeò facilè esse adæquatam definitionem dare partûs difficilis, cum naturaliter nunquam sine molestiâ & dolore partus contingat. Difficile enim videtur limitem noscere, qui distinguat partum facilem, ab alio, qui jam difficilis nomen meretur, licèt inter difficiliore nondùm numerari possit. De his enim tantùm per comparisonem judicari potest. Quædam enim mulieres facilius, aliæ difficilior, pariunt: imò in eâdem muliere partus quandoque facilior est præcedenti, quandoque difficilior, utì toties observatur. *Hippocrates* (x), postquam dixerat, mulierem facilè parere, si fœtus capite prodeat, difficilè autem, si transversim, vel per pedes, exitum moliatur, subjungit sequentia: *Ex puerperis autem præcipuè laborant quæ primos partus experiuntur eò quod doloribus non assueverint*, (*διὰ τὴν ἀπειρίαν τῶν πόνων*); & totum quidem corpus dolor occupat præcipuè verò lumbos & coxendices; nam coxendices ipsis diducuntur. Quæ verò magis partus expertæ sunt, minores dolores sentiunt quàm quæ primùm pariunt. At quæ multoties peperere, omnium minimè dolent. Quamvis enim facilitatem & difficultatem partûs à vario situ fœtûs deduxerit, tamen difficultatem partûs in primiparis agnovit absolutè, absque respectu ad diversum fœtûs in utero situm.

Solebat à multis definiri partus difficilis, quòd sit *exclusio fœtûs cum magnâ molestiâ, unâ cum periculo matris & fœtûs, vel utriusque*. Verùm pleræque puerperæ difficulter pariunt, quamvis non tantum discrimen matri aut fœtui immineat. *Mauriceau* (y) divisit puerperium in legitimum sive naturale, & illegitimum sive contra

(t) Genes. cap. III. vers. 16.

(u) Aphor. VI. Sect. II. Charter. Tom. IX. pag. 47.

(v) Coac. Prænot. n°. 538. Charter. Tom.

VIII. pag. 884.

(x) De Naturâ Pueri, cap. XI. Charter. Tom. V. pag. 324.

(y) Liv. II. chap. II. pag. 202.

naturam. Quatuor autem conditiones posuit, ut legitimum & naturale dici possit: ut nempè fiat debito graviditatis termino, promptè & sine gravibus accidentibus, ut fœtus prodeat vivus, & bono situ. Si una ex his conditionibus desit, tunc non esse vocandum puerperium legitimum & naturale, dixit, sed contra naturam potius, & quidem eò magis, quò plures ex his conditionibus absint. Certum tamen est, in primiparis rarò partum promptè contingere, licèt omnia se naturaliter habeant. Imò, licèt vulgus credat, felix esse puerperium, quod citò absolvitur, & parientes nil magis desiderant, tamen rerum gnari aliter judicant (z). Rarò quidem nocet infanti præceps partus, sed sæpiùs infaustus est matri, & quandoque funestus: periculum enim est, ne mox post partum pereat immani hæmorrhagiâ: prætereà partes, per quas transire debet nascens infans, in lentiori partu sensim dilatantur, & cedunt; in præcipiti partu sæpè dilacerantur; undè plurima mala metuenda sunt.

Interim præter partum naturalem, & contra naturam, alio in loco *Mauriceau* (a) memorat & partum laboriosum, in quo parturiens ac infans, licèt bono in situ fuerit, plus solitò pati debent; difficilem autem partum ad laboriosum reduxit.

Cùm *Mauriceau* (b) ad legitimum & naturalem partum statuerit requiri, ut debito graviditatis termino fiat, & ille plerumque nono graviditatis mense finito statui soleat, novimus, quo tempore expectandus sit partus. Simul autem patet, non tam facilè exactum calculum hîc haberi posse, cùm non omnes fœminæ noverint præcisè conceptionis tempus, & plures se tantùm gravidas suspicentur, dum observant, menstruum fluorem cessare; imò & quibusdam jam gravidis quandoque aliquid sanguinis menstrui solito tempore prodeat: undè omnes, qui de puerperio scripserunt, fatentur, illum terminum varium sæpè esse, dum non tantùm nono, sed decimo mense graviditatis absoluto; imò adhuc seriùs, partum naturalem contigisse asserunt. Sic legitur (c): *Fœminam bonis atque honestis moribus, non ambiguâ pudicitia, in undecimo mense post mariti mortem peperisse; factumque esse negotium propter rationem temporis, quasi marito mortuo postea concepisset, quoniam decemviri in decem mensibus gigni hominem, non undecimo, scripserunt: sed divum Hadrianum, in causâ cognitâ, decrevisse, in undecimo quoque mense partum edi posse: Idque ipsum ejus rei decretum nos legimus: in eo decreto Hadrianus id statuere se dicit, requisitis veterum Philosophorum & Medicorum sententiis.* Plures casus recenset *La Motte* (d), ob candorem suum & optimam fidem celebris, qui docent, terminum graviditatis quandoque & limites à *Divo Hadriano* statutos excedere. Putat autem, hoc imprimis tunc contingere, si debilius fœtus ad debitam nutritionem & incrementum indigeat diuturniori in utero materno morâ. Mirabilior longè casus legitur (e) de muliere, quæ sex septimanis nupta incepit solita graviditatis incommoda pati: menstrua tamen non cessabant: circa medium quinti mensis sensit infantis motum, & turgebant mammæ; octavo mense ex papillis aliquot guttæ lactis spissi, rubelli, exhibant; noni mensis initio crura tumebant, & venæ fiebant varicosæ; undecimo mense aderant validi dorsi & ventris do-

(z) Levret l'Art des Accouchem. §. 596.

(a) Ibid. cap. x. pag. 259.

(b) In loco modò citato.

(c) Aul. Gellii Noct. Attic. Lib. III. cap. XVI.

pag. 103.

(d) Traité des Accouchem. &c. Liv. I. chap. XXVIII. pag. 121. &c.

(e) Académ. des Scienc. l'an 1753. in-4°. Hist. pag. 139. & seq.

lores; vocata obstetrix nullam ad partum dispositionem inveniebat; sequenti die tres circiter libræ aquæ rubellæ effluerunt; dolores illi manserunt per triduum, mensium parca copia prodiit, dolores cessabant, & optimè se habebat, manente abdomine tumido; mammæ admodum turgebant.

Peritissimos Medicos ac Chirurgos consulebat, & celeberrimum etiam *Winslow*, qui in viciniâ rusticabatur: omnes affirmabant, illam gravidam esse.

Decimo octavo miræ illius graviditatis mense, menstruus fluor, hætenus ruber, in album mutatus est, & solitâ semper periodo rediit; motum infantis se sentire testabatur: peritissimus tamen Chirurgus abdomen tangens, nullum infantis motum percepit, sed ventrem tensus tympani instar invenit. Per sedecim adhuc menses in eodem statu mansit, nisi quod crura detumuerint, venis tamen manentibus varicosis. Trigesimo quinto mense peperit infantem masculum, qui per triduum vixit: mater autem ex puerperio surrexit sana. Infans & placenta solitam habebant molem. Eadem hæc fœmina paulò post puerperium denuò omnia graviditatis signa habuit; & credit, se motum infantis sentire in tumido enormiter abdomine, quod jam per quinque annos & octo menses gestat, cæterum sana, & ad solitos apta labores.

Sed & quibusdam mulieribus familiare est, ante novem menses absolutos parere: vidit *La Motte* (f) juvenulam, quæ septem à matrimonio mensibus filium pepererat, dubitante marito de conjugis castitate: à primo post absolutum puerperium congressu imprægnata, peperit denuò filium septimestrem: ambo tamen adoleverunt, & militiæ nomen dederunt. Filia ejusdem mulieris pariter septimo mense pepererunt: Undè videtur in hac familia gentilitium fuisse morem, ut septimo mense partum excluderent. Similis & alter casus ibidem legitur.

Undè statuit *Mauriceau* (g), tunc partum sequi, quando uterus majorem extensionem non patitur; quod vel ab utero ipso pendere potest, uti præcedenti capitulo dictum fuit, vel etiam à velociori aut tardiori incremento fœtus, uterum replentis. Ob hanc rationem credit, mulieres, quæ gemellos in utero gerunt, citiùs parere, cum magis distendatur uterus, & frequentiori fœtuum motu magis irritetur. Septimestres autem partus adeò parùm vitales habuit, ut dicat, se nullos vidisse, qui plus quàm per quindecim dies vixerint. Observata autem *La Motte*, ac aliorum, contrarium docent; & memini, me aliquot vidisse adolescentes sanos ac robustos, de quibus certus esse poteram, quòd septimo mense nati fuerint. Verum tamen est, quòd plerumque debiles sint, & minoris molis. Si fœtus, palmam manûs magnitudine æquans, educari poterit, ut ad octogesimum annum vitam produxerit; multò magis id de septimestri partu sperari poterit. Neque soli *Liceto* (vide §. 1309) hæc fortuna contigit, ut potuerit educari præter omnem spem; recentior enim observatio, & magis mira, idem docet. Quinto graviditatis mense excludebatur fœtus, vivus quidem, sed pusillus, & debilis admodum: non plorabat, & vix respirare videbatur, oculi clausi erant, membra flaccida & pendula; leves quidam motus, & calor corpusculi, testabantur vitam soli: mollibus tectus linteis, blando fovebatur calore, guttatim dabatur paululum lactis tepidi; quod deglutiit; mansit in eodem præcisè statu per quatuor integros menses, levissimos tantùm motus faciens; nullum edebat planctum; nullum excrementum deposuit. Post quatuor hos menses absolutos incepit plorare, excrementa

(f) *Traité des Accouchem*, Liv. I. chap. xxviii. pag. 122. — (g) Liv. II. chap. II. pag. 204. 205.

deponere, corpus movere, ubera ducere, & crescere, simili modo ac alii infantes, & tam feliciter quidem, ut circa decimum sextum à nativitate mensem coætaneos robore superaret (*h*). Jure mirabatur egregius auctor, quòd præcox ille fructus vixerit vitam fœtûs toto illo tempore, quòd deerat justæ maturitati.

Videtur autem tota graviditatis historia docere, quòd fœtus magis magisque perficiatur in utero, & majus robur acquirat, adeoque non patet ratio, quare octimestris fœtus debilior & minùs vivax foret, quàm septimestris, ut *Hippocrates* voluit, quem plurimi alii secuti sunt: verum quidem est, certa observata semper prævalere in Medicinâ, quantumcunque ratiocinium etiam videatur probare oppositam sententiam; sic *Peu* (*i*) testatur, plurimos infantes septimo mense prodire robustos & vegetos, octavo autem mense ut plurimum debiles, & vix vitales; contrariam tamen sententiam ex multiplici observatione tuetur *Mauriceau* (*k*). Videri potest de his *Drelincurtius* (*l*), qui videtur satis benè probasse, quòd octimestris fœtus, si casu vel morbo exeat; periculosè habeat, si autem sponte prodeat, æquè possit vivere, ac septimestris.

Cùm ergo ex antè dictis satis constet, terminum graviditatis satis incertum esse, non tantùm in diversis, verùm etiam in eâdem muliere, dicendum erit de illis signis, quæ partum brevè futurum designant, uti & de illis, quæ actu parturire gravidam docent, & ex quibus indiciis, partum facilem aut difficilem futurum, cognoscere possit Medicus.

Aliquot antè partum diebus tumor ventris descendit, detumescente superiori parte abdominis, dolor insolitus lumborum percipitur, urina frequentiùs, sed difficiliùs, dimittitur, mucosus ex vagina humor fluit (*m*). Hæc signa quidem justam dant suspicionem, quòd partûs tempus appropinquet; verùm non dant certam cognitionem. Illo enim tempore, dum vertitur infans, qui antea capite versùs superiora locabatur, plura ex his signis observantur. Illa fœtûs versio solet frequenter octavo graviditatis mense contingere, quandoque citiùs, aut seriùs; & partum tunc jam instare, creditur. Sæpiùs se hoc vidisse, testatur *Mauriceau* (*n*), & præcipuè in Chirurgi uxore, quæ octavo mense, dum vertebatur infans, credebat certissimè, se parituram, dum magnos sentiebat in abdomine dolores; undè omnia necessaria disponebat. Verùm post integrum mensum adhuc gestavit infantem, & dein feliciter peperit: idem & in propriâ uxore, & in aliis pluribus, observavi. Undè, dum similia signa observantur, non temerè prædicendum est, certò partum instare.

Tunc autem scimus, parturire gravidam, si dolor in lumbis adsit, non continuus; sed per intervalla recurrens; qui dolor, per latera abdominis pergens, versùs pubem terminatur, cum tenesmi deprimentis quasi sensu; hi veri dolores ab obstetricibus solent vocari; spurii verò, si solum abdomen doleat, vel in abdomine orti versùs lumbos recurrant: partum enim non promovent spurii illi dolores; imò potiùs retardant; & si molesti admodùm fuerint, opiatis tolli debent, tuncque sequuntur veri partûs dolores; uti & in propriâ uxore, ac aliis plurimis, observavi. Pulsus tunc fit frequentior, & elevatur magis; respiratio difficilior videtur, dum ad singulos dolores puer-

(*h*) Brouzet, Essai sur l'Education Medic. &c. pag. 27. & seq. in notis.

(*i*) La Pratique des Accouchem. Liv. I. chap. ix. pag. 95.

(*k*) Loco modò citato.

(*l*) In Opuscul. pag. 120.

(*m*) Mauriceau, Traité des Malad. des Femmes grosses, Tom. I. Liv. II. chap. II. pag. 211 & 212.

(*n*) Ibid. chap. v. pag. 235.

peræ nixum facientes inhihent animam. Omnia autem hæc instante jam partu, fiunt validiora, dum dolores validi se invicem proximè sequuntur. Dixerat Hippocrates (o): *Affero autem mulierem, ubi pariet, crebrum spiritum emittere, &c. Tum verò potissimum crebrò respirat, ubi partui proxima est, tuncque maximè lumbis dolet; nam & lumbi à fœtu percutiuntur.* Omnia hæc signa collegit Mauriceau (p); qui simul addit; pudenda tunc tumefieri, monetque, sæpè tunc vomere parturientes; quod signum non esse malum, uti vulgò creditur, sed proximè instantis partûs indicium, testatur; quod & frequenter vidi; & Manningham (q) confirmat, dicens: *Vomitum verò inter puerperæ labores, si supra modum non sint, nunquam non utiles sunt.* Narrat La Motte (r), quòd adstiterit parturienti, quæ ad singulos partûs dolores vomebat, & indè pessimè angebatur, dum in præcedentibus puerperiis nunquam simile quid experta fuisset. Cùm se accingeret, ut miseræ hunc metum tolleret, ultimus dolor aderat, qui sanum infantem expellebat. Multiplici edoctus experimento, vomitum quidem pro signo instantis jam partûs habuit, monuit tamen prudenter Chirurgos obstetricantes, ne facilè, vel ex hoc, vel aliis signis, absolutè facilem partum præfagiant, cùm præter omnem spem quandoque adversa contingant, absque cognitâ evidenti causâ. Certè de vomitu, qui partûs tempore contingit, Manningham (s) monuit sequentia: *Violentis doloribus subitò deficientibus, si superveniat vomitus, metuendum est, ne laceretur uterus.*

Notavit & Mauriceau (t), instante jam partu totum corpus tremere puerperis, præcipuè tamen crura & femora, sed absque frigore, & calente toto corpore: tremor autem ille non est mali ominis, sed potiùs naturalis. In sacris enim literis legitur (u); Deum Moysi dixisse: *Hodiè incipiam mittere terrorem atque formidinem tuam in populos, qui habitant sub omni cælo; ut audito nomine tuo paveant, & in morem parturientium contremiscant, & dolore teneantur.* Solet tunc simul adesse, vel paulò post sequi, ut humores ex utero fluentes sanguine tingantur, quod meritò habetur pro signo, brevè partum finiendum esse; neque leve illud sanguinis effluvium fit à laceratione oris uteri, sed potiùs à separatione chorii ab utero, dum aquæ prominere incipiunt, uti in præcedenti Capitulo de Gravidarum morbis dictum fuit (v). Summoperè autem necessarium est, ut benè distinguatur, an veris partûs doloribus laboret gravida, an non? Monuerat enim sollicitè Manningham (x): *Infans, se subvertens, in supremo gestationis mense, motu insolito falsos sæpè dolores ciet, qui etiam nixus maturè nimis afferunt.* Minùs peritæ enim obstetrices urgent quandoque gravidas, ut validis nixibus juvent dolores, qui oriuntur à versione infantis, nondum ad partum maturi; imprimis, si simul os uteri apertum jam tangant. Mauriceau (y) recenset talem casum; vocabatur ad gravidam, quæ se parturire credebat; idem adfirmantibus binis, quæ aderant obstetricibus: tactu explorans, invenit os uteri hians ad pollicis latitudinem, tangebatur caput infantis tectum membranis, quæ flaccidæ adhærebant capiti, nullo modo tensæ, aut turgentes: licèt per sex dies tormina ventris habuisset, spurios nempè do-

(o) De Morb. Mulier. Lib. I. cap. xxxii. Charter Tom. VII. pag. 749.

(p) In loco modò citato, pag. 212.

(q) Art. Obstetric. Compend. pag. 42.

(r) Traité des Accouchem. chap. xxv. pag. 114.

(s) Artis Obstetr. Compend. pag. 15.

(t) In loco modò citato, pag. 212. 213.

(u) Deuteron. cap. ii. vers. 25.

(v) Mauriceau, Traité des Malad. des femmes grosses, Tom. I. pag. 213.

(x) Art. Obstetric. Compend. pag. 146.

(y) Loco modò citato, pag. 214.

lores, & os uteri hiaret, tamen nullam adesse ad partum dispositionem, dixit *Mauriceau*, ac leni clysmate applicato, unà cum tepore lecti, cessaverunt illi dolores, & per integrum mensem gravida hæc potuit alacriter rebus suis domesticis vacare; tuncque felix infantis vivi partus sequebatur. Undè meritò conclusit, omnia partûs instantis signa esse incerta, nisi adsint dolores veri, qui ex lumbis incipientes versûs pubem tendentes desinunt, cum tenesmi sensu; simulque aquæ formari incipiant; id est, digito percipiantur membranæ aquâ inter has & caput infantis collectâ turgidæ, prominentes per apertum os uteri, illudque replentes. Solam enim oris uteri aperturam fallax dare instantis partûs signum, tanquàm axioma in arte obstetriciâ posuit *Manningham* (z), dicens *Apertio oris uteri mulieris gravidæ non semper parturitionis est signum certum; nonnunquam enim orificium adeo patefactum in quibusdam invenitur, ut digitum inferri sinat, mensem ante partum.*

Postquam jam per signa certa constitit, partum instare, optimè monet modò laudatus auctor (a): *In principio doloris quærendus est fætûs & uteri situs; ut nempè præfagium haberi possit de facilitate, vel difficultate, futuri partûs, atque etiam maturè adhiberi possint illa artis obstetriciæ auxilia, quæ malum infantis in utero, vel & ipsius orificii uteri, situm mutare, & emendare poterunt. Plurimæ enim perierunt puerperæ, quæ servari potuissent, si statim hæc exploratio facta fuisset. De hæc negligentia, vel imperitiâ, obstetricum passim apud artis obstetriciæ scriptores inveniuntur querelæ.*

Præcipua signa, ex quibus facilem partum augurari solent obstetricantes (b), sunt sequentia: *Si uteri infima pars cum capite infantis in pelvim illapsa fuerit, ita ut illam in limine vaginæ facilè attingi valeat, &c: Si os uteri tenue, molle, latèque patulum, sit, & per aperturam oris uteri deprehendatur, infantem capite ad exclusionem prævio sive prono ferri, neque brachio, neque venâ umbilicali, intercedente, si simul humores in latitudinem se complanent, nonnisi prosper, celerisque partus exspectandus est.*

Omnia hæc signa sanè bona sunt: sed tamen ex his nondùm certi sumus de aliis obstaculis, quæ latere possunt: circumvolutio funis umbilicalis circa collum, vel alia membra, infantis potest partum difficilem reddere; ita etiam hydrocephalon, tumens nimis abdomen, monstrosa figura, &c. Undè omnia ritè ad felicem partum disposita esse, ex his quidem concludi potest, sed tamen absoluta certitudo facilis & felicitis partûs haberi non potest; hinc semper aliquâ cautelâ in hoc præfagio opus erit.

Partus difficilis autem prævidetur, si contraria præcedentibus signis observentur: *Os uteri altius, parum aut omninò non apertum, præacutum, crassum, atque durum, aut humores in longitudinem coarctatos.* Tunc enim membranæ aquis distentæ non efficiunt planum vel subrotundum tumorem, sed farciminis instar elongabuntur: si autem ex his signis difficilis partus prævideatur, nunquam hoc parturienti indicandum, sed amicis ac adstantibus tantùm, & prudenter quidem.

Patet fatis ex dictis, obstacula, quæ partum difficilem reddunt, pendere, vel à matre, vel à foetu, vel quandoque ab utrisque; & tunc solent difficillimi partus sequi. Hæc autem jam seorsim consideranda veniunt.

(z) Loco modò citato.

(a) Art. Obstetric. Compend. pag. 15.

(b) Deventer Novum lumen Obstetric. cap. XVIII. pag. 62. 63.

§. 1311. **V**itio Matris, deficientibus viribus ad expellendum, vel partibus ipsis naturalibus malè se habentibus.

Cùm homo, proportione habitâ ad reliquas partes corporis, caput majus habeat, quàm reliqua animalia, ideò & foemina humana difficiliùs parit, ac validiori indiget nixu; ad quem requiruntur debitæ vires. Solet quidem dici, quòd sanus & robustus foetus suis conaminibus matris parturientis nixus adjuvet, ut in dias luminis auras erumpat citiùs; si autem omnia ritè considerentur, patet fatis, parùm aut nihil foetum hîc juvare posse: motu membrorum suorum, & dilatatione oris uteri per caput ingrediens factâ, uterum irritat, & matris nixus excitat, per quos solos propellitur ex utero. Qui enim vel semel parturientem mulierem vidit, novit, quanto labore, quantâ vi, agat puerpera, dum foetus nascitur: animam retinet, omnes muscoli ferè corporis rigent, pedibus fulcro sustentatis firmo, manibus adstantes vel obvia quæque firmissimèprehendit, muscoli abdominis, dorsi, colli, rigent, facies rubicundo inflata turgēt, &, ut uno verbo dicatur, omnes vires totius corporis agunt, ut excludatur foetus qui partûs tempore pati, non verò agere, videtur: &, si ageret, pauculum illud virium, quas tenellum corpusculum habet, nullo modo augere posset adeò validos parturientis matris conatus.

Novi, *Harvæum* (c) statuisse, in viviparorum partu præcipuam nascendi causam foetui deberi. Molimini, inquam, ejus, non autem ponderi, ut *Fabricius* voluit, &c: Ipse foetus prono capite uteri claustra aggreditur, eademque propriis viribus recludit, & in lucem eluctatur. Credebat autem, sententiam suam indè præcipuè confirmari, quòd in oviparis foetus ipse, non autem mater, corticem ovi effringeret, idemque contingeret in insectis pluribus, & piscium ovis. Sed in anatome comparatâ opus est magnâ cautelâ, ne facilè credamus, in humano corpore semper eodem modo contingere illa, quæ in aliis animalibus observantur. Oviparorum ova, à matre deposita, si foecunda fuerint, blando tantùm tepore indigent, sive mater fovendo per incubatum hunc præbeat, sive alio quocumque modo ille producat; uti hodiè nimis notum est. Prætereà pullus durum jam rostrum habet, solidas ungulas, validosque, pro ratione molis, motus exercere aptus est; simulac enim ex ovi claustro prodiit, currit alacriter. Nascens homo fletu suo alienam, quâ statim indiget, opem poscit, nec unquam uteri claustrum suis viribus aperire poterit. An obtusa capitis foetûs figura, ejusque moles, aptum dabit instrumentum, quo dilatari posset uteri orificium, quod jam dilatatum esse debet, antequàm caput foetûs illud ingredi possit? Nixus materni, validaque uteri contractio, dum urgent dilatari jam inceptum uteri orificium, membranas humore plenas deprimunt in locum minùs resistantem; sicque formantur aquæ, os uteri sensim magis dilatantes, capite foetûs nondum ingresso uteri orificium. Ruptis membranis, aquis effluentibus, in partu naturali caput foetûs illabitur, non verò suis viribus exit foetus, sed validissimi tunc sequuntur parientis nixus, qui partum absolvunt; quibus minimè opus fuisset, si proprio conamine in lucem prodire potuisset foetus.

Conatus fuit *Harvæus* (d), stabilire sententiam suam observatis; testatur autem

(c) De Generatione Animal, cap. de Partu, pag. 366, 367. — (d) Ibid. 368.

sequentia : Mulier quædam apud nos (compertum narro), sub vesperam mortua, in conclavi sola relicta est : manè autem sequenti, inter femora ejus repertus est infans, qui proprio nisu exitum sibi procuraverat. De fide hujus observationis nullus dubito, cum & similia apud alios auctores legantur, & ipse talia contigisse probè noverim; sed minimè videtur ex hâc observatione concludi posse, quòd proprio nisu exitum sibi fecerit infans. Notum est nimis, quàm dubia sint mortis absolutæ signa; neque mirum foret, si misera hæc, pro mortuâ derelictâ, revixerit denuò, & post novum pariendi conatum foetum excluderet, omnique destitutâ auxilio perierit.

Sed & ipse uterus, propriâ contractione suâ, foetum, qui videtur partui proximus fuisse, exprimere potuit. Vidit *De Graaf* (e) in cuniculis dissectis, uterum motu undoso ac peristaltico quasi agitari, & propriâ suâ vi foetus exprimere. Licet autem *Harvæus* foetus viribus partum adscriberet, dissimulare non potuit tamen, excludi quandoque foetus morbosos & languidos, & quandoque ante debitum tempus prodire in lucem; verùm tunc dixit, *non tam partus fit, quàm abortio, foetusque ejicitur potius, quàm paritur* (f). Solito tamen suo candore fatetur, quòd uterus etiam huic operi auxiliares manus ferat, & probat exemplo mulieris, cui uterus prolapsus ad genua usque pendebat, capitis humani magnitudinem excedens; atque in imâ suâ parte dehiscens madorem & faniem (tanquam locus ulcerosus foret) profudit. Deinde addit sequentia (g) : *Ego re inspectâ (tactu enim non explorabam) cancerum aut carcinoma uteri jam affore metuebam, ideòque ligaturam & abscissionem meditabar; & intereà consului, ut blandis fotibus dolorem leniret. Nocte verò sequenti ex eodem tumore infans spithamæ longitudine, perfectè formatus, sed mortuus, protruditur, & postridie ad me defertur.* In hoc casu manifestè patet, nec matris nixus in pendulum extra vulvam uterum agere potuisse, nec foetum mortuum aliquid ad partum contribuisse; qui ergò soli uteri contractioni tribuendus est. Uterus ergò suâ vi ad partum contribuit; & fatetur *Harvæus* (h), quòd non tantùm in homine, sed etiam in aliis animalibus (ut potè cane, ove, & jumentis) liceat observare, hunc connixûs modum non esse uteri aut ventris solius actionem, sed totius quoque corporis conatum. Agnovit ergò & maternos nixus, tanquàm partûs causam, at tamen paulò post (i) difficillimum partum solis robusti infantis viribus tribuit. Mulier enim, quæ, post difficilem & laboriosum partum, integrum vaginæ ambitum interiorem laceratum atque excoriatum habuit, ut postea vaginæ latera prorsus inter se concreverint; Undè nec virili membro, nec specillo quidem, ingressus patuit, neque menstruorum fluxui egressus; gravida tamen facta fuit, & instante partu, miseris dum torqueretur modis, omnem spem pariendi abjecit, maritoque & amicis valedixit moritura. Cùm ecce, inopinatò, robusti admodùm foetus summo conamine, rotus ille tractus dirumpitur, fitque insperatus partus; & validus infans sibi matrique suæ salutis auctor exstitit, viamque apertam aliis post nascendis reliquit: Idoneis enim adhibitis remediis, mater pristinam valetudinem recuperavit. Quis mortalium credet, tantum obstaculum robustissimi etiam foetus viribus superari posse? An non potius summis miseræ hujus puerperæ nixibus debetur? Hinc discimus, quantum in candidissimis, ingeniosissimis, & ad observandum quasi natis, viris possit præconcepta opinio.

(e) De Mulier. Organ. pag. 325. — (f) Harv. de Generat. Animal. cap. de Partu, pag. 369. — (g) Ibid. pag. 370. — (h) Ibid. pag. 366. — (i) Ibid. pag. 368.

Patet ex his, debilitatem virium meritò inter causas difficilis partûs recenferi; undè optimo consilio, uti aliâ occasione ad §. 1291. dictum fuit, Spartanæ virgines validis exercitiis firmabant corpus, ut, *strenuè partus excipientes, benè & faciliè adversùs puerperii certarent labores.*

Sed & Spartana mater difficilem, imò quâdoque omninò impossibilem, experiretur partum, si partes ipsæ naturales malè se haberent, nec transitum nascituro homini permetterent, nisi difficillimè.

§. 1312. **S**I vires deficiunt, hæ excitandæ sunt ope Uterinorum; Cardiacorum, Sternutatoriorum.

Summâ hîc opus habet prudentiâ Medicus, ne noceat imprudenti cardiacorum exhibitione. Rariùs enim, quàm creditur, puerperæ debilitas partum reddit difficilem. Vidi toties, dum adstantes crederent, insignem adesse virium defectum, omnes miratos fuisse ingens robur, dum ultimis nixibus prodiret infans. Ipsa puerpera, & omnes adstantes, in votis habent, partum accelerare. Verùm antea monui, in primiparis, quæ omnium impatientissimæ esse solent, celerem partum non esse tutissimum, præstare potiùs lentiolem, ut sensim cedant partes, non autem simul & semel violentè distendantur. Semper debemus memores esse prudentis *Galenii* moniti (vide §. 6.): *Sive purgans dederis, sive vomitorium, &c. prima exhibitio in tuâ potestate est, reliqua sibi fortuna vindicat.* Si enim tempore parturitionis cardiaca calida, frequentius, aut majori copiâ, dederis, ad vires nempè instaurandas, vel partum accelerandum, hæc pergunt agere, postquàm peperit mulier. Sed omnes Medici agnoscunt, nihil magis prodesse post partum, quàm quietem mentis ac corporis, & pacatissimum humorum motum; qui accelerabitur post partum, dum pergunt agere stimuli cardiacorum, quæ parturitionis tempore exhibita fuerunt largiori copiâ. Quàm prudenter *Celeberrimus Boerhaave* (k) hoc monuit, dum nobiles *olei Cinamomi* vires enumerat: *At oleo Cinamomi suppar videre necdùm contigit, quotiescumque collapsæ gravidarum, parturientium, puerperarum, vires, absque inflammatione, absque ruptis, hætenùsque hiulcis, vasis.* Sed certè post partum, dum separatur placenta ab utero, hiulca sunt vasa, & copiosum sanguinem effundunt. Dum genuini partûs dolores breviori se invicem intervallo sequuntur, pulsus fit plenior, celerior, facies tensa rubet, calor in toto augetur corpore. Judicet tunc Medicus, an in tali conditione corporis cardiaca calida stimulantia utilitatem habere possint? Quamvis enim in parturitionis initio talis status nondùm adsit, tamen aderit brevè, etiam in puerperio quàm maximè legitimo, & naturali. Solent in quibusdam locis circumferre obstretices cistulas, spirituosas remediis plenas, quæ parturientibus aliquando largiori dosi exhibent, & quidem tantò audaciùs, quò sunt minùs peritæ: undè sæpè magna contigerunt infortunia. Si enim non à languore, sed à perverso situ foetus in utero, vel & uteri ipsius obliquâ positurâ, difficilis partus fiat, tantò plus nocet obstetrix, quantò plus dolores urgeat, antequàm mutato situ foetus, vel uteri, leventur hæc obstacula. Hinc nisi certus sit Medicus de languore par-

(k) *Chemix*, Tom. II. Process, xxx. Schol, VII. pag. 129.

turientis, nunquam exhibere debet cardiaca calida; & tunc adhuc tantum refractâ dosi, repetitisque vicibus.

Urgent tamen hæc obstetrices, parturientes, adstantes, & si neget, clam, inscio Medico, vel etiam invito, offeruntur talia. Sæpius fui in tali casu, & malui semper præscribere illa, quæ noveram innoxia fore quàm morosè negare omne cardiacum remedium. Aquæ stillatitiæ, ex floribus sambuci, tiliæ, rosarum, ex cerasis nigris cum nucleis contusis, ex melissâ, corticibus citri, arantiorum, & his similibus, gratâ fragrantia reficiunt, nec tamen calorem & motum augent.

Nullibi magis dominantur mulierculæ, quàm puerperii tempore: insultant Medicis, tanquàm rerum muliebrium ignaris: quævis adstantium matronarum peculiare quoddam habet remedium, quod in principibus familiis per sæcula jam usu probatum dicitur. Ratione agere cum his si quis vellet, oleum & operam perderet, ac cum ratione insaniret. Magis profeci, dum facilem me monstrabam in adhibendis inanibus, imò sæpè ridiculis, modò omni periculo & superstitione carerent. Nunquàm me opposui, si lapidem Lyncis, Aquilæ, & alia similis farinæ, de collo parturientis suspendere, vel femori alligare, vellent; imò, modò in reliquis obtemperare vellent, vel ipsum *Helmontii* (l) remedium concederem, quod ex felle & hepate anguillæ siccatis, ac in pulverem tritis, conficitur; si non ex vino, sed ex aquâ, vel vino multâ aquâ diluto, fumeretur. *Pharmaco nimirum adhuc in stomacho existente, apertum fit os pubis, & valvæ ossis sacri in lumbis, fætusque statim propulsus. Notavi scilicet, stomachum claves uteri gerere.* Nugantur deindè, dum vult, ideò anguillæ hepar, serpentis nempè aquatici, maledicti, rigorem minuere, quia propter serpentis invidiam mulier in dolore parere debuit. Maluit certè prudentior in his *Mauriceau* (m), blando alloquio animum erigere parturientis, & jusculo, vel pauco vino cum pane tosto, vires languentes erigere.

Prætereà notandum est, languere quandoque puerperas, vel ob diuturnitatem parturitionis, vel etiam, quod frequentius longè contingit, ob metum doloris, & ancipitis eventûs; undè quandoque, in tenerioribus imprimis, hysterica anxietas sequitur; ideò uterina, sive antihysterica, remedia commendantur. Sufficiet in tali languore, aliquot guttulas *tincturæ succini*, vel *castorei*, in aquis stillatitiis modò laudatis diluere, & cochleatim dare, donec levetur hoc malum.

Si autem magna & subita debilitas oriatur, præcipuè si simul dolores cessent; magnum imminet periculum. *Viribus derepente deficientibus, lethalis extravasatio est metuenda* (n); dum sanguis, vel undatim ex vulvâ profluit, vel in abdomen diffunditur, rupto utero; de quâ re postea dicitur. Spontè autem patet, in tristissimo tali casu mortem accelerari per cardiaca calida, cum hæmorrhagiam augeant.

Illud quod spontè naturæ contingit in morbis, si juvet, solet ars imitari: undè doctrina illa de nocentibus & juvantibus magni momenti est in arte Medicâ: de quâ re videantur illa, quæ §. 602. septimo numero habentur.

Dixerat *Hippocrates* (o); *Mulier, uteri strangulatu vexatæ, aut partûs difficultate laboranti, sternutamentum succedens, bonum.* Notum est, inter sternutandum concuti

(l) In Capit. *Jus Duumviratus*, pag. 247. n°. 46.

(m) *Traité des Maladies des Femmes*, Liv. II. chap. x. pag. 263.

(n) *Manningham*, Art. *Obstetric. Compend.* pag. 15.

(o) *Seçt. V. Aphor. xxxv. Charter. Tom. IX.* pag. 215.

totum corpus, omnes ferè musculos subito & convulsivo quasi motu agitari, con-
quassari omnia viscera : undè spes nascitur, dolores parturientis sic augeri posse,
ut partus acceleretur.

Felix sternutationis in partu difficili effectus apud *Harvæum* (p) legitur : Ju-
vencula ob summum pariendi laborem in animi deliquium incidit, statimque adeò
stupida & comatosa facta est, ut nullis potuerit excitari remediis, licèt varia ten-
tata fuerint : cùm autem nil deglutire posset, pennam, sternutatorio fortiori illi-
tam, indidit naribus : licèt autem adeò stupore obruta fuerit, ut neque indè
sternutaret, nec excitaretur, tamen totius corporis convulsione quâdam tentari
cœpit, quæ, ab humeris incipiens, paulatim per totum corpus ad inferiora per-
tingebat. Quotiescumque autem adhibebatur ille stimulus, promovebatur partus;
tandémque, insciâ matre, & comatosâ adhuc manente, natus est infans sanus ac
vegetus. Non notat tamen, an hæc puerpera ad se redierit postea, & evaserit, an non.

Patet indè, irritatis per acre sternutatorium nervis, etiam non sequente sternu-
tatione, auctos fuisse pariendi conatus, cum felici successu. Si autem facies vultuosa,
rubra, oculi turgentes, calor magnus capitis, adessent simul in tali parturiente,
facilè intelligitur, largam venæ-sectionem præmittendam esse, antequàm validi illi
sternutationis concussus tutò tentari possent. Secus enim vasorum in capite ruptura,
& lethalis apoplexia, metuenda foret. Undè etiam *Mauriceau* (q), dum laudat
in convulsis parturientibus sternutatoria, venæ-sectionem suadet priùs, nisi con-
vulsio post profusam Hæmorrhagiam secuta fuerit. Certè singultus, quem pro con-
vulsione specie *Hippocrates* habuisse videtur, cùm æquè à repletione ac inanitione
fiat, ut convulsio, solvitur sternutatione (r). Cui sententiæ etiam accedit *Gale-
nus* (s), dicens : *Signum itaque bonum est, quia indicat, naturam priùs torpentem
nunc exsuscitari ac recreari, & propriarum motionum reminisci.*

§. 1313. **S**I uteri collum internum nimis angustum, durumve, li-
nimentis succurrendum quantum possibile, ut lubricum
emollefcatur, vel fotu.

Consideranda jam sunt impedimenta, quæ in partibus naturalibus malè se habenti-
bus observata fuerunt, quibus partus difficilis meritò tribui potest.

Fœtus hæret in uteri cavo, ex quo per cervicem uteri, ejusque orificium, exire
debet, ut partus fiat. Cervix autem illa uteri solet & collum internum vocari, ut
distinguaturn à vaginâ, quæ à quibusdam collum uteri dicitur, sed externum; fortè
minùs propriè. Notum est, pyriformem figuram utero plerumque tribui, cujus superior
& latior pars fundus, inferior autem & angustior cervix, dici solet. *Eustachius* (t)
uteri integri, & dissecti, figuras dedit; sed in non gravidis mulieribus talis est :
apparet autem uteri cavum, triangulare quasi, superiori parte latius, convergere &
angustari, ubi incipit cervix, sive collum internum, quod descendendo iterùm

(p) De Generat. Animal. cap. de Partu, pag. IX. pag. 255.

366. (q) Lib. II. cap. xxviii. pag. 335. (r) In Comment. ad Aphor. xxxv. Sect. V.

(s) Ibid. pag. 215.

(t) Tubul. 13. & 14.

Tom. IV.

dilatatur ad os uteri usque. In utero autem gravido fundus sensim magis magisque distenditur, & assurgit; sed & postea uteri cervix incipit dilatari, ita quidem, ut circa tertium graviditatis mensem quarta pars supremæ cervicis æquè distenta jam sit, ac uteri fundus. Quinto mense auctus magnitudine fundus occupat medium spatium, quod inter summitatem ossium pubis & umbilicum interjacet; sed hoc tempore dimidia cervicis longitudo extensa est. Septimo mense fundus umbilicum tangit; octavo mense fundus mediam distantiam inter umbilicum & scrobiculum cordis occupat; nono mense scrobiculum cordis attingit ferè; & tunc tota cervix uteri distenta est (*u*); tunc autem cervix uteri disparet quasi, unum cavum faciens cum fundo, quod adultum jam foetum continet. Si consideretur exactissima figura uteri foeminae, in quintum mensem gravidæ (*v*), patet, jam maximam partem cervicis, sive colli uterini interni, deletam quasi esse distentione: notandum tamen est, illud, quod superest de cervice, brevius apparere, quàm reverà est, quia orificium uteri antrorsum incurvatum est, ut ejus interior superficies melius oculis pateret (*x*). Saltem indè patet, ultimo graviditatis tempore, instante jam partu, de cervice uteri vix quid superesse, cum tota jam dilatata, unà cum fundo, magnum cavum faciat. Hinc tum in summitate vaginæ nil de cervice tangi potest explorantis digito; sed solum os uteri occurrit, miro pariter modo jam mutatum. In initio graviditatis enim illud tangitur exactè clausum, oblongum, prominens, ferè instar rostri canis recens nati; sensim postea crassescit, & emollitur, ad sextum circiter mensem; post quem incipit minui in omni suâ dimensione, in eadem proportione quâ uterus magis distenditur, ita ut, partu appropinquante, totum complanetur, quasi confusum cum uteritamenti globo: superest tunc tantum parva circularis eminentia: in quibusdam tamen foeminis ultimis graviditatis mensibus uteri orificium crassius est, mucosis madescens humoribus; sed tunc laxum & molle tangitur, non verò compactum & firmum, uti in primis graviditatis mensibus fieri solet (*y*).

Cedere ergò posse debet non tantum uterus, sed & ejus cervix, graviditatis tempore, ut crescenti foetui commodum præbeatur spatium; quod nisi fiat, abortus metuendus est, uti præcedenti Capitulo de gravidarum morbis dictum fuit.

Verum & uteri orificium pariter cedere debet, ac facilè dilatari, partus tempore; & licet in graviditatis initio clausum inveniatur, videtur tamen postea demum aperiri. In utero mulieris, quinque menses gravidæ, *orificium manifestè hiabat, auctum valdè, in ambitu rugosum, glutine quodam tenaci, coloris ex rubro profundè fusci, tanquàm thrombo, infarctum: quod, utero dein per annum in convenienti spiritu servato, totum dissolutum aperturam reliquit, transverso pollice longam & profundam, latitudinis ubique ferè æqualis, cui facilè calamus scriptorium quovis loco immitteres* (*z*).

Aderant autem in margine externo dicti orificii pori, admodum conspicui, simili glutine pleni, & globuli pellucidi, ad aliquam profunditatem cervicis substantiæ immerfi, simili materiâ turgidi.

Adest ergò in his locis secretionis apparatus; ut & uteri hians orificium obturetur, & partes molles ac lubricæ ferventur, ut facilè dilatari, & cedere, possint. Verum

(*u*) Brudenell Exton. Sect. III. pag. 117. 118.

(*v*) Noortwyk, de Utero gravido, pag. 205.

(*x*) Ibid, pag. 206.

(*y*) Mauriceau, Traité des Malad. &c. Tom.

I. Liv. I. chap. VII. pag. 97.

(*z*) Noortwyk, de Utero gravido, pag. 7.

iidem folliculi, morboſi ſi fuerint, partum impedire poterunt. In muliere enim primiparâ, quæ inter partûs dolores, non excluſo fœtu, exſpiraverat (vide §. 486), inventum fuit matricis collum obturatum ſubſtantiâ glanduloſâ, quæ utero cohærebat, & parvis hinc indè foraminulis perforata erat. Quandoque & obſervatum fuit, in mulieribus admodum fœcundis has lacunas mucofas abolitas fuiſſe tandem; undè ultimi partus fuerunt magis laborioſi.

Obſervatur autem, uti antè dictum fuit, aliquot diebus ante partum de vaginâ prodire humorem mucofum, & genitalia perpetuò madefcere, ſicque omnia lubricari, ut facilior naſciturus fœtui præparetur tranſitus. Hippocrates (a), ubi recenſet commoda & incommoda illorum, qui civitates ſeptentrioni expoſitas incolunt, dicit, neceſſe eſſe, ut robuſti & ſicci ſint, capita habeant ſana & dura, morbis acutis inflammatoriis obnoxii vivant, & tamen reliquis hominibus magis longævi. Mulieribus autem prædixit, quòd multæ ſteriles ſiant propter aquas, quæ ſunt duræ, crudæ, & frigidæ; purgationes enim menſium non contingunt idoneæ, ſed paucæ, & pravæ. Deindè difficilè pariunt, neque valdè abortiunt, &c. Tabes etiam frèquentes à partu contingunt, præ violentiâ enim ruptiones & vulſuras habent. Durities autem & ficcitas partium facili partui obſiſtunt.

Contra hoc vitium Hippocrates alio in loco (b) laudat ſequentia: Si, quæ in partu eſt, ſicca fuerit, ac ægrè humectetur, oleum bibat, & locos oleo calido, & malvæ aquâ, perfundat, & cerato liquido illinat, adipe etiam anſerino cum oleo infuſo. Similia adhibita fuerunt ſemper, ubi metus erat partûs difficilis, ob ficcitatè & minorem partium naturalium flexibilitatem. Meritò ſuadet Mauriceau (c), hæc emollientia non tantum adhibenda eſſe partûs tempore, ſed diù antè ut debita mollities & lubricitas poſſit obtineri. Imò etiam in partu legitimo ac naturali monet Obſtetrices, ut inungant genitalia oleo emolliente, axungiâ, vel butyro recenti, ſi obſervaverint, illa difficiliùs dilatari (d). Hanc tamen cautelam addidit (e), ne partûs tempore hæ inunctiones nimis frèquenter ſiant, ſicque abſtergantur humores mucofi, qui tunc humectant & lubricant has partes; optimè enim notat, hos longè utiliores eſſe, quàm alia quævis linimenta. Dum in annosâ muliere primiparâ partum difficilem metuerem, bis de die partes genitales balneo vaporis exponi curavi, & dein inungi recenti amygdalarum oleo, cum decocto radicum althææ diù conquaſſato; ſic enim emollientiſſimum & lubricans linimentum obtinui; ſecutus nempè Hippocratis conſilium. Duabus autem ſeptimanis antè partum hanc methodum adhibui, & felici cum ſucceſſu.

Hæc ſunt illa, quæ tutò adhiberi poſſunt; vim enim inferre, ut dilatentur partes nimis anguſtæ & renitentes, periculoſum eſt, & plerumque lethalis harum partium inflammatio, cum acutiſſimâ febre, ſequi ſolet.

Accedit, quòd quandoque præter ſpem ſubitò dilatentur partes, quæ antea nimis anguſtæ fuerant. Vidi ſæpè, Obſtetrices tangendo inveniriſſe os uteri durum, clauſum, licèt aliqui partûs dolores jam aſſent; hinc abiviſſe ad alias, quas prompto auxilio

(a) De Aère, locis & aquis, Charter. Tom. VI. pag. 191.

(b) De Mulier. Morb. Lib. I. cap. xxxiii. Charter. Tom. VII. pag. 749.

(c) Traité des Malad. des Femm. groſſes,

Liv. II. chap. x. pag. 262. Liv. I. chap. xxvii. pag. 198.

(d) Ibid. chap. iv. pag. 239.

(e) Ibid. chap. vii. pag. 245.

credebant indigere. Vix horæ spatium elapsum erat, quin orificium uteri, molle, apertum, facilè cederet, sequente subitò partu felici, antequàm vocata denuò Obstetrix adesse potuerit, ut opem ferret. Mirabatur *La Motte* (*), se non posse per pedes educere fœtum sex mensium, dum nullo modo cederet durum uteri orificium: oleis, & aliis pinguibus, usus fuerat frustra: abiit, ut pararet balneum vaporis ex herbis emollientibus: dum redit, invenit uteri os molle, & adeò facilè cedens, ut fœtum commodissimè educere potuerit, tam felici successu, ut post sex dies per plateas incederet sana, & dissimulans illa quæ contigerant. Candidè autem fatetur, quòd oris uteri relaxationem balneo vaporis adscripsisset, si post usum ejus secuta fuisset. Erat tamen solius naturæ opus. Mirus legitur casus gravidæ (f), cujus vagina adeò erat arcta, ut vix calamus scriptorium admitteret: tamen, dum partûs dolores ingruiebant, trihorii spatio adeò dilatata fuit vagina, ut robustum & validum infantem pepererit. Undè meritò concluditur, non facilè desperandum esse, etiam in casibus difficillimis. Prudentiùs tamen actum fuisset, si graviditatis tempore de dilatatione vaginæ cogitatum fuisset; de quâ re ad §. 1315. adhuc dicendum erit. Natura enim sæpè sibi soli sufficit; sed non semper; & tunc arte opus est.

§. 1314. **S**I tumor hîc (1313.) vel in vaginâ enatus expulsionem impedit, is discutiendus, suppurandus, vel eximendus ope Chirurgicâ.

Cùm partus naturalis non nisi valido puerperæ nixu fiat, etiam dum omnes viæ; per quas nascens infans transire debet, liberæ sunt, sponte patet, quemcumque tumorem, circâ os uteri vel in vaginâ natum, fœtûs exclusionem impedire; adeoque cura in ablatione talis tumoris consistit. Varia autem obstacula hæc inventa fuerunt, de quibus nunc agendum.

Uterus, uti notum est, inter vesicam & intestinum rectum ponitur, adeoque quidquid tumere facit has partes, unâ cum utero in pelvi locatas, impedit facilè fœtûs exclusionem. Ad §. 1301, ubi ab incremento fœtûs nata incommoda recensentur, dictum fuit, difficultatem urinæ, & alvi, in gravidis sæpiùs observari. Undè inter partûs impedimenta recensentur fœces accumulatae in crassis intestinis, & imprimis in recto, uti & vesicâ distentâ per urinam (g). Ideò circâ finem graviditatis alvus, si moretur, molli clysinate ducenda est. Optimè etiam, dum primi partûs dolores incipiunt, clyisma applicatur, ut intestinum rectum penitùs evacuetur: si enim tardiùs hoc tentetur, dum infantis caput magis jam descendit, tunc sic comprimitur intestinum rectum, ut nec clyisma facilè admitti, nec fœces exire, possint. Simul clysmata hunc usum habent, quòd per nixum alvi evacuandæ promoveantur dolores (h). Ob eandem rationem monentur parturientes, ut urinam excernere tentent; plerumque etiam, dum clyisma alvum ducit, urina simul exire solet. Quomodò autem succurri possit gravidæ, dum urina cum difficultate excernitur, vel

(*) *Traité des Accouchem. Livr. III. chap. VII. Observat. ccciv. pag. 291.*

(f) *Académ. des Scienc. in-4º. l'an 1748. Hist. pag. 58.*

(g) *Mauriceau, Traité des Malad. &c. Liv. II. chap. x. pag. 260.*

(h) *Ibid. chap. IV. pag. 238.*

integrè supprimitur , pariter ad §. 1301. dictum fuit ; uti etiam de hæmorrhoidibus , quæ quandoque parturientibus multùm molestiæ faciunt , dum dolent turgidæ , sicque ultimos pariendi nixus reddunt dolentissimos , imò quandoque impediunt , quò minùs parturientes totis viribus fœtûs exclusionem moliri possint ob doloris acerbitem.

Præcipuè autem cavendum est , ne urinâ distendatur vesica : metus enim est , ne postea paralytica maneat vesica , & sequatur molesta incontinentia urinæ : imò observatum fuit , plenissimam urinâ vesicam validis parturientis nixibus ruptam fuisse ; undè tristia & vix medicabilia sequebantur mala. Post difficilem admodum partum mulieri effluebat urina , cùm erecto corpore incederet , præter voluntatem , non sine dolore acerrimo , ardore , & fœtore. Instituto diligentissimo examine , patuit , vesicæ partem inferiorem versùs latus ruptam , & rupturæ labia callo quodam jam obducta esse. Cùm autem portio urinæ inter vesicam & vaginam in tunicâ cellulosâ colligeretur , morâ acrior reddita erofit vicina ; undè exulceratio sequebatur , & urina assiduè purulenta excernebatur (*i*). Imò , si non rumpatur vesica , poterit , si inter partûs nixus admodum plena fuerit , sic elongari in loco , ubi vicina minùs resistunt , ut hernia vesicæ sequatur ; molestum satis malum , quod in gravidis aliquoties observatum fuit , dum ultimis graviditatis mensibus caput infantis fundum vesicæ premit , quæ tunc in utroque latere distenditur quasi in cornua , quæ per annulos abdominales exeunt ; quandoque & inter vaginam ac intestinum rectum extensa vesica descendit , & in perinæo tumorem herniosum facit , qui compressus , evacuatâ urinâ , evanescit , retentâ urinâ , redit : plures tales casus leguntur (*k*). Facile patet , si hernia vesicæ inter vaginam & intestinum rectum protendatur , talem tumorem , vaginam comprimendo , angustare posse ejus cavum , quod & observatum fuit.

Vidit *Ruyfchius* (*l*) in parturiente muliere à conatibus vehementioribus natum tumorem durum , minoris pugni magnitudine , in latere dextro vulvæ. Fatetur , quòd ferè deceptus fuisset , credens primâ fronte , esse placentæ uterinæ portionem ; quæ quandoque exitum antè fœtum quærit : *Re autem penitiùs investigatâ , veram uteri lateralem portionem esse deprehendit : quod eventus quoque edocuit : Fœtu enim in lucem edito , statim ad naturalem rediit locum , patiensque convaluit sine ullâ ulteriori fomentatione , quâ usi sumus in partu , ne pars uteri prolapsa gangrænam conciperet.* Facile autem concipitur , si orificium uteri non respondeat directè vaginæ cavo (de quâ re postea dicetur) , tunc inferiorem & lateralem uteri partem in talem tumorem extendi posse.

Huc etiam referri potest , tanquàm partûs impedimentum , vaginæ prolapsus , qui simili ferè modo fit , uti prolapsus intestini recti. Interior enim ejus tunica , laxior reddita , sensim quasi supra se ipsam invertitur , & extra vulvam prominet , sub formâ quasi annuli turgidi , inæqualiter plicati , in cujus medio apertura est , qui facile digitum admittit (*m*) ; quo plerumque uteri orificium tangi potest , cùm & illud tunc soleat profundius descendere.

Talis apparet vaginæ prolapsus , si recens fuerit ; multùm mutatur , si diù duraverit malum , infarctis jam vasis , & miro quandoque modo degenerantibus. Undè ali-

(*i*) Stalp. van der wiel Observat. &c. Cent. I. Observat. LXXXII. pag. 351.

(*k*) Académ. des Scienc. l'an 1717. Hist. p. 19. Académ. de Chirurg. Tom. II. pag. 23. & seq.

(*l*) Observat. Anat. Chir. Observat. xxiv. pag. 23.

(*m*) Académ. de Chirurg. Tom. III. pag. 390.

quando à minùs peritis , vel non fatis attentis , pro uteri prolapsu habitum fuit hoc malum. Si initio tractetur ritè prolapsus vaginæ , fatis facilè reducitur , & quiete in lecto ac fomentis adstringentibus curatur (*n*). Si inveteraverit , sæpè omnem omninò medelam respuit. Si ante partum vaginæ prolapsus adsit , statim cura adhiberi debet , ne in partu , descendente fœtûs capite , magis magisque protrudatur interior vaginæ tunica. Monet *van Deventer* (*o*) , ut , si tale malum in parturiente jam adsit , Obstetrix protinùs omni studio prolapsam vaginam loco suo restituat , deindè maximoperè curam gerat , ne os uteri nimis permittat delabi , sed illud suprâ in vaginâ retineat , & , quoad fieri potest , manibus sustentatum servet , usque dum parturiens tam fœtum quàm secundinam enixa fuerit. Deindè vaginam prolapsam restituere jubet , & idoneam adhibere medelam , ut curetur.

Interim cautela adhibenda est , ne alii tumores genitalium habeantur pro vaginæ prolapsu (*p*). Post partus enim frequentes , aut laboriosos , sic distrahitur vagina , ut postea , amisso robore , minùs resistat tumentis à fœcibus collectis intestino recto , vel vesicæ urinâ plenæ ; & tunc sæpè tumor in vaginâ apparet , qui extra vulvæ labia prominet. Sic vidi mulierem , cui post duodecim felices partus , dum alvum deponere vellet , fœces delabebantur antrorsum , distendentes laxam nimis vaginam , nec poterant ano exprimi : undè , simul ac duriores fœces excludendæ erant , digito in vulvam immisso illas retrorsum pellere debebat , & retinere , donec anus aperiretur.

Patet hinc , quantâ peritiâ & prudentiâ opus sit , quàm exactâ cognitione partium indigeat , qui parturientibus fœminis utiliter opem feret.

Tandem & tumentia vulvæ labia possunt partum magis laboriosum reddere , licèt tales tumores non adeò periculosi habeantur à peritis , si frigidi & leucophlegmatici fuerint : de quâ re videantur illa , quæ ad §. 1301. habentur.

Haçtenùs dictum fuit de partibus vicinis tumentibus , quæ exitum fœtûs maturi possunt remorari. Verùm & in uteri orificio , vel circâ illud , uti etiam in vaginâ , possunt nasci omnis generis tumores , qui in reliquis corporis partibus observantur. Sponte patet , omnia hæc obstacula tolli deberè , si ullo modo fieri possit , antequàm partus instet. Imò contingere potest , ipso parturitionis tempore diù pressas à fœtu partes tumere , & ad inflammationem disponi ; tuncque curâ antiphlogisticâ opus est , & imprimis sanguinis-missione , ut fiat vasorum depletio. Sic *Hippocrates* (*q*) suasit : Quòd si prægnans diuturno tempore immoretur , & parere nequeat , sed pluribus diebus partûs doloribus discrucietur , sit autem juvenis , & ætate florens , multoque sanguine redundet , venas in malleolis secare oportet , & virium habitâ ratione sanguinem detrahere. Si verò aliâ quâcumque de causâ graviditatis tempore tumor inflammatorius has partes occupet , omni artis molimine tentanda est discussio ; & si hæc obtineri nequeat , promovenda est suppuratio , ut antè partum viæ reddantur omninò liberæ.

Observati fuerunt , & quidem fatis frequenter , tumores in his partibus , folliculosi , vel & polyposi , similes fatis narium polypis , & aliquando tam magnæ molis , ut partum redderent impossibilem , nisi Chirurgi manu eximerentur.

Per multos annos in vaginâ gesserat tumorem puella , qui à quibusdam Obstetri-

(*n*) La Motte , Traité des Accouchem. Liv. V. chap. xi. pag. 657.

(*o*) Noyum Lum. Obstetric. cap. xxx. pag. 134. 135.

(*p*) Académ. de Chirurg. Tom. III. pag. 322. 323.

(*q*) De Mulier. Morb. Lib. I. cap. lxxvii. Charter. Tom. VII. pag. 776.

cibus habebatur pro uteri prolapsu, & post longum tempus multum increverat: contingit quâdam die, dum domum rediret, quod sentiret, cum dolore, & impetu magno, prolabi ex pudendis tumorem, quem credens uterum esse, perterrita vocavit celeberrimum Chirurgiæ Professore *Benevoli* (r), qui invenit pendentem extra pudenda tumorem, decem digitos transversos longum, cujus circumferentia eandem ferè mensuram æquabat. Facile peritissimus ille vir videbat, non esse uteri prolapsum; anceps tamen hærebat, quomodo tentaret curationem tanti mali: reducere conabatur in vaginam tumorem, nec poterat; undè conclusit, solam superesse extirpationem, quam ægra magno animo petiit, ut tantis molestiis liberaretur. Collum quo adhærebat tumor vaginæ, duo circiter pollices æquabat crassitie. Advocato in auxilium altero Chirurgo peritissimo, ligavit collum tumoris chordâ forti & crassiori, ut comprimere posset validè, absque scissuræ periculo; simulac verò chorda stringebatur, vidit membranas à chordâ scindi; undè cessavit, attentus, an sequeretur hæmorrhagia; quod cum non fieret, perrexit animosè constringere, & totus tumor separabatur à cohæsione cum vaginâ, nec sequebatur valida hæmorrhagia: postquam sufficiens quantitas sanguinis effluerat, stuppis lineis implevit cavum, à quo separatus fuerat tumor, & solito apparatu firmavit. Tumor pendebat uncias viginti duas, mucosâ constans substantiâ, quam tegebat tenuis membrana, sed satis fortis. Paucorum dierum spatio integrè curata erat hæc puella, applicato decocto hordei cum melle rosato, & in fine vino myrrhato: Monet autem, ejusmodi tumores decipere potuisse illos, qui statuunt, quibusdam mulieribus extirpatum fuisse uterum, & tamen postea peperisse.

Similem tumorem, minoris molis, in vaginæ initio hærentem, ligaturâ collo tumoris circumductâ, abstulit *Denys* (s), sed jam ulcerosum, in virgine viginti & duorum annorum: quarto autem post ligaturam die, tumorem resecurit, cum putrescens jam pessimum spargeret foetorem. Perfecta pariter sanatio secuta fuit. Pari successu ligando abstulit tumorem durum, crassum, nullibi adhærentem vaginæ, sed à sinistrâ parte oris uteri pendulum.

At non tantum in vaginâ, sed & in utero ipso, constat, tales tumores nasci, qui prolongati per uteri orificium transeunt, & in vaginâ pendent. Sæpè tales tumores pertinacis hæmorrhagiæ causæ sunt, quæ post ligaturam horum tumorum cessat. Aliquando, per uteri orificium egressi, ab illo strangulantur, & cadunt. De his meretur legi egregius *Levret* (t), qui hanc rem perfecit, & artificiosa valdè instrumenta excogitavit, ut collum talis tumoris stringi posset, dum altiori in loco hæret. Quàm maximè merentur & legi illa, quæ idem ille Auctor alio in loco (u) de polypis uteri, & vaginæ, habet. Cum autem instrumenta, quæ descripserat, ad ligandum polypum, operosa forent, & non nisi magnâ dexteritate poterant adhiberi, simplicius descripsit aliud (v), quo, mediante filo argenteo, collum tumoris polyposi pro lubitu constringi poterit. Similem utcumque machinulam adhibuit *Denys* (x), ut pendulum

(r) Dissertazioni, &c. Observ. vi. pag. 101. & seq.

(s) Over het Ampt der Vroedmeesters, &c. pag. 10. 11.

(t) Observat. sur les Polyp. pag. 99. & seq. & per totum.

(u) Mém. de l'Académ. de Chirurg. Tom. III. pag. 518. & seq.

(v) Mém. de l'Académ. de Chirurg. Tom. III. pag. 578.

(x) Over het Ampt der Vroedmeesters, &c. pag. 11.

ab orificio uteri tumorem ligaret; verùm filo cërato usus fuit, loco fili argentei, quod tamen longè commodius est. Cùm autem ægra post ligaturam applicatam discederet ex urbe, ipsi commisit, ut magis magisque torquendo ligaturam stringeret, donec caderet tumor; quod feliciter cessit.

Fortè credi posset, tumores tales, præcipuè si in ipso utero radicati fuerint; conceptionem impedire. Verùm satis numerosa exempla contrarium docuerunt: plures tales casus, & satis mirabiles quidem, enumerantur (y), quibus evincitur, nequidem debitum foetus incrementum semper per tales tumores impediri, multò minùs conceptionem.

Videtur autem vestigium similium tumorum, qui ex pedunculo penduli in his partibus reperiuntur, apud Hippocratem (z) legi. Sic enim habet: *Si in pudendis gravis odor sit, & columella innata fuerit, dolorque detineat, dolorem quidem sedabit apii semen ex vino jejunæ datum, gravem autem odorem anisum eodem modo exhibitum. At columellam præcidere oportet.* Major adhuc verisimilitudo accedit ex variante lectione, quæ in *Manuscripto Vaticano* habetur (a); ibi enim loco κίλων, *Columella* legitur κάσπος κάσπος. Certè castoreum officinarum, & graveolentiâ suâ, & figurâ, similibus tumoribus non adèò ineptè comparari potest.

§. 1315. **S**I excoriata harum partium labia coaluerint, citò, & antè partum, si fieri possit, dissecanda, & cicatrice obducenda, sunt.

Ut partus succedat, debet foetus transire per os uteri, per totam vaginæ longitudinem, per vaginæ orificium externum; adeoque in tribus illis locis impedimentum hæerere poterit.

Certum est, excoriata & cruda harum partium latera, à quâcumque demum causâ hoc factum fuerit, concrefcere inter se posse; nec impossibile est, ut idem in uteri orificio contingat. Clausâ vaginâ conceptum factum fuisse, fidis observationibus constat; an autem concipere potuerit mulier uteri ipsius orificio penitus concreto & obturato, non constat. Verum quidem est, quòd post imprægnationem factam concrefcere possit os uteri; quod suspicari posset Medicus, si ulcera venerea, vel ab aliâ causâ nata, has partes eroderint; ast tactu antè partum hoc distinguere, non adèò facillè videtur.

Verum quidem est, in gravidis naturaliter os uteri, quod priùs acummatum; crassum, & solidum, fuerat; post bimestre vel trimestre spatium, sensim complanari; attenuari, & mollescere, ita ut duobus tribusve antè partum mensibus os uteri jam dehiscat (b). Verùm prudenter monet idem auctor, sequenti paginâ, quòd hæc omnia sensu moderato sint intelligenda, utpote exceptionem facillè admittentia. In primiparis enim, robustis, & ætate provectis, os uteri quandoque ad extremum usque occlusum manet, nec aperitur, nisi propellentibus doloribus. Idem & contingere observavit in pravo situ infantis.

(y) Académ. de Chirurg. Tom. III. pag. 543. & seq.

(z) De Naturâ Muliebri, cap. LXVI. Charter. Tom. VII. pag. 715.

(a) Ibid. pag. 900. n°. 197.

(b) Deventer Nov. Lum. Obstetric. cap. XVII. pag. 55.

Præterea observatur (c), gravidas quandoque spurios, Obstetricibus dictos, pati dolores, qui per abdomen vagantur, non autem, ut veri, ex lumbis orti per latera abdominis tendunt versus os pubis: dum spurii dolores adsunt, os uteri contrahitur, adeoque imprudens quis credere posset, adesse orificii concretionem; præcipue, cum spurii illi dolores antecedant sæpius genuinos, unâ & quandoque illos comitentur. Videtur & *Moschion* (d), probè hos dolores à veris distinxisse; nam postquam partûs instantis signa optimè descripserat, dicit: *Et quod fervoris dolor cum clausurâ & siccitate in orificio invenitur.* Cùm è contrâ per veros dolores orificium uteri dilatetur, & madescat magis.

Ex quibus patet magnâ peritiâ & prudentiâ opus esse, ut quis determinet, an reverà os uteri concretum fuerit, cùm hoc rarò contingat, & fortè tantùm post imprægnationem. Inflammatio, suppuratio, mala venerea, inter causas talis mali possent numerari. Sed & *Hippoerates* (e) notavit, fervida ulcuscula (aphthas) obsidere quandoque mulierum pudenda; de quibus videantur illa, quæ ad §. 978. dicta fuerunt.

Aliâ occasione ad §. 486. mentionem feci casûs, ubi orificium uteri concretum erat, in muliere nempè quadragenariâ, primiparâ, cui, ob parvam nimis distantiam inter os sacrum & ossa pubis, post quatuor dierum labores infans mortuus magnâ cum difficultate eductus fuerat; convaluit quidem ex molestissimo hoc puerperio, ac, post tres menses denuò gravida, debito termino parturire incepit, &, licèt per biduum sævos dolores passa fuisset, non cedebat ullo modo orificium uteri. Dum tangebatur ab obstetricante Chirurgo, invenit, concrevisse os uteri absque ullo aperturæ vestigio. In primo partu, adeò difficili, magna vis orificio uteri illata fuit, & suppuratio secuta satis larga & diuturna, quam tamen ab exterioribus partibus, utcumque laceratis, ducebant adstantes. Admodùm verosimile videtur, & interiora suppurasse, & post suppurationem concrevisse uteri orificium, sic, ut imprægnationi quidem via superesset, non verò excludendo fœtui. Dilatatâ per extemporanea instrumenta vaginâ, cùm aptiora deessent, cicatrix concreti oris uteri apparuit, & opus fuit scalpellum adigere ad medii pollicis profunditatem, ut concretum os uteri dividi posset: immisso digito tangebatur caput fœtûs, sed omnis ambitus cartilagineam duritiem habebat, nec cedebat ullis miseræ parturientis nixibus: undè omnis ille ambitus variis incisionibus divisus fuit, & sic incepit parùm dilatari, nec satis tamen: tunc necesse fuit, Obstetricantis manu fœtum educere, uti in primo puerperio factum.

Dum tot incisuris dividebatur cartilagineum uteri orificium, ne minimum quidem sanguinis exhibar; nec dolorem percepit ægra, querens solùm de molestâ vaginæ dilatatione.

Simul ac, absoluto partu, in lectum deposita fuit, corripiebatur dolore pleuritico, validâ admodum febre, & difficili respiratione; quibus ferendis, post tot calamitates toleratas, impar, post viginti quatuor horas periit (f).

Mirus ille casus docet, post inflammationem & suppurationem concrevisse os uteri durâ cartilagineâ cicatrice; sed tamen hoc vitium tantùm apparuisse manifestè

(c) Ibidem. cap. xvii. pag. 60.

(d) Spach. Gynæc. pag. 4. n°. 45.

(e) De Natur. Mulieb. cap. lxi. Charter.

Tom. IV.

Tom. VII. pag. 714.

(f) Essais & Observat. de Médecine, art. xix.

pag. 384.

partus tempore. Si autem iusta foret talis mali suspicio, an non metuendus foret tunc abortus, & periculosa uteri hæmorrhagia; dum vagina vi dilatari debet, concretum os uteri sectione aperiri, & impediri deinceps, ne scalpello divisæ partes inter se deñuò concrevant? Antea ad §. 1306. dictum fuit, à levioribus etiam causis abortum metuendum esse.

Videri possunt & illa, quæ de oris uteri obturatione per membranam, aliasque causas, dicta ad §. 1290. fuerunt, ubi menstruorum fluxum impediabant; verum ibi simul notabatur, quòd steriles fuerint tales.

Faciliùs cognoscitur, & curatur concretio vaginæ & orificii pudendorum; de quâ re pariter ad §. 1290. actum fuit; ubi simul habetur mirus ille casus foeminae, quæ, decimo sexto ætatis anno nupta, vaginam adèò arctam habebat, ut vix calammum admitteret: hæc tamen post undecim matrimonii annos gravida facta fuit, & quinto graviditatis mense incepit dilatari sponte, sic vagina, ut feliciter pepererit. Dictum etiam tunc fuit de variis modis, quibus hoc vitium tolli possit. Si membrana claudens vaginam discindi debeat, vel partes concretæ separari, sponte patet, hoc debere tentari ante partum, ita ut sanatio jam perfecta fuerit, antequam parturire incipiat mulier. Si enim seriùs hoc fiat, non caret molestiis, uti docet sequens observatio.

Dum primipara parturire inciperet, Obstetrix explorando invenit, vaginam in mediâ suâ longitudine validè adstrictam, & angustatam: vocatus Chirurgus, invenit Obstetricem vera dixisse; sed apice digiti tetigit parvulum foramen; quod postea advocatus etiam in molesto hoc casu *Benevoli* (g) digito dilatavit; undè commodè introduci potuit speculum matricis, ut major fieret dilatatio. Potuit tunc caput foetus tangi; sed aderat adhuc tenuis membrana, cui uncum infixit, sicque à capite infantis removit, trahendo, dum alter illam forcice rescinderet; cum autem nondum videretur sufficiens esse apertura, quæ caput foetus transmittere posset, manu immisâ dilatavit, & laceravit hanc membranam ita, ut caput foetus omninò detectum foret: post trihorium peperit vivam puellam. Benè se habuit puerpera usque ad quintum à partu diem; tunc, cum magno rigore, febris secuta fuit, abdomen intumuit, cum vomitu, sudore copioso, & acerbissimo vaginæ dolore, cum eruptione copiosâ materiæ purulentæ, mucosæ, & sanguine tinctæ; omnibus artis auxiliis post plures septimanas obtinebatur mali imminutio; sex tamen mensium spatium opus fuit, ut ulcerosa vagina cicatrice obduceretur. Felix nihilominus & absoluta curatio fuit, cum postea aliquoties feliciter pepererit. Cum autem postea peteretur à matre puerperæ, an unquam tumore, vel alio quodam circa partes genitales morbo, laborasset, constanter negavit: tandem recordata fuit, filiam in primâ juventute, dum unâ cum coætaneis equitaret in arundine longâ, cecidisse, & pudenda nodo baculi, cui inequitabat, fortiter imegisse; ita ut Chirurgus ultra mensem illius curam gerere debuerit. Undè probabile satis videtur, ab hac causâ originem mali deducendam esse. Certè si id fuisset cognitum, ante partum hoc obstaculum tutiùs removeri potuisset: partus enim proximè sequens laceram vaginam sic offendit, ut postea inflammatio, & sequens suppuratio, non potuerint evitari.

Post partum, laboriosum valdè, vagina sæpiùs inflammatur, & suppuratur, imò

(g) Dissertaz. &c. Observ. V. pag. 96.

aliquando gangrænescit : si sanatio succedat , nisi cautela adhibeatur , vaginæ latera concrefcere possunt , vel & à duris ac contractis cicatricibus sic angustari , ut difficillimè dilatari possit in sequenti partu. Plures tales casus in Historiâ Medicâ habentur (*h*).

§. 1316. **S**I ossium compages arctior iter impediverit , linimentis emollientibus (1313.) fomentis similibus , lenienda sunt , tum manu lege artis succurrendum parturienti est.

Ab hâc causâ omnium difficillimi partus contingunt , & , cùm vix emendabilis sit , meritò à nullâ re plus metuunt Obstetricantes , quàm à malâ conformatione ossium , quæ cavum pelvis constituunt.

Ossa pelvis , licèt in recens natis ex quindecim ossibus distinctis componantur , postea adultiori ætate inter se sic uniuntur , ut in nubili virgine pelvis tantùm constet quatuor ossibus , nempè osse sacro , osse coccygis , & binis ossibus innominatis : ultima hæc ab Anatomicis solent singula in tres partes distingui , quæ diversis insigniuntur nominibus. Anterior enim pars ossis innominati vocatur os pubis , superior & simul posterior pars os ilium dicitur , inferior & simul lateralis pars os ischion nominatur.

Hæc ossa simul unita pelvis cavum constituunt , & ab illâ parte , quæ cavum pelvis spectat , lævia sunt. Pelvis cavum posterius os sacrum constituit , quod superius latius , sensim fit angustius , & infimæ ejus ac angustissimæ parti necitur os coccygis : ossa ilii superiorem & lateralem , ossa ischii lateralem & inferiorem , ossa pubis anteriorem , pelvis partem faciunt. Ergo sub pelvis nomine intelligitur illud spatium , quod ab his quatuor ossibus , inter se unitis , circumscribitur.

Simul etiam solet considerari introitus in cavum pelvis , & egressus ex cavo pelvis. Introitum formant posterius ultimæ lumborum vertebræ antrorsum hîc protuberantes , unâ cum supremâ parte ossis sacri ; à latere utrimque formatur à medio margine utriusque ossis ilii ; anteriùs à supremâ parte ossium pubis. Exitus autem pelvis posterius formatur osse coccygis , à latere margine inferiori utriusque ossis ischii , anteriùs curvaturâ inferiori ossium pubis.

A perfectâ structurâ pelvis partûs felicitas ut plurimùm dependet ; si enim nimis angusta via sit , sponte patet , foetum non nisi difficillimè transprimi posse ; imò quandoque hoc omninò impossibile esse. Verùm , quod primâ fronte mirum videbitur , & nimia latitudo pelvis nocere poterit , nisi sedulam curam Obstetricans adhibuerit. Ut enim felix partus fiat , debet per uteri orificium , sensim dilatatum , foetus nixibus maternis exprimi , & uterus tamen sic sustineri , ut non simul prolabi possit. Si enim ingressus pelvis nimis amplus fuerit , uterus unâ cum foetu descendet , uteri orificio vix adhuc aperto , cùm non urgeatur à partûs doloribus fatis , nisi uterus ob debitam angustiam pelvis sustineatur. Multiplici experienciâ edoctus *Deventer* (*i*) , talia contingere , monet Obstetrices ; ut ad parturientes vocatæ inquirent pelvis amplitudinem , nec confidant , licèt *omnia plenissimis quasi velis ferantur* ; metuendus enim est uteri prolapsus. Cavetur hoc malum , si uterum unâ cum foetu descendentem manu

(*h*) *Peu , Pratique des Accouchem. pag. 245. & seq.*

(*i*) *Nov. Lum. Obstetric. cap. xxvii. pag. 114.*

retineat, ne ex pudendis promineat. Sic prudenti arte utero præbet sustentaculum, quod nimia pelvis amplitudo negabat. Vidit similes casus *Ruyfchius* (*k*), & notat sequentia : *Mirum dictu, quantâ monstrositate sese offerat eo tempore dictum uteri os & quantâ circumspeditione opus sit, in tali partu, norunt ii, qui hisce nobiscum adfuerunt casibus. In hoc statu fœtus adhuc viventis exitum naturæ committendum esse existimo, & os uteri utràque manu retinendum.* Neque hoc tantum, sed & uteri inversionem indè metuebat.

Notavit autem *Levret* (*l*), dum introitus pelvis amplior est, plerumque ejus exitum esse angustiore; & contrà, si introitus pelvis sit angustior, exitum esse latiore. In priori casu, in partûs initio omnia citò procedunt, sed circà finem retardatur partus; tunc autem minor metus est, ne uterus prolabatur, & parturienti auxilium præstare potest Obstetrix, blandè reprimendo os cœcygis, quod, antrorsum incurvatum, sustinet caput infantis, ac antrorsum versùs inferiorem curvaturam, sive emarginationem, ossium pubis dirigit, ubi majus pro exitu fœtus spatium reperitur. Notum autem est, os cœcygis cedere posse, ubi naturaliter se habet, uti monet *Levret* (*m*), ubi alia pulcherrima de pelvis ossi structurâ habentur. Si verò introitus pelvis angustior fuerit, plerumque exitus latior est, & tunc initium partûs lentissimè procedit; verùm ubi has angustias superavit fœtus, præceps sæpè egreditur, ob patulum magis exitum. Contingit etiam, ut pelvis non tantum in introitu & exitu, verùm etiam in toto suo tractu, nimis ampla sit; & tunc totus uterus, unà cum contento fœtu maturo, delabi extra pudenda posset, nisi peritâ manu caveretur (*n*).

Apparet ergo, quòd nimia pelvis amplitudo culpari quidem possit meritò, sed tamen præsto est in arte obstetriciâ auxilium. Verùm longè major difficultas est, si pelvis nimis angusta fuerit; undè quandoque absoluta partûs impossibilitas sequitur. Verum quidem est, nimiam fœtus molem posse partum reddere difficilem, imò & impossibilem; sed hoc loco agitur de partu difficili ob vitium matris.

Signum autem pelvis adeò angustæ, ut per ejus cavum fœtus maturus nullo modo transire possit, ponitur (*o*), si non admittere possit manum obstetricantis Chirurghi, qualiscumque demum illa fuerit. Notum est, magnam satis diversitatem inveniri in diversis hominibus quoad manuum molem & torositatem: omnium aptissimi ad artem obstetriciam laudantur illi, qui, unà cum valido musculorum robore, manus angustas & digitos longos habent: si ergo talis Chirurghi manum admittere nequeat pelvis, partus fœtus maturi impossibilis habetur; & sola Sectio Cæsarea superest; de quâ postea dicetur.

Ossa pelvis omnes morbos pati possunt, quibus reliqua corporis ossa obnoxia sunt; adeoque & exostoses hinc natæ pelvis cavum angustare poterunt (*p*). Imò observatum fuit, femoris caput, ex acetabulo suo in foramen ovale motum, partum ante reductionem reddidisse impossibilem. Constat, ultimas lumborum vertebrae, nimis introrsum prominentes, licèt ipsa pelvis benè conformata fuerit, partum omninò impedivisse.

Cùm autem *Rachitis* plurima corporis ossa adeò mutet & deformet, hinc omnes, qui de arte obstetriciâ scripserunt, metuendum esse difficilem partum testantur in illis,

(*k*) Observat. Anatom. Chirur. pag. 24.

(*l*) L'Art des Accouchemens, §. 47, pag. 7.

(*m*) Ibid. pag. 6.

(*n*) L'Art des Accouchem. §. 47.

(*o*) Ibid. §. 61.

(*p*) Crantz, de Utero rupto, pag. 28.

quæ hunc morbum in primâ ætate passæ fuerint. Toties enim inde gibbositas, spinæ distortio, claudicatio, &c: per reliquam vitam manent. Optimè hæc mala descripsit Egregius auctor (q), & notavit, non semper pelvim malè conformatam esse, licèt spina dorsi distorta inveniatur. Si enim, non à rachitide in primâ ætate, sed ferius, duodecimo vel decimo quarto anno, spinæ distortio ab aliâ quâcumque causâ contigerit, tunc pelvis jam formata est, & potest debitam obtinuisse formam, licèt reliquum corpus ob spinæ distortionem deforme fuerit. Hi fortè sunt illi casus, ubi mirantur obstetricantes, deformes fœminas non parere difficiliùs aliis, quibus optima corporis structura contigit. Notandum tamen est, licèt bona fuerit pelvis, si spinæ distortio pectoris cavum angustaverit, gibbosas fœminas difficiliùs parere, quia ob difficiliorem respirationem non possunt adeò validos exercere inter parturiendum nixus.

Cùm autem in Rachiticis infantibus ossa sint mollia & flexibilia, neque incedere possint, ut sani infantes solent, sedili perpetuò affixi manent, vel nutricis gremio insident: undè coccyx antrorsum versùs cavum pelvis premitur, extremitas inferior ossis sacri extrorsum vergit, suprema ejusdem ossis pars, unà cum ultimâ lumborum vertebrâ, antrorsum prominet, & ad summitatem ossis pubis accedit, ita, ut quandoque in mulieribus inventa fuerit distantia inter os sacrum & supremum marginem ossium pubis non superare trium pollicum mensuram, in aliis duorum, in quibusdam, sed rarò, unius cum dimidio pollicis.

In aliis ob eundem morbum ultima lumborum vertebra, unà cum ossis sacri supremâ parte, introrsum vergit; sed ad latus; ossa pubis, quæ exterius convexam, interiorius cavam superficiem habere debent, complanantur, imò quandoque & interiora versùs convexa sunt: sed & pars inferior utriusque ossis ischii versùs pelvis cavum vergit, & distantia inter horum ossium extrema, quæ tres pollices cum quartâ parte æquare solet, minuitur. Omnium tamen frequentissimum vitium ab hâc causâ natum est protuberantia ultimæ lumborum vertebræ, & summitatis ossis sacri, quæ facit, ut in deformi pelvi caput fœtûs toties hæreat immobile in pelvis ingressu. Metum autem difficilis partûs in illis, quæ olim rachitide laboraverunt, auget, quin, licèt sanatæ, venustam & proceram corporis staturam acquirant, tamen ferè semper circa pelvim aliqua deformitas manet. Indè patet ratio, quare in tali casu versati in arte obstetriciâ semper metuant difficilem partum.

Si ergo ossium compages arctior fœtûs exitum impediat, meritò quæritur, quidnam auxilii in arte supersit? Mollissima quævis commendantur linimenta, fomenta, vapores, &c: profunt hæc quidem, præcipuè si molles partes simul siccæ & nimis rigidæ fuerint, uti ad §. 1313 dictum fuit; sed non multum spei est, ut brevè molliri possint hâc methodo ossa, faciliùsque cedant: interim tutò hæc tentari poterunt.

Cùm autem ossa, quæ pelvis cavum constituunt, olim per interpositas cartilagineas cohæserint inter se, quæ incipiunt ossescere circa pubertatis tempus, hinc disputaverunt artis obstetriciæ periti, an partûs tempore hæc ossa à se mutuò secedere possint, ut cavum pelvis augeatur. Satis crassam synchondrosin, quæ ossa pubis nectit, notavit *Eustachius* (r). Eadem hæc commissura ossium pubis tegitur exterius magnâ copiâ fibrarum ligamentosarum & aponeuroticarum, quæ validæ sunt: pariter &

(q) Brudenell, Exton, of midwifery, Sect. IV. pag. 82. — (r) Tabul. XLIII.

nexus ossis sacri cum ossibus ilii ubique diversis planis fibrarum aponeuroticarum teguntur; quæ & densæ admodum sunt, & valdè elasticæ (s). Hinc videtur talis hîc adesse apparatus, qui cedere utcumque possit, sed & vi elasticâ se statim restituere, simulac vis distrahens cessat.

Os coccygis cedere posse, omnes concedunt, & nisi retrorsum vergere possit, dum caput infantis in exitu pelvis hæret, partum difficiliorem fore, constat. Verùm ossa pubis disjungi posse, negat *Mauriceau* (t); quia in magno Nosocomio Parisino (l' *Hôtel - Dieu*) statim post partum pedibus incedere viderat mulieres, ad lectum suum sæpè satis dissitum; quod fieri non posset, si ossa pubis à se mutuò, vel ossa ilii à sacro, disjuncta fuissent. Addit etiam, quòd in pluribus puerperarum cadaveribus dissectis nunquam talem ossium separationem viderit. Verosimile videtur, quòd in partu naturali, nec adeò difficili, licèt utcumque cedere possit nexus ossium pelvis, tamen non fiat absoluta horum ossium separatio. Non videtur autem ullo modo negari posse, in difficili partu ossium pelvis à se mutuò sejunctionem contigisse. Testati fuerunt hoc celebres in arte obstetriciâ magistri; invenerunt nempe hæc ligamenta, de quibus dictum fuit, mollia & dilatata, ipsa ossa separata. Trecentis auditoribus in cadavere mulieris, quarto à partu die suspendio strangulatæ, hoc demonstravit *Riolanus*. In sequenti post partum die ad minimi digiti distantiam separata ossa pubis invenit *Diemerbroeckius*. Similia vidit *Paræus*, *Bauhinus*, *Harvæus*, *Spigelius*. Omnia hæc testimonia collecta habentur (u). Ipse vidi in Illustri puerperâ, undecimâ à partu difficillimo septimanâ mortuâ, ossa pubis adhuc separata, ita ut cum crepitu suprâ se mutuò moveri possent. Hinc non miror, magni nominis in arte obstetriciâ virum (v): ex propriis observationibus, & cadaverum numerosâ sectione, edoctum, statuisse, quòd sæpiùs, quàm creditur, contingat in difficili partu, ut ossa pubis à se invicem diducantur. Pubis ossa ad digiti distantiam à se invicem separata, & cartilagine, quâ hæc ossa juguntur, emollitam, invenit *Cornelius à Solingen* (x): ubi etiam plures observationes leguntur, ex optimis auctoribus collectæ, quæ docent, in partu difficili ossa pubis, & alia, quæ pelvim constituunt, ossa, à se mutuò sejungi, emollitis & magis tumidis redditis integumentis; quod imprimis notandum videtur (*). Certè observatur, ante partum vaginæ membranam internam tumidulam reddi, mollem, humidam, & vulvæ labia molliter intumescere. Os uteri, quod antea tangebatur firmum & solidum, molle redditur, & dilatatur, antequam partûs dolores ingruant. An similis mollities humida in ligamentis ossa pelvis inter se necentibus nascitur ante partum, ut cedere possint, ubi opus erit in partu difficili? postea ossa sejuncta, foetu expulso, elasticorum ligamentorum ope ad pristinam redeunt unionem? Videtur certè hoc satis probabile esse. Vidi sæpiùs, post difficilem partum, puerperas de molesto dolore circa commissuram ossium pubis conquestas fuisse, nec potuisse primis diebus puerperii ullo modo situm erectum in lecto tolerare. Sensim tamen minuebantur hæc molestiæ, & convalescebant, licèt tardiùs.

Verùm si tantâ vi opus est in angustiâ nimis pelvi, ad exprimendum foetum, ut ipsa

(s) Levret, l'Art des Accouchem. §. 25.

(t) Liv. II. cap. I. pag. 210.

(u) Bonet. Sepulc. Anatom. Tom. III. pag. 117-119.

(v) Levret, l'Art des Accouchem. §. 26-27.

(x) Stalp. van der Wiel Observat. LXVI. pag. 284. & seq.

(*) Confer. & Peu, Pratique des Accouch. Liv. I. chap. XII. §. 12. p. 185. Denys Verhandelingen, &c. pag. 114. 115.

ossa disjungantur, patet satis, quantam vim pati debeat foetus caput, dum per arctas adeò vias transprimitur. Hinc toties mortui infantes prodeunt in partu difficili; si autem vivi adhuc prodeant, elongatum caput habent, à solitâ figurâ multum recedens; quod peritæ obstetrices molli & æquabili manuum pressione ad debitam figuram reducere conantur. Notum enim est, calvariam recens nati infantis non esse penitus osseam, sed partim adhuc membranaceam; undè ossa possunt ad se mutuò accedere, sicque sphæroïdea capitis figura in oblongam mutari, ut faciliùs per angustam nimis pelvim exire possit.

Nec minor vis infertur utero, dum foetum per angustam pelvim exprimere nititur. Uterum enim suâ propriâ contractione agere ad partum promovendum, extra dubium est. *Hemsterhuys* (y) circa medium præcedentis sæculi vidit, quòd gravidæ canis uterus, abdomine aperto, suo nixu solo, diaphragmate & musculis abdominis non adjuvantibus, foetum exclusit. Recentiora experimenta idem confirmaverunt. In cane prægnante, partui jam propinquâ, vidit celebris Medicus Bononiensis *Caldani* (z), uterum moveri satis fortiter. Credebat primâ fronte, fieri hunc motum à foetibus in utero contentis. Discidit uterum, eduxit tres foetus vivos, & binos mortuos, ferè totos putridos: uterus sic evacuatus jam propriâ vi sic contrahebatur, ut cavum ejus redderetur nullum. Perrexit uterus ille se movere per horam, & ampliùs; tuncque motus incepit languescere; leni stimulo poterat augeri, ita ut, candela propiùs admota, contraheretur adeò validè, ut tota ejus cavitas deleretur. Eadem tentamina postea facta sunt in uteris binarum vaccarum non gravidarum, & dum adhuc hærerent in corpore, & dum jam essent exempti.

Sed eandem vim utero humano inesse suadent multa. Dum dolores partus urgent, perita obstetrix orificium uteri tangens sentit dolorem instare, licèt puerpera non sentiat; imò, uti præcedenti Capitulo dictum fuit, prudenti irritatione oris uteri incitatur uterus, ut contenta suo cavo expellat. Propriâ suâ vi uterus, matre jam mortuâ, foetum expressit; in vivente, placentam relictam toties solvit, solutamque expellit, grumos sanguinis cavum replentes exprimit, & ex magnâ distentione in gravidis redit in pristinam magnitudinem. Toties senserunt obstetricantes Chirurghi, manum utero immissam validè constringi. Muscularem in uteri fabricâ substantiam detexit *Ruyschius*; confirmaverunt alii; de quâ re videri possunt illa, quæ apud Uteri Gravidæ descrip-torem habentur (a). Omnia ergo hæc concurrunt ad demonstrandam validam uteri in partu contractionem.

De validâ uteri contractione *Ruyschius* (diù antequàm musculares illas fibras detexerat) adeò videtur fuisse certus, ut crediderit, uteri orificio pertinaciter clauso, vel capite foetus illud obturante, contentos in utero humores posse per tubas Fallo-pianas exprimi in cavitatem abdominis & pelvim (b). Imò quod magis mirum, videtur uterus in difficillimo partu ex propriâ suâ substantiâ expressisse quasi transsudando sanguinem in cavum abdominis, qui post mortem concretus repertus fuit. Moritur ob difficilem partum mulier, non excluso foetu: in cadavere reperitur tota anterior uteri superficies tecta sanguine concreto, qui nullo negotio indè separari poterat,

(y) *Messis aurea exhibens Anatomica*, pag. 333.

(z) *Lettera scritta al chiarissimo, &c. Haller*, pag. 320.

(a) *Noortwyk de utero gravido*, pag. 106. & seq.

(b) *Observat. Anatom. Chirurg. n.º, LXXXIV. & LXXXV.*, pag. 79. 80.

& supra mensam expansus placentam coagulati sanguinis exhibebat, quindecim pollices longam, pedem latam, & tres lineas crassam. Accurato examine nullum vas ruptum inveniebatur, nec gutta sanguinis in reliquo cavo abdominis apparebat (c). Unde probabile videtur, quòd sanguis ille ex ipsâ uteri substantiâ transsudando expressus fuerit per validissimos miseræ puerperæ nixus. Nec improbabile videtur, in difficili valdè partu hoc sæpius contigisse; undè pessima sequi potuerunt mala post puerperium à corrupto hoc sanguine extravasato in liquamen soluto, & viscera abdominalia alluente. Vix enim credibile videtur, tantam copiam grumosi concreti sanguinis, in cavo abdominis collectam, resorberi potuisse.

Dum ergo tantâ vi uterus constringitur, & in difficili partu validissimis parturientis nixibus urgetur, contra foetum ejus cavo contentum, meritò metuitur uteri ipsius ruptura, per quam foetus, vel pro parte, vel & totus, in abdomen matris delabitur, lethali plerumque cum eventu. Celebris olim Parisiis obstetriciæ artis magister *Gregoire* testatur, se triginta annorum spatio decies sexies observasse uteri rupturam: inter hæc semel vidit, rupto utero ad placentæ latus, foetum pedibus suis tetigisse matris diaphragma: in alio casu notat, caput infantis, totumque dextrum latus, extra uterum reliquis partibus adhuc in uteri cavo hærentibus, ita ut foetus divaricatis cruribus inequitaret quasi utero (d). Plura certè inveniuntur rupti uteri exempla apud *La Motte* (e), & alios; notabilis imprimis ille casus, ubi foetus placentam ac uterum pedibus suis perforaverat, & tamen *La Motte* per pedes illum eduxit: placenta postquam separata fuerat, manum denuò immisit utero, penetravit per uteri rupturam in abdomen, & intestina manifestè tangere potuit. Supervixit tamen misera per triduum. In alio simili casu supervixit puerpera per quatuor dies; & in cadavere vestigium tantùm rupturæ uteri inveniebatur, quod minimi digiti apicem caperet, contracto nempe jam utero. Mirabilis casus rupti uteri habetur (f), ubi totus foetus in cavo abdominis hærebat, excepto unius pedis extremo, & fune umbilicali; tamen feliciter pedibus eductus fuit; & post separationem placentæ, dein manu immisâ sanguinem grumosum eduxit ex abdominis cavo. Supervixit & hæc per octiduum. In cadavere mulieris, quæ partûs dolores per triduum toleraverat, & absque foetûs exclusione perierat, invenit Celeberrimus *Alexander Monro* fissuram uteri, per quam foetus maturus unâ cum placentâ delapsus fuerat in abdominis cavum; quod etiam magnam sanguinis quantitatem continebat (g).

Sed non uterum tantùm fissum, at ipsum quoque abdomen crepuisse in difficili partu, cum magno fragore, legitur (h), & per hanc aperturam exivisse foetum, eductam fuisse placentam, contentaque abdominis viscera ab adstantibus visa. Integrè tamen curata fuit puerpera, solâ applicatione butyri cum saccharo albo misti: cicatrix sanati vulneris simile vestigium reliquit, acsi crassiori aciculâ cutis rafa fuisset. Vix fidem mereri videretur mirus ille casus, nisi jurati autoptæ testes coram magistratu veritatem confirmassent, ac in testium numero forent obstetrix, & alia mulier, quæ

(c) Essais & Observat. de Médec. Tom. IV. art. xxiii. pag. 559.

(d) Académ. des Scienc. l'an 1724. Hist. pag. 35. Heisters Waarnemingen, 944.

(e) Traité des Accouchemens, Liv. IV. chap. v. pag. 463.

(f) *Peu*, Pratique des Accouchem. Liv. I. chap. viii. pag. 79. & seq.

(g) Essays and Observat. Physic. and Literar. Vol. II. art. xxiv. pag. 339.

(h) Ibid. pag. 338.

placentam eduxerat. Testimonia autem hæc, publicâ fide munita, à Secretariis *Societatis Edinburgensis* servantur.

Certum ergo est, in difficili partu uterum rumpi quandoque. Considerationem autem meretur, an cognosci possint signa, ex quibus prælagiri possit uteri rupturam metuendam esse; & an dentur indicia, quæ docent, uerum jam ruptum esse. Denique videndum est, an in tantâ calamitate aliquid auxilii ab arte sperari possit.

Omne, quod obicem ponit foetui egressuro, inter causas rupturæ uteri numerari potest; sed tamen non in omni partu, etiam admodum difficili, uterus rumpitur: imò rariùs hoc contingere notum est (*i*). Cùm autem non omnia cadavera parturientium, pleno utero mortuarum, aperiantur, videtur iusta suspicio esse, quòd uteri ruptura adfuerit, saltem in quibusdam illarum, licet plena certitudo non habeatur: imprimis, si validos, irritos quamvis, habuerint pariendi conatus.

Immediatam autem causam rupti uteri, præter vim externam illatam frequentissimè saltem ponit *Levret* (*k*) calcitrationem foetus, dum capite in angustâ nimis pelvi inclavato (ut vocant) hæret. Præcipuè autem, cùm infans convellitur; quod sæpè contingit, dum jam morti proximus est: si simul tunc uterus propriâ vi & nixibus maternis urgeatur, tantò magis ruptura metuenda est. Accedit, quòd per motus convulsivos vis musculorum augeatur immaniter, uti in *Epilepsiæ* historiâ dictum fuit.

Demonstratur fidelibus gravissimorum auctorum observatis, in omni suâ parte uterum ruptum fuisse, quas collectas videre licet apud *Celeberrimum Crantz* (*l*), quî pulcherrimum de *rupto utero* tractatum scripsit. Signa autem, quæ rupturam uteri præcedunt, hæc sunt (*m*): Foetus, postquam aliquo temporis spatio immobilis mansit, subitis agitur motibus, qui acutum matri dolorem excitant, in illo loco matricis, ubi rupturæ periculum est: anxietas autem præcipuè sedem figit versùs medium regionis epigastricæ. Illi succussus per vices redeunt, non limitato temporis intervallo: tandem ultimus, sed violentissimus subsultus succedit, qui mortem foetus denunciat; postea silent illi motus. Plerumque enim foetus convulsus moritur. His signis *Celeberrimus Crantz* (*n*) addit sequentia: *Vastum & distentum abdomen, retractâ vaginâ, orificium altum, dolores quidem veri, sed violenti, sine magnis intervallis frequentes, sine partûs progressu ingrati, statim ab initio aut medio naturalis nixûs tempore, adsunt. Ruptis aquis, dolores vehementiùs instant, sine intermissione improbi, sine partûs spe crudeles: ita mulierem discruciant, ut & ignarum vulgus his non enixam vehementer miretur, &c: donec tandem violentissimo subsultu elatus foetus, contractum calcitratu uterum perfodat, aut membro magis obtuso dilaceret.* Disputat deindè in notis (*o*), an uterus rumpatur, aquis adhuc integris, an verò postquam ruptis membranis jam effluxerunt; & omnibus ritè ponderatis concludit: *Nihil certi in hanc rem statui posse; hucusque verò in benè descriptis observationibus uterus semper post effluxas aquas ruptus est.*

Si hæc signa modò recensita adfuerint, futuræ uteri rupturæ justus metus est; si post hæc succedant sequentia, uterum jam ruptum esse, designant (*p*). Si nempe animi deliquium, vel magna debilitas, sequatur, mente tamen adhuc constante,

(*i*) Crantz de Utero Rupto, pag. 12.

(*k*) L'Art des Accouchem. §. 596. & seq.

(*l*) In loco modò citato, & seq.

(*m*) Levret, ibid. §. 596-599.

Tom. IV.

(*n*) De Rupto Utero, pag. 15. 16. & seq.

(*o*) Ibid. pag. 17. 18.

(*p*) Ibid. pag. 19. & seq. Levret, l'Art des Accouchem. §. 600.

facies palleſcat, pulſus debiliſ fiat, abdomen tumefcat tumore largo & plano, cum ſenſu caloris inſoliti, ſed blandi; ſi extrema frigeſcant, guttæ ſudoris viſcidi frigidi in facie appareant; tunc brevè deficit, & plerumque parturiens moritur convulſa. Aliquando, dum uterus rumpitur, concuſſionis ſonum audiunt adſtantes, & poſt animi deliquium meliùs ſe habere videtur; fœtûs motus rarò, vel nunquam, ſentitur ampliùs; partûs dolores ceſſant; fœtûs membra, quæ in ore uteri antea tangi poterant, jam non ampliùs percipiuntur; ſi nempè, vel totus fœtus, vel pro magnâ parte, jam in cavo abdominis hæreat; tunc autem tangendo abdomen partes fœtûs diſtinctiùs tactu percipi poſſunt, quàm antea, dum adhuc in uteri cavo hærebant.

Optimè autem notatur (q), hanc ſymptomatum ſeriem non ſemper perpetuam eſſe; quædam etiam abſque ullis rupti jam uteri ſignis deficere, & mori paucas poſt horas; dum aliæ, uti ex antè dictis obſervatis conſtat, per plures dies ſupervivunt; in quibus varia debuerunt: vel ſaltem potuerunt, eſſe ſymptomata, prout fœtus in abdomine hærens hæc vel illa viſcera, premendo, vel irritando, affecerit. Nec tamen ſemper fœtus, rupto utero, in abdomen exit; nam & partu naturali, ac quidem placido, abſque obſtetricis auxilio, fœtus prodiit, placenta ſtatim ſubſequentem. Matre eadem die mortuâ, aperitur cadaver, & invenitur uteri ruptura (r).

Fœtum autem, rupto utero, in abdomine hætere, imprimis noſcitur, ſi pars, quæ antea in orificio uteri tangebatur, jam non ampliùs ſentiat; ſi per muliebria ſincerus defluat ſanguis, aut jam congelatus decidat cruor; ſi orificium uteri, uti poſt partum plerumque contingere ſolet, conniveat; & ſi uterus collapſus fuerit (s). Contraria autem hiſ ſigna indicant, fœtum integrum, vel pro parte, adhuc uteri cavo contineri.

Cùm autem plurima ſymptomata uteri rupti pendeant à jacturâ ſanguinis qui in cavum abdominis effunditur, poſſent eadem ſequi à quâcumque aliâ hæmorrhagiâ, licèt ſanguis non colligeretur in abdomine. Si per uteri orificium & vaginam effluit ſanguis, cauſa manifeſta eſt: verùm ſi, membranis adhuc integriſ, funiculus umbilicalis ruptus fuerit, vel, iisdem jam ruptis, fœtûs capite obturante & implente uteri orificium, idem contigerit, replebitur uteri cavum ſanguine, fœtus ex inanitione convulſus uterum percutiet, parturiens debilitabitur, pallebit, ſicque multa concurrent ſymptomata: quæ pro ſignis uteri rumpendi, & rupti, habentur. Rarò quidem obſervata fuit hæc cauſa internæ hæmorrhagiæ, ita ut *La Motte* teſtetur, ſe illam tantùm ſemel obſervaffe; uti ad §. 1304 dictum fuit, contigit tamen. Alter enim caſus ex *Levreti* obſervationibus habetur apud *Crantz* (t), ubi chorda umbilicalis rupta fuerat inter partûs dolores, pluribuſque gyris collo circumvoluta ſuffocaverat fœtum. Cùm autem venter magis magiſque tumeret, imprimis in regione epigaſtricâ, ſed & ſimul tactu durus perciperetur, internam hæmorrhagiam ſuſpicabatur *Levret*, potiùs quàm uteri rupturam, cùm poſt hanc abdomen quidem ſanguine impleatur, ſed tumor planus & mollis appareat; quo ſigno uteri ruptura diſtinguitur ab hæmorrhagiâ internâ uterum integrum replente. Hinc licèt in illo caſu *verum & certum fuerit in conſinio dubii & falſi*, tamen non difficile fuit conſummato in arte viro *Levret*, veram facere diagnoſin. Cùm enim caput fœtûs totam ferè vaginam repleret, nec tamen promoveretur per validos & frequentes dolores, quatuor horis à parturiente tole-

(q) Crantz, de Utero Rupto, pag. 22.

(r) Ibid. in notis.

(s) Crantz, de Utero Rupto, pag. 39.

(t) Ibid. pag. 25, 26. in notis.

ratos, iusta erat suspicio, chordam umbilicalem collo, vel aliis membris foetus, circumvolutam partum retardare; adeoque metum esse, ne placenta, qui chorda affigitur, separaretur ab utero, & hæmorrhagia sequeretur, uti toties contingit. Nec ullam culpam habuit, quod rupturam chordæ umbilicalis non præcognoverit, cum raro contingat, & nullo modo cognosci possit, quamdiu foetus capite suo implet uteri orificium. Hæmorrhagiam internam uteri integri distinxit ab illâ, quæ rupto sequitur utero, ac in abdominis cavum sanguinem effundit; & ex hac cognitione determinavit, quomodo parturienti succurrere possit.

Sequitur jam, ut consideretur, quomodo succurri possit parturientibus, dum partus difficilis pendet à compage arctiori ossium pelvis, quæ transitum foetus impedit.

Optimus *Deventer* (u) monet Obstetrices, si tangendo invenerint angustam pelvim esse, ne urgeant parturientes, ut validos conatus adhibeant dolorum tempore: nunquam enim hic festinandum: præcipua spes est, ut sensim leniori nixu oblongetur caput infantis, sicque aptum reddatur, ut per has angustias transeat. Unde nulla remedia, nullæ artes adhibendæ sunt, ut augeantur dolores, robore aut frequentia, licet importunè sæpè hæc desiderentur à parturientibus, & adstantibus. Antea monitum fuit, ossa pelvis ex diversis constare ossibus, quæ à se mutuò videntur recedere posse, ut spatium transituro foetui augeatur: firmantur ad se mutuò cartilaginibus interpositis, & ligamentis: hæc observata fuerunt tumescere, mollescere, flexiliora fieri, dum partus instat, ut plus cedere possint: verum hæc sensim fieri debent, & hinc lentior partus laudatur in primiparis. Commodo situ locandæ sunt parturientes, sive in sella perforatâ, sive in lecto, ita, ut os coccygis liberè retrorsum cedere possit, neque à pondere corporis, vel à vestibus, ullo modo prematur. Imò, ubi jam in exitu pelvis caput foetus hæret, suadet auctor, ut antrorsum incurvatum os coccygis, manus in vaginam immissæ dorso, dum vola fursum spectat, retroprimant æquabiliter, sicque capiti foetus emerfuro viam faciant Obstetrices (v).

Verum si caput infantis hæreat in pelvis cavo, nec tamen transprimi possit ob viæ angustiam, licet os coccygis retropressum fuerit, vel illud os non cedat facile, tunc aliis opus est auxiliis, quæ varia à variis laudata fuerunt; sed non omnia æquè tuta. Quamdiu caput nondum penitus fixum & immobile in pelvis cavo hæret, suaserunt plures, ut, capite retro pulso, prudenter per pedes, Obstetricantis manu prehenfos, educatur foetus. Verum si caput jam fixum in pelvi hæreat, nec exprimi possit (inclavatum dicunt), tunc situs infantis amplius mutari nequit, nec caput retroprimi. Difficilis certè casus, cujus tot tristia exempla occurrerunt: si in his angustis diu hæreat infans, moritur, & ante mortem convulsus, validâ calcitatione quandoque matris uterum rumpit, uti dictum modò fuit. Si moriatur infans, flaccescit caput quandoque sic, post aliquod tempus, ut valido nixu exprimatur. Sed serò hoc plerumque fit, dum à continuâ illâ validâ compressione in mollibus partibus gangræna fit, plerumque matri lethalis; vel, si emerferit, molestissimâ curatione opus est, & pessima sæpè relinquuntur mala, ob devastatas per gangrænam partes vicinas, vaginam, intestinum rectum, urethram; quarum calamitatum exempla passim leguntur.

(u) Nov. Lum. Obstetric. cap. xxvii. pag. 115. — (v) Ibid. pag. 122. 123.

Crudeles hinc tentatæ fuerunt operationes, dum uncis infixis protrahere conabantur Chirurghi. Verum quidem est, foetui jam mortuo ut parcatur, nullam esse necessitatem: sed postea patebit, non semper adeo certo constare de morte foetus in utero materno. Horrenda fuerunt exempla, ubi semilaceri foetus, vi extracti, uncis confixi, misero ejulatu vitam testabantur. Quandoque unci, male defixi, vel laceratis intertrahendum foetus partibus dilapsi, miseram parturientem laceraverunt, imprimis, si foetu diu jam mortuo & semiputrido hæc tentarentur. Unde factum est, ut prudentiores ab his abstineant omnino, vel utantur quam rarissime. Legi meretur de hoc *Celeberrimi Crantz egregius Tractatus de re instrumentaria in arte obstetricia*; ubi de omnibus his accuratè agitur, simulque horrendus casus legitur (x) obstetricantis Chirurghi, qui uncis foetus capiti infixit, cerebrum extraxit, infantemque adeo enormiter læsum post horæ spatium protraxit, vivum adhuc, & valido ploratu crudelitatem exprobrantem. Nec contentus hoc facinore pede collo infantis imposito spiritum elisit. Carnificis manum merebatur horrenda talis carnificina.

Omnem autem operam adhibuerunt præclari in arte obstetricia viri, ut in difficili hoc casu liberarent matrem, nec tamen læderent foetum; ita ut ille superstes esse posset. Manibus protrahi incuneatum in pelvi caput non poterat; hinc cogitaverunt *de parando apto instrumento, quod ferreis quasi manibus caput prehenderet, foetumque vivum, si possibile esset, securè extraheret* (y). Chronologico ordine ibidem recensentur auctores, qui talia instrumenta vel invenerunt, vel jam inventa correxerunt sic, ut facilius & tutius adhiberi possent. Simul etiam notatur, Veterum quædam instrumenta salubri huic scopo, facili negotio, adaptari potuisse. Forceps nempè adhibitus fuit, cujus labia latiora utrimque foetus caput prehendere possent: labia autem illa excavatam curvaturam habere debebant, ut rotundæ capitis figuræ melius adaptari possent, & latiore superficiem prehendere, sicque minus lædere, dum agunt.

Facile autem patet, tales forcipes non potuisse habere crura juncta, ut in vulgari forcipe obtinet: tunc enim utrumque labium simul immitti debuisset, & deinde in ipsâ vaginâ à se mutuo disjungi, ut caput prehendi posset; quod absque violentâ partium distractione fieri non potest: prætereà forcipis labia inter caput foetus & os uteri locari debent, quod vix ritè fieri potuisset, si crura invicem juncta fuissent. Verum dum crura separata sunt, unum post alterum introducitur, & postea, si opus fuerit, extra vaginam crura forcipis axe, vel cochleâ, per foramina crurum sibi invicem impositorum transeunte, firmari poterunt, sicque caput protrahi: patet hinc, crura debere esse longiora. Manebat tamen semper difficultas in forcipe recto, ut crura jungerentur; hinc curvo forcipe *Levret* usus est, *cujus labia mediam capitis diametrum aptiusprehendunt, cujus crura facilius junguntur & clauduntur, & qui, quò caput propius adducit, eò à frænulo vulvæ magis distat* (z). Hujus autem forcipis *constructio, ad formam vaginæ, pelvis, & capitis infantis, exacta, bicurvilinea, & cava, à primâ inventionem his incommodis vacavit* (a). Simul objectiones contra forcipum usum factas egregiè solvit.

Sæculum & ultra elapsus est, quod, in partu difficili, quidam artis obstetriciæ magistri longè feliciores fuerint aliis, dum nempè caput, incuneatum quasi, in pelvi

(x) §. xxxviii. pag. 37.

(y) Crantz de re instrum. in arte Obstetric.

§. ix. pag. 13.

(z) Ibid. §. xxxiv. xxxv. pag. 34. 35.

(a) Ibid. §. xlii. pag. 45.

hæreret. Feliciter sæpè absolvebant tales partus, dum alii, licèt in arte obstetriciâ versati fatis, infectâ re abire debebant: arcanam methodum servabant cautè, ut nemini innotesceret. Videtur probabile, inventorem fuisse Anglum, celebrem olim in arte obstetriciâ magistrum, *Chamberlens* (b), qui unâ cum tribus filiis artem magnâ laude exercuit. Per sexaginta & ultra annos latuit hoc arcanum, & *Amstelædami* inclaruit ejus usu *Rogier van Roonhuysen*; undè postea arcana hæc methodus, vel hæreditate, vel pretio numerato, unâ cum promissâ silentii fide, ad paucos pervenit, qui hæc arte inclaruerunt. Summâ ergò laude dignissimi sunt. Poliatri egregii *Amstelædamenses*, *Jacobus de Vischer* & *Hugo van de Poli*, qui proprio ære redemptum hoc arcanum communicarunt, & publicâ fide munitis testimoniis probaverunt detecti arcani certitudinem, contra lucripetas & improbos quosdam obtrectatores, qui publicum decipere conabantur. Figuram instrumenti exactam dederunt ita, cum omnibus suis dimensionibus, ut ubique locorum artifices illud imitari possint quàm facillimè.

Instrumentum hoc simplicitate suâ se commendat: est enim vectis simplex, cujus extremum leviter incurvatum inter ossa pubis & caput infantis inclavatum prudenter immittitur, sensimque protruditur, donec ad occiput infantis pervenerit, & curvaturâ suâ illius convexitatem undique tangat. Tunc elevatur sensim alterum extremum vectis, donec tangat commissuram ossium pubis, quæ hypomochlion firmum vecti dat, & ulterius elevando hoc extremum, caput infantis deorsum parùm & antrorsum premitur, sicque ex his angustiis liberatur. Dum unâ manu vectem moderatur Obstetricans, alterâ sustinet anum, ut lacerationem caveat, simulque caput foetus, jam liberum versum anteriora dirigat, ubi majus spatium nascenti jam infanti datur. Cæterum omnia, quæ in conficiendo hoc vecte, illumque tegendo, & dein applicando, sunt observanda, ad amissim in egregio hoc tractatu describuntur.

Quamvis autem egregii viri, qui varios forcipes invenerunt, aut perfecerunt, omnem laudem mereantur, & ob industriam, & ob candorem, quo sua inventa publico communicaverunt, tamen videtur vectis ille *Roonhuysianus* reliquis esse præferendus.

Simplicissimum enim est instrumentum, parvæ molis, facilè occultandum, ne parturiens & adstantes instrumentorum apparatu terreantur. Undè, dum latebat hoc arcanum, plurimi crediderunt, *Roonhuysianos* obstetricantes nullo instrumento uti, sed peculiari, ipsis solis notâ, encheiresi difficiles illos partus tam feliciter, & sæpè paucorum minorum spatium, absolvere. Mirabantur quàm maximè, hujus arcani possessores, ad parturientes vocatos, non semper statim opus aggressos fuisse. Si enim nondum penitus immobile in pelvis angustiis hæreret caput, sed vacillaret adhuc, expectabant, donec penitus incuneatum hæreret. Ratio facilè patet: vectis extremum occipiti applicatum vacillasset, nisi firmum hæssisset foetus caput, nec dilabi ex suo potuisset loco. Magnam prætereà utilitatem habet, quòd potentia vectis agat in os occipitis, quod firmissimum est inter ossa capitis foetus. Per forcipes autem prehensum caput comprimitur, & oblongius redditur; quod juvat quidem exitum, sed & simul semper metum relinquit, ne molle encephalon hæc compressione lædatur.

Numerosi & felicissimi successus probaverunt plus fatis utilitatem hujus simplicis

(b) Het Roonhuysiaansch geheim ontdeekt, &c. pag. 19, & seq.

instrumenti. Nam *Joannes de Bruyn*, à cujus hærede filiâ unicâ hoc arcanum redemptum fuit, quadraginta duorum annorum spatio octingentos infantes, capite in angustâ pelvi incuneatos hærentes, eduxit vivos. Sic apparuit ex annotationibus viri illius, qui integerrimæ fidei ab omnibus semper laudatus fuit. Cùm autem humiliter de se ipso sentiret, & invidorum calumniis laceraretur, non habuit civium suorum talem fiduciam, qualem merebatur. Cæterùm servatorum infantum arte suâ major procul dubio fuisset numerus. Pauci enim illi, qui arcanum hoc noverant, frequentius ad difficulter parientes vocati, mirabantur, quòd tot annorum spatio octingentos tantùm servasset infantes, cùm ipsi longè plures, breviori multùm tempore, felices successus numerare possent (c).

Quantam ergo cladem intulerunt humano generi, qui arcanum hoc texerunt! utinam non inter illos numeraretur *Fredericus Ruyschius*, cui ars nostra tantùm debet. Quanta non debetur laus illis, quos *generoso incoctum pectus honesto* impulit, ut revelarent. Talis facti, fecisse, merces est, & præmium dabit optabilis serenæ mentis tranquillitas illo tempore:

————— *Dum numina nobis*

Mors instans majora facit - - -

Obstetricantibus, simulac innotuit, statim commendavi vectem; quo plures se feliciter usos fuisse testantur.

Si autem per exostoses, vel pessimam conformationem ossium, pelvis adedò angusta fuerit, ut nullâ arte obtineri possit, nec sperari quidem foetus exitus, tunc nihil superest, nisi ut sectio Cæsarea instituat. Idem verum est, si caput foetus præternaturaliter adedò crassum fuerit, ut cavo pelvis, etiam naturaliter constituto, excipi nequeat: præcipuè, si solidum caput, & monstrosæ magnitudinis fuerit. Si enim distendente lymphâ aucta fuerit moles, cedit, patitur se elongari; & observationes docuerunt, vectis modò descripti ope, difficilem talem partum fuisse expeditum. Quandoque etiam validis parturientis nixibus pressum caput rumpitur, & effusa lymphæ collabatur; sed infans tunc plerumque mortuus prodit, vel paulò post nativitatem perit. De quâ re videri possunt illa, quæ ad §. 1217. & §. 1218. dicta fuerunt.

In mortuæ matris cadavere Cæsaream sectionem institui posse, ut servetur infans; nemo dubitavit, imò in quibusdam locis lege statutum est, ut hoc fiat in tali casu semper; & meritò quidem: Utriusque *Siciliæ Rex Carolus* talem legem fancivit quadragesimo nono hujus sæculi anno, quæ statuit; *Ut quævis persona, cujus dolo, impedimento, vel negligentia, Cæsarei partus operatio cum damno foetus omittatur, aut saltem retardetur, isque insuper, cujus malitiâ violentus abortus, ut antè dictum fuit, evenerit, habeantur criminis homicidii patratores* (d). Deindè mandatur omnibus iudicibus, ut sæviori, quâ possunt, methodo processum omninò construant, illosque carceribus tradant, & consuetâ formâ, juxta ritum legesque regni, capitali iudicio persequantur; quo deindè ab iis, ad quos pertinet, pro ratione, tum qualitatis, &

(c) Voorreden, ibidem, pag. 29, & seq. — (d) Cangia Mila Embryolog. Sacr. pag. 255. & seq.

circumstantiarum in crimine, tum doli, & gravitatis negligentiae repertae, ad pœnas damnari valeant, quibus homicidia coercentur.

Omnia, quæ ad hanc rem spectant, ex *Thelogiâ*, *Jurisprudentiâ*, & *Medicinâ*, in utilissimo hoc opere collecta habentur, ordine digesta, & contra objectas difficultates defensa (e).

Sponte patet, tam citò, quàm fieri potest, post mortem matris foetum liberandum esse; cum, matre mortuâ, in magno versetur periculo. Neque desperandum tamen est de foetus vitâ, licet post mortem matris notabile tempus effluerit, ut pluribus constat observatis, quæ videri possunt (f). Inter quæ mirabilis casus est gravidæ à marito pluribus vulneribus confossæ, ex cujus utero, quadraginta octo post mortem horis, sectione eductus fuit infans, in pede per uterum confossum vulneratus, qui adhuc per quadrantem horæ supervixit.

Interim, ut sectione liceat educere foetum in hoc casu, certò constare debet de morte matris. Dissimulari non potest, *Winslovium*, & alios, demonstrasse, mortis signa non semper adèd certa esse, ac vulgò creditur. Nimis notum est, ipsum *Vesalium*, Cæsaris Archiatrum, & Anatomicorum sui sæculi principem, erroris accusatum fuisse, quem peregrinatione in Terram sanctam expiare debuit, in cujus itineris reditu mortuus est.

Adeoque patet, omni quidem hîc circumspeditione opus esse, imprimis si subitâ morte è vivis erepta credatur gravida: syncope enim fallere posset: undè excitantia, & nervos acriter stimulantia remedia prius tentari debent: crudele enim foret, matris nondum mortuæ uterum incidere, ut foetus educatur, dum nulla spes est salvandæ simul matris per sectionem, uti mox dicitur; undè in Rituali Romano habetur (g); *Si mulier prægnans mortua fuerit, foetus quamprimùm cautè extrahatur.* Crudele erat illorum institutum, qui instante jam morte, nondum tamen mortuâ gravidâ, ventrem discindendum suadebant. Contra talium barbaram carnificinam meritò insurgit venerandus plurimùm & eruditissimus Auctor (h).

Ubi post morbum chronicum diù toleratum, vel & validum acutum morbum, in gravidâ appropinquantem mortem vidit peritus & prudens Medicus, non fallitur facilè, dum mortem adesse jam pronunciat: sed summa attentio requiritur, ut syncopen à verâ morte distinguat. Imprimis summâ prudentiâ opus est in talibus, quæ animi deliquiis, morbisque hystericis, obnoxia vixerint, & graviditatis tempore in validam syncopen lapsæ fuerint. In tali enim syncope pallescunt, facies collabitur, cadaverosa fit, extrema frigent, rigescunt, pulsus & respiratio silent omninò. Probè memini, me subitò vocatum fuisse ad gravidam mulierem, quarto circiter mense, validâ cholera & subitis ac copiosissimis evacuationibus quinque horarum spatio adèd exhaustam, ut post convulsiones inciderit in veram syncopen, ita ut ab adstantibus pro mortuâ haberetur, dum accedebam. Frictionibus extremorum, linteis calidis, stimulantibus remediis spirituosus ad nares & prudenter linguæ, applicatis, per quadrantem horæ nihil profeci: indignabantur ferè amici, quòd cadaver vexarem; perrexi tamen; & post aliquot minuta percepi aliquem in carotidibus motum; palpebras deduxit, ingemuit, & sensim ad se rediit, bonisque nutrimentis exhaustum corpus sensim repletum, gratisque cardiacis erectæ vires fuerunt, ut integrè restituta

(e) Pag. 53. & seq. — (f) Ibid. pag. 72. & seq. — (g) Ibid. pag. 59. — (h) Ibidem.

fuerit, & septimo mense vivum infantem pepererit, debilem tamen, & qui paucis diebus tantum supervixit.

Certissimum autem illud mortis absolutæ criterium, putrefactio nempè cadaverosa, hîc exspectari nequit; cum certò periret priùs foetus: quandoque enim per biduum, imò & diutiùs, exspectandum foret, antequàm foetor cadaverosus perciperetur. Sectio autem Cæsarea ad salvandum foetum in hoc casu instituitur tantum.

Ubi ergò sollicito examine, non perfunctorio tantum, nulla signa vitæ apparent, nulla respiratio, nullus arteriarum vel cordis motus, percipitur, facies jam ante mortem cadaverosa fuit, oculorum acies fracta (ut vocant), & quasi lamella viscida obducta, rigida sunt membra, extrema frigida: si, maxillâ inferiore à superiore diductâ, hiatus maneat, qui dein, elatere muscutorum per frigus cadaveris aucto, sensim minuitur, sed non ad perfectam clausuram usque; si nulla subita & copiosa evacuatio præcesserit, undè syncopes perfectæ suspicio nasci posset; si nullis stimulis sopitus & cessans jam motus humorum excitari potuerit (i); tunc, si non physica, moralis saltem, mortis perfectæ certitudo haberi poterit, quæ augetur, si nequidem vivo igne corpori applicato ulla sensûs aut motûs signa observentur.

Optimè enim notat egregius ille Auctor (k): *Aliud est, dicere, Homines multoties errasse, illos reputando mortuos, qui vitam retinebant: aliud est, dicere, Vivos à mortuis per signa internosci non posse: Sicuti etiam aliud est, dicere, sæpè adulterinam expendi pecuniam pro incorruptâ; aliud tamen, adstruere, non dari modum ad discernendum in pecuniis aurum probum à vitioso: primum enim verum, secundum omninò falsum, existimatur.*

Ideò etiam in his locis, ubi lege cautum est, ne cadavera sepeliantur ante quadraginta octo horas elapsas post mortem, conceditur, ut citiùs inhumentur, si Medicus, qui ægro opem tulit in ultimo morbo, scripto testetur, & suo quidem periculo, se de morte verâ & absolutâ certum esse. Absque hoc lex adæquatè servatur, ne, ruri imprimis, ubi horrendi erroris majus periculum est, nondum verè mortui sepeliantur. Sic etiam obex ponitur periculoso Judæorum mori, qui in mortuum peccare se credunt, nisi statim post mortem calens quandoque adhuc cadaver humo tradant.

Celeberrimus Heisterus (l), cujus scientiam, candorem, & longævum artis usum, omnes venerantur, de hâc re habet sequentia: *Quàm rarissimè enim, & vix ex centum mille, qui à prudentibus, vel etiam à mediocri vulgo, pro mortuis habiti sunt, vel semel sefellit, ut non verè mortui fuerint, atque revixerint. Neque adhuc, quantum novi, ullum prostat exemplum, quòd ejusmodi gravida, pro mortuâ habita, sub sectione revixerit, &c. Imò si hoc etiam aliquando præter spem & exspectationem contingat, Medicus indè nimium terreri non debet; quia scelus non commisit, & sectionem malo animo non instituit; sed ob fætum servandum eam pro cadavere incidit; ad quod faciendum partim ex religione, partim ex legibus, ut mox ostendemus, obligatur. Omnis autem criminis suspicio deleri videtur, si in cadavere sectio Cæsarea instituatur eâdem cum cautelâ, acsi in vivente muliere fieret: tunc enim vulnus inter lethalia numerari nequit; cum certò constet, sanatas fuisse illas, quæ hanc opera-*

(i) Ibid. pag. 60. & seq. = (k) Ibid. pag. 66. — (l) Instit. Chirurg. Tom. II. Sect. V. cap. cxiii. pag. 710.

tionem passæ fuerant, uti mox patebit. Prudenter hoc observandum jussit *Senatus Venetus* (m), ne sectio fieret decussata abdominis, ut in dissectionibus cadaverum fieri solet, sed talis, quæ in viventibus fieri solet, dum Sectio Cæsarea adhibetur. Prætereà jussit *Senatus*, ut Collegium Medicorum daret magistratui nomina illorum, qui ad hanc operationem perficiendam aptissimi judicabantur. Simul voluit, horum nominum catalogum in singulis pharmacopoliis omnium oculis exponi, ut cives certò scire possent, quorum auxilium implorare deberent in tristi hoc casu; sed & hæc utilitas indè sequeretur, ut majori animo & dexteritate Sectionem Cæsaream facerent in vivis Chirurghi, dum eandem in cadaveribus tentassent sæpiùs; illudque etiam fieret, quòd artis obstetriciæ optimi magistri toties optaverunt, ut nempe, aperto cadavere, paterent errores ab Obstetricantibus commissi, sive ignorantia, sive temerariis ausibus; & debita posset statui pœna, si culpa detecta foret quam cæteroquin terra tegit.

Dicendum nunc superest de Sectione Cæsareâ in vivente muliere instituendâ, hæc spe, ut & mater & fœtus servari possint. Quamvis autem numerosa satis observata doceant, felici cum successu hoc tentatum fuisse, nemo tamen peritus credet, Sectionem Cæsaream esse omnis omninò periculi expertem. Debet abdomen largo vulnere, & ipse uterus gravidus, vasis dilatatis, copioso sanguine plenis, turgens, discindi. Minimè videtur mirum, sectionem illam non tantùm mulieribus illam subituris, sed & Medicis, & Chirurgis, horrorem incussisse. Cùmque non semper felix fuerit successus, hinc multi illam damnaverunt omninò, tanquam crudelem, & inutilem. Accedit, quòd sæpiùs nec parturiens nec adstantes hanc operationem admittant, nisi dum jam vires fatiscunt omninò; tuncque mors, si sequatur, adscribitur operationi; cujus felix exitus sperari potuisset, modò citiùs fuisset adhibita. *Paræus* (n) fatetur quidem, quòd audiverit, Sectionem Cæsaream cum successu institutam fuisse; sed tamen nunquam sibi persuadere potuit, illam, salvâ matre, factam fuisse; undè concludit: *Id curationis genus, quod periculi & desperationis plenum est, minimè usurpandum esse.* Sic & *Mauriceau* (o), acriter insurgit contra Sectionem Cæsaream, quam nunquam in vivâ muliere tentandam esse declarat, tanquam certò lethalem, & à quâ non nisi per miraculum evadere possit mulier, si unquam aliqua sanata fuerit. Tanquam turpes fraudes, & mendacia, damnat omnes historias, quæ de Sectione Cæsareâ, superstitie matre factâ, narrabantur, & imprimis in *Rouffetum* acerbissimè invehitur. De eâdem re legitur *Dissertatiuncula* (p), ubi tandem concludit peritus ille in arte obstetriciâ vir, quòd nunquam tentaverit in vivente, nec tentabit, nisi alterius vestigia legendo, cui feliciter Sectio Cæsarea successerit.

Egregius Chirurgus de *La Motte* (q), de operatione Cæsareâ agens, fatetur, si ob malam conformationem ossium pelvis non relinquatur spatium sufficiens, ut fœtus transire possit, tunc unicam relinqui optionem, inter certam mortem matris ac fœtûs, & Sectionem Cæsaream. Testatur, quòd, si talis casus ipsi contingeret, post consilium in arte peritorum, absque hæsitatione operationem susciperet, & omni

(m) *Instit. Chirurg.* Tom. II. Sect. V. cap. cxiii. pag. 710. in notis.

(n) *Lib. de Generat.* cap. xxxi. Spach. *Gynec.* pag. 422.

Tom. IV.

(o) *Liv. II. chap. xxxii. pag. 352. & seq.*

(p) *Peu, Pratique des Accouchemens, Liv. II. chap. II. pag. 322. & seq.*

(q) *Liv. IV. chap. xii. pag. 521. & seq.*

cum cautelâ perficeret. Dicit, se credere, æquè possibilem esse hanc operationem, quàm alias multas periculosas, atque idèò imprimis minùs feliciter cedere, quia serò nimis, dum jam in extremis versatur puerpera, adhibetur. Damnat tamen temeritatem illorum, qui in aliis casibus difficilis partûs illam adhibent, cùm firmiter sibi persuasum habeat, præter malam conformationem pèlvis ossææ transitum foetui negantem, omnibus aliis causis partûs difficilis per artem dexterâ manu succurri posse. Narrat deindè casum mulieris, quæ jam per triduum parturiebat, dum foetûs mortui brachium extra orificium uteri pendeat. Ipsa mulier anxie desiderabat, ut inciso abdomine foetus extraheretur, & pertinacissimè resistebat Obstetrici ac Chirurgo, dum vel explorationis causâ manum in vaginam immittere cupiebant. Nec ullum ratiocinium, nec horridus apparatus instrumentorum ad operationem requisitorum coram ipsâ factus, à pertinaci proposito dimovere potuerunt hanc mulierem.

Sub specie Sectionis Cæsareæ instituendæ, firmiter illam teneri jussit, & manu in uterum immisâ, pedibus arreptum foetum integrum, quamvis omninò putridum, eduxit momenti quasi tempore, sicque invitam, & quantum poterat, reluctantem, liberavit.

Verùm non satis mirari potui, eundem Auctorem (r), in fine ejusdem capituli, ubi dixerat, se sine ullâ hæsitatione Sectionem Cæsaream instituturum, si necessitas illam postularet, habere sequentia: *Metus, ne approbarem crudelem hanc operationem, & animos adderem aliis Chirurgis, ut illam tentarent, ad exemplum Ruleau, facit, ut protestor, me, licet versarer in tali casu, ubi crederem illam absolutè necessariam esse, simulque adesse optimam spem felicitis successûs, tamen nunquam illam tentaturum.* Longè crudelior videtur illa operatio, ubi caput infantis, in pelvis angustia immobilis hærentis, quinto jam die, cultro discidit, cerebri partem eduxit, dein, manu in cavum cranii immisâ, digitis prehenso cranio, eduxit infantem, membra moventem adhuc.

Certum est hodiè per numerosa fatis observata, Sectionem Cæsaream institutam fuisse, superstite matre, & post integrâ sanitate fruente, ac fœcundâ. Aliâ occasione ad §. 170. 3, ubi de vulneribus lethalibus agebatur, bini casus memorati fuerunt Sectionis Cæsareæ feliciter tentatæ, in quorum uno Obstetrix dissecto utero foetum eduxit. Plura alia collecta habentur observata (s), quæ docent, Sectionem Cæsaream cum successu administratam fuisse; qualia hîc recensere nimis longum foret.

Omnes tamen in eo conveniunt, periculosam esse hanc operationem, adeoque non adhibendam, si aliâ methodo liberari gravida posset. Considerando autem partuum Cæsareorum historias, patere videtur saltem in quibusdam institutam fuisse hanc operationem, dum adhuc aliâ in arte auxilia supererant, quibus cum fiducia quis uti potuisset. Sic legitur, ob concreta pudenda abdomen dissectum fuisse gravidæ, ut foetus educeretur: sed certè tutiùs scalpello hæc concretio tolli potuisset; uti ex antè dictis constat: Eadem operatio instituta fuit, dum natibus prodiret infans duplicatus: notum autem est, talem situm infantis ab artis magistris nequidem inter laboriosos partus numerari, cùm sæpè facilè sic prodeat infans. Plures leguntur casus mulierum, quæ, sectionem Cæsaream passæ, postea feliciter pepererunt, & sæpiùs quidem: certè

(r) Ibid. pag. 526.

(s) Académ. Royale de Chirurg. Tom. I. pag. 623-650. Tom. II. pag. 308-350. Cangia

Mila Embryol. sacr. Lib. III. cap. I. pag. 113. & seq.

in his non potuit culpari mala pelvis conformatio, quæ non emendatur hâc operatione. De aliis legitur, quòd sæpiùs passæ fuerint hanc operationem, dum absque hâc parere non potuerint: in his procul dubio pelvis nimis angusta fuit, quàm ut foetum adultum transmittere posset. Quamdiù in populosissimâ Amstelædamensium urbe paucis tantùm notus erat *Vectis Roonhuysianus*, illi soli feliciter caput incuneatum foëtûs liberabant ab his angustiis; quod aliis vel nunquam succedebat, vel rarissimè, & non nisi foetu jam mortuo. Cùm ergo egregiis inventis adèd aucta fuerit à *Roonhuysio*, *Levret* & aliis, ars obstetricia, sperandum est, rariùs occurruram esse necessitatem Cæsareæ Sectionis; præcipuè, si salutari lege caveatur, ne artis imperitæ mulieres obstetricis munere fungantur, quæ toties suâ inscitiâ naturalem partum mutant in difficillimum.

Sectio ergo Cæsarea locum habet, ubi de impossibilitate partûs alio modo perficiendi constat: hanc autem *Levret* (*t*) in nimiâ pelvis angustiâ ponit, tali nempè, ut obstetricans manum in pelvis cavum deducere nequeat, vel saltem illam, postquam pedem infantis arripuit, retrahere non possit.

Prætereà, si utero rupto, uti antè dictum fuit, totus infans in cavo abdominis hæreat, tunc partus impossibilis est, & sola superesset Sectio Cæsarea: sed si considerentur symptomata pessima, quæ uteri rupturam comitari solent; animi deliquium, pallor cadaverosus, frigus extremorum, pulsus deficiens, sudor frigidus; quem sæpè brevè mors sequitur; quis audebit hanc operationem tentare in ancipiti adèd statu; quæ tamen illicò institui deberet, ut prodesset. An unquam parturiens, parentes, adstantes, admittent in arenâ captum consilium? An invenietur Chirurgus adèd obfirmati animi, ut illam perficiendam in se susciperet? summo jure has difficultates movet egregius *Levret* (*u*).

De conceptibus illis, qui extra uterum facti sunt, in ovario, tubis Fallopianis, &c, posteà adhuc dicendum erit: facillè autem patet, illos naturali viâ educi nunquam posse: undè & pro illis indicaretur Sectio Cæsarea. Verùm, uti optimè monet *Levret* (*v*), ut gravis adèd operatio instituat: certò constare debet, foetum non in utero, sed extra uterum hæerere. Signa autem Diagnostica, quæ plenam hîc dant certitudinem, hæctenùs deficiunt.

Licèt autem, ut foetus in lucem edatur, requiratur proportionata pelvis amplitudo ad caput transmittendum, partus etiam difficillimus reddi potest, quamvis pelvis benè constituta fuerit, si caput foëtûs solito majorem magnitudinem habuerit; quæ si talis foret ut nullo modo transire posset, sola Sectio Cæsarea opem ferre posset (*x*); præsertim, si à calcitracione foëtûs, in his angustiis hærentis, metus foret rupturæ uteri. Verùm, cùm constet multis observatis, vasta etiam robustorum infantum capita, sensim transpressa fuisse, vel forcipe, vel & *Vectis Roonhuysiano*, protracta; cùm non tantùm ossa capitis foëtûs cedere, sed & supra se mutuò scandere, possint; cùm prætereà constet ex antè dictis, in difficillimo partu ipsa pelvis ossa à nexu mutuò recedere, & viam ampliorem reddere; non videtur facillè haberi posse omnimoda certitudo impossibilis transitûs; quæ tamen requiritur, ut periculosa adèd operatio, qualis est Sectio Cæsarea, instituat. Hydrocephalo affectos infantes natos fuisse, constat,

(*t*) L'Art des Accouchem. §. 655, 656.(*u*) L'Art des Accouch. §. 655.(*v*) Ibid. §. 663.(*x*) Crantz de Utero Rupto, pag. 30. 32.

non tantùm vivos, sed & per plures menses superstites (*y*): ipse aliquoties vidi tales, ut mirarer, quomodò per pelvis cavum transire potuerint. Verum tamen est, satis flexilia esse plerumque in hydrocephalo calvariæ ossa, & totum caput faciliùs posse elongari, sicque meliùs ad transitum adaptari. Videri possunt & illa, quæ ad §. 1217 de hâc re habentur.

De Methodo autem Sectionem Cæsaream perficiendi scripsit *Rouffetus* (*z*), cujus tractatus, gallicâ linguâ scriptus, rarò inveniri potest; sed hunc *Casparus Bauhinus* Latinitate donavit, & invenitur in collectione *Ginæciorum*. Optimè & omnia, quæ partum Cæsareum spectant, collecta habentur apud *Celeb. Heisterum* (*a*). His addi merentur, quæ *Levret* de operatione Cæsareâ habet (*b*).

§. 1317. **I**nfantis vitio contingit, ubi ille immobilis, mortuus, vel ita situs, ut ipse sibi claudat portam.

Considerandæ jam sunt illæ causæ partûs difficilis, quæ non à matre, sed ab ipso foetu, pendent.

Anteà patuit, præcipuam vim, per quam foetus excluditur, pendere à validâ vi contractili uteri, & summis, imprimis circa finem, parturientis nixibus: foetus suis viribus non adeò multùm contribuere videtur, nisi quòd motu membrorum irriter uterum, ut validissimè contrahatur. Quotidianis autem observatis constat, foetus etiam mortuos excludi absque adeò magnis molestiis.

Verùm malus situs foetûs in utero frequentior causa est difficilis partûs: situs naturalis foetûs, partûs tempore, laudatur ille, ubi vertex capitis directè, unà cum orificio uteri sensim magis magisque dilatando, vaginæ imminet, ita ut facies os sacrum matris respiciat, occiput, ossa pubis, brachia habeat lateribus applicata, pedes fursùm elatos. Talem autem situm foetus non semper habuit, sed ultimis graviditatis mensibus, in quibusdam citiùs, in aliis tardiùs, acquirit. Anteà enim caput non deorsùm; sed fursùm, hæret (*c*). Quando autem caput deorsùm labitur, tunc dicitur verti foetus, quod in multis circa octavum mensem contingit; in quibusdam, dum jam parturire incipiunt. Undè monuit *Hippocrates* (*d*): *Puer autem, ubi circumcirca disruptæ sunt membranæ, siquidem suo momento in caput magis inclinæ, mulier facillè parit.*

Quòd si in latus (transversus), aut in pedes, prodeat (id enim sæpiùs contingit, si illuc momentum vergat, vel propter uteri amplitudinem, vel si mater in ipso partûs dolore primùm non quieverit); si sic, inquam, prodeat, difficilem partum mulier sentiet. Jam verò ex his plurimæ, vel ipsi foetus, vel unà etiam cum suis foetibus matres, perièrunt. Alio in loco (*e*) pariter difficilem pronunciat partum, si foetus transversus in utero jacuerit, aut in pedes exeat: laudat verò, tanquam perutile, si capite prodeat: *Ut enim, si quis in lecythum angusti oris olivæ nucleum immittat, hunc transversarium educere non facile est; sic sanè etiam mulieri gravis est affectio, ubi foetus transversarius*

(*y*) Ibid. in notis.

(*z*) Ifr. Spachii, pag. 476.

(*a*) Institut. Chirurg. Part. II. Sect. V. cap. CXIII. Tom. II. pag. 707. & seq.

(*b*) Suite des Observations sur les Accouch. labor. art. IX.

(*c*) Noortwyk, de Utero Gravido, pag. 208.

(*d*) De Naturâ Pueri, cap. XI. Charter. Tom. V. pag. 324.

(*e*) De Mulier. Morb. Lib. I. cap. XXXI. Charter. Tom. VII. pag. 748.

fuerit ; etenim ipsum exire perarduum : grave verò etiam est , si in pedes prodierit , & plerumque , aut matres , aut puelli , aut ambo etiam , pereunt . Est autem & hæc magna causa , cur non facilè exeat ; si mortuus , aut sideratus , aut duplicatus fœtus fuerit .

Transversum quidem situm fœtus in utero omnes adhuc hodie agnoscunt esse difficilem , verùm , si per pedes prodeat , vix non pro partu naturali ac facili habent obstetricantes , & difficiles partus plurimos feliciter absolvunt , dum malum situm obtinet fœtus , si pedes arripere , & sic extrahere ex utero possint fœtum . Neque etiam pro difficili adeò partu habetur , si duplicatus infans natibus prodeat , modò non nimis torosus fuerit .

Fœtus autem , in utero materno hærens , mobilis est , & quamdiù nondum capite , vel aliâ corporis parte , in ipso pelvis cavo figitur , potest nunc hanc , nunc illam , corporis partem offerre explorantis digitis . Notavit hoc *Deventer* (*f*) , & monuit , mobiles tales fœtus rarò rectè versos prodire , sed sæpiùs in utero jacere transversos , & tunc , aquis jam formatis , vel nihil omninò sentiri , vel & quandoque diversas fœtus partes successivè , manus , pedes , dorsum , &c . Vocabatur *La Motte* (*g*) ad parturientem , quæ justum pariendi tempus adesse credebat : inveniebat os uteri dilatatum ad magnitudinem nummi Imperialis ; dolores augebantur , aquæ formabantur , & manifestè tangebatur caput infantis ; undè brevè secuturum partum augurabatur : sed dolores cessabant , qui vesperi sequentis diei redibant frequentes & validi ; os uteri valdè dilatatum , membranæ aquas continentes jamjam rumpendæ , videbantur . Cessaverunt denuò dolores , & per triginta quinque dies commodè se habuit ; tunc parturire incepit denuò : verùm non ampliùs tactu percipiebatur caput fœtus , nec ulla alia pars , & , ruptis violentiâ dolorum aquis , absque difficultate *La Motte* introduxit totam manum ad carpum usque , tuncque invenit pedem & manum fœtus torosi admodum ac fortis , quem pedibus arreptum non sine difficultate eduxit ; ob magnam nempe corporis molem . Optimè hinc concludit , non manere in eodem situ fœtus , licèt capite deorsum lapso pristinum mutaverint situm .

In Sacris Litteris legitur (*h*) de *Thamar* , gemellis gravidâ , quòd unus protulit manum , in quâ obstetrix ligavit coccinum , dicens : *Iste egredietur prior* . Illo verò retrahente manum , egressus est alter ; dixitque mulier : *Quare divisa est propter te maceria ?* & ob hanc causam vocavit nomen ejus *Phares* : postea egressus frater ejus , in cujus manu erat coccinum , quem appellavit *Zara* . Verum quidem est , quòd gemelli soleant singuli in propriâ suâ amnii membranâ hære , & communi chorio involvi ; sed minimè videtur impossibile , ut à motu gemellorum in utero rumpatur amnios , imprimis inter partus dolores , & tunc gemelli in eâdem cavâ membranâ hæreant . Prætereà *Celeberimus Mery* (*i*) exhibuit *Academiæ Regiæ scientiarum* binos gemellos , qui eodem involucro continebantur . Numerosæ habentur in Historiâ Medicâ observationes fœtum inter se concretorum ; qui debuerunt certò in eâdem membranâ cavâ habitasse : prætereà videmus , plures artis obstetriciæ magistros enumerasse cautelas , ut in versione fœtum , dum per pedes educi debent , caveatur , ne singuli gemellorum pedes simul prehendi attrahantur , sicque partus ex difficili reddatur impossibilis . Undè confirmantur illa , quæ in Historiâ Sacrà leguntur .

(*f*) Nov. Lum. Obstetric. cap. xl. pag. 176.

(*g*) Traité des Accouch. Liv. IV. Observat. 374. pag. 570.

(*h*) Genes. cap. xxxviii.

(*i*) Académie des Sciences , 1693. Mémoire, pag. 116.

Ubi verò foetus extra uterum hæret, tunc partus per solitas vias omninò impossibilis est. Antea dictum fuit, in difficili partu foetus quandoque, rupto utero, in matris abdomen delapsos fuisse. Sed & observationes docuerunt, foetus extra uterum conceptos fuisse, in tubis Fallopiæ, & in ovariis, illisque locis excrevisse in solitam molem. Sexies feliciter pepererat mulier, & septimâ vice gravida per sex menses benè se habuit; verùm ineunte mense septimo copiosam uteri hæmorrhagiam passa fuit: non diù post fuscus foetidus ichor prodiit, & in vaginâ incepit molestam puncturam sentire; à Chirurgo extracta fuerunt quædam foetus ossa, & postea adhuc plura: calvaria tamen adhuc integra tactu percipiebatur, nec spes videbatur, illam per aperturam, in laterali parte vaginæ observatam, posse exire, nisi putredine ossium cohæsiō soluta fuisset. Varia tentata fuerunt incassum, & vomitu, diarrœâ, aliisque malis, confecta, ac emaciatissima, periit. Prudenti cadaveris dissectione factâ, apparuit, tubam Fallopiam dextram, in saccum distentam, continere reliqua foetus ossa: uterus inveniebatur integer, & sanus (k). Nec adeò rarum esse, foetus extra uterum concipi & crescere, monetur (l); ubi simul habetur rarus casus foetus inventi; non in cavo tubæ Fallopiæ, sed in sacco à membranâ exteriori tubæ formato: circa umbilicum tumor nascebatur, transsudans serosam materiem; quo dissecto, extrahebatur foetus; sed jam semiputridus. Nullâ autem arte servari potuit misera; sed undecimâ post dissectionem tumorem die periit. Notatur autem; quòd toto graviditatis tempore nunquam lac in mammis habuerit. Plura alia similia videri poterunt (m).

Sed legitur & in ipso ovario conceptum factum fuisse, quod, à crescente foetu ruptum, unâ cum copioso sanguine in abdomen effuso, inventum fuit, tubis Fallopiæ, & utero, integris (n).

Sponte patet, solâ operatione Cæsareâ tales foetus, extra uterum natos, educi posse. Verùm videntur deficere signa, quæ deberent certò docere, talem casum adesse: nemo enim prudens hanc operationem suadebit, vel instituet, nisi certus sit omninò, absolutè illam requiri. Undè in cadavere mortuæ matris hoc detegitur, vel abscessu in variis locis nato, dein aperto, foetus integer, vel putrefacti jam ossa soluta à se invicem, educuntur; quales plures casus in Historiâ Medicâ habentur.

§. 1318. **M**ortuus cognoscitur, si immobilis; si arteriæ umbilicales sentiuntur infuniculo umbilicali quiescere, maximè prope corpus infantis; si foetida exeunt; si pondus ingens; si laborat tenesmo; si syncope; horripulatione; halitu graveolente; colore livido; si diù elapsis aquis nondum peperit, si epidermis promptè à cute secedit; si cutis foetus flaccida, facilè separanda; ossa mollia, & mobilia.

Agendum jam de signis, ex quibus concludi potest, foetum mortuum esse. Antequam enim hoc cognoscatur, in difficili partu cogitandum semper est, de matre &

(k) Anton. Benevoli Dissertaz. &c. pag. 104. & seq.

(l) Académ. des Scienc. 1714. Hist. pag. 23.

(m) Ibid. 1721, Hist. pag. 33. & 1748. Mém.

pag. 108. & seq.

(n) Philoph. Transact. Abridg'd. Tom. III. pag. 212. &c.

foetu fervandis; ubi verò foetus mortuus est, rudiùs tractari poterit, & de solâ matris salute agitur. Singula ergò expendenda sunt, & sedulò considerandum, qualem certitudinis gradum habeant.

Si immobilis. Quamvis foetum se movere in utero certum sit, tamen ingens hîc occurrit diversitas, non tantùm in diversis mulieribus, sed in eâdem: novi plures matronas, quæ credebant, se foetum mortuum, vel saltem valdè debilem, parituras, cùm vix ullum motum sentirent; attamen prodiit infans vegetus, & torosus. Omnium maximè solent angi gravidæ, dum antea frequentes & validos motus foetûs senserunt, si inter pariendum sentiant ferè nullos. Verùm si in difficiliore partu, ruptis jam aquis, uterus validè se contraxerit, & infantis corpus arctissimè complectatur, motus vix ullus percipietur: poterit infans, in his angustiis hærens, hebetior fieri, animi deliquium levius pati, &c. Undè patet, hoc signum, si solum fuerit, fatis incertum esse.

Si arteriæ umbilicales &c. In partu naturali, dum caput orificium uteri, propulsis aquis, sensim dilatatur, & ruptis aquis os uteri replet, funis umbilicalis tangi nequit: hinc imprimis locum haberet hoc signum, dum, unâ cum capite, vel alio foetûs membro, prodit chorda umbilicalis, vel & quandoque sola prolabitur; quod imprimis contingere solet, dum infans transversus in utero jacet. Tunc, si nullus in chordâ pulsus arteriarum percipiatur, concludi potest, infantem in summo versari periculo quidem, sed de certâ morte neque ex hoc signo constat, cùm languere possit foetus, & tamen postea reviviscere; uti fatis frequentibus observatis constat, vitales prodiisse foetus, dum, versione factâ, per pedes extrahebantur, licet in prolapsâ chordâ umbilicali nullus amplius arteriarum motus perciperetur.

Si foetida exeunt. Foetorem notare corruptionem jam inceptam, negari nequit; adeoque malum quidem signum est, sed non semper notat, foetum mortuum esse: potest enim ab aliâ causâ fieri; undè meritò monuit *Manninham* (o), quòd *uteri excretiones foetidæ non semper infantem mortuum indicant, quùm à grumis sanguinis diutiùs retentis corruptis fieri possint.* Si enim vasis chorii, vel placentæ solutis, sanguis exeat, nec liberè tamen per os uteri elabatur, relictus grumescet, & aëris accessu putrescet fatis citò: idem observatur post puerperium, dum grumi sanguinis in utero, quandoque & in vaginâ retenti prodeunt, admodum foetidi. Præterea optimè notat *Mauriceau* (p), contingere quandoque, ut ex gemellis unus mortuus jam computrescat, dum alter vivus, & sanus est: talem casum se vidisse affirmat in jurisconsulti uxore, quæ motum foetûs viventis se sentire dicebat, dum ipsi assidens obstetrix mortuum, & putridum, testabatur. Ambo verum dixerant; primus enim, qui prodiit ex gemellis, mortuus erat, & corruptus; alter vivus, & vegetus. Sed & malus odor adest, si meconium foetus excreverit, dum adhuc in utero hæret; & acriter insurgit *Mauriceau* (q) contra illos, qui meconii excretionem pro certo & indubitato signo mortis foetûs ponunt; quod certò falsissimum est, cùm soleat contingere, quando foetus natibus prodit, & frequenter etiam, dum ob malum situm verti debet infans in utero, ut pedibus arreptis educi possit.

Pondus ingens. Hoc signum imprimis locum habet, dum infans aliquo tempore

(o) Art. Obstetric. Compend. pag. 23.

Tom. I. Liv. II. chap. XII. pag. 277.

(p) Traité des Malad. des Femm. grosses;

(q) Ibid. 278. 279.

ante partum mortuus fuerit : si enim per aliquot dies gravida nullum omninò motum infantis senserit , & dein percipiat , dum in hoc illudve latus se convertit , ac si pondus iners huc illucve dilabatur , tunc iusta suspicio nascitur foetus mortui. Si autem foetus jam pelvis cavum ingressus fuerit , & ibi hærens moriatur , facile patet , hoc signum tunc non habere locum ; cum in tali casu non possit foetus situm mutare ; præcipuè , si , aquis elapsis , uterus se contraxerit. Optimè Hippocrates (*) hoc notavit : *Quum mortuus foetus fuerit , tum aliis signis conijcere licet , tum etiam jubere oportet , ut modò quidem in dextrum latus jaceat , modò etiam in sinistrum convertatur. Dilabitur enim foetus in utero , quocumque se vertat mulier , velut saxum , aut aliud quidpiam , si mortuus fuerit ; & pectinem frigidum mulier habet. Quòd si vivat , pecten calidus est , & totus quidem venter unà cum reliquo corpore decidit , nihilque in eo absque reliquo corpore delabitur.*

Si laboret tenesmo , &c. Nititur sic viva mater , inscia sæpè , nociturum cadaver expellere. Interim ille tenesmus non semper adest : animi deliquium , horripilatio , sæpiùs observantur ; & , si foetus mortuus jam in utero putrescere inceperit , tunc & halitus graveolens adest. Verùm imprimis mira mutatio in facie gravidæ observatur , dum mortuum foetum gerit ; pallet sublivida , labia imprimis lividum colorem habent , oculi triste quid monstrant , nec solitâ vivacitate resplendent , licèt ignorent gravidæ calamitatem suam. Quod imprimis vidi in nobili illâ matronâ , cujus ad §. 1306 mentionem feci , quæ bis pepererat infantem mortuum , chordâ propriâ umbilicali in nodum constrictâ in utero : luctuosus apparebat vultus ; licèt hilarem se esse testaretur omnibus ; post biduum mammæ concidebant ; postea languere incepit , & levi febriculâ corripit ; quæ mansit , donec mortuus foetus prodiret. Sic vicino funere palluit , uti scitissimè Vanierius (r) de falicum stipitibus cecinit , quibus fulcire solent hortulani teneras arbusculas :

*Ut mors cæca rapit sæpè optima quæque , salignum
Exstinctis tilia atque ulmo , mirabere truncum
Fundere pallentes vicino funere ramos.*

Si diù elapsis aquis non peperit. Hæret enim tunc in magnis angustiis foetus , & ab utero contracto validè comprimitur , cum antea , in liquore amnii hærens , tutus erat ob omni pressione. In periculo mortis tunc versari foetum , agnoscunt omnes ; sed nullo modo certum est hoc signum , cum passim observationes doceant , per plures dies in his angustiis hæsisse foetus , & tamen prodiisse in lucem vivos.

Si Epidermis &c. Ubi de gangrænâ & sphacelo §. 427. 429. antea agebatur , dictum fuit , dum pars corporis in mortem tendit , Epidermidem à cute separatam elevari in bullas ichore plenas : dum incepta putredo in cadavere est , periti Anatomici noverunt , facile separari Epidermidem à suppositis partibus ; quo artificio solent uti , ut Epidermidis structuram indagent , & demonstrent. Undè patet , illud signum magni momenti esse , dum agitur de morte foetus.

Multò magis autem , si cutis foetus flaccida , facile separanda. Mollities

(*) De Superfoetatione , cap. iv. Charter. Tom. VII. pag. 862. 863. — (r) Præd. Rustic. enim ,

enim, flacciditas, ad tactus vestigia non resurgens (§. 427. 4), in parte corporis, numerabatur inter signa gangrænæ jam præsentis; si autem his jungeretur *cutis separabilis* (§. 429. 4), non tantum gangrænæ, sive mortis inceptæ, sed sphaceli, mortis nempe absolutæ, indicium habetur. Si capite prævio in uteri orificio hæreat infans diutiùs in partu difficili, tunc pars capitis aperturæ orificii uteri respondens incipit in tumorem elevari, si vivit: ubi autem talis tumor non adest, vel, si adfuerit, flaccescere incipiat denuò, tunc Obstetricantes ferè desperant de vitâ foetus. *Si caput infantis in exitu hæreat, cum non sit tumefactum, est, cur mortuum credas (s).*

Ossa mollia & mobilia. Hoc de ossibus capitis foetus intelligendum: notum enim est, calvariam recens nati infantis pro magnâ parte adhuc membranaceam esse. Quamdiù illa pars membranacea à contento encephalo tenditur, tunc caput resistit: ubi autem post mortem omnia collabuntur, subsident membranæ, partes ossæ calvariæ in foetu vacillant, & facilè ad se mutuò accedunt; adeoque & hoc meritò pro malo signo habetur. Undè etiam fit, ut, mortuo jam foetu, ossibus mobilibus, caput quidem faciliùs transeat; verum tamen indè non semper difficilis partus emendatur; nam *Infantis mortui caput, è corruptione emollitum, non æquè ac vivi, exitum humeris in partu conciliat (t).* Tunc sæpè accidit, ut dum capite arrepto infantem educere nituntur Obstetricantes, illud à trunco avellitur; qui, in utero manens, difficulter, postea educi potest.

Cùm autem ex modò dictis constet, omnia hæc signa non dare singula plenam certitudinem mortis foetus, patet, magnâ cautelâ hîc opus esse, ne instar mortuè tractetur foetus, qui adhuc vivit. Apud *Hippocratem* legitur (*u*) de muliere, in quartum vel quintum mensem gravidâ, quæ, anasarçâ totius corporis tumens, simul asthmate laborabat adeò molesto, *ut decumbere non posset; sed si qua somni incideret opinio, eum desidendo caperet. Ferè sine febre erat, foetusque ex longo intervallo non movebatur, ac veluti ad corruptionem tendebat.* Per bimestre spatium duravit illud asthma; postea, fabis melle conditis, mellis linctu, & cumino *Æthiopico* ex vino, usa, melius se habuit. *Deindè multa matura, pituitosa, & alba, tussi rejecit, spirandè difficultas desiit, & prolem edidit fæmellam.* Cùm autem nulla fiat, nec abortus, nec foetus mortui, mentio, admodum verosimile videtur, quòd vivam puellam pepererit, licèt motus foetus in utero non perciperetur, & gravi adeò morbo mater laboraret. Minùs prudentes Medici hydropis curam tentassent validis remediis, nullam curam habentes foetus; mitioribus usus *Hippocrates* morbum abstulit, prolem servavit.

Antea enumerati fuerunt aliquot casus foetuum vivorum, uncis crudeliter laceratorum, quia mortui credebantur: plures similes in Historiâ Medicâ habentur. Unicum exemplum adhuc adducam, quia ipse *Deventer* (*v*), adeò prudens in arte obstetriciâ, fatetur, sibi ipsi contigisse tale infortunium. Vocabatur ad vicinum pagum, ut succurreret mulieri, per plures dies jam parturienti, licèt infans in situ naturali foret: intra bidui spatium, nec Obstetrix, nec mater, ullum senserant infantis motum; hinc mortuum certò credebant; neque aliud se colligere potuisse, *Deventer* fatetur;

(s) Manningham, art. Obstet. Compend. IX. pag. 557.

pag. 23.

(t) Ibidem.

(u) Epidem. VII. Ægrot. xi. Charter. Tom.

Tom. IV.

(v) Nov. Lum. Obstetric. cap. xxxii. pag. 140. & seq.

undè matri servandæ intentus rudiùs tractavit infantem ; qui tandem in lucem prodiit vivus ; & per paucos dies adhuc superstes fuit. Duo vel tria in capite aderant tubera , ex nimiâ compressione nata ; quod maximè dolebat. Subjungit autem sequentia : *Fateor , hunc errorem totidem indè annis documento mihi & fuisse & fore posthac , dum spiritus hos reget artus , ne unquam infantem ut mortuum tractem , testimonio parturientis aut Obstetricis persuasus : Imò de proprio sensu diffido , nihil ratum habens , præter supremæ capitis cuticulæ dissolutionem , quæ quidem ibidem haud facillè dissolvitur , quia mediantibus capillis adhæret ; neque infantem ulterius sine maximo labore tangere licet.* Monet autem , difficiles illos casus tunc imprimis contingere , quando nimis magnum caput , vel pelvis angustior , est. Cùm autem ars obstetricia novas suppetias acceperit per recentiorum inventa , multùm sperare licet , etiam in difficillimis casibus ; uti patet ex illis , quæ ad §. 1316. dicta fuerunt. Monet , similem in partu difficultatem obtinere , *si propter uterum obliquum infans in meatu , instar cubiti incurvato , hæret.* Verùm de hâc re statim dicetur. Undè , hoc tempore , dum ars obstetricandi auctior adhuc & emendatior est , firma manet conclusio , quam *Deventer (x)* habet : *Istiusmodi igitur infantes , de quibus hîc sermo est , sive vivi , sive mortui , solâ manu obstetricante , non autem instrumentis vulnificis , traducendi sunt ; quoniam ægrè , ut dictum est , certò cognosci potest , vivi-ne , an emortui , sint.* Neminem pœnitebit unquam , si mortuum fœtum in difficili partu tractaverit , ac si vivus foret ; sed quantæ manent angustia illos (*perpetuum quatiente animi tortore flagellum*) , qui temerario ausu vivum infantem , uncis dilaniatum , protrahunt.

§. 1319. **S** Imul ac fœtus cognoscitur mortuus (1318.) metu gangrænæ , syncopes , mortisque maternæ , eximendus est , vel per pedes maximè , si fieri queat.

Quamdiù adhuc in membranis clausis hæret fœtus mortuus non tam citò corrumpitur ; verùm ubi , ruptis membranis , aquæ jam effluxerunt , liber aëri datur aditus , & tunc in utero calido ac humido citò putrescit. Sed dum uterus undique contiguus est putrido cadaveri , metus est , ne indè pessimè afficiatur , & à resorpto putrido pessima mala sequantur. Dum submersi animalis abdomen rumperetur mediâ æstate , tanta exivit mephitis , ut vix non in animi deliquium ceciderim , dum transirem , licèt sanissimus , robustus , & in ipso ætatis vigore , essem ; non mirum ergo est , si syncope sequatur , dum putrescit in vivente matre cadaver. Imò à resorpto putrido febris mali moris oritur , quæ post eductum fœtum mortuum pergens matrem necat. Undè meritò *Manningham (y)* monuit sequentia : *Mulieres , quæ mortuum , & corruptum infantem edunt , febre interim continuâ laborantes , post partum , paucis interpositis diebus , ferè moriuntur.* Undè omnes conveniunt in eo , fœtum mortuum quantocyùs educendum esse. Notat *Mauriceau (z)* , fœtu jam per aliquod tempus mortuo , cessare dolores , vel saltem adeò languidos fieri , ut non sufficiant fœtui expellendo. Suadet tunc , ut excitentur nixus parturiendi acriori clysmate injecto ;

(x) Novum Lum. Obstetric. cap. xxxii. pag.

742.

(y) Art. Obstetric. Compend. pag. 23.

(z) Traité des Malad. des Femm. grosses , &c. Liv. II. chap. xxx. Tom. I. pag. 342.

quod si non successerit, Obstetricantis manu educendum est foetus cadaver potius, quam ut ecbolica dicta remedia exhibeantur, quæ calida acria solent esse, & magnoperè nocere possent, vel omninò nugacia sunt, quibus confidere nemo prudens poterit.

Imprimis autem eligitur hodiè, ut pedibus extrahatur foetus mortuus, vertendo illum, si alio in situ hæserit; de quâ versione sequenti numero dicitur. Ubi autem caput inclavatum hæserit, tunc illud retroprimi non potest; undè tunc uncis infixis caput protrahendum jussit *Mauriceau* (a): Hodiè forcipe *Levretiano*, vel vecte *Roonhuysiano*, feliciter hoc perficitur, & tutius, quam terrifico illo uncorum apparatu. Simul etiam consulitur famæ Obstetricantis, ne malevolæ Obstetrices, ut sæpè solent, dicant, Chirurgum occidisse foetum, quem mortuum uncis protraxit. Quantum autem profecerit in meliùs *Embryulcia*, manifestè patebit, si videatur methodus, quam commendavit *Hippocrates* (b) ad foetum mortuum educendum. Jussit enim manus & humeros abscindi, pectus ad jugulum usque diffecari, costas contundi, dum foetus in utero hæret. In alio loco (c) jubet; ut Obstetricans in magno digito unguem habeat, quo humeros à cervice solvat, ventrem discindat; interanea dein eximere mandat, & molles costas contere; ut sic collabens foetus corpusculum faciliùs educi possit. Similia, imò adhuc crudeliora, alio in loco leguntur (d).

Dum per pedes arreptus foetus mortuus protrahitur, contingit aliquando, imprimis si jam putrescere incepit, ut, toto corporis trunco jam educto, collum abrumpatur, & caput solum in utero maneat. Plerumque tunc os uteri se contrahit suprà caput relictum, & cum illo reascendit, ac quidem tam altè, ut testetur *Celeberrimus Simson* (e), quòd quandoque manum ad pedis distantiam, & ultrà, introducere debuerit, antequàm caput tangere potuerit. In tantâ capitis distantiâ à vulvâ periculosum foret, uncos adhibere; & si capitis moles major fuerit pelvis cavo, tunc, illud extrahendo, contunduntur partes molles, quæ inter caput foetus & pelvis ossa interjacent; undè multum mali metuendum est. Hinc credidit, utile futurum, si capitis moles minui posset, educto encephalo, & separatis, vel ad se mutuò compressis, capitis ossibus. Ut hoc tutò perficere posset, excogitavit anulum (f), cui affixum est scalpellum: anulum hunc applicat secundæ phalangæ digiti indicis, ita ut scalpelli acies respiciat volam manûs: flexo tunc digito ad juncturam mediam, acies scalpelli parallela est primæ phalangi, & sic unà cum manu introducitur, pollice & reliquis digitis caput prehenditur, dein extenditur index, & scalpellum imprimitur capiti, sicque apertura fit, cui digiti immitti possunt, calvaria evacuari, & ossa educi: observavit autem, quandoque ossa non tam facilè solvi à se mutuò, & separari; verùm hoc succedere, si expectetur per aliquod tempus: evacuaverat hæc arte calvariam, & solverat unum ex bregmatis ossibus, nec tamen caput educere poterat. Cùm lassata esset misera parturiens, & *Celeberrimus Simson* pariter, per trihorium cessavit ab operatione, tuncque facilè ossa à se invicem solvere potuit.

Hæc sunt præcipua, quæ in tristi tali casu tentari poterunt.

(a) Ibid. pag. 344.

(b) De Mulier. Morb. Lib. I. cap. LXIX. Charter. Tom. VII. pag. 769. 770.

(c) De Superfoetatione, cap. III. Ibid. pag. 862.

(d) De Foetus in utero mortui exsectione. Charter. Tom. XII. pag. 550.

(e) Essais & Observat. de Médecine, Tom. V. pag. 572.

(f) Ibid. Tab. IV. Fig. 1. pag. 573-574.

Si autem foetus mortuus educi nequeat, putrescet, vicina inficiet, putridum resorbebitur, corrumpet pessimè matris humores; sicque, post multas miseras toleratas, citiùs vel ferius, mors sequi solet. Hinc Hippocrates (g) dixit: *At verò, si cui puer immortalis fuerit in utero, neque exierit, humido existente utero, nullum etiam amplius humorem continente; imò quum siccatus fuerit uterus; primum quidem puer intumescit, deinde colliquescunt & putrescunt carnes, ac foràs effluunt, postremò verò ossa prodeunt, fluorque eam aliquandoprehendit nisi prius moriatur.* Notum est, cadaver, dum putrescit, tumere, & imprimis circa abdomen; quod optimè notavit Hippocrates. Si citò in saniam putridam solutæ carnes effluent, & validis antisepticis datis cautum sit, ne matris humores corrumpantur, quandoque evaserunt tales, ossibus, post soluta per putredinem ligamenta, successivè expulsis, vel per vaginam vel per anum; gangrænâ prius natâ, & separatâ, quæ partem vaginæ & intestini recti accumbentis consumserat; undè postea, foedo incommodo, fœces totâ vitâ per vaginam exeunt. Talis casus legitur (h) de muliere, quæ, quinto mense graviditatis lapsâ, animi deliquio corripiebatur; quod sequebatur febris valida, & profusa uteri hæmorrhagia, unâ cum nixibus parturiendi: convaluit ita, ut posset solitos perficere labores; venter nec augebatur mole, nec subsidebat; subindè dolores sentiebat, quos semper comitabatur hæmorrhagia. Octo mensibus elapsis, omnia hæc mala augebantur, & finiebantur copioso alvi fluxu, cadaverosi odoris, cum tantâ debilitate, in robustâ cæteroquin muliere, ut de vitâ servandâ nulla amplius spes haberetur. Post aliquot dies per anum inceperunt prodire foetus mortui membra, brachia primò, dein reliqua, ita ut intra octiduum omnes foetus partes per anum exiverint, exceptâ solâ maxillâ inferiori, quæ ferius prodiit. Perfectè tamen à tanto malo convaluit.

Quandoque & foetus mortui frustillatim ex umbilici regione exiverunt. Testatur Bartholinus (i), se hoc vidisse in muliere, quæ gemellos gestare credebatur. Instante partu, post duorum dierum labores, nihil comparuit; post sex hebdomadas credidit, se foetuum motum sentire denuò; qui quinque annorum spatio perduravit; ita tamen, ut sensim illos observaverit constringi, & imminui. Postea intumuit umbilicus, ac disruptus fuit, & primis diebus aqua limpida, mox sanguis & pus effluxit, cum officulis nonnullis. Sic per umbilici foramen, septem octove annis patulum, quàm plura officula sensim prodierunt; successit dein aliud foramen infra umbilicum, ex quo alia officula infantis, magno cum dolore, quotidie exprimebantur à naturâ.

Testatur autem Bartholinus, quòd plura ex his officulis in Musæo servaverit. Similia & ab aliis observata fuerunt (k). Non sine ratione creditur, sæpiùs foetus, vel integrè exeuntes, vel frustillatim eductos, extra uteri cavum hæsisse. Gravida, tempore solito gestationis præterlapso, vehementissimè parturit, nec tamen prolem enititur; febre, abdominis doloribus, ventris torminibus, aphthis, aliisque diris symptomatibus, affligitur: Postea supra umbilicum apparent vesiculæ, gangrænæ instantis nunciæ; quibus ruptis, ingens humorum prodiit copia, dein portio funiculi umbilicalis siderata, summo cum foetore. Post decem dies sinistra foetus manus, ad

(g) De Superfoetat. cap. IV. Charter. Tom. VII. pag. 862.

(h) Académ. des Scienc. l'an 1746. Histor. pag. 43. 44.

(i) Epistol. Médecin. Centur. IV. Tom. IV. pag. 99.

(k) Essais & Observat. de Medecine, Tom. V. pag. 566.

cubiti flexum usque, per integumenta communia abdominis, jam gangrænosa, prominuit: post biduum, discisso prudenter abdomine, educebatur fœtus, non mediocris magnitudinis, integer, fœtidus: Difficiliùs educebatur placenta, quæ neutiquam utero, sed sinistrorsum tubæ Fallopiianæ, ovariove, inhærebat. Novem tamen septimanarum spatio integrè convaluit hæc mulier à tanto malo, & Medicis atque Chirurgis, qui ejus curam gesserant, monstravit ventrem profundâ cicatrice clausum, sed umbilico carentem (l). Hunc casum imprimis selegi, quia omnes, qui adfuerunt, Medicos & Chirurgos probè novi; de quorum fide & peritiâ nullum dubium esse potest.

Quamquam autem plerumque putrescat cadaver fœtus in corpore materno relictî; & sæpè frustillatim postea exiverit per varia loca, tamen & rari casus docuerunt, quandoque absque corruptione mansisse per plures annos, & solâ mole ac pondere molestum fuisse. Sic legitur (m) de Senonensi muliere, quæ, sexagesimo octavo ætatis anno mortua, per viginti septem annos fœtum mortuum gestaverat. Sterili in conjugio vixerat diù, & quadragesimo anno signa graviditatis animadvertit: cessabant enim menses, picâ laborabat, motum infantis solito tempore percipiebat, mammis lacte turgentibus: absoluto gestationis curriculo, parturire incepit, cum suppressione urinæ ad aliquot dies, quæ postea ubertim profluxit. Credebatur & aquas ruptas fuisse, excreto simul sanguinis coacti thrombo. Postea conciderunt mammæ; motus infantis percipiebatur exiguus, vel nullus; nec unquam partus secutus fuit: per totum triennium misera in lecto decumbere debuit; dein ad finem vitæ usque semper languit, de tumore, duritie, gravi pondere, in abdomine, pro vario corporis motu nunc in hanc, nunc in illam partem decumbente, conquesta: simul appetitus languebat, quem subindè acetariis, & absorpto omphacio, excitare tentabat. Tandem post tot calamitates, viginti septem annorum spatio toleratas, moritur. Periti Chirurghi, aperto cadavere, invenerunt uterum rugosum, & versicolore, sed simul tactu durum, ostracodermatis instar. Non sine difficultate durus adeò uterus dissecebatur; in cujus cavo inveniebatur fœtus, transversim positus, & in orbem complicatus. Insolito spectaculo obstupefacti Chirurghi Medicos advocant, ut testes & judices forent; ut autem meliùs totum examinari posset, omnem illam molem manibus & uncis extrahunt, domumque ferunt; quod non absque magnâ vi fieri poterat. Invenierunt in duro hoc utero fœtum, ad coxam dextram, ad nates, & ad partem spinæ dorsî, omninò accretum uteri cavæ superficiæ: ossa capitis tenuia quidem, sed firma, & instar cornu nitentia, cute capitis in multis locis pilosâ: sinistra manus in pugnum adeò firmiter erat contracta, & summi digiti ita palmæ hærebant, ut, licet apparerent seriatim inter se distincti, reipsâ tamen in unum idemque corpus verè lapideum concrevissent. Dextrum brachium ad umbilicum manum extendebat, quæ ad carpum inadvertenter excisa fuit & in alvo matris relicta. In genere, *facto ex oculis & tactu judicio, totum illud opus Phidiæ alicujus esse dixisses, qui vel ebore, vel ex marmore, maturæ ætatis embryi absolutissimam iconem expressisset, maxime cum in eâ duritie corpusculi moles non concidisset, imò cum cute nitidâ integram suam* συμμετριαν, & πολυσαρκίαν, retinuisset. Partes autem internæ, viscera nempe omnia,

(l) Cornel. Triæn., Observat. Medic. Chirg. fascic. pag. 64. & seq. in Lib. I. Hippoc. de Mulier. apud Spach. in Gynæc. pag. 740.

(m) Maur. Cordæi Rhemi Comment. VII.

cor, & cerebrum, habebant naturaliter, eo dempto, quòd ultra modum induruerant (minùs tamen quàm externæ); ita ut hodiè exertum istud corpusculum neque putridinem minetur, neque teredinem. Cùm autem milleni testes hunc foetum viderint, & manibus tractaverint, de facti veritate nullum superesse potest dubium. Cæterùm Lithopædion illud Senonense figurâ adumbratum habetur (n); ast satis rudi.

Sed & alia historia legitur (o) de foetu, qui per quadraginta sex annos latuit in alvo maternâ. Fœmina nempè, quadragesimo octavo ætatis anno, omniâ signa graviditatis sensit, tandemque partûs dolores per septem septimanas toleravit, qui balneis adhibitis cessarunt quidem, sed abdomen tumidum remansit, absque dolore, solo pondere molestum. Postea adhuc duos infantes peperit sanos. Post mariti obitum quadraginta adhuc annis vixit; cùmque semper se adhuc gravidam crederet, voluit, ut post mortem secaretur tumidum abdomen.

Rudi satis manu cadaver secuit Chirurgus, & ex abdomine magnum satis globum eduxit; quem, cùm durus admodum esset, securis ictu aperuit. Cùm in thesauro serenissimi Ducis Wirtembergensis servari deberet, relictus fuit in eodem statu ille globus. Per fissuram autem securi factam distinguere potuit Celeberrimus Camerer, in Tubingensi Academiâ Medicinæ Professor, foetum in hoc globo contentum, cujus caput difforme erat, pectus admodum complanatum; & quamvis foetus ille adhuc satis flexilis esset, tamen non foetebat. Involucrum autem, foetum continens, durum valdè, cartilagineum, imò osseum, apparebat, in omni ambitu, exceptâ illâ parte, per quam adhæserat cuidam abdominis loco; ibi enim major erat mollities, & adhæserat carni crassæ, ac rubicundæ. Celeberrimus Camerer meritò credidit, foetum illum in tubarum alterutrâ conceptum increvisse, cùm mater postea binos adhuc infantes pepererit.

Fœtum autem hunc, Lutetias delatum jussu serenissimi Ducis Wirtembergensis, vidit Celeberrimus Morand (p), qui simul recenset historiam foetûs mortui, per triginta & unum annos gestati: plura ibidem, lectu dignissima, de foetibus in matris corpore diù latentibus habentur.

§. 1320. **S**itus infantis redigendus est in eum, quo foetus possit educi, vel per caput, vel per pedes imprimis.

Qualis sit situs infantis in partu naturali, ad §. 1317. dictum fuit; adeoque, si sic positus fuerit foetus, ut ipse sibi portam claudat, tunc situs ille mutandus erit, & reducendus ad naturalem. Imprimis hoc monendum est, ne dentur unquam stimulantia calida remedia in partu difficili, qui ab hâc causâ pendet: Urgent horum exhibitionem parturiens, adstantes, Obstetrices, si minùs peritæ fuerint. Interim certum est, partûs dolores eò plus nocere, & matri, & foetui, quò validiores ac frequentiores fuerint, si foetus sic situs sit, ut transire non possit. Leve refrigerans cardiacum, loco validi stimulantis remedii, prudens Medicus dabit, ut videatur aliquid agere, sicque querulæ parturientis animum erigat, dum omnia disponun-

(n) Maur. Cordæi Rhemi Comment. VII. in Lib. I. Hippoc. de Mulier. apud Spach. in Gynæc. pag. 478.

(o) Académ. des Scienc. l'an 1721. Hist. p. 33.
(p) Académie des Scienc. l'an 1748. Mém. pag. 113.

tur, ut peritâ manu situs perversus fœtûs mutetur. Magnæ utilitatis autem est, si citò cognoscatur, fœtum in malo situ hæere. Quando naturali in situ, prævio capite, fœtus urget os uteri, illud sensim inter nixus parturientis dilatatur, & membranæ, ante caput infantis positæ, aquis collectis turgere incipiunt, formantque tumorem rotundum, tensum, dum dolor partus adest, flaccidiorem verò, ubi dolor remittit. Sic sensim, vi æquabili, magis magisque dilatatur os uteri, & ad felicem partum disponitur. Undè monent omnes periti artis obstetriciæ, ne citò aquas, formari incipientes, rumpat Obstetrix, nondum satis dilatato uteri orificio. Contingit enim aliquando, felici partu, fœtum adhuc membranis suis inclusum prorumpere. Ubi autem aquæ adeò distenderunt membranas, & os uteri jam adeò dilatatum fuerit, ut caput infantis, pone aquas hærens, in os uteri delabi possit, totamque ejus amplitudinem implere, tunc aquæ rumpi poterunt; quod facilè fit, si doloris tempore digito premat tumentes membranas Obstetrix, vel easdem, digitis arreptas, leviter circumtorqueat. Si verò admodum tenaces fuerint hæ membranæ, scindi possunt, sed cum cautelâ, quia, erumpentibus aquis, caput fœtûs sæpè proximè sequitur. Inter difficilis partûs causas *Moschion* (q) ponit, si membranæ nimis tenues rumpantur citiùs, sicque effundatur ille humor, qui ad lubricum lapsum (*διὰ τὸ ὀλίθυμα*) fœtus præparatus erat. Postea *Mauriceau*, & alii, idem monuerunt.

Si autem uterus rectè positus fuerit, id est, si orificium ejus directè respondeat vaginæ, & aquæ formentur acuminatæ, oblongæ, tunc signum est, infantem malè situm esse, neque capite prævio prodire (r). Quandoque tamen caput non admodum remotum est ab uteri orificio; tunc autem jubet sequentia: *Si invenerit uterum rectè positum, & humores in longitudinem expansos esse; si modò manum, modò pedem, aut etiam caput, aliquatenus tangere potuerit, tunc opportunum tempus non negligat, judicans, satis protuberare aquas, & tactu caput aliquatenus sentiens, ocyùs membranam unguibus confringat, & protinùs digitis caput in ostium dirigat, obstaculis quibuscumque, manûs scilicèt, pedis, funiculi umbilicalis, remotis; quod tum facilè fieri potest, quia satis spatii suppetit. Capite, hoc pacto, in ostium induceto, non est, quod Obstetrix metuat, idem inde recessurum esse; humoribus enim effluxis, infanti in utero recto spatium non est, sese huc illuc vertendi; quia uterus statim contractus infantem undique comprimit. Imò, quando aquæ jam dudum effluxerunt, adeò arctatur uterus, ut difficulter verti, & in alium situm redigi, possit; dum simul omnia sicca sunt: de hâc difficultate conqueruntur omnes, qui de re obstetriciâ scripserunt, & hinc sedulò monent Obstetrices, ut citò, si absolvendo partui se impares credant, peritum Obstetricantem in auxilium vocent. Fœtus enim in periculo versatur, parturiens debilitatur, si aquæ jam dudum effluxerint; antequam tentetur fœtûs versio: & major vis ipsi utero applicari debet, dum in illo, jam contracto, & sicco, situs fœtûs mutari debet.*

Veteres Medici putaverunt, fœtum in utero satis mobilem esse; hinc tentaverunt, mutare situm perversum fœtûs, dum parturientem concutiebant subitò, & satis validè. Sic *Hippocrates* (s), dum tentabat, vertere fœtum, *ut in caput prodiret secun-*

(q) Spach. Gynæc. pag. 19. 150.

(r) Deventer. Nov. Lum. art. Obstetric. cap. XL. pag. 177.

(s) De Mulier. Morb. Lib. I. cap. LXXVIII. Charter. Tom. VII. pag. 769.

dum naturam, suadet sequentia: *Supinæ reclinatæ molle quiddam coxis substernere oportet, atque etiam lecti pedibus aliquid supponere, quò altiores à pedibus decumbentes esse queant. Sed & coxæ capite sint altiores; nullum verò capiti cervical subsit. Ad ea prospiciendum; quum verò retrusus fuerit fœtus, & huc & illuc circumagatur, sublatis lapidibus, pedibus lecti suppositis, & eo quod coxis subditum fuerat, & lectum & coxas in pristinum statum restituito, capitique pulvinar supponito. Patet satis, quòd perversum fœtus situm mutare in naturalem tentaverit hoc modo Hippocrates. An autem voluerit, situm infantis naturalem efficere, dum subducuntur fulcra lecti pedibus supposita, concussu quodam factò, an verò crediderit, illum jam adesse, dum removebantur hæc, dubium videri potest, Cornarius enim hæc verba, *καὶ κατὰ φύσιν κελύσαι*, retulit ad præcedentia, quæ de situ fœtus agunt; Foësius verò, & Charterius, crediderunt, pertinere potiùs ad situm parturientis restitutum. Sed alia loca Hippocratis videntur docere, quòd à concussione parturientis mutationem situs fœtus exspectaverit. Præcedenti enim capite (t), simili concussione, dum partus dolores urgebant, promovere partum conabatur. Prætereà alibi (u), cùm parturienti mulieri fœtus transversus ceciderit, habet sequentia: *Concutere autem hoc modo oportet: Super tenui linteo substrato mulier reclinanda, alio superinjecto, quo ejus pudendum obveletur, & utrumque crus tenui linteo circumtegendum, & utraque manus. Duæ autem mulieres utrumque crus apprehendant, & aliæ duæ utramque manum; deinde eam ipsam non minùs quàm decies validè concutiant. Postea verò mulier in lectum reclinetur, ita ut caput deorsum, crura autem sursum, habeat, & mulieres omnes, dimissis manibus, crura apprehendant, eamque crebrò in lecto concutiant, factâ in humeros rejectione, uti in ampliorem locum concussus fœtus convertatur, & naturaliter prodire possit.**

Fœtum, quamdiù aquæ nondum effluerunt, satis mobilem esse, & nunc hanc, nunc illam partem in uteri orificio tangi, antea dictum fuit. Deventer (v) suo testimonio idem confirmat, simulque monet Obstetrices, quòd *Infantes isti mobiles rarò rectè versi prodeant.* Verùm, aquis jam elapsis, contractus uterus fœtum undique stringit, & nullo concussu situs ejus mutari facilè poterit. Prætereà validis illis concussionibus metuenda foret solutio placentæ ab utero, & indè periculosa hæmorrhagia. Undè hodie Veterum hæc methodus omninò exulat, & adhibetur perita obstetricantis manus, ad mutandum situm infantis, ita, ut exire possit, capite prævio, vel, si hoc fieri nequeat, pedibus educatur.

Dum enim perverso situ hæret in utero fœtus, non semper potest in talem situm reponi, ut capite prævio prodeat: tantùm obtineri poterit hoc, si caput non multùm distet ab uteri orificio, ita ut obstetricantis digitis facilè tangi, & ex situ moveri, possit: Mauriceau (x) indignabatur Medicis, quòd generale præceptum dederint, situm perversum infantis mutandum esse ita, ut fiat naturalis omninò; cùm hoc sæpiùs impossibile sit, neque absque periculo infantis & matris tentari possit. Undè ille pro generali regulâ in arte obstetriciâ posuit, & in quovis situ perverso fœtus pedibus educi debere; cui asserto optimi & peritissimi obstetriciæ artis magistri hodiè adstipulantur.

(t) Ibid. pag. 768.

(u) De Fœtus in utero mortui exsectione. Charter. Tom. XII. pag. 551.

(v) Nov. Lumen art. Obstetr. cap. x. p. 176.

(x) Traité des Maladies des Femm. grosses, Liv. II. chap. XXI. pag. 314.

Hoc tempore, si infantis pedes primò prodeant, non habetur pro partu præternaturali, neque periti illum difficilem credunt, cum constet, illum satis citò absolvi posse, & absque periculo matris vel infantis, si reliqua omnia se naturaliter habeant. Imò jam apud *Moschionem* (y) leguntur sequentia: Reliquis infantis positionibus præfertur quidem, Quoties in caput feruntur, ita ut in orificium matricis directum caput ejus inveniatur, manibus scilicèt, lateribus, & femoribus, junctis. Proximum verò bono schemati est, quoties & in pedibus descendit junctis, & orificio matricis oppositis, manibus scilicèt lateribus porrectis.

Verum tamen est, ubi infans per pedes educitur, manus & brachia vix unquam manere exporrecta secundum corporis latera, sed fursùm elevari, dum truncus corporis transit per uteri orificium; undè postea brachia unà cum capite transire debent, atque ita suâ mole transitum capitis reddunt difficiliorem. Fatetur *Deventer* (z), omnes auctores postulasse, ut brachia priùs successivè producta juxta corpus ponantur; ego tamen contrarium sentio, & expertus sum, in hac, aliisque rebus plurimis; quapropter brachia juxta caput relinquenda esse, confidenter suadeo, simul cum capite excludenda. Parturiens quidem, fateor, infantem omni nisu propellere tenetur, sed nubecula est citò transitura, &c. dein addit sequentia: Mihi sanè hoc modo res semper prosperè successit; huic ergo praxi porrò inhærebo, quâ periculum non est caput ab humeris avellendi, quod *Paulo Portaali* aliisque (utè ultrò ipsi fatentur) sæpiùs contigit: neque mirum hoc est: brachiis enim juxta corpus detractis, os uteri instar laquei vel tendiculæ contractum, & conclusum, non rarò præfocat infantem, aut si jam defunctus sit, & tenellus, caput facilè avellitur, quod in utero remanens uncis dein ferreis extrahendum est.

Si tamen caput infantis magnum fuerit, vel totus infans torosus, certum est magnam satis vim adhibendam esse, ut caput cum brachiis simul transire possit; quod certè periculo carere non videtur. Ubi autem contrarium obtinet, tunc talis eductio tentari posset. Undè videmus, plures, qui post *Deventer* scripserunt, & quidem in arte peritissimos, consuluisse, ut brachia detrahantur, dum infans usque ad axillas protractus fuit; licèt non semper, sed sæpiùs, hoc requiri dixerint (a).

Cæterùm observavit *Levret* (b), ex viginti infantibus, qui obliquo situ in utero locantur, vix unum reperiri, qui versùs sinistrum uteri latus declinet. Causam autem hujus rei nondum detegere potuit.

§. 1321. **I**D efficitur 1. positu Matris debito. 2. Mutatione sitûs infantis.

1º. Duplici modo considerari potest situs puerperæ; vel quatenùs favet partui naturali, ut faciliùs prodire possit; vel etiam, dum per mutatum situm parturientis ars conatur emendare malam uteri posituram, aut majorem conciliare facilitatem, ut perversus infantis situs mutari possit. In partu naturali talis situs requiritur, ut Obste-

(y) Harmon. Gynæc. pars prior. cap. xi. Spach. Gynæc. pag. 10.

(z) Nov. Lum. art. Obstetric. cap. xl. pag. 98.

(a) Levret, Art des Accouchem. §. 703. pag. 116. Crantz Emleitung in die hebammenkunst, pag. 62.

(b) Ibid. §. 645. pag. 105.

trix commodè manus admovere possit, dum parturienti opem ferre debet, simulque nullum impedimentum sit, dum os coccygis in transitu capitis infantis retrocedere debet. Cum autem plures tales situs esse possint, satis magna diversitas in variis locis observatur, neque mulierculæ facilè à consueto more recedent. Optimè monet *Levret* (c), in omni ferè situ partum feliciter absolvi posse, si omninò naturalis fuerit; undè non oportet nimis morosum esse, si hunc illumve situm parturiens prætuleric reliquis. *Latona*, ambabus ulnis palmam circumplexa, genua fixit in molli prato, sicque *Phæbum* in lucem effudit (d). Rusticas parturientes hunc situm præferre, notat *Mauriceau* (e); fellam parturientium desiderant aliæ, cujus figura habetur (f). In lecto ut pariant, laudat *Mauriceau* (g), & alii plures, ut partu absoluto statim quiescere possit puerpera, neque opus sit illam ex fellâ parturientium in lectum deferre. Muniebatur autem linteis complicatis lectus, ut cruor, aliæque fordes, commodè auferri possent. Apud ditiores solent binos lectulos, sibi mutuò contiguos, sternere, ut commodè aliquot post partum horis in lectum purum, siccum, calidum, puerperæ reponi possint, nec cogantur diù in his sordibus decumbere. Prætereà ad partum absolvendum laudatur, si lectus durior sit ne in molliori lecto fovea imprimatur, quæ coccygis ossis retrocessionem, & Obstetricis manipulationem impedire posset: *Mauriceau* (h) commendat, lectum sternere culcitris, quæ pilis equinis fartæ sunt, non verò plumis; eandem cautelam in difficili partu, qui Obstetricantis manu absolvi debet, laudat *Levret* (i). Post partum autem conducit molle stratum. Pulchrè hoc notavit *Moschion* (k), volens, ut bini sternantur lectuli; quorum unus durior utilis est, dum in lecto parturiunt; alter verò molliter stratus servit post toleratos partûs labores.

Anteà dictum fuit, uterum gravidum sensim magis magisque extendi, & simul adscendere ultra pelvis limites in cavum abdominis: hoc autem imprimis obtinet in uteri fundo, qui ejus pars superior est, & quandoque, uti dictum fuit, ad ventriculum usque adscendit. Facilè intelligitur, uterum, adeò distentum, in abdomine declinare posse in alterutrum latus, vel & antrorsum prolabi, si abdomen propendulum fuerit, dum pessimo more loricis stringunt abdomen gravidæ, sicque liberum adscensum tumentis uteri impediunt. Optimè autem notat *Levret* (l), fundum matricis non posse retrorsum labi; obstat enim columna vertebrarum, quæ naturaliter introrsum hîc prominet: tantum ergo locum habere potest, ubi mala spinæ conformatio adest, quæ extrorsum prominere fecit lumborum vertebrae. Patet simul, declinante sic fundo uteri, ejus orificium in oppositam partem vergere, neque directè respondere vaginæ; undè partus difficilis sequi poterit.

Anteà ad §. 1290. patuit, hanc uteri deviationem à Veteribus Medicis cognitam fuisse, illamque habuisse quandoque pro causâ suppressionis menstruum; quando nempe os uteri non directè respondebat vaginæ, sed obliquè positum sic apprimebatur

(c) Art des Accouchem. §. 670. pag. 110.

(d) Homer. Hymn. in Apoll. vers. 117. Spondan. pag. 347.

(e) Traité des Malad. des Femmes grosses, Tom. II. chap. VII. pag. 244.

(f) Deventer, Nov. Lum. art. Obstetric. cap. XXVI. pag. 90.

(g) Ibidem.

(h) Mauriceau, Traité des Malad. des Femmes grosses.

(i) L'Art des Accouchem. §. 684. pag. 1130.

(k) Spach. Gynæc. pag. 4. n°. 48.

(l) L'Art des Accouchem. §. 231. pag. 37.

vicinis partibus, ut minueretur ejus apertura, vel & integrè obturaretur. Dicitum fuit tunc etiam de methodo, quâ *Hippocrates* usus fuit, ut perversum uteri orificiū situm mutaret in naturalem. Si autem fluoris menstrui excretio ab hâc causâ impediri potuit, sponte patet, difficilem partum ab eâdem causâ debere fieri. Colli & orificiū uteri declinationem variam descripsit & *Moschion* (m), monuitque, Obstetricem digito hoc explorare posse, variaque recenset symptomata, prout os uteri has illasve partes premit. Interim verum est, rarò, vel nunquam, antequàm *Deventer* scripserat, de perverso orificiū uteri situ, tanquam partus difficilis causâ, mentionem fecisse auctores, neque excussisse hanc rem pro dignitate, sed malum situm infantis in utero ferè solum culpasse, ob hanc rationem librum suum *Lumen novum Obstetricantibus* exhibere dixit, & queritur (n) plerosque hanc sententiam non admodum fide dignam habituros esse; alios item nasutos, eandem ridentes, tanquam falsam & novam rejecturos.

Posteà optimi de arte obstetricandi Auctores eandem sententiam confirmaverunt, & *Levret* (o) posuit, præcipuam causam obliquati uteri pendere à loco, cui placenta adhæret. Quamvis enim illa ut plurimum fundo, aut posteriori parti, uteri accrescat, tamen constitit observatis, placentam omni loco cavi uteri accrescere posse, nequidem circumferentiâ orificiū uteri exceptâ. Cùm autem placenta septem vel octo pollicum diametrum habeat, & pollicem crassa sit, patet sponte, uteri substantiam, cui placenta necitur, augeri mole; undè fundus uteri, liberè in abdomine hærens, declinabit versùs illam partem, cui placenta necitur, secundùm gravitatis legem, simulque collum uteri, ejusque orificiū, tendet, ob eandem rationem, versùs partem directè oppositam. Sic si placenta hæreat laterali parti dextræ uteri, tunc ejus fundus declinabit versùs regionem Iliacam dextram, collum verò hærebit in parte oppositâ. Hinc patet, tunc tantum imminere uterum directè pelvi, quandò placenta ejus fundo, vel parti posteriori, accrevit, si gravidæ corpus benè conformatum fuerit: idem fiet, si placenta accreverit orificio uteri; quod rarò contingit; & ferè semper tunc in fine graviditatis sequitur hæmorrhagia uteri.

An tale quid indicavit *Hippocrates* (p), dum dixit: *Si cui secundæ pueri in utero exeant, priusquam puer foras prodire incipiat, difficilè parit; magisque periclitatur, nisi caput præcedat.* Si enim placenta, orificio uteri accreta, prius prodeat, profusa sequitur, & periculosa hæmorrhagia: ubi autem caput infantis sequitur, & obturat orificiū uteri, sanguini præcluditur exitus. In textu quidem legitur *κωλύον*, quod pro extimâ foetus membranâ sumi sæpè solet; sed monuit *Galenus* (q), hoc vocabulo etiam significari secundinas (*τὰ ὑσέγγα*); sub quo nomine etiam placenta continetur.

Sæpè hæc uteri declinatio visu & tactu abdominis in muliere gravidâ detegi potest, dum in hoc illove latere fundus uteri declinans ventrem attollit in majorem tumorem: imò ipsæ gravidæ solent dicere, quòd foetus in hoc illove latere gerant, dum & majorem molestiam, à compressione vel distractione vicinarum partium, sentiunt, & motum foetus magis percipiunt in illo latere, versùs quod uteri fundus declinavit. Utile autem est hæc novisse, ut posteà, partus tempore, mutato parturientis situ,

(m) Spach. Gynæc. pag. 18. n°. 141.

(n) Deventer, cap. XI. pag. 47.

(o) Traité des Accouchem. §. 229. pag. 36. & seq.

(p) De Superfoetat. cap. I. Charter. Tom. VII. pag. 861.

(q) Comment. in Aphor. XLIX. Sect. V. Charter. Tom. IX. pag. 224.

hoc emendari possit. Semper enim partus difficilis exspectandus erit, si uteri orificium non respondeat directè vaginæ; imò quandoque partus omninò impossibilis erit, quamdiù hæc fundi uteri positura non mutetur. Si enim fundus uteri antrorsum delapsus fuerit, collum & orificium uteri angulum rectum cum vaginâ facient, collum vesicæ comprimetur, ut nihil urinæ exire possit. Quomodò autem, & quâ encheiresi, situs fundi uteri mutari possit, ut felix sequatur partus, apud *Deventer* (r) videri poterit, qui fusè satis de his egit; quibus & addi merentur illa, quæ apud *Levret* (s) habentur.

2º. Naturalis situs infantis est, ut capite prævio, facie os sacrum matris spectante, prodeat: ubi autem à situ hoc naturali deviat infantis positura in utero, debet hæc mutari, si fieri possit, ut dictum fuit; vel, si caput nimis distet ab uteri orificio, pedes quærendi sunt, ut his arreptis peritâ manu protrahi possit infans. Hoc Obstetricantes vocant *vertere infantem*. Quandoque contingit, ut pedibus primò prodeant; aliquandò & aliæ corporis partes in uteri orificio tactu percipiuntur.

Facile autem intelligitur, necessarium esse ut distinguantur partes, quæ se offerunt, ut Obstetricans dirigat manum utero immissam, dum pedes, quærit. Quâ autem encheiresi, & quibus cautelis, opus sit, ut infantis versio tutò fiat, apud Auctores artis obstetriciæ, toties jam laudatos, legi poterit, imprimis apud *Levret* (t), ubi omnia summâ cum curâ habentur descripta. Non enim videtur hujus loci esse, ut hæc ad amissim describantur. Simulac autem constat, infantem in utero malè positum esse, & orificium uteri jam apertum est, præstat statim tentare versionem, quæ longè difficiliùs perfici poterit, si aquæ jam dudùm effluxerint, sicque uterus contractus sit, & siccus.

Postquam infans in lucem prodiit, nondùm ab omnibus liberata est puerpera: membranæ enim, in quibus infans hæsit, chorda umbilicalis, & placenta, utero accreta, adhuc in cavo uteri hærent; quæ omnia debent removeri, ut uterus se contrahere possit, & vasa sanguine distenta evacuari, sicque sensim ad pristinam magnitudinem redire. Omnia hæc simul sumpta Græci dixerunt *τὰ ὑστερα*; secundinas, quasi secundum partum, ut plurimum vocaverunt alii; quoniam quandoque non leves molestias facit secundinarum eductio; undè & multâ hîc prudentiâ opus est. Cùm autem omnia illa, quæ sub secundinarum nomine continentur, fœtu jam in lucem edito nullum ampliùs usum habeant, hinc inutili hâc sarcinâ statim uterum liberandum esse voluerunt multi. Sic *Mauriceau* (u) quantocyùs secundinas educendas jubet, etiam antequàm ligetur, & abscindatur chorda umbilicalis, metuens, ne constringatur os uteri, si mora intercedat. *Deventer* (v) quidem chordam umbilicalem abscindi priùs jubet; sed, hoc factò, *sine morâ secundis extrahendis omnis opera impendenda erit*. Imò sit apta ad hanc rem præsto sit alia fœmina, suadet, ut illa liget; & abscindat funiculum umbilicalem, *dum Obstetrix, quàm primùm infantem sinu excepit benè valentem, venâ umbilicali nondùm constrictâ, vel abscissâ, ocyùs manum utero*

(r) Cap. XLVI. & seq. pag. 201. &c.

(s) L'Art. des Accouch. §. 633. & seq. pag.

103: 110.

(t) L'Art des Accouch. §. 740-769. pag. 113-127. Krantz. hebammenkunst, pag. 135.

(u) Traité des Malad. des Femm. grosses Liv. II. chap. VIII. pag. 248.

(v) Nov. Lum. art. Obstetric. pag. 125. cap. XXVIII.

immittere potest extrahendæ secundinæ gratiâ. Hanc autem methodum præferebat ideò, quia, mox post partum, dehiscens adhuc uteri orificium, & ipse uterus nondum contractus, facilè admittit Obstetricantis manum, absque ullâ vi adhibitâ, absque dolore puerperæ: sic nullum periculum erat, ne trahendo funem umbilicalem, fundus uteri inversus protraheretur; simul commodè sic nexus placentæ cum utero solvi potest, si nimis validus fuerit, & si mola, grumive sanguinis, in utero hæerent, aut partes laceræ membranarum, omnia hæc simul, manum retrahendo, sensim educi poterunt, ne hæc diutiùs relicta putrescant. Prætereà credebat, se sic simul occasionem habere, ut uterum obliquatum in situm debitum restitueret; undè non protinùs retrahebat manum; vel, si secundinam educendo hoc fecerat, denuò illam utero immittebat, & expectabat, donec uterus circa manum contraheretur. Testatur autem, hanc methodum sibi feliciter cæssisse.

Alii, & magnæ quidem auctoritatis in re obstetriciâ, viri suadent, non nimis festinandum esse; sed malunt, ut uterus, foetu jam excluso, parum contrahatur priùs, antequàm tentetur, placentæeductio. Ita consulit *Celeberrimus Monro* (x); & versatissimus in his *Levret* (y) monuit, non tentandam esse placentæ educationem, nisi certus sit Obstetricans, illam jam, sic dispositam esse, ut facilè sequatur.

Tunc autem sic se habere illam creditur, si ante partum, in partu, vel immediatè post egressum infantis ex utero, copia sanguinis exeat. Signum enim hoc dat, placentam, vel integrè, vel saltem pro parte, à nexu cum utero solutam esse. Quamvis enim tota chorii circumferentia utero gravido nectatur, & vasa quædam manifestè ex utero in chorium tendentia observentur; undè ab his ruptis, dum protuberant aquæ, & partus jam instat, aliqua sanguinis copia exit, sed parcior, uti antea dictum fuit, tamen maxima vasa sunt in illo loco, ubi placenta utero cohæret. Si ergo copia sanguinis ante partum, in partu, vel immediatè post partum, prodeat, novimus, placentam saltem pro parte ab utero separatam esse, adeoque meritò sperari posse integram separationem, si cum prudentiâ & leniter trahatur funiculus umbilicalis. Verùm ubi notabilis copia sanguinis non prodiit, tunc novimus, placentam adhuc totâ suâ superficie hæerere utero; tuncque cautelâ opus est: rudiori enim tractione inverti posset fundus uteri non tantùm, sed etiam, si placenta feliciter sequeretur, subita & profusa fieret hæmorrhagia, ac valdè periculosa, nisi uterus, statim se contrahendo, vasorum amplitudinem minueret.

Hæc est ratio prudentis moniti, quod *Celeberrimus Levret* (z) dedit, non tentandam tunc esse statim placentæ educationem, antequàm uterus signa suæ contractionis det. Quandoque enim uterus, foetu distendente, quamvis liber, flaccibus & iners collabitur, præcipuè post laboriosum partum toleratum, & tunc totum abdomen planum, molle, ac flaccidum, tangitur; ubi verò uterus contrahitur, & cavum suum minuit post partum, tactu percipitur in puerperæ abdomine tumor pyriformis, satis durus, & circumscriptus. Tunc novimus, uterum validè contrahi; adeoque educatâ placentâ non metuitur nimia hæmorrhagia.

Unde statim educendam placentam voluit, si hæmorrhagia monstraverit, illam ad exitum paratam esse: ut integrè evacuatus uterus se meliùs contrahere possit, & sic hæmorrhagiam minuere: morâ enim grumescit sanguis, & magnos thrombos format,

(x) *Essais & Observat. de Médecine*, Tom. II. art. XI. n°. XI. pag. 304. — (y) *L'Art des Accouchem.* §. 776. & seq. pag. 127. 128. — (z) *Ibidem.*

qui novo labore indigent, ut exprimantur. Imò, si thrombus talis obturet uteri orificium, & flaccidus uterus se non contrahat, pergit tecta hæmorrhagia, & totum uteri cavum sanguine repletur, ita ut puerpera in validam incidat syncopem. Signum periculosi illius statûs est, si, tangendo abdomen puerperæ, uterus apparet amplius, & mollis: solum tunc remedium est, ut manu statim in cavum uteri immisâ, educantur grumi, sicque uterus hoc facto, se contrahere possit, & vasa patula claudere.

Videtur & ipsa contractio uteri conducere ad separationem placentæ. Cùm enim placentæ lobuli ingrediantur sinus uterinæ substantiæ, contracto utero illi exprimuntur quasi, & hinc minus hærent. Uteri fabricam indagans *Ruyschius* (a) dixit, æquè ac vesicam, habere *substantiam fibrosam, crassam, motricem*; sed observavit, *etiam peculiaribus gaudere fibris motricibus, in orbem positis, & quidem eo loco, ubi placenta in statu naturali sese utero applicat; nempe in uteri fundo*. Icone adumbravit has fibras (b): cùm tamen postea hanc Iconem præter votum minùs accuratè delineatam inveniret, sub finem vitæ aliam dedit (c). Credebat autem, has fibras servire imprimis separationi, & expulsionì placentæ. Cùm autem fibras illas tantùm inveniret circa fundum uteri, & probè novisset, placentam non semper eidem loco adhærere, conclusit, placentam difficiliùs separari, si extra sphæram activitatis hujus musculi sita foret.

Hinc videtur concludi posse, educendam esse statim placentam, dum copiosus exit post partum sanguis: tunc enim facilè sequi solet, cùm saltem pro parte à cohæsione cùm utero soluta sit; ubi contrarium obtinet, & uterus nondùm dederit signum contractionis suæ, tunc potiùs expectandum esse. Nunquam autem vis adhiberi debet: doluit *Ruyschius* (d), quòd, quinquaginta annorum spatio dum obstetricandi artem exercuisset, plures vidisset post partum felicem sanas & hilares periisse, quòd placenta rudiùs extraheretur. *Hippocrates* (e) disertè monuit; si secundæ non facilè excidant, *id sensim, non vi, faciendum, ne præter naturam distractæ secundæ inflammationem excitent*. Suadebat autem, ut pondere infantis solo tentaretur placentæ eductio, & quidem tali modo, ut quàm lenissimè hoc fieret: *Supponendæ igitur fœtui lanæ, quàm maximè sublata, recens carptæ, quòd paulatim cedant; aut utriculi duo copulati, aquâ pleni, supra quos lanæ imponendæ, & supra lana fœtus collocandus; deindè uterque utriculus stilo pungendus, quòd sensim aqua defluat, effluente verò aquâ, utres demittantur, ac considant; his autem demissis, fœtus umbilicum attrahit, umbilicus verò secundas extrahit, &c. Ad eundem quoque modum, abrupto, aut ante tempus abscisso umbilico, convenientibus appensis ponderibus, secundarum eductio molienda. Hæc enim istorum optima est curatio, minimèque lædit*.

Quamvis autem hodiè hæc methodus educendi placentam non adhibeatur, cùm prudenti manu leniter trahendo umbilicalem chordam idem obtineatur effectus, patet tamen indè, *Hippocratem* damnasse omnem vim adhibitam.

Illa autem, quæ apud *Moschionem* (f) leguntur, pulcherrima sunt; præcipuè, si

(a) Advers. Anatom. Dec. III. n°. 10. in fine, pag. 35.

(b) Tab. 3. Fig. I.

(c) Tract. Anatom. pag. 9.

(d) Ibid. pag. 11.

(e) De Superfœtatione, cap. III. Charter. Tom. VII. pag. 862.

(f) Spach. Gynæc. pag. 4. n°. 53. & 54.

simul addantur, quæ latina interpretatio habet addita ex libro matricis dicto (g), quid nempè agendum sit, si secundinæ remanserint. Operæ pretium credo, totum textum hîc addere, quòd nostris temporibus vix posset consuli quid melius.

Cùm infans in manus Obstetricis ceciderit, si ad umbilicum adhuc cohæret, Obstetricæ debet etiam attentare leviter, hac & illac adducens, an per ipsum umbilicum infantis possit foràs adduci, adjuvante conatibus suis & ipsâ parturiente; idque fiat, quando fundo non adhærent, & orificium patet. Neque verò in directum conetur, ut ne matricis simul adducatur. Si verò tarditas ipsa moram habuerit, præciso umbilico, separandus est infans, eumque alia mulier accipiat, & reliquum ipsa teneat, & cum se matrix aperiat, ducendum, cum autem recludit, non conandum. Sed si ruptum, vel præcisum, statim intùs se absconderit, orificio matricis patente, perunctam manum statim Obstetricæ immittere debet, & si jam ad fundum matricis recesserint, & si obvolutæ sunt & natant, quâcumque parte apprehensis tollere debet. Si verò adhuc ad fundum matricis tenentur, resolutis ibi digitis, & apprehensis secundinis, tentare hac & illac, & adducens persuadeat auferre. Illæ verò, quæ imperitiâ in directum conantur, frequenter & ipsam matricem adducunt. Sed si ne sic subsequutæ sunt, aut orificium matricis statim se clauserit, ut neque manus immitti, neque ipsæ exire possint, & fervor fuerit subsequutus, ibi, eisdem dimissis, omnibus succis, & encathismate, & cataplasmatibus, & vaporatationibus, quibus ad fervorem uti solemus, utendum est. Hâc enim diligentia, omni stricturâ, laxatâ, frequentius quidquid ibi remanserit, & alienum est, foràs emittitur, & suâ sponte cadit. Per fervorem autem (ζέσιν) inflammationem intelligi, patet. Ideò autem alias methodos, ad secundinarum expulsionem laudatas, damnat (h), Sternutamenta, & à scalâ suspensiones, & potiones, dabant, quæ eas ejicere possent, & fumos suffiebant, & pessos sanguinem educentes subjiciebant. Quin etiam pondera ad ipsum folliculum ligabant. Quæ omnia nos reprobamus; si quidem fervorem partibus ipsis facere possunt, & præsentem sine dilatatione sanguinis fluxum.

Quamvis autem Mauriceau (i) voluerit, placentam omninò educendam esse, & quidem quantocyùs fieri poterit, cum ab illâ relictâ mortem puerperæ metueret, tamen sollicitè monet, leniter tentandam esse hanc educationem, nec majorem vim adhibendam esse dilatando os uteri, & melius esse, si quid de placenta residuum manet, illud relinquere, quàm lædere uteri substantiam. Imò totum opus naturæ relinquendum esse, jubet, si violentiâ opus foret, ad placentam educendam; & tunc emollientissimorum decoctorum injectionem in uterum laudavit, ut & orificium uteri emolliatur, & suppuratione natâ separetur placenta à cohæsiōne cum utero. His factis, suadet clyfma, utcumque acrius, applicari, ut unâ cum alvi deponendæ conatibus placenta prodeat, quòd sæpiùs successit; imò quibusdam, insciis ferè, sponte exivit.

Inculcat Obstetricibus hinc meritò optimus Ruyschius (k), ut nullam vim adhibeant, si placenta nimis hæreat, nec uteri orificium vi dilatent, sed puerperam placidæ tradant quieti. Sponte enim suâ os uteri laxabitur, & post aliquot horarum spatium placenta prodire solet: nec metuebat putredinem à relictâ diutiùs placentâ, cum illam nunquam observasset. Testatur enim: Nullam puerperam, ex adstrictâ, &

(g) Harmon. Gynæc. part. prior, cap. xiv. n°. 7. pag. 13.

(h) Ibid. n°. 9. pag. 13. 14.

(i) Traité des Malad. des Femmes grosses, Liv. II. chap. ix. pag. 252. & seq.

(k) Tractat. Anatom. pag. 13.

remansâ, secundinarum mole, tempore plus quàm quinquaginta annorum, quo ipsi Professoris in arte obstetriciâ sparta, ante me nemini oblata, humanissimè demandata fuit, obiisse, nisi placētam uterinam nimis atroci nisu per frustra eradicare voluerint. Familiare ipsi etiam fuit, eandem per dies, septimanas, quid? quod menses in utero retentam, & feliciter expulsam fuisse.

Neque etiam ruricolæ, & veterinarii, à retentis secundinis vitulinis mortem vaccæ augurantur (l). Econtrà constans apud illos observatio est, secundinas, nisi simul cum vitulo prodeant, relinquendas esse; quæ tunc post novem dies solent sponte prodire. Si verò statim post partum evellerentur, sæpè uteri suppuratio sequeretur (m).

Peritissimus in arte obstetriciâ Brudenell Exton (n) notat, plerumque decem, quindecim, viginti, minutis post partum, sequi secundinas, & non adeò frequenter opus esse, ut immisâ in uteri cavum manu separetur secundina, cum plerumque, leviter trahendo funem umbilicalem, sequi soleat: agnoscit prætereà, uteri orificium æquè facilè dilatari posse, aliquot horis post partum, quàm antea: fatetur, si aliquid de secundinis in utero relinquatur (modò non sequatur magna hæmorrhagia), illud post unum alterumve diem sponte prodire: & quidem absque ullo puerperæ damno. Ut consulat tamen famæ Obstetricantis, suadet, ut integrè educantur secundinæ, antequàm Obstetricans à puerperâ recedat; rationem enim hanc addit: *In order te avoid reflections.*

Ob eandem rationem suadet, ut non nimis diù relinquatur placenta, quoniam cæteroquin posset per aliquot dies retineri. Non, quòd indè tantum mali metueret; addit enim sequentia: *Si uterus à quodam accidente inflammaretur, & puerpera periret, Obstetricanti imputaretur, quia secundinas reliquit.*

Ex dictis patet, mala, quæ sequuntur secundinarum retentionem, sæpè pendere tantùm à rudiori Obstetricum tentamine, dum famæ suæ consulere nituntur: turpe etiam putant, si re infectâ discedere debeant; hinc quævis tentare audent. Hippocrates (o) dixit: *Ad secundarum elapsum, sternutatorio admoto, nares & os comprimere oportet.* Sed sic magnus concussus fit totius corporis, & imprimis abdominis. An autem tutum est, uterum, partûs tempore jam multa passum, sternutatione, & quidem compressâ, tam validè agitare? An non majus indè malum metuendum est, quàm à secundinarum diuturniori retentione? Non mirum erit, si post hæc tentata, licèt incassum, dolores in abdomine, rigores, febres, oriantur. Sic enim alibi legitur (p): *Quùm secundæ statim à partu non secesserint, imi ventris dolores in laterum inanitate suboriuntur, & rigores ac febres; quòd si secundæ decesserint, mulier etiam sanescit. Plerumque verò putrescunt; sexto tamen aut septimo die, aut etiam posterius, secedunt.* Quòd autem putredo illa secundinarum, de quâ dicit, non adeò metueda sit, patet ex alio loco (q): *Si mulieri secundæ relictæ fuerint, nisi uteri amplo ore fuerint, parcior, quàm conveniat, purgatio prodit, venter durus & magnus evadit, frigus detinet, & febris acuta, & dolor totum corpus, præcipuè verò ventris partem*

(l) Ibid. pag. 16.

(m) Verhandeling van de ziekte en sterfte van het Rundvee, pag. 62.

(n) Sect. VII. pag. 238 & seq.

(o) Aphor. XLIX. Sect. V. Charter. Tom. IX.

pag. 224. & Epid. Lib. II. Sect. V. text. VII. Ibid. pag. 188.

(p) De Mulier. Morb. Lib. I. cap. LI. Charter. Tom. VII. pag. 757.

(q) Ibid. cap. LIII. pag. 758.

umbilico inferiorem, pondusque in uteris ac tormina, ac si fœtus existat, sentiuntur. Et curata secundas brevè putrefactas ejicit, sanaque evadit. Mirum non est, secundis relictis, purgationem parciolem esse, cum placenta majoribus vasis fanguineis utero nectatur, quorum solutione copiosus sanguis prodit.

Ab uteri autem solius robore secundarum retentiarum expulsionem expectasse Hippocratem, ex alio loco (r) patet; ubi sic habet: *Quùm verò in utero gerens fœtum menstruum, aut bimestrem, corruperit, secundæque foràs prodire nequeant, ipsa autem tenuis sit, hujus corpus tunc purgare, & opimum reddere, oportet. Non enim priùs putrefacti fœtus exeunt, nisi uteri robusti, & benè compacti, fuerint.* Notum autem est, secundinas difficiliùs educi in abortu, præcipuè, si paucorum tantùm mensium fuerit; hinc sæpiùs relinqui in utero, quàm in partu tempestivo, & naturali.

Ex omnibus hætenus dictis patet, ad plenariam liberationem puerperæ requiri, ut secundinæ educantur: statim quidem, si valida adfuerit hæmorrhagia, cum tunc periculum in morâ sit; sed & tunc faciliùs placenta sequi solet, cum jam pro parte soluta sit ab utero; sin minus, expectandum esse, donec uterus signa dederit contractionis suæ; quod attacto abdomine cognosci potest, uti antea dictum fuit. Cæterùm nullam vim adhibendam esse, si vel orificium uteri validè constrictum fuerit, vel placenta nimis fortiter hæreat; cum multa majora mala metuenda sint à vi utero illatâ, quàm à placentâ relictâ, quæ postea sponte, citiùs vel ferius prodire solet. Monuit *Ægineta* (s), postquam illa recensuit, quæ ad educendam placentam requiruntur: *Si ne sic quidem exemptæ fuerint, non convenit turbari: post paucos enim dies putrefactæ, & in saniem resolutæ, excidunt.* At dum hæc fiunt, à gravi odore metuebat, qui & caput oppleret, & stomachum subverteret; quod incommodum suffumigiis emendandum jubet. Non semper tamen in tantam putredinem transit placenta retenta: post tridui moram exeuntem vidi integram, dum urinam excernebat puerpera, nec putrefactam inveni; & feliciter evasit, licet tota nobilis familia ægerrimè tulisset, quòd impedivissem Obstetricem, ne vi adhibitâ placentam educeret.

Cùm autem sollicitæ matronæ eductas secundinas accuratè lustrare soleant, & pessima quævis metuant, si vel levissima suspicio fuerit, aliquid de membranis, vel de placentâ, adhuc relictum fuisse in utero, quantum potui, hunc scrupulum illis eximere conatus fui, & si quid tale credidissem factum, sollicitè texi, ne turbaretur malo tali nuncio puerpera, neque de famâ periclitaretur Obstetrix. Quidquid enim molesti, vel sinistri, postea in puerperio contigerit, attribui solet huic negligentæ. Undè metuendum est, ne imposterùm Obstetrices, nimis uterum mundando, ut dicunt, illum lædant. Notavit sollicitè *Celeberrimus* in arte obstetriciâ *Levret* (t), uteri superficiem illo in loco, cui placenta adhæsit, elevari in cristas, notabilis quandoque molis, quæ Obstetricem fallere possent, tanquàm placentæ reliquiæ, quas avellendo, ipsam uteri substantiam laceraret. Certus sum, quòd tales reliquiæ sponte postea unâ cum lochiis prodibunt; nec nocent puerperæ; sed Obstetricis famæ sunt satis insidiosæ, quam probus Medicus in tali casu tueri semper debet.

(r) Ibid. chap. LII. pag. 757.

(s) Lib. VI. cap. LXXV pag. 93. versâ.

Tom. IV,

(t) Mém. de l'Académ. de Chirurg. Tom. III. pag. 229.

Nec periculum est à putredine relictorum, cum & hæc prudenti elotione uteri facile caveri, aut emendari, possit; uti sequenti *Capitulo* dicetur.

Legi merentur quàm maximè illa, quæ eodem in loco (*u*) de educatione placentæ habentur: omnia enim ad hanc rem requisita ibi describuntur.

Quamvis plerumque placenta adhæreat fundo uteri, tamen constat, illam & aliis locis affigi: tuncque uterus quandoque inæqualiter se contrahit, & placentam retinet, quasi in cavo peculiari uterinæ substantiæ (*v*), & difficulter educitur. Observavit hoc etiam *Peu* (*x*), & consideravit talem cellulam, tanquàm secundum uterum, quo sola placenta continetur; & cujus orificium non absimile est orificio ipsius uteri, habens margines crassos, duros, angustos, sed læves simul; ferè semper invenit talem cellulam, si aderat, in latere dextro uteri, rarò in sinistro. Inæqualem talem contractionem uteri, quâ placenta retinebatur, graphicè descripsit celebris in arte obstetriciâ *Denys* (*y*). Vocabatur ad primiparam, quæ ante quadrihorium infantem pepererat; sed funis umbilicalis ruptus fuerat, nec poterat Obstetrix ullo modo placentam educere. Crediderat, se tangere placentam, sed accurato examine invenit, esse os uteri, quod admodum molle, crassum, & latum, tactu percipiebatur: manu in uteri cavum immisâ, nullum placentæ vestigium inveniebat; undè *Denys* vocabatur in auxilium, qui, manu in vaginam immisâ, credebat pariter, se placentam ex uteri orificio prominentem tangere: orificium autem uteri pugni magnitudinem æquabat, quatuor digitos latum, & pollicem crassum: facilè manum introducere potuit; sed cavum uteri digitis undique pertentando, placentam invenire non potuit; quod quàm maximè mirabatur. Tandem, manu de novo in uterum immisâ, invenit foramen, quod minimi digiti apicem vix admittebat; hinc credebat, uterum perforatum esse: indice digito prudenter dilatabat hoc foramen; sed mox sanguis prorumperebat, & digito molle quid tangens, credebat intestina esse: secundum dein digitum unâ cum indice induxit, & percepit, in hoc loco placentam latere; hoc factò, introduxit & pollicem; sicque sensim, non tamen sine molestiâ, separavit placentam ab utero, & separatam eduxit.

Fœmina hæc postea nihil insoliti passa fuit, & perfectè convaluit.

Patet satis, difficilem talem casum esse, & requirere periti Obstetricantis exercitam manum. An non spes est, talem particularem uteri constrictionem, per quam placenta particulari quasi cavo includitur, cessaturam? Notavit *Crantz* (*z*), si tali casu, dum manus Obstetricantis in uteri cavo est, novos dolores acquirit puerpera, tunc aperitur, & penitè quasi disparet, ille sacculus, in quo placenta hærebat, quæ tunc facilè sequitur.

Omnibus sic eductis, linteum quadruplicatum, molle, vulvæ applicatur, ut frigus aëris arceatur, quod pessimè noceret.

(*u*) Pag. 216.-233.

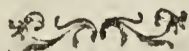
(*v*) Ibid. pag. 222. & l'Art des Accouchem. §. 801. pag. 131. & 132.

(*x*) Pratique des Accouchem. Liv. I. chap.

IV. pag. 35.

(*y*) Verhand. over het Ampt der Vroedmeesters, &c. cap. III. pag. 31.

(*z*) Hebammenkunst. cap. IX. pag. 150.

MORBI PUERPERII.

§. 1322. **P**uerpera corripitur lipothymiâ, syncope, convulsionibus; statim à partu: quia sanguis arteriosus à cerebro, & cerebello, aversus agitur in laxa abdominis vasa; dein dolore post partum, à labore tolerato, partibus contusis; à sanguine, foetu alio, secundinîsve restitantibus.

Agendum jam est de morbis, qui post partum sequuntur, & qui ab ipso partu, ut causâ, pendent: huc etiam spectant illa, quæ à toleratis inter partum doloribus ortum ducere potuerunt. Puerpera enim potest tempore puerperii aliis morbis corripi, Epidemicis v. g., aliisque, de quibus hîc non agitur, licet, si occurrant tales puerperii tempore, semper in illorum curatione Medicus rationem habere debeat illarum conditionum, quæ in omni puerperio adsunt.

Ut hæc omnia ordine tractentur, consideranda sunt illa, quæ, excusso foetu, & educâ placentâ, sequi debent necessariò.

Antè partum uterus distensus intestina ex situ removet, omnia vicina preffit, vasa, venosa imprimis, angustavit, diaphragmatis liberam actionem impedivit, abdominis musculos & integumenta extendit. Evacuato utero, omnia hæc cessant: pendula abdominis viscera in pristinum locum relabuntur, vicina vasa venosa, toties in gravidis varicosa, retentum sanguinem subitò ad cor remittunt, cor dextrum quandoque ferè obruunt; arteriosa vasa, à pressione jam libera, faciliùs admittunt pulsum ex corde sanguinem, quem venis jam pariter liberis tradunt. Musculi abdominales diuturnâ distensione robur amiserunt, pendula & flaccida integumenta non resistunt (vide §. 25. n°. 3.); post placentæ separationem ab utero magna, patula, vasa uteri sanguinis copiam undatim emittunt. Omnia hæc concurrunt ad producendam lipothymiam, & syncopen, statim à partu. Omnis enim ferè sanguis versùs inferiora vasa corporis, jam laxa & patula, vergit, parcâ copiâ ad cerebrum & cerebellum venit. Hinc meritò illud tempus puerperii, quod immediatè partum sequitur, pro maximè periculoso habetur, &, nisi uterus subitâ constrictione vasa propria angustaret, adhuc majus illud discrimen foret. Ob hanc rationem periti in arte obstetriciâ, uti dictum fuit, monent, placentam ab utero non esse solvendam, antequàm constet, utrum jam se contrahere: undè & adeò metuunt, si uterus, integrè jam vacuus, flaccidus in abdomine fluctuet, nec in globum contractus tangatur. Diffluunt enim tunc sanguine, &, ob inanitionem subitam vasorum, convulsæ pereunt; simili ferè modo, ac robustissima animalia, dissectis à lanione arteriis, sanguine ferè omni exhausta, validissimè convelluntur, antequàm moriantur. Ob eandem rationem suspectus habetur nimis facilis partus, dum, unà cum aquis ruptis, uno quasi impetu, prodit foetus, vel & quando, membranis adhuc integris inclusus, unà cum placentâ

prodit. Nullum tunc tempus relictum fuit, ut uterus se contrahere potuisset. Ubi verò post ruptas aquas aliquo intervallo foetus sequitur, tunc se jam contraxit, & undique se corpori foetus applicuit. Noverunt hoc Obstetricantes, dum infantem, ob malum ejus situm, manu in uterum immisâ, vertere debent, ut pedibus extrahi possit. Imprimis tale infortunium metuendum est illis mulieribus, quæ, flaccidæ temperiei, lautè & in otio vixerunt, atque largam menstruorum copiam pati solent. Plures tales funesti casus apud Auctores habentur, quos hîc recensere supervacuum puto. Videtur & hoc indicasse *Hippocrates* (a), dum dicit: *Cum torpore exsolutiones, difficiles quidem ex partibus contingunt, & mentem emoventes, non tamen perniciosæ. Sed & mensium copiam præsignificant.* Videtur autem tantùm leviolem talis mali gradum indicasse, cerebri nempè actiones turbatas quidem, sed leviter. Nam vocabulum, *παρὰκρουσικαί*, leviolem tantùm mentis emotionem designat: neque etiam mentionem fecit lipothymix, syncopes, & convulsionum. Sed notat, copiosa menstrua habuisse tales mulieres; *γυναικεία* enim & menstruum fluorem, & purgamenta post partum, significant apud *Hippocratem*; & utrumque verum est; nam flaccidæ tales mulieres, & menstruis, & lochiis in puerperio, diffluere solent.

Dein dolore post partum à labore tolerato. Quantam vim adhibeat par-turiens mulier, imprimis ultimis nixibus, nemo facilè credet, qui nunquam vidit. Manibus fulcra, vel adstantes, tenent quàm firmissimè, pedes apprimunt scabellis suppositis, lassant sic sæpè robustissimas mulieres, quæ opem ferunt. Secedunt aliquando ossa pelvis à se mutuò, uti præcedenti *Capitulo* dictum fuit, in difficiliore partu. Sed quanta vis requiritur tunc, ut hoc fiat! Hinc licèt, foetu in lucem edito, incredibile levamen percipiant, nihilque mali se sentire, liberatas ab hâc sarcinâ, lætæ testentur tamen sequenti die, omnes artus quasi conquassatos dolere sentiunt, & de magnâ totius corporis lassitudine conqueruntur.

Partibus contusis. Totum pelvis ossæ cavum mollibus partibus tegitur, quæ dum validis nixibus transprimitur foetus, ad dura ossa premuntur, & contunduntur. Vagina observatur circa finem graviditatis quandoque intumescere, sed tumore molli; turgent aliquando labia pudendorum: contingit aliquoties, ut caput infantis, si mole majus fuerit, vel subito impetu prodeat, dilaceret perinæum, ad anum usque. Sed à validâ contusione inflammatio, omnesque ejus effectus, sequi poterunt. Si caput foetus diù immobile in exitu hæreat, à diurnâ illâ compressione sequitur gangræna partium mollium (b), & postea, si evaserint tales puerperæ, escharæ gangrænosæ secedunt per suppurationem in ambitu factam: quandoque ipsum intestinum rectum, & vesica, à diurnâ & continuâ pressione gangrænescunt; undè tristissima mala, quandoque vix medicabilia, supersunt. Tristes tales casus aliquoties vidi. Sed facilè patet, molestos dolores tunc sequi debere.

An post partum, distento abdomine jam evacuato, spasmi musculorum abdominis secuti dolorem faciunt? Quandoque, sed rariùs, puerperas de illo quærentes audivi. In illustri matronâ, quæ sedecim infantes pepererat, cæterùm sana, sæpiùs tales crampi abdominis reliquo vitæ tempore observabantur. Longævâ arte, muneribus gestis, & scriptis celebris *Johannes Storchs* (c) dum proprii morbi, quo tandem

(a) Coac. Prænot. n°. 546. Charter. Tom. VII. pag. 884. — (b) Levret, l'Art des Accouchem. §. 1003. pag. 162. — (c) Histor. Hydrop. universal, &c. pag. 46.

periit, historiam graphicè describit, notat, evacuato abdomine per incisionem tumentis umbilici, se sensisse in musculis abdominalibus molestum utcumque, licèt non dolentem, crampum, sive spasmus, quem comparat molestiæ, quam recens enixæ puerperæ percipiunt ab eâdem causâ.

A foetu alio. Qui tunc novos labores requirit, & partes jam dolentes irritare potest; licèt tamen plerumque satis citò sequi soleat, cùm viæ jam patulæ sint.

A sanguine, secundinifve, restitantibus. Post partum tota superficies uteri sanguine madet, & imprimis ille locus, cui adhæsit placenta: uteri orificium interim arctatur, & quandoque integrè clauditur, quamvis plerumque per plures horas satis facilè à digitis Obstetricantis dilatari possit; uti præcedenti paragrapho dictum fuit. Post placentiæ separationem, undatim profluit sanguis, sed brevè minuitur, & copiâ pariori depluit ex toto cavo uteri, moram ibi trahit, & grumescit; dùmque tales grumi contracto utero per ejus orificium transeunt, novi dolores, & nixus excludendi, oriuntur, quo cùm post foetum jam exclusum sequantur, posteros dolores (nachwehen) vocare solent; qui sæpè satis molesti sunt, & puerperæ animum deji-ciunt, dum se omni molestiâ jam defunctam credit. Antea dictum fuit, partûs dolores ab uteri orificio quasi incipere, ita ut perita Obstetrix, contractionem quandam in uteri orificio, cum tremulo quodam motu, advertens, moneat parturientem, ut mox secuturum pariendi nixum strenuè promoveat; si nempè omnia ad partum naturalem ritè fuerint disposita. Post partum autem illa irritabilitas orificiû uterini adhuc manet; undè, dum grumus concreti sanguinis impingitur orificio uteri, illudque sic irritat, totus uterus validè contrahitur, sicque grumum trans-primit.

In pluribus vidi, ipsum sanguinem, nondùm concretum, dum per os uteri transit, dolores illos, & nixus, excitasse. Antea ad §. 1308. dictum fuit, dum periculosa uteri hæmorrhagia educationem foetûs requirit, leni & prudenti dilatatione oris uteri excitari partûs dolores, si non adsint; augeri verò si jam præstò sint. Undè patet ratio dolorum, qui, ob retentum in utero sanguinem, post partum sequuntur.

Nec leves sæpè sunt illi nixus: *Ruyschius* (d) monet sequentia: *Certò certius autumo, uterum sese summoperè movere in partu, omnesque partûs conatus naturales ab utero ferè pendere. Qui conatus post partum non rarò adeò vehementer perseverant, ut uterus semetipsum invertens è corpore procidat. In aliis puerperis, paucis horis à partu, expertus sum uteri motum fuisse adeò evidentem, ut Obstetrices, imò & puerperæ, sæpiùs mihi dixerint, alterum foetum adhuc in utero restare. Fatetur, se, manu abdomini puerperæ admotâ, illum motum adeò manifestè percepisse, ut non valdè exercitatus facilè falli potuisset.*

Quandoque illa uteri contractio tam valida est, ut ex grumo sanguinis omne fluidius exprimat, & illum condenset in massam quasi carneam, satis firmam, quæ sæpè cavi interni uteri exprimit figuram, posteâque citiùs vel seriùs expellitur, ac sæpè pro *mola* sic dictâ habetur: tali massâ expulsâ, denuò sanguis de utero exit, novus grumus nascitur, qui similiter densatur: aliquando in puerperâ tres successivè grumos redditos vidi; sed primo secundus minor erat mole, tertius secundo, &

(d) Observat, Anatom, Chirurg. n°. 93. pag. 86. 87.

omnes uteri cavum figurâ suâ exprimebant, tantò minores nempe, quantò uterus contractior cavitatem suam minuerat. Figuras talium concretionum dedit *Ruyfchius* (e), & notat, quandoque aliquid membranarum analogum illis appensum inveniri. Notum autem est, ex sanguine tales membranas concrefcere posse, & similes, post venæ-sectionem in pede institutam, aquæ innatare.

Similes dolores à secundinis restantibus fieri posse, sponte patet; de quâ re præcedenti paragrapho dictum fuit.

§. 1323. **F** Ascia lata laxum abdomen fulciens tollit priora mala (1322.) Fœtus alius, secundinæ partes, grumi sanguinis; manu educenda.

Anteà ad §. 1240, ubi de paracentesi abdominis agebatur, notatum fuit, olim non simul & semel, sed partitis vicibus, aquas hydropicorum eductas fuisse; quia observatum fuerat, animi deliquia, & syncopen, imò mortem, sequi, si integrè evacuaretur abdomen lymphâ collectâ turgidum. Ratio tunc data fuit; quòd nempe in laxa illa, & omni pressione libera, abdominis viscera, ac vasa, sanguis irrueret, sicque à cerebro & cerebello averteretur: simul etiam periculum erat, ne vasa & viscera, diù in aquosâ hâc colluvie macerata, à subito irruente sanguine rumperentur. Postquàm autem idoneâ ligaturâ stringebatur abdomen sensim magis magisque, pro ratione effluentis aquæ, numerosis experimentis evictum fuit, tutò omnes hydropicorum aquas simul & semel educi posse, neque tunc sequi animi deliquium, aut syncopen.

Verùm idem obtinet post puerperium, adeoque & eadem cautela indicatur: haberi tamen ratio debet, post validos adeò nixus; imprimis in difficiliore partu, abdomen, quasi contusum foret, obtusè dolere, uterumque ipsum similiter affectum esse. Undè valida constriçtio abdominis hîc nocere posset, uti optimè monet *Mauriceau* (f); hinc suadet, tali modo applicetur ligatura, ut firmet & fulciat quidem laxum abdomen, non verò validè premat. Magnum, quadratum, splenium applicare jussit toti abdomini, & dein moderatâ ligaturâ firmari. Legi meretur tractatulus, quem *Celeberrimus de Gorter* (g) de fulciendo abdomine post puerperium scripsit linguâ vernaculâ, ut eradicaret pessimam methodum, quâ uti solebant mulierculæ, puerperarum custodes, dum stringebant cingulo, vel angustâ fasciâ, circa medium corporis puerperas, & validè quidem (nullibi enim pejùs & pertinaciùs insaniunt stolidæ anus, quàm apud puerperas). Pulcherrimos autem effectus vidit semper, dum post partum statim abdomen molliter fulciretur latâ fasciâ, mantili, vel mappâ; quæ, si post aliquot horas, detumescente magis abdomine, laxiùs hæreere incipiat, denuò moderatè adduci potest, cavendo tamen semper validam compressionem. Observavit, hâc methodo, minores dolores post partum sequi, minùs grumosi sanguinis in utero colligi. Prætereà vidit, alvum faciliùs sequi in puerperio, dum aliter duræ fœces in colo intestino, facilè distendendo, colliguntur in majorem molem, quæ postea summas molestias parere potest, dum per anum debet exprimi. Pulchrum & effectum observavit in

(e) Ibid. Observat. 28. 29. pag. 25. & seq. | Liv. III. chap. II. pag. 376. 377.
 (f) Malad. des Femm. Accouch. Tom. I. | (g) Van de Sluitband, &c.

hæmorrhagiis uteri chronicis, etiam in senili ætate, dum sacculum, roborantibus remediis plenum, applicabat abdomini, & simili fasciâ firmabat (*h*).

Fœtum alium educendum esse, sponte patet, & cautelæ, in tali casu observandæ, passim apud obstetriciæ artis Auctores, antea sæpiùs laudatos habentur.

Secundinæ partes, grumi sanguinis, manu educenda. De hæc re ad §. 1321. dictum fuit: manu autem hæc educenda esse, ideò monetur, quia quibusdam Medicis in more fuit, dare Emmenagoga, & Echolica dicta, remedia valida, si vel minima suspicio foret, aliquid adhuc latere in cavo uteri; quæ methodus certè periculosa est, cum omnia talia remedia stimulantia, & calida sint, quæ recens enixis puerperis minimè conducunt. Illa ergo potiùs manu educenda sunt, si uteri orificium adhuc patulum, sit vel absque vi adhibitâ dilatari commodè possit: ut facilè exeat, si quid grumosi in utero collectum fuerit denuò; jussit *Moschion* (*i*), ut puerpera *decumbat modicè patentibus (diductis) pedibus, ut quidquid ex eâ foràs exire ceperit, non impediatur.* Ne nempe, femoribus adductis, grumis impleatur vagina, sicque liber exitus lochiorum ex utero impediatur.

Si autem commodè hæc educi nequeant, metus est, ne aëris accessu putrescant, sicque utero noceant, vel &, resorpto putrido, febris mali moris accendatur, antequàm hæc in utero relicta sponte prodeant. Dignum Academiae Chirurgicæ membrum *Recolin* (*k*) tentavit in tali casu per siphonem aquam calidam injicere in uteri cavum; quod cum absque ullâ violentiâ fieri possit, utile & tutum videtur. Nec successu caruit, uti in casibus ibi enumeratis patuit. Verum quidem est, quòd hæc injectio aquæ calidæ in uterum facta fuerit in fœminis abortum passis; in quo casu placentæ sæpiùs retinentur, & adeò teneræ sunt, ut pars prominens ex orificio uteri statim abrumpatur, si tentetur protractio. Sed nulla videtur esse ratio, quare idem non tentaretur, si post partum maturi fœtus placentæ pars, vel grumi sanguinis in utero retenta fuerint. Aqua calida emollit, ac solvit, & meritò sperari poterit, undâ aquæ elabentis hæc elui posse: quòd si statim non sequantur, saltem hoc commodi indè habetur, quòd putredo sic eluatur, adeoque diuturnior horum in utero mora minùs periculosa sit: tutò autem repeti poterit hæc injectio, & præferenda semper videtur violentæ orificii uteri dilatationi.

Videtur autem *Hippocrates* (*l*) injectione simili usus fuisse, dum uterus purulentus erat, & indè sterilitas sequebatur. *Nam pus genituram enecat, & corrumpit. Ac proindè pus ex uteris expurgare oportet, & uteri tuberculum tollere.* Postea addit: *Et uteri hoc modo colluendi; lac equinum coctum per sacculum tenuissimum & purissimum transmissum infundito, idoneo clystere facto.* Hoc modo tenuissima serosa lactis equini pars, per sacculum transiens, depurando utero adhibebatur. Quòd autem non in vaginam, sed in uterum ipsum, injici curaverit *Hippocrates* illud serum, vel indè patet, quòd in utero esset tuberculum purulentum, cujus deterfionem, & medelam, moliebatur. Prætereà hoc confirmatur, quia peculiarem syphonem describit, qui huic injectioni ferviret; & quem sic describit: *Clysteris quidem summa pars levis esto, velut specilli argenteâ, supra quam, interjecto parvo spatio, foramen perforetur. Sint*

(*h*) Ibid. pag. 36. & seq.

(*i*) Spach. Gynæc. pag. 5. n°. 55. Harmon. Gynæc. part. prior. cap. xvii. pag. 14.

(*k*) Académ. de Chirurg. Tom. III. pag. 202.

& seq.

(*l*) De Infœcundis, cap. x. Charter. Tom. VII. pag. 850.

autem & alia foramina, hinc & indè singula, æqualiter inter se distantia, ex obliquâ (laterali) clysteris parte æqualia, non magna, sed angusta. Clysteris quidem summus apex solidus esto ac reliquum totum cavum sit velut fistula; cui suis fœminæ vesica, aquâ calidâ probè emollita, & madefacta, alliganda. Ubi eam alligaris, infuso in vesicam lacte in foramina tenue linteum immittito, ne lac effluat. Postquàm occluseris vesicam, alligatam mulieri ipsi, quam clystere lauturus es, dato. Illa verò, detractò obturamento, in uterum indat. Noscet autem ipsa, ubi indere oporteat. Deindè vesicam manu comprimito, quoad totum pus foràs effluxerit. Id autem manifestum erit, ubi pus non amplius cum lacte exierit; patet enim, cum nullum amplius inest, tunc desistere oportere. Cùm autem Hippocratis scopus esset, cavum uteri à pure liberare, abluendo, hinc lateralem tubi partem perforari iussit plurimis foraminulis. Cùm autem Recolin, per injectionem aquæ calidæ in uteri cavum tentaret, sanguinis grumos solvere, ac dividere, & placentam, si fortè in quâdam parte adhuc utero hæreret, impetu & copiâ injectæ aquæ separare, hinc meritò curavit, ut siphon unicum tantùm, & majus foramen haberet in apice, in laterali autem ejus parte nullum.

Alia adhuc apud Hippocratem loca occurrunt, quæ docere videntur, quòd injectionibus uterinis usus fuerit; sed cùm non adeò evidentia sint, sufficiet textus modò citatus.

§. 1324. **D**olor à labore tollitur opiato, antacido, cardiaco, diluente, fotu anodyno externo.

Dolores post partum quandoque satis molesti sunt, nati à causis §. 1322. recensitis. Papaveris succus inspissatus, qui sub nomine *opii* in officinis prostat, vel & varia ejus præparata, aut medicamenta composita, solent à plurimis laudari ad hos sedandos. Non tamen omnibus horum usus placet. Quidam, & peritissimi etiam in arte obstetriciâ, viri (*m*) damnaverunt opium, & omnia ejus præparata.

Si tamen, attento animo, & ab omni præjudicio libero, perpendantur illa, quæ immediatè post partum observantur, videtur horum usus non esse repudiandus. In ultimis præcipuè partûs nixibus ingens agitatio totius corporis adfuit, metus de propriâ & prolis salute, tristitia quandoque non levis, dum mortem instare credebant, sæpè nimis pusillanimes. Verum est hæc, partu absoluto, minui quidem; sed non semper citò cessant. Uterus, qui validissimo nixu egit, ut fœtum expelleret, non quiescit statim post partum, sed pergit quandoque validissimè moveri, uti ad §. 1322. ex observationibus *Ruyschii* dictum fuit. Summa illa molimina parturientis, dum Obstetrix, dum adstantes, exclamant, nunc urgendum esse, nunc omnem vim adhibendam esse, si unâ cum prole salva esse velit, diutiùs hærent, quàm creditur. Vidi hominem, jamjam submergendum, baculum porrectum validissimè manu strinxisse; ex aquis eductus, in calidum lectum depositus, tamen non potuit manum diducere: & dum adstantes hoc tentarent, potiùs digitos fregissent; post integram horam spasmus ille solutus fuit tandem. Observatur sæpiùs in puerperis, satis validè constringi orificium uteri, ita ut non nisi vi diduci possit, ut grumi, vel secundinarum reliquæ,

eximantur. Prudentiores in tali casu expectare malunt, donec spasmodica illa contractio multum minuatur, vel cesset.

Vidi tunc toties, opio prudenter dato, omnes illos dolores siluisse, & post pacatum somnum grumos concreti sanguinis sponte exivisse, absque omni molestia. Cande fateor, me semper adhibuisse opiata post partum, nec poenituit unquam, cum sancte testari possim, quod nunquam inde ullam noxam viderim.

Verum opio, depurato simpliciter, usus fui; & dedi parca dosi, sed repetitis vicibus, donec optata quies sequeretur; a qua miro modo reficiebantur. Hæc autem cautela requiritur, cum Medici observent, variam copiam opii in diversis requiri, ut sequatur effectus: a medio autem grano in adultâ nunquam aliquid metuendum est, & talis dosis pro re natâ repeti poterit. Hinc aliquot grana opii in mixturâ, sive potione, diluuntur, quæ cochleatim exhibetur; vel & hæc cum pulvisculis absorbentibus teruntur, & divisis dosibus dantur. In *Materia Medica* ad hunc numerum tales formulæ habentur; ad quarum normam plures similes componi poterunt.

A compositis autem medicamentis opiatis semper abstinui; qualia sunt, *Theriaca Andromachi*, *Mitridatium Damocratis*, *Philonium Mesues*, & his similia: partim, quia unicâ dosi assumi solent; partim, quia calidis aromatibus simul constant, & periculo quandoque non vacat horum exhibitio, cum diversam adeo quantitatem opii in se contineant, licet promiscue laudari soleant. *Theriaca* enim triplo plus opii habet, quam *Mithridatium*, *Philonium* longè magis soporiferum est, quam ipsa *Theriaca*, & præterea piperis, calidissimi aromatis, notabilem copiam habet. Cum autem succi papaveris efficaciam solâ hîc opus sit, purum exhibere præstat, quam aliis inutilibus, quandoque & noxiis, mistum.

Cum autem quandoque partus doloribus exhaustæ puerperæ langueant, grata aromatica simul exhibentur, sed leniora tantum, vel saltem adeo refractâ dosi, ut amabili fragantiâ languentes reficere possint quidem, nec tamen valido nimis stimulo nocere valeant. Unde vel fragrantæ aquæ stillatitiæ exhibentur; vel molle avenæ & hordei decoctum, additâ quartâ parte fragrantis vini Rhenani, superbibitur (qualis formula in *Materia Medica* pariter habetur); vel & una alterave guttula olei stillatitii Cinamomi cum saccharo diu triti in mortario vitreo pulvisculis additur, qui divisis dosibus sumuntur.

Adduntur autem his acidum absorbentia; quia sæpius gravidæ laborant sodâ acidâ dictâ, & post partum exhibentur quandoque acida, quale est decoctum modò laudatum, vel saltem acescentia, ut pulticulæ hordeacæ, avenacæ, panatellæ; emulsa, ac similia; unde etiam hæc postea ad §. 1331. laudabuntur.

In omnibus tamen his consideranda est puerperæ temperies; quæ si calida sanguinea fuerit, mitiora tantum locum habere poterunt, sub titulo cardiacorum; e contra mucosæ frigidæ temperiei parum magis actiosa concedi poterunt. Cavendum tamen semper, ne calida admodum stimulantia dentur: pessimus in quibusdam locis mos obtinet, imprimis ruri, ut recens enixis vinum calidum, largâ copiâ macis & cinamomi additâ, dilutis simul aliquot ovorum vitellis in hoc vino aromatico, propinent, & quidem adeo largiter, ut non semel paucis post partum horis puerperas temulentas viderim. Spontè patet, nihil damnosius fieri posse. Prudentiores carnis juscula, repetitis vicibus, & parca copiâ simul, exhibent; pulchro

cum effectu; & subindè unum alterumve cochlear recentis olei amygdalarum, vel solum, vel cum jusculo, propinant; quod optimè prodest demulcendo, si ventriculus ferat; quædam enim nauseant indè, & tunc melius est oleo abstinere, ac blanda emulsa ex feminibus oleosis substituere; quæ diluendo profunt, dum olei copiam simul habent, & à ventriculo facilè tolerantur, blandumque nutrimentum suppeditant.

Cùm autem blanda quies adeò profit recens enixis, facilè patet, quid sentiendum sit de illâ consuetudine, quæ in multis locis invaluit, ut nempe puerperæ, tribus primis post partum horis, ab omni somno arceantur. Hinc garrulæ mulierculæ, quandoque plus potæ, circumstrepunt, altâ voce inclamant, si vel palpebras nictitare videant, imò & instrumentis musicis vicini lætitiâ testantur, ut simul vigilem servent puerperam. Videtur origo hujus consuetudinis hæc esse. Antea monitum fuit, post partum quandoque, utero flaccido manente, nec se contrahente, immani hæmorrhagiâ subito periisse puerperas; quas, dum dormientes credebant, inveniebant præter spem mortuas. Verùm, si latâ fasciâ abdomen fulciatur, & uterus signa contractionis suæ dederit, ille metus abest. Prætereà, si Medicus, vel perita Obstetrix, lecto puerperæ affideat primis illis horis, facilè apparebit, si quid sinistri metuendum hîc sit, & prompta poterit adhiberi medela; uti antea dictum fuit. Prudentia jubet, ut, primis illis horis, non deferatur puerpera; sed nullo modo requiritur, ut perpetuo strepitu vigilare cogatur. Vivida lux puerperis nocet; hæc ergò sic moderanda est, ne oculos nimis feriat; sic tamen, ut affidens lecto distinguere possit, an facies subito paleseat, aut collabatur; an anxia fieri incipiat; pulsus autem, & respiratio facilè docebunt peritum, an vires vitales collabi incipiant. Leni cardiaco, sed grato, adductione fasciæ latæ, quâ abdomen fulcitur, instans animi deliquium tolli poterit, uti sæpiùs expertus fui.

Cùm autem pudendorum labia in partu, multum passa fuerint, præcipuè in primiparis, & si caput infantis fuerit majoris molis, aut diutiùs in exitu vulvæ hæserit, fotu anodyno blando illa fovere convenit. Ex oleo amygdalarum, vitellis & albumine ovorum, simul mistis, supra cineres calidos, mollius cataplasma parabat *Mauriceau* (n), quod linteo illitum applicabat vulvæ, & renovabat post tres vel quatuor horas, si opus foret: dein fovebat, primis quinque, vel sex, à partu diebus, bis vel ter de die decocto ex hordeo, feminibus lini, emollientibusve aliis herbis, parato; simulque à grumoso sanguine, & aliis fordibus, depurabat: alii tepido lacte foveant: apud quosdam cerevisia calida, admisto butyro, in usu est. Si labia vulvæ tumuerint hydropicæ, uti quandoque contingit, discutientia remedia his addi poterunt, uti *flores sambuci, chamæmeli, salvia, &c.*

§. 1325. **N**imio lochiorum fluxu vexatur, à nimiâ fluiditate, agitatione sanguinis, vel ut plurimum à retentis (1322.) in utero, ejus contractionem impredientibus.

Nimia dicuntur lochia, quando quantitatem solitam excedunt; hinc, ut quid certi de hæc re statui posset, deberet cognosci illa copia, quæ naturaliter exire solet;

(n) *Malad. des Femm. Accouch. Tom. I. Liv. III. cap. II. pag. 374.*

quod non adeò facile est; cum linteis excipi lochia, vel lectum his conspurcari, novit tantum Medicus, & hinc quantitatem conjecturam tantum assequi possit. Unde etiam de lochiorum quantitate debitam apud omnes ferè Auctores, qui de arte obstetriciam scripserunt, silentium invenitur; sed tantum de nimis, vel de suppressis lochiis dicunt. *Hippocrates* (o) quidem (ut alià occasione ad §. 1284. memini, ubi de quantitate fluoris menstrui agebatur) dixit: *Prodeunt autem lochia sanæ mulieri satis abundè, primùm Atticæ heminx & dimidiæ mensurâ, aut paulò copiosiora, deinde ad hujus rationem pauciora, quoad desinant*: similia his alio in loco habentur (p); ubi eadem mensura describitur; sed additur, quòd quandoque paulò plus, quandoque paulò minùs, prodeat. Videtur autem hemina Attica cum dimidiâ assignari tantum illi sanguinis copiam, quæ primo impetu, postquam soluta fuit placenta, exit, & quaquaversum dispergitur, *non secus ac aqua in mensam effusa* (q): sanguis enim, qui postea exit, difficiliùs quoad quantitatem determinari poterit, cum fomenta, cataplasmata, &c. quæ solent vulvæ applicari post partum, hoc conspurcentur.

Præterea observatur ingens diversitas in variis puerperis non tantum, sed etiam in eadem fœminâ in diversis puerperiis. Antea monitum fuit, validas, & quotidiano labore duratas, mulieres parcum habere fluorem menstruum, & lochia pariter minori in his copiâ prodire: contrarium obtinet in illis, quæ, opiparè viventes, inertis languent otio. Cum autem uterus, dum distenditur in graviditate, sensim magis dilatata vasa acquirat, uti antea dictum fuit, eò largiora lochia expectanda erunt, quò magis distentus fuit uterus; & hæc est ratio, quare in eadem muliere, diversis puerperiis, lochiorum quantitas varia esse possit. Notavit in *Aphorismis*, quos tanquam corollaria ex propriis scriptis colligit *Mauriceau* (r), puerperas, quæ magnos infantes pepererunt, statim post partum validam plerumque hæmorrhagiam pati; quia communiter in tali casu major esse solet placenta, & ampliora habere vasa, quibus uteri vasa, similiter aucta, respondent.

Credidit *Galenus* (s), *fœtum in se meliorem, quo nutriatur, sanguinis portionem trahere, deteriore verò relinquere; quæ causa est prægnantibus cacochymia, quam natura post partum evacuat*. Et paulò post subjungit, quòd ideò *Lochiam, seu puerperii purgationem, Medici nominaverint, non simpliciter vacationem*. Quamvis autem per illa, quæ successivè postea de utero fluunt, depuretur uterus; uti postea dicetur; tamen ille sanguis, qui statim post separatam placentam copiosus effluit, purus est, non verò sanguinis purgamentum relictum, postquam melior pars in nutrimentum fœtus absumpta fuit. Optimè hoc notavit *Hippocrates* (t), ubi de lochiis agit: *Prodeunt autem, velut sanguis è victimâ, si sana sit mulier (ut diximus), & sana futura sit, citòque concrescunt, & expurgantur*. Eadem habet alio in loco (u); dein addit sequentia. *Si verò sana non sit mulier, neque sana futura, purgatio tum parcior, tum specie deterior, prodit, neque citò concrescit*. Cacochymia hoc est indicium; effluit enim talis sanguis omni dote, qualis antea per vasa gravidæ fluxit;

(o) De Mulier. Morb. Lib. I. cap. LXXI. Charter. Tom. VII. pag. 771.

(p) De Naturâ Puer. cap. v. Charter. Tom. V. pag. 314. 315.

(q) Ibidem.

(r) Aphor. LVIII. Tom. I. pag. 536.

(s) Commentar. in text. xxii. Hippoc. Epidem. Lib. II. Charter. Tom. IX. pag. 141.

(t) De Mulier. Morb. Lib. I. cap. LXXI. Charter. Tom. VII. pag. 771.

(u) De Natur. Puer. cap. v. Charter. Tom. V. pag. 315.

adeoque sanus erit, si sana fuerit. Hoc autem quam maximè notandum est, ut ritè intelligatur, quid lochia sint statim post puerperium, & quomodo postea mutantur, licèt idem nomen maneat.

Nimia lochiorum quantitas imprimis consideratur illo tempore, quod proximè partum sequitur: tunc enim maximum indè metuitur periculum: naturaliter enim paucis post partum horis lochia jam minùs rubent, & illa rubedo sensim magis magisque minuitur, ita ut color ruber tertio, quarto, quintove die penitùs absit (v). Uterus enim, sensim magis magisque contractus, vasorum suorum capacitatem minuit. Undè lochiorum nimius fluxus cognoscitur imprimis indè, si nimio cum impetu sanguis erumpat statim post partum, ita ut palleat subito facies, obscurentur oculi, tinniant aures, animo linq̄ui incipiat: deindè, si moderatori quidem copiâ effluat sanguis in initio, sed diutiùs solito pergat exire, neque, post aliquot horas, color minui incipiat.

Nimia agitatio sanguinis per labores toleratos, metum, aliosve animi affectus; in causâ esse possunt; undè utilitas opiatorum patet, per quæ talis agitatio feliciter sedatur. Huc etiam refertur nimia fluiditas sanguinis, per quam fit, ut etiam, contractis jam utcumque vasis, sanguis exire pergat. Sed notum est, sanis ac robustis hominibus sanguinem densum, & solidum esse, citòque concrefcere, dum vasis exit.

Verùm talis sanguinis conditio supponit vasa firma & robusta; cùm econtrâ tenuis & fluidior sanguis adsit, quando vasa debilia minùs agunt in sanguinem contentum. Undè & præsentis sanitatis, & futuræ, in puerperâ signum dedit, si post partum effusus sanguis citò concrefcatur.

In flaccidis autem illis & mollibus corporibus, uterus jam vacuus debiliùs & lenitiùs se contrahit; undè nimius lochiorum fluxus sequitur. Hoc videtur indicasse Hippocrates (x), dum dixit: *Quòd si mulier à partu paulò ampliùs, quàm par sit, purgata fuerit (id enim etiam contingit, si uteri lato ore fuerint, aut ex venis ad uterum tendentibus quædam ex violento fætùs egressu perruptæ fuerint), &c.* Sed latum orificium uteri si maneat, designat, uterum se non satis contrahere, adeoque vasa diutiùs patula manere. Vasa autem uteri lædi quandoque ex violento & subito fætùs exitu, facilè patet; uti etiam ex violentâ placentæ educatione, vel quandò fortiter hærens utero rudî manu separatur, sicque ipsa substantia uteri laceratur, uti antea dictum fuit. Omnium autem frequentissimè nimius lochiorum fluxus fit à retentis in utero: tunc enim uteri contractio impeditur, & simul perpetua irritatio in contractionem adest; præcipuè, si retenta hæc pro parte in orificium uteri protrudantur, neque tamen per illud transprimantur. Quandoque observatur, post primam sanguinis effusionem à partu, os uteri constringi, sanguinemque in utero effluentem in grumum concrefcere, qui brevè totum uteri cavum implet, & tunc parum, vel nihil ferè, sanguinis effluit. Postquam autem grumus talis exprimitur, copia denuò sanguinis exit; quia nondum satis contracta fuerunt vasa. Hoc aliquandò repetitis vicibus fit; sed, utero se magis contrahente, grumi mole minores exeunt, & tandem lochia moderatâ tantùm copiâ fluunt.

(v) Levret, l'Art des Accouchem. §. 816. pag. 134. Brudenell Exton, pag. 409.

(x) De Mulier. Morb. Lib. I. cap. XLIII. Charter. Tom. VII. pag. 754.

Multa autem mala sequi solent magnam talem sanguinis jacturam; præcipuè, si debiles & teneræ ex suâ naturâ fuerint puerperæ. Cachexiam, Cacochymiam, Leucophlegmatiam, Hydropem, ex largis hæmorrhagiis sequi, antea demonstratum fuit. Similia notavit Hippocrates (y) de lochiis nimis: *Eam levis febris & rigor apprehendit, calorque toto corpore; nonnunquam etiam horror, & cibi fastidium, & in totum execrabitur, & tenuis erit, & debilis, & pallida, & tumida; & cibos averfatur; si quid verò edat, aut bibat, non coquitur.* Antea jam sæpius dictum fuit, requiri copiam boni sanguinis, ut ex crudis ingestis fiant humores humani, ex quibus perdita restitui possint: undè patet, omnia degenerare in corpore post profusam & subitam boni sanguinis jacturam.

Cùm autem, primo puerperii tempore, tantùm sæpè periculum à copioso sanguinis effluxu metuendum sit, & tot mala quandoque sequantur, fortè crederetur, idem timendum esse à diuturniore lochiorum fluxu; licèt parciore copiâ. Verùm considerandum est, anceps illud periculum adesse, quia subito sanguinis fluxu simul ac semel vasa collabuntur, & vix ullus sanguis arteriosus ad cerebrum aut cerebellum venit, nec datur tempus, ut vasa se contrahant; &, minutâ licèt humorum copiâ, tamen plena maneant, sicque circuitus sanguinis persistet non turbatus. Robustus etiam homo, binis sanguinis libris per venæ-sectionem simul & semel emissis, in animi deliquium cadet; quod nullo modo fiet, si quotidie tres uncie sanguinis detrahantur per octiduum. Præterea longiori tali morâ datur medelæ locus, cùm ex profusâ hæmorrhagiâ post partum subita quandoque mors sequatur.

Quanto autem tempore lochiorum fluxus persistere debeat, non adeò conveniunt Auctores. Pro vario sexu infantis geniti lochiorum fluxûs durationem determinavit Hippocrates (z) sic: *Nam & purgatio à partu fit mulieribus ut plurimum, in puellâ quidem conceptâ, duobus & quadraginta diebus, eaque, ut maximè diuturna, ita perfecta est. Extra tamen periculum fuerit, si etiam quinque & viginti diebus purgetur. In masculo verò purgatio diebus triginta contingit, sicque hæc longissima, perfecta est; extra tamen periculum fuerit, si diebus viginti purgetur. Postremo verò tempore, quàm paucissima purgatio procedit.* Si autem legantur reliqua, quæ in eodem loco habentur, manifestè patet, Hippocratem, non ex observatis determinasse lochiorum terminum, sed ex illâ hypothese, quòd tot dies deberent tribui lochiis, quot numerantur à primo conceptu ad perfectam embryonis conformationem usque, dum nempe membrorum distinctio appareret. Placuit autem Hippocrati, quadraginta duos dies determinare pro fœmineo, triginta pro masculo, sexu, ut hæc conformatio absolvatur. Quænam tamen fuerit ratio, non liquet. Duretus (a) credidit, tot dies debere impendi lochiis, quot per novem mensium spatium impensi fuissent menstruis, si gravida non fuisset mulier. *Nam quæ sunt biduo menstruales, ut sunt viragines, dies octodecim exigunt in puerperiis; quæ triduo, viginti septem; quæ quatrinduo, triginta sex; at menstruales quinque dierum, ferè sunt puerperiales ad quadragesimum quintum diem à partu.* Erat autem in illâ opinione, lochiorum purgamenta esse reliquias emortuas menstruorum, in venis ma-

(y) De Mulier. Morb. Lib. I. cap. XLIII. | V. pag. 314.

Charter. Tom. VII. pag. 754.

(a) In Coac. Hippoc. tractat. III. n°. 4. pag.

(z) De Naturâ Puer, cap. v. Charter. Tom. 444. 445.

loribus, & circa locos muliebres, stabulantium, quas per graviditatem incorruptas servavit amplificatio caloris nativi à fœtu concepto; adeoque expurgandas esse.

At facilè patet, hæc omnia ex præconceptâ opinione, non ex fidelibus observatis deducta esse. Uterus graviditatis tempore extenditur, ejusque vasa dilatantur: post partum omnia ad pristinam molem & amplitudinem debent redire; adeoque & vasa contrahi, ut minùs sanguinis admittant, & emittant. Huic autem scopo fluxus lochiorum fervit, ut nempe vasa uteri sic depleta contrahi possint. Quò ergo robustiora vasa erunt, quò minori impetu vasa uterina urgebuntur, eò brevior erit lochiorum fluxus. Undè puerperis, quæ proli suæ ubera præbent, lochiorum copia, & diurnitas, minuuntur: ob eandem causam in robustis, & valido labore duratis, mulieribus lochia parcè fluunt, & contrà, in laxis & debilibus copiosè ac diù. Undè *Mauriceau* (*b*) statuit, nullam hîc certam regulam obtinere, nullam diversitatem inveniri pro vario sexu infantis, sed plerumque quindecim, vel viginti dierum spatio lochia finiri. Idem suis observatis confirmat *Levret* (*c*), & optimè monet, post febrim lacteam, antequàm solitus menstruorum fluxus redeat, frequenter contingere, ut sanguis denuò prodeat subindè, sed absque ullâ noxâ. Credidit autem, hoc plerumque fieri in illis mulieribus, quæ malæ temperiei sunt, vel si fluor menstruus irregulari periodo illis redire soleat. Tamen idem observavi in sanissimis puerperis, & quæ semper regulariter menstruatæ fuerant. Nec mirum hoc videbitur, si consideremus, vasa uteri, circa graviditatis tempus ultimum, valdè distenta fuisse, & licèt postea contracta fuerint, tamen non statim pristinam firmitatem penitus recuperare, sed per aliquod tempus adhuc facilè cedere humoribus impulsis; hinc, à leviori etiam causâ, extrema vasorum uterinorum dilatata sanguinem emittunt. Undè, quando puerpera prolem non lactat, detumescuntibus mammis, sanguineus lochiorum fluxus redit per aliquot sæpè dies. Ob eandem rationem, menstruus fluor, post puerperium absolutum sequens, solet esse copiosior.

§. 1326. SI à retentis, hæc educenda (1323.)

De hâc re jam antea dictum fuit, quatenùs nempe à sanguine grumoso, fœtu alio; secundinis restantibus, lochiorum fluxus immoderatus sequitur.

Non incongruum videtur hîc quædam dicere de *Molâ*, quatenùs & hæc inter illa numerari solet, quæ retenta in utero noxam inferre possunt. Notum est, miras de *Molâ* fabulas narrari à mulierculis; quòd nempe *Molæ* tales variorum animalium figuras habuerint non tantùm, sed etiam animale motum monstraverint, volando, currendo, latebras quærendo, &c; quòd *Molæ* tales conatæ fuerint celeriter redire in uterum, undè expulsæ mox fuerant; quod nisi impediretur, ab hoc monstro immineret miseræ puerperæ certa pernicies: imò vidi, dum de *Molâ* quid miffitaret garrula & imperita Obstetrix, mulieres, quæ opem laturæ parturienti aderant, aufugisse omnes, dum singulæ metuebant, ne monstrum illud apud illas latebras quæreret. Numerosæ tales historiolæ habentur, quas recensere pudeat.

(*b*) Traité des Maladies des Femm. grosses, Liv. III. chap. IX. pag. 414.

(*c*) L'Art des Accouchem. §. 823-826. pag. 135.

Si uterus intumesceret, ut in gravidis fieri solet, neque tamen foetus humanus in utero contineretur, tunc *falsum conceptum*, vel & graviditatem spuriam, vocabant Auctores qui de arte obstetriciâ scripserunt. Undè hydrops uteri, & tympanites; dum aëre elastico concluso distenditur hoc viscus, inter falsos conceptus numerantur (d): sed imprimis hoc nomen dabatur massis solidioribus, carneis quasi, quæ post graviditatis signa prodibant de utero; & plerumque irregularis formæ esse solent: hæc propriè vocabantur *Molæ*.

Satis communis opinio fuit, à gravissimis Auctoribus probata, ex congressu utriusque sexûs, loco foetus humani, produci quandoque deformem talem massam, quæ omninò à naturali conceptu degenerat. Hippocrates (e) sic descripsit: *At molæ conceptus hæc causa est. Quùm copiosi menses extiterint, & paucum ac morbosum semen conceperint, tum minimè genuinus conceptus gignitur; tum venter, tanquam utero gerentis, impletur, nihil autem in ventre movetur, neque in mammis lac generatur; pectus verò turgescit. Hæc igitur biennium, sæpè etiam triennium, sic affecta est. Et siquidem una caro nascatur, mulier perit (neque enim superesse potest); sin verò multæ, copiosus ei sanguis, & carnosus, per pudendum erumpit. Quòd si id moderatè fiat, servatur; alioqui profluvio correpta perit. Atque ea quidem est hujus morbi conditio. Discernere autem oportet plenitudine, quodque in ventre non moveatur. Eadem habet alio in loco (f), nisi quod ibi legatur: Neque lac in mammis generatur; ipsis tamen mammæ turgent; dum in priori textu pectus turgere dixit. Hæc ergo signa molæ erant Hippocrati, si abdomen intumesceret, nec tamen suo tempore perciperetur motus foetus, & simul mammæ turgerent, nec lac tamen generaretur in illis. Futurum enim recens nato homini alimentum provida natura jam parat graviditatis tempore: ubi mola verò geritur, illud inutile foret, cùm in utero informis massa hæreat, non foetus humanus.*

Sed etiam apparet, quòd varii tumores, in ipsâ uteri substantiâ enati, vocatæ fuerint molæ. Aëtius (g) enim sic descripsit: *quæ mola vocatur, affectus quidam uteri est, ad scirrhum tendens, interdùm post inflammationem præcedentem eveniens, interdùm post locale ulcus, cui caro superexcrevit; à motûs autem gravitate & difficultate, molæ nomen assumsi. Affectum tumor immitis consequitur, cum hypochondriorum retractione, gracilitate, decoloratione, appetendique dejectione: ac primo conceptionis opinio suboritur, &c: ubi manifestò vitia in uteri substantiâ nata molas vocat. Paulò post tamen addit sequentia: Tradunt nonnulli, in quibusdam mulieribus carunculas ad juglandis magnitudinem per pudendum excerni solitas, interdùm singulis mensibus, interdùm bimestres, & trimestres. Hanc ægritudinem alii tanquam insanabilem penitùs reliquerunt, alii inchoantem tantùm curari posse confidunt. Satis verosimile videtur, abortum hîc notari: postquam autem varia descripsit fomenta, balnea, pessaria, &c, partim emollientia, partim stimulantia, dicit: Quibus peractis, frequentissimè plurima atri & grumescentis sanguinis copia exit, & morbus dissolvitur. Philosophus verò, detentis, inquit, uxoris amici menstruis, primò eam concepisse arbitrabar, postea, ex aucto magis tumore, hydropem suspicari cœpi, quùm totum corpus tumefieri cernerem: at tandem, ubi id esse morbi genus deprehendi, quod alii plinthum,*

(d) Levret, l'Art des Accouchem. §. 1083. pag. 184.

(e) De Mulier, Morb, Lib. I, cap. LXX, Char.

ter. Tom. VII. pag. 770.

(f) De Infœcundis, cap. XVI. Ibid. pag. 855.

(g) Lib. XVI, cap. LXXXII. pag. 161.

alii molam, appellant, rutam & anethum in vino antiquo odorato decoxi, atque inde herbis abjectis vinum calidum propinavi, propè aquæ loco hujusmodi offerens; statimque mulier, excreta cruoris copia, salutem adeptæ est. Certè nec scirrhus uteri, nec ulcus, profusâ hæmorrhagiâ curantur; quæ potius mali ominis est; cum designet, ab acri ichore jam erodi vasa, adeoque omnia mala metui potius, quàm salutem sperari, posse.

Multa observata evincunt, abortus sæpius pro molis habitos fuisse. Ipse Mauriceau (h), licet femini corrupto utriusque sexûs molarum originem adscribat, illasque à falso conceptu distinguat, fatetur tamen, quòd multiplici experimento invenerit, falsos illos sic dictos conceptus fuisse veros conceptus primis ab imprægnatione diebus; adeoque tantùm esse parvas placentulas, quantùm membranæ sanguine coagulato infarctæ sint; quæ, aquis contentis jam vacuæ, ab uteri contractione pressæ, acquirunt figuram cavi ipsius uteri. Fœtus autem non invenitur, quia vitâ orbus ob nimiam teneritudinem diffluit, vel aquis ruptis informis mucii specie elapsus fuit. Notum enim est, minimos embryones, nisi in liquido suspensi hæreant, collabi, & omnem formam amittere.

Ex his ergò patet, molas non esse natas ex corrupto femine, cum fateatur (i); molas, & falsos conceptus, longiori tantùm in utero morâ à se invicem differre. Si enim relictæ illæ placentulæ secundo vel tertio mense prodeant, tunc vocat falsos conceptus; si verò diutiùs in utero manserint, & augeantur, tunc vult, molas esse appellandas. Accuratiùs (k) dicitur, abortum duplici modo ejici: ovi, vel molæ, specie, Aliquandò membranaceam vesicam refert, majorem, minoremve, prout longiùs breviùsve fuit post imprægnationem intervallum, & ovo subventaneo non absimilem, nisi quòd extrinsecus obsessa sit rudimento placentulæ. Hoc rudimentum leviter sanguine suffusum apparet, qui facilè inde abluatur, dummodò in aquâ frigidâ molliter concutitur, & si aliquando frustulum coagulati cruoris alicubi tenaciùs hæserit, id nullo negotio ope tenaculi plerumque amoveri se patitur. Est perfectè illud, quod Mauriceau vocavit falsum conceptum.

Ubi autem abortus formâ Molæ prodit (l), tunc massam repræsentat sanguinis rubri, valdè compactam, quæ nullo artificio, mihi hætenus cognito, solvi potest. Constat autem hæc massa ex segmentis irregularibus, arctè ad se invicem appressis: trunculos placentulæ ovi intra suam substantiam adeò tenet, ut hinc inde unicus extricari possit, sed semper plus minùsve dilaceratus; tota verò placentula nunquàm expediri potest. Talis mola ergo est conceptus naturalis; sed ab effuso & coagulato sanguine ovum humanum ita cingitur, & contractione uteri ita comprimitur, ut radices placentulæ intricentur penitus, & facilè rumpi possint membranæ, aquæ unà cum minuto embryone effundi, vel relictus si fuerit, sic comprimi, ut non ampliùs distingui possit. Non enim massæ ambientis ovum ubique eadem crassities, sed versùs placentulæ limbum multò tenuior; undè in illâ parte, minùs nempè resistente, membranæ facilè rumpi poterunt. Ubi autem talis mola prudenter disseccatur dexterâ manu, in amnio multùm intropresso fœtus invenitur. Habeo talem molam, in quâ primo aspectu embryonem invenire non poteram, tandem obvium; exiguus scilicet,

(h) Traité des Malad. des Femm. grosses, Liv. I. chap. x. pag. 109. & seq.
(i) Ibidem, pag. 111,

(k) Noortwyk de utero gravido, pag. 119.
(l) Ibid. pag. 120.

grano hordei vix major, abscondebatur inter inæqualitates amnii irregulariter intro-pressi: sed & alterum habeo, qui ovo suo, licet molæ, satis proportionatus, priorem pollicis articulum longitudine æquet torosus (m).

Aliquando contingit, ut cruor coagulatus, ovo cohærens, non ambiat totam ejus superficiem; undè in quodam loco talis molæ membrana tenuis ferè pellucida apparet, per quam contentus embryo, liquori amnii innatans, manifestè conspicitur. Talis mola describitur apud *Denys* (n): continebat autem hæc membranula duo circiter cochlearia liquidi; quod comparat liquori pericardii: Embryo albicans binos digitos æquabat longitudine. Multos vidi Embryones, in propriis membranis contentos, quosdam servavi, & manifestè observavi, si parvi admodum fuerint, quòd tunc tota externa ovi superficies hirta apparet, fibrillis ramosis emissis, in majoribus jam aliqua pars membranæ ambientis caret his fibrillis & pellucida est. Cùm jam embryo ille duos digiti articulos æquaret, aliqua pars ovi his fibrillis carebat; cui ergo concretus sanguis minùs hæerere debebat; & in reliquâ ovi parte fibrillis intricatus hæsit pertinaciter. Hinc licet tota illa mola referret carneam solidam massam, in parte inferiori apparebat pellucida membrana, dimidium solidum ferè æquans magnitudine. Videtur autem hæc pars membranacea fuisse pars inferior ovi, uteri orificio proxima, uti ex descriptione patet.

Validam admodum hæmorrhagiam passa fuit hæc mulier, & acres simul partûs dolores; undè mirum non est; cruorem intricatum fibrillis, membranam ovi externam cingentibus, contractione validâ uteri inter partûs dolores, mutatam fuisse in massam talem, quasi carneam, densam, in superiori parte crassiorem & latiore, in parte inferiori tenuiorem & angustiore; ita ut cor humanum ferè referret figurâ, cujus apex tenuis, membranaceus, & pellucidus, foret.

Credebat autem *Denys* (o), à priori partu placentæ partem mansisse utero affixam, quæ in molem excreverat, cui postea, imprægnatâ muliere ovum cum embryo contento adcreverat. Sed ex modò dictis facile apparet, quomodò talis mola produci potuerit, absque eo, quod placentæ pars à priori partu residua supponatur.

Simul etiam intelligitur, quare sæpiùs in talibus molis nullus embryo reperiatur. Pars enim illa tenuis membranacea, vel nullo, vel paucò saltem, tecta cruore, contracto dolorum tempore utero, facile rumpitur, elabitur tener embryo, unâ cum sanguine copioso, vel si manserit per chordam umbilicalem affixus ovo, aquis, quibus defendebatur à pressione, elapsis, comprimitur à contracto utero sic, ut quasi dispareat; imprimis, si vacuum jam aquis ovum ingrediatur sanguis: notum enim est, hæmorrhagiam uterinam comitari molæ exclusionem. Nemo, nisi hoc tentaverit, novit, quàm difficile sit extricare parvulum embryonem ex tali massâ densati cruoris: simul toties contingit, ut frustra quærat, cùm ruptis membranis jam elapsus fuerit. His diebus trihorii spatio mihi opus fuit ut detegerem embryonem in tali molâ, octavâ, post conceptum septimanâ expulsâ. Obstetricibus deficit dexteritas; Medicis in numerosâ praxi versantibus tempus, & quandoque patientia hæc investigandi. Undè mirum non est, molam habitam fuisse pro massâ informi,

(m) Ibid. pag. 121.

(n) Over het ampt der Vroedmeesters en Vroedvrouwen. 8e hoofdstuck, pag. 170. 171.

Tom. IV.

(o) Over het ampt der Vroedmeesters en Vroedvrouwen. 3e hoofdstuck, pag. 171.

& pro falso conceptu, dum nihil organici deprehendebatur. Verùm ex dictis patet, fuisse veros & naturales conceptus, sed à sanguine circumambiente, ac uteri contractione, miris modis mutatos, & abortiendo expulsos.

Hinc apparet, quid censendum sit de signis molæ, sive falsi conceptûs, quibus à vero distingui possit? Recensuerunt hæc Auctores plures, qui de re obstetriciâ scripserunt; uti & *Lamzweerde* (p), qui ex instituto de molis scripsit. Omnes ferè fatentur, *molæ signa diagnostica cum signis veræ imprægnationis ferè coincidere*; reliqua verò, quæ enarrantur, indicia sunt talia, *ut ad minimum æquivoca sint* (q). Pulchrè autem explicat idem egregius auctor, quomodò abortus, vel ejus reliquiæ, in molam mutantur, & hinc non adeò prudenter concludunt quidam, falsum fuisse conceptum, non autem veram imprægnationem (r).

Certè *Ruyfchius* (s), adeò oculatus in his, dum, ex mandato magistratûs, omnes populosissimâ in urbe Amstelædamensi degentes Obstetrices examinabat, ut illarum ignorantiam emendaret, sollicitè in molarum historiam inquisivit, plures ipsi alias examinavit accuratè, tandèmq; conclusit: *Verosimile admodum esse, molas ita decantatas nil aliud esse, quàm ejusmodi carnosas uteri excrescentias, aut placentulas retentas, & ab utero, uti supra innui, compressas; neutiquam verò ex malâ conceptione ortas*. Excrescentiæ tales carnosæ, ex ipsâ uteri substantiâ enatæ, vera sarcomata, toties pro molis habita fuerunt: *Sarcomata, inquam, quia præter carnem in illis nihil deprehendi: ejusmodi excrescentias uterinas, per pedunculum utero adhærentes, observavi in ipso utero, dum mulieres in partûs doloribus essent, & excretarum Iconem exhibeo. Illud verò neutiquam mirandum, quandoquidem in ipso etiam stomacho, & vesicâ urinariâ, ejusmodi corpuscula excrescere observavi*. Si jam conferantur illa, quæ celeberrimus *Levret* (t) de his scripsit, ubi simul indicat pulchram methodum hæc mala curandi per ligaturam; uti & illa, quæ ab eodem auctore conscripta alibi (u) habentur; patebit, sarcomata illa uterina frequentius occurrere, quàm olim credebatur, simulque sæpius pro molis descripta fuisse, etiam à peritis viris. Licèt autem peritâ manu plerumque indigeant tales tumores, ut tollantur, tamen contingit, ut aliquando sponte separentur, & excidant; cujus rei plures observationes ibi habentur. Admodum verosimile videtur, illam molam, quæ describitur & delineatur (v) in *Actis Parisinis*, fuisse de genere sarcomatum, sive polyporum uterinorum. Historia hujus molæ ab *Academiâ Montepessulanâ* missa fuit. In figuris hujus molæ manifestè apparet pedunculus, à quo pependit tota tumoris massa; & si conferatur historia cum illis, quæ in *Academiâ Regiâ Chirurgicâ* habentur (x), videtur vix ullum superesse dubium.

Prætereà notandum est, si duorum triumve mensium embryo elapsus fuerit, ruptis membranis, & secundinæ manserint, uti toties fit, cùm quandoque adeò exigua uteri apertura sit, ut hæ absque violentâ dilatatione educi nequeant, tunc mira

(p) *Histor. Natur. Molar. uteri*, cap. xvi. pag. 148.

(q) *Levret*, l'Art des Accouchem. pag. 180.

(r) *Levret*, l'Art des Accouchem. §. 390. pag. 62. 63.

(s) *Observat. Anat. Chir. Observat. xxviii. xxix. pag. 25. & seq. & Observat. lviii. p. 54.*

(t) *Observat. sur la cure radic. de plusieurs Polypes de la matrice, &c.*

(u) *Mém. de l'Académ. de Chirurg. Tom. III. pag. 518. & seq.*

(v) *Académie Royale des Scienc. l'an 1735. Mém. 589. & suiv.*

(x) *Loco modò citato.*

quandoque fit secundinarum degeneratio. Optimè notavit *Celeberrimus de Gorter* (y), si parvulus embryo moriatur, non statim omnem vitalem influxum cessare in placenta, quæ ab utero sanguinem recipit: adeoque si illa pergat crescere, dein post aliquod tempus ab utero separetur, & expellatur, prodire informem massam, quæ mola vocatur. Cùm autem in minoribus embryonibus placentæ moles major sit proportionaliter, quàm in fœtu maturo, ideò illam comparavit foliis feminalibus plantarum, quæ & mole majora sunt, & tam diù parant nutrimentum teneræ plantulæ, donec propriâ quadrâ vivere possit; tunc enim hæc, jam inutilia, arefacta decidunt: uti autem hæc folia feminalia sine plantulæ nascentis ope subsistere possunt, ita & placentam, embryone jam destructo, vivere posse, autumat. Observata *Ruyschii* confirmant, placentam diù manere in utero posse, & in hydatides degenerare (z); prætereà notat, *placentulas, duorum, trium, quatuorve, mensium abortus, ita indurari, talemque adipisci formam, ut pro molis habeantur ab imperitis, modò diutiùs, quàm par sit, aut per dies aliquot, in utero hæreant.* Figuris ta'es sic dictas molas expressit; simulque notat, ab uteri compressione *carne musculosâ solidiores evadere.*

Sed & notat *Ruyschius* (a), sanguinem coagulatum, in utero retentum, ab uteri compressione admodum durum reddi: *Cui sæpissimè membranis analogum quid appensum invenitur, sicut, post venæ-sectionem in pede institutam, aquæ innatare videmus.* Figuris pariter coagulati cruoris degenerantis massas expressit. Sæpè in puerperii primis diebus tales massas ejectas vidi, quæ spiffiorem, sed à minimo motu tremulam adhuc, gelatinam referunt; undè territæ adstantes mulierculæ jurabant, vixisse molam, & se hujus rei esse oculatas testes. Si autem coagulatus cruor diutiùs manserit in utero, densatur magis, tenuiora exprimuntur, & loturæ carniū instar ex vaginâ prodit ichor, tenesmus dein sequitur, & exprimitur massa, cujus inferior pars in collo uteri hæsit sæpè per aliquot horas, & in apicem formatur, qui ibi minùs pressus fuit, hinc cruorem magis refert nigricantem, & adhuc tremulum, dum reliqua massæ pars per uteri compressionem magis solidata est, & minùs profundè rubri coloris. Dum talis massa exit, arduum est, persuadere adstantibus, & puerperæ, molam non esse, imò vivum animal. Confirmantur in illâ opinione, quòd puerpera insigne levamen sentiat, dum uterus liberatur à mole, quâ gravabatur. Hinc facilè patet, quid sentiendum sit, de omnibus illis historiis, quæ circumferuntur, de puerperis, quæ & fœtum maturum pepererunt, & postea molam.

Cùm ergo ex modò dictis constet, abortus, secundinarum degeneres reliquias, sanguinem coagulatum, sarcomata uteri, toties pro molis habita fuisse, an operæ pretium erit, fingere degener ex semine & menstruo corruptis monstrum? Certè nullam molæ historiam novi (& legi plures), quæ non commodè poterat explicari ex causis modò recensitis. An bona est distinctio, quam *Lamzweerde* (b) dedit: *Mola duplex est; una generationis, de quâ hîc agitur; altera nutritionis.* Fatetur, in utero virginum ex materiâ nutritionis tumores carneos nasci posse, & has molas *nutritionis* vocandas voluit; sed de molis *generationis* sequens conclusio apud illum

(y) Van de Sluytband der kraemvrouwen, pag. 41. | pag. 26.

(a) Ibid. Observat. xxix. pag. 28.

(z) Observat. Anatom. Chirurg. n°. xxviii.

(b) Histor. Molar. uteri, cap. i. pag. 13.

legitur (c); Molarum materia conceptionis & formationis est genitura morbosa, sive semen utriusque sexus certis particulis destitutum, in uteri aream effusum: materiae nutritionis est sanguis menstruus affluens. Undè statuit, ad generationis molam coitum absolutè requiri. In eâdem sententiâ fuit & Fernelius (d); cujus hæc est definitio: *Mola tumor est carnosus, non in substantiâ, sed in uteri capacitate, genitus*: hinc excludit molas, quas nutritionis dixit Lamzweerde; sed pariter ad molæ generationem concubitum requiri statuit, dicens: *Molæ causa est viri semen, idque aut corruptum, aut quovis modo invalidum; quod alimentum quidem trahere, nihil verò conformare potest* (e).

Certum est, omnes illas molas vocatas, quæ embryonem humanum continent, & illas, quæ relictæ placentulæ degeneratione fiunt, absque concubitu nasci non posse. Sarcomata autem uteri, & ex concreto sanguine natas massas, absque ullo concubitu nasci posse, æquè certum est. Cùm autem & hæc sub generali molarum nomine comprehendendi soleant, patet, magnâ cum prudentiâ molæ nomen usurpandum esse, ne temerè illibatæ pudicitiae virginibus, & castis viduabus, incontinentiæ inuratur nota. Testatur Ruyschius (f) ejusmodi molas à virginibus (aut saltem de quibus nulla alia erat suspicio) fuisse exclusas. Figuram autem exhibet talis molæ, quæ collo angustiori refert sarcoma, sive polypum, uterinum. Prætereà observavit, *vetulas, viris non utentes, aliquando in lucem exposuisse tales molas*. Circa illud tempus vitæ, quo menstrua cessare incipiunt, in junioribus admodum rarè, molas nasci, propriis ex observatis affirmat Levret (g). Idem & alii testantur (h).

Minus propriæ vocaverunt *Molas*, dum uteri aut vicinarum partium, mira degeneratio tumores magnos produxerat. Sic Lamzweerde (i) in senioris virginis cadavere, quæ per viginti & plures annos tumidum gestavit abdomen, totum uterum invenit scirrhosum, cartilagineum, qui cultro vix cederet, octodecim libras pendentem: in puellæ undecim annorum cadavere invenit tumorem quindecim librarum, qui ex parvo pedunculo pendeat affixus testiculo. Utrumque hunc tumorem ad molas retulit. Sic & Paræus uterum scirrhosum, durissimum, qui à cadavere exemptus ultra novem libras ponderabat, statuit: *In initio molam fuisse, quæ temporis successu in scirrhosum corpus, unâ cum uteri propriâ substantiâ, degenerasset* (k). Imò jam apud Moschionem (l), dum de molâ agit, leguntur sequentia: *Duritia matricis est, quæ ex præcedente fervore fit, quæ in tantum ventrem extendit ut mulieri in utero habenti similis videatur. Aliquando de vulnere in matrice posito, mala caro excrescit, & immisso digito Obstetrix in orificio vel in collo velut callum inveniet. Aliquando omnis matrix malam valetudinem patitur, & videtur ut omnis duritie lapideâ excrescat & reliquum corpus, cum malo colore & fastidio extenuetur*.

Ex his patet, diversa corporis mala ac auctoribus sub molæ nomine describi. Simulque ex modò dictis apparet, quid de molâ sentiendum sit.

(c) In fine, capit. x. pag. 104.

(d) Patholog. Lib. VI. cap. xv. pag. 194.

(e) Ibid. pag. 195.

(f) Observat. Anatomic. Chirurg. n°. LVIII.

pag. 54.

(g) L'Art des Accouchem. §. 1100. p. 187.

(h) Brudenell Exton, Sect. VIII. pag. 127.

(i) Histor. Natur. Molar. uteri, cap. II. pag.

14. 15.

(k) Spach. Gynæc. pag. 424.

(l) Ibid. pag. 16. & Harmon. Gynæc. part.

prior. cap. VII. pag. 7.

§. 1327. **S**I ab effectu animi, sanguine nimis fluido, nimis agitato, concurrendum ad hordeata, gelatinas, emulsiones, opiata, adstringentia.

Si animi affectus validi nexum placentæ cum utero solvere possint, & periculofam hæmorrhagiam producere, quantò magis illud metuendum erit, dum post partum vasa adhuc hiant, vel tam parum contracta sunt, ut à leviori quavis causâ denuò dilatari possint. Videantur illa, quæ de hâc re ad §. 1306. dicta fuerunt. Omnes ergo animi motus cavendi sedulò sunt, ab omni curâ rei domesticæ arcendæ sunt puerperæ, nec lætus, nec tristis, adveniat nuncius, ne pacata serenæ mentis tranquillitas turbetur ullo modo. Prudenti lege *Harlemi* (quæ Hollandiæ urbs est) cautum est, ne toto puerperii tempore quid fiat, quod necessariam puerperæ quietem turbare possit. Signum affigitur januæ domûs, in quâ decumbit puerpera, quo viso, non licet licitori, apparitori, vel alii cuicumque justitiæ ministro, hanc domum ingredi. Tantam Respublica curam habendam voluit mulieris, quæ patriæ civem dedit. Optimi cives, à teneris jam assueti venerari fœcundas matres, omnem strepitum à viciniâ arcere sollicitè. Pulchrum certè, & imitatione dignum exemplum.

A sanguine nimis fluido, nimis agitato, &c. Indicatio Medica facilè patet: omnia, quæ nimiam tenuitatem humorum emendare possunt, nimiumve motum compescere valent, tunc adhibenda. Verùm imprimis hîc attendendum ad illa, quæ possunt efficere, ut uterus se contrahat, sicque hiantia vasa claudantur; & cum fyncope, imò subita mors hîc metuenda sit, cita medela requiritur. Antea dictum fuit, peritissimos in arte obstetriciâ magistros monuisse, ne placenta solvatur ab utero, antequàm ille incipiat se contrahere, ut caveatur periculosa hæmorrhagia. Tangendo abdomen puerperæ, hoc distinguere norunt. Peritus Obstetricans Chirurgus *Duffé* (m) indicavit methodum, per quàm nimius lochiorum fluxus minui possit, applicabat utramque manum hypogastrio puerperæ, & molliter premebat uterum, simul movendò manus per totum hypogastrium, nunc circuli in modum, nunc à dextris sinistros, & contrà, ab inferioribus sursum, & contrà; sicque in omni directione leniter premere & movere conabatur uterum flaccidum, ut se contraheret magis. Hoc modo solebant prodire sanguinis grumi; qui tamen si majoris molis forent, & adeò replerent uterum, ut resisteret nimis molli illi pressioni, tunc manu priùs educi debebant, de quâ re antè dictum fuit. Scitè addidit, pro more suo, orbis eruditi decus, *Fontenelle*, unicum posse culpari in hâc methodo vitium, quod nempè, admodum simplex cùm esset, omni ferè mysterio careret.

Observavit *Mauriceau* (n), quandoque nimium lochiorum fluxum produci à crassioribus fœcibus, graviditatis tempore in crassis intestinis accumulatis. Vocatus fuerat ad puerperam, cui, rudiori manu educta placenta fecerat validam hæmorrhagiam, quæ adhuc pergebat per quinque, vel sex dies. Quamvis autem aliquot clysmata emollientia applicata fuissent, nullæ prodibant fœces; sed sola clysmata per anum exhibant: contra plurimum, qui aderant, opinionem acrius parùm clysmata

(m) Académ. des Scienc. l'an 1724. Hist. pag. 35. — (n) Traité des Malad. des Femm. grossés³ Liv. III. chap. v. pag. 386. &c.

injici curavit, tali cum effectu, ut integram pelvim duris fœcibus repleverit, statim detumuerit abdomen, antea inflatum ac dolens, & hæmorrhagia cessaverit. Testatur autem quòd eadem methodus ipsi postea feliciter cefferit, ad minuendum nimium lochiorum fluxum; si nempè justa suspicio foret, copiam fœcum induratarum hæere in crassis intestinis.

Si autem post hæc nullo modo cessaret nimius lochiorum fluxus, remotis culcitris straminibus, simplici linteo tantum tectis, imponebat puerperam; lumbis applicabat oxycratum frigidum; in hyeme tamen parum tepescens; portulacæ succum propinabat, lumbos cingebat recenti *Polygono*, quod & *Centumnodia* dicitur. Juscula meraca, & gelatinas parca copiâ dabat simul; sicque conservabat vitam minimam, ut daretur tempus vasorum contractioni. Pauculum vini rubri, aquæ ferratæ mistum, dabat pro potu.

Victum paulò incrassantem laudat *Sydenhamus* (o), & bis vel ter de die uncias sex potûs, qui parabatur ex *vini rubri* & *aquæ plantaginis* partibus æqualibus, ad tertias coctis, & dein saccharo edulcoratis. Sic dissipabatur in auras multum de fragranti spirituosâ vini parte, & manebat austerum adstringens, quod vino rubro inest. Bonum effectum satis vidi, si unciam mediam *tincturæ Cinamomi* in unciis sex *aquæ stillatitiæ melissæ*, vel similis, diluerem, & cochlear talis mixturæ omni bihorio exhiberem. Refocillat tale remedium, roborat, nec tamen motum sanguinis augendo nocet; aqua autem stillatitia *Cinamomi*, ejusque oleum, stimulum fragrantem aromaticum habent; sed roborans illud austerum, unâ cum *Cinamomi* fragrantia, in tincturâ adest; quæ ideò magis convenire videtur.

Cæterum de efficaciâ opiatorum, & adstringentium, in nimio lochiorum fluxu, videantur illa, quæ ad §. 1307 dicta fuerunt.

§. 1328. **Q**Uorum delectus docent signa morbi, temperiei, velocitatis.

Sic si à retentis grumis pergat nimius lochiorum fluxus, hi educendi sunt prudenter, uti dictum fuit; si à flaccidâ & inertî temperie hoc fiat, roborantia cardiaca locum habent.

Verum si ab utero non contrahente se ingens hæmorrhagia contigerit, velox pernicies metuenda est; adeoque efficacissima quævis statim tentanda sunt; de quibus omnibus dictum fuit.

Sequitur jam, ut expendantur sollicitè illa mala, quæ lochiorum retentionem sequi solent.

§. 1329. **D**UM fluit ab uteri vasis restrictis in mammas pabulum ferofum lacteum, febricula exoritur, quâ ortâ, sæpè lochia omninò retinentur; undè infinita & pessimæ indolis symptomata; prout in hoc illudve viscus rapiuntur; hinc phrenitides, pleuritides, peripneumonix, anginx, paraphrenitides, mammaram inflammatio-

(o) Dissertat. Epistol. pag. 537.

nes, peior hepatis, ventriculi, omenti, mesenterii, lienis, renum, intestinorum, tum Dyfenteria, Colica, Iliaca, Apoplexia, Paralyfis, & multiplex fanè mali species.

Anteà ad §. 1325, ubi de nimio lochiorum fluxu dictum fuit, constitit, quantitatem lochiorum multum variare, neque certam copiam determinari posse: idem & locum habet de tempore, quo durat lochiorum fluxus. Cum autem à lochiorum suppressione tot & tanta mala metuenda sint, operæ pretium est, considerare illa, quæ naturali lege in puerperio contingere solent.

Simul ac placenta solvitur ab utero, puri sanguinis copia undatim effluit, & vasa, distendente sanguine libera, se contrahunt; undè brevè minuitur illa hæmorrhagia, ita ut, paucis post partum horis, lochiorum rubedo jam incipiat minui, & color ruber, tertio, quartove die, vel & quinto, penitus absit (vide §. 1325). Hoc autem imprimis notandum, quoniam vidi aliquando, Medicos pessima quæque metuiffe, dum hoc puerperii tempore lintea nulla rubedine tincta viderint; undè credebant lochiorum suppressionem adesse, atque omnia artis molimina volebant adhibenda, ut lochia provocarentur denuò. Verùm hæc lochiorum imminutio naturalis est, magis magisque contractis vasis uterinis. Cum autem Hippocrates (vide §. 1325) longum satis tempus lochiorum expurgationi statuerit, & alii crediderint, *emortuas menstruorum reliquias*, toto graviditatis tempore collectas, sic effundi, indè tot natæ fuerunt de lochiorum suppressione querelæ. Solent autem postea sponte redire lochia sanguinea, uti pariter ad §. 1325. monitum fuit.

Adeoque non videtur periculum imminere, dummodò nulla alia mala symptomata adsint (de quibus postea) si lochia hoc tempore parciora fuerint, & non rubra. Verùm omninò cessare, ita ut lintea, per aliquot horas vulvæ applicata, sicca maneant, hoc certè peioris ominis est. Naturaliter enim tunc illud, quod ex utero depluit, boni puris similitudinem habet (p), tam colore, quàm crassitie, & odorem fatuum, lymphaticum (q). Si omnia feliciter cedant, talia lochia pergunt, purulenta quasi, ad puerperii finem usque; ita tamen, ut quotidie copia minuatur.

Anteà ad §. 1304, ubi dictum fuit de periculosâ uteri hæmorrhagiâ in gravidis, constitit, chorii superficiem ubique necti uteri cavo per cellulosam substantiam, per quam vasa ex utero ad chorion tendunt. *Cavum enim uteri universum vasa exhibebat plurima, impleta, ore aperto hiantia, cum reliquiis cellulosæ istius substantiæ, quæ ovum ligaverat; hæc potissimum cernebantur eo loco, cui placenta adhæserat; eratque locus ille tota ferè posterior pars uteri, quæ in situ dorsum spectat, amplius igitur, & vix minor, quàm tertia pars circumferentiæ uteri. Superficies uteri interna, quâ placentam sustinuerat, inæquabilissima conspiciebatur, & leviter turgida adsurgebat, &c (r).* Cum ergo uteri superficies, post partum etiam quàm maximè naturalem, laceræ tunicæ illius cellulosæ reliquias habeat; & vasorum ex utero in chorion tendentium extrema rupta, præcipuè in loco cui placenta adhæsit, videtur tota cava superficies uteri ab his depurari debere, ut ad statum pristinum redeat. Cum autem

(p) Levret, l'Art des Accouchem. §. 822. |
pag. 135.

(q) Ibid. §. 846. pag. 140.

(r) Noortwyck de utero gravido, pag. 12.

& cellulosa hæc substantia, & vasa, licet magna, tenerrima sint, lenis & superficialia quasi suppuratio sufficit, ut lacera hæc, semimortua quasi, à vivis & sanis separentur, ac infarcta vasa in loco, cui placenta adhæsit, liberentur ab immeabili humore; sicque ex omnibus his solutis simul producat puriformis liquor, qui sub formâ lochiorum utero exit; de quibus videantur illa quæ ad §. 387 dicta fuerunt.

Verum non potest separatio chorii, & placentæ, ab utero fieri, nisi plurima vasa rumpantur; undè fit *soluta cohæsió, recens, cruenta, partis mollis*; id est, *Vulnus* (vide §. 145). Verum quidem est, quod in vulneris definitione dicatur, illam cohæsióis solutionem fieri *à corpore duro, acuto, moto, pressò, vel resistente*, ut nempe à contusione imprimis distinguatur; sed facillè patet, non mutari vulneris naturam, dum vasorum cohæsió tollitur avulsione chorii, vel separatione quantumvis leni, per quam tamen vasorum cohæsió solvitur.

Si jam phænomena vulneris, §. 158. enumerata, conferantur cum illis, quæ puerperis contingunt, omnia ad amissim quadrant; quatenus nempe loci affecti conditio, & solutæ cohæsióis causa, permittunt, & sensibus detegi potest. Cruor enim primò cum impetu effluit, dein brevè sponte minuitur, & tandem sistitur; in vulnere externo, sibi relicto, crusta sanguinis innascitur, quæ hîc locum non habet, cum uteri superficies interna humida sit, & aëris liber accessus caveatur; contracto utero, & imprimis ejus orificio, simul lintea calida applicentur vulvæ, ne aëris frigus noceat. Verum paucis post partum horis, liquor dilutus, rubellus, tenuis, effluit. Ut in vulnere sensibus patente labia vulneris tument, calent, dolent, &c, (vide §. 158 N°. 5), sic & simile quid videtur in utero fieri, at levius, quia superficialia tantum hîc læsió obtinet, sed in latâ superficie; oculis quidem hæc distinguere non possumus; sed videtur indè deduci posse, quia, ut in vulnere, ita & in puerperio, illo præcisè tempore febricula adest, & pariter tertio, quartove, die, ferius vel ocyus adest purulenti quid, imò quandoque omni dote verum pus, quod, muco, & humori transpiranti ex uteri & vaginæ superficie, mistum, quandoque aliquam diversitatem habet à bono pure, licet à similibus cum pure causis factum. Ubi autem pus in vulnere apparet, tunc rubor, calor, dolor, tumor, febricula, &c, cessant, vel minuuntur. Eadem mutatio in puerperis observatur. Pulchrè illa lochiorum mutatio apud *Moschionem* (s) legitur. *Primò sanguis* (addendum voluit editor *purus & multus*); *secundò fæculentus & paucus, novissimè purulentus*.

Videtur hinc valdè probabile esse, febriculam illam, quæ in puerperis lactea solet dici, non tantum à lacte ad mammas delato nasci, sed etiam à depuratione uteri per blandam talem & superficialiam suppurationem. Cum autem vel optimum etiam pus, diutiùs retentum, acre fiat, & putrescat (vide §. 406), idem de lochiis purulentis verum erit, si retineantur. Simul apparet, non timendum esse purulentum talem lochiorum fluxum, cum naturalis sit, quod notari meretur, cum non tantum puerperas, & adstantes, verum etiam Medicos, turbatos fuisse, noverim, dum periculosum uteri ulcus adeste credebant: augebatur metus, si simul subputridus odor nares feriret, vel ob lintea non satis frequenter mutata, vel dum aliquid grumosi sanguinis, in uteri sinibus diutiùs retentum, in tabum subputridum deliquescens, simul prodiret. Quandoque in cavo uteri grumofus sanguis adest, sæpè etiam in sinibus ipsius uteri substan-

(s) Spach. Gynæc. pag. 5. n°. 56. & Harmon. Gynæc. part. prior. cap. xvii. pag. 14.

tiæ insculptis, de quibus antea dictum fuit, aliquid de cruore remanet, quod postea malo odore lochia inficit. Sæpius mihi videre contigit, quod optimè monuit *Leyret* (t), lochia nempè malum odorem habuisse, & tunc apparuisse maculas in linteis, quæ limbo livido undique cingebantur, qui manebat donec grumus cruoris exiret, vel minor si fuerit, in sinibus uteri deliquescens, unà cum purulentâ materiâ, expellebatur; quo facto, omnis fœtor aberat, & solitus odor, subnauseosus nempè, in linteis percipiebatur. Undè intelligitur etiam, quare uno die fœteant, altero non: prout nempè lintea sæpius, aut rarius, permutantur, vel aliquid grumosi cruoris delitescit.

Si autem illud purulentum non exeat, sed resorptum misceatur humoribus, poterit, malâ metastasi ad viscera delatum, periculosos producere morbos. Indicavit *Hippocrates* (u) hoc discrimen. *Quibus ex partu prodeunt alba; his verò suppressis, cum febre surditas, & dolor acutus ad latus, fit, mente moventur, & perniciosè habent.* Eadem Prognosis alio loco habetur (v), & *Galenus* (x) in commentario ad hunc textum dicit: *Quùm igitur is (sanguis) vacuatus non fuerit à mulieris puerperio, aut uterum ipsum in phlegmonem agit magnum, aut, ad superiorem aliquam sedem vectus, parti excipienti proprium affectum, periculumque infert; ad quam autem pervenerit, mox apparentia symptomata indicabunt, quomodò & nunc, tum thorax, tum caput, vitiosum sanguinem ab utero sursum delatum, exceperint.*

Apparet ergo, quòd *Hippocrates* alba illa lochiorum purgamenta observaverit, & ab illorum retentione periculosam metastasin metuerit. Alius autem textus docet, quòd pro purulentis habuerit, & ulceratum uterum crediderit. Sic enim habet (y): *Si ulcerati quidem uteri fuerint, neque puerperii purgamenta, ut decet, adfuerint, omnibus partibus dolebit, & nisi magna ulcera fuerint, curata brevè, sanitatem recipit.* Agnovit ergo levem illam, ac superficiariam uteri suppurationem, & sanitatem brevè indè sequentem, utero sic depurato; distinxit illam à majori ulcere, quod post inflammationem validam uteri sequitur, & non in superficie cavâ, sed in ejus substantiâ, hæret. Hæc autem confirmantur illis, quæ paulò post (z) sequuntur: *Quòd si uteri inflammati non fuerint, suâ sponte exit malum; graveolens & lividum, aut nigrum & grumosum, existit, & mulier à lochiis purgatur.* Videntur hæc pulcherrimè convenire illis, quæ modò dicta fuerunt.

Antea in Morbis Virginum, & Gravidarum, sæpius dictum fuit, manifestum commercium inveniri inter uterum & mammas; hincque statui solet, constrictis uteri vasis, in mammas pabulum serosum lacteum fluere. Creditur enim, tale serum lacteum ad uterum deferri, graviditatis tempore, pro nutrimento fœtus. Dùm chorion prudenter separabat ab utero *Noortwyk* (a), invenit, uno in loco exiguum quid liquoris crassiusculi, albicantis, supra chorion effusum, quod cremorem lactis non ineptè referebat. Quamvis autem alio in loco (b) moneat, se non legisse hætenus auctorem, qui tale quid in homine profluxisse, oculari testimonio adferat: minimè

(t) L'Art des Accouchem. §. 849. pag. 140.

(u) Coac. Prænot. n°. 525. Charter. Tom. VIII. pag. 883.

(v) Hippoc. prædict. Lib. I. textu 82. Ibid. pag. 751.

(x) Ibid. 752.

Tom. IV.

(y) De Mulier. Morb. Lib. I. cap. XLII. Charter. Tom. VII. pag. 753.

(z) Ibidem. pag. 754.

(a) Uter. Human. gravid. Histor. pag. 10.

(b) Ibid. pag. 94.

tamen contemnendum cenſet. Accuratiffimus *Winſlow* enim teſtatur, provectâ jam graviditate, ductus lacteos in utero aſſe (c). Celeberrimus *Aſtruc* (d) idem confirmat, & tunc oculis ſe offerre dicit, ſi uterus foeminæ, ultimo graviditatis menſe, vel ipſo in partu, mortuæ, invertatur, totaque interna ſuperficies, cui placenta non adhæret, priùs deterſa, leviter prematur; tunc numeroſiſſimæ guttulæ liquoris lactei per poros minimos tranſſudant; qui pori ſunt extrema vaſorum, quæ lacteum hunc ſuccum à ſanguine ſeparant. Si verò uterus talis in aceto maceretur aliquamdiù, & dein dextrâ manu tunica interna ſeparetur, oculis apparent numeroſiſſima vaſa, exigua, vermicularia, alba, ſetam porcinam craſſitie ſuperantia, tres, quatuor, quinque lineas longa, liquore lacteo plena, qui ex vaſis his læſis exit.

Ex quibus omnibus ſaltem hoc concludere licet, *aliquid fortè lacti ſimile ſecundùm naturæ leges intra ovum deduci, ſed directum arteriarum uterinarum notabilium cum ovâ vaſis commercium nequaquam probabilem reddere ſententiam, quæ ſtatueret, nil niſi lacteum humorem eo ingredi, cùm per minora longè vaſa ſanguis liberrimè fluat* (e). Videri poterunt & illa, quæ *Rohault* (f) habet, ut evincat, non ſolùm chylum, aut lac, ſed & ſanguinem, ex matre ad foetum venire. Optimè enim notat, ſolum ſuccum lacteum ſecundùm hanc opinionem effluere debere, dum placenta ab utero ſeparatur; quod omnibus obſervationibus repugnat.

Primum hominis rudimentum, tenerimum cùm ſit, tenuiſſimo indiget liquido, ut nutriatur, & creſcat; at videtur craſſioribus indigere, dum mole multùm auctus eſt embryo. Circa ultimum graviditatis tempus, jam craſſiori aſſueſcere debet pabulo; undè videtur tunc lac in quibuſdam vaſis uterinis aſſe, & fortè majori copiâ, dum pariendi tempus inſtat. *Hippocrates* (g) ſequentia habet: *Pingui nempè incaleſcente, & candido effecto. quod uteri calore edulcatum eſt, in mammas expreſſum tendit, & in uteros quoque exigua portio per eaſdem venas deſertur; ad mammas enim & uteros ejuſmodi venulæ, & conſimiles aliæ, feruntur. Quùmque ad uterum pervernerit, lactis formam habet, eoque exiguo puer fruitur.* Deindè alibi (h), ubi in cauſas inquirat, quæ faciunt, ut foëtus exitum ex utero materno moliat, dicit: *Quod enim in ſanguine dulciſſimum eſt, ad ſeſe attrahit, ſimulque aliquantulâ lactis portione fruitur. Quæ quùm ipſi pauciora ſint, puerque jam plenior factus plus alimenti, quàm adſit, requirat, ipſe ſeſe jaëtans, membranas diſrumpens, initium partûs matri inducit.* Cùm autem poſt nativitatem infanti natura deſtinaverit lac maternum pro nutrimento, probabile videtur, quòd foëtus in utero materno, jam adultior, quandam lactis copiam recipiat, ut ſic ſenſim aſſueſcat huic alimento. Interim graviditatis tempore ſic diſponuntur mammx, ut lac jam incipiant à ſanguine ſeparare; undè in multis gravidis aliqua lactis copia ex papillis ſtillare ſolet; imprimis circa ultimos graviditatis menſes; tunc enim, ſi partus ſuccederet, vivere poſſet infans, non tantùm ſeptimeſtris, ſed & minùs maturus, uti antea dictum fuit. Undè lactis illud ſtillicidium de mammis indicat, jam obtinere facilem lactis à ſanguine ſeparationem; cujuſ aliquâ parte videtur frui foëtus in utero materno; quo ſi orbaretur omninò, imbecillior

(c) Expoſit. Anatom. Traité du Bas Ventre, n°. 623. pag. 578.

(d) Traité des Maladies des Femm. Tom. I. pag. 12.

(e) Noortwyk de utero gravido, pag. 11.

(f) Académ. des Scienc. l'an 1714. Mém. pag. 140. & ſeq.

(g) De Natur. Pueri, cap. VII. Charter. Tom. V. pag. 318.

(h) Ibid. cap. x. pag. 323.

redderetur, utpotè jam indigens robustiori alimento. Illud indicat *Hippocrates* (i) sequentibus: *Mulieri utero gerenti, si lac copiosum è mammis effluat, fætum imbecillum significat. Quòd si solidæ mammæ fuerint, valentiozem fætum indicant.* Dum autem infans, in lucem editus, ab omni commercio cum utero matris separatur, simile ipsi in mammis præsto est alimentum, lac nempe, quod jam majori copiâ requiritur, quàm dum in utero hærebat; quia hoc solo jam nutriri, & crescere, debet, cum nihil ampliùs per umbilicalia vasa à matre recipiat. Undè tunc, constrictis uteri vasis post partum, illud pabulum serosum lacteum ad mammæ fluit.

Uteri enim vasa minùs urgentur, dum mammæ turgent; & hinc, uti aliâ occasione, dum de menstruis agebatur, dictum fuit, *Hippocrates* (k) suavit: *Si mulieri menstrua velis sistere, cucurbitulam quàm maximam mammis admove.* Et contra monuit alibi (l): *Si mulier, quæ neque gravida est, neque peperit, lac habeat, huic menstrua defecerunt.* Nimis enim resistentibus uteri vasis, mammæ sic urgentur, & implentur, ut lactis separatio, & secretio, sequatur.

Dum autem pabulum illud serosum lacteum, per uteri vasa, jam constricta magis, exire non potens, ad mammæ derivatur, oriuntur quædam in toto corpore turbæ, & nova occurrunt symptomata, quæ considerari merentur. Levis febricula simul plerumque adesse solet; quam *lactariam* Medici vocare consueverunt.

Post partum, unâ alterâve horâ, omnia pacatissima solent esse; pulsus, qui in ultimis partûs nixibus elevatior & celerior fuerat, brevè redit ad statum naturalem, & aliquot horis si dormiverit puerpera, alacrem se sentit, à tanto onere liberam, & vix de ullâ re conqueritur, nisi quòd artus ob nixus validos toleratos doleant; & quandoque vulva parùm intumescat; quod malum emollientibus fomentis applicatis facilè cedere solet. Verùm secundo, sæpiùs tertio, quandoque & quarto die, somnus fit inquietior, cum insomniis turbulentis, quandoque & totam noctem ducunt vigilem: adest inquietudo, quandoque & capitis dolor, pulsus insurgit, ac celerior fit; horripilatio levis adest secundùm totum decursum spinæ dorsæ, inter scapulas; & quandoque per totum corpus, sequitur major calor; mammæ incipiunt dolere, tendi, tumescere; respiratio fit utcumque laboriosior; lochia minuuntur; simul, obtensionem vicinarum partium, brachia difficiliùs movere possunt. Si quiescant puerperæ, potu copioso blando diluente utantur, & victu tenui, intra viginti quatuor horas omnes hæ turbæ sedantur, per sudorem totius corporis æquabilem, fatis copiosum; præcipuè circa pectus; & mammæ lacte turgent. In fœminis quibusdam, optimæ temperiei, invenitur hæc febris adeò levis, ut, præter noctem prægressam parùm minùs quietam, vix ullius momenti sit, præcipuè, si infanti ubera dederint; quod & in propriâ uxore, & multis aliis puerperis, vidi. Solebam enim, duodecim post partum horis, postquàm bono somno refectæ fuerant puerperæ, admoveere recens natos infantes uberibus, cum crederem illud lac tenue & serosum, quod primò ex mammis prodit, illis admodùm salutare esse; de quâ re postea in *sequenti Capitulo* dicetur. Ipsa succio facit, ut lac faciliùs in mammæ derivetur, & lactiseductio cavet, ne mammæ ultra modum distendantur. Ubi autem subito tumebant mammæ, nec à debiliore infante depleri poterant, nimis turgidæ, suasi, ut ab aliâ muliere leni

(i) Aphor. LII. Sect. V. Charter. Tom. IX. | IX. pag. 224.
pag. 225.

(k) Ibid. Aphor. L. Sect. V. Charter. Tom. |

(l) Ibid. Aphor. XXXIX. pag. 218.

suctione evacuantur pro parte, & dein infans uberibus admoveretur. Sponte patet, in illis, quæ infantes suos lactare nolunt, cæteris paribus, majorem sequi difficultatem. Lac enim, in mammis jam collectum, redire denuò debet in sanguinem, & antequàm hoc fiat, quandoque diutiùs moratur in tubulis lacteis mammarum, pluraque sequuntur mala, de quibus postea dicendum erit. Dum hoc factum fuit, mammæ denuò detumescunt, & lochiorum exeuntium copia augetur, quæ cum hoc tempore puerperii jam albescant, dicitur lac retropulsum per lochia evacuari; verùm, ut dictum fuit, purulenta exeunt de utero, dum ejus cava superficies depuratur.

Per varias vias lac in mammis collectum, retropulsum in sanguinem, exire dein notaverunt de corpore auctores: omnium naturalissima via credebatur, si per uteri vasa sub lochiorum formâ prodiret: per urinam exivisse, observatum fuit sæpiùs (*m*), per alvum pariter; aliquando & per sudores; sed dubito, an sudores verè lactei in puerperis fuerint observati. Fatetur tamen, quandoque lac disparere absque ullâ sensibili ejus evacuatione observatâ (*n*). Nec mirum hoc videbitur, si consideremus, lac humorem sanum esse, chylum nempe reliquis humoribus mistum, & unâ cum his per vasa ac viscera circumductum, ut post aliquot horas acquirat indolem humorum nostrorum, illisque, per repetitam vasorum ac viscerum actionem, penitus assimiletur. Proprio enim lacte vivimus omnes; ast non separatur à sanguine, & colligitur in mammis, semper; sed in gravidis, & puerperis, tantùm naturaliter hoc fit. Lac enim cum sanguine fluit aliquot post partum horas, & venæ-sectione institutâ hoc tempore, lac toties invenitur sero sanguinis permistum. Sic minùs miramur, intactas virgines, imò & viros, dum famelicis infantibus, & morosis, ubera præbuerunt, validâ, & repetitâ, suctione lac tandem prodiisse. In Historiâ Medicâ plures tales casus recensentur. Si ergò lac non degeneraverit longiori morâ in mammis, vel per febrim validiorem mutatum fuerit, non turbabit ullas functiones corporis, dum sanguini denuò admiscetur. Si autem lac jam utcumque degenerare inceperit ab humoribus sanis, facili negotio illud vitiosum per urinas, aliasve excretiones, expelletur. Notavit *Levret* (*o*), dum febris lactaria minuitur, plerumque sudorem sequi, qui molestum puncturæ sensum in cute excitat, licèt lochiorum copia plerumque augeatur eodem tempore. Sed & alvus, antea pigrior, jam libera redditur; vel saltem leni stimulo sollicitata evacuatur: si sudor cessare incipiat, urinæ subturbidæ copiosius prodeunt; si verò pergant sudores, urinæ magis coloratæ sunt, & mediocri copiâ excernuntur, at semper tali, quæ potulentis, à puerperâ assumtis, respondeat.

Sed per alvum, urinam, & cutis superficiem, naturali lege, de corpore exeunt illa, quæ sanitatem turbarent, si diutiùs manerent in corpore. Ex his omnibus patet facilis ratio, quare lac quandoque in sanguinem redeat, absque ullâ ferè molestiâ.

Verùm aliud quid obtinet in puerperis, quod sedulam considerationem meretur. Notum est, in quibusdam morbis, lac facillimè à sanguine secedere, & exire cum damno ingenti de corpore. Sic observatur in *Diabete* quandoque lactea urina, quæ, si copiosa fuerit, aut diù excernatur talis, corpus privat alimento suo, & ex marasmo vero talis æger perit. Observata fuit & diarrhœa talis chylosa. Facilis ille secessus lactis à sanguine morbus est.

(*m*) *Peu, Pratique des Accouchem.* pag. 224. — (*n*) *Ibid.* pag. 225. — (*o*) *L'Art des Accouchem.* §. 819. pag. 135.

In puerperis autem videtur facilius secessus lactis à sanguine, naturali lege, obtinere, ut in alimentum recens nato infanti cedat. De causis, undè hoc fiat, hîc non disputo: sufficit enim Medico novisse, quid fiat in corpore, licet rationem facti non semper liquidò intelligat. Semper oportet nos memores esse salutaris moniti, quod *Celsus* (*p*) dedit: *Rationalem quidem puto Medicinam esse debere: instrui verò ab evidentibus causis; obscuris omnibus, non à cogitatione artificis, sed ab ipsâ arte, rejectis.* Cùm ergò certa observata doceant, faciliorem lactis à sanguine separationem in puerperis adesse, quæ jam inceperat ultimo graviditatis tempore; & pariter constet, naturali lege lac à sanguine separatum in mammis colligi, patet, si lactis derivatio in mammis impediatur, vel collectum jam ibi, non educatur per papillas, mali quid metuendum esse, vel in mammis ipsis, vel etiam in reliquo corpore, si ad aliena loca lac, à sanguine secretum, deponatur.

Meritò funesta mala metuebat *Levret* (*q*), si, lochiis parcè fluentibus, solito tempore non turgescerent mammæ: præcipuè, si instantis delirii vel levissima signa apparerent, aut balbutire inciperent. Quibusdam validus oritur capitis dolor, & quidem adeò subitus, ut ab externâ causâ caput percussum credant; sequitur aurium tinnitus, coma, stertor, risus sardonius, tendinum subsultus, convulsiones validæ, mors subita. In cranio post mortem sæpius inventa fuit lactea materia. Sed & acutos pectoris morbos in puerperis vidit (*r*), quos, non sine ratione, simili causæ attribuebat: flaccidas enim viderat his morbis ingruentibus mammis; ubi verò, bonâ fortunâ, mammæ denuò turgebant, cita sequebatur sanatio.

Sed & similis metastasis lactea quandoque in ipsâ pelvi colligitur (*s*): rarò autem hoc fit antè duodecimum, aut quintodecimum, à partu diem, si febris lactea adfuerit, & mammæ intumuerint. Ille autem facilis secessus lactis à sanguine diù manet in lactantibus foeminis. Talis enim metastasis ad pelvim contigit foeminæ, integro post partum anno elapso; sed ante binas hebdomadas perdiderat infantem, cui hæctenus ubera dederat. Observavit autem, plerumque talem metastasim fieri quindecim diebus, postquam flaccescere inceperunt mammæ, etiam in illis, quæ non lactaverunt; sed quibus lac per papillas tamen exstillaverat. Pluribus observatis hoc confirmatum fuit, neque multò citiùs contingit unquam talis metastasis, nisi in illis, quibus lac non derivatum fuerat ad mammas, sed statim potiùs ad alia loca tendebat. Solet tunc materia illa lactea colligi in tunicâ cellulosâ, per quam peritonæum pelvi necitur, vel inter muscolum *Psoam* & *Iliacum*, circa ligamenta lata, & quandoque in pluribus locis simul. Dum hoc fit, obtusus dolor circa inguina, pondus in pelvi, & debilitas femorum, percipiuntur. Si decumbat in dorso, femoribus extensis, plus molestiæ habet, quàm si eadem flexa fuerint. Rariùs in utroque latere simul hæc symptomata apparent; sed dum in uno latere tentatur dissipatio, in altero latere similia sequuntur symptomata. Postea ad femur lactea hæc materia pergit, & tunicam cellulofam distendit; tandem eandem in crure & pede observantur, sicque omnia tument œdemate, & minuuntur dolores, qui antea circa pelvim fuerant. Ubi dissipari incipit tale œdema, femora primò detumescunt, dein crura, & pedes, simili modo, uti antea in hydrope anasarcâ dictum fuit. Vidi aliquoties tales tumores puerperii tempore: dum digitis premuntur, non observantur foveæ, ut in anasarcâ;

(*p*) In fine Præfat. pag. 20. — (*q*) *L'Art des Accouch.* §. 874-878. pag. 146. 147. — (*r*) *Ibid.* §. 887-893. pag. 149. — (*s*) *Ibid.* §. 922. pag. 150. & seq.

sed tumor magis resistit, & fomentis ex lacte, cum sapone Veneto decocto, satis feliciter solent dissipari, intra decem vel duodecim dies; præcipuè, si urinæ crassæ copiosæ prodierint, primò turbidæ, dein reliquis diebus multum sedimenti deponentes.

Sed talis depositio materiæ lacteæ quandoque in aliis corporis locis colligitur, non dissipanda amplius. Sic egregius Medicus *Chomel* (t) observavit, in fœminâ primiparâ, ita intumuisse ventrem, ut tribus à partu septimanis ferè æquè turgeret, ac ultimo graviditatis tempore. Rupto sponte umbilico, exivit ingens copia liquidi seroso-lactei, sed pessimi fœtoris, & coloris subgrisei: bimestri spatio post ruptum umbilicum prudenti curâ evasit, integrè sanata. Credidit celebris ille Medicus, intrâ duplicaturam peritonæi illam metastasin factam fuisse. Simul etiam notat, quòd viderit in binis puerperis femora admodum intumuisse: tumores illos adscribit lochiorum suppressioni, & fatetur, quòd non sine difficultate illos dissipare potuerit: videntur tamen tales tumores potius pendere à metastasi lacteâ. An simile quid in abdomine collectum invenit (u) *Ruyschius*? Puerperam visitaverat acriter febricantem, & de hypogastrii dolore immani, unâ cum tensione & induratione, conquerentem. In cadaveris abdomine invenit multum materiæ fœtidæ, loturæ carnis, aut lochiorum corruptorum, ad exemplum; qualis etiam à me reperta est in uteri cavitate. Credidit autem, illud liquidum, quod in pelvi fluctuabat, ex utero per tubas Fallopianas in abdomen venisse.

Observata practica peritissimorum Medicorum docent, lacteam illam metastasin varia occupare quandoque viscera (v). Hyeme 1746. observabatur in puerperis morbus epidemicus. Aquæ, dum parturiebant, effluebant, & postea uterus siccus, durus, dolens, tumebat, nec lochia solito fluebant modo. A ventris fluxu morbus incipiebat, dolor ventris sequebatur, imprimis circa locum quem occupant ligamenta uteri lata, tensum erat abdomen, caput dolebat, & quandoque aderat tussis. Tertio, vel quarto, post partum die mammæ, quæ tunc turgere solent, flaccescebant, & quinto, vel septimo die puerperæ moriebantur. Pauperes solas invadebat hic morbus; præcipuè, si in nosocomio peperissent. Februario mense adeò periculosus erat morbus, ut ex viginti vix una evaderet. In cadaveribus inveniebatur coagulum lactis externæ intestinorum superficiiei adhærens, & serum lacteum in cavo abdominis effusum; simile serum in quibusdam reperiebatur in pectoris cavo, & dum pulmones secabantur, eructabant similem lympham lacteam, sed putridam. Ventriculus, intestina, uterus, ritè examinata, videbantur inflammationem passa fuisse, & grumi sanguinis ex dissectis canalibus uterinis exhibant: in multis etiam ovariorum suppuratio videbatur adfuisse.

An non ex hæctenus dictis concludi potest, metastasin, lacteam producere posse omnia illa mala, quæ in textu enumerantur, & quæ lochiis suppressis tribui solent: prout nempe in has illasve partes deponitur materia lactea, & quidem tantò majori cum periculo, quantò partes, in quas deponitur, ad vitam magis necessariæ fuerint, uti etiam, si materia hæc deponatur in loca, ex quibus difficulter eliminari poterit. Sic dum v. g. ad crura, & femora, deponitur, magna spes est, per fomenta,

(t) Académ. des Scienc. l'an 1728. Mémoir. | pag. 79.
pag. 413. & seq.

(v) Académie des Scienc. l'an 1740. Mém. | pag. 160.

(u) Observat. Anatom. Chirurg. n°. 84.

frictiones, &c. sic disponi posse materiam hanc, ut denuò resorpta per varias vias de corpore expellatur, per alvum, urinas, sudores imprimis. Ubi verò in cavum calvariæ tendit, cita mors sequitur. Simul etiam patet, sollicitè distinguendum esse illum tumorem femorum & crurum, qui post partum sequitur, à simili, qui in gravidis ab utero tumente, & venas comprimente, nascitur; qui post partum, dum uterus subsidet, sponte cedere solet. Prior enim à femoribus incipit, & dein ad inferiora descendit, tactui digitorum magis resistit, nec cessante pressione relinquuntur foveæ: posterior ab inferioribus incipit, lentè ascendit, mollior est, & prementibus digitis faciliùs cedit; est enim vera anasarca, à venarum compressione nata.

Simul etiam patet, puerperas lactantes minùs periclitari ab hâc causâ, quàm illas, quæ natis ubera negant. Suctio ipsa lac in mammas evocat; retropulsio autem metastasis talis periculum facit.

Non tamen in illâ opinione sum, acsi lochia retenta nullum facerent periculum; sed tantùm hoc monendum esse credidi, etiam de depositione materiæ lacteæ ad varia loca corporis cogitandum esse. Lochia enim naturaliter minuuntur illo tempore, quo febris lactaria solet incipere, & vix sanguinea fluunt tunc, sed potiùs subpurulenta. Primis autem diebus puerperii majus videtur esse à lochiis retentis periculum; sequentibus diebus, post febrim lactariam, minùs; ita tamen, ut si retineretur illud purulentum, quod tunc exire solet, ab ejus resorptione in sanguinem multum mali metuendum foret. Accedit, quòd, læso in partu utero, ejus inflammatio sæpè sequatur; undè lochia supprimuntur; de quibus nunc dicendum erit.

Dum, excluso fœtu, placenta separatur, copia sanguinis exit, quæ brevè postea minuitur; & tunc lochia minùs rubro colore tincta fluunt. Aëris accessus liber tunc adfuit, neque ille postea omninò impediri poterit; hinc semper metuenda est cita putredo sanguinis, & aliorum humorum, qui in cavo uteri, vel in sinibus qui in ipsâ substantiâ uteri adsunt, retinentur. Calor loci, humiditas, aëris accessus, putredini extravasatorum & stagnantium humorum omninò favent: idem metuendum est à placentæ solutæ reliquiis; quamdiù enim adhuc integra utero adhæret, credibile est, humorum circumductionem adhuc pergere per placentam, adeoque illam non tam citò putrescere. Si autem extravasati humores liberè exeant, à putredine nihil metuendum erit. A morâ ergò in cavo vel sinibus uteri imprimis metuendum est, ne putrescant extravasata, uterum ipsum malè afficiant, & resorpta pessimas febres producant, vel, ad alia corporis loca deposita, & illa putredine inficiant. Si enim tot & tanta mala fiant à blandâ materiâ lacteâ, quid non metuendum erit ab ichore putrido? Hanc lochiorum retentorum corruptionem descripsit *Hippocrates* (*), monuitque, indè uterum exulcerari, & ab hoc putrido resorpto periculosam febrim accendi: unicam ferè spem curæ videtur habuisse, si putredo hæc, antequàm totum sanguinem corruperit, expellatur de corpore: *Quinto, aut septimo die quandoque venter turbatur, & nigra, & admodum graveolentia, aliàs atque aliàs secedunt, & urina quasi asinina redditur. Quæ si secesserint, meliùs illi esse videtur, & curata brevè convalescit; sin minùs periclitabitur vehementi alvi profluvio ipsi succedente.* Alvi perturbatio, per quam, nondum omninò fractis viribus, expellitur illud corruptum, salutaris est; verùm ubi, diutiùs protracto morbo, omnes ferè corporis humores in

(*) De Mulier. Morb. Lib. I. cap. xxxvii. xxxviii. Charter. Tom. VII. pag. 751.

putrilaginem soluti sunt, tunc vehementi alvi profluvio perire solent. Undè simul patet, non omne alvi profluvium in puerperio semper timendum esse: hæc tamen opinio multorum animis insedit, postquam viderant, à lochiis suppressis tandem colliquativo alvi fluxu perire puerperas. Probè memini, dum puerperæ, gemellos enixæ, curam gererem, me pessimè exceptum fuisse ab adstantibus, dum nollem alvi fluxum compefcere. Tertiâ die lochia omninò suppressa fuerant; venter durus & dolens erat. Mollissimis fomentis adhibitis, lenissimis aperientibus decoctis copiosè potatis, per alvum exiverunt viridia, foetidissima, & quidem cum insigni levamine; ac brevè convaluit.

Pessimas febres sequi ex lochiis suppressis, demonstravit Hippocrates (y), exemplo mulieris, quæ ad frigidam aquam in Thaso decumbebat, quæ filiam pepererat; nec esset purgata (à lochiis). Tertio enim à partu die correpta est febre acutâ horridâ (φριξώδης); aderant deliria, alvus turbata, multis tenuibus & aquosâ bile mistis. Sitis aberat, & multa mala symptomata successivè sequebantur; post multa molimina critica, sed imperfecta, post metastasin ad dextram coxendicem, sed absque fructu, post febris mutationes varias, tandem octogesimo die periit. Notavit Hippocrates, urinas fuisse perpetuò nigras, tenuesque, & aquosas.

Rariùs autem est tanto tempore protrahi funestum morbum, cùm Hippocrates (z) alio in loco dixerit, de lochiis suppressis agens: *Intereunt autem aliæ alio tempore, prout corpus & affectio se habet. Verùm unum ac vigesimum diem non excedunt. Frequentiùs ita accidit.* In Epidemicis (a) describitur historia puerperæ, quæ laboriosè peperit gemellas, nec omninò purgatæ (à lochiis) primâ die jam febris acuta accessit; cum vigiliis, capitis & cervicis doloribus, delirio, urinis tenuibus, aquosis, dein & nigris, aliisque malis symptomatibus; hæc autem decimâ sextâ die periit phrenetica. Confirmatur hoc Sydenhami (b) observatis: ille cautissimè tractabat lochiorum suppressionem, & si minùs succederet cura, conabatur trahere morbum: *Cum singulo quoque die curationis negotium magis magisque extra aleam ponatur, & si ægra vicesimum diem superaverit, jam ferè in vado est.* Videtur autem hæc Sydenhami methodus satis congruere cum textu Hippocratis (c), præcipuè, si secundùm Vaticanum exemplar (d), loco αἱ μήτραι ἢ βιαθεῖσαι, legatur μὴ βιαθεῖσαι; tunc enim sic sonat: *At si illi vel medicamentis vel sponte purgatio eruperit: id etenim accidit, si uteri os suum relaxaverint, non coacti à sanguine derepente confertim delato; si, inquam, eruperit, graveolentia, & purulenta, repurgantur, interdùmque etiam nigra: tùmque melius erit, & adhibitâ curâ convalescet.* Perfectè hæc conveniunt illis, quæ paulò antè dicta fuerunt: purulenta enim exeunt, nauseosi odoris, & si grumofus sanguis, inceptâ jam putredine deliquescens, exeat simul, foetor adest, & maculæ, in linteis repertæ, cinguntur circulo livido, quandoque & nigro.

Lochiorum autem suppressio duplicem causam agnoscit; vel enim non depluunt in cavum uteri, vel in utero colliguntur, nec exire possunt, si in grumos majores concreverint, aut exitus per uteri orificium à quâcumque causâ impediatur. Quùm

(y) Epidemic. Lib. III. textu 62. Ægrot. 2. Charter. Tom. IX. pag. 294.

(z) De Mulier. Morb. Lib. I. cap. xxxvii. pag. 751.

(a) Lib. III. textu xxxix. Ægrot. 14. Char-

ter. Tom. IX. pag. 308.

(b) Dissertat. Epistol. pag. 535.

(c) De Mulier. Morb. Lib. I. cap. xxxvii; Charter. Tom. VII. pag. 751.

(d) Ibid. pag. 900. n°. 207.

mulieri à partu purgatio fluit, non copiosè procedit, inflammatis nimirum uteris, eorumque osculo concluso. Uteri autem stomachus (collum) in se undique concidit (e): Notaverunt periti artis obstetriciæ magistri, post partum, & placentæ educationem, collum matricis, instar intestinuli, pendulum in vaginæ supremâ parte reperiri, & quandoque ab imperitis Obstetricibus haberi pro corpore peregrino, quod evellere conantur, pessimo certè, & periculoso, errore. Cùm autem vasa patula satis hient in uteri cavum, libera satis via est, per quam humores in uteri cavum venire possunt, nisi sequens brevè inflammatio tumere faciat uteri substantiam, & si hæc vasa citò claudantur: undè uteri inflammatio meritò pro frequenti causâ suppressionis lochiorum habetur. De hâc postea dicendum erit. Si à grumis obturetur os uteri, hi educendi sunt; de quâ re videantur illa, quæ ad §. 1322. & 1326. dicta fuerunt.

Sed & observavit Hippocrates, pudenda concreta fuisse tempore puerperii, undè liber lochiorum exitus impediatur: interim tamen & suppressionis lochiorum effectus potuit esse talis concretio præternaturalis. Sic autem habet (f): Si verò puerperæ aliqua pudendi pars obturata fuerit (jam verò & id vidi), si os pudendi ulceratum fuerit, & ubi in partu, per vim egresso puero, exulceratum fuerit, contingit quid aphthæ simile, valdeque inflammatur, & labra ex inflammatione, quàm nimirum exulcerata sint, in sese concidunt, mutuòque cohærent. Sed & frigus fit, & ambo labra occlusa sunt, quæ purgationis reliquias constringunt. Quod si purgatio prodiret, ulcera non utique coalescerent. Quomodò autem tale malum tractari debeat, dictum fuit antea ad §. 1290. & §. 1315.

Antea ad §. 1290. ubi de causis retenti fluoris menstrui agebatur, dictum fuit, à perverso situ oris uteri posse impediri menstruorum liberum effluxum. Ubi de partu difficili agebatur, pariter dictum fuit, obliquum uteri situm in causâ esse sæpiùs, ut mulier pariat difficiliùs. Sed & ab eâdem causâ lochiorum expurgationem impeditam deducit Hippocrates (g): Si, ex partu, uteri in dextram obversi fuerint, puerperii purgamenta non eunt, dolor inum ventrem, lumbos, & ilia, detinet, crus dextrum gravatur, & torpor occupat, &c. Si uteri in sinistram partem, aut coxam, declinarint, dolor acutus & vehemens lumbos ac ilia, crusque, detinet, & claudicat. In quocumque alio obverso situ uteri idem metuendum esse, facile patet. Nisi enim uteri orificium directè respondeat vaginæ, difficiliùs fluent lochia; imò & integrè possunt supprimi, si os uteri vicinis partibus appressum claudatur. Quomodò autem uteri obversioni succurrendum sit, antea ad §. 1321. dictum fuit.

Omniùm tamen maximè metuenda est lochiorum suppressio, quæ ab inflammatione uteri originem ducit. In difficili partu, uti antea dictum fuit, magna vis infertur utero, ita ut quandoque rumpatur: caput infantis, si mole majus fuerit, in transitu sæpè contundit, imò lacerat os uteri; rudiori evulsione placentæ ab imperitâ Obstetrice toties læditur uteri substantia: undè non mirum est, uterum inflammari post partum, & à tali tumore inflammatorio lochia supprimi. Tales autem uteri inflammationes vix resolvendo curari possunt; sed sæpè in suppurationem abeunt; quandoque & in gangrænam, subitò lethalem. Hippocrates (h), de uteri ulcere agens, dicit: *Morbis autem præcipuè ex partu invadit, si quid in ipsis dilaniatum*

(e) Ibid. pag. 751.

(f) De Morb. Mulier. Lib. I. cap. XLIV. Charter. Tom. VII. pag. 754.

Tom. IV.

(g) De Mulier. Morb. Lib. II. cap. XXVIII, pag. 816.

(h) Ibid. Lib. I. cap. LXIII. pag. 765.

computruerit. Si ergò tales causæ præcesserint, à quibus læsio uteri fieri potuit, tunc de inflammatione uteri secuturâ metus est.

Hæc autem signa hujus mali recensuit Hippocrates (i) : Si inflammatus fuerit uterus, vellicatur; quòd si quid corruptum fuerit, & recruduerit, febris corripit acuta & magna, horrorque durus partes circa pudenda; ferociter afficitur, mordetur, & concitatur. Ac si quis digito contigerit, rursus pejus habet, & pungitur, caput & sin-
ciput dolet, tum caligo, tum frontis sudor adest, extrema perfrigerantur ac tremunt, interdum etiam sopor occupat, neque audire potest, neque aliquid uterus efficit; multum est cibi fastidium, neque stomachus, neque ventriculus, omninò cibum attrahit; vociferatur, profilit, dolet pubem, inguina, lumbos, & occultos pudendi locos; ce-
riterque intereunt. Similia his alio in loco (k) habentur, ubi describit mala, quæ contingunt. Si uteri ex partu inflammati fuerint; addit tamen & alia quædam; Ex ventre verò incendium nunquam desinit, sitit, & coxendices dolent, imus venter ve-
hementer intumescit, & alvus turbatur: Dejectio mala est, graveolens.

Apud Aetium (l), præter generalia uteri inflammati signa, enumerantur illa, quæ diversa loca uteri, quæ à morbo occupantur, designant. Sic si uteri cavum, aut fundus, fuerint inflammata, summum dolorem adesse dicit: Ut sæpè, nec exte-
riùs quidem, tangi patiatur. Si posteriorem uteri partem occupet inflammatio, Do-
lor lumbos magis vexabit, durique stercoris excrementa detinebuntur; quoniam intesti-
num rectum opprimitur. Si anterior & inferior regio uteri inflammetur, urinæ aderit
difficultas, ob similem rationem. Si obliqua loca occupaverit, inguina extenduntur,
cruraque difficulter moventur.

A parco lochiorum fluxu Hippocrates (m) notavit, ventrem ac vesicam conf-
tringi; & alibi (n), stranguriam succedere utero inflammato. Omnia signa hæc in-
flammati uteri pulchrè collecta habentur apud Moschionem (o); ubi etiam, ex Cleo-
patræ observatione, additur, utero inflammato, linguam asperam, ac nigram,
quasi atramento tinctam, inveniri; & extremos digitos ac ungues dolere (p). Om-
nia autem hæc mala, quæ inflammationem uteri comitari solent, etiam à recentio-
ribus Medicis observata fuerunt.

Si considerentur illa, quæ antea ad §. 1285. & 1293. dicta fuerunt de mirabili
illo regiminis imperio, per quod uterus malè affectus omnes corporis functiones tur-
bare possit, minùs mirum videbitur, tot symptomatum catervam comitari uteri in-
flammationem. Simul etiam notari meretur, uti optimè monuit Celeberrimus Sim-
son (q), uterum puerperii tempore magis irritabilem esse, hinc à leviori stimulo,
& animi affectu stringi, ita, ut lochia supprimantur illicò, & caterva malorum sequa-
tur. Hippocrates (r), postquam varia mala recensuit, quæ sequuntur, si lochia non
ritè repurgentur, dat hanc rationem: Quippe cum in molli parte, & benè sensili,

(i) De Mulier. Morb. Lib. II. cap. L. Char-
ter. Tom. VII. pag. 827.

(k) Ibid. Lib. I. de Morb. Mulier. cap. LIV.
pag. 758. & cap. LV. LVI. pag. 759.

(l) Liv. XVI. cap. LXXXV. pag. 162.

(m) De Mulier. Morb. Lib. I. cap. XXXVI.
Charter. Tom. VII. pag. 750.

(n) Aphorism. 58. Sect. V. Charter. Tom.

IX. pag. 230.

(o) Spach. Gynæc. pag. 12. 13. & Harmon.
Gynæc. pag. 23.

(p) Harm. Gynæc. pars poster. cap. x. pag.
28.

(q) An Inquiry in five Essays, pag. 67.

(r) De Mulier. Morb. Lib. I. cap. XLII.
Charter. Tom. VII. pag. 753.

existant, & in nervosâ cavitate, multæ autem cum eâ partes societatem habent, incipit, stomachus, mens percellitur, depravatur, nec facile intelligere solet.

Simul etiam hinc patet, quare periti in puerperis tractandis viri sinistri quid metuerint, si non sedaretur pulsûs celeritas, inter parturiendum nata, primâ post partum horâ; solet enim tunc morbus acutus sequi, & meritò metuitur uteri inflammatio, ac pessimæ ejus sequelæ (s). Videtur & huc spectare textus Hippocratis (t), ubi de febrium crisis, & diebus criticis, agit. Postea enim subjungit: *Ad eundem verò modum etiam mulieribus crises à partu contingunt.* Illud autem videtur obtinere, si morbo acuto à partu corripiantur; quod imprimis post difficilem partum contingere solet, læso utero. Galenus (u) hoc suo Commentario confirmare videtur. Sic enim habet: *A quo die mulier pepererit, ab eo numerare incipias, non à quo cepit febricitare: Nam aliquæ secundo tertiove die, postquam pepererint, in febrem incidunt, atque ab eo plerique futuram crism enumerant. Verùm res secus habet, quum oportet à die quo fœtum edet enumerationem exordiri.* Febris enim lactaria, quæ secundo, vel tertio die incipit, plerumque brevè secedit, per blandum sudorem, sine ullis perturbationibus criticis. Sic, in textu Hippocratis paulò antè citato, mulier, quæ gemellas pepererat, sed laboriosè, primâ die febre acutâ fuit correpta, & postquam undecimo ac decimo-quarto die mala symptomata adfuissent, phrenitica interiit decimo-septimo die. Imò & illa mulier, quæ in *Thaso* decumbebat, cujus pariter mentio facta fuit, tertio à partu die acutâ febre correpta legitur quidem, sed tamen videtur Hippocrates à partûs die numerasse morbi decursum. Notat enim quòd multò tamen ante partum febriculosa decubuerat, cibumque fastidierat: nec credibile est, illam febrim post partum siluisse, sed cum horrore in acutam degenerasse; quæ tamen de lentæ febris, quæ ante partum afflixerat, indole participabat, cum octogesimo die mortua fuerit (v).

Undè patet, lochiorum suppressionem meritò periculosam haberi: *Nisi enim à lochiis mulier repurgetur, magno morbo corripietur, vitæque periculum incurret, nisi citò curetur, & aliquis convenientem ipsi purgationem promoveat (x).* Omnium maxime, si uteri inflammatio fuerit causa, vel sequela, suppressionis lochiorum. *Nisi statim curentur, plurimæ intereunt (y).* Quò & videtur spectare sequens Prognosis: *Uterinæ in ventriculis durities cum dolore, acutè perniciosum (z).*

Haftenus præcipuè dictum fuit de illis malis, quæ ab utero malè affecto, & lochiis retentis, oriuntur, uti etiam de his, quæ à metastasi materiæ lacteæ in puerperis metuenda sunt. Verùm & ipsa lochia retenta, morâ acriora reddita, resorpta vasis uterinis, & dein ad varia viscera deposita, producere posse periculosissimos morbos, facile intelligitur. Præclarus Medicus *Targioni Tozzetti* (*), multis aliis scriptis in orbe literario notissimus, inseruit suis observationibus unam alteramve, quæ huc spectant, & quas desumpsit ex manuscripto Anatomico-Medico incerti aucto-

(s) Levret, l'Art des Accouchem. §. 814. pag. 134.

(t) In Prognostic. Charter. Tom. VIII. pag. 668.

(u) In Prognostic. Charter. Tom. VIII. pag. 668.

(v) Epidemic. Lib. III. text. 62. Ægrot. 2. Charter. Tom. IX. pag. 294.

(x) De Naturâ Pueri, cap. v. Charter. Tom. V: pag. 315.

(y) Hippocr. de Morb. Mulier. Lib. I. cap. LIV. Charter. Tom. VII. pag. 758.

(z) Coac. Prænot. n°. 528. Charter. Tom. VIII. pag. 883.

(*) Prima Raccolta di Osservazione Mediche, pag. 92. &c.

ris, qui decimo sexto sæculo vixit, & videtur optimâ fide narrasse illa, quæ viderat propriis oculis: simul figuras satis nitidas partium, de quibus agit, addidit. Secuit autem cadaver puerperæ, quæ postridie à partu gravissimâ corripiebatur Epilepsiâ, ita ut linguam sibi mordicus absciderit; dein apoplectica interiit, cum per triduum totum mansisset aphona. Uterum invenit tumidum, plus quàm pollicem in substantiâ crassum, durum, carnosum, vasa spermatica pollicem crassâ, tumida, subnigra, quasi essent sanguine grumoso plena, qui à partu debebat per uterum exonerari: testes, quos cornua uteri vocant plerique, invenit tumidos. In ipso uteri cavo invenit sanguinem crassum, atrum, hærentem arctissimè cotyledonibus, ut vix avelleretur; qui putris videbatur. *Cotyledones autem sunt venarum uteri oscula parva, ut puncta viderentur subnigra. Caro verò, seu substantia uteri carnosâ, & alba erat & dura, & per ipsam arteriæ & venæ transibant, ut si quis acu istum librum perforaret, & cum per transversum secaretur caro, profusiebat sanguis, quasi si quis acu acutissimâ illam perforasset. Os uteri habebat duos veluti musculos parvos intro se, & tenues, sive membranæ alicujus partes videantur, utrimque claudentes os ipsum, ut ne acus quidem immitti posset, gravidâ existente muliere: sic mihi ostendit magister Gulielmus Barbitonsor, &c.* Collegit hinc, mulierem hanc periisse ob retenta lochia, quæ primâ tantum die fluxerant sat copiosè, materiâ nempe in cerebrum translata: notat simul, ante annum aliquot convulsiones Epilepticas habuisse noctu. *Conjecit quoque, maximum laborem fuisse illi in partûs exitu ad os uteri; nam totum erat lividum, quasi ictum esset baculo, aut saxo. In capitis sectione, dum separaretur à cranio Pericranium, mirabatur, profusisse tantum sanguinis aquosi, ac tenuis, & serosi, ut cranium videretur simile esse cribro, & ab ipsomet osse emanabat, nec decipiebar, videbaturque illud cranium esse veluti perforatum, eratque colore subobscurâ livente, & vidimus venas duræ matris fuisse in causâ hujus fluoris & effusionis, &c.* Deindè addit: *Notavi quoque, cum pericranium à cranio separaretur, quasi aliquot putre divelleretur ab osse, sic nullo momento, ac ut rem fracidam, illud ab osse, separari. Videntur autem hîc pericranium, calvaria, ac dura mater, imprimis læta fuisse; nam de reliquis in cavo calvariæ contentis nihil refert. Sed mox subjungit sequentia: In Domicellâ de Mauvoysin, quæ obiit à partu epileptica unâ & apoplectica, sectâ observavi, totum ventriculum sinistrum cerebri fuisse plenum aquoso sanguine, seroso, putri, ac pravi coloris, & venas plexûs retiformis unâ cum arteriis fuisse tumidas, quasi insufflatas, subnigras, quæ notæ erant partis non naturaliter affectæ. Hîc manifestè ad capitis interiora delata fuerunt, lethali metastasi: nec invenit vasa rupta, sed tumida & infarcta.*

Facile autem intelligitur, lochia deposita ad varia viscera, diversos efficere morbos pro diversitate functionum, quæ ab his visceribus pendent. Horum malorum catervam descripsit Hippocrates (a): *Si verò mulieri puerperii purgatio ad caput irruat, thoracemque ac pulmonem (id enim contingit), plerumque statim moriuntur, si detineatur, &c: Si verò per os non prodeat puerperii purgatio, sed cum impetu delata sursùm vertatur, puerperia (lochiae) delitescunt, neque pro ratione procedent, tussis & asthmata eam corripient, oppletoque à sanguine pulmone, latus & dorsum valdè dolebit. Quùmque tussit, siccum per tussim rejicitur; aliàs verò spumosum exspuitur. At progressu temporis sputum subnigrum & turbidum apparet, pectora calor magis quàm reliquum*

(a) De Mulier. Morb. Lib. I. cap. XLV. Charter. Tom. VII. pag. 755.

corpus detinet, nimirum sanguine ipsa calefaciente, &c.: Quod si purgatio impetu sursum delata per os non exeat, neque ad pulmonem vertatur, ei ad faciem puerperia divertent, quæ admodum rubicunda erit, & caput grave, neque id citra dolores movere poterit, oculi etiam valdè rubicundi erunt & ex ipsis sanguis tenuis effluet. Est, ubi etiam nonnullus sanguis per nares effluit, qui si effundatur, hoc modo diuturnior morbus evadit. In alio loco (b) monet à lochiis minùs, quàm oportet, fluentibus, nonnullas corporis partes ad motum impotentes reddi, quandoque claudicationem sequi.

Omnia autem hæc contingere possunt etiam in sanissimis mulieribus, quibus post partum purissimus sanguis exit, quasi de victimâ flueret: potest enim solâ morâ in cavo vel sinibus uteri corrumpi, & putrida, indè nata, miasmata resorberi, quæ dein pro diversâ metastasi varios & periculosissimos morbos producant. Majus certè discrimen metuendum erit, si humores ante partum jam multum degeneraverint à sanitatis conditionibus. Monuit Hippocrates (c) in illis locis, quorum incolæ palustres aquas potant, mulieres œdematosas fieri, & pituitâ albâ laborare non tantum, sed vix in ventre concipere, neque purgationem post partum in his mulieribus commodam contingere. Alibi (d) dixit: *In gestantibus uterum falsuginosa, significant post partum molestias ex albis mordacibus. Tales purgationes indurant; singultus in his, malum, & uterorum procidentia quæ & unâ interficit.* Et paulò post (e): *Uterum gerentibus falsuginosæ juxta fauces fluxiones, malum.* Antea enim dictum fuit, postquam sanguine distenta vasa uterina fuerint evacuata, tertio die lochia prodire, quæ puris conditiones referunt, sicque uteri cavam superficiem repurgari. Verum ad §. 387 demonstratum fuit, requiri blandam humorum indolem, ut benigna fiat suppuratio. In tali autem puerperâ acriores humores ad uterum derivantur; undè sensilis ejus superficies nimis irritabitur.

Sed & ob eandem rationem morbi prægressi puerperium considerandi sunt. Dixit Hippocrates (f): *Quæ ante partum, in modum cholæræ morbi doluerunt, facillè quidem pariunt; verum si febricitent, malignè habent, tum aliàs, tum si circa fauces quid vexet, aut aliquod signum in febre malignum appareat.* De pituitosis, & lienosis, mulieribus prædixit (g); & lochia non boni coloris proditura, & metum fore, ne supprimantur. Alibi (h) monuit: *Si mulier uterum gerens morbo aliquo minimè cognato laboret, in puerperâ purgatione perit.* Recentiorum Medicorum observationes hoc confirmarunt. Sic Hoffmannus (i), quando gravidæ, ultimis præsertim mensibus, cum æstu interno de virium debilitate valdè queruntur, vidit sæpè, & prædixit, in puerperio pravos eventus.

Dictum fuit, uterum à lochiorum retentione inflammari, & quandoque à laborioso partu, vel & rudiori Obstetricis manu, inflammatum, suppressionem lochiorum producere. De signis uteri inflammati dictum fuit. Verum talis inflammatio vel curabitur blandâ resolutione, vel reliquos inflammationis exitus subibit, nempe suppu-

(b) De Mulier. Morb. Lib. I. cap. xli. Charter. Tom. VII. pag. 753.

(c) De Aëre, Locis & Aquis, cap. iii. text. 7. Charter. Tom. VI. pag. 195.

(d) Coac. Prænot. n°. 526. Charter. Tom. VIII. pag. 883.

(e) Coac. Prænot. n°. 537. Ibid. pag. 884.

(f) Coac. Prænot. n°. 535. Ibid. pag. 883.

(g) De Mulier. Morb. Lib. I. cap. xxviii. xxix. Charter. Tom. VII. pag. 746. 747.

(h) De Natur. Puer. cap. v. Charter. Tom. V. pag. 315.

(i) Medic. Ration. & Syft. Tom. IV. part. II. Sect. I. cap. i. Enarrat. Morb. Obs. II. p. 25.

rationem, gangrænam & sphacelum, scirrhumque, ex quo Cancer uteri sequi poterit: Uteri autem inflammatio gravior sæpè omnes functiones encephali adeò turbat & opprimit, ut mors sequatur antequàm varii inflammationis exitus locum habere possint. Antea ad §. 432 dictum fuit, gangrænam viscerum lethalem esse; genitalium verò curatu difficilem; simul aliquot casus sanatæ gangræne in genitalibus fuerunt recensiti; imprimis ex *Ruyschii* observatis. Dum nempe à difficili partu contusa vagina, & intestinum rectum, gangrænâ contabuerant, & postea corrupta à sanis per suppurationem separata fuerant, superstite puerperâ. Quando enim magnæ molis caput diù in exitu pelvis hæret, sic comprimuntur omnes partes vicinæ molles ad dura pelvis ossa, ut omnis humorum circuitus per partes pressa penitus impediatur; undè gangræna sequitur. Tales gangrænas curatas fuisse quandoque, certò constat. Verùm si gangræna validam inflammationem uteri prægressam pro causâ habuerit, non novi, certâ observatione constare, quòd unquam hæc curata fuerit; certè, si unquam, saltem rarissimè, talem curam contingere, vix erit ullus, credo, qui dubitet. Cùm autem nunquam gangræna sanari possit, nisi suppuratione factâ, per quam omne corruptum & mortuum separatur à partibus vivis, operæ pretium erit, quædam dicere de ulcere uteri. De Scirrho enim, & Cancro, antea actum fuit, neque videtur hujus loci esse, ut de his inflammationis sequelis agatur. Non enim propriè ad puerperarum morbos pertinent, cùm à puerperio jam resurgentibus molesta sint hæc mala, & vix antè adverti possint.

Simul etiam facilè patet, non intelligi hîc superficiariam illam & lenem suppurationem, per quam cava uteri superficies depuratur, uti antè dictum fuit: verùm agitur hîc de suppuratione in ipsâ uteri substantiâ post prægressam inflammationem productâ. De his malis monuit *Hippocrates* (k): *At cura citò adhibenda est, si ulcera in utero fuerint. Nimirum enim tenero in loco sunt, celeriter crescunt, brevique putrescunt.*

Cognoscitur ex inflammatione prægressâ, & signis suppurationis incipientis, de quibus & in *Capitulo de Abscessu*, & in morbis viscerum inflammatoriis, sæpius dictum fuit. Si ergò dolor circa uterum maneat pertinax, absque signis pessimis, suppuratio uteri expectanda est. *Dolor ventris post partum, in his purulenta purgat* (l). Solet & tunc febricula adesse, quæ suppurationes alicujus momenti, imprimis in visceribus, comitari solet. Undè *Celsus* monuit (m): *Si mulieri ex inguine febricula orta est, neque causa apparet, ulcus in vulvâ est.* Si talis vomica in utero orta fuerit, optandum est, illam sic rumpi, ut pus per vulvam exire possit; tunc enim citius sanantur. Si autem per aliam viam pus exitum tentet, curatio protrahitur multum, & quandoque difficulter admodum obtinebitur. Idem verum est, si pus, in uteri substantiâ collectum, per metastasin ad alia corporis loca deponatur.

Quandoque enim uteri vomica versùs exteriora pus collectum derivat. Undè *Hippocrates* (n) monuit: *Si uterus, quâ parte ad coxam incumbit, suppuraverit, eum conserptis linamentis curari.* Tunc enim manus accessus datur, dum uteri ulcus extrorsum aperitur; adeoque & linteis carptis, & turundis, & aliis pluribus,

(k) De Mulier. Morb. Lib. I. cap. LXVI. Charter. Tom. VII. pag. 768.

(l) Coac. Prænot. n°. 520. Charter. Tom. VIII. pag. 883.

(m) Lib. II. cap. VII. pag. 60.

(n) Aphor. XLVII. Sect. V. Charter. Tom. IX. pag. 223.

opus erit ; & ideò talia mala ἔμμοτα ab *Hippocrate* dicta fuisse , testatur *Galenus* (o) ; de quâ re aliâ occasione dictum fuit. Aliquot tales casus ipse vidi , sed semper longa erat cura , & quandoque fistula manebat , licèt sanitas in reliquis rediisset satis commoda.

Talis & casus apud *Celeberrimum Benevoli* (p) legitur , de juniore puerperâ , cui post partum difficilem quinto die supprimebantur lochia , cum febre validâ , abdominis tensione & tumore , vomitu , urinâ parcâ , & reliquis uteri inflammati signis. Tentata fuerunt efficacissima remedia ad resolvendam hanc inflammationem ; verùm omnia symptomata perrexerunt usque ad vigesimum quintum diem ; tunc febris cepit minui ; cessabant graviora symptomata , manente tamen abdomine tenso & tumido per sex menses & ultrâ , imprimis circa dextrum Ilium , ubi percipiebatur durities circumscripta. Post alios sex menses tussi molestâ corripiebatur ; undè tumor ille durus antea profundius latitans , incepit versùs exteriora protuberare. Tribus adhuc mensibus elapsis , opem *Benevoli* imploravit , qui , omnibus ritè examinatis , abscessum latere conclusit , fomenta applicuit , & sexdecim à partu mensibus locum aperuit ; quo facto , exivit pus bonum , sed parcâ admodum copiâ , quantâ nempe contineri posse videbatur sub integumentis , nec videbatur aliquid exire ab interioribus. Verùm post octo vel decem dies à tumoris aperturâ , ægra corripiebatur frigore , cum febre , & sequenti mane , mutando apparatus , inveniebatur copia puris dissoluti & foetentis ; perrexit autem similis materia sponte exire , nec augebatur copia , si manu premerentur vicina. Omni octavâ , vel decimâ die redibat febris , sequente copiosiori evacuatione puris , per trimestre ferè spatium. Nihil autem aliud toto hoc tempore factum fuit , nisi quòd vulneris labia tenerentur à se mutuò remota , ut liber puri maneret exitus. Neque aliquid purulenti unquam de vaginâ prodiit ; & ægræ , licèt diuturno morbo extenuatissimæ , solito tempore prodibant menstrua. Vigesimo mense gangræna in vulnere aderat ; quâ separatâ , multùm aucta fuit apertura , quæ postea sensim imminuta fuit ; manente parvo orificio , quod liberum exitum præbebat puri. Fistula mansit sic incurabilis , cum tutò incidi nullo modo posset , quoniam specillum immissum per sex digitos transversos adigi poterat , transversali , & satis profundâ directione.

Mirabilis casus suppurationis post suppressa lochia legitur (q). Post laboriosum gemellorum partum , à valido terrore puerperæ lochia supprimuntur omninò , cum tensione & dolore valido abdominis. Mollissimis fomentis applicatis , & similibus clysmatibus injectis , venæ-sectionibus in brachio repetitis , minuebatur utcumque vehementia dolorum ; qui tamen manserunt perpetui per quadraginta dies , & ultrâ. Venter autem tumens superabat molem , quam ante partum habuerat. Subitò augentur dolores , & quatuor digitorum distantia ab umbilico , tam à latere , quàm versùs inferiora , apertura sponte fit ; per quam exeunt plures libræ puris , replentes vas , quo aqua hauriri solet (*un seau*) ; pergebat adhuc ex ingenti abscessu pus exire , donec penitus depletus foret. Simplicissimo appatu Chirurgico applicato , brevè integrè convaluit. *Hippocrates* (r) , de curâ hujus mali agens , suasit lactis usum ; dein

(o) Ibidem.

(p) Dissertazioni ed Osservazioni , &c. n.º. 36. pag. 217.

(q) La Motte, Traité complet de Chirurgie,

Tom. I. pag. 268.

(r) De Mulier. Morb. Lib. I. cap. LXII. Charter. Tom. VII. pag. 764.

dixit: *Post lactis autem potum, cibis quàm maximè incrassandum, & ut utero gestex procurandum; sana enim evadet. Plerumque autem ex hoc morbo evadunt, & steriles redduntur. Hæc tamen mulier, post tam gravem morbum toleratum, sæpiùs peperit.*

Contingit aliquando, ut pus collectum in uteri ulcere, resorptum, per alia loca exeat. Sic vidi in gravidâ, quæ & hydrope anafarcâ laborabat, dolorem ortum in dextro ilio, satis intensum: post partum prodiit per vulvam pus olidissimum, quod copiâ minori sensim, & postea album, inodorum, fluxit quotidie ad septimum à partu mensem usque: aderat simul cruris & femoris dextri imbecillitas; dein ex mammâ dextrâ pus exivit, & lentè convaluit.

In aliâ puerperâ vidi, post omnia signa abscessûs in sinistro Ilio collecti, alvi fluxum olidissimum secutum fuisse; simul & aliqua copia similis materiæ de utero fluere cepit, cum levamine, & restituto appetitu, qui antea deficiebat. Post incepit sputa rejicere similia, & magnâ copiâ quidem: tardè pariter convaluit.

Utî jam in utero collectum pus per alia loca quandoque evacuatur, sic aliundè adveniens quandoque per uterum exit. Hanc distinctionem Hippocrates (s) fecit, & monuit, quibus signis hoc cognosci possit: *An verò ab ipsis sint uteris, hoc pacto dignosces. Quæ enim ab ipsis ulcerationes sunt, purulentam & compactam purgationem exhibent; quæ verò non ab ipsis, tenuem & saniosam.* Omnia, quæ de ulceribus internis curandis antea dicta fuerunt, hîc quoque locum habent: *Ulcerata (uteri) verò curanda sunt, ut & quæ in reliquo sunt corpore, studendo, ut inflammatio arceatur, repurgentur, impleantur, & ad cicatricem perducantur. Aqua autem potui danda est, vinum minimè, cibique pauci non multi (t).* Mollia satis remedia, & victum similem, commendavit Hippocrates (u) in ulcere uteri, de quo hîc agitur; nempe cujus materia non aliundè delata, sed in ipsâ substantiâ uteri nata & collecta, fuit: *In quibus autem purulenta & compacta defluunt, in his quidem universum corpus nullo modo movere oportet, sed colluere & ex his totam curationem moliri.* Licet enim deterfio ulcerum, si fordida fuerint, quandoque acriora poscat remedia, tamen in parte adeò sensibili, & tantum imperium habente in reliquum corpus, prudenti cautelâ opus est. Ulcus uteri curabat Harvæus (v), quod satis antiquum jam erat: cum autem usitatis remediis parùm proficeret, validiora tentare voluit, addens solitis injectionibus aliquantulum Vitrioli Romani; à cujus acrimoniâ percussus uterus subito se contraxit, induruitque, adeò ut ad tactum lapide rigidior sentiretur; simulque plurima symptomata hysterica oborta sunt, quæ ab uteri strangulatu, tetrisque inde vaporibus sursum latis, Medici vulgò fieri existimant. Duravit aliquamdiù hoc malum, donec à mitioribus & anodynis remediis placatus uterus orificium suum laxaret, liquoremque acrem (quem injeceram) unâ cum saniosâ putrilagine expelleret. Utilis hæc observatio docet, quanta mala sequi possint; si uterus irritetur, sive acri remedio, sive alio quocumque modo, hoc fiat.

§. 1330. **C**uncta hæc eradicantur sponte, radice mali excisâ (1329.)

Cum omnia hæc mala à lochiorum suppressione ortum duxerint, hinc redeuntibus

(s) Ibidem. cap. LXV. pag. 766. — (t) Ibidem. cap. LXVI. pag. 768. — (u) Ibidem. cap. LXV. pag. 767. — (v) Exercitat. de Generat. Animal, in capit. de Partu, pag. 379.

lochiis omnia hæc minui, vel & integrè cessare, solent. Præcedenti paragrapho patuit, retenta lochia diversissimos morbos producere, prout in hoc illudve viscus rapiuntur; & Hippocrates (x) similia monuerat: *Si ex partu minimè purgata fuerit, venter & crura tument, & rigor & dolor inum ventrem & lumbos occupat, quandoque etiam ad viscera progreditur.* Similia his alibi leguntur (y). Præterea (z), loquens de puerperâ, cui primis tribus aut quatuor diebus puerperii purgatio prodierit, deindè ei derepente per datur, addit: *Si verò curetur victûs ratione mulier, supererit, si citò curetur.*

Si enim viscerum fabrica à lochiis per metastasin depositis multùm læsa fuerit; redeuntibus postea lochiis, non sequetur integra sanitas, sed quarundam actionum manebit vitium, & quandoque per omnem vitam. Undè alio in loco (a), ubi agit de lochiis ad caput, thoracem, aut pulmonem, irruentibus, monet, puerperam plerumque statim mori; si autem superstes fuerit, pulmonem sæpè purulentum evadere, tussim & asthma sequi: Si autem ad caput vertantur lochia, *mente alienabitur, & delirationes furiosæ existent.* Deindè addit: *At curata convalescit; non autem multa spes est, eam superesse: Ac si fortè supersit, surditas, aut in totum cæcitas, succedet.* Suis observatis idem confirmavit Sydenhamus (b), ubi agit de malis, quæ lochiorum suppressionem sequuntur: *Nonnunquam enim Phrenesi laborant ex hac occasione, quæ in dies efferatior reddita spasmos primùm, dein mortem, infert: Si verò mortem evadant, mitiùs aliquantulum insaniunt, quandoque ad ultimum vitæ terminum.* Tristes tales casus ipse aliquoties dolens vidi.

Indè patet, tunc tantùm sequi integram sanitatem, redeuntibus lochiis priùs suppressis, si nempè citò hoc fiat, & nullum viscus adhuc insigniter læsum fuerit per metastasin lochiorum.

§. 1331. **H**inc requiruntur Antacida lenia, ad labem acidam ferè sopiendam; diluentia lenia ex hordeatis, avenatis, amygdalatis, jusculis; aperientia specifica lenissima ex moderatè cardiacis & uterinis; aperientia localia, Clysmata, Fomenta, Cataplasmata, Emplastra, Linimenta, Cucurbitæ, Pessaria, Suppositoria.

Agitur jam de methodo tractandi puerperas, ut lochiorum suppressio caveatur, & quænam tutò tentari possint, ut lochia suppressa, vel parca nimis, provocentur.

Imprimis hîc attendendum est ad alia, quæ ad §. 1329 dicta fuerunt; nempè lochia naturaliter multùm minui, & circa tertium quartumque diem vix sanguinolenta esse, sed tunc subpurulenta quædam prodire, per quæ uteri cava superficies depuratur; adeoque malè consuleretur puerperis, si darentur talia tunc remedia, quæ lochia pellerent. Dum autem mammæ turgere incipiunt, tunc impetus & copia humorum ab utero avertitur, & versùs mammas tendit: undè lactantibus puerperis, cæteris

(x) De Naturâ Muliebri, cap. ix. Charter. Tom. VII. pag. 685.

(y) De Morb. Mulier. Lib. I. cap. xl. Ibid. pag. 752.

(z) Ibid. cap. xxxix.

(a) Ibidem. cap. xlv. pag. 755.

(b) Dissertat. Epistol. pag. 531, 532.

paribus, minori copiâ fluunt lochia: illis verò, quibus lac ex mammis resorberi debet, ferè semper lochia augentur, dum hoc fit.

Quies autem absoluta corporis & mentis omninò requiruntur. Vix enim credi potest, quàm mobiles sint puerperæ in toto genere nervoso, præcipuè si teneræ molliter educatæ, & hysterice malis obnoxia, fuerint. Tristissimos iræ, terrorisve, effectus plurimis exemplis probavit *Peu* (c). Similes vidi aliquoties. Importunæ visitationes amicarum, quæ gratulaturæ adveniunt, multùm sæpè nocent: præcipuè pessimus ille mos apud nobiles invaluit, & vix potui obtinere, ut in aliud conclave, remotiùs à puerperâ convenirent illæ, quæ ex amicitia, vel more, quotidie accurrebant, puerperam salutaturæ. Si inter tot matronas sit vel unica, quæ memores imò sub pectore reconditas iras, licèt diù sopitæ credantur, renovet, pessima certè metuenda sunt. Fragrantes odores, quibus multi adèò abuti solent, ut etiam mutatis vestibus tota cutis illis imbuta maneat, turbant sæpè adèò puerperas, ut mox sequantur enormes capitis dolores, deliria, lochiorum suppressio (d). Plures tales casus vidi: hinc solent lectis puerperarum adnectere nodulos, ex fœtidis uterinis, *assa fœtida*, *castareo*, &c, compositos, qui quandoque & suâ graveolentiâ molesti sunt. Omnia hæc caveri poterunt, si puerperæ in perfectâ serventur quiete, ita ut vitentur omnia, quæ mentem, vel corpus, ullo modo turbare possunt. De hæc cautelâ adèò necessariâ jam dictum fuit ad §. 1329. Absolutam autem puerperarum quietem ad plures dies protractam voluit *Sydenhamus* (e). Credebat enim ex illis, quæ in puerperio moriuntur, vix decimam quamque perire ob defectum virium, aut labores toleratos, sed tantùm ideò; quòd debito citiùs lecto surrexerint. *Quamobrem istis, quæ me audiunt, ubique auctor sum, ut ad diem saltem decimum in lecto se contineant, si modò naturæ paulò debilioris sint, præcipuè si vaporibus, qui vulgò dicuntur, jam pridem fuerint tentatæ.* In robustis enim & laboriosis mulieribus observatur quotidie, quòd non adèò longâ in lecto morâ indigeant. *Levret* (f) in illis, quæ flaccidum corpus habent, & sedentariam vitam duxerunt, caveri iussit, ne ante duodecimum diem vel pedem lecto efferant, ob metum prolapsûs uteri.

Abdomen molliter fulciendum esse linteo lato, §. 1329. dictum fuit. Nihil autem magis noxium est, quàm validè fasciis ventrem constringere. Mirabatur *Peu* (g), accedens secundâ post partum die juvenem puerperam, quam feliciter liberaverat, anxiam jacere, oculis scintillantibus, ob immanem capitis dolorem, insomnem penitus: aderant nausea, tussis, animi leve deliquium, ructus fœtidi, dolor lateris sinistri, lochiorum suppressio: subitò binæ venæ-sectiones in brachio, tertia in pede, instituebantur, & tamen augebantur omnia symptomata: dum ulteriùs inquiritur in causam tot malorum, invenitur abdomen fasciâ validè adèò strictum; ut mirum videretur, illam respirare potuisse. Solvitur fascia, mox redierunt lochia, & omnia illa mala symptomata evanuerunt. Plures ibi similes casus recenset.

Imprimis attendendum est, ne urina in recens enixis puerperis nimis diù retineatur. Dum enim vacuo jam utero flaccidum abdomen est, vesica distenditur facilè absque ullâ molestiâ, & sæpè non sentiunt ullum nixum mingendi, antequàm vesica

(c) La Pratique des Accouch. Lib. I. chapit. VIII. pag. 75. &c.

(d) Ibi dem. pag. 230.

(e) Dissert. Epistol. pag. 532.

(f) L'Art des Accouchem. §. 841. pag. 139.

(g) La Pratique des Accouch. Liv. II. chap. XVI. pag. 526.

ultra modum distenta fuerit, & vim se contrahendi amiserit; undè difficilis ischuria sequitur, quæ cathetere in vesicam immisso levare debet. Ut hoc vitetur, sollicitè semper monui, ut puerperæ, postquam per aliquot horas quieverint, tentent urinam excernere, quamvis nullum ad mingendum sentiant stimulum. Inter parturiendum enim quandoque sitiunt, & multum potant, post partum juscula dari solent; undè urinæ copia in vesicâ colligitur.

Adeò religiosè quietem in puerperio servandam voluerunt multi, ut piaculum crediderint, si lintea mutarentur citiùs, quàm circa decimum à partu diem (*h*). Certum est, frigidum aërem, primis puerperii diebus imprudenter admissum, plurimum nocuisse, præcipuè si inferiores corporis partes tangeret. Verùm etiam considerandum est, lochiis conspurcata esse linteamina, quæ à calore corporis citò corrumpuntur, & pessimè foetent. Memini, me aliquando visitasse tales puerperas, quæ jam per aliquot dies in his sordibus morabantur. Dum manum de straguliseductam mihi porrigebant, pulsus explorandi causâ, tantus foetor nares feriit, ut vix non animo linquerer, quamvis non adeò delicatum me credam, ut à malè olentibus afficiar facilè. Sponte patet, pessima mala metuenda esse, si in putridâ tali atmosphærâ cogantur per plures dies decumbere puerperæ. Observata fidelia confirmaverunt, putrida hæc miasmata nocuisse puerperis, dum in nosocomiis decumbabant: magnus enim illarum numerus peribat; & suspicari ceperant Nosocomii Præfecti, ignorantiam aut negligentiam Obstetricantium in causâ esse. Plura secabantur cadavera defunctorum, & corporis interiora abscessibus plena fuerunt inventa. Sapiens Medicus omnia attentè examinans, hanc causam invenit, quod sub conclavi puerperarum decumberent vulnerati. Confirmabatur ejus sententia indè imprimis, quòd aucto vulneratorum decumbentium numero cresceret puerperarum strages, minuto pariter decresceret. Aër humidus, tam calidus, quàm frigidus, nocebat; siccus autem proderat: notum enim est, humidum aërem putredini favere, præcipuè si simul calidus fuerit. Dum autem puerperæ locabantur in conclavi inferiori, non observabantur amplius hæc strages: aër enim, putridis exhalationibus imbutus, levior est, undè superiora petit (*i*).

Hinc videtur conducere, ut lintea citiùs mutantur, sed omni cum cautelâ, ne aër frigidior corpus allabatur, vel lintea humida & frigidiuscula adhibeantur. Commodè satis hoc fieri poterit, si breviori indusio utantur puerperæ, quod tantum ad umbilicum pertingit: dum reliquum corpus tegitur linteo, quod procinctorii instar circumapplicatur, & citò & facilè, absque mutatione corporis, mutari potest. Omnia autem hæc linteamina, siccissima, calida, vel & fumo *olibani*, *mastiches*, &c. imbuta adhibentur. Ditioribus solent construi bini lectuli, sibi invicem exactè contigui, qui, si opus fuerit, levi negotio, & absque ullo strepitu, possunt removeri, dum lectulorum pedes rotulis, in omnem directionem volubilibus, instructi sunt. Dum contigui sunt hi lectuli, facili negotio puerpera ex uno in alterum devolvitur; sicque omnia depurari poterunt. Vix credibile est, quantum levamen indè percipiant puerperæ, si non cogantur diù immorari his sordibus.

Si tunc in perfectâ quiete manserint, garrulæ nimis arceantur Custodes, ut muta

(*h*) Levret, l'Art des Accouch. §. 841. pag. 139.

(*i*) Peu, la Pratique des Accouchemens; Liv. II. chap. I. §. 3. pag. 268.

sint ministeria, subobscuro in loco, dubiâ in luce, decumbant, ut vitentur omnia, quæ sensus validè afficere possint, puerperium feliciter absolvetur.

Victus debet esse mollis, liquidus, ex avenâ, hordeo, oryzâ, & similibus jusculis carniû non nimis meracis, sæpiùs de die, non nimiâ copiâ simul, exhibitis. A carnibus abstineant, donec febris lactaria cefferit; deindè sensim carnes albæ conceduntur, minori copiâ primò, dein prudenter aucta, prout fames & digestio bona crescunt. Interim semper cogitandum est, puerperas esse nutriendas: feliguntur quidem cibi leves, & facilis digestionis; sed talis horum copia concedi debet, quæ alendo corpori sufficit. Quandoque morosæ puerperarum Custodes, aliquando & Medici nimis severi, famem pati cogunt puerperas primis diebus; quod noxium est. De hâc re videri possunt illa, quæ antea ad §. 600. & 601. dicta fuerunt.

Potus pariter blandus, tenuis, copiosior, laudatur, ut omnes humores diluti & facilè meabiles maneant. A vino primis diebus abstinetur, nisi languor aliquam ejus copiam poscat: assuetis aqua placet, & prodest, uti & blandæ emulsiones, infusa ex emollientibus herbis parata. Cerevisiam recentem, benè defœcatam, mollem, nunquam nocuisse vidi puerperis quæ hoc potu uti consueverant. Qualiscumque potus concedatur, semper dari debet subtepidus, frigidus nunquam: solent enim sequi tormina molesta, horrores, lochiorum suppressio.

Cùm autem, uti antea dictum fuit, serum lacteum ad uterum derivetur, & postea ad mammas, ac pleraque, quæ pro potu & cibo conceduntur puerperis, imprimis recens enixis, sponte acescant, hinc antacida lenia, absorbentia nempè, exhibentur, ex *lapidibus cancrorum, coralliis, cornu cervi usto, &c.* de quibus videantur illa, quæ ad §. 66. dicta fuerunt, ubi de corrigendâ acrimoniâ acidâ agebatur.

Antea dictum fuit, ultimo nimirum graviditatis tempore à tumente utero quandoque sic premi intestina crassa, ut colligantur in illorum cavo duræ fœces, quarum sæpè tanta moles est, ut post partum, ad intestinum rectum delatæ, difficillimè excludi possint. Dum partus instat, prudentes Obstetrices clysmâ injicere solent, ne fœces in intestino recto hærentes obstaculum faciant. Multis mulieribus inter partûs nixus alvus evacuatur. Si hoc factum fuerit, per biduum vel triduum absque noxâ expectari poterit. Si autem alvus stricta maneat, tutò ducetur injecto clysmate, sed leni tantùm. Jusculum, aut decoctum emolliens, cum unciâ unâ alterâve *olei amygdalarum*, & eâdem quantitate *syrupi althææ*, sufficiet ad hunc usum: scopus enim est tantùm, vias lubricare, & fœces emollire, ut faciliùs exire possint; nec vidi unquam, hoc nocuisse. Sunt tamen quidam in hâc opinione, alvum strictam conducere puerperis, & per octo, imò plures dies illam ducere non audent, vel mollissimo clysmate, expectantes, donec sponte, non sine magnis sæpè angustiis, & nixu validissimo, duræ exprimantur fœces. Metuunt enim diarrhœam, quam semper ominosam, & vix non certò lethalem, puerperis credunt. *Monuerat Hippocrates sequentia (k): Si verò uteri ex partu laboraverint, febris levis detinet, interiore autem parte imus venter accensus est, interdùmque ad coxam usque intumescit, dolor etiam imum ventrem & laterum mollitudinem occupat, & dejectiones biliosæ sunt & graveolentes, ac, nisi alvus sistatur, derepentè perit.* Varia dein commendat ad alvum sistendam remedia. Verùm antea ad §. 586. β, ubi de febrium causis agebatur,

(k) De Mulier. Morb. Liv. I. cap. LV. Charter. Tom. VII. pag. 759.

monitum fuit ex *Hippocrate*, febris, aut diarrhœæ, periculum esse, si alvus nimis diù moretur. Et ad §. 772. in *Phrenitidis* historiâ pariter dictum fuit, ex *Hippocrate*, & *Galeno*, alvum interceptam non quidem proprium esse affecti cerebri signum, sed capitis mala ab alvi interceptione semper augeri & deteriora reddi. Notum autem est, in puerperio capitis dolores toties molestos esse, quandoque & succedere deliria: undè patet, diù strictam alvum puerperis non prodesse. *Hippocrates* (l) ipse in periculosâ lochiorum suppressione iussit *alvum emolliri*: præstat etiam *clysterem injicere*. Ita & *Mauriceau* (m), in periculossimo puerperarum morbo, inflammatione uteri nempè, commendat alvum, liberam esse servandam, per clysmata mollia, quæ nihil acris stimulantis habent. Undè patet, tutum & utile esse, si puerperii tempore alvus eluatur clysmate.

Neque adeò metuendum semper est à laxiori etiam sponte alvo, vel & levî diarrhœâ in puerperis, si nullis aliis gravioribus symptomatibus stipata fuerit: *Celeberrimo de Haen* (n) in *Batavis puerperis observare aliquoties contigit diarrhœam pro lochiis*: perniciofa hæc in genere credita, tamen plures in vitâ servat, si vires benè conserventur. Ego & in *Batavis*, & in *Viennensibus*, puerperis aliquoties observavi, etiam quando lochia fluebant moderatâ copiâ. Antea notatum fuit, ab utero gravido tumente multa viscera comprimi, & sic impediri in suis functionibus, posse; nec adeò infrequens est gravidis mulieribus icterus. Non mirum ergò est, si libera jam ab uteri pressione viscera expellant per alvum illud omne, quod graviditatis tempore retentum & accumulatum fuerat. Hinc videntur celebres Practici, simulac à partûs laboribus nati tumultus compositi sunt, jam de liberandis visceribus abdominalibus cogitasse. Concinnabat *Hoffmannus* (o) ex amaris extractis, gummatibus resinosis, & aloë probè correctâ, pilulas, quarum grana quindecim dabat mane & vesperi, secundo jam post partum die; & pro re natâ per plures dies pergebat in illarum usu: *Nam roborando tam intestinorum, quàm ipsius uteri, per extensionem nimiam robore exuti, tonum, blandè simul stimulando, imum ventrem ac intestina à sordibus, ipsum quoque uterum à stagnante corrupto sanguine, repurgat*. Ob similem rationem *Levret* (p) laudavit diuturnum usum *Arcani duplicati*; sed parcâ dosi adhibiti; tantùm incepit illud dare post febrim lactariam jam finitam. Maluit enim, & prudenter quidem, statim, vel brevî post partum, nihil moliri, nisi magna posceret necessitas. Diluentibus mollibus solvetur sensim, si quid visceribus impactum hæserit, & vel sponte suâ, vel leni stimulo postea, dum omnia jam in vado sunt, de corpore exhibunt.

Cùm autem suppressis lochiis, utero inflammato, omnibus in perniciem tendentibus, alvo exeunt tenuia, olida, excrementa, cum virium insigni prostratione, mors præ foribus est; hinc ad minimum diarrhœæ initium adeò perturbantur puerperæ, & adstantes, talemque alvi fluxum statim cohibendum volunt, & nisi obtemperet Medicus, actum est de ejus famâ, si puerpera moriatur. Generale axioma practicum dedit *Hippocrates* (q), cujus ad §. 11. memini: *Si quæ purgari decent*,

(l) De Mulier. Morbor. Lib. I. cap. XLII. Charter Tom. VII. pag. 754.

(m) Traité des Malad. des Femm. grosses, Liv. III. chap. XI. pag. 421.

(n) De Hæmorrhoid. Theses, cap. v. pag. 76.

(o) Medic. Ration. Syst. Tom. IV. Part. 1. Sect. II. cap. x. Curat §. 3. pag. 498.

(p) L'Art des Accouchem. §. 835. pag. 138.

(q) Aphor. xxv. Sect. I. Charter. Tom. IX,

pag. 42.

purgentur, tum confert, tum ægri facillè ferunt, si verò contraria, difficilè. Nec fallit hæc regula. Optimo jure hinc diarrhœam puerperarum in criticam & symptomaticam distinxit *Levret* (r). Critica solet post tertium vel quartum puerperii diem incipere; alvo excernuntur pultacea flava, vel alba, aut binis his coloribus variegata, cum levamine, & sine lochiorum, vel urinæ, suppressione, sed imminutione tantum: appetitus & somnus manent, pulsus pacatus est, abdomen molle. In symptomatica diarrhœa econtrà observatur, quòd citiùs incipiat, limosa & nigricantia statim per alvum exeant, quæ demum mutantur in grisea & ferosa, quandoque mucosa & sanguinolenta; lochia supprimuntur; abdomen intumescit, vires minuuntur, appetitus deletur, somnus deficit; urina minuitur copiâ, & lateritium sedimentum deponit, sitis adest, sentit ardorem internum, dum externa corporis superficies friget.

Criticam talem diarrhœam inhibere vetant artis regulæ, symptomaticam coërcere parùm videtur tutum, cum sic retinerentur in corpore putrida. Antisepticiis efficacibus putredinem inceptam corrigere, & simul labentes vires firmare, indicatio Medica poscit. Si quid autem putridi mistum humoribus fluat per vasa, & debilitans alvi fluxus adsit, poterit illud tutiùs per urinam & sudores exire de corpore. *Hippocrates* (s), postquam in suppressione lochiorum alvum emolliendam, præcipuè per clystma, suaserat, uti dictum fuit, addit: *Quòd si facillè vomuerit, etiam vomitus ciendus. Satiùs etiam urinam ciere, & sudorem provocare.* Lenia diluentia, quæ copiosè dari solent puerperis, & urinæ vehiculum, & sudoribus, præbent: non autem laudantur sudores, qui cubiculi intenso calore, stragulorum pondere, vel calidis sudoriferis datis, exprimuntur; illi enim nocerent: tunc tantum profunt, quando blando lecti tepore, & dilutis humoribus, promoventur. Sic enim totius corporis lassitudo, à partûs laboribus toleratis, tollitur, & febris lactaria solvi simili modo solet. Videantur illa, quæ §. 715. & sequentibus de *Sudore Febrili* dicta fuerunt.

Hinc patet ratio, quare præcipui Auctores, qui de arte obstetriciâ, & morbis puerperii, scripserunt, blandos illos in puerperio sudores adèò laudent; cum tantam ex his utilitatem observaverint, & econtrà tot noxas, si imprudenter suppressi fuerint. Alvi fluxus enim cum sævis torminibus, dolores artûs molestissimi, lochiorum suppressio, febres validæ, sequi solent; quæ omnia mala feliciter superantur, si tepore lecti, jusculis diluentibus datis, redeant sudores (t). Imò *Sydenhamus* (u), qui, uti notum est, non adèò favebat calori lecti, & sudoribus, tamen solito suo candore, dum de puerperis loquitur, dicit: *Præterquam enim, quòd ista, quâ in lecto fruuntur, quies à malis jam toties commemoratis eas immunes præstet, non interruptus lecti calor spiritus pariter reficit, tum à pariendi doloribus, tum ab evacuationibus in hoc casu solennibus, exhaustos fractosque: quinimò & Naturæ suppetias fert, atque omnes, quas gestationis tempore mulier concesserat, cruditates digerit & amolitur.*

(r) L'Art des Accouchem. §. 910. pag. 162. & seq.

(s) De Mulier. Morbor. Lib. I. cap. XLII. Charter Tom. VII. pag. 754.

(t) Levret, l'Art des Accouchem. §. 829.

pag. 137. La Motte, Traité des Accouch. Liv. I. chapit. xxxvii. pag. 144-149. Brudenell Ex-
ton of Midwifery. Sect. VI. pag. 411-421.

(u) Dissertat. Epistol. pag. 532.

Si, ex signis, antea recensitis, constet uterum inflammari, omnia illa, quæ in historiâ inflammationis, & morborum inflammatoriorum, dicta fuerunt, locum habent. De venæ-fectione autem, in puerperis administrandâ, adhuc quædam dicentur paragrapho sequenti.

Ut autem suppressa lochia denuò redeant, laudantur Aperientia specifica lenissima, ex moderatè cardiacis & uterinis. Illa, quæ evacuationem lochiorum promovent, remedia, solent vocari *Aristolochica*, & horum enumeratio habetur (v). Distribuuntur autem in duas classes, nempe in derivantia, & aperientia sic dicta: de quibus ultimis nunc agendum, & quæ interno pariter ac externo usu adhiberi solent. Si percurratur horum remediorum Catalogus, omnia inveniuntur calida esse & stimulantia, ita tamen, ut quædam plus, alia minùs, actiuosa sint. Sic v. g. *Artemisia*, *Cardiaca*, *Chamædrys*, leniores sunt, quàm *Sabina*, *Satureja*, &c. idem verum est de oleis stillatitiis: ita *oleum Cinnamomi*, *Caryophyllorum*, acerrima sunt; *oleum Macis*, *Melissæ*, quamvis fragrantissima, tamen longè mitiora sunt. Conducunt hæc cardiaca, si debilitas adsit & languor. Idem & de uterinis dictis remediis verum est, quæ aucto humorum motu vasa uteri urgent, & aperiunt occlusa: hinc eadem remedia & *Emmenagoga* & *Aristolochica*, dicuntur; de quibus videantur illa, quæ ad §. 1291. dicta sunt.

Verùm cum in puerperis metuenda semper sit uteri inflammatio, si intempestivè suppressa lochia fuerint, prudentia suadet, ut lenissima tantùm specifica, uterina & cardiaca, remedia adhibeantur: hoc autem fit, seligendo mitiora ex his; vel si validiora adhibeantur, parca copia horum aquæ copiosæ infusa detur, dum simul fomentis, vaporibus, &c. sic disponuntur vasa uteri, ut faciliùs cedant aucto parumper impetui humorum: omnium maxima cautela requiritur in illis, quæ faciliè mobiles, & hysteris passionibus obnoxia sunt. Prudentissimè, ut solet, Medicos hinc monuit Sydenhamus (x), ut non pergant diù in usu remediorum, quæ uterina dicuntur: *Sed exhibitis aliquamdiù remediis, quæ in hoc casu cum successu usurpari solent, si votis ea non respondeant, ab iis temperandum est; cum neque fortiora hic locum habeant, neque in mitiorum usu perseverare debeamus, propter attritas & ferè prostratas puerperarum vires.* Semel tantùm, ut spirituum conturbationem compesceret, *Laudanum*, vel solum, vel uterinis remediis mistum, propinabat: *Sedulò enim animadvertendum est, quòd si, telo hoc semel misso, scopum non attingamus, nec sequantur lochia, opium nullo modo est repetendum, ut in aliis casibus fieri solet, & debet.* Idem de enematum usu pronunciavit, nec repeti hæc voluit, si post unius injectionem lochia non sequerentur. Tunc autem *rem omnem tempori, Medicorum faciliè Principi ac Coryphæo, committendam censuit.* Imprimis ideò, *cum singulo quoque die curationis negotium magis magisque extra aleam ponatur, & si ægra vicesimum diem superaverit, jam ferè in vado sit.* Constantè hanc methodum secutus fui, nec poenituit unquam. In puerperâ, cui lochia parcissimè fluxerant, manebat dolor molestus in hypogastrio, qui non cedebat lenioribus remediis ad provocanda lochia adhibitis. Fomenta mollissima applicui interdù, de nocte. Emplastra similia, cum jam surrexerat ex puerperio; post sextam à partu septimanam, copia sanguinis de utero fluxit, cum levamine doloris, & postea sana ac foecunda vixit.

(v) Institut. Boerhaav. §. 1226. pag. 537. — (x) In Dissertat. Epistol. pag. 533. & seq.

Altera classis remediorum Aristolochicorum (y) continet illa, quæ ad uterum determinant, hoc effectu, ut humores majori copiâ & impetu versùs inferiores aortæ ramos deriventur. Hoc autem obtinetur, vel minuendo resistantiam vasorum inferiorum, per balnea, fomenta, cucurbitas, emplastra aromatica; vel augendo circulationem humorum in partibus inferioribus, per frictiones; quò & spectat missio-sanguinis ex venis pedum. Sed considerandum est, nisi uteri vasa constricta referari possint hoc motu aucto, omnia mala augeri; undè iterum patet, & in horum usu prudentiâ opus esse. Videantur de his illa, quæ in *Capitulo de obstructione* ad §. 134. 135. habentur.

Hinc videtur *Manningham* (z) monuisse: *Si suppressis lochiis inflammetur uterus, è brachio, potius quàm è pede, mittatur sanguis.* Accelerato enim sanguinis motu per vasa inferiora, magis urgebitur uterus inflammatus. *Hoffmannus* (a) statuit quidem, si lochia subsistunt, præstare semper, ut in inferioribus sanguis post pediluvium detrahatur; fatetur tamen, sibi aliquot innotuisse exempla, ubi, lochiis subsistentibus, purpurata febris oborta fuerat cum gravissimis symptomatibus, profuisse insigniter sanguinis ex brachio educationem. Simul & casum recenset (b) puerperæ, cui ob aërem frigidiorum admittum, subitumque ab incendio terrorem, lochia suppressa fuerant. Mox secuta fuit pleuritis, & secta in talo vena, non redierunt lochia; uti neque post secundam sanguinis-missionem in brachio institutam. Verùm, sudore per universum corpus per viginti horas effusè manante, & alvo clystere molliente subductâ, demum rursus prodierunt uteri purgamenta, & ægra ex ancipiti est levata. Simul hinc patet, venæ-sectionem repetitam quidem impedivisse, ne acutâ pleuritide suffocaretur, sed per sudorem criticum superatum fuisse ancipitem morbum.

Quamvis autem per venæ-sectionem in pede institutam minuatur resistantia sanguini per inferiores arterias fluenti, adeoque in illis augeatur celeritas, tamen ob eandem rationem avertitur impetus & copia ab ipso utero, saltem pro parte. Dum enim acceleratur motus per arteriam iliacam externam, minuitur impetus per iliacam internam ejusdem lateris, quæ præcipuos utero ramos largitur. Præcipua autem curationis spes videtur pendere à laxatione vasorum uteri constrictorum. In casu enim modò recensito à frigore aëris & terrore stricta erant vasa cutanea atque uterina, & dum sudor profusus per laxata jam ac aperta vasa cutanea fluebat, brevè post vasa quoque uterina referata debitum lochiorum fluxum restituerunt.

Undè patet quare *Aperientia localia* commendentur, sed præcipuè mollia quævis, de quibus dictum fuit ad §. 1291. Ab irritantibus enim cavendum est. Ob hanc causam *Pessaria*, & *Suppositoria*, vix unquam adhibentur: priora vaginæ, posteriora ano, immittuntur. Cùm autem suppositoria ideò ano indantur, ut mole, vel stimulo, vel utrisque simul, nixum deponendi alvum excitent, præferuntur in puerperis clysmata mollia, quæ alvum ducunt, simulque duras fœces emolliunt, intestina lubricant, simulque, dum in intestino recto hærent, vicinum uterum fovent.

Quamvis autem *Pessaria*, & *Suppositoria*, diversis parari possint modis, commu-

(y) Institut. Boerh. §. 1226. n°. 1. pag. 537. Sect. II. cap. x. Enarrat. Morb. Observat. VII.

(z) Art. Obstetric. Compend. pag. 87.

pag. 517.

(a) Medicin. Syst. Ration. Tom. IV. Part. I.

(b) Ibid. Enarrat. Morbor. Observ. VII. p. 516.

niter

niter nihilominus solebant parari ex melle. Sic illa Hippocrates (c) describit: *Pessos autem subdititios, si valentes desideras, sic conficito. In mel semicoctum ex medicamentis apposititiis præscriptis immitte, quæ educere possunt, & quum immiseris, glandulas, ad earum instar, quæ in sedem immittuntur, efformato, easque longas & tenues fingito. Deindè mulieri supinæ, in lectulum à pedibus altiùs instratum reclinatæ, glandulas apponito, & panniculo illigatam, aut aliâ re consimili, calefacito, dum colliquescat. Quodd si debiliorem glandulam supponere velis, in linteolum obligato.* Videtur Pessorum veteribus Medicis satis frequens fuisse, cum in *Libro de Naturâ Muliebri*, & in *Libris de Mulierum Morbis*, plures pessorum species describantur, quorum quidam acria satis remedia continent. Morbis vaginæ curandis à Chirurgis cum fructu adhibentur; sed admodum dubium videtur, an in lochiorum suppressione tutò adhiberi possent. Os enim uteri, & ipsa vagina, partûs tempore multum passa fuerunt; hinc facilè irritari possunt, quod videtur omninò evitandum esse. Bonâ fide fateor, quodd ad hunc scopum, lochia nempe provocandi, pessariis nunquam usus fuerim.

§. 1332. **V**Enæ-sectio haud facilè, nec nisi urgente summâ necessitate, adhiberi potest.

Quid lochia sint, cui usui serviant, quomodò mutantur colore, minuantur quantitate, in præcedentibus dictum fuit. Quæ omnia si ritè perpendantur, patebit, venæ-sectionem rarò requiri in puerperis, & debilitando nocere sæpiùs; adeoque non adhibendam esse, nisi ubi necessitas postulat.

Multi videntur esse in illâ opinione, sanguinem, qui post partum effunditur, malæ esse indolis, & ferè gaudent, si debiles, pallidæ, exhaustæ, à puerperio surgant mulieres; undè si suspicentur, non fluxisse satis magnam copiam sanguinis, venæ-sectione demunt, quod superfluum gravare corpus autumant. Patet ex antè dictis, lochiorum copiam variam admodum esse in diversis mulieribus, quæ tamen feliciter puerperio defunguntur: notum est, puerperis, quæ natis ubera præbent, lochia minori copiâ fluere, & citiùs desinere. Pariter constat, tertio quartove puerperii die purulenti quid exire, nullo quandoque, vel paucò sanguine tinctum, in sanissimis etiam puerperis; sequitur tunc febris lactaria, quæ, lacte ad mammas delato, per blandum sudorem solvi solet. Hoc tempore lochia suppressa credunt, & toties vena secatur, dum pro morbofo habent illud, quod secundum naturam est; uti antea fusiùs dictum fuit. Leves hoc tempore quandoque circa uterum dolores percipiuntur, mollibus fomentis satis citò curabiles, qui pro inflammatione uteri habentur, & sanguinis-missionem citam ac repetitam poscere creduntur. Quænam signa inflammationem uteri adesse demonstrent, ad §. 1329. dictum fuit, in quo casu venæ-sectionem conducere, nemo dubitat. Sic *Aëtius* (d) prudenter monet sequentia: *At ubi vehementior inflammatio infestaverit, si neque ætas, neque habitus, neque anni tempus, obstiterit, neque inflammatio post abortum, aut immensam sanguinis vacationem, supervenerit, cubiti vena secanda est, ac sanguis pro virium ratione*

(c) Lib. de locis in homine, cap. ultimo, Charter. Tom. VII. pag. 377. — (d) Lib. XVI. cap. LXXXV. pag. 162.

educendus, licebitque in secundâ quidem venam incidere, in tertiâ verò sanguinis-missionem repetere.

Nonnisi cum cautelâ ergò Aëtius suavit venæ-sectionem, & tantùm, dum uteri vehementior inflammatio aderat. Non convenit ergò ob leviores etiam puerperarum querelas sanguinem temerè mittere; cavendum est, ne naturalis lochiorum imminutio pro morbosâ suppressione habeatur.

Tristem imprudenter repetitæ sanguinis-missionis, in Illustri puerperâ sanâ & vegetâ, effectum memoriæ reliquit *Celeberrimus Hoffmannus* (e), testis oculatus. A rudiori Obstetricis manu jam altero post partum die tumor dolens occupabat vaginam, & collum internum uteri: exacerbatis symptomatibus, lochiis non ritè fluentibus, accessit febris; Archiater vocatus venam in brachio secavit, & intra septem dies sexies, modò in brachio, modò in pede, sanguinis-missionem repetiit. Sub ultimâ autem venæ-sectione oculi ceperunt obfusari, ita ut candelam peteret, quamvis dies esset quàm lucidissima; & brevè post lethalis sequebatur lipothymia. Cadavere aperto, sequenti die, in toto vasorum systemate vix aliquot restabant sanguinis cochlearia. Undè concludit *Hoffmannus*, *Medicos plures in eo delinquere, quòd in inflammatoriis puerperarum affectibus sanguinis-missionem repudient omnem: hîc in excessu peccatum fuit graviter: sed medium tenuere beati.*

Profusæ adeò sanguinis jacturæ mortem successisse, non adeò mirum videtur: sed vel unicam venæ-sectionem, in puerperâ temerè institutam, lethalem fuisse, *Sydenhamus* (f) testatur. Matrona honesta ac proba statim à partu corripiebatur paroxysmis hystericis, & lochia penitùs deficiebant. Tentavit methodum suam; sed caruit successu: hinc totam rem tempori committere voluit; quotidie illam invisens, non vidit augeri mala. Ad decimum quartum diem usque sic expectando traxit morbum. Persuaferunt tunc marito adstantes mulierculæ, venam uxori in pede sine morâ secandam esse; quo factò, paroxysmi hystericis adeò invalescebant, ut intra paucas horas spasmi accederent, & non ita diù postea, ærumnarum requies, mors. Plures puerperas periisse vidit *Levret* (g), quibus multum sanguinis eductum fuerat, imò ne unicam quidem evasisse, dum hoc tentabatur ad avertendam, vel curandam, uteri suppurationem, vel metastasim lacteam; de quâ ad §. 1329. dictum fuit.

Patet ergò, non facile in puerperis venam secandam esse, nisi urgens necessitas indicet hanc evacuationem. In casu illo (h), cujus jam mentionem feci, ubi ob fortissimam abdominis constrictionem, suppressis lochiis, intolerabilis capitis dolor sequebatur, cum aliis malis symptomatibus, ter vena secta fuit absque ullo levamine: postquàm autem fascia soluta fuit, mox redierunt lochia, & omnia mala symptomata evanuerunt.

Notandum est, hîc tantùm agi de morbis puerperii, qui à partu, & ejus sequelis, ut causâ, pendent. Potest enim puerpera alio tentari morbo, dum in puerperio decumbit, qui propriam curam requirit. Notavit *Sydenhamus* (i), nonnunquam febrim, quæ lochiorum suppressionem sequitur, transire in classem Epidemicarum, quæ illo tempore grassantur; tuncque harum febrium curam requirere, habitâ tamen

(e) Medic. Ration. Syst. Tom. IV. Part. I. Sect. II. cap. x. Enarrat. Morb. Observ. IX. pag. 520.

(f) Dissertat. Epistol. pag. 535.

(g) L'Art des Accouch. §. 995. pag. 167.

(h) Peu, la Pratique des Accouchem. pag. 526.

(i) Dissertat. Epistol. pag. 532.

semper puerperii ratione. Antea ad §. 890 N°. 1. notavi, quòd in puerperis Pleuritide correptis, licet lochia fluerent, venæ-sectionem instituerim. Non enim lochia semper sistuntur, dum inflammatorius talis morbus puerperio supervenit. Sic vidit acutam pleuritidem, post partum valdè laboriosum, in puerperâ quarto post partum die, *La Motte* (*k*), profusis sudoribus minimè levatam, ut sperabatur. Tamen vehemens talis morbus ne quidem imminuerat lochiorum fluxum, & ferius cum vocatus fuisset, quater venam secare debuit, ut morbi impetum refrænaret: sequente tamen vomica purulentâ, à quâ evasit, tota exhausta, & macie confecta. Lactis usu sensim refecta fuit, & omninò convaluit. Dum octavo à partu die acerbissimus lateris dolor corripuisset puerperam, *Tulpius*, cum identidem novis insultibus urgeret dolor, ter pedis, & quinq; brachii, venas solvere debuit (*l*). Tantam sanguinis jaçturam non solum toleravit, sed & ingens alvi profluvium sustinere debuit, antequàm integrè debellaretur morbus.

§. 1333. **N**Equè curanda symptomata proindè, ac si essent morbi acuti sui generis (1329.)

Hoc satis inculcari nequit, cum tot errores in praxi hîc contingere soleant. Antea jam sæpiùs dictum fuit, uterum habere mirum imperium in reliquas corporis partes. Sic v. g. vehementes quandoque capitis dolores oriuntur, qui minùs cautos fallunt, ac si inflammarentur meninges cerebri. In illo casu antè memorato, ubi, à nimis adstricto abdomine, dolor capitis immanis aderat, oculi scintillabant, &c, quis non cogitasset, ignoratâ causâ, validam instare Phrenitidem. Vena sæpiùs secatur sine fructu: dum fascia solvitur, omnia cessant mala. Imprimis autem de hâc re cogitandum est in teneris, & hysteriis malis obnoxiiis: vidi sic dolores abdominis satis molestos in tali puerperâ, dum grumus sanguinis exiturus retinebatur in uteri orificio parumper. paulò post, evanido ventris dolore, quærebatur, se similes dolores, ac in abdomine perceperat, in capite sentire; post horæ quadrantem urinam dimittebat tenuem aquosam, & mingendi hoc conatu expellebatur grumus: statim capitis dolores cessant, & pacatus somnus aliquot horarum sequitur, evigilans, se sanam jam esse sollicitæ matri læta nunciat. Numerosos similes casus vidi, qui me docuerunt, varia symptomata, quæ puerperium comitantur, & sæpè morbos acutos referunt, non indigere curâ inflammationis.

§. 1334. **L**Acte ad mammas delato, sæpè fit ejus stagnatio, coagulatio, dolor inflammatorius, suppuratio, Scirrhus, Cancer.

Lac, recens nati infantis pabulo dicatum, graviditatis tempore jam adesse solet in mammis sæpiùs, & quandoque magnâ satis copiâ exstillat, uti antea dictum fuit. Sic apta redditur jam in gravidis lactis officina, ut post partum nutriri infans possit.

(*k*) *Traité Complet de Chirurg.* Tom. I. *Observat.* XLV. pag. 245.

(*l*) *Observat. Medic.* Lib. II. cap. II. pag. 105.

Quamvis autem viderim, statim post partum ubera duxisse infantes, tamen plerumque mammæ à partu flaccescere potius solent, neque tenduntur ferè nisi secundo, tertio, quartove die, quandoque etiam seriùs. Sentiunt puerperæ leves horripilationes, sub cute quasi repentes, inquietiores fiunt, somnus turbatur, febricitant plerumque, incalescunt. Dein tendi incipiunt mammæ, turgent magis magisque, brachia cum quâdam molestiâ moventur. Tunc dicitur, lac ad mammas deferri; quod si moderato cum impetu fiat, omnia illa incommoda cessant brevì, imprimis si infans matris ubera ducat, sicque nimia à collecto lacte mammarum distensio caveatur; lac illud primum, quod in mammis post partum colligitur, serosum tenue est, & recens natis utilissimum, dum tenue nutrimentum dat, ventriculum & intestina à sordibus depurat, alvumque simul leniter solvit.

Quandoque subito lac in mammas rapitur, & intra paucas horas illas maximè distendit. Dicitur fuit sæpiùs de commercio, quod uterum inter & mammas observatur: mammariam internam & epigastricam inter se per anastomofin communicare, scripserunt Anatomici, & in recenter enixæ puerperæ cadavere hæc vasa calamus scriptorium æquare visum fuit (*m*). Quandoque humores subito sursum rapi, & non tantùm mammas distendere, sed & vasa encephali, videtur Hippocrates indicare (*n*), dum scribit: *Quibus mulieribus sanguis in mammis colligitur, maniam significat.* Quibusdam mulieribus ductuum lacteorum extrema lac ex papillis facilè exit, & sponte quidem, ita ut viderim aliquoties lintea, quæ mammis applicata fuerant, sæpiùs mutari debuisse, cum tota madescerent à lacte seroso: in talibus rarò stagnatio & coagulatio obtinet. Plerumque autem suctione opus est, ut lac exeat; cum papillæ, plicatilibus membranis constantes, his collapsis, complicant tubulos lacteos, & facilem lactis exitum impediunt (*o*). Undè per suctionem minutâ atmosphæræ pressione, papillæ simul elongatione in rectum dispositis tubulis lacteis, exit lac, mammarum distensio minuitur. Requirebatur autem, ut lac non semper deplueret, sed collectum in mammis manere posset, donec infans ubera posceret. Ductus igitur lactei, quorum congeries substantiam glandulosam mammæ constituit, in initio suo angusti sunt, in medio decursu suo ampliores, dein iterum prope papillam angustantur, & circa basim ejus circularem quasi communicationis alveum constituunt, ex quo tubuli lactei emergunt, qui per papillam distribuuntur, & circa papillæ orificium minutis osculis hiant (*p*). Undè manifestè apparet, totius hujus apparatus effectum esse, ut lac colligi, & moram trahere, possit in mammis. Toti huic substantiæ glandulosæ mammarum se interferit membrana adiposa, cujus cellulæ numerosissima vasa sanguinea & lymphatica sustinent, & ductus lacteos, glandularumque racemos. Totus ille apparatus continetur membranâ, quæ cellulosæ continuatio videtur: ejus pars, quæ fundum sive basim mammæ constituit, crassior est, & supposito musculo pectorali adhæret; reliqua ejus pars tenuior est & cuti firmiter accrescit (*q*).

Undè apparet, mammarum fabricam & situm efficere, ut multùm distendi possint; quod requirebatur ad lactis collectionem: sed simulac distendens vis minuitur vel parum, propriâ elasticitate satis fortiter contrahuntur, & per patulos in papillâ

(*m*) Hemsterh. Messis aureæ, pag. 138.

(*n*) Aphor. XL. Sect. V. Charter. Tom. IX. pag. 219.

(*o*) Winslow, Exposition Anatom. Traité de

la Poitrine, n°. 19. pag. 586.

(*p*) Ibid. & n°. 13. pag. 585.

(*q*) Ibid. n°. 11. 12.

tubulos lac ad aliquot pedum distantiam ejiciunt. Hinc, dum plena ubera ducunt infantes, nutrices sentiunt motum quemdam in totâ mammâ, solentque dicere, quòd *mammæ concidant*, tuncque magno cum impetu lac exsilit, & quidem tantâ copiâ, ut infans deglutire non possit; undè papillam deserit; vel & providæ nutrices, simulac incipientem illum motum in mammâ percipiunt, statim papillam ex ore infantis removent, illamque reddunt; simulac primus ille impetus exsipientis lactis cessaverit. Hoc fieri solet, dum firmæ & solidæ mammæ sunt, vix in pendulis & flaccidis.

Lac autem, quamvis optimum, si stagnet, cremorem album, crassum, pinguem, ejicit fursùm (*r*), infra manet lac, defloratum dictum, subcærulefcens, pellucidius, & tenuius. Si lacti miscetur *coagulum lactis* dictum, quod paratur de succo ventriculi ruminantium, abit in æquabilem coagulatum scissilem massam, quæ brevì sponte secedit in ferum, & in colostratum, sive caseosum. Si acidum admiscetur lacti, statim grumescit, & coagula format, alterâ lactis parte remanente fluidâ (*s*). Verùm lac purum, sibi relictum, acescit, imprimis in aëre calido, & tunc simili modo grumosum fit, ac dum acida affunduntur lacti. Sed & lac ab alcali fixo sale addito flavescit magis magisque, prout plus de alkalino sale admiscetur, & tandem flavus ille color in profundum ferè rubrum mutatur: at simul lac coagulatur, licèt non tam validè, ac quidem ab acido admisto fit (*t*). Sed *febricanti validè animali, lactanti prolem, lac corrumpitur in uberibus, fitque tunc ex candidissimo flavescens, ex dulci salsum, ex crassulo saniosum tenue, interim crassamento coagulato in mammis relicto, ex inodoro subfætidulum, infanti horrendum & fastiditum. In coagulatione ergò lactis unâ cum febrilidâ, & colore flavescente, non licet Medico cogitare de causâ coagulante acidâ, sed de calore nimio, & fortè alcalescente potiùs degeneratione. Quin fortè centies Medici observant, lac coagulari sic à febrilidâ, ubi ne semel id vident factum ab acido.*

Quâcumque ergò de causâ stagnet lac in mammis, metuenda est ejus degeneratio & coagulatio: solet tunc tenue ferum ex papillis fluere, manente mammâ æquè tensâ, dolente, tumidâ, dum omne grumosum retinetur. Frequentior hujus mali causa observata fuit, si frigidus aër subito pertingat ad mammas (*u*); undè solent puerperarum custodes linteis calidis fovere mammas, ut aëris frigus caveatur.

An fortè mala conformatio pectoris, & difficilior reditus sanguinis venosi à mammis, huc quid contribuit? In illis fœminis, quæ non lactant infantes, omne lac, quo mammæ implentur, debet denuò in sanguinem redire per venas: si autem ille reditus difficilior sit, stagnabit lac in mammis, & metuendum est lactis coagulum. An tale quid Hippocrates (*v*) indicavit? Quibus virginibus orthopnœa contingit, uterum gestantibus, his mammæ suppurantur.

Si ergò lac ad mammas delatum stagnaverit, fiet separatio partium, ex quibus lac constat. Cremor pinguis secedet, qui febrili calore rancescet; caseosa pars, licèt primò acescat, in morbi progressu putrescere poterit; plus enim de animalis naturâ jam habet. Nam si lactis coagulum intra densum linteum magnâ vi premitur, ut omne ferum indè separetur; pinguis fit caseus, constans cremore lactis, & ca-

(*r*) Herm. Boerh. Chem. Tom. II. Part. II. Prolegom. pag. 297.

(*s*) Ibid. Proceff. xc. pag. 301.

(*t*) Ibid. Proceff. xci. pag. 302.

(*u*) Levret, l'Art des Accouch. §. 957. pag. 155.

(*v*) Coac. Prænot. n°. 549. Charter. Tom. VIII, pag. 884.

feo propriè sic dicto : talis ætate acerrimus fit, non acidus, sed alcalino prior. Si verò, cremore priùs ablato, ex coagulato lacte caseus paratur, ille durefcit instar cornu, atque, igni admotus perfectè ut cornu lentescit, ustulatur, comburitur, foetet (*).

Undè patet, quare stagnante, coagulato, degenerante, in mammis lacte sequatur illarum inflammatio, & metuendæ sint omnes ejus sequelæ, si resolvi non possit.

§. 1335. **C** Ognoscitur horrore, frigore & calore reciprocis, febriculâ, signisque incipientis inflammationis.

Solet sæpè inflammatio mammarum comitari febrim lactariam, quæ cum horrore, & frigore, reciprocis, incipit, uti dictum fuit. Quandoque & seriùs oritur, dum à quâcumque causâ lac stagnans degenerare incipit in mammis. Prior frequentius contingit illis puerperis, quibus lac in mammis collectum retropelli debet: posterior sæpiùs contingit in lactantibus. Cùm autem eò major resolutionis spes sit, quò citiùs medela idonea applicatur, hinc ad hæc signa incipientis inflammationis attendendum est. Tumor, dolor, calor, rubedo, unà cum febre, præcipua sunt; de quibus videantur illa, quæ dicta fuerunt ad §. 382, ubi de signis inflammationis agebatur.

§. 1336. **C** Uratur 1. antacidis lenibus. 2. diluentibus lenissimis. 3. discutientibus externis citò applicatis.

1°. Cùm lac sponte suâ acescere soleat, &, dum acescit, grumescere incipiat; hinc antacida hîc commendantur, de quibus videri potest *Materia Medica* ad hunc numerum, & illa, quæ ad §. 66. de corrigendâ acidâ acrimoniâ dicta fuerunt. Seliguntur autem lenissima, & imprimis illa, quæ acidum absorbentia vocantur, quæ nullam acrimoniam habent. Piscium ossa exsiccata, ut *Mandibulæ Lucii piseis*, à quibusdam maximè laudantur. Salia alcalina fixa, quamvis vim antacidam certam possideant, attenuentque illa, quæ per acidum coiverunt (y), & ad coagulum lacteum resolvendum laudentur, tamen non nisi parcâ dosi, & aquâ copiosâ diluta, adhiberi solent; cùm omnia blanda & lenia puerperis conducant. Prætereà experimenta docuerunt (z), non esse verum, quod ubique asseritur, resolvi id coactum rursus in antiquum liquidum, & resolvere alcalia, quæ ab acidis erant densata. Patuit enim ex illis, quæ ad §. 1334. dicta fuerunt, lac ab alcalino sale admisto grumescere, quamvis non adè fortiter coaguletur, quàm ab acidis affusis. Prætereà constitit, longè frequentius lac densari in mammis à febre, & calore, quàm ab acido coagulante.

2°. Hæc enim omni scopo satisfaciunt; leniunt, emolliunt, concreta humectando disponunt ad resolutionem, & ad omnes inflammatorios morbos adhibentur.

(*) Herm. Boerh. Chem. Tom. II. Part. II. Process. xc. pag. 301. — (y) Herm. Boerh. Chem. Tom. II. Process. XII. pag. 58. — (z) Ibid. Part. II. Process. xci. pag. 303.

In *Materia Medica* plures tales formulæ habentur. Huc etiam spectant, victus humidus, & potus tenuis, aquosus, copiosus.

3°. Cùm manus accessus detur facilis, hinc ab externâ remediorum applicatione magnam utilitatem meritò speraverunt omnes. Dum enim citò, incipiente inflammatione, sedulò hæc applicantur, magna spes est benignæ resolutionis. Præstat autem semper mollissimis remediis uti, ut, si resolutio inflammationis non successerit, omnia ad blandam suppurationem disponantur. In ipso morbi initio *Poscam*, sive *Oxycratum*, applicuit *Moschion* (a) : credebat enim, vim constringentem aceto inesse; hodiè solventem aceti vim omnes agnoscunt. Applicabat autem spongias molles oxycrato, aceto nempe aquâ diluto, madidas, vel panem eidem intinctum cum palmulis tritis. Hæc adhibebat; *laçte irruente, cum tensione, gravitate, dolore; sed & cum fervore*. Verùm si fervor mammaram augetur, illa voluit applicanda, quæ laxare possunt; fomenta nempe ex oleo & aquâ calidis. *Celeberrimi Benevoli* observationes, confirmatæ à *Nannoni* (b), docent egregium usum aceti aquâ diluti, non tantùm in incipiente mammaram inflammatione, sed etiam, dum jam provectior morbus est. Aliquot casus ibi recensentur, qui egregiam hujus remedii utilitatem docent. Prout autem inflammatio vehementior erat, eò magis diluebatur acetum, ne irritando noceret. Si autem resolutionis signa non apparebant, sed calor, dolor, tumor, in mammâ auferentur, & pulsus fieret celerior, removebat poscam, & solâ aquâ calidâ fovebat, uti & unguentis ac emplastris, ut promoveret suppurationem, abjectâ omni spe resolutionis.

Plurimi mollissimis usi sunt remediis tantùm. Sic *Mauriceau* (c) adhibebat cataplasma molle ex micâ panis in lacte coctâ, addito deindè oleo amygdalino, & aliquot ovorum vitellis. Huic cataplasmati imponebat splenia oxycrato madida. Multum boni exspectabat à *Brassicâ capitata rubrà*, aquâ coctâ in pulvem, quæ dein in mortario trita per cribrum transprimebatur, ut æquabilissima esset; & tunc addebatur aliquid *mellis, oleique chamæmelini*, per infusionem parati. *Levret* (d) mollibus, anodynis, leniter solventibus, topicis, curam aggreditur; dein, ubi tensa prius mamma laxari incipit, tunc solis solventibus utendum jubet; cataplasmate ex pane & vino simul coctis, aquâ marinâ vino rubro animatâ, urinâ sanâ, sale alcalino, sale ammoniaco, in aquâ solutis, usus fuit.

Sapone Veneto in lacte & aquâ soluto curavi, ut foveretur mamma tumens collecto lacte; bis vel ter de die exposui vaporibus aquæ tepidæ; dein, si remitteret parum dolor, mollem cum his frictionem adhibui, & vix aliis opus habui, si adhuc resolutio sperari poterat.

In *Materia Medica* ad hunc numerum habetur cataplasma, quod partim ex emollientibus, partim ex discutientibus aromaticis, constat, addito pariter sapone Veneto. Cùm autem hæc omnia in lacte coquantur, multum perit de aromatum stimulo volatili, & prodest imprimis, ubi infarctio mammaram à lacte adest, unâ cum inflammatione non adeò validâ. Ubi autem magnus calor, rubor, dolor, adest, tunc mollissima remedia præferuntur reliquis.

(a) Spach. Gynæc. pag. 6. n°. 58. & 60.

(b) Trattato delle Malattie delle Mammelle, pag. 26. & seq.

(c) Traité des Malad. des Femmes grosses; &c. Liv. III. chap. xvi. pag. 435.

(d) L'Art des Accouch. §. 959. pag. 156.

§. 1337. **S**I jam in apostema tendit, quantocyùs maturandum, aperendum, depurandum, consolidandum; de quibus in Chirurgicis.

De signis, quæ demonstrant, inflammationem non posse resolvi, sed in suppurationem tendere, dictum fuit antea ad §. 386. Ubi ergò hoc constat, mollissima sola conducunt, unà cum subpinguibus. Solam farinam avenæ, in lacte coctam, addito dein oleo lini, cataplasmatibus formâ applicandam consului pauperibus, ut sumtibus parcerem, & optimo quidem cum effectu. Quomodò autem abscessus, inflammationem non resolvendam sequens, curari debeat, dictum fuit ad §. 402. & sequentes. Hinc superest tantùm, ut quædam notentur, quæ peculiaria observantur in mammis suppuratis.

Antea dictum fuit, mammarum substantiam constare partim ex tunicâ cellulosa, partim ex substantiâ glandulari; undè optimè distinxit *Levret* (e), quandoque infarcti posse tunicam cellulosa solam; quod rarò fit; sæpè idem malum obtinere in parte glandulari; omnium frequentissimè tamen utramque hanc partem simul affici.

Si sola tunica cellulosa inflammata in abscessum tendat, mamma tumet multùm, sed uniformi & æquabili tumore; undè non mutatur convexa ejus figura, nisi fortè duobus locis distinctis mammæ distincti formentur abscessus. Plerumque tamen interstitia, inter tales abscessus posita, suppurationis tempore rumpuntur, & bini, vel plures abscessus sibi mutuò vicini in unam vomicam confluunt. Admodùm dolere solent tales mammarum abscessus, antequam sponte, vel per artem, puri collecto via paretur.

Contigit tamen mihi videre bis in puerperis totam mammam fuisse consumptam validâ suppuratione, licèt vix ullum dolorem percepissent, & cutis leviter tantùm rubesceret. Finitâ suppuratione cutis accrevit suppositis partibus omninò, & de totâ mammâ nil supererat, præter flaccidam papillam.

Suppuratio, quæ in tunicâ cellulosa fit, satis promptè procedit: pus tamen, quod exit, varium est, & inæquale; vomica autem facilè detergitur, præcipuè si sponte fuerit ruptus abscessus.

Ubi verò sola pars glandularis affecta fuit, tubera tactu percipiuntur in mammâ, qui sibi mutuò non adhærent, imò quandoque satis distant; cutis mammæ non est tensa, nec dolet in initio; ferè tantùm dolor sequitur, quandò rupturæ proximus est abscessus. Suppuratio admodùm lentè procedit, neque fit simul & semel in omnibus tuberibus: solet enim, uno abscessu rupto, aliud tuber dolere, attolli, & suppurari. Hinc per menses quandoque talis mammæ suppuratione protrahitur, & in adultioribus quandoque per integrum annum.

In lentis talibus mammarum suppurationibus conducunt remedia, quæ parum pus movent, quale est v. g. cataplasma illud, quod in *Materia Medica* ad præcedentem numerum proponitur. Embrochæ, quas laudat *Levret* (f), ex sale alkalino fixo copiosâ aquâ diluto, ex sapone, & fomenta ex his parata, tunc multùm profant. Omni enim modo curandum est, ut totum solvatur in pus, nihilque duri maneat in mammâ, quod scirrhi & cancri metum relinquere possit.

(e) *L'Art des Accouchem.* §. 963. pag. 157. — (f) *L'Art des Accouchem.* §. 976. pag. 159.

Mirum casum vidi bis in eadem muliere. Dum gravida esset, incepit dextra mamma tumere, absque dolore: tumor ille augebatur quotidie, ita ut octavo graviditatis mense mammæ moles femur attingeret, & deberet susensorio sustineri; aliter incedere non potuisset misera. In vastâ hâc mammâ poteram distinctissimè tangere sex tubera, non cohærentia sibi invicem, pugnum mole æquantia, fatis mobilia. Dum pessima quæque metuebam, mirabar, post felicem partum, totam hanc molem minui, tubera solvi, ita ut intra bimestre spatium mamma rediret ferè ad solitam magnitudinem; nec vel minima durities tactu percipi poterat: magis flaccida & pendula erat tamen, quàm sinistra. Nullum autem remedium adhibitum fuit. Post biennium denuò gravidæ omnia eadem contigerunt, eodem pariter post partum eventu.

Omnia hæc observatis practicis confirmavit *Nannoni* (g). Invenit enim, si inflammatio occuparet partem cellulosam mammæ solam, & suppuratio sequeretur, non indè minui lactis secretionem: contrarium obtinebat, si substantia glandulosa mammæ similiter afficeretur; tunc enim minuebatur, vel & integrè cessabat, lactis secretio, prout major minorve pars glandularis substantiæ fuerat infarcta. Observavit pariter, suppurationem tardiozem in parte glandulari, quàm in parte cellulosa, & majus periculum esse scirrhosæ duritiei remanentis.

Si autem inflammatio, in suppurationem abitura, occupet & cellulosam & glandularem substantiam mammæ simul, tunc mamma tumet inæqualiter, in quibusdam locis durior est, quàm in aliis (h), & suppuratio citius fit in parte cellulosa; undè sæpè talis abscessus sponte rumpitur, & bonum pus fundit, dum adhuc dura tubera supersunt, quæ postea sensim maturescunt.

Ob hanc causam emollientibus, simul additis dissolventibus, uti dictum fuit, promovere suppurationem conantur periti; imò suadent, ut tam diù apostema clausum relinquatur, donec pus, sponte ruptis integumentis, viam sibi faciat; ita enim melius solvitur omne durum, & interstitia, inter vicinas sibi mammarum vomicas, solvuntur, ut pus in unum cavum confluat, sicque per unicam aperturam effluat (i). Observatum fuit, minùs deformem cicatricem manere, si sponte rumpatur mammæ abscessus, quàm si ferro secetur (k).

Rupto sponte, vel secundùm artem aperto abscessu, simplicissima methodus optima est. Turundæ semper nocent, cum inter respirandum moto pectore moveantur & mammæ. Nequidem unguentis usus fuit *Nannoni* (l); sed, folis linteis carptis mollissimis adhibitis, mammam fovebat perpetuò aquâ calidâ, de nocte molle cataplasma ex micâ panis, lacte, &c. paratum applicabat. *Levret* (m) Emplastro, *Nurimbergensi* dicto, totam tegebat mammam, & fovebat aquâ cum sale alcalino, uti dictum fuit. Simul optimè monet, dum dolor rupto abscessu cessat, vel insigniter minutus est, ut cum prudentiâ brachium moveatur: agentibus enim musculis mammæ suppositis, pus exprimitur, sicque impeditur, ne sinus, aut fistulæ, fiant. Hoc enim quandoque contingere, jam dudum scriptum est. Sic *Erotis* (n), postquam consu-

(g) Trattato delle Malattie delle Mammelle, pag. 48. 49. &c.

(h) *Levret*, sur l'Art des Accouch. §. 968. pag. 157.

(i) *Ibid.* §. 973. pag. 158.

Tom. IV.

(k) *Ibid.* §. 974.

(l) Delle Malattie delle Mammelle, p. 29-36.

(m) In loco citato, §. 975. 976. pag. 159.

(n) Spach. Gynæc. Erot. de Passion. Mulier; cap. xx. pag. 51.

luerat, ubi ex lacte mamillæ dolent, fovendas esse aquâ calidâ, dein tegendas *Argillâ in aceto distemperatâ*, addit; si apostema fiat: *Quòd si locus ille fuerit fistulatus, cum curâ hâc poterimus subvenire. R. Radicem mundatam Hellebori nigri, & intinſam oleo vel melle impone, & pulverem de Lappâ combustâ super asperge. Id enim omnem fistulam inundat, & mortificat, &c.*

Quandoque contingit, ut, licet omni cum curâ tractatus fuerit mammæ abscessus, consolidato jam ulcere, quid duri remaneat, quod si relinqueretur, scirrhi metum faceret: hoc imprimis contingit, si in glandulari mammæ parte natus fuerit abscessus. Vapor aquæ tepidæ, mollis frictio, fomenta solventia antè laudata, continuò applicanda sunt, donec totum resolvatur. Nec ulla interponi debet in horum usu morâ; quò enim diutiùs illud durum relictum manserit, eò difficiliùs remediis cedit. Post suppuratam mammam relictæ durities, cum nec fomentis cederet, nec emplastris, *Nannoni (o)* adhibuit unguentum mercuriale loco mammæ indurato, & viginti trium dierum spatio totum fuit resolutum. Candidè tamen fatetur, tentatam fuisse inunctionem mercurialem ad curandum talem durum tumorem, qui jam per biennium in mammâ hæserat: quamvis enim magna copia argenti vivi adhibita fuerit, ita ut salivatio sequeretur, non successit cura: mole quidem minutus erat tumor, sed durities residui aucta fecit, ut præter extirpationem nulla spes curæ maneret. *Cicutam* vidi externo simul & interno usu felicissimè dissolvissè duos tales tumores.

An pus, in mammâ collectum, nec foràs emissum, interiora thoracis gravare potest? Mirus legitur casus apud *Ballonium (p)*: *Mulieri dolor abortus est in mammâ sinistrâ ab aliquâ suppressione lactis, ut conjicere est. Tumor erat; disparuit. Saltem nil foris eminebat. Non desiit dolere ea pars, quamvis nil foret conspicuum. Macrescebat in dies. Nil proficiebat. Languabat. Palpitatio cordis insignis: undè ea oriretur, dubitabant. Dum in varias opiniones circa latens hoc malum abirent Medici, Duretus accersitus omnia rimatur. Tandem collectum est, parte interiore abscessum latere, qui, nisi aperiretur, mortem repentinam esset accersiturus. Contra multorum opinionem eâ parte septicum admovetur. Actis aliquâ ex parte cuniculis, pus manavit multùm. Miraculo convaluit.*

§. 1338. **L** Actantis papillæ dolor, fissura, inflammatio, tollitur balsamicis blandissimis, spirituosus cephalicis applicatis.

Papillæ, ex mediâ convexitate mammarum eminentes, multùm variant crassitudine, & longitudine, in diversis mulieribus. Sæpiùs contingit, ut à loricis, quas pessimo more gestare coguntur puellæ, sic deprimantur papillæ, ut vix emineant; imò aliquoties vidi, subsedisse penitùs, ita ut loco eminentis papillæ appareret foveola in mammâ, in quâ delitesceret. Impossibilis tunc est lactatio, nisi educi possit papilla: quod sæpè feliciter obtinetur, si graviditatis tempore sæpiùs applicetur parva cucurbitula, ex quâ antliæ pneumaticæ ope educitur aër; tunc enim depressa papilla exsurgit, &, dum sæpiùs hoc tentatur, incipit eminere magis magisque.

(o) Delle Malattie delle Mammelle, p. 61. — (p) Epidem. & Ephemer. Lib. II. Tom. I. Conitit. Anni. 1578. pag. 151.

Papillæ constant substantiâ spongiosâ, & elasticâ (q), ex pluribus fasciculis ligamentosis composita, quorum extrema constituunt basin & apicem papillarum. Hi fasciculi per totam longitudinem leves plicas habent, quæ dum, protrahendo papillam, elongantur, evanescent; redeunt statim, simul ac papillarum elongatio cessat. Inter hos fasciculos elasticos locantur septem vel octo tubuli lactei, qui circa apicem papillæ parvis osculis hiant; cùmque illi tubuli arctissimè hæreant fasciculis illis ligamentosis, unâ cum illis plicantur, & elongantur. Tenuis productio cutis tegit papillas; cui dein superincumbit epidermis.

Dum fugit infans, papillam inter labia, sæpè & inter gingivas, premit, & protrahendo elongat, sicque complicatos tubulos lacteos in rectum deducit, & facilem lacti ex mammis parat exitum.

Quandoque fit, ut morosi infantes, frequentius fugendo, validè premendo inter gingivas, irritent sic papillas, ut doleant, & inflammentur: huc etiam concurrat acrior infantis saliva, dum recens nati infantes aphthis laborant: circa dentitionis tempus, dum pruriunt gingivæ, pessimè sæpè mulctant miseram matrem, premendo papillas; imò sæpè lacerant integumenta; undè fissuræ sanguinolentæ, & dolentissimæ, quæ, sine acerbo cruciatu, incumbentis indusii attactum ferre nequeunt.

Molestissima lactantibus hæc mala sunt, & quæ sæpè lactationem reddunt omninò impossibilem, cum infantis damno, & periculo, ne lac in mammis retentum coaguletur, & omnia illa mala sequantur, de quibus statim dictum fuit.

Solet quidem laudari usus spirituosorum, ut v. g. spiritûs roris-marini, si linteum hoc madidum papillæ applicetur (vide *Materiam Medicam* ad hunc numerum); verùm facilè patet, si fissa, excoriata, aut valdè inflammata, fuerit papilla, dolorem immaniter augendum esse. Undè hæc tantùm usum habent, dum papilla integra adhuc est, nec inflammata; ut nempè, spirituosis applicatis, firmior reddatur papilla, ejusque integumenta fiant magis callosa, ut suctionem & pressionem facilius ferant. Verùm cùm jam fissa papilla est, & acriter dolet, mollissima quævis conveniunt; qualia in *Materia Medica* ad hunc numerum recensentur.

Sequenti methodo usus fui ad hæc mala curanda, & felici quidem cum successu: si papilla inflammata, vel & fissa, doleret, linteis carptis, *succo sempervivi majoris* madidis, fovendam curavi, sæpè eadem renovando, ne siccescant, & hæreant; operculum ex plumbo, vel cerâ, paravi, superius patulum, quod dolentem papillam recipere posset, & impedire, ne indusium, aut vestes, ullo modo papillam premere possent. Fissuras papillarum inungi curavi oleo ceræ, repetitis destillationibus limpido & mollissimo reddito: *Nam remedium est incomparabile prorsus, ad mala papillarum nervosarum, quæ in cute extremâ occurrunt. Nam in curandis fissuris labiorum hybernis, in fissuris papillarum in lactantibus, in digitorum manuumque rhagadibus, vix aliud habet simile, si subindè levi illitu applicetur (r).* Repetitis autem destillationibus oleum ceræ, quod primâ vice butyri instar crassum prodibat, & graveolens, tenue redditur, & fragrans.

Dum hæc fiunt, necesse est, ut ex alterâ mammâ solâ lac sugat infans; si prior mamma lacte turgeat nimis, prudenti suctione à muliere, ad hanc rem conductâ,

(q) Winslow, *Exposit. Anatom.* pag. 586. 587. — (r) Herm. Boerh. *Chem.* Tom. II, Part. I. *Process.* xxxvii. pag. 157.

depleri poterit, quæ loca dolentia vitabit facillè, si labia applicet areolæ papillæ. Solet etiam, vitro imposito, quod longo rostro instructum est, per suctionem satis commodè depleri turgens lacte mamma.

Hoc modo solent brevi satis tempore curari hæc mala. Consolidatis autem fissuris, & sedatâ penitus inflammatione, tunc spirituosis applicatis potest roborari papilla; à dilutis fortè incipere proderit, ne nova irritatio fiat, & caveatur subita ac nimia corrugatio tubulorum lacteorum, quorum extrema in summitate papillæ aperiuntur. *Mastiche*, si digeratur in copiâ æquali aquæ & spiritûs vini, tale remedium dat.

§. 1339. **L**ac abundans nimis, & tenue, temperatur victu blando, siccoque, & motu: lac deficiens curatur victu humido, blando, nutriente; fotu, frictioneque mammæ; sublacione Causæ indagatæ.

Lac abundans, &c. Omnes, uti notum est, proprio lacte nutrimur. In lactantibus ergò pars nutrimenti in mammas derivatur, ut nutriatur infans, & illud totum de nutricis nutrimento decedit. Undè nutrices, si sanæ & robustæ fuerint, majorem ciborum & potuum copiam assumunt semper, sicque sine detrimento sanitatis robusto infanti ubera præbere possunt, imò & pluribus, uti notum est.

Contingit autem aliquando, ut tanta lactis copia derivetur in mammas, quod plerumque simul tunc tenuius esse solet, ut nutricis corpus defraudetur alimento, dum omnis recens chylus statim à sanguine separatur; undè omnes humores acriores redduntur, & subputridi; sitis oritur; febricula; & corpus vero marasmo contabesceret, nisi emendari posset nimia illa lactis secretio. Quandoque satis difficulter hoc obtineri potest. Victus ficior, sed blandus tamen, ex carne assâ, pulticulis ex hordeo, avenâ, oryzâ, paratis, sed spissioribus, motus corporis, multum profunt. Potus debet esse parcior, & meracior. Cerevisia mollis, sed meraca, Cereris quasi extractum liquidum, insigniter prodest illis, quæ huic potui assueverunt: continent tales cerevisiæ magnam copiam materiæ nutritiviæ, cùmque spissioris consistentiam habeant, non fermentantur; hinc blandæ & molles manent, licèt diù serventur. Si his tentatis non minuatur nimia lactis secretio, ab lactandus est infans; cæteroquin nutrix brevè deficeret. Vidi, per plures septimanas, licèt ab uberibus jam remotus fuisset infans, perstitisse perpetuum & molestum lactis de mammis stillicidium, auctâ quotidie corporis macie. Cùm varia incassum tentassem, tandem cessit malum, dato omni trihorio infuso forti *salviæ* ad unciam unam alteramve.

Lac deficiens, &c. Ibi omnia adhibentur contraria, victus nempe humidus, quies, potus dilutus nutriens, ut hordei, vel avenæ, decoctum cum tertiâ parte lactis recentis admisti, juscula copiosa, ova recentia, & similia; ex quibus copia boni chyli facillè conficitur actione viscerum chylopoieticorum. Per hæc efficitur satis facillè, si mulier cæteroquin sana sit, ut copia lactis cum sanguine fluat: tunc autem debet promoveri lactis secretio in mammis; quod obtinetur fotu, & leni frictione, præcipuè frequentiori suctione, vel infantis, vel, si ille vacua nolit ducere ubera, alterius mulieris. Non enim facillè desperandum in hoc casu, cùm historia

Medica doceat, non tantùm virginibus, sed & viris, lac in mammas derivatum fuisse, dum morosos infantes vana, ut putabant, lactationis specie placare conabantur. Si aliæ evacuationes per alvum, sudores, &c. copiosæ, in causâ fuerint, hæ sunt sistendæ.

Possunt tamen esse tales causæ defectûs lactis, quæ vel omninò non, vel difficulter admodùm, emendari poterunt. Notavit Hippocrates (s) sequentia: *Ut plurimum verò quæ pauca menstrua demittunt, eas sine lacte esse contingit. Sicciores enim sunt, & densiore corporis habitu.* Et alio in loco (t) de illis agens incommodis, quæ obtinent in civitatibus septentrioni expositis, notat, multas mulieres steriles fieri propter aquas, quæ sunt duræ, crudæ, & frigidæ; purgationes enim mensium non contingunt idoneæ, sed paucae, & pravæ. Deindè addit: *Quùm verò pepererint, pueros nutrire non possunt. Lac enim aquarum duritie cruditateque, exstinguitur.*

Si jam in mammarum fabricâ vitium sit, si totum corpus densum, torosum, fuerit (viragines solent vocari tales mulieres), sæpè mammarum in talibus vestigium tantùm apparet, & adedò contracta sunt omnia vasa, ut lacti appulso cedere nequeant; tunc certò lac deficient. De similibus Hippocrates (u) dixit: *Sunt autem, quæ naturâ lac non habent, & quibus lac ante tempus deficit. Eæ verò naturâ solidæ sunt, & densæ carnis; ideòque, cùm via densa sit, non à ventre ad mammas satis humoris defertur.* Vidi in aliis quandoque mammas maximæ molis, sed merâ pinguedine obrutas, ita ut omnes ductus lactei compressi ab adipe incumbente ne guttulam quidem lactis admittere potuerint.

Facilè patet, has causas vix esse emendabiles ullâ arte.

(s) De Naturâ Puer. cap. x. Charter. Tom. V. pag. 323.

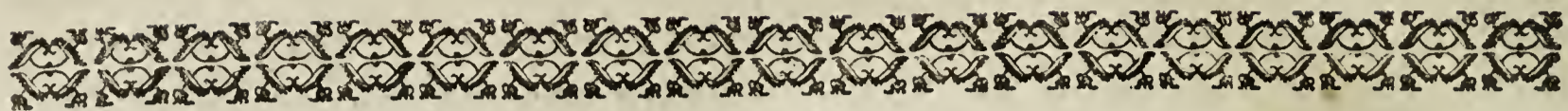
ter. Tom. VI. pag. 192.

(u) De Mulier. Morb. Lib. I. cap. LXXII.

(t) De Aëre, locis & aquis, cap. II. Char-

Charter. Tom. VII. pag. 771.

MORBI INFANTUM.

§. 1340. **I**nfanti recens nato oriuntur morbi proprii. 1. à strigmentis glutinosis, caseosis; lentis, quibus os, œsophagus, stomachus, intestina, ei replentur.

Pertractatis illis, quæ in virginibus, gravidis, partu, puerperio, observata fuerunt, superest, ut agatur de morbis, qui in recens nato infante observantur. Quamvis enim, simulac vivere incipit, plurimis obnoxius sit (variolas v. g. in utero materno foetum passum fuisse sequenti Capitulo patebit), tamen hîc agendum erit de illis morbis, quorum causæ adsunt, dum homo nascitur, & quæ reliquo vitæ tempore vel omninò non, vel saltem minùs frequenter, observantur.

Magna enim mutatio contingit in recens nato: paulò antè in utero materno clausus, humore ambiente à compressione defensus, ab omni aëris attactu liber, nec luminis, nec soni, actione afficitur. Dum nascitur, vi exprimitur, novas ab aëre insolito, ab attactu Obstetricis, quandoque rudiore, molestias patitur. Sed quanta & in internis partibus mutatio fit eodem tempore. Pulmo, qui antè parum tantùm sanguinis recipiebat, jam omnem totius corporis sanguinem transmittit, & tradit cordi sinistro: viscus hoc, antèa collapsum, expanditur aëre inspirato. Diaphragma, dum agit, pectoris cavum auget, hepar deprimit: in ipso hepate mutatur humorum motus. Non mirum ergò est, vagitum & ploratum in ipso vitæ principio adesse, licèt sanissimus cæteroquin fuerit infans. Subita illa, & adeò insolita mutatio fletui causam dat. Quod scitè *Plinius* expressit (v): *Itaque feliciter natus jacet, manibus pedibusque devinctis, flens animal, cæteris imperaturum, & à suppliciis vitam auspiciatur, unam tantùm ob culpam, quia natum est.*

Simulac infans in lucem prodierit, per chordam umbilicalem adhuc necitur placentæ; qui nexus solvi debet: hætenus enim vitâ communi cum matre usus fuit: postquàm autem chorda umbilicalis secta fuerit, nil cum matre ampliùs commune habet, sed propriam vivit vitam. Undè prudenter monuit *Levret* (x), non esse ligandam, nec rescindendam chordam umbilicalem, nisi priùs respiraverit infans: quandoque enim pallidi, debiles, nascuntur, præcipuè si diù in pelvis exitu hæserint, nec vagitum edunt: concutiendo leviter infantem, fricando, irritando fauces, nares, plumulæ motu, salem linguæ imponendo, aliisque stimulis, excitant sopitum motum, & dum hæc tentantur, liberum commercium foëtus cum matre per chordam umbilicalem servant.

Si verò recens natus infans faciem tumidam lividam habeat, nec respiret, vel parum tantùm, chorda subitò rescanda est, etiam absque ligaturâ, ut, effluente aliquâ sanguinis copiâ, liberetur sanguine gravatus pulmo; nec adhuc dilatatus per

(v) *Hist. Lib. VII. in Proœmio.* — (x) *L'Art des Accouchem. §. 1236. pag. 210.*

liberam inspirationem. Suffocationis enim periculum imminet. Simulac autem vagire inceperit infans, liberè jam respirans (y), chorda liganda est.

Chorda autem umbilicalis ligatur ad quatuor, quinque, vel sex digitorum distantiam ab umbilico, ut nempe locus novæ ligaturæ supersit, si fortè prior delaberetur, subsidente chordâ umbilicali; vel, fortiùs adstricta, secasset vasa umbilicalia; undè hæmorrhagiæ periculum nasceretur.

Hæc ergò sola cautela requiritur, ne propinquo ad umbilicum loco chorda refecetur: Vidi in quibusdam familiis moris fuisse, ut ad distantiam decem vel duodecim digitorum chordam ligarent, nec refecarent illam chordæ partem, quæ ultra ligaturam erat, sed intra linteum convolutam applicarent corpori infantis, donec tota caderet. Mole majori hoc molestiam parit aliquam, cæterùm nihil mali.

Separatio autem chordæ umbilicalis, ad quamcumque ligetur distantiam, semper fit prope umbilicum. Cutis enim abdominis infantis ad aliquot linearum distantiam tegit chordam, & in illo loco, ubi cutis definit, separatio fit, quod quarto, quinto, sextove die contingere plerumque solet.

Tota cutis infantis recens nati lubrico glutine tegitur, majori minorive copiâ in variis; undè tepido in balneo mollibus spongiis abstergitur cutis, ut nitida fiat: tota cutis rubescit tunc, acsi leviter erysipelatosâ foret (z), & post aliquot dies solet epidermis desquamari. Hæc cutis rubedo æquè manifesta est in Æthiope, ac in Europæo; & vulgò creditur, eò nitidiorem ac pulchriorem cutim futuram postea, quò magis rubicunda fuerit in recens nato infante (a).

Cutis nitidita meritò commendatur, non tantùm in recens natis, verùm etiam postea: multis enim morbis cutaneis obnoxii sunt infantes, nisi cutis quotidie molliter detergeatur: Galenus (b) volebat, recens nati totum corpus modico sale aspergi debere, sic omne glutinosum abstergeretur adhuc efficacius: jussit autem hoc fieri illo scopo, ut cutis densior & solidior redderetur: verùm vix convenire videtur, ut cutis, leviter quasi inflammata, & tota rubescens, salis stimulo irritetur. Sufficiet mollis abstersio sordium aquâ moderatè calidâ, cui quidam modicam saponis miscent, quandoque & parcam vini quantitatem.

Dum infans in hoc balneo hæret, sollicitè lustrandum est, an quid vitii appareat. Solet sæpè, imprimis post difficiliorem partum, tumor in hoc vel illo capitis loco apparere, qui discutientibus, de quibus in curâ contusionis dictum est, feliciter sanari solet. Observavit tamen Levret (c), rarò diù supervivere infantes, si tales tumores in occipite sint, sed convulsos mori. In aliis capitis locis similes tumores illud periculum non habent. Idem metuendum est, si in recens nato futuræ nimis à se mutuò distent: hoc enim solet fieri, vel quia antè terminum ex utero prodierunt, vel quia collecta præternaturaliter in cavo calvariæ lymphæ hydrocephalum producere incipit.

Contingit etiam in partu difficili, ut aliquod infantis membrum luxetur, vel frangatur. Ingenuè fatetur Peu (d), talia sibi contigisse infortunia: reducendæ statim

(y) L'Art des Accouchem. §. 1232. pag. 210.

(z) Brouzet, Educat. Méd. Tom. I. cap. III. pag. 62.

(a) Vander-Monde, Essai de perfect. l'espece humaine, Tom. II. pag. 6.

(b) De Sanit. tuend. Lib. I. cap. VII. Charter. Tom. VI. pag. 50.

(c) L'Art des Accouchem. §. 1248. p. 212.

(d) Pratique des Accouch. Liv. II. chap. I. pag. 314.

sunt partes in situm naturalem, & cura solet feliciter succedere in tenellis his corporibus, absque ullâ deformitate relicta: idem & *Levret* (e) testatur.

Simul in recens natis explorandum est, an alvi & urinæ viæ liberæ sint. Si urinam & alvum deposuerit post nativitatem, omnis metus abest: sin minus, dum infans in balneo lavatur, lustrandæ sunt partes hæ.

Quandoque in recens natis anus inventus fuit benè conformatus, sed membranâ præternaturali omninò clausus: nullus ergò patebat exitus meconio; quod nisi expellatur de corpore, pessimâ mala sequentur, & tandem mors, uti ad §. 1345, patebit. Si circa ani principium talis hæreat membrana, satis feliciter cura succedere solet, discindendo hoc obstaculum: hoc feliciter tentavit in binis infantibus *La Motte* (f). Postquam alvus benè evacuata fuerat, lavit anum spiritu vini, & textit linteis carptis siccis; sicque paucorum dierum spatium curam absolvit. Nullis autem turundis usus fuit, quia illæ mole suâ, suppositoriorum instar, irritabant perpetuò ad alvi excretionem.

In hoc casu protuberans tumor plerumque apparet in ani loco, in cujus medio ater Meconii color translucet: si prematur ille locus, mollis pastæ instar retrocedit; sed, remoto digito, mox iterum redit tumor (g); quem non tantum discindendum vult *Levret*; sed in omni ambitu circulariter excindendum jubet. Interim *La Motte* simplici sectione curavit; & novi, aliis idem feliciter cessisse.

Difficilior longè casus est, si membrana talis claudens in altiori loco intestini recti hæserit. Talis casus legitur (h): Anus benè conformatus apparebat in infante; sed integro à nativitate biduo alvum nondum deposuerat; undè omnia mala, quæ retentum meconium sequi solent, aderant. Clysmatum injectio tentata fuit incassum; non poterant penetrare in cavum intestini recti: examine instituto, inventa fuit membrana tenuis, claudens intestini cavum, & immisso in anum digito minimo secundum ejus ductum introducebatur *Pharyngotomus*, ad membranam cludentem usque; quæ tunc, protrusâ lanceolâ, quæ in cavo phlebotomi oculatur, discindebatur tutò, & aperturâ factâ digiti apice dilatabatur. Mox alvum deposuit infans, & postea anus solito fungebatur officio per binos menses, quibus supervixit; dein aliam ob causam periit. Nullâ saltem cum verisimilitudine poterat hujus infantis mors huic operationi tribui, cum tamdiù supervixerit.

Ubi verò nullum ani vestigium apparet omninò, parum spei superesse videtur. Certò moriendum est infanti, nisi meconium exeat; hinc ex artis regulis certæ perniciæ anceps etiam remedium præferendum est, si parentes illud admittere velint. Undè celebres Chirurghi, scisso loco, ubi anus naturaliter inveniri solet, tentaverunt viam parare ad intestinum rectum, hæc spe, ut viam fœcibus retentis facerent, & deindè artificiosam anum pararent. *Petitus* (i) indicavit methodum, & cautelas, ut talis operatio ex arte institui posset. Reliquis instrumentis prætulit acum triquetram (*Trois-car*), sed crassiorē & breviorē, per cujus thecam, educâ acu, lanceola, vel cultellus, transmitti potest tutò; verbo dicam, nihil neglexit, quod artis erat. Sed incerta sunt omnia; nescimus quale obstaculum lateat: Anatome autem evicit,

(e) L'Art des Accouch. §. 1261. 1262. pag.

214.

(f) Traité des Accouch. Liv. I. Observat. LXXXVI pag. 129.

(g) *Levret*, l'Art d'Accouchem. §. 1276-1280. pag. 216.

(h) Académ. de Chirurg. Tom. I. pag. 385.

(i) Académ. de Chirurg. Tom. I. pag. 377. inveniri

inveniri talia, quæ nullâ arte emendari possunt. Celeberrimus *Littre* (*k*) invenit in infante, sexto à nativitate die mortuo, intestinum rectum in duas partes divisum, quæ tenuibus aliquot filis, pollicem circiter longis, cohærebant adhuc: utrumque extremum intestini sic separati clausum erat. Facilè patet, tale malum cognosci non posse, nisi post mortem; & licèt cognitum foret, vix ullam emendationis spem superesse. Mentio quidem fit alicujus methodi: verùm quis auderet, abdomen vivi infantis aperire, extrema intestini quærere, inventa aperire, aperta sibi mutuò unire, vel saltem extremum superius intestini, apertum priùs, vulneri abdominis unire sic, ut anus artificialis in loco vulneris per totam vitam maneret. Quantum novi, talis curatio à nemine unquam tentata fuit.

Quandoque totum intestinum rectum deest. Dexterrimus Chirurgus (*l*) in recens nato puello ne minimum quidem invenit ani vestigium; profundam fatis incisionem fecit; immisso per vulnus digito, intestinum rectum non invenit; Acum triquetram adegit profundius per vulnus, ut viam meconio pararet; sed præter aliquot sanguinis guttas nihil prodiit. Post mortem invenit, integrè deficere intestinum rectum, & colon meconio plenum, liberè in abdomine fluctuans, desinere in extremum perfectè clausum.

Hinc videtur non sine ratione statuisse *Levret* (*m*), talia vitia curari non posse, nisi integer sit intestini recti tractus ad integumenta usque. Quandoque extremum intestini recti devium unitur vesicæ, in maribus; tunc fœces alvinæ delabuntur in vesicæ cavum, & per urethram exire nequeunt, nisi liquidæ sint; undè patet, miseros tales infantes non diù superstites esse posse (*); in sequiori sexu observatum fuit, in vulvam quandoque hiare intestini recti finem (*n*). Tales superesse possunt; & novi virginem, nubilem jam, cæterùm fatis sanam, quæ fœdam hanc calamitatem patitur.

Novi quidem, exempla practica allegari, quæ docerent, hanc operationem cum successu factam fuisse, dum nullum ani vestigium apparet; sed non videntur adeò certa esse. *Hildani* (*o*) casus adduci solet, ubi sic servasse creditur sex dierum infantem, qui nondùm alvum deposuerat, & in præsentis mortis periculo versabatur. Feliciter curatus fuit; & postea *Hildanus* à consule loci, quem inhabitavit curatus infans, accepit, illum sanum & incolumem vixisse ad decimum octavum ætatis annum. Sed certè ipsa verba *Hildani* demonstrant, adfuisse ani vestigium. Sic enim habet: *Anus obducta erat membranâ prædurâ, in quâ nullum ferè indicium aut vestigium ani, præterquam maculâ nonnihil livida (à translucente nempe meconio). Illic factâ parvâ incisione (ne sphincter læderetur), novaculâ linteis juxta aciem involutâ, deindè immisso speculo ani, & quod reliquum dilatato, statim ejecta est incrementorum coluvies.* Ex quibus manifestè patet, intestinum rectum integrum fuisse ad integumenta usque.

Alter casus legitur apud *Celebrem Chirurgum Saviard* (*p*) de infante; in quo nullum ani vestigium aderat, adegit lanceolam longiorem, quâ majores abscessus

(*k*) Académ. des Scienc. 1710. Hist. pag. 47.

(*l*) Essais & Observat. de Med. Tom. IV. art. xxxii. pag. 557.

(*m*) L'Art des Accouchem. §. 1275. pag. 216.

(*) Académ. des Scienc. 1755. Hist. pag. 50.

Tom. IV.

(*n*) Ibidem.

(*o*) Oper. omn. Centur. I. Observat. LXXIII. pag. 54.

(*p*) Observat. Chirurg. n°. 3. pag. 8.

aperire solebat, usque ad trium digitorum transversorum longitudinem; & tunc meconium exivit; aperturam factam dilatavit; vulnus solito modo deligavit. Hinc dubitari nequit, integerrimæ fidei virum talem operationem tentasse. De successu autem altum tenet silentium. Neque casus illi, qui in *Academiâ Chirurgicâ* habentur, felicem habuerunt eventum.

Similia impedimenta & in canali urethræ inventa fuerunt: quandoque enim orificium urethræ in glande non erat apertum; & tunc cura difficilis non erat, aliquando pars urethræ deficit omninò; & tunc radicaliter hoc malum curari non potest (q). Cæterum hoc vitium diutiùs toleratur ab infante, quàm si in intestino recto foret. Urina enim sibi viam invenit; quandoque per umbilicum, aliquando circa scrotum parvo abscessu facto, urina prorumpit; qualis casus legitur (r). Cùm autem nulla adesset urinæ incontinentia, nec ullum pateretur incommodum jam adultior infans, nihil tentare voluit prudens ille Chirurgus. Aliquos vidi, quibus urethræ orificium sub glande in penis parte inferiori hiabat.

Contingit quandoque, ut recens natus infans superflua quædam membra habeat, quæ nulli usui futura sunt, sed potiùs incommodum parient. Sic aliquoties vidi in manibus & pedibus sex digitos: superflui tales digiti plerumque carnei tantùm sunt, nullo osse fulti, vix mobiles, & manus deformes reddunt. *La Motte* (s) ligavit filo cerato in recens nato infante quatuor tales digitos, qui omnes intra tres vel quatuor dies ceciderunt, & cicatrices, illis delapsis, sponte formabantur. Neque ullo signo apparuit, ligaturas has infanti ullam fecisse molestiam.

Quo autem tempore hæc superfluatorum ablatio fieri debeat, non convenit inter omnes. Quidam post ablactationem, vel adhuc ferius, hoc faciendum suadent; alii statim post nativitatem; quorum opinionem amplectitur *Levret* (t); modò infans sanus sit: testatur autem, quòd nunquam pœnituerit hoc fecisse, & plures alios Chirurgos, ipso suadente, idem tentasse cum felici successu.

Recens natus infans, uti dictum fuit, in totâ corporis superficie, glutine mucoso; satis sæpè spisso, madet. Gluten autem solet vocari corpus semifluidum, cujus una pars dum movetur, trahuntur & adhærentes partes, dum tota glutinis moles locum non mutat. Sed & simile gluten in ore, stomacho, œsophago, intestinis, reperitur, & recens natis infantibus non tantùm ex naribus, verùm etiam ex ore, sponte exire solet, vel ab Obstetrice, dum cutim depurat, educitur.

Fœtus, quamdiù in utero materno hæret, liquore amnii undique alluitur; liquor hîc, dum ruptis partûs tempore membranis aquæ effluunt, sæpè satis viscosus apparet; tota cutis tali glutine tegitur; qui ergò videtur liquori amnii originem debere: cùm autem multi in illâ opinione sint, fœtum non tantùm per vasa umbilicalia à matre nutrimentum accipere, verùm etiam per os nutriri, deglutito amnii humore, facile credebant se intelligere, quare ab ore ad anum usque cava viscera simili glutine obducerentur, ac in cutis superficie invenitur.

Alii è contrâ crediderunt, liquorem amnii excrementitium esse potiùs, & ex ipso fœtûs corpore produci; fœtum non deglutire in utero; os semper clausum habere; liquorem amnii non inveniri in ventriculo & intestinis fœtûs. Addunt, fœtus obser-

(q) *Levret*, l'Art des Accouchem. §. 1285. pag. 218.

Observ. LXXXV. pag. 129.

(s) *Ibid.* pag. 128.

(r) *La Motte*, Traité des Accouch. Liv. I.

(t) L'Art. des Accouch. §. 1301. pag. 220.

vatos esse, qui capite carebant, & tamen increverant. Plura alia argumenta pro & contra hanc sententiam legi possunt (*u*). Nec videtur hîc locus esse, ut omnia & singula expendantur. Sufficit novisse, quòd viscida talia in primæ coctionis viis inveniuntur, æquè ac in cutis externâ superficie: simul notum est, totâ vitâ secerni lenta, mucosa in orè, œsophago, ventriculo, intestinis; ideóque & in fœtu hæc secreta, non excreta, accumulari posse. Fortè statim post nativitatem major secretio fit, cùm in fœtu omnia organa secernentia turgida appareant: sic hepar invenitur magnum, & succi plenum; ita & totum turget glandulosum systema.

Verùm in textu dicitur, non tantùm viscida, sed & caseosa lenta, in primis viis recens nati infantis reperiri. Præcedenti capitulo patuit, verum lac venire ad uterum, imprimis ultimo graviditatis tempore. Hippocrates (*v*) dixit: *At verò puer, in utero, compressis labris, ex matris utero fugit, ac tum alimentum, tum etiam spiritum, &c: Quòd si quis roget, quomodò hoc quis noscit, quòd puer in utero trahat & sugat, hoc illi respondere licet: Pueri, quùm nascuntur, stercus in intestinis habent, ac in lucem editi, tum homines, tum pecora, celerrimè ventrem exonerant. Atqui stercus non haberent, nisi in utero sugerent, neque ut primùm puer natus foret, ubera sugere nosset, nisi in utero suxisset.*

Quidam voluerunt, cùm in recens natis mammæ in utroque sexu inveniuntur; sæpè lacte turgidæ, quòd fœtus in utero propria sugeret ubera, imprimis ultimo graviditatis tempore. Situs certè infantis, & facilis spinæ dorsi flexilitas non repugnant huic opinioni. Sæpè vidi turgidas mammæ in recens natis, imò & induratas, ita ut fomentis ac emplastris opus fuerit ad resolvendum illud concretum. Quandoque & observatur, mammæ attolli aliquot post nativitatem diebus. Quidam crediderunt, hoc contingere ob ligaturam Chordæ umbilicalis: arteriâ umbilicali enim compressâ, voluerunt sanguinem tunc retrogredi per epigastricas arterias, mammariis communicantes. Fortè & hoc verum est. Mirabatur Medicus, infantem, biduo à nativitate, horrore, dein calore, corripit; febricitare: simul dextra tumebat mamma; quam dum leviter premeret, exiverunt ex papillâ aliquot lactis guttulæ. Rem examinans Medicus invenit, & infantem & matrem circa idem ferè tempus in febrem lactariam incidisse. Intellexit Medicus ex parentibus postea, quòd, cùm mamma dextra paulatim subsedisset penitùs, similiter & sinistra intumuerit; ex quâ pariter pauculæ prodierunt lactis guttulæ (*x*).

Cæterùm illud argumentum Hippocratis, quòd nempè recens natus infans fugere non posset, nisi in utero jam suctioni assuevisset, non adeò urgere videtur. Ipse enim, uti aliâ occasione ad §. 1. notavi, fatetur, quod à nullo edocta natura, & citra disciplinam, omnia, quæ conveniunt, efficit. Si vitulus inermi adhuc fronte ferit, hinnulus molli adhuc unguâ calcitrat, &c, non adeò mirum apparebit, recens natum infantem fugere posse, licèt in utero nunquam suxisset.

§. 1341. **Q**Uâ solâ de causâ, nausæ, vomitus, tormina, singultus, convulsiones, sæpè oriuntur; atque deinceps restant indigestiones assumtorum.

(*u*) Essais & Observ. de Med. Tom. I. art. XIII. pag. 204, & Tom. II. art. IX. pag. 147.

(*v*) De Carnib. cap. III. Chart. Tom. V. p. 304.
(*x*) Instit. Bonon. Tom. I. pag. 151. 152.

Dum iners tale gluten in ventriculo fluctuat, vel faucibus adhæret, irritatione solâ nauseam & vomitum producit. In adultis toties ab hâc causâ molestissima nausea fit; imò solâ agitatione plumulæ in faucibus nausea & vomitus producitur, uti notum est. In teneris recens natis ergò facilè eadem contingent, etiam à leviori causâ; si circa œsophagi orificium similia strigmenta glutinosa hæreant, sequetur singultus; in intestinis ab eâdem causâ producentur tormina; imprimis, si illud glutinosum, ob aëris liberum accessum, corrumpi jam incipiens, acrius reddatur: sæpiùs tamen à meconio, de quo postea dicitur, nimis diù retento, tormina fiunt.

Undè patet ratio, quare *Hippocrates* (y) inter parvulorum, & recens natorum, morbos vomitum recenseat. Cùm autem §. 652. demonstratum fuerit, nauseam & vomitum pro causâ proximâ habere convulsionem fibrarum muscularium faucium, œsophagi, stomachi, intestinorum, diaphragmatis, musculorum abdominalium, facilè patet, quare nausea & vomitus, si validiora fuerint, vel diù durent, convulsionem excitent universales; cùm totum genus nervosum adeò mobile sit in tenellis infantibus, & tot insolita recens natis contingant. Optimè hoc monuit *Hippocrates* (z), dum de recens natis agit; sic autem habet: *Quin & loco spirituum, & tam cognatorum humorum, cum quibus familiaritatem ac amicitiam in utero intercessisse necesse est, externis omnibus utitur crudioribus, siccioribus, & ad usum humanum minùs accommodatis* (ἡσων ἐξηνδρωπισσώροισιν). Notum enim est, ex ingestis, per viscerum & vasorum actionem, ac vires, produci humores humanos. Quamdiù enim in utero matris hæret foetus, nihil ad illum venit, nisi quod in materno corpore jam subactum fuit, & indolem humanorum humorum acquisivit, vel saltem quàm proximè tantùm absit ab hâc conditione. Simul ac natus est, abscissâ chordâ umbilicali, omne commercium cum maternis humoribus cessat, & per os recipere debet nutrimentum, propriisque subigere viribus: Undè mox subjungit *Hippocrates* (a): *Ex quibus multos suboriri dolores, plerisque etiam mortes, necesse est: Quandoquidem & plerumque viris, tum locorum, tum victuum, mutationes morbos pariunt.*

Facilè patet, abstersionem & educationem hujus glutinosi requiri: si enim maneret, indigestiones assumptorum sequerentur necessariò. Notum enim est ex Physiologicis, per totum tractum intestinorum & ventriculi arterias eructare in omni puncto tenuem humorem, qui contenta in ventriculo & intestinis humectat, solvit, apta reddit, ut in chylum mutantur, à vasis lacteis resorbendum. Si jam latera horum viscerum tenaci tali crustâ glutinosâ, vernicis instar, maneant obducta, nec exhalare poterunt arteriæ, nec resorbere venæ; adeoque ingestis, vix mutatis, & indolem suam sequentibus, replebitur cavum intestinorum, & abdomen tumebit brevè, dum reliquum corpus emaciabitur defectu nutrimenti.

Notum pariter est, succum pancreaticum, & utramque bilem, in duodenum intestinum depluere: si illud emissarium, tenaci glutine obductum, transitum neget, vel difficulter admodum transmittat, turbabuntur horum viscerum actiones, & bilis in sanguinem retrogressa icterum faciet. Hepar enim in junioribus magnæ molis est, & bilis magna copia in recens natis invenitur, secreta jam, & collecta, ultimis mensibus, dum foetus in utero materno hæret, nec excreta tamen, cùm diaphragma quiescens, antequàm respiraverit infans, annexum hepar non moveat.

(y) Aphor. xxiv. Sect. III. Charter. Tom. IX. pag. 119. — (z) De Octimestri Partu, cap. II. Charter. Tom. V. pag. 352. — (a) Ibidem,

Hæc est ratio, quare toties in recens natis icterus observetur; sed ferè semper citò curabilis: absterfo enim glutine, bilis emissarium impediente, mox cedit morbus, & ipsa bilis dum in intestina depluit, efficacissimè solvit omne glutinosum, lenta attenuat, & naturali suo stimulo alvum movet. De quâ re videantur illa, quæ ad §. 75 habentur, ubi de curatione morborum ex glutinoso spontaneo oriundorum agebatur.

§. 1342. **C**uratur facilè jejuniò horarum x, vel xii; assumptione pauci vini cum melle misti, iteratâ dosi hoc tempore abstinentiæ dati; vel lenissimo quodam simul adjecto stimulo purgante.

Omnia tamen illa incommoda, quæ glutinosis, accumulatis in primis viis originem debent, non adeò difficulter superantur. Jejunium enim decem vel duodecim horarum sæpè solum sufficit. Respirationis motu omnia viscera abdominalia agitantur, concutiuntur. Bilis, quæ satis copiosa adest in recens natis, in intestina depluens, nisi emissarium ejus obstructum fuerit, solvit illud glutèn, & abstergit ventriculi ac intestinorum cavum: motus peristalticus, per naturalem stimulum bilis auctus, fricando abstergit illud glutinosum, dum ipsa bilis admista tenacitatem minuit. Ut enim aliâ occasione jam aliquoties monitum fuit, in homine vivo intestina magnum cavum non habent, sed crassa satis latera opposita se mutuò tangunt; undè per ipsum motum peristalticum, mucus naturaliter cavam superficiem inungens, continuò secretus, abstergitur, ne accumulatus gravet. Hinc per solam abstinentiam aliquot horarum ventriculus & intestina depurantur sic, ut apta sint excipiendis commodè, retinendis, & digerendis alimentis, quæ recens natis ingeruntur.

Hæc autem glutinosi absterfio, & expulsio, pulchrè promovetur, & tutò, si pauculum mellis, in vino vel hydromelle diluti, sæpiùs detur, parcâ copiâ tamen, ad drachmam nempè unam alteramve, abstinentiæ hoc tempore: utiliter & lenis stimulus purgans his additur; qualem dat *syrupus cichorei cum rheo*; cui etiam aliquid *saponis Veneti* miscetur; qui potens, & blandum simul remedium dat ad glutinosa attenuenda: imprimis autem saponis usus laudatur, si color ictericus in cute appareat, vel urina tingat lintea colore flavo: tunc enim certi sumus, liberum bilis in duodenum exitum esse impeditum, à glutine; quod ergò quantocyùs abstergendum est: talium remediorum formulæ in *Materia Medica* ad hunc numerum habentur.

Mel leviter coctum recens natis commendat *Moschion* (b), vel & mulsam tepidam ori instillari jubet, ut *stomachus & venter purgetur*: sic ad lac sumendum disponitur.

Quale autem nutrimentum, post absterfionem primarum viarum, conducat recens natis, non ita convenit inter Medicos. *Aëtius* (c) pariter mel despumatam laudat, & aquam mulsam tepidè instillandam; deindè jubet, ut mater, emulceto priùs, quod crassum est, è mamillis, & adhibito ex calidâ aquâ fomento, lac præbeant infanti; sed mox addit: *Præstat tamen usque ad quartam diem à matris lacte abstinere*. *Paræus* (d) voluit, absolutam expectari debere lochiorum expurgationem, ante-

(b) Spach. Gynæc. pag. 7. n°. 71, 72. — (c) Lib. IV. cap. III. pag. 67. versâ. — (d) Spach. Gynæc. pag. 413.

quàm mater ubera præbeat. Imò *Mofchion* (e) omninò damnavit lac maternum, & alienum prætulit; quoniam credidit, ex laboribus in partu toleratis, & puerperii purgatione, lac pravum esse, spissum, & difficilis coctionis.

Fortè primâ fronte speciosa videri possent hæc ratiocinia; sed simulac Medici Naturam ducem spernunt, errant ferè semper.

Post aliquot horarum abstinentiam recens natus infans nutrimento indiget; hinc, si lac negetur, aliud alimenti genus subministrari debebit. Pulticulas ex lacte vel jusculis paratas exhibent. Verùm aliena hæc sunt, omninò diversa ab alimento, quo infans usus fuit, dum in utero materno hærebat. Matris humoribus vixit ante paucas horas: præsto sunt in mammis similes in materno corpore parati, in usum recens nati, qui hos desiderat, qui fugere novit, à nemine doctus.

Prudens Medicus post partum conciliat blandum somnum puerperæ, quo ubi refecta fuerit, nil metuendum est à prægressis partûs doloribus. Neque metuendum à lochiis, ac si maligni quid haberent; de quâ re in præcedenti capitulo abundè dictum fuit. Primum illud lac non est spissum, sed dilutum & tenue, diversumque ab illo, quod tempore febris lactariæ in mammis colligetur. Purgat leniter, & abstergit primas vias, primum illud lac. Hinc *Celeberrimus Monro* (f) mirabatur Creatoris sapientiam, qui recens natis concessit lac tenue, dilutum, leviter purgans, & deterfis benè primis viis post tres quatuorve dies aliud dedit, spissius & magis nutriens.

Undè curavi semper, ut proprii infantes lac maternum sumerent, postquàm illa blando somno refecta fuisset: idem aliis semper suasi, nec unquam pœnituit consilii dati. In vaccis similem lactis diversitatem statim post partum observamus.

Undè simul patet, recens natos, quibus ubera matris negantur, magis adhuc indigere leni stimulo purgante, ut benè depurentur primæ viæ; nisi fortè recens enixam puerperam pro nutrice obtinuerint; quod oppido rarò contingit. Hinc, dum eligebam nutrices pro recens natis principibus, semper prætuli talem, quæ lac tenue & dilutum maximè habebat; licèt vulgò damnari soleat tale lac: observavi simul, tale lac sensim postea majorem consistentiam acquisivisse. Nec aliquid damni metuo à tenuiori lacte: si tamen robustus infans postea crederetur spissiori lacte opus habere, alia nutrix substitui posset.

§. 1343. **Q**uin, ad proluendam hanc pituitæ mucosæ saburram; sæpè profunt egregiè Epithemata moderatè aromatica, & spirituosa.

Solent quandoque abdomen tegere epithematibus aromaticis, sed lenioribus, ne rubescens cutis, & leviter quasi erysipelatoza, irritetur nimis. Usus imprimis habent, si debiles sint recens nati, & omnes motus appareant languidiores. Spes est, ut per hos stimulos excitentur vires ventriculi & intestinorum, sicque faciliùs saburra illa glutinosa expellatur. Formulæ talium epithematum in *Materia Medica* ad hunc numerum habentur; ad quarum normam plures aliæ similes componi faciliè poterunt.

(e) Ibid. pag. 7. n°. 73. — (f) *Essais & Observat. de Med.* Tom. II. art. XI. pag. 289.

Quidam ad eundem scopum adhibent emplastra leniter aromatica, *Ceratum v.g. stomachicum Galeni*, & huic similia. Major tamen efficacia ab his, quæ præcedenti paragrapho laudata fuerunt, expectatur.

§. 1344. **M**Ultum patiuntur vulgò à meconio non satis citò expulso, ob debilitatem foëtûs, duritiem materiæ, copiam ejus nimiam, siccitatem viæ.

Invenitur in foëtû maturo, nativitati proximo, materia fœculenta, nigra, vel & ex nigro viridescens, tenax, viscosa, totum plerumque tractum crassorum intestinorum ad recti finem usque replens. Splendet hæc fœx, &, cum colore ac tenacitate papaveris succo inspissato (opium vocant officinæ) similis sit, hinc à veteribus Medicis Græcis *Μηκώνιον* dictum fuit, papaverculum Latinè reddi solet. Hæc fœx, accumulata in foëtûs intestinis, irritat fibras, molestiam & tenesnum creat; undè partûs tempore irrequietus infans matris dolores excitat, vel jam præsentis auget; simulac respiraverit infans natus per aliquod tempus, nigra hæc fœx per anum exire solet; non quidem simul & semel omnis, sed satis largâ copiâ plerumque.

Cùm enim foëtus salivam propriam deglutiat, & in ore, œsophago, ventriculo, secretum mucum in intestinis, similiter mucos obductis, colligat, bilem ac humores alios affluentes recipiat, omniaque hæc aliquas semper fœces ponant, ab his collectis talis materia in intestinis crassis accumulatur. Si foëtus simul liquorem amnio contentum ore hauriat; quod multis satis probabile videtur (g); tunc ex hoc fœculenta relicta meconii quantitatem augere poterunt. Copia meconii talis esse solet, ut crassa intestina sufficiant ad illud continendum: rariùs enim meconium occurrit in tenuibus intestinis. Nigra illa fœx, per plures menses accumulata, exire debet de corpore, ut recens natus infans sanus maneat, & sæpè pars ejus exire solet per anum, simulac natus est. Si autem debilis langueat infans, tunc tardiùs hæc evacuatio contingit: si meconium durius fuerit, difficulter nixibus infantis exprimi poterit: hoc autem rariùs contingit; sed molestâ potiùs glutinositate adhæret intestinorum lateribus; tantam enim habet tenacitatem, ut difficulter à natibus & femoribus ablui possit, & lintea inficiat maculis, quæ difficulter eluuntur.

Si magna copia meconii in intestinis hæserit, longius tempus requiritur ad evacuationem; nam, uti dixi, non expellitur simul & semel omne meconium.

Notum est, intestinorum cavum naturaliter lubricum & humidum esse, sed imprimis intestina crassa mucos copioso inungi, ut duras fœces faciliùs transmittere possint: observatur autem, intestina eò plures glandulas, plusque mucos, habere, quò fini propiora sunt (h). Hinc ano circumfusa hæret tanta pinguedinis copia, ut fœcibus, intestinum rectum distendentibus, cedere possint vicina, & omnia lubricentur. Si mucus ille vel pinguedo deficient, alvus pertinaciter tarda est. Verùm rarò observatur hæc siccitas in recens natis, quibus totum corpus molle, humidum, & succo plenum, est.

(g) Vide *Instit. Medic. Boerh.* §. 682, 683. — (h) Vide *Instit. Medic. Boerh.* §. 111, 112.

§. 1345. **H**inc ab ejus morâ; aëre jam appulso, acrimonia, acor, putredo, in vapores resolutio, adeoque dolores torminosi, convulsiones, nausæ, vomitus, singultus, tusses, sternutationes, clamores, fletus, pervigilia, terrores, febres, macies, mors.

Meconium, excrementitium cum sit, & corpori inutile, distendens & gravans intestina, quibus retinetur, de corpore eliminandum esse, nemo dubitat. Ipsa Natura sponte hanc evacuationem tentat statim post nativitatem, si nihil obstat.

Quamdiu enim infans in utero materno hæret, nullus aer ventriculi aut intestinorum cava ingredi potest. Sæpius antea dictum fuit, extravasatos humores, in cavis corporis collectos, per menses hæere immutatos, & postquameducti libero aëri expositi fuerint, subito putrescere, pessimamque mephitim quaquaversum dispergere. *In capitulo de Hydrope* plura talia habentur, quæ hoc evidenter docent. Idem à meconio metuendum est, nisi citò de corpore exeat. Observavi aliquoties meconium quod statim post nativitatem exit, non habere malignum odorem, sed, si per aliquot horas in linteis relictum fuerit, tunc acidum spirasse, quandoque & putridum, prout nempè in hanc illamve indolem magis inclinaverit. Omne enim fœculentum, quod à bile utràque, succo gastrico, pancreatico, &c. in intestinis fœtus colligitur, cum animale productum sit, potius in putredinem vergit. Antea dictum fuit, admodum probabile esse, ultimis graviditatis mensibus, lactis aliquid venire ad fœtum jam adultiorem. Lac autem acefcit sponte; sed tamen pars lac constituens, caseus nempè, rancescit, si pinguis sit; sin minus, in naturam animaleam vergit, & lentescit, cornuum instar, si igni propius admoveatur; & si comburatur, similem fœtorem spargit, ac cornua & ungulæ animalium, dum uruntur.

Antea in *Capite de Ructu & Flatu* §. 646. & §. 647. patuit, humores putrescentes, & fermentantes, dare ructibus & flatibus materiem. Si aer extricatus ex his humoribus distendat ventriculum ac intestina, & per illa liberè oberret, vel sursum per ructus, vel deorsum per flatus, exploditur. Si verò acre irritans simul adsit, per quod fibræ convulsione constrictæ liberum flatulentæ materiæ transitum impediunt, tunc membranæ claudentes tenduntur, distrahuntur; undè dolores & anxietates intolerabiles; qui emissis flatibus mox cessant; & denuò redeunt, nisi causa horum malorum ablata fuerit. Si autem inflammatio & febris accesserint his malis, etiam in adultis & robustis hominibus, intolerabiles dolores fiunt, & sæpè cita mors.

Patet ergò ratio, quare à retento meconio dolores torminosi fiant, & anxietates; quæ mala testantur miselli irrequietâ & perpetuâ jactatione corporis, clamoribus, & fletu; quamvis ante elapsum primum ætatis mensem vix unquam lacrymas emittant; hinc potius clamant, quàm flent, miselli.

Si autem, uti ad §. 1341. dictum fuit, à solo glutine, primas vias mole suâ irritante, tot mala oriri possint, quantò magis hæc metuenda sunt, dum meconium picæ tenacitatis, nimis diu retentum, à libero aëris accessu acrimoniam acquirit; & loca, quibus hæret, irritat.

Recens natis, si omnia rectè cedant, somnus ferè perpetuus est; verum si doleant, pervigilia adsunt; ubi explosis flatibus dolor cessat, mox obdormiunt; redeunte dolore,

dolore, quasi territi subsiliunt; validæ & universales convulsiones sequuntur, sæpè citò lethales. Si his supervixerint, nisi meconium expulsum fuerit, citò emaciantur; ita ut intra triduum viderim obefulos, dum nascebantur, penitùs macilentos. Nec mirum hoc; perpetuo, nec interrupto, fruebantur nutrimento, dum in utero materno erant; nunc nausea & vomitus ingestionem alimenti impediunt; & si quid subindè ingestum fuerit, non digeritur, sed corrumpitur; undè vitiosa in visceribus saburra augetur. Somnus, adèò reficiens infantes, vel nullus est, vel continuò per dolores interrumpitur, cùm ferè perpetuus esse debebat: dolor ipse vires consumit, undè mors sequitur brevè. Quotidianæ observationes docent, plures infantes ab hâc solâ causâ perire in ipso vitæ limine.

Inter recens natorum morbos *Hippocrates* (i) recensuit vomitiones, tussès, vigili-
lias, pavores. Cæterùm irritationem intestini crassi tussim excitare, docet observatio
fatis mira *Celeberrimi Albini* (k) de milite, cui intestinum colon, vulneratum, sic
sanatum fuerat, ut cicatricem per ambitum oræ duxerit unam ventris plagâ &
intestini: undè interior intestini superficies oculis patebat non tantùm, sed & inversa
quandoque foràs protrudebatur. Si aër frigidiusculus ad intestini internam superficiem
perveniret, statim superveniebat tussis; quæ non cessabat, nisi intestinum denuò
recauisset.

§. 1346. **C** Orrigitur vis expellens sopita stimulo leni purgante, leni
suppositorio, cardiaco suavissimo & leni.

Cognoscitur, vim expellentem sopitam esse, si nullos nixus ad deponendam alvum
faciat infans, vel admodum debiles tantùm. Facilè patet, tunc opus esse leni stimulo
purgante: *Rheum*, & omnia, quæ indè præparari solent in officinis, solùm sufficit:
acriores enim purgantium stimulos, absque convulsionum periculo, tenellum recens
nati infantis corpusculum non fert. *Syrupus cichorii cum rheo*, *Syr. ros. solut. simplex*,
Manna, *Cassia fistulæ* pulpa, sunt præcipua, quibus Medici utuntur in hoc casu.
In *Materiâ Medicâ* ad hunc numerum plures tales formulæ habentur.

Suppositoria ad eundem scopum adhibentur, quæ, vel mole solâ, vel leni stimulo
addito, leviter irritant finem intestini recti; undè tenesmus alvum deponendi sequi-
tur; sicque evacuatur meconium retentum. *Sebum candelarum*, in globulum vel
parvum conum formatum, mole solâ agit: globuli saccharati, qui solent ex *semine*
fœniculi saccharo obducto parari, præter molem, lenem sacchari sensim deliquescentis
stimulum habent; qui paulò efficacior est in suppositoriis, quæ ex melle cocto,
vel sappone Veneto, formantur; de quibus vide *Materiam Medicam* ad hunc nu-
merum.

Quâcunque ex materiâ suppositoria hæc fuerint parata, oleo inunguntur, ut
lubrica, absque vi ullâ, per anum immitti possint. Relinquuntur, donec unâ cum
fœcibus alvinis exeant; quod plerumque satis citò fieri solet. Si diutiùs maneant,
sensim solvuntur; & si quid stimulantis simul habeant, ab hoc nixus deponendi
alvum excitatur; si à solâ mole suppositorii hic effectus non fuerit secutus.

(i) Aphor. xxiv, Sect. III. Charter. Tom. IX, pag. 119.

Tom. IV.

(k) Academ. Annotat. Lib. II. cap. viii. pag. 34.

Commendantur & grata cardiaca, si debilis infans fuerit; quæ leni stimulo excitant torpentes ventriculi & intestinorum affectiones. Formulæ horum in *Materia Medica* habentur.

Cognoscitur autem, omne meconium exivisse, si fœces alvinæ colorem mutaverint; qui tunc flavus, vel ex albo flavescens, solet esse, & post aliquot horas, si in linteis relinquantur, in viridescentem sæpè mutatur. Quandoque etiam biliosa viridia per alvum prodeunt, postquam meconium evacuatum fuit: optimè enim notavit *Monro* (l), recens natorum vesicam felleam plerumque turgere bile viridi & acriore; quia ob respirationis defectum, & gluten obliniens intestinorum latera, non tam facilè in intestina exire potuit. Hæc est ratio, quare, evacuato meconio, tormina adhuc maneant, ob copiam bilis per intestina transeuntis; quâ evacuatâ, meliùs se habent: hinc in similium usu pergitur, donec fœces flavæ, molles, absque signo doloris, per alvum prodeant. Laxior enim alvus junioribus magis prodest, quàm si stricta fuerit. Quod & adfirmat *Hippocrates* (m), dicens: *Quibus copiosè profluxit alvus, & bellè concoquunt, ii magis sanitate fruuntur.*

§. 1347. **D**urities materiæ corrigitur haustu feri lactis recentis cum paucò melle diluto, clysmate ex fero lactis saponato vel mellito.

Rarò meconium durum est; sed potiùs picea ferè ejus tenacitas facit, ut difficiliùs per alvum exire possit: at si nimis diù hæserit, indurescere posset: tamen satis citò corrupendum meconium, per moram natâ acrimoniâ, plus nocebit, uti ad §. 1345. dictum fuit.

Primum illud lac maternum, cujus usus antè laudatus fuit, facilè cavebit nimiam duritiem meconii, simulque vi diluente minuet tenacitatem. Si ubera materna non ducat infans, pauculum feri lactis, melle edulcorati, exhiberi solet (vide *Materiam Medicam* ad hunc numerum); quod facilè assumunt recens nati infantes. Optimè etiam profunt clysmata ex fero lactis, paucò melle, & pauculo saponè Veneto; cum meconium præcipuè in crassis intestinis collectum hæreat, & sic facilè elui possit. Sufficiet, si uncia, vel sesquiuncia, talis feri lactis injiciatur, & leni vi quidem, ne tenera intestina indè molestè afficiantur. Tutius enim est, repetere tale clysmata, si opus fuerit, quàm simul & semel majorem copiam adhibere.

§. 1348. **I**ntestina lubricantur, assumto oleo Lini, Olivarum, Amygdal. dulcium, &c. tum injectis iisdem Clysmatis specie, & linimentis similibus.

Omnia olea pressa lubricant, siccitatem intestinorum emendant, illorum latera obliniunt, omnemque acrimoniam obvolvendo enervant, quæcumque demum illa fuerit: hinc, uti notum est, ad venena acria ingesta adeò laudantur ab omnibus olea

(l) Essais & Observat. de Médecine, Tom. II, art. XI. §. 14. pag. 303.

(m) De Dentitione, num. 4. Charter. Tom. VII. pag. 871.

mollia recentia, tam ex vegetabilium, quàm ex animalium, classe desumpta. Ubi ergo meconium, acre jam redditum, intestina irritando, dolores torminosos producit (§. 1345.), usum habere hæc poterunt. Cavendum tamen videtur, ne majori copiâ, vel diù, hæc adhibeantur. Solidarum enim partium robur minuunt (§. 35), & si diù maneant in ventriculo ac intestinis, rancescunt, pessimamque acrimoniam inducunt: in sanis etiam & fortibus hominibus, si opima pinguis copiosa in prandio assumserint, observatur, quòd vesperi eructent merum oleum; sed jam adeò acre, ut œsophagum & fauces exurat, imò ferè præfocet. Hæc est ratio, quare in *Materia Medicâ* ad hunc numerum parca tantùm quantitas oleorum mollium præscribatur, simulque admisceantur syrupi, ut sacchari saponaceâ virtute reddatur illud oleum miscibile humoribus aquosis, sicque caveatur, ne diutiùs cavæ intestinorum superficie hæreat. Ob eandem rationem *oleo lini* additur *ovi vitellus*, & *mel mercuriale*, dum formâ clysmatis recens natis injicitur; simulque monetur, tale clyisma semel in die injiciendum esse, *donec lubricitas redeat*. Scopo enim hoc obtento, meliùs abstinetur.

Solent & commendari inunctiones abdominis mollibus unguentis; quæ tamen non ita directè intestinorum lubricationi servire possunt.

Observavit *Tissot* (n), olea pressa, recens natis infantibus data, sedasse tormina ventris quandoque satis citò; sed postea rediisse frequentius, si continuaretur oleorum usus. Curavit quosdam, absque ullo remedio dato, prohibendo olei usum.

§. 1349. **Q**Uâ Methodo, quibus Medicamentis, felicissimè superantur varia illa & pessima symptomata ab hac unâ radice orta (1345.).

Primæ viæ strigmentis mucosis undique occupantur in recens natis; quod multis molestiis originem dat, uti dictum fuit: crassa intestina copiam tenacis meconii habent; quod gravat, distindit, & morâ acriùs irritat. Si autem hæc educantur de corpore, ventriculus & intestina depurantur, aptaque evadunt, ut recipiant, retineant, mutant, ingesta, quæ requiruntur ad nutritionem & incrementum recens nati infantis. Undè patet, hanc methodum, hæc remedia, sufficere, ut superentur mala recensita.

§. 1350. **S**I verò usquam, hîc antacida usum habent, & inter illa absorbentia imprimis.

Cùm recens nato infanti præbeantur ubera, vel pulticulæ ex lacte, farinaceis; pane, atque omnia hæc ex propriâ naturâ suâ degenerent in acrimoniam acidam, patet, quare antacida hîc locum habeant, & inter illa præferantur absorbentia; quia acidum quidem domant efficaciter; sed simul nullam acrimoniam habent. Videantur illa, quæ §. 66. dicta sunt, dum de morbis spontaneis ex acido humore agebatur.

(n) Avis au Peuple sur sa santé, chap. xxvii. §. 381.

§. 1351. **O**piata rarò, neque sine magnâ circumspeditione, adhibenda.

Pessimus ille mos apud plebem in multis locis nimis invaluit, ut opiata dentur; dum misero ejulatu infantes dolorem testantur: sic quidem doloris sensus obtunditur; sed causa doloris pergat agere, & poterit tenellum recens nati corpusculum destruere. Si à meconio retento, & acri reddito, intestina vellicentur, ejus expulsio promoveri debet, uti dictum fuit: si ab acrimoniâ acida talia mala contigerint, illa corrigi tutò potest per absorbentia remedia. Cùm autem laxior alvus profit primo hoc vitæ stadio, ad evacuandum meconium, expellendamque bilem copiosius collectam, & acriorem quandoque, opiata nocent, cùm alvum strictam reddere soleant. Undè patet, talia remedia locum non habere; vel si perpetui ejulatus aliquod lenimen postulent, lenissima sola adhibenda esse: *Syr. fl. rhæados*, *syr. diacodii*, & his similes, qui in omnibus officinis habentur, aquâ diluti, & parcâ dosi dati, repetitis vicibus, donec blanda quies sequatur, tolerari possent; validiora nocent semper. Nutrices mercenariæ, & custodes infantum, clam sæpè solent hæc dare infantibus, & cùm brevè nullum ampliùs effectum præstent, nisi dosi augeatur, hinc quandoque audacter ad magnam quantitatem adscendunt; sicque assuescunt his miselli, ut diù postea his carere nequeant omninò; undè vidi stupidos & hebetes vixisse ad tertium quartumve annum usque. Sensim tamen in plerisque hæc mala, procedente ætate, emendata fuerunt.

§. 1352. **Q**uin evitanda omnia nimis attenuantiâ, stimulantia, volatilia.

In utero materno foetus blandis sanæ matris humoribus vixit, ac increvit, & uti antea dictum fuit, damnum accipit, si gravida acrioribus cibus, potibus, vel condimentis, indulserit. Postquàm natus est infans: molle lac maternum ipsius usibus destinatum est. Tenera recens natorum viscera nihil acris, nihil irritantis, ferre possunt; hinc omnes prudentes Medici, dum tractant infantum morbos, ab illis cavent. Undè patet, quantum peccent mulierculæ, dum calidis opiatis compositionibus somnum infantibus conciliare nituntur. *Theriacam*, *Mithridatium*, & similia aromatica, misellis ingerunt, quantumvis etiam reluctantis: multùm usitata est in quibusdam locis compositio, quæ *Electuarium seu requies Nicolai*, & ab effectu *Requies puerorum*, in officinis dicitur. Illud *Electuarium*, præter largam satis opii copiam, continet *Nucem Moschatam*, *Cinamomum*, *Zingiber*. Imò vidi, quòd calidissimum *Electuarium*, in officinis *Philonium Romanum* dictum, exhibuerint; quod, præter opii largam admodum copiam, continet *piper*, & igneam *pyrethri* radiculam: hæc compositio adeò calida est, ut fauces vix non inflammet; dum deglutitur.

Postquàm *Sylvii* sal volatile oleosum inclaruerat, ferè pro Panaceâ habebatur, cùm vix non omnes morborum causas ab acido solo derivaret. Prætereà, cùm acida acrimonia in ventriculo & intestinis infantum toties adsit, & plurima mala producat,

hinc acre illud remedium, quod ex fale volatili alcalino & oleis aromaticis calidissimis constat, infantibus adhibitum fuit. Verùm si halitus illius remedii nares feriat robusti & sani hominis, ferè convellitur totum corpus. Quantum ergò metui debet, dum similis halitus, calore corporis actuosior redditus, per ventriculum & intestina tenelli infantis oberrat. Acidum quidem domat hoc remedium, & cum acido unitum mutatur in falem neutrum blandæ indolis, sed nocet acri stimulo, antequàm hoc fiat.

Hæc est ratio, quare prudentes Medici maluerunt absorbentibus uti remediis ad domandum acidum in primis viis infantum hærens; imò illa prætulerint salibus fixis alcalinis; licèt hæc salibus volatilibus alcalinis minùs stimulent. Omnia enim illa, si non occurrant acido, vel antequàm illi uniantur, suâ propriâ acrimoniâ nocere possunt. Absorbentia autem blanda sunt, & nullam acrimoniam habent.

§. 1353. **C**uique verò singulari malo (1345.) facilè remedium invenitur, cognitâ historiâ causæ, & curationis, omnium morborum hucusque descriptorum.

Omnia illa malâ, quæ §. 1345. enumerantur, solent feliciter tolli, causâ sublatâ; id est, dum meconium expellitur, & à glutinosis lentis ventriculus ac intestina liberantur. Interim contingere potest, ut post diuturniorem moram meconii, jam acrioris redditi, malè effecta fuerint intestina, & ideò post expulsionem etiam meconii aliqua ex his malis adhuc supersint: possunt etiam v. g. intestina inflammari, ventriculus à diuturniori vomitu sic irritari, ut nausea & vomitus maneant. Verùm tunc medela requiritur talis singulorum malorum, qualis determinata fuit antea, dum de his morbis agebatur: habito tamen semper respectu ad tenellam ætatem, quæ mollissima tantùm fert remedia.

Hinc etiam patet ratio, quare sollicitè cavendum sit ab omnibus, quæ sensuum organa in recens natis subito & validè afficere possint. Undè prudenter *Moschion* (o) monuit, ut recens nati decumbant *in loco mediocriter calido, non valdè lucido, sic ut nullus ibi odor sit*. Sic imitamur providam naturam, quæ in recens natis infantibus pupillam membranulâ occludente munivit (p), ne vivida nimis lux oculos perstringeret. Similis cautela, & circa auditûs organum habetur, partim per membranam obturantem, partim quia meatus auditorius brevissimus est; postea sensim elongandus. Undè malè consulitur regum pueris, dum in luminosis conclavibus exponuntur, dum in viciniâ exploduntur tormenta bellica, &c. Noxium hunc morem, si non abolere omninò potuerim, saltem sic emendare licuit, ut vix ampliùs nocere possit.

Molle recens nati corpusculum, & cereæ flexilitatis ferè ossa, cautè tractanda sunt, ne membrorum difformitas producat, postea difficulter emendanda. Tota tamen tantæ rei cura committi solet mulierculis, quæ fasciis stringunt, artus componunt, pro lubitu suo; Medicorum & Chirurgorum optima consilia spernant petulanter; undè sæpè magnæ miseris infantibus molestiæ oriuntur.

(o) Spach. Gynæc. pag. 7. n°. 69. — (p) Albin. Annotat. Academ. Lib. I. p. 33.

Cautè præcepit *Mofchion* (*q*), ut reponantur recens nati in strato, molli quidem; non admodum tamen, sed mediocriter tantum: metuebat enim, ne spina dorsi, vel cervix, distorquerentur, si à pondere corporis stratum subsideret nimis.

In utero materno foetus, molli liquoris amnii immerfus, omnes artus liberè movere poterat; postquam autem in lucem editus est, mox fasciis circumductis sic stringitur, ut immobilis hæreat. Molli fasciâ, sed leniter strictâ, obvolvere corpus & artus, non nocebit quidem, ut à nutrice ac custodibus tractari, de loco in locum deferri, & uberibus admoveri possit. De tempore, quo fasciis utendum est, dixit *Mofchion* (*r*), quibusdam statutos esse dies quadraginta, aliis sexaginta; se autem in eâ esse sententiâ, fascias conducere, donec firma fuerit corporis compages; quod in robustioribus citiùs, tardiùs in imbecillioribus, contingit.

Præcipuus ergo, imò unicus, fasciarum usus est, ut à frigore aëris defendatur infans, & impediatur læsio à rudiori tactu, uti etiam à frictione partium ad se invicem. Undè artus circumducuntur molli linteo, ut attritus omnis vitetur. Pessimus autem ille mos nimis obtinuit, ut fasciarum adstrictione artus immobiles, & in rectum extensi, retineantur, sicque miselli in tali situ cogantur decumbere, qui etiam sanis & robustis hominibus intolerabilis foret. Antea, dum de decubitu in morbis agebatur, dictum fuit, illum laudari optimum, qui in sanis dormientibus constanter observatur; qui nunquam extensis in directum artibus dormiunt, sed semiflexis; dum, motu voluntario silente in somno, muscoli flexores prævalent extensoribus, & articulos leviter flectunt. Stolidæ infantum Custodes omni molimine flexuram artuum impediunt, brachia & cubitos in directum extendunt, extensa fasciâ firmant circumductâ, lateribus corporis applicant, & retrorsum trahunt: simili modo & artus inferiores tractant, omnem genuum inflexionem impediendo; sic miserum infantem, mumixæ instar, fasciis involutum, ac immobilem, matri & adstantibus monstrant, tanquam de re benè gestâ gloriantes.

Ipsæ mulieres mirantur infantem, miserrimè ejulantem, dum in fasciis hæret; quiescere statim, simul ac solutis his vinculis membra liberè movere potest. Sed nec evidenti hoc experimento convincere potui obstinatissimas, ut majorem libertatem infantum membris relinquerent. Augustis prolibus sex primis à nativitate septimanis semper adstiti bis de die, dum fasciæ applicabantur, & nisi manifestè perciperem, omnes artus liberè flecti posse, totum apparatus removendum jussi illicò; quantumvis obmurmurarent mulierculæ, non consilio, sed solâ autoritate, compescendæ. Simul curavi, ut inculcicaretur Obstetricibus, quæ, pro more, recens natis primas fascias applicare solent, ne arctâ nimis deligatione uterentur. Sic sensim obtinui, ut plures resipiscerent.

Nunquam aliquid metuendum videtur à laxitate fasciarum: in utero materno liberè fluctuat foetus, membra fortiter movet, calcitrat. Integræ Nationes nullis unquam utuntur fasciis, sed molliter tectos ab injuriis aëris tantum defendunt. Europæi tamen mirantur robur & agilitatem horum hominum (*s*), & rarò in illis observatur corporis deformitas.

(*q*) In loco modò citato.

(*r*) Spach. Gynæc. pag. 10. n°. 107. 108. & Harmon. Gynæc. part. I. cap. XXI. pag. 17.

(*s*) Hist. Natur. Génér. & Particul. avec la Descript. du Cabinet du Roi, Tom. II. pag. 457.

Imprimis cavendum est, ne caput validè prematur in recens natis; nihil enim periculosius est. Optimum monitum habetur (t): *Caput pannis, aut lanis mundis, contegatur.* Dum in eodem capitulo de fasciis circumducendis reliquo corpori agitur, in capite tamen nulla fit ligaturæ mentio, & meritò quidem; cum ossa capitis mollia sint, membranæ inter se unita tantùm, ita ut pressione externâ adhibitâ facilè supra se mutuò scandere possint, sicque minuto calvariæ cavo cerebrum comprimere. Mollis pileolus, laxè capiti applicatus, sufficit. In illis, qui à nativitate fatui vixerunt, plerumque calvariæ forma depravata invenitur.

Præterea & fasciarum nimia adstrictio nocet, quatenus liberum thoracis motum, ad respirationem requisitum, impedit, costasque ultimas spurias introrsum premit; undè plurima mala sequi possunt. Dum simul ab eadem causâ abdominalia viscera comprimuntur, ventriculus nec debitam copiam lactis recipere, nec receptum retinere, poterit; undè frequens lactis regurgitatio, & vomitus molestus, sequi solent; uti *Mauriceau* (u) optimè monuit.

Cùm autem fœtus, in utero materno à fune umbilicali pendulus, agitetur facilè hinc indè, dum mater corpus movet, hinc non sine ratione creditum fuit, recens natos simili motu, oscillatorio quasi, delectari; undè cunis imposuerunt infantes, ut lenissimo hoc exercitationis genere frui possent, sicque magis magisque firmari. Quotidiana experientia docet, morosiores etiam infantes blando hoc motu demulceri, & in suavem somnum delabi. Verùm requiritur, ut illa cunarum agitatio lenis sit, & æquabilis. Undè *Moschion* (v) dixit: *Cunæ, vel pensiles sint, vel pedibus spondisve suis infra supraque ita fabricatis, ut facillimè in utrumque latus moveantur.* Pensiles cunæ omnium optimæ sunt, cum parvâ vi moveri possint æquabilissimè, & absque ullo strepitu. Simul motus, talibus cunis impressus, sensim sine sensu minuitur, tandèmq; absque ullo concussu definit.

§. 1354. **M**Ultùm patiuntur ab ipso lacte, dum id nimis citò, fortiterque, in stomacho coagulatum, compingitur in unam massam gravem, acremque.

Postquàm in lucem editus est infans, resectâ chordâ umbilicali, ablatum est omne commercium, quod hætenus cum matre habuit; sed post aliquot horarum jejunium, ut melius abstergerentur primæ viæ, uti dictum fuit, alimento opus est; quod ut præsto sit, tenue, serosum, detergens, lac, in mammis maternis provida natura paravit. Nihil ergo magis naturale, nihil magis utile, infanti esse potest, quàm ut propriæ matris lacte nutriatur. In utero ab humoribus maternis nutrimentum habuit, & incrementum; imò admodùm probabile videtur, uti antea monitum fuit, ultimis graviditatis mensibus lac ad uterum & fœtum ferri.

Si jam adultis & sanis hominibus subita in victu mutatio non careat periculo, sponte patet, multùm metuendum esse, ne recens natus infans ab alieno nutrimento malè afficiatur, & langueat. Cùm enim non tantùm fœminis humanis, sed & qua-

(t) Spach. Harmon. Gynæc. part. I. cap. | Tom. I. Liv. III chap. xxxvii. pag. 506.
xxi. pag. 17. | (v) Spach. Gynæc. pag. 9. n°. 104.

(u) Traité des Malad. des Femm. grosses,

drupedibus, mammæ datæ fuerint, tantò plures numero, quantò numerosiores foetus parere soleant, ut singulis alimentum præsto foret, simul ac nati sunt, patet evidenter, naturale institutum esse, ut recens nati infantes alantur lacte materno, tamdiù, donec increfcente corporis robore, & dentibus enatis, duriores cibos, qui majori digestionis molimine indigent, assumere, & in usus suos convertere, possint. A naturali autem lege prudens Medicus nunquam recedet, nisi ob graves & urgentes rationes.

Verum quidem est, lac sponte suâ acescere, coagulari in ventriculo, morâ acrius reddi, & multa indè fieri mala; de quibus jam agendum erit: undè videntur quidam lac habuisse pro alimento minùs congruo, & alium potiùs victum suasisse recens natis. Verùm si adeò languidæ fuerint viscerum chylopoieticorum vires, ut lac, in materno corpore jam paratum & subactum, digerere nequeant, an sperari poterit, posse subigi alia ingesta, quæ à sanorum humorum indole magis remota sunt, quàm ipsum lac? Certè vix hoc verosimile videtur. Lac, antequàm in mammis colligitur, omnium viscerum & vasorum corporis humani actionem expertum fuit, cum omnibus humoribus totius corporis mistum per vasa fluxit, imò jam proximum est humoribus humanis. Nulla ars præviam talem mutationem inducere poterit ingerendis cibis, qualis in lacte jam adest. Hinc meritò concluditur, lac esse aptissimam nutrimenti infantum materiam. Illa autem mala, quæ à lacte non benè digesto contingere observantur, caveri poterunt; & si nata fuerint, non adeò difficile est, illa emendare; uti patebit in sequentibus.

Helmontius (x), licèt lac damnaverit, & plurima mala indè metuenda recensuerit, dixit tamen: *Natura destinavit lac in uberibus pro cibo & potu infantuli, quod ipsi alimentum cum brutis commune cessit. Sed ideò lac minori in pretio videtur habuisse. Natura regitur digito Dei. Ita est. Lac ergò, ut alimentum ordinarium, ad vivendum sufficienter præbuit; non autem, ut vitæ longæ inserviret. Non enim natura amplius de vitâ longâ est meditata, postquàm novit, auctorem suum viam accurtasse, nec velle unumquemque longævum. Lac autem unicuique ex æquo in cibum dedit; etenim morborum exercitum in naturam misit; ut mille mortis præcocitates ad vitæ fundamenta vergerent in ruinam. Natura ergò per lac satisfaciat finibus sui auctoris, deditque alimentum belluinum. Cùm autem de vitâ longâ, per arcana sua remedia producenda, somniaret, quotidie guttas quatuor de arbore vitæ bis sumendas voluit: ob hanc causam etiam lac damnavit, quod medicamen ad vitam longam, ut à cunis quotidie guttatim porrigitur, ad vitam longam & sanam, non potest digeri, ut neque penetrare, si intra crassos lactis grumos sepeliatur. Utpote sic etiam venena in lacte prope modum innocua evadunt, & velut castrata sterilefcunt.*

Sed quale alimentum lacti, quod damnat, substituit: *Laudo pro pueri nostro alimenta, quæ pane, tantisper in tenui cerevisiâ bullito, cum melle despumato, sin minùs, cum saccharo, instituitur: donec simul in mucilaginis, aut collæ, speciem, sive gelatinam, devenerint. Notum autem est, panem cum cerevisiâ coctum citò acescere, & validè quidem: nemo sanè functionum corporis gnarus spissam talem pulvem præferet lacti, quod de uberibus ducitur.*

Hinc non adeò multos sequi *Helmontii* paradoxam sententiam, observatur, qui

(x) In Capitulo: *Infantis nutritio ad vitam longam*, pag. 622. & seq.

omne omninò lac damnavit , humanum æquè , ac aliorum animalium. Ridentur , pro merito , à prudentibus vanæ illæ de vitâ prolongandâ Chemicorum fabulæ , nec à lactis usu arcebunt recens natos , ne scilicèt molli lacte obtunderetur efficacia *Entis Cedrini* , *Arboris vitæ* , &c.

Alii , & egregii , viri , quos veneror , mitiùs senserunt de lacte , illiusque utilitatem agnoverunt quidem , sed prætulerunt humano lac aliorum animalium ; & speciosis argumentis suam opinionem stabilire nituntur.

Fatentur quidem , Historiam sacram & profanam testari , Reginas , & Principes fœminas , ubera dedisse propriis infantibus (*y*). Imò piaculum fore testantur , si naturali huic legi non obedivissent. Verùm prima hæc sæcula morum innocentia commendabat , & unà cum lacte virtutum seminia natis tradebant matres. Nostri temporibus vitia prædominantur , morborum seminia & criminum unà cum lacte materno hauriunt infantes. Hinc in votis habetur (*z*) , ut principum auctoritate ab uberibus prohiberentur infantes. Medici nunquam desinere deberent , monitis instare , dum patienter expectant talem temporum felicitatem.

Mitiùs , fateor de sæculo nostro , censendum crederem : si numerosa fuerint vitia , non desunt tamen virtutes. Parricidii crimen primam mundi infantiam jam maculavit : post quindecim à creato mundo elapsa sæcula , crimina adeò increverant , ut , tarda adeò ad vindictam , divina ira totum genus humanum diluvii aquis deleverit , servato solo *Noë* , viro justo & perfecto , cum familiâ suâ. Prima hæc sæcula procul dubio pejora fuerunt nostris : *Omnis quippe caro corruperat viam suam super terram* (*a*) .

Nec facilè induci possem , ut crederem , lac in mores imperium habere. Novi quidem multas de hæc re historias narrari. Quanta diversitas morum in *Caino* & *Abele* fratribus ! Iisdem tamen parentibus nati , eadem ubera duxerant. Quis credet , *Cainum* iram , invidiam , crudelitatem ferocem adeò , unà cum lacte , ex uberibus matris viventium hausisse. Quotidiana observata docent , fratres , ex iisdem parentibus genitos , eodem lacte nutritos , moribus esse diversissimos. Si verum sit (de quo dubito tamen) , in *Moscoviâ* & *Islandiâ* (*b*) matres nunquam lactare prolem , an constat , ibi vitia minùs dominari , quàm alibi. Vitulus , in ferocem taurum crescens , idem cum mitis indolis fororibus lac de uberibus hausit. Dum solliciti parentes nutricem , quamvis cæterùm sanissimam , remove vellent ideò , quod stupidioris ingenii videretur , veteranus Medicus subridens dixit , nutricem procul dubio ingenio prævalere vaccæ , cujus lacte nutrire volebant prolem. Quàm parùm autem lac in mores agat , proprio suo exemplo docet egregius Auctor (*c*). Fatetur enim , se per octodecim menses nutritum fuisse lacte nutricis ebriosæ , absque ullo detrimento , vel roboris , vel sanitatis. Nec tamen pulcher tractatus , quem de Educatione Medicâ infantum scripsit , ullo modo hoc morum vitium sapit.

An non illi , qui lac humanum damnant , tanquam morborum mentis & corporis causam , timere deberent stupidam asini hebetudinem , vel salacitatem , & irrequie-

(*y*) Vander-Monde , sur la manière de perfectionner l'espèce humaine , Tom. II. chap. V. pag. 49.

(*z*) Brouzet , sur l'Éducat. Médic. des Enfants , Tom. I. chap. v. pag. 165.

Tom. IV.

(*a*) Genes. cap. vi.

(*b*) Brouzet , sur l'Éducat. Méd. Tom. I. chap. v. p. 160.

(*c*) Brouzet , sur l'Éducat. Médic. pag. 175. in notis.

tam corporis agilitatem , dum lac asininum , vel caprillum , nutrimento infantum adhibetur (*d*).

Si lac animalium in morbis difficillimis curandis profuerit , lac humanum adhuc longè majorem præstitit utilitatem. Videantur illa , quæ ad §. 28. I. dicta fuerunt , uti & illa , quæ de phthisi curandâ ad §. 121 I. habentur. Notatum tunc fuit , calidum ex uberibus emulctum lac , dum aëri exponitur , halitum emittere , grati satis odoris , qui statim in auras dispergitur , & non sine ratione creditur esse subtilissimi atque elaboratissimi fluidi , in corpore materno parati , progenies. Totum illud perit citò , dum lac aëri exponitur : undè providè natura fecit , ut lac ex uberibus transeat in ventriculum infantis immediatè , absque ullâ jacturâ subtilissimi illius halitûs.

Alterum argumentum , quod opponitur lactationi , est , quod lactantes fœminæ minùs fœcundæ sint ; & secundùm hanc sententiam augetur hominum numerus , si lactationis munus aboleretur omninò : voluit celebris Auctor (*e*) ad minimum duas tertias partes temporis , quo mulieres fœcundæ esse solent , inutiliter perire , dum lactantur infantes. Videtur autem hæc opinio repugnare cærtis & quotidianis observatis. Numerosissimas vidi mulieres , quæ singulis ferè annis feliciter pariebant , licèt ubera præberent infantibus. Nobilem matronam novi , quæ octodecim infantes peperit , lactavit omnes , & , ab ultimo partu resurgens , nihil de venustâ formâ amiserat , ita ut filiarum soror potiùs , quàm mater , videretur. Magnam in Austriâ observo mulierum fœcunditatem , etiam in plebeis , quæ nutricum sumtus ferre non possunt , & quæ longè faciliùs putant , ubera præbere infantibus , quàm intempestâ nocte alium cibum parare. Multas audivi querulas , quod tantùm sexies vel octies peperissent , firmiter persuasæ , quod singulis puerperiis noxii quid secederet de corpore ; quod nisi fieret , morbosas brevè se futuras , metuebant. Patet ergò , fœcunditatem non impediri lactatione , & video quotidie , lactantes infantes feliciter creicere.

Suasi semper , nec pœnituit , puerperam *totam ac integram esse matrem filii sui ; quod est enim hoc contra naturam imperfectum , atque dimidiatum , matris genus , peperisse , ac statim abs sese abjecisse ? aluisse in utero sanguine suo nescio quid , quod non videret ; non alere nunc suo lacte quod videat ; jam viventem , jam hominem , jam matris officia implorantem ? an tu quoque , inquit , putas , naturam faminis mammarum ubera quasi quosdam nævulos venustiores , non liberùm alendorum , sed ornandi pectoris causâ dedisse ? Sic enim , quod à vobis scilicèt abest , pleræque illæ prodigiosæ mulieres fontem illum sanctissimum corporis , generis humani educatorem , arefacere & extinguere , cum periculo quoque aversî corruptique lactis , laborant , tanquam pulchritudinis sibi insignia devenustet , &c. (*f*). Galliæ Regina filio ubera præbuit , nec cessare voluit , licèt ægrotaret. Dúmque , paroxysmi febris intermittentis tempore , alia matrona mammas porrexisset sitienti & ejulanti puello , ægrè hoc adeò tulit , ut digito in os infantis immisso vomitum excitaverit , nolens , ut alia materno suo munere fungeretur (*g*).*

(*d*) Vander-Monde , sur la Perfection de l'espèce Humaine , Tom. II. cap. v. pag. 88.

(*e*) Brouzet , sur l'Éducat. Médic. Tom. I. chap. v. pag. 164.

(*f*) Auli Gellii Noct. Attic. Lib. XII. cap. 1. pag. 281.

(*g*) Brouzet , in loco modò citato , pag. 166.

Si autem mater, ob morbum, debilitatem, aliamve causam, infantem lactare non possit, vel nolit, tunc optimum est, si nutrix eligatur, quæ præbeat ubera. Primum, quod requiritur in nutrice, est sanitas illibata: hinc Medici omni cum curâ inquirunt, an aliquid morboſi possit detegi. Si color cutis bonus fuerit, oculi vivaces, gingivæ benè coloratæ & firmæ, dentes nitidi & sani, cutis ubique pura, nullus odor malus ex ore, naribus, vel cute, spiret, functiones omnes corporis ritè peragantur, tunc de integrâ sanitate certi esse possumus. Simul examinatur infans, quem lactat, an sanus sit, an justum incrementum acquisiverit: indè enim concluditur de lactis bono effectu. Prudens & perita Obstetrix omnia sollicitè perlustrat, & si in quodam loco suspecta cicatrix, pustulæ, fluor albus, inveniantur, repudiatur meritò nutrix.

Ætas optima laudari solet à vigesimo quinto ad trigésimum ætatis annum. Sed certè viginti annorum nutrices inveni, robustas, & sanissimas, quæ felicissimè hoc munere functæ fuerunt. Majorem prudentiam in adultioribus laudare solent; & hoc fortè considerari meretur: verùm nutrices Regiis pueris ubera præbent tantùm, reliquarum rerum cura relinquitur prudentibus & probatæ fidei mulieribus: apud privatos, si nutrix curam infantis simul gerere debeat, cæteris paribus, primiparis præferuntur illæ, quæ plures infantes pepererunt, modò adhuc in flore ætatis sint.

Mammaram forma laudatur illa, ut non sint flaccidæ, sed tensæ, elasticæ, & moderatæ molis. Metuebat *Aëtius* (*h*), ne in magnis mammis nimia copia lactis conficeretur, quod stagnando corruptum noceret infanti. Verùm antea, ubi de Puerperii Morbis agebatur, notatum fuit, præter apparatus secernendo & colligendo lacti dicatum, in mammis adesse tunicam adiposam; quæ, si multo adipe distenta fuerit, mammaram molem auget quidem, sed lactis secretionem non promovet, at impedit potius, dum glandulosam mammæ partem suâ mole comprimit. Sæpiùs vidi, ingentes tales mammas parum lactis dedisse.

In papillis laudatur ruber color, firmitas, & ut satis super mammæ discum emineant; ut facilè illas infans arripere possit. Moderatæ etiam magnitudinis ut sint, oportet; nimis magnæ enim si fuerint, linguæ motum, ad deglutitionem requisitum, impediunt; si verò nimis tenues fuerint, difficiliùs infans illas ore retinere poterit, & dum sugere tentat, facilè elabuntur (*i*). Optimum simul est, si, leni compressione mammæ factâ, imprimis circa areolam papillæ, lac facilè, & ad magnam distantiam, ex pluribus quasi siphunculis profiliat. Si verò latiores fuerint hi siphunculi, ut tanquam per fistulam confertum lac emittant, *Aëtius* (*k*) suffocationis periculum metuebat. Cæterùm ætatem nutricis definit, ut nec viginti annis junior, neque quadraginta annis major, sit.

Moris erat, nutricem non dare ubera, nisi quatuor, imò & sex septimanæ, à partu numerarentur; ut scilicèt à lochiis pura, & à toleratis in partu laboribus omninò restituta, foret. *Mauriceau* (*l*) fatetur, se propriæ matris lac præferre; ideóque se potius optare, ut duodecim aut quindecim à partu diebus nutrix alere inciperet infantem. Sed facilè patet, non semper talem haberi posse. Undè *Ægi-*

(*h*) Lib. IV. cap. IV. pag. 67. versâ.

(*i*) Liv. IV. cap. IV. pag. 67. versâ.

(*k*) Ibidem.

(*l*) *Mauriceau*, Traité des Malad. des Femmes grosses, &c. Tom. I. Liv. III. chap. XLIII. pag. 526.

neta (m) dixit, magnum infanti esse commodum, si nutrix non ita diù antè pepererit; & imprimis, si ejus infans masculus fuerit. De sexu infantis parùm sollicitus fui, modò in reliquis nutrix optimè constituta foret. Fuerunt alii in hâc opinione, pro masculo nutriendo eligendam esse nutricem, quæ masculum peperit, & contrà, si sequioris sexûs infans foret.

Lactis bonitas cognoscitur, si odorem non ingratum spiret, album fuerit, dulcis & saccharini quasi saporis; si aqua pura mistum æquabilissimè diluatur. Consistentia laudatur talis, si guttula ungui imposita, inclinato parum digito, non illicò defluat tota, sed aliqua pars in superficie unguis maneat: si verò nimis hæreat ungui, crassum & viscosum, damnatur. Simul laudatur, si non omninò album & opacum fuerit, sed aliquid subcærulescentis habeat, semipellucidum quasi.

Cæterùm prudenter monuerunt (n) Auctores, ut eligatur nutrix, quæ prudens sit, ne in iram prona; cui addidit *Aëtius*, non epileptica. Dictum fuit antè, ubi de epilepsiâ agebatur, magna quandoque intervalla inter tetri hujus morbi paroxysmos interponi, & intermedio hoc tempore nullum latentis morbi vestigium detegi posse: prætereà mulieres, quæ in validos animi affectus pronæ sunt, sæpè hystericis malis vivunt obnoxia. Facile patet, tales nutrices amovendas esse; certa enim observata docuerunt, infantes, qui irâ furentium Obstetricum ubera duxerant, subito convulsos fuisse. Nec mirum hoc videbitur, si considerentur illa, quæ ad §. 104. & aliis in locis, de mutationibus miris in corpore humano factis per validos & subitos animi affectus, dicta fuerunt.

Hinc optimè in aulis plures nutrices eliguntur, quæ eâdem in domo sub tutelâ prudentis matronæ vivunt, & omnes eodem victu utuntur, secum mutuò quotidie conversantes, simul proprias proles lactant, illarumque curam gerunt. Sic occasio datur, ut detegantur corporis & animi vitia, quæ nondum innotuerant. Undè *Aëtius* (o) dixit: *Divitibus verò præstat, plures habere nutrices.*

Cùm autem certis observatis constet, lac, in mammis secretum & collectum, nondum omninò deposuisse ciborum & potuum indolem, patet ratio, quare in victu delectus habendus sit. Undè prudenter monuit *Aëtius* (p), cibos congruo tempore exhibendos esse, boni succi, quantitate debitâ: jussit, abstinendum à porris, cepis, alliis, sale maceratis, ab omnibus virosis & tetri odoris, à bellariorum copiâ, &c.

Nec tamen victus, quo antè uti solebat nutrix, simul & semel mutandus est, cùm illo utens antè vixerit sana. Hinc prudenter de nutricum diætâ *Moschion* (q) dixit, illas nutriendas esse *communiter, sicut omnes homines, ut sana esse possit.* Contra hoc præceptum toties peccant nimis sollicitæ matres; dum nutricibus exhibent omni arte culinariâ parata cibaria, dum urgent jam saturas, ut gustent saltem oblatas delicias, credentes se prodesse proli, dum nutricis ventriculum gravant. Plenus victus prodest quidem nutricibus, modò appetitus respondeat, ut copia lactis semper præsto sit. Victus tamen simplex omnium optimus est, ex jusculis, carnibus juniorum animalium, elixis vel assatis: profunt & olera mollia, fructus horæi benè maturi, non acidi, ova recentia, lacticia: opima pingua, acria, falsa, aromatica, vitanda: sic enim ex his in sanæ nutricis corpore copia boni & blandi chyli parabitur; quæ

(m) Lib. I. cap. II. pag. 2.

(n) *Aëtius*, Lib. IV. cap. IV. pag. 67. versâ.
Moschion, apud *Spach*, pag. 7. n°. 76.

(o) *Aëtius*, Lib. IV. cap. v.

(p) *Ibid.* cap. VI.

(q) *Spach*, *Gynæc.* pag. 7. n°. 77.

& nutrici & infanti alendis abundè sufficiet. Simul & fatis magna ciborum varietas ex his parari poterit, ne eadem fercula, quotidie repetita, fastidium pariant.

Dum recens natus infans ubera ducere incipit, commendari solet nutricibus, ut liquidiori victu utantur, auctâ jusculorum copiâ, & minutâ carnis quantitate; si acer nutricis appetitus validiorem cibum poscat, copia potûs tenuis chylum dilutiorem reddere poterit.

Sensim autem, crescente infantis robore, & validiores cibi nutrici concedi poterunt (r).

Potus laudatur imprimis aqua pura, cum reliqui potus, arte parati, cerevisia, vinum v. g. & similia, vel acida jam sint, vel sponte suâ acefcant, & in infantibus acida acrimonia metuenda sit. *Moschion* (s) primis diebus aquam solam concedit; postea, adultiori jam infante, vinum potui communi misceri permittit. Aliquid tamen videtur concedendum regioni, & consuetudini: notum est, in quibusdam regionibus aquam, vel nunquam, vel saltem rarissimè, potari. Si v. g. cerevisiâ potui semper assueta fuerit nutrix, aquæ potum vix feret, & languebit brevè. Cerevisiam nunquam vidi nocuisse assuetis, modò mollis, recens, & benè defœcata, fuerit; præprimis meracior, quæ non tam facilè acefcit, & fatis multum nutrimenti in se habet. *Aëtius* (t), dum lac deficeret in nutrice, *Zythum* propinari jussit; dixit: *Eodem die ubera lacte replebuntur. Mulieri autem videbitur, ubi poculum acceperit, omnibus membris languescere exsolvi que, donec lac in mammillis collectum fuerit.* Debet autem talis cerevisia meracior nondum per fermentationem temulentam vim acquisivisse; tunc enim fortiter inebriat. In pluribus lactantibus egregium talis cerevisiæ effectum vidi; & quidem in propriâ uxore; quæ, dum infantibus suis daret ubera, lectum petens, hujus cerevisiæ libram sumsit, hoc cum effectû, ut totâ nocte ubera lacte plena haberet.

Cum autem pleniori victu utantur nutrices, si desidem vitam agentes inertè torpeant otio, sanitas brevè detrimentum patietur: hinc omnes Medici nutricibus suaserunt, ut salubri, motu corpus exercent. Laudaverunt imprimis exercitia, per quæ corporis partes superiores maximè exercentur (u). Hinc farinam parare, lectos sternere, imò aquam portare, jufferunt. Deambulatio in aère aperto, puro, sereno, prodest quàm maximè. Multum facit ad nutricis sanitatem conservandam, si pacatus animus, & hilaris sit.

Multum metui solet, si lactanti nutrici menstrua prodierint; imò apud quosdam in more est, ut statim alia substituatur. Multæ enim noxæ solebant imputari sanguini menstruo; uti in *Capitulo de Morbis Virginum* dictum fuit. *Aëtius* (v) monuit, ne nutricibus detur *bellariorum copia*, & præsertim *pinearum*: hæc enim, quòd *oleaginosæ sint, bilem generant, & in stomacho fluitant; sed & Venerem excitant, à quâ omninò nutricem abstinere oportet: horâ enim concubitûs menses provocantur; undè & lac corrumpitur, & depravatam paucissimumque generatur.* Similia & apud *Moschionem* (x) habentur. Dum nutrices eliguntur, inquiri plerumque solet, an lactationis tempore menstrua habuerint olim? si fateantur, creditur, tales nutrices minùs condu-

(r) *Moschion*, apud *Spach*. pag. 7. n°. 77. — (s) *Ibidem*. — (t) *Lib. IV. cap. vi. pag. 67. versâ.* — (u) *Aët.* in loco modò citato. *Moschion*, pag. 7. n°. 77. 79. — (v) *Ibidem*. — (x) *In loco modò citato.*

cere. Vidi, sexies mutatas fuisse nutrices anni spatio ob hanc solam causam. Soleo in tali casu sollicitè examinare nutricem, ejusque lac. Si nihil in sanitate mutatum invenio, si lactis copia & qualitas omni dote bonæ fuerint, meo consilio nunquam mutata fuit nutrix. Simul notandum est; quòd miseræ nutrices, dum menstruorum prima vestigia percipiunt, animo turbentur, metuentes, ne removeantur. Ubi verò blando alloquio erectæ spem habent, non futurum, quod timent, mox omnes illæ turbæ silent; & pristina redit alacritas. Bonâ fide asseverare possum, me nunquam, sub datis conditionibus, aliquid damni observasse, si lactentes menstruantis nutricis ubera ducerent. Plus metuendum videtur à frequenti nutricum mutatione.

Moris quidem est in aulis, ut nutrices à consortio mariti separentur; & *Aëtius* (y) severe concubitus prohibet, & ob menstrua, à quibus metuebat, & quia *quædam ipsarum concipiunt; quo nihil nutriendo infanti perniciosius*. Quotidiana tamen observata docent, mulieres, quæ proprios infantes lactant, maritorum consortio uti liberè, & nihilominus feliciter prolem educare; multasque concipere lactationis tempore. An non potius metuendum est, dum mulier, in flore ætatis, commodè & lautè vivit, ne furtivâ venere utatur, vel, si severè custodiatur, languere incipiat. Aliquoties hoc contigisse vidi. Hæc est ratio, quare moderatus licitæ Veneris usus non credatur nocere nutrici, nec infanti (z). Verum quidem est, inveniri quandoque mulieres, non adèd in Venerem pronas ex propriâ temperie; quæ tunc plerumque iners & frigida esse solet; sed pro nutricibus eligi solent sanissimæ, & succi plenæ, in quibus talis temperies non adest.

Nec videtur adèd metuendum esse, si lactationis tempore conceperint: solet illud satis frequenter contingere mulieribus, quæ suis infantibus ubera præbent: cùm enim sæpiùs lactationis tempore non prodeant menstrua, contingit frequenter, tales gravidas esse, licèt ignorent. Imò in pluribus lac æquè bonum, & copiosum, manet primis graviditatis mensibus. Plerumque contingit, utero mole aucto, lactis copiam in mammis minui; imò sponte evanescere: verùm infans, per aliquot saltem menses materni lactis beneficio usus, faciliùs ab lactatione feret. Credi solet, recens concepto Embryoni nocere, si gravida mater infantem lactet: sed tantillæ molis est, ut faciliè nutrimentum in utero inveniat, licèt copia lactis quotidie ad mammas derivetur. Si binos, imò plures, fœtus in utero nutrire possit fœmina, cur non posset nascentem fœtum in utero, & natum jam infantem, alere eodem tempore.

Vidi mulierem, quæ, primos partûs dolores percipiens, dabat ubera annuo infanti, illumque subridens monebat, ut valediceret mammis, quæ mox nascituro dicatæ jam erant. Dum mirabar, dixit, sex jam vicibus se idem fecisse. Post paucas horas enixa fuit infantem sanum, & robustum, quem feliciter educavit.

Non incongruum videtur, hoc loco agere de illis impedimentis, quæ faciunt, ut infans, vel omninò non, vel saltem difficulter, ubera ducere possit; simulque considerare, quâ methodo hæc obstacula tolli, vel emendari possint.

Linguam, & labia, præ reliquis fervire suctioni, notum est; undè integritas, & libera mobilitas harum partium requiruntur. Inter ligamenta, quæ linguam firmant, & in situ retinent, præcipuum est illud, quod anteriori & inferiori parti linguæ inferitur, & frænum linguæ dici solet. Si aperto ore sursum elevetur linguæ

(y) In loco modò citato. — (z) Brouzet, *Educat. Médic.* Tom. I. chap. v. pag. 205. & seq.

apex, statim oculis apparet : est autem continuatio, & duplicatura, laxè cohærens, membranæ, quæ inferius oris cavum investit. Ligamentum illud impedit, ne lingua nimis retrahi possit versùs fauces : observatur autem, finem illius ligamenti in recèns natis propiùs ad apicem linguæ extremum accedere, quàm in adultis ; imò quandoque, licèt rariùs, ad extremum linguæ apicem usque produci ; & tunc impedire, ne lingua ad palati fornicem elevari, vel ad labiorum extrema usque adduci possit. Sic linguæ liber motus, qui ad suctionem requiritur, impeditur. In tali casu, levi sectione, prudenti manu factâ, ligamenti pars anterior à linguæ apice solvitur.

Pessimus mos obtinuit, ut sciolæ Obstetrices hoc unguibus lacerarent, vel & forfice rescinderent, credentes certissimè, hoc absolutè requiri ad facilem suctionem ; imò adultis nunquam expeditam loquelam fore, nisi illud frœnulum linguæ resectum fuerit. Undè in Proverbium abiit de garrulis dicere : *Lorum linguæ illis nimis resectum fuisse.*

Facilè patet, primò inquirendum esse, an illâ sectione opus sit, nec ne ; quod sic exploratur. Si infans possit linguam producere ad extrema labia usque ; si apice linguæ palatum tangere possit ; si digitum ori immissum fugendoprehendat ; tunc hâc sectione opus non est, cùm lingua habeat mobilitatem requisitam ad illos usus, quibus infans hâc ætate indiget ; ad suctionem nempe, & deglutionem. Celebris, & toties jam laudatus, *Petit (a)*, si dubitaret de sectionis frœni necessitate, infantem admovebat uberibus ; si sugere poterat, non secabat ; licèt ipse crederet, linguæ motum, ob hoc impedimentum, non satis expeditum esse. Malebat enim operationem differre, donec adultior foret infans ; quia tunc faciliùs tentari potest ; & sæpè observaverat, vitium illud sensim per ætatem emendari ; ita ut postea liberrimè loquerentur ; licèt omnes statim post nativitatem voluissent sectionem faciendam esse. Prætereà cum in recèns natis difficilior sit, hanc sectionem instituere, ut nec justo major, nec minor, sit, hinc meritò differtur, nisi sugendi impossibilitas urgeat. Vidit enim *Petit (b)*, postea novam sectionem debere fieri, ad tollendum loquelæ impedimentum in adultiori ; dum prior linguam non satis liberaverat. Contrà, si sectio productior facta fuit, linguæ anterior pars non satis sustinetur.

Vidit infantem balbutientem, & credidit, hoc factum fuisse, quòd temerè, absque ullâ necessitate, resectum fuerit frœnulum. Fatetur, plus quàm medietatem infantum, ad quos vocatus fuit, nullâ sectione opus habuisse, neque se hoc tentasse in omnibus, quibus frœnulum linguæ motum difficilior reddere videbatur.

Adjacent utrimque huic linguæ frœnulo vasa ranina, arteriosa & venosa, quæ imperitâ manu facilè lædi possunt ; imprimis venosa, quæ ante arterias locantur : dum autem suctionem perpetuò ferè tentat infans recèns natus, hinc hæmorrhagia augeatur, & proprium sanguinem exfugens perit. Infelix talis casus legitur (c), ex *Dionisio* descriptus, de recèns nato in diviti familiâ hærede, cui Chirurgus, secando frœnulum, raninam venam læserat inscius. Dum vidit, infantem ubera cum facilitate ducere, securus abiit. Nutrix infantem lacte saturum, ut putabat, in cunis reposuit : pergebat labia movere, ac si sugeret ; quòd satis consuetum est infantibus ;

(a) Académie des Scienc. l'an 1742. Mém. pag. 247. & seq. — (b) Ibid. — (c) Andry, Orthopédie, Tom. II. pag. 309.

undè nemo quid mali suspicabatur : sed incipiebat pallefcere , debilis fieri ; & paulò pòft moritur. In cadavere inventus fuit ventriculus fanguine plenus. Plures fimiles cafus in Hiftoriâ Medicâ habentur.

Patet indè , prudentem manum requiri , ut hæc operatio tutò fiat. Hæmorrhagia talis , licèt terreat femper , & infaufli cafus docuerint , illam periculo non carere , tamen arte fupprimi poteft , fi peritia & dexteritas Chirurgo non defuerint , fimulque constantis animi fit. Teftatur *Petit* (*d*) , quòd nullus infans , ad quem vocatus fuerat , tali hæmorrhagiâ perierit. In adultis , uti notum eft , venæ raninæ fatis tutò lanceolâ pertundi poffunt ; verùm illi , dum monentur , linguam immotam retinent , & fanguis , aquâ frigidiffimâ , vel glaciei fruftulo fub linguâ pofito , fatis citò compefcitur. Verùm infantes , dum fanguis exit , perpetuò fugunt , & fic hæmorrhagia non tantùm pergit , fed augetur. Præcipuum ergò auxilium ab eo pendet , ut , lingua immota reddita , fuctio impediatur. Sumfit *Petit* (*e*) furcinulam , ex ramulo mollis ligni betulæ paratam , in illo loco , ubi bini ramuli , æqualis , quantùm fieri poffit , magnitudinis , bifurcantur ; adhibuit ad hunc ufum. Curavit autem , ut trunculus quatuor lineas , finguli verò ramuli oçto lineas , æquarent longitudine ; adeoque confecit furcinulam , cujus manubrium duplo brevius erat dentibus : tenuis linteis fafcioiâ obvolvebat totam hanc machinulam , & obvolutam fupponebat linguæ infantis ita , ut manubrii extremum tangeret , & inniteretur maxillæ inferiori ; angulus autem , ex divergentibus furcinulæ hujus dentibus exfurgens , applicaretur vafis apertis ; dum fimul dentes utrimque motum linguæ in laterâ impedirent : Fasciam deindè , ex tenui linteo paratam , ulnam longam , & oçto vel decem lineas latam , applicabat linguæ ; ita ut labiorum utrumque angulum tangeret ; poftèa fub maxillam deducebat , propè laryngem decuffabat illam , & utrumque fafcie extremum pofteriori pileoli parti affigebat. Sic & lingua firmabatur , & vafa læfa comprimebantur. Hæc methodo fervatus fuit infans , licèt jam duraffet hæmorrhagia per viginti-quatuor horas ; & admodùm debilis foret (*f*).

Optimè autem monet egregius ille vir , hæmorrhagiam fequi poffe , licèt dexterrimè peracta fuerit hæc operatio , & nulla vaforum raninorum læfio facta fit. Vidit enim talem cafum , ubi fectionis limes diftabat ultra duas lineas à vafis raninis , & tamen notabilis copia fanguinis effluebat. Hoc contingere poteft , fi majores horum vaforum ramuli per duplicaturam frænuli decurrant ; quod imprimis fit , fi illud folitò craffius fuerit.

Sed & aliud periculum imminet , fi linguæ frænulum abfque ratione resectum fit , vel fectio nimis longa inftituatur : paucus fanguis , qui femper ex vafculis læfis extillat , irritat infantem , ut deglutiat ; ficque lingua , cùm frænulum resectum jam non firmet & retineat illam , verfùs pofteriora trahitur , apice fuo pone velum pendulum palatinum deducitur , linguæ basis retrorfum ducta Epiglottidem deprimit , rimam glottidis obturat , & infans brevè fuffocatur. Triftem talem cafum vidit *Petit* (*g*). Infanti ftatim poft nativitatem fecabatur frænulum ; & poft quinque horas fuffocatus periit : vocatus , ut mortis fubitæ caufam rimaretur , digito in os immiffo linguam invenire non potuit ; fed tangebatur carneam quafi maffam , obturantem aditum ex ore in fauces. Fiffis utrimque ad maffeteres mufculos ufque

(*d*) In loco modò citato. — (*e*) Ibid. — (*f*) Ibid. (*g*) Ibid.

genis, vidit; carneam illam massam esse linguam retractam pone velum pendulum palatinum, ita ut linguæ apex pharyngem spectaret. Sic evidenter patuit, quod miser infans propriam linguam deglutivisset.

Posteà, dum recenti in memoriâ habebat hunc casum, vocatus fuit ad infantem, cui bihorio post nativitatem frœnulum resectum fuerat; qui paulò post in simile periculum incidit: statim digitum ori immisit, & invenit linguam nondum penitus in fauces retractam; quam digito reduxit; & audiebatur sonus, ac si vi embolus ex sphygone extraheretur. Pergebat infans suctionis motum facere, & audiebatur sonitus deglutitionis per quatuor vel quinque minuta, & subito apparebat infantis suffocationis signa. Digito linguam ex faucibus statim reduxit, & reductam retinuit per aliquot minuta; tunc infans digitum fugere incepit, & oblatis uberibus lac avidè hausit. Omnia in vado jam esse, credebatur; sed post horæ intervallum idem periculum rediit; quod *Petitus*, cum in viciniâ esset, pro tertiâ vice feliciter superavit, simulque necesse credidit, illo tempore, dum non fugebat infans, linguæ motum impediendum esse. In hunc finem linguæ imposuit splenium, duos pollices longum, quindecim lineas latum, sex lineas crassum, atque fasciâ quatuor capitum firmavit. Amovebatur ille apparatus, dum mammas sugeret infans, & mox denuò apponebatur: cum totâ die feliciter cederet hæc methodus, nutrix cum infante rus petiit. Stupida hæc mulier, inutilem credens hunc apparatus, amoverat; &, dum illa obdormisceret, miser infans strangulatus periit. Lingua retrò velum pendulum palatinum inventa fuit, ut in priori casu. Post duos tresve annos similis casus denuò contigit; verùm infans, debitâ curâ adhibitâ, servatus fuit.

Magis adhuc mirum videtur, idem infortunium contigisse infanti, bihorio post nativitatem, licet frœnulum sectum non fuerit. Testatur *Petit (h)*, se hoc vidisse: casu statim digitus ori immittebatur, mox cessabat suffocatio, & digitum fugere incepit; idem periculum rediit sæpiùs, simili modo levabatur. Dies & noctes vigilare debuerunt custodes, ut ab instante suffocatione miserellum infantem servarent; post duas tresve septimanas desuevit, propriam linguam deglutire. Notum est, Angolenses servos, propriâ linguâ deglutitâ, se ipsos suffocare, si dura nimis servitus ipsis displicuerit; ut nempè, morte suâ damnum hero inferentes, ulciscantur injuriam. Quis illos docuit funestam hanc artem, cujus unicum tantùm experimentum capere licet? An in hoc infante frœnulum linguæ nimis cedere potuit? An in Epilepticis, qui in paroxysmo suffocantur, validè convulsis linguæ musculis, simile quid contingit?

Ex his omnibus jure conclusit *Petit*, nunquam secandum esse linguæ frœnulum, si infans ubera ducere valeat. Stolidæ mulierculæ, dum, ducto sub linguam digito, frœnulum tangunt, statim illud secandum volunt, ignaræ, illud ligamentum naturaliter adesse, & magnum habere usum. Si autem absoluta necessitas hoc postulat, præsto debet adesse nutrix, quæ mox det ubera. Sugere enim incipit infans sanguinem, qui ex hoc vulnuscule fluit; qui, si feliciter res peracta sit, brevè cessat; at, nisi ubera porrigantur, tunc pergit infans inanes deglutitionis nixus facere, sicque tandem propriam linguam deglutit.

(h) In loco modò citato.

Toties occurrunt Medicis miseri tales infantes, qui, toto corpore emaciatissimi, turgidum & prominulum abdomen monstrant, imprimis apud inferioris fortis homines, qui, durâ pauperie & curis domesticis pressi, sæpius negligunt incipiens malum, & serò nimis medicam implorant opem. Tarda diù moratur alvus in misellis, postea colliquans diarrhœa sequitur, vires collabuntur, & mors his malis finem imponit. Mirum videri posset fortè, quòd morbus, ab acidâ acrimoniâ natus, desinat in diarrhœam putridam. Sed gangrænescantium tandem viscerum tabus per alvum fluit, & prætereà caseosa lactis pars, licèt primò acefcat ob copiosum admistum serum, ex suâ tamen naturâ in animale indolem vergit. Caseus enim antiquus putrescit, acris fit: imò, licèt nondùm putruerit, igni impositus funditur instar cornu, & similem ingratum nidorem spirat, ac partes animalium solent, dum comburuntur. Sed & Chemico examine caseus similia producta dat, ac ex partibus solidis & fluidis animalium per ignem prodire solent.

Sæpius tamen non eò usque adolescit malum; sed priùs pereunt convulsi; dum acre acidum intestina rodit, & totum systema nervorum, adeò mobile in hâc ætate, irritat. Undè Hippocrates (in textu §. 712. citato) monuit: *Pueris verò convulsiones accidunt, si febris acuta fuerit, & venter non dejiciat, & vigilant, & perterreantur, & ejulent, & colorem immutent, & ex viridi pallidum, aut lividum, aut rubrum induant. Hæc autem puerulis quidem recens natis ad septimum usque annum promptissimè eveniunt.* Alvus stricta retentam materiam indicat, & reliqua mala doloris signa sunt. Undè & alibi (y) similia leguntur: *Pueris febris acuta, & alvus suppressa, cum vigiliis, & calcitrare, & colorem mutare, & ruborem habere, convulsorium est.* Dum enim torminibus ventris corripuntur infantes, pedibus calcitrant perpetuò. Convulsiones etiam præfagiunt miræ rotationes bulborum oculi, quæ & sub palpebris clausis apparent: adsunt quoque illi meticulosi quasi adspectus versùs custodes suas; mox vomendi nixus sequitur; & post hunc convulsio.

§. 1356. **Q**Uæ curantur Antacidis fixis, Purgantibus permistis, Clysmatibus similibus, Carminantibus blandis, Oleosis internis, externisque.

Acida acrimonia tutò domari potest remediis absorbentibus; uti antea dictum fuit; verùm hoc in casu non sufficiunt illa; sed prætereà requiruntur talia, quæ possunt concreta illa caseosa sic solvere, ut facilè per pylorum exire, & dein per intestinorum anfractus transire, queant. Simul prodest lenis stimulus purgans, ut faciliùs, & citiùs, per alvum expellantur.

Cùm autem per acidum concretio colostri caseosi augeantur, hinc antacida fixa, sales nempè alcalini, laudata fuerunt, ut & acidum destruendo, & solvendo illa, quæ per acidum concreverant priùs, prodesent. Undè Hoffmannus (z) adeò laudavit usum pulverum absorbentium, oleo tartari per deliquium imbibitorum; si cum æquali portione rhabarbari, additâ unâ vel alterâ guttulâ olei anisi, vel fœniculi, vel etiam pauxillo croci, misceantur, & crebriùs offerantur.

(y) Coac. Prænot. n°. 111. Charter. Tom. VIII. pag. 858. — (z) Medic. Ration. & Syst. Tom. II. pag. 341.

Directis tamen experimentis constitit (a), oleum tartari si lacti admiscetur, illud coagulari, & secedere in massulas coagulatas, quamvis haud adeò magnas, compactasque, ac ab acido, nec tam facilè durescentes. Prætereà, si lacti, per acida, vel per coagulum, coagulato, & fervido, alcali admisceo, videtis, non esse verum, quod ubique asseritur, resolvi id coactum rursùm in antiquum liquidum, & resolvere alcalia, quæ ab acidis erant densata. Cùm ergò antacida illa fixa habeant acrimoniam satis notabilem, quæ nocere posset, nisi statim acido occurrens per illud mitigaretur; neque tamen vi solvendi concreta per acidum se commendent; plures Medici maluerunt, innocuis absorbentibus remediis acidam acrimoniam domare, & simul adhibere talia, quæ vi solvente concretum colostrum pollent, ac blanda sunt.

Tria imprimis laudari solent remedia in hunc usum: *Bilis, ovi vitellus, sapo ex oleo presso & sale alcalino fixo paratus.* Bilis, si bona fuerit, & copiosa satis, in infante, coagulatum in ventriculo lac solvit, dum ipsi in intestino duodeno miscetur. Coagulum lactis in primo vitulorum ventriculo copiosum reperitur; post bilem admistam autem sic solvitur denuò, ut in quarto horum animalium ventriculo dispareat. Ubi ergò à coagulo lactis nata symptomata apparebant, concludebant Medici, bilem, vel copiâ deficere, vel nimis inertem esse, ut munere suo ritè fungi possit: nihil autem in tali casu magis congruum videbatur, quàm bilem, in alio animali sano paratam, in corpus infantis ingerere: amarities difficultatem pariebat quidem, & hinc clysmatibus miscebatur. Sed & fel bubulum leni igne inspissatum in officinis prostat, ex quo, addito pauco croci pulvere, conficiuntur parvæ molis pilulæ, ritè deaurandæ, quarum aliquot semel aut bis de die, crassiori pulticulâ tectæ, dantur: succedit hoc quandoque satis feliciter; imprimis si voraciores infantes deglutiant citò, antequàm maceratæ in pulticulâ pilulæ solvi incipiant.

Simili artificio vesiculam fellis, bile suâ plenam, ex anguillâ pisce desumptam, adhibuerunt quidam. Cùm autem hoc animal dentibus careat, & feliciter digerat, creditur magis actuosam bilem à naturâ ipsi concessam fuisse. Simul & ideò placebat, quòd meraca hæc bilis, nullo igne mutata, proprio folliculo contenta, dum deglutita in ventriculo hæret, sensim stillaret per ductum angustum, & sic contentis in ventriculo misceretur.

Vitellus ovi, uti notum est, olea, & balsama nativa, si cum illis misceatur, reddit apta, ut in aquâ dilui possint; imò & resinarum tenacitatem frangit: hinc laudatur ad solvendum lactis coagulum, quod, præter caseosum colostrum, & pinguem butyraceam lactis partem continet, quæ per vitellum ovi commodè solvi potest. Simul nullam acrimoniam habet vitellus ovi, & blandum nutrimentum dat.

Quando sal alcalinus, per calcem vivam admistam acrior redditus, cum oleo presso coquitur, additâ aquâ, fit perfecta unio salis alcalini cum oleo, & ex hâc unione prodit massa alba, consistens, scissilis, in aquâ perfectè solubilis, quæ nec in aère sponte deliquescit, nec acrem alcalinum saporem linguæ exhibet. Vocatur tunc sapo (b); qui eò melior, & usibus medicatis aptior, censetur, quòd alcali purius, & oleum magis sincerum, fuerit, nec odore & sapore ingratum. Manet in hoc concreto antiqua salis lixiviosi vis, quâ detergit, glutinosa attenuat, absque rosionis

(a) Herm. Boerh. Chem. Tom. II. Process. xci. pag. 302. 303.

(b) Herm. Boerh. Chem. Tom. II. Process. lxxiii. pag. 257. & seq.

copiam hauriant; aliter enim ventriculus nimium distendetur, nec poterit tunc agere in lac contentum; quod, brevè acefcens, novos ejulatus excitabit; & , si denuò fugat infans, omnia mala augebuntur quàm maximè. Undè prudenter monuit *Moschion* (s), non ad omnem ploratum exhibenda esse ubera; sed indagandum sollicitè, an fortè nimia fasciarum adstrictio, membrorum per fascias distorsio, urinæ aut fœcis alvinæ excretio, fletibus causam dederint. Tunc autem nutrimento opus habere infantem, dicit, *si hypochondria cava sint*; ventriculo nempè depleto; si ab ultimâ fuçtione tantùm temporis effluerit, ut nutrimento opus habeat; si os aperiat, labiâ moveat; si digitum labiis admodumprehendat, & fugat. Premitur autem quandoque, & angitur, à nimiâ lactis ventriculo contenti copiâ; tunc hinc indè se jaçtat; & obtumentem ventriculum turgent præcordia; in tali casu à novo lacte ingesto molestiæ auferentur. Si nihil inveniatur, cui ejulatûs causa tribui potest, monet *Galenus* (t), præter nutricis papillam, & alia duo superesse harum molestiarum lenimina: *Motum mediocrem, & vocis modulationem*; quibus perpetuò usæ non solùm mitigant, sed etiam somnum conciliant; vel hoc ipso testificante naturâ, ad *Musicam* eos, & exercitia, suoptè ingenio esse propensos.

Verum & alia causa est, quæ lactis coagulationem auget, & accelerat; motus nempè cunarum nimis validus. Notum est, solâ agitatione lac recens in vasis vitreis purissimis in coagulum vergere, & quandoque intrabreve temporis spatium separari partem pinguem butyraceam lactis à reliquis, quæ paulò post acefcit, & morâ in acrimoniam rancidam mutatur. Ablato hoc butyro, relinquitur serum, cum parte lactis caseosâ mistum; quod lac ebutyratum vocatur, satis spissum est, & mox acefcit. Ubi jam infantum custodes validâ cunarum agitatione morosos ejulatus compescere tentant, lac in ventriculo simili modo mutatur brevè. Antea ad §. 63, ubi de noxis acrimonix acidæ in ventriculo agebatur, notatum fuit, ventriculum ipsum fortè non adeò sensibilem esse; sed orificium superius ventriculi ab acri quocumque affici multùm, & dolere: undè, dum acidum in ventriculo quietum hæret, nulla molestia percipitur; verùm, simul ac ructus, expellens sursum, motus, vel mutatus situs corporis, facit, ut acidum acre applicetur orificio superiori ventriculi, molesta cardialgia sequitur. Quantum ergò patietur misellus infans, dum, horizontali ferè situ in cunis jacens, validè agitur. Imò cerebrum, adeò mobile in hâc ætate, per validos cunarum concussus turbari poterit; præcipuè, si inæquales fuerint; undè vertigines, vomitus, convulsiones, meritò metuuntur (u). Novi, puerum, robustum, octo annorum, dum à sodalibus in cunas projectus vi retinebatur, à rapido cunarum motu vertigine tenebricosâ correptum fuisse, sequente vomitu bilis æruginosæ: miser per aliquot dies postea languit.

Ideò præferuntur cunæ, quæ non insistent pavimento, sed, suspensæ utrimque, lenissimo motu agitari possunt quàm æquabilissimè, minimo cum attritu, penduli instar, oscillant, sensim minuto motu ad quietem redeunt, tandemque absque ullo subsultu quiescunt. In cunis, quæ super pavementum rotantur, simul ac motus cessat, expergefieri solent infantes.

(s) Spach. Gynæc. pag. 9. n°. 99. 100. 101. | (u) Brouzet, Educat. Médecin. des Enfants,
(t) De Sanit. tuend. Lib. I. cap. VII, Char- | Tom. I. pag. 123.
ter. Tom. VI. pag. 51.

Placidus talis cunarum motus infantibus optimè conducit; est enim lenissimum exercitationis corporis genus, quod & delectat, & prodest.

§. 1355. **H**Æc enim sensim acrior, acidiorque reddita, fœces alvi virides, acidum spirantes, materiem vomitu rejectam acidam, hinc tormina, flatus, dolores, & infinita alia, excitat, maximè convulsiones.

In Capitulo, ubi de *Morbis spontaneis ex acido humore* agebatur, §. 60. & sequentibus, patuit, præcipuam sedem acrimoniæ acidæ esse in primæ digestionis officinâ; ventriculo nempe, & intestinis; adeoque hæc viscera primò affici.

Morâ autem lac coagulatum in ventriculo acrius fit, & acore semel nato in ventriculo, quidquid de lacte ingeritur, statim coagulatur fortiter, & citò eandem acrimoniam induit: hinc prudentes Medici, simulac eructando infans acidum spirat, vel acidam materiam vomitu rejicit, statim absorbentibus acidum remediis illam acrimoniam domare conantur; probè gnari, difficiliùs curari hoc malum, si morâ longiori tota superficies cava ventriculi acido quasi imbuta fuerit. Utì enim lac recens, immissum vasi, quod lac acidum diù continuit, statim corrumpitur; sic idem fit tunc in ventriculo, dum de novo lac ingeritur. Brevi tunc & illa, quæ totâ intestinorum longitudine continentur, in acidam acrimoniam degenerant, fœcesque alvinæ viridescunt, & acidum fortiter spirant.

Magnum in recens natis hepar copiosam bilem secernit, quæ, colostro caseoso per pylorum egredienti admista, illius tenacitatem solvit, & acidam acrimoniam cavet, vel emendat: hinc in fanis infantibus fœces alvinæ æquabiles sunt, & flavescunt. Simulac verò bilis inertior redditur, vel copia deficit, albicantes grumi caseosi cum fœcibus misti ano exeunt, & simul fœcum flavus color mutatur in viridem, quandoque tam profundum, ut æruginis instar lintea tingantur maculis, vix delendis. Undè Medici ex fœcibus alvinis infantum de acidæ acrimoniæ præsentia certam diagnosin habent. Si enim fœces æquabiles fuerint, absque grumis caseosis intermixtis, pro optimo signo habetur. Si fœces flavæ quidem ano emittuntur, sed, in linteis relictæ, citò viridescunt, jam signum dant, acidam acrimoniam in procinctu esse. Si autem virides exiverint, acidum spirantes, meritò concluditur, totum tractum intestinorum acido lactis colostro repleti (vide §. 63. 64.). Sed à tali acrimoniâ, perpetuò irritante, & continuò pejori redditâ, dolores, tormina, flatus, & alia plura mala, fieri, facilè intelligitur.

Simul emaciantur toto corpore, abdomen, à colostro in intestinis coacervato, intumescit, & nisi illud evacuari possit, acidumque domari, miserè pereunt. Ubi enim eo usque pervenerit malum, difficulter curatur. Sæpè tamen voraces sunt; & videtur hoc indigitasse Hippocrates (v), dum dicit: *Qui mammam sugentes non probè aluntur, macilenti sunt, ac ægrè reficiuntur*; utì & in alio textu (x); *voraces quique copiosum lac trahunt, non pro ratione corpulenti evadunt. Quibus modicè (fertur alvus), & sunt voraces, neque pro ratione enutriuntur, morbis sunt obnoxii.*

(v) De Denit. Charter. Tom. VII. pag. 872. — (x) Ibidem, pag. 871.

Ubi autem sectio frœnuli omninò requiritur, omnis cautela adhibenda est, ut vitetur læsio vasorum raninorum. Si digitos Chirurgus inter linguam & maxillam inferiorem ponere possit, satis facillè hæc sectio institui potest forfice, cujus apices obtusi sunt. Sæpiùs autem contingit in tali casu, sic impeditam esse linguam, ut ejus apex elevari non possit. Pulchrum invenit, descripsit (*i*), & figurâ expressit, instrumentum, quo hæc operatio tutò fieri possit, & alterius, quod laudari solebat, vitia detexit.

Quandoque, sed rariùs, laterales linguæ partes nectuntur ligamentis præternaturalibus (*k*) ad vicinas partes; quæ refecandæ sunt; quod satis tutò fieri poterit, cum non sit tantum periculum læsionis vasorum.

Observata fuit & alia causa, quæ suctionem impedit; de quâ vix cogitatum fuit. Contingit quandoque, ut lingua arctissimè applicetur cavo palati fornici, & sic adhæreat, ac si glutine interposito juncta foret. Spatulâ tunc, vel alio simili instrumento, removenda est lingua à palato, ut infans sugere & deglutire possit. Tres recensentur casus (*l*) infantum, qui per plures dies ubera ducere non poterant ob hanc causam, & feliciter hæc methodo servati sunt.

Possunt & obstacula in velo pendulo vel faucibus adesse, quæ suctionem & deglutionem difficiliorem reddunt, dum expeditam actionem partium, ad deglutionem requisitarum, turbant. Sic *Hippocrates* (*m*) notavit: *Quos infantes, dum lac sugunt, tussis obsidet, ii uvam majorem habere consueverunt.* Postea & plura memorat de ulcerosis malis, has partes quandoque obsidentibus.

Si labium superius à nativitate fissum fuerit (labium leporinum vocari solet), suctio difficilis fit, præcipuè cum plerumque palati fornix simul fissus sit, & ob liberum aëris per hanc rimam ingressum suctio impediatur, vel si quid lactis ex mammis trahant, per nares plerumque regurgitet: idem fit, si cochleatim misellis his nutrimentum ingeratur. Undè non mirum est, si plures ex his pereant. Tamen & quidam emergunt. Videntur enim sensim adsuescere, ut, elevato dorso linguæ, fissuram palati claudant, apice linguæ & labiis fugentes. Dum, ætate jam robustioribus factis, fissa labia uniuntur arte Chirurgicâ, in plerisque sensim minuitur palati fornicati fissura, & tandem integrè aboletur (*n*). Vidi tamen aliquos, quibus labium superius à nativitate integrum fuit, & fornix palati magnam fissuram habebat à parte posteriori, quæ apicem digiti minimi facillè capere poterat. Vidi virum, quinquagenario majorem, cui labium, nullâ curâ adhibitâ, fissum mansit; fornix palati tamen erat integer. An antea fissuram habuerit, nec ne, expiscari non potui.

Ex hæcenus dictis satis constat, lac esse naturale & optimum recens natis nutrimentum. Considerandum jam est, quomodò illud lac in ventriculo retentum mutari debeat, & quænam indè mala sequi possint, si non ritè digeratur.

Lac, uti notum est, si in vase puro quiescit, primò æquabilissimè candidum apparet; dein cremorem, album, crassum, pinguem, ejicit fursum; quo oblato, ma-

(*i*) In loco modò citato.

(*k*) Levret, l'Art des Accouch. §. 1312. pag. 222.

(*l*) Histoire de l'Académ. Royale de Chirurgie, Tom. III. pag. 16.

(*m*) De Dentit. Charter. Tom. VII. pag. 872.

(*n*) Levret, l'Art des Accouchem. §. 1321-1324. pag. 224. Mém. de l'Académ. Royale de Chirurg. Tom. I. pag. 605.

net lac defloratum, subcærulefcens, & magis pellucidum, quod partem ferofam lactis & cafeofam fimul continet. Si autem coagulum lactis, paratum de fucco ventriculi ruminantium, lacti mifcetur, fit una, æquabilis, coagulata, fciffilis, maffa, quæ brevè spontè fecedit in ferum, & coloftrum, five cafeum (o). Undè patet, lac coagulari naturaliter in ventriculo. Ideoque etiam infantes, fi avidius ubera duxerint, paulò pòft eructant lactis coloftrum; fed molle, nec fortiter compactum. Simul notandum eft, lac humanum minùs illius coloftri continere, quàm aliorum animalium: humanum enim lac valdè dulce & tenue eft; proximum afininum; dein equinum, caprillum, & ovillum; deniquè bubulum, omnium craffiffimum, magnam cafei copiam continet. Undè alia ratio patet, quare lac humanum recèns natis infantibus præ reliquis lactis speciebus conducat. Verùm lac, in loco imprimis calido retentum, fponte fuâ in acidam acrimoniam vergit, quæ, ubi nata fuit, lactis in ventriculo coagulum accelerat, & auget; undè dicitur in textu, quòd tunc multum patiantur infantes à lacte, fi illud nimis citò & fortiter in ftomacho coaguletur, ac compingatur. Vidi aliquoties pòft mortem totum ventriculum craffo coloftro diftentum, acidum redolente.

Dum autem lac coagulatum, fed molle adhuc, fenfim per pylorum exit, ftatim occurrit in intestino duodeno bili faponaceæ, & fucco pancreatico, falivæ fimillimo, quorum efficaciam diluitur, & folvitur, illud concretum, ficque aptum redditur, ut in reliquo intestinorum tractu indè reforbeatur omne utile, & fœces inutiles per anum exeant; quæ in infantibus, folo lacte materno nutritis, fatis folidæ, & copiofæ, observantur. Videntur autem fœces illæ, pro maximâ faltem parte, originem debere cafeo in lacte contento. Undè Hippocrates videtur monuiffe (p): *Quibus multum lacteum vomitione refunditur, iis alvus sistitur.* Notari enim meretur, quod non dixerit, lac refundi, fed γαλακτῶδεις; nam coloftrum revomunt, vel potiùs eructant; fed molle; ficque copia materiæ per alvum excernendæ, minuitur. Habet & fequentia (q): *Qui copiofiùs mejunt, quàm dejiciunt, pro ratione uberiùs nutriuntur.* In illis enim omne folubile vi viscerum chylopoieticorum reforbetur in fanguinem; undè parcior fœcum alvinarum copia; cùm tamen urina copiofior monftret, quòd fatis multum lactis hauserint. Contrarium autem damnavit (r): *Qui non pro ratione mejunt, fed à pueris alvus cruda crebrò dejicit, ii morbis sunt obnoxii.* Alvum autem copiofiorem laudavit, quam bona coctio comitaretur: *Quibus copiofè profluit alvus, & bellè concoquunt, ii magis fanitate fruuntur.* Tunc enim copia lactis affumti, & benè digefti, significatur.

Undè naturaliter quidem coagulatur lac in ventriculo infantis; fed tunc morbofum dicitur coagulum, fi nimis citò, & fortiter, fiat. Multùm hoc caveri poffet, fi attenderetur ad fequentia.

Infantes moleftias, quas patiuntur, & neceffitatem alimenti, folo indicant ejulatu. Sæpè contingit, ut nutrices ubera porrigant ftatim, de reliquis ejulatus caufis parum follicitæ, & , fi lacte abundant, repetant brevi temporis intervallo. Expedi quidem recèns natis, ut sæpiùs ubera ducant; fed fimul modicam tantùm lactis

(o) Herm. Boerh. Chem. Tom. II. Prolegom. Part. II. pag. 298.

(p) De Dentit. Charter. Tom. VII. pag. 871.

(q) Ibidem.

(r) De Dentit. Charter. Tom. VII. pag. 872.

tempore lac haurire poterit infans, sed per aliquot horas expectandum est, donec omnes illæ turbæ sopitæ fuerint prius. Certa enim observata docuerunt, subito convulsos fuisse infantes, si irâ furentis, vel metu ferè eneclæ, nutricis ubera ducerent.

Nocet certè pulticulis talibus implere ventriculum infantis, qui avidè copiosum lac ex uberibus haurit, ut scilicèt plus nutriatur; gravatur enim tunc ventriculus, & multa mala sequi possunt, præcipuè si, copiosâ farinâ additâ, diù coquendo, spissas pulticulas conficiant, quæ viscido lentore gravant magis, quàm nutriunt. Notari simul meretur, quòd farinæ magna diversitas in variis regionibus invenitur. Memini, me lectissimam farinam in itineris usum mecum tulisse ex patriâ, cujus partem residuam dum compararem farinæ Austriacæ, manifestè vidi, Batavam farinam longè viscidiorè esse Austriacâ. Si ex *Maltâ* parata farina adhiberetur, illa minorem lentorem haberet: notum enim est, frumenti grana, aquâ respersâ, in tepido loco brevè germinare: simulac germinatio incepta est tantùm, valido calore exsiccantur subito hæc grana; & tunc vocatur *Malta*; quæ cerevisiæ parandæ infervit. Per inceptam hanc, & mox suffocatam, vegetationem, lentor farinosus insigniter minuitur (*d*). In pane per inceptam fermentationem, quæ mox clibani calore supprimitur, idem obtinetur; hinc panis, intritus lacti calido potius, quàm coctus, iisdem usibus servire poterit.

Sensim enim, auctis infantis viribus, ejus ventriculus sic firmatur, ut præter lac & alios cibos digerere possit: sed ita incipitur à levioribus, & quæ magnam similitudinem cum lacte, quod ex uberibus ducitur, habent; sic enim lac animalium lacti humano miscetur. Multi infantes hanc diætam facillè sustinent ad ablactationem usque; & postquàm ablactati sunt, similibus pulticulis adhuc satis commodè nutriuntur, præcipuè, si ex pane biscocto, parentur, qui omni lentore farinoso caret, & lacti æquabilissimè unitur; in quo & vitellum ovi diluere solent.

Multi jubent, omninò abstinendum esse à lactis usu, simulac aliis alimentis uti incipit infans (*e*); adeoque incongruum videretur, vitellum ovi miscere lacti, cum ad regnum animale pertineat. Bonâ fide affirmare possum, me nullum unquam damnum observasse, & sæpè vitello ovi usum fuisse, uti §. 1356 monui, ad tollendam nimiam coaguli lactis in ventriculo cohæsiorem.

Omnes mutationes subitæ in victu, sanorum etiàm & robustorum hominum, suspectæ sunt; adeoque videtur minùs tutum, si, ablactationis tempore, simul & semel omne lac repudietur, nisi ipsâ sub lactatione sensim aliis cibis affueverit infans. Fatetur ipse egregius vir (*f*), vegetum colorem mutari, & macilentiores fieri, dum ablactantur, subitâ tali victûs mutatione factâ. Credit, per ablactationem infantibus conciliari morbum, sed talem, qui, si ritè tractetur, suos usus habet in generali vitæ œconomiâ. Fateor, mallem sanitatem illibatam pergere, quàm turbari per ablactationem: hinc solitus fui, post sextum mensem, & quandoque citius, si lacticia fastidire inciperent (quod in quibusdam contingit), panatellas cum jusculo pulli, vel & vitulinæ carnis, paratas porrigere bis de die; sed in initio tantùm parcâ copiâ simul; attentus eram semper, an quid invenirem mutatum in sanitate. Hoc unicum notavi

(*d*) Brouzet, Essai sur l'Éducat. Médic. des Enfants, Tom. I. pag. 215. — (*e*) Ibid. pag. 270.
— (*f*) Ibid. pag. 259. 260.

quòd fœces alvinæ magis fusci coloris fierent, simul ac carniùm jusculis uterentur; cæterùm nil mali observavi, licèt tot regiarum prolium curam gesserim, ad omnia ratione muneris attentissimus. Omnes ablaçtationem facilè tulerunt. Adstipulatur & Hippocrates (g), dicens: *Qui dum lac sugunt, interea cibum capiunt, ii faciliùs ablaçtationem ferunt.*

Hinc non videtur adeò metuendum, esse à lactis miscelâ cum aliis cibis ex carnis succo paratis: imò antea notatum fuit, lactis partem crassiorèm, caseum nempè, magis animalis naturæ esse, quàm serum & butyrum, quibus miscetur. Imò multis in more est, ut post ablaçtationem & lacte animalium & jusculis utantur, absque noxâ sensibili: sic sensim pusilli assuescunt vario victûs generi.

Interim in ciborum delectu post ablaçtationem attendendum est ad ætatem infantis, & robur. In votis habuerunt Medici, ut ablaçtatio non tentaretur, antequàm dentes adsint, numerosi, & firmi satis, ut solidum magis alimentum non tantùm dividere, sed etiam diligenter manducare, possint (h); tuncque commendant, ut rariùs infanti porrigantur ubera, sed alii cibi offerantur, ut sic sensim ablaçtetur.

Verùm aliquando contingit, ut nutrici per morbum, vel sponte, lac deficiat, antequàm dentes satis numerosi emerferint; tunc animalium lac, si alia nutrix haberi nequeat, substituendum est: vaccinum si detur, aquæ quartâ parte diluitur, & pauculo saccharo addito, dulcedo ipsi conciliatur, ut lacti humano reddatur similius. Solent quandoque talem miscelam infundere vasi stanneo, cujus apex, molli corio tectus, papillæ molem & figuram refert, pluribusque foraminibus pertunditur, ut infans facilè sumat: si plus aquæ misceatur, potus loco servit. Simul tunc pulticulæ, de quibus antè dictum fuit, dantur subindè: sic pergitur, donec dentes numerosiores, & firmiores adsint, qui indicant, parùm solidiorem cibum nunc concedi posse. A saccharo autem, lacti addito, nihil mali metuendum est (i). Veteres Medici mel & mulsam dederunt etiàm recens natis infantibus: imò saccharo addito, minùs fortiter coagulatur lac. Miratus fui quandoque medicos, severè omnem sacchari prohibentes usum, dum eodem die syrupos ex saccharo paratos præscribebant.

Quoad tempus ablaçtationis, in genere statuitur, tunc illud adesse, dum copiosi satis & firmi dentes prodierint; cùm autem hoc omninò variet in diversis infantibus, illud exactè determinari nequit. Vidi, uti ad §. 1359 monui, abortum quinque mensium, cui bini dentes incisores in maxillâ inferiori manifestè prominebant. Vidi sanam & vegetam puellam, cui decimo nono mense primus dens erumpebat. Circa septimum mensem solet frequentius incipere dentitio, & incisores primò prodeunt in utrâque maxillâ. Sæpè contingit, ut molares dentes, minores nempè, caninis proximi, prodire incipiant, antequàm octo dentes incisores proruperint omnes. Post hos sequi solent canini, sed tardiùs. Cùm autem dentitionis tempore sæpè gingivæ pruriant, doleant, tumeant, magnum solamen habetur, si hoc tempore infans ubera nutricis ducere possit; cùm cochlearis attactum dolentes gingivæ ferre vix possint; undè prolongatur ablaçtatio, prout feriùs vel ocyùs dentes erumpunt. Cùm autem sæpè dentium incisiorum octo, quatuor molarium, & quatuor caninorum, octo-

(g) De Dentit. Charter. Tom. VII. pag. 872. | pag. 18.

(h) Moïchion apud Spach. Gynæc. pag. 10. | (i) Brouzet, Educat. Médic. des Enfants,
nº. 113. Harmon. Gynæc. part. prior. cap. xxii. | Tom. I. pag. 273.

decimo mense absoluta sit eruptio, suaserunt Medici (k), ut post sesquiannum, vel biennio absoluto, tentetur ab lactatio. Vix autem quid metuendum videtur pro infante, si diutiùs nutricis ubera ducat. Fortissima mater, dum, crudelem Antiochum irridens, ultimum natu filium hortaretur, ut pro patriâ lege strenuè martyrium ferret dixit: *Fili mi, miserere me, quæ te in utero novem mensibus portavi, & lac triennio dedi, & alui, & in ætatem illam perduxisti* (l).

Post ab lactationem tamen non statim infantibus exhibenda sunt quævis, etiam duriora, edulia; à mollioribus sensim incipiendo, ad solidiores cibos procedendum est; ut sensim viscera his assuescant. Ciborum avidi sunt, imò satis voraces, si sani fuerint; &, licet dentibus satis valeant, oblatos cibos vix manducant, sed illicò deglutiunt. Apud plebejos moris est, ut parentum mensæ adsint, qui infantum voracitate delectantur, & obvia quævis porrigunt edulia. Ingeruntur hæc quidem, sed non digeruntur: infarctum abdomen tumet quidem, sed totum corpus emaciatur, & sæpè cachectici pereunt.

Nitiditas autem quàm maximè requiritur, ut tota cutis tersa semper sit, neque diù maneat conspurcata fœcibus, aut urinâ; indè enim cutis rubores & erosiones molestissimæ metuendæ sunt. Sed & cutaneis morbis infantes frequenter obnoxii sunt, dum fordes in cryptis cutaneis collectæ manent, quæ molli absterfione, spongiis, aquâ tepidâ & lacte plenis, tolluntur; & cum bis de die hoc fiat, cavetur ne similia imposterum facillè colligantur in cute. Observatum fuit, infantes feliciter nutriri, & crescere, si hæc mundities ritè observetur (m). Balneis, ex aquæ & lactis partibus æqualibus paratis, atrophicam puellam feliciter curavit *Fischerus* (n).

Profuit, egelidâ tantùm aquâ lavare infantes, & sensim assuefacere, ut frigidam lavationem ferant: multùm enim sic roboratur corpus, & postea à tempestatum mutationibus non facillè adficitur (o). In genere mollis nimis educatio, & superflua illæ cautelæ, quæ à nimis sollicitis matribus imperantur, infirma reddunt corpora, ita ut postea minimam in sex rebus non naturalibus mutationem sentiant. Navarræ Regina, cum plures proles anxîâ nimis educatione perdidisset, ex Medicorum consilio, infantiam *Henrici quarti* rustico commisit, voluitque, ut eodem victu & vestitu uteretur cum rustici prolibus: sic robustus, agilis, laborum tolerans, evasit. Ita saltem fert constans traditio (p).

§. 1359. **S** Imulac hæc superarunt mala infantes, & incipiunt uti cibis crudis, fructibus horæis, carnibus, caseo, similibusque, Vermes oriuntur.

Postquàm ab uberibus remoti sunt infantes, & communi adultorum victu uti incipiunt, prudentia suadet, ut gradatim solidioribus cibis assuescant, & primò talia exhibeantur fercula, quæ facilis digestionis sunt.

(k) Æginet. Lib. I. cap. v. pag. 2. versâ. &c. Curand. pag. 30.
 Mosch. apud Spach. Gynæc. pag. 10. n°. 113. (o) Tissot, Avis au Peuple sur sa santé, §. 340. pag. 389.
 (l) Machab. Lib. II. cap. VII. vers. 27. (p) Brouzet, Educat. Médic. Tom. I. p. 329.
 (m) Act. Erudit. 1727. pag. 526.

Frequenter observatum fuit, hoc ætatis tempore infantes verminosos esse: undè Hippocrates (q), postquam recens natorum, & dentientium, morbos recensuerat, dixit; inter alios morbos, illis jam adultioribus factis contingentes, numerari lumbricos rotundos, sive teretes, & Ascarides. Tæniam in hoc loco non memorat; quia videtur credidisse, hunc vermem homini coævum esse; uti postea dicitur. Voluit Galenus (r) in Commentariis ad hunc Aphorismum, illos vermes, non ex femine, sed ex putredine, gigni; præcipuè, si calor major simul accedat; & ideò putavit, in adultioribus jam vermes potius gigni, quàm in recens natis; & lactantibus; quia major in his calor adest.

Satis quidem verosimile videtur, in adultioribus, communi adultorum victu jam utentibus, frequentius observari vermes; sed tamen negari nequit, in lactantibus, & quandoque in recens natis, vermes inventos fuisse. Celebris Medicus de Lille (s), in propriâ filiola, undecim hebdomadas natâ, integros vermium nidos observavit, licet mater illi præter ubera nihilum adhuc, neque lac coctum quidem, præbuisset: cum autem vermium symptomata plurima ab ipsâ nativitate in hac filiola observasset, vix impedire potuit, quin crederet, vermes congenitos fuisse.

Plures observationes fœtuum, vermes in intestinis habentium, dum in utero materno adhuc hærebant, collegit egregius Medicus van Dæveren (t); cujus Dissertatio legi meretur quàm maximè.

Honestâ & ingeniosa matrona, filium trimestrem lactans, mihi testata fuit, se sæpius vidisse, parvos vermes ex ano filii prodiisse.

Quamdiù infans ubera ducit, lac nondum expositum aëri haurit; postquam cibos aëri expositos sumit, possunt ova insectorum unâ cum his facilius in corpus venire; imprimis si crudi assumuntur, & non cocti. Fructus horæi toties verminosi inveniuntur; caseus sæpius minimis vermiculis non tantum, sed etiam majoribus, scatet. Novi olim hominem, qui simulac caseum album manducaret, bidui tempore post molestum pruritus, ab ascaridibus copiosis, circa anum sentiebat, erat ille caseus, qui ex toto lacte, non separatâ prius parte cremoraceâ, conficitur; hinc pinguis satis est, & sapore gratus. Si abstineret à talis casei esu, vel aliâ casei specie uteretur, brevi cessabat molestus ille pruritus, nec ampliùs apparebant ascarides.

Hinc non mirum videtur ab ovis assumtis excludi animalia, cum calor & humiditas faveant exclusioni. Sed manet tamen illa difficultas, quòd extra corpus humanum non sint adeò obvii vermes humani, ut certò constare possit ab ovis horum ingestis frequenter adeò observatos vermes produci; de quâ re sequenti paragrapho dicitur.

§. 1360. **C**ausam dant ova insectorum, in aëre vel terrâ viventium, assumpta, neque vi tenelli motûs destruenda.

Antea, uti notum est, credebatur, ex putrefactione vermes, & alia animalia; nasci posse, imprimis insecta. Postquam autem summorum virorum industriâ detecta fuit mirabilis & artificiosissima insectorum fabrica, facile patuit, impossibile esse, ut ex putredine informi exurgeret animal, quod adeò multiplices, adeò diversas,

(q) Aphor. xxvi. Sect. III. Charter. Tom. IX. pag. 121.
(r) Ibidem. pag. 122.

(s) De Cordis Palpitatione, pag. 133.
(t) Dissert. Inaugur. de Verm. Intestin. homin. Lugd. Batav. 1753. pag. 31.

adeò miro ordine dispositas partes habet, numero & situ semper easdem in eadem specie. Undè penitùs eviluit hæc sententia. Veterum opinioni fortè ansam dederat, quod in putridis, vel citò & facilè putrescentibus, ova sua deponerent infecta frequentius, ut & calore, putredinem comitante, foverentur, & ex ovo prorepens vermiculus paratum inveniret nutrimentum. Sic fervidâ æstate circumvolitantes muscæ carnibus animalium mactatorum imponunt ova sua, & citissimè quidem: gravis musca turgido abdomine quingenta, quandoque & plura ova continet, quæ paucò tempore in obvias carnes distribuere novit; sicque hominum cibos vermibus brevè nascituris fœdat. Cùm autem plurimorum animis hæc opinio insedit, vermes putredinem comitari, hinc detestantur carnes, si vel unicum vermiculum in illis invenerint. Certum tamen est, teneras & sapidissimas carnes à muscis elegi, in quibus ova sua ponant: sic & optimorum fructuum selectum facere noverunt, ut in molli pulpâ tutò ova collocent.

Nec viventibus parcunt animalibus; sed cavo aculeo, ovum continente, cutim perforant, sub illâ ovum deponunt, vermiculus ex ovo emergens rodit domicilii sui parietes, inflammat locum, pure inflammationem sequente nutritur, crescit, mutatur in chrysalidem, ex quâ prodiens musca cutim perforat, avolat. In vaccis observata fuerunt talia apostemata sæpiùs.

Sed & in cervorum, & ovium, nares ingrediens musca, ova in his cavis deponit. Alia muscarum species equos circumvolat, & dum hoc animal alvum egerit, per anum intrat, antequàm ani sphincter claudatur, lateribusque intestini ova sua affigit. Innumeræ artes sunt, quibus infecta prospicere noverunt progeniei, ut commodum locum, teporem requisitum, & obvium nutrimentum, procurent; de quibus videri possunt illa, quæ *Swammerdam*, *Valisnieri*, *Redi*, *Reaumur*, *Lionnet*, *Bonnet*, & alii, incomparabili industriâ, & improbo labore, collegerunt.

Cùm jam in aquâ toties minimorum animalculorum myriades detegerentur, & in aquâ, ubi nulla microscopiis detegebantur talia, si aëri exponeretur, vel cum plantarum partibus infunderetur, postea ingens horum numerus occurreret, hinc conclusum fuit, aërem, quem haurimus, viventibus plenum esse. Cùm autem & terra scateret his, minùs mirum videbatur, cur horum ova, quorum ingestio inevitabilis omninò videbatur, pullularent etiam in corpore.

Postquàm autem summorum virorum indefessa industria detexerat sexûs diversitatem in infectis, & copulam, in aliis utrumque sexum, quæ tamen cum sibi similibus duplici coitu uniebantur, dum quædam vivos fœtus ponerent, plurima essent ovipara, credebatur universalis lex esse, ut vel vivo partu, vel ovis depositis, propagarentur infecta. Undè concludebatur, vel ex infectis vivis minoribus deglutitis, vel illorum ovis corpus nostrum ingressis, vermes in corpore humano produci. Cùm autem & in viviparis animalibus ova, & ovaria, detecta fuissent, hinc statuebatur satis unanimiter, *omne animal ex ovo esse.*

Verùm reservatum erat ingeniosissimo, & naturalis historiæ amantissimo, viro *Trembley*, alium propagationis insectorum modum videre (u). Viderat in aquâ aliquod corpusculum, nudis oculis facilè conspiciendum, semen *cardui Benedicti* non ineptè mole & figurâ referens de quo dubitabat, an ad vegetabilium, an verò

(u) Mémoires pour servir à l'Histoire d'un genre de polypes d'eau douce.

ad animalium, classem pertineret. Sedulo examine constitit, motum localem habere illud corpusculum, cirrhis emissis vermiculos in aquâ natantes arripere, arreptos ori admovere, & deglutire: undè meritò conclusit, animal esse, & *Polypum* vocavit, cum & cirrhis, & reliquo corporis habitu, *Polypum piscem* referret.

Novo hoc spolio lætus mirabatur, ex corpore hujus animalculi nasci alium *Polypum* similem, eodem modo ac rami de trunco arboris prodeunt, citò crescere, & parenti adhuc hærentem cum illâ de prædâ certare. Separabatur quandoque sponte à matre *Polypus*, & vivus natabat, vermiculos devorabat, digerebat, egerebat. Quandoque & matri adhuc cohærens similem progeniem, simili modo, producebat; quæ, calidâ tempestate, brevî æquè fœcunda erat, ac mater, & avia. Sic miro spectaculo ramosus *polypus* medium quoddam inter animale & vegetabilem familiam avidis monstrabat oculis, dum motu locali, & prædam sectando, animal, propagatione plantam, referret. *Polypus* enim ex *Polypo*, uti ramuli ex truncis plantarum, crescebat.

Sed & longè magis mira inventa fuerunt. Dum medius secabatur *Polypus*, ex capite nova crescebat cauda; & novum caput emergebat ex caudæ extremo, quod trunco cohæserat: eadem reproductio succedebat, si secundum corporis longitudinem bifariam scinderetur *Polypus*. Hanc divisionem, & subdivisionem, eo usque produxit egregius *Trembley*, donec ex uno *Polypo*, in sexaginta quatuor partes diviso, totidem novi producerentur. Prætereà, dexteritate summâ, non facilè ab unoquoque imitandâ, totum *Polypi* corpus invertit, ita ut interior tota corporis superficies foret interior, & contrâ exterior occuparet interiora: adeò vexatum hoc animal oblatam prædam devoravit, ut antè, & novis fœtibus pullulantibus ramosum postea apparuit.

Plura ex his stupendis propriis oculis vidi, dum ipse harum rerum primus inventor solitâ suâ humanitate mihi demonstraret; quædam, tanti Præceptoris vestigia sequens, licèt impare gressu, imitari conatus fui. Postea & in aliis majoribus insectis similia tentata fuerunt, & non sine successu, in lumbricis terrestribus, hirudinibus, &c: licèt non adeò fœcundè, ac in *Polypis*.

Saltem indè discimus, ne tam facilè generales regulas statuamus, quamvis numerosis observationibus fultæ videantur. Fortè enim numerosiora adhuc nos latent, quæ contrarium evincunt. Plantas ex seminibus propagari constat; sed non unica est in plantis propagationis methodus; per corticem, ramos, folia, radices, multiplicationes plantarum obtineri possunt; licèt & feliciter eadem ex seminibus crescant. Notum est, radices quarundam plantarum in partes dissectas, terræ fertili commissas, novam dare progeniem. *Aloë*, prolifera dicta, uti propriis oculis vidi in horto *Augusti Imperatoris*, caulem ramosum ingentem educit, florigerum; delapsis floribus, millenæ novæ plantulæ in caule ramoso apparent; quæ, sponte delapsæ, speciem lætissimè propagant. Sicut jam in plantis non unus sed plures propagationis modi sunt, an non in regno animali idem obtinere poterit? Certè *Polypus* non per copulam redditur fœcundus; sed in se ipso, & in singulis dissecti corporis partibus, vim producendi sui simile habet. Observaverunt celebres viri, antè laudati, quædam insecta esse vivipara æstate, autumno ovipara: inventa fuerunt alia, quæ fœcunda erant, & vivos fœtus pariebant, absque ullo commercio cum aliis, egredientes ex matris alvo fœtus, statim remoti, solitarii, vitro tecti, servabantur cautè, & tamen suo tempore vivos fœtus pariebant: nova hæc proles simili modo custodiebatur solitaria, & tamen

fœcunda erat; idem experimentum successit, per plures successivas generationes.

Fortè hæc, & alia plura, quæ à tantorum virorum industriâ sperare licet, majorem lucem aliquando affudent generationi, & propagationi, vermium in corpore humano. Hæc obiter hoc in loco monuisse sufficit; postea enim ad §. 1363. de hæc re quædam adhuc dicenda erunt, ubi de vermibus in corpore humano maximè obviis agetur; qui nempe in primæ coctionis viis inveniuntur.

Cùm tantus insectorum numerus sit, & tam facilè minora, vel & majorum ovula, cum aëre, cibus, potibus, in corpus humanum venire possint, non adeò mirum videbatur, in ventriculo & intestinis vermes frequenter inveniri. Sed major difficultas visa fuit, dum & in aliis corporis locis inveniebantur; ad quæ non intelligebatur adeò facilis aditus. Dum *Ruyschius* (v), non tantùm in hepate, in ductu cystico, poro bilario, & vesicâ felleâ, ovium (ad quæ loca minùs difficilis via vermibus ex intestinorum cavo videtur, vermes inveniebat; verùm etiam frequenter in canum renibus, & semel in humanis renibus, illos viderat; imò etiam in arteriis viventium equorum; & apud magni nominis auctores legerat, etiam in cerebro vermes fuisse repertos; fatetur, quod dubitare ceperit, *an omnia ex ovo generentur, uti Harvæus, & ejus sectatores, perhibent.* Cùm autem ventriculi & intestinorum actione solidiores etiam cibi tantam mutationem patiantur, fatebatur, se intelligere non posse, quomodò tenera infecta, illorumve ovula, horum viscerum actionem experta, potuerint manere integra. Addebat & hoc argumentum, *quòd nullus mortalium unquam ejusmodi vermes extra corpus viderit*; de quâ re postea dicetur: interim in figuris *Ruyschius* delineat tæniam ex pisce desumptam (x). Videri possunt & illa, quæ de vermibus aliâ occasione ad §. 916. dicta fuerunt.

Sed & Veteres Medici, de vermibus agentes, videntur ambigui hæsisse; imprimis de tæniâ; quæ cùm magnam adeò longitudinem quandoque acquirat, ut ferè intestinorum omnes gyros æquare posse videatur, dixit *Aëtius* (y); *est autem latus lumbricus, si ita dicere libeat, permutatio pelliculæ, intrinsecus tenuia intestina ambientis, in corpus vivum quoddam, quod continuos stomachi morsus infert, & ad cibos incorrigibilem appetitum.*

Miræ habentur observationes de vermibus in diversis corporis locis inventis. *Cælebris Du Verney* (z) refert, infantem quinque annorum semper conquestum fuisse de dolore valido circa nasi radicem: per tres menses decubuit febre lentâ; dein validæ convulsiones secutæ fuerunt: post mortem inventus fuit in sinu longitudinali cerebri vermis quinque circiter pollices longus, lumbrico terrestri similis. Credi fortè posset quòd fuerit concretio polyposa; qualis satis frequenter in hoc sinu invenitur; quæ vermis specie fallere potuisset; sed addit, quòd vermis ille à sextâ matutinâ ad tertiam pomeridianam usque vixerit. Videtur fuisse de teretium genere, qui lumbricis satis similes apparent.

Apud *Baglivium* (a), in Epistolâ ad Celeberrimum *Andry* scripta, legitur de homine quadraginta annorum, qui derepentè laborare cepit doloribus stomachi & partium vicinarum vehementissimis; hi per octo dies perdurarunt: postea diù noctû-

(v) Observat. Anatom. Chirurg. n°. 64. pag. 60.

(x) Observat. Anatom. Chirurg. n°. 64. pag. 61.

(y) Sermon. IX. cap. XL. pag. 173.

(z) Académ. des Scienc. l'an 1700. Hist. pag. 39.

(a) Oper. Omn. pag. 699.

que singulo femiquadrante horæ convellebatur leviter toto corpore, sed momento temporis tantum; cum pallore vultus, & virium prostratione. Afflicto per octo dies his malis misero ægro, derepentè quieverunt omnia per duas circiter horas; quibus vix elapsis, supervenit dolor stomachi, ac pectoris, tam crudelis ac vehemens, ut ejus vi paulò post perierit: dicebat ante mortem miser, cor & ventrem sibi veluti à canibus lacerari. Aperto cadavere, inventus est in cavitate pericardii Vermis niger, pilosus, vivus, palmaris ferè longitudinis. Cor erat valdè lividum.

Celeberrimus Senac (b), cum viderat concretiones polyposas rubras, figuram vermium exactè referentes, vermium in corde, vel cavo pericardii, nidulantium historiam in medio relinquit; sed testatur tamen, quòd *De Lapeyronie* ipsi affirmaverit, se in diversis canibus invenisse vermium convolutorum glomeres inter basim cordis & pericardium; imò & in ipsis cordis ventriculis. Hinc concludit, nullo modo impossibile esse, ut in corde humano similia observentur.

Cum autem cor in Pericardio clauso undique hæreat, nulli parti corporis nexum, nisi sibi ipsi per vasa, debuit vermis ovum, vel quodcumque aliud statuatur ejus primordium, per vasa huc delatum fuisse: sed quàm tenuia hæc sunt, quæ ex cordis superficie, & pericardii tenui membranâ, rorem tenuissimum, cor perpetuò humectantem, exhalant: per teneriora adhuc vasa debuit transivisse insecti primum stamen, si ab *Adriano Spigelio* in humore vitreo oculi equini inventus fuerit Vermiculus (c).

Verum quidem est, in aquis stagnantibus, in plantarum infusis, per microscopium detegi minutissima animalcula, quæ, si liquidis nostris mista forent, cum his per minima vasa transire possent. Sed nulla observata docuerunt, minuta hæc in tantam molem excrescere posse, ut palmarem v. g. magnitudinem æquarent.

Non mirum ergò videri poterit, si tot difficultates motæ fuerint ab exercitatissimis in naturali historiâ viris contra generationem vermium humanorum ex ovis in corpus ingestis. Hujus loci non est, omnia hæc singulatim expendere, cum Medico sufficiat novisse signa, quæ docent, infestos illos hospites in corpore humano nidulari, prævidere mala, quæ indè sequi possunt, & scire methodum, ac remedia, per quæ de corpore expelluntur. Cæterum videri possunt illa, quæ de his difficultatibus dicta sunt (d). Imprimis apud *Clericum*, ubi harum collectio legi potest. *Swammerdamius (e)*, adèb oculatus, adèb sedulus in his rimandis, postquam omnia confideraverat dixit: *Difficillimum quidem est explicatu, quanam ratione vermes in animalibus viventibus generentur, &c: Quantum ad me attinet; fateor ego, tam pauca mihi circa hanc rem experimenta solida suppetere, ut hæctenus nihil omninò in ea videam: etiamsi multos, modisque multifariis constitutos vermes in viventibus, & se moventibus, tam terrestrium, quàm aquatiliùm, & aëreorum, animalium corporibus conspexerim. attamen nihil solidi quidquam certive hîc pronunciare valeo.*

Non mirum hinc, si in diversas sententias abiverint Eruditi viri, dum vermium humanorum originem rimabantur. Quidam putaverunt, vix morbosos vocandos esse vermes. In Lacertæ Indicæ squamosæ ventriculi parte superiori inventus fuit faccus

(b) *Traité de la Structure du Cœur*, Tom. II. pag. 437.

(c) *Bonet. Sepulcret. Lib. I. Sect. XVIII. Observat. VI. Tom. I. pag. 422.*

Tom. IV.

(d) *Académ. des Scienc. l'an 1709. Histoir. pag. 29. Dan. Clerici, Histoir. Natur. & Médic. lator. lumbric. Lib. I. cap. XIV. pag. 546. & seq.*

(e) *Bibl. Natur. Tom. II. pag. 708. 709.*

plenus vermibus vivis, aciculam longitudine & crassitie æquantibus, quorum numerus ad millesimum accedebat; nec videbantur morboſi eſſe, cum in aliâ Lacertâ ejuſdem ſpeciei ſimilis omninò ſaccus verminofus inveniretur. Copia vermium in Tigridis ventriculo inventa pariter fuit (*f*); quod & recentiora obſervata confirmarunt. Utî jam ſingulis animalium ſpeciebus, imò & plantarum, certa infectorum ſpecies familiaris eſt, ita ſuſpicabantur, quandam fortè utilitatem vermes corpori adferre, vel talia ſaltem conſumere in ſuos uſus, quibus facilè carere poſſumus, ſicque noſtris impenſis quidem, ſed abſque noxâ, vivere. Tunc tantùm nocituros credebant, ſi numero nimis aucti, vel, aliâ quâcumque de cauſâ deficiente pabulo, vicina irritarent. *Hippocrates*, utî poſteâ dicitur, coævam credidit humano generi tæniam. Interim patebit, credo, ex ſequentibus, vermes non adèò innoxios eſſe; licèt negari nequeat, quandoque copiam vermium prodire de corpore hominum, quos nulla ſigna docuerant, verminofos eſſe.

Hiſtoriæ naturalis, & theſauri regii, deſcriptione adèò Celebris *Buffon* poſtquàm conſideraverat illa, quæ circa vaſa ſeminalia *Polypi*, *Sepiæ*, *Loliginis*, detexerat acutiſſimus *Needham* (*g*), fuit in illâ opinione, quòd omnia corpora, viventia aut vegetantia, continerent partes quaſdam organicas, viventes quidem, ſed quæ tamen nec animalia, nec vegetabilia, forent, at medium quid. Animalcula, ſpermatica dicta, voluit eſſe tales moleculas organicas, quæ, licèt motum habeant, tamen non ſint animalia. In alimentis, ex vegetabilibus & animalibus paratis, latere ſtatuit talia, quæ ope moduli cujuſdam interioris effingerentur in moleculas organicas viventes; reſiduâ, brutâ quaſi, alimentorum materiâ, ſeparatis actuoſis illis moleculis, inutili jam, de corpore expulſâ. His moleculis perditorum reſtitutionem & corporis incrementum tribuit; eaſdem collectas hæere in locis ad hunc uſum deſtinatis, & ſemen animalium conſtituere, voluit. Credidit etiam, eaſdem moleculas organicas, ſi colligantur in locis, ubi ſibi invicem uniri poſſint, & magnâ ſimul copiâ præſto ſint, tunc in animalium corpore formari in alia animalia; qualia ſunt tæniæ, aſcarides, vermes aliquando reperti in venis & ſinibus cerebri, hepate, &c; hæc autem animalia non debent ſuam exiſtentiam aliis animalibus ejuſdem ſpeciei; non enim generantur ſimili modo ac alia animalia; producuntur ab illâ materiâ organicâ, ſi extravafata fuerit, vel non reſorpta per vaſa, quæ nutriendo corpori ſerviat. Satis enim probabile credit, ſubſtantiam illam productivam, ſemper actuoſam, & tendentem in organizationem, producere vermes, aliaque minuta corpora diverſæ ſpeciei, pro diverſitate locorum, & matricum, in quibus accumulatur.

Legi merentur illa, quæ egregius ille vir ſubtiliter de his diſputat (*h*).

Interim hæc opinio, licèt ingenioſa, non videtur carere magnis difficultatibus.

Undè hætenùs communior illa ſententia viget, vermes humanos ab ovis, foris in corpus humanum delatis, originem ducere, & in ipſo corpore, more aliis animalibus conſueto, multiplicari (*i*). *Quanquam verò & hæc ſententia ſuis vexatur dubiis, quæ expediri ægrè queant; non ſunt tamen iſta tanti momenti, ut non ſperare liceat, ulteriori*

(*f*) Académ. des Scienc. l'an 1703. Hiſt. p.47.

(*g*) Nouvell. Découverte par le microſcope de T. Needham, pag. 60. & ſeq.

(*h*) Hiſt. Natur. Général. & Particul. Tom.

II. pag. 18. 19. & ſeq. & pag. 258. & ſeq.

(*i*) Van Døeveren, Diſſertat. de verm. intest. pag. 25. & ſeq.

scrutinio tandem ad liquidum perductum iri. Quod ipsa natura dictavit systema, non illicò turbandum, si quâ forsan parte ob cognitionis humanæ angustiam hiat (k). Supponit autem hæc sententia, similia his animalia extra corpus humanum existere, de quâ re postea ad §. 1363 quædam dicentur.

§. 1361. **N** Idum dat pituita intestinalis, vel gastrica, in quâ hærent, foveantur, pariunt, augenturque.

Cùm vermes humani in primis viis præcipuè reperiantur, & maximè communis opinio sit, uti dictum fuit, originem illos ducere ex ovis ingestis, videbatur verosimile, quòd hæc vel destrui deberent motu peristaltico, vel saltem, si huic resistere potuerint, cum reliquis fœcibus per alvum expelli, nisi lateribus intestinorum fixa hærent, quâcumque de causâ hæc adhæsiō fieret.

Notum est, ventriculum & intestina obduci glutinoso mucō, sed benefico & naturali; quo lubricatur, inungitur, interna illorum superficies; simulque ab omnī acrimoniâ defenditur, uti & asperitate ingestorum, quæ in voracibus hominibus sæpè non satis comminuuntur dentibus, antequàm deglutiantur. Hic mucus nidum dare poterit vermium ovis satis commodum; in quo foveri poterunt, & per quem adhærent intestinorum parietibus sic, ut nec motu intestinorum peristaltico, nec à transeuntibus per cavum intestinorum ingestis cibus, & fœcibus, loco moveri possint. Cùm autem mucus ille abundet in junioribus, hinc creditur, vel ab hac causâ illos vermibus laborare frequentius. Non mirum ergò, quòd vermes tali mucō undique obducti quandoque inventi fuerint.

§. 1362. **H** Inc rarò in adultis, & in his modò torpidis, & leucophlegmaticis.

Cùm autem in adultis major corporis siccitas fiat, bilis & omnes humores in ventriculum & intestina depluentes acriores sint, quàm in junioribus, hinc minùs frequenter vermibus molestantur, nisi lenti, frigidi, mucosi, humores copiosi in corpore adsint; ut in illis observatur, quos Leucophlegmaticos Medici vocant. De quâ re videantur illa, quæ ad §. 69. & sequentes habentur, ubi de *glutinoso* spontaneo agebatur.

Interim certum est, non omnes adultos, licèt etiam optimam corporis temperiem habuerint, à vermibus immunes vivere. Cùm totum corpus firmiter sit, & nervosum systema minùs irritabile, sæpè non sentiunt tantas à vermibus molestias, ac quidem juniores pati solent: hinc sæpè vermes habent inscii; qui per medicamenta, purgantia imprimis, expelluntur; quandoque & acutorum morborum tempore prodeunt improvisò. Undè *Hippocrates* (l) dixit: *Sed & lumbricos teretes, morbo judicium subeunte, undè cum excrementis prodire, utile fuerit.* Cùm autem illo tempore, dum morbus judicium subit, multæ turbæ in corpore fiant, & magnæ

(k) Gaub. Institut. Patholog. §. 587, p. 302. — (l) In Prognostic. Charter. Tom. VIII, pag. 628.

humorum mutationes, mirum non est, vermes teretes, qui satis mobiles sunt, ex sede suâ exturbari. Undè videtur vermium horum exturbatio criticam perturbationem designare, non tamen bonum semper effectum. Si enim humores, per validum morbum corrupti, affatim per alvum ruant, simul expelluntur vermes; sed funesto cum eventu. Sic apud *Hippocratem* (m) legitur de homine, qui incalescens cœnavit, multùm bibit, & deindè, hypochondrii dolore inflammatorio correptus, acutè febricitavit, cum malis symptomatibus: *Septimo die ab alvo irritatâ liquida & turbulenta cum lumbricis secesserunt; sed absque levamine symptomatum; & undecimo die periit.*

Sic & observatum fuit *Biterris* (*Béziers*) anno millesimo septingentesimo trigesimo, epidemicorum more, verminosam colluviem afflixisse plurimos. Licèt enim & aliis temporibus vermes satis frequentes fuerint incolis, illo anno tamen cujusvis sexûs, ætatis, temperiei, homines vermibus infestabantur; & quidem ita, ut aliqui succubuerint, frustra adhibitis omnibus remediis; quæ satis valida dari debebant, ut sursum, aut deorsum, expellerentur vermes, quorum plurimi exhibant vivi de corpore (n).

Toties in castris observatæ fuerunt vermium excretiones, in militibus, dysenteriâ, febribus intermittentibus, remittentibus, aut continuis, laborantibus. Teretes autem erant vermes, qui in his morbis excernebantur (o). Monet simul egregius Auctor, non cogitandum esse, vermes fuisse dysenteriæ, aut harum febrium, causam; sed tantùm, reddidisse hos morbos peiores. Idem in nostro exercitu observatum fuit. Undè patet, & in adultis, duro labore exercitatis corporibus, vermes satis frequenter adesse, qui non prodiissent, nisi hi morbi adfuissent. Videtur enim admodùm verosimile, hos vermes ante morbum jam existisse.

Præterea *Tænia*, sive vermis latus, in adultis observatur satis frequenter.

§. 1363. **S**untque rotundi, lati, ascarides.

Tres illæ vermium species communiter occurrunt in ventriculo & intestinis humanis; ideoque de illis in vermium historiâ & curâ imprimis agitur; licèt negari nequeat, & alias insectorum species in his locis fuisse deprehensas. Si enim fœcunda aliorum insectorum ova ad has partes delata fuerint, non videtur mirum, quòd in loco tali humido & calido excludantur. Plures observationes in Historiâ Medicâ leguntur ranarum, lacertarum, per vomitum, vel per alvum, redditarum; sed stagnantes aquæ verno tempore sperma sic dictum ranarum, &c. habent, & quandoque à sitientibus incautè potantur. A tali, vel simili causâ videntur produci insecta, quæ, à vermibus humanis vulgò dictis penitùs diversa, in corpore humano reperiuntur. Indus triginta sex annorum molestum abdominis dolorem diù passus fuit: cùm frequenter Indi vermibus laborent, Medicus anthelminticum præscribit, quod *semen contra*

(m) Epidem. Lib. I. text. XII. Ægrot. XII. Charter. Tom. IX. pag. 114.

(n) Académ. des Scienc. l'an 1730. Histor. pag. 42.

(o) Pringle, Observat. sur les Maladies des Armées, Part. I. chap. I. pag. 12. chap. III. pag. 38.

(vermes scilicet) vocari solet. Pauco tempore post hoc remedium assumptum dolores minuuntur, & alvo excernit vermem mortuum, qui septuaginta sex pollices & quatuor lineas æquabat longitudine, & crassitie quatuor lineas. Vermis ille erat rotundus, coloris pallidè flavescens, caput durum habebat, & à capite usque ferè ad caudam numerabantur centum & septendecim annuli cartilaginei, omnes integri. Expulso hoc verme, cessabat omninò dolor, vivus redibat vultui color, nec postea de ullo malo conquestus fuit (p). Facilè patet, vermem illum à teretibus vermibus humanis omninò diversum esse.

Aliud mirabile exemplum legitur (q). Nobilis puer, unicus viduæ matris filius, vermibus laborabat, cum summis doloribus abdominis, convulsionibus, &c. Sentiebat miser puer, repere in ventriculo serpentem, ut credebat; percipiebat, morsu lacerari viscera. Ab amaris, anthelminticis, purgantibus, exasperabantur omnia symptomata: imò à diagridio dato sequebantur convulsiones. Celebris Medicus, videns, ab irritantibus augeri omnia mala, dedit satis largum haustum lactis vaccini; quo potato, mox sopiebantur omnes dolores; qui, dum redirent, lacte epoto pariter placabantur. Denuò ab alio Medico datum fuit purgans; verùm omnia mala recrudescabant; lacte poto, iterùm cessabant; & totam curam anxia mater celebri Gallo commisit, qui tentavit allicere vermem odore lactis calidi versùs os, hâc spe, ut vel sponte exiret, vel arreptus extrahi posset. Feliciter cessit hæc methodus: tertio enim tentamine, ascendens ad radicem linguæ vermis, tenaculo prehensus educebatur. Vermis ille niger erat, rotundus, & pilosus, crassitie calamus scriptorium superans, & triginta palmas Italicas longus, quem in rei insolitæ memoriam servavit Medicus.

Per biennium laborabat homo doloribus colicis admodum validis, cum nixibus vomendi vehementibus, & fame ferè insatiabili. Copiam vermium planorum, quandoque integros glomeres, alvo deponebat. Præscriptæ fuerant pilulæ, certo intervallo temporis sumendæ, unà cum quodam decocto. Pertæsus tot molestiarum æger, sæpiùs, quàm præscriptum fuerat, sumsit hæc remedia; undè animi deliquia, & syncope, sequebantur, ita ut morti proximus videretur. Simul tam valida aderant abdominis murmura, ut ad triginta & ultra passuum distantiam auribus percipi potuerint. Tandem prodierunt vermes, quorum quidam satis longi erant, præcipuè ultimus, qui infestissimus ægro hostis fuisse credebatur meritò.

Vermis ille vivus prodiit, sedecim pedes longus, caput ad sesqui pedis longitudinem elevatum tenens semper, sive in terrâ reperet, sive in glomerem convolutus jaceret. In vas aquâ plenum dimissus miris movebatur modis, semper erectum tenens caput, quod nigrum erat, & instar pisi rotundum: collum habebat valdè angustum, & binos oculos: eminentias habebat vertebri similes. Æger postea optimè valuit, laudans suam temeritatem, quæ fortè ad curationem necessaria erat, vel saltem illam acceleravit (r).

Describitur & vermis, qui per anum exivit, longus sesqui pedem; corporis diameter æquabat pollicem cum dimidio; totus vermis sanguine plenus erat; dum

(p) Feuillée, Journ. des Observat. Phys. | Tom. II. pag. 133. & seq.
&c. Tom. I. pag. 421.

(r) Académ. des Scienc. l'an 1740. Hist. pag.

(q) Gallo, Dissertaz, dell'uso del Latte. | 51.

exibat, simul aliquot libræ sanguinis prodierunt, & per aliquot dies postea sanguinis grumosi aliqua copia per anum exiit. Vermis ille mortuus prodibat, & annulos habebat instar lumbrici terrestris. Caput erat reliquo corpore angustius, os triangulare, hirudinis instar. Postea nunciavit æger, se alium similem evacuasse vermem, priori potius adhuc majorem; qui frustillatim prodiit (s). Vermis ille ab idoneis testibus visus fuit, & à perito pictore delineatus in icone exhibetur.

Plura similia facile colligere potuissem; verum hæc sufficient, ut constet, in ventriculo & intestinis humanis quandoque alia infecta reperta fuisse, præter vermes rotundos, latos, & ascarides; de quibus singulis nunc dicitur.

Rotundi. Vocantur & teretes; reliquis vermibus humanis frequentius reperiuntur in intestinis; cum autem externâ formâ fatis similes appareant lumbricis terrestribus, quorum ingens copia ubique præsto est; hinc multi crediderunt, ex ovis lumbricorum, quocumque demum modo hæc corpus humanum ingressa fuerint, teretes vermes produci. Sic *Celeberrimus Linnæus* (t) voluit: *Lumbricum intestinorum esse eandem speciem cum lumbrico terrestris vulgatissimo.* Eandem sententiam amplexus fuit *Scopoli* in historiâ naturali admodum versatus (u). *Docet hoc communis utriusque fabrica, habitatio, vita, fœcunditas, & communia utrisque venena.* Fœcunditas fatis convenit; sed nec habitatio, nec vitæ genus, eadem sunt. In terrâ nidulantur lumbrici, terram comedunt; quæ & in illorum interaneis invenitur, & per illorum alvum egeritur: vermes humani in intestinis habitant, & longè alio fruuntur alimento. Vermes terræ sanguinem rubrum habent (v), & pedes, vel saltem pedibus quid analogum, in illis *Swammerdam* detexit. Voluit quidem, ridiculam esse illorum opinionem, quæ ex ovulis deglutitis vermes in nobis oriri statuit; cum longè aliud alimentum requirant. Sed credidit tamen, tunc possibile hoc esse, si corpori humano ingerantur ova talium insectorum, quæ in aliorum animalium intestinis vixerunt (x). Vermes humani, quantum constat, nullam unquam subeunt metamorphosin, nec etiam lumbrici terrestres. Non tamen impossibile est, infecta in ipsis animalium intestinis metamorphosin subire posse. Musca illa, de quâ ad §. 1360. dictum fuit, per anum equi ingreditur, ova ponit, quæ vermem excludunt, suo tempore in chrysalidem mutandum, ex quâ musca prodit postea.

Verum inveniuntur in aliis animalibus teretes vermes humanis omninò similes (de reliquis postea dicitur). Vermes rotundos invenit in vitulorum, & quidem adhuc lactantium, intestinis *Celeberrimus Vallisnerius*; dissecuit summâ, quâ valebat dexteritate; & invenit structuram diversam à lumbricis terrestribus: vidit ova vera, sed numerosissima (y). *Clericum* citavi, quia & *Vallisnerii*, & *Redii*, observata collecta apud hunc Auctorem habentur.

Egregius *Edw. Tyson* (z) dissecuit & vermes teretes humanos, illosque omninò diversos à lumbricis terrestribus invenit. Credidit, se diversitatem sexûs invenisse in vermibus teretibus, & figuris expressit marem ac fœminam dissectos: delineavit vasa feminalia in utroque sexu, & ova microscopio conspecta, quorum plus quàm decem

(s) Essais & Observat. de Médecin. Tom. II. artic. xxvi. pag. 416.

(t) In System. Natur. pag. 85.

(u) De Hydrarg. Idriens. tentamin. 157.

(v) Swammerd. Bibl. Nat. pag. 120, 247.

(x) Ibid. pag. 710.

(y) Dan. Cleric. Hist. Natur. & Medic. lator. lumbric. pag. 222-252.

(z) The Philosop. Transact. &c. Abridg'd. Tom. III. pag. 130.

millia in uno verme adesse credit. Omnem hunc ovorum numerum non excludi in corpore, facile creditur; plura cum fœcibus alvinis exire, probabile videtur; quæ si postea, quocumque modo, humanum corpus, vel & aliorum animalium, ingrediantur, species propagari poterit, dum consuetum parentibus domicilium, & alimentum, tunc acquirunt. Mira observatio *Celeberrimi Listeri* huic opinioni favere videtur (a). Puella octo annorum ulcus habebat circa malleolum, dolens valdè; juniorem catulum Chirurgus discidit, & imposuit loco ulcerato; dum removet postea, sexaginta ad minimum vermes invenit partim in catuli corpore dissecto, partim extraxit ex malleoli ulcere: catulus denuò applicatus fuit ulceri, & dum secundâ vice removebatur, aderat *Lister*, viditque unicum tantum vermem, sed vivacissimum: postea injectionibus adhibitis plures vermes enecti fuerunt. Examinans autem illos vermes, dixit sequentia: *Affirmo, hos vermes, quantum cognoscere potui (& habui opportunitatem illos comparandi), esse ejusdem speciei cum lumbricis teretibus, quos infantes frequenter per alvum reddunt; tres quatuorve circiter pollices longi erant; omnes ferè ejusdem crassitie; ac si eodem tempore fuissent exclusi; parùm crassiores anatis pennâ; utrumque extremum in apicem acutum desinebat; vermes illi erant rigidi, perfectè rotundi, absque incisuris; & tamen facilè se movebant (vivi nempe). Vermes illi magis albicabant, quàm teretes intestinorum. Undè patet, vermes teretes non tantùm in ventriculo & intestinis, sed & in aliis corporis locis, ex succis humanis vivere posse.*

Verum quidem est, Muscas in ulceribus ova quandoque deponere; sed ex his vermes tantæ magnitudinis non producuntur, at longè minores. Nec videtur ulla suspicio, illos vermes in catuli intestinis latitasse priùs. Testimonium autem *Listeri* magni ponderis est, cùm similium aptissimus iudex esset, & non perfunctoriè hanc rem examinaverit. Vermium ergò horum ova, vel per vasa cum humoribus ad ulcus delata fuerunt, vel debuerunt ab extrâ ad ulcus pervenisse; in quo casu rotundi vermes, vel eorum ova, etiam extra corpus humanum subsistere potuerunt.

Non videtur probabilis illa opinio, quæ statuit, vermes rotundos esse larvas, seu nymphas, tæniarum (b); quæ *Celeberrimo Fritschio* tribuitur. Accurata dissectio vermibus teretibus contrarium docet; non enim latens sub involucre tænia deprehensa fuit, sed canalis alimentarius, anus, os, & nitidissimus apparatus vasorum feminalium, &c. Notum est, insecta, dum sub larvâ nymphæ au chrysalidis, latent, nullum nutrimentum sumere, nec vivacissimos tales motus edere unquam, quales in vermibus rotundis observati fuerunt, qui per omnia intestina repunt, ad ventriculum usque, & ex ventriculo ad intestina redeunt.

Cæterùm, licèt ova vera invenerint celeberrimi viri, antè laudati, observatio legitur (c), quæ probare videretur, vermes teretes esse viviparos: *Puella Scarintii, quùm vermibus quoque laboraret, & illi tardè datum esset medicamentum, unum præmagnum egressit vermem rotundum, cujus cùm pater pede calcasset caput, ex eo alii prodierunt vermes: puella tamen brevè mortua est.*

Rudis fati observatio hæc est, & fide patris, harum rerum procul dubio ignari; nititur. Si enim vermibus teretibus monstraretur imperitis, per integumenta manifestè conspi-

(a) Ibid. pag. 132.

(b) Van-Doeveren, de Verm. Intest. pag. 24. | n°. 46. pag. 513.

(c) Amat. Lusit. curat. Medecin. Cent. V.

ciuntur vasa feminalia albicantia, vario modo convoluta, quæ minorum vermium in majore latitantium speciem non ineptè referunt. Accedit, quòd in vermibus rotundis humanis, ad tertiam circiter totius longitudinis à capite distantiam, rima adsit (quæ in teretibus vitulinis capiti propinquior est), per quam, calcato verme, totum vasorum spermaticorum systema elabi possit. Servo talem vermem teretem integerrimum, cui vasa hæc ex illâ rimâ propendent omnia, & liberrimè in liquore, in quo conservatur, fluctuant. Nec repugnat tamen, vermes rotundos esse & viviparos & oviparos; cùm antea monitum fuerit, dari talia insecta, quæ uno tempore anni sunt vivipara, altero autem ovipara.

Cæterùm vermes rotundi crassitiem calami scriptorii solent habere plerumque, rarò illam excedunt, quandoque & tenuiores inveniuntur: longitudo varia est; rariùs pedis mensuram superant. Memini, me vidisse, qui sesquipedem æquabat. Notandum autem, hîc agi de vermibus rotundis propriè dictis; nam in eâdem hæc paragrapho notatum fuit, sursum vel deorsum quandoque excerni vermes alterius speciei, qui vermes rotundos mole multùm superant. Talis videtur fuisse vermis, qui apud *Andry* (d) describitur. Fatetur enim celeberrimus vir, quòd differebat à verme rotundo, cùm totus rugosus esset, & rictum manifestum haberet.

Lati, vocantur & *Tæniæ*, à figurâ planâ, & longitudine totius vermis, quæ sæpè immensa est. Dicitur & *Vermis solitarius*, quia credebatur solus esse semper, & totam longitudinem intestinorum adæquare: hæc *Hippocratis* (e) erat sententia; qui statuebat, vermem latum in puero, dum adhuc in utero est, procreari. Credebat autem, vermes ex putredine originem habere; & cùm in nato jam homine, *si sanus futurus sit, hesternum stercus semper cunctis diebus excernatur*, hinc colligebat, nec moram satis longam esse materiæ putrefaciendæ, nec sufficientem ejus copiam, ut tantæ longitudinis vermis in intestinis formari posset: aliud autem obtinebat, dum infans in utero latens per novem menses alvum non evacuabat. Notat, recens natis talia ingeri, quæ fœces expellunt; dein addit: *Multi sanè pueri, tum rotundos, tum latos, lumbricos, unà cum primo stercore, per alvum excreverunt*. Tales vermes certè in utero geniti fuerant, & hoc factum aliquoties fuisse, antea dictum fuit. Subjungit: *Et teretes quidem pariunt; lati verò non ampliùs; etsi eos parere dicunt*. Quicumque enim homo latum lumbricum habet, quale cucumeris semen aliàs atque aliàs cum stercore dejicit; & sunt homines, qui hoc lumbrici partus esse affirmant. *Mihi verò, qui talia proferunt, haud rectè dicere videntur*. Neque enim ab uno animali tot pulli nasci possunt, neque tanta est in intestino capacitas, ut partus educare queat. Credebat autem, vermem latum unà cum puero crescere, & circa pubertatem intestinorum longitudinem jam æquare: cùm tamen vermis latus crescere pergit: *Per rectum intestinum cum stercore excernitur, & velut cucumeris semen excidit; plerumque etiam major*. Nonnullis verò iter facientibus, aut vehementer laborantibus, & ventre incalescente, deorsum prodit, ipsisque ex recto intestino inflatus prominet, idque facit, & ex ano refecatur, aut retrocedit. Quòd verò non pariat, sed velut ego dico, se res habeat, hæc signa sunt. Quòd si quis hominem lumbrico laborantem curet, & medicamentum aut potionem dederit; si quidem homo probè præparatus fuerit, totus rotundus ut globus prodit, & homo sanus evadit. Si verò ad medicamentum prodeat, rectus lumbricus

(d) Tom. I. pag. 190. — (e) De Morb. Lib. IV. cap. xv. Charter. Tom. VII. pag. 613.
duorum

duorum aut trium cubitorum longitudine abrumpitur, aut etiam longè major. Quàmque abruptus fuerit, multo tempore cum stercore signa nulla se produnt, postea verò incrementum. Ex quibus patet, Hippocratem vermem latum benè cognovisse; simulque apparet ratio, cur *solitarium* crediderit; quia nempe vermis ille totam intestinorum longitudinem occupat solus. Hippocratis opinionem plures Medici, & inter illos *Celeberrimus Andry*, fuerunt amplexi; quam refutavit *Dionis (f)*, qui in homine, penitus emaciato, & febre lentâ ferè exhausto, vidit prodire duas tæneas singulas propriâ membranâ inclusas: quindecim dierum spatio appetitus & vires redierunt, atque integrè convaluit (g). Plures observationes habentur, quæ docent, tæniam non semper *solitariam* esse, sed quandoque plures simul in hominibus nidulari (h).

In aliorum animalium corporibus frequenter inveniuntur plures tæniæ; in cane tres ipse vidi, in diversis, & satis à se mutuò distitis, intestinorum tenuium locis. *Celeberrimus Lister (i)* testatur, se invenisse in cane forte plus quàm centum lumbricos latos, ita ut intestinum duodenum his plenum admodum distenderetur. In mure invenit duodenum, mole ventriculum excedens multùm, pariter plenissimum vermibus latis; sed diversæ formæ penitus ac unquam viderat. In cane illo aderant & tæniæ in jejuno & ileo, sed ad aliquam distantiam à se mutuò remotæ; in crassis intestinis nullæ aderant. In jejuno, & ileo, tæniæ jacebant, quandoque singulæ, quandoque binæ, vel plures, inter se convolutæ. In viciniâ horum vermium semper invenit illorum excrementa, grisei coloris. Omnium extremum tenuius superiora spectabat, ac si descendentem chylo inhiarent. Omnes illi vermes habebant eandem longitudinem, nec pedis mensuram excedebant. Latius extremum latitudinem habebat unguis digiti minimi, & in lanceolæ quasi acumen desinebat. Si ab extremo hoc latiori binæ partes totius longitudinis vermis computentur, tunc incipiunt articuli sensim fieri angustiores, & tandem desinunt in extremum tenue, cujus apex in globulum desinit, caput aciculæ mole æquantem. Comparavit has tæneas canum iconi tæniæ humanæ, quæ apud *Tulpium (k)* habetur, & invenit magnam similitudinem. Notandum imprimis videtur, quod *Tulpius* affirmat de hâc tæniâ: *Idque non semel atque iterum, sed tertium; quippe toties hoc insectum excrevit uxor Gulielmi Smitii. Modò quidem frustulatum & mutilum, sed interim ter integrum, & omnibus numeris absolutum. Erat autem caput hoc non minus acutum, quàm planum, & ore admodum exili, planè eâdem formâ, quâ ejus iconem, dum adhuc reperet, aeri incidit Salomon Saverius, artis ejus abundè peritus.* Ex hâc *Tulpii* observatione pluralitas tæniarum in corpore humano confirmatur.

Sed & vermis latus alias vermium species comites quandoque habet. Sic observavit *Raulin (l)*, hominem qui tæniâ laborabat, etiam vermes teretes per alvum deposuisse. In fele, cocculis sumtis necato, invenit *Wepferus (m)* vermem latum adhuc vivum, & plures lumbricos teretes. In lupo semestri & robusto, post napelli

(f) Dissertat. sur le Tænia, ou Ver plat. pag. 14. & seq.

(g) Ibid. pag. 21.

(h) Van Doeveren, Dissertat. de Verm. In-
test. pag. 39.

(i) Philosoph. Transact. Abridg'd. Tom. III.
pag. 119.

(k) Lib. II. Observat. Medic. cap. XLII. pag. 161.

(l) Des Malad. occasion. par les variat. de
l'Air, pag. 426.

(m) Cicut. Aquat. Histor. & Noxæ, cap.
XII. pag. 186.

radicem sumtam occiso, invenit sequentia: *Duodeni & jejuni superficiem incrustabat substantia coagulo lactis similis, alba, viscida, alicubi flava. In ileo continebantur cucurbitini vermes solitarii, semen cucurbitæ figurâ & magnitudine referentes, cohærentes, duas spithamas longi, desinentes in filamentum propè spithamæ longitudine, in cujus extremo globulus, caput acûs referens: item tæniæ, seu lumbrici lati, omnes adhuc viventes (n).* Satis convenit hæc observatio descriptioni *Listeri*, quam modò recensui; sed mirum est, quòd vermes cucurbitinos, sibi mutuò cohærentes, & desinentes in filum, cujus extremum in globulum desinit, distinguat à lumbricis latis. Saltem pluralitas vermium latorum *Wepferi* testimonio confirmatur.

Videntur plures tæniæ species esse. *Celeberrimus Andry (o)*, duas descripsit: prima distinguitur, quòd articuli, constituentes longitudinem tæniæ, in medio corpore longi sint satis; hinc inter unum articulum & proximum satis magna ibi distantia est; versùs extrema autem, hi articuli magis sibi invicem propinqui sunt; imprimis circa illud extremum, quod caput vocat, & in apicem globosum desinit; ubi parum admodum à se mutuò distant: talis tæniæ iconem habet (p). In medio cujusque articuli, in ipso margine, conspicitur quasi papilla, foramen in apice habens, in quo observavit vas subcæruleum, quod ad medium usque latitudinis corporis penetrat. Papillæ autem illæ inæquali ordine distribuuntur; quandoque in uno latere binæ sunt, & in latere opposito unica tantùm; quandoque tres ab unâ parte, & nulla in parte oppositâ. Altera tæniæ species ab eodem Autore (q) describitur, differtque à priore, quòd articulationes minùs promineant, & minùs à se invicem distent; hinc media inter binas articulationes pars brevior est, quàm in specie præcedenti. Simul adest series nodulorum, sive granorum scabrorum, quæ secundùm totam longitudinem vermis lati disponuntur, in rectâ lineâ, & spinæ dorsi figuram referunt. Plures tales vermes latis *Celeberrimus Andry* iconibus expressit.

Præter binas has species tertiam invenit *Dionis (r)*, quæ sacculo membranaceo hæret inclusa; quo rupto erumpit. Quandò talis vermis latus, in sacculo hærens, ano exit, tunc facilè haberi posset pro verme tereti; & fortè hinc nata fuit opinio, de quâ paulò antè dictum fuit, quòd vermes teretes forent nymphæ vermis lati. Accuratissimus in his, & dexterrimus, *Winslow (s)* talem vermem, qui teretem referebat, dissecuit, & invenit, sub hoc involucro contineri tæniam. In muribus hepaticis inventi fuerunt vermes latis; sed cystidi inclusi (t). Icones tamen horum vermium videntur differre à vermibus latis.

Fortè & aliæ vermis lati species acutissimorum observatorum industriâ detegentur.

Interim mirum hoc animal multùm exercuit Philosophorum ingenia: quidam voluerunt, vermem latum non esse unicum animal, sed congeriem animalium potiùs: cùm enim, qui hoc verme laborant, sæpè excernant ano vermes cucurbitinos dictos, quia figuram semini cucurbitæ officinarum satis similem habent (u); qui in loco citato

(n) Ibid. cap. II. pag. 180.

(o) De la Générat. des Vers, Tom. I. pag. 194. & seq.

(p) De la Générat. des Vers. Préface, p. 4.

(q) Ibid. Tom. I. pag. 195.

(r) Dissertat. sur le Tania, pag. 21.

(s) Ibidem.

(t) Hist. Natur. &c. avec la Descript. du Cabinet du Roi, Tom. VII. pag. 315.

(u) Andry, Générat. des Vers, Tom. I. pag. 224.

delineati habentur, & vivi adhuc, & mortui; cum manifestum motum habeant, & magnâ copiâ excernantur quandoque, ita ut pyxidem magnam, cucurbitinis his plenam, obtulerit *Celeberrimo Andry* (*v*) æger, qui tæniam in intestinis gerebat; hinc habebantur, vel pro ovis, vel pro fœtibus vermis lati à quibusdam. Prætereà, cum vermis latus distrahitur ita, ut articuli separentur à se mutuò, tunc singuli articuli referunt vermem cucurbitinum (*x*); hinc non mirum est, alios in hanc sententiam venisse, vermem latum esse tantum catenam vermium cucurbitinorum: favebat huic opinioni, quod frequenter plures ulnæ vermis lati per anum prodirent, licet nihil capiti, vel caudæ, analogum in extremis partibus inveniretur; imò quod sæpiùs similia vermis lati fragmenta prodirent, ex eodem corpore, diversis temporibus; quod facilè explicari poterat, si cucurbitini vermes sibi mutuò juncti tæniam constituerent. Alii voluerunt, non tantum cucurbitinos necti sibi invicem; sed post hunc nexum unitos non esse amplius numerosorum vermium congeriem, at unum tantum animal, ex pluribus unitis concretum: undè, dum novi cucurbitini secundum longitudinem necterentur vermi lato, poterat augeri ejus longitudo immaniter; sicque perpetuò crescebat vermis latus; & licet plures ulnæ exirent de alvo, damnum illud brevè ac facilè poterat restitui. Quamvis autem illa concretio plurium animalium in unum creditu difficilis videretur, reponi posset, quod hoc sæculo tot nova, tot mira, detecta fuerint, circa generationem insectorum, ut vix quis aliquid impossibile imposterum affirmare audeat. Si quis enim dicere ausus fuisset antea, dari animal, quod in sexaginta quatuor partes dissectum totidem nova, sibi omninò similia, reproduceret animalia, procul dubio ab omnibus risu exceptus fuisset: si addidisset, idem illud animal, inversum instar chirothecæ digiti, prædam devorasse, & ingestam digessisse ut antea, increvisse, & suū simile produxisse, meras narrari fabulas credidissent omnes. Tamen hæc omnia quàm verissima esse, novimus hodie.

Interim negari nequit, si tænia componeretur, ex vermibus cucurbitinis, sive simplici nexu unitis, sive in unum animal concretis; deberet tænia constare, in totâ suâ longitudine, partibus homogeneis. Si verò deprehendi possit tæniæ pars reliquis dissimilis, & diversam habens fabricam, tunc hæc opinio cadit; quæ tamen jam dudum apud *Celebres Medicos* invaluit (*y*), & postea à *Valisnerio*, *Couleto* aliisque, defensa fuit.

Vermis latus quandoque integer prodit, uti *Hippocrates* (vide locum antè citatum) notavit, sub formâ glomeris; qui, si evolvatur, quantumvis longior vel brevior fuerit, desinit, sensim decrecentibus in longitudine & latitudine articulis, in extremum angustum valdè, in ultimo apice globulo quasi munitum: illud vermis lati extremum vocatur filum à quibusdam, &, nisi illud exiverit, periti metuunt, ne vermis latus recrescat postea, quantacumque etiam longitudo ejus per anum prodierit. Vidi sæpiùs illud filum in vermibus latis integris, vel per morbos, vel per vim remedium, expulsi.

Monet *Celeberrimus Tyson* (*z*), plures angustiore hanc tæniæ partem habuisse pro caudâ vermis lati; inter quos numerat *Spigelium*, & *Amatum Lusitanum*. Ipse

(*v*) Ibid. pag. 218.(*x*) Ibid. pag. 219.(*y*) Marcel. Donat. de Medic. Histor. Mirab.

Lib. IV. cap. xxvi. pag. 255.

(*z*) Philosoph. Transact. Abrig'd. Tom. III.

pag. 121.

autem caput esse credit. Invenit enim in canis dissecti intestino Ileo vivum vermem latum (*a*), qui non jacebat directus, sed in multis locis convolutus & duplicatus; cautè findens intestinum quæsitivè extremum angustum vermis lati, quod versùs duodenum intestinum protendebatur, dum extremum tæniæ latius, liberum, nullique parti adhærens, deorsùm versùs intestinum rectum tenderet. Angustius autem tæniæ extremum infigebatur internæ intestini tunicæ, & adeò firmiter hærebat, ut non sine difficultate, leviter illud ungue elevans, ab intestino separare potuerit: dum hoc faciebat, contorquebat se vermis, & à digito decidebat, mórque se intestino infigebat ita, ut simili modo, æquali cum difficultate, indè separari debuerit. Microscopio examinavit illud extremum, & binis iconibus expressit illa quæ viderat: invenit enim illud non esse planum, sed utcumque convexum, densè confitum hamatis quasi pilis, quos postea; attentè dum conspiceret, etiam nudis oculis videre potuit. Eandem structuram observavit & in aliis duabus tæniis.

Vermes firmiter adhærere intestinis, pariter observavit *Wepferus* (*b*): invenit enim mucum, cum aliquot lumbricis latis, cucurbitinis, & teretibus; quorum plures adhuc vivebant, Proboscides firmissimè internæ intestinorum tunicæ infigentes, à quâ etiam hirudinum instar pendebant, sublato intestino.

Credidit *Tyson* (*c*), illam partem modò descriptam, quam pro capite vermis lati habuit, præcipuè servire, ut stabili in loco maneat vermis latus, neque facilè integer per anum prodeat, sed sæpè plures ulnæ reliqui corporis separatim exeant. Dubitat tamen, an per illam partem adeò parvam, ac caput est, nutrimentum recipere posset tænia, quod tantæ corporis longitudini alendæ, & augendæ, sufficeret: undè potiùs credit, papillas illas, quæ in singulis tæniæ articulis reperiuntur, uti antè dictum fuit, chylum sorbere, quo tota vermis lati longitudo repleta invenitur, & qui album illud sedimentum dat in fundo lagenæ: dum vermis latus in spirituofo liquido servatur. Cæterùm caput vermis lati vidit distinctiùs, & icone expressit *Celeberrimus Bonet* (*d*); cui *Historia naturalis* tantùm debet, tam in regno animali, quàm in vegetabili. Eodem in loco omnia collecta habentur, quæ hodie novimus de verme lato, simulque diversæ clarorum virorum observationes accuratè expenduntur, & exacto ratiocinio, certisque observatis, demonstratur, quid de singulis censendum sit. Pluribus enim de hâc re agere, non videtur hujus loci esse.

Cùm autem, de origine vermium humanorum ubi agitur, probabilis maximè opinio sit illa, quæ statuit (vide §. 1360), aliundè hos in corpus humanum venire, non autem esse absolutè inquilinos, aut congenitos; hinc meritò inquisitum fuit, an vermis latus extra corpus humanum inveniatur. *Celeberrimus Linnæus* (*e*), se in præsentia septem sociorum invenisse in ochrâ acidularum vermem latum, testatur. *Egregius Tissot* (*f*) memoriæ tradit, puerum, quatuor annos natum, cum levi ani pruritu dejecisse simul & teretem, & nascentem tæniam: *Filum nimirum crassum*,

(*a*) Ibid. pag. 124.

(*b*) *Cicut. Aquat. Histor. & Noxæ*, cap. XIII. pag. 206.

(*c*) *Philosoph. Transact. Abridg'd*, Tom. III. pag. 126. 127.

(*d*) *Mémoires de Mathém. & Physiq. présentés à l'Académ. des Scienc. &c.* Tom. I. pag.

478-530. & *Considérations sur les Corps Organisés*, pag. 202. &c.

(*e*) *In System. Natur. Observat. in regn. Animal.*

(*f*) *De Morbo Nigro, Scirris, &c.* pag. 31. *Van-Doeveren, Dissertat. de Vermib. Intestin.* pag. 33.

album, æquabile viginti quinque circiter pollices longum, quatuor aut quinque circumvolutum gyris, iisque omninò similem, quas in fontibus Sueciæ invenit Ill. Linnæus, & in fonte Helvetico amicus Medicus. Ex agni nondum trimestris intestinis educæ teniæ frustrum, viginti sex pedes longum, vidit Raulin (g). In bobus tænia observatur sæpè; in vitulis rariùs; frequentissimè in piscibus, & quidem varii generis (h). Cùm autem hæc animalia cibum hominibus præstent, suspicio nasci potest, hoc modo tæniam in corpus humanum venire posse.

Verum quidem est, coctione, affatione, aliisque artibus culinariis, cibos sic mutari, ut non facilè manere possit ovorum insectorum integritas, si per hanc viam in corpus venirent. Quædam tamen observata docere videntur, vermem latum ferre posse insignem caloris gradum, vitâ superstite. Propriis oculis vidit Illustr. Archiater Rofeen (i), unà cum aliis septem testibus, inter pisces coctos mensæ illatos fuisse unum, qui tæniam adhuc viventem, & se moventem, continebat. Tænias illas in piscibus vivis frequenter satis vidi; sed inveni illos extra intestina in abdominis cavo viventes, per viginti quatuor horas & ultra in aquâ servavi, & motum manifestum toto hoc tempore observavi; de quâ re & videri potest Andry (*); qui notat, multos habuisse hos vermes pro lactibus piscium, & manducasse. Observavit Coulet (k) Ascarides, quos non differre à cucurbitinis aliorum auctorum voluit, illicò frigescere, simulatque ex recto exiverunt, & molestissimum frigoris sensum excitare in cute externâ, ubi hærent: simul vidit, in aëre frigido mori citò. Testatur, quòd aquam fervidam ferant facilè, imò duos ascarides in brodium carnis vitulini fervidum immittebat, illudque in eodem coloris gradu, mediante igne mediocri, in balneo Mariæ, per duodecim horas continebat, & tum illos æquè vividos, agiles, ac sanos, inveniebat, atque erant, dum primò ex intestinis deciderent. Ex quibus concludi potest, vermes hos, absque destructione, intensum satis calorem ferre posse; & hinc nascitur major probabilitas, quòd ipsi hi vermes, vel illorum ova, unà cum cibus in corpus humanum venire possint.

Cæterùm, antequàm materiam hanc de verme lato dimittam, operæ præteritum duxi, recensere miram observationem, quæ Couleti opinioni multùm favere videtur. Celebrissimus Kænig (l) vivum vermem cucurbitinum manus calidæ dorso imposuit, cui una vel altera guttula lactis inspersa erat, viditque vermem transversim prorepere; & tuberculum illud, sive papillula, quæ in latere corporis hæret; de quâ antè dictum fuit in verme lato, & quæ vix amplitudinem habet puncti lacrymalis in homine, cœpit intumescere, & extraverso rotundo labio, decuplo ampliùs fieri: armato autem lente convexâ oculo vidit, ex hâc dilatatâ buccâ emergere proboscidem quasi, lineam cum quartâ parte longam, in extremitate fuscâ, & illam versùs lactis guttulam dirigi. Dum autem altiori voce compellaret præsentem Herrenschwandium (aptissimum certè in similibus testem) manens, se rem nunquam visam observare, respondit ille, se simili spectaculo frui. Subitò tamen vermis proboscidem illam retraxit, sive

(g) Sur les Maladies par les variat. de l'Air, pag. 444.

(h) Philosoph. Transact. Abridg'd. Tom. III. pag. 123.

(i) Des Schwedischen Akadem. Abhandl. 22. Stuck, pag. 161.

(*) De la Générat. des Vers, Tom. I. pag. 53. & seq.

(k) De Ascarid. & Lumbrico lato, pag. 303. 31.

(l) Act. Helvetic. Volum. I. pag. 28.

ob frigus aëris, sive à fortiore vocis emissione, percussus fuerit. Hæc observatio docet, stigmata illa, sive papillulas, oris officio fungi; cùmque in vermibus lani articulis singulis similia deprehendantur, iusta nascitur suspicio, quòd & in illo idem præstent officium. Sed postea addit (m), quòd Doctissimo & Expertissimo viro *Ernstio*, qui dissertationem de *Tæniâ secundâ Plateri* scripserat, communicaverit quædam experimenta, ex quibus constat, quòd hi vermes, cùm se jungunt, ita connectantur, ut canales communes toti seriei connexorum vermium, tunc disponantur eo modo, uti, si liquor aliquis coloratus, per osculum sæpè dictum injiciatur, per siphonem ei osculo aptum, is per omnem ambitum vermibus, parallelogrammum referentis, in determinato canale satis amplo decurrat, & eo loco utrimque, ubi isti vermes conjuncti sunt, in vicinum vermem, & simili ratione in propinquum transeat, ut tænia marginibus egregiè à colorato liquore pictis exurgat, qui liquor aliquando ex ore; in illâ serie decimi vermibus, rursus efflueret. Sic certè hi vermes & soli vivere possent; &, dum uniti sunt, non sibi solis, sed & aliis, dant alimentum, & vicissim ab iis accipiunt. Undè etiam mirum non est, ab eodem homine, & singulos, & concatenatos, jam in vermem latum mutatos, expelli.

Certè miræ observationes *Trembley* docent, quòd Polypus, ex matre tanquam ramus ex trunco prodiens, non tantùm à matre alatur, sed & matrem alat. Felicitas nostri sæculi est, quòd multa jam cognoscamus vera, quæ antea nequidem verosimilia credi potuissent. Plura adhuc à tot & tantorum Virorum industriâ sperare licet, qui difficultates, quæ adhuc supersunt, elucidabunt.

Ascarides. Hos definivit *Galenus* (n), quòd sint *tenuis quidam lumbrici in parte præcipuè inferiori crassi intestini procreati*. Sunt autem teretis figuræ, parvi admodum, utrimque mucronati; ingenti numero finem intestini recti obsident, quandoque, & cum fœcibus alvinis excernuntur. Admodum autem irrequieti sunt, & vivacissimi; undè nomen videntur adepti fuisse. *Ασκαρίδιον* enim idem, quod *Σκαρίδιον*, significat (vide *Fæsi Economiam*) nempè saltare, salire, palpitare, moveri; undè & irrequietus fœtus maturi in utero motus eodem nomine vocatur (o). Omnes ferè, qui ascaridum mentionem fecerunt, tenuis & exiguos illos esse notant. *Quoad figuram, colorem, magnitudinem, habent maximam convenientiam cum illis vermibus, quos in caseo videmus admodum frequenter*. Undè multi crediderunt, indè ortum ducere (p). Antea ad §. 1359. dictum fuit, hominem quemdam ascaridum molestias illicò sensisse, postquam caseum album comederat. Toto tamen cœlo differre creduntur ab ascaridibus vermiculi in caseo reperti; quia nempè hi metamorphosin subeunt; non tamen videtur repugnare, casei vermiculos pariter admodum vivaces, dum vivi deglutiuntur, ad anum delatos, molestum pruritus excitare posse, æquè ac ascarides; qui cùm teretium vermium, de quibus antè dictum fuit, figuram referant; sed mole longè minores sint; hinc suspicio nata fuit, an fortè essent teretium vermium fœtus. De hæc re tamen, quantum novi; nil adhuc certi constat. Vermes teretes dicti, uti antea monitum fuit, calami scriptorii crassitiem habent plerumque; quandoque & superant; sed inventi fuerunt in hominum & animalium corpore vermes

(m) Act. Helvetic. Volum. I. pag. 30. 31.

(n) Comment in Aphor. xxvi. Sect. III.

Charter. Tom. IX, pag. 122.

(o) Galen. Comment. in Aphorism. xxxvii.

Sect. v. Ibidem. pag. 217.

(p) Van-Doeveren. de Verm. Intestin. p. 10.

similis figuræ, tenues admodum. In tribus equis dissectis plus quam sexaginta vermiculos albos, subtilissimos, & teretes, invenit *Vandellius* celebris Medicus (q). Liberè perreptabant totam abdominis cavitatem, & maximè prope hepar inveniebantur. Horum vermiculorum longitudo tres vel quatuor pollices, crassities mediam lineam Parisiensem, æquabat. Reliqua descriptio satis videtur respondere teretibus vermibus. Postea ab equorum lanionibus intellexit, in omnibus equis hujusmodi vermiculos minori aut majori quantitate extra intestina morari.

Si ascarides teretum vermium foetus fuerint, anne potuerint se aliquando insinuare inter tunicas ventriculi ac intestinorum, & ibi crescere in majorem molem? Tanquam dubium propono, quia quædam observata tale quid utcumque suadere videntur. *Damianus Sinopeus* (r) in cadavere invenit ventriculum flaccidum, tumidulum, siferatum, duobus lumbricis vivis inter tunicas ejus hærentibus, altero circa fundum, altero in parte superiori: quisque spithamam erat longus, ac uterque recta extensus juxta longitudinem ventriculi, nisi quod in medio parum deorsum flexus, ac rursus elevatus. Neuter autem, vel forinsecus, vel intrinsecus apparebat, neque loculo suo moveri poterat, absque incisione parietum; quamvis superiorem, priusquam parietes incidi, leviter palpando susque deque adegerim, quo fortè illo moto, observare possem foramen, per quod eò penetrasse credebam, ingruente morte; sed nec ita, nec aliter, lustrando superficiem, cum exteriori, tum maximè interiori, ullum foramen animadverti. Intervallum tunicarum, in quo quisque lumbricorum hærebat, seu loculus cujusque, pure semiplenus laxè respondebat figuræ & magnitudini hospitis sui, nullo cuniculo ultra porrecto.

Ex quibus concludit egregius ille Medicus, lumbricos illos diutiùs inter ventriculi tunicas latuisse.

Inter tunicas intestinorum latentes vermes teretes vidit *Storck* (s) in foeminâ viginti & quinque annorum, quæ post usum remedii anthelmintici fursum & deorsum innumeros lumbricos excrevit, nec tamen signa vermium intestinibus latitantium evanuerunt, & tabe periit. In cadavere intestina, variis in partibus penitus arrosa, inflammata, corrupta, & microscopio infinita oblonga insecta, visa sunt. Intra ipsam substantiam intestini jejuni (intra membranas nimirum), latuerunt tres lumbrici, quorum quilibet longitudine quatuor pollices superavit.

Videtur *Coulet*, manifestè voluisse, illos vermes, quos alii auctores cucurbitinos dixerunt, vocandos esse ascarides. Patebit hoc evidenter; si *Couleti* (t) figuræ conferantur cum figuris, quæ apud *Andry* (u) habentur. Ascarides verò Græcorum, qui breves & rotundi dicuntur, noluit esse aliud vermium genus; dicit enim: *Eos nonnisi Ascaridum nostrorum partum juniorem pronunciare, minimè dubito* (v). Videtur autem hoc assertum nullibi probare; quòd nempè minores & rotundi illi vermiculi mutarentur dum adolescerent, in cucurbitinos vocatos aliis auctoribus.

Cæterum illa, quæ Veteres de Ascaridibus dixerunt, hodie etiam observantur. *Hippocrates* (x) notat, Ascarides vesperi imprimis molestos esse, idem sæpiùs obser-

(q) Domin. Vandellii, Dissertat. tres pag. 21.

(r) Parerg. Medic. pag. 62.

(s) Ann. Medic. secund. pag. 228.

(t) De Ascarid. & Lumbrico lato, post Præfationem.

(u) De la Générat. des Vers. Tom. I. pag. 224.

(v) Coulet. Ibid. pag. 5.

(x) Epidem. Lib. II. Sect. I. text. III. Character. Tom. IX. pag. 119.

vavi. *Celeberrimus Bianchi* (y) narrat de amico suo, quòd quotidie ab horâ nonâ vespertinâ ad decimam per plures annos molestam adeò titillationem sentiret ab *Ascaridibus*, ut nullis negotiis vacare posset illo tempore. Reliquo tempore ab his molestiis omninò liber erat. Contingebat autem *id constantissimè per omnes tempestates anni, omnesque status affecti*. Monuit *Galenus* (z), *Ascarides* vehementiora remedia poscere, ut expellantur: *Bianchi* (a) fatetur, *verminosam hanc familiam à quocumque remedio indomabilem* fuisse. Scripserat *Hippocrates*, quarto de morbis libro, in muliebri sinu pudendoque gigni *Ascarides*; ut *Hollerius* (b) monet; dein addit; & *nos scimus*, è *meatibus urinariis cum urinâ exclusos*.

Postquàm sic recensita fuerant præcipua, quæ de triplici hâc vermium humanorum specie habentur cognita, sequitur, ut agatur de variis noxis, quæ ab iisdem in corpore humano producuntur; ex quibus cognitis simul eruuntur signa Diagnostica, quæ vermium in corpore præsentiam docent.

§. 1364. **E**fficiunt irritatione nauseas, vomitus, alvi fluores, animi deliquia, pulsus exiles, deficientes, intermittentes, pruritus narium, insultus epilepticos.

Quænam mala metuenda sint à vermibus diversa corporis loca occupantibus, antea dictum fuit: possunt enim turbare omnes functiones partium, in quibus nidulantur. Verùm hoc loco agitur præcipuè de illis, quæ vermes, in ventriculo & intestinis dum hærent, producere solent.

Nauseas, vomitus. Ubi §. 652. de nausæ & vomitu agebatur, probatum fuit, causam proximam nausæ & vomitûs esse convulsionem fibrarum muscularium faucium, œsophagi, stomachi, intestinorum, diaphragmatis, muscutorum abdominalium; pro remotâ autem causâ statuebatur omne illud, quod irritando fibras descriptas, vel facillè convellenda viscera, stimulat. Si plumula in faucibus mota, si iners gluten in ventriculo partim fluctuans, partim ejus lateribus hærens, nausæam & vomitum facere possint (vide §. 71), multò magis hoc fiet, dum vermes per ventriculum & intestina repunt, vel hæc vellicant. Unde *Hippocrates* (c) dixit: *Quæcumque autem, dum jejunæ sunt, subbiliosa vomunt per multos dies, quùm neque uterum gestent, neque febricitent, eas interrogare oportet, an lambricos rotundos simul vomant; si enim hoc non confitentur, prædicendum est, ipsis futurum esse. Fit autem hic morbus maximè quidem mulieribus; deindè verò etiam virginibus; aliis autem hominibus minùs. Vermes enim teretes mobiles sunt satis, & quaquaversùm repunt, versùs loca, ubi alimentum invenire solebant: vermis latus minùs mobilis est; & hinc sæpè per plures annos in corpore hospitatur absque multâ molestiâ.*

Ob eandem rationem haud difficulter intelligitur, cur vermibus laborantes illicò tumeant post pastum; dum nempe agmen vermium versùs superiora repit. Ubi enim §. 646. & sequentibus de *Ructibus* & *Flatibus* agebatur, constitit, illos nasci ab

(y) *Histor. Hepat. Tom. I. Part. II. cap. VII. pag. 166.*

(z) *Method. Medend. Lib. XIV. in fine. Charter. Tom. X. pag. 343.*

(a) In loco modò citato.

(b) In *Coac. Hippoc. Comment. pag. 262.*

(c) *Prædict. Lib. II. cap. XIV. Charter Tom. VIII. pag. 824.*

elasticâ materiâ, quæ nunc coërcetur, contractis ventriculo & intestinis, nunc verò, laxato clastro coërcente, exploditur cum sono & impetu.

Verùm, ab aëre deglutito cum cibis & potibus, præsto est elastica talis materies, cujus copia augetur, dum per ciborum digestionem magis extricatur & separatur aër ab ingestis: causam irritantem in contractiones intestina præbet vermium motus, & vellicatio. Undè subitus abdominis tumor post pastum inter signa vermium in intestinis latentium numerari solet.

Alvi fluores. Antea ad §. 719. & sequentes, dum de *Diarrhœâ Febrili* agebatur, dictum fuit, præter stimulum irritantem, pro causâ haberi vires in intestina expellentes validas, dum simul in ipsis intestinis contrahentes vires debiles, vel in vasis absorbentibus intestinorum impedimenta sunt, ne admittant.

Sed vermes, rependo, & vellicando, agunt instar stimuli, & videmus, nauseantibus os liquidis impleri: simul vermes turbant naturalem motum peristalticum, qui resorptionem liquidi in cavo intestinorum contenti adeò promovet. Insuper pituita, vermium nidus, de quo §. 1369. dicitur, impedire potest facilem humorum resorptionem, obstruendo venarum in intestina hiantium oscula. Accedit, quòd, si numerosa vermium cohors adsit, plures ex illis moriantur, mortui putrescant in intestinis, sicque nova fluoris alvi causa nascatur.

Animi deliquia. Dum vermis, in cavo pericardii hærens, cor irritabat, mirum non erat, frequentia adfuisset animi deliquia; sed, ventriculo turbato, cordis motum turbari, antea pluribus demonstratum fuit; imprimis §. 700. & sequentibus, ubi de *Delirio Febrili* agebatur. Ob hanc causam ventriculi superius orificium *καρδίας* vocarunt veteres Medici, quia tantum in cordis actionem habet imperium. Multis agit Galenus (d) de ventriculo & cardiâ; concluditque: *Nec mirandum, si ejus dolores, tum animi deliquia, tum virium lapsus, comitentur. Quùm enim digiti offensione videantur aliqui animi deliquio laborare: mirum profectò non est, affecto stomacho id accidere; quùm & ob eximium sensum, & ob sitûs vicinitatem, duo principia promptius in consensum adsciscere possit.* Alio in loco (e), de eâdem re agens, plurima recenset symptomata, quæ cardiâ malè affectam sequuntur; dein addit: *Atqui horum symptomatum vix ullum crederes à ventriculi ore procedere, quemadmodum nec syncopas quoque, nisi crebrò ita evenire videretur.* Si jam cogitemus, ventriculum & intestina non tantum irritari ac vellicari à vermibus, sed quandoque perterebrari, syncope etiam lethalis sequi poterit. *Sed & doloris vehementia vires prosternit; nimirum si repentè, vel morsus incidat, vel tormina, vel colicus affectus, vel ileos (f).*

Pulsus exiles, deficientes, intermittentes. Tales pulsus enim solent præcedere animi deliquia & designant, vires vitales labascere: ratio modò dicta fuit.

Pruritus narium. Membrana, quæ nares internas investit, pituitaria dicta, videtur continuari per pharyngem, œsophagum, & fortè ulterius: omnia enim hæc loca madent muco ab arteriis secreto, similisque ventriculi & intestinorum superficiem inungit ac lubricat. Vasorum artificiosa repletio per materiam ceraceam abundè docet, diversum apparatus esse in naribus, œsophago, ventriculo, & intestinis;

(d) De Symptom. Caus. Lib. I. cap. VII. Tom. VII. pag. 493.

Charter. Tom. VII. pag. 60.

(f) Galen. Method. Medend. ad Glauco. Lib.

(e) De Locis Affect. Lib. V. cap. VI. Charter. I. cap. XV. Charter, Tom. X. pag. 360.

Tom. IV.

nec mirum, cum adeò diversæ sint functiones harum partium. Verùm videtur esse membranæ continuatio in his partibus, ex quâ, præter alios usus, mollis mucus fecernitur. Dum ergò vermes in intestinis vel ventriculo repunt, non adeò mirum est, si & nares leviter irritentur, per quas nervi distribuuntur numerosi, & adeò sensiles, ut afficiantur à minimis rerum odoratarum effluviis, quæ nullis aliis sensibus percipi possunt. Certum est, constanti observatione, etiam vulgò notissimâ, vermiferos infantes nasum perpetuò fricare.

Insultus Epilepticos. Hoc jam notatum fuit ad §. 1075. n°. 4; & numerosæ observationes confirmant, vermes satis frequenter dedisse *Epilepsiæ* dirisque convulsionibus causam. Verùm & *Catalepsis*, in quo mirabili morbo, uno quasi momento, totum sensorium commune immobile fit, omne mentis imperium in corpus cessat, omnia manent in eodem statu, in quo erant illo temporis momento, dum morbus invadit; ille, inquam, morbus à vermibus productus fuit. Videatur mirabilis ille casus, cujus oculatus testis fui; qui ad §. 1040. descriptus habetur. Vidi molestissimam vertiginem illicò sanatam, per vomitum excussis vermibus: mane jejunum hominem præcipuè infestabat vertigo; minuebatur post sumtum jentaculum. Vermis latus teretibus vermibus minùs mobilis est; & tamen de illo *Hippocrates* (g) monuit sequentia: *Ubi homo jejunus fuerit, aliàs atque aliàs ad hepar impetu fertur, & dolorem excitat. Interdum autem, ubi ad hepar irrumpit, sputa ad os affluunt; interdum verò minimè. Nonnullis quoque, ubi ad hepar vehementer proruperit, vocis defectionem inducit, & ex ore sputa admodum multa fluunt, quæ paulò post sistuntur, subindèque tormina multa in ventre excitantur. Quandoque etiam ad dorsum dolor incidit; illuc enim etiam incumbit.* Vermes, teretes imprimis, dum deficit in intestinis pabulum, versùs duodenum prorepunt, quod sub hepate ponitur; & ideò videtur *Hippocrates* dixisse, quòd in jejunis vermes ad hepar ferantur. Vidi in tyrone artis Chirurgicæ, miti febre continuâ decumbente, quæ jam statum prætergressâ manifestè declinabat, subitò accessisse aphoniam cum involuntariâ fœcum alvinarum excretionem. Mirabar hoc imprimis, cum in toto morbi decursu nullum signum affecti cerebri adfuisset, nec ullam rationem invenirem cogitandi de metastasi materiæ morbosæ in caput. Paulò post evomuit vermem teretem vivum, & illicò omnia hæc mala evanuerunt, morbusque reliquum decursum absolvit feliciter & brevè.

Ancilla, triginta trium annorum, subitis & validissimis abdominis doloribus; præcipuè circa ventriculum, obnoxia, convellebatur fortiter, nec ullum verbum proferre poterat, licèt mente & sensibus valeret: sequebatur tetanus universalis, cum palpitatione cordis; mens constabat; dolores ventriculi horrendi manebant; & tertiâ die periit. Cum pessima & anomala symptomata veneni dati suspicionem facerent, apertum fuit cadaver; & in intestino duodeno, atque in cardiâ, sive sinistro ventriculi orificio, inventi fuerunt numerosi vermes teretes, magni, quorum quidam quindecim & sedecim pollices longi erant. Cardia autem sanguinolenta & erosa inveniebatur (h).

Sed & molesta tussis aliquando à vermibus excitatur. Docet *Diemerbroeck* (i); quandoque vermes in pulmonibus repertos fuisse; & testatur, se vidisse vivum ver-

(g) De Morb. Lib. IV. cap. xv. Charter. Tom. VII. pag. 614. — (h) Heisters Wahrnehmungen, n°. 372, pag. 614, 615. — (i) Anatom. Lib. II, cap. XIII. pag. 306.

mem, magnitudine & formâ bombycem majusculum referentem, sed subrubrum, cum validâ tussi, à muliere quâdam excussum. In asperâ arteriâ ciconiæ *Wepferus* (k) invenit plurimos vermes, ascaridibus similes; sed crassiores & longiores circa asperæ arteriæ primam divaricationem; & in bronchiis vicinis in glomerem coacti erant. Mirum minimè est, tussim fieri à vermibus in pulmone nidulantibus; sed videtur etiam tussis excitari posse à vermibus, qui in ventriculo & intestinis hærent.

Anteà ad §. 1345. notatum fuit, tussim natam fuisse ab attactu intestini coli, cujus abscissi extremum in abdomine vulnerati olim militis prominebat. Certè *Aëtius* (l) inter signa vermium in intestinis latentium numerat *tussiculas tenuissimas, ac frequenter irritantes, quùm tamen nihil rejiciatur*. Eruditissimus *Freind* (m), licèt crederet, tussim inter vermium symptomata non numerari ab antiquis Medicis, tamen testatur, recentiorum numerosa observata, & propriam experientiam, evincere, in pueris præcipuè, qui vermibus laborant, tussim esse symptoma frequentissimum.

Facilè patet, ingentem symptomatum varietatem obtinere posse, prout vermes has illasve partes irritant, aut rodunt; neque tantùm ex ipsâ læsione partium solâ, verùm etiam quatenùs indè aliæ partes diffitæ in suis functionibus turbari possunt; uti ex dictis patet.

In *Coacis Prænotionibus* (n) leguntur sequentia: *In Lientericis cum animalculis (μετὰ θηρίων), dolores tormine soluti partes circa articulos tumefaciunt: ex talibus squamulæ rubicundæ, pustulosæ: hi ubi exudarunt velut flagris cæsi rubescunt*. Verum quidem est, τὰ θήρια pro feris & malignis ulceribus haberi apud *Hippocratem*, & lienteriam sæpè sequi post longas dysenterias, in quibus intestina ulcerata sunt; sed & plurimis in locis τὰ θήρια intestinorum vermes significant; quod credo in hoc textu obtinere; quia in œnopolâ quodam, vermibus laborante, totam horum symptomatum seriem, eodem ordine, ut hîc recensentur, vidi: quàm maximè mirabar in hoc hominè, postquàm sudaverat, totum corpus vibicibus rubris obsideri, acsi virgis cæsus fuisset. Cæterùm bidui spatio hi vibices disparuerunt; & à morbo suo post aliquod tempus integrè curatus fuit.

§. 1365. **E**fficiunt consumptione chyli esuriem, pallorem, debilitatem, alvum adstrictam, indè tumorem abdominis, ructus, borborygmos.

Vermes, uti ex antè dictis constat, quandoque ingenti numero adsunt in intestinis & ventriculo: tænia immanem quandoque longitudinem habuisse observata fuit. Nutrimento hi indigent, ut sustineantur & crescant; quod videntur invenire in locis corporis, ubi habitant. In renibus inventi fuerunt vermes, qui totam illorum substantiam consumserant; in hepate nidulabatur vermis, qui illud viscus eroserat (o); viginti pollices longus, & diametro pollicem æquans, ruber, sanguine plenus, saturæ hirudinis instar. Senferat misera ægra vivi animalis motum; summos dolores

(k) *Cicut. Aquat. Histor. & Noxæ, cap. xix.*
pag. 236.

(l) *Sermon. ix. cap. xxxix. pag. 171.*

(m) *Histor. of Phys. Tom. II, pag. 100,*

(n) N°. 467. *Charter. Tom. VIII. pag. 879.*

(o) *Medic. Observat. and. Inquir. Vol. I.*
n°. 9. pag. 67, & seq.

cum manifesto rosionis sensu querebatur ; prædixerat Medicis & adstantibus sæpius ; vivum animal viscera discerpere. Tales vermes chylo non nutriri , certum est.

Sed vermes intestinorum undique chylo alluuntur ; albi coloris sunt ; si aquæ vel & spirituofo liquido immittantur , illud lacteo colore turbidum reddunt ; non semper vellicant intestina ; ita ut sæpè per plures annos hæreant in corpore , imprimis vermibus latus , absque magnâ molestiâ. Undè patet , quòd non ex substantiâ ipsâ ventriculî & intestinorum hauriant nutrimentum ; sed ex illis , quæ horum viscerum cavo continentur ; inter quæ certè chylus blandus nutriendis his animalibus aptissimus videtur. Dubitavit de hâc re *van Doeveren* (*p*), an non , præter chylum , etiam sanguinem haurirent vermes. Meminit tæniæ , quam amicus expelli vidit , *cujus osculis singulis guttula sanguinis effluebat*. Confirmari hoc credidit observatione vermibus excreti (*q*), qui totus sanguine plenus erat ; quem vermem latum credidit. Verùm si examinetur figura hujus vermibus , icone expressa , omninò differt à verme lato ; sed potiùs videtur similis illi , qui hepar eroderat , cuius statim mentionem feci.

Omnia hæc modò dicta si considerentur , videtur admodum verosimile , quòd vermes intestinorum chylo nutriantur : neque videntur argumenta clarorum virorum (*r*), qui contrariam opinionem tuentur , omni exceptione majora esse.

Opponi fortè posset *Couleti* (*s*) observatio. Vidit enim , *Ascarides* ipsi vocatos vermes , simul ac ano exiverunt , emittere substantiam quandam albissimam sub formâ liquoris ; quod optimè apparet , si *Ascaris* in aquam , aliumve liquorem , demittatur : *Tunc enim visibiliter exit à partis anterioris extremitate mediâ , eodem ferè modo ac fumus è camino , vel vapor tenuis ex angustiore parte infundibuli inversi , prodire consuevit , &c.* Post aliquod temporis spatium , illud album petit fundum , sub specie pulveris tenuissimi , atque albissimi.

Albus ille liquor , qui instar guttæ lactis cospicitur , brevissimo tempore totus exsiccat , & refert cretam , aquâ gummatâ solutam , ac siccata , simulque tenaciter hæret obviis corporibus : sed liquor ille , sive fluidus adhuc , sive exsiccatus , fuerit , intensissimæ falsedinis saporem linguæ imprimit. Undè sequi videtur , quòd ille liquor à blando chylo diversus omninò sit.

Verùm considerari debet , chylum intestinorum , si vermibus alimentum det , ulterius adhuc elaborandum esse in vermium corpore , antequàm illum nutrire possit ; & tunc longè alias dotes acquirit , ac priùs habebat : hinc falsus ille , albus , citò exsiccandus , humor , quem eructat *Ascaris* , non est chylus , sed ex chylo in vermibus corpore elaboratus liquor.

Si ergò , uti admodum credibile videtur , vermes chylo alantur , defraudatur nutrimenti parte corpus , dum vermes illud consumunt ; hinc perpetua alimentum necessitas adest , & vermibus laborantes magis esuriunt. Infatiabilem sic famem observavit , quam *Bulimum* vocant Medici , *Alexander Trallianus* (*t*) in homine , cui vermis in stomacho hærebat. Quandoque famem acerrimam illicò nausea sequitur , motis nempe vermibus post cibum ingestum , uti aliquoties in verminosis observavi.

(*p*) Dissertat. de Verm. Intestin. pag. 48.

(*q*) Essais & Observat. de Med. Tom. II. art. xxvi. pag. 416. & seq.

(*r*) Essais sur l'Éducat. Medic. des Enfans ,

Tom. II. pag. 37. &c.

(*s*) De Ascariid. & Lumbr. lato , cap. viii. pag. 19. & seq.

(*t*) Lib. VII. cap. iv. pag. 324.

Pallorem, debilitatem. Cùm ex bono chylo per actionem vasorum & viscerum sanguis confici debeat, à quo reliqui humores subtiliores debent secerni, patet sponte, ob solam copiam chyli minutam, minui debere & sanguinem rubrum; undè pallor, quem, à tali causâ natum, semper debilitas comitatur.

Alvum adstrictam, &c. Præcedenti paragrapho dictum fuit, vermes irritando alvi fluores quandoque producere. Verùm ubi morbus adultior est, & vermium copia aucta, tunc omne fluidius ex contentis intestinorum vermes consumunt, crassum manet, &, ob turbatum motum peristalticum, non propellitur expeditè anum versùs; hinc intestina impleta dilatantur; vis contractilis illorum minuitur; & ideò magis magisque abdomen turgēt, ut in verminosis pueris quotidiana observatio docet.

Ructus & borborygmi. Videantur illa, quæ ad §. 648. de his dicta fuerunt: causa enim spasmos intestinorum producens adest; irritatio nempe à vermibus facta, & major acrimonia materiæ retentæ; sed & simul à putredine retentorum producitur copia elasticæ materiæ adeoque ructuum, flatuum, borborygmorem, causa completa adest in verminosis.

§. 1366. **E**fficiunt sæpè perforationem ipsorum intestinorum.

Fuerunt clari in arte Viri, qui dubitaverunt, an unquam vermes intestina perforare possent. Nondum enim à naturalis Historiæ Auctoribus descripta fuerunt talia in vermibus humanis organa, quibus possent perforare & erodere intestina. Negari non potest, inventos fuisse in cavo abdomine vermes, & adfuisse simul intestinorum perforationem. Malebant tamen credere, solutionem illam continui, in tubo intestinali post mortem deprehensam, esse effectum gangrænæ, quæ dum in tabum putridum diffluit, vel separatur per suppurationem natam à vivis partibus vicinis, necessariò viam facit, per quam vermes in cavum abdominis venire possunt (u). Vix dubium est, quin hoc quandoque contingat. Sed numerosa & fidelia observata docuerunt, vermes sibi ipsis viam parasse, perforando intestina.

Acerbissimus ille casus, cujus §. 1364. memini, de adultâ virgine, quæ post enormes dolores tetano correpta periit, hoc docet evidenter. In ventriculo enim numerosi vermes teretes inventi fuerunt, & cardia erat sanguinolenta ac erosa.

Dolores molestissimi, qui toties in verminosis observantur, idem suadent; & ideò ab Hippocrate inter signa diagnostica numerantur, quæ vermium præsentiam in corpore humano docent: *Oris ventriculi dolores cum tormine, ventris animalculæ (θύριξ) erumpere faciunt.* Aperuit Heisterus cadaver pueri septennis, qui ab aliquo tempore molestos dolores abdominis passus fuerat, &, licèt optimo gauderet appetitu, tamen sensim torositate corporis imminutâ periit. In abdomine aliquot uncias aquæ flavæ invenit, quibus spongiâ absorptis in conspectum veniebant plures vermes teretes; &, licèt cadaver sequente post mortem die apertum fuerit, unicum inter illos invenit vivum. Intestina tenuia foraminulenta erant, & plures adhuc continer-

(u) Brouzet, sur l'Éducat. Médic. des Enfants, Tom. II. pag. 38.

bant vermes, sed omnes mortuos. Nullam gangrænæ mentionem fecit; sed invenit in quodam loco intestinorum tenuium tumorem rubrum, durum, qui patula aliquot foramina habebat; per quæ vermes intestinorum in cavum abdominis prorepfisse credebat (*v*). Eadem hæc observatio, latinâ linguâ scripta, alibi legitur (*x*).

Fœminæ, torminibus, vomitu, & strictâ alvo, laboranti per quinque dies, variâ adhibebantur, absque multo fructu: frequenti usu clysmatum emollientium alvus evacuabatur, cum aliquo levamine torminum ventris; sed manebat vomitus. Octavo die evomuit vermem teretem, qui pollicem longitudine æquabat. Indè levamen circa ventriculum sensit; sed manebant tormina, licèt leniora.

Monebat, tumorem adesse in inguine dextro jam per octodecim menses, instar ovi gallinacei minoris, qui tumor nunquam hæctenus doluerat, sed cedebat pressioni manûs. Herniosum tumorem suspicabatur peritus Chirurgus *Douglas* (*y*), illumque ex arte tractabat per triduum, cum aliquo ægræ levamine. Quarto die dolor multum augebatur in tumore, cum sensu pulsationis; tunc primò permisit Chirurgus, ut oculis lustraret malum, quod hæctenus sollicitè texerat. Invenit tumorem inflammatorium largum, in suppurationem tendentem, absque ullâ intumescentiâ glandularum inguinalium: applicato cataplasmate suppuratorio per biduum, ruptorio communi decimâ quartâ morbi die apertus fuit tumor; exiverunt quatuor circiter uncia puris serosi, quod successivè in melius mutabatur: sed vigesimo tertio die ex ulcere prodiit vermis teres, simulque recordabatur, biduo post aperturam ulceris similem vermem exivisse; postea adhuc alter prodiit: circa quadragesimum diem ulcus consolidatum fuit: post mensem tamen parva apertura denuò in cicatrice apparuit, per quam tenuior pars excrementorum prodiit. Sed leve hoc incommodum postea facile toleravit.

Satis similem præcedenti affectum tractavit (*z*) *Celeberrimus Benevoli*; qui omnibus consideratis credidit, intestinum à vermibus perforatum esse; uti *cadaverum incisio docuerat, sæpiùs contigisse* (*a*). Ex urethrâ pueri septennis prodierunt vermes intestinorum sæpiùs, quos pater, dum circa glandem hærebant, solebat extrahere. Semel dum hoc tentaret, ruptus fuit vermis, & residuum, in urethrâ hærens, impedivit urinæ excretionem; tabescente tamen brevè verme, ut prædixerat celeberrimus ille Vir, urina liberè prodiit. Mortuo puero, in vesicâ inventi fuerunt duo calculi. Sed collum vesicæ obliquè perforatum erat; quæ perforatio respondebat simili foramini in intestino recto: patebat ergò sic via, per quam vermes ex intestino in urethram venire poterant. Dubium tamen manet (ut nil dissimulem), an erodendo vermes viam sibi paraverint. *Alghisi* enim, inter lithotomos sui temporis adèò celebris, credebat, fortè post toleratas variolas, abscessu hîc nato, erodi potuisse intestinum rectum, & collum vesicæ; tamen in historiâ morbi non memoratur, quòd constet, talem abscessum in his locis adfuisse (*b*).

Tulpius (*c*) observavit, ex ulcere inguinali mulieris erupisse lumbricum vivum;

(<i>v</i>) Heisters Wahrnehm, n ^o . 515. pag. 869.	145. & seq.
(<i>x</i>) Act. Phys. Med. Volum. I. Observat. CLXXII. pag. 391.	(<i>a</i>) Ibid. pag. 149.
(<i>y</i>) Essais & Observat. de Médec. Tom. I. art. XIX. pag. 265.	(<i>b</i>) Dissertat. e Osservazion. VIII. pag. 1094 & seq.
(<i>z</i>) Dissertat. e Osservazion. n ^o . 17. pag.	(<i>c</i>) Lib. III. Observat. XII. pag. 199.

& licèt Chirurgus indè metueret immedicabile intestinorum ulcus, tamen brevè curata fuit.

Egregius vir *Jacquin*, dum in Americâ degebat, ut colligeret specimina rerum naturalium, quæ ingentem thesaurum *Augustissimi Imperatoris* augment, & ornant, scripsit mihi, incolas, vermibus frequentissimè laborantes, sæpiùs perire, eroso à vermibus ventriculo. Fidem & diligentiam hujus viri nemo facilè in dubium vocabit: luculentum enim testimonium dat splendidum opus botanicum, quod hoc anno in lucem prodiit.

Credo hæc sufficere, ut probetur, perforationem intestinorum à vermibus metuendam esse.

§. 1367. **U**Ndè & toties lethales reperti sunt.

Verum quidem est, quod *Hippocrates* (*d*) de verme lato agens, dixerit sequentia: *Ei qui hoc animalculum habet toto quidem tempore nihil valdè metuendum accidit; quùm verò debilis extiterit, ægrè reficitur. Lumbricus enim eorum, quæ ventriculum ingeruntur, partem aliquam assumit. Si igitur, ut convenit, curatus fuerit, convalescit; si verò non curatur, suâ sponte foràs non exit; mortem tamen non infert; sed unà consenescit.* Negari nequit, vermem latum per multos annos quandoque hospitari in corpore, absque periculosis malis; sed non absque molestiâ semper. Verùm illa, quæ hæctenus dicta fuerunt de vermibus, satis probant, sæpiùs mortem his imputandam esse; sive lentam, dum miseri infantes ob nutrimenti defectum, tumente abdomine, vero marasmo pereunt; sive subitam, dum diris convulsionibus necantur. Plures observationes enarratæ fuerunt, quæ hanc veritatem docent.

§. 1368. **C**Ognoscuntur ab ætate, victu, temperie, effectibus,
(1364. 1365. 1366.)

Antequàm de curatione vermium dicatur, operæ pretium est, considerare illa signa, quæ docent, vermes adesse in corpore, ne anthelmintica remedia adhibeantur, dum ab aliis causis symptomata observata ortum ducunt. Si vermes sursum vel deorsum prodierint, credere possumus, plures adhuc latere in corpore, si eadem symptomata maneant, vel augeantur; & tunc facilis est diagnosi. Verùm ubi nulli unquam vermes excreti fuerunt, & tamen vermium suspicio adest, tunc ad omnia sollicitè attendendum, ut bona diagnosi haberi possit.

Ætate. Juniores magis infestantur vermibus; & ideò inter morbos infantum vermes recensentur: tamen ex antèdictis patuit, reliquas vitæ periodos à vermibus non semper immunes esse. Voraces, & in junioribus, & in adultis, sæpiùs inveniuntur verminosi.

Victu. Observavit modò laudatus *Jacquin*, plurimos laborare vermibus, qui

(*d*) De Morb. Lib. IV. cap. xv. Charter, Tom. VII. pag. 614.

fructibus horæis nondùm benè maturis , piscibus & carnibus salitis , copiosè vescantur ; dum reliqui , meliori diætâ utentes , magis immunes forent. Narravit mihi probus ex Franciscanorum familiâ religiosus , qui per aliquot annos in aulâ Regis Marocco vixerat , plurimos delectari crudæ carnis esu , & vermibus pessimè laborare , non sine periculo , nisi singulis mensibus , valido purgante remedio sumto , verminosa hæc saburra de corpore expellatur. Pauperum infantes , qui meliori victu carent , & obvia quæque comedere solent , longè frequentius aliis , vermibus cum tumido abdomine laborant ; uti quotidianis observatis constat.

Temperie. Si nempè laxi , pituitosi , fuerint ; in quibus omnes corporis functiones languidiùs exercentur. Videantur illa , quæ §. 1360. 1361 ; circa hanc rem dicta sunt.

Effectibus. Qui paragraphis hîc citatis enumerati fuerunt.

Sed & vermium copia quandoque unà cum morbis epidemicis observatur. Sic in Budensi obsidione primâ morbus epidemicus verminosus grassabatur (e). Sæpiùs in morbis castrensibus hoc observatum fuit ; uti etiam post largas inundationes. Plurimæ observationes , quæ hoc confirmant , collectæ habentur (f). Verno tempore 1763 ; ruri degens , longè plures rusticorum pueros curandos habui , qui vermibus laborabant ; quàm aliis annis. Præcesserat tamen hyems acerrima & longa. Autumnali tempore solent ut plurimum vermes magis molesti esse. Hippocrates (g) dixit , *Autumno maximè lumbrici , & cardialgia*. Idem confirmat Raulin (h) ; qui observavit hominem , tæniâ laborantem , qui per viginti quinque annos singulis autumnis colicis doloribus vexabatur , reliquo autem anni tempore solitis exercitiis vacabat , & appetitu gaudebat integerrimo. Præter hos dolores colicos autumnales nullum aliud symptoma aderat per quatuordecim annos , nisi quod subindè , circa finem hujus periodi , vermes cucurbitini per anum exirent ; qui , non sine ratione , pro signo latentis tæniæ haberi solent.

Quædam adhuc alia signa latentium in corpore vermium apud Auctores habentur. Sic Jacotius (i) monet sequentia : *In pueris autem , cùm ex aliis signis , tum familiari illo , deprehenduntur , quoddam , per somnum concipientes lumbricorum in ventre morsum , mastitent musculis masticatoriis imaginata , ut volunt , exprimentibus*.

Alii addiderunt , præter signa memorata , odorem quemdam peculiarem , qui describi verbis non potest , singultum , terrores in somnis , nasum album ceræ instar (k) , subitas mutationes coloris in facie. Celeberrimus Alexander Monro (l) addidit adhuc aliud signum : *Diù observavi , inquit , in illis hominibus pupillam esse dilatatam , qui vermibus in ventriculo vel intestinis laborant ; & , si non pro signo pathognomonico , saltem pro syndrome , sive symptomatum concursu , & optimâ diagnosi , haberi potest*. Phænomenon autem hoc explicat ex unione paris nervorum octavi cum nervo intercostali. Constat enim discisso nervo intercostali in cane vivo , oculos

(e) Marfigl. Histor. Danub. Tom. VI. pag. 114.

(f) Van-Doeveren , Dissertat. de Verm. Intestin. pag. 27.

(g) Epidemic. Lib. II. textu III. Charter. Tom. IX. pag. 119. & Lib. VI. Epidem. text. XIV. Ibid. pag. 376.

(h) Des Malad. occasion. par les variat. de l'Air , pag. 424. &c.

(i) Holler. in Coac. Hippoc. pag. 594.

(k) Brouzet , Educat. Médecin. des Enfans , Tom. II. pag. 57.

(l) Nervor. Anat. Contract. pag. 39. in notis.

obscurari, splendorem amittere, lacrymari, cavos fieri, globum oculi minui, pupillam coarctari. Undè concludit, nervum intercostalem dilatationi pupillæ servire, & ab irritatione nervorum ventriculi ac intestinorum actionem ejus augeri.

Notum est, in verâ & perfectâ amaurosi pupillam esse dilatatissimam, & oculos apparere nitidissimos, lucentes quasi. Scripserat autem ad me *Jacquin*, dum in Americâ degebat, incolas frequentissimè vermibus infestari; & observavit signa sequentia, quæ aderant: *Somnolentia, tormina ventris, oculi clari, sed flavescentes, palpebra inferior flavescens, vel cærulescens, convulsiones subito lethales*. Pulchrè certè confirmatur sic *Celeberrimi Monroï* opinio.

Nunquam nocebit plura signa colligere, ut tantò certior habeatur diagnosi. Quandoque enim plura vermium symptomata occurrunt, licèt nulli adsint. Memorabilem talem casum recenset *Celeberrimus Edinburgensis Professor St. Clair (m)*. Puer quatuor annorum stomachi dolores patiebatur; narium aderat pruritus, pervigilia, terrores in somnis, & tunc subito cum subsultu evigilabat; postea nares perfricabat perpetuò, sive vigilaret, sive dormiret; sequebantur convulsiones, quibus sexto die periit, incassum tentatis pluribus, secundùm artis præcepta, remediis. Intestinis in totâ suâ longitudine cautè dissectis, uti & ventriculo aperto, nulli apparuerunt vermes; sed inveniebantur uncia circiter binæ substantiæ viscidæ, gelatinæ instar, circa jejuni intestini principium.

Quandoque observatum fuit, expulsis jam vermibus, quædam adhuc manere symptomata, quæ vermibus imputari possent. Sic toties contingit, epilepsiam à vermibus productam, si frequentes jam fuerint & validi paroxysmi, manere, vermibus sublatis. Manet tunc in sensorio communi, toties & tam validè turbato, character ille epilepticus; qui diù sopitus filet; sed non tantùm à vermibus, verùm & ab aliis causis proëgumenis, excitari potest, & actuosus reddi: de quâ re videantur illa, quæ in Capitulo de *Epilepsiâ* habentur. Cùm enim, uti postea dicitur, in curâ validis purgantibus opus sit, minimè tutum foret corpus per hæc emungere ulterius, si non vermes, sed levia tantùm symptomata quædam, superessent.

§. 1369. **C**uratio fit 1. nidum destruendo (1361.) per alcalia fixa, gummata phlegmagoga, mercurialia, antimoniata, aromatica amara.

De pituitâ, tanquàm vermium nido, ad §. 1361. jam dictum fuit: adest mucus inungens internam superficiem intestinorum, & lubricans; hæc quandoque augeri potest, mollemque nidum vermibus parare. Verùm & ex ipsâ superficie corporis vermis videtur secerni copia viscidi humoris, quo undique tegitur, & sic ab acrium ingestorum actione defenditur. Mucus, vermem involvens, copiâ auctus, secedit, novusque in eosdem usus secernitur. Ob hanc causam creditur, illos, qui vermibus laborant, frequenter mucosa per alvum excernere (n).

De curâ talis glutinis in primis viis collecti dictum fuit ad §. 75. ubi de curandis

(m) Essais & Observat. de Médecine, Tom. II. art. XVIII. pag. 367.

Tom. IV.

(n) Philosoph. Transact. Abridg'd. Vol. III. pag. 130.

morbis ex glutine spontaneo ortis agebatur. Amara biliosa, saponacea solventia, gummi aromatica stimulantia, quæ simul leniter evacuant, salina solventia, aromatica roborantia, blanda mercurialia, laudantur imprimis. In *Materia Medicâ* ad hunc numerum habentur formulæ, quæ huic scopo servire possunt; & ad quarum normam aliæ plures similes possent præscribi.

Facilè intelligitur, in horum usu semper habendam esse rationem ætatis ac virium; & augeri vel minui debere dosin horum remediorum pro re natâ.

§. 1370. **T**Um externè inungendo abdomen balsamicis ex aromaticis fortissimis, permistis purgantibus, oleosisque.

Pleraque ex remediis modò laudatis amara sunt, alia satis nauseosum saporem habent: undè sæpè admodum difficile est, infantibus saltem, talia ingerere eâ copiâ, ut effectus indè sperari possit. Hinc coacti fuerunt Medici ad externa remedia confugere.

Bina talia unguenta in plerisque officinis prostant, quæ, abdomini inuncta calidè, penetrabili vi agunt in intestina, sæpè cum hoc effectû, ut valida purgatio sequatur: *Unguentum Agrippæ* acerrima purgantia continet; *radicem Bryoniæ*, *Elaterium sive cucumerem asininum*, *Scillæ bulbum*, *Iridis radicem*. Alterum est, *Unguentum Arthanitæ*, sive *de Cyclamine*, dictum; quod, præter *Cyclaminis* radices, & *Cucumerem asininum* continet *Colocynthidis* pulpam amarissimam, *Fel taurinum*, *Baccas Mezeræi*, *Scammoneum*, *Euphorbium*, *Aloën*, &c. Utriusque hujus unguenti æqualis copia miscetur in *Materia Medicâ*, ut paucillum subindè inungatur umbilici loco.

Pleraque remedia, ex quibus componuntur hæc unguenta, validissimè alvum movent: undè non, nisi magnâ cum prudentiâ, interno usu adhiberi possunt in sanis & robustis hominibus: à leniorum enim usu externo nihil sperari poterit. An verò stimulans vis horum medicamentorum, per cutem penetrans, in supposita intestina agat immediatè, an verò resorpta per venas absorbentes curis, cum reliquis corporis humoribus fluens per vasa, alvi purgationem producat, disputatur. Certum est, quòd, similibus umbilico inunctis, in tenellâ ætate, secuta fuerit aliquando periculosa hypercatharsis; quæ molestam dysenteriam producere poterit. Undè pauculum tantùm illinitur simul, & dum de ventris torminibus conqueri incipiunt, prudentia suadet, non ampliùs umbilicum inungendum his esse, antequàm constet de effectû. Si autem copiosa evacuatio sequatur, abluendus est illicò umbilicus, & vicina cutis, *Saponis Veneti* lixivio; ne quid de unguento maneat ampliùs in cute, quod similes turbas augere possit.

In *Materia Medicâ* ad hunc numerum & alia formula habetur, quæ nulla purgantia remedia habet; sed cujus efficacia à fragranti aromate *Tanaceti* præcipuè pendet.

§. 1371. 2. **V**ermes necando: quod fit ope medicamentorum mel-litorum, salinorum, indigestibilium vermibus, amarorum aromaticorum, Mercurialium, Acidorum, Vitriolatorum ex chalybe, vel cupro.

Vermes intestinorum, dum vivunt, sic videntur hærere posse intestinorum lateribus, ut illo motu, per quem ingesta ad anum usque sensim protruduntur, non expellantur de corpore. Vermes teretes tamen facilius prodeunt, & frequentius, per anum; præcipuè si mortui fuerint; quandoque etiam vivi, domicili sui pertæsi, prorepunt per anum; quandoque & ventriculum ingressi per vomitum expelluntur vivi; uti frequenti Medicorum observatione constat. Sed vermes teretes satis mobiles sunt; & probabile est, quòd locum sæpè mutant; imò morborum tempore, uti antea dictum fuit, nullis anthelminticis remediis datis, dum nec æger, nec Medicus illos adesse suspicabatur, sponte prodeunt. Fortè humores, per morbum mutati, in intestinis collecti, vermibus infesti fiunt, sicque cogunt, ut locum mutant. Si illo tempore, dum valido nixu alvi vel invitus homo cogitur fœces expellere, quidam vermes non hæreant intestini lateribus, unà cum fœcibus abripiuntur. Tænia autem, uti antea dictum fuit, tenuiori suo extremo figitur, & hæret firmiter intestino; hinc etiam difficilius expellitur; & rarò sponte prodit integer; satis sæpè tamen notabilis ejus pars abrupta, multas quandoque ulnas longa, expellitur, uti numerosa observata docent. Ascarides, & cucurbitini, admodum mobiles cum sint, frequenter per anum prodeunt.

Si autem hoc obtineri possit, ut vermes moriantur in intestinis, tunc cum reliquis fœcibus faciliè expellentur, dum motui peristaltico intestinorum resistere tantum possent vivi. Et licet vermes, jam mortui, adhuc adhærerent intestinis, in loco calido & humido brevè tabescerent, sicque nexus ille solveretur.

Optimè hoc notavit *Aëtius* (o), dum de vermium curâ agit, dicens: *Viventes equidem vicinas intestinorum partes apprehendunt; mortui verò, unà cum stercore, evacuantur. Prodeunt autem quidam adhuc vivi, sed vertigine affecti, & si ita dicere libeat, seminecati.*

Verùm dum vermes necandos esse indicatio suadet, simul cavendum quàm maximè est, ne exhibeantur talia, quæ intestina, aut ventriculum, lædere possent. Plura recensentur remedia ad hanc paragraphum, quæ considerari singulatim merentur.

Ope Medicamentorum mellitorum. Solventes in melle vires agnoverunt omnes; hinc solvendæ pituitæ, & attenuandæ, prodesse potest. An autem vermibus infestum mel ipsum sit, non adeò constat. Verum quidem est, *Aëtium* (p) ad vermes laudasse mulsam; & suasisse: *In sorbitiones verò mellis plurimùm conjiciendum.* Notandum tamen est, veteres Medicos, bilem vermibus adversam credidisse, etiam externè umbilico inunctam. Simul autem statuerunt, mel in bilem verti in corpore humano; præcipuè, si simul adsit calida temperies. Sic apud *Galenum* (q) de melle leguntur sequentia: *Si quidem, qui jam in flore ætatis sunt, potissimùm si calidiore naturâ sint, ac vitam degant laboriosam, in iis totum mel vertitur in flavam bilem.* Quod idem alio in loco (r) confirmat. Fortè & ob hanc rationem mel laudatum fuit inter anthelmintica remedia. Cæterùm lubricando, & alvum solvendo, prodesse potest. Crediderunt postea recentiores Medici, vermibus ideò nocivum mel esse, si copiosum ingeratur, quòd obstruere posset tracheas dictas in insectis, à *Malpighio*

(o) Sermon. IX. cap. xxxix. pag. 173.

(p) Ibidem.

(q) De Natur. Facultat. Lib. II, cap. viii.

Charter. Tom. V. pag. 45.

(r) De Aliment. Facultat. Lib. III, cap.

xxxix, Charter. Tom. VI. pag. 399.

in bombyce descriptas, per quas respirant. Verùm illæ tracheæ in vermibus humanis nondum demonstratæ sunt; & fortè non respirant; cùm in intestinis humanis vivere debeant, quorum cavum à contentis repletur; præcipuè, cùm in statu naturali contracta sint intestina; uti aliâ occasione in *Capitulo de ructibus & flatibus* dictum fuit.

Ob eandem rationem & olei usus commendatus fuit, si magna nempè daretur copia, ut intestina hoc non tantùm inungerentur, sed quasi replerentur. Sic cyathum olei omphacini propinari jussit *Aëtius* (s), & ptisanæ oleum plurimum omphacinum incoquendum, *præbibitiones verò ex oleo semper augendas*, voluit. Rationem autem dedit hanc: *In universum enim omnia, quæ lumbricos educunt, aut per acredinem occidendo, aut per amaritiam subducendo, aut ad excretionem irritando, aut per consequentem ad ea, quæ exhibentur, lubricitatem, efficacia cognoscuntur. Extrahuntur autem simul, ut verisimile est, per sorbitiones vias lubricas reddentes, aut etiam per innominatam aliquam efficacem qualitatem.* Sic & *Vegetius* (t), unà cum aliis remediis oleum copiosum miscuit, & vel per cornu ingessit animalibus, vel per clystma injiciendum curavit; dicens: *Quæ virtus medicamentorum, & lenitas olei, animalia ipsa intus occidit, & foras ejicit.*

Cæterùm experimenta capta varium effectum demonstrarunt. *Celeberrimus Lanzoni* vermem humanum vivum excretum oleo communi immerfit; qui statim vivere desiit. Lumbricum vomitu rejectum in melle posuit; qui statim mortuus est. Alium vomitu rejectum oleo amygdalarum dulcium immerfit; qui brevè mortuus est (u). Vermes illi teretes fuerunt. Sed *Coulet* cucurbitinos in nullo liquore longiùs vivos servare potuit, quàm in oleo amygdalarum, in quo per 24 horas vixerunt (v). In verme lato, si vivus & integer ex corpore egeritur, non memini hæc experimenta instituta fuisse; cùm brevè, postquàm expulsus fuit, perire soleat. Experimenta videri possunt plura apud *Celeberrimum Torti* (x), quibus constat, vermes teretes, in oleo communi, & melicrato, sive aquâ mulsâ, per plures horas commodè vixisse.

Mel, uti etiam oleum, magnâ quandoque copiâ adhibui; sed in verme lato necando nil profeci: cùm sæpè hæc nauseam moveant, & vomitum, vidi aliquando per vomitum prodiisse vermes teretes; & à melle copioso dato, si alvi fluxus sequeretur, ut sæpè fit, quandoque simul vermes prodierunt. Non tamen ita certus horum effectus fuit, ut fidere liceat. Dum ascarides molestissimum circa anum pruritus facerent, oleum injici curavi sæpiùs, uti & mulsam; sed spem fefellerunt hæc auxilia.

Salinorum. Sales, imprimis acriores, vel & leniores majori copiâ exhibitos, vermibus molestiam facere posse, vix dubium est; sed hæc omnia non possunt dari, nisi tam moderatâ copiâ, ut intestina lædere non possint; adeoque minor tunc spes erit, vermes indè multùm affici posse. Ubi autem sales simul catharticam vim habent,

(s) Sermon. IX. cap. xxxix. pag. 173.

(t) Art. Veterin. Lib. I. cap. xliv. xlv. Script. Rei Rustic. Tom. II. pag. 1065. 1066.

(u) Acta Phys. Med. nat. curios. Vol. I. Observat. 94. pag. 173.

(v) De Ascarid. & Lumbrico lato, pag. 310. & 33.

(x) Therapeut. Special. ad Febres, &c. Lib. V. cap. vi. pag. 510. & seq.

tunc majorem utilitatis spem faciunt. Undè *Salem Sedlicensem, Ebshamensem*, aliosque his similes, præ cæteris laudaverunt Medici.

Ut ascarides in intestino recto, aut pudendo muliebri, nidulantes exturbarentur, jussit *Hippocrates* (*y*), ut muriâ colluantur hæc loca.

Indigestibilium vermibus. Cùm vermes videantur potissimum nutriri chylo; hinc vix videntur talia adhiberi posse, quæ à vermibus assumerentur, & sumta illis nocerent.

Dum præcipua remedia talia anthelmintica, ab Auctoribus commendata, consideramus, videntur in tres classes satis commodè distribui posse. Illa primæ classis aspera ac scabra sunt; & ab his speratur, quòd, motu peristaltico intestinorum mota & pressa, tenera vermium corpora destruerent, vel multum læderent; undè mortui, vel saltem debilitati, vermes faciliùs expelli possent de corpore. Secunda classis continet talia, quæ ingratum & penetrabilem halitum per totum primarum viarum tractum dispergunt, tali modo adhibita, ut continua, nunquam interrupta, actio habeatur. Tertia demum classis complectitur illa, quæ licèt, nec scabritie partium, nec ingrato nidore, vermibus infensa esse possint, tamen per observationes comperta sint, quòd vermibus noceant insigniter.

Ad primam classem videtur pertinere illud remedium, quod usu efficacissimum se comperisse testatur *Celeberrimus Mead* (*z*): *Stanni rasi*, & *coralli rubri*, partes æquales in pulverem subtilissimum terebantur, cujus drachmam, cum conservâ summum *absinthii maritimi* in bolum redactam, exhibebat bis de die. Longè majori copiâ stannum purum dedit verminosis *Celeberrimus Alston* (*a*). Post datum catharticum, sequenti die mane vacuo ventriculo dabat unciam stanni puri pulverisati, per cribrum, ex pilis equinis paratum, angustissimas nassas habens, transmissi: miscebat stanni pulverem quatuor unciis syrui nigri, vilissimi, qui in depuratione sacchari, sedimenti instar, relinquitur (*Melasses*); & hinc fœx sacchari vocatur. Sequenti die unciam mediam stanni pulverisati dabat permisti duabus unciis ejusdem syrui; & eandem dosin exhibebat die tertio. Sequenti die, quarto nempe, dabatur purgans, ex infuso *foliorum senæ* & *manna* paratum; quale remedium & fuerat exhibitum pridè antequàm pulvis stanni daretur: testatur, se felicissimos effectus hujus remedii vidisse; quod simul ventriculi dolorem, à vermibus natum, statim levat; licèt vermes non nisi aliquot diebus postea prodeant. Hæc stanni quantitas adultis hominibus datur; in junioribus copia minuitur pro variâ ætate.

Quamvis autem stannum, in pulverem redactum, vario modo vermibus nocere possit, credidit tamen *Celeberrimus Vir*, imprimis hoc modo agere, quòd pulvis stanni se interponat inter ventriculi intestinorumque tunicas & vermes, sicque impediat, ne vermes faciliè adhærere possint ventriculo & intestinis; undè, dato cathartico, faciliè expelluntur.

Fortè & simili modo agit *ferrì limatura*, si per plures dies omni mane ad drachmæ pondus detur (*b*). Cùm tamen ferrum satis faciliè, & in humoribus nostris, & in

(*y*) De Mulier. Morb. Lib. II. cap. LX. Charter. Tom. VII. pag. 832.

(*z*) Monit. & Præcept. Medic. cap. VII. Sect. III. pag. 119.

(*a*) Essais & Observat. de Médecine, Tom. V. Part. I. art. VII. pag. 103.

(*b*) Van-Doeveren, de Verm. Intestin. pag. 71.

potu ingesto, solvatur, admodum verosimile est, quod non tantum vi mechanicâ, sed & virtute metallicâ medicatâ, agat; de quâ re statim adhuc dicetur.

Videtur ob eandem rationem, asperitatem nempe mechanicam, inter anthelminthica remedia nomen celebre obtinuisse plantula marina (fortè cum multis aliis ad regnum animale reducenda), quæ sub *Corallinæ* nomine in officinis prostat. Certè *Conradus Gesnerus* (c) ad vermes necandos præscripsit *Corallinam* tritam, sed non cribratam. Facile patet, & alios pulveres scabros & innoxios tentari posse ad eundem usum.

Secunda classis continet illa remedia, quæ ingrato foetore vermibus infesta sunt.

Allium inter hæc principem locum obtinet, cum odorem satis fortem, penetrabilem, ingratum non assuetis, spiret quaquaversum. Ab humano corpore facile fertur, multisque, uti notum est, in deliciis est; dum alii abominantur ejus odorem; inter quos & *Horatius* fuit, qui ut parricidii pœnam *allium*, *cicutâ* nocentius, dari voluit; cum tamen videret, impunè comedi à plebe, exclamavit: *O dura messorum Ilia!* Semper in deliciis fuit hominibus, qui duro labore vitam ducunt. Mille & sexcenta talenta erogata fuerunt in *allia*, *cepas*, & *raphanos*, pro operariis pyramides exstruentibus (d). Adeò autem penetrabile *allium* est, ut tota cutis, ad apices digitorum usque, spiret *allium* in hominibus, qui quotidiano ejus usui indulgent; imò, dum cataplasma, ex *Allio*, *malvâ*, &c. paratum, in *Ischuriâ* applicabatur lumbis, post mortem aperto abdomine statim exspirabat *allii* odor (e). Hinc *Allii* virtus æquè facile per venas absorbentes ingreditur, ac per vasa arteriosa penetrat. Ob penetrabiles illas *Allii* vires *Galenus* (f) dixit: *Itaque ego Agrestium Theriacem illud edulium appello. Ac, si quis, vel Thracas, vel Gallos, vel denique qui frigidam regionem incolunt, vesci alliis vetuerit, non leviter iis hominibus nocuerit.* Eodem in loco dixit: *Allium* flatu discutere; sed *Hippocrates* (g) dixit de *allio*: *Flatum autem parit, propter spiritus vehementiam; & alibi* (h): *In utero autem quum flatum excitare volueris, allii caput unicum, & laseris succum, ad subdititia admisceto.* Verùm in *Capitulo de Ructibus & Flatibus* dictum fuit, carminantia, sive flatu discutientia remedia, dum flatu discutunt, etiam flatu producere, cum blando aromatico stimulo leviter irritent intestina, ut in variis locis contrahantur, hoc effectu, ut spasmus fixior in quodam loco solvatur; tunc sequuntur borborygmi, & paulò post flatuum explosio sursum vel deorsum.

Prodesse poterit ergò *allium*, non tantum, dum odore vermibus molestum est, verùm etiam, dum, aucto motu in fibris intestinorum, adhæsiõnem vermium ad latera intestinorum minuit ita, ut facilius à catharticis remediis expelli possint. Imprimis autem actio *allii* efficacior erit in illis, qui non assueverunt quotidiano ejus usui; in talibus enim minùs agit. Bulbum *allii*, si minor fuerit, integrum, vel in aliquot partes sectum, si deglutiant ægri semel de die, tunc manet odor *allii* perpetuò in ventriculo & intestinis. Cocti in aceto bulbi *allii* condimentum mensis dant satis gratum; verùm tunc *allii* vis inertior est. Si *Ascarides* in pudendo muliebri

(c) Epistol. Medic. pag. 91.

(d) Herodot. Lib. II. pag. 137.

(e) Lobb of curing Fevers. pag. 53.

(f) Method. Medend. Lib. XII. cap. VIII. Charter. Tom. X. pag. 291.

(g) De Victus rat. sanor. Lib. II. cap. VII. Charter. Tom. VI. pag. 470.

(h) De Infœcund. cap. XVIII. Charter, Tom. VII. pag. 857.

nidulentur, pessaria anthelmintica commendavit Hippocrates (i); sed simul addidit: *Et aliis coctis & crudis vescatur, & Ascarides exeunt ac moriuntur.*

Ad similes usus commendatur *Afa fætida*, longè magis graveolens allio, imprimis si recens, lactei adhuc coloris, ex Asiâ adfertur; qualem aliquando videre mihi contigit; tunc enim vix tolerabilem odorem spargit: undè sacculi, recens collecta afa pleni, dum transferuntur navi, ex mali cacumine suspenduntur; si enim in navi recluderentur, nemo tolerare posset fœtorem; qui tamen sensim exsiccatione mitigatur. Interim in Asiâ inter mensarum delicias afa numeratur, dum condimentis miscetur, vel patinæ levissimè perfricantur. De his legi potest *Kæmpferus in Amœnitatibus exoticis*. Undè *Hoffmannus* (k) verminosam progeniem exturbare solebat specifico suo anthelmintico, pilulis nempe ex *Asâ fætidâ*, *myrrhâ*, *croco*, & *mercurio dulci*, paratis.

Ad hanc classẽ spectat & *radix Valerianæ Sylvestris*; quam *Phu verum Dioscoridis* esse voluit *Fabius Columna* (l), & in se ipso aliisque ad sanandam epilepsiam invenit efficacem, si ad drachmam semissem mane fumeretur radix in pulverem trita. *Celeberrimus Marchant* (m) tentavit hujus radicis usum in epilepticis sanandis; & quidem pulchro cum successu; sed simul vidit, vermes expelli de corpore, & sudare fortiter ægros. Radix hæc gravem valdè odorem spirat, & cum præcipuè per sudorem agat, rarò alvum moveat, videtur infesta vermibus esse. Tot novis in usum Medicum deductis remediis celebris *Archiater Storck*, felicissimo cum successu, radicem *Valerianæ* junxit purgantibus & aromaticis, ad vermes pellendos (n).

Ob eandem, vel similem saltem, rationem laudatur tanquam optimum anthelminticum caput mortuum, quod superest, postquàm magno igne expulsa fuerunt omnia volatilia ex cornubus cervinis. Carbo enim manet solidus, friabilis, fœtidus, amarus; oleo crasso tenaci piceo inquinatus adhuc (o).

Fortè & huc spectat *sulphur*; quod, si crudum humano ingeritur corpori, partitâ, sed repetitâ crebrò, dosi, primas vias mirè repurgat, tandem satis validè, tumque morbos quosdam cutaneos, verminosos, metallicos mercuriales, efficaciter sanat (p). Sæpiùs dedi sulphur tali modo, & licèt ipsum ex se vix odorem sit, nisi vel attritu vel igne caleseat, tamen dum solvitur in primis viis, sive vi nostrorum humorum, sive ab ingestis, tunc per alvum exeunt olidissimæ fœces. An ab illo insolito fœtore vermibus noxa fit?

Minimè improbabile videtur, quòd plura alia detegentur, sive casu, sive attentâ observatione, & variis tentaminibus prudenter institutis. Summa talium utilitas stimulum addet Medicis, ut in hæc inquirant ulterius.

Sequitur tertia classis, quæ continet illa remedia, quæ vermibus nocere observata sunt, licèt, nec asperitate partium, nec ingratisimo odore, prædita fuerint.

Scriptit *Galenus* (q) de *Persicâ arbore*, quod in germinibus & foliis vincentem

(i) De Mulier. Morb. Lib. II. cap. LX. Charter. Tom. VII. pag. 832.

(k) Medic. Ration. System. Tom. III. Sect. I. cap. v. §. 32. pag. 110.

(l) In Phytobasano, pag. 113-121. & in Ecphrasi Plantar. pag. 210.

(m) Académ. des Scienc. l'an 1706. Mém. pag. 333. &c.

(n) Ann. Medic. secund. pag. 228. 286.

(o) H. Boerh. Chem. Tom. II. Process. cxx. pag. 359.

(p) H. Boerh. Chem. Tom. II. Process. cxlix. pag. 419.

(q) De Simplic. Rer. Facult. Lib. VII. n° 17. Charter. Tom. XIII. pag. 209.

habet amaram qualitatem. Proindè folia ejus trita, & super umbilicum imposita, lumbricos necant. Ex observatis Celeberrimi Boulduc (r) constat, infusum florum, uti & tenerorum foliorum, arboris Persicæ blandam vim purgantem habere; illudque laudat, tanquàm optimum remedium ad vermes infantum. Quid de amaris sentiendum sit, dicetur statim, & paragrapho sequenti patebit, lenia purgantia vix unquam sufficere. Undè hoc remedium peculiari quâdam virtute in vermes agit.

De Filice dixit Galenus (s) : Radicem habet maximè utilem : latum enim lumbricum interficit, si quis eam quatuor drachmis in melicrato ebibat. Confirmat Geleni sententiam Celeberrimus Marchand (t). Testatur enim, constare infinito numero experientiarum, radicem filicis esse mirum, & certum remedium ad expellendos omnis generis vermes de corpore humano. Verosimile videtur, remedium illud ex filice paratum (Eau de Fougères), quod tanquam arcanum Andry sibi & genero suo Dionis reservavit, filicis radicem pro basi habere; nec diffitetur hoc; sed peculiarem quamdam filicis radicem præparationem requiri prætendit (u). Post mortem Andry, gener ejus Dionis (v) publico persuadere conatur, pauculum tantum de filice ingredi hoc, arcanum, & numerosa alia adesse ingredientia. Sed quisque novit, arcanorum venditoribus non semper habendam esse fidem. Ingenuum decet, ut generis humani utilitatem lucro magis æstimet. Sed auri sacra fames sæpè aliud suadet. Nunquàm me pœnituit, candidè communicasse omnibus, si quid in arte utile novissem, nec pœnitabit, certus sum, illo tempore,

Dum numina nobis

Mors instans majora facit.

Plura fortè alia similem effectum habent. *Scordium*, in pulverem tritum, sæpè profuisse in affectibus verminosis, testatur Barrere (x). Ingens Anthelminticorum remediorum catalogus videri potest (y).

Amarorum, Aromaticorum. Talia remedia ad roboranda viscera primæ coctionis solent, proficere, & Leucophlegmaticam corporis cachexiam, quæ verminosis morbis favet (1362), emendant. An verò amarities vermibus adeò infesta sit, non ita constat.

Scriptit quidem Galenus (z) vermes necari amaris; & postea addidit; *At teretes quidem Absinthium perimere potest. Latæ vehementiora medicamenta desiderant; cujusmodi est Filix; pari modo quæ ascaris dicitur.* Sed ex antè memoratis observatis patuit, vermes in duodeno intestino repertos fuisse sæpius, in quod per ductum communem depluit amara bilis. Constat Celeberrimi Redi experimentis, vermes tam terrestres, quàm humanos, in amarissimis decoctis manere diù superstites; brevè autem

(r) Académ. des Scienc. l'an 1714. Hist. pag. 49.

(s) De Simplic. Rer. Facult. Lib. VIII. n°. 39. Charter. Tom. XIII. pag. 223.

(t) Académ. des Scienc. l'an 1701. Mém. pag. 285.

(u) Andry, sur la Générat. des Vers, Tom. II. pag. 531.

(v) De Tæniâ, pag. 46.

(x) Observat. Anatom. &c. pag. 170.

(y) Andry, sur la Générat. des Vers, Tom. II. pag. 609. & seq. Le Clerc, Histor. Lumbric. lat. pag. 408. & seq.

(z) Meth. Medend. Lib. XIV. cap. ultim. Charter. Tom. X. pag. 343.

perire in aquâ, melle vel saccharo edulcoratâ. Non tantùm in hepate, bilis officinâ, inventi fuerunt vermes, sed in ipsâ cystide felleâ ovis, bilem amarissimam continente, placidè natabant vermes (a). Fatetur Coulet (b), quòd nullum invenerit liquidum adèd amarum, quod amaritie suâ vermes extinguere posset immò ex opposito, eos semper & vivaciores, & vegetiores, in talibus liquidis inveniebat. Addit tamen, quòd vermes non diutiùs vixerint in amaris liquoribus, quàm in aquâ purâ. Teretes vermes, ex vituli mactati intestinis desumpti, bili bubulæ immersi vixerunt per novem circiter horas. In amarissimis infusis Aloës, & colocynthidis, uti & in infuso corticis Peruviani, tam diù vivebant vegeti hi vermes, ut Celeberrimus Torti (c), moræ pertæsus, eductos ex his liquoribus vermes immerferit spiritui vini; in quo statim necabantur. Sed & Allii succum, paucâ aquâ dilutum, tulerunt facilè. Hæc sufficere videntur, ut pateat, ab amaris aromaticis non tam facilè necari vermes, ac quidem multi crediderunt.

Mercurialium. Cùm infectis cutaneis necandis argentum vivum, pinguibus subactum, serviat egregiè, hinc cogitatum fuit, vermibus intestinorum necandis illud etiam utile futurum. Sunt, qui, ex Brasavoli consilio, pauca grana mercurii crudi infantibus ingerebant, ad vermes necandos; & dicitur, hoc pulchro cum successu factum fuisse (d). Dubitari tamen non sine ratione potest, an tantillum argenti vivi vermes necare posset. Tutum enim minimè foret in tenellâ ætate, repetitas tales doses exhibere. Imò non videtur certò constare, quòd argentum vivum adèd noxium vermibus sit. Observavit Egregius Medicus, & Historiæ naturalis cultor, Scopoli (e), nullibi plures, aut frequentiores, observari lumbricos intestinorum, quàm circa fodinas argenti vivi. Nulla ætas reperitur, & nullus est sexus, qui iisdem non laboret. Tamen homines illi vivunt in aëre, volatili per ignem reddito argento vivo, inquinato, & sæpè ab his exhalationibus malè afficiuntur. Prætereà argentum vivum ore haustum, etiam majori copiâ, solet satis citò per alvum exire.

Alii fuerunt in hâc opinione, aquam, si ebulliat cum argento vivo, vel digeratur tantùm, acquirere vim anthelminticam insignem; undè, talem aquam, si potetur, vermes certò necaturam, asserunt. *Paucò tali & innoxio potu omnes vermes interimunt tam in intestinis, quàm alibi, in ulceribus etiam, si aqua ista affundatur, statuit Helmontius (f).* Crediderunt hinc multi, aliquid de argento vivo solvi in aquâ; in quâ opinione fuit & Celeberrimus Hoffmannus (g); qui sic habet: *Quin etiam sola aqua communis, propter subtilissimum illud universale, in poris ejus residens, sal, tandem, coctione diutiùs institutâ, ex argento vivo partes abradit; undè hoc decoctum ad luis Venereæ virus, item ad verminosam progeniem expellendam, in praxi non ignotum est.* Imò Dionis (h) testatur, se vidisse ægros, post diuturnum aquæ mercurialis usum, tremore omnium membrorum correptos fuisse; ut contingere solet illis, qui mercurio crudo imprudenter usi fuerunt, vel halitibus mercurialibus diù expositi, uti in deaura-

(a) Le Clerc. Histor. Lumbric. lat. pag. 94.

(b) Tractat. de Ascarid. & Lumbric. lat. pag. 32. 33.

(c) Therapeut. Special. Febr. Lib. V. cap. vi. pag. 510. 511.

(d) Herman. Kau, Diss. de Argent. vivo, pag. 14.

(e) De Hydrargyro Idriensi, pag. 155.

(f) In fine capituli *Sextuplex digestio alimentii humani*, pag. 180.

(g) Medic. Ration. & System. Tom. II. Part. II. cap. vi §. iv. pag. 261. 262.

(h) Dissertat. sur le Tania, pag. 45. & seq.

toribus toties observatur. *Heisterus* notavit (i), columbas verminosas sanatas fuisse, dum potabant aquam, cui argentum vivum miscebatur.

Experimenta tentata fuerunt (k), ut detegeretur, an aquæ puræ argentum vivum aliquid largiretur per infusionem, digestionem, coctionem, ipsam? conclusum fuit, nihil decessisse argento vivo. Cùm autem rarò aquæ; quæ potui communi fervire solent, puræ sint ab omni sale, & hodie noverimus, mercurium solvi non tantùm in acidis, verùm etiam affici à salibus alcalicis, & neutris, hinc mirum non est, si tali aquæ aliquid communicetur à mercurio. Sed simul videtur ab aquâ purâ argentum vivum nullo modo affici. Credit & hoc *Helmontius* (l), qui affirmat, virtutem anthelminticam conciliari aquæ, si in illâ maceretur argentum vivum; præcipuè autem, si ebullitio accesserit: *Hæc aqua namque, etsi ne minimum quid de argento vivo in se sorbeat, aut ad suâ naturam convertere queat, attamen ab argento vivo proprietatem, non item substantiam, mutuat, sic ut pota aqua ejusmodi necet lumbricos universos, & ascarides, existentes etiam, quo potus iste nunquam pervenit; quippe qui mox totus in lotium, rapitur, &c. Sic unica uncia argenti vivi millies poterit mensuram aquæ inspicere, attamen permanere in pondere & proprietate pristinis, &c. Fit nempe id absque ullâ argenti vivi passione, diminutione, mutatione, debilitate, aut alteritate.* Deindè illud adhuc latiùs deducit.

Fateri debemus, dari remedia talia, quæ absque jacturâ sensibili ponderis sui imbuunt liquida, quibus infunduntur, vi medicatâ, quæ totum corpus turbat mirabiliter. *Vitrium Antimonii, regulus Antimonii*, infusa vino, non mutantur, nec perdunt sensibilibiter de pondere suo, nec vini sapor, odor, color mutantur; & tamen uncix binæ talis vini antimoniatæ si dentur homini sanissimo, totum corpus turbant, fursùm deorsùmque evacuant.

Undè apparet, liquidis, dum infunduntur vel decoquuntur cum rebus metallicis, posse communicari vires mirabiles. Sollicita & repetita observatio sola determinare poterit, quid ab hoc remedio sperandum sit. *Torti* (m), vi illatâ, submersit lumbricum hydrargyro; qui, aliquo etiam nonnunquam mercurii granulo exterius onustus, emergebat: huic post modum aqua simplex superaddebatur, ipsius præexistentis mercurii agitatione, quantum licet, roboratâ, quâ lumbricus ab externi aëris immediato contactu & injuriâ tutus evadebat. Cùm autem per novem & ultra horas viveret vermis, moræ pertæsus *Torti* illum spiritui vini immisit, atque necavit.

Cæterùm præparata Mercurialia expellendis de corpore vermibus prodesse insigniter, patebit sequenti paragrafo.

Acidorum. Fortia & rodentia acida nocere vermibus, certum est; sed hæc ferri non possunt ab intestinis & ventriculo, nisi priùs copiosâ aquâ diluta fuerint; at tunc minùs nocebunt vermibus. Observatum fuit, acetum alacres & vividissimos reddidisse vermes humanos, dum citò necaret vermes terrestres (n). Verùm illa vivacitas & alacritas ex valido vermium motu cognoscitur illo tempore, dum irrorantur aceto, & indè concludi probabiliter posset, vermes humanos non refici aceto, sed molestiam

(i) Wahrnehm. n°. 200. pag. 351. 352.

(k) Institut Bonon. Tom. II. Part. I. pag. 118. Part. II. pag. 117.

(l) In Capitulo: In verbis, herbis, & lapidibus,

est magna virtus, pag. 459.

(m) Therapeut. Special. Feb. Lib. V. cap. VI. pag. 510. 511.

(n) Van-Doeveren de Verm. Intestin. p. 68.

pati, quam irrequietus motus testatur. De Lumbricis terrestribus pariter observavit Torti (o), quod statim interirent, si aceto immergerentur (p). Vermis autem teres vitulinus sex horarum spatio mansit in aceto, antequam moreretur. Videtur ergo acetum vermibus molestum esse, & fortè hoc efficere, ut irrequieto motu vermes removeantur ab adhæsione ad intestina, sicque faciliùs expelli possint. Apud Amatum (q) describitur pulvis ad vermes, cui magnam efficaciam tribuit: *Corallinæ, Sem. Santonicæ, ana partes duas: Dictamni albi, bistortæ, tormentillæ, ana partem unam*: Hæc in pulverem redacta irrorabantur aceto acerrimo; dein in umbrâ siccabantur. Dosis erat à drachmâ ad drachmas tres, pro diversâ virium & morbi magnitudine. Post exsiccationem aceti partem acidissimam manere, ex Chemicis satis notum est. *Aloen, Crocum, Myrrham* sumebat Boerhaavius (r); his adfundebat vigecuplum aceti stillatitii vini acerrimi, in altâ phialâ chemicâ; coquebat per duodecim horas; colatura à subsidente fœce removebat acetum viribus ingredientium dives; residuo affundebat dimidium prioris quantitatis, coquebat ut priùs; binas illas tincturas mistas, leni igne destillando, inspissabat usque ad residuum tertiæ partis; adeoque remanebat concentratum satis acidum aceti, imprægnatum viribus ingredientium. Laudat (s) hoc remedium; *Quoties in primis viis putredo, bilis fœtida, concreta pituita, lumbrici, & infiniti, de quatuor his causis, oriundi morbi ibidem dominantur.*

A drachmâ unâ ad drachmas tres sumitur hoc remedium, ex mulsâ, hydromelle, aut vino molli, dulci, mane, vacuo ventriculo, duodecim ad minimum horas post ultimum pastum. Egregiè hoc profuisse sæpiùs novi.

Vitriolorum ex chalybe. In eâdem hâc paragrapho dictum fuit, limaturam ferri profuisse verminosis, quatenùs scabritie suarum partium molesta foret vermibus. Notum autem est, ferrum satis facilè solvi in humoribus nostris, & insigniter prodesse ferri scobem debili sexui languenti; imò magis quàm alia ex ferro per artem laboriosam præparata (t). Si limatura ferri solvitur in oleo vitrioli, aquâ diluto, paratur inde *Vitriolum Martis* in officinis dictum; cujus drachma, si diluatur in librâ aquæ puræ, & potatur jejuno ventriculo, cum leni deambulatione, *aperit, laxat, purgat, urinam movet, lumbricos necat, pellitque, fœces alvi aterrimas tingit, aut instar terræ argillacæ format, fibras roborat, hâcque ratione multos, hosque diversissimos morbos sanat* (u). Hæc quantitas adulto homini datur, minor junioribus: quibusdam nauseam movet; tamen satis facilè fertur, & potest syrupo quodam officinali edulcorari malignus vitrioli Martis sapor. Cùm autem fœces tingat atro colore, si per tres quatuorve dies successivos hoc remedium adhibetur, totus tractus intestinorum imbuitur sapore vitriolico, & pariter omnia liquida, quæ ingeruntur, vel ex visceribus secreta in intestina derivantur. Vermes in ventriculo satis certò ac citò necat; & tunc plerumque paulò post vomitu expelluntur. Observatum est aliquoties, post limaturam ferri datam prodiisse vermes colore ferrugineo tinctos. Ferrum, in acido vegetabili solutum (v), mitius dat remedium, efficax tamen.

(o) Therapeut. Special. Feb. Lib. V. cap. VI. pag. 512.

(p) Ibid. pag. 510.

(q) Curat. Medicin. Cent. III. Curat. xcviij. pag. 354.

(r) Chem. Tom. II. Process. LXXXI. p. 277.

(s) Ibid. pag. 278.

(t) Ibid. Process. CLXII. pag. 440.

(u) Chem. Tom. II. Process. CLXII. pag.

439.

(v) Ibidem. Process. CLXVII. pag. 441.

Vel cupro. In omnibus remediis, quæ ex cupro fiunt, longè majori cautelâ opus est; vitriolum Martis cum acido potentissimo, vitrioli nempe oleo, paratum tutò datur, & notabili copiâ fertur à corpore humano, uti modò dictum fuit: sed cuprum in acido vegetabili solutum, quod multò mitius est, non nisi summâ cum prudentiâ, & vix sine periculo, internè dari potest. Notum est, quanta mala contigerint, dum ærugine infecta vasa cibis parandis adhibita fuerunt. Novi optimum & sincerum vinum, in phialâ argenteâ clausâ servatum, pessima mala produxisse, dum potaretur: illud autem non ab argento factum fuit, sed à cupro, quod in utensilibus ex argento paratis semper adest. Phialæ enim illius argenteæ superficies interna ærugine obducta inveniebatur, dum in causam horum malorum inquirebatur.

Interim tamen cuprum in acidis solutum dat efficax infectis venenum. *Solutio cupri in aquâ forti si diluatur aquâ quàm plurimâ, pediculos, pulices, pediculos planos pubis, promptè eradicat (x).* Vidi, infecta in sinibus frontalibus nidulantia, dolores sævos & vertiginem molestissimam producentia, enecta & expulsa fuisse, dum granum vitrioli cupri in unciâ mediâ aquæ solutum per nares attrahebatur.

Cuprum solutum in sale alcalino volatili, vel in salibus neutris, mitius agit. Undè laudata fuit tinctura cærulea, quæ ex saturatâ muriâ salis ammoniaci & limaturâ cupri paratur, tanquàm antepilepticum puerorum remedium. Notum est, frequenter insultus epilepticos à vermibus produci: *Guttulæ pauculæ, in hydromelle datæ jejunis, levi motu, alvi subductione, nausæâ inductâ, mirè mutant pigros, tenellos stomachos; hos excitant, aquas, pituitas, educunt, vermes occidunt (y).* Notavit idem Celeberrimus Auctor (z), quasdam aquas stillatitias anthelminticâ vi imbutantùm ideò, quia cuprum solutum continent. Dum enim accuratè describit methodum parandi aquas stillatitias ex fragrantibus plantis, notat, primò prodire aquam, quæ alba, crassa, odora, sapida, spumosa, turbida, apparet; quæ ad usus medicatos servanda. Si continuetur destillatio, sequitur altera aqua, pellucida, tenuis, odore proprio plantæ carens, sapore nativo plantæ destituta, sed acidula ferè. Si cava superficies alembici ænei stanno haud accuratè obducta fuerit, tunc hæc aqua postrema cuprum rodit, viridescit quandoque, nauseosa, emetica, venenata, evadit utentibus, debilibus imprimis, infantibusque, fursùm deorsùm, acri cum tormine, alvum perturbans. Tunc hæc aqua vim anthelminticam acquirit; sed à cupro soluto tantùm; quod vermibus admodum infestum esse, docent experimenta *Torti (a)*, qui observavit, vermes teretes vitulinos, dum immergerentur infusioni viridis aeris, mox fecisse observabiles admodum motiones & contorsiones; in aliis liquidis longè minùs: vitam tamen satis diù protrahebant in illâ infusione æruginis. Adeò autem agitabantur vermes, dum immergebantur huic solutioni, *ut non semel ad explorandum, an vermis aliquis, de quo adhuc ambigebatur, num esset extinctus, verè viveret (quod in infectis hisce haud ita facilè semper noscitur), tanquam ad Lydium lapidem factus fuerit recursus ad infusionem viridis aeris.* Si enim non planè mortuus erat vermis, statim aliquem motum edebat.

Observaverat *van Doeveren (b)* miros effectus à spiritu juniperi vulgaris, quo

(x) Ibidem. Process. exc. pag. 477.

(y) Ibidem. Process. clxxxix. pag. 476.

(z) Ibidem. Process. xv. pag. 71.

(a) Therapeut. Spec. Feb. Lib. V. cap. vii. pag. 510. 511.

(b) Dissertat. de Verm. Intestin. pag. 69.

plebs apud Batavos abutitur toties ; hinc dubitat , an non peculiari quâdam efficaciâ ageret ? Spiritus fermentatus ex frumento paratus destillatur cum baccis juniperi , quarum fragrantia , spiritui frumenti unita , dat spiritum juniperi dictum. Non videtur autem à *junipero* pendere vis anthelmintica. Experimenta *Torti* (*c*) docuerunt , in spiritu vini statim necari vermes teretes vitulinos ; lumbrici terrestres vix tangebantur à spiritu vini , quin perirent illicò. Hinc videtur spiritus frumenti plus & citiùs nocere vermibus , quàm juniperi aroma. Undè conclusit *Torti* (*d*) sequentia : *Cùm primò in vini spiritu , mox in aceto , & tertio loco in vino , interire lumbrici utriusque speciei fuerint observati , videtur conjici posse , quòd vino , aliisque liquoribus ex vino prodeuntibus , præcipuè verò , parti illius spirituosiori , insit aliquid hujusmodi insectis inimicum , quòd illos hebetet , inebriet , ac tandem occidat ; quemadmodum gallinas , grano vini spiritu imbuto nutritas , ferè ut mortuas ad tempus in terram concidere , vulgò satis est notum.* Credebat *van Doeveren* , in pituitam , vermium nidum , agere spiritum juniperi ; sed ipsis vermibus videtur nocere potiùs. Confirmari hoc videtur prætereà observatione Medicâ , quæ apud *Baglivium* (*e*) legitur , de constitutione ferè epidemicâ febrium putridarum atque malignarum ; quæ *Massæ Tudertinorum in Umbriâ* regnabat ultimo elapsi sæculi anno. Singuli ægri vermes teretes magnâ copiâ excernebant : *Hi vermes vivi , positi in vinum , statim peribant ; in oleo , aquâ saccharatâ , spiritu vini , aceto , succo limonum , per plures horas vivebant , ac plures dies. Ægroti , qui vinum bibebant , penè omnes sanabantur.* In febre Castrensi verminosâ vinum , & imprimis serum lactis vinosum , profuisse novi , dum largâ copiâ potabatur. Si in ventriculo hærent tales vermes , statim à potu vinoso afficiuntur.

Cæterùm in observatis *Torti* , qui vermes teretes vitulinos exploravit , habetur , quòd citissimè necabantur in *spiritu vini* , dein in *aceto* , tardiùs in *vino* : hinc mirum videtur , quòd teretes vermes humani citò extincti fuerint in vino , & per horas , imò per dies , in spiritu vini , & aceto , vivere potuerint. An in observatione ipsâ subrepsit fortè incuria ? An diversa natura vermium teretium vitulinorum ab humanis in causâ est ?

Cùm autem nec vini copia , nec spiritus vini , tolerari possit absque periculo in primâ ætate , patet facilè , in adultis tantùm quid sperari posse à similibus.

Ex observatis *Coulet* (*f*) patuit , vermes humanos magnum calorem ferre posse ; illicò autem necari à glacie , vel & aquâ gelidissimâ , sed nondum congelatâ. Multi glacie delectantur ; & videtur assuetorum ventriculus illam ferre posse : periculosum tamen semper est , ventriculum simul & semel implere aquâ gelidissimâ , quæ nocere quidem posset vermibus in ventriculo hærentibus , sed certò frigoris illum gradum amittet aqua , antequam ad intestina pervenerit , adeoque vermibus intestinorum infesta esse nequit. Gelidam aquam per clyisma injicere suaserunt aliqui ; sed nec hæc ad intestina tenuia penetrare poterit ; obstat enim coli valvula. Fortè *Ascarides* , circa finem intestini recti hærentes , & intolerabilem quandoque pruritus excitantes , glacie ano admotâ necari possent : sed agilissimi illi vermes , simulac infensum frigus sentiunt , tutiorem locum inveniunt facilè.

Cæterùm in *Materiâ Medicâ* ad hunc numerum plures habentur formulæ , quæ

(*c*) Vide locum modò citatum.

(*d*) Ibid. pag. 512.

(*e*) Oper. omn. pag. 699.

(*f*) De *Ascarid.* & *Lumbr.* lato , pag. 3.

ad necandos vermes, in juniori imprimis ætate, adhiberi solent; & ad quarum normam plures aliæ similes parari poterunt facile. Fortè, vel casus fortuitus, vel industria Medicorum, detegent alia anthelmintica, adhuc efficaciora, quæ absque læsione ventriculi aut intestinorum vermes occidere valent. Hactenus enim cognita remedia nondum talem efficaciam monstraverunt, cui certò confidere possumus in necandis vermibus. Viderat *Celeberrimus Homberg* (g) fanum in reliquis juvenem, qui quatuor vel quinque annorum spatio quotidie per alvum excernebat magnam copiam vermium, qui quinque vel sex pollices longi erant; semel aut bis reddidit partem tæniæ, ulnam cum dimidiâ longam; undè verosimile videtur, reliquos vermes, quos excrevit, fuisse cucurbitinos dictos. *Ab acetariis, & fructibus horæis, abstinuit omninò; & quævis anthelmintica, tunc temporis cognita, adhibuerat; sed absque fructu.*

Credo, omnes Medicos, qui praxin exercent, sæpiùs doluisse, quòd minùs felices effectus habuerint in necandis vermibus. Sæpiùs successit vermium, sive vivorum, sive mortuorum, expulsio per purgantia, sive sola, sive admistis simul talibus, quæ vermibus infesta esse creduntur; de quâ methodo nunc dicendum erit.

§. 1372. **E**Xpellendo Lumbricos vivos enectosve ope purgantium amarorum, phlegmagogorum, Mercurialiumque.

Purgantia remedia præcipuum locum obtinuerunt semper inter anthelmintica, cum parùm referat, an vermes vivi, an mortui fuerint, modò expellantur de corpore, & tutò simul hoc fieri possit. Si per remedia, præcedenti paragrapho enumerata, necari possint vermes, vel saltem sic enervari, ut fortiter se intestinis affigere nequeant, faciliùs exturbari per remedia cathartica poterunt.

Purgantibus usus fuit *Hippocrates* (h), ut latum lumbricum expelleret de corpore. Sic enim habet: *Quòd si quis hominem lumbrico laborantem curet, & medicamentum aut potionem dederit, si quidem homo probè præparatus fuerit, totus rotundus ut globus prodit, & homo sanus evadit.* Postea addit, quòd si pars in rectum extensa abrumpatur à lumbrico, duorum aut trium cubitorum longitudine, aut etiam longè major, tunc non curatur homo; & quidem multo tempore cum stercore nulla signa se produnt; sed postea vermis increfcit. Hæc respondent exactissimè hodiernorum observatis. Dum enim integer expellitur vermis latus, semper in glomerem collectus apparet, & adest simul extremum tenuius, in globosum apicem desinens; quod filum vermis lati hodiè vocari solet. Vermem latum in glomerem sic collectum figurâ expressit *Andry* (i).

Notum autem est omnibus, etiam in *Hippocratis* lectione vel mediocriter versatis; φάρμακον, & φαρμακένειν, non de quibusvis remediis, sed de purgantibus dici præcipuè. Simul constat, veterum purgantia fuisse admodum valida: helleboris enim, granis cnidiis, elaterio, utebantur frequenter. Sic (k) *Hippocrates* fatetur de Sca-

(g) Académ. des Scienc. l'an 1707. Hist. pag. 9.

(h) De Morb. Lib. IV. cap. xv. Charter. Tom. VII. pag. 64.

(i) Sur la Générat. des Vers, pag. 33.

(k) Epidem. Lib. V. text. x. Charter. Tom. IX. pag. 336.

mandro, qui convulsus periit, octavo à primo convulsionis insultu die, quòd diutiùs sustinere morbum potuisset, nisi validum medicamentum, sinceram bilem purgans, sumfisset. Alia similia habentur (l); imprimis de muliere, sanâ, & robustâ, quæ à catopotio, conceptûs gratiâ deglutito, ventris dolore & intestinorum torminibus corripiebatur, intumescebat, sanguinem vomebat; sed non copiosum: tam malè autem se habuit, ut quinquies jam mortua crederetur. Triginta amphoris aquæ frigidæ corpus perfundi debuit; quod unicum opem ferre videbatur, cùm postea bilis copiosa deorsum secesserit. Vixit tamen.

Facilè quis credet, tantis turbis in corpore excitatis, nec vermem latum resistere posse. Hinc cautelâ multâ utebantur veteres Medici, antequàm purgans darent: *Quùm quis corpora purgare velit, ea meabilia faciat oportet* (m); de quâ re videantur illa, quæ ad §. 605. n°. 13. dicta fuerunt. Hinc, dum expulsionem vermis lati tentandam suadet *Hippocrates*, monet, ut priùs probè præparetur corpus antequàm validum adhibeatur pharmacum. Balnea, cibi molles, quies, &c. adhibebantur illis, qui *Helleborum erant sumturi*.

Juvenis, gonorrhœâ virulentâ laborans, habebat urethræ orificium obfitum plurimis verrucis venereis; cùm à me auxilium peteret, dedi validum purgans, ex *Turbith minerali*, *Scammoneo*, *Resinâ Jalappæ*, compositum. Validè purgatus ab hoc remedio fuit; gonorrhœa fuit emendata; verrucæ corrugatæ, flaccidæ, ceciderunt spontè post paucos dies. Sed simul ostendit mihi vermem latum integrum cum filo suo, qui medicamenti vi expulsus fuerat. Noverat ille, quòd vermem latum haberet; sed, de morbo venereo sollicitus tantùm, mihi non indicaverat. Varia anthelmintica se sumfisse fassus est; sed incassum. Postea tentavi simile remedium cum successu aliquoties. Cùm multùm corpus turbet, dedi illud bis in mense; rarò ter sumtum fuit, quin vermis prodierit totus.

Hydragogum Argentum Boylei, vel Angeli Salae, si sollicitâ arte paratum fuerit (n); & grana duo cum sacchari conici granis sex in mortario vitreo terantur minutissimè, deindè cum decem granis pastæ panis formentur in Catapotiâ, & deglutiantur ab homine adulto jejuno, superbibendo uncias quatuor, vel sex, aquæ mellitæ calidæ, purgatio per alvum sequitur: *Necat lumbricos, tænias, ascarides. Cavendum à nimio usu; à nimis largâ dosi cavendum: rodit semper, & labefactat, ventriculum imprimis. Quod vitii Rob Juniperi baccarum sanat.*

Celeberrimus *Boulduc* (o), examinans *gratiolam* dictam herbam, quæ inter potentissima *Hydragoga* remedia numeratur, & sursùm ac deorsùm potenter evacuat, dum in substantiâ vel infuso sumitur, invenit hanc plantulam habere insignem vim Anthelminticam; præcipuè si infundatur lacti recenti; tunc enim mitiùs agit. In Americâ parant decoctum ex *Spigeliâ Linnæi*; quæ adeò venenata est, ut Galli huic plantæ nomen famosissimæ olim in Galliâ veneficæ (*Brainvillers*) dederint. Sursùm & deorsùm fortiter evacuat, vermesque certò expellit. Cùm autem verminosi morbi ibi frequentissimi sint, ex hoc decocto syrupum parant, ut omni anni

(l) Ibid. text. xxv. & seq. pag. 342. 343.

(m) Hipp. Aphorism. ix. Sect. II. Charter. Tom. IX. pag. 49.

(n) H. Boesh, Chem. Tom. II. Proceff.

CLXXXIII. pag. 467. 468.

(o) Académ. des Scienc. l'an 1705. Mém. pag. 186.

tempore semper præsto sit efficax medela. Sic audivi à fide digno teste. Verùm *Patrick Browne* (*) certitudinem virtutis Anthelminticæ hujus plantæ laudat quidem; sed testatur, hoc remedium somnum facere, instar opii. Simul monet, post usum hujus remedii, lene purgans debere dari ex infuso *senæ, rhabarbari, mannâ, &c.*

Satis autem patet, omnia hæc valida remedia magnâ cum cautelâ tantùm adhiberi posse, & vix locum habere in teneris infantibus unquam. Sed & mitiora habentur purgantia, satis efficacia tamen. *Gialappa*, notissimum purgans, & frequentis apud vulgum usûs, tale dat remedium; de quo *Wepferus* (p) testatur sequentia; *Gialappam lumbricos latos præ multis expellere, primùm casu, postea plurimis experimentis, didici.* A magisterio, sive resinâ, jalappæ, ad scrupulum datâ cani semestri, & dein vivo dissecto, inventa quidem fuerunt in ventriculo & intestinis signa inflammationis (q); sed hoc minùs metuendum videtur à pulvere radicis *Gialappæ*, quo uti malo potiùs, quàm ejus resinâ, quæ tenacissima est, & facillè adhæret superficiei ventriculi ac intestinorum, tuncque tormina molesta, & hypercatharses, sæpè producit. Cùm autem *Gialappæ radix* feligatur talis, quæ habet copiosas strias resinosas, hinc, majoris cautelæ gratiâ, curo, ut pulvis ejus diù teratur in mortario vitreo cum dimidiâ parte sacchari puri sicci; sic enim tenacitas resinosa, à quâ imprimis metuendum videtur, frangitur. Mulier quadragenaria, quæ instante menstruâ periodo vermes cucurbitinos, & vivacissimos quidem, solebat excernere, prætereà aliquot ulnas vermis lati per alvum deposuerat ante biennium: undè de vermis lati præsentia nullum erat dubium. Tentavi decantatissima Anthelmintica; diù usâ fuit cupro soluto in muriâ salis ammoniaci; sed absque ullo effectu. Inceperunt tumere pedes, crura, femora, dein & venter. Cùm debilis & languida esset, dedi drachmam mediam radicis *Gialappæ*, diù cum saccharo tritæ, & paulò post excrevit vermem latum, sex ferè ulnas longum, vivum, & alacriter se moventem. Periit tamen postea lento hydrope.

Quandoque profuit, per plures dies replere totum intestinale tubum halitibus foetidis, qui vermibus infesti creduntur, de quibus præcedenti paragrapho dictum fuit. Sic v. g. per triduum, vel quatrimum, aliquot grana asæ foetidæ deglutienda dedi ter quaterve de die, & postea purgans exhibui satis acre, habitâ semper ratione virium, & ætatis. Sæpiùs feliciter cessit.

Aliis magis placuit, Anthelmintica purgantibus miscere, ut hæc, ingrata vermibus, citiùs per totum tractum intestinorum applicarentur. Felicem indè successum aliquoties vidi, & plures observationes hoc confirmant (r). *Extractum Hellebori nigri cum vitriolo Martis*, omnibus vulgaribus Anthelminticis incassum tentatis, nunquam caruisse successu, testatur *De Lille* (s). *Ex sale polychresto, jalappâ, valerianâ, ad drachmam sumtis, additis oxymellis scillitici unc. iv, unciâ mediâ corticis winterani, & vini generosi libris duabus*, confecit *Storck* remedium, cujus unciâ quater de die dabatur adultis; junioribus verò ad drachmam unam alteramve (t);

(*) Civil and Natural History of Jamaica in three parts, in-folio, London. 1756. pag. 156. Car. Linnæi Amœn. Academ. Volum. V. pag. 140.

(p) Cicut. aquat. Histor. & Noxæ, cap. xv. pag. 224.

(q) Cicut. aquat. Histor. & Noxæ, cap. xv. pag. 222.

(r) Acta Physic. Med. natur. curios. Vol. IX. Observat. xiv. pag. 41.

(s) De Palpitat. Cord. pag. 255.

(t) Ann. Medic. secund. pag. 228, & 286.

felici pariter cum successu. In hoc remedio talia sunt, quæ pituitam, vermium nidum, attenuant, alia quæ vermibus infesta habentur, & *Gialappæ* radix, quæ alvum movet.

Ex omnibus his patere videtur, præcipuam spem curandi morbos verminosos poni in remediis evacuantibus. Remedia, quæ arcani sub titulo commendantur, & felici effectu se commendaverunt sæpiùs, fuerunt inventa talia imprimis, quæ corpus turbant satis, & sursum deorsùmve evacuant.

Ad hanc classem videtur pertinere remedium *D. Herrenschand*, quod nondùm publico communicatum fuit, & de quo sequentia novimus (*u*). Quatuor pulveres sunt, quorum primus, sub titulo remedii præparatorii, sumitur pridè. Cœna levis conceditur ægro; & dum se ad somnum componit, dantur bina cochlearia *olei amygdalini*, vel *olivarum*. Sequenti mane, jejuno ventriculo, primam dosin specifici remedii sumit æger; à quâ bis levis vomitus sequi solet; totidèmq; per alvum evacuationes; quæ certò sequuntur; sed vomitus non semper; qui videtur fieri à motu vermis lati. Intra bihorii spatium & vomitus, & alvi evacuatio, cessant; dein jusculum propinatur ægro. Hoc factò, secunda dosis exhibetur; quæ eundem omninò præstat effectum, ac prior; sed plerumque vermis latus expellitur; undè non semper opus est, tertiam dosin exhibere. Si verò vermis nundùm exiverit, post tertiam dosin assumtam exit certò, citiùs vel seriùs, sæpè vivus, semper integer, cum filo suo. Nec fatigatur æger ab hoc remedio plus, quàm si aliud catharticum remedium sumisset. Testatur Auctor, se viginti & tribus vicibus illud dedisse, æquali semper successu, in sexu, temperie, ætate, variis, etiam teneris & delicatis.

Omnia autem hæc postea aliorum Medicorum observatis confirmata fuerunt.

Similia his in humanissimis literis ad me datis scripsit egregius Auctor; addiditque, in ducentis casibus octo vel novem vicibus tantùm non successisse remedii effectum. Addit dein sequentia: *Omnes ægri sic curati erant, Helveti, circa Genevam, Neufchatel, de Biena, & de Morat; neque per duos cum dimidio annos, quo dedit hoc specificum, ullus rediit querens de hoc verme; quem tamen subaudiverat rediisse in Hollandiâ post usum hujus specifici, quod fortiter purgat sursum & deorsùm. Bis vidit duos vermes latos excretos ab eodem ægro, qui pessimè ægrotaverat. Plures ægri simul vermes teretes & ascarides excreverunt. Servat Colon caninum, cujus tunicæ villosæ adhærebant in spatio, quod nummum Imperialem (Ecu) æquat, duæ tæniæ completæ, & adhuc tria filamenta, quæ singula singulis punctis tunicæ villosæ affigebantur.*

In Historiâ naturali, aliisque scientiis, adeò notus *Bonnet* (*w*) quædam habet circa specificum hoc contra tæniam remedium. Pulvis est levis, subtilissimus, coloris olivacei; qui videtur ad regnum vegetabile pertinere; in quo apparent, oculo nudo, & imprimis lente armato, particulæ splendentes; crocum redolet, & saporem leviter falsum habet. Pridè, antequàm detur specificum, horâ quartâ pomeridianâ dat sex grana pulveris albi, qui continet vitriolum märtis, ex aquâ tepidâ; nec sequitur ullus effectus sensibilis. Pulvisculus autem ille non est absolutè necessarius ad

(*u*) Biblioth. Raison. Tom. XXXIII, Octob. |
Novemb. Decemb. pag. 281.
Tom. IV.

(*v*) Mém. de Mathém. & de Phys. présent. à
l'Académ. Royale des Scienc. Tom. I. pag. 479.

curam. Horâ septimâ datur levis cœna; post bihorium datur cochlear olei amygdalini, vel olivarum. Sequenti mane datur omni bihorio pulvis, qui drachmam, vel scrupulos quatuor, æquat pondere; minuendo, vel augendo quantitatem pro diversis viribus ægri. Nunquam plures doses dantur, quàm tres. Post primam dosin quandoque nullus sequitur effectus; aliquando levis vomitus; sæpiùs succedit alvi evacuatio: tunc datur jusculum. Si vermis nondùm prodeat, ut plerumque fieri solet, datur secunda dosis; &, si opus fuerit, etiam tertia. Attamen non sine molestiâ agit hoc remedium. Quandoque enim fursùm & deorsùm purgat validè, tormina abdominis adsunt, & pulsus insurgit. Aliquando longè mitiùs agit remedium. Sæpè post meridiem tænia expellitur; tardissimè nocte, vel mane sequentis diei. Quater Genevæ contigit, ut post primam dosin assumptam tænia expelleretur; quæ si longior fuerit, post expulsionem sentiunt similia mala, ac ascitici, post aquas per paracentesin eductas, nisi abdomen ritè firmatum fuerit. Quidam languent per unum alterumve diem; alii febricitant; alii tam parum ab hoc remedio afficiuntur, ut eodem die domo exire possint.

Cùm contigerit bis Genevæ, ut sumto remedio nulla prodierit tænia; quæ fortè antea in scis ægris expulsa fuerat; hinc, ut certus sit, tæniam adesse, dat unciam mediam *Syrupi florum Persicorum*; si enim tunc cum fœcibus prodeant grana, sive moleculæ albicantes, quas putat esse tæniæ excrementa, tunc de tæniæ præsentia minimè dubitandum putat.

Dum autem *Basileæ* suo remedio uteretur *Herrenschwand*, obstupuit, vermem latum nunquam integrum prodire, sed frustulatim tantùm. Tæniæ autem illæ pertinebant ad secundam speciem *Plateri*, quàm credit reliquis difficiliùs expelli.

Cæterum pulvis ille præparatorius, qui pridie sumitur, licet omninò necessarius non sit, creditur hunc usum habere, quòd nempè specificum sequenti die meliùs & promtiùs agat. Testatur autem *Van-Doeveren* (*), quòd ipse *Herrenschwand* ipsi affirmaverit, suum remedium non convenire in illâ tæniæ specie, quæ, ubi in intestinis nidulatur, portiones suas cucurbitini-formes dimittit; cùm hanc rarissimè expellere possit; solam alteram speciem, quæ non dimittit articulos, & secunda nostra videtur (articulis brevioribus) constantissimo effectù ab eo expelli. Simul observationibus variis confirmat, illud remedium non adeò lene & blandum esse, sed sæpè maximas excitare in corpore turbas. Variæ purgantium remediorum formulæ pro junioribus in *Materia Medica* ad hunc numerum habentur.

§. 1373. **Q**uin Clysmata, Suppositoria, Unguenta externa, ad eadem profunt quàm maximè.

De usu unguentorum externorum ad §. 1370. dictum fuit.

Suppositoria autem solent parari ex amaris, aliisque, quæ Ascaridibus imprimis infesta creduntur; verùm, ut antè monitum jam fuit, hi vermes, cùm vivacissimi sint, brevè alium locum petent, si quid ingrati invenerint circa finem intestini recti. Alvum movent suppositoria, vel mole, vel stimulo, dum irritant

(*) Dissert. de Verm. Intestin. pag. 73. 74.

intestinum rectum. Clysmata pariter non pertingunt ad intestina tenuia usque; adeoque tantum nocere possunt vermibus, qui in crassis intestinis nidulantur. Habent & hunc usum, quod morosis infantibus purgantia per clyisma exhiberi possunt, quæ, si triplâ dosi sic adhibentur, similem effectum faciunt, ac si simplex purgantis remedi dosi deglutita fuisset.

Sed & aliam ob rationem clysmata laudaverunt Medici; nempe, ut vermes locum mutarent. Dabant amara remedia potanda, dum lac simul per anum injici curabant, hâc spe, ut vermes, amarorem horrentes, ex ventriculo & intestinis tenuibus descenderent in crassa intestina, allecti lactis odore; sicque facilius per alia clysmata possent necari, vel per purgantia promptius expelli.

Imò *Duretus* (y) fuit in illâ opinione, per solam mutationem loci vermes necessario perire, cum ex chylo vivant, quem in intestinis crassis nunquam adesse voluit. Sic autem habet: *Quæ causa est, cur sapientes Medici potiones amaras exhibeant, præsertim è scordio: lac autem subjiciant, ut illinc fugati, hinc verò allecti, relicto jejuno descendant in colon, ubi vel ad punctum temporis durare non possunt, vitâ superstite. Omnia enim, quæ vivunt, quæque moventur, in suo quæque loco servantur, atque ex iis aluntur, ex quibus constant.* Interim certum est, contenta in crassis intestinis nondum omni chylo orbata esse penitus, cum Anatome detexerit vasa lactea, quæ chylum absorbent, ad extremum intestini recti usque. Prætereà ex hæctenùs dictis patuit, amara non adeò infesta vermibus esse, ac quidem dici solet; & vermes vivos inveniri in crassis intestinis, non tantum teretes & ascarides, verum etiam tæniam; nec unicam, sed plures, in colo intestino vidit *Herrenschwand*; uti ad præcedentem paragraphum dictum fuit.

Cæterum in *Materia Medica* & clysmatum & suppositoriorum formulæ variæ habentur, ex diversis Anthelminticis paratæ; & plures similes ad harum normam facile concinnari poterunt.

§. 1374. **Q**Uando Dentes incipiunt prodire, maximè acuti, à tensione, puncturâ, laceratione gingivarum nervosarum, sanguinolentarumque, oritur inflammatio, tumor, gangræna, convulsio, alvi fluor viridis, salivatio, febris, mors.

Constat observatis *Eustachii* (z), in recens natis, dissecta maxilla utraque, occurrere dentes, partim mucosos, partim osseos, non obscuræ magnitudinis, suisque præsepiolis undique vallatos, qui postea erumpent. His dentibus doctâ manu deductis, tenuissimum interstitium, vix osseum factum, conspicitur; quo pari diligentia amoto, obviam veniunt totidem dentes, penè mucosi, & longè minores, qui post alios priores in propriis caveis latent. Ultimi illi, prioribus deciduis, circa septimum annum prodire solent, citius vel serius. Undè Autopsia docet, dentes, qui circa septennium renascuntur, cum prioribus nullo modo junctos esse, sed nequidem illos tangere posse, quum inter utrosque medium sit interstitium osseum,

(y) In Coac. Hippos. pag. 174. — (z) Tractat de Dentibus.

primum & secundum dentem à se invicem dirimens, quo postea perforato erumpet suo tempore dens secundus.

Undè cadit illa sententia, quòd secundus dens ex radice prioris relicta germinaret (a). Neque tantum in recens natis, verum etiam in Embryonibus, primos & secundos dentes invenit *Celeberrimus Albinus* (b), ita tamen, ut nondum septimo osse interposito discreti fuerint. Aliquoties in abortibus idem mihi videre contigit.

Magna autem diversitas observatur in tempore, quo dentes prodeunt. Communiter quidem statui solet, septimo circiter mense dentitionem incipere; sed contingit aliquando, & ipse vidi, recens natos jam unum alterumve in maxillis ostendere dentem: imò in abortu quinque mensium vidi binos incisores ex maxilla inferiori prominere quàm manifestissimè. E contrà in sanâ, vegetâ, torosâ, puellulâ, primus dens decimo nono mense prodiit, sequentibus fatis citò reliquis, & sine molestiâ ferè ullâ. In debilibus, & morbofis, quandoque adhuc ferius incipit dentitio. Ex quibus patet, primorum dentium eruptionem diverso tempore etiam naturaliter contingere. Longè major mora in secundorum dentium eruptione observata fuit. Vidit *Helmontius* (c) anno sexagesimo tertio ætatis Senem, & Vetulam, quibus quondam amissi dentes spontè renascebantur, etiam cum doloribus puerilibus. Nullam tamen denotabat vitæ longævitatem, eò quòd uterque eodem anno mortem oppetierit. Legitur (d) de fabro lignario, octuaginta quatuor annorum, cui biennii spatio quatuor dentes eruperant, duo nempe incisores, & totidem canini. Ipse vidi in Vetulâ, quæ octuagesimum sextum annum compleverat, binos dentes molares prodiisse; mortua fuit octuagesimo octavo ætatis anno. Mirum est, tandiù latere potuisse in maxillis dentium, ferè tantum ætate proditorum, rudimenta.

Prudenter hinc statuit *Moschion* (e), septimo mense dentitionem incipere, sed non in omnibus æqualiter.

Naturaliter quidem ex maxilla utrâque dentes erumpunt; quandoque, tamen deviant. Vidi ex medio palato dentem molarem erupisse. In thesauro suo servabat *Ruyfchius* (f) os palati humanum, ex cujus medio dens molaris erupit. Plures dentium aberrationes recensentur (g).

Solent primò omnium prodire dentes incisores; sed plerumque antequàm octo incisores omnes prodierint, unus alterve dentium molarium erumpit. Postea sequuntur, quandoque fatis magno interposito temporis intervallo, quatuor canini. Legitur (h), in Americâ septentrionali, in insulâ, quæ à canibus nomen habet, incolas habere dentes incisores planos, dentibus molaribus similes. Curiosum foret scire, an illis etiam primò prodeant tales incisores, cum æquè difficulter ex maxilla erumpant, ac molares.

Cum ergò dentes lateant in alveolis suis, non tantum illi, qui primò prodire

(a) B. S. Albin. Acad. Annotat. Lib. II. pag. 3. & seq.

(b) Ibid. pag. 9.

(c) In Capitulo. *Arcana Paracelsi*, pag. 626. col. 2.

(d) Académ. des Scienc. l'an 1730. *Histoire*. pag. 42.

(e) Spach. *Gynæc.* pag. 10. n°. 117.

(f) *Mus. Anatom. sive Catalog. rar.* pag. 177.

(g) Albin. *Academic. Annot.* Lib. I. cap. XIII. pag. 52.

(h) Académ. des Scienc. l'an 1722. *Mémoires*. pag. 446.

turi sunt, verum etiam alii, qui circa septimum ætatis annum prodire solent, incipiunt augeri mole; dum exitum moliuntur, crustâ adamantinâ muniuntur, ut suo munere postea fungi possint. Quomodo hoc fiat, credo, quod hætenus ignoremus: quis enim solidam & evidentem rationem dedit, cur primus dens incipiat augeri, exurgere, viam sibi parare? dum secundus dens, ipsi suppositus, quiescit, post septem annos demum similia præstiturus: hoc fieri videmus evidenter, licet rationem facti non intelligamus. Hærent illa dentium germina in alveolis maxillarum; sed horum alveolorum exitus tegitur membranâ satis densâ, coriaceâ, quæ ab erupturo dente pertundi debet, quin imò lacerari; ita ut post eruptionem dentis laceræ hujus membranæ laciniæ observatæ fuerint ab accurato in similibus indagandis *Herissant* (i). Exsiccatæ dein hæ laciniæ sponte cadunt. Magna ergo satis vis à dente erupturo fieri debet, ut hanc membranam rumpat. Egregius *De Lafone* (k), qui pulchra dedit observata de organisatione ossium, & dentium, credidit, quod, postquam dentis superior pars jam induruerit, tunc interior pars mucosa, vegetare pergens, nec potens superare obstaculum durum in parte dentis superiori, urgeat inferior, ubi minor est resistentia; & hoc mechanismo putavit formari dentium radices, quæ productæ deorsum, occurrentes diaphragmati osseo, quod inter primum & secundum dentem interjacet, non amplius descendere possunt; sed, pergente eadem vi dentem elongant, necessario superior dentis pars elevari debet; undè sensim lacerabitur membrana alveolos tegens, & dens prodibit. Ingeniosa certè hæc explicatio est; nec tamen videtur difficultatem modo propositam solvere; cum nulla pateat ratio, quare in primo dente illa vegetatio adeò efficaciter agat, dum per tot annos iners quiescit in dente secundo, qui primo adeò vicinus est.

Præterea plures dentes primos, dum vacillare incipiunt, eductos examinavi, & in plurimis ne vestigium quidem radices inveni. Mirabantur hoc chirurgi peritissimi, qui in dentium morbis curandis versatissimi merito habebantur. Statuebant, dentes, qui circa septimum annum cadere solent, radices habuisse: dum illos, jam vacillantes, levissimâ vi educebant, nullas radices inveniebant. Ut hoc explicarent, dixerunt, secundum dentem, dum assurgit, atterere radices prioris, & sic comminuerunt in minutissimum pollinem, qui præ tenuitate suâ evanesceret totus; nam nemo illum unquam invenit. An lentè ascendentis dentis secundi, dum primùm loco movet, actio tanta esse potuit, ut prioris radices in pollinem comminueret? Egregius in hac chirurgiæ parte *Bourdet* (l) statuit, primos dentes, antequàm vacillent, habere radices æquè fortes ferè, & duras, quàm observantur in secundis. Dum autem refutat sententiam *Bunon*, qui statuebat, radices illas à frictione ascendentis dentis secundi destrui, provocat ad illa, quæ in recentis cadaveris maxillis inveniuntur, dum secundi dentes jam ossei fieri incipiunt, & primi dentes, lactei dicti, adhuc adsunt; sive firmi adhuc hæreant, sive jam plus minusve vacillare inceperint. Apparet enim, dentem secundum, dum assurgit, suâ membranâ involutum manere, donec exitui proximus sit. Radicibus ergo dentis lactei & assurgenti denti secundo interponitur membrana. Radices tamen dentium lacteorum destructæ jam sunt, antequàm se-

(i) Académ. des Scienc. l'an 1754. Mém. pag. 431.

(k) Ibid. l'an 1752, Mém. pag. 168.

(l) Recherch. & Observat. sur l'Art du Dentiste, §. 5. pag. 51.

cundi dentes illas tangere possint. Prætereà parva distantia observatur inter dentem primum & secundum; undè concludit, radicem dentis lactei consumi ab aliâ causâ, non verò per attritum dentis suppositi. Hinc maluit credere, ab adjacentibus partibus fecerni acriorem quemdam humorem, qui illas radices consumeret.

Fateor, quod mihi longè probabilior videatur opinio, quæ statuit, dentes lacteos carere radicibus. *Celeberrimus Albinus (m)*, de his agens, dicit: *Quùm dentis naturam dentes induunt, testa quædam primùm oritur, forma folliculi patuli. Eaque ad corpus dentis pertinet, radice nondum inchoatâ.* Talia dentium corpora absque ullo radicum vestigio in abortuum, & recens natorum, maxillis dissectis vidi sæpè. Eadem in tabulis nitidissimè expressa habentur (*n*). Ubi simul videri potest, quomodò successivè radices ex dentis corpore protrudantur. Dens ergò fuit absque radicibus; &, dum cadit lacteus, radicibus caret. An credibile videtur, denti lacteo crevisse radices, & denuò destructas fuisse, antequàm caderet, dum nulla probabilis destructionis radicum causa fuerit unquam inventa? Ab attritu secundi dentis affurgentis hoc fieri non posse, ex dictis patuit evidenter. Rodentem liquorem hîc in auxilium vocare, quàm precarium est!

Videntur tamen observationes docere, quòd dentes lactei, si non cadant suo tempore, aut jam vacillantes non eximantur, apti sint, ut radices protrudant ex suo corpore, quibus postea fixi in maxillis hærent sæpè totâvitâ.

Vidi attentus toties, vel spontè cadentes, vel Chirurgi manu eductos, dentes lacteos, & inveni limbum inferiorem, non æqualem, sed hinc indè prominentiis, quandoque processibus acutis, asperum, quos in illis, quibus diutiùs relictis fuerant dentes lactei, inveni jam longiores multò, & concavitate suâ respondentes suppositi dentis convexæ superficiei; ita ut manifestè se accommodarent vicino obstaculo, ut profundius descendere possent. Antè laudatus *Bourdet (o)* eadem omninò vidit, licèt in aliâ opinione fuerit. Sedecim annorum virgini jam à sex septimanis dens caninus perforaverat superiorem partem gingivæ in maxillâ superiori: locum suum servaverat dens caninus lacteus ipsi respondens; qui tamen multùm vacillabat; quem dum eduxerat, vidit, aliquam radices partem habere, illam esse punctis quibusdam sive asperitatibus inæqualem; hinc adstantium una firmiter credidit, fracto dente, radicem in alveolo mansisse: fatetur, quòd vix contrarium persuadere potuerit. Prætereà vidi sæpiùs, dentem lacteum, à binis vicinis dentibus nimis pressum, non vacillasse illo tempore, dum naturaliter cadere debebat, hinc in loco suo relictum fuisse, dum interim secundus dens emergens, ante vel retro priorem, maxillam perforaret; undè quandoque deformitas nata fuit; ad quam tollendam dens lacteus, jam firmiter hærens, dum educeretur, radicibus præditus erat. Undè meritò concluditur, dentem lacteum posse radices producere deorsùm. Si enim secundùm multorum opinionem dentis lactei radices consumptæ fuissent, dum cadere deberet, novæ renatæ essent; & tunc statuendum foret, bis in eodem dente radices natas fuisse. Undè videtur, dentes lacteos naturaliter carere radicibus, dum spontè cadunt; aptos tamen esse, ut radices producant, si diutiùs in loco suo relinquuntur; & quòd sæpè in dentibus lacteis, dum spontè cadunt, vel jam vacillantes educuntur, detegan-

(*m*) Annot. Academ. Lib. II. cap. II. pag. 16.
(*n*) Ibid. Tab. 2.

(*o*) Recherh. & Observat. sur l'Art du Dentiste, pag. 52, 53.

tur erumpentium radicum prima vestigia; quæ ab aliis habentur pro reliquiis radicum detritarum, quæ prius adfuerant.

Quamvis autem dentium eruptio naturalis sit, & in multis infantibus absque magnâ molestiâ contingat, in quibusdam tamen gravibus dentitio stipatur symptomatibus, quæ aliquando aliis morbis attribuuntur, licet à solâ dentitione pendeant. Unde sollicitè monet *Sydenhamus* (p), dum febres epidemicæ grassantur, & infantes ægrotant, omni cum curâ inquirendum esse, an febris illa ad constitutionem epidemicam referenda sit, an verò à dentitione pendeat: *Vulgò enim notissimum est, infantes, à doloribus ex dentitione ortis, sæpiùs in febres agi, quæ haud ita facillè ab alterius generis febribus internoscuntur.* Operæ pretium est ergò, considerare illa signa, quæ docent, dentitionem imminere, vel jam inceptam esse.

Patuit ex antedictis, tempus dentitionis satis incertum esse, adeoque non adeò magnum momentum inter signa dentitionis habere, nisi quòd incitet attentionem Medici, ut circa septimum mensem magis invigilet.

Dum de morbis ætatum agit *Hippocrates* (q), dicit: *Ad dentitionem verò productis, gingivarum pruritus, febres, convulsiones, diarrhææ; ac maximè, cum caninos dentes edunt, crassissimisque pueris, ac duras alvos habentibus oboriuntur.*

Primum, quod observare potui dentitionis incipientis signum erat, si arcus maxillæ superior, qui ex convergentibus alveolorum lamellis constituitur, incipiat latior fieri, sensim à se invicem secedentibus his lamellis, ut denti erupturo locus fiat. Videtur hoc fieri à dente sensim ascendente: hoc tempore internum, quasi in ipsâ maxillâ, pruritus sentire videntur, dum perpetuò faciem, nares imprimis, & mentum, fricant: gingivæ enim, nec membrana alveolos tegens, tensæ aut rubræ adhuc dum apparent. Simul de nocte infantes minùs quieti sunt, & solitò morosiores: neque hoc mali ominis est. Monuit enim *Hippocrates* (r): *Quicumque dentientes bene habiti manent, & altiori somno premuntur, periculum est, ne convulsione corripiantur.*

Harris (s) duplex dentitionis tempus statuit; unum nempe, quo dens ex ossè maxillari primùm emergere nititur; & tunc hæc symptomata adsunt. Optimè monet, hoc dentitionis stadio, *gingivam in parte externâ & superiori, absque aliquo ejusdem tumore, albedo quodam circulo circumscribi.* Quandoque apparent duo vel plura talia loca, acsi dens emerfurus pelluceret per gingivam. Sæpè per aliquot septimanas durat hoc dentitionis stadium, antequàm incipiat alterum, *quo dens mole jam auctior, & amplior factus, gingivam tumidam semper reddit, inflammationem insignem in eâdem parit, atque eam perrumpere omni vi conatur.* In difficili dentitione hæc vera sunt; sæpè tamen faciliùs hæc peragitur; & tunc omnia hæc symptomata adeò levia sunt, ut dens, non advertentibus infantum custodibus, prodeat. Simul solet adesse major salivæ copia; quandoque & tussis: nares pluunt, genæ rubent, à dentis emerfuri irritatione, humoribus majori copiâ versùs caput derivatis; ut docent symptomata plura, quæ apud Auctores collecta leguntur.

(p) Schedul. Monit. de Nov. Febr. ingress. pag. 674.

(q) Aphor. xxv. Sect. III. Charter. Tom. IX. pag. 120.

(r) Lib. de Dent. text. ix. Charter. Tom. VII. pag. 871.

(s) De Morb. Acut. Infant. pag. 35.

Sic Moschion (t) habet : *Gingivarum pruritus ; fervor genarum ; dolor nervorum in cervice ; frequentius sanguinolentus humor per os , vel aures , exit.* Ita & apud Aëtium (u) leguntur sequentia de dentitione : *Circa septimum mensem infantes dentes producere incipiunt , punguntur , stimulantur , tanquam à paxillo quodam , separante gingivas dente.* Inflammationes succedunt *gingivarum , & maxillarum , & tendinum ; quas febres plerumque sequuntur.* Succedit & *pruritus in meatibus auditoriis , & aures humescunt : nonnullos ophthalmia corripit , & sanguis ex canthis (oculorum) fluit.* *Pluribus perturbatur venter , ob stomachi inflammationem , ventrisque exsolutionem.*

Cùm autem omnia hæc mala à tensione , puncturâ , laceratione , gingivarum nervosarum , sanguinolentarumque , oriantur , patet facilè , omnia hæc mala magis metuenda esse , dum erumpunt dentes canini , qui obtusum apicem habent , & satis crassii sunt. Incisores acutum referunt cuneum ; hinc faciliùs membranam incumbentem findunt. Molares autem , licèt latiore superficiem habeant , quàm canini , & quatuor apices , faciliùs feruntur ; quoniam non simul & semel , sed successivè , illi apices emergunt. A solo dolore intensiori convulsiones metuendas esse in infantibus , quibus nervosum genus adeò facilè irritatur , facilè intelligitur. Undè etiam (§. 1075. 4.) inter epilepsiæ causas dentitio numeratur ; ubi simul notatur ex Hippocrate , non omnes ex dentitione convulsos interire , sed multos sospites evadere ; uti quotidianâ in praxi observata docent. Si autem multùm tumeat gingiva , simulque admodùm rubeat , validæ inflammationis signum est ; quæ quandoque in gangrænam satis citò terminatur ; præcipuè , si acrior humorum indoles simul adsit. De quâ re videantur illa , quæ in Capitulo *de Gangrænâ* dicta fuerunt. Citò autem gingivæ sic affectæ putrescunt , & malum ad vicina loca propagatur , nisi spiritu salis marini misto cum *melle rosarum* sæpiùs tangatur locus gangrænosus , sicque sistatur proserpens putredo. Vidi aliquoties in pauperum infantibus , qui omninò neglecti fuerant , partem ossis maxillæ cecidisse , unâ cum alveolis & dentibus contentis : undè , in hoc loco destructæ maxillæ , totâ vitâ fuerunt edentuli.

Alvi fluor viridis suspectus est , dum dentitionis tempore adest. Antè dictum fuit , dum acido in primis viis laborant , fœces alvinas viridescere ; undè & ab hac causâ possent viridia per alvum excerni , licèt à dentitione hoc non fieret. Verùm si fœces , quæ naturaliter flavescunt in infantibus , dentitionis tempore subito fiant æruginosæ , tunc periti Medici convulsiones metuere solent ; quia ex illâ coloris mutatione concludunt , sensorium commune , & totum nervorum systema , turbari. Si sanus homo subito in gyrum rotetur , vertigine corripitur ; & , nisi , hæc rotatio cesset , cadit , bilemque æruginosam vomit. Undè etiam §. 275. pro malo signo habetur , si post concussum validum capitis biliosus vomitus sequatur.

Cæterùm alvus laxior dentientibus infantibus prodest potius : *Quibus in dentitione alvus multoties subducitur , ii minùs convelluntur , quàm quibus ita paucies (v).*

De Salivatione , dentitionem consequente , jam dictum fuit.

Febris , mors , Dolor molestus , inflammatio gingivarum , insomnia , sufficiunt ; ut febris excitetur , quæ certè , si valida fuerit , tenerum corpusculum brevè destruere

(t) Mosch. apud Spach. Gynæc. pag. 10. n^o.
118.

(v) Hippoc. Lib. de Dentit. Charter. Tom.
VII. pag. 871.

(u) Lib. IV. cap. ix. pag. 68.

poterit. Interim non semper funestum eventum à febre dentitionem comitante videtur metuisse Hippocrates (x); dicit enim: Quibus in dentitione febris acuta oboritur, iù raro convelluntur. Cæterùm hyemale tempus dentitioni magis convenire statuit (y), ita ut faciliùs emergant, cæteris paribus, hoc anni tempore. Simul observavit, illis, qui cum tussi dentiunt, dentes tardiùs erumpere, verùm in punctione magis extenuari. Solet enim in omnibus dentientibus torositas corporis minui, & carnes fieri flaccidiores, præcipuè dum dentes canini prodire incipiunt.

§. 1375. **Q**Uæ cuncta faciliè ex eâdem causâ oriri demonstrantur.

Sensim enim distrahitur membrana, quæ alveolos claudit, & tegit, si jam inflammatio adfit, & à duro dente inflammatus ille locus rumpi debeat, faciliè patet ratio, quare omnia illa mala, modò recensita, sequi debeant.

§. 1376. **Q**Uin sublata irritatione nervorum (1374.) spontè cessant.

Dolor, uti aliâ occasione ad §. 220. & sequentes dictum fuit, ponit fibram nervosam sic affectam, ut dissolutionem minitetur: hinc dolor acrior est, dum fibra nervosa est rupturæ prior. Undè patet, quare molestiæ omnes augeantur, dum dens eruptioni proximus est, & denuò cessent, simulac dens membranam priùs tensam ruperit. Cessat enim tunc nervorum irritatio. Hinc simul patet, quid sentiendum sit de omnibus illis *Periaptis*, & *Amuletis*, quæ infantibus, dentitionis tempore, appendi solent, hâc spe, ut dentes faciliùs, & citiùs, erumpant. Dentitio naturæ solius opus est; hanc accelerari posse per artem, nemo peritus faciliè credet. Verùm molestias, dentium eruptionem comitantes, lenire ars valet; uti sequenti paragrafo dicetur. Faciliè tamen permittitur mulierculis, ut *Corallia rubra*, *pæoniæ radicem*, *dentes lupi*, *apri*, *vulpis*, & his similia, collo dentientis infantis appendant; à quibus nulla metuenda est noxa. Solent enim tunc magis morigeræ esse Medicorum consiliis.

§. 1377. **Q**Uod fit 1. gingivas emolliendo, refrigerando, leniendo, mollibus, glutinosis, antiphlogisticis. 2. Sæpè atterendo ad corpora dura, glabra. 3. Diffecando ope lanceolæ.

1°. Quantam efficaciam habeant in dolore leniendo omnia illa, quæ distentam fibram dolentem laxant, antea ad §. 228. 1. dictum fuit. Cùm autem tensa & dolens sit hæc membrana, quæ dentem erupturum coërcet, faciliè patet, quare emollientissima hîc locum habeant. Cùm autem plerumque gingivæ, leviter saltem, inflammatae sint hoc tempore, hinc soventur refrigerantibus & antiphlogisticis; quæ

(x) Hippoc. Lib. de Dentit. Charter, Tom. VII, pag. 871. — (y) Ibidem.
Tom. IV.

optimè profunt, si simul leviter glutinosa sint; ne à copiosâ salivâ, quæ dentitionis tempore profluit, abluantur illicò. *Sempervivi majoris succus recens pressus, cum syrupo florum violarum*, additâ mucilage gummi Arabici, Tragacanthi, Sem. Cydoniorum, &c. aptissimum tale remedium dat, si sæpiùs gingivis illinatur. *Cremor recens lactis*, cum vitello ovi & syrupo florum violarum mistus, si aliquâ copiâ aquæ stillatitiæ rosarum diluatur, optimè prodest. *Flores Sambuci*, si unâ cum plumbi frusto in nodulo ligentur, & in fundo vasis vitrei cylindrici ponantur, dein lac recens superaffundatur, & hæc omnia ponantur in leni digestione, brevè in summitate vasis colligitur cremor, qui fragrantiam florum sambuci redolet, & gingivis illinatur sæpiùs, optimo cum effectu. Plumbum autem additur, ut deprimatur nodulus ad fundum vasis, sicque faciliùs colligi possit cremor in superficie supremâ; simul plumbum externo usu magnam efficaciam habet in sedandis inflammationibus incipientibus. Novi quidem, plumbum non sine ratione suspectum esse Medicis, imprimis usu interno: sed parùm admodùm de plumbo in lacte solvitur; & illud pauculum solutum potiùs in sero lactis hæret, quàm in parte cremoraceâ; undè videtur tale remedium tutò usurpari posse; imprimis cum gingivis dolentibus pauculum cremoris tantùm illiniatur, vixque deglutiat aliquid de hoc cremore infans; sed ferè totum cum salivâ copiosius affluente exeat ex ore. Si verò gingivæ, profundè rubro colore tinctæ, gangrænâ minitentur, tunc aliquot guttulæ *spiritus salis marini* adduntur *Syr. fl. violarum*, addito nitro; & hæc diluuntur in aquâ stillatitiâ florum rosarum, aut florum sambuci, ut gingivæ sæpiùs tali mixturâ foveantur. Antea, ubi de Anginâ gangrænosa agebatur, uti & in capitulo de Scorbuto, laudata fuit efficacia *spiritus salis marini* in similibus malis. Cæterùm in *Materia Medicâ* ad hunc numerum tales formulæ habentur.

Quandoque contingit, gingivas sic inflammari, & dolere, ut valida accendatur febris, & sequantur convulsiones: tunc Sydenhamus (z) commendat venæ-sectionem, tanquam optimum & efficacissimum remedium; simulque statuit, æquè tutò ex infantum venis, quàm aduultorum, sanguinem extrahi posse. Necessitatem quidem evacuationis sanguinis in tali casu agnoscit Harris (a); sed maluit unam alteramve hirudinem infra utramque aurem applicare. Certum enim est, venæ-sectionem difficiliùs saltem institui in infantibus, ob venarum exilitatem, & irrequietum membrorum motum. Imò ipse Sydenhamus (b), dum in febre dysentericâ sanguinis-missionem judicabat necessariam, dixit: *Si infans hæc febre laboret, tum hirudines duæ utrimque applicentur pone aures*. Notum autem est, Sydenhamum hanc schedulam scripsisse circa finem vitæ, & quædam, quæ antea scripserat, mutasse, vel emendasse.

Optimè monet Harris (c): *Inter dentiendum os tantâ teneritudine sæpè affligitur, ut omne alimenti genus pertinaciter respuant. In hoc casu summoperè cavendum, ne alimentum calidum, imò vix tepèfactum, infantibus præbeatur. Nam calor oris & gingivarum, ferè exurens, vix minimum caloris adventitii gradum fert, sine molestiâ & dolore accedenti. Undè fit, ut vix cochlear ferre possint infantes; & hinc patet*

(z) Prax. Medic. cap. v. pag. 248. 249.

(a) De Morb. Infant. pag. 35.

(b) Schedul. Monitor. de Novæ Febris in-

gressu, pag. 673.

(c) In loco modò citato.

utilitas differendi ab lactationem, donec dentitio absoluta fuerit. Mollem enim nutricis papillam longè faciliùs ferunt. Accedit, quòd nutrici ingerere possimus copiam remediorum emollientium, & antiphlogisticorum, quæ infanti prodesse possunt. Simul etiam, mutando nutricis diætam, possumus lac ejus reddere congruum præfenti infantis morbo. Hanc utilitatem agnoscit *Moschion* (d), dum suadet, ut dentitionis tempore nutrix vinum non bibat, & tenuiori nutrimento utatur.

Simul patet, huic beneficio renunciare illos, qui lac humanum damnant, & aliorum animalium lacte infantes nutriendos volunt.

2º. Circa hanc rem in diversam opinionem abiverunt illi, qui de dentitione, & de dentium conservatione, scripserunt. Quidam laudaverunt, alii improbaverunt omninò. Si gingivæ inflammatae doleant, noceret certè attritio ad corpora dura; sed tunc nequidem attactum ferunt infantes, quin statim misero ejulatu dolorem testentur. Verùm, ubi hæc abest, videtur levis pressio gingivarum à naturâ indicari. Dentitionis tempore videmus, infantes propriis digitis perpetuò dentes fricare, obvia quæque, quæ arripere possunt, ori immittere, & inter maxillas comprimere quàm fortissimè. Videntur enim molestum in gingivis pruritum sentire, quem hoc modo lenire tentant. Nullum enim doloris percepti indicium dant; è contrà hilares & quieti sunt, dum non impediuntur ab hoc opere; & vidi sæpiùs, irrequietos admodum infantes pacatissimè obdormivisse, dum nutrix digito prurientes gingivas molliter perfricabat.

Aëtius (e) quidem monuit, cavendum esse omninò, ne quid durum mandendum præbeatur, ne gingiva callosior reddita nascituros dentes impediatur: eandem sententiam & alii tuentur (f). Verùm vix videtur ab hac frictione adeò metuenda callositas, cum perpetuò os madescat simul. Imò alii (g) optabant potiùs hanc callositatem, dum credebant, faciliùs rumpi membranas tensas & duriores, quàm molles, quæ denti exurgenti cedunt nimis. Undè *Andry* damnavit emollientium usum, nisi gingivarum inflammatio illa posceret. Et quia hyeme omnia ossa fragiliora fiunt, ideò credidit, *Hippocratem* statuisse, dentitionem feliciùs procedere hyeme, quàm aliis anni temporibus. Addit ex observatione *Spigelii*, citiùs erumpere dentes in maxillâ superiori, quia hæc magis rotatur supra papillam nutricis, quàm inferior, adeoque & plus atteritur.

Cum ergò ipsa natura videatur indicare in dentientibus frictionem gingivarum, utile erit, si talia corpora dura, glabra, ex crystallo, corallo rubro, ebore, &c. parata porrigantur infantibus dentientibus, modò nullas omninò eminentias habeant, & parata fuerint ex tali materiâ, quæ in salivâ solvi nequeat; undè ex crystallo parata præferuntur reliquis; metallica verò repudiantur; auro purissimo excepto; argentum enim, quo ad similia conficienda utuntur, semper aliquam partem cupri continet.

3º. Sectio illa tunc tantum opportuna est, cum membrana alveolum tegens à dente emergente elevatur, tenditur, rubet, dolet intensè; tunc plerumque valida satis febris adest, & convulsiones metuuntur, nisi denti subito via concilietur: at post sectionem factam dens illicò prominet. Si verò profundius adhuc hæreat dens, dum

(d) Spach. Gynæc. pag. 10. n°. 119.

(e) Lib. IV. cap. ix. pag. 68.

(f) Bourdet, Recherch. & Observat. &c.

Tom. I. §. iv. pag. 40.

(g) Andry, l'Orthopédie, Tom. II. pag.

210. & seq.

hæc sectio instituitur, vulnusculum hoc inflictum brevè consolidabitur, & cicatricula resistet magis denti postea erupturo. Fama etiam Medici insigniter periclitatur, si incisionem suaferit, nec hæc factâ dens appareat. Novi contigisse, ut dens octo mensibus post factam incisionem eruperit tantùm.

Antea ad §. 1374. dictum fuit, duplex esse dentitionis stadium: primum adest, dum dens ex osse maxillari primò emergere nititur; signa hujus tunc dicta sunt. Secundum stadium est, dum dens jam gingivam perumpere conatur. Monuit autem *Harris (h)*, quòd, *In primo illo dentitionis molimine, æquè ac in secundo, Chirurgi gingivas infantum quâcumque ex occasione imperitè incidunt; quò scilicèt dentes faciliùs erumpant; undè vulnus citrà necessitatem, & nullam plerumque opem ferens, teneris promiscuè infligitur; quùm secundùm solummodò dentitionis tempus (quod diligenter notandum) eam plagam inferri propriè requirat.*

Simul noluit, in hoc casu phlebotomo, sive lanceolâ, incisionem fieri, cùm nimis citò coalescat tale vulnusculum. Undè monuit: *Curandum est igitur Medico, ut instrumento magis commodo (sive sit scalpellum, quo calami scriptorii vulgò conficiuntur, sive sit aliud, cujus dorsum in densitatem novaculæ æmulam assurgat) incisio semper fiat.* Sic enim labia vulnusculi magis distant à se invicem, & tardiùs concresecunt. Fortè ob hanc rationem quidam voluerunt (*i*), unguibus lacerandam esse hanc membranam, quæ alveolum tegit; tunc enim certè minùs citò consolidabitur vulnus. Verùm facilè patet, hoc majorem dolorem facere, & imperitâ manu fieri; undè videtur sectio præferenda esse in tali casu semper.

Monet celebris in hæc Chirurgiæ parte *Fauchard (k)*, incisionem secundùm longitudinem arcûs maxillæ debere fieri pro dente incisorio erupturo; crederem etiam pro canino; crucialem incisionem suadet pro dente molari; sed simul prudenter monet, tunc tutò talem incisionem fieri, si gingiva rubescat, tumeat, tensa sit, si dens visu, aut tactu, percipiatur, dum sub membranâ coërcente hæret. Cæterùm diuturno artis usu edoctus, affirmo, sectione hæc rarò opus esse, etiam in difficiliori dentitione.

§. 1378. **C**onvulsiones hinc oriundas minuta Sp. C. C. dosis feliciter tollit.

Dictum fuit §. 229. doloris sensum, & multos doloris effectus, qui indè pendent, tolli posse, licèt causa doloris maneat. Hinc lenia paregorica, ex *syr. flor. rhæad.* & ex ipso *papavere*, parata, in hunc finem cum prudentiâ tutò adhiberi posse, certus sum; modò alia, quæ in causam doloris agunt, non negligantur. Observatis *Sydenhami (l)* constat, paucas guttulas, tres quatuorve, spiritus cornu cervi, ex vehiculo idoneo exhibitas, profuisse insigniter ad curandam febrim, quæ dentitionem difficilem comitatur, si quartâ quâque horâ ad quatuor vel sex vices propinarentur. Formula talis in *Materia Medica* ad hunc numerum habetur.

(h) De Morbis Infant. pag. 35.

(i) Brouzet, Educat. Médic. des Enfants, Tom. I. pag. 234.

(k) Le Chirurg. Dentiste, Tom. I. chap. xv.

pag. 175.

(l) In Sched. Monit. de Novæ Febris ingressu pag. 675.

